I. КНИГАТА НА ЕПАРХА

„Книгата на Епарха“ се нарича издаденият по времето на император Лъв VI (886—912) едикт на градския префект в Цариград, с който се установяват правата и задълженията на цариградските цехове. В нея има и някои по-късни добавки от времето на император Никифор Фока (963—969). В „Книгата на Епарха“ се споменава за търговски стоки, внасяни в Цариград от България и от земи с българско население. Тези сведения имат голямо значение за проучването на външната търговия на България в края на IX и началото на X в. Освен това „Книгата на Епарха“ съдържа изобилни данни за организацията на занаятчийското производство във Византия през същото време.

РЪКОПИС: J—cod. Jenevensis gr. 23 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *J. Nicole*, Le livre du préfet ou l'édit de l'empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople Genève 1893. — P. Zepos, Jus Graecoromanum, II, Athen, 1931, p. 319—392.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 609. — *W. Heyd*, Histoire du commerce de Levant, I, Leipzig, 1923, p. 81 — *A. Stöckle*, Spätrömische und byzantinische Zünfte, Leipzig, 1911, p. 135—156. — *Ив. Сакъзов*, Известия за българската търговия в Цариград през X в. ИИД, VI (1924), стр. 195—203. — *Iv. Sakâsov*, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin — Leipzig, 1929, p. 65—66. — *G. Brâtianu*, La commerce bulgare dans l'Empire byzantin et le monopole de l'empereur Léon VI à Thessalonique, Сборник в памет на проф. П. Ников София, 1940, стр. 30—36. — *Е. Э. Липшиц*, К вопросу о городе в Византии в VIII—IX в., ВВр, VI (1953), стр. 113—132. — *М. Я. Сюзюмов*, Книга Епарха, Свердловск, 1949. — *А. П. Каждан*, Цехы и государственные мастерские в Константинополе в IX—X вв., ВВр, VI (1953), стр. 132—156. — *Същият*, Византийские города, VII—XI в., Советская археология, XXI (1954), стр. 164—188. — ВВр, IV (1951), стр. 11—41 сл. — *Р. А. Наследова*, Ремесло и торговля Фессалоники конца IX — начала X в. по данным Иоанна Камениаты, ВВр. VI, 1956 стр. 69—70. *М. Я. Сюзюмов*, Экономические воззрения Льва VI, ВВр, XV (1959), стр. 33—49. *Е. Черноусов*, Римские и византиские цехи, ЖМНПр, 1914, ч. 53, стр. 164 сл. — *A. E. Boak*, The Book of the Prefect, Journal of economic and business History, Cambridge, Mass., (1929), I, p. 597—619. *A. P. Christophilopulos*. *Τὸ ἐπαρχικὸν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ*, *᾽Αθῆναι*, 1935. — *В. Тъпкова-Заимова*, Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло през първата българска държава, ИИБИ, 1—2 (1951), стр. 300—302. *А. П. Каждан*, Деревня и город в Византии IX—X вв., Москва 1960, стр. 227—228.

EPARCHICON BIBLION

1. De sericariis

1. *Οἱ σηρικάριοι εἰργέσθωσαν βλαττία κεκωλυμένα ἐργάζεσθαι ἤτοι σκαραμάγγια ὁλόκληρα καὶ μεσόφορα ⟨ἢ⟩ ἡμιμηλινοδίβλαττα καὶ πρασινοδίβλαττα μεγαλόζηλα, ἐκτὸς τῶν καταπερσικίων, καὶ τούτων πολυχροίων, ἢ καὶ κατὰ χρείαν σθλαβινικῶν φακίωλων, καὶ τούτων μετὰ παρακοκκίδων* (p. 35, 21—36, 3).

2. De othoniopratis vel lintеariis

1. *Οἱ ὀθονιοπράται ἤγουν μιθανεῖς, ὅθεν ἂν ἐπεισέρχηται λινούφαντος ἐργασία, κἂν τε ἀπὸ Στρύμονος κἂν τε ἀπὸ τοῦ Πόντου ἢ Κερασοῦντος ἢ ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε χώρας, ἀκωλύτως ταύτην ἐξωνείσθωσαν πρὸς τὸ χορηγεῖσθαι παρ᾽ αὐτῶν τοῖς βεστιοπράταις λόγῳ ἐνδυμάτων τῶν βαμβακίνων χιτώνων, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἐξωνεῖσθαι ἐξ αὐτῶν θέλουσι μὴ διαπιπράσκειν δὲ εἰς ἑτέρους* (p. 39, 1—11).

Ἐὰν διὰ ἐθνῶν τυχὸν Βουλγάρων ἢ καὶ λοιπῶν εἰσέλθῃ πραγματεία λινῶν ἢ μέλιτος καὶ ὀφείλωσι δι᾽

КНИГА НА ЕПАРХА

1. За сирикариите

1. На сирикариите[1] се забранява да изработват забранените багреници или дълги скарамангии[2], или месофори[3] — жълто-червени или зелено-червени[4]. Те могат да изработват само дрехи от персийския вид[5] и те многоцветни или когато потрябва, и славянски повязки[6] и те с червени ивици.

2. За отониопратите или платнарите

1. Отониопратите[7] или платнарите, откъдето и да пристигат ленени изделия, било от Стримон[8], било от Понт[9] или Керасунт[10], или от която и да е друга страна, свободно да ги купуват, за да ги доставят на дрехарите за наметала върху памучни хитони, а също и на всички, които искат да ги купуват от тях, без да ги продават на други.

6. Ако бъдат внесени стоки като лен или мед от чужди народи, било българи[11] или

[1] Сирикарии — ония, които изработват копринени дрехи. Срв. *Н. В. Пигулевская*, Византийская дипломатия и торговля шелком в. V—VII вв., ВВр. I (1947), стр. 190—191. Цариградските занаятчии и търговци, които принадлежали към една и съща професия, били обединени в отделни колегии или цехове. Срв. *Каждан*, Цехы в Константинополе в IX—X в., стр. 173. — *А. П. Рудаков*, Очерки византийской культуры по данным греческой агиографии, Москва, 1917, стр. 146—159. — *Сюзюмов*, Ремесло и торговля в Константинополе, стр. 24.
[2] Скарамангий — официална връхна дреха, един вид кафтан от източен произход. Срв. *N. P. Kondakov*, Les costumes orientaux à la cour de Byzance Byzantion, I (1924), p. 7—49. — *F. Cumont*, L'uniforme de la cavalerie orientale et le costume byzantin, Byzantion, II (1925), p. 181—191. — *J. Ivanoff*, Le costume des anciens bulgares. Premier recueil dédié á la memoire de Théodore Uspensky, Paris, 1930, p. 326. — *Тъпкова-Заимова* Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло, стр. 299. Срв. *Nicole*, Le livre du préfet, p. 95.
[3] *Μεσόφορα* — дрехи, които се носили над долните дрехи *ἐσώφορα* и под скарамангия. Срв. Nicole op. cit., p. 95.
[4] *Διβλάττιον* е пурпурен копринен плат, два пъти боядисан, първия път светлочервено (*ὀξύ*) и втория път тъмночервено или виолетово. Срв. *Пигулевская*, пос. съч., стр. 192. Сложният термин *ἡμιμηλινοδίβλαττα* означава материя, боядисана в жълто и тъмночервено. *Πρασινοδίβλαττα* означава материя, боядисана в зелено и тъмночервено. Срв. *Nicole*, op. cit. p. 94—95.
[5] Значението на термина *καταπερσίκια* не е съвсем уточнено. *Reiske*, Apend. ad. Lib. I De ceremoniis, ed. Bonn., p. 470, превежда *ἱμάτια ... μετὰ περσικίων* с „marsupiis instructa", като се допуска, че този израз може да означава „дреха с джобове" или „дреха или материя с цвят на праскова". *Nicole*, op. cit., p. 94—95, приема второто значение. Ако обаче приемем, че тук *καταπερσίκια* означава дреха или материя с прасковен цвят, явява се противоречие със следващия израз *καὶ τούτων πολυχροίων* — „и то многоцветни". Поради това по-вероятно е да предположим, че тук става дума за вид материя или носия, пренесена от Персия — *περσικὸν φόρημα*, срв. *Codini Curopalatae* De officialibus palatii Constantinopolitani ed. Bonn., p. 38, 9—10. — *Ив. Дуйчев*, Славяно-болгарские древности IX-го века, Byzantinoslavica XI, 1 (1950), стр. 30, бел. 147.
[6] *Φακίολον, φακεώλιον* платнена повяза за главата, чалма, употребявана от арабите, тюркските народи и др. Вж. Du Cange, Glossarum gr. s. v. *J. Ebersot*, Les arts somptuaires de Byzance, Paris, 1923, p. 126. — *Дуйчев*, пос. съч., стр. 29—30, бел. 146—147.
[7] Т. е. платнопродавци.
[8] Стримон — византийска тема по долното течение на р. Струма. Неточно е изтълкувано това сведение от *Ст. Цонев*, Стоковото производство във феодална България, ИПр, X (1954), кн. 5, стр. 58, който смята, че български търговци през X в. продавали на цариградския пазар ленени тъкани, изработени в България. Тема Стримон в края на IX и началото на X в. не влизала в границите на българската държава. За тълкуване на това известие срв. *Стр. Лишев*, За стоковото производство във феодална България, София, 1957, стр. 24—25.
[9] Понт — тема в Мала Азия, на южния бряг на Черно море.
[10] Гръцки град на малоазийския бряг на Черно море, на запад от Трапезунд.
[11] Тук имаме едно важно сведение за външната търговия на България в края на IX и началото на X в. Срв. *Iv. Sakasov*, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin, 1929, p. 62—64. — Българските търговци внасяли в Цариград ленени материали и мед. От контекста не е съвсем ясно дали тук става дума за суров лен или за ленени изделия. Изразът *πραγματεία λινῶν* „от ленени (материали)" ни дава възможност да предположим, че внасяният лен не е бил в съвсем преработено състояние.

ἑτέρων εἰδῶν πραθῆναι, οἱ ὀθονιοπράται καὶ οἱ σαλδαμάριοι προσλαμβανέτωσαν ἐκ τῶν ἑτέρων τεχνῶν τινὰς, τοὺς τὰ ἐπιζητούμενα εἴδη κεκτημένους, εἴτε βλαττία ἑξάλια ἢ ἐλάττονα, εἴτε πράνδια καὶ χαρέρια, καὶ εἰσερχέσθωσαν μετ᾽ αὐτῶν κοινῶς ἐν τοῖς ἔθνεσι μετὰ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπάρχου, καὶ κοινῶς τὴν πραγματείαν ποιείτωσαν. καὶ τοσοῦτον οἱ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ὑποκρατείτωσαν τῆς πραγματείας ὅσον εἰς χρείαν ἔχουσι, τὴν δὲ λοιπὴν διδότωσαν τοῖς μιθανεῦσιν, ὀφειλείας χάριν λαμβάνοντες παρ᾽ αὐτῶν ἀνὰ᾽ ἓν νόμισμα κεράτιον ἕν· εἰ δέ τις φωραθῇ παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιῶν, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐκδιωκέσθω τοῦ συστήματος (p. 40, 10—26).

други (народи), които трябва да бъдат продадени срещу други стоки, платнарите и бакалите[1] да вземат и някои от другите занаятчии, които притежават търсените стоки, било шестлактови или по-тесни копринени платове[2], било панделки[3] и копринени тъкани[4]; заедно с тях да отидат по нареждане на епарха при чужденците и всички заедно да извършат сделката. Представителите на другите занаяти да задържат от стоката толкова, колкото им е потребно, а останалото да предадат на платнарите, като вземат от тях за услугата по един кератий[5] на една номизма. Ако някой бъде уличен, че постъпва противно на наредбите, да бъде бит и остриган и изгонен от цеха.

[1] Отначало салдамарите били търговци на храни. Вж. *Du Cange*, Gloss. lat., s. v. Salgama, Salgamarius. В последствие думата *σαλδαμάριος* получила по-широко значение — търговец на всякакви стоки. [2] *Βλαττία* — пурпурни копринени платове, които българите получавали в замяна за стоките си. Чужденците имали право да купуват само шестлактови (1 лакът — 46 см) и по-тесни платове. По-широките (от 7 до 10 лакти) били предназначени за нуждите на императорския двор и не били изнасяни в чужбина. Срв. *Nicole*, op. cit., p. 96. — *Ebersolt*, op. cit., p. 21. [3] *Πράνδια* — ленти, панделки. Срв. *Du Cange*, Gloss. gr. s. v. *Πράνδιον*, *Const. Porphyrog.* De ceremoniis, ed. Bonn, p. 81, 2. — *Theophanis* Chronographia, ed. de Boor, p. 232, 9. Според *Тъпкова-Заимова*, Към въпроса за византийското влияние, стр. 301—302, *πράνδιον* означава вид раиран плат, а също и лентите, направени от този плат. [4] *Χαρέριον* — вид тънък копринен плат. *Nicole*, op. c., p. 29, п. 9, сближава този термин с арабската дума harîr, harîrat — копринен плат, копринена дреха. [5] Кератий, византийска монета — $1/_{24}$ част от номизмата.

II. ЗА СЕДЕМТЕ КЛИМАТА НА ЗЕМЯТА

Според късноантичните географи познатата повърхност на Земята (*ἡ οἰκουμένη*) се простирала на север от остров Тула (вероятно Исландия) до остров Тапробана (вероятно Цейлон) на юг и от Иберия (Апенинския полуостров) на запад до Индия на изток. Така според техните представи тя имала продълговата форма и била измервана от юг на север и от запад на изток. Броят на паралелите, с които била измервана земната ширина и дължина, се мени според мнението на различните автори.

Във връзка с това деление древните автори употребявали термина *климати*. Тези климати представлявали определени пояси или области, обикновено седем, които се простирали под всеки един от следните поралели: Меройски, Сински, Александрийски, Родоски, Хелеспонтски, Понтийски и Бористенски. Всеки климат се намирал на такова разстояние от съседния климат на север от него, че времетраенето на най-дългия летен ден на паралела, който го определя, да бъде с около половин час по-късо от времетраенето на най-дългия летен ден на непосредствено следващия паралел, който определя този съседен климат.

Тези представи за климатите с известни изменения у различните автори във връзка с техните географски и астрологически познания били запазени и разработени и в Средновековието. Тук ние даваме откъси от два ръкописа, издадени от E. Honigmann, в които има някои общи сведения за географското положение на земите покрай Дунав и Черно море. Въпреки че тези ръкописи са от по-късно време, някои от данните, които се съдържат в тях (споменаването на хазарите), дават основание да се приеме, че текстът е писан най-рано през IX—X в.

РЪКОПИСИ: Cod. Monac. 278 (XIV s.). — Cod. Paris. gr. 854 (XIII s.).

ИЗДАНИЯ: *E. Honigmann*, Die sieben Klimata und die *ΠΟΛΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΙ*. Heidelberg, 1929, pp. 225—229. — *J. A. Cramer*, Anecdota Graeca e codd. mss. Bibliothecae Regiae Parisiensis, I. Oxonii, 1839, pp. 362—364 (според cod. Paris. gr. 854).

КНИЖНИНА: *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 224. — *Honigmann*, op. cit. pp. 1—191.

DE SEPTEM CLIMATIBUS

De Danubii marisque Pontici positione geographica

A. Κλίματα μὲν οὖν εἰσὶν ἑπτά. ἐν οἷς κλίμασι γίνεται ἡ αὔξησις καὶ ἡ μείωσις τῶν νυχθημέρων τοῦ ἐνιαυτοῦ. ὁ γὰρ ἰσημερινὸς κύκλος, ἐν ᾧ κατοικοῦσιν οἱ Αἰθίοπες, ἀεὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκταν ἀνὰ β̅ ὥρας ἔχει οὔτε πλεονάζουσαι οὔτε λιποῦσαι.— — —

ЗА СЕДЕМТЕ КЛИМАТА

Географското положение на Дунав и Черно море

А. И тъй има седем климата. В тези климати става увеличението и намалението на денонощията през годината. В равноденствения кръг, в който живеят етиопите, денят и нощта са винаги по 12 часа — нито по-големи, нито по-малки. — —

Τὸ δὲ ϛ^ον κλίμα, ἐν ᾧ ἐστὶν ὁ Εὔξεινος πόντος καὶ τὰ μέρη τῶν Κασπίων πυλῶν, τὰς εἰρημένας Ḡ δ ἡμέρας, ποιεῖ τὴν ἡμέραν τοῦ ϛ^ον κλίματος ὡρῶν ιε L'.

Τὸ δέκα^ον κλίμα, ὃ κεῖται ἐν τῷ Δανουβίῳ καὶ τὰ τούτου βορειότερα, ἐν οἷς κατοικοῦσι Φράγγοι καὶ Χάζαροι, ἐγγίζοντες τῷ Ὠκεανῷ τὰ προβορρᾶν, ὑπερβαίνων τὰς ἰσημερινὰς ιβ ὥρας ὥραις δ, ἤγουν ἀπὸ τὰς κ τοῦ Μαρτίου ἕως τὰς κγ τοῦ Ἰουνίου τῆς θερινῆς τροπῆς ἤγουν τὰς Ḡ δ ἡμέρας.- ὡς γίνεσθαι τὴν ἡμέραν τοῦ z κλίματος ὡρῶν ις (p. 225).

B. Κλίματα ἑπτὰ τῆς ὅλης ὑπάρχουσι γῆς τὰ δεχόμενα διάφορον ἕκαστον τὴν τοῦ νυχθημέρου αὔξησιν καὶ μείωσιν κατὰ τὰς τῶν καιρῶν δηλονότι τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀλλοιώσεις· ἐκτὸς μέντοι τοῦ μέρους ἐκείνου ἐν ᾧ κατοικοῦσιν οἱ Αἰθίοπες. ἐκεῖσε γὰρ δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ ἰσημερία ἐστι, μηδέποτε κατὰ μηδένα καιρὸν ἐπιδιδούσης ἢ ληγούσης τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς, ἀλλ' ἀεὶ καὶ δι' ὅλου τοῦ χρόνου ἴσων ἀλλήλαις διαμενουσῶν ἑκατέρων, ἤτοι ἀνὰ δώδεκα ὥρας διὰ παντὸς ἐχουσῶν. ἀλλ' ἤδη περὶ τῶν ἐπιδεχομένων τὰς παρ' ἑκατέρου τοῦ νυχθημέρου αὐξήσεις, ὡς προείρηται, διαληπτέον κλιμάτων. — — —

Τὸ δὲ ἕκτον κλίμα ἐστὶν ἔνθα κεῖται ἡ Ἀβὰρ καὶ ὁ Εὔξεινος πόντος, ἔνθα κατοικοῦσιν οἱ Ἀρμένιοι, καὶ τὰ μέρη τῶν Κασπίων πυλῶν. ἐνταῦθα ἡ μείζων ἡμέρα καὶ νὺξ εἰς ιε L' ὥρας προβαίνει, καὶ ἡ ἐλάττων ὑποβαίνει κατὰ ἀναλογίαν εἰς η L'.

Τὸ ἕβδομον κλίμα ἐστὶ τὸ διὰ Βορυσθένους ἤγουν τοῦ Δαννούβε[ος] καὶ τὰ βορειότερα, ὅπου κατοικοῦσι Φράγγοι καὶ Χάζαροι, ἐγγίζοντες τῷ ὠκεανῷ. ἐκεῖ ἡ μείζων ἡμέρα καὶ νὺξ ἀποτελεῖται διὰ δεκαὲξ ὡρῶν, ἡ δὲ ἐλάττων ὀκτώ (pp. 226, 227—228).

Шестият климат е този, в който се намира Евксинският Понт и областите на Каспийските врати[1]. През казаните 94 дни[2] денят в 6-ия климат е от 15 часа и половина.

Седмият климат, който се намира на Дунава и страните северно от него (в тях живеят франки и хазари, които са близо до океана[3], към север), надхвърля 12-те равноденни часа с 4 часа, именно [в дните] от 20 март до 23 юни на лятното слънцевъртение, т. е. в 94-те дена, така че денят в седмия климат е 16 часа.

B. По цялата земя има седем климата във всеки от които различно става увеличението и намалението на денонощието именно според промяната на годишните времена. Изключение прави онази област, в която живеят етиопите[4], защото там има равноденствие през цялата година, като денят или нощта не се увеличават и не намаляват никога по никое време, а винаги през цялата година остават равни един на друг, т. е. постоянно имат по 12 часа. А сега трябва да разграничим увеличението на всяко денонощие по отношение на възприетите климати, както се каза. — — —

Шестият климат е този, в който се намира Авария и Евксинският Понт. Там живеят арменците, [там] са и областите на Каспийските врати. Там най-големият ден и нощ достигат до 15 часа и половина, а най-малкият съответно спада до 6 часа и половина.

Седмият климат е по Бористен[5] или по Дунав и в земите по на север, където обитават франки и хазари, които са близо до океана. Там най-големият ден и най-голямата нощ са по шестнадесет часа, а най-малките по осем часа[6].

[1] С наименованието „Каспийски врати“ се означавали проходите на Кавказките планини, главно Дервентският проход. [2] Т. е. от 20 март до 23 юни, както личи от по-долния текст. [3] Т. е. моретата, които миели познатата в античността Европа откъм север. [4] В древността Етиопия са наричани най-южните части на тогавашния познат свят и по-специално земите по Горни Нил. [5] Бористен е античното име на Днепър. [6] В едно компилативно съчинение по космография и география, предадено в три български ръкописа от XIV до XVI в., има описание на „седемте климата“ на земята. Вж. *Цв. Кристанов* и *Ив. Дуйчев*, Естествознанието в средновековна България, София, 1954, стр. 336 сл. и главно 347.

III. ЖИТИЕ НА ВЛАСИЙ АМОРИЙСКИ

Власий Аморийски е живял през втората половина на IX в. и първото десетилетие на X в. Той се родил в селището Аплатиане (Ἀπλατιαναί) близо до фригийския гр. Аморион в Мала Азия. Най-напред бил дякон, а по-късно станал монах. Като отивал за Рим, Власий минал през България. Житието му било написано от един монах от Студийския манастир в Цариград в началото на X в.

В житието на Власий Аморийски се съдържат няколко важни данни за българския народ през периода непосредствено след покръстването.

Житието на Власий е било преведено на български език още през Средновековието.

РЪКОПИСИ: P = Cod. Paris. gr. 1491 (X s.).

ИЗДАНИЯ: AA SS, Novembris IV, Bruxellis, 1925, col. 657—669.

КНИЖНИНА: *Архим-Леонид*, Житие преподобнаго Власия. Памятники древней писменности, LXV. Москва, 1887 — издание на славянския превод. — *Хр. Лопарев*, Византийския жития святых VIII—IX вв., ВВр, XIX/1912, стр. 114—120. — *F. Dvornik*, Quelques données sur les Slaves extraites du tome IV Novembris des „Acta Sanctorum", Byzantinoslavica, I (1929), p. 35—47. — *H. Grégoire*, La vie de Saint Blaise d'Amorium, Byzantion, V (1929—1930), p. 391—414. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 555—556.

VITA BLASII AMORIENSIS

1. Blasius Bulgaris venditur

8. *Καὶ δὴ τοῦ Βυζαντίου ἀπάραντες ἄμφω τε πρὸς τὰ τῆς Βουλγαρίας μέρη λοιπὸν καταντήσαντες, δολοκλοπεῖ τῷ νέῳ τὸν θάνατον· Καὶ [ἐν] ἑνὶ τῶν Σκυθῶν τοῦτον ἀπεμπολήσας, κρύβδην αὐτὸς ᾤχετο, τὸ δρᾶμα ταμιευσάμενος. Ὡς δὲ ὁ πριάμενος βάρβαρος τῷ ἐλευθερίῳ τοῦ νέου προσχήματι τὴν τοῦ ἀκολάστου ἐκείνου τοῦ ἀμονάχου δι' ἐρωτήσεως κατέγνω δυσμένειαν — καὶ γὰρ ἅπαντα πολυπραγμονήσας εἰσαῦθις μεμαθήκει τὰ προϋπάρξαντα, ὅπως τε προφάσει τῆς εἰς τὴν Ῥώμην ἀπάξεως τὰ τῆς πράσεως τούτῳ προέτεινε δίκτυα — ὅλως οὐδὲν μελλήσας περὶ τὴν ἔρευναν τάχος δὲ ὅση δύναμις περικρατὴς αὐτοῦ τῇ τῶν πολλῶν διαδόσει*

ЖИТИЕ НА ВЛАСИЙ АМОРИЙСКИ

1. Власий продаден на българите

8. И тъй, като тръгнали двамата[1] от Византион и стигнали след това към пределите на България, [спътникът] коварно подготвил смъртта на младежа. И като го продал на един от скитите[2], извършвайки това дело, сам тайно си заминал. А пък варваринът, който го купил, като узнал по държането на младежа — [държане] достойно за свободен човек, и като го разпитал за неоправданата злоба на онзи лъжемонах[3], осведомил се за всичко и веднага научил за станалото: как под предлог, че ще го води в Рим, му хвърлил мрежите на измамата и го продал [в робство]. Той изобщо, без повече да разпитва, но колкото можел по-бързо станал негов господар, като дал много пари, но само

[1] Става дума за Власий и за един непознат монах, който уж искал да го води в Рим. [2] Под скити тук се разбират българите. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 280. [3] Житиеписецът иска да каже, че спътникът на Власий не постъпил като монах, какъвто бил в същност.

γενόμενος, τῷ βαρβαρώδει καὶ μόνον θυμῷ τὴν κατὰ τοῦ δυσμενοῦς ἐρώτησιν ποιησάμενος ἀπέλυσεν ἀβλαβῆ· ηὔγει γὰρ τούτοις προσφάτως τὸ κήρυγμα καὶ τῆς εὐσεβείας τὸ φῶς ἐπαιδαγώγει πανταχόθεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοὺς ὅσοι μάλιστα θερμοτέρως τὸν Χριστὸν ἀγαπήσαντας· ὅθεν οὐ τὴν τυχοῦσαν ξενίαν τῷ ἁγίῳ καρυκευσάμενος γνώριμον τοῖς λοιποῖς τῶν Σκυθῶν καθίστησιν ἄρχουσιν. Οἵ δὲ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ νέου φίλτρον θαυμάσαντες, μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν πίστιν ἐβεβαιώθησαν, τὴν ἐν ἀκμῇ τῆς νεότητος αὐτοῦ τῶν δεινῶν ἐπιφορὰν ἀναλογιζόμενοι· „Φεῦ γὰρ", ἔλεγον, „ὁπόσῃ μαγγανίᾳ πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους ὁ διάβολος κέχρηται". Οὕτω δὲ τελείαν αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν ποιήσαντες παρεκάλουν εἰς ὅνπερ χῶρον ἐθέλει τούτῳ δείμασθαι καταγώγιον, ἀχώριστον τῆς ἑαυτῶν συνουσίας ἔχειν πειρώμενοι. Ὁ δὲ τῷ θείῳ λόγῳ τὴν τούτων ἐκ γῆς ἀνυψώσας διάνοιαν ἀρκεῖσθαι μόνῃ περιχαρῶς πρὸς αὐτοὺς ἀπεφθέγγετο εἰς οἰκίας λαμπρότητα τῇ σκέπῃ τοῦ οὐρανοῦ καλλωπίζεσθαι, ὅτι „Ὁ κατοικῶν (φησίν) ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ σκέπῃ καθ' ἑκάστην αὐλίζεται. Ἐάσατε οὖν με μᾶλλον, ὦ ἀδελφοί, τὴν φίλην τρίβον ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ πορεύεσθαι καὶ Θεῷ δι' εὐχῆς ἀποδοῦναι τὴν εὔνοιαν. Τοῦτο γὰρ καὶ ὑμῖν οὐκ ἀνόνητον, τὸν μισθὸν δαψιλῆ πρὸς τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ κομιζόμενοι". Τότε μόλις μὲν ἀπέστειλαν δ' ὅμως, τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης αὐτοῦ στοχασάμενοι.

9. *Ἔνθεν οὖν τὴν ἐν τῷ Δανουβίῳ ποντοπορίαν ποιούμενος λῃσταῖς πειραταῖς περιπέπτωκεν· οἳ καὶ φονίως αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐκτείναντες καὶ τὸ ἐκκρεμάμενον ἐν τῷ τραχήλῳ τούτου σταυρίον δραξάμενοι — καὶ γὰρ χρηματικὸν ὑπάρχειν τὸν δίκαιον ὑπετόπαζον — ἤροντο πρὸς αὐτὸν εἴπερ τι τῶν αὐτοῖς ἐρασμίων ἐπικομίζοιτο. Ὁ δέ, τὸν σταυρὸν αὐτοῖς ὑπεδείκνυε καὶ τοῦτον ἀντὶ πολλῶν ὁμολόγει χρημάτων ἀσπάζεσθαι. Ὡς δὲ μηδὲν τῶν αὐτοῖς ἐφετῶν ἐν τούτῳ ἐφεύρισκον, ὥσπερ ἐπιμανέντες οἱ τάλανες ἅτε δὴ τοῦ σκοποῦ ἀστοχήσαντες, εἰς ἔρημον τόπον τοῦτον ἐκβαλόντες ἀπῴχοντο, τοῖς ὁμοιοτρόποις αὐτῶν θηρσὶν οἱ δείλαιοι βρῶμα καταλιπόντες τὸν ἅγιον· αἱ γὰρ μιαραὶ τῶν βεβήλων ψυχαὶ καὶ τὰς αἰτίας τῶν μεγίστων κακῶν πρὸς οὐδὲν διατίθενται. Οὕτω τοίνυν παραδόξως διασωθεὶς προμηθείᾳ Θεοῦ τὸν παρὰ τῶν παλαμναίων ἐξέφυγε θάνατον, ἔρημος ὅλως τῆς ἐξ ἀνθρώπου ἐπισκοπῆς καθιστάμενος. Ὁρῶν δὲ πανταχόθεν τὴν ἔρημον τραχεῖαν οὖσαν καὶ ἄβατον (εἰς ὄρη γὰρ διϊκνεῖτο ἠλίβατα) καὶ τό-*

поради някакъв варварски гняв го попитал за врага му и го освободил невредим. Защото немного преди това [Христовото] учение било проблеснало за тях и светлината на благочестието повела отвсякъде към истината тия, които твърде горещо обикнали Христа[1]. Поради това, като указал на светеца необичайно гостоприемство, представил го на останалите скитски първенци. А те се удивлявали на любовта на младежа към бога и обмисляйки струпалите му се злини в разцвета на младостта му, все повече и повече се утвърждавали във вярата. Защото казвали: „Уви, с каква хитрост си служи дяволът спрямо божиите раби!" Така, като му предоставили пълна свобода, го канели в което място иска, в него да си изгради подслон, като се стараели да го имат неотлъчно в своята общност. А той с божието слово, като възвисил мисълта им от земното, радостно им известявал, че за блясъка на домовете им е достатъчно да се украсяват само с небесния покров, защото: „Онзи, който живее с помощта на всевишния, винаги нощува под божия покров. Позволете ми прочее, братя, на мене недостойния да вървя по желания път и чрез молитва да отдам благодарност на бога. Защото това и за вас не е безполезно, като спечелвате за себе си щедра награда от мъздовъздателя бог." Обаче едва тогава го пуснали, като се убедили в непреклонността на решението му.

9. Прочее след това, като пътувал по Дунава, попаднал на разбойници грабители. Те, като протегнали заплашително ръце и като хванали висящия на шията му кръст и понеже предполагали, че праведникът е богат, запитали го дали не носи нещо от любимите за тях неща. А той им показал кръста и признал, че него обича повече от всякакви пари. Като не намерили у него нищо от желаните за тях неща и понеже окаяниците с гняв разбрали, че не са попаднали на целта, изоставили го в някакво пусто място и си заминали. Така проклетниците оставили светеца за храна на подобните на тях зверове. Защото гнусните души на безчестниците не успяват в нищо там, където има причини и за най-големи злини. Прочее, така неочаквано спасен по божия промисъл, той избягнал смъртта от убийците, като се оказал напълно лишен от човешка закрила. Виждайки навсякъде сурова и непроходима пустиня [защото вървял към непристъпни планини], в места,

[1] Тук се говори за покръстването на българите. От думите на автора се вижда, че Власий е минал през България няколко години след покръстването. Вж. *Dvornik*, Quelques donées sur les Slaves, p. 36—37.

πους φαραγγοειδεῖς τρόμον ἐμποιοῦντας καὶ μόνῳ τῷ βλέμματι, οὐκ ἔχων ὅθεν ταύτης ἀπάρξηται, πρὸς τὸ γόνυ κλίνας τοῦ σώματος, ἄνω δὲ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα μετὰ στεναγμοῦ καὶ δακρύων προσερείσας αὐτοῦ τὰ τῆς καρδίας ἀκοίμητα ὄμματα (p. 660 F — 661 C).

пълни с пропасти, предизвикващи тръпки само като се гледат, нямайки възможност да излезе от това [място], паднал на колене и и със стенание и сълзи отправил незаспиващите очи на сърцето си нагоре към небесния отец.

2. *Legati a principe Bulgarorum Roman mittuntur*

10. *᾿Αμέλει τῷ λευχειμονοῦντι νέῳ ἑπόμενος τῆς φοβερᾶς ἐρήμου τὸ τραχύ τε καὶ ἄβατον εὐθυπόρως διέδραμεν, ἄχρις ὅτου καὶ αὖθις πρὸς τὰ τῶν Βουλγάρων ἄμφω προσήγγισαν ὅρια· καὶ ἀφανὴς ἀθρόον ἐκεῖνος ὁ περικαλλὴς νεανίας ἐγένετο, ἀπορρήτως ὥσπερ τὴν ἔλευσιν οὕτω δὴ καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ποιησάμενος· σύντρομος δὲ λοιπὸν καὶ αὖθις ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων γενόμενος, κύψας καὶ τῷ Θεῷ τὴν εὐχάριστον μετὰ δακρύων ἀπονείμας προσκύνησιν ᾤχετο τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν ποιούμενος. Εἶχε δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς θαυμαστῆς ὀπτασίας τὰ σύμβολα, ὅπως ἱσταμένῳ τούτῳ συνίστατο καὶ καθεζομένῳ συνεκαθέζετο καὶ τῆς ἀθυμίας ἀνῄρει καὶ ὅπως αὐτοῦ πρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν τὴν φύσιν μετεστοιχείωσεν, ὡς μηδὲ βρώσεως ἐν μεθέξει γενέσθαι τὸ σύνολον. Ταῦτα ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς ὁ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι ἀνυψῶν καὶ τῶν μετεώρων ἐν σφοδρᾷ ταπεινώσει καταρασσων τὸ φρόνημα. ᾿Εκεῖθεν οὖν τῷ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπῳ καθίσταται γνώριμος· ἔτυχε γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνον σὺν τοῖς προρρηθεῖσιν ἐθνάρχαις αὐλίζεσθαι, ὁπηνίκα διαπραθεὶς ὁ μακάριος ἔκδοτος ἐκείνῳ τῷ φιλευσεβοῦντι βαρβάρῳ γεγένηται· οὕτω δὴ καὶ αὐτῷ τῷ πρώτῳ αὐτῶν ἐκ Θεοῦ ἄρχοντι γνωστὸς ἐναποκαθίσταται καὶ παρ᾿ αὐτοῦ δεξιοῦται καὶ προμηθεύεται καὶ πρὸς τὴν περιφανῆ καὶ μεγάλην τῶν πόλεων ῾Ρώμην διαβιβάζεται· ἔμελλε γὰρ εὐχῆς χάριν καὶ ὁ ἐπίσκοπος τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ καταλαμβάνειν μητρόπολιν· ὅθεν σὺν τούτῳ μετὰ πολλῆς τῆς εὐθύτητος τὴν αὐτῷ πεποθημένην πόλιν κατείληφεν. Οἱ γὰρ καθαρῶς τῷ καθαρῷ τὰς ἐλπίδας προσαναθέμενοι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τῆς ἐναντίας δυνάμεως τῶν πειρασμῶν ταῖς βολίσι κατατιτρώσκονται, πλὴν ὡς διὰ πάντων τὸ θεῖον ἐνοπτριζόμενοι, ἄμαχοι πρὸς πᾶσαν περίστασιν γίγνονται· ἡ γὰρ ἀρετή, ὥσπερ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ τῶν ἐν γενέσει πάντων ὑπάρχει ἀνάλωτος, οὕτω δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου περιγινέσθαι πέφυκεν* (p. 661 F—662 B).

2. *Българският княз изпраща пратеници в Рим*

10. Разбира се, следвайки облечения в бяло младеж[1], той преминал благополучно суровата и непроходима земя на страшната пустиня, докато отново двамата приближили до пределите на България. И онзи прекрасен младеж изведнъж станал невидим, като оставил в тайна както идването си, така и отдалечаването си. Прочее служителят на Христа, като се смутил отново, паднал ничком и като отдал със сълзи благодарствен поклон на бога, продължил пътуването си по-нататък. Той имал пред очите си образа на чудното видение, което стояло заедно с него, когато той стоял, и седял, когато бил седнал, повдигнал го от отчаянието и правел неговата природа да се издигне над потребностите на природата, та изобщо да преживее дори без храна. Това прави богът на чудесата, който издига смирените духом и сгромолясва високомерието на горделивите в голямо унижение. Поради това прочее той станал известен на местния епископ. Защото случи се, че сам онзи седял заедно със споменатите по-рано племенни първенци, когато светецът бил продаден и предаден на оня благочестив варварин. По такъв начин станал известен и на първия от тях — на поставения от бога княз[2], — и бил приет от него, обграден с грижи и изпроводен да замине за преславния и велик измежду градовете — Рим. А и епископът възнамерявал да отиде в същия град заедно с него на поклонение. Затова заедно с него с голяма бързина достигнал желания град[3]. Защото те, като си доверили чисто надеждите си на чистия [бог], ако и твърде много да били обстрелвани със стрелите на изкушенията от страна на враждебната сила, но като се уповавали във всичко на бога, станали неуязвими пред всяка опасност. Защото добродетелта, както е неуязвима пред огън и меч, така могла да победи и самата смърт.

[1] Тук се загатва за ангела, който уж се явил и спасил Власий. [2] Т. е. за него научил българският владетел — княз Борис (852—889). [3] Става дума за отиването на български епископ в Рим. Според *Лопарев,* Византийския жития святых VIII—IX вв., стр. 116—117, сведението тук се отнася за пратеничеството на княз Борис до папа Николай I през 866 г. Напротив, *Dvornik,* op. cit., p. 37—38, смята, че става дума за връщането на епископ Формоза Портуенски, който бил пратеник на папата при Борис и в края на 867 г. се завърнал в Рим. Власий именно него бил придружил до Рим.

3. Slavi Peloponnesum vastant

19. Ὡς οὖν τῆς Ῥώμης ἀπάραντες ἤδη λοιπὸν δωδεκάτην ἡμέραν προσεκαρτέρουν τῇ θαλάσσῃ περικλυζόμενοι, ὁπηνίκα πρὸς τὴν Μοθόνην κατηντηκότες ἐπέβησαν, προνοίᾳ Θεοῦ θαυματουργεῖταί τι εἰς τὸν ἅγιον. Ὁ γὰρ ναύκληρος μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ ἐκεῖσε τοῦτον ἐναποθέμενος, αὐτὸς δι᾿ ἐμπορίαν τινὰ πρὸς τὰ τῆς Δημητριάδος μέρη κατέπλευσεν· ὃν οἱ τοὺς τόπους ἐκείνους ληϊζόμενοι βάρβαροι συναντήσαντες, ἦραν τοῦτον πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν αἰχμάλωτον ἐπαγόμενοι. Ὁ δὲ οἰκονομικῶς τουτονὶ διαδράσας τὸν κίνδυνον, τὴν βασιλευομένην πόλιν κατείληφε καὶ τῷ προρρηθέντι κοινοβίῳ προσορμισθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁσίως αὐτὸ διακυβερνῶντος εὐθύμως παραλαμβάνεται· (pp. 666, B—C).

3. Славяни опустошават Пелопонес

19. Прочее, като потеглили от Рим, вече дванадесет дни прекарвали в морето, люшкани от вълните, и когато стигнали Модон[1] и спрели там, по божие провидение се извършило някакво чудо със светеца. Защото притежателят на кораба заедно с тия, които били с него, го оставил там и сам по търговия отплувал към околностите на Димитриада[2]. Варвари[3], които опустошавали онези места, срещнали [светеца], заловили го и го отвели в плен в своята земя. А той, като избягнал сполучливо тая опасност, достигнал столицата[4] и хвърлил котва в речената обител[5], радостно приет от свето ръководещия я игумен.

[1] Модон — дн. Метони (Μεθώνη) в югозападната част на Пелопонес. [2] Димитриада е стар град в областта на залива Волос. [3] Под „варвари“ тук вероятно се разбират славяните. [4] Сиреч Цариград. [5] След завръщането си от Рим Власий прекарал четири години в Студийския манастир в Цариград.

IV. ЙОАН КАМЕНИАТ

Единствените животописни данни за Йоан Камениат намираме в самия му труд „За превземането на град Солун“ („Εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης“). От тези оскъдни данни узнаваме, че той е бил жител на Солун и свещеник в родния си град. Произхождал от едно от най-заможните солунски семейства.

По молба на своя приятел Григорий Кападокиец той описал за поука на бъдещите поколения превзимането на гр. Солун от вероотстъпника Лъв Триполит, водач на арабите от о. Крит. След тридневна борба (29—31. VII. 904) градът бил превзет, пленени били над 22 000 жители, между които бил и самият Йоан Камениат. От пленничество той бил освободен след дълги страдания.

Историческите познания на Йоан Камениат са крайно оскъдни. Но независимо от това неговото описание на Солун и околностите му и разказът му на очевидец за трагичното превзимане на града правят впечатление и на съвременния читател със своята сила и свежест. Всичко това говори за голям литературен талант.

В разказа на Йоан Камениат намираме ценни сведения за околностите на Солун, за живеещите край града славянски племена и за мирните им търговски сношения с този втори по големина град на Балканите. Ценни са описанията на солунските укрепления, на използуваните във войната технически средства и похвати от двете страни. У Йоан Камениат се намират интересни данни за отношенията на славяните към Византия и по-специално към Солун и за участието им в отбраната на града. От картината, която Йоан Камениат рисува, става ясно, че в X в. Солун бил неделима част от областта Македония, чийто етнически състав се е бил вече оформил.

ИЗДАНИЯ: Ἰωάννου κληρικοῦ καὶ κουβουκλεισίου τοῦ Καμενιάτου Εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης (Ioannis Cameniatae De excidio Thessalonicensi, apud Theophanes Continuatus, ed. Bonn., стр. 487—600. — *Migne*, PGr CIX, col. 525 sq. — Текстът е взет от Бонското издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 265—266. — *A. Struck*, Die Eroberung Thessalonikes durch die Sarazenen im Jahre 904, BZ XIV (1905), p. 535 sq. — *Th. L. Fr. Tafel*, De Thessalonica eiusque agro dissertatio Geographica, Berolini, 1839. — *А. А. Васильев*, Византия и арабы. Политические отношения Византии и арабов за время Македонской династии, СПб., 1902. — *O. Tafrali*, Topographie de Thessalonique, Paris, 1913. — *O. Tafrali*, Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris, 1919. — *М. Рајковић*, Јован Камениат: ВИИНЈ, I, стр. 265—272. — *П. А. Наследова*, Македонские славяне конца IX — начала X в., ВВр, XI (1956), стр. 82—97. — *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники — Предисловие Р. А. Наследовой, перевод С. В. Поляковой и И. В. Феленковской, комментарий Р. А. Наследовой (Две Византийские хроники X века, Москва, 1959, стр. 143—261).

IOANNIS CAMENIATAE

DE EXCIDIO THESSALONICENSI

1. Descriptio Thessalonicae eiusque regionis

2. Ἐζήτησας μαθεῖν διὰ τῆς ἐπιστολῆς τὸν τρόπον δι᾽ ὃν τὴν φρουρὰν οἰκοῦμεν βαρβάρων χερσὶν ἐκδοθέντες, καὶ πῶς τὴν ἀλλοτρίαν ἀντὶ τῆς ἰδίας διημειψάμεθα, ποίας τέ ἐσμεν πατρίδος, καὶ τίνα τὰ κατ᾽ αὐτήν. τεκμαίρεσθαι γὰρ ἔφης ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ὁμιλίας, δι᾽ ἧς παροδεύοντί σοι τὴν Τρίπολιν ὀλίγον συνεγενόμεθα, πλήρεις μὲν εἶναι ἡμᾶς μακρᾶς ἐξεγήσεως, μεγάλα δέ τινα καὶ πάσης τραγῳδίας ἐπέκεινα τά τε ἤδη συμβεβηκότα ἡμῖν καὶ τὰ ἐς ὕστερον προσδοκώμενα. καὶ γὰρ ἔτυχες τότε καὶ αὐτὸς ἀλητεύων κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμῶν συμφοράν, καί τισιν αἰχμαλώτοις ἐκεῖσε συνεπαγόμενος, οὓς ἔλεγες ὁμοπατρίους εἶναί σοι Καππάδοκας, μεθ᾽ ὧν καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἀντιόχου πόλιν ἐστέλλου, μηδαμοῦ στῆναι τῶν ἀλγεινῶν ἐξηγούμενος· ὁπότε καὶ ἡμᾶς ἑώρας, ὡς καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖς, τό τε νεαρὸν τοῦ πένθους ἔχοντας καὶ τὰ ἴχνη τοῦ προλαβόντος φόβου τοῖς προσώποις ἡμῶν ἐγκαθήμενα, ὡς καὶ σιωπῶντας βοᾶν τὴν συμφορὰν ἐκ τοῦ χρώματος. ἀλλὰ περὶ τούτων εἰ καθ᾽ ἕκαστον ἐπεξιέναι βουληθείην, μακρὸν ἂν εἴη καὶ τῇ χρείᾳ μὴ κατάλληλον τὸν λόγον ποιήσομαι, τῆς συμμετρίας τὸν νόμον καθυπερβαίνων· ἵνα μὴ λέγω ὅτι καὶ τὴν σὴν ἀρρᾴθυμον ἀκοὴν ἀποκναίσω, εἰ καὶ ὅτι δι᾽ ἐφέσεως ἔχεις τοῖς λεγομένοις ἐπακροάσασθαι. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοίνυν τοῦτο κατ᾽ ἀρχὰς ὑπέσχου, τὸ συνεχῶς ἀκούειν, ἄρχομαι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ὧδε.

3. Ἡμεῖς, ὦ φίλος, πατρίδος ἐσμὲν Θεσσαλονίκης· αὐτὴν γὰρ πρώτην γνωριοῦμαί σοι, δι᾽ ἧς ἔγνων ὧν οὔπω ἐγνώκειν πολλά· καὶ σοί γε γνωσθεὶς ἄρτι τὴν περὶ αὐτῆς ἐκείνης γνῶσιν εἰσπράττομαι, πόλεως μεγάλης καὶ πρώτης τῶν Μακεδόνων, τἆλλα μὲν περιφανοῦς οἷς σεμνύνεται πόλις, καὶ μηδεμιᾷ τῶν ἔγγιστα παραχωρούσης μὴ ὅτι κατ᾽ αὐτὴν ὀφθῆναι, περιφανεστέρας δὲ τὴν εὐσέβειαν, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐδέξατο καὶ δεξαμένη μέχρι τοῦ νῦν διεσώσατο. αὐτὸν γὰρ αὐχεῖ Θεσσαλονίκη τὸν Παῦλον ἔχειν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον, — — — μετ᾽ ἐκεῖνον

ЙОАН КАМЕНИАТ

ЗА ПРЕВЗЕМАНЕТО НА ГРАД СОЛУН

1. Описание на Солун и неговите околности

2. В писмото си ти[1] искаш да знаеш как сме попаднали във варварски ръце[2] и живеем в плен, защо сме сменили родната земя с чужда, от кой град сме и с какво се отличава той. Защото, казваш, че от краткото общуване, което имахме, когато ти минаваше през Триполи[3], си се уверил, че нашата история е дълга и че случилото се с нас и това, което ни очаква в бъдеще, са чудовищни неща, които надминават всяка трагедия. И ти сам тогава по време на нашето нещастие се скиташе, докаран там заедно с други пленници, за които казваше, че ти били съграждани-кападокийци[4], за да бъдеш изпратен с тях в град Антиохия[5]. Когато ни видя, както сам свидетелствуваш, че изживяваме току-що причинена скръб и носим на лицата си следите на преминалия страх, така че и при мълчанието ни нашата бледност е крещяла за нещастието, ти разказваше, че мъките нямат край. Ако река да разкажа подробно за тези неща, аз ще прекрача закона на съразмерността и разказът ми би бил дълъг и неотговарящ на нуждата. Да не говорим за това, че ще измъча обремененото ти внимание, макар и да имаш желание да чуеш разказа. Но тъй като още отначало ти обеща да слушаш внимателно, аз започвам моя разказ, както следва.

3. Ние, приятелю, сме родом от Солун. Затова ще те запозная най-напред с тоя град, благодарение на който аз узнах много неща, които никак не знаех. И аз, който съм ти познат отскоро, ще те запозная с него. Той е голям град и е пръв в Македония. Известен е много и с разни неща, с които един град се слави, и не отстъпва на никой от близките градове по привлекателност. Поизвестен е обаче по благочестието, което придобил още отначало и след като го придобил, го е запазил досега. Солун наистина се гордее, че има за учител в благочестието самия Павел[6], — — — След него Солун се

[1] Сиреч Григорий Кападокиец, с когото Йоан Камениат се запознал в Триполи, където като пленник чакал да бъде препратен в Тарс. [2] Камениат има пред вид арабите. [3] Триполи бил отнет от Византия по време на халифа Осман (644—656). През 904 г. този град бил седалище на Лъв Триполит, византийския ренегат, който бил начело на арабската флота. [4] Кападокия е област в Източна Мала Азия. Арабските нападения върху тази област са продължили от средата на VII в. до средата на X в. Григорий е бил пленен вероятно през 897 г., когато арабите превзели крепостта Куру. Вж. *Васильев*, Византия и арабы, стр. 112; *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 214, бел. 3 към гл. 2. [5] Главен град на Сирия, който по това време бил владян от арабите. [6] Имат се пред вид двете послания на апостол Павел до солуняните.

δὲ τὸν μέγαν ἐν μάρτυσι καὶ ἀξιοθαύμαστον ἐν ἀθλοφόροις Δημήτριον τὸν μυροβλύτην, πολὺν ἀγῶνα καὶ αὐτὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καταβαλόμενον — — — *εἶτα τοὺς καθεξῆς ἀρχιερεῖς πάντας τοῦ σωτηρίου λόγου στερρῶς ἀντεχομένους,* — — — (pp. 489, 5—490, 5; 490, 17—490, 19, 491, 2—3).

4. *Ἔστιν οὖν ἡ πόλις, ὡς εἴρηται, μεγάλη τε καὶ εὐρεῖα, τείχεσι καὶ προβόλοις συχνοῖς κατωχυρωμένη καὶ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς οἰκήτορσιν ὅσον ἐκ τῆς τούτων οἰκοδομῆς παρεχομένη, θαλάσσιον ἔχουσα κόλπον ἐκ νότου καθηπλωμένον, ᾧ καὶ περικλυζομένη τὴν ἐκ πλαγίου πλευρὰν ταῖς ἁπανταχόθεν εἰσρεούσαις ὁλκάσιν εὐεπίβατον τὴν πρὸς αὐτὴν πορείαν παρέχεται. ὑποκοιλαίνεται γάρ τις ἐκεῖσε θαυμαστὸς λιμήν, ἀσφαλῶς ὑπτιάζων τοῖς πλωτῆρσι τὴν εἴσοδον, ταῖς ἐκ πνευμάτων παντελῶς ἀπείρατος ταραχαῖς καὶ τὸν ὅρμον ἀκύμονα καθιστῶν. ὃν ἐκ τῆς λοιπῆς θαλάσσης ὁ τεχνίτης ἀπέτεμε· μέσον γὰρ ἀπείρξας διά τινος τείχους τὴν τῶν ὑδάτων ἐπίρροιαν, συναπεῖρξεν ἐκ τοῦ πρὸς θάλασσαν καὶ τῶν πνευμάτων τὸν κλύδωνα. ἡ θάλασσα γὰρ τῷ βυθῷ φυσωμένη καὶ τὴν ἐκδρομὴν πρὸς τὴν χέρσον ἐρευγομένη, τῷ διαφράγματι τοῦ τῇδε τείχους κωλυομένη, μὴ ἔχουσα τίνι τὴν ἀπειλὴν ἐπαφήσει, χωρεῖ τοῖς ἐφ᾽ ἑκάτερα τοῦ τείχους μέρεσι, καὶ τὸ ὕδωρ ἠρέμα πως ὀλισθῆσαν ζάλης ἁπάσης ἐκτὸς τὸν τοιοῦτον ὅρμον διατηρεῖ. ὁ δὲ δὴ κόλπος ἐκ τῆς μεγάλης θαλάσσης ἀποτμηθεὶς διά τινος αὐχένος, ἀγκῶνος δίκην προβεβλημένου καὶ ἐπὶ μήκιστον τοῖς ὕδασι δικνουμένου, ὃν οἱ κατὰ χώραν Ἔκβολον ὀνομάζουσι διὰ τὸ πόρρω που τοῖς ὕδασιν ἐκβεβλῆσθαι, στενούμενός τε πρὸς τὴν ἑτέραν ἐξ ἐναντίας χέρσον τῇ τοῦ αὐχένος τούτου καινοτομίᾳ, ἕτερος λιμὴν πελάγιος γίνεται· ἐξ οὗ δή περ ἀγκῶνος μέχρις αὐτοῦ τοῦ τείχους τῆς πόλεως κύκλον πανευπρεπῆ τὸ ὕδωρ μιμεῖται, τοῖς ἐφ᾽ ἑκάτερα μέρεσιν ἐπὶ πολὺ ἐκτεινόμενον καὶ πρὸς τὴν πόλιν κατὰ βραχὺ συστελλόμενον. καὶ ἀφορᾷ μὲν ὁ κόλπος ἐκ νότου τὴν λοιπὴν θάλασσαν, ἀφορᾷ δὲ τοῦτον ὁμοίως ὁ λιμὴν καὶ τὸν λιμένα ἡ πόλις. ἀλλ᾽ ὁ μὲν λιμὴν τέτρασι γωνίαις ἐμπεριείληπται, ὁ δὲ κόλπος ἐστὶ περιφερής, τὸ κύτος ἔχων διὰ πλείστου βάθους χωροῦν, τὰ πέρατα δὲ καὶ πρὸ πολλοῦ τῆς χέρσου τὰ πολλὰ τῶν ὑδάτων συστείλαντα.*

5. *Ἀλλ᾽ ἐν τούτοις τὸ κατὰ νότον μέρος τῆς πόλεως βάσιμον, τὸ πρὸς βορρᾶν δὲ ὡς λίαν τραχὺ καὶ δύσβατον. ὄρος γὰρ ὑπερκύπτει τοὺς λόφους ὑπερανεστηκός, οὐκ ὀλίγον μέρος αὐτῆς τῆς πόλεως*

слави с великия мъченик и достойния за удивление победоносен и мироточив Димитър[1], който също се е борил много за благочестието. — — — След него следват по ред всички архиереи, които са държали твърдо за спасителното слово. — — —

4. Градът, както казахме, е голям и просторен. Укрепен е със стени и с многобройни бойни кули и доколкото зависи от устройството им, дава сигурност на жителите. Има морски залив[2], който се простира откъм юг, мие града от едната страна и дава лесен достъп до него на корабите, които се стичат отвсякъде, защото там се вдълбава чудесно пристанище, което дава сигурен вход на моряците. То е напълно недостъпно за вълните, причинявани от вятъра, и образува спокойно убежище. Строителят е отделил това пристанище[3] от останалото море, защото в средата е преградил със стена прилива на вълните, и заедно с това и напора на ветровете откъм морето. Наистина, когато морето се развълнува от дъно и с рев се втурне към сушата, то се възспира от преградата, образувана от тази стена, и като няма къде да излее гнева си, минава от двете страни на стената, водата се излива някак тихо и така това пристанище се запазва от всяка буря. А пък заливът се отделя от откритото море чрез един провлак, който се издава като лакът и достига много надалеч в морето. Местните жители го наричат Екволон[4], понеже се издава навътре в морето. Заливът се стеснява към противоположния бряг поради новия насип при този издатък и така се образува друго морско пристанище. От този лакът чак до самата стена на града водата образува чудесен кръг, който се простира нашироко в двете посоки и при града се стеснява постепенно. Заливът е на север от морето и в същото положение са пристанището спрямо залива и градът — спрямо пристанището[5]. Пристанището е четириъгълно. Заливът е кръгъл и е врязан надълбоко в сушата, а при входа, и то далеч от сушата, морето се стеснява много.

5. При това положение южната част на града е достъпна, а северната — твърде скалиста и непристъпна. Високо над хълмовете се издига планина[6]. Поради тази планина немалка част от самия град се издига над оста-

[1] Сиреч св. Димитър Солунски. [2] Термейският залив, сега Солунски. [3] Сведения за средновековното солунско пристанище вж. у *Tafrali*, Topographie, p. 14 sq.; *Tafel*, De Thessalonica, p. 208 sq. [4] Според *Tafel*, De Thessallonica, p. 214, n. 42, трябва да се чете *Ἔμβολον* — Нос. Имало е два носа — Голям и Малък. Камениат говори за Големия Емболон, дн. Карабурун. Вж. и *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 217, бел. 5 към гл. 4. [5] Солун е имал и естествено пристанище северно от Малкия Емболон (*Tafrali*, Topographie, p. 14; *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 217. бел. 6 към гл. 4). [6] Вероятно планината *Χορταΐτος* (дн. Хортач), висока 1200 м над морското равнище.

τῆς λοιπῆς ὑπεραῖρον γῆς, ὡς τὸ μὲν αὐτῆς πεδιάσιμον εἶναι καὶ ταῖς χρείαις τῶν ἐνοικούντων κατάλληλον, τὸ δὲ τοῖς βουνοῖς καὶ ταῖς τῶν ὀρῶν ἀκρότησιν ἀνατείνεσθαι. ἀλλ' οὐδὲν ἀδικεῖ τὴν πόλιν ἡ τοῦ ὄρους παράτασις ὡς ἐμπαρέχειν ἄδειαν τοῖς πολεμίοις ἀφ' ὕψους ἐπεμβαίνειν καὶ τοῦ τείχους κατεπαμύνεσθαι· ἔδωκε γὰρ ὀλίγην τινὰ σχολὴν ὁ βουνὸς ἐκεῖνος πρὸς τὸ φυλάττεσθαι πᾶσαν ἐπιβουλήν, τῷ διὰ μέσου χώρῳ τὴν εὐχερῆ προσβολὴν ἀποκρούσας. τὸ δ' ἐντεῦθεν ἀνατείνεται μέχρι πολλοῦ τὸ ὄρος καὶ ὑπερίδρυται, τοῖς λόφοις καὶ ταῖς χαράδραις ἐντραχυνόμενον, τὴν μεσαιτάτην ἀνατολὴν ἐπειγόμενον· τοσοῦτον ἐκ πλαγίου ἀφ' ἑκατέρου μέρους ὑποκείμενον διαφεύγει τῆς γῆς. ἐν γὰρ ταῖς δυσὶ πλευραῖς τοῦδε τοῦ ὄρους, τοῦ τε πρὸς νότον φημὶ καὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν, πεδία ἀφήπλωται βάσιμά τε καὶ χρήσιμα, πᾶσαν ἀφορμὴν εὐζωΐας τοῖς πολίταις δωρούμενα· ὧν τὸ μὲν ὡς πρὸς νότον τοῦ ὄρους, πρὸς ἀνατολὴν δὲ τῆς πόλεως, ὡς λίαν ἐστὶ παγκαλλὲς καὶ ἐράσμιον. κεκόσμηται γὰρ δένδρεσιν ἀμφιλαφέσι, παραδείσοις ποικίλοις, ὕδασιν ἀπείροις, τοῖς μὲν πηγαίοις τοῖς δὲ ποταμίοις, οἷς αἱ λόχμαι τοῦ ὄρους τῷ πεδίῳ χαρίζονται καὶ αὐτὴν δὲ δεξιοῦνται τὴν θάλασσαν. ἄμπελοι γὰρ ἀλλήλαις παραπεφυτευμέναι τὰ χωρία στεφανοῦσι καὶ τὸν φιλόκαλον ὀφθαλμὸν τῇ πληθύϊ τῶν καρπῶν εἰς εὐφροσύνην προτρέπονται· μοναὶ δὲ μοναχῶν πολλαὶ καὶ συχναὶ τό τε ὑπτιάζον τοῦ ὄρους καὶ τὸ τῆς λοιπῆς γῆς ὑποκείμενον κατοικοῦσαι, καί τισι τερπνοτάτοις χωρίοις ἐγκαθεζόμεναι, καινόν τι χρῆμα τοῖς τε ὁδίταις καὶ αὐτοῖς τοῖς πολίταις πεφύκασι. τὸ δὲ κατὰ λαιὰν πλευρὰν τοῦ ὄρους πεδίον ἐστὶ καὶ αὐτὸ τεταμένον εἰς μῆκος πολύ, εὐρύνεται δὲ μέχρις ἄλλων ὀρέων· οὗ τινὸς ἐν μέσῳ πελαγίζονται δύο τινὲς εὐρεῖαι λίμναι, τὸ πλεῖστον τούτου διακατέχουσαι καί τινα μεγάλην καὶ αὗται συνεισφέρουσαι χρείαν. τρέφουσι γὰρ ἰχθύας καὶ μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ τοῖς εἴδεσι διαφόρους καὶ πολλοὺς τῷ πλήθει, ταῖς τε γείτοσι κώμαις καὶ αὐτῇ δὲ τῇ πόλει δαψιλεστάτην ἀποπληροῦντας τράπεζαν. καὶ γὰρ οἷον φιλονεικοῦσιν αἱ λίμναι ταῖς τούτων ἐπιδόσεσι πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἁμιλλῶνται τίς αὐτῶν τὸ πλεῖον παράσχηται. πλὴν ἑκάτεραι νικῶνται ἐξ ἑκατέρων, καὶ ἡ νικῶσα οὐκ ἔχει τίνι τὴν ἧτταν καταψηφίσεται. τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ πεδίου ἀνεῖται τοῖς γεωργοῖς, παραχωρεῖται τοῖς ζῴοις, τοῖς τε πειθομένοις ταῖς τῶν ἀνθρώπων τέχναις καὶ τοῖς ἐλεύθερον ἀφιεῖσι τὸ ἴχνος τοῖς ὄρεσιν. ἔλαφοι γὰρ τὰ ὄρη λιποῦσαι καὶ ταῖς λίμναις ὥσπερ τῶν ὑδάτων ἐπιτερπόμεναι ὁμοῦ τε ἔχουσιν ἄφθονον τὸ πο-

налата околност, така че една част от него е равнина и задоволява нуждите на жителите, а другата част се простира по хълмове и планински височини. Но разпрострялата се планина никак не вреди на града, защото не дава възможност на неприятелите да се приближат от височината и да нападнат стените, тъй като това възвишение дава известна малка възможност [на гражданите] да се запазят от всяко внезапно нападение и благодарение на междинното поле да отблъснат леко предприетото нападение. После планината се разпростира надалече и се възвишава, набраздена с ридове и долове, като отива право на изток. Толкова много земя, лежаща под планината, се спуска косо от двете ѝ страни! Защото по двата склона на тази планина, именно южния и северния, се простират достъпни и полезни полета, които дават на гражданите всяка възможност за богат живот. От тези полета най-хубаво и най-привлекателно е това на юг от планината и на изток от града[1]. Защото то е украсено с големи дървета, с различни градини и изобилни води, едни изворни, други речни. Тези води се даряват на полето от планинските дебри и се вливат в самото море. Насадени едни до други лозя увенчават местностите и с изобилието на плодовете си привличат окото, което обича хубавото. Много и чести монашески обители се намират както по склоновете на планината, така и в низината. Накацали по най-приятните места, те представляват някаква нова гледка за пътниците и за самите граждани[2]. Но и полето по левия склон на планината се разпростира много надълго и се шири чак до други планини[3]. В средата му се разливат две широки езера[4], които заемат по-голямата част от полето. Те принасят голяма полза, защото в тях се въдят риби, малки и големи, различни по вид и в голямо изобилие. Те доставят най-изобилна храна на съседните села и на самия град. И езерата един вид си съперничат с морето по тия блага, като се състезават кой от тях ще даде повече. Впрочем те се надпреварват помежду и оня, който победи, няма кого да смята за победен. Останалото поле е на разположение на земеделците, предоставено е на животните и на тези, които се подчиняват на човешкото изкуство, и на тези, които се скитат свободно по планините. Защото елени, които напускат планините и един вид се осве-

[1] Полето и сега, както във византийско време, се нарича Каламария. [2] Според преданието на планината Хортач е имало 24 манастира. Вж. *П. Успенский*, Первое путешествие в афонские монастыри и скиты в 1845 г., Киев, 1871, стр. 9. [3] Вероятно Лъгадинското поле. [4] Езерата *Βόλβη* (сега Бешикгьол) и *Κορωνία* (сега Лъгадинското езеро), чиито води се изливат в Орфанския залив.

τόν, καὶ ταῖς βουσὶν ἐν αὐτῷ συναγελαζόμενα κοινὰ τὰ σῖτα προσφέρονται.

6. *Ἀλλ᾽ ἱκανῶς ἐν τούτοις τά τε πρὸς ἀνατολὴν καὶ βορρᾶν τῆς πόλεως, ἔτι γε μὴν καὶ τὰ πρὸς νότον διαχαράξαμενοι τὴν πρὸς δύσιν αὐτῆς τοῦ χωρίου θέσιν κατὰ τὸ δυνατὸν ἱστορήσωμεν. ἔστιν ἕτερον πεδίον, ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ τείχους τῆς Ἐκβολῆς ἀπαρχόμενον, τῇ δεξιᾷ τοῦ ὄρους ἁπτόμενον, τῇ λαιᾷ δὲ τῇ θαλάσσῃ συνομοροῦν, ἀμύθητον κάλλει ταῖς τῶν ὁρώντων ὑποκείμενον ὄψεσιν. ἔστι γὰρ τὸ μὲν αὐτοῦ διάβροχον ὕδασιν, ὅσον αὐχεῖ τήν τε πόλιν ἔχειν καὶ τὴν θάλασσαν γείτονα, ἀμπέλοις καὶ δένδρεσι κατακόμοις καὶ παραδείσοις κατεστεμμένον, οἰκήμασί τε καί τισι πλείστοις σεβασμίοις σηκοῖς κεκοσμημένον, ὧν τοὺς πλείονας μοναχῶν ἀγέλαι διείλοντο, — — —. τὸ δ᾽ ἐντεῦθεν αὐτοῦ διαχεῖται τῇ χέρσῳ μέχρι πολλοῦ, ἄξυλον μὲν ὡς τὰ πολλὰ τὴν βλάστην ἔχον, πάσης δὲ γεωργικῆς ἐπιμελείας ἐπιτήδευσιν παρεχόμενον. διήκει δὲ τὴν ἡλίου δύσιν ἀποσκοποῦν, ἕως τινῶν ἄλλων ὀρέων ὑψηλῶν καὶ μεγάλων παρατεινόμενον, ἔνθα καὶ πόλις τις Βέρροια καλουμένη κατῴκισται, καὶ αὐτὴ περιφανεστάτη τοῖς οἰκήτορσί τε καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις οἷς αὐχεῖ πόλις τὴν σύστασιν. ἐμπεριέχει δὲ τῷ διὰ μέσου χώρῳ τὸ πεδίον τοῦτο καὶ ἀμφιμίκτους τινὰς κώμας, ὧν αἱ μὲν πρὸς τῇ πόλει τελοῦσι, Δρουγουβῖταί τινες καὶ Σαγουδάτοι τὴν κλῆσιν ὀνομαζόμενοι, αἱ δὲ τῷ συνομοροῦντι τῶν Σκυθῶν ἔθνει οὐ μακρὰν ὄντι τοὺς φόρους ἀποδιδόασι. πλὴν γειτνιάζουσιν ἀλλήλαις αἱ κῶμαι τὴν οἴκησιν, καὶ ἔστι καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις Θεσσαλονικεῦσιν οὐ μικρῶς συμβαλλόμενον, τὸ πρὸς τοὺς Σκύθας διὰ τῶν ἐμπορικῶν μεθόδων συναναμίγνυσθαι, καὶ μάλισθ᾽ ὅταν ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους καλῶς καὶ μὴ κινῶσιν ὅπλα τὴν μάχην ἐξαγριαίνοντα· ὃ δὴ καὶ πολλῷ τινὶ τῷ πάλαι χρόνῳ παρ᾽ ἑκατέρων μελετηθέν, κοινότητα ζωῆς τὰς χρείας ἀλλήλοις ἀμείβουσι, θαυμασίαν τινὰ καὶ βαθεῖαν εἰρήνην ἐν ἑαυτοῖς συντηρούμενοι. ποταμοὶ δέ τινες παμμεγέθεις ἐκ τῆς Σκυθῶν ἐξορμώμενοι καὶ τὸ προλεχθὲν πεδίον καθ᾽ ἑαυτοὺς διελόμενοι πολλὴν δαψίλειαν καὶ αὐτοὶ τῇ πόλει παρέχονται ταῖς τε χορηγίαις ταῖς ἀπὸ τῶν ἰχθύων καὶ ταῖς δι᾽ αὐτῶν ἀπὸ τῆς θα-*

жават от водите на езерата, имат едновременно изобилна вода и като се съберат при нея в едно стадо с говедата, пасат обща паша.

6. Но с тези думи ние достатъчно писахме за местата на изток и север от града, също и за тези на юг. Сега ще разкажем, доколкото можем, за местоположението на града към запад. Има друго поле[1], което започва от самата стена на Екволон. То стига до дясната страна на планината, а с лявата си страна граничи с морето и се простира пред погледа на зрителя с неизказана красота. Едната част на полето, което се гордее, че има за съседи и града, и морето, има изобилни води, увенчано е с лозя, гъсти дървета и градини, украсено е с жилища и с твърде много и почитани светилища. Повечето от тях са разпределени между монашески общества — — —. Останалата част от полето се разпростира далеч навътре в сушата. Тя е изобщо без никакъв храст и дава възможност да се извършва всякаква земеделска работа. Тази [долина] върви на запад и се простира до други високи и големи планини, където се намира градът на име Верея[2]. Този град е твърде прочут с жителите си и с всичко друго, с което един град се гордее за своето положение. В средата на това поле има някои размесени селища: едни от тях плащат данък на града [Солун] — това са така наречените другувити и сагудати[3], други селища плащат данък на съседния скитски народ[4], който се намира наблизо. Освен това селищата са разположени в съседство помежду си. Те общуват чрез търговски връзки със скитите. Това покрай другите обстоятелства е от голяма полза за солунчани, особено когато са в добри отношения помежду си и не грабват оръжие за жестока война. Дълго време в миналото това било и за двете страни предмет на грижи. Те си разменят взаимно необходимите неща при съвместния начин на живот, като запазват помежду си чуден и дълбок мир[5]. Големи реки излизат от страната на скитите[6] и, като разделят помежду си споменатото поле, донасят голямо изобилие за града с приходите от риболова, с изкачването на корабите

[1] Кампания, дн. Солунско поле. [2] Дн. гр. Бер. [3] Друговитите и сагудатите са били славянски племена, които живеели между Солун и Бер. Вж. *М. Дринов*, Съчинения, I, стр. 310—311; ВИИНЈ, I, стр. 186, бел. 3; *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 218—220, бел. 6 към гл. 6. [4] В случая под „скитски народ" Камениат по всяка вероятност има пред вид българите. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 329—330; ВИИНЈ, I, стр. 267, бел. 4; *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 220, бел. 8 към гл. 6; *Dvornik*, Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle, p. 235, смята, че тук се имат пред вид близките до Солун славяни, главно стримонците. [5] При положението, че Камениат има пред вид българите, съобщението за „чуден и дълбок мир" може да се обясни с това, че военните действия, които цар Симеон (893—927) започнал срещу Византия още през 894 г. поради преместването на тържището от Цариград в Солун, ще да са се водили далеч от Солунската област. [6] Тъй като големите реки (Вардар, Бистрица и др.) извират от земи, които тогава са влизали в българските предели, това може да бъде достатъчен довод, че тук под „скити" се разбират българите. Вж. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 220, бел. 8 към гл. 6.

λάσσης τῶν νηῶν ἀναδρομαῖς, δι' ὧν ἐπινοεῖται ποικίλη τις πρόσοδος τῶν χρειῶν τῶν ὑδάτων ἐκείνων συγκαταρρέουσα.

7. *'Αλλὰ γὰρ ἔλαθον ἐμαυτὸν μακράν, ἢ ὡς ἀπ' ἀρχῆς ὑπεσχόμεν, τὸν περὶ τούτων παρατείνας λόγον. πεποίηκε δὲ τοῦτο ὁ περὶ τὴν πατρίδα πόθος, ἡδέως τῇ τε μνήμῃ συνεφελκόμενος, καὶ ταῖς ἀνατυπώσεσιν οἷον δοκῶν συνεῖναι τοῖς λεγομένοις, καὶ τὸ πρόθυμον καὶ ζητητικὸν τῆς σῆς φιλομαθοῦς ἀκοῆς, ἣν ἐξ ἀρχῆς παραθέσθαι πᾶσιν ἡμῖν καθυπέσχου, μηδενὸς ἄλλου περισπῶντος αὐτὴν ἢ τοῦδε τοῦ διηγήματος ὑποσύροντος. ταῦτα δὲ οὕτως ἔχει. φιλοῦσι γὰρ ἀεὶ τὰ ποθούμενα τῶν πραγμάτων ἀνάγκης δεσμοῖς καὶ τὸν λέγοντα περὶ αὐτῶν κατέχειν καὶ τὸν ἀκούοντα· καὶ οὐκ ἂν οὕτως εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως οὔτε ὄψις τῶν ἡδίστων θεαμάτων οὔτε ἀκοὴ τῶν τερπνῶν ἀποστήσεται ἀκουσμάτων, οὔτε λόγος ἡδὺς τῆς ὁρμῆς ἀνακοπήσεται, μέχρις ἂν φθάσῃ τὸ πέρας πρὸς ὃ κατ' ἀρχὰς ἐπείγεται. πλὴν εἰ δοκεῖ, πάλιν ἀναδράμωμεν πρὸς αὐτὴν ἐκείνην τὴν πόλιν· μέχρι γὰρ τίνος ὡς ἐν κατόπτρῳ τὸν ἀνδριάντα διαμορφοῦμεν, καὶ ταῖς ἔξωθεν τῶν χρωμάτων ποικιλίαις ἀπεικονίζειν πειρώμεθα τὸ ἀρχέτυπον, ἐξὸν αὐτοῖς ἐκείνοις ἐντυχεῖν διὰ τῶν καιρίων διηγημάτων τοῖς πράγμασιν, ὡς ἂν γνωριμώτερον εἴη τὸ ἀμυδρῶς πως παραδηλούμενον; Θεσσαλονίκην γάρ, ὁποία τυγχάνει, τῷ λόγῳ διαγράψαι καθ' ὅσον οἷόν τε κατ ἀρχὰς ὑποσχόμενοι, καὶ τίς οὖσα πρότερον εἰς τί κεχώρηκεν ὕστερον, τοῖς περὶ αὐτὴν ὥσπερ ὑποκλαπέντες, καὶ τοῖς ἔξωθεν, ὡς ἂν εἴποι τις, μέχρι τοῦδε σχολάσαντες διηγήμασι, κινδυνεύομεν βραδύνοντες τὴν τῶν καιρίων διήγησιν. χρεὼν οὖν ἐστὶ καὶ πάλιν πρὸς αὐτὴν ἐπανιέναι τῷ λόγῳ καὶ τὸ πρῶτον περὶ αὐτὴν καταμαθεῖν κάλλο, εἶτα οὕτω γε τοῦ πάθους ἐξειπεῖν ἐν ὑστέρῳ τὸ μέγεθος, ἵνα ὅσον φανείη τῶν ἄλλων πόλεων ἀσυγκρίτως ὑπερτερεύουσα, τοσοῦτον ἀξία κριθείη παρὰ πασῶν θρηνεῖσθαι καὶ κατοικτίζεσθαι.*

8. *Εἴπομεν ὡς εὐρεῖά τις καὶ μεγάλη ἡ πόλις, καὶ τῷ περιέχοντι πολὺν τὸν διαμέσον χῶρον ἐναποκλείσασα. ἀλλ' ὅσον μὲν τοῦ τείχους τὴν χέρσον ἀποσκοπεῖ, ἐρυμνότατόν τέ ἐστι καὶ τῷ πάχει τῆς οἰκοδομῆς κατωχυρωμένον, τῷ ἔξωθέν τε προτειχίσματι τὸ ἀσφαλὲς πάντοθεν συντηροῦν, προβόλοις καὶ ἐπάλξεσιν ἅπαν καταπεπυκνωμένον, καὶ μηδεμίαν ἀνάγκην φόβου τοῖς οἰκήτορσι παρεχόμενον. τὸ δὲ πρὸς νότον αὐτοῦ χθαμαλόν τέ ἐστι παντελῶς καὶ πρὸς πόλεμον ἀπαράσκευον· οἶμαι γὰρ τῷ μηδεμίαν ὑφορᾶσθαι προσβολὴν βλάβης ἐκ τοῦ πρὸς θάλασσαν ὁ τεχνίτης πάλαι τῆς οἰκοδομῆς κατημέλησε. φέρεται δέ τις καὶ παλαιὸς λόγος μέχρις ἡμῶν*

от морето нагоре по реките. С тези кораби се урежда един разнообразен приток на стоки, които се стичат по тези води.

7. Аз обаче сам не забелязах, че съм удължил разказа си за тези работи повече, отколкото обещах в началото. Но за това причината е любовта ми към родния град, защото съм увлечен сладко от спомена и от илюзията като че ли присъствувам при описваните събития. Освен това причина е твоята готовност и ревност да ме изслушаш внимателно, както ми обеща още в началото, без да се занимаваш с нищо друго или да се откъсваш от този разказ. Това е така. Любимите неща обикновено винаги обвързват с нерушими връзки тоя, който говори, и тоя, който слуша. И затова човек не би могъл така леко и лесно да откъсне, нито погледа си от най-приятните гледки, нито слуха от сладките слова, нито пък приятният разказ би могъл да спре своя устрем, докато не дойде до края, към който се е стремял отначало. Но ако си съгласен, нека се върнем отново на разказа за същия град. Защото докога ще изобразяваме картината като в огледало и ще се опитваме да предадем първообраза с външната пъстрота на багрите, когато можем да получим това със съответните разкази за нещата, за да стане по-ясно това, което е някак замъглено? Ние бяхме обещали в началото да опишем, доколкото и както можем, Солун, какъв е сега, какъв е бил по-рано и в какво положение е изпаднал по-късно. Но увлечени някак от околностите му и залисани досега с описване на странични неща, както някой би казал, ние рискуваме да закъснеем с разказа за съществено̀то. И тъй, трябва отново да се върнем на разказа за града, да се запознаем най-напред с красотата му и едва после да разкажем за голямото му нещастие. Така всички хора ще го сметнат толкова по-достоен за оплакване и съжаление, колкото го намерят несравнимо по-издигнат над другите градове.

8. Ние казахме колко е широк и голям градът, и колко голямо пространство обхваща със стените. Тази част от стената, която е откъм сушата, е най-добре укрепена и най-добре защитена поради дебелината на строежа. Цялата изпълнена с бойници и зъбери, тя осигурява с външното укрепление безопасност отвсякъде и не дава на жителите никакъв повод за страх. Южната ѝ част е съвсем ниска и непригодна за война. Смятам, че в старо време архитектът е пренебрегнал строежа, понеже не е предполагал никакво нападение откъм морето. Разказва се и едно предание, което е дошло чак до нас, че гра-

φθάσας, ὡς ἀτείχιστος ἦν ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους ἡ πόλις χρόνος πολλούς, εἰ μὴ τῷ δέει ποτὲ τοῦ Μήδων Ξέρξου, πλωτὴν γῆν τεκτηναμένου καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος στρατοπεδεύσαντος καὶ πολλῶν πλῆθιν ἐπιφερομένου, ὁ τῶν Ῥωμαίων τὰ σκῆπτρα κατ᾽ ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἰθύνων μικρόν τινα καὶ ὡς ἐκ τοῦ παρατυχόντος φραγμὸν τῷ τῇδε περιέθηκε μέρει. ἀφ᾽ οὗ δὴ χρόνου καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο τὸ αὐτὸ τοῦτο διαμεμένηκεν, οὐδέποτε τῆς ἐκεῖθεν βλάβης, ὡς ᾤετο, κἂν ἐν ὑπονοίᾳ τισὶν ἐσομένης. εἰ γὰρ καὶ πολλοὺς πολλάκις ἀνέτλη πολέμους καὶ λίαν σφοδροτάτους ἡ πόλις, τούς τε ἐκ τῶν βαρβάρων καὶ αὐτῶν δὲ τῶν συνομορούντων Σκυθῶν, πᾶν εἶδος ἀμυντηρίων κατ᾽ αὐτῆς ἐπινοουμένων καὶ ψάμμου δίκην τῷ πλήθει τῆς στρατιᾶς εἰσρεόντων καὶ μηδὲ ὑποφέρειν τὴν ἀπειλὴν αὐτῶν φιλονεικούντων (καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἦσαν ἀκάθεκτοι ταῖς ὁρμαῖς καὶ ποικίλῃ τινὶ πανοπλίᾳ πεφραγμένοι), ἀλλ᾽ ἦν ἄρα περίγειος ὥσπερ ἡ μάχη, καὶ διέφευγε τὰς ἐπιβουλὰς τῷ ἀσφαλεῖ τοῦ τείχους τὴν ἔφοδον ὑπεκκλίνασα, καὶ τῷ συνήθως αὐτῇ καὶ θερμῶς ὑπερμαχοῦντι, λέγω δὴ τῷ πανενδόξῳ μάρτυρι Δημητρίῳ, τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν καταπιστεύουσα. ἐκ πολλῶν γὰρ αὐτὴν κινδύνων ὁ σωσίπατρις οὗτος ἐρρύσατο, καὶ τὸ νικᾶν αὐτῇ καὶ μήπω τοῦ πολέμου πειραθείσῃ πολλάκις συμπαθῶς ἐδωρήσατο. ἀλλὰ ταῦτα ταῖς τῶν θαυμάτων αὐτοῦ βίβλοις ἐξηγῆσαι παραχωρήσαντες τοῖς ἑξῆς ἡμεῖς τῶν ἤδη λεχθέντων προΐωμεν.

9. *Ἦν οὖν ταῖς ῥηθείσαις αἰτίαις ἀνωτέρα κινδύνου παντὸς ἡ πόλις. ἐξ ὅτου γὰρ ἡ κολυμβήθρα τοῦ θείου βαπτίσματος τὸ τῶν Σκυθῶν ἔθνος τῷ χριστωνύμῳ λαῷ συνεμόρφωσε καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας γάλα κοινῶς ἀμφοτέροις διείλετο, πέπαυτο μὲν ἡ τῶν πόλεων στάσις, ἀνεῖτο δὲ τῆς ἐνεργείας ἡ τὰς σφαγὰς ἐπιτηδεύουσα μάχαιρα, καὶ τὰ προλεχθέντα τῷ μεγαλοφωνοτάτῳ τῶν προφητῶν Ἠσαΐᾳ ἐναργῶς ἐφ᾽ ἡμῖν ἐπληροῦτο· αἱ μάχαιραι γὰρ ἡμῶν μετῆλθον εἰς δρέπανα καὶ αἱ ζιβύναι εἰς ἄροτρα, καὶ πόλεμος ἦν οὐδαμοῦ, καὶ τὴν περίχωρον ἅπασαν εἰρήνη κατεπρυτάνευε, καὶ οὐδεμία ἦν εὐζωΐας*

дът дълго време нямал стена откъм тази страна. Най-после тогавашният римски владетел[1] оградил някога тази част с малка и импровизирана стена от страх пред мидийския цар Ксеркс, който направил земята плавателна[2] и потеглил на поход срещу Гърция, като повел многочислени пълчища. Оттогава и досега е останала същата стена, понеже, както се мислело, никой дори не могъл да си въобрази, че оттам може да дойде вреда. Градът е преживял често много и твърде тежки нападения и от варварите, и от техните съседи скити[3], които измисляли против него всякакъв вид военни съоръжения и нахлували с безчислена като пясъка войска, като се хвалели, че той не може да понесе тяхната заплаха (и наистина те били неудържими в нападенията, въоръжени с най-разнообразен вид оръжие). Но сраженията ставали по сушата и градът избягвал засадите[4], като осуетявал нахлуването с помощта на сигурните стени и поверявал спасението си на постоянния и пламенен защитник, преславния мъченик Димитрий. Наистина този спасител на отечеството го изтръгвал от много опасности и често му дарявал милостиво победи, преди още да е изпитал войната. Но като предоставим това да бъде разказано от книгите за неговите чудеса[5], нека продължим разказа си.

9. И тъй, поради споменатите причини градът беше извън всяка опасност. Откак обаче чрез купела на божественото кръщение скитското племе се уподоби на християнския народ[6] и млякото на благочестието се разпредели общо между двата народа, престана несигурността на градовете, спря да действува мечът, извършващ кланета. И пророчеството на най-велегласния от пророците — Исая — се изпълни явно спрямо нас. Мечовете ни се превърнаха в сърпове и копията — в рала[7]. Нямаше никъде война[8], мир владееше по цялата околна земя. Нямаше ни-

[1] Очевидно тук Йоан Камениат греши. По времето на персийския цар Ксеркс (486—465 пр. н. е.) Солун не е бил владян от римляните, тъй като те завладели Македония много по-късно (II в. пр. н. е.). [2] По време на похода си против Гърция Ксеркс заповядал да се прокопае канал през Халкидическия п-в, за да не заобикаля с флотата си. [3] С „варвари“ тук по всяка вероятност се означават славяни и авари, чиито нападения са описани, както сам Камениат загатва по-долу, в „Чудесата на св. Димитрий (Miracula sancti Demetrii, I, 2). Срв. Гръцки извори за българската история, III, стр. 88 и сл. За скити и скитски народ срв. тук стр. 22, бел. 4. [4] Градът е бил обсаждан и откъм морето от готи (269) и от славяни според „Чудесата на св. Димитрий“. Вж.: *Tafrali*, Thessalonique, p. 62; *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 224, бел. 6 към гл. 8. [5] Вж. тук бел. 3. [6] Най-правдоподобно е предположението, че става дума за покръстването на българите (865), след което настъпил дълбок мир. *Dvornik*, Les Slaves, стр. 235, смята, че с похода на Юстиниан II в 688 г. е било турено началото на покръстването на македонските славяни; *Tafrali*, Thessalonique, p. 137, 144 и Topographie, p. 42, смята, че македонските славяни са били покръстени през VIII в.; *Pajkoвић* (ВИИНЈ, I, стр. 186, бел. 3, 188, бел. 4, 268, бел. 6), приема, че това покръстване, и то на македонски славяни, е станало към края на IX в. Вж. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 225—226, бел. 1 към гл. 10. [7] Исайя, II, 4. [8] Последното въстание на славяни в областта на Солун, за което има данни, е станало около 836 г. Вж. *Dvornik*, La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves Macédoniens au IXe siècle, Paris, 1926, 17, pp. 61. 20—62, 4: ВИИНЈ, I, стр. 269, бел. 7; Гръцки извори за българската история, IV, стр. 38—39.

ἀφορμὴ ἧς οὐκ εἰς κόρον ἡμεῖς ἀπελαύομεν, ἔνθεν αἱ τῆς γεωργίας ἀφθονίαι, ἐκεῖθεν αἱ τῆς ἐμπορίας χορηγίαι. γῆ γὰρ καὶ θάλασσα λειτουργεῖν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ταχθεῖσαι πλουσίαν καὶ ἀδάπανον τὴν περὶ ἕκαστον ἐδωροφόρουν. ὧν γὰρ ἦν ἐνδεῶς ἢ καὶ ἀνεπιτηδείως ἔχουσα πρὸς καρπογονίαν ἡ γῆ, τούτων παρ᾽ ἑαυτῆς ἡ θάλλασσα τὴν κτῆσιν μηχανωμένη καὶ ταῖς ὁλκάσι συνεισκομίζουσα ἀνενδεὲς τὸ λεῖπον ἐδίδου τοῖς χρήζουσι. τί δὲ τῶν ἁπανταχόθεν ἐπιδημούντων εἴποιμι πρῶτον, καὶ μάλιστα οἷς ἐφιλοτιμοῦντο τοὺς πολίτας ἡμᾶς, τὰ παρ᾽ἑαυτῶν διδόντες καὶ τὰ παρ᾽ ἡμῶν ἀντιλαμβάνοντες: λεωφόρου γὰρ δημοσίας τῆς πρὸς ἀνατολὴν ἀγούσης ἀπὸ τῆς δύσεως διὰ μέσου τῆσδε χωρούσης τῆς πόλεως, καὶ ἀναγκαίως πειθούσης τοὺς παροδεύοντας πρὸς ἡμᾶς ἐνδιατρίβειν καὶ τὰ πρὸς τὴν χρείαν πορίζεσθαι, πᾶν ὁτιοῦν ἂν εἴποι τις τῶν καλῶν ἐξ αὐτῶν ἐκαρπούμεθά τε καὶ προσεκτώμεθα. ἔνθεν καὶ παμμιγής τις ὄχλος ἀεὶ περιεστοίχει τὰς ἀγυιὰς τῶν τε αὐτοχθόνων καὶ τῶν ἄλλως ἐπιξενουμένων, ὡς εὐχερέστερον εἶναι ψάμμον παράλιον ἐξαριθμεῖν ἢ τοὺς τὴν ἀγορὰν διοδεύοντας καὶ τῶν συναλλαγμάτων ποιουμένους τὴν μέθοδον. ἐντεῦθεν χρυσίου καὶ ἀργυρίου καὶ λίθων τιμίων παμπληθεῖς θησαυροὶ τοῖς πολλοῖς ἐγίνοντο, καὶ τὰ ἐκ Σηρῶν ὑφάσματα ὡς τὰ ἐξ ἐρίων τοῖς ἄλλοις ἐπινενόητο. περὶ γὰρ τῶν ἄλλων ὑλῶν, χαλκοῦ καὶ σιδήρου κασσιτέρου τε καὶ μολίβδου καὶ ὑέλου, οἷς αἱ διὰ πυρὸς τέχναι τὸν βίον συνέχουσι, καὶ μνησθῆναι μόνον παρέλκον ἡγοῦμαι, τοσούτων ὄντων ὡς ἄλλην τινὰ δύνασθαι πόλιν δι᾽ αὐτῶν δομεῖσθαί τε καὶ ἀπαρτίζεσθαι (p 491, 19—495, 17, 495, 20—501, 6).

какъв случай на охолен живот, от който ние да не вкусвахме до насита — от една страна, изобилие на земеделски произведения, от друга — търговски внос. Защото земята и морето, открай време определени да ни бъдат в услуга, ни даряваха във всяко отношение богато и щедро. Което земята произвеждаше недостатъчно или изобщо не можеше да произвежда, това самото море доставяше, като го носеше с кораби, и изобилно даваше на нуждаещите се това, което им липсваше. А какво да кажа най-напред за ония хора, които прииждаха отвсякъде и особено за онова, с което те зачитаха нас гражданите, като даваха своите произведения и в замяна взимаха нашите? И наистина, понеже главният държавен път[1], който водеше от запад към изток, минаваше сред този град и по неволя караше пътниците да се спират при нас и да си купуват това, което [им] бе потребно, ние получавахме и придобивахме от тях какви ли не щещ блага. Затова смесена тълпа от местни жители и изобщо от гости се тълпеше винаги по улиците, така че по-лесно беше да се преброи крайморският пясък, отколкото тези, които преминаваха през площада и правеха сделки. Затова мнозина натрупаха много съкровища от злато сребро и скъпоценни камъни и за тях коприненените тъкани бяха като вълнените за другите. А за другите материали — мед, желязо, калай, олово и стъкло, на които занаятите дават чрез огъня форма, аз смятам за излишно дори само да спомена, понеже те бяха толкова много, че с тях можеше да се построи и направи друг град.

2. De obsidione excidioque Thessalonicae

16. *Ἀλλὰ τί δεῖ μακρολογεῖν; καιρὸς γὰρ ἤδη τῶν καιρίων διηγημάτων ἐφάψασθαι, καὶ ὅπως τὴν ὀδυνηρὰν ἐκείνην πολιορκίαν ὑπέστημεν παραστῆσαι τῷ λόγῳ, ὡς εἶναι τοῖς μετέπειτα νουθεσίας ὑπόθεσιν καὶ ἐναργοῦς διδασκαλίας παραίνεσιν. ἐν τούτοις γὰρ ὄντων ἡμῶν ἧκέ τις ταχυδρόμος ἄγγελος ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα, Λέοντος τοῦ φιλευσεβοῦς ἄνακτος, τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων, λέγω δὴ τῶν δυσωνύμων Ἀγαρηνῶν, καταμηνύων καὶ ὡς τάχει ὁπλίζεσθαι, πρόσφυγάς τινας ἀπ᾽ αὐτῶν ἐκείνων τῶν βαρβάρων ἀφῖχθαι λέγων, καὶ τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἥτις ἐστί, προειπόντας*

2. За обсадата и разрушението на Солун

16. Но защо да удължавам разказа? Време е да пристъпя към излагане на опасностите и да представя със слово как понесохме оная мъчителна обсада, за да бъде това за потомците повод за наставление и покана за явно поучение. Защото, когато ние се намирахме в такова положение, дойде някакъв бързоходец — вестител на благочестивия император Лъв[2], който тогава държеше ромейския скиптър, и, като извести за нападението на варварите, имам пред вид проклетите агаряни, и това, че трябва да се въоръжаваме бързо, каза, че били дошли някакви дезертьори от същите ония варвари, които предизвестили императора какъв бил

[1] Егнациевият път (Via Egnatia), който започвал от Драч и през Охрид, Битоля, Воден и Солун водел за Цариград. [2] Лъв VI, византийски император (886—912).

τῷ βασιλεῖ, καὶ ὅτι πᾶσαν τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τήνδε πεποίηνται, ὑπὸ πολλῶν ἤδη τῶν ὑπ' αὐτῶν προχειρωθέντων βεβαιωθέντες ὡς ἀτείχιστός ἐστιν ἐκ τοῦ πρὸς θάλασσαν μέρους καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν νηῶν μάχαις εὐεπιχείρητος. ταύτης οὖν ἀγγελθείσης τῆς πονηρᾶς ἀγγελίας, θροῦς μὲν ἐγένετο κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ φόβος καὶ τάραχος, ἀσυνήθους πράγματος καὶ φοβεροῦ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν ἐν ἀρχαῖς προσπεσόντος, ἐβουλευσάμεθα δέ, οἴμοι, τὴν οἰκείαν περιποιήσασθαι σωτηρίαν, καὶ ὅσα πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἄμυναν καταρτίζειν, καὶ πρὸς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον διεγείρεσθαι. πλὴν ἔκαμε μὲν ὁ λογισμὸς ἑκάστου καὶ ταῖς ἄλλαις μερίμναις τῆς ἀπειρίας τοῦ μάχεσθαι, μήπω τοῦ πράγματος ὢν ἐν πείρᾳ, μηδ' ὅπως τὴν ἀρχὴν λαμβάνει δεδιδαγμένος· πλέον δὲ τὸ μὴ ἐπιτήδειον εἶναι τὸ τεῖχος ἔνθα καὶ τὴν προσβολὴν ἐσκοποῦμεν, τὰς ἁπάντων ψυχὰς κατεβδέλιζε· καὶ γὰρ ἦν ὡς ἀληθῶς ὕποπτον, οὐ μόνον τοῖς ἀπειροπολέμοις καὶ ἀόπλοις ἡμῖν, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτοῖς τοῖς γεγυμνασμένοις καὶ προαποκειμένας ἔχουσι τὰς τῶν τοιούτων πραγμάτων αἰτίας.

17. Ἐβουλευσάμεθα δ' οὖν, εἴ τι καὶ δέοι πράττειν, ἐν αὐτῷ πράττειν τῷ τείχει καὶ πρώτης ἔχεσθαι τῆς αὐτοῦ ἀσφαλείας καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταποιήσεως. οὐ συνεβούλευε δ' ἡμῖν τοῦτο τέως ὁ ταύτην ἡμῖν τὴν ἀγγελίαν πρὸς τοῦ βασιλέως κομίσας (Πετρωνᾶς δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, τῷ καταλόγῳ τῶν πρωτοσπαθαρίων ἐναριθμούμενος, ὃς ἦν ἐπιτετραμμένος ἐγχρονίσαι μικρὸν τῇ πόλει καί τινος αὐτῇ μεταδοῦναι βοηθείας καὶ δεούσης ἐν τοῖς πράγμασι συνεργείας), ἄλλην δὲ σοφωτάτην ἔλεγεν ἐξευρεῖν ἐπίνοιαν, ὡς λίαν ἐνεργῆ καὶ σωτήριον, εἰ μὴ καὶ ταύτης αἱ προοδοποιοῦσαι τὴν καθ' ἡμῶν ἀπώλειαν ἁμαρτίαι ἀναίρεσιν καθυπέβαλον. ἐλλόγιμος γὰρ ὢν ὁ ἀνὴρ καὶ πολλὴν πραγμάτων ἐσχηκὼς πεῖραν, καθ' ἑαυτὸν συνιδὼν ὡς εἰ θελήσοι τοῦ τείχους τῆς οἰκοδομῆς ἐπιμεληθῆναι, καὶ κόπους παρέξει τῇ πόλει καὶ πλέον οὐδὲν τῶν πρὸ αὐτοῦ περὶ τούτου φροντισάντων ὀνήσειεν, ἐφ' ἕτερον εἶδος ἀσφαλείας (καὶ σκόπει πῶς εὐφυὲς καὶ ἁρμόδιον) τὸν νοῦν μετηγάγετο. εἰδὼς γὰρ ὡς ἅπαν περικλύζεται τὸ κατὰ νότον μέρος τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν θαλασσίων ὑδάτων, ἐκεῖθεν δὲ προσπίπτοντος τοῦ πολέμου εὐχερῶς ἔχειν τοὺς βαρβάρους πᾶν ὁτιοῦν βούλοιντ' ἂν ἐν αὐτῷ διαπράξασθαι, μηδενὸς κωλύοντος αὐτοὺς ὑπεράνω τῆς οἰκοδομῆς γενέσθαι τοῦ τείχους διὰ τὸ πρόσγειον καὶ χθαμαλώτατον εἶναι τάς τε νῆας μᾶλλον ὑπερανέχειν ἐκ τοῦ κατὰ πρύ-

планът им[1]. Те били организирали цялото си нападение срещу този град, понеже били уверени от мнозина, които били по-рано пленени, че той не бил укрепен със стена откъм морската страна и бил лесно достъпен за нападения с кораби. И тъй след съобщението на тази лоша вест по целия град се появи шум, страх и смущение, тъй като за пръв път до нашите уши достигна нещо необикновено и страшно. И ние решихме, тежко ни, да осигурим нашето спасение, да наредим отбраната срещу неприятелите и да се съвземем за войната срещу тях. Но духът на всеки един отпадаше и поради другите грижи — от неопитността да се сражаваме, тъй като нямахме опит в работата, нито знаехме как да започнем. Още повече потискаше душите на всички това, че стената, откъдето очаквахме нападението, не беше годна. И наистина положението беше съмнително не само за нас неопитните във война и невъоръжени хора, но и за самите упражнени и имащи предварително опит в такива работи хора.

17. И тъй ние решихме, ако трябва да се извърши нещо, това да стане във връзка със стената и на първо място да се постави нейната сигурност и заздравяването й. Между това лицето, което ни донесе от страна на императора тази вест (той се наричаше Петрона, записан в списъка на протоспатариите[2]) и комуто беше възложено да остане за малко време в града и да му окаже известна помощ и необходимата в работите подкрепа, не ни посъветва за това. Той каза, че е намерил друг твърде умен план, много ефикасен и спасителен, ако не бяха го унищожили нашите грехове, които подготвиха пътя за нашата погибел. Понеже човекът беше умен и беше придобил голям опит в работите, той прецени в себе си, че ако рече да се погрижи за построяването на стената, той ще причини на града [само] мъки и не ще му бъде по-полезен от тези, които преди него са мислили за същото. Затова той насочи мислите си към друг вид осигуряване (и виж колко умно и подходящо!). Понеже цялата южна част на града се миеше от морските вълни, той знаеше, че ако войната дойде оттук, варварите лесно могат да направят там всичко, което биха пожелали, без някой да им попречи да се издигнат над строежа на стената, тъй като тя бе ниска, почти до земята, а корабите се издигаха с носовата

[1] Лъв Триполит, след като опустоши родния си град Аталия в Мала Азия, замислил да нападне и Цариград, достигнал до входа в Мраморно море, но се отказал от този план и се насочил към Солун.
[2] Протоспатарий е била почетна титла, давана от византийските императори на най-знатни военни и политически лица.

μνων μέρους, καὶ ἀπὸ μετεώρου δύνασθαι τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσιν ὄντας κατατιτρώσκειν, ἐβουλεύσατο φραγμόν τινα καὶ τετεχνημένην ἐνέδραν ἐν αὐτοῖς ἐγκρύψαι τοῖς ὕδασιν, ὡς ἂν καὶ τῇ πόλει τὸ ἀσφαλὲς καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐμπόδιον κατ' αὐτὸ γένηται. πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἐκ μονολίθου γεγλυμμένοι τύμβοι κατά τε τὸ πρὸς ἀνατολὴν καὶ δύσιν μέρος τῆς πόλεως, ἐν οἷς πάλαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς οἱ τήνδε κατοικοῦντες ἐνεταφίαζον Ἕλληνες· οὓς καὶ συνάγων καί τινι παραδόξῳ μεθόδῳ, ἣν αὐτὸς μόνος ἐξεῦρε, τῇ θαλάσσῃ βυθίζων, καὶ ὡς ἀπὸ μικροῦ τινὸς διαστήματος στοιχηδὸν τούτους τοῖς ὕδασιν ἀποκρύπτων, θαλάσσιόν τι καὶ ξένον ἔρυμα καὶ τοῦ πρὸς ὕψος τῇ χέρσῳ προβεβλημένου τείχους ὀχυρώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον τῇ ἀληθείᾳ κατετεχνάζετο. καὶ δὴ καὶ εἰς ἔργον ἂν ἐξέβη πᾶσαν ἀσφάλειαν τῇ πόλει περιποιούμενον, ὡς μηδὲ δύνασθαι τὰς νῆας πλησιάσαι τὸ παράπαν καὶ τῆς ἑαυτῶν μεταδοῦναι βλάβης, εἰ μὴ καὶ τοῦτο διὰ τὴν μοχθηρίαν ἡμῶν ἐκωλύθη καὶ εἰς οὐδὲν προεχώρησεν. (18) ἤδη γὰρ περὶ τὰ μέσα που τοῦ κινδυνώδους τόπου πεφθακότος τοῦ τοιούτου διαποντίου φραγμοῦ, καὶ πᾶσαν ἡμῶν ὑπόνοιαν ἐπίφοβον καὶ πονηρὰν ὑποτέμνοντος, ἵκετό τις ἕτερος, καὶ αὐτὸς πρὸς τοῦ βασιλέως πεμφθείς, τὸν εἰς τοῦτο πεμφθέντα Πετρωνᾶν σπουδαίως μεταπεμπόμενος καὶ τὴν φροντίδα πᾶσαν τῆς πόλεως εἰς ἑαυτὸν μετατιθείς· Λέων δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, πάσης τῆς περιχώρου προχειρισθεὶς στρατηγὸς καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν τῶν πρὸς τὴν μάχην εὐτρεπιζομένων πραγμάτων ἀναδεξάμενος. ᾧ καὶ ἔδοξε τὴν τοῦ ἔργου τούτου σχολάσαι τέως φροντίδα, καὶ τοῦ τείχους τὴν οἰκοδομὴν ἐξανύεσθαι. ἅμα γὰρ ἧκε, καὶ μεθίστησιν εὐθὺς τὸν δῆμον ἅπαντα τὸν εἰς τοῦτο τεταγμένον πρὸς τὸ τὰς χρειώδεις ὕλας τοῖς τεχνίταις ἐπικομίζειν, ὡς ἂν τῇ πολυχειρίᾳ τυχὸν καὶ τῇ τῶν δεόντων δαψιλεῖ χορηγίᾳ τὸ σπουδαζόμενον εἰς ἔργον ἄγοιτο. ἤδη μὲν οὖν πάλιν τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἦν ἐνεργῆ. ἀλλ' ὅσον ἐδόκει τὸ πρὸς ὕψος ἐγειρόμενον τοῦ τείχους τὴν τῶν ἐναντίων ἀπείργειν κακόνοιαν, τοσοῦτον ἐφαίνετο τὸ λεῖπον τοῖς πολίταις ἡμῖν παντὸς κινδύνου καθυπεμφαῖνον ὑπόνοιαν. οὔτε γὰρ ἅπαν διορθωθῆναι δυνατῶς εἶχε πολλῷ μήκει διατεινόμενον πρὸς τὸ μηκέτι τὴν ἐξ αὐτοῦ συμφορὰν ἡμᾶς ὑποπτεύειν, καὶ ὁ χρόνος τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον ἐφεστάναι προσεμαρτύρατο μήπω τοῦ μέσου χώρου τῆς οἰκοδομῆς ἁψαμένης,

си част по-високо и [неприятелите] можеха отгоре да нараняват тези, които се намираха по зъберите. Затова той реши да скрие в самите води някаква преграда и изкуствено направена засада, за да се получи от това сигурност за града и препятствие за неприятелите. В източната и западната част на града имаше много гробници, издълбани от цели камъни[1], в които едно време обитаващите града елини са погребвали своите мъртъвци. Той събра тези гробници и ги потопи в морето по един чуден начин, който единствено той бе измислил. Той ги скри под водата, наредени в редица на едно малко разстояние [помежду им], и изкусно съоръжи някакво морско и необикновено укрепление, наистина по-здраво и по-сигурно от стената, която се издигаше за защита на сушата. И наистина то щеше да се осъществи и щеше да даде пълна сигурност на града, така че корабите да не могат да се приближават изобщо и да му причинят своята пакост, ако не беше осуетено и не беше пропаднало поради нашата порочност. (18) Защото, когато тази презморска преграда беше достигнала някъде до средата на опасното място и премахваше цялото ни ужасно и лошо подозрение, пристигна друг някакъв човек, и той изпратен от императора, който бързо извика обратно изпратения за това Петрона и прие върху себе си изцяло грижата за града. Този човек се наричаше Лъв. Той бе назначен за стратег на цялата област[2] и се нагърби с всичката грижа за уреждане на работите във връзка с войната. Той именно реши да се спре досегашната работа по това дело и да се довърши постройката на стената. Всички хора, определени за тази работа, той ги премести да доставят необходимия на майсторите дървен материал, та да може някак да осъществи замисленото с помощта на многото работна ръка и изобилното доставяне на необходимото. И тъй работата по строежа закипя. Но колкото издигащата се нависоко част на стената изглеждаше, че възпира неприязънта на неприятелите, толкова останалата част внушаваше на нас гражданите подозрение за всякаква опасност. Тъй като стената се простираше на голяма дължина, наистина не беше възможно да се издигне цялата, та да не очакваме вече нещастието поради нея. А и времето подсказваше, че настъпва нахлуването на неприятелите, преди още строежът да бе стигнал до средата на мястото. Затова

[1] Това са старинните каменни саркофази, които се откриват на много места и у нас. [2] Стратегът бил управител на тема (област), разполагащ с военна и административна власт. Стратег на Солунската тема бил Лъв. Преди назначаването на Лъв отбраната на града ръководил според Камениат императорският пратеник Петрона.

ἐξ οὗ καὶ τὴν βλάβην ὑποπτευόμεθα. ἀγγελίαι γὰρ τῶν προτέρων φοβερώτεραι καὶ συχνότεραι τὰς ἁπάντων ἡμῶν ἀκοὰς περιεθρύλουν, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐγγίζειν ἤδη τὸ πλεῖστον τοῦ πλοὸς διανύσαντας. οὐκ ἦν γὰρ ὅπου καὶ πρὸς μικρὸν αὐτοὺς ἐμβραδῦναι, διὰ τὸ τὰς πλείονας νήσους ὑπ᾽ αὐτῶν προεκπορθηθῆναι, καὶ τὰς πρὸς θάλασσαν ἐχούσας πόλεις τὴν οἴκησιν τῇ καταπλήξει μόνῃ τῆς ἀκοῆς αὐτῶν πρὸς φυγὴν ἐκτραπῆναι, καὶ μηδὲν ὑπάρχειν ὃ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ἢ τὴν τῶν ὅπλων συνέχειαν ἐξαρκεῖν ὑπομεῖναι. τέτταρας γὰρ ὁμοῦ καὶ πεντήκοντα τὰς βαρβαρικὰς εἶναι προέλεγον νῆας, οὐδὲν ἧττον πόλεως ἑκάστης αὐτῶν τῷ μεγέθει καὶ ταῖς ἄλλαις κατασκευαῖς τυγχανούσης, ἐν αἷς ἦν παμμιγής τις ὄχλος ἀπονενοημένων καὶ μανιωδῶν, τῶν τε τὴν Συρίαν οἰκούντων Ἰσμαηλιτῶν καὶ τῶν ὁμορούντων Αἰγυπτίοις Αἰθιόπων, πάντων αἱμοβόρων καὶ θηριογνωμόνων ἀνθρώπων, πολλὴν τὴν ἐν τοῖς φόνοις ἐπιστήμην ἐξησκημένων καὶ ταῖς λῃστρικαῖς ἐπινοίαις τὰς σφαγὰς ἐμμελετησάντων, ὡς μὴ δύνασθαί τινα κἂν ἀκοῇ τὴν τούτων ἐκδέξασθαι πεῖραν, ἀλλὰ σπεύδειν ἕκαστον ὑποχωρεῖν τῆς ἐνεγκαμένης, κρεῖττον ἡγούμενον τὴν μετὰ θηρῶν ἀγρίων ἐν τοῖς ὄρεσιν οἴκησιν ἢ τὸ ὑπ᾽ αὐτῶν ληφθῆναι καὶ πολυώδυνον ἀπενέγκασθαι θάνατον.

19. *Πλὴν ἐν τούτοις τούτων ἐχόντων πάλιν φοβερώτερός τις τῶν ἤδη λεχθέντων ἐξελήλυθεν ἄγγελος, τῶν βαρβάρων τὴν ἔφοδον πλησιέστερον οὖσαν ἅπασι προδηλῶν. Νικήτας δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, στρατηγὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς βουλεύμασιν εὐταξίαν. οὗτος ἐλθὼν συνεπαμῦναι τῇ πόλει κατηγγυᾶτο (εἰς τοῦτο γὰρ ἔλεγεν ἀφῖχθαι), καὶ εἴ τι δέοι πράττειν, ἑτοίμως ἔχειν καθυπετίθετο. πλὴν ὅτι συνέβη τι καὶ τοιοῦτον γενέσθαι μεταξὺ τῆς προσδοκίας τῶν πολεμίων ἐξ ἐπινοίας τοῦ σκανδαλουργοῦ καὶ πονηροτάτου δαίμονος. ὁ γὰρ ἤδη λεχθεὶς στρατηγὸς τούτῳ δὴ τῷ νεωστὶ παραγενομένῳ Νικήτᾳ αὐτοῦ που περὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τείχους κατ᾽ ἀρχὰς ἐντυχὼν ἵππῳ ἐφεζόμενος, ὡς τὴν συνήθη πρὸς τὸν φίλον ἔδοξεν ἐκπληρῶσαι τῷ ἀσπασμῷ προσηγορίαν, καὶ αὐτὸν ἵππῳ ἐγκαθεζόμενον, τοῦ ῥυτῆρος ἀμελήσας δεινόν τι πέπονθε πρᾶγμα καὶ πολλῶν δακρύων ἐπάξιον. ἐκταραχθέντες οἱ ἵπποι, καὶ πλέον οὗτος ἐφ᾽ ὃν ὁ στρατηγὸς ἐκαθίκει, τῇ φυσικῇ μανίᾳ πληγεὶς τόν τε αὐχένα σιμώσας καὶ τὴν κόμην φρίξας, ὄρθιον ἀρθεὶς τῆς*

и подозирахме нещастието. Защото известия, по-страшни и по-чести от предишните, заглушаваха ушите на всички ни, че варварите наближават, след като са преплували по-голямата част от разстоянието. Наистина нямаше къде да ги задържат за малко време, тъй като повечето острови бяха опустошени от тях, градовете, които бяха разположени край морето, само при слуха за тях от ужас се обръщаха в бягство, и не съществуваше нищо, което можеше да устои на техния устрем или на гъстите им бойни редици. Защото известяваха, че били съсредоточени петдесет и четири варварски кораба, всеки от които по големина и по снаряжение бил не по-малък от град[1]. В тях се намираше някаква смесена тълпа от безумни и бесни хора — исмаилтяни[2], които населяват Сирия, и етиопци, които са съседи на египтяните, хора кръвожадни и със зверски сърца, придобили напълно умението да убиват, упражнили се с пиратски намерения в сеч. Така никой не можеше да издържи дори слуха за нападението им, но всеки бързаше да отстъпи от родното място, предпочитайки да живее с дивите зверове в планините, отколкото да бъде хванат от тях и да получи многомъчителна смърт.

19. Освен това, когато положението беше такова, дойде вестител, по-страшен от вече споменатите, и заяви на всички, че нападението на варварите е още по-предстоящо. Той се наричаше Никита, стратег по длъжност и по положение в даването на съвети. Като дойде, той обеща да участвува в отбраната на града (защото казваше, че бил дошъл за тази цел) и, ако би трябвало да се направи нещо, твърдеше, че е готов [да го направи]. Но по време, когато очаквахме неприятелите, поради кознитe на причинителя на съблазни и най-лош демон случайно стана следното нещо. Споменатият вече стратег, яздейки кон, срещнал още отначало някъде около строежа на стената този току-що пристигнал Никита и, като решил да изпълни обичайното приветствие с прегръщане на приятеля, който също яздел кон, пуснал юздите и пострадал страшно и достойно за много сълзи. Конете се подплашили, и то повече този, който бил язден от стратега. Възбуден от естествена ярост, той извил нагоре врат,

[1] Корабът например, на който като пленник попаднал Камениат (Io. Cameniata, pp. 578,22–579,2), побрал 800 души пленници освен 200-те души араби. Като се има пред вид, че след като част от пленниците били продадени, а други — измрели по пътя, при преброяването на о. Крит се оказали налице 22 000 (Cameniata, p. 589, 13) и че арабите разполагали освен със своите 54 кораба и с някои други, взети в Солун, може да се предположи, че средно на кораб са били натоварени освен арабите и по 400 пленника. Вж. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 240—241, бел. 1 към гл. 73. [2] Исмаилтяни са били наричани арабите по името на Исмаил, син на Аврам от робинята египтянка Агар.

ἕδρας αὐτὸν ἀπεβάλετο, καὶ ἐκ τοῦ πρὸς οὐρὰν κυβιστήσας καὶ πρὸς τοὔδαφος ῥιφεὶς τὸν δεξιόν τε μηρὸν καὶ τὰ πρὸς τὴν κοτύλην μέλη θλασθεὶς ἐλεεινὸς ἦν καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἀπειπών· ὃν οἱ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως δορυφόροι παραχρῆμα ταῖς χερσὶν ἀνελόμενοι ἀπῆγον οἴκαδε, μηδὲν ὡς εἰκὸς περὶ τῶν προκειμένων πραγμάτων τοῦ λοιποῦ φροντιούμενον. ἔκειτο δὴ ὁ ἀνὴρ ὀδύναις ἀφορήτοις βληθείς, οὐκ ἔχων ᾧ τινι πρῶτον τὸν νοῦν ἐπαφήσει. εἷλκε μὲν γὰρ αὐτὸν ἡ φροντὶς τοῦ προσδοκωμένου κινδύνου, πῶς καὶ τίνα τρόπον περισώσει τὴν πόλιν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων· ἀνθεῖλκε δὲ τοῦτον πρὸς ἑαυτὸν πλέον ἡ δριμεῖα ὀδύνη καὶ τὸ θάνατον ἀπειλεῖν τῶν πληγέντων μελῶν τὸ πάθος, καὶ ἀνέπειθε μηδὲν ἕτερον προτιμᾶν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. καὶ οὕτως ἐν μεθορίῳ δύο χαλεπῶν κείμενος καὶ ἐξ ἑκατέρου νικώμενος πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν ἦν τῶν δεόντων ἀνεπιτήδειος. πλὴν διὰ τὸ κατεπεῖγον τοῦ καιροῦ πύργους τινὰς ξυλοσυνθέτους τῷ διερρυηκότι μέρει τοῦ τείχους ἡμεῖς δομησάμενοί τε καὶ προσπελάσαντες ὀλίγην τινὰ παρέσχομεν ἑαυτοῖς χρηστῆς ἐλπίδος ἀναψυχήν, ὡς δῆθεν ἀφ᾽ ὕψους τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐρχομένους ἀπείργειν καὶ μὴ παραχωρεῖν αὐτοῖς πλησίον ἰέναι τοῦ τείχους καὶ τὰς κακοβουλίας αὐτῶν ἐνεργεῖν. ταῦτα δὲ σπευδόντων ἦν ἐφευρήματα, τῆς ἀνάγκης τοῦ φόβου τὰς ἐπινοίας τῶν ματαίων ὑποβαλούσης, εἰ καὶ ὅτι, καθώς τις ἔφη σοφός, εὐμήχανόν ἐστι ἅπαν τὸ πιεζόμενον. οὐκ ἦν γὰρ ὅστις ἐν ἡμῖν βεβαίως κατὰ τοῦ μέλλοντος. σκέψεται ἢ τῆς τῶν ἐλπιζομένων ἐκβάσεως.

изправил грива и издигайки се на задните крака, го хвърлил от седлото. Като се преметнал през задната част на коня и паднал на земята, стратегът си счупил дясното бедро и частите около бедрената става и бил за окайване, самият му живот бил в опасност. Копиеносците от войсковото отделение веднага го взели на ръце и го занесли у дома му. Занапред естествено той не щеше да може да се грижи за належащите работи. Човекът лежеше обхванат от неописуеми болки, незнаейки за кое по-рано да мисли. Измъчваше го грижата за предстоящата опасност, как и по какъв начин да спасява града от нападението на варварите. От друга страна, го измъчваше повече пронизващата го болка и застрашаващата го смърт във връзка със счупените членове и това го караше да изостави всичко друго пред своето спасение. И така, поставен между две тегла и измъчван от двете, той беше неспособен за каквото и да е изпълнение на необходимите работи. Независимо от това поради критическия момент ние построихме някои кули, съставени от греди, и ги приближихме към разрушената част на стената, като си дадохме така известна смелост, произтичаща от добрата надежда, че може би наистина от високото място ще отблъснем идващите от морето и не ще им позволим да се приближат до стената и да осъществят злите си намерения. Това бяха изобретения на бързащи хора, когато нуждата на страха внушава изнамирания на безполезни неща, макар че, както е казал един мъдрец, всички потискани са изобретателни. Защото между нас нямаше някой, който да мисли сериозно за бъдещето или за изход от предстоящото.

20. *Ὅμως ἐπειδὴ τοῦ στρατηγοῦ πληγέντος ἡ περὶ ἡμᾶς ἅπασα φροντὶς εἰς τὸν ῥηθέντα μετῄει Νικήταν, ἤρχετο καὶ αὐτὸς τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ τὸ κατὰ δύναμιν ἐπιδείκνυσθαι, ἔλεγε δὲ καὶ τῶν πλησιοχώρων Σκλαβήνων, τῶν τε ὑφ᾽ ἡμᾶς τελούντων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Στρυμόνος, πλῆθος πολὺ προστετάχθαι συνελάσαι τῇ πόλει, τῆς τοξικῆς ἐμπείρων, ὡς ἂν μηδ᾽ ἡμεῖς τυχὸν εὑρεθῶμεν τῆς τῶν ἐναντίων ἐνδέοντες πανοπλίας, ἀλλ᾽ ἔχωμεν οἷς τὴν πρώτην αὐτῶν ἀποκρουσόμεθα προσβολήν. ὃ καὶ εἰς ἔργον ἄγειν προεθυμεῖτο· ἐπιστολὰς γὰρ χαράξας*

20. Все пак, понеже след нараняването на стратега цялата грижа за нас премина в [ръцете на] споменатия Никита, той започна да изпълнява своите задължения според силите си. Той каза, че е заповядал да дойдат в града голямо множество от съседните славяни, както от тези, които са под наша власт[1], така и от тези, които са под властта на стримонския стратег[2], опитни в стрелянето[3], за да не се окажем някак по-слаби от въоръжението на неприятелите, но да имаме с какво да отблъснем първото им нападение. Той се стараеше и на дело да изпълни това:

[1] Тези славяни според Камениат (гл. 6) били драгувитите и сагудатите. [2] Това е най-старото датирано споменаване на стримонския стратег. Стримонската тема била организирана в средата на IX в. Тя се простирала край морето — между реките Струма и Места, на юг от Беласица и Рупел, с главен град Сяр. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 330; *P. Lemerle*, Philippes et la Macédoine orientale à l'époque chretienne et byzantine, Paris, 1945, p. 128; ВИИНЈ, I, стр. 270; *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 230, бел. 2 към гл. 20. [3] Славяните са били известни като добри стрелци с лък. За това Камениат говори и по-долу. Българските славяни са били познати по-късно и на кръстоносците като добри стрелци.

διὰ πάσης ἐξέπεμψε τῆς περιχώρου, ἥκειν τὸ τάχος πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀμφὶ τοὺς Σκλαβήνους κατεπισπεύδων, ἕκαστον αὐτῶν ὡς οἷόν τε ἦν ὁπλισάμενον. ἐξ οὗ δὴ καὶ συνέρρεον ὀλίγοι μέν τινες ἀφελεῖς, οὐχ ὅσοι δὲ τὴν χρείαν ἐπλήρουν, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐαρίθμητοι καὶ πρὸς τὴν μάχην ἀπαράσκευοι. τοῦτο δὲ συνέβαινεν ἐκ τοῦ σκαιούς τινας εἶναι καὶ πονηροτάτους τοὺς ἐμπεπιστευμένους αὐτοὺς ἄρχοντας, τὸ οἰκεῖον μᾶλλον συμφέρον ἤπερ τὸ τοῦ κοινοῦ σκοποῦντας, καὶ τῷ πλησίον ἐξ ἔθους ὄντας ἐπιβουλεύεσθαι, δωροληψίαις τε ἐπιμαινομένους, καὶ μηδὲν ἄλλο προτιμᾶν τῆς τούτου ἐμμελετήσαντας κτήσεως. καὶ δὶς γὰρ καὶ τρὶς καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων ἐκφοβεῖν πειρωμένου τοῦ προλεχθέντος Νικήτα τὸν στρατηγὸν Στρυμόνος, καὶ τῆς βραδυτῆτος αὐτὸν καταιτιωμένου, καὶ ὡς εἴ τι πάθοι κινδύνου παρόντος ἡ πόλις, αὐτῷ μόνῳ τὴν αἰτίαν ἐπὶ τοῦ κρατοῦντος καταψηφίσεται, οὐδὲν ἧττον ἢ πρότερον εἶχε τῆς συνήθους ἐκεῖνος κακοβουλίας ἐχόμενος, πρῶτον μὲν τοῦ θείου ἔπειτα δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου φόβου ὑπεριδών, καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς τοσαύτης πόλεως εἰς μηδὲν θέμενος, οὔτε αὐτὸν δι᾿ ἑαυτοῦ οὔτε τινὰ τῶν ὑπ᾿ αὐτὸν ὄντων ἐλθεῖν καὶ συνεπαμῦναι τοσαύτῃ συμφορᾷ περιστοιχηθεῖσιν ἡμῖν ἐβουλεύσατο, ἀλλὰ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ ἀεὶ παρεῖναι μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας τοῦ πολέμου πάντας ἡμᾶς ἀποπλανήσας, ἔλαθε συμπεράνας τὴν καθ᾿ ἡμῶν ἐπιβουλὴν καὶ τῷ ὀλέθρῳ μέγα καὶ κομψὸν ἐγγελάσας ᾧ συνεσχέθημεν.

написа писма и ги изпрати по цялата околна област и караше славяните да пристигнат бързо при нас, всеки от тях въоръжен, доколкото му беше възможно[1]. Благодарение на това наистина се стекоха малцина простички люде, недостатъчни да задоволят [нашата] нужда, но и твърде малобройни и неподготвени за сражение. Това стана, понеже началниците, на които са били поверени, бяха някакви негодни и твърде лоши хора. Те гледаха повече собствената си полза, отколкото обществената, имаха навик да злоумишляват срещу ближния, бяха алчни за подкупи и бяха се научили да не предпочитат нищо друго пред своята изгода. Горепказаният Никита се опитваше да сплаши с писма стримонския стратег два, три и повече пъти, обвиняваше го за бавността [му] и казваше, че ще обвини пред императора като виновен само него, ако градът пострада някак при настоящата опасност. Въпреки това той, както и по-рано, постоянствуваше в своята обичайна злонамереност, като пренебрегна първо страха от бога, а после и страха от хората. И като не даваше пет пари за загиването на толкова голям град, не пожела нито сам лично, нито някой от подчинените му да дойде и да помогне на нас, заобиколените от толкова голямо нещастие, но заблуди всички ни до последния ден на войната, като се преструваше, че всеки момент ще се яви при нас. И така тайно доведе докрай замислите си против нас и силно и лукаво се надсмя над гибелта, която ни потискаше.

21. *Οὕτω δὲ τῆς ἀπὸ τῶν συμμάχων Σκλαβήνων ἀποβουκοληθέντες ἐλπίδος, καίτοι οὐδ᾿ ἡμεῖς ὄντες εὐαρίθμητοι, ἀλλὰ πολλῷ πλήθει τὴν χρείαν ἀποπληροῦντες καὶ λίαν τὴν τῶν βαρβάρων καθυπερβαίνοντες στρατίαν, ὅμως τὸ μηδεμίαν πεῖραν πολέμου ἐνυπάρχειν ἡμῖν, μηδὲ προαποκειμένην ἔχειν τὴν περὶ τούτου μελέτην, φοβεράν τινα καὶ ἐκπλήξεως γέμουσαν τὴν ἔφοδον αὐτῶν ἐνεποίει. ἄλλως τε καὶ τὸ μηδὲν φθάσαι πρὸς τὴν τούτου ἐξευρεῖν ἄμυναν πονηρὸν ἡμῖν κατεφαίνετο. καὶ φυγῇ μὲν χρήσασθαι τέως φορτικὸν ἦν· ἔμελλε γὰρ ἡμῶν ἐκτραπέντων πόλις τε ἁλωθῆναι, καὶ τῶν*

21. Така измамени в надеждата от съюзниците славяни[2], макар да не бяхме малочислени, но задоволявахме [военните си] нужди с голямо множество хора, и превъзхождахме твърде много войската на варварите, все пак липсата на военна опитност у нас и това, че бяхме занемарили отдавна грижата за нея, правеше нападението им някак страшно и пълно с ужас. А освен това неуспехът ни да измислим предварително защита против това нападение бе за нас лошо нещо. Защото ако ние побегнехме, градът щеше да бъде превзет, украсата от злато и сребро и други

[1] Става дума за славяните от Солунската и Стримонската тема. [2] Тук славяните са наречени „съюзници" (*σύμμαχοι*). Техен управител в случая е стримонският стратег. Славяните си имат и свои архонти — князе или старейшини (гл. 20). Славяните от Солунската и Стримонската тема са имали положението на „съюзници" и като такива са били задължени във време на война да дават помощни войски. Но тяхното държане е било доста независимо и, както виждаме, е стигало до неподчинение. По всичко личи, че правното положение на тези славяни е било като това на мизийските седем племена, които спрямо Византия са били *ὑπὸ πάκτον*. *Α ὑπὸ πάκτον, ὑπόσπονδοι, ἔνσπονδοι, σύμμαχοι* са все термини за обозначаване на донякъде променилите с течение на времето своето положение федератни племена. Вж. *Јиречек*, Историја срба, I, Београд, 1922, стр. 75. *J. Maspero*, *Φοιδερᾶτοι* et *στρατιῶται* dans L'armée byzantine au VIe siècle, BZ, XII (1912), pp. 97—98; *Lemerle*, Philippes, p. 153; *Ф. Успенский*, История Византийской империи, I, Москва, 1912, стр. 772; *М. Войнов*, За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI (1956), стр. 465—467. Срв. и *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 232, бел. 1 към гл. 21.

προλεχθέντων σεβασμίων οἴκων ὅ τε διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λοιπῆς χρειώδους ὕλης ἀφαιρεθῆναι κόσμος ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ πανευαγεῖς οἶκοι πυρίκαυστοι γενέσθαι. ἅμα δὲ καὶ τὴν τῶν βαρβάρων ὑπεκκλίνοντες βλάβην, οὐκ εἴχομεν ὅπως τὴν καθ' ἡμῶν τοῦ κρατοῦντος ἀγανάκτησιν διαδύμεθα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἦν ἀνεκτὰ καὶ πάσης σωτηρίας ἐχόμενα, εἰ καὶ ὅτι πρὸς μνείαν μόνον ἐλθεῖν τῶν τοιούτων μήπω τοῦ κακοῦ τὴν πεῖραν ἐσχηκόσι παντὸς θανάτου χαλεπώτερα· τοῖς τοσούτου πράγματος χωρεῖν δῆλον, μηδὲν ἄλλο προεθισθέντας πλὴν τὸ ἁβρὸν μεταδιώκειν καὶ τρυφηλὸν βίον, καὶ πολεμικοῖς ἀγῶσι μήπω προγυμνασθέντας, ἔκστασιν ἡμῖν ἐνεποίει καὶ φρίκην.

22. *Πλὴν ὅτι τοῖς λογισμοῖς θατέρου τούτων παλαίοντες, οὕτω τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας διετελοῦμεν. καὶ ὃ μόνον τοῖς ἀπoροῦσιν ὑπολείπεται, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐσπουδάζομεν ἤδη, τοὺς ἀφάτους τῆς θείας συμπαθείας οἰκτιρμοὺς καὶ τὰς τῶν ἁγίων πρεσβείας ἐπικαλούμενοι.* — — — (pp. 508, 1—516, 22).

23. *Ἐν ὅσῳ γὰρ ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ ματαίῳ ταῦτα διεσπουδάζετο, ἧκέ τις τὰς βαρβαρικὰς νῆας ἤδη που παρὰ τὸν αὐχένα τοῦ ῥηθέντος Ἐκβόλου πλησιάσαι καταμηνύων κυριακῆς ἡμερῶν ἐπιφωσκούσης, ἐννάτης καὶ εἰκάδος ἀγομένης μηνὸς Ἰουλίου, ἔτους ,ςυιβ'. τῆς οὖν φήμης ταύτης πᾶσαν ἀθρόως διαδραμούσης τὴν πόλιν θόρυβος μὲν παρὰ πᾶσιν ἀνήγερτο καὶ κλόνος καὶ τάραχος, ἄλλων ἄλλο τι βοώντων καὶ περὶ τοῦ προκειμένου βουλευομένων, ὁπλιζομένων τε ἁπάντων ὡς οἷόν τε ἦν, καὶ πρὸς τὸ τεῖχος κατασπευδόντων. οὔπω δὲ ταῖς ἐπάλξεσι τοῦ τείχους διασπαρέντων, ἰδοὺ δὴ καὶ τῶν βαρβάρων αἱ νῆες ἐκ τῆς ῥηθείσης ἐφάνησαν ἐξοχῆς, πεπετασμένα ἔχουσαι τὰ ἱστία. καὶ γὰρ κατά τινα σύμβασιν ἔτυχε τῷ καιρῷ τούτῳ κατ' οὐρὰν αὐταῖς ἐπεισφρήσας ἄνεμος, ὡς τοῖς πολλοῖς δοκεῖν μηδὲ ἐφ' ὑδάτων ἀλλὰ δι' ἀέρος μεταρσίους κομίζεσθαι. Ἰούλιος γὰρ ἤγετο, καθὼς εἴρηται, μήν, ὅτε καὶ πλέον τῶν ἄλλων ἡμερῶν ὁ τῇδε διακόλπιος ἐπεισέρχεται ἄνεμος, ἐκ τῶν ἐξοχῶν τοῦ τῆς Ἑλλάδος Ὀλύμπου τὴν ἀρχὴν ἔχων, καὶ μέχρις ἐννάτης ὥρας ἀπὸ πρωΐθεν ἐφ' ἑκάστης τῶν θερινῶν ἡμερῶν συνεισπίπτων τῇ πόλει καὶ τὸν ἀέρα διαφορῶν. ἐκεῖνον οὖν εὑρηκότες συνεργὸν οἱ πολέμιοι, ἔτι τῆς ἡμέρας ἐν ἀρχῇ οὔσης, ἐγγύθεν προσέρρηξαν. καὶ πρῶτα μὲν τὰ ἱστία χαλῶσιν αὐτοῦ που παρὰ τὸ τεῖχος γενόμενοι, καὶ τὴν πόλιν ὁποία τις οὖσα τυγχάνει ἐπιμελῶς κατενόουν· οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ καθορμισθῆναι τῆς μάχης ἀπήρξαντο, ἀλλ' ἐνέδωκαν ὀλίγην τινὰ σχολὴν τοῦ τε προπειραθῆναι τῆς ἡμετέρας ἰσχύος, ὅπως ἔχομεν πρὸς τὴν διὰ τοῦ πολέμου συμπλοκήν, καὶ ἑαυτοὺς πρὸς τοῦτο αὐτὸ ἐξασκῆσαι. ἔστησαν οὖν τέως περιδεεῖς, μηδενὶ τῶν δρωμένων*

ценни материали на споменатите по-рано храмове щеше да бъде ограбена, а и самите пресвети домове щяха да бъдат опожарени. Но и да бяхме се отървали от варварската напаст ние не бихме могли да избегнем недоволството на владетеля от нас. Но [защитата] беше възможна и имаше всички изгледи за спасение, макар за нас, които не бяхме изпитали още злото, само мисълта за такива работи да беше по-тежка от всяка смърт. Това, че ние явно се приближавахме към толкова голяма опасност, ни причиняваше ужас и трепет, тъй като преди това не бяхме свикнали на нищо друго освен да се стремим към изнежен и разкошен живот, а и не бяхме обучени във военни състезания.

22. Ние се измъчвахме да обмисляме кое от двете решения е по-добро и така прекарвахме следващите дни. И залягахме вече [само] за това, което единствено остава на отчаяните — да призоваваме неизразимата милост на божието милосърдие и застъпничеството на светиите. — — —

23. Докато ние напразно се занимавахме с това, рано в неделя на 29 юли 6412[1] г., дойде един и съобщи, че варварските кораби са се приближили вече някъде до споменатия провлак Екволон. И тъй този слух веднага се разнесе по целия град и възбуди у всички паника, бъркотия и смущение. Едни крещяха едно, други — друго и даваха съвети за предстоящото. Всички се въоръжаваха кой как може и бързаха към стените. Още не бяха се пръснали по зъберите им, ето и варварските кораби се показаха с опънати платна откъм споменатия нос. И по някаква случайност по това време вятърът духаше откъм задната част на корабите, така че мнозина смятаха, че се носят не по водата, а високо във въздуха. Беше, както казахме, месец юли, когато повече, отколкото през другите дни, тук нахлува прezзаливният вятър, който води началото си от височините на гръцкия Олимп[2] и всеки летен ден от сутрин до 9 часа духа към града и раздвижва въздуха. Този вятър се оказа [добър] помощник на неприятелите и те още в началото на деня пристигнаха наблизо. И най-напред, като дойдоха до едно място край стените, спуснаха платната и внимателно разглеждаха какъв е този град. Те не започнаха сражението веднага с пристигането си, но останаха малко време свободни, за да изпитат нашата сила, как сме [приготвени] за сражението, и за да се подготвят и сами за същото. И тъй засега те останаха колебливи, защото това, което бе пред очите

[1] Т. е. 904 г. от н. е. [2] Планина в Тесалия, на запад от Солунския залив.

ἔχοντες ἐξομοιοῦν τὰ βλεπόμενα· πόλιν γὰρ κατενόουν πολλῷ μέν τινι μεγέθει πεπλατυσμένην, λαοῦ δὲ πλήθει ἅπαν τὸ τεῖχος περιεστοιχισμένην. ἐξ οὗ δὴ καὶ πλέον καταπλαγέντες μικρὸν τὴν μάχην ἐπέσχον, ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡμῖν ἐγγενέσθαι βραχύ τι θάρσος καὶ μεταξὺ τῆς τοιαύτης σχολῆς τὰς ψυχὰς ἀνακτήσασθαι.

24. *Οὕτω δὲ ὄντων ἡμῶν ἔδοξε τῷ καθηγουμένῳ τοῦ τῶν βαρβάρων στρατοῦ διελθεῖν ἅπαν τὸ τεῖχος, ὅσον περικλύζεται τῇ θαλάσσῃ. σκαιὸς δὲ οὗτος καὶ παμπόνηρος ἦν, καὶ τῇ ὁμωνυμίᾳ τοῦ θηρὸς κατάλληλον καὶ τὴν πρᾶξιν ἐπιδεικνύμενος, καὶ οὐδὲν ἄμεινον ἐκείνου τῶν τρόπων τῇ ἀγριότητι καὶ τῷ ἀκαθέκτῳ τῆς ὁρμῆς διακείμενος. ἔγνως δὲ τοῦτον πάντως καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς φήμης, περιβόητον ἐχούσης τὴν τοῦ ἀνδρὸς κακίαν, ὡς μηδέποτέ τινα τῶν λαλουμένων ἀσεβῶν εἰς τοσαύτην ἐλάσαι, ὡς ἀκορέστως ἔχειν ὁρᾶν ἀνθρωπίνων αἱμάτων ἐκχύσεις καὶ μηδὲν ἕτερον προτιμᾶν τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀναιρέσεως. τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ὤν ποτε καὶ τῇ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος ἀναγεννήσει μεμορφωμένος, τήν τε ἡμετέραν θρησκείαν δεδιδαγμένος, ὑπ' αὐτῶν χειρωθεὶς τῶν βαρβάρων τὴν ἐκείνων δυσσέβειαν τῆς εὐσεβοῦς ἀντηλλάξατο πίστεως, καὶ πλέον οὐδὲν αὐτοῖς ἀεὶ διὰ σπουδῆς ἔχει χαρίσασθαι ἢ τὴν κλῆσιν κυρῶσαι ταῖς πράξεσι καὶ παραβάτου καὶ λῃστοῦ δράματα ἐνδεικνύμενος ἐκ τούτων καὶ φιλοτιμεῖσθαι καὶ ὑπεραίρεσθαι. οὗτος δὴ οὖν ἀτίθασσος καὶ παραβάτης Λέων περιῄει τῇ νηὶ διὰ τῆς θαλάσσης τὸ τεῖχος ἀποσκοπῶν καὶ πόθεν ἀφορμήσας προσβάλοι κακούργως ἐμμελετῶν. αἱ δὲ λοιπαὶ νῆες ὑφ' ἑνὶ χώρῳ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς αἰγιαλοῦ προσορμισθεῖσαι συνεσκευάζοντο. οἱ καθ' ἡμᾶς δὲ πολῖται καὶ αὐτοὶ τοῖς ὅπλοις ἐφράττοντο, τὰς ἐπάλξεις διελόμενοι καὶ ἑαυτοὺς πρὸς τὸν προκείμενον ἀγῶνα συναπαλείφοντες* (pp. 519, 1—521, 10).

25. *Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τεῖχος ἅπαν ὁ θὴρ ἐκεῖνος κατεῖδεν, ἔτι δὲ καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ λιμένος ἁλύσει σιδηρᾷ καί τισι ναυσὶ βεβυθισμέναις ὄντα κατάφρακτον, μᾶλλον ἐκεῖθεν τὴν προσβολὴν ποιήσασθαι διεσκέψατο, ὅθεν διέγνω μήτε τὰς ἔξωθεν κωλύειν τῶν προβυθισθέντων μονολίθων ἐνέδρας τὴν τῶν νηῶν ἔφοδον, μήτε μὴν ἀφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἤδη δομηθέντος τείχους ἐπίτασιν πολέμου ταύτας ἐκδέχεσθαι· ἀλλ' ἔνθα βαθυνόμενον τὸ τῆς θαλάσσης ὕδωρ τῷ χθαμαλωτέρῳ τείχει προσρήγνυται, τοὺς τόπους σημειωσάμενος καὶ πρὸς τοὺς ἑταίρους ἀνθυποστρέψας, ἐνέδωκε τὸν ἀγῶνα. οἱ δὲ τὸ τάχος τοῖς λεχθεῖσι τόποις ταῖς ναυσὶ διασπαρέντες, βοῇ τε χρησάμενοι βαρβαρικῇ καὶ τραχείᾳ, ἐφώρμησαν τῷ τείχει, ταῖς κώπαις ἐλαύνοντες, καὶ τοῖς ἐκ τῶν δέρρεων κατεσκευασμένοις τυμπάνοις καταπληκτικὸν*

им, те не можеха да сравнят с нищо друго, което бяха видели. Защото виждаха много голям и разпрострял се нашироко град, с множество народ, струпал се по цялата стена. Изумени от видeното още повече, те забавиха малко започването на сражението, така че от това ние донякъде се окуражихме и се съвзехме през време на това затишие.

24. Докато ние бяхме в това положение, началникът на варварската войска[1] реши да мине покрай цялата стена, която се мие от морето. А той беше противен и твърде лош човек. С името си и с делата си той беше равен на звяра и не беше по-добър от него със зверските си нрави и неудържимия си устрем. И ти си узнал напълно от мълвата, която разнесе навсякъде славата за злия му характер, че никой от нечестивците, за които се говори, не се е прочул до такава степен с ненаситност да гледа проливането на човешка кръв и пред всичко друго да предпочита убиването на християни. Някога и той е бил човек и, възроден и преобразен от спасителното кръщение, бил усвоил нашата религия, но, пленен от същите варвари, сменил благочестивата вяра с тяхното безчестие[2]. И той с нищо не се стараел да им се хареса толкова, колкото да се прослави с делата си и като извърши дела на изменник и разбойник, да се гордее и превъзнася с тях. И тъй този звяр и изменник Лъв, обикаляйки на кораб по морето, разглеждаше стената и злоумисляше откъде да се устреми и да нападне. Останалите пък кораби, закотвени на едно място на източния бряг, се подготвяха. А гражданите при нас и те се въоръжаваха с оръжие и, разпределени по зъберите на стената, се приготвяха също за предстоящата борба.

25. След като този звяр огледа цялата стена, а освен това и затворения с желязна верига и с някои потопени кораби пристанищен вход, той реши да извърши нахлуването оттам, където беше разбрал, че влизането на корабите не може да се възпре с преградата от по-рано потопените каменни блокове, нито пък [корабите] могат да бъдат подложени на военен натиск откъм построената вече висока стена. Но той забеляза местата, където дълбоката вода се блъска в по-ниската стена, и като се завърна при другарите си, даде знак за сражение. Те бързо се разпръснаха с корабите по означените места и, издавайки варварски и груб вик, се втурнаха срещу стената. С приготвените от кожи тъпани те произвеждаха ужасяващ шум и пла-

[1] Лъв Триполит. [2] Преди да приеме исляма, Лъв Триполит бил християнин.

κτυποῦντες, καὶ πολλοῖς ἄλλοις φοβήτροις τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσιν ἐκταράττοντες. ἀντεβόησαν δὲ μᾶλλον καὶ γεγωνοτέραν φωνὴν οἱ πρὸς τὸ τεῖχος ἑστῶτες, τὸ σωτήριον ὅπλον τοῦ σταυροῦ πρὸς τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπικαλούμενοι συμμαχίαν, καὶ τοσοῦτον ὡς ἀκηκοότας τοὺς βαρβάρους τὸν πολυάνθρωπον ἐκεῖνον καὶ παντὸς ἀκούσματος φοβερώτερον ἀλαλαγμὸν ἰλιγγιᾶσαι τέως καὶ μηδὲν ἀνύσειν προσδοκᾶν, τοῦ δήμου τὴν πληθὺν ἀναλογισαμένους ἐκ τῆς βοῆς, καὶ ὡς οὐκ ἂν πρὸς τοσούτους ἀποδυσαμένους εἰς μάχην εὐχερῶς ἔχειν πόλιν τοσαύτην ῥαδίως ἐκπορθεῖν, ἣν οὐδενὶ παραδείγματι συγκρίνειν εἶχον. ὅμως ἵνα μὴ δόξωσι κατεπτηχέναι τὴν πρώτην προσβολήν, οὐκ ἀδεῶς μέν, οὐδὲ πάλιν μεθ᾽ ἧς ὕστερον ἐχρῶντο μανίας, ἀλλά τινι λύσσῃ φόβῳ συγκεκραμένῃ πλησίον γενόμενοι ταῖς ἀπὸ τῶν βελῶν νιφάσι τοὺς ἐξ ἐναντίας ἠμύνοντο. ἔπειτα δέ τι καὶ ἀναιδέστερον ἐπεχείρουν καὶ πλησιέστερον ἐφορμᾶν ἐφιλονείκουν, καθάπερ τινὲς ὑλακτικοὶ κύνες τὸν οἰκεῖον θυμὸν διεγείροντες, τοῖς κατ᾽ αὐτῶν φερομένοις ἀπὸ τοῦ τείχους ἐξαγριούμενοι. οὐδὲ γὰρ οἱ τῆς πόλεως τῆς τοξικῆς κατημέλουν, ἀλλ᾽ ἐχρῶντο ταύτῃ μᾶλλον ἐναργῶς καὶ ἐπιτηδείως, πάντας τοὺς ἐκ τῶν πλησίον χωρῶν προσρυέντας Σκλαβήνους τοῖς τόποις ἐκείνοις καταστησάμενοι, ὧν οὐδέν ἐστιν οὕτως τῶν ἄλλων εὐεπιχείρητον ὡς τὸ κατὰ σκοποῦ βάλλειν καὶ μηδὲν τῶν βελῶν αὐτῶν τὴν ῥύμην ἀνθυποφέρειν.

26. Ἀλλ᾽ οὕτω βαλλόντων ἑκατέρων καὶ βαλλομένων, ἰσοπαλῆ τε τὴν μάχην προσπίπτουσαν ἐνδεικνυμένων, διαιρεθέντων τινὲς τῶν βαρβάρων, τῶν ἄλλων ὡς εἰκὸς εὐτολμότεροι καὶ θρασύτεροι, καὶ τῇ θαλάσσῃ τῆς νηὸς ἑαυτοὺς ἀκοντίσαντες, κλίμακά τε ξυλίνην μεθ᾽ ἑαυτῶν συγκαθελόντες, ὤθουν ἄγοντες ἐν τοῖς ὕδασιν, πειρώμενοι δι᾽ αὐτῆς ἀνιέναι τῷ τείχει, μηδένα λόγον τῶν ἐκεῖθεν κατ᾽ αὐτῶν πεμπομένων ποιούμενοι. μέχρι γὰρ τοῦ πλησίον γενέσθαι ἐκάλυπτον τὰ σώματα, νηχόμενοί τε τῷ ὕδατι καὶ τὰς κεφαλὰς ταῖς ἀσπίσι περιφραττόμενοι· ὅτε δ᾽ ἐγγύθεν ἐγένοντο, τὸ ὕδωρ ἀποδυσάμενοι ῥωμαλεώτερον ἀντεῖχον ταῖς βολαῖς προσπαλαίοντες, τὰς ἀσπίδας μόνας φέροντες ἐπὶ κεφαλῆς, εἶτα τὴν κλίμακα θᾶττον κατὰ τῶν ἐπάλξεων ἀνελκύσαντες ἐπεχείρουν δι᾽ αὐτῆς ἀνιέναι καὶ εἴσω χωρεῖν. ἀλλὰ προέφθασε τὸ βεβουλευμένον ὁ θάνατος, καὶ πρὶν ἀκριβῶς σκοπῆσαι πῶς τὴν ἐπίνοιαν συμπεράνωσι, τῆς ζωῆς ἀπελύοντο· μόνον γὰρ ὅτι ταῖς βαθμίσι τὰ ἴχνη ἐκίνησαν, καὶ δίκην χαλάζης πυκνῆς οἱ λίθοι κατ᾽ αὐτῶν ἀφεθέντες ὁμοῦ τῇ θαλάσσῃ καὶ

шеха хората по зъберите на стената с много други страхотии. В отговор на това тези, които бяха застанали зад стената, започнаха да викат по-силно и с по-гръмък глас призоваваха на помощ срещу враговете спасителното кръстно оръжие. И това оръжие беше толкова силно, че варварите, които чуха този многоуст рев, по-страшен от всичко чуто, се слисаха за момент и сметнаха, че не ще постигнат нищо. По виковете те съдеха за множеството народ и за това, че ако влязат в сражение с толкова много хора, не ще могат да разрушат такъв голям град, който те не можеха да сравнят с нищо [видено]. Все пак, за да не изглежда, че са се изплашили при първото нападение, те се приближиха не дръзко, нито с ярост, както по-късно, но с някакъв бяс, смесен със страх, и отблъскваха хората от противната страна с облаци стрели. По-късно нападаха малко по-дръзко и се стараеха да настъпят по-близко. Като някакви лаещи кучета те сами възбуждаха своята ярост и се ожесточаваха от носещите се срещу тях стрели откъм стените. Защото и гражданите не пренебрегваха стрелческото изкуство, но си служеха с него доста оживено и успешно. Те бяха настанили по онези места стеклите се от близките околности славяни, на които нищо друго не им идеше така отръки, както да се прицелват, и нищо не можеше да издържи напора на стрелите им[1].

26. Докато двете страни стреляха така едни срещу други и се нараняваха, без някой да надделее в сражението, някои отделни варвари, по-смели и по-дръзки, както е редно, от другите, скочиха от кораба в морето и хвърлиха със себе си дървена стълба. Те я подкараха във водата, като я блъскаха, и се опитваха да се изкачат по нея на стената, без да обръщат внимание на това, което се хвърляше срещу тях. Преди да се приближат, те си криеха телата, плувайки във водата и прикривайки главите си с щитовете. Когато се приближиха и изскочиха от водата, те се държаха мъжествено и устояваха на ударите, като прикриваха само главите си с щитовете. После бързо повлякоха стълбата към зъберите и се опитваха да се изкачат по нея и да влязат вътре [в града]. Смъртта обаче ги изпревари в техния замисъл, тъй като загиваха, преди да обмислят точно как да изпълнят намерението си. Защото едва що стъпваха на напречниците на стълбата и хвърлените срещу тях като силна градушка

[1] Това привидно противоречие с израза на Камениат в гл. 20 за стеклите се славяни, че били „неподготвени за сражение" се тълкува (ВИИНЈ, стр. 271, бел. 14; *Васильев*, Византия и арабы, II, стр. 147) с неочакваното появяване най-после на опитни славянски стрелци, които представлявали голяма сила.

τῷ ὀλέθρῳ τούτους ἐξανεσκεύασαν. ἐν τούτοις ἀπισθόρμητοι πᾶσαι χωροῦσιν αἱ νῆες, οὐδενὸς ἄλλου τοιούτου τέως ἐπιχειρεῖν τολμηρῶς ἔχουσαι· μόναις δὲ ταῖς ἀπὸ τῶν βελῶν νιφάσι, καὶ αὐτὸν τὸν ἀέρα συσκιαζούσαις, ἔβαλλον ἀπὸ μηκόθεν, οὐδὲν ἧττον καὶ αὐτῶν βαλλομένων τοῖς τε βέλεσι πεμπομένοις εὐστόχως καὶ ὀλίγα διαμαρτάνουσι καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν πετροβόλων καταφοραῖς, ὧν καὶ αὐτὸς μόνος ὁ διὰ τοῦ ἀέρος ἐγγινόμενος ῥοῖζος ἔκστασιν τοῖς βαρβάροις ἐναπειργάζετο. (27) *ἤδη γὰρ καὶ ὁ λεχθεὶς Νικήτας, ὁ πρὸς τοῦ βασιλέως σταλείς, τὸ τεῖχος ἅπαν διέτρεχε τὸν δῆμον παραθαρρύνων, „ἄνδρες“ λέγων „Θεσσαλονικεῖς, ἄλλας μὲν εἶχον πρὸ τοῦδε περὶ ὑμῶν ὑπολήψεις καὶ οὐκ ἂν οὕτω γενναίους καὶ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ πολέμου τολμηροὺς ἔκρινον εἶναι, μηδὲν τοιοῦτον μήτε πειραθέντας πάλαι μήτε κατενεργήσαντας· νυνὶ δὲ τοῦ πράγματος ἡ ἀκμὴ οὐκ ἀγεννεῖς ἔχειν τὰς περὶ ὑμῶν παρέσχεν ἐλπίδας. ὁρῶ γὰρ πάντας ὑμᾶς τοῖς τε σώμασι σφριγῶντας καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀνδριζομένους καὶ ὅλους ὄντας τῶν προκειμένων, τῶν ἀντιπάλων καταγελῶντας καὶ τὰς μηχανὰς αὐτῶν γενναίως ἐκτρεπομένους. καὶ οὐδὲν ἀπεικὸς πράττετε· περὶ γὰρ ὑμῶν αὐτῶν ἐστὶν ὁ ἀγών, ἀνδρῶν τιμίων καὶ τοῖς εἴδεσι καὶ τοῖς ψυχικοῖς προτερήμασι, καὶ περὶ τῆς λοιπῆς πόλεως, ἣς οὐδὲν ἐρίζει τῶν ἀξιολόγων εἰς περιφάνειαν. ὑπεράνω μὲν γὰρ γενομένοις τοῦ τῇδε κινδύνου ὁ παρὰ πᾶσιν ὑμῖν ἔπαινος ἐποφείλεται· παθοῦσι δέ τι τῶν ἀβουλήτων, καὶ ὧν οἱ βάρβαροι κατηπείληνται, οὐκ ἔστιν ὅπου τὴν συμφορὰν εἰκάζειν ἢ τῆς αἰσχύνης τὸ μέγεθος. διὰ τοῦτο στῆτε γενναίως τῇ τε πατρίδι καὶ ὑμῖν αὐτοῖς τὴν νίκην περιποιούμενοι, καὶ μὴ δῶτε νῶτα χερσὶ πολεμίων, μηδὲ καινόν τι καταλίποιτε τῷ βίῳ διήγημα, μικρᾶς ῥαθυμίας κίνδυνον τοσοῦτον ἀνταλλαξάμενοι.“ τούτοις τοῖς παρακλητικοῖς ὑπαλείφων τὸν δῆμον καὶ θάρσος οὐκ ὀλίγον ταῖς ἁπάντων ψυχαῖς ἐνιεὶς τὴν περίοδον ἐποιεῖτο. ὁ δὲ δὴ στρατηγὸς ὥσπερ τοῦ οἰκείου πάθους ἐκλελησμένος, καίπερ χαλεποῦ τε ὄντος ἐξ οὗ προείπομεν πτώματος, καὶ μείζονα τῆς δυνάμεως τὴν ὀδύνην παρεχομένου, ἡμιόνῳ τινὶ ἐπιβάς, οὐ περιβάδην ἀλλὰ κατὰ πλευρὰν καὶ ὡς αἱ τῶν θλασθέντων μελῶν ἀλγηδόνες ἐπέτρεπον, περιῄει καὶ αὐτός, τοὺς προθυμοτέρους τῶν τοξοτῶν κατά τινας χρειώδους τόπους τοῦ τείχους ἐγκαθιστῶν, ὡς ἂν τὸ κατ᾽ αὐτοὺς τυχόν, καὶ τοὺς πλησίον πρὸς μίμησιν ἐρεθίζοντες, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον διατίθενται.*

28. *Οἱ βάρβαροι δὲ οὐχ ἅπαξ μόνον ἀλλὰ καὶ πολλάκις διὰ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας συνεφορμήσαντες, μᾶλλον ἢ πρότερον πεπληγμένοι πρὸς*

камъни ги изпращаха едновременно в морето и в смъртта. При това положение всички кораби се върнаха и после не посмяха да предприемат друг подобен опит. Те само хвърляха отдалеч облаци от стрели, които засенчваха слънцето, но и самите бяха не по-малко обстрелвани с точно изстрелвани стрели, които рядко не улучваха, и с камъни от каменометните машини, чието свистене само, което се появяваше във въздуха, внушаваше ужас у варварите. (27) И споменатият Никита, който бе изпратен от императора, вече обикаляше по цялата стена и ободряваше народа, като казваше: „Аз имах по-рано, солунчани, по-друго мнение за вас и не бих казал, че сте така храбри и смели във военното дело, тъй като в миналото не сте изпитвали, нито сте се занимавали с подобно нещо. Сега обаче критическото положение ми дава основание да възлагам на вас големи надежди. Защото виждам, че всички сте бодри телом и духом мъжествени, че сте се отдали изцяло на предстоящото дело и че се присмивате на враговете, като отблъсквате смело всички техни хитрости. Вие се държите както трябва, защото борбата се води за вас, мъже силни телом и духом, и за целия град, с който не може да се състезава по блясък нищо от достойните за споменаване неща. Ако вие преодолеете сегашната опасност, всички ще ви славят. Ако ли пък претърпите нещо нежелано и такова, с което ви заплашват варварите, тогава с нищо не биха могли да се сравнят нещастието и големият срам. Затова дръжте се мъжествено и извоювайте победата за града си и за себе си. Не показвайте гърба си пред неприятелите и не оставяйте поколенията да говорят за чудовищната ви постъпка, ако предпочетете краткотрайното безгрижие пред толкова голямата опасност“. С такива поощрения той правеше своята обиколка, успокояваше народа и възбуждаше немалка дързост в душите на всички. А стратегът, забравил своето страдание, макар и да бе зле поради споменатото от мен падане и то да му причиняваше по-силна болка, отколкото можеше да се търпи, и той обикаляше, яхнал мулето не разкрачено, но напреки, както му налагаха болките в разбитите му членове. На някои важни места по стената той поставяше по-смелите от стрелците с лък, които с успеха си да подбуждат към подражание намиращите се наблизо, та военните работи да се нареждат добре.

28. А варварите неведнаж, а много пъти през този ден извършваха общо нападение, но отстъпваха назад в по-голям ужас от

τοὐπίσω χωρήσαντες, ἐφ᾽ ἑνὶ συνθήματι τὴν [πρὸς] καθ᾽ ὕδατα λιπόντες μάχην ὑπανεχώρουν ταῖς ναυσί, καὶ τῷ πρὸς ἀνατολὰς ὄντι τῆς πόλεως αἰγιαλῷ προσωρμίσθησαν. εἶτα τῶν νηῶν ἐκβάντες πάλιν τοῖς βέλεσιν ἐχρῶντο κατὰ τῶν ἐκεῖσε λαχόντων τὴν στάσιν ἐν τῷ μετεώρῳ τείχει, ἔνθα καὶ πύλη τις διεξέχει Ῥώμη καλουμένη, γειτνιάζουσα τῇ θαλάσσῃ, οὗ δὴ μέχρι βαθείας νυκτὸς μαχεσάμενοι, καὶ ὥσπερ κεκμηκότες τῇ ἀγωνίᾳ καθησύχασαν ἐν ταῖς ναυσί, τάχα σκεπτόμενοι πῶς ἐπιθῶνται τῇ ἑξῆς ἡμῖν, καὶ πρὸς ἑτέρας μηχανὰς σκευαζόμενοι. ἤδη δὲ καὶ ἡμᾶς τοῦ πολέμου μικρὸν ἀνεθέντας ἄλλη πάλιν φροντὶς ἐπεισήρχετο, ἐπαγρυπνεῖν τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσι διὰ πάσης κύκλωθεν τῆς πόλεως, καὶ ὑποβλέπεσθαι τοὺς βαρβάρους, μή τινα λόχον νυκτερινὸν ἢ ἐνέδραν λάθωσι πεποιηκότες καὶ ἐν τῷ τείχει γενόμενοι τὸ πᾶν ἐξανύσωσιν. εἰσὶ γὰρ εὐφυεῖς πρὸς ταῦτα μάλιστα, καὶ ἅμα τῷ διανοηθῆναι πρὸς τὸ ἔργον χωροῦντες, πάντα κίνδυνον εἰς μηδὲν τιθέμενοι, ἑνὶ δὲ μόνῳ προσέχοντες τῷ κατάρξασθαι τοῦ βεβουλευμένου. κἂν τάχα καὶ ἐναντίον ἢ ὡς ἐφώρασαν τὸ τέλος ἐκβῇ τοῦ πράγματος, δόξαν ἔχειν ἡγοῦνται τὸ τέως ἀδυνάτοις πειρᾶσθαι τολμηρῶς ἐπιχειρεῖν. τούτου ἕνεκεν πᾶσαν ἐκείνην ἐπαγρυπνοῦντες ἐτελοῦμεν τὴν νύκτα, οὐδὲν ἑαυτοὺς τῶν προηγωνισμένων μεμφόμενοι· πρὸς τοσοῦτον γὰρ ἤλθομεν θάρσος ὡς καὶ αὐτὸν τὸν καθηγούμενον τῶν βαρβάρων ἐν θαύματι γεγονέναι, καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι μαθεῖν ὕστερον τὴν αἰτίαν, πῶς πρὸς ἑκάστην προσβολὴν οὕτως ἀνδρείως ἀντέστημεν, καὶ ὧν περὶ ἡμῶν ἐλπίδος αὐτοῦ περιτραπείσης.

преди. По даден сигнал те изоставиха сражението откъм морето, оттеглиха се на корабите и хвърлиха котва до брега, който е на изток от града. После слязоха от корабите и пак започнаха да стрелят срещу тези, които бяха на позиция по високата стена, там, където в съседство с морето стои така наречената Римска врата. Там варварите се сражаваха до късно през нощта и, уморени от борбата, [най-после] замлъкнаха по корабите си, но веднага започнаха да обмислят как да ни нападнат на следния ден, като крояха други хитрости. Обаче едва си отдъхнахме малко от сражението и нас ни обхвана нова грижа — хората по укрепленията из целия град наоколо трябваше да бодърствуват и да наблюдават да не би варварите, като направят незабелязано някаква засада или измама, да се намерят на стените и да постигнат всичко. Защото те са твърде много способни за такива работи и щом ги намислят, веднага пристъпват към изпълнението им. Те пренебрегват всякаква опасност и само за едно залягат — да изпълнят решеното. И макар краят на предприятието да излезе обратен на този, който са очаквали, те смятат, че опитът им да се заловят с невъзможни дотогава работи, носи слава. Затова ние бодърствувахме през цялата тази нощ, без да се оплакваме за водената преди това борба. Ние се одързостихме до такава степен, че и самият водач на варварите се намери в чудо и по-късно държеше много да разбере как при всяко нападение сме се противопоставяли така мъжествено, поради което надеждите му относно нас рухнали.

29. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ κῆρυξ ἦν ἐπιστὰς ὁ ὄρθρος τῆς δευτέρας τοῦ πολέμου ἡμέρας, καὶ τῶν πραχθέντων ἤδη χαλεπώτερα καθ᾽ ἡμῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπινενόητο, ἔκαμνον πάλιν οἱ στρατηγοὶ ταῖς φροντίσι τὸν ἑκάστου θυμὸν διεγείροντες καὶ τὸ καθ᾽ ἑαυτοὺς πρόθυμον εἰσηγούμενοι. τῆς ἡλιακῆς οὖν ἀκτῖνος τὸν ἀέρα περιλαμψάσης ἐφώρμησαν καὶ αὖθις τῶν νηῶν ἐκβάντες οἱ βάρβαροι τῷ τείχει, διασπαρέντες καὶ κατά τινας τόπους ταῖς φάλαγξιν ἑαυτοὺς διελόμενοι, κατὰ δὲ τὰς διεξόδους τῶν πυλῶν μᾶλλον συρρεύσαντες ὅλην ἐκίνουν [τὴν] καθ᾽ ἡμῶν αὐτῶν τὴν πανοπλίαν. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν τοῖς τόξοις, ἕτεροι δὲ χειροποιήτῳ βροντῇ τῶν λίθων ἐκέχρηντο· ἄλλοι τοῖς πετροβόλοις ἐγκαθήμενοι τὰς ὑπερμεγέθεις ἐκείνας τῶν πετρῶν χαλάζας μετεωρίζοντες ἔπεμπον. καὶ πολυειδής τις ἦν ὁ καθ᾽ ἡμᾶς ἀπειλούμενος φόνος, καὶ πανταχόθεν προσπίπτων φοβερὰν ἐποίει τὴν πεῖραν τοῖς προστυγχάνουσι. καὶ γὰρ κατὰ μόνης τῆς ῥηθείσης πύλης ἑπτὰ παρέστησαν πετροβόλους, πάντοθεν περιπεφρα-

29. Но когато настъпилата зора възвести втория ден от войната и варварите измислиха срещу нас по-тежки от предишните удари, стратезите отново се грижеха до изтощение да ободряват духа на всеки и да показват за пример своята смелост. И тъй, когато слънчевите лъчи осветиха небето, варварите отново слязоха от корабите и се устремиха към стената. Като се разделиха и се пръснаха на отреди по отделни места [на стената] — особено много се съсредоточиха при портите, — те се насочиха против нас с всичкото си оръжие. Едни от тях си послужиха с лъковете, други — с ръчна прашка за камъни, а трети, заседнали в каменометните машини, изпращаха по въздуха градушки от преголеми камъни. И заплашващата ни смърт беше многолика. Тя връхлиташе навсякъде, като поразяваше страшно изпречилите ѝ се насреща. И наистина само срещу споменатата врата стояха седем защитени отвсякъде каменометни машини, които [варварите] били

γμένους, οὓς διερχόμενοι τὴν Θάσον πρὸς τὴν τοιαύτην χρείαν προπαρεσκεύασαν. καὶ μὴν ξυλοσυνθέτους τινὰς κλίμακας ἀντικρὺ τούτων τῷ τείχει προσπελάσαντες ἀνιέναι δι᾽ αὐτῶν ἐπειρῶντο, τοῖς ἀπὸ τῶν πετροβόλων ἀφιεμένοις λίθοις τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτοῖς συντηρούμενοι· οὐ γὰρ εἴων ἐνδελεχῶς ἐνεργοῦντες ἐκεῖνοι προκύπτειν ἀβλαβῶς τοῦ μετεώρου τείχους τινά. καὶ δὴ εἰς ἔργον αὐτοῖς ἔφθασαν ἂν τὰ βεβουλευμένα, ἤδη τὴν κλίμακα ταῖς ἐπάλξεσι τοῦ προτειχίσματος ἀνελκύσασιν, εἰ μὴ θεία τις δύναμις ἄνδρας τινὰς τολμηροὺς καταπηδῆσαι τῷ τόπῳ ἐνίσχυσεν, οἳ καὶ δόρασι τρώσαντες τοὺς βαρβάρους πρὸς τοὐπίσω σὺν τῇ κλίμακι τούτους ἐναπεκρήμνισαν. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐπίνοιαν ταύτην εἰς μηδὲν προβᾶσαν ἑωρακότες, φυγῇ τε χρησαμένων ὡς καὶ τὴν κλίμακα καταλιπεῖν, εἰς τοσοῦτον ἡμεῖς ἤλθομεν θάρσος ὡς καὶ γελᾶν κατ᾽ αὐτῶν, καὶ προθυμότερον τῆς ἄλλης ἡμέρας τοῖς τε βέλεσι χρῆσθαι καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν πετροβόλων λίθοις, καὶ μηκέτι συγχωρεῖν αὐτοῖς κἂν πρὸς βραχὺ προσιέναι τῷ τείχει, κἂν ὅτι πρὸς μανικώτερον ἐξαφθέντες καὶ αὐτοὶ δίκην συῶν ἀγρίων τοὺς ὀδόντας παρέθηγον, καὶ εἴ πως ἐνῆν, ζῶντας ἐθέλειν ἡμᾶς ἐν αὐτοῖς διαρρήξασθαι. οἷον γὰρ ἦν αὐτῶν φοβερὸν ἀκούειν καθ᾽ ἡμῶν μεμηνότων! πῶς τῆς ὑπερβαλλούσης ὀργῆς ἐποιοῦντο τὴν ἔνδειξιν, ὁπότε βρύθιον ἔβρυχον καὶ τοῖς ἐκ τοῦ στόματος πεμπομένοις ἀφροῖς τὸ δαιμονιῶδες αὐτῶν παρεδείκνυντο, οὐδὲ τροφῆς μεταλαβεῖν διὰ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας βουλόμενοι, ἀλλ᾽ ἀκορέστως ἔχειν τοῦ πολέμου ἐν οὕτω λαβροτάτῳ καύματι, καὶ μηδ᾽ ὅτι σώματα περίκεινται καὶ καμάτῳ δαμαζόμενα καὶ τῷ ὑπὲρ κεφαλῆς ἡλίῳ καυσούμενα παντελῶς αἰσθανόμενοι, τοῦτο δὲ μόνον διὰ φροντίδος ἔχοντες, ἢ πορθῆσαι τὴν πόλιν καὶ τὸν καθ᾽ ἡμῶν ἀναπλῆσαι θυμόν, ἢ μὴ προβαίνοντος τούτου καὶ τῆς ζωῆς ἀπειπεῖν καὶ ἑαυτοὺς τοῖς ὅπλοις διαχειρίσασθαι. θυμὸς γὰρ ἅπαξ βαρβαρικὸς ἐξαφθεὶς οὐ πρότερον τῆς κινούσης αὐτὸν ἀλογίστου ὁρμῆς ἀπολήξειε, μέχρις ἂν ἢ τοῦ οἰκείου αἵματος ἢ τοῦ ἐξ ἐναντίας ἀντιπράττοντος ἴδῃ τὴν ἔκχυσιν.

30. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ προσπελάζειν αὐτοὺς τῷ τείχει οὐκ ἀκίνδυνον ἦν, πάντα τοῖς βέλεσι τοῖς πετροβόλοις ἐπέτρεπον. στιχηδὸν γὰρ ἑαυτοὺς κατατάξαντες, καὶ τοσοῦτον ἀποστάντες ὅσον τὰς βολὰς αὐτῶν μήπω τῆς ὁρμῆς ὑπενδιδούσης τῇ πόλει προσπίπτειν, ταῖς ἀσπίσι τε φραξάμενοι καὶ ὅλοι τῆς ἀγωνίας γενόμενοι, ἵσταντο καθάπερ τινὲς ἀνδριάντες ἐκ χαλκοῦ ἢ τινος ἄλλης στερροτέρας ὕλης συμπεπηγότα ἔχοντες σώματα, μυρίῳ τινὶ καὶ ἀνεκδιηγήτῳ καρτεροῦντες πόνῳ καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἁμιλλώμενοι. τοῦ γὰρ ἡλίου κατὰ τὸ μέσον ἄγοντος τὴν ἡμέραν, ὅτε καὶ ταῖς βολαῖς τῶν ἀκτίνων τὸν ἀέρα πλέον

предварително приготвили за тази цел, когато минавали покрай Тасос. Освен това точно срещу тях те бяха приближили до стената дървени стълби и се опитваха да се възкачат по тях под сигурното прикритие на изпращаните от каменометните машини камъни. Защото камъните летяха непрекъснато и не позволяваха на никого да надникне от високата стена. И плановете на варварите щяха да се осъществят — те бяха успели вече да изправят стълбата срещу зъберите на предното укрепление, — ако някаква божествена сила не беше окуражила смели мъже да скочат на това място. Те раниха с копията си варварите и ги сгромолясаха назад заедно със стълбата. А ние, като видяхме, че по този начин се осуети техният замисъл и че, като побягнаха, изоставиха и стълбата, така се одързостихме, че им се присмивахме, служехме си по-ревностно от предния ден със стрелите и с каменометните машини и не им позволявахме да се приближат до стените дори за малко време, макар те, обхванати от по-силна злоба, да точеха като глигани зъби и ако можеше някак, биха поискали да ни разкъсат с тях живи. Колко страшно беше да чуваме как ни заплашват! Как показваха прекомерната си злоба, когато скърцаха ужасно със зъби, и как проявяваха своя бяс, като изпускаха от устата си пяна! През целия този ден те не искаха да турят храна в устата си и при най-силния пек неуморно продължаваха сражението. Те не усещаха дрехите на телата си, нито че са капнали от умора, че над главата им пече слънцето, но имаха само една грижа — или да разрушат града и да задоволят яростта си против нас, или ако не сполучат в това, да се простят с живота си и да се самоунищожат със [собственото си] оръжие. Защото варваринът, веднаж възпламенен от бяс, не ще се спре в движещия го безсмислен устрем, преди да види пролята собствената си кръв или тази на противника си.

30. Но тъй като не беше безопасно да се приближават до стената, те предоставиха всичко на лъковете и на каменометните машини. Като се построиха в редици, и то на такова разстояние, че изстрелите им да достигат и улучват града, те, защитени от щитовете и отдали се изцяло на борбата, стояха като някакви статуи, излети от мед или от друг някакъв по-твърд материал, издържаха на хиляди неописуеми мъки и устояваха във войната. Защото по пладне, когато слънчевите лъчи напичат въздуха повече, отколкото през другите часове, страшната жега като че ли разпали някак вроденета им ярост и

τῶν ἄλλων ὡρῶν διαπυροί, τῇ ἀκμῇ τοῦ καύματος ὥσπερ τὴν φυσικὴν ἐκκαύσαντες λύσσαν, καὶ τὸν ἄλογον ἐκεῖνον θυμὸν ταῖς ἀπονοίαις προσερεθίσαντες, ἐφ᾽ ἕτερον εἶδος πολιορκίας (καὶ σκόπει πῶς χαλεπὸν) τὴν ὁρμὴν μετηγάγοντο. τεττάρων γὰρ πυλῶν πρὸς τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῆς πόλεως διεξαγουσῶν, ἐσκέψαντο τὰς δύο αὐτῶν πυρὶ τεφρῶσαι, τήν τε ῥηθεῖσαν Ῥώμην καὶ τὴν Κασσανδρεωτικὴν καλουμένην, τοῦτο ἐν τῇ διανοίᾳ θέμενοι, ὡς εἰ δυνηθεῖεν τῶν ἔξω πυλῶν καιομένων εἴσω χωρῆσαι τοῦ προτειχίσματος καὶ τὸ μετέωρον ὑποδύσασθαι τεῖχος, μηδένα φόβον ἔχειν πρὸς τὸ καὶ τὰ ἔνδον κακουργῆσαι καὶ τῇ πόλει πάντας ἐφ᾽ ἓν συνελάσαι, ἐξ ἐναντίας παραστησάμενοι τοξότας εὐστόχους τε καὶ δεινούς, ὡς ἂν τῇ συνεχείᾳ τῶν βελῶν μὴ ἐᾶν ἀκινδύνως προκύπτειν τῶν ἔνδον τινα. (31) *καὶ δὴ τοῦ τεχνάσματος οὕτως ἐνήρξαντο. ἁμάξας ἐφευρόντες ἐπέθηκαν αὐταῖς πρηνεῖς τὰς βραχυτάτας νῆας, αἷς πρὸς τὴν θήραν τῶν ἰχθύων οἱ καθ᾽ ἡμᾶς ἁλιεῖς ἐκέχρηντο, ἔτι δὲ καί τινων ἄλλων ξύλων πληθὺν καὶ φρυγάνων σωρείαν, ἅτινα πίσσῃ καὶ θεάφῳ καταρράναντες καὶ τὰς ἁμάξας ὑποδύντες ἔστρεφον τοὺς ἄξονας, ἄγοντες αὐτὰς ταῖς χερσίν, ἕως ἔφθασαν μέχρις αὐτῶν τῶν πυλῶν. εἶτα τὴν ὕλην ἐκείνην ὑφάψαντες, καὶ ὀπισθόποδες ταῖς ἀσπίσι φραξάμενοι πρὸς τοὺς τοξότας χωρήσαντες, ἔλαθον τὸ βεβουλευμένον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν. τὸ πῦρ γὰρ τῆς ὕλης λαβόμενον καὶ τοῖς ὑπεκκαύμασι πρὸς μείζονα φλόγα διεγερθὲν τὴν μὲν ἔξω τῶν πυλῶν ἐπιφάνειαν, ἥτις ἦν ἅπασα σεσιδηρωμένη, πυρακτωθῆναι πεποίηκε, τὴν λαμπάδα δὲ καὶ πρὸς τὸ εἴσω μετοχετεῦσαν ἐξαφθῆναι δι᾽ ὅλου τὰς πύλας ἠνάγκασεν, ὡς μετὰ βραχὺ ταύτας καταπεσεῖν καὶ δειλίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἅπασιν ἐμβαλεῖν. μόνον γὰρ ὅτι καθ᾽ ὅλης ἐκηρύχθη τῆς πόλεως ἡ τῶν πυλῶν ἔκκαυσις, καὶ καθάπερ τινὸς ξίφους ὑποδραμόντος τὰς ἁπάντων καρδίας, οὕτως ἐναγωνίους καὶ τρομώδεις τοὺς ἀνθρώπους πεποίηκε, τὰς μορφὰς ἀλλοιώσαντας καὶ πᾶσαν χρηστὴν ἀθρόον προδεδωκότας ἐλπίδα. καὶ γὰρ οἱ πρὸ βραχέος τοῖς τείχεσιν ἐξαλλόμενοι καὶ πρὸς τὸν διὰ μάχης ἀγῶνα ἀλλήλους ἐγκελευόμενοι πτωκῶν ἀδρανέστεροι ταῖς ἀληθείαις ἐδείκνυντο. αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ τὴν μηχανὴν ἐκείνην εἰς ἔργον ἐκβῆναι, μαντεύεσθαι τοῦ τέλους ταῖς ἁπάντων ἐδίδου ψυχαῖς. πλὴν ὅτι τῶν ἔξω πυλῶν πυρποληθεισῶν τὰς ἔνδον ἡμεῖς τειχίῳ τινὶ νεοδομήτῳ θᾶττον περιφραξάμενοι, ὕδατά τε ταῖς ἐπάλξεσιν ἔν τισι προαποθέμενοι σκεύεσιν, ἐφυλαττόμεθα πότε καὶ πρὸς ταύτας τυχὸν ἐφορμήσουσιν οἱ πολέμιοι, ἵν᾽ ὅτε τῆς κακουργίας καὶ αὖθις ἐπιχειρήσωσιν, ἔχωμεν ὅπως τῆς φλογὸς ἀντιποιησό-*

те, възпламеняvайки с дръзката си смелост безумния си бяс, преминаха в нападението си към друг вид обсада (ще видиш колко страшна!). На източната част на града имаше четири врати[1]. Варварите решиха да опожарят с огън две от тях — споменатата Римска врата и така нариканата Касандрийска. Те предполагаха, че ако могат да влязат вътре в предното укрепление, когато се запалят външните врати[2], и се промъкнат под високата стена, никаква опасност не би представлявало [за тях] да повредят и вътрешните врати[3] и да пуснат в града всички до един, ако поставят отсреща точни и сигурни стрелци, които с непрекъснатото си стреляне не ще позволяват на никой от защитниците да наднича безопасно. (31) И наистина те се заловиха за работа по следния начин. Намериха коли. В тях натовариха надлъж найкъсите ладии, с каквито рибарите у нас си служеха някога за ловене на риба. Освен това натовариха и много други дърва и куп съчки, които поляха със смола и сяра. И като се мушнаха под колите, те ги бутаха с ръце и въртяха осите, докато стигнаха до самите врати. После незабелязано приведоха в изпълнение замисленото, като запалиха тази материя и се върнаха при стрелците, прикривайки се с щитовете си. Огънят обхвана материята и благодарение на запалителните вещества се разрасна в по-голям пожар. Той нажежи външната страна на вратите, която беше цяла обкована в желязо. Пламъкът проникна и откъм вътрешната страна и запали цялата врата, така че тя след малко падна и това предизвика у всички ни необикновен страх. Едва що се разнесе по целия град вестта за изгарянето на вратите и това нещо направи хората страхливи като че ли някакъв нож прободе толкова храбрите [досега] сърца на всички. Техните лица се измениха и те веднага загубиха всяка надежда за успех. И наистина тези, които преди малко се изправяха по стените и едни други се поощряваха за борба през време на сражението, [сега] се показаха наистина по-страхливи от зайци. Самият факт, че тази хитрост сполучи, позволяваше на всички да предвиждат края. Щом изгоря външната врата, ние бързо укрепихме вътрешната с новопостроена стена и приготвихме по зъберите съдове с вода, та, ако пристъпят към злодейското си дело — ние се боехме, че неприятелите може би ще предприемат нападение и срещу нея — да

[1] Те са от юг на север: Римската врата, Касандрийската врата, Архангеловата врата и вероятно външната врата на акропола. [2] Както става ясно от контекста, тези врати са били двойни. Външните врати, наричани катаракти, са били обковани с желязо и са се вдигали със скрипци. [3] Вътрешните врати са били дървени.

μεθα καὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἀπειράτους τὰς πύλας διατηρήσομεν. ὃ δὴ καὶ γνόντες ἐκεῖνοι οὐκέτι ταῖς τοιαύταις κακοβουλίαις ἐχρήσαντο, ἑτέραις δέ τισιν ἔμελλον δεινοτέραις ἔτι καὶ σφοδροτέραις τὸν καθ' ἡμῶν ἐπιτηδεύειν ὄλεθρον, ὃν οὐδεμιᾷ μεθόδῳ τοῦ λοιποῦ δυνατὸν ἦν διακρούσασθαι ἐνεργῆ τε ὄντα καὶ πᾶσαν μηχανὴν ὑπερβαίνοντα. πλὴν οὕτω τοῦ πυρὸς παυσαμένου τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας τοῖς πετροβόλοις ἐχρῶντο καθ' ἡμῶν καὶ τοῖς τόξοις, μέχρις ἂν τὸ νυκτερινὸν σκότος τὸ φῶς διεδέξατο καὶ τῆς ἀγωνίας παύεσθαι μηδὲ βουλομένους αὐτοὺς κατηνάγκασε.

32. *Εἶτα ἐπειδὴ τοῦ πολεμεῖν ἐπαύσαντο, ταῖς ναυσὶν ἐμβάντες καί τι μικρὸν ἡσυχάσαντες ἤρχοντο τοῦ δράματος ὅπερ ἦσαν ταῖς ἑαυτῶν δεινότησι προεξευρημένοι. τὸ δὲ ἦν τοιαύτην αὐτοῖς ἀπόπειραν ἐμποιοῦν, ὡς εἰ μὲν δι' αὐτοῦ δυνηθεῖεν τὴν πόλιν πορθήσειν, εὖ ἂν ἔχειν, διὰ τὸ μηδὲν ἄλλο τῶν εἰς πολιορκίαν συντεινόντων ἴσα δύνασθαι τούτου, καὶ μάλισθ' ὅταν ἀφ' ὑδάτων ἐστὶν ἡ μάχη καὶ μὴ μεσιτεύει χέρσος τὴν ἐπιβουλὴν διακόπτουσα· εἰ δέ γε μετὰ τῶν ἄλλων ὧν προενήργησαν καὶ τοῦτο εἰς μηδὲν αὐτοῖς συντελέσειε, τοὺς εἰς τοῦτο παρορμήσαντας αὐτοὺς καὶ τοσοῦτον πλοῦν διανύσαι μάτην ἀποπλανήσαντας τοῖς ὅπλοις διαχειρίσασθαι, καὶ οὕτως ἐν τοῖς ἰδίοις ἀπαίρειν. ταύτην οὖν παρ' ἑαυτοῖς θέμενοι τὴν βουλήν, ἔτι κατ' ἀρχὰς οὔσης τῆς νυκτός, τοῦ ποικίλου καὶ πολυειδοῦς ἐκείνου ἀπήρξαντο μηχανήματος. ἐξάψαντες πανταχοῦ φῶτα, καὶ πάσας αὐτῶν τὰς νῆας κατὰ δύο συζεύξαντες ἑτέραν τῆς ἑτέρας ἐχομένην, καί τισι κάλοις στιβαροῖς καὶ σιδηραῖς ἁλύσεσι τὰς ἑκατέρων πλευρὰς συσφίγξαντες πρὸς τὸ μὴ ῥαδίως ἀφίστασθαι, ἀνείλκυσαν διὰ τῶν κατὰ πρῶραν ἀπῃωρημένων ἐξαρτίων τὰ διὰ μέσου προβεβλημένα ξύλα, ἃ τοῖς ναυτιλλομένοις κατάρτια καλεῖν ἔθος. εἶτα τοὺς τῶν ἑκατέρων νηῶν αὐχένας ἐν τούτοις διὰ τῶν εἰς τὴν κεφαλίδα στρεφομένων σχοινίων μέσον που τοῦ ἀέρος μετεωρίσαντες, τάς τε σπάθας αὐτῶν ἐκ τοῦ κατὰ πρῶραν μέρους καὶ πέρα τῆς τῶν νηῶν διαμέτρου προβεβληκότες, ξένον τι καὶ παρηλλαγμένον πανούργευμα διὰ τοῦ τοιούτου τεχνάσματος ἐτεκτήναντο. ὑψοῦ γάρ, ὡς ἔφην, τῶν αὐχένων μετεωρισθέντων, ἔβαλλον ἐν αὐτοῖς ἐπιθέντες μακρά τινα ξύλα στιχηδὸν ἄλλο κατ' ἄλλο, καὶ τὸν διὰ μέσου τόπον γεώσαντες τῇ σεσοφισμένῃ ταύτῃ μηχανῇ, τὰ πέρατά τε πάντοθεν σανίσι καταφραξάμενοι, καὶ τὰ ἄκρα τῶν αὐχένων ἐν τοῖς κατὰ πρύμναν μέρεσι ἄλλοις στιβαρωτάτοις δεσμοῖς ἐνα φα-*

можем да се борим срещу огъня и да запазим вратата недостъпна за заговорниците. Неприятелите обаче узнаха това и не си послужиха вече с такива коварни средства, но замисляха с други по-страшни и по-силни да подготвят нашата гибел, от която не беше възможно в бъдеще да се изплъзнем, защото тези средства бяха ефикасни и надминаваха всяка хитрост. След като по този начин пожарът спря, през останалата част на деня те стреляха срещу нас с каменометните си машини и с лъкове, докато нощният мрак не скри светлината и не ги накара да спрат борбата против волята си.

32. След като прекратиха сражението, те се качиха на корабите си и след малко затишие се заловиха да осъществяват делото, което бяха замислили със своята страшна хитрост. Те трябваше да извършат този опит, за да постигнат целта си, ако успеят да разрушат града с този план, тъй като никой друг от досега прилаганите планове при обсада не можеше да се сравнява с този, особено при положение, когато нападението става откъм морето и по средата няма суша, която да осуетява коварния замисъл. Ако ли след другите планове, които бяха опитали по-рано, и този не им се удадеше, те бяха решили да унищожат с оръжието си тези, които ги бяха подбудили към това предприятие и ги бяха заблудили да извършат напразно това плаване, и след това да се отправят за родината си. Като взеха това решение, варварите се заловиха още в началото на нощта за своя хитър и сложен план. Те запалиха навсякъде огньове. Всичките си кораби съединиха по два непосредствено един до друг и, за да не могат да се отделят лесно, свързаха им страните със здрави въжета и железни вериги. Те издигнаха чрез изправените на носа мачти надебелените по средата греди, които моряците обикновено наричат катарти[1]. След това чрез вързаните накрая въжета издигнаха високо авхените[2] на двата кораба и ги поставиха върху катартите. На носовите части, а освен това и по страните на кораба поставиха да стърчат мечовете си. Така чрез това устройство те изградиха едно чудно и необикновено коварно съоръжение. Защото, след като издигнаха, както казах, високо авхените, те нахвърляха върху тях други дълги греди, като ги наредиха едни до други и с това умно изобретение направиха по средата площадка, чиито краища защитиха отвсякъде с дъски. Краищата на авхените закрепиха за задните

[1] По всяка вероятност т. нар. рея. Вж. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 180, бел. 1 към гл. 32. [2] Кормилна греда или вид рея?

λισάμενοι, πύργους τινὰς τῶν εἰς τὴν χέρσον ἐν τῷ τείχει καθισταμένων χρειωδεστέρους τῇ ἐπινοίᾳ ταύτῃ κατετεχνάσαντο, ἐν οἷς ἐνόπλους τινὰς βαρβάρους ἐπανεβίβασαν, ῥώμῃ σωμάτων καὶ τολμηρίᾳ φύσεως ἀνεσταλμένους, τὴν καθ' ἡμῶν ὑστάτην καὶ τελευταίαν ἐπιβουλὴν ἐνεργήσοντας. ἐπέτρεπον γὰρ τοὺς μὲν αὐτῶν βάλλειν τοῖς τόξοις κατὰ τῶν ἐνδοτέρων τοῦ τείχους ἑστώτων, τοὺς δὲ τοῖς χειροπληθέσι λίθοις· ἄλλους πυρί τινι, καὐτῷ τετεχνημένῳ κἀν τισιν ὀστρακίνοις σκεύεσι προευτρεπισμένῳ, καθοπλίσαντες κατὰ τῶν ἀντιπρόσωπον αὐτῶν ἐρχομένων προσέταττον ἀκοντίζειν. ταῦτα δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς ἐνεργῆ τε καὶ ἐπιτήδεια διὰ τὸ μηκέτι περὶ γῆν αὐτοὺς εἶναι ποιεῖν, ἀλλὰ τῷ προλεχθέντι κακουργῷ τεχνάσματι ὑψηλοτέρους αὐτοὺς καὶ αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς γενέσθαι τοῦ τείχους καὶ πᾶσαν αὐτῶν κακόνοιαν ὡς ἀπὸ μετεώρου χρειώδη συμβαίνειν.

части на корабите с други много здрави въжета. Така те построиха хитроумно кули, които бяха по-добри от тези, които се намираха по стените на сушата. Върху тях покачиха някои въоръжени варвари, отличаващи се с телесна сила и с дързост. На едни от тях варварите наредиха да стрелят с лъкове, а на други — да хвърлят големи камъни по тези, които бяха застанали зад стените; трети въоръжиха с огън, който също беше приготвен и беше поставен предварително в глинени съдове, и им заповядаха да го хвърлят по тези, които се насочват срещу тях. Всичко това беше за тях изпълнимо и удобно, понеже нямаше да действуват от земята, но благодарение на гореспоменатото проклето приспособление бяха застанали по-високо от самия зид на стената и цялата им злоба сполучливо се изсипваше отвисоко.

33. *᾿Αλλ' ἐπειδὴ ταῦτα πάντα κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα εἰς ἔργον ἤχθη τοῖς ἀσεβέσιν, οὐδὲν δὲ τῶν πραττομένων τέως ἐλάνθανεν ἡμᾶς διὰ τό, ὡς εἴρηται, φῶτα ἔχειν αὐτοὺς πολλὰ καὶ πλησίον εἶναι τὸν αἰγιαλὸν εἰς ὃν αὐτοῖς τὰ δόξαντα διεσπούδαστο, ἔλαβε πάντας φόβος καὶ ἔκπληξις, καὶ οὐκ εἶχον ᾧ τινι λοιποῦ τρόπῳ τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτοῖς συντηρήσονται. ἦν γὰρ ἰδεῖν τὸν δῆμον ὅλον δι' ὅλου κλονούμενόν τε καὶ ἀπορούμενον, ἄλοτε ἄλλως ἀμηχανῶντα καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ζωὴν κινδυνεύοντα. οὐ γὰρ ὅπως ἕκαστος ἀποκρούσηται τὴν ἐφεστῶσαν ἀνάγκην διὰ φροντίδος εἶχεν, ἀλλὰ πῶς ἢ μεθ' οἵας ἀλγηδόνος τῷ θανάτῳ προσομιλήσει τοῖς λογισμοῖς κατετέμνετο. φυγεῖν μὲν γὰρ οὐκέτι οὔτε πρόχειρον οὔτε ἀσφαλὲς ἦν, κύκλῳ τοῦ τείχους τῶν βαρβάρων περιεστώτων καὶ κατὰ τῶν πυλῶν ἐφεδρευόντων· προσμένειν δὲ πάλιν ὁ κατ' ὀφθαλμοὺς οὐκ ἐδίδου κίνδυνος. πᾶσαν οὖν ἐλπίδα σωτηρίας προδόντες, καθάπερ ἐνεοί τινες τὸ τεῖχος διήμειβον, τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς ἀπορούμενοι. πλὴν ἔδοξέ τισιν, ὅσοις οὐ κατέσβη τελείως τῆς ἀνδρίας ἡ θρυαλλίς, μεταξὺ τῆς προσδοκίας τῶν πολεμίων προευτρεπίσαι τινὰ τῷ τείχει εἰς ἀποτροπὴν τῶν ἐπερχομένων. τὰ δὲ ἦν πίσσα καὶ δᾷδες καὶ ἄσβεστος καί τινα ἄλλα, οἷς τρέφονται τὸ τάχος πυρὸς φλόγες, σκεύεσιν ὀστρακίνοις ἐπιτετηδευμένα, ὡς ἂν τῶν νηῶν τυχὸν ἐφορμουσῶν τούτοις χρώμενοι καὶ διὰ μέσου τούτων ἐξακοντίζοντες ἀπράκτους αὐτοὺς τῆσδε τῆς ἐπιχειρήσεως ἀποδείξωσιν.*

33. Но тъй като нечестивците извършиха всичко това в същата нощ и нищо от това, което се правеше, не оставаше скрито от нас, понеже, както казахме, те бяха запалили много огньове, а и брегът, срещу който бързаха да изпълнят решението си, беше наблизо, всички [солунчани] бяха обхванати от страх и ужас и вече не знаеха по какъв начин ще се запазят занапред. Защото можеше да се види как целият народ беше напълно изплашен и безпомощен, като всеки по различен начин се чувствуваше в безизходност и застрашен за самия си живот. Никой вече не се грижеше как да се спаси от предстоящата беда, а мислено си представяше как и с каква мъка ще срещне смъртта. Да се избяга не беше вече нито възможно, нито безопасно, понеже варварите бяха обкръжили стената и бяха направили засади срещу портите. От друга страна, опасността, която стоеше пред очите, не позволяваше да се стои със скръстени ръце. Някои, загубили всяка надежда за спасение, отчаяни от голямото нещастие, се движеха като неми от едно място на стената до друго. Други обаче, в които още пламтеше огънят на мъжеството, решиха, докато чакат неприятелите, да приготвят предварително нещо, за да отблъснат нападащите, а именно смола, борина, негасена вар и други неща, поставени в глинени съдове, с които бързо се подхранва огънят. Те смятаха да си послужат с тях, ако случайно корабите се устремят [към стената], и като ги хвърлят по средата им, да ги поставят в невъзможност да извършат замисленото.

34. *῾Ως δὲ καὶ ταῦτα ἀνθρώπων ἦν ἀπορουμένων ἔργα καὶ διαβούλια, ἤδη δὲ καὶ τῆς ἡμέρας τὸ φῶς τὸν νυκτερινὸν ζόφον διέλυεν ἰδοὺ δὴ καὶ αἱ νῆες, ὡς εἶχον σκευῆς, κατὰ πολλοὺς τόπους*

34. Докато тези отчаяни хора замисляха и вършеха това, ето дневната светлина вече разкъса нощния мрак и корабите, така както бяха приготвени и разпределени на много

διαιρεθεῖσαι τῷ τείχει προσέρρηξαν, καινόν τι καὶ παράδοξον θέαμα ταῖς ἁπάντων ὄψεσι προδεικνύμεναι· ἑκάστη γὰρ αὐτῶν συζυγία ἐπεφέρετο τὴν σεσοφισμένην ἐκείνην τῶν ξυλοσυνθέτων πύργων κατασκευήν, πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν τοῦ τείχους οἰκοδομὴν ὑπερβαίνουσαν, ἄνωθέν τε τοὺς βαρβάρους, ἐξαλλομένους καθάπερ τινὰς ἐξοιστρημένους ταύρους, καὶ τὸν ὄλεθρον πᾶσιν ἐπισείοντας. τότε δὴ τότε, ὅσοι τοῦ δήμου τῆς πόλεως τοῦ μὲν θανάτου καταφρονήσαντες ἀφύκτου τε ὄντος καὶ κατὰ κόρης, ὡς εἰπεῖν, ἱσταμένου ὅλοι τῆς ἀγωνίας ἐγένοντο, ἐπίδειξιν ἀνδρίας τοῦ κινδύνου τὴν ἀκμὴν ποιησάμενοι ἔστησαν γενναίως ἀθλοῦντες ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἕκαστος αὐτῶν ἐπεδείκνυτο· οὐ γὰρ εἴων τέλεον πλησιάζειν τὰς νῆας, ἀλλὰ τὸ μὲν τοῖς συχνοῖς βέλεσι τὸ δὲ τοῖς τοῦ πυρὸς ὑπεκκαύμασιν ἀπεῖργον αὐτὰς τοῦ προσπελάζειν τῷ τείχει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐνεργεῖν. ὅσοι δὲ τῇ δειλίᾳ τὴν ψυχὴν βληθέντες οὐδὲ προσβλέπειν τοῦ κακοῦ τὴν πεῖραν ὑπὸ τῆς ἄγαν ἀμηχανίας ἐξίσχυον, ἑαυτοὺς τοῦ τείχους κατὰ μικρὸν ὑποσύροντες ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας τῆς πόλεως ἔφευγον, καὶ λοιπὸν θαρρεῖν ἐδίδουν τοῖς ἐναντίοις. ὡς γὰρ εἶδον κατά τινα τόπον τοῦ τείχους τὴν οἰκοδομὴν πλέον τῶν ἄλλων διαρρυεῖσαν, ἔνθα καὶ τοὺς ξυλίνους ἦμεν προπεπηγότες προβόλους, ἔγνων δὲ καὶ τὸ τῆς θαλάσσης ὕδωρ ἐν αὐτῷ μᾶλλον τῷ τόπῳ διὰ βάθους χωρεῖν, μίαν συζυγίαν τῶν ἐζευγμένων ἐκεῖ συνελάσαντες ὤθουν ταῖς κώπαις κατὰ μικρόν, ἕως ἔφθασαν πλησίον ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπάλξεσι τὰ κατὰ πρώραν τῶν νηῶν προσπελάσαντες. εἶτα ὡς ἐπεχείρουν κατ' αὐτῶν λίθους βαλεῖν οἱ τοῖς ξυλίνοις ἐγκαθήμενοι προβόλοις, μέγαν τινὰ καὶ τραχὺν ἀλαλαγμὸν ἐμβοήσαντες ἄνω τῶν ῥηθέντων μηχανημάτων ἑστῶτες οἱ βάρβαροι, λίθοις τε βαλόντες οὐκέτι χειροπληθέσιν ἀλλὰ καὶ λίαν παμμεγέθεσι καὶ ὧν οὐδεὶς ἐδύνατο τὴν φορὰν ὑπομεῖναι, πῦρ τε διὰ τῶν σιφώνων τῷ ἀέρι φυσήσαντες, καί τινα ἄλλα σκεύη καὶ αὐτὰ πυρὸς ἀνάμεστα εἴσω τοῦ τείχους ἐξακοντίσαντες, εἰς τοσαύτην ἔκπληξιν καὶ δειλίαν τοὺς ἐν τοῖς προβόλοις ὄντας ἐνέβαλον ὡς καταπηδῆσαι τὸ τάχος καὶ πρὸς φυγὴν ἐκτραπῆναι καὶ κενὸν ἅπαντα τὸν περίπατον τοῦ τείχους καταλιπεῖν. ἐπειδὴ δὲ τὸ τέλος εἶδον τῶν βεβουλευμένων (πάντες γὰρ καθάπερ ἐξ ἀνέμου φύλλα πρὸς τὴν γῆν κατεφέροντο, οὐδὲ κατὰ τῶν κλιμάκων, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτοὺς ὁ φόβος κατήπειγεν), ἕνα τινὰ τολμηρὸν βάρβαρον καὶ τῶν ἄλλων ὡς εἰκὸς μανικώτερον, Αἰθίοπα τὴν χροιάν, ταῖς ἐπάλξεσιν ἐπαφῆκαν. ὁ δὲ τὴν μάχαιραν ἣν ἐτύγχανε ταῖς χερσὶ κατέχων ἀναρριπίζων, καὶ κατὰ τοῦ τείχους ἀλλόμενος, ἐπέμενε σκοπῶν τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, εἴ γε μὴ πρὸς ἀπάτην ἀλλὰ πρὸς τελείαν φυγὴν ἐκεῖθεν ἐξέκλινε. καὶ γὰρ ὑφεωρῶντο μή τινα κεκρυμμένην ἐνέδραν ἔχωσιν οἱ τῆς πόλεως ἐν ταῖς

места, се блъснаха в стената. Те представляваха за очите на всички нова и необикновена гледка. Всяка свързана двойка от тях носеше онова измислено съоръжение на кули, направени от дървета, които надвишаваха много зида на стената. Върху тях варварите скачаха като побеснели бикове и заплашваха всички с гибел. Тогава именно тези от жителите на града, които презряха неизбежимата и така да се каже застаналата пред очите им смърт, се отдадоха изцяло на борбата и като дадоха пример за мъжество при най-голямата опасност, застанаха твърдо и се сражаваха храбро в битката. И всеки от тях проявяваше личните си качества. Защото не позволяваха на корабите да се приближат напълно и с много стрели и запалителни средства им пречеха да достигнат до стената и да извършат своето. А тези, чиито сърца бяха поразени от страх и поради голямо отчаяние не можеха дори да гледат приближаването на злото, полека-лека се смъкваха от стената и избягваха по височините на града, като с това окуражаваха неприятелите. Щом видяха, че на едно място зидът на стената е разрушен повече, отколкото другаде (там и ние бяхме построили дървени укрепления) и същевременно узнаха, че и морето на това място е дълбоко, варварите докараха там една двойка от свързаните кораби и полека я доближаваха с весла, докато дойдоха близо и допряха с носовете на корабите самите зъбери. После, когато поставените по дървените укрепления лица започнаха да хвърлят срещу тях камъни, застаналите горе, на споменатите съоръжения, варвари, нададоха голям и страшен вик. Те хвърляха вече не ръкообхватни камъни, но твърде големи, чийто удар никой не можеше да понесе, също така пръскаха във въздуха със сифони огън и хвърляха отсам стената и други съдове, също пълни с огън. Така възбудиха такъв ужас и страх у тези, които бяха по укрепленията, че те отстъпиха бързо и хукнаха да бягат, като изоставиха пуста цялата пътека по стената. Като видяха, че замислите им се увенчаха с успех (наистина всички се намериха на земята като обрулени от вятъра листа, и то не с помощта на стълбите, но така, както ги гонеше страхът), неприятелите спуснаха на зъберите един смел и естествено по-разярен от другите варварин, по цвят етиопец. А той, размахвайки меча, който беше в ръцете му, скочи на стената и се спря, като наблюдаваше устрема на тълпата, за да види [дали] са побягнали оттам за измама или действително. И наистина [варварите] подозираха да не би гражданите да

ἀγυιαῖς, δι' ἧς αὐτοὺς εἰς πολλὰ διαιρεθέντας δολερῶς κακουργήσονται, καὶ ἀμφέβαλλον τέως μὴ ἀπροόπτως οὕτως προσχωρεῖν τῇ πόλει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐνεργεῖν. ὅτε δὲ ταῖς ῥιπίσι τῆς βαρβαρικῆς μαχαίρας ἐξαστράπτων ὁ ἀὴρ κατάδηλον ἐποίει πανταχοῦ τῶν πολεμίων τὴν εἴσοδον (καὶ γὰρ ἦν ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας), τότε δὴ πάντες τοῦ κακοῦ τὴν ἔκβασιν θεασάμενοι ἐτρέποντο ἄλλος ἀλλαχοῦ, τῷ θανάτῳ συνελαυνόμενοι. ὁ δὲ ἦν ἐφεστὼς καὶ μηδεμίαν τοῦ λοιποῦ παραχωρῶν ἐπίνοιαν δι' ἧς αὐτὸν ὑπεκκλίνωσιν.

35. Εἶτα ὡς κενωθὲν τὸ τεῖχος εἶδον οἱ βάρβαροι, καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτοῖς εἶχον ἐκ τῆς τοῦ πλήθους ἀνυποστάτου φυγῆς, σπουδῇ τῶν νηῶν ἐκβάντες καὶ τῶν ἐπάλξεων εἴσω καταπηδήσαντες τάς τε πύλας ἀναρριπίσαντες ἐδήλουν καὶ ταῖς ἄλλαις ναυσὶ τῶν πεπραγμένων τὸ πέρας, αἵτινες σπουδῇ καὶ αὗται παρὰ τὰς διεξόδους ἐγγύθεν προσορμισθεῖσαι ἔπεμπον τῇ πόλει τοὺς βαρβάρους, τὰ σώματα γεγυμνωμένους, μικρῷ τινὶ μόνῳ περιβολαίῳ τὰ κατὰ τὴν αἰδῶ ἐγκαλύπτοντας, τὰς μαχαίρας ἔχοντας ἐν χερσίν· οἳ καὶ ἔνδον γενόμενοι πρῶτον μὲν οὓς εὗρον ἔτι περὶ τὰ τεῖχος ἐνστρεφομένους, εἴτε τῷ φόβῳ βληθέντας καὶ κινηθῆναι μὴ δυναμένους παρεθέντος αὐτοῖς ἐκ τοῦ φόβου τοῦ σώματος, εἴτε πάλιν τοῖς ῥηθεῖσι πτώμασι συγκλασθέντας καὶ πρὸς τὴν φυγὴν ἀπελπίσαντας, τούτους τάχος ἀνεῖλον, εἶθ' οὕτω ταῖς λεωφόροις κατεμερίσθησαν. τὸ δὲ πλῆθος τῆς πόλεως εἰς πολλὰ μέρη τμηθὲν διεθρυλεῖτό τε καὶ συνείχετο, οὐκ ἔχον ὅπου περισωθείη ἢ τὴν συμφορὰν διακρούσηται. ἦν γὰρ ἰδεῖν τότε τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀκυβέρνητα σκάφη τῇδε κἀκεῖσε περιφερομένους, ἐλεεινὸν θέαμα, ἄνδρας γυναῖκας νήπια, ἀλλήλοις συμπίπτοντας, ἀλλήλων ἐκκρεμαμένους, ἀσπαζομένους τὸν οἴκτιστον ἐκεῖνον καὶ τελευταῖον ἀσπασμόν. εἴ πού τις καὶ πατὴρ ἐν αὐτοῖς πρεσβύτης, ἐπιπεσὼν τῷ τραχήλῳ τοῦ παιδὸς δεινὸν ἐπεκώκυε, τὸν χωρισμὸν οὐ φέρων, ἀλλὰ τὰ μέλη κατέχων τοῦ φιλτάτου, καὶ πρὸ τοῦ ξίφους τῷ φυσικῷ νυττόμενος πάθει τὸν θρῆνον ἑαυτῷ διετίθει, „φεῦ μοι" λέγων, „ὦ παῖ, ἐν τίσι νῦν ἐξεταζόμεθα; τίνα ταῦτα τοῖς ὀφθαλμοῖς καθορῶ; εἰς τοῦτο γάρ σε ἐπιμελῶς ἐξέθρεψα, καὶ διὰ τοῦτό σε παιδευταῖς ἐξεδόμην καὶ συνέσει διαπρέπειν ἐν τοῖς ὁμήλιξι διεσπούδασα, ἵν' ὅτε προσεδόκων ζηλωτὸς μὲν εἶναι τῇ εὐπαιδίᾳ, ἐπίφθονος δὲ τῇ ἐπὶ σοὶ καυχήσει, μακαριώτερος δὲ πολλῶν ἄλλων πατέρων ὡς τοιοῦτον ἔχων εὐπρεπέστατον τέκνον, ἐράσμιον μὲν τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος, ἐρασμιώτερον δὲ τοῦ προσώπου τὴν θέαν καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς ψυχῆς τὴν ἰδέαν, τότε κατ' ὀφθαλμοὺς ἰδέσθαι τὸν ὀλέθριον τοῦτον καὶ δυστυχέ-

са устроили скришно някаква засада в улиците и с това да им причинят зло, когато се разпръснат на много места. И те за момента се колебаеха да влязат така непредпазливо и да извършат своето дело. А когато размахванинят варварски меч заблестя на слънцето и на всички стана ясно, че варварите са влезли (беше три часа през деня)[1], тогава наистина всички, виждайки дошлото нещастие, се пръснаха на различни страни, гонени от смъртта. А тя беше дошла и пречеше на всеки план, чрез който да бъде избягната.

35. После, когато видяха, че цялата стена е пуста, и се почувствуваха в безопасност поради неудържимото бягство на тълпата, варварите излязоха от корабите, скочиха между зъберите и като отвориха портите, известиха на другите кораби за успешния край. Тези кораби също така се устремиха бързо близо до изходите и изпратиха в града голите варвари, които бяха покрили срамните си части с някакво парцалче и държаха в ръце мечове. Като влязоха вътре, те бързо погубиха тези, които намериха още да се навъртват около стената, било че бяха поразени от ужас и не можеха да се движат, тъй като телата им бяха скованн от страх, или пък се бяха пребили при споменатите падания [от стената] и бяха загубили надежда да избягат. После варварите се разпръснаха из улиците. А народът на града, пръснат на много места, викаше и се блъскаше, незнаейки как да се спаси и да се измъкне от нещастието. Тогава можеше да видиш как хората се носеха насам-натам като лодка без кормило. Жалка гледка! Мъже, жени, деца падаха един другиму [в прегръдките], увисваха един другиму [на вратовете] и се целуваха с тъжната прощална целувка. Някъде стар баща, припаднал на врата на сина си, се окайваше страшно, не можейки да понесе раздялата, и, прегърнал тялото на прелюбимия си [син], плачеше със сълзи, поразен от физическа болка, преди [да бъде пронизан от] меча. „Тежко ми, дете, казваше, в какво положение сме! Какво виждам с очи? Затова ли те отгледах грижливо, затова ли те дадох на възпитатели и се грижех да са отличиш сред връстниците с разум, та когато изглеждаше, че съм благословен като родител, че ми завиждат на бащината гордост, че съм по-щастлив от много други бащи, понеже съм бил имал най-благоприличния син, с прелестно тяло, с по-прелестно лице и с още по-прелестна душа, тогава да видя с очи тази гибелна и не-

[1] Часовете са започвали да се броят от разсъмване.

στατον ἀπὸ σοῦ χωρισμόν; καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τοῦδε τῇ δυστήνῳ ταύτῃ τετήρημαι πολιᾷ, ἵν᾽ ὑπὸ βαρβάρων ἴδω καταικιζόμενόν σου τὸ σῶμα καὶ τὰ φιλτατά μου καὶ παμπόθητα μέλη τῷ ξίφει τοῦ δημίου ἀνηλεῶς διασπώμενα; οἴμοι, τίς γενωμαι; ποίαις ὄψεσι ταῦτα κατίδω; ποῖον ἐπὶ σοὶ ποιήσομαι θρῆνον; εἴθε τοιούτου τύχομεν δημίου ὃς ἐμὲ πρῶτον τῇ μαχαίρᾳ διέλοι, ἵνα μὴ καθυστερήσας δριμυτέρας τοῦ ξίφου ἐπὶ σοὶ τὰς ἀλγηδόνας αἰσθήσωμαι. ἑνὶ τούτῳ τῷ μιαιφόνῳ χάριτας ὁμολογήσω, εἴγε τῆς σφαγῆς ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ κατάρξηται γηραιοῦ τραχήλου· εἶθ᾽ οὕτω τῷ ἐμῷ λύθρῳ τὸ σὸν σπείσειεν αἷμα. καὶ γὰρ οὕτω τὴν πολλὴν ὀδύνην ὑποτέμοι τῷ ἐγχειρήματι".

36. *Καὶ ταῦτα μὲν οὗτος·* ἄλλοθεν δὲ πάλιν ἄλλος τις τῇ συννόμῳ γυναικὶ προστυχών, βύθιόν τι καὶ μέγα στενάξας, τὴν κεφαλήν τε κινήσας καὶ τὴν μορφὴν ἀλλοιώσας, προσδραμὼν αὐτῇ καὶ περιπλακεὶς τὴν συμφορὰν ἐτραγῴδει. „σώζου, γύναι, καὶ τοῦ συννόμου μὴ ἐπιλάθου. ἤδη γὰρ ἡ μεγάλη στοργή, ἣν πρὸς ἀλλήλους ἐθέμεθα τῇ κοινωνίᾳ τῆς φύσεως, διακόπτεται σήμερον, καὶ ξίφος καινοτομεῖ τὴν συνάφειαν, καὶ θάνατος ἄωρος τὴν συζυγίαν διίστησιν, οὐκέτι τὴν ζωὴν τῇ κοινότητι τῆς βιοτῆς ἐξανύομεν. οὐδεὶς ἡμῖν τοῦ λοιποῦ παιδοποιίας λόγος. εἴθε μηδὲ ταῦτα, ἃ νῦν ἡμᾶς περιέστηκε νήπια, τοῖς ὀφθαλμοῖς κατείδομεν ἐξ ἀρχῆς. εἴθε τῇ σορῷ ταῖς ἡμετέραις χερσὶν ἀπεδόθησαν, καὶ μὴ τοῖς θηρσὶ τούτοις εἰς δυστυχῆ δουλείαν διετηρήθησαν." εἶτα τοῖς τέκνοις ἀναμιχθέντες καὶ τὸν θρῆνον χοροστατήσαντες τὴν διαίρεσιν ἐκαρτέρουν. ἀδελφὸς δὲ πάλιν ἀδελφῷ συναντήσας καὶ φίλος φίλῳ, ὁ μὲν τὴν συγγένειαν ὁ δὲ τὴν μακρὰν συνήθειαν ἀπεκλαίετο. καὶ ἁπλῶς τῇ ἀμετρίᾳ τῶν κατὰ μέρος θρήνων κραυγῆς ἀσήμου πάντα πεπλήρωτο, ὥσπερ ἂν εἰς σφαγὴν συγκλεισθέντων προβάτων καὶ συμμιγῆ φωνὴν ἀφιέντων. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν πρὸς τοὺς οἴκους ἀπέτρεχον, οἱ δὲ τὰς ὁδοὺς ἀπεσκόπουν· ἄλλοι πρὸς τοὺς σεβασμίους οἴκους ἠλαύνοντο, ἄλλοι τὰς πύλας τῆς πόλεως καταλαβεῖν ἔσπευδον. ἕτεροι δὲ πρὸς τὸ τεῖχος ἀνιέναι ἐβούλοντο μέν, οὐ δεδύνηντο δὲ ὑποκλαζούσης αὐτοῖς τῆς φυσικῆς ἰσχύος τῇ προσδοκίᾳ τῶν φοβερῶν· οὐκ εἶχον γὰρ ὅπως διάθωνται πρὸς τὸ κακόν, ἀλλ᾽ὅπου περ ἂν ἔτυχον γεγονότες τῆς πόλεως, κατὰ πρόσωπον εὕρισκον ἀπαντῶντα τὸν θάνατον, ὡς μηδὲν αὐτοῖς εἶναι λοιπὸν ἀσφαλὲς πρὸς ἐπίνοιαν.

37. Ἀλλὰ πῶς ἄν σοι τοῦ λοιποῦ τὴν καθ᾽ ἡμᾶς συμφοράν, ὦ ἀνδρῶν λογιώτατε, ἢ τὴν ἐπαλληλίαν τῶν τοσούτων ἀνιαρῶν διαγράψωμαι; ποῖον τούτων πρῶτον εἰπὼν τοῖς ἄλλοις δευτερεύειν παραχωρήσω; ἐπὶ τίνι τὴν γλῶτταν κανήσω ἢ τὴν

щастна раздяла с тебе? Затова ли доживях до тази жалка старост, за да видя тялото ти разтерзано от варвари и най-скъпите му и любими части — разсечени безмилостно от меча на палача? Уви! Какво да правя? С какви очи ще гледам това? Как ще те оплача? Дано се натъкнем на такъв палач, който ще погуби с меча си първо мене, за да не изпитам заради тебе болки, по-страшни от [ударите на] меча, ако те преживея. Само на такъв убиец ще благодаря, който започне сечта от моя стар врат. После нека така с моята кръв се смеси твоята. Защото по този начин с тази си постъпка би премахнал поголямата част от мъката ми."

36. Това казваше този. Другаде пък друг някой, като срещнеше съпругата си, дълбоко въздъхваше, отмяташе глава, променяше се в лице и като се затичваше към нея, прегръщаше я и започваше да оплаква нещастието си. „Прощавай, жено, и не забравяй мъжа си. Защото днес вече се разкъсва великата любов, която ние имахме в брака си, меч разсича съюза ни и ненавременна смърт ни разделя в съпружеството. Вече не ще живеем заедно. Няма да имаме в бъдеще деца. Дано нашите очи не бяха видели от самото начало и тези деца, които са около нас. Дано със собствените си ръце ги бяхме положили в гроб, а не да ги бяхме отгледали, за да бъдат нещастни роби на тези зверове!" После се събраха с децата си и започнаха да плачат в хор, очаквайки раздялата. Ако брат срещнеше брата и приятел — приятеля, единият оплакваше родството, а другият — трайното приятелство. С една дума, от безмерните отделни ридания всичко се бе изпълнило с неясен рев, който изпълваше всичко като при затворени за клане овци, чието блеене се слива в едно. Някои тичаха към къщи, други поглеждаха към пътя. Едни се насочваха към светите храмове, други бързаха да стигнат до градските порти, трети пък искаха да се изкачат на стената, но не можеха, тъй като краката им се бяха подкосили от страх пред ужасите. Наистина те не знаеха как да постъпят срещу злото. На което и място да се намереха случайно, те виждаха изпречилата се пред очите им смърт, така че не им оставаше никаква сигурна надежда да измислят нещо.

37. Но как да ти опиша, премъдри човече, последвалото ни нещастие или редуващите се едно след друго толкова злини? С коя от тях да започна и коя да оставя на второ място? Защо да започна да говоря или да вдигна ръка да пиша? Наистина спо-

χεῖρα πρὸς γραφὴν ἐξενέγκω; ἐξιστᾷ γάρ μου τὸν νοῦν ἡ μνήμη τῶν γεγονότων, καὶ οἷον ὁρᾶν πάλιν δοκῶν τῶν λεχθησομένων τὰ πράγματα δυσεπιχείρητον τὴν περὶ τούτων ἐξήγησιν ἐπαισθάνομαι. ἡ γὰρ ἀνατύπωσις τῶν γεγονότων ὡσανεὶ πραττομένων τῇ ψυχῇ διὰ τῆς μνήμης τὸν κίνδυνον εἰκονίζουσα καὶ διαμορφοῦσα τῇ φαντασίᾳ τὰ πράγματα, τὴν ὁρμὴν τοῦ λέγειν ἐπέχειν βιάζεται. οἷα γὰρ ἦν τὰ τελούμενα τότε! οἱ μὲν πρὸ τῆς σωματικῆς τὴν τῆς ψυχῆς πλέον δεδιότες πανωλεθρίαν πρὸς τὸ θανεῖν ἐδυσφόρουν, ἀρχὴν τῶν ἐκεῖθεν κολάσεων τὸν χωρισμὸν ἡγούμενοι τὸν τοῦ σώματος· οἱ δὲ τῇ γῇ προσερείδοντες τὰ γόνατα, κρουνούς τε δακρύων ἐκβλύζοντες, ἀξίους παραδεχθῆναι τῆς κλήσεως διὰ τοῦ τοιούτου θανάτου τὸν θεὸν ἐλιτάνευον. ἄλλοι τῇ μνήμῃ τῶν ἡμαρτημένων τομώτερον τοῦ ξίφους τὸ συνειδὸς νυττόμενοι τὸν ἀναλωθέντα χρόνον ἐπὶ ματαίῳ ἀνεκαλοῦντο μεταμελούμενοι. ἕτεροι μηδὲν τοιοῦτον ἐνεργῆσαι δυνάμενοι, ἀλλὰ τὸν λογισμὸν προδόντες τῇ ἀγωνίᾳ ἵσταντο τρομώδεις, δίκην ἀψύχων δένδρων τὴν τομὴν ἀναμένοντες. ἄλλοι δὲ καθάπερ οἴστρῳ τῷ φόβῳ πληττόμενοι ἀκάθεκτοι ταῖς ὁρμαῖς ἦσαν· ἐξ ὧν καὶ πλεῖστοι πρὸς τὸ ἐκτὸς τοῦ τείχους ἀσυλλογίστως ἑαυτοὺς ἀκοντίσαντες ἢ τῷ πτώματι τὴν ζωὴν συνεπέραναν ἢ τοῖς ἐκεῖσε στρεφομένοις βαρβάροις ἑαυτοὺς ἐνεχείρισαν.

38. *Τί δὲ τῶν γυναικῶν εἴπω πρῶτον, οἷς καὶ αὐτὸν τὸν ἀέρα συνθρηνεῖν αὐταῖς ἐβιάζοντο, ἤγουν τὰς ἀνακλήσεις, τὰς οἰμωγάς, τῶν τέκνων τὰς περιπλοκάς; οὐδ᾽ εὐσχημονεῖν ἔτι βουλόμεναι νικηθεῖσαι τῷ πάθει, οὐδὲ τῆς ὄψεως τῶν ἀνδρῶν ἑαυτὰς ὑπεκκλίνειν, ἀλλ᾽ ἀναιδῶς φερόμεναι, τὰς κόμας ἔχουσαι λελυμένας καὶ τῶν πρὸς συστολὴν ἀμελήσασαι, ἤγοντο συνεκβοῶσαι τοῖς θρήνοις καὶ τοῦ κινδύνου καταστενάζουσαι. εἴ που καὶ παρθένος ἐν αὐταῖς, ἡ μήπω τῆς οἰκουρίας προβᾶσα ἀλλ᾽ ἀσφαλῶς τηρουμένη τῷ γάμῳ καὶ σεμνότητα πᾶσαν δεδιδαγμένη, τὴν αἰδῶ ὄψεως περιάρασα, καὶ μηδ᾽ ὅτι γυνὴ τυγχάνει τῷ δέει λογιζομένη, διῄει τῆς ἀγορᾶς ἐν μέσῳ, ταῖς ἄλλαις γυναιξὶ κοινωνοῦσα τοῦ θρήνου καὶ δεινὸν ἀλαλάζουσα. μονασταὶ δὲ καὶ μονάζουσαι, ὅσοι τὴν προσπάθειαν τοῦ βίου κομιδῇ νέοι ὑπάρχοντες τῷ φίλτρῳ τῆς ἀρετῆς ἀπεσείσαντο, ἑαυτοῖς μόνοις καὶ θεῷ ζῶντες, τῶν ἀσκητηρίων ἐκβάντες καὶ ταῖς πλατείαις διασπαρέντες τῆς πόλεως τὸν κοινὸν ὄλεθρον γοερῶς ἐκλαυθμύριζον. ἐξ οὗ δή μοι καὶ θάμβος ἐπέρχεται, ὅταν κατὰ νοῦν λάβω τὴν ποικίλην καὶ διάφορον ἀρετὴν τῶν*

менът за станалото смущава духа ми. Струва ми се, че виждам отново пред очите си нещата, за които ще говоря, и изпитвам затруднение да разказвам за тях. Когато предавам миналите събития, [аз ги виждам] като сега ставащи, споменът [за тях] рисува пред мен опасността, а въображението възстановява образите на нещата и това силно възпира устрема на речта. Наистина какви работи станаха тогава! Едни, които се бояха повече от гибел на душата, отколкото на тялото, защото смятаха, че с отделянето [на душата] от тялото ще започнат бъдещите наказания, мъчно се решаваха да умрат. Други, паднали на колене и леейки потоци сълзи, пред опасността от такава смърт молеха бога да ги удостои и повика [при себе си]. Трети, които си спомняха греховете, бяха наранени от съвестта си по-остро, отколкото с меч, и в разкаянието си търсеха да си възвърнат напразно пропиляното време. Някои, които не бяха в състояние да извършат нищо подобно, си бяха загубили ума от страх, стояха разтреперани и като бездушни дървета очакваха посичането си. Други пък, подгонвани от страха като от стършел, тичаха неудържимо. Мнозина по глупав начин скочиха от стените навън, като загиваха при падането или попаднаха в ръцете на намиращите се там варвари.

38. А с какво да започна разказа си за жените, които караха и самия въздух да им приглася на плача — дали с виковете за помощ, с плачовете им или с прегръщането на децата? Убити от мъка, те не искаха вече да спазват благоприличието, нито да се крият от погледа на мъжете, но се носеха [по града], без да се срамуват, с разпуснати коси, пренебрегвайки всяко приличие, и плачеха със сълзи, окайвайки своето нещастие. Някъде между тях [се виждаше] и девойка, която още не бе напускала дома, но бе строго пазена за брак и бе обучавана на всяка скромност. Тя, отхвърлила от лицето си свенливостта и не съобразявайки от страх, че е жена, минаваше през сред площада, като лееше заедно с другите жени сълзи и се вайкаше страшно. И монасите, и монахините, които още като млади от любов към добродетелта бяха изоставили напълно съблазните на живота и живееха само за себе си и за бога, излязоха от своите скитове и се пръснаха по улиците на града, като оплакваха жално общата гибел. Затова ужас ме обзема, когато помисля как многоликата и различна добродетел на тези наза-

Ναζηραίων ἐκείνων, ἣν καταμόνας ἐφιλοπόνουν, ἤτοι τὴν πάννυχον ψαλμῳδίαν καὶ τὴν ἱερὰν παρθενίαν τήν τε ἐκτενῆ προσευχὴν καὶ τὸ ἀκατάπαυστον δάκρυον, πῶς τὴν πρὸς ἡμᾶς θείαν οὐ... συμπάθειαν, πῶς οὐ κατηγγυήσαντο τὴν πόλιν, πῶς οὐχ εὗρον ἔπαθλον ἀρετῆς τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου, συνελήφθησαν δὲ μᾶλλον καθάπερ ἀνεπισκόπητα πρόβατα, πάντες τῆς μαχαίρας γεγονότες καὶ τῷ κλήρῳ τῶν ἁμαρτωλῶν τῆς σφαγῆς κοινωνήσαντες. — — — (pp. 521,19—542,15).

39. *Ὡς γὰρ κατὰ πᾶσαν εἰσελθόντες διεμερίσθησαν τὴν πόλιν οἱ βάρβαροι, εὐθὺς πᾶσα ἡλικία καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων ὑπ᾽αὐτῶν ἀνῄρητο. οὐδὲ γὰρ ἦν οἶκτος αὐτοῖς οὐδεὶς πάλαι προμεμηνόσι καὶ τὴν καθ᾽ ἡμῶν διψῶσιν ἀπώλειαν, ἀλλὰ καὶ γέρων καὶ ἀκμάζων ἔτι καὶ νεανίσκος καὶ πᾶς ὁ προστυχὼν ἔργον τοῖς μιαιφόνοις ἦν, οὐδὲ καιρίας κατ᾽αὐτῶν ἀφιεῖσι πληγάς, ἀλλ᾽ὡς ἂν αὐτοὺς ἐνδιατρίβειν ποιῶσι τοῖς ἀλγεινοῖς, τὰ πρὸς τὸν νῶτον μέρη καὶ τοὺς μηροὺς κατατέμνοντες σχολάζειν αὐτοὺς τῇ τελειώσει παρεβιάζοντο. καὶ οὐδ᾽οὕτως ὁ πολιορκῶν αὐτοὺς ἐνεπίμπλατο θυμός, ἀλλ᾽ὅτι μὴ πολλάκις δύνανται θνήσκειν μανικῶς ἐδυσφόρουν. ἵνα γὰρ τὴν θηριώδη καὶ ἀδάμαστον ἐκείνην ὄρεξιν ἐμφορήσωσιν, οὐδὲ γυναικῶν ἐφείσαντο κατ᾽ ἀρχὰς τοῦ κινδύνου, οὐδὲ παίδων αὐτῶν, ὧν τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον ἄγειν βιάζεται πολλάκις καὶ θηρῶν ὀφθαλμοὺς εἰς συμπάθειαν· ἀλλ᾽ἦν ἐπ᾽ἴσης ἅπασιν ἡ τομή, καθάπερ ἐν χλοηφόρῳ πεδίῳ, πᾶν τὸ παρατυχὸν ἐκθερίζουσα, ὡς ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ ἄοικον ἀποδειχθῆναι τὴν πόλιν τὴν πρὸ μικροῦ στενοχωρουμένην καὶ τοῖς πλήθεσι βρίθουσαν. καθὸ γὰρ φθάσαντες εἴπομεν, τὸ μὲν τοῦ δήμου τὰς ἀκρωρείας κατειλήφει κατὰ τὴν καλουμένην ἀκρόπολιν συνελαθέν, ἢ τὴν περιοικίδα τοῦ ὁσίου Δαβὶδ ὀνομαζομένην (τοῦτο γὰρ μᾶλλον τῆς λοιπῆς ὑπερανέχουσι πόλεως, ἔνθα δὴ καὶ πλῆθος ἦν μοναχῶν ἐναρέτων πάντων καὶ τῆς οὐρανίου πολιτείας ἠξιωμένων), τὸ δὲ πάλιν ταῖς δυσὶ πύλαις προσερρύη ταῖς πρὸς δύσιν ἀφορώσαις τῆς πόλεως, μίαν ἐχόντων πάντων σπουδήν, τοῦ ξίφους διεκφυγεῖν τὴν τομήν. ἀλλ᾽ οὐδὲν πλέον τῶν ἄλλων διήνυον, τῶν πυλῶν ἐκτὸς τῶν βαρβάρων ἐφεδρευόντων, καὶ μηδ᾽ἄλλως ἔχοντες εὐχερῶς ὑπερβῆναι τῷ συνωθισμῷ πιέζοντες ἀλλήλους καὶ τὴν διέξοδον ἀποφράτ-*

ряни[1], която те култивираха в осамотението си, или всенощното псалмопение, святата им девственост, усърдните им молитви и непрекъснатите сълзи не [можаха да измолят] за нас божието милосърдие, как не запазиха града, как [самите те] за награда на добродетелта си не получиха спасение от опасността, а, напротив, бяха хванати като безпастирни овци и станаха плячка на мечовете и заедно с грешниците бяха подложени на сеч. — —

39. Защото, когато нахлуха и се пръснаха по целия град, варварите веднага започнаха да погубват хора от всяка възраст и произход. Отдавна разярени и жадуващи за нашата гибел, те нямаха никаква милост. Всеки срещнат човек — и стар, и все още млад, и дете — ставаше жертва на убийците. И варварите не им нанасяха смъртоносни удари, но като им посичаха ръцете и краката, оставяха ги да умират бавно, за да ги накарат да се измъчват по-дълго. Но обхваналата ги ярост не бе задоволена и по този начин и те беснееха от това, че хората не могат да умират няколко пъти. За да задоволят тази [си] зверска и неукротима жажда, те от началото на нещастието не пощадяваха нито жените, нито самите деца, чиято крехка възраст кара често и очите на зверовете да проявяват състрадание. Но сечта поразяваше еднакво всички, както се коси всичко наред в зелената поляна, така че градът, който преди малко бе гъсто населен и тесен, за кратко време опустя[2]. Както успяхме да кажем, част от народа можа да стигне и се скрие на височините при така наречения акропол[3] или в съседство с така назования Свети Давид (тази част се издига повече над останалия град и там имаше множество монаси, всички добродетелни и удостоени с блажен живот), а друга част се втурна към двете врати, които бяха на западната част на града. Всички имаха единствена грижа, а именно да избягнат удара на меча. Те обаче нямаха по-голямо щастие от другите, тъй като варварите дебнеха отвън вратите, пък и изобщо не можеха да преминат лесно, понеже в блъсканицата се тъпчеха взаимно и

[1] Тук „назарянин" е употребено в значение на „чист християнин". Като обозначение на монах, вж. *Ив. Дуйчев*, Из старата българска книжнина, II, София, 1944, стр. 140. *Fr. Dölger*, Aus den Schatzkammern, 37, 23. [2] Населението на гр. Солун тогава наброявало вероятно около 220 000—300 000 жители. Тази цифра може да се установи, ако се приеме, че арабите са отвлекли всички млади жители, които са представлявали 1/10 част от цялото население. А според арабския историк Сибт ал-Джаузи числото на пленените солунчани достигало 30 000. При преброяването на пленниците в о. Крит според Камениат били останали само 22 000. Срв. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 240—241, бел. 1 към гл. 73, и посочената там литература; *G. Finlay*, A history of Greece from its conquest by the Romans to the present time, II, Oxforde, 1877, p. 267, n. 1; *A. Struck*, Die Eroberung, p. 542; *Василев*, Византия и арабы, Приложение, стр. 24. [3] Солунският акропол представлявал укрепен продълговат хълм на североизточния ъгъл на градската стена с крепост Хептапиргион (Едикуле). Той имал три врати: една за града, друга, наречена Палеологова, и трета, която извеждала извън града. През последната вероятно са избягали славянските водачи. Вж. ВИИНЈ, I, стр. 271, бел. 15.

τοντες. (40) *οἷον γὰρ ἐγεγόνει κακὸν κατὰ τὴν καλουμένην Χρυσῆν πύλην! πῶς παρανοῖξαι ταύτην βουληθέντες μικρόν, ὅσοι τοῦ δήμου τῷ τόπῳ συνερρύησαν διήμαρτον τῆς ἐπιχειρήσεως! μόνον γάρ ὅτι τὰς πύλας ἀλλήλων διέστησαν, καὶ τῷ ἰδίῳ πιλήματι πάλιν ἐν ἑαυταῖς συνδραμεῖν αὐτὰς κατηνάγκασαν· οὕτω δὲ ἔχοντας αὐτοὺς καταλαβόντες οἱ δυσμενεῖς οὐκέτι καθ'ἕνα τοῖς ξίφεσιν ἀνῄρουν, ἀλλ'ὡς εἶδον συνεσφιγμένους ἀλλήλων τε ἐχομένους καὶ ἐκτραπῆναι μὴ δυναμένους, κατὰ κόρρης αὐτοὺς τοῖς ξίφεσιν ἔπαιον, ὡς μετὰ τὴν πληγὴν διαιρεῖσθαι τοῦ προστυχόντος τὴν κεφαλήν, καὶ τοῖς ὁμοίοις τῇδε κἀκεῖσε τὰ μέρη συμπίπτειν, καὶ μηδὲ μετὰ θάνατον τῇ γῇ δίδοσθαι ἀλλ'ἔτι παρακρατεῖσθαι τοῖς λοιποῖς σώμασιν, ἕως πάντων ἀναιρεθέντων, καὶ ὥσπερ τοῦ ὑποστηρίζοντος, τῆς ἁπάντων λέγω ζωῆς διαδράσης, αἵματος ἀλλήλων καθάπερ καὶ τῆς τελευτῆς κοινωνήσαντα.*

41. *Τὸ δ'αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ τὴν ἄλλην πύλην, ἣν καλοῦσι Λιταίαν, πραχθῆναι συνέβη. καθὼς γὰρ ἔφαμεν, τῶν ἄλλων τὰς μὲν πρὸς θάλασσαν ἐξαγούσας αὐτοὶ προκατεῖχον οἱ βάρβαροι, τὰς δέ γε πρὸς ἀνατολὴν ἀφορώσας ἡμεῖς προαποκλείσαντες ἦμεν, τὴν τοῦ πυρὸς μηχανὴν ἣν κατὰ τῶν ἔξω τοῦ προτειχίσματος πυλῶν προπεπόνθαμεν, καὶ ἐν αὐταῖς ὑφορώμενοι, ὡς λοιπὸν ἐκ τούτων πανταχόθεν ἀποροῦντα τὸν δῆμον πρὸς τὴν φυγὴν περὶ τὰς ἀγυιὰς μόνον εἰλεῖσθαι καὶ ἁπανταχοῦ τῷ θανάτῳ προσπίπτειν. σχεδὸν γὰρ ὀλίγοι, καὶ λίαν ὡς εἰκὸς εὐαρίθμητοι, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ λιμένος ἑαυτοὺς τῶν τειχῶν ἀκοντίσαντες τὸν κίνδυνον ὑπεξέφυγον· καί τινες ἄλλοι τῆς κατὰ τὴν ἀκρόπολιν πύλης λάθρα ὑπεκδραμόντες πρὸ τοῦ τὴν συμφορὰν ὑφεστάναι διεσώσαντο τὴν ζωήν. οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ τῶν Σκλαβήνων ἡγούμενοι, πάλαι προμελετήσαντες τοῦτο καὶ τὰς κλεῖδας τῶν πυλῶν ἐκείνων προϋφελόμενοι. οὓς καὶ ἐχρῆν, τὴν ἀκμὴν τοῦ κακοῦ θεασαμένους, παντὶ τῷ προστυχόντι παραχωρῆσαι τὴν ἔξοδον· οὕτω γὰρ πολλοὶ τῶν αὐτόθι λαχόντων, πρὸ τοῦ τοὺς βαρβάρους ἐπελθεῖν, τὸν θάνατον ὑπεξέκλιναν ἄν. οἱ δὲ τοιοῦτον μὲν οὐδὲν οὐδὲ εἰς νοῦν λαβεῖν ἠνέσχοντο· ἀεὶ δὲ τὸ οἰκεῖον προορώμενοι, καὶ ὅπως τὸν κίνδυνον διακρούσονται κἀν τούτῳ διασκεψάμενοι, τὰς πύλας μικρὸν παρανοίξαντες καὶ τὴν ὑπεκδρομὴν τομῶς ποιησάμενοι, ἕνα τινὰ τῷ τόπῳ καταλιπόντες πρὸς τὸ μετὰ τὴν ἐκείνων ἔξοδον καὶ αὖθις ταύτας συγκλεῖσαι, οὕτω τῆς πάντων ἐπεβουλεύσαντο σωτηρίας καὶ τότε, πρόφασίν τινα δολίαν πλασάμενοι, ὡς οὐ πρὸς φυγὴν ἐκτρέπονται, πρὸς ὑποδοχὴν δὲ μᾶλλον τῶν*

си препречваха изхода. (40) Какъв ужас се получи при Златната врата! Как тези от народа, които се бяха стекли на мястото и искаха да отворят вратата, се излъгаха, когато се опитаха! Защото едва крилата се открехнаха и те със собствения си натиск ги накараха да се затворят. Враговете ги нападнаха в това положение и не ги погубваха с мечовете си поединично, но като ги видяха струпани непосредствено един до друг, без да могат да се обърнат, удряха ги с мечовете в лицето, така че след удара главата на изпречилия се се отделяше и ту-тук ту-там падаше заедно с други. И мъртвото тяло не се свличаше на земята, но се крепеше от другите тела, докато бяха погубени всички. Като че ли някой ги подпираше, докато не излезе душата на всички, за да се приобщят в общата кръв и смърт.

41. Същото това се случи и при другата врата, която се нарича Литейска. Защото, както казахме, варварите завладяха вратите, които водеха към морето, преди другите, а тези, които бяха на изток, тях ние предварително ги бяхме заключили, защото и там се опасявахме от хитростта с огъня, която бяхме изпитали по-рано при външните врати на предното укрепление. Така че народът, който беше отвсякъде затворен, после само бягаше по улиците и навсякъде срещаше смъртта. Защото само малцина, които, разбира се, можеха да се преброят на пръсти, скочиха от стените в западната част на пристанището и избягнаха опасността. И други някои тайно избягаха през вратата при акропола, преди да настъпи нещастието, и си спасиха живота. Това бяха водачите на славяните, които бяха замислили от по-рано да постъпят така и предварително бяха взели ключовете на вратите. Като видяха силата на нещастието, те трябваше да позволят на всеки, който се случеше там, да излезе. Така множина от ония, които се намираха там, биха избягнали смъртта, преди още да дойдат варварите. Но [славяните] не искаха дори да разберат подобно нещо, а винаги се грижеха за себе си и как да избягнат опасността. И мислейки само за това, те приотваряха малко вратите и бързо изтичваха навън, като оставяха на това място едного, който да ги затвори отново след тяхното излизане. По този начин те и тогава злоумишляваха против общото спасение, като измислиха някакъв лукав предлог, че уж не бягали, но по-скоро отивали да посрещнат

Στρυμονιτῶν συμμάχων, τοῦ στρατηγοῦ δῆθεν τοῦτο προστάξαντος.

42. *Οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ξιφήρεις οἱ βάρβαροι ταῖς πύλαις ἐπέστησαν, καὶ οὐκέτι δυνατὸν ἦν οὐδὲ προσβλέψαι μόνον ἐκτὸς ἀκινδύνως τινά, μήτοι γε τὸν κίνδυνον ὑπαλύξαι. κἀγὼ γὰρ αὐτὸς σὺν τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς (δύο δέ μοί εἰσιν οὗτοι νεώτεροι, τῆς ἐμῆς ἡλικίας ὑποβεβηκότες, οἱ μέχρι τοῦ δεῦρο τῆς τε φρουρᾶς καὶ τῶν λοιπῶν ἀλγεινῶν μοι συγκοινωνοῦντες) κατ᾽ αὐτὴν τὴν ὥραν παρόντες εὑρέθημεν ἐν τῷ τόπῳ μετὰ καί τινων ἄλλων τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως οὐκ ὀλίγων. καὶ ὡς ἤδη τὴν πονηρὰν ἐκείνην ὑπέστημεν ἐπιβολήν (μετὰ γὰρ τὸ πραχθῆναι τὴν σκῆψιν τὸ συμβὰν ἐπεγνώκειμεν), ὀπισθόρμητοι πάντες, ἕκαστος ἡμῶν ὡς εἶχε τάχους, πρὸς τὴν πόλιν συνηλαυνόμεθα, ἄλλος ἀλλαχοῦ διαιρεθέντες καθὼς ἂν ἦγεν ἡ συμφορά, τοῦ φόβου διατιθεῖσα τὰ σχήματα. ἔδοξεν οὖν τῷ τε πατρὶ καὶ ἡμῖν, μήπω πεφθακότων πρὸς ἡμᾶς τῶν βαρβάρων, εἴς τινα πύργον τῶν κατὰ τὸ ἐνδότερον τεῖχος ἀνιέναι τέως καὶ μὴ τῷ πλήθει συναναμίγνυσθαι, ὡς ἂν τῶν πολεμίων τυχὸν ἐπιστάντων, τῶν ἄλλων διαιρεθέντες καὶ μόνοι τούτοις κατὰ τῶν ἐπάλξεων ἐντυγχάνοντες, δυνηθῶμέν τινα πρεσβείαν τούτοις προσαγαγεῖν καὶ τὴν ζωὴν ἑαυτοῖς διασώζεσθαι. ὃ δὴ καὶ γέγονε τῇ θεϊκῇ προνοίᾳ. τὸ δ᾽ ὅπως καὶ μεθ᾽ οἵας παραδοξοποιοῦ δυνάμεως, λέξων ἔρχομαι.*

43. *Ἀνήλθομεν ἐν τῷ τείχει σπουδῇ θέοντες κατά τινα πρόβολον ἀντικρὺ τοῦ ἐκεῖ σεβασμίου σηκοῦ τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου. πέντε δὲ ἦμεν οἱ πάντες ὁμοῦ, ὁ πατὴρ ὁ ἐμὸς κἀγὼ σὺν τοῖς ῥηθεῖσι δυσὶν ἀδελφοῖς καί τις ἑτέρως μετέχων καὶ αὐτὸς τῆς ἡμῶν ἀγχιστείας, κληρικοὶ πάντες καὶ τῷ τῶν ἀναγνωστῶν διαπρέποντες τάγματι.* — — — (pp. $543_{,4}$—$547_{,8}$).

45. *Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς διελέγετο καὶ συμπεσόντες ἀλλήλοις τὰ τελευταῖα συνεταττόμεθα, ἰδοὺ δὴ καὶ τῶν βαρβάρων κατεφάνησάν τινες ἀνιόντες, τὸν ἀριθμὸν οὐκ ὀλίγοι, Αἰθίοπες τὴν χροιάν, τὰ σώματα γεγυμνωμένοι, ἐσπασμένας ἔχοντες τὰς μαχαίρας, δεινὸν ἐξαλλόμενοι καὶ τῇ παραθήξει τῶν*

съюзниците стримонци, тъй като това уж им бил заповядал стратегът[1].

42. След малко варвари, въоръжени с мечове, застанаха до вратите и не беше възможно за никого дори да погледне само навън безопасно, камо ли да избегне опасността. И аз сам с баща си и братята си (имам двама по-млади от мен братя, които и досега споделят с мен пленничеството и останалите мъки) се намерихме в същия час на това място заедно с мнозина други от града. И щом узнахме за коварната постъпка [на славяните] (ние се бяхме научили за станалото веднага, след като то бе извършено), всички се пръснахме на различни страни, като се втурнахме към града, и всеки тичаше с всички сили, като че ли го гонеше нещастието с призрака на ужаса. Баща ми и ние решихме, докато варварите не са дошли при нас, да се изкачим за момента в някоя от вътрешните кули на стената и да не се смесваме с тълпата, та когато случайно неприятелите дойдат и ние им се изпречим при зъберите сами, отделно от другите, да можем да влезем във връзка с тях и да си запазим живота. Това и стана по божия промисъл. Сега ще ти разкажа как и с какво невероятно усилие стана това.

43. Тичайки бързо, ние се възкачихме на стената към едно укрепление срещу намиращия се там свети храм на първозвания апостол Андрей. Всички общо бяхме петима: баща ми и аз със споменатите двама братя и един друг, и той наш родственик, всички клирици и изтъкнати лица от съсловието на четците[2]. — — —

45. Докато баща ни ни говореше така и ние се прощавахме, пригърнали се един-други, ето показаха се някои от варварите, които се изкачваха. Бяха немалко на брой, по кожа етиопци и с извадени мечове. Те подскачаха страшно и проявяваха беса си,

[1] Това са славяни от Солунската тема, които се оправдавали с някаква заповед на солунския стратег да посрещнат стримонци. *Златарски*, История, I, 2, стр. 331—341, застъпва гледището, че държането на славянските водачи в Солун и на стримонския стратег се е налагало от съществуващите отношения със Симеонова България. Стримонският стратег действувал като оръдие на Симеона, който искал да присъедини и останалите славяни, които се намирали под византийско влияние, а също да засели Солун със славяни. Тъй като Византия била добре осведомена за силата на българското влияние върху славяните, Златарски твърди, че и двамата императорски пратеници — Родофил (тук гл. 59) и Симеон (тук гл. 64) — са имали за цел да повлияят, макар и със закъснение, с пари и дарове на българите за борба срещу арабите. При преговорите между българите и византийския представител Лъв Магистър (Хиросфакт) Симеон получил срещу отказа си да завземе Солун териториални отстъпки. За това говорели и двата погранични стълба, намерени на 22 км северно от Солун, при с. Нариш, които били поставени в същата 904 г. Същото държане на славяните *Dvornik*, Les Slaves, p. 502, n. 2, обяснява с падането на престижа на империята в очите на подчинените ѝ съюзени славяни, а *Lemerle*, Philippes, p. 154, n. 5 — с независимостта на един стратег от друг и с фиктивната им власт над славяните. *Рајковић*: ВИИНЈ, стр. 272, бел. 16, се отнася критично към предположенията на Златарски; *Р. А. Наследова*, Македонские славяне, стр. 88—92, смята, че Родофил изпратил парите на стримонския стратег, който бил славянин, за да го склони да помогне. Всичко това си остава само предположения поради факта, че стримонският стратег върнал парите. [2] Четците са били от нисшия клир. В йерархическата стълбица са преди иподяконите. Вж. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 236, бел. 2 към гл. 55.

ὀδόντων συῶν δίκην τὸ μανικὸν ἐνδεικνύμενοι. ἐφεστῶτες οὖν τῷ τόπῳ πρῶτον τοὺς μεθ' ἡμῶν ὑποστρέψαντας ἀπὸ τῆς τῶν πυλῶν κακούργου συγκλείσεως, αὐτοῦ που παρὰ τὸ τεῖχος εἱλουμένους, τοῖς ξίφεσιν ἐκείνοις διεχειρίσαντο· οἷς οὐδὲν ἦν πρὸ τούτου πλέον μελετηθὲν ἢ μόνον τῇ δεξιᾷ τοῦ δημίου τὸν αὐχένα ὑπέχειν καὶ πρὸς τὴν τομὴν σχηματίζεσθαι. καὶ ἦν ἰδεῖν τὸ πραττόμενον ἐκπλήξεως γέμον. εἰ γὰρ τῷ εὐπειθεῖ τοῦ ἑαυτὸν προδόντος καὶ πρὸς τὸν θάνατον ὑποκλίνοντος ὁ φονεὺς κατενύγη, καιρίαν ἄγων θᾶττον αὐτὸν τῶν ἀλγηδόνων ἀπόλλαττεν· εἰ δὲ μὴ ἐμαλάχθη τὴν λιθώρη καρδίαν, ἀλλ' ἤθελεν ἐντρυφᾶν τῆς μανίας, μᾶλλον τοῖς τῶν ἁλόντων ἀτυχήμασι τὸν θυμὸν διεγείρων, μεληδὸν κατήκιζε τὸ προστυχὸν σῶμα καὶ πολλῶν θανάτων φορὰν ἐν μιᾷ συμφορᾷ τῷ δειλαίῳ παρείχετο. οὐδὲν δὲ ἕτερον ἦν ἀκούειν ἐν οὕτω παμπληθεῖ καὶ πολυανθρώπῳ δήμῳ, ἀλλ' ἢ μόνον τὸν συριγμὸν τῶν ξιφῶν καὶ τῶν τοῦ αἵματος ὀχετῶν τὴν μετὰ βίας ἔκρουσιν. (46) *οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ πάντες ἔκειντο θέαμα πολλῶν ὀδυρμῶν καὶ θρήνων ἐπάξιον. ὡς δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔφθανεν ἡ τομὴ (τῷ τείχει γὰρ εἶδον συγκεκυφότας), ἐφώρμησαν ὁμοθυμαδὸν καθάπερ εἴς τι πρόχειρον θήραμα. φθάσαντες δὲ πλησίον τὴν ὁρμὴν ἐπέσχον. ἦν γὰρ ὁ ῥηθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ πύργος, δι' οὗ διελθεῖν ἔμελλον καὶ πρὸς ἡμᾶς γενέσθαι, ὃς πάλαι ἦν τὸ ἔδαφος ἅπαν ξύλοις ἐστρωμένος, ἅτινα τῷ χρόνῳ σαπέντα καὶ διαρρεύσαντα οὐκ ἀσφαλῆ παρεῖχον τὴν ἐκεῖθεν διάλασιν· δύο γὰρ μόνα κατὰ μέσον ξύλα ἐναπηώρηντο δι' ὧν οἱ ταύτην διερχόμενοι ὑπότρομον τὴν πάροδον ἐπεποίηντο. τὸ ἀμφίκρημνον οὖν τοῦ κινδυνώδους τόπου κατιδόντες οἱ βάρβαροι ἐφώρασαν μή πως ἐν μέσῳ τῶν ξύλων γενομένων αὐτῶν λάθωμεν τεχνάσματα πεποιηκότες εἴσω τοῦ πύργου καὶ κρημνισθῆναι τούτοις παρασκευάσωμεν, εἰς ὕψος ἐπηρμένου πολὺ καὶ χαλεπὴν τὴν πτῶσιν ἐπαπειλοῦντος. τοῦτο δὲ ὁ τῶν θαυμασίων θεὸς ταῖς αὐτῶν διανοίαις ὑπέβαλεν· εἰ γὰρ ἅμα τῷ πρὸς ἡμᾶς γενέσθαι τολμῶς τῆς διαβάσεως κατετόλμησαν, οὐδὲν ἧττον καὶ ἡμεῖς τῶν κειμένων τὸν ὄλεθρον ὑπεμένομεν. τῆς σχολῆς τέως τῆς τῶν λογισμῶν αὐτῶν διαιρέσεως, τοῦ φόβου τὰς ψυχὰς ἕκαστος ἡμῶν περιάραντες, εἴ τι καὶ δέοι πράττειν τῷ καιρῷ χρήσιμον ταῖς φρεσὶ κατεμενιζόμεθα. ὡς οὖν εἶχον ἐγὼ τάχους ἀναπηδήσας καὶ θανάτου καταφρονήσας καὶ μηδ' ὅ τι κατὰ κόρρης ἐφέστηκε τὸ παράπαν ἐν νοῦν θέμενος, κατ' αὐτὴν γενόμενος τοῦ πύργου τὴν εἴσοδον ἔμελλον διὰ τῶν ξύλων πρὸς τοὺς βαρβάρους χωρεῖν. οἱ δ' ἐπειδὴ οὕτω με θαρσαλέως πρὸς αὐτοὺς κατεῖδον αὐτομολήσαντα, ἄοπλον μὲν καὶ πρὸς ἄμυναν οὐδὲν ἐπιφερόμενον, ἔχοντα δέ τι σπουδαῖον*

точейки зъби като глигани. Като се спряха тук, най-напред посякоха с мечовете си тези, които се бяха върнали заедно с нас от злодейски заключената врата и бяха дошли тук, близо до стената. На тях не им оставаше нищо друго освен да подложат врат под ръката на палача и да се приготвят за посичане. И можеше да се види картина, изпълнена с ужас. Ако убиецът биваше трогнат от покорността на предалия се и излагащ се на гибел човек, той му нанасяше бързо смъртоносен удар и го освобождаваше от мъките. Ако ли каменното му сърце не се смекчаваше, но искаше да насити своята ярост, той още повече се възбуждаше от мъките на пленниците и като отсичаше постепенно членовете от тялото на изпречилия му се човек, караше окаяния да умира много пъти при едно злощастие. Нищо друго не можеше да се чуе при тази голяма и многолюдна тълпа освен звъна на мечовете и силното шуртене на потоците кръв. (46) Не след много време всички бяха паднали — гледка, достойна за много плач и сълзи. А когато дойде ред да заколят и нас (видели ни бяха, че сме се сгушили на стената), варварите се втурнаха едновременно като към някаква лесна плячка. Когато дойдоха по-наблизо, те задържаха устрема си. Между нас и тях се намираше споменатата кула. Те трябваше да минат през нея, за да дойдат при нас. Целият ѝ под беше отдавна постлан с греди, които се бяха разпаднали и изгнили от времето и не им позволяваха да преминат безопасно по тях. Защото по средата висяха само две греди, които правеха преминаването рисковано. Варварите, виждайки стръмното и опасно място, заподозряха да не би да сме устроили тайно вътре в кулата клопка и да сме се приготвили да ги съборим, когато се намерят по средата на гредите, тъй като кулата беше висока и имаше опасност падането да бъде тежко. Чудотворният бог им вдъхна това опасение. Защото, ако се бяха решили да минат веднага, щом се бяха доближили до нас, сигурно и нас щеше да ни сполети участта на падналите. Докато те се колебаеха, ние всички се съвзехме от страха и обмисляхме дали не бихме могли да направим нещо полезно за момента. Аз изскочих с възможната най-голяма бързина и пренебрегвайки смъртта, без да мисля изобщо какво беше извършено пред очите ми, се намерих при самия вход на кулата и поисках да отида по гредите до варварите. А те, като видяха, че аз така смело тичам при тях, невъоръжен и нямащ нищо за защита, но желаещ да им каже не-

εἰπεῖν, ἐπῆλθον καὶ αὐτοὶ στοιχηδὸν ἀλλήλους συντάξαντες καὶ τὰς δεξιὰς ἀνατείναντες, τάς τε μαχαίρας κατὰ τῆς ἐμῆς κορυφῆς ἐπαγαγεῖν σχηματισάμενοι. ὡς δ᾿οὐδὲ τοῦτό με τέως καταπτῆξαι πεποίηκεν (ὅλον γὰρ εἶχον τὸν νοῦν πρὸς ἅπερ ἤθελον λέγειν ἠσχολημένον). εἷς τις τῶν Αἰθιόπων, καὶ τούτων μάλιστα ὁ γενναιότερός τε καὶ εὐτολμότερος, μεγέθει τῶν λοιπῶν διενηνοχώς, κατ᾿ ἐμὲ γενόμενος ἐπεχείρει μοι τὴν μάχαιραν κατενεγκεῖν τῷ μετώπῳ. ἐγὼ δὲ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν „μὴ τοῦτο πράξης“ εἶπον, „ἐπεὶ πολλῶν χρημάτων σεαυτὸν καὶ τοὺς περὶ σὲ ζημιοῖς“. (47) οὕτως ἔτυχον εἰπών, καὶ τῷ πεπαρρησιασμένῳ τοῦ σχήματος τὴν ὁρμὴν τοῦ Αἰθίοπος τέως πρὸς τὸ μὴ τὴν τομὴν ἐνεγκεῖν ἀνακόψας, τὴν λαιὰν δὲ τῶν χειρῶν ἐγκρύψας εἴσω τοῦ κόλπου καί τινα χρύσεα κόσμια τὸ τάχος ἐξενεγκὼν καὶ τῇ παλάμῃ τούτου ἐνθέμενος, „ἔστωσάν σοι ταῦτα“ ἔφην „ἐνέχυρα τῆς ζωῆς τῆς ἐμῆς. εἴπερ δὲ πολὺ πλείονα τούτων εὐπορῆσαι βούλει, τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ τἀδελφῷ τοῦ πατρός“, ἐπιστραφεὶς καὶ τούτους ἐν ᾧπερ ἦσαν τόπῳ τῷ δακτύλῳ καθυποδείξας, „τὸ μὴ θανεῖν κατεγγύησαι, καὶ παρέξομαί σοι χρήσιμα δῶρα, τῇ προσδοκίᾳ ὑμῶν ἔν τισιν ἀφανέσι τόποις προαποτεθειμένα, οὓς ἡμεῖς τε μόνοι διαγινώσκομεν καὶ ὑμῖν προθύμως σωτηρίας τυγχάνοντες ὑποδείξομεν. εἰ δέ γε θάνοιμεν, διόλωλεν ἐκεῖνα, τάς τε ὑμῶν διαφυγόντα χεῖρας καὶ τῇ ζωῇ τῇ ἡμετέρᾳ συναπολήξαντα“, τούτοις τὸν θυμὸν παρακατασχὼν τοῦ βαρβάρου, καὶ τῇ ἐπιδόσει τῶν κοσμίων εἰς ὑπόνοιαν ὧν φθάσας εἶπον τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἐμβαλών, ἐν οἷς ποικίλως ἑαυτὸν πρὸς ἱκεσίαν κατεσχημάτιζον. οὐδὲ γὰρ ᾔδει βάρβαρος ὢν ἃ πρὸς αὐτὸν διελεγόμην, ἀλλ᾿ἢ μόνον ἐφαίνετο θαυμάζων τὴν παρρησίαν καὶ τὸ σεσοφισμένον τῆς πληροφορίας παντὶ τρόπῳ κατειργασμένον.

48. *Ἐν τούτοις ἕτερός τις ἐγγύθεν ἐλθὼν ἀφῆκε φωνήν, „τί ταῦτα οὕτω ποιεῖς, καὶ τὸν Αἰθίοπα ταῖς ἱκεσίαις παρακατέχεις, ἐξὸν εἰπεῖν πρὸς ἐμέ; καὶ εἴ τι καὶ δέοι, συναντιλήψομαί σοι“. ἐγὼ δὲ τὸ πλέον θαρρήσας καὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς παρουσίᾳ πρὸς τὸ εὐθυμότερον μετατεθεὶς ἀνέκραγον, „σῶσον“ εἰπὼν „ὅστις εἶ, πρὸς θεοῦ ἡμῖν ἐν τούτοις χρειωδῶς ἀπεσταλμένε, καὶ τῆς παρούσης ἀνάγκης ἐξάρπασον. λήψῃ δὲ παρ᾿ἡμῶν ταύτης τῆς χάριτος ἕνεκεν ἄξια τῆς ζωῆς ἡμῶν λύτρα, καὶ ὧν οὐδὲν ἐξ ἴσου, κατὰ πᾶσαν ἣν ἥλωτε τήνδε τὴν πόλιν, ἐν ἄλλοις τισὶν εὑρεθήσεται.“ ἐκεῖνος οὖν „θαρσεῖτε“ ἔφη, „καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἐννοίας ἀπόσχεσθε, καὶ πρὸς τὸ εὐθυμότερον ἑαυτοὺς μεθαρμόσατε. ἐγὼ δέ“ φησι „καὶ τοὺς Αἰθίοπας πείσω τὰ αὐτά μοι συνθέσθαι, καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ καθηγουμένου παντὸς τοῦ στρατοῦ ὑμᾶς ἀπάξω πρὸς τὸ καὶ ὑπ᾿ἐκείνου λαβεῖν τὴν περὶ τοῦ ζῆν πληροφορίαν. μόνον αὐτοὶ τὰ ὑποσχεθέντα πληρῶ-*

що важно, и сами пристъпиха, наредени един до друг и вдигнали десници, готови да стоварят мечовете си върху главата ми. Когато обаче и с това не можаха да ме изплашат (аз бях съсредоточил целия си ум върху това, което исках да кажа), един от етиопците, най-смелият и дързък от тях, който надминаваше останалите по височина, дойде при мен и поиска да ме удари с меча си по челото. Аз му задържах ръцете и му казах: „Не прави това, тъй като ще лишиш и себе си, и своите хора от много пари.“ (47) Това успях да кажа и със смелото си държане отклоних устрема на етиопеца да ми нанесе в момента удар, а с лявата си ръка бръкнах в пазвата си и бързо извадих няколко златни украшения и като ги турих в шепата му, казах: „На ти това като залог за моя живот. Ако искаш да получиш много повече от това, обещай да не погубваш баща ми и братята, а също и брата на баща ми (аз се обърнах и ги посочих с пръст там, където бяха) и ще ти дам скъпоценни дарове, поставени, когато ви очаквахме, в скрити места, които само ние знаем и които с готовност ще ви посочим, ако получим спасение. Ако ли умрем, те са загубени, ще ви се изплъзнат от ръцете и ще изчезнат заедно с нашия живот.“ С тези си думи аз сдържах гнева на варварина, а с дадените украшения насочих ума му да се досети за смисъла на думите, които успях да кажа и с които по различен начин се мъчех да се представя като молител. Защото като варварин той не разбираше това, което му говорех, но изглеждаше само учуден на смелостта ми и на изкуственото, с голям труд наложено самообладание.

48. В този момент един друг [варварин] се приближи и рече: „Защо постъпваш така и си седнал да молиш етиопеца, когато можеш да кажеш на мен? И ако трябва нещо, аз ще ти помогна.“ Аз се окуражих още повече и като се успокоих от присъствието на човека, извиках: „Който и да си ти, казвам, изпратен ни навреме от бога при тия затруднения, спаси ни и ни отърви от настоящото нещастие. Заради това благодеяние ти ще получиш от нас достоен откуп за нашия живот, равен на който не ще се намери у никого из целия този град, който превзехте.“ Той рече: „Бъдете спокойни, не мислете за смъртта и се успокойте, а аз — казва — ще склоня и етиопците да се съгласят с мен в това, и ще ви заведа при самия началник на цялата войска, за да получите от него гаранция за живота си. Само че вие помислете помежду си да изпълните обещанието. За-

σαι πρὸς ἀλλήλους διανοήθητε· εἰ γάρ τι τῶν παρ᾽ ὑμῶν λεχθέντων μὴ πρὸς ἔργον ἀχθῇ, ταῖς μαχαίραις ταύτας κριθήσεται." ὡς οὖν ταῦτα ἔλεγεν, εὐθὺς ὁ πατὴρ ὁ ἐμὸς σὺν τοῖς ῥηθεῖσι δυσὶν ἀδελφοῖς καθ᾽ ἡμᾶς γενόμενοι, καὶ τοῖς ποσὶ τούτου τὰς κεφαλὰς προσερείσαντες, ἐδέοντο τὴν αὐτὴν ἐμοὶ πληροφορίαν λαβεῖν, βεβαιούμενοι πληρώσειν ἑτοίμως ὅσα ἐγὼ προκατεῖπον. θᾶττον οὖν ἐκεῖνος πάντα ἃ παρ᾽ ἡμῶν ἠκηκόει ταῖς τῶν ἄλλων ἐνθέμενος ἀκοαῖς, καὶ τούτῳ μάλιστα ᾧ κατ᾽ ἀρχὰς ἐγὼ περιέτυχον ἕκαστα προειπών, λόγον τε πείσας ἔνορκον ἡμῖν παρασχεῖν, οὕτως μηδὲν παρῄνει τοῦ λοιποῦ δεδιέναι.

щото, ако не бъде изпълнено нещо от това, което казвате, въпросът ще се реши от тези мечове". Когато казваше това, баща ми със споменатите двама братя дойде при нас и като допряха главите си до краката му, искаха да получат същата като мен гаранция и уверяваха, че ще изпълнят с готовност това, което аз бях казал. И тъй този веднага съобщи на другите всичко, което чу от нас, и най-вече на варварина, комуто случайно бях казал всичко в началото. Той ги убеди да ни дадат клетва и ни напомни да не се плашим за в бъдеще при това положение от нищо.

49. *Συλλαβόμενοι δὲ ἡμῶν καὶ τοῦ τείχους καταβιβάσαντες, εἰς μέσους τε αὐτῶν διαλαβόντες, ἦγον τὴν ἐπὶ θάλασσαν, ἐπάνω τῶν σωμάτων τῶν ἤδη ἀναιρεθέντων βαδίζοντες. τῆς οὖν εἴσω πόλεως τὴν πύλην ἐμβάντες οὐ κατευθὺ τὴν πορείαν ἐποιούμεθα, ἀλλὰ τῷ ὑπτιάζοντι μέρει τραπέντες τοῦ ἐκεῖσε βουνοῦ πρὸς τὸ κάταντες ἐφερόμεθα. ἔνθα καί τινες ἄλλοι κατεφάνησαν ἀνιόντες Αἰθίοπες, καὶ αὐτοὶ μαχαίρας κατέχοντες ταῖς χερσίν, οἳ καὶ μέσον τῶν ἤδη χειρωσαμένων διειλημμένους ἑωρακότες ἡμᾶς τῇ φυσικῇ μανίᾳ πληγέντες ὥρμησαν ἀναιδῶς, πόρρωθεν δεικνύμενοι τοῦ κινοῦντος θυμοῦ τὴν ἐπίτασιν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καθ᾽ ἡμᾶς γεγονότες ἔγνων μηδὲν ἡμῖν ἐπενεχθῆναι δεινὸν τοὺς ἤδη προειληφότας σπουδάζοντας, ἐν ἑαυτοῖς σκεδασθέντες ὑπανεχώρησαν. εἷς δέ τις αὐτῶν ἀναιδέστερος τῶν ἄλλων ὡς εἰκὸς καὶ θρασύτερος, ὡς εἴ τις ὑλακτικὸς κύων μεμηνὼς κατηκολούθει, καί τινα πλῆξαι τῇ μαχαίρᾳ δολερῶς ἐτεκταίνετο. ἕνα γάρ τινα τῶν ἑλόντων ἡμᾶς ἑαυτὸν εἶναι προσποιησάμενος ἔλαθεν, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, ὑποσύρων τῶν ἄλλων ἐμέ, καὶ μικρὸν ἀποστὰς ἀνελεῖν ἐπεχείρει. — — —* (pp. 550,2 –555,6).

49. Когато бяхме взети в плен, варварите ни свалиха от стената. Те ни заобиколиха и ни поведоха към морето, като стъпваха по телата на вече погубените. Когато влязохме през вътрешните врати на града, ние не тръгнахме направо, но кръшнахме настрани и се заизкачвахме по склона на тамошния хълм. Там ни срещнаха други етиопци, които отиваха нагоре. Те също държаха в ръцете си мечове. Като ни видяха заловени сред вече пленените, те бяха обхванати от присъщия им бяс и се втурнаха безсрамно, като отдалеч проявяваха необузданият си гняв. Но когато се приближиха до нас, разбраха, че тези, които ни бяха заловили, се грижат да не ни се причини нищо лошо и като се пръснаха, оттеглиха се. Един от тях обаче, както изглеждаше, по-нахален от другите и по-дързък, ни последва, джавкайки като лаещо куче, и коварно кроеше да удари някого с меча. Представяйки се, че той е един от заловилите ни, не зная как незабелязано той ме откъсна от другите и като изостана малко, поиска да ме погуби. — — —

51. *Ἤλθομεν δὲ κατά τινα τόπον ἔνθα μονή τις ἔσω παρθένων ἀσκουσῶν γυναικῶν, ἥτις πάλαι τοῦ Ἀκρουλλίου κατονομάζεται. καὶ πάλιν ἄλλῃ τινὶ κουστωδίᾳ βαρβάρων ἐντυχόντες κατὰ τὴν προαυλαίαν οἱ μεθ᾽ ἡμῶν βάρβαροι, καί τι μικρὸν συστάντες αὐτοῖς, ἔδοξαν εἴσω χωρεῖν ὥς τι σπουδαῖον τοπάσαντες ἐφευρεῖν. συνειπόμεθα δὲ τούτοις καὶ ἡμεῖς, τοὺς παρόντας ὑποβλεπόμενοι καὶ μή πω τὰς ψυχὰς τῆς προτέρας σκοτοδίνης ἀπαγαγόντες. ὡς οὖν εἰσῄειμεν τοῦ ναοῦ τὰ προπύλαια ὃς τοῦ ἁγίου ἐπικέκληται Γεωργίου, ὁρῶμέν τινα βάρβαρον σκιμποδίῳ ἐγκαθεζόμενον, ἀνασπάσαντά τε τὰς ὀφρύας ξίφος τε κατέχοντα γεγυμνωμένον, καὶ ἀτενὲς τοὺς ἑστῶτας βλέποντας εἰς αὐτόν, εἴ τι καὶ βούλοιτο πράττειν, ἑτοίμους εἶναι ταῖς ὁρμαῖς ὑπεμφαίνοντας. ὡς οὖν κατ᾽ αὐτὸν ἐγενόμεθα, ἤρετο τοὺς περὶ ἡμᾶς τίνες ἐσμέν, καὶ ποίᾳ προφάσει τὸν θάνατον διεφύγομεν. οἱ δὲ πάντα συντόμως ἐξεῖπον, καὶ τῶν νώτων ἡμῶν λαβόμενοι πρηνεῖς τοῖς ποσὶν*

51. Дойдохме до едно място, където има манастир на девици-аскети, който от старо време се нарича Акрулион. При входа [му] нашите варвари отново се натъкнаха на друг варварски отред и като се поразприказваха малко с тях, решиха да влязат вътре, предполагайки, че ще намерят нещо ценно. С тях отидохме и ние, като поглеждахме със страх присъствуващите, тъй като още не се бяхме съвзели от вцепенението. Когато влязохме в преддверието на храма, който носи името Св. Георги, видяхме един варварин, седнал на диван, с навъсени вежди и изваден меч. Стоящите до него го гледаха втренчено, като с вида си показваха, че са готови да извършат каквото пожелае. Когато се приближихме при него, той запита тези около нас кои сме и как сме избягнали смъртта. А те накратко му разправиха и като ни хванаха за гърбовете, проснаха ни на земята

αὐτοῦ τῷ ἐδάφει προσέρρηξαν. οἱ δὲ τὸ ξίφος, ὅπερ ἔτυχε ταῖς χερσὶ κατέχων, ἑτέρως ἢ ὡς πέφυκε τέμνειν ἀνθυποστρέψας, ἐπάταξε ταῖς κάραις ἐφάπαξ καθ'ἕνα ἡμῶν. εἶτα ἀνίστασθαι καὶ θαρρεῖν ἐκέλευσε, καὶ „τοῦτο" φησί „τῆς ἀσφαλείας τεκμήριον ἔχοντας μηδὲν τοῦ λοιποῦ δεινὸν ὑμᾶς ὑποπτεύειν παρεγγυῶ". τοῖς παρεστῶσι δὲ βαρβάροις τοῦ ναοῦ τὰς πύλας, αἳ τέως ὑπῆρχον κεκλεισμέναι, προστάξας ἀναρριπίσαι, τῆς καθέδρας ἐξαναστὰς καὶ τὸν ἐμὸν πατέρα τῇ λαιᾷ ταῖν χειροῖν, τῇ ἑτέρᾳ δὲ τῶν ἀπ'ἐμοῦ δύο ἀδελφῶν τὸν ἕνα κατέχων, ἔνδον εἰσῄει τοῦ σεβασμίου σηκοῦ. ὁ δὲ ἦν ἅπας πεπληρωμένος ἐλεεινῶν ἀνθρώπων ἐν αὐτῷ προκαθειρχθέντων, τριακοσίων περί που τὸν ἀριθμόν, ὡς ἐν ὑστέρῳ κατεμανθάνομεν. (52) οὐκ ὀλίγον δὲ καὶ μιαιφόνων πλῆθος τῷ δυσμενεῖ συνεισῆλθεν. ἀλλ'ἐκεῖνος εὐθὺς εἰσπηδήσας ἀνῆλθεν ἐπάνω τοῦ καθηγιασμένου βωμοῦ, ἐν ᾧ παρὰ τῶν ἱερέων ἡ μυστικὴ τελεῖται λατρεία· καὶ τοὺς πόδας συμπλέγδην ἐν ἀλλήλοις ἀνθυποστρέψας, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς βαρβάροις, ἐκάθητο γέμων θυμοῦ καὶ ἀπονοίας τόν τε δῆμον τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων περισκοπῶν, καὶ ἅπερ ἐβούλετο δρᾶν, τῇ κακεντρεχείᾳ τῶν φρενῶν διοικούμενος· τὸν ἐμὸν δὲ πατέρα καὶ ἀδελφὸν ἑκατέραις διαλαβὼν ταῖς χερσί, καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ που πρὸς τῇ εἰσόδῳ φυλάττεσθαι παρὰ τῶν ἑλόντων ἐγκελευσάμενος, νεύματι τοῖς βαρβάροις ἀνελεῖν ἐκείνους προσέταττεν. οἳ δὴ τὸ τάχος καθάπερ ἀτίθασσοι λύκοι θήρας ἐπιτυχόντες, οὕτως ἠπειγμένως καὶ ἀνηλεῶς τοὺς ἀθλίους κατέτεμον. ἔτι δὲ τῷ θυμῷ ζέοντες, τί καὶ περὶ ἡμῶν ἐθέλοι αὐτοὺς πράττειν, πρὸς τὸν δεινὸν ἐκεῖνον δικαστὴν ἀπεσκόπουν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν τῆς καθ'ἡμῶν αὐτοὺς τέως ἐπιχειρήσεως διεκώλυσεν, ἐδόκει δὲ καὶ ἡμῖν αὐτόθι φυλαττομένοις τόν τε πατέρα καὶ τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν τοῖς κειμένοις συναναιρεθῆναι καὶ μόνους ἡμᾶς φειδοῦς ἀξιωθῆναι. πάλιν ἐκείνοις περὶ ἡμῶν αὐτὸ τοῦτο, τῷ βωμῷ φυλαττομένοις, λογίζεσθαι ἐπήρχετο. πλὴν οὐκ εἴχομεν ᾧ τινὶ πέρατι τὴν περὶ ἀλλήλων στῆσαι ἀμφιβολίαν. ὡς γὰρ ἔληξεν ὁ κατ'ἐκείνους τοὺς δυστυχεῖς φόνος, πεπλήρωτο δὲ τὸ ἔδαφος ἅπαν νενεκρωμένων σωμάτων, μέσον δὲ τούτων ἐλίμναζεν ἡ πλημμύρα τοῦ αἵματος, οὐκ ἔχων ὅπως ὁ μιαιφόνος ἐκεῖνος πρὸς τὸ ἐκτὸς γένηται, ἄλλο κατ'ἄλλο τὰ πτώματα τῶν κειμένων τοῖς ἑκατέρωθεν τοῦ ναοῦ περιδρόμοις ἐπιτεθῆναι διεκελεύσατο. οὗ δὴ καὶ γενομένου θᾶττον εὐθὺς αὐτὸν τοῦ βωμοῦ καταπηδήσαντα, καὶ πάλιν τὸν ἐμὸν πατέρα καὶ ἀδελφὸν ἑκατέραις χερσὶν ἐναγκαλισάμενον γενέσθαι μέχρις ἡμῶν. τοσαύτη δὲ ἦν ἡ ἐκδειματώσασα τὰς ψυχὰς ἡμῶν τῶν θεαμάτων ἐκείνων ἀχλύς, ὧν τε ἐκείνοις κατείδομεν καὶ ὧν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἐτοπάσαμεν, ὡς ἐν τοσαύτῃ πανωλεθρίᾳ μόνοι διαφυγόντες τὸν θάνατον μηδέν τι τοῦ σκυθρωποῦ καθυφεῖναι, ἀλλὰ μόνον τοῖς προσώποις ἀλλήλων ἐνατενίζειν, ὥσπερ ἐκπληττόμενοι καὶ μηδὲ φωνὴν ἀφεῖναι τῷ πράγματι συγχωρούμενοι. τοὺς πλείονας δὲ τῶν βαρβάρων ὁ σοβαρὸς

в краката му. А той обърна тъпата страна на меча, който държеше в ръцете си, и с нея удари по веднаж главата на всеки един от нас. После ни заповяда да станем и да се успокоим и ни каза: „Получавайки това доказателство за [вашата] безопасност, аз ви съветвам за в бъдеще да не се страхувате от нищо лошо". Той заповяда на стоящите пред него варвари да отворят вратите на храма, които бяха тогава затворени, и като стана от седалището, хвана с лявата си ръка баща ми, а с дясната един от двамата ми братя и влезе в светия храм. А цялата църква бе изпълнена с окаяни хора, затворени преди това в нея, на брой, както узнахме по-късно, около триста. (52) Заедно с нечестивеца влезе и немалка тълпа убийци. Той със скок се качи на светия олтар, където свещениците извършват божествените служби. Като кръстоса нозе, какъвто е обичаят у варварите, той седеше, изпълнен с бяс и безумие, и оглеждайки тълпата мъже, коварно обмисляше това, което искаше да извърши. Като държеше с двете си ръце баща ми и брат ми, той заповяда на тия, които ни бяха заловили, да ни пазят там някъде при входа и нареди с едно кимване на главата на варварите да погубят онези мъже. И варварите веднага като диви вълци, налетели на дивеч, съсякоха нещастниците бързо и безжалостно. Обзети още от бяс, те питаха с поглед този страшен съдия какво иска да направят и с нас. Но той засега им попречи да посегнат върху нас и ние, които бяхме пазени тук, решихме, че баща ми и брат ми са погубени заедно с избитите и че само ние сме били удостоени с пощада. Но и те, когато били пазени при олтара, помислили същото за нас. И ние безкрайно се боехме едни за други. Когато клането на онези нещастници приключи и подът се покри с телата на умъртвените, между които течаха потоци кръв, този убиец нямаше как да излезе навън и затова заповяда да сложат труповете на убитите един върху друг в двете странични галерии. Това бе направено бързо и той веднага скочи от олтара и като дойде при нас, отново хвана с двете си ръце баща ми и брат ми. Ужасът, който видяхме изписан на техните лица и който подозирахме, че е изписан и на нашите лица, беше толкова голям, че ние, единствени избягнали смъртта в това толкова голямо клане, никак не можехме да се освободим от вцепенението, но само се гледахме вторачено един друг и като ударени от станалото, не можехме да произнесем нито дума. А този суров човек, като остави по-голямата част от варварите,

ἐκεῖνος ἀποτεμόμενος, ἵππῳ ἐπιβὰς ἐφεστῶτι ἀπέπτη ἐκ μέσου ἡμῶν, προστάξας καὶ αὖθις συλλαβεῖν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸν λιμένα τῆς πόλεως σπουδῇ θέειν· αὐτόθι γὰρ κατασπεύδειν καὶ ἑαυτὸν ἔφη.

качи се на доведения кон и отлетя от нас, след като заповяда да ни вземат отново и да тичат бързо към пристанището на града, защото и той бързал натам.

53. Παραλαβόντες οὖν ἡμᾶς ἦγον ὡς τάχιστα, πᾶσαν ἡμῖν πανταχόθεν ἀσφάλειαν περιποιούμενοι. καὶ πολλαχοῦ τῆς ὁδοῦ περιπίπτομεν πολλοῖς πλήθεσι τῶν εἰσρεόντων βαρβάρων, πάντων φόνον πνεόντων· καὶ οὐ μικρὸν ἦν ἔργον λανθάνειν τούτους, εἰ καὶ ὅτι ῥώμῃ πολλῇ σωμάτων καὶ οἱ προειληφότες ἡμᾶς Αἰθίοπες ὑπῆρχον ἀνεσταλμένοι, καὶ οὐδὲν ἦν ἢ καταπτῆξαι ἢ τῆς ὁρμῆς αὐτοὺς ἐνδοῦναι το παράπαν δυνάμενον. πλὴν οὐ μετ᾽ ὀλίγου καμάτου καὶ ἀγωνίας τὸν ῥηθέντα λιμένα τῆς πόλεως κατελάβομεν. αὐτόθι γὰρ ἔτυχεν ὢν καὶ ὁ τῶν πολεμίων τοῦ στρατοῦ καθηγούμενος, ᾧ δὴ καὶ ἀνηγγέλη τὰ καθ᾽ ἡμᾶς ὑπὸ τῶν συνόντων βαρβάρων, γνωρισάντων καὶ τὴν αἰτίαν δι᾽ ἣν μόνους ἡμᾶς ἐκ πάντων τῶν προστυχόντων περιεσώσαντο. ὃς ἐξ αὐτῆς ἕνα τινὰ τῶν σὺν αὐτῷ τῆς καθέδρας ἐξαναστήσας καὶ τοῖς ἑστῶσιν ἐπισυνάψας, τοιαύτην δέδωκε καθ᾽ ἡμῶν αὐτῷ ψῆφον, ὡς εἰ μὲν ἀληθῆ φανεῖεν ὅσα τοῖς βαρβάροις ἐν τῷ τείχει προϋπεσχόμεθα, ἔργοις αὐτοῖς πληρούντων τὰς ὑποθήκας, καὶ φειδοῦς ἀξιωθῆναι καὶ πρὸς αὐτὸν πάλιν ἀνθυποστρέψαι· εἰ δέ γε μηδὲν τοιοῦτον ἀληθῶς λεχθὲν εὕροιεν, ἀλλ᾽ ἢ προαπολωλεκότας τὰ χρήματα, ἢ τὸν θάνατον δεδιότας ἅπαντα ψευσαμένους καὶ ὥσπερ τὴν πρώτην ἔντευξιν ἀποκρούσασθαι διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ καιροῦ σοφισαμένους, τοῖς ξίφεσιν ἕνα ἕκαστον ἐκεῖσε διελόντας τῆς ζωῆς ἀπαλλάξαι. παραχρῆμα οὖν καὶ πάλιν μέσους ἡμᾶς διαλαβόντες ἄγειν ἐπέταττον, ἔνθα δὴ τεταμιεῦσθαι, φασίν, ὑφ᾽ ἡμῶν προεδηλώθη τὰ χρήματα, ἐξειπόντες καὶ τὴν καθ᾽ ἡμῶν ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, καὶ ὡς εἴ τι τυχὸν τῶν λεχθέντων μὴ πρὸς ἔργον ἀχθείη, τοῖς ξίφεσι τούτοις διακριθήσεται. δέος οὖν ἡμῖν καὶ τότε μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπεισῄει, τάχα μή πού τις τῶν οἰκετῶν ἢ τῶν προπειραθέντων τοῦ τόπου, παραπλησίᾳ περιτυχὼν ἀνάγκῃ καὶ θέλων καὶ αὐτὸς τὸν ὄλεθρον ἐκφυγεῖν, προεσήμανε τὴν δαψίλειαν τῶν κεκρυμμένων, καὶ μάτην εὑρέθημεν ἡμεῖς τοσαύταις μηχαναῖς τὴν ἑαυτῶν ζωὴν συντηρούμενοι.

53. И тъй те ни поеха и ни подкараха много бързо, като се грижеха да бъдем защитени отвсякъде. Често из пътя ние се натъквахме на много тълпи стичащи се варвари, всички гледащи на кръв. Не беше лесна работа да се изплъзнем от тях, макар тези, които ни бяха първи заловили, да се отличаваха с голяма телесна сила и нищо да не беше в състояние да ги сплаши или изобщо да ги отклони от пътя им. Ние стигнахме до споменатото градско пристанище не без много усилия и мъки. Там беше и водачът на неприятелската войска. Придружаващите ни варвари му известиха за нас и му съобщиха за причината, поради която сме оцелели само ние от всички, на които се били натъкнали. Той веднага вдигна от седалището един от своите и го придаде към застаналите [пред него], като издаде следното решение: Ако това, което обещахме на варварите на стената, излезе истина и на дело изпълним уговореното, да ни пощадят и да ни върнат при него. Ако обаче открият, че няма нищо вярно в казаното и че сме излъгали във всичко, било защото преди това сме били загубили парите, било защото сме се уплашили от смъртта и притиснати от обстоятелствата, сме измислили това, за да се изплъзнем от първата опасност, да ни отнемат живота, като с меч посекат всеки един. Варварите отново веднага ни обградиха и ни заповядаха да отидем там, където порано сме им съобщили, че сме били скрили парите. Те ни съобщиха и произнесената срещу нас присъда, а също така, че ако нещо от казаното не излезе вярно, въпросът щял да бъде решен с мечовете. И тъй сега нас ни обзе още по-голям от предишния страх да не би някой от слугите и от тези, които знаеха мястото, ако е бил изпаднал в непосредствена опасност и е пожелал сам да избегне гибелта, да е посочил преди нас укритото богатство и да се окаже, че напразно сме се мъчили с толкова хитрости да спасим живота си.

54. Ἀλλ᾽ οὔπω ταῦτα βεβαίως ἔχοντες σκοπεῖν, πεφθάκαμεν τὸν τόπον οὕτως ἔχοντα καθὼς ἐν τῷ καιρῷ τῆς φυλακῆς ἐσημειωσάμεθα· ὑφ᾽ ἑνὶ γάρ τινι κρυφιώδει ταμείῳ, ὅσοιπερ ἂν ἦμεν κατὰ συγγένειαν ἀγχιστεύοντες, προαποθεῖναι τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος, ὥσπερ τοῦ μέλλοντος μαντευόμενοι, συμφερόντως ἐβουλευσάμεθα. οὗ καὶ τὴν ἔξοδον τοῖς βάρ-

54. И тъй още в пълна [неизвестност относно това, ние дойдохме до мястото, което беше в същото състояние, както го бяхме белязали, когато криехме богатството. Защото всички ние, които бяхме в тясно родство, решихме благоразумно, като че предчувствувахме бъдещето, да скрием предварително своите богатства в едно тайно скривалище. Когато показахме на варварите входа

βάροις καθυποδείξαντες, ἥτις ἦν λιθίνῃ πλακὶ κατησφαλισμένη, ἱστάμεθα τῶν πολλῶν λογισμῶν τὰς ψυχὰς περιάραντες. ἤδη μὲν γὰρ μηδὲν τοῦ λοιποῦ δεδιέναι χάριν τῆς ὑποσχέσεως, τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ συμπαθείας τυχεῖν τῷ πλήθει τῆς ἐπιδόσεως. ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τῶν κρυφίων ἐπέτυχον, εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὀργίλου πρὸς τὸ περιχαρὲς μετεβάλλοντο καὶ ἡμῖν διευθυμεῖσθαι προσέταττον. „τούτοις" γὰρ ἔφασκον „κατηγγυήσθε τὴν σωτηρίαν, καὶ διὰ τούτων ὑμῖν τὸ ζῆν κεχάρισται σήμερον. ἀλλ' ἀπέλθωμεν δὴ καὶ πρὸς τὸν ἡγούμενον τοῦ στρατοῦ, ὡς ἂν καὶ παρ' αὐτοῦ τελείαν δέξησθε τὴν ἀσφάλειαν." ἦγον οὖν πάλιν ἡμᾶς ἐκεῖθεν τὴν εἰς αὐτόν, περιεπίπτομεν δὲ φοβεροῖς τισὶ καὶ παραδόξοις θεάμασιν. ἔκειντο γὰρ τὰ σώματα τῶν ἀνῃρημένων ἔτι τοῦ λύθρου ἐναποστάζοντα, φρικτὸν ὅραμα. πᾶσα ἡλικία τῶν ἀνθρώπων μιᾷ ψήφῳ τὸν διὰ ξίφους κατακριθεῖσα θάνατον, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταφῆς ἀμοιροῦσα. κατεχεῖτο δὲ κατὰ παντὸς στενωποῦ περιρρέων ὁ οἶνος, καὶ τοῖς αἵμασι τῶν πεπτωκότων ἀνακιρνώμενος ἅπαν τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως κατεμέθυσκεν. παριόντες οὖν ἐσκοποῦμεν, καὶ εἴ πού τινα τῶν ποτὲ γνωρίμων ἢ φίλων μεταξὺ τῶν ἄλλων νεκρῶν ἀπηκριβωσάμεθα, ἠρέμα μόνον τοῖς στεναγμοῖς πρὸς ἀλλήλους τοῦτον διεσημαίνομεν. σχολὴ δ' οὐκ ἦν ἢ θρηνῆσαι τοῦτον ἢ χαρίσασθαί τι τῆς ποτὲ φιλίας τῷ καιρῷ χρήσιμον· ἀλλ' ἢ μόνον ἄπρακτα τῷ κειμένῳ περιαλγήσαντες πάλιν περὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἐσκεπτόμεθα.

55. *Ἤδη δὲ φθασάντων ἡμῶν τὸν λιμένα παρέστημεν τῷ τυράννῳ, ὅτε καὶ τοὺς τῶν νηῶν ἀρχηγέτας ἐκκλησιάσας τῆς καλουμένης εὐχῆς ἐθρήσκευε τὴν δυσσέβειαν· ὃς μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ἐκείνης τῆς τελετῆς ἀχθῆναι ἡμᾶς κατὰ πρόσωπον τοῖς ἐφεστῶσι διεκελεύσατο. ὡς οὖν ἤχθημεν, ἐπυνθάνετο τὸν πατέρα, „εἰ ἐπίσκοπος" φησί „τυγχάνεις τῆσδε τῆς πόλεως;" ἐτεκμαίρετο γὰρ ὅσον ἐκ τῆς ἐσθῆτος οὐδὲν ἀλλοῖον ἔχειν τοῦ ἀξιώματος. ὁ δέ „οὐκ εἰμί" ἔφη, „κληρικὸς δὲ καὶ τῆς ἐκείνων εὐχῆς προσδεόμενος". ἄλλος δέ τις ἐγγύθεν ἑστώς, ὃς ἦν ἀρχηγὸς τοῦ ἑτέρου στρατοῦ, πρὸς αὐτὸν ἔφη „ἐπίσκοπος μὲν οὐκ ἔστιν οὗτος, κατ' οὐδὲν δὲ διαφέροντα βαθμὸν ἐκείνοις κεκλήρωται· ἔξαρχον γὰρ αὐτὸν ἴσμεν τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης, οὐδὲν τῆς τιμῆς ἐκείνων καθυστερίζοντα." „οὗτος δὲ τίς ἐστι;"*

му, който беше защитен с каменна плоча, ние си въздъхнахме, освободили се от многото съмнения, защото благодарение на обещанието ние нямаше от какво да се боим занапред, напротив, можехме да спечелим благоразположението им поради голeмината на откупа. Щом варварите се добраха до скривалището, техният гняв веднага се смени с радост, а и на нас казаха да се ободрим. „Защото с тези богатства — рекоха те — вие си осигурихте спасението и заради тях днес ви се подарява животът. Но нека отидем при предводителя на войската, за да получите и от него пълна гаранция". Оттук нас отново ни поведоха при него. По пътя се натъкнахме на страшни и невероятни гледки. Защото труповете на погубените все още лежаха и се търкаляха в кръвта (ужасна гледка!). Това бяха хора от всякаква възраст, осъдени с общо решение на смърт чрез меч и на всичко отгоре лишени от погребение. На всяка улица се лееше в изобилие вино, което се смесваше с кръвта на падналите и напояваше цялата земя на града. Минавайки покрай [тях], ние се взирахме и когато забелязвахме сред другите мъртъвци някои от предишните си познати или приятели, ние взаимно си го посочвахме тихо само с въздишки. Нямахме време нито да го оплачем, нито да направим нещо заради някогашното приятелство. Ние само безпомощно оплаквахме лежащия и отново се отдавахме на нашите грижи.

55. Като стигнахме до пристанището, ние се явихме пред тирана, когато той беше свикал и корабните началници и изпълняваше мръсната си така наречена молитва. След като я свърши, той заповяда на стоящите наоколо да ни доведат пред него. Когато бяхме доведени, той започна да разпитва баща ми: „Да не си епископ на този град?" По дрехите той съдеше, че това можеше да бъде само епископ. А баща ми отговори: „Не съм. Аз съм клирик, който се нуждае от епископска благословия". А друг един, който беше застанал наблизо и беше началник на другия отред, му рече: „Този не е епископ, но има достойнство, което е равно на това на епископите. Ние го знаем като екзарх на цяла Елада[1], който в нищо не им отстъпва по достойнство". „А този кой е?"

[1] Екзарси били наричани пратениците на папата и патриарсите, а също и духовниците, на които патриарсите, митрополитите и епископите давали известни административни права. Такъв духовник ще да е бил и бащата на Камениат. Екзарси са били титулувани и епископите на най-известните митрополии. В частност атинският епископ е имал титлата „екзарх на цяла Елада". Такава титла се дава и на бащата на Камениат, но той не ще да е бил атински епископ, защото сам според Камениат заявява, че не е епископ, но клирик, който се нуждае от епископска благословия. Срв. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, 236, бел. 1 към гл. 55.

τῷ δακτύλῳ σημάνας ἐμέ. „υἱός ἐστι τοῦδε“, καὶ αὖθις ὁ παρεστὼς ἔφη, „κληρικὸς καὶ αὐτός, καὶ τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων τεταγμένων εἷς. οὗτοι δὲ ἀδελφοὶ τυγχάνουσι τοῦδε“, τοὺς ὑπ᾽ ἐμοῦ δύο παραδηλώσας, „ἄμφω δὲ υἱοὶ τοῦδε τοῦ προεστῶτος, διαφόρως μὲν ἀποτεχθέντες αὐτῷ, ἄγοντες δὲ καὶ διάφορον ἡλικίαν“. „ὁ δὲ συνὼν αὐτοῖς οὗτος ὁ γηραιὸς τίς ἂν εἴη;“ πάλιν ὁ δεινὸς ἤρετο δικαστής. „ἀδελφὸς ἐμός“, προλαβὼν ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο, νεύματι κἀκεῖνον συνθέσθαι πρὸς τὴν πεῦσιν ἀναδιδάξας. ἐπειδὴ δὲ τούτων ἀκήκοε, καθεσθῆναι πάντας προσέταξε, καὶ ἑαυτὸν τῶν ἄλλων ἀποτεμόμενος ἡσυχῇ πρὸς ἡμᾶς ἔφη „πάσης ὑμᾶς πονηρᾶς ὑποψίας ἐκτὸς εἶναι βούλομαι· τό τε γὰρ ἀόπλους τοῖς εἰληφόσιν ἐντυχεῖν καὶ τὸ νῦν ἐν ὄψεσι ταῖς ἐμαῖς προτεθὲν χρημάτων πλῆθος τὴν ζωὴν ὑμῖν, ἥτις δυσέλπιστός ἐστι τοῖς πολλοῖς ἐχαρίσαντο, καὶ οὐκ ἔστιν ὑμῖν ὑπόνοια τοῦ λοιποῦ θανάτου ἐξ ἐπιβουλῆς οὐδέ τις ἄλλη ἐπήρεια παρὰ τῶν ἐμῶν ὑπηκόων. ἀλλ᾽ ἄπιτε τὰ συμφέροντα συμβουλεύοντες ἑαυτοῖς, χρηστάς τε παραζευγνύντες ἐλπίδας. οὕτω γὰρ ἡμᾶς φθάσαι τὴν Συρίαν γενήσεται, καὶ πρὸς Ταρσὸν εὐθέως πόλιν τῆς Κιλικίας ὑμᾶς διαπέμψω τηρηθησομένους σὺν τοῖς ἐκεῖσε φρουρουμένοις μέχρι τῆς προσδοκωμένης καταλλαγῆς, ἀντίλυτρον ἔχοντας τοὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καιροῖς οὐκ ὀλίγοις ἑαλωκότας ὁμοεθνεῖς ἡμῶν Ἀγαρηνούς, ὧν ἀφικομένων καὶ ὑμεῖς τῶν δεσμῶν λυθήσεσθε καὶ τὰ οἰκεῖα ἕκαστος ἀπολήψεσθε.“ οὕτως ἔφη, καὶ πρὸς τοὺς ὑφ᾽ ἑαυτὸν πάλιν ὑποστραφεὶς τὰ περὶ ἡμῶν διεξῄει, βαρβαρίζων τὰ πλεῖστα. οὐδὲν δὲ τέως ἐλάνθανεν ἡμᾶς, τὸν κατ᾽ ἀρχὰς περισώσαντα εἰσέτι μέσον ἡμᾶς περιάγοντα καὶ πάντα ἐξ ἐκείνου μανθάνοντας. (56) τόπῳ δέ τινι τῇ θαλάσσῃ περικλυζομένῳ καθεσθέντας ἀσφαλῶς ἡμᾶς τηρεῖσθαι προσέταξεν. οὗ δὴ γενομένου πρῶτον τῆς ἐλπίδος τοῦ θανάτου τέλεον τὰς ψυχὰς μετηγάγομεν καὶ τῇ θεϊκῇ προνοίᾳ ἑξῆς ἐπετρέπομεν.

Ἐπήρχετο δὲ τότε τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν, ὥσπερ ἄρτι τοῦ κακοῦ τὴν ἀρχὴν ἀναθεωροῦσιν, ἡ τῶν οἰκείων φροντίς, νύττουσα τὰς καρδίας ἡμῶν μᾶλλον ἢ τὰ κυκλοῦντα ξίφη, πῶς ἄρα καὶ ποῖον τεθνήκασι τρόπον, ἢ τινες αὐτῶν τοῦ κινδύνου διεκφυγόντες εἰς τὴν ὁμοίαν ἡμῖν ἀπαγωγὴν ἐκρίθησαν. ὅμως οὐδ᾽ οὕτως εἴχομεν ἀσφαλῶς περὶ τούτων γνῶναι διὰ τὸ πρόσφατον γεγονέναι τῶν πολεμίων τὴν εἴσοδον, καὶ πάντα μεστὰ κραυγῆς ἀσήμου καὶ θορύβου τυγχάνειν, καὶ πολὺ πλῆθος εἴσω τοῦ λιμένος ἐνστρέφεσθαι τῶν τε ἐκ τῆς πόλεως χειρουμένων καὶ αὐτῶν δὲ τῶν βαρβάρων, πῇ μὲν

— [попита той] и ме посочи с пръст. — „Това е син му“. И отново стоящият до него човек каза: „И той е клирик, един от служителите в царските дворци. А тези — и той посочи двамата, които бяха зад мен — са му братя. И двамата са синове на този ръководител. Те са неговите по-млади синове и са на различна възраст“. — „А кой е този старец с тях?“ — попита отново грозният съдия. „Брат ми“ — избърза да каже баща ми, като му даде знак с глава да потвърди отговора. Като чу това, той нареди всички да седнат, а сам, като се отдели от другите, ни рече спокойно: „Аз искам да отстраните от себе си всяка лоша мисъл. Това че сте излезли невъоръжени срещу тези, които са ви заловили, и поставеното пред очите ми голямо количество пари ви спасява живота, който за повечето е загубен. И вие занапред не бива да се опасявате, че ще умрете поради коварство, нито моите подчинени ще ви причинят някакво насилие. Идете и се погрижете, както трябва, за себе си и се изпълнете с добри надежди. Така ние ще успеем да отидем в Сирия и аз веднага ще ви отпратя в киликийския град Тарс, за да бъдете пазени там заедно с тамошните пленници до очакваната размяна. За ваш откуп ще послужат пленените в продължение на дълго време от ромеите наши сънародници агаряни. Когато те пристигнат, и вие ще бъдете освободени от окови и всеки ще се върне у дома си.“ След тези думи той отново се обърна към подчинените си и им разправи за нашите работи, като повече говореше на варварски. От нас не остана нищо скрито, тъй като всичко научавахме от този, който ни беше спасил и все още се намираше между нас. (56) Бяхме поставени на едно място, обкръжено от морето и той нареди да ни пазят грижливо. След като стана това, ние за пръв път се освободихме от страх за живота си и поверихме бъдещето на божията промисъл.

Едва тогава ние бяхме обхванати от тревожни мисли за близките си, като че ли едва сега виждахме нещастието. Тревогата за това, как и по какъв начин са умрели или кои от тях са избягнали опасността и са били осъдени като нас на подобно отвличане, нараняваше нашите сърца повече, отколкото извитите ятагани. Но при все това, ние не можахме да се осведомим с положителност за тях поради неотколешното влизане на варварите и понеже всичко беше изпълнено с неясни викове и шум. Вътре в пристанището се движеха гъсти тълпи от пленени граждани и от самите варвари, кои-

ἐγκωμιαζόντων τὰ σκῦλα, πῇ δὲ γυναῖκας καὶ ὑπομάζια βρέφη ἐκ παντὸς τόπου καὶ πάσης οἰκίας βιαίως ἐφελκομένων, ἐλεεινὸν ὀδυρόμενα καὶ τὴν στέρησιν τῶν μητέρων γοερὸν κλαυθμυρίζοντα, ἄλλων τῶν ἀρχόντων τινὰς ἢ τῶν περιφανῶν πλουσίων κατά τινας παραπλησίας ἡμῶν αἰτίας τὸν ὄλεθρον διακρουσαμένους ἀνηλεῶς ἐπισυρομένων· ἤδη γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ πρὸς τοῦ βασιλέως σταλεὶς Νικήτας, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ τῆς περιχώρου στρατηγὸς χειρωθέντες ὑπῆρχον ἔν τισι ναυσὶ βαρβαρικαῖς φυλαττόμενοι. διά τοι ταῦτα οὐδὲν πλέον ἢ πρὸ τοῦδε περὶ τῶν οἰκείων φροντίζοντες ὠφελοῦμεν. — — —
(pp. 557,12—565,21).

58. *Ἐν τούτοις πάλιν ἀπόφασις ἐξήνεκτο παρὰ τοῦ τυράννου, περιέχουσα οὕτως „εἴ τις τῶν συλληφθέντων χρήματά που ταμευσάμενος ἔχει, παρελθὼν ἐν μέσῳ τούτοις ὠνησάσθω τὴν σωτηρίαν· εἰ δέ τις μηδὲν ἔχων λύτρον τῆς ἰδίας ζωῆς φωραθείη, οὗτος τὴν κεφαλὴν τμηθεὶς τῶν ζώντων διαιρεθείη“. προσέταττε δὲ τοῦτο παρὰ τῶν βαρβάρων ἀκηκοὼς ὡς οὐκ ἄν τινα φειδοῦς ἠξίουν, ὅτε κατ᾽ἀρχὰς εἰσήλασαν ἐν τῇ πόλει, εἰ μή που παρ᾽ αὐτῶν ἐκείνων ἐβεβαιοῦντο ἔχειν αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφοις χρήματά τινα πᾶσαν δυνάμενα ἐκφυγεῖν ἔρευναν. ὅσοι δὴ οὖν τῶν ἑαλωκότων ὑπῆρχον ἔχοντες εἴδησιν ἀκριβῆ περὶ ὧν ἦσαν προκεκρυφότες εὐθέως ἐκδήλους ἑαυτοὺς καθίστων κατεπείγοντες τὴν δόσιν ὡς τῆς ζωῆς παραιτίαν· ὅσοι δὲ μηδὲν τοιοῦτον ἔχειν παρ᾽ἑαυτοῖς ἐπεγίνωσκον, ἀλλ᾽ ἐπὶ ματαίαις μόνον ἐλπίσι τὰς συνθήκας ἐπλάσαντο, τὴν σφαγὴν ἐξεδέχοντο ἀναμφιβόλως τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι κεκριμένην. τάττονται δὴ οὖν ἐπὶ τούτῳ τῶν βαρβάρων τινές, ὥστε τοὺς βουλομένους παρέχειν τὰ ἑαυτῶν ἐν ταῖς ἰδίαις ἀποφέρειν οἰκίαις, καὶ εἰ μὲν ἄξια εἴη πλεονεκτικὸν ὀφθαλμὸν κορέσαι, σωτηρίας τε ἀξιοῦσθαι τούτους καὶ αὖθις τοῖς δεσμίοις ἐναριθμεῖσθαι, εἰ δ᾽εὐτελῆ τινὰ καὶ βραχέα καὶ οἷς οὐκ ἂν κρίνοιεν εὐδοκοῦντα τὸν ἀποστείλαντα, τῆς μαχαίρας γενέσθαι. οὐκ ὀλίγος ἦν ἐκ τούτου πάλιν τοῖς χειρωθεῖσιν ὁ κίνδυνος, πολλῶν διακρινομένων ἐκ τῶν ἐχόντων ὕλην τινὰ περισπούδαστον. ἐτελεῖτο δὲ ταῦτα ἐφ᾽ὅλοις νυχθημέροις δέκα, τῆς πληθύος ἀεὶ τῶν χρημάτων ἐκφορουμένης ἀπὸ τῆς πόλεως, τῆς τε λοιπῆς ἀναγκαίας ὕλης, ὅση διὰ σηρικῆς ἐσθῆτος εὐπρεπὴς ἦν καὶ ὅση διὰ λίνου τοῖς ἀραχναίοις ἤριζεν ὑφάσμασιν, ὡς ὄρη καὶ βουνοὺς ἐκτελεῖσθαι τὰς τούτων σωρείας, ἄλλων ἐπ᾽ἄλλοις ἐπιτιθεμένων καὶ τὸν ὑποκείμενον τόπον πληρούντων. χαλκῶν γὰρ καὶ σιδηρέων σκευῶν ἢ τῶν ἐξ ἐρίων ἐσθημάτων οὐμενοῦν οὐδ᾽ ὅλως ἐφρόντισαν, περιττὸν ἡγούμενοι τὴν κτῆσιν αὐτῶν. εἴ που δέ τι τοιοῦτον ἀγαγὼν ἔλαθέ τις, τῷ*

то на едно място се хвалеха с плячката, а другаде насила влачеха от всяко място и къща жени и деца кърмачета, жалко плачещи и скръбно оплакващи раздялата с майките си, докато трети безмилостно влачеха някои от архонтите и от знатните богаташи, които се бяха спасили от гибел по същия като нас начин. Дори самият императорски пратеник Никита, а също и стратегът на областта бяха пленени и се намираха на някой варварски кораб. Поради това ние въпреки старанието си не можахме да научим за домашните нещо повече от преди. — — —

58. В това време тиранинът отново издаде заповед със следното съдържание: „Ако някой от пленените има някъде укрити пари, да излезе напред и да откупи с тях спасението си. Ако ли някой бъде изобличен, че няма никакъв откуп за живота си, да му се отреже главата и така да се премахне от живите“. Той нареждаше това, понеже беше чул от варварите, че те пощадили, когато влезли в града, само тия, които ги били уверили, че имат в скривалищата си пари, които не могат да се открият с никакво търсене. И тъй тези от пленниците, които знаеха със сигурност за това, което бяха укрили, веднага съобщиха и бързаха да го дадат като откуп за живота си. А тези, които си знаеха, че нямат нищо подобно, но бяха обещали само поради празни надежди, очакваха сигурно посичане, което бе решено за нямащите. Затова на някои от варварите бе заповядано да отведат по къщите им тези, които искат да предадат своите ценности, и ако те са достатъчни да задоволят едно алчно око, да им запазят живота и отново да ги върнат при окованите, ако ли пък ценностите са евтини и дребни и такива, които изпратилият ги [предводител] според тях не би харесал, да ги погубят с меч. От това отново се появи немалка опасност за пленените, тъй като мнозина от заможните се съмняваха дали нещата им са ценни. Това се вършеше в продължение на цели десет денонощия, като из града постоянно се изнасяха множество пари и други ценни неща, едни от които бяха прекрасни, понеже бяха от коприна, докато други бяха от лен, който не отстъпваше на паяжина. Купищата от тези неща, слагани едни върху други, образуваха планини и хълмове, които покриваха под себе си земята. Варварите не обръщаха никакво внимание на медните и железните предмети или на вълнените дрехи, защото смятаха за ненужно тяхното придобиване. Ако ли някой тайно донасяше нещо подобно, те го хвърляха в

τῆς θαλάσσης δεδώκασιν ὕδατι, κἀν τούτῳ τοὺς διαδράντας τὸν κίνδυνον ἀμυνόμενοι, ἵνα καὶ αὐτοί τι μετέχωσι τοῦ κακοῦ πολυσχιδῆ καὶ διάφορον τὴν τῶν ἐνυπαρχόντων ζημίαν ἐπαισθανόμενοι.

59. *Ἦν δέ τις μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους τῶν αἰχμαλώτων συλληφθεὶς εὐνοῦχος τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐξόχων εἷς, Ῥοδοφύλης οὕτω καλούμενος, ὃς ἔτυχε πρὸ μικροῦ τοῦ κινδύνου τὴν ἐπὶ δύσιν σταλείς, καί τινων χρειῶν ἕνεκεν πρὸς τῇ πόλει γενόμενος, μεθ᾽ ἡμῶν συγκλεισθῆναι καὶ τῶν ῥηθέντων ἀνιαρῶν μετασχεῖν· ὃς καὶ ἐκόμιζε μεθ᾽ ἑαυτοῦ πλῆθος χρυσίου, ὅπερ ἔλεγεν ἀπάγειν ἐπικουρίας τινὸς χάριν τοῦ κατὰ Σικελίαν στρατοῦ, συμπλεκομένου τοῖς κατὰ τὴν Ἀφρικὴν βαρβάροις ἀεὶ καὶ πολλῆς δεομένου τῆς ἐν τοῖς πράγμασι συνεργίας. οὗτος οὖν κατὰ τὴν νύκτα μεθ᾽ ἣν τοῦ κινδύνου τὴν πεῖραν ἅπαντες ἐδεξάμεθα, ἔλαθεν οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἐξενεγκεῖν τῆς πόλεως τὸ χρυσίον μετὰ καί τινων τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν Στρυμόνος ἐξαποστεῖλαι, χαράξας ἐπιστολὴν περιέχουσαν ἀσφαλῶς φυλάττειν τοῦτο μέχρι τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου. χειρωθεὶς οὖν οὗτος ἤχθη κατὰ τὸ πρόσωπον τοῦ τυράννου. ὁ δὲ τὴν μορφὴν ἀλλοιώσας, ἐμβριθέστερόν τε μᾶλλον ἢ πρότερον εἶχε πρὸς αὐτὸν χρησάμενος, ἀνηρώτα. „ποῦ δή“ φησι „τὸ τοῦ βασιλέως χρυσίον, τὰ δύο τάλαντα ἅπερ ἐπὶ Σικελίαν ἄγειν ἐτάχθης;“ ὁ δὲ „τοῦτο δή“ φησιν, „εἰς ὅπερ κατείλημμαι, δεδιώς, τὴν πολιορκίαν λέγω τῆς πόλεως ἐπείπερ αὐτὸς ἐγὼ δεῦρο τυχὼν ἀδυνάτως εἶχον τοσούτου κινδύνου παρόντος ὑποχωρεῖν καὶ μὴ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ δεικνύναι, πάντων εἰς ἐμὲ βλεπόντων ὡς ἄν τι χρηστὸν αὐτοῖς καὶ τῷ καιρῷ τούτῳ χρήσιμον δυνάμενον παρεσχεῖν, τούτου δὴ χάριν τὸ μὲν χρυσίον ἐκεῖνο τῆς πόλεως ὑπεξήγαγον (οὐ γὰρ ἠδυνάμην ἀκριβῶς περὶ ἀδήλων στοχάσασθαι), ἐγὼ δέ σοι παρέστηκα τήμερον δορυάλωτος, πολλῶν ἄλλων χρημάτων παραίτιος, εἴγε ζῶντά με καὶ ἀβλαβῆ συντηρήσειας.“ ἀχθεσθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ ἀλαζὼν ἐκεῖνος, καὶ τὸν θυμὸν ὁποῖος αὐτὸν εἶχε διά τε τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς φωνῆς ἔκδηλον καταστήσας, βύθιον ἐξεβόησεν. „ἐπειδή περ“ φησὶν „οὐκ ἔμαθεν ἐκ τῶν προκειμένων ἀδιάδραστον εἶναι τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον τοῖς μὴ τὰ οἰκεῖα χρήματα λύτρον παρεχομένοις ὁ τῆς γυναικωνίτιδος οὗτος, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς ἐπίδειξιν ποιεῖται, τὸ πλάσμα τοῦ ψεύδους μέγα καὶ θαυμαστὸν οἷον κατὰ τῆς ἑαυτοῦ προβαλλόμενος σωτηρίας, ῥάβδοις τυπτέσθω τά τε ἰσχία καὶ τὰ*

морските води. По този начин наказваха и избягналите опасността, за да изпитат и те част от злото, като научат, че загубата на блага може да бъде различна и разнообразна.

59. Заедно с останалото множество пленници беше заловен и един евнух на императора, и то един от знатните, по име Родофил[1]. Той бил пратен малко преди нещастието на Запад и понеже дойде поради някаква работа в града, бе заловен заедно с нас и понасяше споменатите несгоди. Той имал в себе си много пари, за които казваше, че ги носел заради някакви нужди на сицилийската войска[2], която непрестанно воювала с африканските варвари и се нуждаела от голяма материална помощ. И тъй през нощта, след която върху всички ни се стовари опасността, той, не зная как, заедно с някои от слугите си изнесъл скришно от града онова злато и го изпратил при стримонския стратег, като написал и писмо, чието съдържание било да пази това злато до свършване на войната. И тъй, след като бе заловен, заведоха го пред лицето на тиранина. А този, като изкриви чертите на лицето си, отнесе се към него с по-голяма от предишната суровост и го попита: „Къде е — казва — царското злато, двата таланта[3], които ти беше заповядано да занесеш в Сицилия?“ А Родофил [отвърна]: „Боейки се от това, в което изпаднах, сиреч от обсадата на града, тъй като аз се намерих тук, без да имам възможност да се измъкна от настоящата толкова голяма опасност и да скрия това, което имах у себе си, понеже всички ме гледаха като човек, който би могъл да им даде нещо, което би било полезно и за момента подходящо, затова аз изнесох това злато извън града (защото не можех да се ориентирам в неясното положение), но сега аз съм ти пленник, източник [за теб] на много други пари, ако ме запазиш жив и здрав“. Недоволен от тези думи и проявявайки п с очи, и с глас гнева, който го беше обхванал, този простак извика, задъхвайки се: „Тъй като този евнух[4] не е разбрал от току-що станалото, че смъртта е неизбежна за тези, които не дадат като откуп своите пари, но се проявява като на сцена и се прикрива с голяма и чудовищна лъжа в ущърб на спасението си, нека бъде

[1] Това е императорският пратеник евнухът Родофил, който се бил отбил в Солун на път за Запад, където отивал с голяма сума пари, предназначена за византийската войска, която се сражавала срещу африканските араби. За Родофил вж. тук стр. 46, бел. 1. [2] Вероятно в почти завладяната от арабите Сицилия по това време е имало все още византийска войска, която е държала някои крепости. Вж. *Васильев*, Византия и арабы, стр. 130. [3] Според други византийски хронисти, напр. Theophanes Continuatus, VI, 21, p. 368_{6-8}, Родофил носел 100 литри злато, което се равнява на около 28 кг. Срв. *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 238, бел. 3 към гл. 60. [4] В гръцкия текст стои *ὁ τῆς γυναικωνίτιδος* „прислужник в женското отделение“.

κατὰ τὸν νῶτον μέρη, ὡς ἂν ἄρτι γνῷ πρῶτον τίνι παρίσταται καὶ περὶ τίνων διαλέγεται, καὶ μὴ χρημάτων ἀλλοτρίων ἀμφισβητῶν τὸν περὶ ψυχῆς ἑαυτῷ περιποιῆται κίνδυνον." οἱ λειτουργοὶ οὖν τῶν ἀδίκων φόνων, ὡς μόνον εἶδον αὐτὸν μεθ' ὑποσυρμοῦ φωνῆς καὶ μανίας τὴν τοιαύτην ψῆφον κατὰ τοῦ ἑστῶτος ἐξενεγκάμενον, θᾶττον λόγου παντὸς τῇ γῇ τοῦτον προσέρραξαν, καὶ τοσαύταις βάλλουσι πληγαῖς ὡς μὴ ἐπὶ πολὺ ἀντισχεῖν τοῦ ἀθλίου τὸ σῶμα ἀλλ' εἰς πολλὰ διαιρεθέν, καὶ τοῖς ὀχετοῖς τῶν αἱμάτων τὸν ὑποκείμενον τόπον πληρῶσαν, οὕτως τὴν ψυχὴν ἐπαφεῖναι, καρτερεῖν ταῖς δριμείαις ἐκείναις ἀλγηδόσιν οὐκ ἐξισχύσασαν. ὡς οὖν ἀπείρηκε καὶ δῆλος ἦν τοῖς ὠμοῖς ἐκείνοις δορυφόροις, μηκέτι τὰς πληγὰς ἀφιεῖσι καὶ μετὰ θάνατον, μόλις ποτὲ τῆς κατεχούσης ἑαυτὸν ὀργῆς περιάρας ὁ δυσέντευκτος θὴρ „ἔστω" φησί „μετὰ τοῦ χρυσίου ἐκείνου καὶ οὗτος εἰς ἀπώλειαν· ἀλυσιτελὲς γάρ, ὡς ἔοικεν, καὶ εὑρεθὲν ἂν διεδείκνυτο."

60. Τοῖς δὲ τῶν νηῶν ἀρχηγοῖς προσέταττε σκευάζεσθαι πρὸς τὸν ἀπόπλουν, τὴν νεάζουσαν κούραν τοῦ πλήθους ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν πρῶτον ταῖς ναυσὶν εἰσενεγκόντας, μὴ κατὰ συγγένειαν ἀλλὰ διακεκριμένως, ἵν' ἔχωσι κἂν τούτῳ τιμωρίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, τὴν φυσικὴν ἐξ ἀλλήλων διαίρεσιν, εἶθ' οὕτω τὰ χρήματα, καὶ ὅσα ἄλλα τῶν συνειλεγμένων φανεῖεν χρήσιμα, συμφορήσαντας αὐτάρκη ταῖς ναυσὶ τῶν ἀγωγίμων ἐμποιῆσαι τὸν φόρτον. ἤγετο οὖν τὸ νεάζον πρόσωπον ἅπαν, τοῦτο μόνον κατηγορίαν ἔχον, τὸ ἀνθηρὸν τῆς ἡλικίας ἢ τῶν προσώπων τὴν ὡραιότητα. κἂν γὰρ ἡ σύγχυσις τῶν λυπηρῶν ἅπαντας πρὸς τὸ σκυθρωπὸν ἦγεν, ἀλλ' ὁ φυσικὸς χαρακτὴρ ἐδήλου ταῖς ὄψεσι τὴν εὐγένειαν· καὶ πρόφασις ἦν τοῖς πολλοῖς τὸ κάλλος, ἐν τοῖς δεινοῖς αὐτοὺς προδιδόμενον. ἀλλὰ ποῖον τούτων πρῶτον ἐξείπω; ποῖον δὲ κατ' ἀξίαν ἐλεεινότερον κρίνω; ὁπότε συμμιγής τις καὶ σφοδρὸς ἀνήγερτο θρῆνος διχοτομουμένης τῆς φύσεως, ἀλλήλους τοὺς ἀγχιστεῖς ἀνακαλουμένους καὶ τὸν χωρισμὸν δυσχεραίνοντας. καὶ γὰρ ἦν ἰδεῖν τοὺς τῷ πάθει συγκεχυμένους, ἄνδρας γυναῖκας, ἀκμάζοντας παῖδας, ὁμοῦ πάντας δεινὸν ἀλαλάζοντας καὶ ἑαυτοὺς διαρρηγνύντας, καὶ μηκέτι κατέχειν τὴν ἀθυμίαν τῶν τοσούτων ὀχληρῶν ἐξισχύοντας, ἀλλὰ δηλοῦντας ταῖς οἰμωγαῖς τὴν ἔνδον τῆς καρδίας διάθεσιν, ὡς ἅπασα καταπίμπραται τῶν πειρασμῶν ταῖς φλογώσεσιν. ὡς γὰρ βιαίως οὕτως ἐξ ἀλλήλων διαιρεθέντες φύρδην ταῖς ὁλκάσιν εἰσήχθησαν, εὐρείαις τε οὔσαις καὶ ἱκαναῖς πολλοῖς πλήθεσιν ἐξαρκεῖν, οὐ κατάστοιχα, οὐδ' ὡς ἄν τις εἴποι, ἐν αὐτάρκει τόπῳ τοῦ σωματικοῦ ὄγκου τῶν εἰσελθόντων ἕκαστος τὴν καθέδραν ἐλάμβανεν, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἅπαξ κατενεχθείς, τοῦτο μόνον ἀπεκεκλήρωτο, μὴ

бит с тояги най-жестоко, и то по гърба, за да узнае най-после пред кого стои и за какво говори и да не излага живота си на опасност, като спори за чужди пари". Изпълнителите на несправедливите убийства, щом видяха, че той със задъхващ се глас и злобно произнесе такава присъда срещу изправилия се пред него човек, тозчас проснаха Родофил на земята и му нанесоха толкова удари, че тялото на нещастния не можа дълго да изтрае, но, разкъсано на много места и напоило земята под себе си с потоци кръв, издъхна, не можейки да понесе страшните мъки. И тъй, след като беше смазан и това стана ясно за тези жестоки войници, които и след смъртта все още не прекратяваха ударите, едва тогава неумолимият звяр се съвзе от обхваналия го бяс и каза: „Нека и този загине заедно със златото си! То, както изглежда, и да беше намерено, не би ни ползувало."

60. На началниците на корабите той заповяда да се приготвят за отплуване, като натоварят на корабите най-напред младите от множеството мъже и жени, не по сродство, но разделени, за да понесат и в случая необикновено наказание — физическа раздяла един от друг. След това по същия начин той заповяда да донесат парите и всичко друго от събраното, което изглежда полезно, и да натоварят на корабите достатъчен товар стоки. И тъй помъкнаха всички младежи, които имаха само тази вина — цветущата си младост или хубавите си лица. И макар струпалите се страдания да бяха направили всички тъжни, все пак в тяхното държане окото откриваше благородство. За повечето повод да изпаднат в тези ужаси беше красотата им. Но отгде да започна най-напред? Кое заслужава да бъде сметнато за по-голямо? Вдигна се общ и страшен плач, тъй като се разкъсваше едно естествено цяло. Роднини се викаха едни други и оплакваха раздялата. Можеше да се види как смазани от мъка мъже, жени, юноши, деца всички заедно се вайкат страшно и си раздират гърдите, понеже не можеха повече да сдържат отчаянието си от толкова много мъки и с плача си разкриваха сърцето си, което цяло гореше в пламъците на тези изпитания. Така насилствено разделени едни от други, те бяха безредно натоварени на корабите. Макар последните да бяха широки и достатъчни да поберат много народ, никой от влезлите не получи място по ред или, както би помислил човек, достатъчно за тялото си, но всеки получаваше само това място, където веднаж беше се намерил слу-

δυνηθεὶς ἐν ὅλαις ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις ἕως μιᾶς παλαιστῆς τόπον ἐφευρεῖν, ἵν' ἀνακλιθεὶς ἀνάπαυσιν δῷ κἂν βραχεῖαν τῷ σώματι. (61) *πᾶσαι δὲ αἱ νῆες τῷ τρόπῳ τούτῳ πεπλήρωντο, τέτταρες [γὰρ] οὖσαι, καθὼς ἔφημεν, καὶ πεντήκοντα. ἔτι δὲ πλῆθος ἦν περιττεῦον, ἄξιον καὶ αὐτοῖς κρινόμενον τῆς ἀποδημίας. οἱ οὖν βάρβαροι συναγαγόντες τὰς νῆας τῆς πόλεως, αἷς ἐχρῶντό ποτε πρὸς τὸ τὸν σῖτον ἐπικομίζειν οἱ καθ' ἡμᾶς ἔμποροι, ἔτι δὲ καὶ ἃς ἡμεν βυθίσαντες κατὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ λιμένος σοφίσματί τινι ἀνελκύσαντες, ὃ καὶ ἐνήργησαν διά τινων στροφίγγων τοῖς ἐκεῖσε προβόλοις ἐπιτετηδευμένων καὶ τὴν ἐπίνοιαν ἐργώδη δεικνύντων, ἑλισσομένων τινὶ τεχνάσματι καὶ διὰ τῶν ἀπῃωρημένων κάλων ἀνελκυόντων τὸ ὑποκειμένον, — οὕτως οὖν καὶ ἄλλων νηῶν πληθὺν εὐπορήσαντες εἰσεκόμισαν ἅπαντας, ὡς μηδένα πώποτε τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων παραλειφθῆναι. ἐξ ὧν ἁπάντων οὐκ οἶδα εἴ πού τις τῶν ἀρρένων τὸν ἴουλον ἐτετρίχωτο ἢ κἂν μία τῶν γυναικῶν ἥβασκεν. πάντες δὲ καὶ πᾶσαι νέαν ἦγον τὴν ἡλικίαν, καὶ τούτων μάλιστα τὰ ἀρτιγενῆ βρέφη. οὓς ἄν τις καθ' ἕνα λογιζόμενος κατεκλᾶτο, μὴ σθένων ὁρᾶν τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἀτυχήματα.*

чайно, и през всичките следващи дни не можеше да намери педя място, за да полегне и да даде кратка почивка на тялото си. (61) Всички кораби, на брой, както казахме, 54, бяха натоварени по същия начин. А останаха още много пленници, които според варварите заслужаваха да бъдат откарани. И тъй варварите събраха градските кораби, с които някога нашите търговци си служеха, за да доставят жито. Те извадиха също и корабите, които ние бяхме потопили при входа на пристанището, с едно приспособление, което направиха от някакви макари, закрепени на тамошните скали и представляващи сложно съоръжение. Тези скрипци се въртяха с някакво устройство и с висящи въжета извличаха това, което беше под водата. Като се снабдиха по този начин и с много други кораби, те натовариха всички пленници, така че не бе оставен никой от тези, които бяха определени за товарене. От всички тях аз не зная дали някое момче си бе обръснало мъха на брадата или някое момиче бе достигнало зряла възраст. Всички бяха твърде млади и дори повечето младенци. Човек би заплакал, ако си помисли за всеки един от тях, нямайки сила да гледа отделните им нещастия.

62. *Καθ' ἡμῶν δὲ τῶν κατὰ διαφόρους αἰτίας ἐκφυγόντων τὸ ξίφος ἐκηρύχθη τοιαύτη παρὰ τοῦ τυράννου καὶ αὖθις ἀπόφασις, ὥστε τοὺς μὲν ἐξ ἡμῶν, καὶ μάλιστα ὅσους ἔδοξε τὰ τοῦ πλοὸς ἐγκαρτερῆσαι δυναμένους ἐπίπονα, μετ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν στρατηγῶν διαιρεθέντων εἰσελθεῖν ἀνὰ πέντε ἐφ' ἑκάστης τῶν βαρβαρικῶν νηῶν, τηρεῖσθαί τε χάριν τοῦ πρὸς τὴν Ταρσὸν διαπεμφθῆναι λόγῳ τῆς εἰρημένης καταλλαγῆς· τοὺς λοιποὺς δέ, ὡς μηδέν τι χρηστὸν αὐτοῖς δυναμένους πορίζειν, εἴ γε τῆς ἀποδημίας μετάσχωσι, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀνωφελῆ φόρτον αὐτοὺς ἐπισύρεσθαι, ἔδοξεν ἐπαφεῖναι τῇ πόλει, οὐδὲ τοῦτο φειδοῦς τινὸς ἕνεκεν, οὐδ' ὅτι τῷ θεῷ παρεῖχε, καθώς τινες τοὺς βαρβάρους πράττειν ἀλόγως φιλονεικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετά τινος μεθόδου καὶ μοχθηρᾶς ἐπινοίας, ἵν' ἐν μηδενὶ φανείη τῶν πεπραγμένων ἀσυντελής, ᾧ μὴ κέρδος ἑαυτῷ συμπορίσοιτο. ἀκριβῶς γὰρ εἰδὼς ὡς μετὰ μικρὸν ἔσεσθαι μέλλει τῶν αἰχμαλώτων ἡ διὰ τῆς καταλλαγῆς ἀπολύτρωσις, ἐσοφίσατο μηδὲ τούτους εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐλευθερίας τυχεῖν. καὶ σκόπει τὸ πανοῦργον τοῦ δράματος. ἐρχομένοις γάρ τισι μετὰ τὸ τὴν πόλιν ἁλῶναι, τοῖς ὁπωσδηποτοῦν διαδρᾶσι, καὶ τοὺς ἰδίους αἰχμαλώτους ὠνουμένοις, συνείπετο μετ' αὐτῶν καί τις ἀνὴρ καλούμενος Συ-*

62. По отношение на нас, които по различни причини бяхме избягнали меча, тиранинът издаде следното решение: тия от нас, най-вече за които смяташе, че могат да издържат несгодите на плаването, да бъдат разпределени между началниците и да се качат по петима на всеки варварски кораб и да бъдат пазени, за да бъдат изпратени в Тарс във връзка със споменатата размяна. Останалите пък, които не можеха да им бъдат от полза и които, ако бяха взети за отвеждане, биха били по-скоро безполезен товар, той реши да остави в града, и то не поради някаква милост или защото беше дал обет на бога, както някои твърдят глупаво, че така постъпвали варварите, но с някаква умисъл и лошо намерение, та да не изглежда, че е постъпил незаинтересувано в някоя работа, която не ще му донесе печалба. Знаейки сигурно, че след малко време [другите] пленници ще бъдат освободени при размяна, той измисли начин и тези да не получат свободата си без нищо и даром. И виж ти мръсната му постъпка! След превземането на града някои, които бяха успели да избягат, се връщаха, за да откупват своите пленени близки, и с тях беше един мъж по име Симеон[1], мъдър и житейски много опи-

[1] Симеон бил също императорски пратеник, дошъл по някаква важна работа. Срв. *Златарски*, История, I. 1, стр. 334 и сл.

μεών, φρονήσει βεβηκὼς καὶ διὰ πείρας ὢν πολλῶν πραγμάτων, ὃς ἦν πρὸς τοῦ βασιλέως σταλεὶς δι' αἰτίαν τινὰ χρειώδη πρὸ μικροῦ τῇ πόλει, περὶ ἧς νῦν οὐκ ἀναγκαῖον εἰπεῖν. τούτοις οὖν καθ'ἑκάστην μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀπόπλου συχνῶς ἐρχομένοις ἀνεκοινώνησε τὴν κατὰ τῶν εἰρημένων βουλὴν ὁ δεινὸς οὗτος Λέων, εἰπὼν πρὸς αὐτούς (63) *ὡς ἐγὼ ἀπεχθῶς φησί, φερόμενος ἐξ ἀρχῆς καθ'ὑμῶν οὐκ ἔκρινον ζωῶσαι τῶν ἁλόντων οὐδένα· τίς γὰρ ἐκ θεοῦ μισθὸς πολεμίοις ἀνδράσιν ἐν καιρῷ νίκης τὸν θάνατον συγχωρεῖν, ὃν αὐτοὶ μᾶλλον ἐτέκταινον καθ'ἡμῶν; ἀλλ'ἐπειδὴ χρεία τις ἐπείγει, καθ' ἣν ἐστιν ἐπάναγκες ζωωθῆναι τούτους, εἴπερ αἰσίου τύχοι τοῦ πέρατος, περὶ τούτου καθ'ἑαυτοὺς ὑμεῖς σκέψασθε. ἐπείγομαι γὰρ ἤδη τοῦ καιροῦ με καλοῦντος πρὸς τὴν ἰδίαν ἀποπλεῖν πατρίδα. δύνασθε οὖν ἀντιποιηθῆναι τούτων ὄντων διακοσίων τὸν ἀριθμὸν δι'ἐγγράφου ἐγγύης, ὡς λαβεῖν ἡμᾶς ἀντ'αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς καταλλαγῆς ἰσαρίθμους Ἀγαρηνούς, πεῖσαί τε τὸν κρατοῦντα τῶν Ῥωμαίων τὰ σκῆπτρα μηδεμίαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν ἔχειν, ἀλλὰ συνθέσθαι ὑφ'ὑμῶν πεπραγμένοις; ἢ δεδίττεσθε μὲν τὴν ἐγγύην ὡς μὴ ἐν ὑμῖν κειμένην, ἄδηλον ὂν εἰ παραδεχθήσεται ὑπ'ἐκείνου ἢ μή, ἐν οὐδενὶ δὲ τίθετε τοσοῦτον κακόν, μικρᾶς προθυμίας μέγαν προξενοῦντες τοῖς ὁμοφύλοις τὸν ὄλεθρον; εἴπατε οὖν ὁποτέρῳ τούτων στοιχεῖτε, ἵν' ἑνί γε τὴν ψῆφον δῶμεν, ἢ τοῦ ζωῶσαι ἢ τοῦ ἀπαλλάξαι αὐτούς. ὁ οὖν ῥηθεὶς Συμεών, ἅτε δὴ τῶν ἄλλων προέχων, πρὸς αὐτὸν ἔφη „ἐγὼ ταύτην τὴν ἐγγύην μόνος κατεγγυῶμαι, σαφῶς εἰδὼς τὸ περὶ πάντα φιλάνθρωπον τοῦ καθ'ἡμᾶς αὐτοκράτορος, καὶ ὡς δίχα λόγου παντὸς παρέξεται τούτων ἕνεκεν, ἐξ ὧν ἔχει δεσμίων Ἀγαρηνῶν, τοσούτους ὅσοι καὶ οὗτοι τυγχάνουσιν ὄντες· οὓς καὶ αὐτὸς ἐγὼ τῇ Ταρσῷ διακομίσω, ἵν' ἐπ'ἐμοὶ πάλιν τὰ περὶ τῆς ἐγγύης λυθῇ, καὶ μηδὲν ἔχῃς κατ' ἐμοῦ προφέρειν, ἐπὰν τὴν ὀφειλὴν ἐκπληρώσω. μόνον τύχωσι κἂν οὗτοί τινος σωτηρίας, ἵνα συλλέξαντες ταφῇ δῶσι τῶν ἀποιχομένων τὰ σώματα, ἃ διὰ πάσης τῆς πόλεως κείμενα καὶ αὐτὸν τὸν ἀέρα πρὸς θρῆνον ἐφέλκεται." ταῦτα ἀκούσας ὁ κακοήθης ἐκεῖνος, ἔγγραφόν τε πείσας τὸν αὐτὸν Συμεὼν καὶ ἐνώμοτον παρασχεῖν τὸν περὶ τῶν συνθηκῶν τούτων λόγον, ἀπολυθῆναι πάντας ἐκείνους τοὺς ἐξ ἡμῶν περιττεύσαντας ἄνδρας ἐπέτρεψεν.*

тел, който преди известно време беше изпратен от императора в града поради някаква важна причина, за която сега не е необходимо да говоря. На тези хора, които пристигаха непрекъснато всеки ден до отплуването, страшният Лъв съобщи решението си за гореспоменатите [пленници], като им рече: (63) „Настроен против вас — казва — враждебно още от началото, аз реших да не пощадя никого от пленените. Що за божия милост е във време на победа да спасявам враговете от гибел, която те са ни готвели още по-ревностно? Но тъй като ми се налага те да останат живи, щом предначинанието ми завърши успешно, то помислете върху следното. Аз съм принуден, тъй като не разполагам с време, да отплувам за отечеството си. Можете ли вие да дадете писмена гаранция, че срещу тези пленници, на брой 200, ние ще получим от вас в момента на обмяната същото число агаряни и да убедите владетеля на ромейския скиптър да не оспорва това, но да одобри направеното от вас? Или вие се боите да дадете гаранция, тъй като това не е във ваша власт, понеже не е сигурно дали императорът ще я приеме или не? И пет пари не давате за това толкова голямо нещастие и със своето нехайство навличате върху съгражданите си голяма напаст? Кажете прочее, какво решение ще вземете, за да реша и аз да живеят ли или да умрат". А споменатият Симеон, тъй като беше по-високопоставен от другите, му отговори: „Аз лично поемам върху себе си тази гаранция, тъй като добре познавам съвършеното човеколюбие на нашия император и че той без колебание ще даде толкова от пленените агаряни, които има, колкото са тези пленници. Аз самият ще ги заведа в Тарс, за да се изпълнят в мое присъствие условията около гаранцията и за да не можеш да ме упрекнеш в нищо, след като изпълня задължението си. Само че нека тези [пленници] бъдат освободени, за да съберат и погребат телата на загиналите, които лежат из целия град и карат самия въздух да плаче." Като чу тези думи, коварният Лъв накара Симеон да му даде писмено клетвено поръчителство за това споразумение и заповяда да бъдат освободени тези от нас, които бяха останали.

64. *Ἐπειδὴ δὲ τὰ περὶ τούτου καλῶς εἶχεν αὐτῷ καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἦν τὸ πανούργευμα, ἕτερον πάλιν οὐκ ἔλαττον τούτου τῇ δολιότητι τῶν φρενῶν ἐπενόησε. πυρποληθῆναι γὰρ ἅπασαν τὴν πόλιν προσέταττεν, ἵν'ᾖ καὶ τοῦτο αὐτῷ οὐ τὸ τυχὸν παρεμπόρευμα· ᾔδει γὰρ ὡς οἱ τοὺς αἰχμαλώτους*

64. След като успя да нареди добре това и коварният му план бе сполучил, той отново замисли друго коварство, не по-малко от предишното. Той заповяда да се запали целият град, за да може и от това да извлече печалба. Защото знаеше, че тези, които откупваха пленниците, ще бъдат принудени

βουλόμενοι οὐδὲ τοῦτο πράττειν αὐτὸν ἐξ ἀνάγκης ἀνάσχοιντο, αἱρούμενοι μᾶλλον αὐτοὺς ἐκείνους καταπρησθῆναι ἢ τοιοῦτόν τι κἂν ἀκοῇ παραδέξασθαι. μήπω γὰρ τῶν βαρβάρων διὰ μέσου τῆς πόλεως τὴν φλόγα διασπειράντων, ἀλλ' ἔτι τὰς πλησιαζούσας τῇ θαλάσσῃ πυρπολούντων οἰκίας, μόνον ὅτι πρὸς τὸ καταβάλλειν τὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως τιμὰς οἱ παρόντες πρὸς ἀλλήλους ἐκύρωσαν, καὶ πάλιν πρόσταγμα πανταχοῦ διεπέμπετο παύεσθαι τῆς οἰκείας συνεργίας τὸ πῦρ, ὡς εἰς χρηστὸν αὐτῷ πέρας καὶ ταύτης προελθούσης τῆς ἐπινοίας. οἱ γὰρ ἄνδρες ἐκεῖνοι σὺν τῷ ῥηθέντι Συμεών, μὴ ἔχοντες ἀλλοθέν ποθεν καταβάλλεσθαι τὴν περὶ τούτου ποσότητα, τὰ δύο ὑπέσχοντο τοῦ χρυσίου τάλαντα ἅπερ ἦν ὁ θανὼν ἐκ τῶν ῥοπάλων εὐνοῦχος πρὸς τὸν Στρυμόνα ἐξαποστείλας· ἃ καὶ θᾶττον ἀγαγόντες διά τινων ταχυδρόμων ὅθεν ἐκρύπτοντο, καὶ τοῖς βαρβάροις ἐναριθμήσαντες, οὕτως τὴν πόλιν τῆς πυρκαϊᾶς ἐρύσαντο (pp. 567,16—576,21).

да не допуснат да се извърши това, като предпочетат самите те да изгорят, отколкото дори само да чуят за подобно нещо. Варварите не бяха успели да разпръснат огъня сред града, но още палеха близките до морето къщи и присъствуващите граждани се споразумяха помежду си да дадат откупа за града. И отново навсякъде бе разпратена заповед да се спре пожарът, тъй като и този му замисъл сполучи. Понеже нямаше откъде другаде да броят стойността за това, тези мъже заедно със споменатия Симеон обещаха двата таланта злато, които убитият с тояги евнух беше изпратил в Стримон. Като ги донесоха чрез бързоходци от мястото, където бяха скрити, те ги дадоха на варварите и така спасиха града от опожаряване.

V. „ЧУДОТО“ НА СВ. ГЕОРГИ

Сред „чудесата“, приписвани на великомъченик Георги Кападокийски, се намира едно „чудо“, което се отнася до събитията от българската история през първата четвърт на X в. Това „чудо“ е изложено според една агиографска схема, която се повтаря и при още две други „чудеса“ на светеца, — чудотворно освобождаване на пленник от чужд плен. Докато другите две „чудеса“ се отнасят до освобождение на младеж, попаднал в плен у сарацините (арабите) в Сирия и на младеж от Митилин, заробен от критските араби, третото „чудо“ разказва за освобождението на сина на Лъв Пафлагонски, на име Георги, пленен от българите. Няколко конкретни посочвания в това „чудо“ дават повод да се смята, че в неговата основа лежи разказът за реално събитие и че именно то е послужило като образец на другите две „чудеса“, па и вероятно на едно „чудо“ от подобен характер, приписвано на св. Николай Мирликийски. В разказа се съдържат някои очевидно легендарни съобщения. От известни подробности се вижда, че войната, в която бил пленен Георги, синът на Лъв Пафлагонски, трябва да се датира към първата четвърт на X в. Става дума, много вероятно, за византийското нападение в българските земи през лятото на 917 г., а пленяването на младежа Георги ще да е станало в сражението при Ахелоя на 20 август 917 г., когато византийската войска претърпяла пълно поражение В текста се съдържат освен това някои интересни битови подробности из живота на византийското и българското население от онази епоха. Разказът ще да е бил съставен през X в., обаче преписвачите са добавили и изменили някои подробности в изложението. Като увлекателно четиво този разказ е намерил широко разпространение и през по-късно време бил преведен и на български.

РЪКОПИС: Cod. Mosq. gr. 381 (a. 1023).

ИЗДАНИЕ: Miracula S. Georgii. Ed. J. B. Aufhauser. Lipsia, 1913, pp. 18—40, гдето е добавена и една простонародна гръцка преработка.

КНИЖНИНА: *J. B. Aufhauser*, Das Drachenwunder des hl. Georg in der griechischen und lateinischen Überlieferung. Leipzig, 1911, p. 27. — *Хр. М. Лопарев*, Новейшая литература о св. Георгия Победоносца. ВВр. XX (1913), стр. 2 и сл. — *К. Миятев*, Нови данни за българите през X в. ИБАИ, VI (1930), стр. 281—283. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 441—442. — Новобългарски превод на „чудото“ по друга редакция: Живота, страданията и чудесата на светаго великомъченика, победоносца и чудотворца Георгия. С прибавление как се е създала светата славяно-българска обител на Атона, Света Гора, 1906, стр. 40—45. — *Ив. Дуйчев*, Разказ за „чудото“ на великомъченик Георги със сина на Лъв Пафлагонски — пленник у българите. Изследвания в памет на К. Шкорпил, София, 1961, стр. 189—200. *I. Dujčev*, Due note di storia medievale, Byzantion, XXIX—XXX (1959—1960), p. 259—261 (Mélanges C. Giannelli).

MIRACULUM S. GEORGII

Διήγησις περὶ τοῦ παραδόξου θαύματος τοῦ ἁγίου καὶ πανενδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ γεγονότος εἰς ἀχμαλ[ωτ]ισθέντα παῖδα καὶ παρ᾽ ἐλπίδα σωθέντα

Εἰδέναι ὑμᾶς βούλομαι, ὦ φιλόχριστον ἄθροισμα καὶ ἱερὸν ἀκροατήριον, ὅτι οἱ τῆς τῶν Παφλαγόνων χώρας οἰκήτορες μεγίστην πίστιν καὶ πόθον διάπυρον εἰς τὸν πανένδοξον καὶ μεγαλομάρτυρα Γεώργιον κέκτηνται, ὥστε τούτῳ ἱεροὺς καὶ σεβασμίους ναοὺς καὶ δείμασθαι καὶ σέβεσθαι καὶ σχολάζειν ἐκ πόθου αὐτοῖς ἐπισπεύδουσι, καὶ τὰς τούτου ἑορτάς τε καὶ πανηγύρεις πιστῶς καὶ αἰσίως ἐκτελεῖν προτεθύμηνται, καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς Ἀμαστρίδος διάγοντες ὡς παρακατιὼν ὁ λόγος δηλώσειεν.

Ἐν οἷς ἐν τόπῳ τινὶ λεγομένῳ τοῦ Ποταμοῦ ἤτοι τοῦ Οἰκιακοῦ ναὸς αὐτοῦ ἵδρυται περικαλλὴς καὶ σεβάσμιος, ἐν ᾧ πάντες οἱ μετὰ πίστεως προστρέχοντες τὰς αἰτήσεις ἑτοίμως λαμβάνουσιν. ἄνθρωπος δέ τις ἦν ὀνόματι Λέων, εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν καὶ ἐν αὐταρκείᾳ πλούτου διαβιούς· ἔσχε δὲ γυναῖκα σεμνοπρεπεστάτην, ὀνόματι Θεοφανὼ ὁμοιότροπον τῆς αὐτοῦ ἀγαθῆς προαιρέσεως (p. 18,1—19,10).

ἦν δὲ καὶ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις τεταγμένος ὁ ἀνήρ, ὃς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν ἀπαραιτήτως ὑπηρετῶν διετέλει· τίκτεται δὲ αὐτοῖς παιδίον ἀρρενικόν, ὅπερ μετὰ πίστεως εἰλικρινοῦς ἐν τῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος πανσέπτῳ ναῷ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ἀναγεννήσαντες καὶ τῷ τοῦ μάρτυρος πόθῳ θελγόμενοι Γεώργιον αὐτὸν ἐπωνόμασαν. ἀπογαλακτισθέντος δὲ τοῦ παιδὸς Γεωρίου εἰς ἱερῶν γραμμάτων μάθησιν τοῦτον δεδώκασι τῷ ἐκεῖσε ἱερεῖ καὶ προσμοναρίῳ τοῦ πανσέπτου ναοῦ τοῦ μάρτυρος (pp. 19,15—20,6).

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων γέγονεν ἡ τῶν δυτικῶν ἐθνῶν πρὸς ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς σφοδροτάτη ἐπανάστασις, λέγω δὴ Βουλγάρων καὶ Οὔγγρων καὶ Σκυθῶν καὶ Μήδων καὶ Τούρκων, ὥστε μονονουχὶ τὰ πλησιάζοντα αὐτοῖς μέρη καταλυμήνασθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλεύουσαν θεοπύργωτον ἡμῶν πόλιν πορθῆσαι ἐβουλεύοντο, εἰ μὴ ἡ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ φιλανθρωπία καὶ πρόνοια φροῦδον αὐ-

„ЧУДОТО“ НА СВ. ГЕОРГИ

Повествувание за необикновеното чудо на светия всеславен великомъченик Георги, извършено от него спрямо попадналото в плен и неочаквано спасено момче

Желая да знаете, о христолюбиво събрание и свето слушателство, че жителите на пафлагонската земя[1] и особено онези които обитават в околността на Амастрида[2], както по-нататък словото ще покаже, питаят преголяма вяра и гореща любов към всеславния и великомъченик Георги, та са му построили свещени и божествени храмове, благоговеят (пред него) и поради обич се стремят да пребивават в тях, а неговите празници и тържества се стараят да празнуват набожно и честито. Там на едно място, наречено Река или Оикиакос, бил построен един негов прекрасен и свещен храм, в който молбите на всички, които се притичвали с вяра, незабавно били изпълнявани. Имало един човек на име Лъв, който бил благочестив, боял се от бога и прекарвал живота си в достатъчно богатство. Той имал жена на име Теофано, твърде благоприлична и подобна нему по благонравие.— — — Мъжът бил включен във войнишките списъци[3] и неотклонно изпълнявал военната служба. Родило им се мъжко дете, което те с чиста обич възродили чрез светото кръщение в многопочитания храм на светия великомъченик и, привлечени от обич към мъченика, нарекли го Георгий. След като детето Георгий било откърмено, те го дали при тамошния свещеник и просмонарий[4] на многопочитания храм на мъченика, за да научи свещеното писание.— — —

След като станали тези неща, надигнали се с преголяма сила срещу нас, християните, народите на Запада[5], сиреч българите, угрите, скитите, мидите и турките[6], та не само опустошили близките тям области, но щели да разорят и нашия царствуващ богоукрепен град, ако човеколюбието и промишлението на всемогъщия бог не осуетило

---

[1] Тема Пафлагония обхващала част от южното черноморско крайбрежие и граничела с темите Букеларий на запад и Армениакон и Харсианон — на изток и югоизток. [2] Градът Амастрис, разположен на южното черноморско крайбрежие в Пафлагония. [3] Лъв принадлежал към съсловието на стратиотите. [4] Просмонарий — църковен пазач. Срв. *Du Cange*, Glossarium s. v. [5] Под Запад (*Δύσις*) във византийските извори се разбират обикновено земите на Балканския полуостров. [6] Обозначенията са неточни. В това твърде общо посочване трябва да се изключи името на мидите, които не са обитавали в западните области на империята. С името скити житиеписецът вероятно отново обозначава маджарите. Името турки също би могло да се тълкува като означение за маджарите, наричани „западни турки“; вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, pp. 391—322. Вероятно в упоменаването на маджарите се крие спомен за техните нахлувания във Византийската империя през X. в. Ако посочванията на житиеписеца се приемат за верни, следва да се допусне, че на страната на българите в 917 г. са воювали като съюзници и маджарите.

τῶν τὰς βουλὰς ἀπετέλεσεν. οἱ δὲ τὰ ʽΡωμαίων σκῆπτρα κατέχοντες προστάττουσι πανταχοῦ τοὺς ὑπ' αὐτῶν γενομένους καὶ στρατοπεδαρχοῦντας τοῖς ʽΡωμαικοῖς στρατεύμασι. τούτου οὖν τοῦ ἀπαραιτήτου καὶ ἐπαχθοῦς προστάγματος κατεπείγοντος, ὁ προειρημένος στρατιώτης Λέων εἰς γῆρας ἐληλακώς, οὐκ ἠδύνατο τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν καὶ ὁδοιπορίαν τελέσαι· διὰ τοῦτο καὶ ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ υἱὸν Γεώργιον, κομιδῇ νέον ὄντα καὶ τὴν τῶν μειρακίων ἡλικίαν ἀρξάμενον, ἀντ' ἐκείνου εἰς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν ἐκπέμψαι ἐβουλεύσατο, ὅντινα λαβὼν ἅμα τῇ τούτου μητρὶ εἰς τὸν τοῦ ἁγίου μάρτυρος ναὸν ἀπῄεσαν τοιαύτας ἱκετηρίους καὶ θρηνώδεις φωνὰς πρὸς τὸν μάρτυρα λέγοντες· „Ἅγιε μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Γεώργιε, σοὶ παρατιθέμεθα τοῦτον ἡμῶν τὸν μονογενῆ καὶ φίλτατον υἱόν, ὃν καὶ τῷ σῷ πόθῳ θελγόμενοι, Γεώργιον ὠνομάσαμεν· σὺ αὐτὸν διατήρησον, σὺ αὐτὸν κυβέρνησον, σὺ αὐτὸν κατευόδωσον καὶ ἀσινῆ καὶ ἀλώβητον πάλιν ἡμῖν ἀποκατάστησον, ὅπως ἐπὶ πλεῖον τὴν πρός σε πίστιν καὶ εὐχαριστίαν ⟨προσεπιτείνωμεν⟩ ὡς κατὰ πάντα σὲ ἔχοντες προνοητὴν καὶ ὑπέρμαχον.“

Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων γοερῶς τε καὶ ὀδυνηρῶς ἱκετεύσαντες καὶ ἐπευξάμενοι, ἀπέστειλαν τὸν ἑαυτῶν υἱὸν Γεώργιον μετὰ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν θρηνοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι, καὶ οὐ διέλειπον ἀδιαλείπτως ὑπὲρ αὐτοῦ νύκτωρ τὲ καὶ μεθ' ἡμέραν τὸν ἅγιον παρακαλοῦντες καὶ ἐκβιαζόμενοι τοῦ συνοδεῦσαι καὶ ἐνισχῦσαι καὶ τὰ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ προνοήσασθαι καὶ σεσωσμένον καὶ ὑγιῆ τοῦτον ἀπολαβεῖν.

Συνηθροίσθησαν δὲ ἀπὸ πάσης ἐπαρχίας καὶ χώρας τῆς ὑπὸ τῆς ʽΡωμαϊκῆς στρατοπεδαρχίας τεταγμένης πλήθη λαῶν ἄπειρα, καὶ κατήντησαν ἐν τοῖς μέρεσι τῶν προλεχθέντων ὀλεθρίων ἐθνῶν, ἐν τόπῳ ἀνεπιτηδείῳ παρὰ θάλασσαν. οὕστινας οἱ πολέμιοι ἐχθροὶ ἔνοπλοι ἐξαίφνης ἐπαναστάντες ἐξέπληξαν καὶ ἐξηφάνισαν καὶ τοῦτο οἶμαι διὰ τὴν ἄμετρον πληθὺν τῶν ἀνομιῶν καὶ ἀδικιῶν ἡμῶν τοῖς ἀνεφίκτοις καὶ ἀνεξιχνιάστοις κρίμασι τοῦ θεοῦ, μόνος αὐτὸς ἐπίσταται ὁ πλάσας ἡμᾶς καὶ διεξάγων, οἷς συνέβη τὴν τῶν Χριστιανῶν σύμπτωσιν ἐκεῖσε γενέσθαι· καὶ οἱ μὲν ὑπὸ ξιφῶν ἀνῃρέθησαν, οἱ δὲ ἐν τῇ θαλάσσῃ κατεποντίσθησαν, ἕτεροι δὲ ἐν πνιγμονῇ καὶ καταπατήσει ἵππων καὶ συμπτώματι βιαίῳ τεθνήκασι καὶ ἄλλην ἄλλως πολυτρόποις θα-

техните замисли. Обладателите на ромейския скиптър[1] изпратили повеля навсякъде, до всички свои поданици и до военоначалниците на ромейските войски. Когато прочее тази наложителна и обременителна повеля се получила, споменатият воин Лъв бил достигнал старост и не бил в състояние да изпълнява военната служба и да вземе участие в похода. Поради това против волята си и с нежелание той решил да изпрати вместо себе си своя еднороден син Георги, за да изпълни военната служба, ако и този да бил съвсем млад и едва навлизал в юношеска възраст. Като го взел заедно с майка му, отишли в храма на светия мъченик и отправили към мъченика умолителни и жалостиви слова, казвайки: „Свети мъченико Христов Георги, на тебе предоставяме този наш еднороден и прелюбим син, когото, подтикнати от обич към тебе, нарекохме Георги. Ти го пази, ти го направлявай, ти го напътствувай и отново ни го върни невредим и непокътнат, та да придобием още по-голяма вяра и благодарност към тебе, смятайки те за попечител и защитник във всичко“. След като се помолили жално и скръбно с такива и още други думи и произнесли молитва, те с плач и ридание изпратили сина си Георги заедно с другите войници. После те не престанали постоянно да призовават за него нощ и ден светеца и да го подтикват да го съпътствува, да го крепи и да промишлява за неговото спасение, та да го посрещнат жив и здрав.

От всички провинции и области, подчинени на ромейското военно командуване, се събрали огромно множество войски и стигнали в земите на споменатите пагубни народи на едно несгодно място при морето[3]. Омразните врагове внезапно се навдигнали въоръжени, изненадали ги и ги унищожили. Това станало, смятам, заради неизмеримото множество наши беззакония и несправедливости, поради неизбежните и неиздирими съдби на бога, за които само той, нашият създател, знае и ги направлява и вследствие на които станало на онова място поражението на християните. И едни били избити от меч, други се издавили в морето, трети пък погинали задушени и смазани от конете или поради друго някое насилие, като всеки

[1] Изразът *οἱ τὰ Ρωμαίων σκῆπτρα κατέχοντες* може да се тълкува като указание за съвместното управление на малолетния Константин VII Багренородни с майка му Зоя до узурпацията на Роман Лакапин. [2] Вероятно става дума за областта на Анхиало (дн. Поморие) и тамошното крайбрежие, гдето станало сражението между византийци и българи на 20 август 917 г. За подробности вж. *Златарски*, История I, 2, стр. 385 сл. Във вулгарногръцката преработка на „чудото“ (*Aufhauser*. op. cit., p. 23) във връзка с сражението се споменава името на византийския „император Фока“ (*ὁ βασιλεὺς Φωκᾶς*), в което очевидно се крие посочване за тогавашния главнокомандуващ на византийската сухопътна войска магистър Лъв Фока.

νάτου εἴδεσιν ἐτελεύτησαν· ἄλλοι δὲ αἰχμάλωτοι ληφθέντες καὶ εἰς φυλακὰς ζοφώδεις καὶ δεσμωτήρια βληθέντες καὶ λιμῷ καὶ δίψει καὶ κακουχίαις πιεζόμενοι καὶ τιμωρούμενοι, κακοὶ κακῶς τὸ ζῆν ἀπέρρηξαν· οἱ δὲ καὶ εἰς πικρὰς δουλείας κατεμερίσθησαν, μόλις δὲ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγοι φυγάδες γενόμενοι διεσώθησαν. ὁ δὲ παῖς Γεώργιος τῇ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ καὶ τῇ τοῦ ἁγίου μάρτυρος προμηθείᾳ καὶ ταῖς τῶν γονέων εὐχαῖς φυλαττόμενος, σῶος καὶ ἀβλαβὴς διετηρήθη, μήτε πληγὴν ὑπὸ ξίφους δεξάμενος, μήτε σύμπτωσίν τινα πεπονθώς, μήτε τινὰ ἀλγηδόνα θανατηφόρον ὑποστάς, ἀλλ᾽ ἦν κρατηθεὶς παρά τινος ἐθνάρχου· ὃν ἐκεῖνος εὐειδέστατον καὶ ὡραῖον θεασάμενος, ἄνευ δεσμῶν καὶ μαστιγώσεως εἰς δουλείαν ἑαυτοῦ καὶ ὑπηρεσίαν εἶναι προσέταξεν ἀπαχθέντα ἐν τῷ ἔθνει αὐτοῦ. ἦν δὲ ὁ παῖς εὐχαριστῶν τῷ θεῷ καὶ τῷ ἁγίῳ μεγαλομάρτυρι Γεωργίῳ ὅτι τέως ζῶν καὶ ἀβλαβὴς διετηρήθη, ἀόκνως δὲ καὶ φιλοπόνως ἐκτελῶν διετέλει τὴν τοῦ δεσπότου ὑπηρεσίαν σπεύδων εὐάρεστος αὐτῷ φανῆναι.

Οἱ δέ γε τούτου γονεῖς, τοῦ χρόνου ἤδη παρῳχηκότος καὶ τοῦτον μὴ ἀπολαβόντες, ἤρξαντο τοῖς φυσικοῖς σπλάγχνοις σπαράττεσθαί τε καὶ καταφλέγεσθαι καὶ λίαν ὀδυνηρῶς καὶ θρηνητικῶς ἐποδύρεσθαι. καὶ ὁ μὲν πατὴρ τοιαύταις φωναῖς ἐκέχρητο· „Οἴμοι οἴμοι! μονογενὲς καὶ παμφίλτατε, οἴμοι ἀναψυχὴ τοῦ γήρους μου! διὰ τί γὰρ ἐγὼ ὁ γεγηρακὼς καὶ ἀδύνατος μὴ κατὰ τὸ σύνηθες ἐπορεύθην εἰς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν καὶ παρανάλωμα τοῖς ὑπεναντίοις γέγονα· σὲ δὲ διὰ τί μὴ κατέλιπον ἐν τῷ οἴκῳ ὡς νεόφυτον κλάδον παραμυθίαν τῇ σῇ μητρὶ καὶ ἀνάπαυσιν καὶ εὐκληρίαν ἐσόμενον τοῦ γένους μου; οἴμοι τί πράξω; τί ἐννοήσω; τίνα παρηγορίαν τοῦ γήρους μου λήψομαι; τίνα τῆς οὐσίας μου κληρονόμον καταλείπω; τίς με ἀδυνατοῦντα καὶ γεγηρακότα θεραπεύσει, θανόντα τε ταφῇ παραδώσει καὶ τὰ μνημόσυνά μου τελέσει; οἴμοι τῷ ταλαιπώρῳ! πῶς κατέλθει τὸ γῆράς μου μετὰ λύπης εἰς Ἅιδην." ἡ δὲ μήτηρ ἔτι γοερώτερον θρηνοῦσα τοιαῦτα καὶ αὐτὴ ἀπεφθέγγετο· „Οἴμοι τέκνον μου γλυκύτατον. οἴμοι παραμυθία τῆς ἐμῆς ψυχῆς! οἴμοι φῶς τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν! ἆρα πῶς σε θρηνήσω ἢ ποίῳ τρόπῳ τὴν στέρησίν σου ἀποκλαύσομαι; ἆρα ὑπὸ ξιφῶν ἀνῃρέθης ἢ ὑπὸ ἵππων κατεπατήθης; ἆρα ἐν τῇ θαλάσσῃ κατεποντίσθης ἢ ὑπὸ τῶν συμπτωμάτων κατεχώσθης; ἆρα εἰς φυλακὰς καὶ δεσμωτήρια κατεκλείσθης ἢ λιμῷ καὶ δίψει ἐκτηκόμενος ἀνῃρέθης; ἆρα μετὰ τῶν ζώντων σε λογιζώμεθα ἢ μετὰ τῶν τεθνηκότων σε μνημονεύσωμεν; τίς δὲ καὶ δώσει μοι πτέ-

намерил по различен начин смъртта си. Други пък били заловени пленници, хвърлени в мрачни затвори и тъмници, измъчвани и наказвани чрез глад, жажда и незгоди и така нещастните нещастно завършили живота си. Други пък били разпределени за горчиво робуване, а от мнозина само малцина едва избягали и се спасили. Момъкът Георги се спасил и запазил здрав и читав поради божията помощ, грижата на светия мъченик и молитвите на своите родители, и нито от меч бил ударен, нито пострадал от някакво зло, нито понесъл някаква смъртоносна мъка, но бил заловен от някакъв първенец[1]. Този, като го видял, че е красив на вид и хубав, заповядал, без да му бъдат налагани окови и без да бъде бичуван — да бъде отведен сред неговия народ и да робува и слугува при него. А младежът, като поблагодарил на бога и на светия великомъченик Георги, че до това време се запазил жив и невредим, изпълнявал пъргаво и трудолюбиво службата при господаря си и се стараел да му се понрави.

А неговите родители, тъй като вече минавало време и той не се завърнал, започнали да се измъчват в сърцата си, да изгарят (от мъка) и да жалеят с много скръб и плач. И бащата изрекъл такива слова: „Горко ми, горко ми, о еднородни и прелюбими (сине), горко ми, утеха на моята старост! Защо прочее аз, остарелият и немощен, не се отправих според обичая на военна служба и не станах жертва на противниците? Защо не оставих тебе като новоизникнала издънка в къщи за утешение и за успокоение на твоята майка, за да бъдеш щастлив жребий на моя род? Горко ми, що да сторя? Що да измисля? Какво утешение за моята старост да получа? Кого наследник на моето имущество да оставя? Кой ще се погрижи за мене, немощния и стария, а когато умра, кой ще ме положи в гроба и ще извършва помен за мене? Горко ми, нещастника! Как старостта ми с печал се отправя в ада". А майката, като ридаела още по-жалостиво, също и тя произнасяла такива думи: „Горко ми, чедо мое пресладко! Горко ми, утешение на моята душа! Горко ми, светлина на моите очи! Как ли да те оплача или по какъв начин да оaccess жаля раздялата с тебе? Дали бе погубен от меч или бе смазан от коне? Дали се удави в морето или пък бе затрупан под труповете? Или бе затворен в затвори и тъмници или погина, изнурен от

[1] Племенното деление сред българите е било премахнато след закрепването на държавата, следователно обозначението *ἔθναρχος* трябва да се тълкува по-общо.

ρυγας περιστερᾶς καὶ πετασθήσομαι, ἵνα ἐλθοῦσα ἐν τοῖς αὐτόθι ἐρευνήσω ἐν τοῖς συμπτώμασι τῶν τεθνεώτων καὶ κἂν βραχύ τι ἐκ τῶν σῶν φιλτάτων μελῶν ἢ ὀστέων ἰσχύσω ἀναλαβεῖν καὶ κομίσω ἐνταῦθα τοῦ συνταφῆναί μοι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου μου. εἰ γὰρ ἐνθάδε τέθνηκας, ὦ τέκνον, ἀνεκτοτέραν τὴν ὀδύνην ἂν ἔσχον ταῖς οἰκείαις χερσί σε ἐνταφιάσασα καὶ ταφῇ παραδοῦσα καὶ πρὸς μικρὰν παραμυθίαν τῷ τάφῳ σου παρακαθημένη καὶ κλαίουσα."

Ταῦτα καὶ τὰ τούτων πλείονα θρηνῳδοῦσα ἡ μήτηρ ὀδυνηρῶς ἀπεφθέγγετο, οἷα εἰκὸς φιλότεκνος μήτηρ ἐπὶ στερήσει καὶ χωρισμῷ μονογενοῦς καὶ φιλτάτου υἱοῦ ἐν θλίψει ἀπολοφύρεσθαι (pp. 20, 18—27, 2).

Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ παῖς Γεώργιος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ ὑπάρχων, τὰ ὅμοια τούτοις ἢ καὶ πλείονα εἰλικρινῶς μετ' οἰμωγῆς πρὸς τὸν μάρτυρα ἀπεφθέγγετο λέγων· „Ἅγιε τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Γεώργιε, οὐ σοί με παρέθεντο οἱ ἐμοὶ γονεῖς, οὐκ ἐν τῷ πανσέπτῳ σου ναῷ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἔλαβον καὶ τὴν κλῆσιν τοῦ ὀνόματός σου ἐπικέκλημαι καὶ τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων μάθησιν ἐν ἐκείνῳ πεποίημαι; ἵνα τί οὖν τὴν τῶν ἐμῶν γονέων δέησιν καὶ ἱκεσίαν παρεῖδες καὶ κατεδέξω εἰς δουλείαν με ἀπαχθῆναι καὶ πολλὰ δεινοπαθεῖν ἐπὶ χώραν ἀλλοδαπὴν καὶ ἄλογον τοῦ ἀσεβεστάτου καὶ ἀπηνοῦς ἔθνους τούτου, μήτε τὰ τῶν γονέων μου δάκρυα οἰκτίρας, μήτε τὴν ἐμὴν νεότητα ἐλεήσας; ἀλλ' ὅμως, κἂν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐνταῦθα, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, εἰς ἡμερότητα τὴν τούτων θηριώδη γνώμην μεταποιῶν καὶ τοὺς ἐμοὺς γονεῖς ὡς συμπαθὴς παραμυθούμενος."

Τούτων δὲ οὕτως τελουμένων, παρῆν καὶ ἡ ἐτήσιος μνήμη τοῦ μάρτυρος, ἥνπερ εἰώθασιν ἐκ πίστεως καὶ πόθου κατ' ἐνιαυτὸν λαμπρῶς ἐπιτελεῖν οἱ τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ παιδὸς γεννήτορες. καθ' ὅσον οὖν τότε ἤγγιζεν ἡ τοιαύτη ἑορτή, κατὰ τοσοῦτον σφοδρότερον οὗτοι τὸν θρῆνον ἐπέτεινον, ὅμως ἔσπευδον κατὰ τὸ σύνηθες ταύτην φιλοφρόνως καὶ σὺν πολλῇ προθυμίᾳ καὶ πίστει ἐκτελέσαι· καὶ δὴ φθασάσης ἤδη τῆς ἱερᾶς μνήμης τοῦ ἐνδόξου μάρτυρος, μετὰ τὴν τοῦ λυχνικοῦ ψαλμῳδίαν, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐγχωρίοις, τράπεζαν παρατιθέναι τοῖς προσήκουσι, τοῦτο καὶ αὐτοὶ πεποιηκότες, ἐν ἀφθονίᾳ ἀγαθῶν, πάντας τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς, πένητάς τε καὶ τοὺς παρατυχόντας λοιποὺς ἐπὶ τὴν

глад и жажда? Дали да те смятаме между живите или да те поменуваме с умрелите? Кой ще ми даде крила на гълъб, за да отлетя и да пристигна там, да те издиря сред труповете на погиналите, да мога да открия поне малка частица от милите твои членове или кости, за да я донеса тук, за да бъде погребана заедно с мене, когато напусна (този свят)? Защото, ако ти бе умрял тук, о чедо, моята мъка щеше да бъде попоносима, като бих те погребала и положила в гроба със собствените си ръце и щях да имам малка утеха, приседнала на гроба ти и ридаеща.

Майката скръбно изричала с плач тези и още много други такива думи, както е обичайно за чедолюбива майка, да жалее в мъка при лишение и раздяла с еднороден и прелюбим син.——— Също така и младежът Георги, който се намирал в пленничество и робия, отправял с искреност и с ридание такива и още по-многочислени слова към мъченика, като казвал: „Свети мъченико Христов Георги, не ме ли повериха на тебе моите родители, нима не получих светото кръщение във всесветия твой храм и не бях ли наречен на твоето име, не научих ли в него светите писания? Защо прочее ти презря молбата и молитвата на моите родители и допусна да бъда отведен в робство и много да пострадам в чуждата и непросветена страна на този напълно безбожен и суров народ[1], като не се смили нито над сълзите на моите родители, нито моята младост съжали? Но ако и да оставам тук, все пак занапред не ме изоставяй, като обърнеш в кротост дивия нрав на тези (люде) и като състрадателен, утешиш моите родители".

След като станали тези неща, настъпил и годишният помен на мъченика[2], който ден родителите на падналото в плен момче имали обичай ежегодно с вяра и обич тържествено да празнуват. И тъй, колкото повече тогава наближавал този празник, толкова по-силно надавали те плач и все пак се постарали да го отпразнуват според обичая си, с почит, с голямо усърдие и вяра. И наистина, когато вече настъпил (денят) на светата памет на прославения мъченик и след светилното песнопение според обичая на местните жители се слагала трапеза на родствениците, сторили това също и те и поканили на трапезата, при обилие на благини, всички приятели и сродници, бедни и

[1] Българският народ вече отдавна е бил покръстен и през първата четвърт на X в. преживявал епоха на културен подем. В думите на пленения младеж прочее трябва да виждаме агиографско преувеличение на фактите.
[2] Сиреч 23 април с. ст., след., става дума за Гергьовден 918 г.

τράπεζαν προετρέψαντο· τούτων τοίνυν ἐν τῇ τραπέζῃ καθεσθέντων, οὐδὲν ἕτερον ἅπαντες ἀλλ' ἢ περὶ τοῦ παιδὸς (p. 28, 6 — 30, 8).

Ἦν δὲ καὶ ὁ παῖς Γεώργιος ἐγνωκὼς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν τὴν τοῦ ἁγίου μνήμην εἶναι· αὐτὸς δὲ ἐν τῇ μαγειρικῇ καμίνῳ ὢν καὶ τὴν τοῦ θερμοῦ ὑπηρεσίαν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐκτελῶν, ἵστατο σύνδακρυς καὶ κατηφής, ἐνθυμούμενος κατὰ διάνοιαν, ὅτι „Ἐν τῷ οἴκῳ μου κατὰ ὥραν ταύτην μέλλουσι τὴν τοῦ ἁγίου μνήμην ἐπιτελεῖν οἱ ἐμοὶ γονεῖς καὶ οἱ παρατυγχάνοντες φίλοι καὶ γείτονες ἐπὶ τραπέζης κεκαθηκέναι· κἀγὼ ὁ ἐλεεινὸς καὶ αἰχμάλωτος ἐν ταῖς παρελθούσαις μνήμαις τοῦ μάρτυρος συμπαρήμην ἑορτάζων καὶ εὐφραινόμενος. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ αὐτοῦ τοῖς ἀθροιζομένοις συμψάλλων καὶ συναμιλλώμενος· νυνὶ δὲ ἐπ' ἀλλοδαπῆς χώρας αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος γεγένημαι. μὴ γὰρ ἐγὼ μόνος ἀνάξιος εὑρέθην, ἅγιε τοῦ θεοῦ, τοῦ εἰσιέναι εἰς τὸν ναόν σου; ἆρα οἱ ἐμοὶ γονεῖς τὴν μνήμην σου ἐκτελοῦντες καὶ μὴ ὁρῶντές με, οὐχὶ τὴν στέρησίν μου πικρῶς θρηνήσουσιν; ἐγὼ δὲ ποίους ὕμνους ἐν τῇ μνήμῃ σου προσαγάγω σοι; ποίους ψαλμοὺς μελῳδήσω, εἰ μὴ δάκρυα ἀνενέργητα καὶ στεναγμοὺς ἀλαλήτους ἐκ κατωδύνου μου καρδίας φλογοειδῶς ἀναπεμπομένους. σώζου πάτερ, σώζου μῆτερ, σώζεσθε πάντες φίλοι καὶ γνωστοὶ καὶ συγγενεῖς καὶ μέμνησθέ μου τοῦ αἰχμαλώτου, κἄντε ζῶντι ὑπερευχόμενοι, κἄντε τεθνηκότι θρηνητικῶς μνημονεύοντες.“

Ταῦτα οὖν ἐννοῶν ἐν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ἠρέμα καὶ ἡσυχῇ, παραυτίκα προστάττουσιν αὐτῷ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον ἆραι ἐκ τῆς μαγειρικῆς καμίνου καὶ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ ἀνελθεῖν. ὁ δὲ τὰ δάκρυα ἀπὸ τῶν παρειῶν αὐτοῦ ἀποσμήξας καὶ ἀναλαβὼν τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον ὅπερ εἴωθεν ἡ ἐπιχώριος διάλεκτος καλεῖν κουκούμιον, καχλάζον καὶ ὑπερβλύζον σπουδαίως ὥρμησεν ἀνελθεῖν ἐν τῇ τραπέζῃ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ. καὶ δὴ τούτου πορευομένου ὁ ἔνδοξος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Γεώργιος ἄρας αὐτὸν ἐκεῖθεν μετάρσιον ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ φέρων, ἔστησεν ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ οἴκῳ μέσον, ἔνθα οἱ κεκλημένοι φίλοι καὶ συγγενεῖς ἐκάθηντο ἐπὶ τῆς τραπέζης, κατέχοντα μέντοι ἐν τῇ χειρὶ τὸ ῥηθὲν κουκούμιον ὡς ἄρτι ἐκ τῆς καμίνου ἁρπαγέν. ὅνπερ ἐξαίφνης θεασάμενοι οἵ τε γονεῖς καὶ πάντες οἱ παρατυχόντες, βουλγαρικὴν στολὴν ἠμφιεσμένον καὶ τὸ κουκούμιον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρατοῦν-

други случайно попаднали люде. След това, когато тези седнали на трапезата, всички говорели не за нещо друго, а само за момчето. — —

Момчето Георги в пленничеството също узнало, че тази вечер е поменът на светеца. Както се намирал при готварската пещ и по обичая си се грижел за топленето, стоял разплакан и опечален, като разсъждавал в ума си: „В моя дом по този час моите родители се готвят да чествуват паметта на светеца и присъствуващите приятели и съседи са седнали на трапезата. На миналите помени на мъченика участвувах заедно с другите и аз, горкият пленник, като празнувах и се веселях, пеех и се надпреварвах заедно с другите в досточтимия негов храм. Сега обаче съм пленник и роб в чужда страна. Та наистина само аз ли се намерих недостоен, божий светецо, да стъпя в твоя храм? Нима моите родители, като чествуват твоята памет и не ме виждат, не плачат горко за моето отсъствие? Аз пък какви песнопения да ти поднеса на твоя помен? Какви пения да изпея освен ненужни сълзи и неизречими стенания, които пламенно биват отпращани от моето измъчено сърце? Бъди здрав, татко; бъди здрава, майко; бъдете здрави, всички приятели, познати и сродници и си спомняйте за мене пленника било като се молите за мене като жив, било като в плач ме поменувате като мъртъв“.

И тъй, когато той тихо и спокойно в неизречими стенания си мислел това, изведнаж неговите другари роби му заповядали да вземе от готварската пещ съдината с топла [вода] и да се изкачи при господаря си. Той, като изтрил от ланитите си сълзите и взел съдината с топлата [вода], която обикновено на местния говор се нарича кукумий[1] и която още шумяла и кипяла, втурнал се бързо да възлезе на трапезата при господаря си. Точно тогава, както си вървял, прославеният Христов мъченик Георги го грабнал нагоре, както държал в ръка споменатия, едва що взет от пещта, кукумий, понесъл го оттам за миг и го поставил сред бащиния му дом, гдето поканените приятели и сродници били седнали на трапезата. Когато родителите и всички намиращи се там изведнаж го видели, облечен в българско одеяние[2] и държащ в ръката си кукумия, те се изу-

[1] *К. Миятев*, Нови данни за българите през X в., стр. 281—283, изказа мнение, че тук е употребена дума от първобългарски произход. *Gy. Moravcsik, Κουκούμιον* ein altbulgarisches Wort? Körön Csoma-Archivum, II. 6 (1932), pp. 436—440, посочва, че в същност това е гръцка транскрипция на лат. cucum (турското gügim, меден съд, г ю м). Думата се среща и в други византийски текстове, Вж. *Ив. Гошев*, Правилата на Студийския манастир. Год. СУБФ, XVII, 6 (1939—1946), стр. 49, 56; към това *I. Dujčev*: B. Z., XLII (1942), p. 336. [2] Посочване за своеобразието на българското облекло. Общо по въпроса вж. *J. Ivanov*, Le costume des anciens Bulgares. L'art byzantin chez les Slaves. Les Balkans, Premier recueil dédié à la mémoire de Th. Uspensky, Paris, 1930, pp. 325—334.

τα, ἐξίσταντο καὶ φωναῖς μεγίσταις ἐκέχρηντο. καὶ οἱ μὲν γονεῖς αὐτοῦ ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀδοκήτου χαρᾶς πρηνεῖς κατέπεσον ἐπὶ γῆς ἄφωνοι· οἱ δὲ λοιποὶ περιπλακέντες τούτῳ καὶ καταφιλοῦντες, ἤρξαντο αὐτὸν ἐπερωτᾶν τὸν τρόπον τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ. ὁ δὲ παῖς γνωρίσας τὸν ἑαυτοῦ οἶκον καὶ τοὺς ἰδίους γονεῖς καὶ πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἐκπλήξει καὶ ἀμηχανίᾳ γέγονε καὶ αὐτός. ὅμως δὲ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν καὶ τὰς ἰδίας φρένας ἐν καταστάσει ποιήσας ἤρξατο διηγεῖσθαι τὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγων οὕτως ὅτι φησί „Ἐγὼ μὲν πλέον τι διηγήσασθαι ὑμῖν οὐκ οἶδα. ἓν δὲ τοῦτο οἶδα, ὅτι ταύτῃ τῇ στιγμῇ καὶ ῥοπῇ καὶ ὥρᾳ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ ἤμην, ἐν τῇ χώρᾳ Βουλγαρίας ἤμην καὶ τοῦτο, ὅπερ ὁρᾶτε ἐν τῇ χειρί μου κουκούμιον, ἐκ τῆς μαγειρικῆς καμίνου λαβὼν βράζον, ἔμελλον ἀναγαγεῖν ἐν τῇ τραπέζῃ πρὸς τὸν κύριόν μου· καὶ δὴ φθάσας τὴν κλίμακα τὴν ἐκεῖσε ἀναφέρουσαν ὁρῶ ἐν τῷ ἄκρῳ ταύτης ἄνδρα τινὰ ἔφιππον ἐν σχήματι στρατηλάτου ὁπλοφόρον ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου διαλάμποντα αὐγοειδέστερον, ὅστις ἀθρόως ἁρπάσας με καὶ ἀναλαβὼν ὡς τάχος ἀστραπῆς διήρχετο, μήτε κόπον μήτε κίνησιν ἐμοῦ αἰσθανομένου, πλὴν εἰ μήγε ἐν θαλάσσῃ προσεπιβάντες, ἐκ τῶν τοῦ ἵππου ποδῶν ὥσπερ ἔξαμα ὕδατος ταραττομένου, ψόφον τινὰ ἐκτυπούμενον ἐδόκουν ἀκηκοέναι. καὶ αὖθις ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ πάλιν ἐν τῇ γῇ εὑρεθέντες ἐν φωτὶ καὶ λαμπρότητι διϊπτάμενοι, ἀκόπως καὶ ἀμογητὶ μὴ γινώσκοντός μου, ποῦ εἰμι ἢ πῶς πορεύομαι, ἐξαίφνης παραδόξως καὶ ἀπροσδοκήτως μετάρσιον ἐνταῦθα, ὡς ὁρᾶτε, ἀθρόως ἵστησιν ἐν μέσῳ ὑμῶν ἐν τῇ χειρί μου τὸ κουκούμιον τοῦτο κατεχόντα."

Ταῦτα παρὰ τοῦ παιδὸς ἀκούσαντες καὶ ἐν ἐκπλήξει γενόμενοι, ἐξῆλθον δρομαῖοι τοῦ οἴκου, τὸν διασώσαντα εὑρεῖν βουλόμενοι καὶ τοῦτον ταῖς πρεπούσαις τιμαῖς ἀμείψασθαι. μηδένα δὲ εὑρόντες ἢ κατασχόντες, πρὸς τὸν παῖδα παλινδρόμως ᾖεσαν τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος σφοδρῶς ἐκπληττόμενοι, μάλιστα ὁρῶντες τὸ κουκούμιον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βράζον καὶ ἀνακοχλάζον ὡς ἄρτι ἐκ τῆς καμίνου ἁρπαγέν. ἀνανήψαντες δὲ καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἐκ τῆς λειποθυμίας περιεπλάκησαν τῷ τραχήλῳ τοῦ τέκνου αὐτῶν καταφιλοῦντες τοῦτον μετὰ θερμῶν δακρύων, κατανοοῦντές τε τοῦτον τρανώτερον διηπόρουν καθ' ἑαυτοὺς ἐννοοῦντες καὶ λέγοντες· „Ἆρα ἀληθές ἐστι τοῦτο, ὅτι τὸ τέκνον ἡμῶν ἐστιν οὗτος; ἆρα ὄντως τὸν υἱὸν ἡμῶν βλέπομεν;" τοιαῦτα καὶ ἕτερα πλείονα τί μὲν οὐ λέγοντες, τί δὲ οὐ πράττοντες ἄξια εὐχαριστίας ὑπὲρ τῆς γενομένης εἰς αὐτοὺς θαυματουργίας καὶ κηδεμονίας καὶ θερμῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐνδοξοτάτου μάρτυρος Γεωργίου. οὕτως τοίνυν μεταστρέψαντες τὴν ἐπόδυνον καὶ χαλεπωτάτην λύπην εἰς χαρὰν ὑπερβάλλουσαν καὶ μεγίστην, ἐδόξαζον ἅπαντες τὸν

мили и надали силни викове. Докато родителите му поради прекомерната неочаквана радост паднали ничком безмълвни на земята, другите, като го прегръщали и го целували, наченали да го разпитват по какъв начин се е завърнал. Като познало своя дом, родителите си и всички намиращи се там, самото момче и то изпаднало в недоумение, удивление и затруднение. Все пак, като дошло на себе си и се опомнило, наченало да разказва за своята съдба и казало така: „Аз повече не зная що да ви разказвам. Зная само това, че в същия миг и момент и час се намирах в пленничество и робство, бях в българската земя и като бях взел от готварската пещ кипящ кукумий, който виждате в ръката ми, готвех се да го изнеса на трапезата при господаря ми. Тъкмо когато стигнах стълбата, която се изкачваше нагоре, виждам на върха ѝ някакъв въоръжен мъж на кон като военачалник, по-бляскав и по-лъчист от блясъка на слънцето. Той изведнаж ме грабна, вдигна ме и ме понесе бързо като светкавица. Аз не усетих нито мъка, нито движение — освен това, че когато почнахме да минаваме над морето, стори ми се да чувам някакъв шум да се разнася сякаш водата се движеше от нозете на коня. После, след като прелетяхме, отново в миг се озовахме в светлина и блясък на земята без умора и без труд и без аз да позная где съм или как пътувам. Изведнаж по чуден начин и неочаквано, както виждате, внезапно попадам отгоре тук сред вас, като държа в ръката си този кукумий".

Като чули това от момчето и изпаднали в удивление, те тичешком излезли от дома, желаейки да намерят неговия спасител и да го възнаградят с подобаващата почит. Тъй като не намерили или не заварили никого, те отново се втурнали при момчето — удивени твърде много от невероятното чудо, особено като виждали в ръката му кипящия и врящ кукумий като току-що взет от пещта. А когато и родителите му се съвзели от припадъка, хвърлили се на шията на своето чедо и го целували с горещи сълзи, разглеждали го още по-проницателно, в недоумение си мислели в себе си и си казвали: „Нима това е истина, че това е нашето чедо? Нима действително виждаме нашия син?" Това и какво ли не още друго повече не казвали, що ли не правели за благодарност заради проявеното спрямо тях чудотворство, закрила и горещо застъпничество от страна на препрославения мъченик Георги? След това, като превърнали по този начин своята мъчителна и претежка печал в безмерна и пре-

ὑπεραγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον κύριον καὶ θεὸν τὸν τοιαῦτα ποιοῦντα παράδοξα θαύματα διὰ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων καὶ ἁγίων μαρτύρων, εὐχαριστοῦντές τε καὶ τῷ πανευφήμῳ ἀθλοφόρῳ Γεωργίῳ εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ ἀεὶ μνημόνευτον τιμὴν καὶ διήγησιν ἀξιέπαινον ἐκ τοῦ θερμοῦ τοῦ θαύματος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας διὰ τοῦ παιδὸς Γεωργίου κομισθέντος οἴνῳ κεράσαντες ἔπιον εἰς τὴν τοῦ ἁγίου μάρτυρος πρεσβείαν.

Θαῦμα δὲ ἐπὶ προσθήκῃ θαύματος, ἀδελφοί, ἀκούσατε. τὸ γὰρ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας λειφθὲν ἐκεῖνο κουκούμιον οὐ πάνυ μέγιστον ἦν, ἀλλὰ καὶ λίαν σμικρότατον. οἱ δὲ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου μνήμῃ συναθροισθέντες πλεῖστοι τὸν ἀριθμὸν ὑπῆρχον. καὶ οὐ μόνον τοῖς ἐν τῇ τραπέζῃ καθημένοις ἐπήρκεσε πιεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς παριστιμένοις καὶ ἐξυπηρετοῦσι καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ λοιποῖς παρατυχοῦσι καὶ ἐπισυναχθεῖσιν ἐν τῇ ἑορτῇ τότε μήτε ἐλάττωσιν τοῦ θερμοῦ δεξαμένου μήτε ψυχρότητα ἐκ τοῦ τοσούτου διαστήματος, ἀλλ' ἦν ἀνακοχλάζον καὶ ζέον ὡς ὑπὸ λαυροτάτου πυρὸς ἐκφυσώμενον, ὢ τοῦ θαύματος! ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ προφήτου Ἠλειοὺ τῆς φιλοξένου καὶ πτωχοτάτης χήρας ἡ δρὰξ τοῦ ἀλεύρου καὶ ὁ καμψάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ ἠλαττονήθη, οὕτως οὐδὲ ἡ ἐν τῷ σμικροτάτῳ κουκουμίῳ τοῦ θερμοῦ μετάδοσις ἔλλειψίν τινα εἰσεδέξατο, ἀλλὰ πᾶσιν ἐπήρκεσε, ὡς εἴρηται, ἀφθόνως μεταδιδόμενον. καὶ ὥσπερ ἡ ἐπὶ τῶν σχιδάκων τοῦ ὕδατος ἐπίκλυσις τὸ παρὰ φύσιν ἀναφθὲν πῦρ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προφήτου Ἠλειοὺ οὐ κατέσβεσεν, ἀλλὰ μειζόνως ἀνήπτετο, οὕτω καὶ ἡ τοῦ θείου πυρὸς ἐνέργεια διὰ τῆς τοῦ μάρτυρος θερμοτάτης πρεσβείας τε καὶ δυνάμεως τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον προσεπανήπτετο καὶ διεπυροῦτο.

Πιόντες τοίνυν καθὰ προλέλεκται εἰς τὴν τοῦ ἁγίου μάρτυρος πρεσβείαν καὶ κορεσθέντες ἅπαντες, ἐπὶ πλεῖον εὐφράνθησαν, δοξάζοντες καὶ εὐχαριστοῦντες Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν (p. 30, 17 — 38, 4).

Δεδώκασι τὸ κουκούμιον ἐκεῖνο τὸ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀποκομισθὲν ἐν τῷ τοῦ ἁγίου ναῷ, τοῦ εἶναι εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ἑνώσεως τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐν τῷ ἱερατείῳ εἰς πίστωσιν καὶ μαρτυρίαν τῶν ὁρώντων τε καὶ ἀκουόντων τὰ περὶ τοῦ παραδόξου θαύματος. ὁ δὲ διασωθεὶς παραδόξως παῖς Γεώργιος τότε μὲν κομιδῇ μειράκιον ἦν· νῦν δὲ εἰς γῆρας ἐληλακώς, διηγεῖται αὐτὸς καθ' ἑξῆς τὴν γεναμένην εἰς αὐτὸν παράδοξον θαυματοποιΐαν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, μηδενὸς ἄλλου εἰς μαρτυρίαν ἐπιδεόμενος (p. 39, 4—14).

голяма радост, всички прославяли предобрия и човеколюбив господ и бог, който върши чрез своите служители и свети мъченици такива невероятни чудеса. Благодарейки също и на всепохвалния победоносец Георги, те за негова слава, вечно поменувана чест и достойно за похвала повествувание смесили с вино малко от топлата вода, донесена чрез това чудо от момчето Георги от пленничеството му, и пили в чест на светия мъченик.

Чуйте, братя, чудо в прибавка на чудото. Донесеният прочее онзи кукумий не бил много голям, но, напротив, твърде малък. А онези, които се били събрали по случай помена на светеца, били множина на брой. И той стигнал да пият не само онези, които били седнали на трапезата, но и онези, които стоели край тях и прислужвали, както и всички в дома и останалите, които попаднали и били привлечени тогава на празненството, без нито топлотата да се намали, нито поради толкова голямото разстояние да настъпи охлаждение, но — о чудо! кипял и врял сякаш нагряван от най-силен огън. Защото както при пророк Илия шепата брашно и съдинката с масло на странолюбивата и пребедна вдовица не намалявали[14], така и пренесената в мъничкия кукумий топла вода никак не намалявала, но стигала, раздавана, както казват, щедро на всички.— — —

След това, като пили всички, както вече се каза, за чест на светия мъченик и се наситили, още повече се развеселили, прославяйки и благодарейки на Христа бога наш— — —

Донесеният от пленничеството кукумий те дали в храма на светеца, за да служи в олтаря при смесването на непорочното тяло и честната кръв на Христа бога наш — за уверение и свидетелство пред онези, които виждат и слушат онова, що се отнася до необикновеното чудо. А спасеният по необикновен начин Георги тогава бил съвсем млад, а сега, достигнал до старост, сам разказвал поред за извършеното с него необикновено чудо и спасението си от светия великомъченик Георги — без да му е потребен (за това) никой друг като свидетел.

VI. МЕТОДИЙ ПАТАРСКИ

На Методий Патарски се приписва едно съчинение — „Точно изложение — „Точно изложение за царството на народите и до последни дни" — *Περὶ τῆς βασιλείας τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἀκριβὴς ἀπόδειξις*, — в което се засягат редица събития от Стария и Новия Завет и изобщо от историята на древния Изток. Това съчинение има апокалиптично-есхатологически характер. Запазено е в четири гръцки редакции, една латинска редакция и в два славянски превода. В третата гръцка редакция, за която се предполага, че е написана между X—XIII в., има едно споменаване за българите.

РЪКОПИСИ: B = Cod. Bodleianus Laud. 27 (XV s.). — T = cod. Taurin. 168 B. V. 27 (XVI s.).

ИЗДАНИЯ: *В. Истрин*, Откровение Мефодия Патарскаго и апокрифическия видения Даниила в византийской и славяно-русской литературах, Москва, 1897. Преводът е направен по това издание.

КНИЖНИНА: *M. Kmosko*, Das Rätsel des Pseudo-Methodius, Byzantion VI (1931), pp. 273—296. — *A. A. Vasiliev*, The Emperor Michael III in Apocryphal Literature, Byzantina — Metabyzantina I, 1 (1946), p. 237—248. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 426.

METHODII PATARENSIS

NARRATIO DE GENTIUM REGNO

De Bulgaris notitia

Ἐκκοπείσης γὰρ τῆς τῶν Μακεδόνων βασιλείας καὶ τῶν Αἰγυπτίων ὡπλίσθη κατὰ τῶν Ρωμαίων οἱ γὰρ βασιλεῖς τῶν βαρβάρων τουτέστι Τοῦρκοι καὶ Βούλγαροι καὶ οὗτοι κατεπτώθησαν ὑπὸ τῆς τῶν Ρωμαίων βασιλείας (pp. 56, 26—57, 2).

МЕТОДИЙ ПАТАРСКИ

РАЗКАЗ ЗА ЦАРСТВОТО НА НАРОДИТЕ

Известие за българите

Защото, като било унищожено царството на македонците и египтяните, царете на варварите, т. е. турки и българи[1], се надигнали срещу ромеите, но и те били сразени от ромейското царство.

[1] Тук авторът е смесил събития от различни епохи. Хронологията на споменатите събития не е ясна.

VII. АРЕТА КЕСАРИЙСКИ

Точната дата на раждането и смъртта на Арета Кесарийски не се знае. Предполага се, че е живял между 850 и 932 г. В края на IX в. отишъл в Цариград, където станал ученик на патриарх Фотий. През 895 г. бил ръкоположен за дякон, а през 901 — за митрополит на Кесария, в Мала Азия. Арета Кесарийски получил солидно за времето си образование. Това личи от значителното литературно наследство, което ни е оставил. Той е написал редица схолии към съчиненията на писателите: Платон, Лукиан, Евсевий и др. От него са запазени също така някои писма и възхвални слова. Интересни сведения за българската история се съдържат в схолиите към съчиненията на Дион Хризостом и Аристид, във възхвалата на император Лъв VI, на император Роман Лакапин и в едно писмо до Григорий, митрополит на Ефес. Сведенията се отнасят до българо-византийските отношения от края на IX и първата четвърт на X в.

РЪКОПИСИ: Cod. Paris. gr. 219 (XI s.), f. 257—313. Cod. Paris. gr. 224 (XII s.), ff. 221—282.

ИЗДАНИЯ: *S. P. Šestakov*, К истории греко-болгарских отношений в третьем десятилетии X-го века, Bsl. III (1931), pp. 97—102. 3 (1931). — *R. J. H. Jenkins*: BZ, XLVII (1954), pp. 22—25. Текстът е по изданието на Шестаков.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 42, 524—525. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 226—227. — *Šestakov*, op. cit., pp. 97—99. — *В. Бешевлиев*: Известия на Историческото дружество в София, XI—XII (1931—1932), стр. 351—360. — *М. Шангин*, Византийские политические деятели первой половины X в., Византийский сборник, Москва, 1945, стр. 228—248. — *Същият*, Письма Арефы, новый источник о политических событиях в Византии 931—934. ВВр, I (1947), стр. 235—260. — *R. J. H. Jenkins — B. Laourdas — C. A. Mango*, Nine Orations of Arethas from cod. Marc. gr. 524, BZ, XLVII (1954), pp. 1—40. — *N. Βέης*, *Αἱ Ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν Τζάρον Συμεὼν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας*, *Ἑλληνικὰ* I (1928), pp. 337—370, откъдето е взет текстът на дадените тук две схоли на Арета. — *J. Darrouzès*, Inventaire des épistoliers byzantins du Xe s., REB XVIII (1960), pp. 114—118; 125—126.

ARETHAE OPUSCULA

1. Romano imperatori

Ῥωμανῷ βασιλεῖ

Ἐπὶ μεγάλῳ κατορθώματι τῆς νῦν ἐνεργουμένης εἰρήνης κοσμικῆς καὶ ὅ μηδεὶς ἤλπισεν ἀνθρώπων, ἐκ μέντοι τῆς τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἀνυπερβλήτου χρηστότητος ἐπιτελεσθέντι, αὐτῷ τῷ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ποιοῦντι Θεῷ τοὺς εὐχαριστηρίους ἀνα-

До император Роман

Относно големия успех, постигнат чрез сключения сега вечен мир[1], за който никой човек не се надяваше, но бе осъществен поради ненадминатата доброта на преблагия бог, въздаваме, доколкото е възможно на човешката природа, благодарствени гласове на

[1] Касае се за мира, сключен между България и Византия през октомври 927 г. Срв. *С. П. Шестаков*, К истории греко-болгарских отношений в третьем десятилетии X-го века, Byzantinoslavica, III (1931) p. 97. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 525.

πέμπομεν φωνάς, ὡς δυνατὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει· σὲ δέ, βασιλεῦ θεόστεπτε, ἐφ᾽ οὗ ταῦτα ηὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τοῖς ὑποχειρίοις ἡμῖν βραβευθέντα, τιμῶντες καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ τοσούτου μακαρίζοντες ἀγαθοῦ, ἀφ᾽ ὧν ἡ πενία ἡμῶν εὐπορεῖ δεξιοῦσθαι τετολμήκαμεν, ἀνάξια μὲν ἴσως τῆς σῆς τοῦ λαμβάνοντος τύχης καὶ δόξης, ἀλλὰ τῆς προθυμίας ἡμῶν ἐκ περιχαρείας τῶν τελουμένων τοῦ μεγάλου νομισθῆναι οὐκ ἐλαττούμενα, καὶ μάλιστα ὅτι τοιούτοις τὸ ἐπίγειον κράτος δωροφοροῦμεν, ὁπόσοις καὶ τὸν ἀνώτερον πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας Θεόν· θυμίαμα γὰρ ἐκλεκτὸν τὸ δωρούμενον ἐν χρυσαργύρῳ σκεύει τεταμιευμένον, καὶ διὰ τούτων αἰνιττόμενοι καὶ εὐχόμενοι τὸ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας Θεῷ καὶ ἀνθρώποις προβῆναι τὰ νῦν ἐπὶ τῇ κοσμικῇ εἰρήνῃ διοικούμενα, καὶ τῷ ἀπὸ τῆς βασιλείου ὀσφύος εὐγενεῖ βλαστήματι εἰς σύνδεσμον ἀδιάσπαστον τῆς εἰρήνης πρὸς γάμον ἐκδιδομένῳ, καλλίτεκνον καὶ πολύτεκνον προβῆναι τὸ ἔργον, ἵνα μὴ μόνον ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ καὶ βασιλεία διὰ τῆς σῆς διακοσμῆται αὐτοκρατορικῆς δόξης, ἀλλὰ καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη ὅλα διὰ τοῦ συγγενοῦς ὑμῖν ἐγκεντρίσματος ἐξημερῶται καὶ πρὸς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρετὴν μεταποιῆται καὶ μεθαρμόζηται (p. 99).

бога, който извършва велики и чудни дела. А теб, боговенчани царю[1], при когото благият бог благоволи да ни даде това на нас, поданиците, които [те] почитаме и ублажаваме поради щастието от толкова голямото добро, ние се осмеляваме да те удостоим с тия неща, с които нашата нищета разполага и които може би са недостойни за щастието и славата на теб, който ги приемаш. Обаче поради нашето желание, породено от преголямата радост за това, което се извършва, не бива да бъдат смятани за недостойни за теб великия, и то особено когато обдаряваме с тия неща земната власт и бога, който стои над всякаква власт и господство. Защото дарът представя избран тамян и се съхранява в златосребърен съд. Като загатваме чрез тия неща, ние се молим, щото това, което сега се върши за всеобщия мир, да се издигне до бога и хората като дъх на благоухание. [Ние също се молим], щото дадената в брак благородна издънка[2] от царски род като неразкъсваема връзка на мира това дело да даде добър и богат плод, така щото не само ромейската власт и царство да се украсят чрез твоето самодържавно величие, но и всички варварски народи чрез присаждането на родствения вам присад да се облагородят и да преминат и се приспособят към добродетелта на човешкия живот.

2. Gregorio metropolitae Ephesi

До Григорий, митрополит на Ефес

Γρηγορίῳ μητροπολίτῃ Ἐφέσου

Ἀνεύθυνός σοι, σοφὲ τὰ πάντ᾽ ἀδελφέ, κύριε Γρηγόριε, ὁ χρηστὸς οὗτος Στέφανος, ὅς ἦν ὅτε Ἀδριανουπόλεως ἀρχιερεὺς ἐχρημάτισας, ἐφ᾽ οἷς τὰς ἐνόρκους αὐτοῦ παρασπονδήσας ὁμολογίας, εἶτα φυγὰς ὑπὸ ἀρρίχῳ κρυπτόμενος δρασμὸν ἐξετέλει, τῶν φοβερωτάτων αὐτοῦ ἀφειδήσας ὅρκων· οὗ σοι γένοιτο φιλαδέλφῳ κατ᾽ ἄκρας ἀναφανέντι καὶ τῇ ἀγχιστρόφῳ σου περινοίᾳ μὴ μόνῃ τῇ παρ᾽ ἑαυτῷ δαξιότητι ἀρκουμένῳ, εἰ μὴ καὶ θεῖα πρὸς ταῦτα ὑποδείγματα παρακαλοῦντι πρὸς ἄμαχόν τινα πίστιν τὰ προτεθέντα ἐξάγειν προῃρημένῳ, ἥ καὶ αὐτὴ οὐκ ἀδόκιμος ταῖς ἀποδεικτικαῖς ἐφόδοις νενόμισται, ὧν ταῖς ἐκ βαθυτάτων τῶν λογισμῶν ἀποδείξεσιν ἐπαγομένη καὶ ἐπιρρωννῦσα τὸ κατασκευαζόμενον,

Неповинен е за тебе, мъдри във всичко брате, господине Григорие[3], споменатият добър Стефан[4], който, когато ти беше архиерей на Адрианопол, наруши своите клетвени обещания, а след това, скрит в кошница, избягва бързо като беглец, след като беше нарушил своите най-страшни клетви. Дано се удаде на тебе, който си се проявил към него напълно братолюбив и който не се задоволяваш само с твоята опитност при внезапната ти недоверчивост, освен ако призоваваш за това божествени заповеди, като си предпочел да изведеш предложеното до някаква необорима истина, която и сама е приета за напълно валидна поради убедителни доказателства, за които тя си служи с обяснения с най-дълбок смисъл и утвърждава това, което е намислено, а смятаното в тези

[1] Византийският император Роман Лакапин. [2] Има се пред вид внучката на Роман Лакапин Мария, която била омъжена за българския цар Петър (927—969) [3] Не е известно точно кога е било написано писмото на Арета до Григорий. [4] Не се знае какво духовно звание е имал Стефан, когато Григорий е бил архиепископ на Одрин. От съдържанието на писмото личи, че Стефан е избягал при българите по всяка вероятност през 914 или 923 г., тъй като през тези две години Одрин е бил превземан от българите. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 378—380; 439—440.

καὶ τό γε κρεῖττον ἐν τούτοις ἀναντιρρήτως νομιζόμενον οὐκ ἐξ οἰκείας λαμβάνων εὑρέσεως, ἐκ δὲ τῶν Πέτρῳ ἱερομάρτυρι πεπονημένων κανονικῶν ἐπιστολῶν προάγων, ὡς ἔοικεν, εἰς ἀξιόπιστον τὸ σοὶ πρεσβευόμενον. τὰ δὲ ἦν Πέτρος τῶν ἀποστόλων ὁ πρόκριτος καί Παῦλος τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, καὶ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος ἡμῶν Κύριος καὶ Σωτὴρ ἀπὸ τῶν αὐτοῖς πεπραγματευμένων τὸ ἀμώμητον δήπου καὶ τῇ μετὰ χεῖρας περιστάσει ὁρίζοντες, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ φυγαδείᾳ τὸ κινδυνῶδες τοῦ καιροῦ ὑπεκκλίνοντες οὐδεμιᾶς ἐνοχῆς διὰ ταῦτα ἠξίωνται. ἀλλὰ γὰρ σκοπεῖν ἀξιάγαστον, ὡς οὐκ ἡ τοῦ πάθους ὁμοιότης κοινωνοὺς ἀναδείκνυσι καὶ τοὺς πάσχοντας τοὺς πρὸς οὓς ἀναφέρειν ὑμῖν ἡ σπουδὴ τὸν βέλτιστον Στέφανον, εἰ μὴ καὶ πολλῷ τῷ μέσῳ τοῦτον διαστελλόμενον ἐνθεωρεῖν ἐστι τῇ προκειμένῃ παραβολῇ, Πέτρος ὑπ᾽ ἀγγέλου τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν φυγὴν παρορμώμενός τε καὶ συνεργούμενος, δι᾽ οὗ ἡ περιτομὴ τὸ εὐαγγέλιον ὑποδέξεται, Παῦλος δὲ σαργάνῃ χρησάμενος καθιμασθῆναι τοῦ τείχους, ἐφ᾽ ᾧτε διαφύγοι τὸν ἀπολέσαι ζητοῦντα, καὶ αὖθις ὑπὸ τῶν ἀσιάρχων ἀποκρυβῆναι ἠνέσχετο, πρὸς τοῦτο Θεοῦ συναιρουμένου τοῖς τοῦτο πραγματευσαμένοις πιστοῖς, ὡς ἂν δι᾽ αὐτοῦ τοῖς ἔθνεσι διαδοθείη τὸ σωτήριον μάθημα· ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν Θεὸς ἐκ σπαργάνων εἰς Αἴγυπτον φυγαδεύεται, καὶ οὐ μόνον ἵνα τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων τῇ τούτου παρουσίᾳ κατασεισθῇ, ἀλλὰ καὶ τῷ μήπω καιρὸν εἶναι Ἡρώδην τῇ χριστοκτονίᾳ κατακριθῆναι. Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως προβάντες οὐκ ἤδη ἀνοίας ὑπεύθυνοι, ἀλλὰ καὶ δόξης οὐ μὲν οὖν ὅσης ἐρεῖν ὑπό γε πράγμασι θείοις τυγχάνουσιν· οὐ γὰρ καὶ ὅρκῳ ἐγγράφῳ τῷ μὴ ἀποδρᾶναι κατησφαλισμένοι μὴ πρὸς ἕτερον ἀποκλῖναι ὅλου βίου δεσπότην, ὡς οὗτος αἰσχρῶς καὶ ἀναξίως ἀρχιερέων Θεοῦ, εἰ τὰ μικρὰ τῶν ὅρκων φροντίσαντες τῆς κατ᾽ αὐτὸν παλιντροπίας γεγόνασι. πῶς οὖν Στέφανον τούτοις συνεξετάζειν ἐξ ὁμοιότητος μόνης τῆς περιπετείας οὐ τολμηρὸν καὶ οὐδὲ πόρρω τοῦ θεοχόλωτος ὁ οὕτω φρονῶν κρίνεσθαι, ὡς εἴ τις καὶ τοὺς σταυρῷ διὰ ἀσέλγειαν ἐπιτετιμημένους μανιωδῶς τῷ Σωτῆρι Χριστῷ παραβάλλει καὶ Σίμωνα τὸν μάγον ἐγκλήματος ἀπολύει εἰς μίμησιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀναλήψεως ἢ καὶ τῆς Ἡλίου τοῦ Θεσβίτου, ὑφ᾽ ἧς συντριβεὶς ὁ κάκιστα ἀπολούμενος τὸν βίον κατέστρεψεν;

неща за напълно неопровержимо ти вземаш не от своята собствена мисъл, но го извеждаш от написаните от свещеномъченик Петър канонически послания вероятно, за да бъде достойно за вярване това, за което ти се застъпваш. Но това бяха Петър, избраният между апостолите, и Павел, избраният съсъд[1], а и сам богочовекът нашият господ и спасител, които съобразно със съществуващите обстоятелства определяха кое от извършените от тях дела е наистина безупречно, и затова те, макар и да са избягвали опасности в даден момент чрез бягство, не подлежат на никакво обвинение заради това. Впрочем твърде чудно изглежда, че еднаквостта на страданието не прави страдащите и съобщници, към които ти се стараеш да издигнеш и прекрасния Стефан, като не съвсем безпристрастно разсъждаваш за него при това сравнение. Така например Петър бил подпомогнат и подтикнат към бягството от ангел божи, та чрез него обрязаните да приемат евангелието, а Павел си послужил с кош[2] и се спуснал от стената, за да избяга от оногова, който искал да го погуби. След това се съгласил да бъде укрит от преследването на жреците и бог помогнал за това чрез съдействуващите в това вярващи, за да може да се предаде чрез него спасителното учение на езичниците. А нашият спасител и бог още в пелени беше прогонен в Египет, и то не само чрез неговото присъствие да се премахнат езическите мерзости на египтяните, но и да не се даде възможност Ирод да бъде осъден за погубването на Христа. И те всичките като постъпили така, не само не са обвинени в безумие, но и получават неизречима слава за божествените си дела. Защото, без да бъдат обвързани чрез писмена клетва да не бягат и да не минават през целия си живот към друг господар, ако и да пренебрегнаха клетвите, не проявиха измяна към него, както срамно и недостойно стори това този измежду божиите архиереи. И тъй, как да не е дръзко само поради подобие на случката Стефан да се сравнява с тези? Също нали няма да е далече от божия гняв и онзи, който сравнява разпънатите на кръст за безпътство със спасителя Христа, а освобождава Симон магесника[3] от обвинението, че е подражавал на възнесението на бога и на Илия Тесвитски[4], — който (Симон), сломен от това, умря, за да погине по най-жалък начин. Впрочем целите не се съгласуват със средствата помежду

[1] Деяния, 9, 15. [2] Деяния, 9, 25. [3] Деяния, 8, 9. [4] Царства IV, 11.

ἀλλὰ γὰρ τῷ μὴ καταλλήλως προσνέμειν ταῖς ἀφορμαῖς καὶ τὰ τέλη, ἀλλὰ βιάζεσθαι τοῖς τέλεσι καὶ τὰς ἀφορμὰς ὑποκλίνειν ὁρᾶς ὡς νομοθετοῦντός ἐστι καὶ βιαζομένου τὰ ἱερὰ γράμματα, οὐ πρὸς τὸν ἐνόντα σκοπὸν ἀπευθύνειν τὸν νοῦν τῷ συντάγματι. Πῶς γὰρ οὗτος ἐνάμιλλος τούτοις ὁ δείματι τοῦ φωραθῆναι, ὡς ἔφθημεν εἰρηκότες, ἀρρίχῳ ἑαυτὸν ἀφανίσας τοῦ μὴ τῆς παραβάσεως τίσαι δίκην, ἣν φωραθεὶς ὕστερον ἀνέτλη τῆς γενειάδος αἰσχρᾷ δῃωθεὶς ἀποτίλσει καὶ ποδοκάκαις τοὺς πόδας περιβληθείς, ἐξὸν αὐτῷ μὴ τούτοις ὑποβληθῆναι, εἰ κατ᾿ Εὐθύμιον τὸν τοῦ ῾Ρουσίου διεγένετο ἀρχιερέα, εἰς μηδὲν τῶν προταθέντων ὑπὸ Βουλγάρων ὑπείξαντα, ἀλλ᾿ εὐσταθῶς ἄγαν τὰς ἀπειλὰς ὑπενεγκόντα, ἀφ᾿ οὗ καὶ θαυμάσιος καὶ ζηλωτὸς Βουλγάροις καὶ ῾Ρωμαίοις εἰσέτι νῦν διατελῶν ἐμακαρίζετο; ἵνα δὲ τῇ φυγῇ σωτηρίαν Στέφανος ἑτέροις οὐχ ἑαυτῷ διοικήσηται, ἤπερ οἷς παρισοῦν αὐτὸν ἐκθυμότατα κρίνετε τούτοις ἐναθλεῖν, εἵλετο· ἀλλ᾿ ἔστιν οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἢ τὸ δυσμαχώτατον συγκροῦσαι τὰ φονικῶς ἑαυτοῖς ἐφορμῶντα ῾Ρωμαίων τε καὶ Βουλγάρων ἔθνη· ὃ καὶ δυστυχῶς ποιοῦν ἐκτετέλεσται διαστασιαθέντων ἐντεῦθεν μανικώτερον Βουλγάρων τῇ τῶν ὅρκων τούτου παρασπονδήσει ἅτε ἀρχιερέως Θεοῦ οὕτω διαγενομένου, τῶν τέως χρηστοτέραις ἐλπίσι τοῦ φιλίως συμβῆναι συγκροτουμένων καὶ τέλεον τὰ εὐμενέστερα ἀπεγνωκότων. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τῆς εἰρήνης ἐπαγγελίαν ἐπὶ τοῖς πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀνασωζομένοις αἰχμαλώτοις, ὅσα καὶ οἷα πεπονήρευται οὐκ ἄκαιρον ἐπισκέψασθαι, ὡς ἂν ᾖ διὰ πάντων τὸ ἐν ἅπασι καταφανὲς πάντολμον καὶ αὐθεκάστως πανοῦργον. ᾿Αλλ᾿ ἴσως ἀντεφορμήσεις ἡμῖν ὁ τὰ πάντα πραῢς καὶ μειλίχιος, καλὰ μέν εἶναι ταῦτα φάσκων καὶ ἀποδοχῆς ἄξια, καὶ ἐκ μετεώρων δὴ τῶν πραγμάτων μὴ ἂν αὐτὸν ἀποκεκλεῖσθαι τῆς μεθ᾿ ἡμῶν πρὸς τὴν πνευματικὴν θυσίαν προσλήψεως. πρὸς ὃ τοῦτο ἐροῦμεν ἑτοίμως, ὡς ἐπ᾿ ἐκείνοις ἰσχὺν ἔσχηκεν ἀδαμαντίνην, ὦ χρηστέ, τὸ σοφὸν διαβούλιον τοῦτο, ἐφ᾿ οἷς οὐδείς τις ἔτι τῆς κατακρίσεως τοῦ αἰτιαθέντος παραθιγγάνων κατείληπται, οὐδὲ δῆμος ὅλος ἱερωμένων καὶ τοῦτο νεοπαγῶν πρὸς εὐσέβειαν καὶ ἐπὶ μικροῖς καὶ τοῖς τυχοῦσι τὸ σκανδαλίζεσθαι προχειρότατος καὶ ἀφ᾿ ἡμῶν ἐκδεχόμενος τὸ τὰ θεῖα ῥυθμίζεσθαι τῆς τούτου κοινωνίας ἀπέρρηξε στάδιον. ἢ φής, πρὶν ἀπ᾿ ἐκείνων προσλαβεῖν τὸ ἐνδόσιμον, εἴτε σὺν λόγῳ εἴτε καὶ μή, τὰ τῆς πρὸς αὐτὸν διαστάσεως ἐνεργὰ τούτοις νενόμισται, ἕως ἂν κατὰ τὸ ἄμεινον ταῦτα διαιτηθείη, ἡμεῖς δὲ φθάνομεν ἐπιεικείᾳ δῆθεν τὴν τῶν αἰτιαμάτων διάγνωσιν,

си, но трябва да се прави усилие средствата да бъдат подчинени на целите. Ти виждаш, че е дълг на законодателствуващия и на изпълняващия свещеното писание да не направлява мисълта си към определена цел чрез сравняване. Защото как би могъл да бъде равен на тях този[1], който от страх да не бъде заловен, както вече казахме, се скрил в кошница, за да не понесе наказание за постъпката си, което, след като беше заловен по-късно, той понесе, като позорно му бе оскубана брадата и краката му бяха оковани във вериги? Той нямаше да бъде подложен на такива унизителни наказания, ако беше постъпил като Евтимий[2], архиерей на Русион[3], който в нищо не отстъпил в това, което му заповядвали българите,но много твърдо понесъл заплахите, за което и сега още след смъртта си се облажава у българите и ромеите като достоен за удивление и подражание. Нека допуснем, че Стефан е предпочел чрез бягството си да осигури спасение на другите, а не за себе си, отколкото твърде дръзко да смятате, че той е равен на тях в изпълнението на подобни дела. Но това в същност не беше нищо друго освен да сблъска най-отчаяно устремените убийствено едни срещу други ромейски и български народ. А това нещо за нещастие е извършено, след което българите изпаднаха още по-безумно във вражда вследствие неспазването на клетвите от негова страна[4], понеже тъй постъпил един архиерей божи, макар да били обхванати до това време от твърде добри надежди за мирно споразумяване, и най-сетне се отчаяли от по-доброто. Но не само това: не е излишно да се вземе пред вид и това, колко зле бе постъпено с пленниците, които след възвестяването на мира се завърнаха в земята си, та чрез всички тия неща да стане ясно във всяко отношение (неговата) голяма дързост и грубо злодеяние. Но може би ти — който във всичко си кротък и благ — ще ни възразиш, като кажеш, че това е хубаво и достойно за похвала, и че не трябва поради несигурни неща той да бъде лишаван от общуване заедно с нас в духовното жертвоприношение. Срещу това ние веднага ще кажем, че това мъдро решение, о добри, е имало несъкрушима сила спрямо ония, до които още никой

[1] Става дума за споменатия по-горе Стефан. [2] *Шестаков*, пос. съч., стр. 98, предполага, че Евтимий бил пратеник на патриарх Николай, за да преговаря с българите за сключване на мир. Евтимий вероятно бил пратеник на Византия при българите през 921 г. [3] Русион — дн. Кешан в Източна Тракия. [4] Според *Шестаков*, пос. съч., стр. 97, 98 при заемането на Одрин от българите през 923 г. бил пленен и Стефан. Както личи от писмото, той е дал писмена клетва на българите. След това обаче Стефан нарушил клетвата, поради което българите се отказали от мирното уреждане на спорните въпроси между България и Византия.

ἥτις σκανδάλου αἴτιον ὑπάρξει δήμῳ τοσούτῳ πιστῶν, οὐ τῷ τοῖς ἀψαύστοις μόνῳ προσλιπαροῦντι Θεῷ, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ τῷ λοιπῷ τῆς ἐκκλησίας πληρώματι; ἀλλ᾽ ὅσος ὁ μῶμος καὶ οὐδὲ τυχὸν τὸ παράπαν ἀκίνδυνος, σκοπεῖν χρή. Πλὴν εἴ τις ἄλλος τοῦ καὶ ἕνα σκανδαλίζοντος ὑπέχειν ἱκανὸς τὸ ζημίωμα, οὐδεὶς φθόνος. ἐμοὶ γοῦν οὐκ ἀνεκτόν, ὅτι μηδὲ ἐν ὅροις ὑπείληφα τὸ κακὸν ἡσυχάσειν, ἀλλ᾽ ὑπερχεθῆναι τῶν ἑαυτοῦ τόπων καὶ ὃ μὴ εἴη, Κύριε τοῦ ἐλέους, δευτέρων ὑπάρξειν δυστυχεστάτων πραγμάτων ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ καταγινώσκειν ἡμῶν τῆς περὶ τὰ θεῖα ὀλιγωρίας ἀνασοβουμένης ἀκάθεκτα. ἀλλὰ γοῦν μικρῷ ἔτι τούτῳ λόγῳ ποθεῖ συνεγελασθῆναι ἡμῶν καλή γε ταύτῃ σπουδὴ καὶ ἐπαινουμένη. ἀλλὰ ἀφαιρούμενος Βουλγάρων τὸ κύριον ἔγγραφον καὶ ἐπιδιδοὺς τῇ καθ᾽ ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ἕως δ᾽ ἂν μὴ τοῦτ᾽ ᾖ, ᾠόν, τὸ τοῦ λόγου, τίλλειν ἐπιχειρεῖς. οὐδὲ γὰρ ὁ θειότατος ἡμῶν δεσπότης καὶ βασιλεὺς κύριος Ῥωμανὸς ἤνυσέ τι τῶν καταθυμίων αὐτῷ, ἐξ ὧν τὰ ἐξ ἀβουλίας ἡμῶν ἔγγραφα παρέσχειν ἡμῖν, καίτοι γε οὐδενὶ κατησφαλισμένα ὅρκῳ, — ὅσον δὲ τὸ ἁπλῶς λόγῳ τι ὑπισχνεῖσθαι τοῦ μετὰ σκέψεως εἰς ἀθέτησιν ἀσθενέστερον —, οὐκ οἶμαι ἀγνοεῖν οὐδὲ τὸν τυχόντα, ὡς οὐδὲ ἥττων, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ὁ κίνδυνος τούτου παρομαρτεῖ τῷ τὰς ἐνόρκους πίστεις παρὰ φαῦλον τιθέντι καὶ τῷ μηδενὶ παραρριπτεῖν ἴσῳ εὐεμπτώτως ἄγαν ἐνολισθαίνοντι (pp. 99—101).

не е достигал в осъждането на обвинения, нито един цял народ от осветени и при това новоприсадени към благочестие, напълно е готов да изпадне в съблазън поради малки и случайни неща и да получи от нас уреждане на божествените дела, не е прекъснал връзката на общението с него. Или казваш, още преди да получиш позволение от тях — било с основание или не, че обвиненията против него се смятат от тях за силни, докато тези неща не се уредят подобре. А ние именно поради благосклонност изпреварваме определението на обвиненията, което ще стане причина за съблазън на толкова голям брой вярващи, не само на такива, които чрез недосегаемите (тайнства) постоянно умоляват бога, но и на останалото църковно множество. Но трябва да се обмисли колко голямо е безчестието и колко може би изобщо не е безопасно. Впрочем позволено е всеки да подлежи на наказание, ако е подложил на съблазън дори само един човек. Впрочем за мен е непоносимо, че аз допуснах злото да не се задържи в границите, но след като премине своето място, и — дано това не стане, господи милостиви! — ще стане основа за по-нататъшни още по-големи нещастия, понеже ни обвиняват в опасно пренебрежение към божествените неотменими дела. Но с това малко слово той желае да бъде осмяно по такъв начин нашето хубаво и похвално желание. Но като отнемеш от българите официално приписваното им обвинение и го предаваш на нашата църква — дано това не стане! — ти според поговорката се опитваш да бръснеш яйце. Защото дори и пребожественият наш господар и император господин Роман не извърши нищо от приятните му неща, след като ни даде писмено обещание поради нашата безпомощност, ако и тези писания да не бяха потвърдени с никаква клетва. А колко по-слабо е просто с думи да обещае нещо с намерение да не се изпълни. Смятам, че това знае всеки, не по-малко, ако не и повече това, че опасността от това съпровожда онзи, който пренебрегва своите клетвени задължения и всеки, който е твърде склонен да се подхлъзва и да се подхвърли на подобно нещо.

3. Scholia

1. *Ὅτι Θηβαΐα Βοιώτιδι καὶ Νέρωνος καὶ Οὐεσπασιανοῦ φαύλως ᾠκοῦντο μόνης τῆς Καδμείας συνισταμένης ὥσπερ καὶ νῦν· εἰ μὴ καὶ ταύτην Βούλγαροι κατεστρέψαντο* (*Ν. Βέης*, p. 337).

2. *Τοῦτο πραγματικῶς νῦν ὁρᾶται ἐπὶ Συμεῶνι τῷ Βουλγάρῳ καὶ τῷ κακοδαιμόνως Ῥωμαίων προεστῶτι* (*Ν. Βέης*, p. 338).

Схолии на Арета Кесарийски

1. Беотийска Тива и при Нерон[1], и при Веспасиан[2] слабо се населявала, като само Кадмея[3] се държала, както и сега, ако българите не бяха разрушили и нея.

2. Това наистина сега се вижда при Симеон Българина[4] и при този[5], който злощастно управлява ромеите.

---

[1] Римски император (54—68). [2] Римски император (69—79). [3] Така са наричали крепостта, върху която е била изградена древната Тива. [4] Българският цар Симеон. [5] Византийският император Роман I Лакапин.

VIII. ЖИТИЕ НА МАРИЯ НОВА

Мария, жена на един византийски военачалник, който воювал срещу българите, била провъзгласена за светица след смъртта ѝ (902 г.) и почитана под името Мария Нова.

Житието на Мария Нова е извънредно ценен извор на българската история за периода от края на IX до първата четвърт на X в. В него се дават сведения за войните, които Симеон водил с Византия и по-специално за завладяването на гр. Виза в Тракия от българите. От това житие можем да извадим заключение за действията на Симеон във превзетите от него византийски крепости. В него се съдържат сведения и за времето непосредствено след смъртта на Симеон и за сключването на мирния договор между България и Византия при цар Петър (927 г.).

Данните от житието са подробни и достоверни. Те са ценно допълнение към писмата на патриарх Николай Мистик и Роман Лакапин.

РЪКОПИСИ: V=Cod. Vatic. gr. 800 (XIV—XV s.). — L.=Cod. Laurae S. Athanasii Athon. 1368 [K. 81], (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *M. Gedeon, Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον*, Konstantinopolis, 1899, pp. 296–301. Една част от житието, която се отнася за българската история, е издал Г. Баласчев, Новыя данныя для истории грекоболгарских войн при Симеоне, ИРАИК, IV, вып. 3 (1899), стр. 189—220, заедно с руски превод. — Acta Sanctorum Novembris IV, Bruxellis, 1925, col. 688—705. Преводът е направен по последното издание.

КНИЖНИНА: *Хр. Лопарев*, Византийския святых VIII—IX, в. ВВр, XIX (1912), стр. 120–122. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 452—453, 510—521. — *F. Dvornik*, Quelques données sur les Slaves extraites du tome IV Novembris des „Acta Sanctorum", Byzantinoslavica, I (1929), pp. 39—43. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I. p. 570.

VITA MARIAE IUNIORIS

1. Symeon contra Romanos exercitum ducit

5. *Τί τὸ μετὰ τοῦτο; Δεύτερον ἔσχεν υἱὸν ἡ Μαρία, καὶ τοῦτον Βαρδάνην ὠνόμασεν. εἶτα τὴν ἐπὶ Βιζύης ἐστείλατο, καὶ ἡ αἰτία τῆς μετοικίας τοιαύτη ἦν. Μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον Λέων ὁ Σοφὸς καὶ Ἀλέξανδρος οἱ τούτου παῖδες τὴν ἀρχὴν διεδέξαντο· ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἄρχων Συμεὼν χριστιανοῦ μὲν φέρων προσηγορίαν, ἀνὴρ δὲ χρηματίζων αἱμάτων τέλειος, ἐπιστρατεύει τηνικαῦτα Ῥωμαίοις καὶ πολὺν φόνον ἐργάζεται. Τότε*

ЖИТИЕ НА МАРИЯ НОВА

1. Поход на Симеон срещу ромеите

5. Какво стана след това? Мария имала втори син и го нарекла Вардан. След това тя се отправила към Виза и причината за преселването била тая: след император Василий[1] неговите синове Лъв Мъдри[2] и Александър[3] наследили властта. А Симеон[4], владетелят на българите, който се наричал християнин, мъж извънредно кръвожаден, потеглил тогава на поход срещу ромеите и извършил голямо клане. Прочее по това време-

[1] Византийският император Василий I Македонец (867—886). [2] Византийският император Лъв VI Мъдри. [3] Византийският император Александър (912–913) бил настойник на малолетния Константин VII Багренородни (912—959). [4] Българският цар Симеон.

τοίνυν ὁ τῆς Μαρίας ἀνὴρ Νικηφόρος ἀριστεύει τοῖς Βουλγάροις μαχόμενος καὶ ψήφῳ τῶν κρατούντων εἰς τὴν τῆς Βιζύης τοῦρμαν ἐκπέμπεται, καὶ δὴ τὴν πόλιν ταύτην σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις καταλαμβάνει (pp. 693E—694A).

Никифор, мъжът на Мария, сражавайки се с българите[1], се отличил и по решение на властвуващите бил изпратен в гарнизона[2] във Виза и така заедно с жена си и децата си пристигнал в този град. ———

2. *Monacha quaedam ex Bulgaria in Byzam pervenit*

14. *Γυνὴ δέ τις δαίμονα ἔχουσα καὶ ἐν τῇ τῆς ἁγίας προσαχθεῖσα σορῷ, ἐξ αὐτῆς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ κακῶς αὐτὴν κινοῦντος πνεύματος εὕρατο. Οἷα δὲ καὶ τὰ τοῦ ἱερέως ἐκείνου, ὃς καὶ ἁλύσεσι καὶ πέδαις μόλις κατείχετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐλαυνόμενος, ἐνταῦθα δὲ φοιτήσας τοῦ ἐνοχλοῦντος ἀπήλλακτο. Τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ μονάζουσα ὕστερον εὕρατο, ἣν ἐκ Βουλγαρίας ὑπὸ τοῦ κινοῦντος ἀχθεῖσαν πνεύματος, ἐλευθέραν τοῦ κατέχοντος ἡ ἁγία ἐξέπεμπε* (p. 698B—C).

2. *Монахиня от България отива в град Виза*

14. А някаква жена, обхваната от зъл дух и доведена при ковчега на светицата, получила избавление чрез нея от бяса, който зле я измъчвал. Така също и онзи свещеник, който, обхванат от демона, едва бил одържан със синджири и окови, като отишъл там, се освободил от злия дух, който го тормозел. Същото по-късно станало и с монахинята, измъчвана от зъл дух, която била доведена от България. И нея светицата изпратила освободена от обхваналия я зъл дух[3].

3. *Symeon Byzam expugnat*

23. *Δίκαιον δὲ καὶ ταῦτα προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις· Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, ἀνὴρ θηριώδης, τῇ Ῥωμαίων ἐπιστρατεύσας, ἅπαν τὸ τῆς Θρᾴκης μέρος κατελῄσατο, μέχρις αὐτῶν τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τειχέων πάντα καταναλώσας καὶ τὰς πλείους τῶν πόλεων κατασκάψας. Ἔνθεν τοι καὶ οἱ τὴν Βιζύην οἰκοῦντες, μὴ δυνάμενοι πλέον ἐν ταύτῃ μένειν πενταετίαν ὅλην πολιορκούμενοι, καιροῦ τυχόντες ἐπιτηδείου, τὴν πόλιν καταλιπόντες ᾤχοντο, πυρὶ τὰς οἰκίας πάσας κατατεφρώσαντες. Αἰχμάλωτος οὖν τις διαδρὰς τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας δρόμῳ πολλῷ χρησάμενος, ἑσπέρας ἤδη τὴν Βιζύην ἔφθασε· γυμνὴν δέ πᾶσαν ἀνθρώπων καὶ οἰκημάτων εὑρών, εἰς τὸν ναὸν τῆς μακαρίας πρὸς τὸ διαβιβάσαι τὴν νύκτα κατέφυγε. Μήπω δ᾽εἰς ὕπνον τραπείς, γοερῶν φωνῶν τῆς σοροῦ τῆς ἁγίας ἐξερχομένων ἀκήκοε· σχετλιασμοὶ δὲ ἦσαν καὶ οἰμωγαί· „Καὶ τίνος (ἔλεγε) χάριν οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες, χριστιανοὶ ὄντες, αὐτὴν καταλείψαντες ἔφυγον, ἐμοῦ καὶ ταῦτα ἐνθαδὶ κατοικούσης; Εἰ δὲ οὕτω ποιῆσαι ἔμελλον, διὰ τί μὴ*

3. *Симеон превзема град Виза*

23. Но справедливо е и това да се прибави към казаното. Симеон, владетелят на България, мъж свиреп, нахлул в земята на ромеите и разграбил цяла Тракия, като всичко опленил и сринал повечето от градовете чак до самите стени на Цариград. Поради това и жителите на Виза, като не можели повече да останат в нея, понеже цели пет години били обсаждани[4], намирайки удобен момент, изоставили града[5], изгорили всички къщи и заминали. Някакъв пленник, като избягал от ръцете на неприятелите, след дълъг път чак вечерта достигнал Виза. Като я намерил без хора и къщи, прибягнал в храма на блажената[6], за да прекара там нощта. Още не бил заспал, когато чул печални звукове, които излизали от ковчега на светицата, това били стенания и ридания: „Заради какво — говорел гласът — жителите на града, ако и да са християни, избягаха, като го напуснаха, пък аз и сега оставам тука? Ако са имали намерение да направят така, защо и мене не

[1] Вероятно тук се говори за сражения между българи и византийци през войната 894 -896 г. [2] Турмата (*τοῦρμα*) била голямо подделение на темата. Във всяка тема имало по няколко турми (2 или 3) от по 5 хиляди души. Турмата се командувала от турмарх (*τούρμαρχος*), който след стратега на темата бил найвисшият командир. Вж. *Ф. И. Успенский*, Военное устройство византийской империи. ИРАИК, VI, вып. 1 (1900), стр. 160. — *L. Bréhier*, Les institutions de l'Empire Byzantin, Paris, 1949, pp. 361—362. [3] В това сведение *F. Dvornik*, Quelque données sur les Slaves, p. 41, вижда съществуването на мирни периоди между два похода на Симеон срещу Византия. [4] На това място от текста се дава различно тълкуване. *Г. Баласчев*, Новые данныя для истории грекоболгарских войн при Симеоне, стр. 208—209, смята, че тук се говори за обсада. За разлика от него *Златарски*, История, I, 2, стр. 433 и сл., приема, че тук се касае не до обсада, а до нападения от страна на българите, които те вършели в продължение на пет години и от които жителите на Виза страдали. Срв. също *Dvornik*, Quelques données sur les Slaves..., p. 42. [5] Годината на напускането на гр. Виза от византийците и завземането ѝ от българите е спорна. Според *Баласчев*, Новые данныя... стр. 208—209, Виза паднала в ръцето на българите след 925 г. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 432—434, смята, че това събитие се отнася към 922 г.; срв. също *Dvornik*, op. c., p. 42. [6] Сиреч в храма на св. Мария Нова.

καὶ ἐμὲ μεθ' ἑαυτῶν ἀνείλοντο, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔθνεσί με κατέλειψαν;" Τούτοις ὁ ἄνθρωπος γενόμενος ἔμφοβος, διανυκτερεύσας εἰς τὴν Μήδειαν παρεγένετο καὶ τοῖς ἐκεῖσε πάντα διήγγειλε. Παρὼν οὖν ἐκεῖσε καὶ ὁ ἱερεὺς Νικήτας ὁ Κοννάκης ὀνομαζόμενος. ὃς παρ' ὅλην τὴν πολιορκίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας τὰ τῆς λειτουργίας ἦν ἐκτελῶν, ἄρτι δὲ μετὰ τῶν ἐποίκων καὶ αὐτὸς ἐξελθών, κατέλαβεν εἰς τὴν Μήδειαν· καὶ ἀκούων ταῦτα παρὰ τοῦ αἰχμαλώτου, εἰς μνήμην ἦλθε τῶν ἐπιτελουμένων παρὰ τῆς μακαρίας θαυμάτων καὶ οὐκέτι στέγειν ἠδύνατο μὴ τὴν Βιζύην καταλαβεῖν καὶ εἰς προσκύνησιν τῆς ἁγίας ἐλθεῖν, καὶ ταῦτα πολεμίων ὄντων ἐντός· ὁ γὰρ λεχθεὶς Συμεὼν ἐν τούτῳ καταλαβὼν τὴν Βιζύην καὶ κενὴν ταύτην ἀνθρώπων καὶ οἰκημάτων εὑρών, τὰ ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἐναπολειφθέντα τείχη ἐκ θεμελίων ἀνατραπῆναι προστάττει καὶ τὴν γῆν ἀροτριασθῆναι καὶ σπαρεῖναι, ὃ δὴ καὶ γέγονε, τοῦ καιροῦ εἰς τοῦτο ἁρμοδίως ἔχοντος.

24. *Ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτοῦ Συμεών, οὐ δίκαιον ἂν εἴη παραδραμεῖν. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν Βιζύην καὶ μόνους τοὺς ἐν αὐτῇ ναοὺς τῷ πυρὶ ἀναλώτους εὑρών, διῄει περισκοπῶν καὶ οὓς μὲν εἰς ὡρεῖα, οὓς δ' εἰς οἰκίας καὶ οὓς εἰς ἱπποστάσια καθιστῶν· ἀφικόμενος δὲ καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ γλωσσοκόμῳ ἐπιβαλών, τοὺς παρατυχόντας τίνος ἂν εἴη ἠρώτα. Τῶν δὲ ἀπαγγειλάντων καὶ περὶ τῶν ἐπιτελουμένων θαυμάτων παρὰ τῆς ἐν αὐτῷ κειμένης εἰπόντων αὐτῷ διανοιχθῆναι προστάττει· ἀλλὰ διανοιγομένου, φλὸξ ἐξῄει εὐθέως καὶ ἅπαντας κατεφόβησε. Τοῦτο ἐκεῖνος ἰδών, τὸν ναὸν μὴ παραθίγειν ὅλως τοῖς οἰκείοις προσέταξεν καὶ τοῖς ἱερεῦσι καθ' ἑκάστην ἐπέτρεψε λειτουργεῖν. Οἰκίσας δὲ τὴν πόλιν ταύτην τισὶ τῶν οἰκείων αὐτῷ καὶ φρουρὸν ἐπ' αὐτῇ Βουλίαν τινὰ ἄρχοντα καταστήσας, ἐξῄει, ὡς καὶ τὰς ἑτέρας τῆς Θρᾴκης πόλεις οὕτως ἐγκαταστῆσαι. Ὁ γοῦν προρρηθεὶς ἱερεὺς ὁ Καννάκης τοῖς τοῦ αἰχμαλώτου λόγοις προθυμηθείς, ὡς εἴρηται, εἰς Βιζύην ἐλθεῖν τὴν προθυμίαν πληρώσων ἔσπευδε· πλησίον δὲ τοῦ κάστρου γενόμενος ἐκρατήθη παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀνηρευνᾶτο, τίς τε εἴη καὶ πῶς ἐνταυθοῖ παραγενέσθαι τετόλμηκεν. Ὁ δὲ ἄρα ἀληθείας ὢν παῖς καὶ ἀληθῆ λέγειν μεμαθηκώς, ὅστις τε εἴη καὶ τίνος χάριν ἐληλύθει διωμολόγει. Ταῦτα δ' εἰς ὦτα τῷ Βουλίᾳ ἐλθόντα, καὶ αὐτὸν τὸν ἄνδρα εἰς ὄψιν αὐτοῦ ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν· ἐλθόντι δὲ ὑπεξίστατο καὶ πατέρα ἐκάλει καὶ μετὰ τιμῆς ὅσης ἐδεξιοῦτο καὶ περὶ τοῦ τῆς ἁγίας βίου καὶ τῶν θαυμάτων παρ'*

взеха със себе си, а ме оставиха на безбожниците?" От тия думи човекът се уплашил и като пренощувал, отишъл в Мидия и всичко съобщил на тамошните жители. Там бил и свещеник Никита, наричан Канакис, който през цялата обсада извършвал богослужението в храма на светицата, но не много преди това заедно с жителите напуснал и самият той и отишъл в Мидия. И като чул това от пленника, си спомнил извършените от блажената чудеса и побързал да отиде веднага във Виза и да се поклони на светицата, макар че враговете били вътре. Защото споменатият Симеон в това време, като пристигнал във Виза и я намерил без жители и без къщи, заповядал да сринат из основи пощадените от огъня стени и да разорат и засеят земята, което действително и станало, понеже времето било подходящо за това.

24. Не би било справедливо да се отмине това, което станало със самия Симеон. Защото, като влязъл във Виза и намерил незасегнати от огъня само храмовете в нея, обикалял и оглеждал и едни определил за житници, други за жилища, трети за конюшни. Като дошъл в храма на светицата и хвърлил поглед на урната, попитал тия, които били там, чия е тя. След като те му отговорили и разказали за извършваните от намиращата се в нея чудеса, той заповядал да я отворят. Обаче когато урната била отворена, изведнаж изскочил пламък и изплашил всички. Той като видял това, заповядал на своите хора изобщо да не закачат храма и поръчал на свещениците ежедневно да извършват богослужение. Като заселил този град с някои от своите и като назначил някой си Вулия[1] за началник на крепостта, той се отдалечил, за да уреди по този начин нещата и в другите градове на Тракия. А споменатият свещеник Канакис, развълнуван от думите на пленника, както се каза, побързал да изпълни желанието си и дошъл във Виза. Но като приближил до крепостта, бил заловен от българите и бил разпитан кой е и как се е осмелил да дойде тук. Бидейки чедо на истината и свикнал да говори истината, той разказал кой е и за какво бил дошъл. Когато това стигнало до ушите на Вулия, той заповядал да доведат пред него самия мъж. Станал пред дошлия, нарекъл го отец и с много голяма почит го приел и поискал да узнае от него с голяма

[1] Дали Вулия е титла или собствено име, не е ясно. Някои автори (*Баласчев*, Новыя данныя для истории грекоболгарских войн, стр. 219) приемат, че Булия, Вулия (*βουλίας*) е собствено име, а други (*Златарски*, История, I, 2, стр. 433 бел. 1 и *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 93, смятат, че това е прабългарската титла *βοϊλᾶς* и *βοηλᾶς*, предадена в изопачен вид.

αὐτοῦ ἐζήτει μαθεῖν μεθ᾽ὅσης τῆς ἀξιώσεως. Καὶ ὁ μὲν χαρᾷ καὶ δάκρυσι σύμμικτος μετὰ παρρησίας πάντα ἐκδιηγεῖται τὰ κατ᾽αὐτήν, ὡς εἴη μὲν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, γονέων τε εὐγενῶν καὶ ἐνδόξων θυγάτηρ, καὶ ὡς γενναίῳ ἀνδρὶ συζευχθείη καὶ στρατηγῷ καὶ τὴν τοῦρμαν ταύτης τῆς πόλεως ἀναδεξαμένῳ, — Νικηφόρος ὄνομα τῷ ἀνδρί, — καὶ ὡς τέκοι μὲν τὸ πρῶτον παῖδας ἄρρενας δύο, οἳ καὶ ἔτι ζώσης αὐτῆς τε καὶ τοῦ ἀνδρὸς τῷ χρεὼν ἐλειτούργησαν, καὶ ὅσην ἐπ᾽αὐτοῖς τεθνηκόσι γενναιότητα ἐπεδείξατο καὶ ὡς μετὰ τούτους τέκοι καὶ ἑτέρους δύο ἄρρενας διδύμους καὶ τὰ ἐπ᾽αὐτοῖς γεννηθεῖσι φανέντα σύμβολαια, καὶ ὅπως ὅσον ἡ μήτηρ προέφησε δι᾽αὐτῶν, εἰς ἔργον ἐξέβη· ὁ μὲν γὰρ πρωτότοκος, — Βαάνης αὐτῷ τὸ ὄνομα, — εἰς στρατιώτας καταλεγείς, τοῦ ἐν τῇ Σηλυβρίᾳ εὑρισκομένου ἀρτίως Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος στρατηγεῖ, ὁ δὲ μετ᾽αὐτὸν τεχθεὶς Στέφανος τὴν τῶν μοναχῶν ὁδεύσας, περὶ τὰ Ὀλύμπιά που ὄρη ἀναστρεφόμενος, ζῇ μόνῳ ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα τῆς μακαρίας μετὰ ἀκριβείας ὁ ἱερεὺς τῷ Βουλίᾳ ἐκδιηγεῖται· τὴν ἀγάπην ἣν εἶχεν ἀνυποκρίτως πρὸς ἅπαντας, τὴν ἐλεημοσύνην τὴν ἄμετρον, τὴν συμπάθειαν, τὴν εἰρήνην, τὴν μακροθυμίαν, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν ἀγαθοσύνην, τὴν φιλοπτωχίαν, τὰς ὁλονύκτους δεήσεις, τὰ δάκρυα, τὴν ὑπομονήν, τὴν εἰς τοὺς θείους ναοὺς μεθ᾽ὅσης τῆς ἡδονῆς σπουδήν, τοὺς ἐν τούτοις ἀπὸ συχνῆς τῆς γονυκλισίας ἱδρῶτας, τὴν περὶ τὴν εὐπρέπειαν τῶν θείων ναῶν ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν· ἔπειτα τὴν κατ᾽αὐτῆς πλασθεῖσαν διαβολὴν ἐξ ὑποβολῆς τοῦ Σατᾶν, τὴν ἀποστροφὴν τοῦ ἀνδρός, τὰς πληγάς, τὸν θάνατον, τὰ μετὰ τοῦτον ἄπειρα θαύματα, ὅσα τε γενέσθαι φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε καὶ ὅσα διὰ τὸ μῆκος παρέλειψε, τὴν εἰς τοὺς διαβαλόντας τε ἀνταπόδοσιν, καὶ ὅπως ὁ ανὴρ αὐτῆς Νικηφόρος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας Βιζύης τέλει τοῦ βίου χρησάμενος, ἐτάφη παρὰ τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ ἀνεγερθέντος παρ᾽αὐτοῦ τῇ μακαρίᾳ ναοῦ. Ὁ δὲ Βουλίας ταῦτα ἀκούων ἐξεπλήττετο καὶ ἐθαύμαζε καὶ τῷ Θεῷ τὸν αἶνον σὺν τοῖς παροῦσιν ἀνέπεμπεν· ἔφη δὲ πρὸς αὐτόν. „Καὶ πῶς, ὦ τίμιε πάτερ, τοιοῦτον ἀγαθὸν ἠνέσχου καταλιπεῖν, εἴπερ διὰ τὴν τοῦ πολέμου φορὰν τοιαύτην ἔτλης ὑποστῆναι ζημίαν; Ἀλλὰ νῦν γε πάντα σοι συγκεχώρηται καὶ ἐφεῖταί σοι βουλομένῳ ποιεῖν τὰ τῆς λειτουργίας. Θέλησον οὖν καὶ συγκατοίκησον ἡμῖν· τὰ δὲ πρὸς τὴν χρείαν ἅπαντα ἂν ἡμεῖς ἀνελλιπῶς χορηγοίημεν."

настойчивост за живота на светицата и за чудесата. И той едновременно зарадван и просълзен, без стеснение разказал всичко за нея: че била от Цариград, дъщеря на благородни и славни родители, че се оженила за храбрия стратег, който приел началството над турмата в този град, на име Никифор, и как родила най-напред две деца момчета, които се поминали, докато тя и мъжът ѝ били още живи, и как мъжествено понесла тяхната смърт и как след тях родила и други две момчета близнаци и какви предзнаменования се явили над новородените и как се осъществило това, което майката предсказала чрез тях. Онзи, който се родил пръв, на име Ваанес, бил зачислен във войската и станал стратег на ромейската войска, която се намирала по това време в Силимврия[1]. Роденият след него Стефан поел монашески път, пребивавал някъде около Олимпийските планини[2] и живеел уединен — за себе си и за бога. Свещеникът разказал точно на Вулия и всичко друго за блажената: за любовта ѝ, която искрено хранела към всички, за безмерното ѝ милосърдие, за състраданието ѝ, за миролюбието ѝ, за дълготърпеливостта ѝ, за кротостта ѝ, за добротата ѝ, за любовта ѝ към бедните, за всенощните ѝ молитви, за сълзите ѝ, за търпението ѝ, за радостното ѝ усърдие към божиите храмове, за изнурителните коленичения в тях, за нейната любов и грижа за великолепието на божиите храмове. След това разказал за съчинената против нея по внушение на сатаната клевета[3], за отдръпването на мъжа ѝ, за побоите, за смъртта ѝ, за безбройните чудеса след това, за които се съобщи в предишния разказ и които поради големия им брой се пропуснаха, за възмездието спрямо клеветниците и как мъжът ѝ Никифор умрял по време на обсадата на Виза и бил погребан в лявата страна на издигнатия от него в чест на блажената храм. А Вулия, като чул това, бил поразен и учуден, заедно с присъстващите отправил възхвала към бога, и му казал: „Как ти, почтени отче, си допуснал да изоставиш такова съкровище, ако и поради военните обстоятелства да си бил принуден да търпиш такава загуба? Но сега всичко ти се позволява и на тебе се предоставя, ако искаш, да вършиш богослужение. Пожелай прочее и заживей заедно с нас". Всичко каквото е потребно, ние ще го даваме в достатъчно количество". А той отгово-

[1] Дн. гр. Силиврия [2] Планината Олимп при дн. гр. Бруса в Западна Мала Азия, където имало много манастири, дн. Кешишдаг. [3] Загатва се за обвинението от страна на брата и сестрата на Никифор, че Мария била в интимни отношения с един от слугите.

Ὁ δέ· „Τῷ τέως μὲν οὐ δύναμαι (ἔφη) διὰ τὸ βούλεσθαι συγκατοικεῖν τοῖς ἐμοῖς οὖσιν ἐν τῇ Μηδείᾳ· ὃ δὲ δύναμαι ποιεῖν τοῦτον καὶ δέομαι μὴ ἀποτυχεῖν· κέλευσον ἔρχεσθαί με καὶ λειτουργεῖν ἐν τῷ τῆς ἁγίας ναῷ μὴ παρά τινος κωλυόμενον.“ Ὁ δὲ καὶ λίαν ἀσμένως τοῦτο κατένευσε, πρὸς δὲ καὶ ἠξίου μὴ ὑστερίζειν, ἀλλὰ συχνότερον τοῦτο ποιεῖν.

25. *Ἐπεὶ δὲ ὁ ῥηθεὶς Συμεὼν οὓς ἐν ταῖς ἁλωθείσαις παρ᾿αὐτοῦ πόλεσιν ἀνετίθει φρουροὺς διά τινος χρονικοῦ διαστήματος μετεκαλεῖτο ὡς ἑαυτὸν καὶ ἄλλους ἀντ᾿αὐτῶν ἔστελλε, μετακαλεῖται καὶ ἐκ Βιζύης Βουλίαν, ἕτερον ἀντ᾿αὐτοῦ πέμψας φρουρὸν τῆς πόλεως. Οἱ δὲ τῆς φρουρᾶς ἐξερχόμενοι, δεῖν κρίνοντες πολέμου νόμῳ σὺν λαφύροις οἴκαδε ἀναστρέφειν, τοῖς ἐναπολειφθεῖσι τῶν Ῥωμαίων ἐπέτρεχον, καὶ λείαν πολλὴν λαμβάνοντες, οὕτω τὴν αὐτοὺς φέρουσαν ἐπορεύοντο. Ὡς δὲ καὶ Βουλίας τῷ διαδεξαμένῳ τὴν Βιζύην κατέλιπε, τῷ εἰρημένῳ νόμῳ στοιχῶν καὶ αὐτός, εἰς λαφυραγωγίαν ἐτρέπετο. Ἔνθεν τοι καὶ εἰς Σηλυβρίαν καταλαβών, συναντᾶται παρὰ τοῦ ἐκεῖσε Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου, οὗ τὸν Βαάνην ἡγεῖσθαι φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε. Γνοὺς οὖν ὡς σὺν τῷ τοιούτῳ στρατεύματι καὶ Βαάνης ἐστί, τοὺς οἰκείους αὐτοῦ ἐπιστήσας, μόνος εἰρηνικώτερον παρεξέβη, καί τινα προσκαλεσάμενος ἐκ τοῦ στρατοπέδου Ῥωμαίων, περὶ Βαάνου μαθεῖν ἠξίου, εἰ παρείη τῷ στρατοπέδῳ· παρόντα δὲ μαθών, ἐδέετο τοῦτον ἰδεῖν. Μηνύεται ταῦτα Βαάνῃ, καὶ ὡς εἶχεν ἔνοπλος, ἔρχεται πρὸς Βουλίαν. Ὁ μὲν οὖν εὐθὺς αὐτὸν ἤρετο· „Σὺ εἶ ὁ σεβάσμιός μοι Βαάνης, ὁ υἱὸς τῆς ἐν Βιζύῃ ἁγίας Μαρίας;“ Ὁ δέ· „Ἐγώ εἰμι (ἀπεκρίνατο), σὺ δὲ τίς εἶ καὶ πῶς τὸ ἐμὸν ὄνομα οἶδας καὶ τῆς μητρός, καὶ πόθεν ἐμοὶ φιλίως διάκεισαι;“ Ὁ δὲ Βουλίας· „Ἄνθρωπός εἰμι ἁμαρτωλὸς (ἀπεκρίνατο), ἐπειδὴ τὸ τῆς σῆς μητρὸς ἅγιον λείψανον οὐκ ἠξιώθην ἰδεῖν, — ἀνοιγομένου γὰρ τοῦ τιμίου σκεύους, ἐν ᾧ κατάκειται, ἵνα παρ᾿ἡμῶν θεαθῇ, φλὸξ ἐξελθοῦσα ἐκεῖθεν ἡμᾶς μικροῦ δεῖν κατέφλεγεν, καὶ οὐκέτι ἐτολμήσαμεν ἀνοῖξαι καὶ ταύτην θεάσασθαι, — κἂν γοῦν σε ἰδεῖν ἐπεπόθουν· ἦ γὰρ ἂν οὕτω τῆς ἐξ αὐτοῦ διὰ σοῦ χάριτος ἀπολαύσαιμι· σοῦ δὲ τὸ ὄνομα, καὶ ὅτι ἐνταῦθα εὑρίσκῃ, ἔχω μαθὼν ἀπὸ τῶν παρ᾿ ἡμῖν αἰχμαλώτων, ἀφ᾿ὧν καὶ περὶ τῶν τελουμένων θαυμάτων ἀκήκοα. Βεβαιότερον δὲ περὶ πάντων ἔγνων παρὰ ἱερέως ἀνδρὸς τοῦ λειτουργοῦντος ἐν τῷ ἀνεγερθέντι παρὰ τοῦ πατρός σου ναῷ. Ἀλλὰ καὶ ἐφ᾿ἡμῶν αὐτῶν τοιοῦτόν τι γέγονεν. Τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν καθημένων εἰς φυλακὴν τοῦ τείχους Βιζύης καὶ λόγοις διαφόροις ἐντυγχανόντων, καὶ περὶ τῶν τῆς ἁγίας θαυμάτων ἤρξαντο διηγεῖσθαι καὶ ἅπαντες ἐξεπλήσσοντο· εἷς δὲ τούτων ἀπιστίας πάθει ἁλοὺς μὴ ἀληθῆ εἶναι ἔλεγε τὰ λεγόμενα· εἰ γὰρ ἁγία ἦν*

рил следното: „Засега не мога, понеже искам да живея заедно със своите, които са в Мидия, но моля да не бъда възпрепятствуван в това, което мога да направя — заповядай аз да отивам и да служа в храма на светицата, без някой да ми пречи“. Вулия на драго сърце се съгласил на това и го помолил да не се бави, но по-често да прави това.

25. А понеже споменатият Симеон имал обичай началниците, които бил поставил в превзетите от него градове, през известно време да ги вика при себе си и да изпраща други вместо тях, отзовал и Вулия от Виза и вместо него проводил друг началник на града. Началниците, които напускали гарнизона, смятайки, че трябва според закона на войната да се завръщат в къщи с плячка, извършили набези в останалите ромейски области и като вземали голяма плячка, така тръгвали към своите земи. Така и Вулия оставил Виза на своя заместник и сам, придържайки се към казания закон, тръгнал на плячка. Като стигнал до Силимврия, той се срещнал с разположената там на лагер византийска войска, чийто предводител, както преди се каза, бил Ваанес. Като научил прочее, че и Ваанес е заедно с тази войска, оставил своите и сам миролюбиво се приближил и като повикал едного от ромейския лагер, помолил го да узнае дали Ваанес е в лагера. И като научил, че той е там, поискал да го види. Съобщили това на Ваанес и той, както бил въоръжен, дошъл при Вулия. Той веднага го попитал: „— Ти ли си почтеният Ваанес, синът на света Мария от Виза?“ „Аз съм — отговорил той. А ти кой си и откъде знаеш моето име и името на майка ми и защо така приятелски се отнасяш към мене?“. А Вулия отговорил: „Грешен човек съм аз, понеже не бях удостоен да видя светите мощи на твоята майка“. Когато светият ковчег, в който тя почива, се отвори, за да я видим, пламък излезе оттам, и едва не ни изгори, така че вече не се осмелихме да отворим и да я гледаме. Аз поисках да те видя, защото така чрез тебе бих се насладил на нейната милост. А твоето име и че се намираш тука можах да науча от нашите пленници, от които чух и за извършваните чудеса. По-точно за всичко узнах от един свещеник, който служи в издигнатия от твоя баща храм. Но и с нас самите стана следното: когато нашите войници стоели на стража по крепостната стена на Виза и разговаряли за различни неща, когато започнали да разказват за чудесата на светицата, всички се смаяли. Един от тях обаче, обхванат от неверие, казал, че разказваните неща не са

αὔτη, καὶ τὴν πόλιν ταύτην, ἐν ᾗ κατάκειται, τῶν ἡμετέρων χειρῶν διεσώσατο ἄν. Οὔπω τέλος ἔσχεν ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ πνεύματι συλλαμβάνεται πονηρῷ, πίπτει κατὰ γῆς τοὺς ὀφθαλμοὺς διαστρέφων, τοὺς ὀδόντας βρύχων, σιέλη ἐκπτύων τοῦ στόματος, τοῖν χεροῖν συχνάκις πατάσσων τὴν κεφαλὴν καὶ μέγα βοῶν· ἐπὶ πολὺ δὲ οὕτως ὀχλούμενος, μόλις ἐπὶ τρέμουσιν ἀνέστη τοῖς γόνασιν, καὶ τὸν τάφον τῆς ἁγίας μητρός σου καταλαβὼν καὶ ἐφ᾿ ἱκαναῖς ἡμέραις ἐκεῖσε βασανιζόμενος ἔτυχε τῆς ἰάσεως· ὅπερ ἡμεῖς ἅπαντες θεασάμενοι καὶ ἔμφοβοι γεγονότες, τὸν Θεὸν τὸν δοξάζοντα τοὺς γνησίους οἰκέτας αὐτοῦ ἐμεγαλύνομεν ἰσχυρῶς, τὸν δὲ ἰαθέντα ἄνθρωπον εἰς Βουλγαρίαν ἐστείλαμεν καὶ τοῖς ἐκεῖσε τὰ εἰς αὐτὸν γεγονότα παρεδηλώσαμεν, ἱερέα τε μετεκαλεσάμεθα καὶ τὰ τῆς λειτουργίας μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸν ναὸν ἐκτελεῖ.“ Τούτοις Βουλίας τε καὶ Βαάνης ἀλλήλοις συνομιλήσαντες, εἰρηνικῶς διεζεύχθησαν.

26. *Μετ᾿ ὀλίγον δὲ τοῦ εἰρημένου Συμεὼν τὴν ἀθλίαν ψυχὴν ἐκρήξαντος, Πέτρος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, ὃς καὶ βαρβαρικώτερον τοῖς πράγματι χρώμενος, τὰς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἁλωθείσας πόλεις τῆς Θρᾴκης εἰς ἔδαφος κατασπᾷ εἰς ἑαυτὸν τοὺς ἐν αὐταῖς εὑρισκομένους Βουλγάρους μετακαλούμενος, μεθ᾿ ὧν καὶ τὴν Βιζύην οὕτω διέθηκεν· ὅπερ μαθὼν Βαάνης σὺν τισιν ἱερεῦσι καὶ στρατιώταις τῶν ὑπὸ χεῖρα τὴν Βιζύην καταλαμβάνει. Εἰσελθὼν οὖν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἐν τῷ θείῳ ναῷ τῆς ἁγίας μητρὸς αὐτοῦ καὶ τὰ εἰκότα εὐξάμενοι καὶ εὐχαριστήσαντες, το τίμιον αὐτῆς καὶ ἅγιον λείψανον κατησπάσαντο· τῆς θείας δὲ καὶ ἁγίας ἱεροτελεστίας ἀναρχομένης τρισμὸς μέγας γέγονεν ἐν τῷ γλωσσοκόμῳ καὶ φόβον πᾶσιν ἐνέβαλεν, ὡς μικροῦ καταλιπόντας τὸν ναὸν ἐξελθεῖν. Τούτου δὲ μεθ᾿ ἱκανῆς τῆς ὥρας παυσαμένου, διαπορεῖν ἤρξαντο, τί ἄρα τὸ σημεῖον βούλεται τοῦτο. Βαάνης οὖν ὁ υἱὸς αὐτῆς· "Ὥσπερ (φησί) καταλιπόντων ἡμῶν τὴν Βιζύην, ἀγανακτοῦσα γοερὰς ἠφίει φωνάς, καθὼς ὁ αἰχμάλωτος διηγήσατο, οὕτως ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν σκιρτᾷ ἐν ἀγαλλιάσει.“ Τὰ τῆς θείας δὲ λειτουργίας τελέσαντες καὶ ἐπὶ τῷ γεγονότι δοξολογήσαντες, εἰς Σηλυβρίαν αὖθις ὑπέστρεψαν* (pp. 700D—702D).

истина. Защото, ако беше светица, би спасила от нашите ръце[1] този град, в който тя почива. Още не довършил думата си и бил обхванат от зъл дух, паднал на земята, като въртял очи, скърцал зъби с пяна на устата, непрекъснато удрял главата си с ръце и силно крещял. Той се мъчил дълго по този начин, едвам се изправил с треперещи колене и стигнал до гроба на твоята света майка и като се измъчвал там няколко дни, получил изцеление. Това ние всички видяхме и убояхме се и прославяхме силно бога, който възвеличава тия, които истински го молят. Излекуваният човек ние изпратихме в България и съобщихме на тамошните жители случилите се с него неща. Повикахме свещеник, който и до днес служи в храма". Вулия и Ваанес, като си казали помежду си тия неща, мирно се разделили.

26. Малко по-късно казаният Симеон напуснал жалката си душа и Петър[2], неговият син, наследил властта. Той, като се възползувал твърде варварски от обстоятелствата, разрушил до основи завзетите от неговия баща градове в Тракия, повикал при себе си намиращите се в тях българи и с тях по същия начин разрушил Виза[3]. Ваанес, като научил това, заедно с няколко свещеници и с войниците, над които началствувал, отишъл във Виза. Като влязъл прочее със своите хора в божествения храм на светата своя майка и като се помолили и благодарили както подобава, целунали нейните честни и свети мощи. Когато започнала божествената и свята служба, в ковчега се чул голям трясък, който така уплашил всички, че те насмалко не напуснали храма. Но когато след известно време тоя трясък спрял, започнали да недоумяват какво означавало това знамение. А Ваанес, нейният син, казал: „Както когато ние изоставихме Виза, тя, според думите на пленника, негодувайки, издала жални стонове, така пък сега подскача от радост от нашето присъствие". Като свършили божествената служба и като отдали слава за станалото, пак се върнали в Силимврия.

[1] Сиреч от българите. [2] Българският цар Петър (927—969). [3] Цар Петър по всяка вероятност е предприел военни действия с цел да накара византийците да помислят, че той ще продължи военолюбивата политика на баща си и да ги принуди към отстъпчивост в мирните преговори, които малко по-късно започнали между България и Византия. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 520—521.

4. De pace anno 927 inter Bulgaros Romanosque juncta

27. Ῥωμανοῦ δὲ τῶν ῥωμαϊκῶν σκήπτρων ἐπειλημμένου καὶ γαμικὰ συναλλάγματα ἐκτελέσαντος μετὰ τῶν Βουλγάρων, εἰρηναία κατάστασις μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο. Ἔνθεν τοι καὶ ἅπαντες συναχθέντες εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας ἐκτός τινος δέους ἔθεον, καὶ Βαάνης ἐντεῦθεν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἐκ Σηλυβρίας τὴν Βιζύην κατέλαβεν (p. 702 D).

За мира, сключен между българи и византийци през 927

27. След като Роман[1] приел ромейския скиптър и сключил брачен съюз с българите[2], между тях и ромеите били установени мирни отношения[3]. Тогава всички заедно без страх се устремили към родните си места. И Ваанес, заедно с тия, които били с него, от Силимврия отишъл във Виза.

[1] Византийският император Роман Лакапин (920—944). [2] Цар Петър се оженил за Мария — внучката на Роман Лакапин, дъщеря на неговия син Христофор. В чест на сключения мирен договор тя била преименувана на Ирина, което значи мир. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 535. [3] Мирният договор между България и Византия бил сключен през месец октомври 927 г. За подробности вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 516—536.

IX. СЛОВО ЗА МИРА С БЪЛГАРИТЕ

В единствен ръкопис е запазено едно анонимно риторическо слово, което се отнася до сключването на мира между българи и византийци през октомври 927 г. Авторът на Словото е бил приближен на византийския императорски двор и е бил много добре осведомен за събитията. С най-голяма вероятност трябва да се приеме, че Словото принадлежи не на цариградския патриарх Николай I Мистик (901—907, 911—925), който починал на 15 май 925 г., а на известния византийски книжовник от X в. Теодор Дафнопат, близък сътрудник на император Роман I Лакапин (920—944). Авторът на Словото за съжаление ни е дал едно риторично произведение, в което всички данни за събитията са забулени сред многобройни цитати от Писанието, загатвания от класическата древност или пък други алегории и сравнения. Той засяга събитията от времето на цар Симеон (893—927), българо-византийските отношения през управлението на този владетел, настъпилата промяна в отношенията между двете страни непосредствено след неговата смърт и сключването на мира от октомври 927 г., с което се разкривала нова ера в отношенията между България и Византия. Въпреки своята риторичност Словото за мира с българите съставя важен исторически извор за проучване главно на събитията в края на Симеоновото управление и началото на Петровото царуване. Някои загатвания в текста на Словото остават ненапълно ясни и тяхното правилно тълкуване е доста трудно, тъй като авторът почти никъде не споменава реални исторически имена, а си служи главно с библейски или митологически имена. Обнародването на български превод на Словото, което в нашата научна литература досега е използувано само откъслечно, може да послужи като основа за по-нататъшното проучване на този важен исторически извор.

РЪКОПИС: Cod. Vatican. gr. 483, ff. 43—51 (XIII—XIVs.).

ИЗДАНИЯ: *Ф. И. Успенский*, Неизданное церковное слово о болгарско-византийских отношениях в второй половине X века. Летопис историко-филол. общества при имп. Новороссийском университете, IV, Визант. отдел. II. Одесса, 1894, стр. 48—123. Текстът е издаден по това издание, като е сверен и по ръкописа.

КНИЖНИНА: *Б. Мелиоранский*: ВВр, II (1895), стр. 346—347. — *E. Kurtz*: BZ, IV (1895), pp. 615—616. — *Krumbacher*, GBL, pp. 458—459, 170. — *И. Кузнецов*, Писмата на Лъва Магистра и Романа Лакапина и словото *Ἐπὶ τῇ τῶν Βουλγάρων συμβάσει* като извор за историята на симеоновска България, СбНУК, XVI (1900), стр. 1—69, отд. отп. — *Д. Цухлев*, История на българската църква, I, София, 1910, стр. 415—416, 416 бел. 1, 411, бел. 3. — *Gio. Mercati*, Minuzie 31, Correzioni al discorso per la pace coi Bulgari, Bessarione, XXXV (1919), p. 38—39 = Opere Minori raccolte in occasione del settantesimo natalizio. IV, Città del Vaticano, 1937, pp. 57—58. — *G. Przychocki*: Eos, XVI (1910), p. 104. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 467 бел. 1,522 бел. 1,524 бел. 1,534 бел. 1. — *I. Sakâzov*, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin—Leipzig, 1929, pp. 35—36, 64, 65, 85 n. 6. — *N. A. Bees*: *Ἑλληνικά*, I (1929), pp. 388—389. — *М. А. Шангин*, Византийский писатель Арефа — автор „Слова о мире с болгарами". Историк-марксист, 1939, кн. 3, стр. 177. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 223—224.

DE PACE CUM BULGARIS HOMILIA

I. *Εἰρήνη ὑμνοῦμεν, εὐφράνθητε· εἰρήνην ἀφ᾿ ὕψους, σκιρτήσατε· εἰρήνην ἐπὶ τὰς πόλεις Σιών, αἱ θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ συγχορεύσατε. ἀλαλάξατε συμφώνως πᾶσα πνοή, ὅσοι τε χθὲς ἐτρυχόμεθα, καὶ ὅσοι σήμερον ἀνεκλήθητε. ὅτι προσέσχεν εἰρήνη τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὴν καὶ εἶδεν ἰδοῦσα τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ὅτι εὐδόκησεν ἐπὶ τὴν τῶν ταπεινῶν προσευχὴν καὶ τοὺς ἐν ἀθυμίᾳ πεπεδημένους ἐῤῥύσατο. ὁ αἰθὴρ σταλαξάτω γλυκασμὸν καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν, καὶ νάπαι καὶ ποταμοὶ συγκροτείτωσαν. ὅτι ὁ πόλεμος πεπολέμωται καὶ νενίκηται καὶ ἐπὶ πᾶν ἀνάστημα καὶ ὕψωμα γῆς κατὰ τῆς ἔχθρας ἵστανται τρόπαια. εἴ τις φιλόνεικος, εἴ τις φιλαίτιος, ἐκχωρείτω· ἀνέστη γὰρ εἰρήνη καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς καὶ κηροῦ δίκην ἐκ πυρὸς ἐκλιπέτωσαν. οὐ γὰρ μὴ θεάσηται δόξαν εἰρήνης ὄμμα βάσκανον ἢ τὸν Σεδεκίαν ἀμαυρωθήσεται. ὅρα μοι τὰς φαρέτρας ὁ βλέπων εἰς ἄροτρα καὶ τὰς ζιβύνας εἰς δρέπανα καὶ πρόσθες, καὶ γὰρ ἐν πνεύματι ὅτι οὐ μὲν μάθωμεν ἔτι πολέμων. ἡ νὺξ κατὰ τὸν εἰπόντα προέκοψε καὶ αὕτη ὡς ἑωσφόρος, λελουμένος ἀφ᾿ ὕδατος, προέκυψε τὸν ὁρίζονται. ἐπειχθῶμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτῆς καὶ τῷ φωτὶ αὐτῆς ὑπαντήσωμεν, ὅτι ζωὴν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς καὶ τῇ ἀριστερᾷ εὐζωΐαν προτείνεται, ἀπὸ διαδήματος αὐτῆς εὐφροσύνη καὶ ἡ φθογγὴ αὐτῆς θανάτου κατάλυσις.*

II. *Ποῦ μοι τοσοῦτον, ὦ θεία καὶ κλήσει καὶ πράγματι, προδιέτριβες; ποῦ μοι δίχα τῶν σῶν δυνεδρίαζες; ἢ καὶ σὺ λευκοῖς καλυψαμένη χιτῶσιν, ὡς λέγουσιν, ὅτι τὸ ἐν ἡμῖν μῖσος ἐμίσησας, ἀνεπτερύξω πρὸς Ὄλυμπον; ὑπὲρ τὸν ἐκ τρικυμίας ὅρμον ἐφιλήθης ἡμῖν, ὑπὲρ τὸν ἐκ χιόνος ἀνέφελον ἥλιον. ὅσον ἐμάκρυνας ἀφ᾿ ἡμῶν καὶ ηὐλίσθης ἐκκλίνασα ἡ Ἀκεσίου σελήνη καὶ οὐδαμοῦ τὰ ἡμέτερα ὁ*

СЛОВО ЗА МИРА С БЪЛГАРИЯ

I. Мира възпяваме, възвеселете се[1]! Мира от висината, възликувайте[2]! Мира над градовете сионски[3], играйте вкупом, дъщери ерусалимски[4]! Възкликнете единогласно всяко дихание[5]: и онези, които вчера изнемогвахме и които днес въззовавате, защото мирът се обърна към онези, които го очакваха, и като погледна, видя бедствието на своя народ, защото прояви благоволение към молитвата на смирените и избави окованите в отчаяние[6]. Нека небето да порони сладост и хълмовете радост, а дебри и реки да възръкопляскат, защото войната е надвоювана и победена и по всяко възвишение и земна висота се издигат над враждата знаци[7]. Ако някой е свадлив, ако някой обича свади, нека се отдалечи! Защото мир се въдвори[8] и нека се разпилеят враговете му и да се стопят като восък от огън — та завистлив взор да не зърне славата на мира или иначе ще се помрачи повече от Седекия[9]. Погледни ми, пророче[10], колчаните, превърнати в орала и копията в сърпове, и добави още и това, щото занапред и в духа си да не познаваме войни[11]. Нощта според поета [12] превали[13] и мирът подобно на денницата, окъпана във водите, надзърна на кръгозора. Да се затечем към сиянието му и да присрещнем светлината му[14], защото в десницата си предлага живот и в левицата си благоденствие, от венеца му излъчва радост и зовът му е пагуба за смъртта[15].

II. Где така дълго се бави, о божествени и по име и по същина? Где пребиваваше, далеч от своите? Или и ти, покрит с бели одежди, както казват[16], отлетя към Олимп, тъй като възневидя ненавистта сред нас? Домиля ни повече от пристанище при буря и повече от ясно слънце след сняг. Докато ти беше отдалечен от нас и отсъствуваше, Акезиевата месечина[17] залезе, нигде за нас

---

[1] Срв. Лука, VI, 23. [2] Срв. Книга на царете, XV, 31; Второзакон., XXXII, 43; Псалми, XV, 9; XXXI, 11 и др. [3] Относно упоменанието за градовете сионски срв. Числа, XXI, 27, 28. [4] За упоменанието за дъщерите ерусалимски вж. IV Книга на царствата, XIX, 21; Песен на песните, III, 11. [5] Срв. Псалми, XCIX, 1. Общо за израза вж. Исая, XLIX, 13 сл., LXVI, 10 сл. [6] Срв. Псалми, LXVII, 7; Йов, XXXVI, 8. [7] За призива към природата общо вж. Исая, XLIV, 23 сл.; LV, 12—13; Псалми, IXXI, 3; XCVII, 8; XCII, 3 сл.; XCV, 1 сл., към природата Псалми, XCV, 1, 11 сл.; Съдии, V, 4 сл. [8] Срв. Псалми, LXVII, 1—3; Числа, X, 35; Михей, I, 4; Псалми, XCVI, 5. [9] За юдейския цар Седекия, ослепен от Новуходоносор при превземането на Ерусалим, вж. Йеремия, LII, 11; IV Книга на царствата, XXV, 7 сл.; Псалми, LXVIII, 24. [10] С това определение се означава пророкът; срв. I Книга на царствата, IX, 9; IX, 18, 11. [11] Относно предсказанието за настъпването на „вечен мир“ на земята вж. Исая, II, 4; Иоел, III, 10; Михей, IV, 3. [12] Загатва се за Омир: Илиада, XXIII, 226 [13] Към това срв. Послание към римлян., XIII, 12. [14] Срв. Исая, LX, 1—3. [15] Притчи Солом, III, 16—17; Псалми, XV, 11; Сирах, VI, 31; XV, 6. [16] Вж. *Hesiod* *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, vv. 197—200. [17] Corpus paroemiographorum graecorum, ed. Leutsch et Schneidewin: Diogeniani 1,57; Apostolidi 1,90. — *Успенский,* пос. съч., стр. 57 бел. 1: „поговорка пpo ленивых и нерачительных“.

᾿Ενδυμίων ἐξ ὕπνου καὶ τῷ αὐχμῷ ἐπιεζόμεθα, μετὰ Στέντορος εἶχον εἰπεῖν τὸ ᾀδόμενον, καὶ τῷ Κροίσου παιδὶ συνεσίγησα, μετὰ τοῦ ἐν Δωδώνῃ χαλκείου καὶ ἰχθύων ἀφωνότερος γέγονα. καὶ γὰρ τῷ ᾿Ιακὼβ συνήλγησα τὴν ψυχὴν καὶ ποταμοὺς δακρύων κατήγαγον· οὐ τὸν χιτῶνα διεψευσμένοις λύθροις ἰδών, οὐδὲ τὸν ζῶντα νεκρὸν ὀδυρόμενος, οὐδὲ πιστεύσας τοῖς ἀπατῶσιν, ἀλλὰ τοὺς πεποθημένους αὐτούς, τοὺς ἀθώους, τοὺς ἀναιτίους διατετμημένους ὁρῶν καὶ μεμολυσμένους ἐν αἵματι. καὶ δὴ καὶ τῷ ῾Ιερεμίᾳ συγκέχυμαι τὸ πνεῦμα καὶ συντετάραγμαι τὰς τῆς Σιὼν θυγατέρας τεθεαμένος τάς τε βίας τὰς ἀπειθεῖς, τὰς οἷον ἀστέρας καὶ ὀφθαλμοὺς διαστραπτούσας τοῖς πέρασι, τὴν προτέραν περιῃρημένας εὐπρέπειαν, ἀπημφιεσμένας τὸν ἑαυτῶν κόσμον καὶ κειμένας πτῶμα αὐτῶν τε τῶν προφητικῶν καὶ τῶν ῾Ηρακλείτου τοῦ ξένου δακρύων ἐπάξιον. οἴμοι ὅτι γέγονε καὶ πάλιν ἡ γῆ ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος εἴτε τῶν ἀρούντων ἀπόντων, ἀοίκητον γὰρ ἅπαν οἰκούμενον οὕτω τῆς ζωῆς τῷ θανάτῳ καταποθείσης, εἴτε τῆς πάλαι κατασκευῆς ἀποσκευασθείσης τῷ παμφάγῳ πυρὶ καὶ τοῖς πέλυξιν, ὡς μηδὲ γινώσκειν ἡμᾶς ὅπη γῆς ἐσμεν καὶ ὅποι βαδίζομεν. οἷς ἔτι καὶ νῦν ἐγὼ καίτοι τῆς περιχαρείας ἤδη καλῶς ἐνδημούσης σκοτοδινῶ καὶ ἠλλοίωμαι καὶ τοῦ πάθους οὐκ ἐπανέρχομαι.

не се вдигна от съня си Ендимион[1] и бяхме измъчвани от засуха. Можех заедно със Стентор[2] да повторя песента, но като за Крезовото чедо[3] замълчах заедно с медника от Додона[4] и от рибите по-безгласен станах[5]. И заедно с Якова[6] прочее си измъчих душата и пролях потоци сълзи, без да видя хитона с измамните кърви, нито като оплаквах живия като мъртвец, нито като повярвах на измамниците, но защото видях разкъсани и опетнени в кърви моите възлюбени, невинните и безупречните. Наистина, като Йеремия[7] съм смутен в духа си и се вълнувам, виждам едни от дъщерите сионски непокорни, подобни на звезди[8] и изврънцащи наоколо очи, лишени от първоначалната си благопристойност, загубили своята красота и лежащи трупове — зрелище, достойно за сълзите на самите пророци и на чуждоземеца Хераклит[9]. Уви! Защото отново земята остана неизорана и необработена[10] — било че липсваха орачи, тъй като цялата вселена беше така необитаема, че животът бе погълнат от смъртта, или затова че някогашното устроение беше разрушено от всепояждащия огън и от секирите, така щото да не можем да познаем где на земята се намираме и накъде отиваме. Поради тези неща аз даже и сега, въпреки че голямата радост вече здраво се е въдворила между нас, се усещам замаян, прилошава ми и не мога да се съвзема от страданието.

III. *῏Η γὰρ ὑπερβολὴν ἀνίας τὰ πραχθέντα καταλιμπάνει· τείχη κατηδαφισμένα, ναοὶ πυρακτούμενοι, χαρακτῆρες θεῖοι φλεγόμενοι, ἱλαστήρια κατεῤῥιμένα, ἱερεῖς αὐτῷ τῷ ἐφοὺδ ἐπαγόμενοι, κειμήλια θεῖα συλούμενα, κῶμαι καὶ χῶραι κατεστραμμέναι καὶ ἔτι πρὸς τούτοις πολιὰ καταικιζομένη, ἄωρος θεριζομένη νεότης, παρθένων αἰδὼς ἀναιδῶς ἑλκομένη, τὸ συγγενὲς διχαζόμενον καί, συνόλως εἰπεῖν,*

III. Действително онова, което бе извършено, оставя най-голяма мъка — стени порутени, опожарени храмове, божествени образи изгорени, сринати светилища, свещеници, отвличани със самата свещена одежда[11], божествени съкровища похитени, села и земи разорени, а заедно с това старостта измъчвана, младостта покосена преждевременно, момински свян безсрамно изнасилен, родствениците разлъчени и — общо да се каже — мощите на господните светци лежащи

[1] *Sybel*: Roscher, Lexicon der Mythologie, I, col. 1246—1248. Срв. *G. Cedrenus — J. Scylitzes*, Histor. compendium, ed. Bonn, I, p. 126, 12. — *L. Diaconus*, Hist., ed. Bonn, p. 38, 22. — *Nic. Choniates*, Historia, ed. Bonn. 472, 19. — *Nic. Gregoras*, Histor., ed. Bonn, III, p. 133, 6; II, p. 1061, 14; III, pp. 208, 14; 427, 13. Срв. *Успенский*, пос. съч., стр. 57, бел. 2; „пословица про тех, кто любит долго спать", с други посочвания. [2] Срв. Ilias, V, vv. 780—786. [3] Срв. *Herodot.*, Hist., I, 34 sq., 85. [4] Срв. PWRE, V, col. 1262. [5] Към израза вж. посочвания у *М. Г. Попруженко*, Синодик царя Борила. София, 1928, § 110 стр. 80: ОНИЖЕ ІАКОЖЕ РЫБЫ БЕЗГЛАСНЫ СТОѦЩЕ; *Ив. Дуйчев*, Из старата българска книжнина, II, София, 1944, стр. 310 (с други посочвания). [6] Срв. разказа в Битие, XXXVII, 1 сл. Целият пасаж на Словото отговаря напълно на познатата история за Йосиф и братята му. [7] Срв. Исая, III, 16 сл. — Йеремия, IX, 1; XIII, 26. [8] Към израза срв. *Migne*, P. Gr., CXI, col. 633 B. [9] За израза срв. *Nic. Gregoras*, op. cit., I, p. 375, 6—9; II, p. 957, 2—4. [10] Към цялото описание за злините от войната вж.: Неемия, I, 3; II, 3,17; Исая, XXIV, 1 сл.; Йеремия, LI, 2 срв.; II Книга на царствата, XXXVI, 17 сл.; Йеремия, XVIII, 21 сл.; Исая, LXIV, 10—11; Псалми, LXXVII, 63; LXXXVIII, 1—3 и др. [11] Дрехата ефод (*ἐφούδ*), на старобългарски ВЕРХНѦѬ РИЗА представяла втората първосвещеническа одежда според предписанието на Мойсей. Духовниците обличали тази одежда само при богослужба. Поради това посочването на Словото трябва да се тълкува в смисъл, че става дума за отвличане на духовници по време на самото богослужение. За подробности вж. *Ив. Марковски*, Библейска археология. София, 1929, стр. 443—444. — *Suidae* Lexicon, ed. A. Adler, I, s. v. — Encyclopedia Iudaica, VI, pp. 188—190.

τὰ θνησιμαῖα τῶν ὁσίων Κυρίου κυσὶ καὶ κόραξιν ἑλώρια κείμενα. τῆς παραπληξίας, τῆς σκοτομήνης, τῆς τῶν δρώντων ἀναλγησίας, τῆς ἀλγεινῆς τῶν πασχόντων κακώσεως. τὸ χεῖρον ἔτι, ὅτι μὴ ἀλλογενεῖς ἀλλοφύλοις μηδὲ ἀλλογλώσσοις ἀλλόγλωσσοι, υἱοὶ δὲ πατράσι καὶ ἀδελφοῖς ἀδελφοί, καὶ πατέρες υἱοῖς ἀντέστημεν, ἐπανέστημεν. τούτοις, εἰ χρὴ κατὰ τὸν Ἀσκραῖον εἰπεῖν, ἐπαχνώθη μοι φίλον κῆρ καὶ σίδηρον διῆλθε, τὸ τοῦ ψάλλοντος, ἡ καρδία μου, ὡς μὴ θέλειν ἔτι με ζῆν καὶ ὁρᾶν τὴν ἡλίου φαιδρότητα· ὅτι δίχα νόσου νοσοῦμεν ἀνίατα καὶ δίχα παρακοπῆς παρακόπτομεν, καὶ δίχα τῆς Αἰγυπτίων ἀχλύος ἀχλυούμεθα χείρονα. καὶ νῦν ὁ Ἰσραὴλ Ἰούδας καὶ Ἐφραὶμ ἐγενόμεθα καὶ διειλόμεθα τὴν οὐσίαν ἀμφότεροι καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ πλησίον ἐχθρῶν ἀσπόνδων γεγόναμεν ἀσπονδότεροι. καὶ ταῦτα δόξης προσκαίρου καὶ στεφάνου χάριν ἑνὸς καὶ τούτου περιττοῦ τινος καὶ ἀκαίρου, ἐφ᾽ οὗ τὸ πᾶν ἄνω καὶ κάτω δεδόνηται. ἐφ᾽ οὗ καὶ νῦν ὁ δόλοις τε καὶ μεθόδοις μόλις τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπαθήσας καὶ τῆς Ἐδὲν ἀποστήσας, τῆς οἰκουμένης ἀπονητὶ κατωρχήσατο. τούτοις διεκόπην ὑπὲρ τὸν ἰλιγγιῶντα τὸν λόγον καὶ ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου κεκόλληται, ὅτι συνῆκα καὶ κατενόησα ἃ μὴ ὤφελε μήτε διανοηθῆναι, μήτε γενέσθαι. καὶ ὥσπερ τὰ ἐμφωλεύοντα τῶν ζώων ταῖς ὀπαῖς διὰ τὸν κρυμὸν συστελλόμενα τὸ πᾶν δαπανῶσι καὶ ἐκπιέζουσιν ἕως ἠρινὴ διαυγάσει ἡμέρα, οὕτω καὶ αὐτὸς ἔσωθεν οἷον εἰπεῖν ἐμαυτὸν κατεδήδοκα. ἐντεῦθεν καὶ ὅ τί μοι χάριεν ἐνομίζετο καταλέλοιπα· συνόδους, συλλόγους, ὁμιλίας, δημηγορίας, βασιλείους σκηνάς, ἑστίας, φιλοτιμίας, σοφῶν συνουσίας, φιλολόγων ἐπιμιξίας, ἅπαν ὅ τι ψυχὴν διαχέει καὶ αἴσθησιν. καὶ καθὼς ὑετῶν σφοδρῶν καταφερομένων καὶ ἀστραπῶν πυκνῶν ὑποφαινομένων κλονεῖται τὸ πᾶν καὶ ἠμαύρωται, οὕτω πένθει καὶ στεναγμοῖς κλονούμενος ἐξηπόρημαι, τὴν

плячка на кучета и гарвани. О, безумие, тъма, безчувствие на извършителите и тежка беда на страдащите! Още по-лошото е това, че се опълчихме и се навдигнахме едни срещу други не другородци против другоплеменници, нито другоезичници против другоезичници, но синове против бащи и братя против братя и бащи срещу синове[1]. Поради тези неща — ако трябва да кажа според Аскраеца[2], вледени се гръдта ми и по думите на псалмопевеца[3] в желязо се намери душата ми, та да не желай повече да живея и да виждам слънчевата светлина. Защото без болест болеем неизцелимо, без безумие, безумствуваме и без египетската тъма[4] тъмнеем още по-зле. И сега ние, подобно на Израил,[5] станахме Юда и Ефрем и поделихме помежду си имуществото и ние, които бяхме приятели и ближни, станахме по-непримирими от непримирими врагове. И това заради преходна слава и заради един венец, и то някакъв излишен и неуместен, заради който всичко се превърна наопаки и заради който и онзи, който едва излъсти чрез лукавства и измами някогашния човек[6], и го отдалечи от рая, сега лесно се погаври с вселената. Заради тези неща аз разкъсах словото си, подобно на човек замаян, и езикът ми прилепна към небцето ми,[7] защото разбрах и узнах неща, които не трябваше нито да се узнаят, нито да се случват, и както укрилите се поради мраза в дупките и сгушени животни изпояждат и изсмукват всичко, докато проблесне пролетен ден, така и аз извътре, тъй да се рече, самия себе си изпоядох. Поради това аз и напуснах онова, което трябваше да ме радва: църковни събрания, светски събрания[8], проповеди, беседи[9], царски дворци, частни домове, почести, съпребивание с мъдреци, общение с учени — всичко, което развеселява душата и разума. И както всичко се тресе и помрачава, когато валят буйни дъждове и проблясват чести светкавици, така и аз, бидейки разпъван от ридание и ох-

[1] Намеква се за „духовната синовност" на българите спрямо византийците и частно на българския владетел по отношение на византийския император. По въпроса общо вж.: *Фр. Дьолгер*, Средновековното „семейство на владетелите и народите" и българският владетел. СпБАН, LXVI, 4 (1943), стр. 181—222; *Fr. Dölger*, Byzanz und die europäische Staatenwelt. Ettal, 1958, pp. 159—182, 183—196. [2] Така е наречен тук Хезиод поради родното му място Аскра в Беотия (вж. *Suidas*, Lex. s. v.). Авторът на Словото има пред вид Хезиодовото съчинение *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, v. 358. [3] Срв. Псалми, CIV, 18. [4] Срв. Изход, X, 21—23; Иосуа, XXIV, 7. [5] Авторът тук загатва за разпадането на еврейската държава след смъртта на Соломон. Вж. подробности: III Книга на царствата, XII, 17,20; II Паралип., XXV, 7 сл.; XXVII, 27,1 сл.; XXVIII, 1 сл.; Исая, XI, 13. [6] Под този израз се разбира Адам и се загатва за неговото изгонване от рая. [7] Към израза срв. Псалми, XXI, 16; CXXXVI, 6; Йов, XXIX, 10; Плач Йеремиев, IV, 4. [8] За значението на *σύνοδος* „църковно събрание" и на *συλλογή* в смисъл на „светско събрание" срв. *Н. Скабаланович*, Византийское государство и церковь в XI-ом веке. СПб 1884, стр. 138, 140 бел. 1. [9] За значението на *ὁμιλία* „духовна беседа, проповед" и на думата *δημηγορία* като „светска реч, беседа, разговор" вж. *Du Cange*, Glossarium gr., s. v. Вероятно авторът прави разграничение между църковната и светската ученост.

χθὲς ὡραιότητα δυσωπούμενος· τελετὰς ἁγίας, ἑορτάς, ὑμνῳδίας, φωτοφανείας, ἱερέων τάξεις, αὐτὸν οὐρανὸν μιμουμένας καὶ τὰ οὐράνια.

IV. *Ἀλλ᾿οἶμαι τὸ κράτος ἀγανακτεῖν, ἐπεὶ καὶ εἰρηνικώτατον καὶ λίαν φιλάνθρωπον καὶ τῶν ἑορταζομένων παραίτιον, ὡς ἐπὶ τοῖς φαιδροτέροις ἐατέον τὰ σκυθρωπότερα, καὶ γὰρ ὑποχωροῦσιν ἡλίῳ σκιαὶ καὶ εὐεξίαις δραπετεύουσι νόσοι· τῷ καιρῷ τὰ οἰκεῖα νέμειν λυσιτελέστερον, μηδὲ πειρᾶσθαι συνάγειν τὰ ἀντικείμενα· χωρὶς τὰ Μήδων καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα. καὶ μοι δοκεῖ καὶ λίαν εἰκότως διακελεύεσθαι, κἀμὲ σύμφωνον ἔχειν τοῖς ἑξῆς προθυμότατον. πλὴν ἀλλ᾿ὅτι τῶν ἀηδεστέρων προδιαλαβόντων ἡδίτερα τὰ χαρίεντα, ἐπεὶ καὶ μετὰ γείτονα χειμῶνα ποθεινότερον ἔαρ, καὶ Ἰωσὴφ ἡδίων μετὰ τὸν ἐλπισθέντα ὄλεθρον, καὶ μετὰ τὸν ἀπόπλουν, τὸ τοῦ μύθου, Τηλέμαχος, καὶ Ἰθάκη μετὰ τὴν ἄλην, καὶ μετὰ δίψαν πηγή, καὶ λιμὴν ἄκλυστος μετὰ καταιγίδα καὶ χύματα. καὶ ἄλλως, ἵνα καλῶς τὸ κακὸν τεκμαιρόμενοι αὐτοῦ μὲν τῶν ἔργων καταγινώσκωμεν καὶ ὡς ἐνδακόντος ἔχεως φυλασσώμεθα, φόβος γὰρ βοήθημα αὐτοσχέδιον — τοῖς δὲ καλοῖς ἱστάμεθα ἀσφαλέστερον· ἁλιεὺς γὰρ πληγεὶς νοῦν φύει κατὰ τὴν παροιμίαν. διὸ μὴ κωλύων ἔτι τὰ χείλη πρόδρομος ἥκω τῆς εὐφημίας καὶ τὸ παρὸν ἐπαινέσων, καὶ τὸ ἀπὸν ἀναμνήσων, καὶ τὸ μέσον ἀπελέγξων, καὶ τὸ ἐπιὸν ἀσφαλισόμενος.*

V. *Τὸ μὲν οὖν παρόν. δεῦρό μοι πᾶς ὁ τῶν θρόνων καὶ ὁ τοῦ βήματος, οἱ τῆς ἐκεῖθεν εὐφηγορίας καὶ διατάξεως, ὅσοι τε τοῦ κράτους πέλας καὶ ὅσοι τούτων ἐχόμενοι, πολῖται καὶ ἀστυγείτονες, αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, οἱ ἀνὰ πάντα τὰ πέρατα, οἱ λογιζόμενοι τὴν ἄνωθεν προνοίαν καὶ τὰ ἐκεῖθεν περιμένοντες κρίματα, οἱ θύοντες τὰς αἰνέσεις καὶ*

кания, недоумявах, заслепен от предишната прелест: свещени служби, празненства, песнопения, осветления, свещенически чинове — наподобяващи самото небе и небесните неща.

IV. Предполагам обаче, че владетелят — ако и да е най-миролюбив, много човеколюбив и виновник за тези тържества, — ще недоволствува за това, че при тези прерадостни събития се припомнят най-мрачните неща. Защото пред слънцето и сенките се отдръпват, а болестите бягат от доброто здраве. Най-полезно е на всяко време да се отдава онова, което му а свойствено, а не да опитваме да съчетаваме противоположни неща: разделени са пределите на миди и фригийци[1]. И на мене ми се струва много естествено да се настоява, щото и аз с най-голяма готовност да бъда в съзвучие с онова, което последва. Между това обаче приятните неща стават още по-сладки, след като са били изпитани най-големи горчивини, защото и пролетта бива най-желана след неотдавнашна зима, и Йосиф е по-мил след предполагаемата му смърт, и Телемах — според мита — след завръщането[2], и Итака[3] — след странствуването, и след жажда извор, и спокойното пристанище след буря и вълни. И, от друга страна, нека — след като добре сме показали злото — да го познаваме по делата му[4] и да се пазим като от хаплива усойница, защото страхът сам по себе си е помощ, и да се придържаме най-здраво о добрите неща. Защото — според подумката — наказаният рибар се вразумява[5]. Ето защо и аз, като не възпирам повече устните си, идвам предтеча на славословието и ще възхваля настоящето, и ще припомня миналото, и ще порицая онова, що е по средата, и ще утвърдя бъдещето.

V. И така, за настоящето. Пристъпете, цялото епископство[6] и свещенослужителство[7], носителите на светски звания и длъжности, близки на владетеля и техни приближени, граждани и обитатели на околността[8], родове на племената[9], вие от всички покрайнини, вие обмислящите и висшето провидение и очакващи неговите решения[10], възнасящи възхвали зовещите „върни пленниците.

[1] Пословицата се отнася до опита да се примирят непримирими неща. Срв. за израза *Apostolii* 18, 45. [2] За завръщането на Телемах вж. Odyseas. [3] За завръщането на Одисей в Итака вж. Odyseas. [4] Срв. Матей, VII, 15. [5] По смисъл пословицата отговаря на нашето „парен каша духа" или на руската подумка „кто обжегся на молоке, дует на воду"; за гръцкия текст на подумката вж. *Zenobii* 11, 14; *Diogen.* 11, 31. [6] За израза вж. *Du Gange*, Gloss. gr., s. v. *θρόνος*: cathedra, sedes episcopi in Ecclesia...: episcopus, dignitas episcopi, latinis sedes; .. titulus compellatorius episcoporum. [7] Срв. *Du Cange*, Gloss. gr., s. v.: *οἱ τοῦ βήματος* qui in synthrono seu intra bematis cancellos sedent, ... dignitates ecclesiasticae. [8] Загатване на столичната и провинциалната аристокрация. [9] Възможно е тук да се съзре посочване за присъствуващите на тържеството пратеници на чужди народи. [10] Вероятно друго посочване за византийското духовенство, разбира се, от по-низша степен.

ὡς ἐν νότῳ χειμάῤῥους τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπίστρεψον ἐκκαλούμενοι. καὶ ἔτι σὺν τούτοις οἱ ἐκτοπισθέντες τοῖς ἡμῶν ἀποπήμασιν ἐν ἐσχατιαῖς ἀβάτοις τε καὶ ἀνύδροις καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐξουσίας, τὸν τῆς δουλείας κατακριθέντες ζυγόν, οἱ πολλὰς μὲν ἀύπνους νύκτας ἐγκαρτερήσαντες, κρυμούς τε καὶ ἡλίους ὑπενεγκόντες μικρᾷ καὶ ἀποθανόντες, ἰδεῖν ἐφιέμενοι τὴν αἰθρίαν τῆς νῦν ἀναστάσεως. Δεῦτε λευχειμονοῦντες ἔνδοθεν ἔκτοθεν, ἀμφοτέρας τὰς λαμπάδας φαιδρύναντες, τοῖς περὶ τὸν Ἰθάμαρα ἐναριθμούμενοι, τῆς γερουσίας ἁπτόμενοι, Μωσέως ἡγουμένου καὶ Ἀαρὼν τῶν τιμίων, εἰς τὸν οἶκον Κυρίου μετὰ ὁμονοίας συνίωμεν, εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ ἐν ὕμνοις. Διαβῶμεν τὸ κλίτος, τῇ σκηνῇ προσχωρήσωμεν, τῷ ἱλαστηρίῳ προσχήσωμεν, ἀκούσωμεν τι λαλήσει ὁ τοῖς χερουβὶμ καλυπτόμενος. ἰδοὺ γὰρ ἐρεῖ εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίεμαι ὑμῖν. τί τῆς φωνῆς τῆσδε μακαριώτερον, τί δὲ τοῦ φθέγματος ἁγιώτερον; τί τοῦ διδόντος καὶ τοῦ δωρήματος ὀλβιώτερον! ὢ τοῦ πολυταλάντου χαρίσματος! ὢ τῆς ὑπερμεγέθους εὐεργεσίας! δίδωσιν ὧδε καὶ ὧδε, πορίζουσι τύραννοι· οἱ ἐπὶ σκήπτροις παρέχουσι, ἄλλοι μὲν χαλκόν, ἄλλοι δὲ καὶ ἄφθονον ἄργυρον, λίθους, ἐσθῆτα, χρυσόν, διὰ γραμμάτων εὐκλείας, διὰ συμβόλων προνόμια. ὅσα τῆς ὕλης, ὅσα τῆς χειρὸς τοῦ παρέχοντος· ἃ καὶ βλάπτει πολλάκις ἢ ὀνίνησι, καὶ μετὰ στιγμὴν οὐκέτι ἐστιν καὶ ὥσπερ αὖραι καὶ ὄναρ τοῖς νέμουσι [καὶ] τοῖς λαμβάνουσι συναποίχεται. οὗ δὲ Θεὸς ὁ διδοὺς καὶ Θεὸς θεῶν καὶ ἔστι τε καὶ πιστεύεται καὶ τῶν ἑαυτοῦ τὸ ἀκρότατον καὶ θειότατον, καὶ τυχὸν ἑαυτὸν κατὰ τὸ αὐτὸς ἔστιν ἡ εἰρήνη, καὶ ὁ Μεσίας αὐτὸς εἰμὶ ὁ λαλῶν σοι, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἐπεὶ κἂν ἐπινοήσῃς κτίσιν ἄλλην τῆς νῦν ὁρωμένης καὶ νοουμένης ἀμείνω καὶ φαιδροτέραν, οὔτε τῆς εὐεργεσίας, οὔτε τῆς χάριτος ἐφάμιλλον εὑρήσεις καὶ ἰσοστάσιον. ὅσῳ γὰρ ὁ διδοὺς διενήνοχε τοῦ διδόντος, τοσούτῳ

като потоците в юга"[1], а заедно с вас също и онези, които поради нашите безразсъдства бяха отдалечени — без свобода и власт — в недостъпни и безводни покрайнини, бяха осъдени на робски ярем; онези, които прекараха множество безсънни нощи, понесоха мразове и горещини, едва не погинаха и жадуваха да зърнат ведрината на днешното възкресение. Елате, облечени в бели одежди[2], оттук и оттам, и едните и другите запалили светилници, причислени към Итамар[3] и неговите люде, присъединени към съвета на старейте[4]! Заедно с почтените вождове Мойсей и Аарон[5] да пристъпим към дома господен[6] в единомислие, в неговите двери в изповедание, в обиталищата му с пения. Да преминем прага, да се приближим към скинията, да пристъпим към светилището[7] и да чуем що ще рече онзи, който е покрит от херувимите[8]. Ето прочее, той казва мир на своя народ[9] и „моя мир ви давам, моя мир ви оставям". Що е по-блажено от този глас! Що е по-свето от този зов, що е по-благословено от дарителя и от дара! О многоценно благодеяние! О благодеяние на превеликия! Дава един и друг, раздават тирани. Даряват скиптроносци — един мед, други също и обилно сребро, скъпи камъни, одежди, злато, чрез грамоти почести, чрез почетни знаци правдини. Както по своето вещество, така и съобразно с ръката на дарителя тези дарове често дори и вредят, или пък принасят полза, обаче след миг вече не съществуват и изчезват като лeките ветрове и като сън както за онези, които дават, така и за получателите. Подател на този дар е и се смята бог и богът на боговете, а това е най-висшият и най-божественият от неговите дарове. А може би това е самият той, съгласно думите: „той е мирът" и „Месия съм аз, който ти говоря"[10] и други подобни. В случай, че би си представил друго творение, което да е по-добро и по-бляскаво от видимото и мислимото сега, ти не ще намериш нищо подобно и еднакво ценно нито по благодеянията, нито по милостта. Защото колкото дарителят се отличава от друг дарител, толкова се различава

---

[1] Загатване за пленените от българите ромеи, сега завърнали се в отечеството си. [2] Според византийската символика на цветовете белият цвят бил смятан като символ на чистота, победа и богопочитание. Тук се долавя влияние на Писанието: вж. Апокал., III, 4—5, 18; IV, 4; VI, 2; VII, 9; XIX, 11; XX, 11; Иезекия, VII, 9; Апокал., VII, 13 15; Деяния, I, 10; Марко, IX, 3 и др. [3] Итамар бил най-малкият син на Арона и бил поставен като надзорник на левитите — прости служители около скинията; вж. Изход, VI, 23; XXXVIII, 21 и др. [4] Вероятно загатване за византийския сенат. [5] Загатване за двамата върховни представители на светската и църковната власт в империята, сиреч императора и патриарха. [6] За израза срв. Псалми, XCIX, 4; LXXXIV, 9. [7] На слав. ОЧИСТИЛИЩЕ: срв. *Марковски*, пос. съч., стр. 391. [8] Загатва се за бога; за израза вж. I Книга на царствата, IV, 4; II Книга на царствата, XXII, 11; Псалми, LXXIX, 1. [9] Срв. Йоан, XIV, 27. [10] Срв. Йоан, IV, 25—26. Исус е обозначен като мир на много места: срв. Лука, X, 5; Исая, LVII, 18—19.

καὶ τὸ δώρημα τοῦ δωρήματος. ὅ μοι δοκεῖ καὶ ὁ ἐν πορφυρίδι φιλόσοφος ἐπιστάμενος, κρεῖσσον, ἐρεῖν, μερὶς ὀλίγη μετ᾽ εἰρήνης, ἢ οἶκος πολύχρυσος ἀνειρήνευτος. ἔτι δὲ καὶ σοφίας καὶ ζωῆς αὐτὴν ὑπερτίθησι. πρὸ γὰρ εἰπὼν· ἡ καρδία σου τηρείτω σοφίαν ἐμὴν, τί ἔπαθλον ὡς ὑπέρτιμον ἐπαγγέλλεται. ἔτη γὰρ ζωῆς; καὶ οὐκ ἔστι γε τοῦτο, ἀλλὰ τὸ κρεῖττον· „καὶ πλῆθος εἰρήνης προστεθήσεταί σοι". Καὶ Ἰὼβ τῶν πλεονεκτημάτων Θεοῦ ταύτην ὑπερθαυμάζει· θῆρας γὰρ ἀγρίους εἰρηνεύειν ὑπισχνεῖται τῷ ἐκεῖθεν ἀμυνομένῳ, εἴτε τοὺς ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς, οὐκ οἶδα, εἴτε τοὺς ἀστικοὺς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ὠμότητος αἰνιττόμενος. διὸ καὶ μᾶλλον προσεκτέον καὶ τηρητέον τὸ δώρημα, ἵνα ὥσπερ ὁ τούτου δοτὴρ οὕτως ἀΐδιον ἡμῖν καὶ τὸ δώρημα διασώζοιτο· ἀλλὰ τὸ μὲν δώρημα καὶ ὁ διδοὺς οὕτω σεβάσμια.

и един дар от друг дар. Това, струва ми се, е разбирал и царственият философ[1], когато казва, че е по-добре малък дар с мир, отколкото богат дом размирен, та дори поставя мира над мъдростта и живота[2]. Защото, когато казва „сърцето ти да пази моята мъдрост", каква така ценна награда обещава? Дали години живот? И наистина, не това, но нещо по-добро: „и множеството на мира да ти се придаде".[3] И Йов между божиите предимства най-много се удивлява на мира[4], защото на онзи, който бива подкрепян от бога, той обещава да укротява диви зверове — не зная дали той загатва за планинските и горските или пък за градските [зверове] и тяхната жестокост. Поради това на този дар трябва да се отдава още по-голямо внимание и той да бъде пазен още по-добре, та както е [вечен] неговият подател, така да бъде запазен вечно и дарът, защото и дарът и дарителят са еднакво свещени.

VI. *Ἵνα δὲ τοῖς ὑπὲρ ἔννοιαν δεξιούμενοι καὶ προσδοκίαν ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι πλατυνόμενοι μὴ διατελῶμεν, μηδὲ τὸν πάλαι Ἰσραὴλ ἐκμιμώμεθα ἢ σιωπῶντα τὰς χάριτας ἢ φθεγγόμενον, ἀλλὰ τῆς σιωπῆς χεῖρω. καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις θαυμασίοις κωφεύοντες τῆς τροφῆς ὑομένης διελοιδοροῦντο τῷ τρέφοντι. αὐτοὶ τὰς φωνὰς μετὰ τῆς γνώμης ὑψώσωμεν καὶ μετ᾽εὐνοίας ἀμφότερα. καὶ τίς λαλήσεται τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου βοήσωμεν. τίς δὲ τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ ἀκουστὰς τοῖς πέρασι καταστήσεται; ὅτι συνέτριψε ῥομφαίαν καὶ πόλεμον καὶ τὰ θεῖα τρυφᾶν ἡμῖν ἐχαρίσατο, ὅτι ἐπλέονασεν ἡμῖν τὴν αὐτοῦ μεγαλωσύνην, καὶ ἐπιστραφεὶς ἐζωποίησε καὶ ἐκ τῶν τῆς ἀπογνώσεως βυθῶν ἐπανήγαγε. τίς εἰδώς, ὅποι τὰ ἡμέτερα ῥέπει καὶ ὅπῃ τὰ ἐκείνου ἀνθέλκει συλλογίσοιτο τὴν ἐν μέσῳ χρηστότητα; ὅτι τὰ παροργισμοῦ αἴτια παραβλέψας, ἐν δὲ τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ διαβλέψας, τὸν φραγμὸν εἷλε καὶ διέλυσε τὸ μεσότειχον.*

VI. Нека обаче ние, които сме удостоени повече, отколкото може да се очаква, с тези неща, да не се разпростираме сред благополучието обстойно върху злочестините, нито пък да наподобяваме древния Израил, било в премълчаването на милостите, било като говорим, обаче така, щото това да излезе по-лошо от самото мълчание. Защото те, като останаха глухи за другите чудеса, за изпратената във вид на дъжд храна[5], похулиха онзи, който ги хранеше. Нека ние въздигнем гласове едновременно от разума и с преданост. И кой ще изрече силите на господа, кой ще направи да се чуят по крайнините възхвалите за него[6]? Защото той сломи меч и война[7] и ни дари да се наслаждаваме от божествени неща. Защото той умножи за нас своето величие и като се обърна, изведе ни от дълбините на отчаянието. Кой, като знае накъде клони нашата държава и как неговите дела я отклониха в обратна посока, би измерил намесилата се в това доброта? Защото, като пренебрегна причините за гняв, а се огледа в своите милости, той срути преградата и разруши средостението[8].

VII. *Ὦ τῆς ἐπινοίας! τὸ γῆς καὶ θαλάττης μεθόριον, τὸ μεταίχμιον ἠπειρώτου τὲ καὶ νησιώτου στρατοῦ καὶ βασιλεῖς διχογνωμονοῦντας, διστάζοντας οἷον τὸν Φρυγίας τὲ καὶ Μυκήνης ἀκούομεν,*

VII. О разум! Граница на суша и море, средина между земната и морската войска. Ти приведе към съгласие и единомислие царете, които бяха разногласни помежду си и бяха в колебание, както знаем за [царя] на

[1] Загатва за Соломон. Приблизителен цитат от Притчи, XV, 17; XVII, 1. [2] Срв. Притчи, I, 1—2. [3] Срв. Притчи, III, 1—3. [4] Срв. Йов, V, 22—23. [5] Срв. Изход, XVI, 4 сл.; Псалми, LXXVII, 23—27, Премъдрост Солом., XVI, 20; Второзакон., VIII, 16. [6] Срв. Псалми, CV, 2. [7] Срв. Псалми, LXXV, 4; XLV, 10; Осия, II, 18. [8] Посл. към Римл., III, 22 сл., V, 7 сл., 5 сл., Към Ефес, II, 14.

εἰς ὁμοφροσύνην, εἰς ὁμόνοιαν συνεπήγαγε. τίς τὸ πέλαγος τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ περιλήψεται; τίς δὲ τὸν τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ βυθὸν καταλήψεται; ὅτι τὰ διαῤῥαγέντα μέρη τῆς οἰκουμένης συνούλωσε καὶ οὕτως εἰς ὁλοκληρίαν καὶ συμφυΐαν, ἵνα μηκέτι Σκύθης καὶ βάρβαρος καὶ τὸ καὶ τὸ καλούμεθα, χριστιανοὶ δὲ πάντες καὶ θεοῦ τέκνα, καὶ ὠδῖνες τοῦ πνεύματος καὶ λεγώμεθα καὶ δεικνύμεθα. τίς τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ διηγήσεται; ὅτι τοὺς ἑσπερίους λύκους καὶ τῶν ἑῴων περιεργοτέρους καὶ θρασυτέρους τοσαύτῃ μετεστοιχείωσεν ἱλαρότητι ὡς καὶ πιστεύεσθαι φυλάσσειν τὸ ποίμνιον, καὶ τοὺς μονιοὺς ἐπιτιθεμένους καὶ ἀπελαύνειν καὶ ἀποτρέπεσθαι. ὅτι τὸν τῶν ζιζανίων σπορέα καὶ φύλακα, τὸν νέον Ἄδερ, τὸν καινὸν Ὀλοφέρνην, προδιαμεθοδευσάμενος τῷ αὐτοῦ κόρῳ, τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσραὴλ ἐνεσώσατο. καὶ πάλιν ἐπὶ τὰς οἰκείας πηγὰς καὶ συκᾶς ἕκαστος τὸ θέρος ἀμῶν, καὶ τὸν ἀμπελῶνα τρυγῶν καὶ ἀνακαθαίρων τὴν ἅλω, καὶ βαθύνων τὸ ὑπολήνιον, τῷ βραβευτῇ τῶν τοιούτων ἐπευχέται. τίς τὴν ἀνεξερεύνητον αὐτοῦ κηδεμονίαν ὑπομνήσεται; ὅτι μετὰ Σολομῶντα τὸ[ν] εἰρηνικὸν καὶ φιλόσοφον τῷ Ἱεροβοὰμ τοῦ ποιμνίου διασπασθέντος διὰ τὴν τῶν νεωτέρων βουλήν, τὸν ζηλωτὴν Ἰωνᾶν τοῖς καιροῖς ἐχαρίσατο, τηρήσας ἐν τοῖς μεγίστοις τὸν μέγιστον, καὶ χειρὶ χεῖρα κρατύνων, καὶ βραχίονι βραχίονα δυναμῶν, καὶ κινῶν καὶ μετακινῶν ὅπου βούλεται καὶ ὡς βούλεται, τὸν αὐτὸν καὶ βασιλέα καὶ πρόμαχον καὶ ἀγωνιστὴν καὶ διαλλακτήριον, τὸ δέον σκοπούμενον, τὸ συμφέρον προμηθούμενον τοῖς πράγμασι ἀνεστήσατο. τίς ταῦτα τῶν εἰδότων ὅσον ἡ εἰρήνη καλόν, ἢ θέμις ἐστίν, ἐπαινέσεται; τίς τὰ παρόντα κατ᾽ἀξίαν αἰνέσεται; τὴν παρ᾽ἐλπίδα μεταβολήν, τὴν παρὰ προσδοκίαν ἀλλοίωσιν, τὴν ἀνέκφραστον ἄμειψιν, τὴν ἄπιστον ταύτην ἑνότητα; πόσων ἱστορίαι Πολυβίων, πόσων Πλουτάρχων παράλληλοι, ποίων ῥαψῳδῶν μέτρα, τίνων εὐγλωττίαι ῥητόρων τὰ τοιαῦτα σχήσουσι διηγήματα; οὐδὲ τὸν κόσμον καὶ ἔγῳμαι τὸ τοῦ ἠγαπημένου τῶν τοιούτων χωρῆσαι τὸ μέγεθος.

Фригия[1] и на Микена. Кой ще обхване морето на неговата доброта? Кой ще обгърне глъбините на неговото човеколюбие? Защото той оздрави разкъсаните части на вселената и така ги приведе към цялост и единение, щото повече да не се назоваваме скит и варварин и така или иначе, но всички да се наричаме и да се показваме християни и божи чада и рожби на духа[2]. Кой ще изрече богатството на неговата мъдрост и мощ? Защото западните вълци, които се по-усърдни и по-дръзки от източните, той обърна към толкова голяма благоразположеност, щото дори да им се повери да пазят стадото, да прогонват и отблъскват нападащите вепри. Защото, като отстрани предварително сеятеля и пазителя на раздорите[3], новия[4] Адер[5], новия Олоферн[6], в неговата власт, той възстанови разсеянието на Израил[7]. И отново всеки, като събира жътва при своите извори и смоковници, като обира лозето, почиства гумното и прави по-дълбок лина за виното, въздава молитви към подателя на тези блага[8]. Кой ще припомни неиздиримото негово попечение? Защото, когато след миролюбивия и философ Соломон[9], по решение на по-младите стадото се отлъчи[10] с Йеровоама[11], той дари за тези времена ревнителя Йона[12], като защити най-великия сред най-великите, подкрепяйки ръката с ръка, засилвайки десницата с десница, движейки и премествайки нещата, където желае и както желае, поставяйки го и цар, и бранител, и боец, и помирител, който съобразява потребното и който чрез делата промишлява за полезното. Кой от онези, които знаят това, колко голямо благо е мирът, ще го възхвали, както подобава? Кой достойно ще похвали настоящето — настаналата над надеждата промяна, изменението свръх очакването, неизразимия обрат, това невероятно единство? Историите на колцина Полибиевци, успоредиците на колцина Плутарховци, стиховете на какви ли рапсодии, красноречията на кои витии ще обхванат такива повествувания? Дори светът, смятам, не ще побере величието на тези дела на любимия.

---

[1] В ръкописа се чете *Φρυγίας*, което Успенский поправя: *Φθίας*. [2] Срв. Посл. към колос., III, 9—11. [3] Срв. Матей, XIII, 24 сл., 39 сл. [4] На полето на ръкописа на това място се чете: *Συμεὼν ὁ Σκύθης*. За обозначението на славяните изобщо и частно на българите с името скити вж. подробно у *Ив. Дуйчев*, Славяни-скити. Slavia, XXIX, (1960), pp. 109—114. [5] Адер бил идумеец, враг на Соломон, някогашен служител на фараона, който му оказал голяма помощ; срв. III Книга на царствата, XI, 14, 17—19. На полето на ръкописа: *Πέτρῳ τῷ υἱῷ, Συμεών.* [6] За Олоферн вж. специално Книгата на Юдит, I, 1 сл.; VIII, 1 сл. [7] Срв. Второзак., XXVIII, 25; XXX, 4; Левит., XXVI, 33; Йоан, VII, 35. [8] Общо към това място вж.: Исая, XXXVI, 10 сл., 16 сл.; IV Книга на царете, XVIII, 31; I Книга на макавеите, XIV, 8—13. [9] На полето на ръкописа: *Λέοντα βασιλέα.* [10] За Йеровоама вж. III Книга на царете, XIV, 31; XI, 26 сл., 40 сл.; XII, 3 сл.; II Парал., X, 16 сл.; XI, 1 сл. [11] На полето: *Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ.* [12] На полето: *Ῥωμανόν.*

VIII. *᾿Αλλ᾿ἐπεὶ τῆς εὐφημίας οὐδ᾿ἐφαπτόμεθα καὶ γὰρ ὁρώμεθα καὶ αὐτῶν Λακώνων βραχυλογώτεροι — καλῶς ἂν ἤδη τοῖς ἑξῆς εὐδρομήσωμεν. ὅτι μὲν οὖν τὸ δῶρον τῆς δεξίας τοῦ ὑψίστου καὶ ὁ λυμεὼν ἂν ἐπίδοιτο· τινὸς γὰρ καὶ ὅθεν; εἰ γὰρ οὐδὲ τῶν μικρῶν τι δίχα τῆς ἄνωθεν τελεῖται προνοίας, ὅσον ἡ παγκόσμιος σωτηρία καὶ ἀγαλλίασις! ἀλλ᾿ὅτι μὲν ἐκεῖθεν, οὐκ ἄδηλον. νῦν δ᾿ὅ τι πέρ ἐστιν τὴν φύσιν διασκεψώμεθα, ἵνα τὸ λυσιτελὲς ὅσον καὶ οἷον συνέντες, παγιώτεροι μένωμεν. ἔστι τοιγαροῦν εἰρήνη, ὡς ἔγωγε διορίζομαι, στάσεως προδιαλαβούσης συνάφεια, ἡ περιχαρὴς ὁμιλία μετὰ σιωπὴν ἔγκοτον, φιλονεικίας καταστροφή, ὅπλων ἀπόθεσις, ἔχθρας κατάλυσις, συναίρεσις ἐκ διαιρέσεως, ἐκ διχονοίας ὁμόνοια, μετὰ διαφωνίαν ὁμοφωνία, καὶ ὅπως ἂν οἱ τῶν τοῦ ᾿Αρίστωνος ἀπαντλήσαντες καὶ τὸν Σταγειρίτην καταπιόντες γένει καὶ διαφοραῖς ὑπογράψαιεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἢ ὅτι σχεδόν. νῦν δέ μοι σκόπει τὸ ἐπὶ πᾶσιν αὐτῆς εὔχρηστον· σειρὰν ἐξ οὐρανόθεν ὑπολαβὼν διὰ πάντων καθήκουσαν, τῆς δ᾿ἐξαπτομένης τὰς αὐτῆς συντρόφους καὶ μύστιδας· φιλίαν, ἀγάπην, ὁμοφροσύνην, ὁμόνοιαν — ὅσα τῆς μακαρίας ἑταιρείας καὶ συγγενείας, ὧν ὑποστῆναί τι δίχα τῶν ἀμηχάνων κἂν ὑπονοίᾳ συστῇ τοῦ μὴ συστάντος δεινότερον. καὶ πρῶτα μὲν, ἵνα τῶν θείων ἐς τὴν παροῦσαν ἀποχωρῶμεν — εἰρήνη γάρ, οὐ θεολογία τὸ παριστάμενον. αὐτίκα τῶν ἀγγέλων ἡ τάξις τῆς πρώτης καὶ ἀνεκφράστου πηγῆς τὸ ἓν ἀμυνόμενοι καὶ διψῶντες ἀεὶ τῆς ὀρέξεως πρός τε τὴν τῶν τοιούτων αἰτίαν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἀστασίαστοι μένουσιν, οὐχ ἧττον διὰ τὴν οὐσίαν ἧς ἠξιώθησαν ἢ τὴν τῆς εἰρήνης φωτοχυσίαν ἧς ἀπολαύουσι. τὸν μέντοι τῆς χάριτος ἀλογήσαντα ἴσμεν τὴν δίκην ἀξίαν ἐκτίσαντα, ἐξ ἀστραπῆς μὲν εἰς σκοτίαν μεταβαλόντα, ἵνα κεῖται τυχὸν τοῖς ὁμοίοις ὑπόδειγμα. τί δαὶ ὁ περὶ τὸν αἰθέρα διάκοσμος; ἆρ᾿οὐκ ἀεὶ διασώζει τὸ ἀστασίαστον; ὅτι γὰρ ἀμιγῆ τὰ τοιαῦτα διαφορᾶς καὶ πέμπτον σῶμα τὸ στερέωμα λέγουσι, ξένον αὐτὸ πάσης συνθέσεως ἀποφαίνοντες, στάσις δὲ συνθέσεως*

VIII. Но понеже дори не се докосваме до славословието — и защото се смятаме по-краткословни и от самите лаконци — добре би било вече да се впуснем към следващото. И тъй, даже и губителят би съзрял, че дарът идва от десницата на всевишния. Та от кого (другиго) и отгде? Понеже ако нищо, даже измежду най-дребните неща, не се извършва без провидението свише, колко повече всеобщото спасение и радост? А че е от бога — това е явно. Сега пък да разгледаме какъв е (мирът) по своето естество, та — като разберем колко голяма и каква е ползата — да останем по-твърди. И така мирът представя — както аз го определям — сродяване след преживян раздор, радостна беседа след гневно мълчание, сгромолясване на съперничеството, полагане на оръжията, унищожение на омразата, единение след разединение, единомислие след разномислие, едногласие след разногласие и както и да го изчерпват учениците на Аристоновия син[1] и според Стагирита[2] да го пият по род и по видове да го вписват, но той представя това нещо или нещо подобно. Сега пък да разгледаме изгодата от него за всички: верига[3], спусната от небето и достигаща над всичко, на която са скачени всички нейни спътници и посветени: приятелство, обич, единомислие, единодушие — каква блажена дружина и роднинство, нищо от които не е възможно да съществува разделено и ако предположително се яви — това е по-страшно от самото несъществуване. И преди всичко, за да преминем от божествените неща към настоящето, защото не богословието, а мирът е предмет на нашето слово, ето ангелския чин от първия и неизречен извор. Те към едно се стремят, вечно жадуват в копнеж към причината на тези неща и остават в мир помежду си както поради същността, с която са надарени, така и поради обилното излияние на светлина на мира, на която се наслаждават, а ние знаем, че онзи, който, презрял благодатта, получил достойно наказание[4], бидейки превърнат от светкавица в мрак, за да лежи може би като пример на подобните си. А впрочем що е небесното устроение? Нима не спазва винаги своята неизменност? Защото наричат това непричастно на враждата и небесната твърд пето тяло, обявявайки го чуждо за всяка съставност, докато изменението е резултат на съ-

[1] Платон е бил син на Аристон. Тук са обозначени привържениците на Платон. [2] Аристотел е бил родом от Стагира. Загатване за привържениците на Аристотел, както и за Аристотеловото учение за родовете и видовете. [3] Срв. *Homeri* Ilias, VIII, 19—27. [4] Срв. Исая, XIV, 12; Премъдрост Солом., X, 1 сл.; Лука, X, 18; II Петрово послание, II, 4.

ἔργον. εἴκει δὲ νυξὶ μὲν ἥλιος, νύκτες δὲ ὄρθροις, οἱ δὲ τὸν ἑωσφόρον προσαγορεύουσιν, ὁ δὲ τὴν ἡμέραν ἐπάγεται, τῇ δ' ὑποχωροῦσιν ἀστέρες. καὶ τῇ τοιαύτῃ φιλίᾳ ἀΐδιον αὐτοῖς τὸ εἶναι τε καὶ τὸ φέρεσθαι ὧραι καὶ καιροὶ καὶ χρόνοι τὸ μέσον ἑαυτῶν κατὰ μικρὸν τιθασσεύοντες εἶτα τοῖς ἄκροις οἷον δακτύλοις ὁμοειδέσιν, ὁμοφυέσιν ἀλλήλων ἐχόμενοι, χορείαν χορεύουσι καὶ χορείαν χορῶν πάντων εὐρυθμοτέραν καὶ πλατυτέραν. καὶ ἵνα τὰ προφανέστερα λέγωμεν, ἆρα οὐχὶ ἵππων ἀγέλαι καὶ ἑταιρεῖαι βοῶν ἑτερογενῆ καίτοι περ ὄντα ἀναμὶξ διαιτώμενα φαίνεται; καὶ οὐ τάδε μὲν διαφέρεται τάδε δὲ ἀντιφέρεται, οὐδὲ ὁρίζουσί τε καὶ παρορίζουσιν, ἀλλὰ τὴν πόαν ἐρέπτεται ἀδιάκριτα. ποίμνια δὲ καὶ αἰπόλια τοῖς αὐτοῖς σηκοῖς ὁμοθυμαδὸν εἰσοικίζεται, εἶτα τοῖς τῶν ποιμένων καὶ νεύμασι καὶ συριγμασιν εὐήκτως ἄγεται, φέρεται, διακρίνεται, κέντρα δὲ φέρουσι μέλισσαι — καὶ καθορᾶτε γὰρ — ἀλλ' οὐ τοῖς ὁμοφύλοις, οὐμενοῦν, καὶ γὰρ φιλάλληλαι καὶ πιστόταται· φαλαγγίοις δὲ τοῖς ἀλλογενέσι καὶ ἀλλοκότοις κηφῆσι καὶ κοθούροις εἰπεῖν, καὶ τοῦτο φοβοῦσαι καὶ μόνον καὶ εἰς φυγὴν τῶν σίμβλων ἐκτρέπουσαι. τὸ φαυλότατον μύρμηκες μίᾳ ταμιεύοντες ἐν ὀπῇ ὁμοῦ μὲν διαπονοῦσιν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ συνάγουσι καὶ ὅμως οὐκ ἐρίζουσιν, οὐκ ἀμύνουσι, κοινὰ δὲ τὰ ἐφόδια θησαυρίζουσιν.

ставността. Слънцето прочее отстъпва на нощта, нощите пък на утрините, те приветствуват утринта, тя привежда деня, пред който звездите отстъпват. И те са вечно в такава дружба помежду си и се носят, като постепенно пораждат помежду си часове, времена и години, после — докосвайки с върха на пръстите до подобните и едноестествените на себе си, — водят хоровод, най-стройния и най-ширен от всички хороводи. И нека кажем нещата още по-открито, нима не се виждат чарда коне и стада волове, ако и да са разнородни, да прекарват заедно? И не се ли разпръскват едните, другите не се ли събират отново, не се ли разлъчват и отново размесват, но без разлика пасат тревата? Стадата овце и кози биват вкарвани послушно в едни и същи кошари, после чрез знаците и свирките на пастирите покорно извеждани, водени и разлъчвани. А пчелите носят жила — прочее, забележете! — обаче не за еднородните си, не, разбира се, защото са изпълнени с обич и доверие едни към други, а против другородните паяци, противните търтеи и бръмбари, и то само за да ги сплашат и да ги прогонят от кошерите. А най-нищожните същества — мравките — стопанисват в една дупка, заедно се трудят, на едно място трупат и при все това не се свадят, не се борят, а прикътват общи запаси.

IX. *Οὕτω διὰ πάντων, ὅσον διὰ βραχέων ἐρεῖν, ὁ τῆς εἰρήνης δεσμός τε καὶ πλοῦτος καὶ ἔστι καὶ διαφαίνεται. ἄνθρωπος δὲ τὸ θειότατον ἔργον καὶ πρώτιστον, δι' ὃν τὰ βλεπόμενα καὶ νοούμενα, τὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ τῆς αὐτῆς ἠξιωμένον ἐμπνεύσεως τὸ γνώσει καὶ λόγῳ τετιμημένον καὶ τὰ θεῖα φρονεῖν παιδευόμενον, ὁ σύνθετος ἄγγελος, ὁ χαρακτὴρ τοῦ ποιήσαντος, ὁ βουλήσει δεδημιουργημένος καὶ θαλάσσης ἄρχων καὶ κυριεύων ἠπείρου, δέον θηρσί τε καὶ κτήνεσι τὸν χόλον ἐπάγειν ἢ κατὰ τοῦ κοινοῦ δυσμενοῦς μόνον, ὁ δὲ τῷ ἀδελφῷ θήγει τὸ ξίφος καὶ ὅπλα χαλκεύει καὶ θώρακα περιβάλλεται καὶ γέρρα τινάσσει καὶ καταπέλτας ὀξύνει καὶ εἰκονίζει τὸν Ἄρην καὶ ὑπὲρ τὸν Ἀπόλλω πηδᾷ καὶ κατὰ τοὺς ἀραβικοὺς ὁρᾷ θῆρας καὶ ὀρνίθων τῶν ἐν τοῖς νέφεσιν ὑπεραίρεται. ἀλλὰ τούτοις ἀφόρατον τὸ κακὸν καὶ διὰ τοῦτο εὐφυλακτότερον· ὁ δὲ καὶ δόλους ῥάπτει καὶ πικρίας ἔσωθεν γέμει καὶ φιλεῖν ὑποκρίνεται καὶ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κρύπτει πόνον καὶ τοῖς χείλεσι σωτηρίαν προβάλλεται, ὑποφενακίζει καὶ τοῖς νεύμασι καὶ*

IX. Така във всичко — да кажем накратко — звеното на мира е и се явява богатство. А човекът е най-божественото и най-висше създание, за когото са видимите и мислимите неща, бидейки удостоен от същата (божия) ръка и от същото вдъхване, почетен е с разум и слово, научен да разсъждава за божествените работи, съставният (от две природи) ангел, образът на твореца[1], сътвореният с воля, повелител на морето, господар на сушата[2], който подобава да проявява яростта си срещу зверове и скотове или единствено против общия враг[3], той, напротив, остри меч срещу брата си, кове оръжия, надява ризница, размахва щит, точи копия, подражава на Ареса, скача повече от Аполона[4], гледа като арабските хищници[5] и се извисява над птиците в облаците. Но при тях лесно се открива и поради това по-лесно може да бъде избягнато. А той сплита и измами, въпреки че вътрешно блика горчило, преструва се, че обича, под езика си таи беда, а с устните си предлага спасение, мами и чрез движения и чрез държание прикрива

[1] Към това вж. Битие, I, 26; V, 1; IX, 6; Премъдрост Солом., II, 23, и др. [2] Срв. Битие, I, 27—28; Премъдрост Солом., IX, 2 сл.; Сирах, XVII, 1. [3] Дяволът. [4] Аполон тук е символ на слънцето [5] Очевидно загатва се за лъвовете на пустинята. Общо срв. Псалми, VIII, 7 сл.; IX, 28 сл.; Йов, XX, 12.

τοῖς σχήμασιν, ἐχεμυθεῖ, ἀλλοφάσσει. τί γὰρ οὐχὶ τελεῖ; τί δαὶ οὐ σκέπτεται τῶν ἐχομένων ἀπωλείας καὶ φόνου; καὶ ταῦτα ἵνα τί; ἵν'ἐγκολπώσηται ταῦτα καὶ αὐτὸν αὐτίκα συναπολέσηται, ἵνα κλέος ἔξοι τὸ καὶ χλόης εὐμαραντότερον, ἵν'ἐπὶ γῆς γραφῇ καὶ τοῦτο τυχὸν κατὰ Κάϊν καὶ Λάμεχ καὶ τὴν τοιαύτην φατρίαν, ἀπαλειφῇ δὲ τῆς βίβλου τῶν σωζομένων τοῖς ἐρίφοις ἀποπεμπόμενος ἵν'ἔχω ἀγαθὰ κείμενα εἴπῃ καὶ ἀκούσῃ τὸ ἄφρον τὴν ψυχὴν ἀπαιτούμενος, ἵνα πάθῃ τὰ Κροίσου καὶ Πολυκράτους καὶ ἀρχόμενος καὶ οἰχόμενος. ἀλλὰ τάδε μὲν Ἑλλήνων παῖδες ποιούντων τε καὶ πασχόντων, ἐπεὶ καὶ θεῶν τὸν οὐρανὸν ἐπλήρουν — ὦ τῆς αὐτονομίας! ὧς μὲν φιλοπολέμων, ὧς δὲ μαχίμων, ἐριστικῶν, ἐπιβούλων, μᾶλλον ἀναπνεόντων τὸν Ἄρην ἢ τῆς κνίσσης ὀσφραινομένων, ἑλισσομένης περὶ καπνῷ! ὧν δὲ τὰ πρωτότυπα στάσεις καὶ μάχαι, πότε ἂν εἰρηνεύσειε τὰ μιμήματα. ἀλλ'οἱ μὲν αὐτοῖς θεοῖς καὶ οὐδενὸς ἐλαύνοντος ἀπελήλαται καὶ ἀπήλειπται· τὸ γὰρ κακὸν ἀνύπαρκτον, ἀνυπόστατον.

мисълта си и говори противното. Прочее, що ли не върши? Що впрочем не замисля гибелно и пагубно? И за какво върши това? За да го обгърне в пазвата си и сам веднага да погине, за да придобие слава, която повяхва по-лесно и от тревата[1], за да се запише на земята и може би подобно на Каин и Ламех[2] и подобните тям, за да бъде заличен от книгата на спасените[3] и отреден с козите[4], за да каже, че има натрупани богатства[5], но при смъртта си да чуе „безумецо"; да изпита мъките на Крез и Поликрат[6] — бидейки управляван и мъртъв. Обаче подобни неща вършеха и изпитваха елините, ако и да изпълниха небето с божества — о самоуправство! — от които едни бяха войнствени, други свадливи, раздорни, коварни, повече дъхащи бран, отколкото да поемат извиващия се в дима жертвен мирис. Когато първообрази им бяха разпри и борби, то как биха могли да бъдат миролюбиви техните подобия [людете][7]? Обаче те заедно със самите им богове — без никой да ги гони — са прогонени и премахнати. Защото злото е нещо несъществуващо и недействително[8].

X. *Ἡμεῖς δὲ — οἱ τοῦ καινοῦ νόμου καὶ τῆς καινοτέρας ἐντολῆς μαθηταί, οἱ τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πρᾴου καὶ ταπεινόφρονος μύσται, οἱ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ δυσμενῶν καὶ θλιβούντων καὶ τυραννούντων ὑπερεύχεσθαι διδασκόμενοι καὶ τοῖς φίλοις τὴν ψυχὴν τιθέναι καὶ εἴκειν τοῖς ἀγγαρεύουσι, καὶ ἔτι μᾶλλον, οἱ εἰδότες, ὅτι ἔστιν ὁ τοὺς σοφοὺς σοφιζόμενος καὶ δρασσόμενος ἐντέχνους καὶ ὁρῶν ἐν κρυπτῷ καὶ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ — τοὺς πολέμιους καὶ τό τε καθ'ἑαυτῶν καὶ ἀναλόγως ἀσπασόμεθα; μηκέτι μηδαμῶς, ἀδελφοί, ἀλλ'εἰ καὶ ποσῶς ἐκείνοις συναπηνέχθημεν, τῆς γὰρ αὐτῆς πλάσεως εἰ καὶ μὴ πλάνης μετέχομεν, ἀλλ' οὖν ἐπαναχθέντες μηκέτι παρενεχθείημεν. ἔστι καὶ πεσόντας ἐξαναστῆναι καὶ στῆναι τῶν οὐ πεσόντων ἀσφαλέστερον καὶ ἀνώτερον.*

X. А ние, учениците на новия закон и на най-новата повеля[9], посветените на мирния[10], благия и смиреномъдрия, поучаваните да се молим за ония, които ни пакостят, за ненавистниците, притеснителите и мъчителите, а за приятелите да полагаме душата си и да се поддаваме на онези, които вършат принуда над нас[11], и още повече знаещите, че съществува вразумител на мъдруващите и задържащ хитрите[12], който вижда в тайна[13] и въздава всекиму според делата му[14], ние ще обичаме ли враговете си като себе си и съответно на това[15]? Никога по-нататък и по никакъв начин, братя, да не стане това, обаче ако донякъде се спречкаме с тях — защото сме от същия състав, ако и да не споделяме тяхната измама, то когато отново бъдат приведени към нас, повече да не се разлъчваме. Възможно е даже падналите да се вдигнат и да застанат по-здраво и по-високо от онези, които не са падали.

XI. *Ἀλλ'ἐπὶ τὰ νῦν ἐπανεκτέον τελούμενα καὶ προδεικτέον τὰ τῆς ἑορτῆς ἐκδηλότερον· ἅπαν γὰρ*

XI. Трябва обаче да се възвърнем към онова, що сега се върши, и да покажем по-

[1] Срв. Псалми, XLVIII, 17—21; XXXVI, 2; I Петрово посл., V, 24. [2] Относно упоменанията за двамата първи убийци в историята на човечеството Каин и Ламех вж.: Битие, IV, 1 сл., 8 сл.; Премъдрост Солом., X, 3; Матей, XXIII, 35. [3] Към това вж. Псалми, LXVIII, 29; Изход, XXXII, 32—33; Апокал., III, 5; XIII, 8 сл.; XVII, 8; XX, 12 сл., 15. [4] Срв. Матей, XXV, 31 сл. [5] Срв. Лука, XII, 18 сл. Поправка към текста от *E. Kurtz*: B. Z., IV (1894), p. 616. [6] Вж. за това *Herodot.* Hist., I, 86—90, 153, 155 etc. [7] Срв. *Homeri* Ilias, I, 317. [8] Срв. *Migne*, P. Gr. CXI, col. 421 A. [9] Срв. Йоан, XIII, 34—35; XV, 12 сл.; 17; I Йоаново посл., III, 11; I Послан. към тесал., IV, 9. [10] Загатвания из Матей, V, 39—48; Лука, VI, 27 сл.; Йоан, XV, 12—13. [11] Срв. Матей, XXVII, 32; Марк, XV, 21. [12] Срв. Йов, V, 12 сл.; Псалми, XCIII, 11; I Послан. към коринт., III, 19—21. [13] Срв. Матей, VI, 4, 18. [14] Срв. Матей, VI, 4; XVI, 27; Псалми, XXVII, 4; Римл., II, 6 сл. [15] Срв. Матей, V, 44; Лука, VI, 27; Посл. към галат., V, 14.

ἄδηλον ἀηδέστερον. ἐπεὶ δὲ τὸ πᾶν οὐχ οἷον τε διατρανῶσαι μὴ καὶ τὰ πρότερον παραδείξαντας, τὰ δ᾽οὐκ ἄλλως μὴ καὶ τὰς λαβὰς καὶ τὰ αἴτια παραστήσαντας καὶ ὅθεν καὶ ὅπως ἐκεῖνα τε προέβη καὶ τάδ᾽ἐπέβη, οὕτω μοι δοκεῖ διαθετέον εἶναι τὸν λόγον. ἤνθει τὰ ἡμέτερα πάλαι καὶ ἀνθοῦντα προέκοπτεν, ἤγγαζε, τῆς ἀκμῆς ἐθαυμάζετο, τῆς ἐπιδόσεως ἐθειάζετο. ζηλωτὰ πᾶσιν ὑπῆν καὶ δρώμενα καὶ λεγόμενα καὶ μετὰ δόξης διηχεῖτο τοῖς πέρασιν. ὅτε τὸ στρατιωτικὸν ἐρρυθμίζετο Λέοντι καὶ συνεβούλευεν Ἀχιτόφελ καὶ Δράκων καὶ Σόλων ἐθέσπιζον. ὅταν αἱ μυθικαὶ μοῦσαι, οἷον εἰπεῖν, ἐπὶ γῆς ἐγνωρίζοντο καὶ ὁ Ἄρης κατετιτρώσκετο. ὅταν εἰς πέταυρον ᾅδου τὸ ἀφιλόσοφον καὶ παρὰ τὸ δρυὸς σκότος ἀνομία, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ Βριάρεω χεῖρες ἐξωστρακίζοντο. ὅτε τὸ χρυσοῦν γένος ἐπολιτεύετο καὶ τὸ πᾶν εἶχεν εὐδαιμονία καὶ τῶν θείων ἀπόλαυσις. οὕτω πῶς εἶχε τὰ ἡμέτερα πάλαι. συνήνθει καὶ τὰ Βουλγάρων καὶ ἔσφριγε. καὶ πῶς γὰρ οὔ; υἱοθετηθέντων αὐτῶν καὶ Θεῷ ἡμῶν καὶ ἀπομαθόντων μὲν ἤδη τὰ τῶν ἁμαξοβίων τε καὶ νομάδων, μεταμαθόντων δὲ τὸ τῆς χάριτος εὐαγγέλιον. ἕως μὲν ἰσόρροπα τὰ ζυγὰ καὶ ὁ θεῖος εὐμενὴς ὀφθαλμός, γαλήνη τὴν θάλασσαν εἶχε καὶ ὁ πλοῦτος ἐξ οὐρίας ἐφέρετο.

ясно причините на тържеството, тъй като всичко неясно бива неприятно. Тъй като всяко нещо може да бъде изяснено само ако бъде посочено и миналото, а това е възможно единствено, като се изложат поводите и причините, отгде и как едните предхождат, а другите следват, така, струва ми се, трябва да бъде подредено словото ми. Цъфтеше някога нашата държава и в цъфтеж напредваше, блестеше, пораждаше удивление със своето преуспяване и беше боготворена заради своя прираст. Когато я виждаха и говореха за нея, тя у всички пораждаше завист и с прослава се носеше името ѝ по окрайнините. Тогава войската бе началствувана от Лъва, съветник беше Ахитофел[1], Дракон и Солон повеляваха. Тогава — тъй да се рече — митичните музи се показваха на земята, а Арес бе наранен. Тогава нелюбомъдрието беше прокудено в адово леговище, беззаконието — по поговорката — под сянка дъбова[2], а ръцете на Вриарий[3] бяха пратени на заточение. Тогава живееше златното поколение и всичко се радваше на благополучие и наслада от божествените дарове. Такава бе някога нашата държава. А заедно с нея цъфтеше и се развиваше и държавата на българите. И защо пък не? Те също бидоха осиновени от нашия бог и[4], след като забравиха обичаите на чергари и скитници, бяха възприели благовестието на благодатта[5]. До това време везните бяха равновесни, божественото око беше благосклонно, покой обладаваше морето и богатството от благоприятния вятър растеше.

XII. Ἐπεὶ δὲ ὁ κύβος ἀντέστραπται καὶ ὑπερέσχε τὰ τάλαντα, ἔδει τε γενέσθαι κακῶς καὶ νικῆσαι τὰ χείρονα εἴτε τοῦ καλοῦ τὴν ἀκρώρειαν φθάσαντος καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸ κάταντες ἀποβλέποντος, εἴτε τῶν παραπτωμάτων ἡμῶν Θεῷ παρεστώτων καὶ τὸ κόνδυ τῆς μέθης προκαλουμένων, ἵνα τοῖς δεινοῖς κραιπαλήσωμεν, — φεῦ μοι τοῦ πέμπτου γένους καὶ τῆς ἀπαύστου ταλαιπωρίας! αὐτίκα γὰρ ὁ φιλοδοξίας ποταμός, ὁ τῆς προεδρίας τυφών, ὁ ὑετός, ἡ νιφὰς — οἷα καὶ μάλιστα τὸν Αἷμόν τε καὶ τὸν Ἴστρον κλονεῖ — τῇ τοῦ ἄρχοντος προσερρύη ψυχῇ καὶ ὁ, σεισμός, ὅσον καὶ οἱ ἐπέκεινα Γαδείρων ἐπύθοντο. εὐθὺς οὖν τὸ στέφος καὶ ὁ δίφρος ἐθριαμβεύετο, στέφος ὃ τὴν Εὐρώ-

XII. Когато обаче зарчето се преметна и теглилката се надигна, трябваше зло да настане и да победи по-лошото[6], било защото доброто бе стигнало своята точка и поради това се насочи към наклона надолу, било защото нашите прегрешения се разкриха пред бога и предизвикаха чашата на опиянението[7], за да се опием в злините. Горко ми, пето поколение[8] и непрестанно бедствие! Защото веднага реката на славолюбието, вихърът на първенството[9], дъждът, снегът — които неща и дори по-силни разтърсват Хемус и Дунава, — нахлуха в душата на княза. Настана земетръс, който почувствуваха даже и онези, които обитават отвъд Херкулесовите стълбове. Веднага прочее бяха издигнати победно венецът и пре-

[1] За Ахитофел вж. II Книга на царствата, XV, 12 сл.; XVI, 15 сл.; I Парал., XXVII, 33—34. [2] За поговорката вж. *Zenobii*, VI, 12. [3] Вж. *Homeri* Ilias, I, 403; *Hesiod.*, Theogon., 149, 714, 734. [4] Срв. Посл. към римл., VIII, 23; IX, 4; Към ефес., I, 1—5; Йоан, I, 12; I Йоанов, посл., III, 1. [5] Срв. Матей, IV, 23; Марко, I, 1; Деяния, XV, 7. [6] Срв. *Homeri*, Ilias, I, 576. [7] Срв. Йезек., XXIII, 31—33; Плач Йерем., IV, 21; Йерем. XXV, 14 сл.; XXVII, 28 сл.; XLIX, 12; LI, 7, 39; Исая, LI, 21 сл. [8] Срв. *Hesiod.*, Ἔργα καὶ ἡμέραι, 176 sq. [9] На полето бележка: Συμεών.

πην ἀπεστεφάνωσε καὶ πολλῶν ἐπὶ γῆς ἔῤῥιψε κάρηνα. τὸ ἑξῆς ὁ δῆμος καὶ ἡ ἀποστασία μᾶλλον, ἡ γὰρ ἀνάῤῥησις καὶ τἄλλα οἷς ἡ σφραγὶς ἐβεβήλωτο καὶ ὠδίνετο τὸ κακὸν καὶ τὰ γεννήματα τοῦ τεκόντος ἐξιδιάζεται. καὶ ἀθετεῖ μὲν τὸν πατέρα, ἀθετεῖ δὲ τὸ πνεῦμα δι᾿οὗ ὁ ἀῤῥαβὼν τῆς υἱότητος.

столът — венецът, който обезвенча Европа и повали на земята главите на мнозина[1]. След това народът и още повече отстъпничеството, провъзгласяването и другите неща, чрез които бе осквернен знакът[2], станаха начало на злото, рожбата се отчужди от родителя, отхвърли, от една страна, бащата, а, от друга, отхвърли духа — който е залогът на синовността[3].

XIII. *Ὁ δὲ — καὶ γὰρ ὁ προῄδει, διαπυνθάνεται, εἴργει τέως τοὺς τῆς συγκλήτου τὸ κράτος τιμῶν καὶ τὸν αὐτὸ χαρισάμενον, ὁ δὲ τῇ τοῦ ᾅδου κυνέῃ συγκαλυπτόμενος τοὺς συνεόρτους αἰτεῖ καὶ εἰς ἰσχὺν τὴν διαθήκην προτείνεται. ὃ δ᾿ἀντιτείνεται βασιλέα προσκυνεῖσθαι σαφῶς ἐρῶν, εἰ μὴ ῥωμαῖον ῥωμαίοις ἀπώμοτον ἢ βραχὺ τιθεὶς τὸ περινοηθέν σοι διάδημα προσκυνητὰς ἔχε τοὺς συνεόρτους, καὶ τίς τὰς ἐνθυμήσεις τε καὶ προτάσεις, τίς δὲ τὰς ἐπιβουλὰς ἐκείνου ἐξαριθμήσαιτο; οἶδα, φησὶν ὁ μῦθος, ψάμμου τ᾿ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης. ἀλλὰ καὶ ὡς εἰδέναι τὰ ἐκείνου ἀμήχανον, οἷς καὶ δίχα σιδήρου διὰ βίου τὸν Ἄδερ ὑπεκράτει τε καὶ ἀνέστελλεν. ἀλλ᾿ ὁ μὲν τὴν εἰρήνην τιμῶν καὶ ὑπ᾿αὐτῆς ἔτι τιμώμενος, ἀστασίαστος τοῖς ἀστασιάστοις ἐφίσταται, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὁ ἀδελφὸς ἴχνεσιν ἐπιβὰς συναποίχεται τῷ παιδὶ τὰ σκῆπτρα λιπὼν καὶ ἀριστοκρατείαν ὑφάψας τὴν ἥβην τῷ νέῳ προσμένουσαν. καὶ ἵνα τὰ πλείω σιγῶ· τὰς ἱερατικὰς καὶ φιλοθέους ἐπιστολὰς καὶ τὸ συμβοσκηθῆναι λύκον μετὰ ἀρνὸς τῇ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον εἰρήνῃ καλῶς προῤῥηθέν τε καὶ τελεσθὲν ἐπὶ τοῖς παροῦσι μεθεῖλκον καὶ μεθηρμήνευον αἵμασι, τοὺς συκοφαντοῦντας τὰ τοῦ κράτους ἀπόῤῥητα, τοὺς Ἱερεμίας ἐκείνῳ καὶ Ἠσαΐας, τοὺς λόγῳ Ζωπύρους, ἔργῳ δὲ δειλοτέρους τοῦ παρακύπτοντος τοὺς βουλεύοντας κατὰ τῆς βουλῆς καὶ τὸ πᾶν ἑαυτοῖς ἀποφέροντας, τ᾿ἄλλα οἷς ἠγόμεθά τε καὶ ἐφερόμεθα καὶ ὡς οἱ πίνοντες οἶνον κατ᾿ἀλλήλων ἐψάλλομεν, τραγῳδίαν ποιούμενοι τὰ ἡμέτερα.*

XIII. А този, който наистина предварително знае, се осведомява, отстранява между това сенаторите, оказва почит към царската власт и онзи, който е обдарен с нея, от друга страна, като се крие под шапка невидимка[4], кани сътрапезници, предлага насила договор, или пък се противопоставя, като заявява ясно да му бъде оказвано поклонение като на цар, въпреки че не е позволено неромеец да управлява ромеите, или пък наскоро след това, като си поставя въобразяваем за себе си царски венец, приема сътрапезниците да му се покланят. И кой ще изброи неговите предупреждения, предложения и злоумишления? Зная — казва митът[5] — броя на пясъка[6] и морската шир, но е невъзможно да се знаят средствата на тогова, чрез които цял живот и без верига бе задържан Адер. Онзи обаче, който почиташе мира и още повече от него бе почитан, безметежен застана при безметежните, а братът, следвайки го по стъпките му, си отиде заедно с него, като остави скиптъра на сина и подпали знатната младеж, която държеше за младия. И нека премълча по-нататък: свещенослужителските и боголюбиви послания, това, че привеждаха, тълкуваха и като нещо, което добре е било предсказано и се е изпълнило в настоящите кръвопролития казаното според евангелието, че „вълк ще пасе с агне в мир"[7], после издайниците на царските тайни, тези Йеремии и Исаевци за него[8], Зопирите[8a] на дума, а на дело по-боязливи от надничащия, съветниците против сената, които всичко похищават за себе си, както и другите неща, чрез които бяхме ограбвани и завличани, подобно на опитите от вино едни срещу други пеехме и превръщахме нашата съдба в трагедия.

XIV. *Ἀλλ᾿ἥκει ἡμῖν ὁ νέος Πρωτεὺς καὶ τοῦ παλαιοῦ ποικιλώτερος, ὃς ἐπιθεῖναι λίθῳ λίθον*

XIV. Обаче дойде ни новият Протей[9], по-извратлив и от някогашния, който, без да

[1] Срв. *Homeri* Ilias, II, 117; XI, 500. [2] Под думата *σφραγίς* се разбира кръстният знак или печат, после изобщо, преносно, християнската вяра. [3] Ново загатване за „духовното родство" между българи и ромеи. [4] Срв. *Homeri* Ilias, V, 845. [5] Срв. *Herod.* Hist., I, 47; *Zenobii*, I, 80. [6] Срв. Битие, XIII, 16; XXII, 17; XXVIII, 14; Исая, X, 20 и др. [7] Срв. Исая, XI, 6; LXV, 25. [8] За това упоменания срв. III Ездра, II, 18. [8a] Срв. *Herodot.*, III, 153—160. [9] Протей е символ на изменчивост: вж. подробности *Weitsäcker*: *Roscher*, Lex., II, c. 3172 sq. На полето: *ὁ Κωνσταντῖνος ὁ εὐνοῦχος*.

τῷ πατρῴῳ δόμῳ μὴ κεκτημένος μὴ ἐπιστάμενος, τὸν Χριστοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν κλῆρον, τὸ περιούσιον σχοίνισμα, τημελεῖν ἐπηγγέλλετο καὶ πλατῦναι γε τημελούμενος. καὶ δὴ ἀναβάσεις ἀλλοκότους ἐν ψυχῇ διαθέμενος καθ' ἑαυτοῦ κινεῖ τὸν ἀνάγυρον καὶ τοὺς παραστήσαντας τὴν ἕω καὶ τὴν ἑσπέραν, οἴμοι, ἐλάφῳ τῷ γαμβρῷ παραθεὶς ἡγουμένῳ κατὰ τοῦ ἐκ δρυμοῦ μονιοῦ διεξάγεται καὶ ἀναῤῥίπτει τὴν κόνιν καὶ ὑπανάπτει τὸ πῦρ, οὗ καὶ νῦν αἱ φλόγες διαθέουσιν ἄσβεστοι.

XV. *Ἐπεὶ δὲ πυρὶ τὸ πῦρ δυσανάλωτον, ἐξ ὕδατος ἀναλαμβάνει Θεὸς τὸν Μωσῆν καὶ ταῖς ἐπιστάταις πιεζομένῳ τῷ Ἰσραὴλ φέρων ἐφίστησι τὴν νομὴν σβέσαι, τὸν Φαραὼ σχίσαι, τοὺς τριστάτας ἀπῶσαι καὶ τὸν Ἰακὼβ οἶκον ἐπανασώσασθαι. ἐντεῦθεν — καὶ εἰ σιγῶμεν ἡμεῖς, τὰ ἄψυχα φθέγξεται — εὐθὺς εὐνομίαι, φιλοτιμίαι, διανομαί, βουλευτήρια, φόροι κυπτόμενοι, τὸ ἄδικον τυραννούμενον, Ναζηραῖοι ὁμοδοξοῦντες, τὸ ἀπερίσπαστον βοηθούμενον, οἱ τῆς ἀρετῆς ἐν τιμαῖς, ἐν ἀτιμίᾳ τὸ ἄμουσον, τὸ πᾶν ἐπὶ γόνυ κλιθὲν ἀνορθούμενον. τὸ μεῖζον αἱ πρὸς τὸ κατεπεῖγον πρεσβεῖαι, νῦν μὲν ἥδουσαι, νῦν δὲ στύφουσαι, καὶ τότε μὲν πτοοῦσαι, καὶ τότε δὲ θαῤῥύνουσαι, ὑπολείφουσαι, προσάγουσαι, πλύνουσαι, πάντα λίθον κινοῦσαι, ἵν' ἑνὶ τρόπῳ τὸν θῆρα προσάξωνται· τοῖς γὰρ ποικίλοις τὸ μονοειδὲς ἀνάρμοσται, ὃ δήλῳ κἂν μεταβάλλεται. τοιοῦτον γὰρ ὁ πολύτροπος.*

XVI. *Καὶ παρουσιάσας εὐθὺς προκαλεῖται τὸ κράτος. καὶ ὢ τῆς ὑμῶν πίστεως καὶ γενναιότητος! τῇ μὲν γὰρ Θεῷ τῇ δὲ καὶ ὑμῖν πεποιθώς, καὶ τό· βούλομ' ἐγὼ λαὸν εἶναι σόον ἢ ἀπολέσθαι ἔργῳ διατρανῶν, ψιλὸς κατὰ τὸν Δαβὶδ στιλβουμένοις τοῖς θώραξιν ἔδυνας, — ὁ δ' οἷον τὸν Γολιὰθ ἀκούομεν, μετὰ τῆς ἀλαζονείας ἔπεισι, καὶ τῶν ὅπλων προηγουμένων ἐπὶ τὴν φιλίαν χωρεῖ, καὶ πολλὰ μὲν βαρβαρίζων, πλείω δὲ σολοικίζων, εἶτα τὸ δέον ἀκούσας, τῇ ὑστεραίᾳ διαθέσθαι συνθεὶς ἀπαλλάττεται. καὶ ὥσπερ τὰ τῶν θηρίων ὠμότερα ἐπὰν ἀπορῶσι τοῖς βάλλουσι πρὸς τὰ βέλη διαγωνίζονται, αὕτω καὶ οὗτος μετὰ τῆς ἔχθρας ἀποκρουσθεὶς τοῖς δρυμοῖς τὸν χόλον ἀπέσκηψε. τὸν μὲν οὖν Ἰεσσαὶ παῖδα μετὰ τὸ χρῖσμα καὶ τὴν ἐπιπνοίαν ὅμως οὐκ εἴα Θεὸς οὐδὲ θεμέλιον πῆξαι τῷ οἴκῳ· εἰ γὰρ τὸ ἐξ Αἰγύπτου παραιτεῖται σιδήριον, πῶς αἱμάτων*

умее и без да знае как да постави камък върху камък в бащиния дом, възвести, че ще запази и като го запази, ще разшири жребия, избрания дял на Христа, великия бог и наш спасител. И като положи в душата си замисли, подготвя собствената си гибел[1]. След като поверява разположените на изток и запад [войски], уви! на страхливия си зет като вожд, отправи се против дивия вепър, хвърля прах и запалва огън, чийто пламъци неугаснали пробягват и досега.

XV. Понеже огънят с огън не се унищожава, бог издига из водата[2] Мойсея[3], довежда го при измъчвания от приставниците[4] Израил, поставя го да загаси наследието, да възпре фараона, да отблъсне приставниците[5] и да спаси дома на Якова. След това — ако ние прочее замълчим, бездушните твари ще възгласят това[6]! — веднага настанаха доброзаконие, почести, щедрости, събрания, намалени бяха данъците, несправедливото бе потискано, назарейството[7] стана единодушно, спокойното бе закриляно, добродетелните люде бяха на почит, невежото изпадна в безчестие, всичко принизено бе възправено. Най-главното — пратеничествата относно крайната необходимост, сега радващи, сега възпиращи, после застрашителни, друг път насърчителни, подтикващи, привличащи, опитващи всякакъв способ[8], за да принудят хищника към едно поведение — защото еднообразното не се съгласува с многоликото, ако и то явно да се променя. Защото такова нещо представя многоликият.

XVI. И като пристигна, веднага призова владетеля. И, о вяра и благоденствие ваше! Чрез нея се довери богу, чрез него вам, показа на дело казаното[9] „желая аз спасител да бъда на народа или да загина"[10], излезе невъоръжен подобно на Давида[11], облякъл блясквави ризници, а другият, както научаваме, пристига със самохвалство, предхождан от войски, пристъпва за приятелство, приказва много на варварски, а още повече на развален гръцки език, после изслушва това, що бе потребно, склоня да преговаря на следния ден и се отдалечава. И както най-свирепите измежду зверовете, когато изпаднат в затруднение пред онези, които ги нападнат, почват да се борят срещу стрелите, така и той, прогонен с омраза — изригна своята жлъч върху горите. И тъй, бог не допусна Йесее-

[1] Подумка за тези, които сами си навличат беда. Вж. *Zenobii*, XI, 55; *Diogen.*, I, 25. [2] Загатвания из.: Изход, II, 1 сл., 10. [3] На полето на ръкописа: *'Ρωμανόν*. [4] Срв. Изход, I, 11; V, 6, 10. [5] Срв. Изход, V, 14. [6] Срв. Лука, XIX, 40. [7] За тълкуването на термина назарей, назарейство (в смисъл на иночество) вж. *Дуйчев*, Из старата българска книжнина, II, стр. 380. [8] За подумката вж. *Macar.*, VII, 4. [9] Срв. *Homeri* Ilias, I, 117. [10] Срв. I Книга на макав., VI, 44. [11] За историята на Давида и Голиат: I Книга на царств, XVII, 1 сл.

χεῖρα προσήσεται; τῷ μέντοι παιδὶ τελέσαι τὸ ἔργον προτρέπεται, ἴσως ὅτι τῶν τοιούτων ἀνέπαφος. οὕτω μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸν ἐξ ἥβης τοῖς τοιούτοις ἐνασκηθέντα εἰς τὸ οὕτω σεπτὸν ἔργον οὐ παραδέξασθαι. διὸ τῷ αὐτοῦ μᾶλλον ἐπευδοκεῖ παιδὶ κατανύσαι τὸ βούλημα.

вото чедо[1], дори и след като то получи помазването и вдъхването, дори основа да положи на дома[2]. Защото, ако се отхвърли желязото от Египет, как ще се допусне кървавата ръка? Обаче на неговия син се разрешава това дело, може би защото е неопетнен от тези кърви[3]. Ето точно така, смятам, той, който от младост бе привикнал с тези кърви, не бе допуснат към така свещеното дело. Поради това (бог) благоизволи по-скоро чрез сина да се изпълни неговата воля[4].

XVII. *Ἧκεν οὖν αὐτόμολος, ὅτι ἐκεῖθεν τὸ ὅρμημα. καὶ ὑμεῖς τὸ πατρῷον τειχίον χερσὶ διασπάσαντες καὶ χείλεσι χείλη προσπτύξαντες καὶ χερσὶ χεῖρα λαβόντες, ἐπείσασθε, ἐπιστώσασθε, καὶ οἱ λόγοι μετὰ τοῦ λόγου καὶ καλῶς ἡ διαθήκη ἐπισφραγίζεται. οὕτω χθὲς καὶ σήμερον τὰ ἡμέτερα. οὕτω κατὰ τοῦ νείκους νίκος ἠράμεθα καὶ κατὰ τῆς ἔχθρας στήλην περίοπτον ἀνηγείραμεν καὶ πεφήναμεν οἱ κατ᾽ἀλλήλων ὑπὲρ ἀλλήλων, οἱ μετὰ τῆς ἀφροσύνης ἐν σωφροσύνῃ, οἱ τῆς διαθήκης ὁμόκληροι, οἱ ἐνεδρεύοντες συνεδρεύοντες, οἱ μετὰ τῆς ἀπονοίας ἐν ὁμονοίᾳ. καὶ ἵνα πάλιν διὰ τὸ περιχαρὲς ἀνακυκλῶμεν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, οἱ τοῦ ἑνὸς ἑνικώτατοι, οἱ διαιρεθέντες κακῶς καλῶς συναιρούμενοι, οἱ τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους, Ἱερουσαλὴμ καὶ Σαμάρεια σύννομοι, πάντες ἐν καινότητι φιλαδελφίας καὶ ὁμονοίας.*

XVII. И той дойде самоволно, защото подтикът идва свише. И вие, като разрушихте с ръце бащината преграда, положихте устни на устни, хванахте ръка с ръце, убедихте се, уверихте се. След предложението последваха преговорите, договорът бе здраво запечатан. Такива са нашите дела вчера и днес. Така ние спечелихме победа срещу свадата, издигнахме забележителен стълб над враждата. Ние, които бяхме едни против други, се явихме едни за други, безумните — благоразумни, съвладетелите на договора, онези, които се дебнехме — заседаващи заедно, безразсъдните — в единомислие. И поради голямата радост да се върнем към същите неща — ние, които сме по-единни от единното, зле разединените — добре обединени, изразителите на истината — против лъжата, Ерусалим и Самария[5] приятели, всички в новостта на братолюбието и единомислието.

XVIII. *Ταῦτα καὶ ὁ βλέπων, προβλέπων, ἑόρταζε, Σιὼν τὰς ἑορτάς σου διακελεύεται, πολυανθρώπους ἄγε τὰς πανηγύρεις, πλήθουσι τὰ ὅριά σου εἰρήνης καὶ ὁμοφροσύνης αἱ ἀγοραί σου. οὐ μὴ προσθῶσιν ἐλθεῖν εἰς παλαίωσιν, ὅτι Κύριος ἐπελήψατο· ἰδοὺ τὰ ὀστᾶ τὰ διεσκορπισμένα παρὰ τὸν ᾅδην καὶ ἄνικμα σάρκα καὶ δέρμα καὶ τένοντας περιβάλλεται, καὶ ὁ οἶκος Ἰακὼβ προλαβὼν ὁρᾷ τὴν ἀνάστασιν· καὶ νῦν ἡ ἐσχάτη δόξα τοῦ οἴκου Κυρίου ὑπὲρ τὴν πρώτην, ὅτι εὐδόκησε Κύριος. ἄρτι μὲν αἰθὴρ καὶ τὰ μετέωρα καθαρώτερα καὶ*

XVIII. Като предвижда това, също и пророкът подканва[6]: Празнувай, Сионе, твоите празненства, устройвай многолюдни тържества. Изпълват се с мир твоите предели и тържищата ти с единодушие. Да не побягнат, за да се върнат към старото, защото бог препятствува. Погледни: той облича в плът, кожа и жили разпилените и изсъхнали кости в преизподнята, и домът на Якова, който е изпреварил, вижда възкресението[7]. И сега последната слава на дома господен надминава някогашната слава, защото господ благоизволи така. Сега въздухът и висините са

[1] Под името Йесеево чедо е посочен Давид: II Книга на царствата, XX, 1; XXIII, 1. [2] Вж. II Книга на царствата, VIII, 1 сл.; XI, 1 сл.: XII, 26 сл.; XVI, 7—8; III Книга на царствата, V, 2–5; VIII, 16 сл. Давид не бил допуснат да построи храма поради пролетите от него кърви. [3] На Соломона било позволено поради неговото миролюбие: вж. Паралип., XXII, 7; XXVIII, 3 сл. Общо за успоредиците със съграждането на ерусалимския храм вж.: II Книга на царствата, VII, 5 сл.; XXIV, 17 сл.; I Паралип., XVII, 1 сл. В текста на Словото се загатва за строежа на жертвеници и светилници без употреба на желязо, донасяно най-често от Египет: вж. Второзак. XXVII 5; Исус Нав., VIII, 31; XXII, 8; Изход, XX, 25; III Книга на царствата, VI, 1 сл.; X, 21, 27 сл. Авторът на Словото е съчетал сведенията на I Парал., XXII, 7 сл. и III Книга на царствата, VI, 1 сл. [4] Според III Книга на царствата, VIII, 26, 56, чрез съграждането на ерусалимския храм от Соломон била изпълнена божията воля. [5] Авторът уподобява враждата между българи и ромеи на враждата между Ерусалим и Самария: вж. това III Книга на царствата, XVI, 24 сл.; XX, 43; XXI, 16; IV Книга на царствата, V, 22; XII, 1 сл.; XIII, 1 сл.; XI, 1 сл.; Матей, X, 5; Лука, X, 33 сл. [6] Срв. Наум, I, 15. [7] Срв. Йезекиил, XXXVII, 3 сл.; 14; Йов, X—XI; Исая, XXVI, 19; Йезек., XXXIX, 25.

τὸ γῆς πρόσωπον ἀνθηρότερον. ἄρτι δὲ καὶ κρῆναι πηγάζουσι ποτιμώτερον καὶ γῆ καὶ θάλασσα τὰ ἑαυτῶν ἀφθονώτερον νέμουσιν. ἄρτι δὲ δρῦς ἀληθῶς, ἄκρη μὲν τε φέρει βαλάνους, μέση δὲ μελίσσας, καὶ τὰ θρέμματα τοῖς πόκοις καταβαρύνεται. νῦν ἡ ἀποικία ἐγκατοικίζεται καὶ θεμέλιον τίθησι καὶ ὄροφον ὑπερτίθησι, καὶ ἀνεγείρει τὴν γῆν, καὶ καταβαθύνει φυτὰ καὶ κρύπτει σπέρματα, καὶ ἐξελαύνει τῶν ἀγγείων ἀράχνια καὶ ταῖς ἐλπίσι συντρέφεται. νῦν ὁδοὶ πλήθουσιν ὁδοιπόρων καὶ ἀμνοὶ καὶ μόσχοι ταῖς νάπαις περισκιρτῶσιν. ὡς ἥδιστα καὶ πάλιν τερνὸς ὁλκὸς ἁμάξης ἀκούεται! νῦν τὸ γῆρας ἀποξύεται γέρων καὶ ἀετὸς ὥσπερ ἀνακαινίζεται, καὶ παῖδες ἀνδρίζονται καὶ οἱ τῆς ἥβης πονοῦσιν ἀκάματα. νῦν καὶ παρθένοι τῇ Μωσέως συνερχόμεναι Μαριὰμ λιγυρὸν ᾄδουσι μέλος καὶ ἀλλήλας δεχόμεναι τὸν κατὰ τῆς ἔχθρας χορεύουσιν ἐπινίκιον. νῦν καὶ τὸ εἶναι τερπνὸν καὶ τὸ βιῶναι τερπνότερον καὶ ἄνθρωποι κατὰ τοὺς πάλαι μακροβιώτεροι. οὕτω πάντα νεάζει, οὕτω γάννυται καὶ τὸν αἴτιον τούτων ἀνυμνεῖ καὶ δοξάζεται. οἱ τῆς Ἄγαρ μόνον οἰμώζουσι καὶ οἰμώζουσιν, οἱ καὶ μόνῳ τῷ ἤχῳ τῆς ἡμῶν ὁμονοίας τὰς καρδίας ἀφήρηνται.

по-чисти, лицето на земята е по-цветущо[1]. Сега и изворите бликат по-пивка вода, а земята и морето по-щедро раздават своите блага. Сега и дъбът наистина на върха си носи жълъди, а в средата пчели. Дребният добитък е притиснат от тежестта на руната си. Сега се поселва поселение: поставят основа, полагат отгоре покрив, издигат земята, заравят растения и заравят семена, очистват от съдините паяжината и заживяват с надежди. Сега пътищата се пълнят с пътници, а агънци и юници подскачат по долините. Колко сладко и приятно отново се чува вървежът на кола! Сега старецът смъква от себе си старостта и като орел се подмладява[2], децата възмъжават, а младите неуморно се трудят[3]. Сега и девици, съпровождащи Мойсеевата Мариам[4], звънлива песен пеят и, заловени една за друга, напяват победна песен над враждата[5]. Сега и съществуването е приятно, животът е още по-приятен и людете, подобно на някогашните, са по-дълголетни. Така всичко младее, така се наслаждава, възпява и прославя причината на тези неща. Само потомците на Агар[6] ридаят и ще ридаят: при самия слух за нашето единодушие сърцата им се изтръгват!

XIX. *Καὶ τίς ὑψώθη τῆς εἰρήνης ἐκτός, τίς δὲ δίχα ταύτης ἀπέλιπε δόξαν εἰμὴ τοῖς εὐφρονοῦσιν ἐπίψυγον; Σολομῶν ὁ Δαβὶδ βασιλεύτατος οὐχ ὅτι σοφίαν καὶ βασιλείαν ἥρμοστο, ἀλλ᾽ ὅτι Σατὰν αὐτῷ διὰ βίου οὐκ ἦν. ἀνετελεῖ γὰρ αὐτῷ πλῆθος εἰρήνης (ἀκούεις;) ἕως ὁ πυρσὸς τῆς σελήνης σβεσθήσεται. καὶ ἵνα τὰ πᾶσι δῆλα παράγωμεν οἱ περὶ τὰς ἐμπορίας καὶ κοινωνίας ἴσην προθυμίαν ἔχοντες, οὐκ ἴσασι τὸ διάφορον. ὁδοιπόροις κουφίζει τὸν πόνον καὶ ὀλίγον διάστημα τίθησι καὶ πρὸς ἀλλήλοις ὁμονοία. πλωτῆρες καὶ λαίλαπος καὶ κυμάτων καταφρονοῦσιν ὅταν ὁμοψύχως διαγωνίζωνται. καὶ διφρελάται, εἰ μὴ ὁμοτρόπους ἁρμόσονται ἵππους, πατ᾽ ἂν τοὺς ἀντιτέχνους ὑπερβαλοῦνται; καὶ φάναι καθόλου, εὐδαιμονίζουσιν ἔθνη καὶ πόλεις, αἷς εἰρήνη προσεπικάθηται. ὅταν ὁ δῆμος τὸ αὐτὸ καὶ λέγῃ καὶ διαπράττηται καὶ τὸν καθ᾽ ἕνα πείθῃ τῷ κοινῷ συμφρονεῖν ὑποδείγματι, τούτους ὑποπτήσσει μὲν εἴ τι πολέμιον. συνασπίζει δὲ καὶ θεός. εἰ γὰρ μεταξὺ*

XIX. И кой ще се извиси извън мира, кой без него е оставил слава, която да не бъде порицавана от благоразумните? Соломон Давидовият син е най-царствен не защото съчета в себе си мъдрост и власт, но защото през целия му живот в него сатаната не се всели. „Ще изгрее за него прочее множество мир — чуваш ли? — преди светилото на луната да погасне"[7]. И нека приведем общопознати примери: Онези, които се занимават с търговия и са съдружници, когато имат еднакво желание, не познават несъгласието. Взаимното съгласие облекчава за пътниците бремето и скъсява разстоянието. Мореплавателите презират буря и вълнение, когато единодушно се състезават. А надбегвачите с колесници как биха могли да надбягат съперниците си, ако не нагласят еднакви по нрав коне? И нека кажа с една дума, благоденствуват онези народи и градове, сред които царува мирът. Когато народът говори и върши едно и също, това принуждава всяко отделно лице да мисли по общия пример, и тези люде вдъхват страх, ако се яви враг [срещу тях], а и бог ги закриля.

[1] Описанието на благотворните сетнини на мира е изградено върху цитати от Писанието: Йерем., XXIX, 6, 28; XXXV, 7; Амос, IX, 14; Йсая, XXXIII, 8; Съдии, V, 6; Плач Йерем., I, 4; Псалми, CXIII, 4—6; Йсая, XXVII, 10. [2] За този поетичен образ срв. Псалми, CII, 5; Йсая; XL, 31. Общо за целия пасаж вж. Йсая, LXII, 20—22. [3] В изданието на текста у Успенски тук има разместване на редовете. [4] За Мойсеевата сестра Мариам вж. Изход, XV, 20 сл.; Числа, XII, 1 сл.; XX, 1 сл. [5] Според Псалми, XLIV, 10—16, девици съпровождат царкинята при обручение; срв. още Исая, LXI, 10. [6] Сиреч арабите. [7] Срв. Псалми, LXXI, 5, 7.

δύο συμφρόνων ὁρᾶται, ὅσῳ πολυανθρώπου πληρώματος.

XX. *Εἶ δὲ δεῖ τι καὶ τ᾽ἀνανοία σκοπεῖν — τῇ γὰρ τοῦ κακοῦ παραθέσει τὸ καλὸν ἐκδηλότερον καὶ διὰ τοῦτο καὶ αἱρετώτερον — τοὺς Μήδους λάβε μοι καὶ τοὺς Πέρσας, ἔθνη τῶν τῆς ᾿Ασίας ὀλβιώτερά τε ἐθνῶν ἀλκιμώτερά τε καὶ ἰσχυρότερα. οἱ τῆς εἰρήνης τὸν πόλεμων προστησάμενοι καὶ τάδε μὲν αἱροῦντες, τάδε δὲ καταστρέφοντες, οὕτω συγκατεστράφησαν, ὡς μηδὲ πυρφόρον αὐτοῖς λειφθῆναι μηδὲ βλαστῆσαι θαλόν. κατὰ γὰρ τὸν πεύκεις τρόπον ὁλόῤῥιζοι διεθάρησαν. Πάρθους δὲ τοὺς κατὰ τὰς πύλας ἀκούομεν παντοίων πολέμων εἰδήμονας· οὐ γὰρ ὑπὸ ζυγὸν ἄγουσι βόας, οὐδὲ διασχίζουσιν ἄρουραν, οὐδὲ τι τῶν τῆς εἰρήνης σεβάζονται, ἀλλ᾽ ἔτι νήπιοι τόξοις ἐθίζουσι, δόρατα θήγουσι, πεζομαχίαις, ἱππομαχίαις, φυγαῖς, διώξεσιν ἐναθλεύουσιν, οὐ μὴ φάγωσιν ἐὰν μὴ τῷ πολέμου νόμῳ τὴν κεφαλὴν ἐφιδρώσωσι. καὶ ὅμως τῇ ῾Ρωμαίων ἡττήθέντες αἰχμῇ αὐτοῖς ὅλλοις καὶ τοὔνομα προσαπώλεσαν. τί δε τοὺς περὶ τὸν Νεῖλον Θηβαίους διελυμήνατο. ἕως γὰρ τοῖς ὁμόροις συνέβαινον, τὴν τε Χρισίτιν ἐπεῖχον καὶ τἄλλα τοῦ Νείλου ἐνέμοντο, ἐπεὶ δὲ πῶς ἐφυσιώθησαν καὶ περὶ τοὺς γείτονας ἔσκασαν, ἴστε τὴν Καμβόσου στρατείαν καὶ τὸν ἐκεῖθεν τούτοις ἐπιπολάσαντα ὄλεθρον, οὗ τὴν καφαλὴν οὐκέτι διαίρουσιν. ὁ μέντοι τὴν ὀφρὺν Ξέρξης αἰθέριος ἐπεὶ κατὰ Λακεδαιμονίων ἐξέμηνε, γὴν μὲν ὑπερέθηκεν ἄλλην τῇ μετέωρον καὶ μηχανῇ ξένῃ τὰς μυριάδας ἠρίθμει, ἐπεὶ δὲ τὸ ἔργον μετὰ τῆς αὐθαδείας τὰς μυριάδας ἀποβαλῶν οὐδὲ χιλιάσι τὰ Σοῦσα κατέλαβε. καὶ παρίημι τὰ ᾿Ετεοκλέους καὶ Πολυνείκους τῶν Οἰδίποδος, οἱ τῆς Θηβαίων ἀρχῆς προμαχόμενοι, ἀλλήλους ἀνεῖλον. ᾿Εῶ καὶ Κῦρον τὸν ἔσχατον, ὅς Δαρείῳ τῷ ᾿Αρταξέρξου διαφερόμενος καὶ τὴν εὐτυχίαν οὐ φέρων, τῷ δυστυχοῦντι πεσὼν τὴν ἀρχὴν προεξένησε. καὶ τὸν Λίβυν ᾿Ανταῖον ἀφῶμεν,*

Защото, ако той се явява сред двама, които мислят еднакво[1], колко повече ще се появи сред многолюдно множество!

XX. Ако пък трябва да се изтъкне и противното, защото доброто става по-явно в съпоставка със злото и поради това бива по-желано, вземи мидите и персите, народи найбогати, най-мъжествени и най-мощни сред народите на Азия. Те предпочели войната пред мира, едно забравяйки, друго унищожавайки, така взаимно се изтребили, щото не им останал дори огненосец[2], нито издънка, която да поникне[3], а се унищожили[4] като из корен бор. А знаем за партите, които обитават при Вратата[5], че са били сръчни във всякакви военни дела. Защото те нито впрягат под ярем волове, нито орат земята, нито почитат някое от мирните занимания, но още от невръстни свикват с лъкове, острят копия, упражняват се в пеши и конни състезания, в бягания и преследвания, не се хранят, докато по военен обичай не покрият главата си с пот. И въпреки това те били победени от копието на ромеите, заедно с оръжията им погинало и тяхното име[6]. Що пък изтребило обитаващите край Нил тиванци?[7] Прочее, докато се спогаждали със своите съседи, те владеели и Хризита[8] и обладавали другите земи край Нил. А след като по някаква причина се възгордели и започнали да злоумишляват против съседите си — знаете за похода на Камбиз и за връхлетялата оттогава върху тях гибел, от която още не са вдигнали глава[9]. Високомерният Ксеркс[10], след като се разгневил против лакедемонците, поставил отгоре над морето друга, колеблива земя и по чуден начин преброявал своята войска[11]. Когато начинанието му заедно с високомерието пропаднало, той загубил безбройните множества и едва с няколко хиляди достигнал Суза[12]. Пропускам съдбата на Едиповите синове Етеокъл и Полиник, които, борейки се за властта над Тива, се погубили един другиго. Оставям и Кир Млади, който враждувал с Артаксерксовия син Дарий, не се задоволявал от своето щастие, погинал и предал властта на тогова, който нямал щастие (във войната). Оставям и либиеца Антей, който погубвал своите гости, до-

[1] Срв. Матей, XVIII, 20. [2] Подумка, чрез която се изразява мисълта за пълна гибел на една войска; вж. *Zenobii*, V, 34; *Herodot.*, IX, 6. [3] Срв. *Herodot.*, VI, 37. [4] Срв. Йов, IV, 7; Псалми, II, 7; II Ездра, VIII, 85—86. [5] Сиреч т. нар. Каспийски врата. [6] Посочването на пълната гибел на един народ, при което изчезвало и неговото име, е изградено също на загатвания из Писанието: Йосуа, VII, 9; I Книга на царствата, XXIV, 22; Сирах., X, 15—17; Йов., XVIII, 17. Става дума за войните на имп. Ираклий (610—641) против персите и спечелените от него победи. [7] За това вж. *Herodot.*, II, 15; III, 10. [8] Срв. *Herodot.*, VII, 33 sq.; VI, 48; *Plutarchus*, Moral., 526 a. [9] За този поход вж. *Herodot.*, VII, 25, 26 sq. [10] За войните на Ксеркса вж. *Herodot.*, VII, 33, 59 sq., 133 sq. [11] За начина на преброяването на войската: ibidem, VII, 59 sq. [12] Суза е тогавашната столица на персийското царство.

ὃς ἀναιρῶν τοὺς ἐπιξενουμένους ὀψὲ καὶ αὐτὸς ἐπιξενωθεὶς. Ἡρακλεῖ τῆς ξενίας εὗρε τὰ ἐπίχειρα. τίς δὲ τὸν Φιλίππου παῖδα, τὸν ἀκάθεκτον ἐκεῖνον καὶ μαχιμώτατον οὐκ ἐπίσταται, ὃς σχεδὸν τὴν οἰκουμένην παραστησάμενος καὶ τῷ δημιουργῷ ἐπέμ[ομ]φετο, ὅτι μὴ μᾶλλον τὸν γῦρον τῆς γῆς ἐπλαχύνατο, ὡς οὐχ ἱκανοῦ τοῦ νῦν δρωμένου τῷ ἐκείνον συνεκτείνεσθαι δόρατι; ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τῷ μηδὲν τι τῆς ἀπληστίας ἀπώνασθαι Ὀλυμπιάδα τε τὴν μητέρα καὶ Περδίκαν καὶ Ἀντίπατρον τοὺς ἐπιτηδείους καὶ τὸ γένος ὁμοῦ καὶ τὴν Μακεδονίαν ὅλην ἀπώλεσεν, εὐθὺς αὐτῷ συνδιαλυθέντος τοῦ κράτους καὶ Ἰταλοῖς προχωρήσαντος.

XXI. *Τοιαῦτα τὰ τῆς ἔχθρας ἐπίχειρα! οὕτω τιμᾷ τοὺς τιμώντας αὐτήν, οὕτω δεξιοῦται τοὺς αὐτῇ προσανέχοντας, τοιούτῳ τέλει, τοιαύταις ἀμείψεσι. καὶ τίς εἰμὴ Κορύβου ἠλιθιώτερος οὐκ ἀποτρόπαιον αὐτὴν, οὐκ ὀλέθριον, οὐ τῆς Ὕδρας, οὐ τῆς Σκύλλας αὐτῆς, οὐ πάντων ἀτόπων ἀτοπωτέραν ἡγήσοιτο; Ἀφρήτωρ ἀθέμιστος καὶ παράκοπος ὄντως καὶ κάρου καὶ παροινίας ἀνάπλεως, ὁ διχοστασίας καὶ πολέμων ἐρῶν. πλήρεις αἱ παροιμίαι τῶν ταύτης ἀπαγορεύσεων, ὁ προφητῶν θίασος, ἡ καινότης, ἡ θύραθεν· μεσταὶ γὰρ τῶν ταύτης κακῶν πᾶσαι μὲν ἀγυιαί, πᾶσαι δ᾽ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστὴ δὲ θάλασσα καὶ λιμένες καὶ ὁ ἀὴρ τυχὸν ταῖς ὀρνίθων ἀντιθέσεσιν, ἔχθρας καὶ ἡ κλῆσις δυσώνυμος, καὶ χείρων ἡ μνήμη, καὶ ἡ ἀρχὴ ἔτι χείριστος καὶ τὸ τέλος χειρότερον· τὸ συγγενὲς διαιρεῖ, τὸ ἀλλογενὲς οὐ προσιέται. τί οὐχὶ τελεῖ τῶν κακῶν; πατέρας ἐκμαίνει, παῖδας ἀνάπτει, κυμαίνει δήμους, διαιρεῖ χώρας, καταστρεφεῖ πόλεις, ψυχὰς θηριοῖ, λύει τὰ σώματα. ἆρ᾽οὖν εἰσάμενοι ὁποῖον ἡ μάχει κακὸν καὶ συμφορῶν ὁπόσων αἰτία οὐ κατακαλοῦμεν αὐτὴν εἰς τὸν τάρταρον, οὐκ ἀποῤῥίψομεν εἰς τὸν Κέρβερον, εἰς ᾅδου ταμεῖα, εἰς βάραθρον ἀδηλίας; οὐ σωρὸν καὶ λίθων καὶ θημῶνα γῆς συνεπιφυρήσωμεν. ἄνωθεν, οὐ κορμοὺς καὶ ὕλην καὶ ὅτι που κατὰ χεῖρα συνεπιθήσωμεν, ὡς ἐπαναστῆναι βουνὸν καὶ ἀναδραμεῖν ὄρος, πάντων ὀρέων τραχύτερόν τε καὶ ὑψηλότερον, ἵνα καὶ πολλῶν ἀνελ-*

като най-сетне, сам гостуващ у Херакла, намерил възнаграждение за своето гостоприемство. Кой пък не знае за Филиповия син[1], който — бидейки неудържим и най-войнствен, — след като покорил почти цялата вселена, похулил дори създателя, че не бил разширил още повече земния кръг, тъй като видимият сега не бил достатъчен да се распростре с копието си? Обаче и така той нищо не спечелил от своята алчност. Той погубил майка си Олимпиада, своите сродници Пердика и Антипатър и заедно с тях своя род и цяла Македония. Веднага заедно с него се разпадало царството и преминало към италийците.

XXI. Такава е наградата на враждата: Така тя почита онези, които я почитат, така удостоява онези, които ѝ са предани — с такъв край, с такива отплати. И кой освен някой по-безумен от Корив[2] не би я сметнал нещо отвратително и гибелно, по-безсмислено от самата Хидра[3] и от самата Сцила[4], от всички чудовища? Наистина безроден[5], беззаконник и безумен, обзет от вцепенение и опиянение е онзи, който обича враждата и войните. Изобилни са подумките с осъждане за нея: това е множеството на пророците, новият завет, старият завет, светската мъдрост. Защото със злините ѝ са изпълнени всички земи, всички човешки тържища, пълно е морето и пристанищата, дори може би въздухът е изпълнен с борбите на птиците. Дори името на омразата е зло, именно споменът за нея е още по-лош, самото ѝ начало е най-лошо, краят ѝ още по-лош. Разлъчва сродниците, не привлича другородците. Каква ли злина не извършва? Бащи разярява, разпалва чада, вълнува народи, разделя страни, унищожава градове, озверява души, погубва телата. И тъй като разбираме какво зло и причина за колко големи злочестини е враждата, нима не ще я провалим в преизподнята, не ще я отхвърлим при цербера, в адските подземия, в бездната на мрака? Нима не ще струпаме отгоре ѝ грамада камъни и купчина пръст[6], не ще нахвърляме пънове, дървета и всичко, което ни попадне под ръка, та да се издигне хълм и да се възвиси планина, по-стръмна и по-висока от всички планини, та дори и мнозина размирници, ако се опитат да я извлекат оттам, никога повече да не се покаже. Нима, измъчвани от честите нейни

[1] Авторът на Словото дава отрицателна преценка за делото на Александър Македонски. [2] За тази подумка вж. *Zenobii*, IV, 58. [3] За митичната Хидра вж. *Hesiod.*, Theogonia, 313. [4] Срв. *Homeri* Odys., XII, 85, 108. [5] Срв. *Homeri* Ilias, IX, 63. [6] Към това вж. II Книга на царствата, XVIII, 17; Исус Навин, VII, 25—27; VIII, 29.

κόντων μαχίμων μηκέτι που διαφύηται; οὐ τῇ συνεχείᾳ τῶν ἀλγεινῶν πιεσθέντες καὶ Στυγὸς καὶ Χιμαίρας καὶ τῶν Κύρβης κακῶν καὶ Λαιστρυγόνων αὐτῶν καὶ τῶν Αἰγύπτου πληγῶν μᾶλλον αὐτὴν βδελυξώμεθα; οὐ τὰ τῶν προγόνων ἐπιμνησθέντες, οἷον τὰς πανηγύρεις ἐκείνας, τὰς ἑορτάς, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀοχλίαν, τὰς ὁλοφώτους νύκτας καὶ ὑμνῳδίας, εἶτα καὶ τὰ νῦν ἐπικωμάσαντα προσεπιλογισάμενοι· τὰς λεηλασίας, τὰς οἰμωγάς, τὰς καθημερινὰς μιαιφονίας, παραφυλαξόμεθα καὶ νοῦν καὶ ὦτα καὶ τὰς αἰσθήσεις, εἰπεῖν, μηδὲν τῶν ταύτης ἕως καὶ λεπτοῦ παραδέξασθαι. ἀλλ' ἀνδροφόνοις μὲν καὶ τοιχωρύχοις καὶ λωποδύταις καὶ ἀκολάστοις καὶ τῇ τοιαύτῃ φατρίᾳ, διὰ βίον τὰ πολλὰ τῆς κακίας ἀνέκφορα καίτοι θριάμβων πόσων ἐπάξια, ἡμεῖς δέ τι τῶν τῆς εἰρήνης παρακινήσωμεν, ἢ παραλύσωμεν, ἢ Λοκροὶ τὰς συνθήκας ἐσόμεθα, τὸ ᾀδόμενον; μὴ μηδαμῶς, ὦ φιλότης καὶ ἀδελφότης, ὅσοι τῆς σαγήνης τοῦ Λόγου καὶ τῆς μερίδος τοῦ... ἀλλ' ὅτι καὶ ποσῶς ἠλῴμεθα τῷ κακῷ, σχετλιάζοιμεν, οὕτω γὰρ καὶ δυσαλωτότεροι τοῖς ἑξῆς ὀφθείημεν. οὐκ ἔστι τῶν ἀμείνων οὐδὲν ἄμεινον ὁμονοίας· τὰς σχέσεις φυλάσσει, τὰς διαφορὰς ἀναιρεῖ, χρηστεύεται, μεγαλοψυχεῖ, ῥυθμίζει τὸν βίον, οὐχ ὑπερτίθησιν ὅρους. τί τἆλλα θεῷ συνάγει καὶ ἀγγέλοις τὸν ἄνθρωπον. οἶμαι λυσιτελεῖν καὶ ἐν ὕδασι διδαιτωμένην αὐτὴν καὶ ἐν αἰθέρι, ἐπεὶ συνεδριάζει Θεῷ καὶ Θεός, ὡς ὁ ἔδεικται, τυχὸν ἔνεστιν. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ τὴν εὐπροφάσιστον ἔχθραν καὶ ὡς ἂν εἴποι τις εὔλογον αὐθημερὸν εἰ οἷόντε διαλύεσθαι τῶν καλλίστιον τίθεμαί τε καὶ ὑποτίθεμαι. ἔχθρα γὰρ αὐριάζουσα δύσλυτος. πλὴν εἰ μὴ φιλαίτιός τις ὑπὼν τὰς ἀντινομίας ὠδίνει καὶ ὠδίνων γλῶσσαν δολίαν προβάλλεται. τί δὲ δοθείη σοι καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς τοιαύτην γλῶσσαν, ἀλλ' ἢ τὰ τοῦ δυνατοῦ βέλη καὶ ταῦτα μετὰ καὶ τῶν ἐμπυριζόντων ἀνθράκων, ἀκήκοας; εἰ δὲ λόγον μεγάλου δίχα καὶ ὑπὲρ ὄνου σκιᾶς τε καὶ παρακύψεως, τὸ θρυλλούμενον, ἐπιφύεται, οὐ δὲ φροντιστέον, οὐδὲ

бедствия, не ще се погнусим от нея повече, отколкото от Стикс[1] и от Химерата[2], от най-лошите злини[3], от самите Лестригони[4], от египетските беди? Нима като си спомним делата на нашите предци, сиреч онези тържества, празненствата, свободата, покоя, всенощните осветления и песнопения, после, като съобразим към това сегашните безобразия: опустошенията, риданията, всекидневните убийства, не ще ли предпазим и ума, и слуха, и сетивата, та, тъй да се рече, нищо от нея, дори и най-нищожната част да не бъде допусната? Или пък заедно с човекоубийци, взломници, грабители, развратници и тям подобни — въпреки че много от проявите на злото приживе остават неразкрити, ако и да са достойни за колко големи награди! — не ще разклатим и не ще нарушим нещо от делата на мира или ще бъдем според казаното неверни като локрийци в договорите[5]? Не, по никакъв начин, о дружба и братство както от мрежата на Словото и от жребия на (бога)... Обаче даже и някакси да се заплетем в злото, ние да почнем да скърбим. Така прочее в бъдеще да се покажем по-трудно податливи за него. Измежду добрите неща няма нищо по-добро от единодушието. То запазва отношенията, премахва разприте, вдъхва доброта, облагородява, урежда живота, не нарушава границите[6]. И що друго? Сближава човек към бога и ангелите. Смятам, че то носи полза и когато пребивава във водите и във въздуха, защото пребивава заедно с бога и бог, както се признава, може би се таи в него. И тъй, аз пък мисля и предлагам като нещо най-добро да бъде унищожена, ако е възможно, незабавно дори и най-оправдателната и както някой би рекъл, най-основателната вражда, тъй като враждата, която е оставена за следния ден, трудно се разрушава. Освен това някой, даже и да не е свадлив, поражда противозаконията, а като ги породи, проявява коварен език, що ще получиш и що ще отговориш на такъв език освен със стрелите на силния и след това, чуваш ли, със запалени въглени[7]? Ако пък тя се поражда без голям повод и според поговорката за магарешка сянка[8] и крив поглед, не е нужно дори да се обсъжда, нито да се

[1] Стикс е река в ада според вярванията на древните: *Homeri* Ilias, VIII, 369; Odys., X, 514. [2] За митичното чудовище Химера вж. *Homeri* Ilias, VI, 719. [3] За тази подумка, чрез която се загатва за онези, които много лукавствуват и вършат злини, вж. *Zenobii*, IV, 77. [4] Листригоните са били митичен народ в Сицилия и Южна Италия: вж. *Homeri* Odys., X, 119. [5] Чрез тази подумка се загатва за онези, които не спазват договорите: вж. *Apostolii*, X, 76; *Diogen.*, VI, 17. Следващият текст е повреден. [6] Към това вж. Притчи, XXVII, 22. [7] Образът е зает от Писанието. Мъдрост Сирах., VIII, 10; II Книга на царствата, XXII, 9; Псалми, XVII, 8, 12; CXXXIX, 10 и др. [8] С подумката се осмиват онези, които отдават голямо значение на дребулии: вж. *Zenobii*, VI, 28.

διασκεπτέον τοῦτο ἐκεῖνο, ἀλλ' αὐτοβοεὶ χωρητέον πρὸς τὴν διάλυσιν καὶ προκαταβολῇ καὶ τὰς ῥίζας διατμητέον. καὶ γὰρ ἀρχομένων τῶν νόσων κατὰ τῶν αἰτίων ἱστάμεθα, ἀκμάζοντα γὰρ πολλὰ παρέχεται πράγματα. ἐπεὶ δὲ Θεὸς τὴν μὲν, οἵαν τὴν Νιόβην ἀκούομεν ἔθηκε, τῇ δὲ συγχορεύειν ἡμᾶς ἔδωκε καὶ δεδωκὼς συνεπιλήψατο καὶ τὸ αὐτὸ καὶ νοεῖν καὶ φρονεῖν καὶ λαλεῖν καὶ ἐπιτελεῖν ἐχαρίσατο, καὶ μίαν, οἷον εἰπεῖν, ψυχὴν ἐν ἀπείροις διένειμε σώμασι, καὶ ἡμεῖς διὰ παραινέσεων ὅση δύναμις αὐτὴν ἐπισχύσαμεν.

XXIII. *Δεῦτε καὶ ταῖς εὐχαῖς αὐτὴν ἔτι κρατύνωμεν, αὐτοῦ Μωσέως ἡγουμένου καὶ τῷ κατὰ τοῦ Ἀμαλὴκ τύπῳ ἱλεουμένου τὸν εὐδιάλλακτον. πρόσχες ἐξ αὔλου κατοικητηρίου σου, Κύριε, καὶ ἴδε τὰ χθὲς διεστῶτα συνεστῶτά σοι σήμερον· οἳ διέστημεν ἀβουλίᾳ καὶ συνέστημεν εὐδοκίᾳ σου, ἐπὶ δὲ τὰ διασπασθέντα μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ σου εἰς ὁλοκληρίαν ἁρμολογούμενα. ἔπαισας καὶ ἰάσω ἡμᾶς, ἤλαγξας καὶ ἐπιστραφεὶς παρεκάλεσας, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς χρυσὸν καὶ εἰς ἀναψυχὴν ὑπεξήγαγες. ἐξομολογούμεθά σοι καὶ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀκέσεως· τίς γὰρ ἀνατενίσοι τῇ ἀβύσσῳ σου τῶν κριμάτων, τὸ δὲ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου τίς ἐξυμνήσεται; διαλλάσσεις καρδίας ἀρχόντων ἐν δὲ βουλῇ μένεις βουλευομένων, ἐντέλλῃ καὶ ὁ θαλάσσης κατευνάζεται σάλος. ἐμπνεῖς καὶ ἀνακαινίζεις τὰ ξηραινόμενα· πάντα σου ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ κατάληψιν. ἀλλ' ἔτι δοίης μηδὲν ὃ μὴ βούλει πεπονθέναι ἡμᾶς, μηδὲ παρολισθῆσαι τοῖς πρὶν ὀλισθήμασιν, ἀεὶ δὲ νεάζειν τε καὶ ἡβᾶν καὶ ἀκμάζειν τὰ δεδογμένα σοι σήμερον. εἷς αὐτὸς ἐν τρισὶ συμφυής τε καὶ ὁμοούσιος καὶ ἡμῖν τοῖς σοῖς δοίης ἐν σοὶ καὶ ἀλλήλοις ἓν εἶναι καὶ τὸ ἓν τοῦτο διαμένειν ἐπὶ σοὶ καὶ ἡμῖν ἀθάνατον καὶ αἰώνιον.*

разглежда това нещо, но веднага да се пристъпи към разрешение и спогодба и да се пресече в корените. Прочее и при начеващите болести ние се борим с причините, защото, когато се засилят, създават много затруднения. Понеже бог я превърна (враждата в камък) така, както знаем за Ниоба[1], а нам ни даде да пригласяме на мира, и като ни даде това, заповядва ни, дари ни еднакво да мислим, да говорим и да вършим и подели — тъй да се рече — една дума в безчетни тела. Затова ние чрез поощрения, колкото е възможно, да я укрепваме.

22. Хайде и чрез молитвите да го укрепим още повече, като сам Мойсей предвожда и по чина, установен срещу Амалик[2], умилостивява този, който е готов за помирение. Послушай от невещественото твое обитание, господи, и погледни: разединените вчера — съчетани в тебе днес; ние, които поради безумие се разделихме, сега поради твоето благоволение се съединихме, а също и разкъсаните удове на тялото на твоя Христос[3] съставени в една цялост. Ти ни наказа и ни изцели, порица ни и призова разкаялите се, пречисти ни като злато и огън[4] и ни изведе в прохлада. Благодарим ти и за наказанието, и за изцелението. Кой прочее ще се вгре в бездънието на твоите присъди, кой ще възпее множеството на твоите милосърдия? Ти помиряваш сърцата на владетелите[5], постоянствуваш в решенията си. Повеляваш — и морската буря утихва[6], дъхнеш — и освежаваш повехналото. Всичко твое е свръх мисъл и разумие. Но направи още и това, щото нищо от онова, което не желаеш, да не измъчва, нито да изпадаме в предишните грешки, но винаги да живеят, да владеят, да възрастват и процъфтяват нещата, които днес си решил. Ти сам си единороден и единосъщен в троица. Подай и нам, твоите люде, да бъдем единни в теб и помежду си, и това единение да трае в тебе и помежу ни безсмъртно и вечно[7].

[1] Общо за Ниоба вж. *Roscher*, Lex., III, 372 sqq. [2] За Амалик вж. Битие, XIV, 7; XXXVI, 12 сл.; Изход, XVII, 8 сл. Авторът на словото загатва за жеста на т. нар. оранта на Мойсея в борбата му против Амалик. Общо по това вж. *С. Жебелев*, Оранта. К вопросу о возникновении типа. Sem. Kondak., I (1927) p. 1 sq. Вж. още Йсая, XVII, 8; Псалми, IXXXVII, 10; CXIII, 6; Исая, I, 15. [3] Към това срв. Послан. към римл., XII, 4—5; I Посл. към коринт., VI, 15—19; III, 16 сл. [4] Срв. Псалми, LXV, 10—12; Числа, XXXI, 22 сл. и др. [5] Срв. Псалми, VII, 5, 13; XXXII, 10; Исая, XL, 23. [6] Срв. Изход, XV, 10 сл.; Второзакон., XXXII, 39; Псалми, IXX, 20; Марко, IV, 39; Лука, VIII, 24—25 и др. [7] Към молитвата в Словото срв. Йоан, XVII, 20 сл.

X. ЖИТИЕ НА ГЕРМАН КОЗИНИТСКИ

Не се знае кога точно е живял, но ако се съди по данните на житието му, той се е родил вероятно около средата на IX в. в Ерусалим. Авторът на неговото житие е неизвестен; той е бил вероятно негов ученик и сподвижник. Известно време Герман Козинитски се подвизавал в Палестина, след като дошъл в Източна Македония. През втората половина на IX в. основал манастир югозападно от Драма. В житието се съдържат интересни данни както за топонимията, така и за занаятчийството в Източна Македония през IX в.

ИЗДАНИЯ: AASS, Maii t. III, Pariis et Romae, 1866, pp. 6—10, и латински превод: pp. 161—160.

КНИЖНИНА: *Хр. Лопарев*, Византийския жития святых, ВВр, XIX (1912), стр. 110—113. — *А. Рудаков*, Очерки византийской культури по данным греческой агиография, Москва, 1917. — *Krumbacher*, GBL, pp. 196, 199. — *Г. Г. Литаврин*, Крестьянство Западной и Югозападной Болгарии XI—XII в., УчЗИС XIV (1956), стр. 238. *L. Dujcev*, Une ambassade byzantine auprès des Serbes au IXe siecle, Зборник радова Византолошког института, кнь. 7, Београд, 1961, стр. 53—60.

VITA SANCTI GERMANI

Germanus in Macedoniam venit

8. *Οὕτω μὲν οὖν τῷ μακαρίῳ Γερμανῷ περὶ τὴν εἰρημένην ἀσκοῦντι μάνδραν, καὶ καλὰς ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ διατιθεμένῳ, καὶ τελεωτέρας ἤδη καταστάσεως ἁπτομένῳ (τριακοστὸν γὰρ ἦν γεγονὼς ἔτος) θεία τις ὄψις ἐπιστᾶσα, ἀπαναστῆναι μὲν αὐτὸν ἐκεῖθεν, πρὸς δὲ τὰ τῆς Εὐρώπης ἀπελθεῖν μέρη διακελεύεται, κἀκεῖ νεὼν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀνεγείραντα, παρά τινι τῶν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ὀρέων, ἀποτάξαι τοῦτον τῇ Θεομήτορι. Καὶ οὕτω μὲν ἡ ὄψις. Αὐτὸς δ᾽ οἰηθεὶς μὴ θείαν εἶναι τὴν αὐτήν, ἀλλὰ πεπλασμένην ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, καθὼς εἴωθεν αὐτὸς ποιεῖν, εἰς ἄγγελον φωτὸς μετασχηματίζων ἑαυτόν, σκότος ὤν, ἠμέλει τοῦ ἐπιτάγματος* (p. 7).

9. *Ἀμέλει τοι καὶ αὖθις ἐπιφανεῖσα οἵάπερ καὶ πρότερον· καὶ πρόσθεν γὰρ ὁ θαυμάσιος ἄνδρα τινὰ*

ЖИТИЕ НА СВ. ГЕРМАН КОЗИНИТСКИ

Герман идва в Македония

8. Когато блаженият Герман се подвизавал така в споменатата обител[1] и замислял в душата си красиви възходи, като достигнал до по-голяма зрелост (защото бил станал на тридесет години), някакво божествено видение му се явило, повелило му да се отдалечи оттам, да отиде в пределите на Европа и там, като въздигне от самите основи храм на една от македонските планини[2], да го посвети на богомайката. Такова прочее било видението. А той пренебрегнал повелението, понеже сметнал, че това видение не е божествено, а скроено от дявола, който, както обикновено правел, се преобразявал на ангел на светлината, макар да бил мрак.

9. Разбира се, [видението] отново се явило, както и преди. Защото и преди това на дивния му се сторило, че видял на сън ня-

[1] Касае се за манастира Предтеча на река Йордан в Палестина, където Герман пребивавал известно време.

[2] Под македонски планини тук вероятно се имат пред вид Кушница и Пангей. От текста на житието може да се заключи, че той е обиколил тези планини. *Krumbacher*, GBL, p. 196, смята, че Герман е основал манастир в Македония в края на IX в.

κατὰ τοὺς ὕπνους ὁρᾶν ἐδόκει, λευκήν τε στόλην ἠμφιεσμένον, καὶ τὸ εἶδος ἐξαστράπτοντα· καὶ τὸ δεύτερον ὁμοίως ἑώρα. Ἐπιφανεῖσα οὖν καὶ αὖθις ἡ ὄψις ὀνειδίζει τε αὐτῷ τὴν παρακοήν, καὶ χαλεπαίνοντι ἐοικυῖα καί τινας πληγὰς ἐπιτίθησιν... λέγουσα. „Οὐ καλά σοι τῆς παρακοῆς ἐποιήσω τὰ ἐπιτίμια“; Ὁ δέ· „Καὶ ποῦ γῆς, φησι τῷ φαινομένῳ, τυγχάνει ὁ τόπος ὃν λέγεις; καὶ πῶς ἐκεῖσε ἀφίξομαι ἀγνοῶν τὴν πρὸς ἐκεῖνον φέρουσαν, ἐπιμήκη τε οὖσαν ἐπὶ πολύ, καὶ μόλις, ὡς ἀκούω τῶν ἐκεῖθεν ἀφιγνουμένων, ἀνυομένην ὅλῳ ἐνιαυτῷ; Πρὸς δὲ τούτοις καὶ πόθεν ἔσται μοι πόρος ἀναλωμάτων, ἐπὶ τῷ ἔργῳ μηδενὸς ὀβουλοῦ εὐποροῦντι;“ Καὶ ὅς· „Μὴ πολυπραγμόνει, μὴ δὲ ἀμφίβαλλε· πίστευε δέ, ἔφη, καὶ πάντα σοι ῥᾷω γενήσεται. Ὁ γὰρ Θεὸς κἂν τοῖς ἀπόροις πόρον οἶδεν εὑρίσκειν, τοῖς ἐμφύτοις αὐτῷ σοφίᾳ τε καὶ δυνάμει. Εἰ βούλει δὲ καὶ τὸ ὄνομα γνῶναι τοῦ τόπου παρὰ τὸ ἄστυ, ᾧ Χριστόπολις ὄνομα, ἀφιγμένος, ἐκεῖθέν τε ὁρμηθεὶς εὐθὺ τοῦ ὄρους, οὗ δεῖ σε τὸν νεὼν ἀνεγεῖραι, πορεύσῃ. Ἀλλ᾽ ἄνυε πράττων· εὖγέ τε, καὶ μὴ διάτριβε (p. 8).

какъв мъж, облечен в бяла дреха и със светъл образ; и [сега] за втори път видял подобно нещо. Прочее видението, като се явило отново, упрекнало го за непослушанието му и като се показало, че е недоволно и му нанесло няколко удара казало: „Не е ли добро наказанието, [което] ти наложих за непослушанието?“ А той казал на явилия му се: „А къде на земята се намира мястото, за което казваш? И как ще пристигна там, без да знам [пътя], който води за него и е много дълъг, и който, както чувам от идващите оттам, едва се изминава за цяла година? А освен това, откъде ще взема средства, тъй като за тази работа не разполагам с нито един обол[1]?“ А онзи казал: „Не се тревожи, не се колебай, вярвай и всичко ще ти бъде лесно. Защото бог може да намери изход дори и в безизходицата с мъдростта и силата, които са му присъщи. Ако пък искаш да узнаеш и името на мястото, то като пристигнеш до града на име Христопол[2], оттам като тръгнеш, ще отидеш право на планината, където трябва да съградиш храм. Но направи това на дело! На добър час и не се бави!“

11. *Ἐξελθὼν οὖν ὁ Ὅσιος ἐκεῖθεν, περιήλγει μὲν καὶ αὐτὸς οὐ μικρῶς τὴν καρδίαν· πῶς γὰρ οὔ; συγγνώμων διαζευγνύμενος οὕτως ἀγαθῶν, οἷς πολὺν συνδιαιτάμενος χρόνον, ἐπὶ τὴν πνευματικὴν προέκοπτεν ἡλικίαν· τῷ τοῦ Θεοῦ δὲ προστάγματι πειθαρχῶν, καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν μελλόντων παρακαλούμενος, χαίρων ἥπτετο τῆς πρὸς τὰ Εὐρωπαῖα μέρη φερούσης. Ἣν καὶ διανύσας μακρά τε διαπερῶν πελάγη, καὶ ὅπου μὴ διαπλεῖν ἐξῆν, πεζῇ τὴν πορείαν ποιούμενος, τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ χρώμενος εἰς τοῦτο ποσί, φθάνει τὴν Χριστόπολιν, πόνῳ τε καὶ προθυμίᾳ ἀπολῇ μετὰ χρονικοῦ διαστήματος τῇ ὁδοιπορίᾳ συμμετρουμένου, Θεοῦ κατευθύνοντος τὰ κατὰ τὸν Δαβὶδ αὐτοῦ διαβήματα. Πυθόμενος δὲ καὶ μαθὼν παρά τινος τῶν ἐπιχωρίων τὸ τῆς πόλεως ὄνομα, ἔγνω τοῦτ᾽ εἶναι τὸ ἄστυ, οὗ παρὰ τῆς ὄψεως ἐμάνθανεν ἐλαύνειν εὐθύ. Τοῦτο τοίνυν μαθὼν διηπορεῖτο, τί ἂν διαπράξειε, καὶ ποίαν ὁδὸν ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς τράποιτο. Ὡς δὲ ταῦτα κατὰ νοῦν ἔστρεφε, καὶ ὅποι τράποιτο τοῖς ὅλοις ἀμήχανος ἦν, ἐφίσταται πάλιν αὐτῷ καθ᾽ ὕπνους ἡ θεία ὄψις ἐκείνη, καὶ λύει τὴν ἀμηχανίαν αὐτῷ, εἰποῦσα, παρὰ τὸ τῆς Πωπολίας ἀντικρὺ πορεύεσ-*

11. Прочее преподобният, като тръгнал оттам[3], бил обладан от немалка скръб в сърцето. И как не? Така той се разделил със своите добри единомишленици, с които проживял заедно много време и достигнал духовна зрелост. Като се подчинил на божието повеление, и насърчен от надежди за предстоящите дела, с радост поел пътя за пределите на Европа. Като преминал тоя път, преплувал голяма морска шир и където не могло да се плува, вървял пеша, като си служел за това със собствените си крака; така пристигнал в Христопол с голяма мъка и усърдие за време, което съответствувало на пътя, понеже бог напътствувал според Давида неговите стъпки. Като разпитал и научил от един от местните жители името на града, узнал, че това е градът, в който според видението незабавно трябвало да отиде. Ето защо, като узнал това, изпаднал в затруднение какво да прави и като тръгне оттук кой път да вземе. А когато размислял върху това и бил затруднен напълно на къде да тръгне, отново му се явило на сън оново видение, което премахнало затруднението му, като казало да тръгне към плани-

[1] Обол — дребна монета, която имала различна стойност. В случая житиеписецът е искал да каже, че Герман не е имал никакви пари в себе си. [2] Дн. Кавала. [3] Става дума за манастира Предтеча на р. Йордан в Палестина, откъдето се отправил за Македония.

θαι ὄρος, κἀκεῖ γενόμενον ἐπὶ τὴν οἰκοδομὴν τρέπεσθαι τοῦ νεῶ (p. 8).

12. *Τούτων τοίνυν ἀκούσας ὁ Πατήρ, ἔξεισι μαλ' αὐτίκα τῆς Χριστουπόλεως ἅμ' ἡμέρα, καὶ διὰ Φιλίππων περιπατήσας, παρά τι ὄρος ἀφικνεῖται, ἀντικρὺ μὲν τῆς Ποπολίας, ὡς ὁ φανεὶς καθυπέδειξε, κατὰ τὰς ἐκβολὰς δὲ τοῦ Πάνακος κείμενον, πλεῖν ἢ πεντήκοντα σταδίους ἀπέχον πολιχνίου τινός, ᾧ ὄνομα Δράμα. Ὁ δὴ καὶ νομίσας μὴ ἕτερον εἶναι, ἢ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ζητούμενον ὑπ' αὐτοῦ, παριέρχεται διερευνῶν, εἴ που τόπον ἐπιτήδειον εὑρεῖν τινα δυνηθείη εἰς οἰκοδομὴν φροντιστηρίου. Περιελθὼν τοίνυν καὶ διασκοπήσας ἅπαν τὸ ὄρος ἐς τὰ μάλιστα, ἄντρῳ τινὶ αὐτοφόρῳ περιτυγχάνει. Οὗπερ εἴσω γενόμενος, καὶ τὴν κρίσιν τοῦ πράγματος ὄψεσιν αὐταῖς ἐπιτρέψας, τοιοῦτον εἶναι κρίνει οἷον δὲ καὶ ἐζήτει. Ἔνθεν τοι καὶ ἀρξάμενος, ὅλοις τρισὶν ἔτεσιν καὶ μεσὶν ἓξ ἀπαρτίζει τὸ ἔργον, ἔνδον τοῦ ἄνθρου νεὼν δαμάμενος, καὶ τῇ πανάγνῳ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦτον ἀφιερώσας, ὡς ἔοικε γάρ, μονώτατός τε ὤν, καὶ μηδένα ἔχων τὸν συνεφαπτόμενον αὐτῷ τοῦ ἔργου, πρόσετι τούτοις δὲ καὶ ἄπορος ἔχων ἀναλωμάτων, αὐτοχειρίᾳ τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἐργαζόμενος, ἐπὶ τοσούτοις ἔτεσιν πέρας ἐδεδώκατο ἔργῳ* (p. 8).

13. *Ἐπεὶ δὲ ταῦτα κατὰ νοῦν εἶχε τῷ Ἁγίῳ, καὶ ὁ λόγος ἡδονῆς ἀνάπλεος καθειστάκει, ἅτε κατὰ τὸ δοκοῦν Θεῷ εἰς ἔργον ἐκβεβηκότος τοῦ ἐγχειρήματος, ὃ παρὰ τῆς ὄψεως ἐπετάττετο· εἰς δευτέρους αὖθις ἀγῶνας, πρὶν καὶ καταθέσθαι, καταβαίνειν ἀναγωνίζεται παρὰ προσδοκίαν. Ὁ γὰρ φανεὶς αὐτῷ Ἄγγελος κατά τε τὴν Παλαιστίνην καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον, καὶ περὶ τὴν Χριστοῦ πόλιν διαπορουμένῳ ποίαν ὁδὸν τράποιτο, ὁ αὐτὸς κἀν ταῦτά γε ἐπιφαίνεται, μὴ τὸ ὄρος εἶναι, λέγων αὐτῷ, εἰς ὃ ἐπετάττετο ἀπελθεῖν, καὶ τὸν νεὼν ἀναγεῖραι· ἀλλ' ἕτερον, ᾧ Ματικία ὄνομα, πρὸς ὃ δὴ καὶ προσιέσθαι διὰ ταχέων, καὶ νεὼν ἐκεῖ μείζω τε καὶ πολυλέστερον πάσῃ σπουδῇ τοῦ προτέρου καθιδρύειν.* (p. 8).

14. *Ἀφιγμένος οὖν παρά τινα κώμην, ἥτις ἐπιχωρίως Τζερνίστα καλεῖται, παρά τινι ξενίζεται τῶν ἐκεῖ ἀνδρί, θεοφιλεῖτε καὶ περὶ πλείστου ποιουμένῳ τὸ διαναπαύειν τοὺς ξένους. Παρὰ τῇ ἐκείνου τοίνυν καταλύσας οἰκίᾳ καὶ ξενίας προσηκούσης ἐπιτυχών, πυνθάνεται καὶ περὶ τοῦ ὄρους. Ὁ δέ· „Διαναπαύου, φησί, τίμιε Πάτηρ (ἑσπέρα γὰρ ἦν)*

ната срещу Пополия[1] и като отиде там, да се заеме с изграждането на храма.

12. А когато отецът чул това, на разсъмване веднага излязъл от Христопол, като обиколил през Филипи[2], както му посочило видението, дошъл при някаква планина срещу Пополия, която била разположена до устието на Панак[3], отстояла на повече от петдесет стадия[4] от някакво градче на име Драма. Затова той като сметнал, че то е същото, което търсил, обходил го, оглеждайки дали би могъл да намери някъде някакво подходящо място за изграждане на манастир. Прочее, като обиколил и разгледал цялата планина колкото се може по-добре, натъкнал се на някаква открита пещера. Като влязъл вътре и преценил с поглед мястото, сметнал, че е такова, каквото търсел. И като започнал оттам, продължил делото цели три години и шест месеца, издигнал храм вътре в пещерата и го посветил на пречистата майка на бога слово, защото, както се виждало, бил съвсем сам и никой не му помагал в работата. Освен това, понеже бил затруднен в средствата, градил сам със собствените си ръце и така завършил работата за толкова години.

13. След като светецът премислял това и мисълта му се изпълняла с радост, понеже начинанието, което му било възложено от видението, се осъществявало на дело по божия воля, то той се постарал да се насочи отново към нови подвизи въпреки всяко очакване, преди още да отдъхне. Защото ангелът, който му се явил в Палестина веднаж, и втори път, когато той се колебаел кой път да поеме за Христопол, същият той му показал, че не тази е планината, на която било отредено да отиде и да съгради храм, но онази била друга, на име Матикия[5], при която [трябвало] бързо да отиде, и там с цялото си старание да съгради храм, по-голям и по-пищен от първия.

14. А като дошъл до някакво село, което на местен език се нарича Черница[6], бил приет радушно от един от местните жители, човек боголюбив и който извънредно много се грижел за почивката на гостите. И така като си починал в къщата му и получил подобаващо гостоприемство, разпитал и за планината. А онзи му казал: „Отдъхни си, почтени отче (защото било вечер), и утре ще те

[1] Според някои изследвачи Пополия се е намирала някъде около Кавала. Други пък отъждествяват Пополия с Пловдив. За различните мнения по този въпрос срв. *Хр. Лопарев*, Византийския жития святих, ВВр, IX (1912), стр. 111. [2] Днес развалини между Кавала и Драма. [3] Вероятно става дума за река Панега, която минава недалеч, югозападно от Драма. [4] Един стадий се равнявал на 180 метра. [5] От текста не може да се разбере за коя планина в Драмско става дума. [6] Някои автори смятат, че в случая се касае за река Черна в Македония. Срв. *Лопарев*, пос. съч., стр. 112.

καὶ αὔριον ἐγώ σοι μέχρι τοῦ ζητουμένου καθηγήσομαι ὄρους. Πείθεται τῷ οἰκοδεσπότῃ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ τὴν νύκτα ἐκείνην διαναπαύσας ἑαυτὸν ἐκεῖ, ἅμ' ἡμέρᾳ ἡγουμένου τοῦ δηλωθέντος ἀνδρὸς παρὰ τὸ ἔρχεται. Ὡς δ' ἐγένοντο ἄμφω ἐκεῖ, ὁ μὲν ἀνὴρ ὑπέστρεφεν οἴκαδε, ὁ δὲ Ὅσιος περιελθὼν πανταχόσε τὸ ὄρος, καὶ ἀκριβέστατα περιαθρίσας παρ' ὅλαις τρισὶν ἡμέραις, εἰς τὴν δηλωθεῖσαν καὶ αὐτὸς ἐπάνεισι κώμην. Καὶ καταλύσας αὖθις παρὰ τῇ οἰκίᾳ τοῦ καὶ πρότερον ξενίσαντος αὐτόν, πελεκύν τε καὶ δίκελλαν τὸν ἀγρότην αἰτεῖται, ὡς ἂν τῷ μὲν μέρος τι τῆς ὕλης ἔχων διακόπτειν εἰς δίοδον, τῇδε διασκάπτειν ἔνθα τοὺς θεμελίους ἔμελλε τοῦ νεὼ καταβάλλεσθαι. Λαβὼν οὖν τὰ σιδήρια, καὶ τάχους εἶχεν, ἐπὶ τὸ ὄρος αὖθις ὑπέστρεφεν (p. 8).

18. *Ἐντεῦθεν καὶ μετρίων εὐπορίσας ἀναλωμάτων, πρός τε τὸ ἔργον προθυμότερος ἦν, καὶ αὐτίκα τοὺς οἰκοδομήσαντας τὸν νεὼν ἐκάλει τεχνίτας. Οἳ δὲ ἀφιγμένοι οὐ πρότερον ἐνεχείρησαν κτίζειν, ἢ περὶ μισθοῦ ποιήσασθαί τινα ὁμολογίαν. Ἐπεὶ δὲ συνέβησαν τῷ Πατρὶ μισθὸν τούτοις ὑπεσχημένῳ τῆς τέχνης καὶ τῶν πόνων, ἑκατὸν δοῦναι χρυσίνους, ἢ δυνάμεως εἶχον ἔργου ἥπτοντο. Περιμετρίσαντες γὰρ αὐτίκα τὸν τόπον εἶθ' ὑπορύξαντες τοὺς θεμελίους ἐπήγνυντο, ἀφ' οἷς ἀρξάμενοι κτίζειν Θεοῦ συναιρουμένου, νεὼν ἐδείμαντο διαφερόντως διαπρεπέστατον, ὃς δὴ καὶ ἐς δεῦρο σωζόμενος, πάσαις ὄψεσι θαῦμα μέγα κινεῖ* (p. 9).

21. *Ἐπειδὴ γὰρ οἱ σκληροὶ καὶ ἀνελεήμονες ἐκεῖνοι τὸν Ὅσιον περιαγκωνίσαντες ὡς ἐπ' αἰσχροῖς εἷλκον ἑαλλακότα, οὔτε τὸν Θεὸν φοβούμενοι, καὶ τὴν ἱερὰν οὐ φρίσσοντες ὄψιν ἐκείνην, τὴν εὐθὺ τοῦ ἄστεος, ᾧ ὄνομα Δράμα, ἐστέλλοντο, ἐλπίζοντες ἐκεῖ τοὺς μισθοὺς ἀπολήψεσθαι, ἰδόντος τινὸς τῶν φιλοχριστῶν τὸν Ὅσιον, καὶ τῆς συμφορᾶς αὐτὸν κατοικτείραντος, καὶ δι' ὃν εἵλκετο χρυσὸν καταβεβληκότος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐπὶ ταύτης οὖν τῆς ἐλπίδος ὀχούμενοι, ἀπὸ τοῦ ὄρους κατήεσαν, ἕλκοντες καὶ τὸν Ὅσιον περιηγκωνισμένον. Ὡς δὲ κάτω που περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐγένοντο, ἔνθα καὶ πεδιάς ἐδόκει τις εἶναι, ἐξ ἧς ἁπαλή τε πόα καὶ πολλὴ σφόδρα πάνυ ἀνεδίδοτο, καὶ δένδρα εἰς ὕψος τε μετεωριζόμενα, καὶ πυκνοῖς τοῖς κλάδοις κομῶντα, ἱκανὴν καὶ ἐπιτηδείαν σκιὰν εἰς ἀναψυχὴν τοῖς ἐθέλουσιν ἐνεποίει τῶν ὁδοιπορούντων ὑπ' ἐκείνους διαναπαύεσθαι, ὁρῶσιν ἄνδρας τινὰς τῶν ἐν ἀξιώμασι, καθὼς εἰκάζειν ἐδίδου ἥ τε περὶ αὐτοὺς θεραπεία, καὶ τὸ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς πλῆθος, ὑπὸ τοῖς δένδρεσι καθημένους, καὶ τὸν ἐκ τοῦ*

заведа до търсената планина". Божият човек послушал домакина и като си починал там през тази нощ, на сутринта, воден от споменатия човек, тръгнал към планината. Когато двамата отишли там, човекът се върнал в къщи, а светият, като обиколил отвсякъде планината и като оглеждал най-старателно цели три дни, и той се върнал в споменатото село. И като отседнал отново в къщата на онзи, който преди това го приел на гости, поискал брадва и мотика, за да изсече с брадвата известна част от гората, [та да прокара] път, а с мотиката смятал да изкопае мястото, където щял да сложи основите на храма. Като взел железните сечива, колкото могъл по-бързо, веднага се върнал в планината.

18. И след това, като се сдобил със скромни средства, с по-голямо желание се заел с работата и веднага повикал майстори, които да построят храма. А те, като дошли, не се заели да построят храма, преди да се уговори заплащането. Когато се споразумели с отеца, който им обещал да им даде като награда за майсторството и труда сто златни монети, те се заловили здраво за работа. И наистина те веднага премерили наоколо мястото, разкопали го и поставили основите, върху които започнали да строят с божия помощ. Те издигнали извънредно хубав храм, който и до днес е запазен и предизвиква голямо учудване у всички зрители.

21. А когато онези жестоки и безмилостни люде[12] вързали светеца, започнали да го влачат, хванат сякаш за опозоряване, без да се страхуват от бога и без да ги смущава неговият свещен вид и веднага поели пътя за града на име Драма, надявайки се, че там ще си получат възнаграждението, защото някой от христолюбците, като види светеца и го съжали за нещастието му, щял да плати за него златото, заради което бил влачен. Обзети от тази надежда, слезли от планината, като влачели вързан светията. А когато стигнали долу около подножието на планината, там изглеждало, че има някаква равнина, на която имало твърде много сочна и изобилна трева и се издигали високи дървета с раззеленили се гъсти клони, като давали достатъчна и необходима сянка за пътниците, които желаят почивка. Там видели някакви знатни мъже, както личало от свитата около тях, от множеството товарни животни и другия багаж. Те били седнали под дърветата и си почивали от големия пек на слънцето

[12] Става дума за майсторите, които Герман наел да построят манастир.

ἡλίου πολὺν φλογμὸν (θέρος γὰρ ἦν) ἀναψύχοντας. Οἳ δὲ ἦσαν δύο τινὲς ἐν τέλει, ὧν τῷ μὲν Νεόφυτος, θατέρῳ δὲ Νικόλαος ὄνομα, ἐκ τῆς Κωνσταντίνου παρὰ τοῦ τηνικαῦτα τῶν Ῥωμαίων κρατοῦντος, πρεσβεῖς πρὸς τῆς Τριβαλὸν ἀποσταλέντες (p. 9).

23. *Ἀλλ' ἐπειδή γε οἱ μὲν τεχνῖται τούς τε μισθοὺς ἀπειληφότες, καὶ συγγνώμης τυχόντες ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις παρὰ τοῦ Ὁσίου, οἴκαδε ἐπανήεσαν, αὐτὸς δὲ ὑπελιμπάνετο μετὰ τῶν δηλωθέντων ἐνδόξων ἀνδρῶν, τί χρὴ λέγειν ἅγε αὐτοῖς διείλεκται, καὶ μεθ' ὅσης τῆς ἱλαρότητος; Τί δὲ ἄλλογε; ἢ Θεοῦ φωνάς, δι' ὧν τοσοῦτον ἐξήρτησε τῆς αὐτοῦ γλώττης ἐκείνους, ὥστε καὶ παραιτεῖσθαι τὸν μοναστὴν ὑπέρχεσθαι τότε βίον, καὶ μηδαμῶς ἐπανιέναι πρὸς τὸν Κρατοῦντα, οὕτως ἡττήθησαν τῆς πνευματικῆς σειρῆνος τῶν λόγων τοῦ ἀνδρός. Ὅθεν καὶ τότε μὲν δεξιὰν ἐμβαλλόντες τῷ Ἁγίῳ τῆς πρὸς τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἀπαγούσης ἥπτοντο, εἰς ἣν καὶ διασωθέντες, καὶ τὰ τῆς πρεσβείας τετελεκότες, μεγάλαις ἐτίμων δωρεαῖς. Εἶτα μικρόν τινα χρόνον διατρίψαντες ἐκεῖ, καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐνδιαθέμενοι, τῶν τε προσόντων αὐτοῖς τὰ μὲν τοῖς πένησι διανείμαντες, τὰ δ' ἀποχαρισάμενοι τοῖς οἰκεταῖς, τὰ πλείω δὲ καὶ λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν χαίροντες ὑπέστρεψαν πρὸς τὸν Ὅσιον· οὓς καὶ λίαν ἀσμένως ὑποδεξάμενος, κείρει μὲν αὐτοῖς παραχρῆμα τὴν τρίχα, καὶ τὸ μονοδικὸν ἀμφιέσας σχῆμα, τοῖς εὐασκουμένοις ἐγκαταλέγει τῇ μάνδρᾳ μοναχοῖς* (p. 10).

(защото било лято); били двама знатни, единият от които се наричал Неофит, а другият Николай, и били изпратени от Цариград като пратеници при трибалите от тогавашния ромейски владетел[1].

23. Но когато майсторите си взели възнаграждението и получили прошка от светеца за извършеното, върнали се по домовете си, а сам [светецът] останал заедно със споменатите знатни мъже. Има ли нужда да разказвам какво им казал и с каква радост? И какво друго? Или за божиите гласове, чрез които ги привлякъл до такава степен с гласа си, че те помолили да приемат монашеския живот и никога да не отиват при императора, така били победени от духовната сирена на словата на този мъж. И тогава те, като подали ръка на светеца, поели пътя към честития град и като стигнали там и изпълнили мисията си, получили големи дарове. След като прекарали известно време там и си уредили работите, като раздали част от имуществата си на бедните, а друга част подарили на служителите си, взели по-голямата част със себе си и радостни се върнали при светеца. А той ги приел много радостно, подстригал им незабавно косите, облякъл ги в монашеското облекло и ги причислил към подвизаващите се в обителта монаси.

[1] От текста не може да се разбере кога е било изпратено това византийско пратеничество при сърбите. Според *Dujčev*, Une ambassade, p. 60, събитието е станало между 867 и 886 г.

XI. ПРОДЪЛЖИТЕЛЯТ НА ТЕОФАН

Съчинението, което е познато под наслов „Продължител на Теофан“ или Scriptores post Theophanem, представлява допълнение и продължение на хрониката на летописеца Теофан. В самия наслов на това съчинение е посочено, че то било съставено по нареждане на император Константин VII Багренородни (913—959) и излага събитията след 813 г., гдето свършва изложението на Теофан. Цялото произведение е от шест книги, които са съставени в различни времена, обгръщат разни хронологически периоди и отразяват различен дух и техника на работата. Изложението достига до 916 г. В началото е прибавен кратък увод, в който е изтъкнато, изглежда с известно преувеличение, участието на императора в събирането на материалите и написването на съчинението. Съставителят на увода сочи, че материалите били събрани и подредени от император Константин VII, а самият той бил изпълнил само работата на прост преписвач. Изрично е казано, че сведенията били събирани от писмени извори и устни предания. Противно на Теофан, който в своята „Хронография“ се старае да следва строго определен хронологически ред и дава обилни, понякога измислени хронологически данни, тук изложението е групирано около личностите на отделни владетели. Така в книга първа е разказано за управлението на император Лъв V, в книга втора — за управлението на Михаил II, в книга трета — за времето на Теофил, в книга четвърта — за времето на Михаил III, докато книга пета разказва за събитията през управлението на Василий I Македонец. Тази книга — обозначавана и като „Животопис“ на император Василий (Vita Basilii)—се смята за дело на самия Константин VII Багренородни, който чрез нея възвеличава и, от друга страна, оправдава известни деяния на своя дядо и основател на македонската династия. Най-обширна и по размер, и по хронологически обхват е книга шеста, в която са изложени събитията от времето на император Лъв VI до управлението на неговия внук Роман II, сиреч от 886 до 961 г. Изложението очевидно е било замислено да обхване цялото управление на Роман II, обаче завършва внезапно със събитията от 961 г. Между първите пет книги и последната шеста книга се долавят чувствителни различия. В първите книги личи стремежът за възвеличаване на династията на Василий I, като неговите предходници са изобразени в доста тъмни краски, а той е представен като издънка от царски род, потомък на светци и мъченици, накратко личност, надарена с изключителни качества. В последната книга този панегиричен тон е изоставен, но затова пък в първата част на книгата е прокарана благоприятна за Роман Лакапин тенденция, като не са пощадени някои представители на македонската династия (например кратковременното управление на император Александър). Като автор на шестата книга изцяло или отчасти може да се смята един от най-известните византийски писатели от първата половина на X в. — Теодор Дафнопат, който е бил, изглежда, и общ „редактор“ на цялата творба. Като главен извор за събитията до 886 г. е използувано съчинението на Генезий или друг общ първоизвор. За събитията от 886 до 948 г. е била използувана т. нар. втора редакция на Продължението на Георги Монах. Използувани са освен това съчиненията на Константин VII Багренородни и някои загубени днес исторически трудове (напри-

мер една хроника на писателя Теогност от IX в.). За събитията от последния период е черпено предимно от лични спомени и наблюдения. Петте първи книги са били завършени, изглежда, към времето на самостойното управление на Константин VII, с други думи казано, между 945 и 959 г., а продължението — вероятно в началото на управлението на Никифор II Фока, следователно към 963 г.

Продължителят на Теофан представлява важен и богат исторически извор за историята на българския народ през IX и X в. В основата на цялото съчинение обаче е прокарана голяма тенденциозност и необективност, поради което всички сведения могат да се използуват само след внимателна преценка и съпоставка с други исторически извори. По-голяма част от сведенията, които намираме у Продължителя, се повтарят и в другите наши исторически извори и затова нямат стойност на оригинални вести. Затова пък известен брой от сведенията на Продължителя са единственият наш исторически извор. Като самостоятелно съчинение Продължителевата Хроника не е намерила разпространение във византийската литература и затова е позната само в няколко преписа. Хрониката обаче е била често използувана от по-късните византийски писатели, например от Йоан Скилица, Йоан Зонара Георги Сфранцес и други, които са заимствували от нея доста много сведения и за българо-византийските отношения.

РЪКОПИСИ: V = Cod. Vatic. gr. 167, ff. 1—168, 168' (XI s.). — B = Cod. Barber. gr. 232, ff. 1—287 (XVI s.).

ИЗДАНИЕ: *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus.* Rec. I. Bekker. Bonnae 1838, pp. 1—211.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 347—349, 253. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 540—544. — *F. Hirsch.* Byzantinische Studien. Leipzig, 1876, pp. 175—302. — *G. Ostrogorsky*: PWRE, 2 R., V (1934), col 2131—2132. — *А. П. Каждан*, Хроника Симеона Логофета, ВВр, XV (1959), стр. 136—143.

THEOPHANIS CONTINUATI CHRONOGRAPHIA

ПРОДЪЛЖИТЕЛЯТ НА ТЕОФАН ХРОНОГРАФИЯ

1. Michael Rangabe a Bulgaris vincetur

Ἐκεῖνος μὲν οὖν εἰς τὴν τοῦ κουροπαλάτου Μιχαὴλ βασιλείαν καὶ ἧτταν τὴν ἐκ τῶν Βουλγάρων συμβᾶσαν αὐτῷ καταπροδοθέντος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ κατέληγε (p. 5, 7—9).

1. Михаил Рангаве победен от българите

Той [Теофан] прочее завършил [своята хроника] с царуването на Михаил Куропалат[1] и с поражението, което му било нанесено от българите, след като бил предаден от своите люде.

Тогава държал юздите на царството Никифор, който паднал в България. — — —

2. De Nicephori clade in Bulgaria perpessa

I, 1. *Νικηφόρος τότε τὰς τῆς βασιλείας ἴθυνεν ἡνίας, ὁ τρόπαιον ἐν Βουλγαρίᾳ γενόμενος,— — — ἀλλὰ τοῦ Νικηφόρου κατὰ Σκυθῶν ἐκστρατεύσαντος καὶ τραυματίου κατὰ τὴν παρεμβολὴν τοῦ πολέμου πε-*

2. Поражението на император Никифор в България

I, 1. Но когато Никифор се отправил на поход против Скития[2] и паднал ранен на полесражението, на двадесет и шести юли четвърти индикт[3], а син му Ставракий бил

[1] Хронографията на Теофан (*Theophanis* Chronographia, ed. C. de Boor, I, p. 501, 27 sq.) завършва с изложението на събитията, свързани с поражението на византийската войска, предвождана от император Михаил I Рангаве (811—813) в битката при Версиникия на 22 юни 813 г. и непосредствените последици от нея. [2] Става дума за похода на император Никифор I (802—811) срещу българите и поражението на византийската войска на 26 юли 811 г. [3] Индикт четвърти действително отговаря на 811 г.

σόντος μηνὶ Ἰουλίῳ εἰκάδι ἕκτῃ τῆς τετάρτης ἰνδικτιῶνος, καὶ τοῦ υἱοῦ Σταυρακίου κατὰ τὸν πόλεμον καιρίαν τρωθέντος ὡς δύο μὲν μόνους μῆνας καὶ ἡμέρας ἐπιζῆσαι ὀκτώ, συμβασιλεύσαντος δὲ πρότερον τῷ πατρὶ ἔτη ὀκτὼ μῆνας ἑπτά, καὶ Μιχαὴλ τοῦ κουροπαλάτου μετὰ τὴν τοῦ Σταυρακίου κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἀποβίωσιν, γαμβροῦ μὲν Νικηφόρου τελοῦντος, ἐκ γενᾶς δὲ καταγομένου τοῦ Ῥαγγαβὲ καὶ κατὰ τὴν θέσιν τῶν Μαγγάνων σκηνοῦντος (p. 6, 13 14; 11, 17 — 12, 4).

3. *De bellis inter Bulgaros et Romanos ortis Michaele Rangabe regnante*

I, 5. *Ὅθεν ἄρτι Κρούμνου τοῦ τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνος συμβάσεις καὶ φιλίας ὑποκριναμένου καὶ σπονδὰς ζητοῦντος εἰρηνικάς, εἰ μόνον τὰ κατ᾽ ἔτος διδόμενα εἰς τάξιν οἶμαι δοθῶσιν φόρου αὐτῷ, ὡς τοῖς πρότερον ἔδοξε, καὶ προστιθέντος ὡς καὶ τοὺς πρόσφυγας Βουλγάρων, πρὸς δὲ καὶ Ῥωμαίων εἰς τοὐπίσω ἐκδίδοσθαι τῷ ἑαυτῶν ἔθνει, ἄτοπον ἐφάνη τὸ τῶν προσφύγων τοῖς τῆς συγκλήτου βουλῆς, εἰ καὶ ὁ βασιλεύων Μιχαὴλ ὅλως ἐγένετο τῆς δόξης τοῦ ἄρχοντος τῷ γε δὴ τῆς εἰρήνης βούλεσθαι μὴ ἀποτυχεῖν. ἀλλ᾽ ἐκράτησεν ἡ βουλή, Θεόκτιστον μάγιστρον ἐπικυροῦντα καὶ συντιθέμενον ἔχουσα τῇ δόξῃ, καὶ διελύθησαν πάλιν εἰς πολέμου, τοὺς λόγους καταλιπόντες γυμνούς. καὶ τοῦτ᾽ εἰκότως ἐφάνη καλόν· πῶς γάρ ἄν τις φιλάνθρωπος δόξῃ καὶ συμπαθὴς τόν γε διά τινα σφαλέντα δὴ περιπέτειαν καὶ τὴν ἑαυτοῦ μὲν ἀρνησάμενον ἐνεγκαμένην, ἧς οὐδὲν γλύκιον, ὥς φασι, πρὸς δὲ καὶ γαμετήν τε καὶ ἔγγονα, ὡς εἰς ἄσυλον καταφυγόντα βωμὸν τῇ τῶν Ῥωμαίων πολιτείᾳ, τοῦτον ἐκδίδοσθαι ὠμότητι Σκυθῶν, θηρίων διενηνοχότων οὐδέν; οἷς γὰρ τὸ φοβερὸν καὶ ἄγριον ὁρῶσιν αὐτῶν τοὺς πολλοὺς μὴ ὑποφέροντας καὶ διὰ τοῦτο ἀπορρέοντας πρὸς τὸ ἥμερον καὶ πρᾶον ἡμῶν συχνῶς, ἅτε δή, μὴ κατὰ μικρὸν λάθωσιν ἑαυτοὺς πρὸς ἡμᾶς ἐκκενώ-*

смъртно ранен в сражението, можал да преживее само два месеца и осем дни, след като по-рано бе царувал заедно с баща си осем години и седем месеца. Подир смъртта на Ставракий, който починал на втори октомври, прие царската власт през месец октомври пети индикт Михаил Куропалат, който бил зет на Никифор[1], произхождал от рода на Рангаве[2] и живеел в (цариградския) квартал Манганон[3].

3. *Войните между българи и ромеи през царуването на Михаил Рангаве*

I, 5. Владетелят на българите Крум[4] се престорил, че желае споразумение и приятелство и иска (да склюочи) мирен договор при условие, че онова, що се давало ежегодно, мисля, във вид на данък, ще му го дават, както били установили предишните (императори)[5], а той добавил още, че и бегълците българи, както и бегълците ромеи (трябва) да бъдат върнати обратно на своя народ. Искането за бегълците се сторило неуместно на членовете на сената, въпреки че император Михаил бе възприел изцяло мнението на владетеля (Крум), понеже желаел да не бъде осуетен мирът. Обаче надделял сенатът, който бил подкрепян и поддържан в това мнение от магистра Теоктист[6]. След като изоставили празните приказки, преминали отново към война. И, разбира се, те сметнали това за нещо добро. Как прочее някой, който е човеколюбив и състрадателен, ще предаде на жестокостта на скитите[7], които по нищо не се различават от зверовете, някого, който поради някакъв случай е съгрешил, отрекъл се е от родната си земя, от която, както се казва, няма нищо по-сладко, а освен това и от съпругата и чедата (си) и прибягнал в ромейската държава като при неприкосновен олтар? Тъй като мнозина не понасят да виждат техния ужас и жестокост, често прибягват към нашата кротост и благост. Така щото техните владетели много се опасяват, да не би постепенно тайно да се прехвърлят (бегълци) към нас. Затова те и

[1] Тежко раненият при бягството Никифоров син и съимператор Ставракий нормално приел императорската власт след гибелта на баща си; на 2 октомври за император бил провъзгласен зет му (мъж на сестра му Прокопия) Михаил Рангаве. Ставракий починал от раните си. Срв. *Ostrogorsky*, Geschicht, pp. 159 160, приема, че Ставракий живял още 3 месеца след коронясването на Михаил I, което не съответствува на нашия текст. [2] Според *H. Grégoire*, Rangabé ou Courtemain. Byzantion, IX (1934), p. 793 sq. името Rangabe е от славянски произход от слав. ржкавъ [3] Цариградският квартал Манганон се намирал в източната част на града. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 355. [4] Хан Крум (802—814). Разказът на Теофановия продължител представя парафраза на изложението у *Theophanes*, Chronographia, p. 497, 16 sq. За събитията вж. подробности у *Златарски*, История, I. 1, стр. 212 и сл. [5] Българският владетел е настоявал за възобновата на българо-византийския мирен договор от 716 г. (за него вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 177). [6] Освен влиятелния магистър Теоктист противници на споразумението с българите са били представителите на монашеското студитско движение. Вж. *Theophanis* Chronographia, p. 498, 14 sq. [7] Сиреч българите.

σαντες, δεδιότες οἱ σφῶν ἀρχηγοὶ τὸν πολὺν περὶ τούτων λόγον πολλάκις καὶ μέχρις ἡμῶν κεκινήκασιν. ἀλλὰ κενήν, τὸ δὴ λεγόμενον κατὰ τὴν παροιμίαν, ἔψηλαν, ἀνθρώποις ἐντυχόντες στερροῖς. (6) *τοιγαροῦν μικρὸν διαλιπόντες κατ᾽ ἀλλήλων ὁπλίζονται καὶ Μιχαὴλ τὸν ἑαυτοῦ ὑποστράτηγον Λέοντα ἐπανάγειν καὶ διαπεραιοῦσθαι ἐκ τῆς Ἀνατολῆς θᾶττον ἠξίου μετὰ καὶ τῶν δυνάμεων καὶ βοηθῷ μέλλων χρῆσθαι αὐτῷ ἐχθρὸν κατέλαβεν ἄσπονδον. ὡς γὰρ ἐκ τῶν μεγαλαύχων ῥημάτων καὶ ἀπειλῶν ὧν κατὰ Ῥωμαίων ὁ Κροῦμνος ἀπέπεμπε, φθόρους σωμάτων ἐπαπειλῶν καὶ γῆς δῄωσιν καὶ δένδρων ἐκτομὰς καὶ οἰκημάτων πυρπόλησιν, καὶ ὅλως καθ᾽ ἡμῶν οἷά τις χειμάρρους ποταμὸς φερόμενος πάντας ὑφ᾽ ἑαυτὸν ποιῆσαι διεβεβαίου, ἄρτι δὴ τοῦ βασιλέως, ἐκστρατεύσαντος καὶ συστείλαντος τὰς ὑπερορίους ἐκείνας ἀπειλάς, καὶ μόνον οὐ τοῖς οἰκείοις ὅροις ἐμμένειν καταναγκάζοντος ἀλλ᾽ οὐκ ἐκπηδᾶν καὶ τὴν ἡμετέραν ληΐζεσθαι, καὶ πολλάκις ἐκ παρατάξεως προσκαλουμένου μὲν τοῦ Μιχαήλ, ἐκείνου δὲ μὴ πρὸς βασιλέα χεῖρα ἀνταῖραι κατατολμῶντος, ἐδόκει μὲν τῷ Μιχαὴλ ἀρκεῖσθαι τὸ προπετὲς ἐκείνου καὶ αὔθαδες ἐν τοῖς ἐπ᾽ αὐτοῦ κατακλείσαντα, μὴ καὶ μάχην ἐπισυνάψαι, ὡς ἀδήλου ὄντος τοῦ μέλλοντος· „ἐπεὶ" γὰρ ἔλεγεν „ ἐκ παρατάξεως ἡμῶν οὐκ εἰς πόλεμον οἷοί τέ ἐσμεν ἐκκαλέσασθαι, ἀλλὰ φυγομαχεῖν καὶ ἐφ᾽ ἑαυτοῦ μένειν ἀναγκάζομεν, τί καὶ δράσαιμεν βιαζόμενοι; διὰ τοῦτο οὖν παλινδρομεῖν ἠρέμα πως καὶ κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν οἰκείαν βασιλείαν βουλομένου, ἀπρεπὲς ἐφάνη τῷ Λέοντι καὶ οὐ κατὰ βασιλέα Ῥωμαίων νῶτα διδόναι τοῖς ἐχθροῖς, οὕτω καλοῦντι ἐκείνην τὴν καλλίστην βουλὴν τῷ μὴ ὀρθὰ μηδ᾽ ὑγιᾶ φρονεῖν σεσαθρωμένα δὲ καὶ δόλια, καὶ ὅλην ὑφ᾽ ἑαυτὸν ποιῆσαι τὴν τῶν Ῥωμαίων μελετῶντι ἡγεμονίαν. „ἀλλ᾽ ἰτητέον" ἔφη „πρὸς αὐτούς, ὦ βασιλεῦ, καὶ ὄψει με σήμερον τὸ κράτος καθαρῶς ἀναδούμενον κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νικηφόρον δεικνύμενον, τῇ σῇ καταθαρροῦντα καὶ προπολεμοῦντα πεποιθήσει τε καὶ εὐχῇ." τούτοις ὁ Μιχαὴλ τοῖς λόγοις ἐκτρα-*

преди често и настойчиво са повдигали въпрос относно тези (бегълци)[1]. Но напразно, според поговорката (те) пееха, тъй като се сблъскаха с упорити люде. Вследствие на това след кратък промеждутък въоръжили се едни срещу други. Михаил заповядал на своя подстратег Лъв[2] бързо да се завърне и да се прехвърли от Изток заедно с войските. Той смятал да го използува като помощник, а намерил (в него) непримирим враг. Крум отправил против ромеите надменни думи и заплахи, като заплашвал с истребление на люде, опустошение на земята, изсичане на дървета и опожаряване на домове и твърдял, че изцяло устремен против нас подобно на някакъв буен поток щял всички да покори под своя власт. Затова императорът незабавно се отправил на поход[3]. Той възпрял тези прекомерни заплахи и не само го принудил да остане в собствените предели, но да не излиза и да не опустошава нашата земя. И често пъти Михаил [го] призовавал в редовно сражение, но той не се одързостявал, а съзнавал своята немощ и не дръзвал да вдигне ръка против императора. Затова Михаил решил да се задоволи с това, че е възпрял неговата дързост и високомерие в собствените му предели, без да завързва сражение, тъй като изходът е неизвестен. „Понеже — казвал той — не сме в състояние да го призовем към редовно сражение, а го принудихме да избегне битката и да остане в своята земя, що бихме могли да направим чрез сила?" Поради това прочее той искал да се оттегли някак си тихо и постепенно назад към своята държава, но това се сторило на Лъв недостойно и неподходящо за ромейски император да обръща гръб на неприятелите. Така той назоваваше това отлично решение, понеже сам не мислеше право и разумно, а покварено и лукаво и замисляше да подчини под своя власт цялата ромейска държава[4]. „Но ние трябва да отидем против тях, о царю, казал той, и още днес ще ме видиш, че явно ще постигна надмощие над враговете и ще се покажа победоносец, като в твоята твърда надежда и молитва черпя упование и се сражавам." Склонен и разубеден от тези думи, Михаил заповядал да за-

[1] Докато българите са полагали усилия за завръщането на забегналите във Византия лица (във връзка с това вж. *Ив. Дуйчев*: Byzantinoslavica, XII (1951), pp. 88—90, византийските власти са се стремели да задържат бегълците, за да ги използуват при възможност против българската държава. Византийското правителство отказало да възобнови през есента на 812 г. мирния българо-византийски договор от 716 г. именно поради нежелание да се прилага клаузата за връщане на бегълците. [2] Бъдещият император Лъв V (813—820). [3] Повече подробности за тази втора българо-византийска война от 813 г. са дадени у Scriptor Incertus, ed. Bonn, p. 14 sq. — Гръцки извори за българската история, т. IV, стр. 16—24. *Златарски*, История I, 1, стр. 268 сл. Продължителят на Теофан следва версията на Scriptor Incertus. [4] Друга версия за сражението е предложена от *Theophanes*. ib., p. 501, 27 sq., който не отправя никакво обвинение за измяна към бъдещия император Лъв V.

πείς τε καὶ παρασαλευθεὶς συρρῆξαι παρεκελεύσατο τὸν πόλεμον. ὡς δὲ μόνον ἐγένετο συμβολή, νῶτα δοὺς ὁ Λέων τὴν φυγαδείαν ἠσπάσατο, τὴν βασιλείαν ἀεί πως ἐπιζητῶν. καὶ τοῦτο τέως ἄδηλον ἦν αὐτῷ τε τῷ Μιχαὴλ καὶ τοῖς ὑπεναντίοις· μήπω γάρ τινος γεγονότος, οἷα φιλεῖ κατὰ πόλεμον, μηδετέρου ἀνδραγαθήματος, ἀλλ' ἔτι κατ' ἀρχὰς οὔσης τῆς μάχης καὶ μικροῦ ὅτι καὶ συνερρώγησαν ἀγνώστον, αὐτοῖς τε τοῖς Βουλγάροις καὶ πᾶσιν ἐφάνη τρόπος εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς μέλλουσιν αὐτοὺς διασπᾶν καὶ αὖθις ἐξ ὑποστροφῆς καταπολεμεῖν. ὡς δ'ἀμφότεροι οὐ κατὰ τρόπον ἀλλ' ἀληθῆ δὴ ἔγνωσαν εἶναι τὴν φυγήν, τότε προσπεσόντες οἱ μὲν ἐναντίοι φόνον πολὺν ἐνειργάζοντο τῶν φευγόντων νεανικῶς, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἑαυτὸν σώζειν ἀλλ' οὐκ ἀντιπίπτειν μετ' ὀλίγων ὢν διεπείραζε. καὶ οὕτω μὲν ταύτην γενέσθαι τὴν μάχην τινὲς ἡμῖν ἐγγράφως παραδεδώκασιν· εἰσὶ δ' οἳ καὶ τὰς δυνάμεις μᾶλλον τῷ Λέοντι διδόασι διασῶσαι καὶ καρτερῶς ἀγωνίσασθαι, τῶν βασιλικῶν ταγμάτων ἐθελοκακησάντων καὶ τὴν οἰκείαν προδεδωκότων παράταξιν, ἀλλ' οὐ τοῦ κατὰ τὸν Λέοντα μέρους. πλὴν καθυπερτερεῖ μὲν τὰ Βουλγάρων δυσελπίστως, τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἥττῃ συνεχόμενα βαρείᾳ καὶ φοβερᾷ τὸν βασιλέα ἔπεμπον ἀγωνιῶντα περὶ ψυχῆς· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν πρὸς τὰς βασιλείους αὐλὰς παρεπέμπετο, τὸν Λέοντα οἷόν τινα πρόβολον καταλιπὼν ἔξωθεν ἐφεδρεύειν τοῦ μή τινα γενέσθαι λαφυραγωγίαν πλείονα παρὰ τῶν ἐχθρῶν. ὁ δὲ καιροῦ λαβόμενος ἐπιτηδείου τὸν στρατιώτην ὄχλον ἠρέθιζέ τε καὶ βλάσφημά τινα ῥιπτεῖν κατὰ τοῦ βασιλέως ἠνάγκαζε, καὶ μὴ ἂν ἔλαφον, ἐκεῖνο δὴ τοῦ μύθου, ἡγεῖσθαι λεόντων καλὸν ἔλεγεν εἶναι, τὴν φυγὴν ἀσπασάμενον νῦν καὶ πρὸς τοὺς κόλπους φυγόντα τῆς γυναικός, τὸν ἑαυτοῦ ἡμᾶς καταλιπόντα λαὸν παρανάλωμα τῶν ἐχθρῶν. οὔπω πέρας πρὸς τοὺς κοινωνοὺς τῶν λόγων ὁ λόγος ἐλάμβανε, καὶ εἰς ἔργον ἦν τοῦτον ἀπεκβάντα ἰδεῖν, τῇ τῶν κολάκων κατασπαρέντα στωμυλίᾳ καὶ συνδρομῇ. καὶ τέλος ἀνάρρησις αὐθωρόν, καὶ τὸν αὐτὸν εἶχε τὸ βραχύτατον μόριον τῆς ἡμέρας ἰδιώτην ἅμα καὶ αὐτοκράτορα (pp. 12, 17 — 16, 14).

вържат сражение. Едва започнало сражението, Лъв обърнал гръб и ударил в бяг, като все се стремял [да завземе] императорската власт. Това обаче не било известно на самия Михаил и на неприятелите. Защото още не било се случило нещо от онези неща, които обикновено стават при сражение, някакъв подвиг от едната или другата страна, но самото сражение било още в своето начало и се сражавали слабо и без определен изход. На самите българи и на всички [други] това нещо се сторило като [някаква] хитрина, че [византийците] имали намерение да ги разпокъсат и после, като се обърнат назад, отново да ги нападнат. Когато едната и другата страна разбрали, че бягството не е присторено, а истинско, тогава враговете нападнали и избили мнозина от ония, които бягали бързо. Михаил, който бил с малко войници, опитал да спаси себе си, а не да се противопостави. Някои са ни предали писмено, че тази битка е станала по този начин. Други пък твърдят, че по-скоро Лъв е запазил войските и силно се сражавал, но императорските отреди постъпили изменнически и изоставили своя боен ред, а не че това (се случило) с частта, началствувана от Лъв. Обаче българите неочаквано взели преднина, а ромеите претърпели тежко и страшно поражение, като оставили императора да се бори за своя живот. Но той проникнал в императорските дворци, а оставил навън Лъв като някакъв защитник, който да бди враговете да не плячкосат нещо повече. [А Лъв] намерил подходящ момент, подбудил войнишката тълпа и я накарал да отправи някакви хули против императора. „Не е добре, казал той, според приказката, елен да води лъвове, а сега се обърнал в бягство и бяга в пазвите на жена си, а пък нас, своята войска, оставя безполезна жертва на враговете". Още не е била завършена речта [му] към неговите събеседници и можело да се види, че преминал към дела, поощрен от хлевоустието и съдействието на ласкателите. Накрая последвало бързото [му] провъзгласяване (за император)[1]. През малка част от деня той бил едновременно частно лице и самодържец.

4. *Bulgari contra Romanos pugnant*

I, 13. *Ὡς δὲ τὸν τῶν Βουλγάρων ἄρχοντα τῇ προτεραίᾳ νίκῃ φρονηματιζόμενον διακήκοεν, καὶ*

4. *Война между българи и ромеи*

I, 13. (Императорът) узнал, че владетелят на българите[2] се възгордял от предишната

[1] Провъзгласяването на Лъв за император е станало на 11 юли 813 г. Срв. *Ostrogorsky*, op. c., p. 162; у Sciptor incertus, p. 340, 18, погрешно 10 юни (813 г.). [2] Става дума за Омуртаг (814—831) и за похода против българите през 814 г. Поради съкращение в изложението на събитията Продължителят на Теофан не дава сведения за смъртта на Крум и поемането на властта от Омуртаг.

αὖθις δηοῦντα μὲν τὴν γείτονα γῆν, κείροντα δὲ καὶ λεηλατοῦντα τοὺς ἀγροὺς καὶ πολλὰ μὲν σώματα πολλὰ δὲ βοσκήματα καθαρπάζοντα, οἰκήσεις δ᾽ἑτέρωθεν κατεμπιπρῶντα καὶ ὅλως ὄντα ἀφόρητον, πρῶτον μὲν δεῖν ᾠήθη διὰ πρεσβείας εἰρήνης ἀναμνῆσαι αὐτόν, ὡς δ᾽οὐκ ἔπεισεν, τὰ τῶν τειχῶν διερρυηκότα δι᾽ἑαυτοῦ ἀνοικοδομησάμενος ἐξεβοήθει διὰ ταχέων, καὶ γενόμενος ἐν Μεσημβρίᾳ τῇ πόλει τοιούτῳ τινὶ διεχρήσατο στρατηγήματι. ἡμέρας ἱκανὰς ἔν τινι τόπῳ ἐπιταφρώσας ἑαυτόν τε καὶ τὸν στρατὸν ἐκαθέζετο ἑκάστοτε σιτιζόμενος ἀπὸ τῆς ἡμετέρας καὶ λειπόμενος τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τρυφήν, οὐδενός. ἐπεὶ δὲ τοὺς παρακειμένους καὶ κατ᾽ αὐτοῦ καθωπλισμένους Βουλγάρους ἐν στενότητι εἶναι τῶν ἀναγκαίων ἀκήκοεν, τοῦ μὲν οὗ ἐφήδρευε τόπου νύκτωρ ἀπάνεισι μετὰ στρατιωτῶν ἱκανῶν καὶ ῥώμῃ τε καὶ καρτερίᾳ γεγυμνασμένων, ἑνὶ μόνῳ τὴν ἑαυτοῦ παραγυμνώσας γνώμην, καὶ πρὸς λόχον ἐπί τινος βουνοῦ χωρεῖ, σύνθημα τοῦ πολέμου καὶ ὥραν εἰπών. ὡς δ᾽ἡμέρα ἀνέλαμπε καὶ ὁ στρατηγὸς ἐγυμνοῦτο τοῦ βασιλεύοντος, φυγῇ χρήσασθαι τοῦτον, τὸν βασιλέα δηλονότι, πάντες καθωμολόγουν, τῶν γεγονότων εἰδότες οὐδέν. ὅθεν ἀναθαρρήσαντες οἱ ἐναντίοι μένειν ἐφ᾽ἑαυτῶν οὐδ᾽ὅλως ἐδύναντο, ἀλλὰ καὶ κατεξανίσταντο καὶ ἐπὶ χεῖρας ᾤοντο τὸ στράτευμα ἔχειν. νυκτὸς οὖν ἐπιγενομένης κάτεισιν ἐκ τοῦ λόχου ὁ Λέων ἀπροσδοκήτοις οὖσι κακῶν, καὶ συμμίξας αὐτοῖς ἀνδράσιν ὅπλων γυμνοῖς καὶ διαλελυμένοις ὕπνῳ τε καὶ θάρρει τῆς τοῦ βασιλέως φυγῆς τοσοῦτον ἐνεργάσατο φθόρον καὶ φόνον πάντοθεν ἐκχυθέντων τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὸ σύνθημα, ὡς πανδημεὶ αἱρῆσαι τὸ στρατόπεδον καὶ μηδὲ πυρφόρον, τὸ δὴ λεγόμενον, διασωθῆναι. οὐ μὴ ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἡλικίαν ἐκ καταδρομῆς τε καὶ προνομῆς ἀνάρπαστον θείς, καὶ τὰ τέκνα τούτων ταῖς πέτραις καὶ τῇ γῇ προσκροτῶν, τὴν ἑαστοῦ κατέλαβεν ἐν τάχει. ὅθεν ἔκτοτε ἐκεῖνος ὁ βουνὸς Λέοντος ἐπωνομάσθη· καὶ οἱ ἀεὶ ἐκεῖσε διαβιβαζόμενοι τῶν Βουλγάρων τὴν κεφαλὴν ἐπισείοντες δακτυλοδεικτοῦσι, καὶ λήθην λαμβάνουσι τῶν τότε κακῶν οὐδαμῶς (pp. 24, 9 — 25, 19).

победа и отново опустошавал съседната (нему) област, опустошавал и оплячкосвал нивите, отвличал множество люде и множество добитък, а също така опожарявал жилищата и е станал напълно непоносим. Затова той отначало намислил чрез пратеничество да му припомни за мира. Като не успял да го убеди, поправил със собствени средства падналите части от градските стени и бързо тръгнал на поход[1]. Той пристигнал в град Месемврия и си послужил със следната военна хитрина. Той се окопал на едно място (и стоял там) доста дни заедно с войската си, като получавал през всичкото време храни от нашата страна и не му липсвало нищо не само от необходимите неща, но и за разкош. След като научил, че българите, които го обграждали и били въоръжени против него, са притеснени поради липса на храни, той излязъл нощем от мястото, гдето дебнел заедно с достатъчен брой войници, силни и издръжливи, открил намерението си само на едного и се разположил в засада на един хълм, като съобщил уговорения знак и часа на сражението. Когато се съмнало и военачалникът не намерил императора, всички сметнали, че този, сиреч императорът, е избягъл, тъй като не знаели нищо от онова, що било станало. Одързостени от това, враговете съвсем не можели да се задържат на местата си, но се вдигнали и сметнали, че са държали в ръцете си ромейската войска. Когато настанала нощта, Лъв се спуснал от засадата си против тях, които не очаквали нищо лошо, и влязъл в сражение с тези мъже, които били без оръжие и отпуснати поради съня и увереността, че императорът избягъл. Според уговорения знак ромеите се спуснали от всички страни и било извършено такова изтребление и избиване, че бил завзет целият стан заедно с войската и не можал да се спаси според поговорката дори огненосец. Не само това, но при нападението и грабежа той отвлякъл люде от всякаква възраст, удрял децата им о камъните и о земята и бързо се завърнал в страната си. Поради това оттогава този хълм се назовавал „Лъвов (хълм)". А минаващите там българи винаги поклащат глава, посочвайки (го) с пръст и не могат никак да забравят сполетелите ги тогава злини.

[1] Следващият разказ за българо-византийска война в началото на управлението на император Лъв V и за византийската победа над българите се различава в подробности от сведенията на другите наши извори за събитията. Продължителят на Теофан е използувал сведенията, дадени у *Genesius*, ed. Bonn, pp. 12—13.; Срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 297 и сл., 425 и сл. Разказът съдържа несъмнени преувеличения.

5. *Romani urbes in Thracia Macedoniaque e fundamentis excitant*

I, 19. *Αὐτὸς δὲ - - - τὸν στρατιώτην τε ὄχλον γυμνάζων αὐτός, καὶ πόλεις πολλαχοῦ τῶν κατὰ Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν δι᾿ἑαυτοῦ ἐκ βάθρων ἀνεγείρων, καὶ περιπορευόμενος πανταχοῦ, ὡς φοβερὸς εἶναι καὶ καταπληκτικὸς καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς* (pp. 30, 6 — 30, 13).

5. *Византийците укрепяват градове в Тракия и Македония*

I, 19. Този (император Лъв) - - - сам упражнявал войската, сам издигнал из основи градове[1] на много места в Тракия и Македония и обикалял навсякъде, та да внуши ужас и изумление дори и на силните врагове.

6. *Bulgari cum Romanis foedera jungunt*

I, 20. *Περὶ δὲ τὴν πίστιν ἐμαίνετο κραταιῶς, τοσοῦτον ὡς μηδὲ θεὸν ὀνομάζειν ἐδόκει τούτῳ καλόν. καὶ γὰρ τὰς τριακοντούτας σπονδὰς τοῖς Οὔννοις δὴ τούτοις τοῖς καλουμένοις Βουλγάροις ἐνωμότως ποιῶν καὶ εἰρηνικὰς συμβάσεις καταπραττόμενος, ἐπεὶ δι᾿ὅρκων ταύτας ἔμελλε βεβαιοῦν τε καὶ ἐμπεδοῦν, οὐ τούτοις δὴ τοῖς ἡμετέροις ἐχρῆτο, θεὸν καὶ οὐρανίους δυνάμεις ἢ τὴν κατὰ σάρκα γενομένην μητέρα Χριστοῦ τοῦ θεοῦ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων ἐφόρους καὶ μάρτυρας· ἀλλ᾿ οἷά τις ψυχὴ βάρβαρος θεοσεβείας ἀπῳκισμένη, κύνας μέν, καὶ οἷς τὰ ἄνομα ἔθνη θύουσιν, ἐχρῆτο μάρτυσι τῶν πραττομένων καὶ ἀπέτεμνεν καὶ διὰ στόματος ἄγειν οὐκ ἐμυσάττετο εἰς βεβαίωσιν, οἷς ἐκεῖνοι ἐμφορούμενοι, τὴν τῶν Χριστιανῶν δὲ πίστιν ἐκείνοις μέλλουσί ποτε ὑφ᾿ἡμῶν διαβιβάζεσθαι πρὸς ἐκείνην, ὡς ἔοικε, κατεπίστευσεν. καὶ σαφῶς αὐτωσὶ οὐκ ᾐσχύνετο ἀσεβῶν· οἷς τε γὰρ τοὺς τῆς πίστεως μαργαρίτας κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν ἔμπροσθεν ἠφίει τῶν χοίρων καὶ χρῆσθαι τούτοις ἐπὶ στόματος ἐξεβιάζετο, ἄξιος βδελυρίας ὁ ἀνὴρ ἀσεβῶν· καὶ οἷς τὰ ἐκείνων αὖθις αὐτὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων διέπων βασιλείαν τε καὶ ἀρχὴν οὐκ ἠρυθρία μυσταγωγούμενος καὶ τελούμενος ἐν πανδήμῳ θεάτρῳ καὶ οὕτω*

6. *Сключване на тридесетгодишния мир между българи и ромеи*

I, 20. Относно вярата той толкова много безумствувал, че не считал за нещо добро дори да спомене името на бога. И наистина, когато свързвал чрез клетва тридесетгодишния договор[2] с тези хуни[3], назовани българи, и установявал мирното споразумение, понеже трябвало да бъдат утвърдени и скрепени чрез клетви, той не използувал обичайните наши [клетви], [призовавайки] бога и небесните сили или пък Майката по плът на Христа бога като надзорници и свидетели на онова, що се говори и прави. Но подобно на някакъв варварин[4], чужд на богопочитанието, разсякъл кучета дори[5], на които беззаконните племена принасят и жертви[6], и ги употребил за свидетели на онова, що се правело. Той не се посвенил за потвърждение да изговори онези думи, които много употребявал, а пък християнската вяра повярил на тях, които, както подобавало, някога след това щели да минат към нея чрез нас[6]. И той не се засрамил да постъпва нечестиво така явно. Защото по този начин този нечестив мъж, достоен за отвращение, според думите на Господа бисерите на вярата хвърлил пред свинете[7] и накарал последните да ги дъвчат в устата си. При това по тоя начин той, който държал ромейската царска власт, не се посвенил да се посвещава в техните (езически обреди) и да ги извършва

[1] За укрепителната дейност на Лъв V съобщава и *Scriptor Incertus*, op. cit., p. 348, 2 sqq., обаче я датира към пролетта на 814 г. [2] Става дума за сключения през 814 г. 30-годишен мирен договор между българи и византийци. Подробности за договора вж. у *Златарски*, История, I, 1, стр. 299 и сл. — *Ив. Дуйчев*, Одна из особенностей ранневизантийских мирных договоров. ВВр. XV (1959), стр. 64 и сл. [3] За употребата на името хуни като обозначение на българите вж. примерите у *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 234 § 12. [4] Главното обвинение против император Лъв V било, че при сключването на мирния договор с езичниците българи той приел да положи клетва съгласно тяхната езическа вяра, а те от своя страна да положат клетва по християнския обичай и над свещени за християните предмети. Измежду неколцината византийски автори, които говорят за събитието, най-ценни вести за положените езически клетви дава *Ignatius*, Vita Nicephori, ed. C. de. Boor, pp. 206, 27—207, 9. — Гръцки извори, т. IV, стр. 35—37. Към това вж. *В. Н. Златарски*, Клятва у языческих болгар. Сборник в чест В. И. Ламанского. СПб, 1905, стр. 251 и сл. Същият, История, I, 1, стр. 434 и сл. *Г. И. Кацаров*, Клетвата у езическите българи, СпБАН, III (1812), стр. 113 и сл. *Ю. Трифонов*, Към въпроса за византийско-български договори с езически обреди, ИБАИ, XII 2 (1938), стр. 277 и сл. — *V. Crumel*: ИИД, XIV—XV (1937), стр. 82 и сл. *В. Бешевлиев*, Вярата на първобългарите, Год. СУиф, XXXV, I (1939), стр. 49. [5] За тълкуването на този израз и за жертвоприношения на кучета в култа на езичниците българи вж. *Бешевлиев*, Вярата на първобългарите, стр. 32—33, 49 и сл.; Дребни приноси, ИИД, XIV—XIV (1937), стр. 195 и сл. *Ив. Дуйчев*, Славянобoлгарские древности IX-го века. Byzantinoslavica, XI (1950), p. 14 n. 49, с други посочвания. [6] Действително българите са били вече покръстени, когато е съставена тази хроника. [7] Срв. Матей, VII, 6.

γε δὴ πλήρει τῶν ἀπίστων τε καὶ πιστῶν, τοῦ αἰωνίου σκώληκος καὶ πυρὸς ἀλλ' οὐκ ἄλλων ἐπάξιος (pp. 31,8—32,5).

сред пълен с народ театър, и то при множество[1] неверни и верни, той [станал] достоен не за друго, а за вечния червей и огън[2].

7. De Michaelis Amoriensis regno

II, 10. *Ὁ μὲν οὖν εἷς καὶ πρῶτος λόγος, ᾧ καὶ ἐγὼ πείθομαι ἐξ ἐγγράφων τινῶν ἔχων τὸ βέβαιον, τοῦτον ὁρμᾶσθαί φησι τὸν Θωμᾶν ἐξ ἀσήμων τε γονέων καὶ πενιχρῶν, ἄλλως δὲ καὶ Σκλαβογενῶν, τῶν πολλάκις ἐγκισσευθέντων κατὰ τὴν Ἀνατολήν. πενίᾳ γοῦν ἀποζῶν καὶ τὴν τύχην ἐμπορευόμενος τὴν ἑαυτοῦ μὲν ἀπέδρα, πρὸς δὲ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην εἰσέφρησεν* (pp. 50,17—51,1).

7. За царуването на Михаил Аморийски

II, 10. Прочее единственото и първоначално мнение, с което и аз се съгласявам, тъй като намирало утвърждение в някои писмени [извори], е, че Тома[3] произхождал от неизвестни и бедни родители и освен това от славяни по род[4], каквито често пъти са се промъквали в Анатолия[5]. И тъй, понеже живеел в бедност, той тръгнал да си търси щастието, напуснал родното си място и пристигнал в тази столица.

8. Omurtag contra Thomam exercitum ducit

II, 17. *Ἐν τούτοις οὖν ὄντων αὐτῶν, Μορτάγων ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς (καὶ γὰρ ἔφθασεν ἡ φήμη κατὰ τὴν οἰκουμένην τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων πολιορκούμενον διαγγέλλουσα) λάθρα τινὰς ἐς βασιλέα πέμψας ἐξαποστεῖλαι αὐτομάτῳ γνώμῃ συμμαχίαν καθυπισχνεῖτο καὶ βοήθειαν αὐτῷ τὴν ἀρκοῦσαν διδόναι καθωμολόγει. ἀλλ' ὅ γε Μιχαήλ, εἴτε τῇ ἀληθείᾳ τὸ τῶν ὁμοφύλων πλῆθος καταιδούμενός τε καὶ ἐλεῶν, εἴτε καὶ χρημάτων φειδόμενος (ἐτύγχανε γὰρ ἐπὶ πολὺ τὰς χεῖρας τῶν ἄλλων βασιλέων ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων ἐκ φειδωλίας), τὴν μὲν γνώμην ἠξίου ἀποδοχῆς τούτου, παρῃτεῖτο δὲ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν, καὶ οὐκ εἴ τι γένοιτο παρὰ τοῦ ἀποστάτου, βούλεσθαι τὴν ἐπικουρίαν αὐτῷ κατεμήνυεν. ἀλλ' ὅ γε Μορτάγων καὶ ἄλλως πολέμοις χαίρων καὶ τὰς ἐκ τούτων λείας καρποῦσθαι φιλῶν, καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν δὲ τριακοντούτεις σπονδὰς γε-*

8. Действията на Омуртаг против Тома[6]

II, 17. И тъй, когато нещата били в това положение, царят на българите Мортагон[7] (тъй като мълвата вече била разгласила по цялата вселена[8], че ромейският император е обсаден) изпратил тайно при императора някои лица, като му обещавал, че по своя собствена воля ще му изпрати съюзна войска, и заявявал, че ще му даде достатъчна помощ. Обаче Михаил, било защото наистина скъпял и жалел своите еднородци, било че нестял парите (защото той бил много по-стиснат поради скъперничество, отколкото другите императори), одобрил неговото предложение, но се отказал от неговата помощ и му съобщил, че не иска неговата помощ дори ако въстаникът направи нещо. Но Мортагон, който и без това се радвал на войните и обичал да се възползува от тяхната плячка, а също искал да утвърди и направи по-здрав тридесетгодишния договор, склю-

[1] Посочване, че клетвените обреди са били извършени в присъствие на множество люде. [2] За израза срв. *Марко* IX, 44, 46, 48. [3] Загатва се очевидно за въстанието през 821—823 г., предвождано от Тома Славянина. За това въстание вж. *Е. Э. Липшиц*, Восстание Фомы Славянина и византийское крестьянство на грани VIII—IX вв. ВДИ, I, 1939, стр. 352—365. — М. Рајковић, О пореклу Томе, вође устанка 821—823 г. Зборник радова САН, XXXVI, Визант. институт, II (1953), стр. 33—38. — Други посочвания у *Ив. Дуйчев*; ИИБИ, VII (1957), стр. 248, бел. 6. Интерес представя съобщението на Теофановия продължител, че във връзка с въпроса за произхода на Тома бил използувал известия на „писмени извори", които не могат да се отъждествяват и не са запазени. *А. П. Каждан*, Город и деревня в Византии IX—X вв., Москва, 1960, стр. 350 и сл. смята, че въстанието на Тома е станало в 820 г. [4] По-късно *Anna Comnena*, Alexias, ed. Reifferscheid, I, p. 58, 22 sq. говори за българите Бория и Герман (края на XI в.) като за *βαρβάρων Σθλαβογενῶν*. Срв. *Ив. Дуйчев*, Образи на двама българи от XI в. Изследвания в чест на акад. *Д. Дечев* по случай 80-годишнината му, София, 1958, стр. 749, 751. [5] Загатване за проникване на поселници славяни в малоазийските области на Византийската империя. Посочвания на библиография по въпроса вж. у *Дуйчев*: ИИБИ, VII (1957), стр. 243 и бел. 4. [6] Общо за българската намеса срещу въстанието на Тома вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 307 и сл. Срв. *Дуйчев*, Славяни и първобългари, ИИБИ, I—II (1951), стр. 208 и сл. [7] За формата на Омуртаговото име *Μορτάγων*, възникнала очевидно поради тълкуване на началното о на тюркското име като член вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, pp. 197, 217—218. В употребата на титлата цар (*βασιλεύς*) за хан Омуртаг имаме ретроспективно пренасяне на призната чрез българо-византийския мирен договор от октомври 927 г. царска титла на българския владетел (вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 526 сл.). Към титулатурата от първата половина на IX в. срв. и *Златарски*, пос. съч. I, стр. 309, бел. 3. [8] Според византийското схващане *οἰκουμένη* означавало често „познатия, обитаван свят" и в по-ограничен смисъл територията на Византийската империя.

γενημένας παρὰ τοῦ προκατασχόντος Λέοντος ἐπιβεβαιῶσαι καὶ ἰσχυροτέρας ποιῆσαι ζητῶν, τὴν κατὰ τοῦ τυράννου στρατιὰν εὐτρέπιζεν, καὶ δὴ τῶν Ῥωμαίων ὅρων ἔντοσθε μετὰ παρρησίας γενόμενος κατὰ τὸν Κηδούκτον χῶρον οὕτω καλούμενον ἐστρατοπέδευσεν. ἠκούντου δέ, καὶ λαθεῖν ταῦτα τὸν ἀποστάτην οὐκ ἦν· περιεδονήθη μὲν ὡς εἰκός, καὶ τὰς φρένας κατεκτυπήθη, ἐν αὑτῷ δὲ πάλιν γενόμενος τὴν κατ᾽αὐτοῦ στρατιὰν ἐξώπλιζεν. καὶ ἐπεὶ εἰς δύο καταμεριζόμενος ἐδόκει παντελῶς ἀσθενής τε εἶναι καὶ εὔπτωτος (ἥ τε γὰρ τῶν πόλεων βασιλεύουσα οὐκ εὐαριθμήτου ἀλλὰ πλείστου ἀξιολόγου στρατοῦ ἐδέετο πολιορκουμένη, ἤδη καὶ τοῦ Μιχαὴλ δυνάμεις οὐκ ἀγεννεῖς συλλέγοντος καὶ κατὰ πόδας ἵστασθαι δυναμένου, καὶ πολλάκις ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν αὐτοῖς δυνηθέντος. καὶ ἡ τῶν Βουλγάρων δὲ δύναμις οὐ μικρᾶς τινὸς τάξεως καὶ στρατιᾶς, πολλῆς δὲ καὶ οὐ τῆς τυχούσης ἐδέετο παρατάξεως), — μὴ οὖν εἰς δύο τινὰ διαιρούμενος κατά τινα λάβρον χειμάρρουν ἀσθενέστερος παρ᾽ὃ ἦν δόξῃ τε τοῖς ἐχθροῖς καὶ εὐχείρωτος γένηται, ἀπαίρει μὲν ὅλως τῆς πόλεως, πρὸς τὸν Βούλγαρον δὲ ἀξιόμαχον κρίνος αὐτὸν κατὰ τὸν εἰρημένον τόπον παρατάσσεται καὶ ἀνταγωνίζεται. (18) *καὶ ἐπεὶ ἐς χεῖρας ἦεσαν κατ᾽ἀλλήλων, ἡττᾶται δὴ ἰσχυρῶς ὁ τύραννος, καὶ φόνον οὐ ποιεῖ μὲν πάσχει δὲ παρὰ τῶν ἐχθρῶν. καὶ ἐπεὶ μὴ ἄλλως ἦν τῆς σωτηρίας λαβέσθαι, φυγαδείᾳ ταύτην εὑρίσκουσιν, καὶ ἔν τινι χώρῳ δυσβάτῳ σκεδαννύμενοι ἐσκόπουν πῶς συνάγονται. ἀλλ᾽ὁ μὲν τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς εὐθὺς τά τε σώματα προσλαβόμενος ὧν ἐγένετο κύριος, καὶ λείας δὲ πολλῆς γενόμενος ἐγκρατής, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπέστρεψε, τῇ κατ᾽αὐτοῦ νίκῃ ἐπαιρόμενός τε καὶ γαυριῶν* (pp. 64,19—66,11).

чен между него и предишния владетел Лъв, приготвил войската [си] срещу узурпатора. Той навлязъл дръзко в ромейските предели и се разположил на стан при така нареченото място Кидуктон. Разчуло се за това, мълвата се разнесла и не могло да се укрие от бунтовника. Разбира се, той се смутил и се забъркал, но като се съвзел, опълчил войската си против него. Той сметнал, че ако раздели войската си на две части, ще бъде съвсем слаб и лесно победим, тъй като за обсадата на столицата била потребна не малобройна, а твърде голяма и значителна войска, а и Михаил бил вече събрал войски, които не били за презиране, и можел да се противопостави, и бил в състояние да им причини често гибел, а при това войската на българите изисквала не някакъв малък отред и войска, но голяма и не случайна бойна сила. Поради това, за да не изглежда пред враговете по-слаб, отколкото бил, и да стане лесно победим, ако се раздели на две части, като някакъв бърз кораб той се вдигнал вкупом от столицата, и, смятайки се достатъчно силен спрямо българите, наредил се в боен ред на споменатата местност и започнал сражение. След като завързали бой помежду си, узурпаторът претърпял страшно поражение и не той избивал неприятелите, но сам страдал от тях[1]. Тъй като (ромеите) не можели другояче да намерят спасение, намерили го в бягство. Пръснати в някакво непроходимо място, те се чудели как да се съберат. Обаче вождът на българите взел веднага пленниците, които заловил, завладял голяма плячка и се завърнал в земята си, като се гордеел и се хвалел поради победата си над него[2].

9. *Bulgari christiani fiunt*

IV, 13. *Ὅ γε μὴν ἄρχων Βουλγαρίας (Βώγωρις οὗτος ἦν) θρασύτερον ἐξεφέρετο γυναῖκα τῆς βασιλείας κρατεῖν διακηκοώς· ὅθεν καί τινας ἀγγέλους ἀπέσταλκεν πρὸς αὐτήν, τὰς συνθήκας λέγων καταλύειν καὶ κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐκστρατέειν γῆς. ἀλλ᾽αὐτὴ μηδὲν θῆλυ ἐννοοῦσα ἢ ἄνανδρον „καὶ ἐμὲ“ αὐτῷ κατεμήνυεν „κατ᾽αὐτοῦ εὑρήσεις*

9. *Покръстване на българите*

IV, 13. Князът на България (той бил Богорис)[3—7], когато узнал, че жена управлява империята[8], започнал да се държи по-дръзко. Поради това той изпратил някои вестители при нея да и съобщят, че нарушава договора и че ще се отправи на поход против земята на ромеите. Обаче тя, без да прояви нещо женствено или немъжествено, му известила: „Ще ме намериш и мене в

[1] Става дума за обсадата на византийската столица и на войските на император Михаил II (820—829, от войските на Тома Славянина. [2] Според други известия (*Georgios Hamartolos*, Chronicon, ed. Muralt, p. 698, 21 sq), император Михаил II поискал помощ от българите, което въпреки колебанията на *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 309 и бел. 3, изглежда много по-правдоподобно. Изложението на събитията у Продължителя не изглежда убедително. [3—7] Погрешна форма, вм. Борис (852—889); срв. *Moravcsik*, op. c., II, pp. 96, 108. [8] Имп. Теодора, вдовица на имп. Теофил и майка на Михаил III (842—867), през чието малолетие управлявала като регентка (843—856). Събитията се отнасят към началото на Борисовото управление; срв. *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 2 и сл.

ἀντιστρατεύουσαν. καὶ ἐλπίζω μὲν κυριεῦσαί σου· εἰ δὲ μὴ γένηται καὶ ἐκνικήσεις με, καὶ οὕτω σου περιέσομαι, τὴν νίκην ἀρίδηλον ἔχουσα· γυναῖκα γὰρ ἀλλ᾽οὐκ ἄνδρα ἕξεις ἡττηθέντα σοι." διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ ἐφ᾽ἡσυχίας ἔμεινεν, μηδὲν τολμήσας νεανιεύεσθαι, καὶ τὰς τῆς ἀγάπης αὖθις ἀνενέου σπονδάς. (14) *καὶ δὴ ζήτησίν τινα καὶ πολλὴν ἔρευναν περί τινος μοναχοῦ, οὕτω καλουμένου Θεοδώρου τοῦ ἐπίκλην Κουφαρᾶ, εἴτε ἔκ τινων ὀνειράτων καὶ ὄψεως εἴτε ἄλλως πως, πρὸ πολλοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἡ Θεοδώρα πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐποίει, καὶ αὐτὸν ἠξίου διὰ γραμμάτων ἀνερευνῆσαι καὶ τιμῆς ὅσης καὶ νοῦλοιτο ἀπολυτρώσασθαι τοῦτον αὐτῇ. ἠξίου δὲ καὶ οὗτος, ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαβών, περὶ οἰκείας αὐτοῦ πρεσβεύειν ἀδελφῆς παρὰ τῶν Ῥωμαίων μὲν αἰχμαλωτισθείσης πότέ, κατεχομένης δε νῦν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως αὐλῇ. αὕτη δὴ οὖν πρὸς τὴν πίστιν καλῶς μετενεχθεῖσα, καὶ γράμματα κατὰ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας παιδευθεῖσα καιρόν, καὶ ἄλλως τὴν τῶν Χριστιανῶν τάξιν τε καὶ περὶ τὸ θεῖον αἰδώ τε καὶ δόξαν, ὥς ἔστι, θαυμάζουσα διαφερόντως, ἐπεὶ τῆς ἐπανόδου τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν τετύχηκεν, οὐ διέλιπεν ἐκθειάζουσά τε καὶ παρακαλοῦσα καὶ σπέρματα καταβάλλουσα τῆς πίστεως πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ (ἦν γὰρ παρὰ τοῦ εἰρημένου Κουφαρᾶ μικρά τινα παιδευθεὶς καὶ τῶν μυστηρίων κατηχηθείς) τοῦτον μὲν ἀποστείλας τὴν οἰκείαν ἐλάμβανε μισθὸν ἀδελφήν· πλὴν ἔμενεν ὅπερ ἦν, ἀπιστίᾳ κατισχημένος καὶ τὴν αὐτοῦ θρησκείαν τιμῶν. ἀλλά τις πληγὴ περιπεσοῦσα θεήλατος (λιμὸς δὲ ἦν, οὕτω μᾶλλον τῶν παχυτέρων καὶ γαιωδεστέρων, ὥς ἔοικεν, μεταπαιδευομένων καὶ τὰ κακὰ μεταμανθανόντων) τὴν αὐτοῦ ἐπολιόρκει καὶ κατέτρυχεν γῆν. καὶ ὃς θεὸν ἐκεῖνον ἠνάγκαζεν ἐπικαλεῖσθαι πρὸς ἄμυναν τῶν δεινῶν, τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου μὲν πολλάκις καὶ τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς θαυμαζόμενόν τε καὶ σεβόμενον, ὡς εἰκός. τυχόντες οὖν τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν δεινῶν, οὕτω δὴ πρὸς θεοσέβειαν μετατίθεται, καὶ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας καταξιοῦται, καὶ Μιχαὴλ κατονομάζεται κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως, παρὰ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἀποσταλέντος ἀρχιερέως ἀπὸ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων.* (15) *καί τι δὲ τοιοῦ-*

поход против тебе и аз се надявам, че ще те победя. Ако пък не стане [това] и ти ме победиш, то и така ще те надвия, постигайки явна победа, защото ти ще да си победил жена, а не мъж." Поради това прочее той останал в покой, без да посмее да извърши нещо дързостно, и отново възобновил договора за приятелство[1]. 14. Поради някакви сънища или видение или пък по някаква друга причина Теодора отправила до княза на България молба и настойчиво искане[2] за някакъв монах, назован Теодор, по прозвище Куфара, пленен преди много време. Тя го помолила чрез писмо да го издири, за да бъде откупен от нея срещу каквато цена поиска. Вземайки повод от това, също и той поискал да се застъпи за собствената си сестра, която някога била пленена от ромеите, а сега била държана в царския двор[3]. Тя прочее се приобщила добре към вярата и се научила по време на пленничеството на четмо и писмо, а особено се възхищавала, както е редно, от християнския ред, относно почитането и прославянето на бога. След като се завърнала при брата си, [тя] пред него не престанала да възхвалява и призовава бога и да сее семената на вярата. Той, който вече бил малко просветен от споменатия Куфара и запознат с тайнствата, изпратил го, а в замяна получил сестра си. Останал си обаче такъв, какъвто си бил — обладан от неверие и почитащ своята религия. Но настанала някаква от бога пратена напаст, която обхващала и опустошавала земята му (глад настъпил[4], та по този начин, както подобавало, да бъдат по-добре превъзпитани и да се отучат от злото онези, които били по-охранени и попривързани към земните блага). Той се принудил да призове за закрила от злините онзи бог, който, както подобава, често бил възвеличаван и почитан от Теодор (Куфара) и от сестра му. След като (българите) се отървали от злините, той по този начин бил обърнат към богопочитанието, удостоил се с купела на новорождението и от изпратения при него от столицата епископ бил преименуван Михаил по името на императора. 15. Казват, че станало също и нещо такова.

[1] Загатва се за мирния договор, сключен между България и Византия по времето на Омуртаг, чийто срок изтекъл към 845 г. (Срв. *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 349 сл). *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 4, предполага, че между княз Борис и правителството на Теодора е бил сключен траен мирен договор.

[2] *Fr. Dölger*, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches, I, M.-B. 1924, pp. 54, 447, датира това писмо към 844 г. Тъй като обаче е било адресирано до княз Борис, който поел властта едва към 852 г., очевидно то трябва да се датира след тази година.

[3] Даденият тук разказ за покръстването на българите се отличава от установения ход на историческите събития. Срв. *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 21, бел. 1.

[4] Други извори също говорят за настъпил по това време глад в България; вж. *Genesius*, ed. Bonn, p. 97; срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 20, 21.

τον ἐπισυμβῆναι φασίν, ὡς ἔρωτα δεινὸν περὶ τὴν κυνηγεσίαν τὸν Βώγωριν ἄρχοντα κεκτημένον ταῦτα καὶ κατά τινα οἶκον τῶν ἑαυτοῦ, ἐν ᾧ συνεχῶς ἀφικνεῖτο, θελῆσαι ἐξιστορῆσαι, νύκτωρ ὡς ἂν ἔχοι καὶ μεθ᾽ἡμέραν τὰ τοιαῦτα τῶν ὀφθαλμῶν ἐντρυφήματα. ὡς γοῦν ὁ τοιοῦτος αὐτὸν ἔρως ἐπεισῆλθεν, μετακαλεῖται μοναχόν τινα τῶν καθ᾽ἡμᾶς Ῥωμαίων ζωγράφον Μεθόδιος ὄνομα τῷ ἀνδρί. τοῦτον οὖν σταντα κατὰ πρόσωπον ἔκ τινος θείας προνοίας οὐ τὰς ἐν πόλεμῳ ἀνδροκτασίας ἢ τὰς ζῴων καὶ θηρίων ἐπικελεῦσαι γράφειν σφαγάς, ἀλλ᾽ ἃ βούλοιτο, τοῦτο μόνον ἐπειπὼν ὡς εἰς φόβον τοὺς ὁρῶντας ἐκ τῆς θέας ἐνάγεσθαι βούλοιτο καὶ ἅμμα παρακαλεῖσθαι πρὸς ἔκπληξιν ἀπὸ τῆς γραφῆς. μηδὲν γοῦν οὗτος πρὸς φόβον ἕτερον ἐνάγειν ἢ τὴν τοῦ θεοῦ δευτέραν εἰδὼς παρουσίαν, ταύτην ἐκεῖσε καθυπέγραψεν, καὶ τοὺς δικαίους ἐντεῦθεν τὰ βραβεῖα τῶν πόνων ἀπολαμβάνοντας, ἐκεῖθεν δὲ τοὺς πεπλημμεληκότας τοὺς τῶν βεβιωμένων δρεπομένος καρποὺς καὶ πρὸς τὴν ἠπειλημένην κόλασιν ἀπελαυνομένους σφοδρῶς. ταυτ᾽ οὖν, ἐπειδὴ πέρας εἶχεν ἡ γραφή, κατιδών, καὶ δι᾽αὐτῶν τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἐν ἑαυτῷ συλλαβών, καὶ κατηχηθεὶς τὰ καθ᾽ἡμᾶς θεῖα μυστήρια, νυκτῶν ἀωρὶ τοῦ θείου μεταλαγχάνει βαπτίσματος. ἐφ᾽ ᾧ καταφανὴς γεγονὼς τὴν ἐκ παντὸς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καθυφίσταται ἐπανάστασιν, οὓς καὶ μετά τινων ὀλίγων καταπολεμήσας, τὸν τοῦ θείου τύπον σταυροῦ ἐν κόλποις περιάγων αὐτοῦ, τοὺς καταλοίπους οὐκέτι κρύφα, πάντα δὲ ἀναφανδὸν ἐποίησε καὶ αὐτοὺς ἐπιθυμοῦντας Χριστιανούς. ἐπεὶ γοῦν μετετέθη πρὸς θεοσέβειαν, γράφει δὴ πρὸς τὴν δέσποιναν περὶ γῆς, πλήθει στενούμενος τῷ ἑαυτοῦ, καὶ ἀξιοῖ παρὰ ταύτης παρρησιαστικώτερον ὡς ἤδη ἓν ἀλλ᾽οὐ δύο ὄντων αὐτῶν, πίστει τε καὶ φιλίᾳ συνδεθέντων τῇ ἀρραγεῖ, καὶ ἑαυτὸν ὑποθήσειν καθυπισχνεῖτο καὶ εἰρήνην ἐργάσασθαι ἀΐδιόν τε καὶ ἀδιάπτωτον. ἡ δὲ εὐμενῶς τε ἤκουσεν αὐτοῦ, καὶ δέδωκεν ἐρήμην οὖσαν τηνικαῦτα τὴν ἀπὸ τῆς Σιδηρᾶς, ταύτης δὴ πότε ὅριον τυγχανούσης Ῥωμαίων τε καὶ αὐτῶν, ἄχρι

Тъй като княз Богорис имал голяма страст към лова, той пожелал да бъдат изобразени [ловни сцени] в някакъв негов дом, в който често отивал, та и нощя, и деня да ги има за наслада на очите. И тъй, понеже бил обладан от такава страст, той повикал някакъв монах живописец от нашите ромеи. Този човек се наричал Методий. Когато той се явил при лицето [на Богорис], последният по божие внушение му заповядал да изобрази не изтребление във война или избиване на животни и зверове, но каквото сам пожелае, като му добавил само това, че би искал зрителите да изпитват страх[1] като гледат, и, заедно с това картината да предизвиква (у тях) удивление. Монахът прочее, знаейки, че нищо друго не събужда толкова ужас, колкото второто божие пришествие, изобразил там именно него: от едната страна как праведниците получават награда за страданията, а от другата страна как грешниците събират плодовете на своя живот и биват прогонвани и насилствено отпращани към очакващото го мъчение[2]. След като картината била свършена и той видял тези неща, той бил обладан от страх пред бога, посветен бил в нашите божествени тайнства и в дълбока нощ приел божественото кръщение[3]. Когато станало известно, че се покръстил, той се намерил пред въстанието на целия свой народ. Като носел на гърдите си изображението на божия кръст, той с помощта на малко хора ги победил, а останалите направил християни не вече тайно, но напълно явно и с тяхно желание[4]. След като [прочее се обърнал към богопочитанието, той писал на императрицата за земя, тъй като бил стеснен поради многочисления [си] народ, и поискал от нея [земя] по-откровено, понеже, свързани чрез вярата и неразривно приятелство, вече те представлявали едно цяло, а не две [страни]. Той обещавал и сам да се подчини и да спазва вечен и ненарушим мир. Тя благосклонно го изслушала и му дала пустата по това време [земя] от Сидера[5], която тогава била граница между ромеи и

[1] Мотивът за обръщане в християнската вяра поради страх и „Страшния съд" се среща няколко пъти у средновековните писатели. В друга форма тази легенда е повторена във връзка с покръстването на Киевския княз Владимир; вж. История культуры древний Руси, II, М.-Л. 1951, стр. 341; общо вж. *C. F. Rogrs*, The Fear of Hell as a means of Conversion, Religion, June, 1935, pp. 37—42; BZ. XXV (1935), p. 462. *I. Dujčev*: Byzantinoslavica, XIII (1952/53), p. 323. Предполагаемото от някои автори тъждество между споменатия тук византийски зограф Методий и Кириловия брат Методий (вж. някои посочвания за това у *Д. Цухлев*, История на българската църква I. София, 1910, стр. 254, бел. 2, няма никакви сериозни основания. [2] От тази легенда, ако й се отдаде известна достоверност, би следвало да се направи извода за проникване на зографи-византийци в България към средата на IX в. [3] Хронистът изтъква, че покръстването ка българския княз станало в тайна, очевидно поради опасение от съпротива на езичниците българи. [4] В другите наши исторически извори много по-убедително са представени събитията във връзка с покръстването и бунта на привържениците на старата езическа вяра: за подробности вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 44—49. [5] Сидера или Демир-капу в Западна Странджа планина; вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 3 и бел. 3, за местонахождението на Сидера срв. и Г. Цанкова - Петкова, пос. съч., стр. 136—139.

τῆς Δεβελτοῦ, ἥτις οὕτω καλεῖται Ζάγορα παρ' αὐτοῖς. οὕτω μὲν οὖν ἅπασα ἡ Βουλγαρία πρὸς εὐσέβειαν μετερρυθμίσθη, θεοῦ πρὸς τὴν οἰκείαν μετακαλεσαμένου γνῶσιν αὐτούς, καὶ οὕτως ἐκ μικρῶν σπινθήρων τε καὶ πληγῶν· καὶ οὕτω γῆς τῆς τῶν Ῥωμαίων ὡς ἄλλης τινὸς ἐπαγγελίας ἀξιωθέντες πρὸς κοινωνίαν ἄρρηκτον καθυπέβαλον ἑαυτούς.

16. *Εἶχε μὲν οὖν οὕτω τὰ κατὰ τὴν δύσιν λαμπρῶς τε καὶ ἐτεθρύλητο πανταχοῦ. ἐφ' οἷς ἀγαλλομένη ἐκείνη, καὶ οἷον τρόπαια ἐπιθεῖναι μείζω δι' ἐφέσεως ἔχουσα, καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἀνατολὴν Παυλικιανοὺς ἐπειρᾶτο μετάγειν ὡς βούλοιτο πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἐξαιρεῖν καὶ ἀπ' ἀνθρώπων ποιεῖν· ὃ καὶ πολλῶν κακῶν τὴν ἡμετέραν ἐνέπλησεν* (pp. 162,3—165,16).

българи, до Дебелт[1]. Тази земя била наричана (от тях) Загора[2]. По този начин цяла България преминала към благочестието, след като бог ги призовал да го познаят, и то чрез такива малки искри и напасти. И така, след като били удостоени с ромейска земя като с друга обетована земя, те се подчинили да бъдат в неразривна общност.

16. И тъй в такова блестящо положение били работите на Запад и [за тях] се говорело навсякъде. Възрадвана от това и силно желаейки да прибави по-големи победи, императрицата се опитала да изпълни желанието му [именно] да привлече павликяните, [които живеели на Изток] към благочестието или пък да ги унищожи и премахне от лицето на земята[3]. Това изпълнило нашата страна с големи злини.

10. De pace inter Bulgaros Romanosque orta

IV, 25. *Αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν βασιλικῶν τεσσάρων ταγμάτων καὶ τῶν Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας στρατηγῶν (καὶ γὰρ εἰρηνευόντων τῶν Βουλγάρων νόμος ἦν αὐτοῖς μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν συγκινδυνεύειν καὶ συστρατεύειν) τὸ δυτικὸν μέρος κατείληφεν, ἔχων καὶ τὸ θέμα τῶν Θρακησίων μεθ' ἑαυτοῦ* (p. 181,15—20).

10. Мир на българите с Византия

IV, 22. [Петрона[4]] заедно с четирите императорски отреди и със стратезите на Тракия и Македония (защото за тях бил закон, когато съществувал мир с българите, те да споделят опасността и да воюват редом с източните войски) завзел западната част, вземайки със себе си и темата на Тракезийците.

11. De Basilii Macedonis origine

V, 4. *Ἦν δὲ μέχρι τότε τὸ γένος τῶν ἀπογόνων Ἀρσάκου κατ' ἰδίαν ὥσπερ φατρίαν συνεστηκός, εἰ καὶ ταῖς ἐπιγαμίαις πολλάκις τοῖς ἐγχωρίοις συνανεκιρνᾶτο, ἐν Ἀδριανουπόλει κεκτημένον τὴν οἴκησιν. ἐπεὶ δὲ Κροῦμος ἐκεῖνος, ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, εἰς τὰς πρὸς Ῥωμαίους ἐξυβρίσας σπονδὰς πολέμιον χάρακα τῇ Ἀδριανουπόλει ἐβάλετο, καὶ χρόνον προκαθίσας συχνὸν ὁμολογίᾳ ταύ-*

11. Произходът на Василий Македонец

V, 4. Дотогава родът на потомците на Арсак[5], който обитавал в Адрианопол, образувал нещо като особено племе, въпреки че често се смесвал чрез бракове с местните жители. След като известният Крум, владетел на българите, нарушил договора с ромеите и обградил Адрианопол с вал за военни действия[6], той престоял продължително време и

---

1 Римската колония Flavia Pacis Deulthensium или Colonia Deultus продължила съществуването си и през ранното средновековие; днес развалини при с. Дебелт, Бургаско. Срв. *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 261 бел. 1. 2 *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 3, предполага, че с това име е означена областта между вододела на Сакар-планина към Странджа и пограничния окоп Еркесия. Допълнително вж. у *Г. Цанкова-Петкова*, О территории болгарскаго государства в VII—IX вв., ВВр., т. XVII (1960), стр. 136—137. 3 Подробности за войната против павликяните в Мала Азия, към арабската граница, вж. у *А. А. Vasiliev*, Byzance et les Arabes. I. La dynastie d'Amorium, Bruxelles, 1935, p. 227 sq. 4 Става дума за византийския пълководец Петронас, брат на кесаря Варда и на императора Теодора, стратег на темата на Тракезийците (Западна Мала Азия) За него и борбите му с арабите в Мала Азия вж. *Vasiliev*, op. cit., p. 233; *Ostrogorsky*, History, pp. 194, 202; *Златарски*, пос. съч., стр. 20, 21. В нашия извор има неясна хронология на събитията. В действителност поражението, нанесено на арабите от Петрона, се датира не след покръстването на българите (септември 865 г.), а на 3 септември 863 г.; вж. *Ostrogorsky*, op. cit., p. 202, *Златарски*, пос. съч., стр. 20. В такъв случай посочването на Продължителя на Теофан за съществуването на мирни отношения трябва да се свърже с постигнатото споразумение между императрица Теодора и Бориса, а не със сключения в 864 г. „дълбок мир". 5 Съставителят на Vita Basilii, император Константин VII Багренородни (913—959), с цел да прослави своя дядо и основател на Македонската династия, го представя като потомък на арменската династия на Арсакидите. По въпроса за произхода на император Василий I вж. главно: *А. А. Васильев*, Происхождение императора Василия Македонянина. ВВр., XII (1906), стр. 148—165; *N. Adontz*, L'âge et l'origine de Basile I. Byzantion, VIII (1933), pp. 775—500 — IX (1934), pp. 223—260. 6 Отнася се за превземането на Одрин от българите през юли 813 г.; за подробности вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 276 и сл.

την διὰ τὴν τῶν ἀναγκαίων ἔνδειαν παρεστήσατο, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας μετὰ καὶ Μανουὴλ τοῦ ἀρχιερέως τῆς τοιαύτης πόλεως εἰς Βουλγαρίαν μετήγαγε, συνέβη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς τοῦ Βασιλείου γεννήτορας, ἔτι τοῦτον ἐν τοῖς σπαργάνοις ἔχοντας, εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων ἀπαχθῆναι γῆν· ἔνθα θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς καὶ ὁ σὺν αὐτῷ λαὸς πολλοὺς τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν μετήγαγον τοῦ Χριστοῦ (οὔπω γὰρ ἦν τὸ ἔθνος μετηνεγμένον πρὸς τὴν εὐσέβειαν) καὶ πολλαχοῦ τὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας κατεβάλοντο σπέρματα, τῆς ἐθνικῆς τοὺς Σκύθας πλάνης μεθέλκοντες καὶ πρὸς τὸ τῆς θεογνωσίας μετάγοντες φῶς. ἐφ᾽οἷς πρὸς ὀργὴν κατ᾽αὐτῶν κινηθεὶς Μουτράγων ὁ τοῦ Κρούμου διάδοχος αὐτόν τε τὸν ἱερώτατον Μανουὴλ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἐνδεικνυμένους, ὡς οὐκ ἴσχυσε πειράσας ἀποστῆναι Χριστοῦ, μετὰ πολλὰς αἰκίας τῷ διὰ μαρτυρίου θανάτῳ παρέπεμψεν, καὶ οὕτω συνέβη πολλοὺς τῶν τοῦ Βασιλείου συγγενῶν μαρτυρικῆς εὐκλείας τυχεῖν, ὡς μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν σεμνότητος αὐτὸν ἀμοιρεῖν. ἄρτι δὲ ἐπισκεπτομένου θεοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔξοδον αὐτοῖς πρυτανεύοντος (ὁ γὰρ τῶν Βουλγάρων ἄρχων μὴ δυνάμενος ἐπὶ πολὺ πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀνταγωνίζεσθαι πάλιν εἰς ὑπόπτωσιν ἔνευεν), ἐν τῷ ἐπισυνάγεσθαι πρὸς τὸν ἄρχοντα τὸν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀπολύεσθαι μέλλοντα λαὸν τῶν Χριστιανῶν, ἰδὼν τὸν παῖδα Βασίλειον τῇ τε μορφῇ ἐλευθέριον καὶ χαρίεν ὑπογελῶντα καὶ περισκαίροντα πρὸς ἑαυτὸν ἐφειλκύσατο, καὶ μῆλον θαυμαστὸν τῷ μεγέθει ἐπέδωκεν. ὁ δὲ παῖς ἀκάκως καὶ θαρραλέως τοῖς τοῦ ἄρχοντος ἐπερειδόμενος γόνασιν ἐν τῷ ἀπλάστῳ ἤθει τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπεδείκνυτο, ὡς ἐπλαγῆναι μὲν τὸν ἄρχοντα, διαγριαίνεσθαι δὲ λεληθότως τὴν δορυφόρον τάξιν αὐτοῦ.

поради (настъпилата) оскъдица на храни завладял го чрез капитулация. Той отвел в България всички, които се намирали в него, заедно с Мануил[1—2], архиерея на този град. Случило се, че заедно с другите били отведени в българската земя също и родителите на Василий заедно с него, който бил още пеленаче. Запазвайки и там непокварена християнската си вяра, дивният този епископ и народът, който бил с него, привели към истинската Христова вяра мнозина от българите (защото този народ тогава още не е бил приел благочестието) и посели на много места семената на християнското учение, като откъсвали скитите от езическата заблуда и ги довеждали към светлината на богопознанието. Поради това, разгневен против тях, Муртагон, приемникът на Крум, след като не успял в опита си да ги убеди да се отрекат от Христа, подир големи мъчения предал на мъченическа смърт и самия пресвети Мануил и мнозина, които се проявили в това дело. Станало така, щото мнозина от сродниците на Василий се удостоили с мъченическа слава, та той да не бъде непричастен и в това величие. След това бог се смилил над своя народ и му дал възможност да напусне страната (защото владетелят на българите, като не можел да се бори продължително време против ромейските войски, отново склонил да се подчини). Когато християнският народ, който щял да бъде пуснат (да се върне) в собствената си земя[3], бил заведен при владетеля, той видял детето Василий, с благородно лице, любезно усмихнато да подскача наоколо, привлякъл го при себе си и му дал чудно голяма ябълка. Детето незлобиво и свободно се облегнало на колената на владетеля, като чрез невинния си нрав показало своето благородство, тъй че владетелят се учудил, а неговата дружина от копиеносци вътрешно се раздразнила.

5. *Ἀλλ᾽ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, ἐξῆλθεν εὐμενείᾳ θεοῦ πρὸς τὰ οἰκεῖα ἅπας ὁ ἀπαχθεὶς ὡς αἰχμάλωτος λαὸς τῶν Χριστιανῶν, συνεξῆλθον δὲ καὶ οἱ τοῦ Βασιλείου γονεῖς, τὸν φίλτατον αὐτοῖς παῖδα προσεπαγόμενοι* (pp. 216,9—218,2).

5. Но нека кажа накратко онова, което е станало междувременно. По божие благоволение целият отвлечен в плен християнски народ се завърнал в земята си. Завърнали се заедно с другите и родителите на Василий, които водели със себе си прелюбимото си дете.

[1—2] Нарочно упоменание за него вж. у *Delehaye*, Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae, Bruxellis, 1902, pp. 414—416. [3] Сиреч Византия; срв. ***Moravcsik***, Byzantinoturcica, p. 280.

12. Basilius Macedo cum Bulgaro quodam luctat

V, 12. *Κατὰ δέ τινα τῶν ἡμερῶν Ἀντίγονος ὁ πατρίκιος καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν κλητόριον ἐν ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις, αἳ κατὰ τὴν πλησιάζουσαν τοῖς βασιλείοις αὐλήν, ᾠκοδόμησε καὶ πολυτελὲς ἐσκευάσατο, ἑστιάτορα καὶ δαιτυμόνα τὸν οἰκεῖον πατέρα Βάρδαν ποιούμενος. ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς μείζονας τῆς συγκλήτου καὶ τοὺς οἰκείους παραλαβὼν καὶ τοὺς συνήθεις πρὸς τὴν εὐωχίαν ἀπῄει, συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς ἀπὸ Βουλγαρίας φίλους, συνήθως κατὰ τὸν τότε καιρὸν τῇ βασιλευούσῃ ἐνδιατρίβοντας. παρῆν δὲ τῇ ἑστιάσει καὶ Θεόφιλος ὁ τοῦ Βασιλείου κύριος οἷα συγγενὴς καὶ αὐτὸς τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ πατρίκιος, ὁ τοῦ καθ᾽ἡμᾶς λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ ἄκρου καὶ ἀδωροτάτου περιφανῶς πατρικίου Θωμᾶ πατήρ. οἱ δὲ Βούλγαροι ἀεί πως οἰηματίαι καὶ καυχηματίαι τυγχάνοντες, ἐπεὶ ἔτυχον τότε μεθ᾽ἑαυτῶν ἔχοντες Βούλγαρον ἐπ᾽ἀνδρίᾳ σεμνυνόμενον σώματος καὶ ἄκρον ἐν παλαισμοσύνῃ ὑπάρχοντα, ὃν οὐδεὶς σχεδὸν μέχρι τότε τῶν προσπαλαιόντων κατέβαλεν, οὐκ ἀνεκτὸν ἐδόκουν ἐπ᾽αὐτῷ φρονεῖν ἀλλ᾽ὑπὲρ τὸ μέτρον ἠλαζονεύοντο. τοῦ δὲ πότου προϊόντος καὶ θυμηδίας χορευούσης κατὰ τὴν τράπεζαν, λέγει ὁ μικρὸς ἐκεῖνος Θεόφιλος πρὸς τὸν Καίσαρα ὅτι ἔχω, δέσποτα, ἄνθρωπον ὃς ἐὰν κελεύῃς ἵνα παλαίσῃ μετὰ τοῦ περιβοήτου τούτου Βουλγάρου. μέγιστον γὰρ ὄνειδος τοῦτο Ῥωμαίοις, καὶ οὐδεὶς ὑποίσει τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν, εἰ αὖτος ἀκαταγώνιστος ἐν Βουλγαρίᾳ παραγένηται. τοῦ δὲ Καίσαρος γενέσθαι προστάξαντος, ὁ προμνημονευθεὶς Κωνσταντῖνος πατρίκος, σφόδρα φιλίως πρὸς τὸν Βασίλειον διακείμενος ἅτε καὶ αὐτοὺς ἐξ Ἀρμενίων ἕλκων τὸ γένος, ἐπεὶ δίυγρον εἶδε τὸν τόπον ἐν ᾧ διαγωνίζεσθαι ἔμελλον, καὶ ἐδεδόκει μή πως ὀλισθήσῃ τυχὸν ὁ Βασιλείος, αἰτεῖ προτροπὴν γενέσθαι παρὰ τοῦ Καίσαρος ἐκ ξύλων ἐπιρρανθῆναι πρίσμα κατὰ τὸ ἔδαφος. οὗ γενομένου συμπλακεὶς τῷ Βουλγάρῳ ὁ Βασίλειος, καὶ θᾶττον συμπιέσας καὶ περισφίγξας αὐτόν, ὡσεὶ δεσμόν τινα χόρτου κοῦφον καὶ ἄψυχον ἢ ἐξ ἐρίου πόκον ξηρόν τε καὶ ἐλαφρόν, οὕτω ῥαδίως αὐτὸν ἐπάνω τῆς*

12. Борба на Василий Македонец с един българин

V, 12. Един ден патрицият и доместик на схолите Антигон[1] устроил и бляскаво приготвил угощение в императорските жилища, които се намират до близката до дворците зала. Той поставил баща си Варда[2] за домакин и уредник на пиршеството. Кесарят взел първенците на сената, приближените си и приятелите и отишъл на угощението. Той взел също и приятелите от България[3], които тогава обикновено се намирали в столицата. На угощението присъствувал и Теофил[4], господарят на Василий, защото и той бил сродник на кесаря [Варда], а също и патриций Константин, бащата на нашия логотет на дрома[5] патриций Тома, прочут със своите познания по философия и със своята голяма неподкупност. Българите винаги били някакси високомерни и самохвални. Случайно тогава с тях бил един българин, прочут с телесната си сила и превъзходен в борба, когото почти никой от дотогавашните борци не можал да пребори. Затова те не смятали да бъдат скромни, но се хвалели прекомерно с него. Когато на трапезата пиенето и веселието се засилило, дребният на ръст Теофил казал на кесаря: „Имам, господарю, такъв човек, който, ако заповядаш, може да се пребори с този прочут българин. Защото това е голяма обида за ромеите и никой не ще може да понесе самохвалството им, ако този си отиде в България, без да бъде победен." Кесарят заповядал да стане това. Споменатият патриций Константин, тъй като сам произхождал от арменски род, бил много приятелски разположен към Василий. Понеже видял, че мястото, гдето щели да се борят, било мокро и се страхувал да не би Василий някак случайно да се подхлъзне, поискал от кесаря да заповяда да бъдат посипани по земята дървени стърготини. След като било сторено това, Василий се хванал на борба с българина, бързо го стиснал и стегнал подобно на някаква лека и бездушна връзка сено или пък сухо и леко руно вълна, така лесно го дигнал над трапезата и го

[1] Патрицият и доместик на схолите Антигон, син на кесаря Варда (вж. *Theoph. Contin.*, p. 180, 2—4; p. 205, 10—11) бил роден към 854—55 г. С титлата доместик на схолите се назовавал началникът на гвардейски отред при императорския двор. [2] Братът на императрица Теодора и вуйчо на Михаил III, кесарят Варда, бил убит от Василий I на 21 април 865 г.; срв. *Ostrogorsky*, History, p. 194. [3] Под *τοὺς ἀπὸ Βουλγαρίας φίλους* трябва да се разбират пребиваващите в Цариград български пратеници, както те биват обозначавани често в Клитрология на Филотей. Срв. Гръцки извори, т. IV, срв. 124. [4] Наричан Тесфилица Образования, сродник на Кесаря Варда и император на Михаил III (вж. *Theoph. Cont.*, p. 224, 20 sqq.), при когото Василий постъпил първоначално на служба. [5] Византийският „логотет на дрома" е изпълнявал приблизително функциите на външен министър в империята. Разпореждал се с пощенските съобщения, службата на дипломатическите куриери и приемането на чуждите пратеници. Срв. *Bréhier*, Les institutions, p. 120.

τραπέζης μετεωρίσας ἀπέρριψεν. τοῦ δὲ γεγονότος οὐδεὶς τῶν παρόντων ἦν ὃς οὐ περιεῖπε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Βασίλειον. ἐκπλαγέντες δὲ καὶ οἱ Βούλγαροι τὴν περιουσίαν τῆς εὐχερείας τε καὶ δυνάμεως ἔμειναν ἐνεοί. ἀπ᾽ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας ἤρξατο ἐπὶ πλέον ἡ τοῦ Βασιλείου φήμη εἰς πᾶσαν τὴν πόλιν διαφοιτᾶν, καὶ τοῖς ἁπάντων διεφέρετο στόμασιν, ἀπόβλεπτος ἤδη καθεστηκώς (pp. 229,1—230,15).

захвърлил. Когато станало това, нямало човек от присъствуващите, който да не похвали Василий и да не се учуди. Също и българите се смаяли от огромната му сръчност и мощ и занемели. От този ден славата на Василий започнала все повече да се носи по цялата столица. Той станал вече прочут и за него говорели всички[1].

13. Basilius Bulgaris archiepiscopum episcoposque mittit

V, 96. *Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τὸ Βουλγάρων γένος εὑρίσκεται διαγεγονώς. τὸ γὰρ τοιοῦτον ἔθνος, εἰ καὶ πρὸ τούτου τὴν πρὸς εὐσέβειαν μεταβολὴν εἰσδέξασθαι ἔδοξε καὶ πρὸς τὸν χριστιανισμὸν μετελθεῖν, ἀλλ᾽ὅμως ἀπαγὲς ἦν ἔτι πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀνίδρυτον, ὡς ὑπὸ ἀνέμου φύλλα ῥᾳδίως σαλευόμενον καὶ μετακινούμενον. ἀλλὰ ταῖς τοῦ βασιλέως συχναῖς παραινέσεσι καὶ ταῖς λαμπραῖς δεξιώσεσιν, ἔτι δὲ καὶ ταῖς μεγαλοψύχοις φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς, ἀρχιεπισκοπόν τε πείθεσθαι καταδέξασθαι καὶ ἐπισκόποις καταπυκνωθῆναι τὴν χώραν ἀνέχεται· καὶ διά τε τούτων διά τε τῶν ἐξ ὀρέων τε καὶ τῶν σπηλαίων τῆς γῆς μετακληθέντων καὶ ἐκεῖσε παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντων, τῶν εὐσεβῶν μοναστῶν, τά τε πατρῷα ἤθη καταλιμπάνει καὶ ὁλόκληρον τῷ Χριστῷ σαγηνεύεται* (pp. 342,7—342,19).

13. Василий изпраща на българите архиепископ и епископи

V, 96. Същото откриваме, че е станало и с народа на българите. Защото този народ, ако и да изглеждаше, че още преди това се е обърнал към благочестието и е преминал към християнството, въпреки това обаче още не бил утвърден и установен в доброто и бил лесно разклащан и раздвижван подобно на листа от вятъра. Обаче поради честите увещания и бляскавите приеми, а още повече поради великодушните почести и дарове на императора[2], те се съгласили да приемат да се подчиняват на архиепископ[3] и да се изпълни страната [им] с епископи[4]. И както чрез тях, така и чрез благочестивите монаси[5], които били призовани из планините и из земните пещери и били изпратени там от императора, [българският народ] изоставил бащините си обичаи и целокупно се отдал на Христа.

14. De bello inter Bulgaros Romanosque a. 894—896 gesto

VI. 9. *Ἀγγελία δὲ κατέλαβεν ὡς ὁ ἄρχων Συμεὼν Βουλγαρίας βούλεται κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύσασθαι, πρόφασιν ἔχων τῆς μάχης ταύτην. εὐνοῦχον εἶχε δοῦλον ὁ βασιλεοπάτωρ Ζαούτζας· Μουσικὸς ἦν ὄνομα ταύτῳ. οὗτος συνεφιλιώθη ἀνδράσιν ἐμπορικοῖς καὶ φιλοκερδέσι καὶ φιλοχρύσοις, ἐξ Ἑλλάδος οὖσι, Σταυρακίῳ τε καὶ Κοσμᾷ· οἳ*

14. Войната между българи и ромеи в 894—896 г.

VI, 6. Пристигнала вест, че князът на България Симеон[6] възнамерявал да се отправи на поход против ромеите. Повод за войната било следното. Василеопаторът Зауца[7] имал роб скопец на име Мусик. Той се сприятелил със Ставракий и Козма, които произхождали от Елада, търговци, жадни за печалба и сребролюбци. Желаейки да пече-

[1] Разказът, в чиято достоверност биха могли да се изкажат известни съмнения, е използуван, за да се отдаде прослава на Василий I. [2] Т. е. Василий I. [3] Продължителят на Теофан смята, че истинското утвърждаване на християнството в българската държава е настъпило след поставянето на архиепископ като глава на българската църква, именно след 870 г. Въз основа на новооткрит български препис на „Чудото на св. Георги с българина (вж. Ив. Снегаров, Неизвестен досега препис от разказа „Чудо с българина Георги". ИИБИ, III—IV, 1951, стр. 295—296) трябва да се приеме, че първи български архиепископ е бил Стефан, а не Йосиф (*Златарски*, пос. съч., стр. 206 и сл.). [4] Списък на българските епископии непосредствено след покръстването вж. у *Златарски*, пос. съч., стр. 208 и сл. [5] От думите на византийския хронист трябва да се заключи, че за първи епископи в българските земи са били изпратени от Цариград византийски духовни лица, монаси. Това известие отговаря в общ смисъл на сведението на „Чудото на св. Георги", според което след покръстването княз Борис довел (разбира се, от Византия) не само архиепископ Стефан, но и **иины учителе и казателе**; вж. *Снегаров*, пос. соч., стр. 295; Б. *Ангелов*, Старославянски текстове. ИИБЛ, III (1955), стр. 171. [6] Цар Симеон (893—927). За събитието вж. подробно у *Златарски*, пос. съч., стр. 283 сл. [7] Стилиан Зауна, баща на втората жена на император Лъв VI (886—912) Зоя бил удостоен поради това с титлата василеопатор „баща на императора"; за тази титла вж. *Bréhier*, op. cit., pp. 33 и 2, 128, 135, 136, 355; срв. и *А. П. Каждан*: Две византийские хроники X века. М., 1959. стр. 88, бел. 3; стр. 87, бел. 2. стр. 93 бел. 11 и др.

τινες μεσιτείᾳ τοῦ Μουσικοῦ κερδαίνειν βουλόμενοι τὴν μετὰ Βουλγάρων πραγματείαν ἐν τῇ πόλει ἐν Θεσσαλονίκῃ μετέστησαν, κακῶς κουμερκεύοντες τοὺς Βουλγάρους. τῶν δὲ Βουλγάρων ταῦτα τῷ Συμεὼν ἀναγγειλάντων αὐτὸς δῆλα ταῦτα τῷ βασιλεῖ κατέστησε Λέοντι. ὁ δὲ πάντα ὡς λῆρον ἐλογίζετο, τῇ πρὸς Ζαούτζαν προσπαθείᾳ νικώμενος. μανεὶς οὖν ὁ Συμεὼν ἦρε κατὰ τῶν Ῥωμαίων τὰ ὅπλα. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Κρηνίτην ἀποστέλλει κατ' αὐτοῦ στρατηλάτην ὄντα, λαῷ πολλῷ καὶ ἄρχουσι καθοπλίσας αὐτόν. συμβολῆς δὲ ἐν Μακεδονίᾳ γενομένης ἡττῶνται Ῥωμαῖοι, καὶ κατασφάττεται αὐτός τε ὁ Κρηνίτης καὶ ὁ Ἀρμένος Κουρτίκης καὶ ἄλλοι πολλοί. ἐπεὶ δὲ καὶ Χαζάρους κατέσχεν ὁ Συμεὼν τῶν ἐκ τῆς ἑταιρείας τοῦ βασιλέως Λέοντος, τὰς αὐτῶν ῥῖνας ἀποτεμὼν εἰς αἰσχύνην τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ πόλει ἀπέστειλεν· οὓς ἰδὼν ὁ βασιλεύς, καὶ θυμοῦ πλησθείς, Νικήταν τὸν ὀνομαζόμενον Σκληρὸν ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ μετὰ δρομώνων ἐξαπέστειλεν, δοῦναι δῶρα τοῖς Τούρκοις ὥστε τὸν Συμεὼν καταπολεμῆσαι. ὁ δὲ τούτοις συντυχὼν καὶ πείσας κατὰ Συμεὼν ὅπλα ἄρασθαι, ὁμ ήρους λαβὼν παρ' αὐτῶν πρὸς βασιλέα ὑπέστρεψεν. ὁ δὲ βασιλεὺς διά τε γῆς καὶ θαλάττης διέγνω τοὺς Βουλγάρους πολεμεῖν. καὶ διὰ μὲν θαλάσσης Εὐστάθιον δρουγγάριον ἀποστέλλει, διὰ γῆς ἐ πατρίκιον Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν, δομέστικον τῶν σχολῶν μετὰ τὴν τελευτὴν Ἀνδρέου γενόμενον. ὧν μέχρι Βουλγαρίας καταλαβόντων, ὁ βασιλεὺς τὸν κυαίστωρα Κωνσταντινάκιν πρὸς Συμεὼν ἐξαπέστειλεν, ἔτι τὴν εἰρήνην στέργων καὶ βουλόμενος σπείσασθαι πρὸς αὐτόν· ὃν Συμεὼν κατασχὼν ἐν φρουρᾷ κατακλείει, δόλῳ πρὸς αὐτὸν ὑποπτεύσας παραγενέσθαι. τοῦ Συμεὼν οὖν ἐπὶ τὸ στράτευμα

лят [повече], чрез посредството на Мусик те преместили тържището с българите от столицата в Солун и облагали българите с потежки търговски мита[1]. Когато българите съобщили това на Симеон, той уведомил император Лъв[2]. Заслепен от пристрастието си към Зауца, той сметнал всичко това за дреболия. Симеон се разгневил и вдигнал оръжие против ромеите. Императорът изпратил против него Стратилат Кринит[3], след като му дал много войска и военачалници. Станало сражение в Македония и ромеите претърпели поражение. Убит бил самият Кринит, арменецът Куртик и мнозина други. Понеже Симеон пленил и хазари от дружината на император Лъв, отрязал им носовете за позор на ромеите и ги изпратил в столицата. Когато императорът ги видял, изпълнил се с гняв. Той изпратил с дромони[4] в река Дунав Никита, наричан Склир, да даде дарове на турките[5], за да почнат война против Симеон. Склир се срещнал с тях и ги убедил да вдигнат оръжие против Симеон, взел от тях заложници и се завърнал при императора. Императорът решил да воюва против българите по суша и по море. По море той изпратил друнгария[6] Евстатий, а по суша патриция[7] Никифор Фока, който след смъртта на Андрей[8] станал доместик на схолите. Когато те стигнали до България, императорът изпратил при Симеон квестора[9] Константинаки, тъй като все още скъпял за мира и желаел да сключи договор с него. Симеон го задържал и го затворил в тъмница, понеже заподозрял, че дошъл при него за измама. Докато прочее Симеон бил зает

1 Във връзка с оцетяването на търговските интереси на българската държава като причина за избухване на българо-византийската война през 894—896 г. вж. специално *G. I. Bratianu*, Le commerce bulgare dans l'Empire byzantin et le monopole de l'empereur Léon VI à Thessalonique. Сборник в памет на проф. П. Ников — ИБИД, XVI—XVIII (1940), стр. 30—36. 2 Император Лъв VI (886—912). 3 Тук става дума за византийския пълководец Никита Кринит; вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 288, бел. 4. Други посочвания за представители на този арменски род във Византия вж. у *Const. Porphyrogenitus*, De adm. imperio, ed. Moravcsik, cap. 43, 137, 170, 172, 177; cap. 50, 39, 47, 53. 4 Военни византийски кораби, с един ред гребци; вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 407. 5 Сиреч маджарите; срв. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 321—322. 6 С тази титла се обозначават обикновено началниците на византийската флота; вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 126, n. 127. 7 Титлата патриций била давана във Византия като почетна титла, без да се свързва с определена длъжност, но носела известни привилегии: вж. *Bréhier*, op. cit., pp. 102—103, 107 и др. За Никифор Фока, дядо на император Никифор II Фока (963—969) вж. сведения у *H. Grégoire*, La carrière du premier Nicéphore Phocas, *Προσφορὰ εἰς Στ. Κυριακίδην*, Θεσσαλονίκη 1953, pp. 232—254. — *Idem*, Héros épiques méconnus, La Nouvelle Clio, IV (1952), p. 378 sq; *Fr. Dölger*: BZ, XLVII (1954), pp. 226/7; *Златарски*, пос. съч.; стр. 294 и сл.; 317 и бел. 1.—*Каждан*, пос. съч., стр. 96 бел. 15; 99 бел. 13. 8 Споменатият тук Андрей бил византийски пълководец от „скитски" (*Theoph. Cont.* ib., p. 284, 9 sq.: ὁ ἐκ Σκυθῶν), сиреч славянски, вероятно българо-славянски произход. Като доместик на схолите бил обвинен, че държи страната на бъдещия император Лъв VI, загубил длъжността си и бил заместен от Стилист. Но когато този претърпял поражение, Андрей отново бил назначен за доместик. Вж. *G. Monachus* (*Cont.*), ed. Bonn. p. 847. 10—14. През 878 г. той изпълнявал длъжността подстратег на тема Опсикион в Мала Азия. Вж. *Genesius*, ed. Bonn., p. 115, 1—5, го характеризира като човек „мъдър, изкусен и храбър". За него вж. и *Ив. Дуйчев*: ИИБИ, VII (1957), стр. 252. Точната дата на смъртта му и съответно на назначението на Никифор Фока не е известна. 9 Титлата „квестор" (Quaestor sacri palatii) е била давана на надзорника или началника на службите при византийския императорски двор със съответни функции и надзор над чужденците в столицата. Вж. *Bréhier*, op. cit., pp. 120, 158, 193, 225 и др. За пратеничеството на Константинаки при княз Симеон срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 295 и сл.

Νικηφόρου ἀσχολουμένου, οἱ Τοῦρκοι καταδραμόντες πᾶσαν τὴν Βουλγαρικὴν ἐληΐσαντο γῆν. ὁ Συμεὼν ἐκμαθὼν κατὰ τῶν Τούρκων ἐτράπετο. οἱ δὲ ἀντιπεράσαντες πόλεμον πρὸς Βουλγάρους συμβάλλουσι καὶ νικῶσι τούτους κατὰ κράτος, ὡς μόλις τὸν Συμεὼν ἐν τῇ Δίστρᾳ περισωθῆναι. ᾐτήσαντο οὖν οἱ Τοῦρκοι τὸν βασιλέα τοὺς Βουλγάρων αἰχμαλώτους ὠνήσασθαι· ὃ δὴ καὶ πεποίηκεν, τοὺς πολίτας ἐξαποστείλας εἰς τὴν τούτων ἐξωνήσιν. ὁ δὲ Συμεὼν δι᾽Εὐσταθίου δρουγγαρίου τὸν βασιλέα περὶ τῆς εἰρήνης ἱκέτευεν· πρὸς ἣν ὑπεῖξεν ὁ βασιλεύς, καὶ τὸν Χοιροσφάκτην Λέοντα πρὸς τὸ ταύτην ποιήσασθαι ἐξαπέστειλεν. ὁ δὲ δομέστικος Νικηφόρος καὶ ὁ δρουγγάριος Εὐσταθιος ὑποστρέψαι μετὰ λαοῦ ἐκελεύσθησαν. Λέοντα δὲ Χοιροσφάκτην οὐδὲ λόγου ἠξίωσεν ὁ Συμεών, ἀλλ᾽ἐν εἱρκτῇ ἐστραγγαλίσατο. ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τῶν Τούρκων πάντας κατέσφαξεν, μὴ δυνηθέντας παρὰ Ῥωμαίοις βοήθειαν δέξασθαι. ὑποστρέψας δὲ ἐπὶ τῇ νίκῃ γαυριῶν πρὸς τὸν Λέοντα ἔφη „εἰ μὴ πρότερον πᾶσαν τὴν αἰχμαλωσίαν Βουλγάρων λάβω, εἰρήνην οὐ ποιῶ“. ἐπένευσεν οὖν ὁ βασιλεὺς ταύτην ἀποδοῦναι. ἦλθεν οὖν μετὰ Λέοντος ὁ Βούλγαρος Θεόδωρος, οἰκεῖος ὢν τῷ Συμεών, καὶ παρέλαβεν αὐτούς.

против войската на Никифор, турките нахлули и опустошили цялата българска земя. Узнавайки [за това], Симеон се обърнал против турките. Те минали на другия бряг [на реката], завързали сражение с българите и ги победили напълно, така щото Симеон едва се спасил в Дръстър[1]. Турките помолили императора да откупи пленниците българи. Той извършил това: изпратил граждани, за да ги откупят. А Симеон помолил чрез друнгария Евстатий императора за мир. На доместика Никифор и на друнгария Евстатий било заповядано да се завърнат с войската. Симеон обаче не удостоил Лъв Хиросфакт нито с една дума, но го затворил в тъмница. Отправяйки се на поход против турките, той изтребил всичките, тъй като те не можели да получат помощ от ромеите. След като се завърнал горд от победата, той съобщил на Лъв [Хиросфакт][2]: „Не ще сключа мир, ако предварително не получа всички пленници българи“[3]. Императорът се съгласил да ги даде. Прочее заедно с Лъв пристигнал българинът Теодор[4], приближен на Симеон, и ги получил.

10. *Τοῦ δὲ δομεστίκου Νικηφόρου πρὸς τοῦ βασιλέως ἐξόχως ἀγαπωμένου, ὁ βασιλεοπάτωρ Ζαούτζας τοῦτον ὡς δυνάστην προεβάλλετο, γαμικὸν μετ᾽αὐτοῦ ποιῆσαι συνάλλαγμα βουλόμενος. τοῦ δὲ πρὸς τοῦτο ἀπαναινομένου, μήποτε δῷ ὑπόνοιαν τῷ βασιλεῖ Λέοντι, μανεὶς ἐπὶ τούτῳ ὁ Ζαούτζας αὐτίας ἐκίνησε κατ᾽αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦτον μετέστησεν. προεβλήθη δὲ ἀντ᾽αὐτοῦ δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ μάγιστρος Κατακαλών. ἐπὶ πολὺ δὲ σχολάσας ὁ Νικηφόρος αὖθις στρατηγὸς ἐν τῷ τῶν Θρακησίων θέματι προχειρίζεται. πολλὰς δὲ καὶ γενναίας ἀνδραγαθίας διὰ πάσης αὐτοῦ ἐν τοῖς πολέμοις καταπραξάμενος βιοτῆς, καὶ πολλὰ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν στησάμενος τρόπαια, τελευτᾷ τὸν βίον ἐν γήρᾳ καλῷ, υἱοὺς κατα-*

10. Тъй като доместикът Никифор бил твърде много обичан от императора, василеопаторът Зауца го направил велможа, понеже желаел да свърже с него брачни връзки. Той обаче не се съгласил на това, за да даде повод за съмнение у императора Лъв. Разгневен поради тази причина, Зауца повдигнал обвинения против него и го сменил от длъжността. Вместо него за доместик на схолите бил въздигнат магистър Катакалон[5]. След като прекарал много време без длъжност, Никифор отново бил назначен за стратег на Тракезийската тема[6]. През целия свой живот, прекаран във войни, той извършил много и юначни подвизи, спечелил много победи над агаряните и други народи и починал в дълбока старост. Той оставил синове

[1] Античният Durostorum дн. Силистра. Във връзка с това вж. подробно у *П. Мутафчиев*, Съдбините на средновековния Дръстър, Сб. Силистра и Добруджа, I, София (1927), стр. 118 и сл. Събитието се отнася към 895 г. [2] Става дума за византийски дипломат и книжовник Лъв Магистър Хиросфакт (роден към 845—50 г., починал към 919 г.). В неговата преписка са запазени 14 писма, разменени с княз Симеон по време на пратеничеството му в България. За него и текста на преписката вж. *G. Kolias*, Léon Choerosphactès magistre, proconsul et patrice. Biographie, correspondance (texte et traduction). Athènes, 1939, pp. 76—91. — *Златарски*, пос. съч., стр. 302. Срв. ГИБИ, IV, стр. 175—184. [3] Приведеното тук съобщение на Симеон до Лъв Магистър относно връщането на пленниците не съвпада текстуално с никое от трите запазени Симеонови писма, срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 313 и сл. Отнася се вероятно за устно съобщение. [4] Очевидно това е известният от други извори магистър или кавхан Теодор, една от най-видните личности от Симеоновата епоха. За това повече вж. у *Златарски*, пос. съч., стр. 314 бел. 3. [5] Става дума за Лъв Катакалон. За него вж. подробно у *Златарски*, История, I, 2, стр. 318 бел. 1. *Каждан*, пос. съч., стр. 30, 37, 38, 90 бел. 18, 92 бел. 25. [6] Темата на тракезийците е обхващала югозападната област на Мала Азия, на север граничела с тема Опсикион, а на юг с Темата на кивериотите.

λιπὼν Βάρδαν καὶ Λέοντα, ὧν ὁ Βάρδας οἰκειότατος ὢν τῷ βασιλεῖ Λέοντι ἐστέργετό τε καὶ ἠγαπᾶτο καὶ δουλείας ἐξυπηρετεῖτο ταῖς ἀνηκούσαις τῷ βασιλεῖ. ὁ δὲ βασιλεύς, καθὼς εἴρηται, τὸν Κατακαλὼ προχειρισάμενος εἰς δομέστικον κατὰ τοῦ Συμεὼν τοῦτον ἐξαποστέλλει, συνεξαποστείλας αὐτῷ καὶ Θεοδόσιον πατρίκιον καὶ πρωτοβεστιάριον. διαπερασάντων δὲ πάντων τῆς ἀνατολῆς θεμάτων τε καὶ ταγμάτων, καὶ πολέμου μετὰ Βουλγάρων συγκροτηθέντος περὶ τὸ Βουλγαρόφυγον, τρέπονται Ῥωμαῖοι κακῶς, καὶ πάντες ἀπώλοντο· οἷς συναπώλετο καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Θεοδόσιος (pp. 357,12—360,14).

Варда[1] и Лъв[2], от които Варда станал много близък на император Лъв, бил ценен и обичан от него и бил използуван за служби, които били свързани със самия император. Императорът, както се каза, след като назначил Катакалон за доместик, изпратил го против Симеон, изпращайки заедно с него и патриция и протовестиарий Теодоси. Преведени били всички източни теми и отреди и при Българофигон[3] било завързано сражение с българите. Ромеите били зле сразени и всички погинали. Заедно с другите загинал и протовестиарият Теодосий.

15. Notitiae de Bulgaris Saracenisque saeculo X. ineunte

VI, 20. *Τῶν δὲ Βουλγαρικῶν ἐφόδων Ῥωμαίους ἐπιτριβόντων, οἱ ἐξ Ἄγαρ μαθόντες τοῦτο στόλος ἐξῄεσαν ναύμαχος, ἐπιστήσαντες στρατηγὸν Τριπολίτην Λέοντα, Ἀττάλου μὲν ἐξωρμημένον τῆς πόλεως, τῆς δὲ Χριστιανῶν εὐσεβείας ἀποστήσαντα* (p. 366,11—15).

15. Българи и араби в началото на X в.

VI, 20. Когато нападенията на българите измъчвали ромеите, агаряните узнали това[4], изкарали бойна флота и назначили за стратег Лъв Триполит[5], който произхождал от град Атала[6] и бил отстъпник от християнското благочестие.

16. Alexander Gabrielopulium Basilitzamque, slavos ortos, beneficiis ornat

VI, 2. *Ὁ οὖν Ἀλέξανδρος καὶ πάλαι τοῦτο ἔργον ἔχων, τὸ ἁβροδίαιτος εἶναι καὶ τοῖς κυνηγεσίοις προσέχειν διὰ τὰς ὑπεροψίας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λέοντος, καὶ μηδὲν βασιλέως ἔργον διαπράττεσθαι, ἀλλὰ τὸ τρυφᾶν καὶ ἀσελγείαις σχολάζειν ἠγαπηκώς, μονώτατος ἄρξας οὐδὲν γενναῖον ἢ λόγου ἄξιον κατεπράξατο. ἅμα γὰρ τῷ γενέσθαι μονοκράτωρ Ἰωάννην παπᾶν (Λαζάνης τούτῳ ἐπώνυμον) ῥαίκτωρα πεποίηκεν· ὃς καὶ κακῶς τὸ ζῆν*

16. Славяните Гаврилопул и Василица облагодетелствувани от Александър

VI, 2. Прочее Александър[7] и по-рано правел това — да живее разпуснат живот и занимавал се с лов, поради пренебрежително отношение на брат му Лъв към него, не вършел никаква царска работа, но обичал да живее в разкош и да прекарва в разпътство. Но когато започнал да управлява еднолично, не извършил нищо благородно или достойно за споменаване. Щом като станал самодържец, той направил ректор поп Йоана (по презиме Лазанис). След смъртта на Александър загинал злополучно, когато играел на

---

[1] Синът на Никифор Фока, Варда Фока, бил пълководец по времето на Ахелойската битка (август 917 г.) (*Theophanes Contin.*, p. 389, 6—7), през 941 г. бил изпратен да воюва против русите, които, предвождани от киевския княз Игор, нападнали по море Цариград (*ibid.*, p. 424, p. 747 sq.); през декември 945 г. след самостоятелно поемане на властта от Константин VII Багренородни, бил почетен със звание магистър и назначен за доместик на схолите. (*ibid*, p. 436, 5 sq., p. 445, 20—21). За длъжността доместик на схолите, вж. *Guilland*, Etudes sur l'histoire administrative de Byzance. Le domestique des Scholes, REB, VIII (1951), pp. 5—63. [2] Пълководецът Лъв Фока играе значителна роля в българо-византийските войни през първата половина на X в. По време на Ахелойската битка (917 г.) бил доместик на схолите и участвувал в сражението (*Theophanes, Continuatus*, pp. 388, 21, sq. ; *Златарски*, История, I, 2, стр. 385 сл.). След завземането на властта от Роман Лакапин (920 г.) изпаднал в немилост, бил заловен и ослепен (*ibid*, p. 396, 10 sq. ; ср. *Ostrogorsky*, History, p. 233 sq.). [3] Сражението при Българофигон (дн. Баба Ески) станало през лятото на 896 г. За подробности вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 317 и сл. Протовестиариат е бил началник на императорското хранилище на скъпоценни одежди. Вж. *Brehier*, Les institutions, p. 130. [4] Отнася се за събитията през 904 г., когато арабите начело с Лъв Триполит нападнали и превзели Солун (31 юли 904 г.), за което обстойно разказва Йоан Камениат (вж. тук стр. 25). Срв. *Р. А. Наследова*, Две византиские хроники X века, стр. 159 и сл. — *Ostrogorsky* History, p. 228. [5] Лъв Триполит предприемал много нападения срещу византийските владения (до към 921—922 г.). Вж. повече за него у *Р. А. Наследова*, Две византийские хроники, стр. 232—233, бел. 1. [6] Град на южното крайбрежие на Мала Азия в провинция Памфила (дн. Adalia); Вж. *E. Honigmann*, Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches, Bruxelles, 1935, p. 41. [7] По-малкият син на Василий I, Александър, поел императорската власт след смъртта на брат си Лъв VI (12 май 912 г.). За него общо вж. *Ostrogorsky*, History, p. 209 sq. *N. A. Mušmov*, Une monnaie d'argent de l'empereur Alexandre. Byzantion, VI (1931), pp. 99—100.

ἀπέρρηξεν μετὰ θάνατον Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ Ἑβδόμῳ σφαιρίζων. (3) *ὡσαύτως οὖν καὶ Βαβριηλόπουλον καὶ Βασιλίτζην τὸν ἀπὸ Σκλαβισίαν σφοδρῶν κατεπλούτισεν καὶ τοῖς τοῦ παλατίου περιήντλησε χρήμασι. φασὶ δὲ καὶ βεβουλεῦσθαι αὐτὸν πολλάκις τὸν αὐτὸν Βασιλίτζην εἰς βασιλέα προχειρίσθαι, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον τοῦ Λέοντος υἱὸν εὐνουχίσαι· ἥτις βουλὴ καὶ διεσκεδάσθη παρὰ τῶν εὐνοούντων τῷ Λέοντι, ποτὲ μὲν ὡς νήπιός ἐστι ποτὲ δὲ ὡς ἀσθενὴς ὑποτιθεμένων* (pp. 378,18—379,9).

топка в Евдомон[1] Александър щедро обогатил също и Гаврилопул и Василица, който произхождал от Склавиния[2] и разпилял дворцовите средства. Казват, че той често дори замислял да издигне споменатия Василица за император, а Константин, сина на Лъв, да направи скопец. Това желание било осуетено от онези, които били благосклонни към Лъв и които му изтъквали, че [Константин] бил дете, а ту пък, че бил болнав.

17. Alexander pacem cum Bulgaris iunctam rumpit

VI, 6. *Ὁ δὲ ἄρχων Βουλγαρίας Συμεὼν πρέσβεις πρὸς Ἀλέξανδρον ἀξαπέστειλεν περὶ τῆς εἰρήνης, μηνύων ὡς ταύτην ἀσπάζοιτο, καὶ τοῦ φιλοφρονεῖσθαι αὐτὸν καὶ τιμᾶσθαι, ὥσπερ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Λέοντος. ὁ δὲ ἀνοίᾳ καὶ ἀφροσύνῃ κρατηθεὶς τοὺς πρέσβεις ἀτίμως ἐξέπεμψεν, ἀπειλαῖς χρώμενος κατὰ Συμεὼν καὶ καταπλήττειν οἰόμενος. τῆς οὖν εἰρήνης διαλυθείσης ὅπλα κατὰ Χριστιανῶν κινῆσαι Συμεὼν ἐβουλεύετο* (p. 380,5—11).

17. Нарушение на мира между българи и ромеи при император Александър

VI, 6. Владетелят на България Симеон изпратил при Александър пратеници относно мира, като известявал, че би го спазвал, но ако се отнасят към самия него с благосклонност и почит, както е било при император Лъв. Но Александър, обладан от безумие и безразсъдство, отпратил позорно пратениците, отправил заплахи към Симеон и мислел, че ще го уплаши. Мирът прочее бил нарушен и Симеон решил да вдигне оръжие против християните[3].

18. De Basilitza origine Slavo notitia

VI, 7. *Ἀλέξανδρος δὲ ἀριστήσας καὶ οἰνωθεὶς ἐν τοῖς ὑπὸ κύνα καύμασιν κατῆλθεν τῇ τῆς σφαιρᾶς χρήσασθαι παιδιᾷ. ῥομφαίᾳ δὲ θεηλάτῳ πληγεὶς καὶ ἀνελθών, αἵματος αὐτοῦ πολλοῦ ἐκ τῶν ῥινῶν καὶ αἰδοίων καταφερομένου, μετὰ δύο ἡμέρας ἐτελεύτησεν, μηνὶ Ἰουνίῳ ζ', ἡμέρᾳ κυριακῇ, ἰνδικτιῶνος πρώτης, ἐπιτρόπους καταλιπὼν Νικόλαον πατριάρχην καὶ Στέφανον μάγιστρον καὶ Ἰωάννην μάγιστρον τὸν Ἐλαδᾶν καὶ Ἰωάννην ῥαίκτωρα καὶ Εὐθύμιον καὶ τὸν Βασαλίτζην καὶ τὸν Γαβριηλόπουλον, τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ Λέοντος Κωνσταντίνῳ παραδούς* (p. 380,5—19).

18. За славянина Василица

VI, 7. Александър, след като се наял и напил през време на горещините, слязъл да играе на топка. Поразен от божия меч, той се върнал, много кръв изтекла от носа и срамните му части и след два дни починал, на 6 юни, неделя първи индикт. Той предал императорската власт на Константин[4], сина на Лъв, след като оставил за настойници: патриарх Николай[5], магистър[6] Стефан, магистър Йоан Елад, ректор Йоан, Евтимий, Василица и Гавриилопул.

19. Symeon contra Constantinopolim exercitum ducit

VI, 5. *Αὐγούστῳ δὲ μηνὶ Συμεὼν ὁ Βουλγαρίας ἄρχων ἐκστρατεύσας κατὰ Ῥωμαίων σὺν ὄχλῳ*

19. Поход на Симеон срещу Цариград

VI, 5. През месец август[7] Симеон, владетел на България, се отправил на поход против ромеите с голяма войска и стигнал

[1] За цариградския квартал Евдомон (дн. с. Макрикьой) вж. *Janin,* Constantinople byzantine, p. 408. [2] В текста ***Σκλαβισίαν*** очевидно вм. *Σκλαβινίαν*, сиреч на славянските княжества в южната част на Балканския полуостров. В противен случай трябва да се допусне, че Василица е бил потомък на изселените в Мала Азия по времето на Юстиниан II славяни от Солунско, т. н. *Σκλαβησιάνοι* у *Sym. Logoth.*, ed. Muralt, p. 496, 14—15, е посочено, че Василица и Гавриилопул били от славянски произход (*ἀπὸ τοῦ Σκλαβίνων ἔθνους*). Срв. *Златарски,* История, I, 2, стр. 358, бел. 2; ***Наследова,*** пос. съч., стр. 134. [3] Датата на смъртта на Александър (6 юни 913 г.), за която се говори непосредствено след това в текста на Продължителя (*ibid.*, p. 380, 12 sq.), дава основание пратеничеството на Симеон да се датира към началото на 913 г. или пролетта на същата година. Срв. *Златарски,* История, I, 2, стр. 357. ***Златарски,*** п. т., стр. 357—358, смята, че става въпрос за възобновяване на мирния договор между България и Византия от 896 г. ***Наследова,*** пос. съч., стр. 221 и сл., обаче предполага, че мир между България и Византия бил сключен едва през 904 г., което би означавало, че Симеон поискал възобновяване на този мирен договор. *А. П. Каждан,* К вопросу о начале второй болгаро-византийской войны при Симеоне, Славянский архив, М., 1959, стр. 23—29, привежда доказателства в полза на твърдението, че войната започнала още в края на 912 г. [4] Император Константин VII Багренородни от четвъртия брак на Лъв VI със Зоя Карбонопсина, роден през 905 г. [5] Патриарх Николай Мистик (901—907, 912—925). [6] Византийска почетна титла. Срв. *Bréhier,* Les institutions, pp. 123—125. [7] Сиреч август 913 г. Подробно за събитията вж. ***Златарски,*** пос. съч., стр. 364 и сл., стр. 812 и сл.

βαρεῖ κατέλαβεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ δὴ παρακαθίσας αὐτῇ χάρακα περιέβαλεν ἀπό τε Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῆς λεγομένης Χρυσῆς πόρτης, ἐλπίσι μετέωρος ἦν ὡς ἀπονητὶ ταύτην ἑλεῖν. ἐπεὶ δὲ τήν τε τῶν τειχῶν κατέμαθεν ὀχυρότητα τήν τε ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῶν πετροβόλων καὶ τοξοβόλων ὀργάνων ἀσφάλειαν, τῶν ἐλπίδων σφαλεὶς ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδόμῳ ὑπέστρεψεν, εἰρηνικὰς σπονδὰς αἰτησάμενος. τῶν δὲ ἐπιτρόπων ἀσμενέστατα ἀποδεξαμένων, ἀποστέλλει Συμεὼν Θεόδωρον μάγιστρον αὐτοῦ συλλαλῆσαι τὰ τῆς εἰρήνης. ἀναλαβόμενοί τε ὅ τε πατριάρχης Νικόλαος καὶ Στέφανος Ἰωάννης ὁ μάγιστρος τὸν βασιλέα ἦλθον μέχρι τῶν Βλαχερνῶν, καὶ εἰσήγαγον τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Συμεών, καὶ συνεστιάθησαν τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ παλατίῳ. Νικόλαος δέ ὁ πατριάρχης ἐξῆλθε πρὸς Συμεών, ᾧ τινὶ τὴν κεφαλὴν ὑπέκλινε Συμεών. εὐχὴν οὖν ὁ πατριάρχης ποιήσας ἀντὶ στέμματος, ὥς φασί, τὸ ἑαυτοῦ ἐπιρριπτάριον τῇ αὐτοῦ ἐπέθετο κεφαλῇ. δώροις οὖν ἀμέτροις καὶ μεγίστοις φιλοφρονηθέντες ὅ τε Συμεὼν καὶ οἱ τούτου υἱοὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέστρεψαν, ἀσύμφωνοι ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ εἰρήνῃ διαλυθέντες (p. 385,8—24).

до Цариград. Той го обсадил и го заобиколил с окоп от Влахерните[1] до така наречените Златни врата[2], обладан от надежда, че без мъка ще го завладее. След като узнал якостта на стените и сигурната им защита поради множеството тежко въоръжени войници и каменохвъргачните и стрелохвъргачните машини, той, излъган в надеждите си, се завърнал в така наречения Евдомон и поискал да сключи мирен договор. Настойниците приели драговолно това и Симеон изпратил своя магистър Теодор[3] да преговаря относно мира. Патриарх Николай[4], Стефан и магистър Йоан взели императора и отишли до Влахерните[5], въвели двамата сина[6] на Симеон в двореца и обядвали заедно с императора. Патриарх Николай излязъл при Симеон и Симеон преклонил глава пред него. Патриархът прочее, след като прочел молитва, поставил на главата му, както казват, вместо корона собствения си епириптарий[7]. Удостоени с безбройни и преголеми дарове[8], Симеон и синовете му се завърнали в собствената си страна, като се разделили, без да постигнат съгласие по въпросния мир.

20. Basilitza ab aula remotus est

VI, 6. *Τοῦ βασιλέως οὖν Κωνσταντίνου ἅτε παιδὸς ὄντος καὶ τὴν ἰδίαν μητέρα ἐπιζητοῦντος (ἤδη γὰρ ταύτην κατήγαγεν Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς) ἀναβιβάζουσιν αὐτὴν πάλιν. αὕτη οὖν περικρατὴς γενομένη τῆς βασιλείας ἀναβιβάζει εἰς τὸ παλάτιον Κωνσταντῖνον παρακοιμώμενον καὶ Κωνσταντῖνον καὶ Ἀναστάσιον αὐταδέλφους τοὺς Γογγυλίους λεγομένους· καὶ τῇ βουλῇ Ἰωάννου τοῦ Ἐλαδᾶ καταβιβάζουσι τοὺς οἰκείους τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλέως, Ἰωάννην τὸν ῥαίκτωρα καὶ τὸν λεγόμενον Γαβριλόπουλον καὶ Βασιλίτζην καὶ τοὺς λοιπούς* (p. 386,1—9).

20. Отстраняването на Василица

VI, 6. Тъй като император Константин бил още дете и търсел майка си[9] — понеже император Александър я беше отстранил [от двореца], — то отново я въвели. След като тя поела царската власт, въвела в двореца паракимомена[10] Константин и двамата братя Константин и Анастасий, наречени Гонгили. По съвета на Йоан Елад били отстранени приближените на император Александър: ректор Йоан, споменатият Гавриилопул, Василица[11] и другите.

[1] За цариградския квартал на Влахерните, на Златния рог, вж Janin, Constantinople byzantine, pp. 303—304.

[2] За т. нар. Златна Врата на цариградската отбранителна стена към Мраморно море вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 252—255.

[3] Кавхан Теодор.

[4] Патриарх Николай Мистик бил глава на регентството, което управлявало от името на малолетния Константин VII Багренородни.

[5] През X в. Влахерският дворец е бил второстепенна резиденция на византийските императори и едва през XII в. там се пренесло напълно императорското семейство. Подробности вж. у: *J. B. Papadopoulos*, Les palais et les églises des Blahernes, Athènes (1928). *Janin*, Constantinople byzantine, p. 125. *R. Guilland*: Etudes byzantines, Paris, 1959, p. 96 sqq.

[6] Изказано е предположение, че става дума за сина на Симеон Михаил, роден от първия му брак, и Петър, роден от втория брак; вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 367, бел. 3.

[7] Епириптарият се отъждествява с т. нар. панокамилавка, наметка върху главата на патриарха. Вж. посочвания у *Златарски*, История, I, 2, стр. 368, бел. 1. *I. Dujčev*: REB, VII (1950), p. 222.

[8] По тълкуването на събитията и специално по въпроса, дали Симеон през време на тази среща е получил признание на кесарска или царска титла, в научната литература не съществува единно схващане. За различното тълкуване на събитията общо вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 367 и сл. *Fr. Dölger*, Bulgarisches Cartum und byzantinisches Kaisertum, ИБАИ, IX (1935)=Actes du IV-e Congrès international des études byzantines, pp. 57 sqq. — Byzanz und die europaische Staatenwelt. Ettal, 1953, pp. 140—150 sqq. — *G. Ostrogorsky*, Die Krönung Symeons von Bulgarien durch den Patriarchen Nikolaus Mystikos. ИБАИ, IX (1935), pp. 275—268), — *Idem*, History, p. 232 sq.

[9] Четвъртата жена на Лъв VI, Зоя Карбонопсина. Отнася се общо за събитието в края на 913 и първата половина на 914 г.

[10] Паракимоменът или спалникът спял нощем в стаята на императора или близо до него и отговарял за неговата безопасност. За евнуха Константин Гонгила вж. *R. Guilland*: EB. I (1943), p. 208. Срв. също *R. Guilland*, Fonctions et dignités des eunuques, EB, II (1944), pp. 191—201.

[11] Така от двореца и управлението били отстранени (914 г.) двете лица от славянски произход (вж. тук стр. 125, бел. 15).

21. Joannes Vogas cum Patzinatzis paciscitur de bello contra Bulgaris ineundo

VI. 7. *Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεὼν τὴν Θράκην πάλιν ληΐζομένου, ἐν φροντίδι οὔσης τῆς Αὐγούστης καὶ τῶν ἐν τέλει ὅπως αὐτὸν τῆς ἀλαζονείας παύσωσιν, ᾐτήσατο Ἰωάννης ὁ Βογᾶς γενέσθαι πατρίκιος, ὑποσχόμενος κατ᾽αὐτοῦ ἀγαγεῖν Πατζινάκας. τῆς αἰτήσεως δὲ τυχὼν δῶρά τε λαβὼν εἰς τὴν Πατζινάκων ἀπῄει χώραν· καὶ δὴ σπεισάμενος, ὁμήρους ἐκεῖθεν λαβὼν ἤγαγεν ἐν τῇ πόλει, συνθεμένων Πατζινάκων διαπεράσαι καὶ τὸν Συμεὼν καταπολεμῆσαι* (pp. 386, 23—387, 7).

21. Преговори с печенегите за война против българите

VI, 7. Тъй като българинът Симеон отново опустошавал Тракия, то императрицата[1] и управниците били загрижени как да възпрат неговата дързост. Тогава Йоан Вогас[2] поискал да го направят патриций, като обещал, че ще доведе против него печенегите[3]. Молбата му била задоволена. Той взел дарове и заминал за земята на печенегите. Тъй като печенегите се съгласили да преминат [Дунав] и да започнат война против Симеон, Йоан Вогас сключил договор с тях, взел оттам заложници и ги довел в столицата, като печенегите се съгласили да преминат отсам и да се бият със Симеон[4].

22. Bulgari Adrianopolim occupant

VI, 8. *Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, ἰνδικτιῶνος τρίτης, Παγκρατούκας ὁ Ἀρμένης τὴν Ἀδριανούπολιν τῷ Συμεὼν προδέδωκεν, ἥτις τὸ πρὶν μὲν Ὀρεστιὰς ἐκαλεῖτο, ἐξ Ὀρέστου υἱοῦ Ἀγαμέμνονος, ὃς ζήλῳ δικαίῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα Κλυταιμνήστρας δολοφονίαν ταύτην σὺν Αἰγίσθῳ ἀποκτείνας λίαν ἐκμέμηνεν καὶ ἐν τῇ συνελεύσει Ἕβρου Ἄρζου τε καὶ Ἀρτάκου τῶν τριῶν ποταμῶν γε λουσάμενος τῆς νόσου ἀπήλλακτο· ἔνθα ταύτην οἰκοδομήσας ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι κέκληκεν· Ἀδριανὸς δὲ Καῖσαρ εὐκτίστοις οἰκήμασιν αὐτὴν μεγαλύνας πόλιν Ἀδριανοῦ μετακέκληκεν. αὕτη τρίτης ἡμέρας παρὰ ἀνδρὸς εὐπετοῦς ἐν διόδῳ Φιλιππουπόλεως σταδιάζεται, ἠγκαλισμένη τῷ ὄρει τῷ Αἵμῳ, παρ᾽ᾧ οἱ τρεῖς ποταμοὶ συμβάλλονται τὸ ὀμβρινὸν ὕδωρ. μετ᾽οὐ πολὺ ἀπεστάλη Βασίλειος πατρίκιος καὶ κανίκλης καὶ Νικήτας πρωτοσπαθάριος ὁ Ἑλαδικὸς παρὰ Ζωῆς μετὰ δώρων πολλῶν, καὶ ἀντεπαρέλαβεν πάλιν αὐτήν* (pp. 387, 14—388, 4).

22. Завземането на Одрин от българите

VI, 8. През месец септември, трети индикт, арменецът Панкратука предал на Симеон Адрианопол. По-рано [градът] се наричал Орестия, на името на Агамемноновия син Орест, който в справедлив гняв поради коварното убийство на баща му от страна на Клитемнестра я убил заедно с Егист, но изпаднал в голямо безумие. След като се изкъпал при сливането на трите реки Хеброс, Арзос и Артак[5], той се изцерил от болестта си. Там той съградил този [град] и го нарекъл на свое име. Император Адриан[6], след като разширил града с хубави постройки, преименувал го Адрианопол. Той отстои от Филипопол на три дни път за мъж бързоходец. Обграден е от планината Хемус[7], от която трите реки събират дъждовната вода[8]. Не след много време на Зоя бил изпратен с много дарове патрицият и каниклей[9] Василий и протоспатарият[10] Никита Еладик и отново си възвърнал този [град][11].

---

[1] Императрица Зоя, която поела като регентка управлението. Отнася се до събития през 914 г. [2] Йоан Вогас е бил стратег на Херсон (дн. Корсун) и по това време се намирал във византийската столица. За събитията общо вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 382 и сл. [3] През първата половина на X в. печенегите обитавали областта между р. Дон и устието на Дунав. Общо за тях с библиографски посочвания вж. у *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 87 sq. — Срв. и *Златарски*, История, I, 2, стр. 381 сл. [4] Сиреч септември 914 г. За събитията вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 378 и сл. [5] Сиреч реките Марица, Сазлъ дере и вероятно Тунджа (по-точна форма на Артак е Артискос); имената са от тракийски произход. Вж. подробно у *D. Detschew*, Die thrakischen Sprachreste, Wien, 1957, pp. 163, 24, 29. В същност градът е разположен при сливането на Марица, Тунджа и Арда. [6] Римски император (117—138). [7] Стара планина. Името *Αἷμον* (*Αἷμος*) е от тракийски произход. Вж. *Detschew*, op. cit., pp. 9—10. [8] Посочването е неточно, защото Арда извира от Родопите. [9] Чиновникът, който носел титлата *ὁ τοῦ κανικλείου* (лат. caniclius, caniclinus) е бил един от важните и влиятелни служители в императорската канцелария. За подробности вж. *Fr. Dölger*, Archiv f. Urkundenforschung. XI (1929), pp. 44—57; *ibid.*, p. 47. [10] Протоспатарият е бил началник на дружината на спатарийте „мечоносците"; по-късно това е почетна титла; за подробности вж. *Bréhier*, op. cit., pp. 118, 123, 127 и др. [11] Възвръщането на Одрин под византийска власт ще да е станало по-късно, в края на 919 г. или началото на 920 г. Срв. и *Златарски*, пос. съч., стр. 379 и бел. 1, относно дадените от византийското правителство „дарове".

23. Bulgari cum Romanis ad ripas Acheloi pugnant

VI, 10. *Βλέπουσα δὲ Ζωὴ βασίλισσα τὴν ἔπαρσιν Συμεὼν καὶ τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν αὐτοῦ ἐπίθεσιν, βουλὴν μετὰ τῶν ἐν τέλει βουλεύεται, ἀλλάγιον καὶ εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν διαπράξασθαι, διαπερᾶσαι δὲ πάντα τὸν τῆς ἀνατολῆς στρατὸν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσαι τὸν Συμεών. ἀπεστάλη οὖν ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τὸ ποιῆσαι ἀλλάγιον Ἰωάννης πατρίκιος ὁ Ῥωδινὸς καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξαρᾶς· οὗ γεγονότος τὴν συνήθη τῆς ῥόγας διανομὴν ποιησάμενοι ἐν τοῖς τάγμασι, ταῦτα δὲ ἀναλαβόμενοι σὺν τοῖς θέμασι πρὸς τὴν Θρακῴαν γῆν διεπέρασαν, Λέοντος μαγίστρου τοῦ Φωκᾶ δομεστίκου τῶν σχολῶν τυγχάνοντος, ᾧ ἀνδρία μᾶλλον ἢ ἐπιστατικὴ φρόνησις προσανέκειτο. ἐξαγαγόντων οὖν τὰ σεβάσμια καὶ ζῳοποιὰ ξύλα Κωνσταντίνου πρωτοπαπᾶ τοῦ παλατίου, τοῦ Κεφαλᾶ λεγομένου, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Βαλελίας ἐν τῇ Θρᾴκῃ, ἅπαντες προσκυνήσαντες καὶ ἐπομοσάμενοι συναποθνήσκειν ἀλλήλοις, πανστρατὶ κατὰ Βουλγάρων ἐξώρμησαν. ἦρχον δὲ τοῦ τάγματος Ἐξκουβίτων Ἰωάννης ὁ Γράψων, τοῦ δὲ ἱκανάτου ὁ τοῦ Μαρούλη υἱός· Ῥωμανὸς δὲ ὁ Ἀργυρὸς ἐστρατήγει καὶ Λέων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, οἷς συνῆν μὲν καὶ ὁ Μελίας μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ οἱ ἄλλοι πάντες στρατηγοὶ τῶν θεμάτων, συνῆν δὲ καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Λὶψ Λέοντι δομεστίκῳ, σύμβουλος αὐτοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσιν ὤν. μηνὶ δὲ Αὐγούστῳ εἰκάδι, ἐνδικτιῶνος ε', ὁ πόλεμος μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων πρὸς τῷ Ἀχελῴῳ συγκεκρότηται ποταμῷ· καὶ οἷα τὰ τοῦ θεοῦ κρίματα, ὡς ἀνεξερεύνητα καὶ ἀνεξιχνίαστα, τρέπονται Ῥωμαῖοι πανστρατὶ καὶ γέγονε φυγὴ παντελὴς καὶ φρικώδης ὀλολυγή, τῶν ὑπ' ἀλλήλων συμπατουμένων, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναιρουμένων, αἵματός τε χύσις οἷα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν. ὁ δὲ Λέων ἐν Μεσημβρίᾳ διεσώθη φυγών. ἐσφά-*

23. Битката при Анхиало между българи и ромеи

VI, 10. Императрица Зоя, като гледала надигането на Симеон и нашествието му против християните[1], взела решение заедно с управниците да направи размяна на пленниците и [да сключат] мир[2] с агаряните и да прекара цялата войска от Изток, за да води война със Симеон и да го унищожи. Изпратени бяха прочее в Сирия патриций Йоан Радин и Михаил Токсара, за да извършат размяната. След като станало това, раздадена била обичайната заплата на отредите, после те били вдигнати заедно с темите[3] и прекарани на тракийска земя. Доместик на схолите бил магистър Лъв Фока[4], който се отличавал повече с храброст, отколкото с качества на военачалник. Дворцовият протопоп Константин, назован Кефала, и Константин Валелиас изкарали в Тракия светия и животворен дървен [кръст], всички се поклонили и се заклели да умрат един за другиго, след което цялата войска се устремила против българите. Началник на отреда на екскувитите[5] бил Йоан Грапсон, на иканатите[6] - синът на Марул. Военачалник пък бил Роман Аргир с брат си Лъв и Варда Фока. Заедно с тях били Мелиас с арменците и всички останали стратези на темите. Ведно с другите участвувал патриций Константин Липс, който бил при доместика Лъв и му служел за съветник във всички дела, които го засягали. На двадесети август, пети индикт[7], при реката Ахело[8] започнала войната между ромеи и българи. И тъй като божиите решения са неиздирими и непроследими — ромеите с цялата си войска били обърнали гръб и настанало всеобщо бягство и страшно ридание. Тъпчели се едни други, други пък бивали избивани от враговете. Настанало кръвопролитие, каквото от векове не било ставало. Лъв се спасил, като

[1] Обичайно обозначение за византийците. [2] Сключването на мира с арабите в Багдад и размяната на пленниците били извършени към месец юни 917 г. Вж. подробни посочвания у *Dölger*, Regesten, I, p. 69, nr. 578. [3] Тук са посочени двете основни съставки на византийската войска, именно т. нар. теми (*θέματα*), или провинциалните войски, и „отредите" (*τάγματα*), сиреч императорската армия, съставена от четири отреда; схоли, екскубитори, „стражи" (vigiliae), и иканати, под командата на отделни началници. Вж. за това *R. Guilland*: REB, VII (1951), p. 5. [4] Синът на Никифор Фока Стари; за него като началник на схолите вж. *R. Guilland*, Les domestiques des Scholes, REB, VII (1951), pp. 27—28; вж. и тук стр. 124, бел. 1. [5] Началникът на екскувитите в по-ранната епоха се издигнал като една от най-влиятелните личности в двореца (вж. *Bréhier*, op. cit., p. 336). През IX—X в. значението му намалява. [6] Отредът на иканатите е бил създаден по времето на император Никифор I Геник (802—811): вж. *Bréhier*, op. cit., p. 354; *Ив. Дуйчев*, СпБАН, LIV (1936), стр. 154—157. [7] Сражението станало на 20 август 917 г. пети индикт. За подробности: *Златарски*, пос. съч., стр. 385 и сл.; *Ostrogorsky*, History, p. 233. [8] В историческите извори се говори за *φρούριον* или за *ποταμός* сиреч за *крепост* или за *река* Ахело (вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 385 и бел. 3), според който локализирането на битката е трудно. *П. Мутафчиев*, История на българския народ, I, София, 1943, стр. 303, говори за „малката река Ахело, не за Ахелой. Предполага се, че става дума за днешната Чимовска река, която тече при с. Чимово, недалеч от Анхиало (дн. Поморие), вж. Българското военно изкуство, стр. 180 и която някога е била по-пълноводна поради това, че имало повече гори.

γη δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν τῇ τοῦ πολέμου συμβολῇ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Λὶψ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράψου καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων ἱκανοί. ἀπεστάλη δὲ καὶ Ῥωμανὸς πατρίκιος δρουγγάριος ὢν τῶν πλοΐμων μετὰ παντὸς τοῦ στόλου ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ βοηθῆσαι Λέοντι τῷ Φωκᾷ· ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βογᾶς καταγαγεῖν Πατζινάκας, ὡς εἴρηται. κελευσθέντος δὲ τοῦ δρουγγαρίου Ῥωμανοῦ τούτους διαπεράσαι κατὰ Βουλγάρων ὥστε συμμαχῆσαι Λέοντι τῷ Φωκᾷ Ῥωμανοῦ δὲ καὶ Ἰωάννου εἰς ἔριδας καὶ λογομαχίας ἐλθόντων, ὁρῶντες αὐτοὺς οἱ Πατζινάκαι πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένους καὶ στασιάζοντας ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. τοῦ πολέμου δὲ τέλος λαβόντος, καὶ ὑποστρεψάντων ἐν τῇ πόλει τοῦ τε Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βογᾶ, τὰ καθ' ἑαυτῶν ἐκινήθησαν· καὶ εἰς τοσοῦτον κίνδυνον τὸν δρουγγάριον Ῥωμανὸν περιέστησαν, ὥστε καὶ καταδικάζουσαν ψῆφον ἐξήνεγκαν τῶν ὀφθαλμῶν στερηθῆναι ὡς ἀμελείᾳ, μᾶλλον δὲ κακουργίᾳ μὴ διαπεράσαντα τοὺς Πατζινάκας, ἀλλ' ὑποχωρήσαντα τάχιον καὶ μηδὲ τοὺς φεύγοντας Ῥωμαίων ἐν τοῖς πλοίοις ὑποδεξάμενον. καὶ τοῦτο ἂν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ παρὰ Κωνσταντίνου πατρικίου τοῦ Γογγύλη καὶ Στεφάνου μαγίστρου, ὡς δυναμένων παρὰ τῇ Αὐγούστῃ πολλά, τὰ τῆς καταδίκης ἀνετράπη. τῶν δὲ Βουλγάρων τῇ νίκῃ κατεπαρθέντων καὶ ἐκστρατευσάντων μέχρι τῆς πόλεως, ἐξῆλθε Λέων ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ Ἰωάννης ὁ ἑταιρειάρχης καὶ Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς εἰς χῶρον Θρᾳκῷον οὕτω λεγόμενον Κατασύρτας ἅμα πλείστῳ λαῷ κατὰ Βουλγάρων. τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοκήτως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ δομεστίκου φυγόντος, ἐσφάγη Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ (pp. 388, 13—390, 21).

избягал в Месемврия. Освен другите в сражението били убити Константин Липс, Йоан Грапсон и мнозина други от началниците. Патрицият Роман[1], друнгарий на флотата, бил изпратен заедно с цялата флота в река Дунав, за да помага на Лъв Фока, а също и Йоан Вогас, за да доведе печенегите, както се каза. Когато друнгарият Роман заповядал на печенегите да преминат [реката], за да помагат на Лъв Фока против българите, между Роман и Йоан избухнали караници и спорове. Когато ги видели, че се карат и враждуват помежду си, паченегите се завърнали в земята си. След като свършила войната и Роман и Вогас се завърнали в столицата, срещу тях било повдигнато обвинение[2]. Друнгарият Роман бил поставен в твърде голяма опасност; издадена била осъдителна присъда да бъде лишен от зрение, тъй като поради небрежност или по-скоро поради злодеяние не е превел печенегите, но бързо се оттеглил и не приел на корабите дори бягащите ромеи. И наистина той щял да изтърпи това, ако присъдата не била отменена благодарение на патриция Константин Гонгил и магистъра Стефан, които се ползували с голямо влияние пред императрицата. Българите се възгордели от победата си и в похода си стигнали чак до столицата. Доместикът на схолите Лъв, етериархът Йоан и Николай, син на Дука, излезли против българите с многобройна войска в тракийското село, така наречено Катасирти[3]. През нощта българите неочаквано ги нападнали. Доместикът избягал, а Николай, синът на Дука, и мнозина други заедно с него били убити.

24. Rendacius litteras falsas ad Bulgaros conficit

VI, 4. *Ἐγένετό τις Ῥεντάκιος Ἑλλαδικός, συγγενὴς ὢν Νικήτα τοῦ πατρικίου, ἀπαίδευτος δὲ καὶ πατραλοίας· ὃς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα καταδιώκων φονεῦσαι, ἐπειδήπερ ἐκεῖνος φεύγων αὐτοῦ τὴν ἐπίθεσιν ἐν πλοίῳ εἰσελθὼν ἐξέπλει καὶ παρὰ Σα-*

24. Рендакис съчинява лъжливи писма до българите

VI, 4. Имало някой си Рендакий[4] от Елада, сродник на патриция Никита, невежествен и отцеубиец. Той бил преследвал собствения си баща, за да го погуби, но бащата, за да се спаси от неговото нападение,

[1] Бъдещият император Роман Лакапин (920 944), тогава началник на византийската флота. За длъжността вж. подробно *R. Guilland*, Etude de littérature et de prosopographie byzantine. Les chefs de la marine byzantine, BZ, XLIV (1951), p. 212 sq. [2] Срещу Роман Лакапин съществувало подозрение, че съзнателно — поради съперничество с Лъв Фока — не помогнал за пристигането на печенегите; двамата военачалници се стремели към завладяване на върховната власт в империята. За по-нататъшния ход на вътрешните борби за власт вж. подробности у *St. Runciman*, The Emperor Romanus Lecapenus and his Reign, Cambridge, 1929, p. 56 sq. [3] Сражението при Катасирти, недалече от византийската столица, станало, както може да се предполага, в края на август или през началото на септември 917 г. *Runciman*, op. cit., p. 56, го датира през 917 или началото на 918 г., което не изглежда убедително. [4] Патриций Никита (Рендакий), един от най-близките поддръжници на Роман Лакапин в началото на неговото управление, бил баща на императрица София, жена на Романовия син и съимператор Христофор. За него се предполага с голяма правдоподобност, че е бил от славянски произход (вж. Hanatilus, ed. A. Pertusi, p. 91, 31—44). През 928 г. отстранен от управлението поради обвинение в съзаклятие против Роман Лакапин, изглежда имал връзки с българите; вж. повече у *Runciman*, op. cit., pp. 60, 64, 71, 78, 97, 100. Името *ἑλλαδικός* означава тук човек, роден в Стара Елада, сиреч Пелопонез.

ρακηνῶν τῶν Κρητῶν κατεσχέθη, οὗτος ὁ Ῥεντάκιος ἄδειαν εὑρὼν πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἐλῄσατο, καὶ ἐν τῇ πόλει ἐλθὼν τῇ μεγάλῃ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ προσέφυγεν. Ῥωμανὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τὰς αὐτοῦ ἀταξίας καὶ λῃλασίας ἀναμαθὼν τοῦτον τῆς ἐκκλησίας ἐξαγαγεῖν ἐβουλεύσατο καὶ παιδεῦσαι. ὁ δὲ ψευδεῖς ἐπιστολὰς πρὸς Βουλγάρους πλασάμενος πρὸς αὐτοὺς αὐτομολῆσαι ἐβούλετο. κρατηθεὶς δὲ καὶ ἐλεγχθεὶς τῆς τε οὐσίας καὶ τῶν ὀφθαλμῶν στερεῖται (p. 399,12—22).

се качил на кораб и отплувал, обаче бил заловен от критските сарацини[1]. Този Рендакий се възползувал от това и ограбил всичко, което принадлежало на баща му, после пристигнал в столицата и избягал във Великата църква[2]. Когато император Роман[3] научил за неговите безчинства и грабежи, решил да го извлече от църквата и да го накаже. Но Рендакий съчинил лъжливи писма до българите и решил да избяга при тях. Заловен и изобличен, той бил лишен от имот и зрение[4].

25. Bulgari usque ad Katasyrtas progrediunur

VI, 5. *Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν ἐξελασάντων μέχρι Κατασύρτων, μετὰ τὴν τοῦ δομεστίκου Ἀδραλέστου τελευτήν, προβλήθη Πόθος ὁ τοῦ Ἀργυροῦ, ἀνὴρ κάλλιστος καὶ ἐμπειρότατος, δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ μέχρι Θερμοπόλεως μετὰ τῶν ταγμάτων ἐξελθὼν ἀπέστειλε Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολέοντος υἱόν, τοποτηρητὴν ὄντα, τοὺς Βουλγάρους κατασκοπῆσαι. ὁ δὲ ἀπροόπτως τῷ λόχῳ αὐτῶν ἐμπεσὼν πολλοὺς μὲν τῶν Βουλγάρων ἀνεῖλεν, πληγεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ πόλει εἰσελθὼν ἐτελεύτησεν* (pp. 400, 1—8).

25. Българите достигат Катасирти

VI, 5. След смъртта на доместик Адралест българите отново се спуснали до Катасирти. [Тогава] за доместик на схолите бил назначен Пот Аргир[5], превъзходен и многоопитен мъж. Той излязъл с отредите до Термополис[6], след което изпратил сина на Мороледн Михаил, който бил [негов] наместник, да следи българите. Михаил обаче внезапно попаднал в тяхна засада, избил мнозина от българите[7], но самият той бил ранен и като се завърнал в столицата, починал.

26. Bulgari suburbia Constantinopolis aggrediuntur

VI, 8. *Ἐκστρατεύει δὲ πάλιν Συμεὼν κατὰ Ῥωμαίων· καὶ πλῆθος Βουλγάρων ἀποστείλας ἅμα καὶ Χαγάνῳ καὶ Μηνικῷ καὶ ἑτέροις ἐκέλευσεν κατὰ τῆς πόλεως ὅτι τάχιστα ἐξελαύνειν. διελθόντες οὖν διὰ τῶν ὀρῶν ἦλθον μέχρι τῶν Μαγγλαβᾶ. τὴν αὐτῶν δὲ ἔφοδον μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανός, λογισάμενος μὴ τὰ τῶν Πηγῶν παλάτια καὶ τὸ Στενὸν κατελθόντες ἐμπρήσωσιν, Ἰωάννην ῥαίκτωρα ἀποστέλλει ἅμα Λέοντι καὶ Πόθῳ τοῖς Ἀργυροῖς, ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν πλῆθος ἱκανὸν ἔκ τε τῶν βασιλικῶν καὶ τῆς ἑταιρείας καὶ τῶν ταγματικῶν· οἷς συνῆν καὶ Ἀλέξιος πατρίκιος δρουγγάριος τῶν πλωΐμων ὁ Μουσελὲ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. ἦν δὲ*

26. Походът на българите до предградията на Цариград

VI, 8. Симеон отново се отправил на поход против ромеите. Той изпратил множество българи заедно с хагана[8], миника[9] и други, като им заповядал да отидат, колкото може по-бързо, против столицата. Те преминали прочее планините[10] и стигнали до Манглава[11]. Когато император Роман узнал за техния поход и се опасявал да не би, като преминат, да опожарят дворците при Пиге[12] и Стенон[13], изпратил ректора Йоан заедно с Лъв и Пот[14], синове на Аргир, които имали със себе си достатъчен брой войска от императорските [части], от етерията[15] и отредите. Заедно с тях бил и друнгарият на флотата, патриций Алексий Муселе, ведно със

1 Арабите, владетели на Крит. 2 Църквата Св. София. 3 Роман I Лакапин. 4 Става дума за събития през 921 г. За подробности вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 420 и сл.; *Runciman*, op. cit., p. 87 sq. 5 Пот Аргир, брат на Лъв Аргир, бил син на магистъра и друнгария от времето на Лъв VI, Евстати Аргир; повече за него вж. у *Guilland*, Les domestiques des scholes, pp. 28—29. 6 Отъждествява се с днешните Бургаски бани, римските Aquae Calidae; вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 420, бел. 2. 7 Отнася се за събития през 921 г. Вж. подробно у *Златарски*, пос. съч., стр. 421 и сл. 8 Първобългарска военна титла (тюркското qavqan), засвидетелствувана и в първобългарските надписи. Подробно за нея вж. у *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II' p. 157. 9 Първобългарска военна титла, означаваща вероятно началник на конен отред; за подробности вж. *Moravcsik*, op. c., II, p. 189. 10 Според *Златарски*, пос. съч., стр. 421, вероятно става дума за Странджа планина. 11 Манглава, при Цариград, днешна Демиркапи. Срв. *Janin*, op. cit., p. 277. 12 Дворците при т. н. Живоносен извор, днешен Балъклъ; вж. повече у *Janin*, op. cit., pp. 140–141. 13 Златният рог. 14 За двамата братя Аргири вж. *Guilland*, op. cit., pp. 28—29. 15 С думата *Ἑταιρεία* се означава тук императорска стража, набирана изключително от чужденци. За подробности вж. *Bréhier*, op. cit., p. 354 sq.

πέμπτη τῶν νηστειῶν ἑβδομάς. διατάξαντες οὗτοι τὸν λαὸν ἐν τοῖς πεδινοῖς καὶ χθαμαλωτέροις τόποις τῶν Πηγῶν, τῶν Βουλγάρων ἄνωθεν ἀναφανέντων ἐνόπλων, βοῇ χρησαμένων ἀσήμῳ καὶ φοβερᾷ καὶ σφοδροτάτως παρελασάντων κατ᾽αὐτῶν παρευθὺ μὲν φεύγει Ἰωάννης ὁ ῥαίκτωρ, σφάττεται δὲ ὑπὲρ τούτου ἀγωνιζόμενος Φωτεινὸς ὁ τοῦ Πλατυπόδη υἱὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι. μόλις οὖν ὁ ῥαίκτωρ διασωθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν δρόμωνα. ἦλθεν δὲ φεύγων ἔνοπλος καὶ Ἀλέξιος δρουγγάριος ὁ Μουσελέ, καὶ μὴ ἰσχύσας τέλεον ἀνελθεῖν ἐν τῇ τοῦ δρόμωνος ἀποβάθρᾳ, πεσὼν ἐν τῇ θαλάσσῃ σὺν τῷ αὐτοῦ πρωτομανδάτορι ἀπεπνίγη. Ἀργυροὶ δέ, ὅ τε Πόθος καὶ Λέων πατρίκιος, ἐν τῷ καστελλίῳ φυγόντες διεσώθησαν. πλώϊμον δὲ καὶ τὸ ἅπαν πλῆθος, οἱ μὲν τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας φεύγοντες ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀπεπνίγησαν, οἱ δὲ σιδήρου γεγόνασι παρανάλωμα, οἱ δὲ χερσὶ Βουλγαρικαῖς συνελήφθησαν. οἱ δὲ Βούλγαροι μηδένα τὸν διακωλύοντα ἔχοντες τά τε τῶν Πηγῶν παλάτια ἐπυρπόλησαν καὶ τὸ Στενὸν ἅπαν κατέκαυσαν. οὕτως ἄρα δεινὸν ἀβουλία καὶ ἀπειρία θρασύτητα σύμμαχον ἔχουσα (pp. 401, 3—402,7).

своята войска. Била петата седмица на поста[1]. Те разположили войската в равните и ниски места при Пиге. Когато отгоре се показали българите, въоръжени, надаващи непонятен и ужасен вик, и мощно се спуснали срещу тях, ректорът Йоан веднага избягал, а Фотин, син на Платипод, който се сражавал за него, загинал заедно с множина други. Ректорът едва се спасил и се качил на дромона. Бягайки, дошъл [там] въоръжен и друнгарият Алексий Муселе, но не можал да се изкачи по стълбата на дромона, паднал в морето заедно със своя протомандатор[2] и се удавил. А синовете на Аргир Пот и патриций Лъв избягали в укреплението и се спасили От моряците и от цялата войска едни, бягайки от вражеските ръце, се удавили в морето, други станали жертва на оръжието, трети били заловени от българите[3]. Понеже нямало кой да им се противопостави българите опожарили дворците в Пиге и изгорили целия Стенон. Такова зло именно е безразсъдството и неопитността, когато имат за съюзник дързостта!

27. Bulgari iterum in Constantinopolim castra movent

VI, 10. *Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν ἐκστρατευσάντων καὶ μέχρι τῆς ἁγίας Θεοδώρας ἐλθόντων παλατίων καὶ ταῦτα πυρὶ παραδιδόντων, εἰς ἄριστον ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τῶν ταγμάτων ἄρχοντας συνεκάλεσεν, συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ λεγομένου Σακτίκη. καὶ παρῄνει τούτοις καὶ προὐτρέπετο κατὰ τῶν ἐναντίων ἐξελθεῖν καὶ τῆς πατρίδος ὑπεραγωνίσασθαι. οἱ δὲ συνέθεντο ἑτοίμως τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ τῶν Χριστιανῶν ὑπεραποθνήσκειν. τῇ οὖν ἐπαύριον καθοπλισθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ εἰρημένος Σακτίκης ἀληθῆ οὖσαν τὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ ἀνδρίαν ἀπέδειξεν· ὄπισθεν γὰρ τῶν Βουλγάρων γενόμενος καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἰσελθὼν πάντας τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας κατέσφαξεν. μαθόντες οὖν οἱ Βούλγαροι τὸ γεγονὸς ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ πολέμου συγκροτηθέντος τρέπουσι τὸν Σακτίκην σὺν ὀλίγων ὑπάρχοντα. ὁ δὲ ἐπειδὴ γενναίως ἀγωνισάμενος καὶ πολλοὺς ἀνελὼν οὐκέτι ἀντέχειν ἠδύνατο πρὸς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, μεθίησι τοῦ ἵππου τὸν χαλινὸν καὶ εἰς φυγὴν ἤλαυνε. ποταμὸν δέ τινα παραρρέοντα*

27. Нов поход на българите срещу Цариград

VI, 10. Българите отново се отправили на поход, стигнали до палатите на Света Теодора[4] и ги опожарили. Император Роман свикал на угощение началниците на отредите, а заедно с тях и така наречения Сактики[5]. Той ги увещавал и подтиквал да излязат против неприятелите и да се борят за отечеството. Те с готовност се съгласили да умрат за неговото царство и за християните. И тъй на следния ден казаният Сактики, въоръжен от царя, показал, че неговата вяра и мъжество била истинска. Като се явил в тил на българите и навлязъл в техния стан, той избил всички, които се намирали там. Когато българите узнали за станалото, завърнали се в стана, завързали сражение и обърнали в бягство Сактики, който бил придружен от малцина. След като се сражавал смело и избил множина, той повече не можал да издържи пред множеството врагове, отпуснал юздите на коня и се спуснал да бяга. Когато той преминавал някаква река, коя-

[1] Сиреч между 11 и 18 март 921 г., срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 422. [2] Протомандаторът е бил важно лице, непосредствено подчинено на пълководеца и предаващо на войската неговите разпоредби (*μανδάτον*) „писмена или устна заповед": *A. Vogt*, Constantin VII Porphyrogénit. Le livre de céremonies. I. Commentaire, Paris, 1935, pp. 41—42. Срв. *Du Cange*, Glossarium graecitatis, s. v. [3] Отнася се за събития през юни 922 г.; подробности вж. у *Златарски*, пос. съч., стр. 434 и сл.; *Runciman*, op. cit., p. 88, n. 1, приема, че походът бил извършен през есента на 922 г. [4] За двореца „църквата св. Теодора", вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 434, бел. 1. [5] За храбростта на споменатия вж. разказа на *G. Monachus*, ed. Bonn, p. 895, 3 sq. Срв. *Runciman*, op. cit., p. 88.

διαπερῶν, τοῦ ἵππου αὐτοῦ ἐν τῇ τούτου ἰλύϊ ἐμπαγέντος, τιτρώσκεται κατὰ τῆς εδρας καὶ τοῦ μηροῦ. μόλις οὖν τοῦ ἵππου ἐκ τῆς ἰλύος ἀνασπασθέντος συνεργείᾳ τῶν ὑπὸ χεῖρα διασώζεται μέχρι τῶν Βλαχερνῶν· καὶ τεθεὶς ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ, καιρίας τῆς πληγῆς οὔσης, τῇ νυκτὶ ἐτελεύτησεν (pp. 402, 22—403, 19).

то течала наблизо, конят му затънал в нейната тиня и той бил ранен в седалищната част и в бедрото. Конят едва бил измъкнат от тинята с помощта на неговите подчинени и той се спасил във Влахерните. Положен бил на светата ракла, но понеже раната му била смъртоносна, починал през нощта.

28. Symeon Adrianopolim expugnat

VI, 13. *Τοῦ δὲ πατρικίου τοῦ οὕτως ἐπονομαζομένου Μωρολέοντος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον Θυμολέοντος, Ἀδριανουπόλεως στρατηγοῦντος, κρατίστου τὰ πολεμικὰ καὶ περιδεξίου τυγχάνοντος, ὃς πλείστας κατὰ Βουλγάρων ἀνδραγαθίας ἐπεδείξατο, ὁ Βούλγαρος Συμεὼν τὴν εἰρημένην πόλιν σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι περιεκύκλωσεν, καὶ χάρακα περιβαλὼν ἰσχυρῶς ταύτην ἐπολιόρκει. ἐπεὶ δὲ ὅ τε σῖτος τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐπελελοίπει καὶ λιμὸς ἐπίεζε κραταιός (οὐδαμόθεν γὰρ εἶχον ἐπισιτίσασθαι), τῇ ἐνδείᾳ πιεζόμενοι προδεδώκασιν ἑαυτοὺς καὶ τὸν στρατηγὸν τοῖς Βουλγάροις· ὃν χειρωσάμενος Συμεών, καὶ δεσμὰ καθ᾽ὅλου τοῦ σώματος περιβαλὼν καὶ μυρίαις αἰκίαις τοῦτον τιμωρησάμενος, τελευταῖον ἀπέκτεινε θανάτῳ πικρῷ ἀξίῳ τῆς ἑαυτοῦ ἀπηνεστάτης καὶ ὠμοτάτης ψυχῆς. Βουλγάροις οὖν τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν παραδοὺς ὑπεχώρησεν· οἳ τὴν κατ᾽αὐτῶν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἔφοδον ἀκηκοότες, ταύτην καταλιπόντες ἀπῆλθον, καὶ πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίους αὐτὴ ἐγένετο* (pp. 404, 18—405, 10).

28. Превземане на Одрин от цар Симеон

VI, 13. Патрицият, така наречен Мороleон, или по-добре да се каже, както повече подобава, Тимолеон, бил военачалник на Адрианопол. Той бил много добър и сръчен във военните дела и извършил многобройни подвизи против българите. Тогава българът Симеон обградил споменатия град заедно с цялата си войска и като изкопал наоколо окоп, започнал усилена обсада. Жителите в града почувствували липса на житни храни и почнал да ги измъчва силен глад, [тъй като нямали възможност от никъде да си доставят храни]. Затова те, принудени от нуждата, предали себе си и стратега на българите[1]. Симеон, след като го заловил, оковал го целия във вериги, подложил го на безбройни мъчения и най-сетне го погубил чрез ужасна смърт, която отговаряла на неговата неумолима и жестока душа. Той предал на българи отбраната на града и се отдалечил. Когато българите научили за похода на ромейската войска, насочен против тях, те изоставили града и си отишли и той отново преминал под властта на ромеите.

29. De congressu inter Symeonem et Romanum Lacapenum facto

VI, 15. *Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, ἰνδικτιῶνος δευτέρας, Συμεὼν ἄρχων Βουλγαρίας πανστρατὶ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει, καὶ ληΐζεται μὲν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, ἐμπυρίζει δὲ πάντα καὶ καταστρέφει καὶ δενδροτομεῖ. μέχρι δὲ Βλαχερνῶν ἐπιγενόμενος ἐπεζήτησεν ἀποσταλῆναι αὐτῷ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καί τινας τῶν μεγιστάνων ὥστε περὶ εἰρήνης αὐτοῖς συντυχεῖν. ἔλαβον οὖν ὁμήρους παρ᾽ἀλλήλων ἀμφότεροι, καὶ ἐξῆλθε πρότερον μὲν ὁ πατριάρχης Νικόλαος, ἔπειτα ὁ Μιχαὴλ πατρίκιος προσαγορευόμενος ὁ Στυπιώτης, καὶ Ἰωάννης ὁ μυστικὸς καὶ παραδυναστεύων· ἤδη γὰρ Ἰωάν-*

29. Срещата на цар Симеон с император Роман Лакапин

VI, 15. През месец септември, втори индикт, Симеон, князът на България, се отправил на поход[2] против Цариград заедно с цялата си войска, опустошил Тракия и Македония, опожарил и разорил всичко и изсякъл дърветата. Като стигнал до Влахерните, той поискал да му изпратят патриарх Николай[3] и някои от велможите, та да преговаря с тях относно мира. Разменили прочее помежду си заложници и излезли най-напред патриарх Николай, после патрицият Михаил, назоваван Стипиотис, и мистикът и парадинаст[4—5] Йоан. Ректорът Йоан вече бил накле-

[1] Според *Златарски*, пос. съч., стр. 425 и сл., 439 и сл., обсадата на Одрин започнала през 921 г., а градът бил превзет през 922 г.; срв. *Runciman*, op. cti., p. 88 sq. [2] Събитията се отнасят към 923 или 924 г. Подробности вж. у *Златарски*, пос. съч., стр. 464 и сл.; [3] Патриарх Николай Мистик. [4—5] Длъжността парадинастевон (*παραδυναστεύων*) се сравнява с длъжността днес на пръв министър; срв. *R. Guilland*: Etudes byzantines, II (1944), p. 210; за мистика („частен секретар": вж. *Bréhier*, op. cit., p. 152, n. 5), срв. *Guilland*: Etudes byzantines, I (1943), p. 208.

νης ὁ ῥαίκτωρ διαβληθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα, ἀσθένειαν προφασισάμενος τοῦ παλατίου κατεληλύθει, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ μονῇ πλησίον Γαλακρηνῶν ἀπεκάρη. οἱ μὲν οὖν μετὰ Συμεὼν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, ὁ δὲ αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν ἐπεζήτει θεάσασθαι· παρὰ πολλῶν δὲ πεπληροφόρητο περί τε τῆς αὐτοῦ φρονήσεως καὶ ἀνδρίας καὶ συνέσεως. ὁ τοίνυν βασιλεὺς ἐπὶ τούτου σφόδρα ἠγαλλιάσατο· ἐπόθει γὰρ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ στῆναι τὰς γινομένας τῶν αἱμάτων ἐκχύσεις ὁσημέραι. ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλῷ κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὀχυρωτάτην ἀπόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρην διεκπλέουσαν ἐν αὐτῇ προσορμίζεσθαι. περιφράξας οὖν αὐτὴν πάντοθεν διατείχισμα μέσον γενέσθαι προσέταξεν, ἔνθα ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. ἀποστείλας οὖν Συμεὼν τὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ναὸν ἐνέπρησεν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ, ὃν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐδομήσατο, καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ σύμπαντα, δῆλος ὢν ἐντεῦθεν μὴ τὴν εἰρήνην ἐθέλων, ἀλλ᾿ἐλπίσι μετεώροις τοῦτον ἐξαπατῶν. παραγενόμενος δὲ ἐν Βλαχέρναις ὁ βασιλεὺς ἅμα Νικολάῳ πατριάρχῃ ἐν τῇ ἁγίᾳ εἰσῆλθε σορῷ καὶ τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς εὐχήν, εἶτα πρηνὴς πεσὼν δάκρυσι κατέβρεχε τὸ ἅγιον ἔδαφος, τὴν πανύμνητον καὶ ἄχραντον θεοτόκον ἀντιβολῶν τὴν ἀκαμπῆ καὶ ἀμείλικτον τοῦ ὑπερηφάνου Συμεὼν καρδίαν μαλάξαι καὶ πεῖσαι τὰ πρὸς εἰρήνην συνθέσθαι. τὸ ἅγιον οὖν κιβώτιον διανοίξαντες ἐν ᾧ τὸ σεπτὸν τῆς ἁγίας θεοτόκου τεθησαύριστο ὠμοφόριον, καὶ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνελόμενος καὶ ὥσπερ τινὰ θώρακα ἀδιάρρηκτον περιβαλόμενος, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς τὴν ὑπεράμωμον θεοτόκον οἷα περικεφαλαίαν τινὰ περιθέμενος, ἐξῄει τοῦ ναοῦ ὅπλοις ἀσφαλέσι φραξάμενος. τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον ἀσπίσι τε καὶ ὅπλοις κατακοσμήσας τὸν ὡρισμένον τόπον κατέλαβεν συνομιλῆσαι τῷ Συμεών. πέμπτη δὲ ἦν ἡμέρα ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ἐννάτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνός, τετάρτῃ δὲ τῆς ἡμέρας ὥρα. παρεγένετο δὲ καὶ ὁ Συμεών, πλῆθος ἐπαγόμενος εἰς πολλὰς διῃρημένον τὰς παρατάξεις, τῶν μὲν χρυσασπίδων καὶ χρυσοδοράτων, τῶν δὲ ἀργυροδοράτων, τῶν δὲ πάσῃ ὅπλων χροιᾷ κεκοσμημένων πάντων καὶ κατακεκοσμημένων σιδήρῳ· οἳ μέσον αὐτῶν εἰληφότες Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφήμουν τῇ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ. πάντες δὲ τῆς συγκλήτου βουλῆς

ветен пред императора, под предлог на болест бил отстранен от двореца и се подстригал в своята обител, която се намирала до Галакринон. Те разговаряли със Симеон относно мира, а той ги отправил и поискал да види самия император Роман, защото от мнозина бил осведомен за неговата мъдрост, мъжество и разум. Императорът прочее много се зарадвал, защото желаел да постигне мира и да престанат всекидневните кръвопролития. Като изпратил люде при крайбрежието Космидион[1], той построил в морето здраво скеле за кораб, така че императорската триера, като доплува, да спре при него. След като я оградил отвсякъде, той заповядал да построят в средата преграда, гдето щели да приказват един с другиго. А Симеон изпратил и опожарил храма на пресветата Богородица при Пиги, който бил построен от император Юстиниан[2], и всичко наоколо. От това се виждало, че той не желае мира, но мамил императора с празни надежди. Императорът отишъл заедно с патриарх Николай във Влахерните, пристъпил в светата ракла и въздигнал ръце за молитва. После, като паднал ничком, [той] обливал със сълзи светия под, призовавайки всепрославената и пречиста Богородица да умекчи непреклонното и неумолимо сърце на високомерния Симеон и да го убеди да сключи мир. Отворили прочее светия ковчег, в който се пазел честният омофор[3] на света Богородица. Императорът го взел и го наметнал като някаква неразрушима броня, въоръжил се като с някакъв шлем с вярата си към пречиста Богородица и излязъл от храма защитен със сигурно оръжие. Като въоръжил придружаващите го моряци с щитове и оръжия, той пристигнал на определеното място, за да разговаря със Симеон. Денят, когато това станало, бил четвъртък, девети ден от месец ноември, четвъртият час от деня[4]. Пристигнал и Симеон, водейки със себе си множество войска, която била разделена на много отреди, едни въоръжени със златни щитове и златни копия, други със сребърни щитове и сребърни копия, трети с всякакъв цвят оръжие, а всички облечени с желязо. Те, като поставили помежду си Симеон, приветствували го на езика на ромеите като

[1] Космидион, при Златния рог; вж. подробно у *Janin*, op. cit., p. 421—422. [2] Император Юстиниан I, (527—565). [3] Сиреч нояс. За термина вж. *Du Cange*, Glossarium; gr. s. v. [4] Сиреч към 10 часа сутринта, четвъртък, 9 ноември (1923 г.), *Златарски*, пос. съч., стр. 466, приема 9 септември 923 г.; срв. *Runciman*, op. cit., pp. 91, 246 sq.; *Dölger*, Regesten, I, p. 74. nr. 604, счита, че срещата станала предположително през 924 г. Срв. и *Ostrogorsky*, op. cit., p. 214, n. 1, който сочи също „есента 924 г.".

τοῖς τείχεσιν ἐφεστῶτες κατεθεῶντο τὰ δρώμενα. ἦν οὖν ἰδεῖν τότε ψυχὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάπληκτον καὶ τὸ τῆς ἀνδρίας παράστημα, ὅπως τοσαύτην πολεμίων βλέπων ἐπιφορὰν οὐ κατεπλάγη καὶ συνεστάλη καὶ ὑπεχώρησεν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς φίλων πλῆθος χωρῶν, οὕτως ἀτρέμας ἀπῄει, μόνον οὐχὶ τὴν ψυχὴν τοῖς πολεμίοις τῶν ὑπηκόων διδοὺς ἀντίλυτρον. πρῶτος οὖν ἐν τῇ ἀποβάθρᾳ τῇ ῥηθείσῃ καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο. ἐπεὶ δὲ ὅμηροι ἐξ ἀμφοτέρων ἐλήφθησαν τῶν μερῶν, καὶ τὴν ἀποβάθραν οἱ Βούλγαροι διηρευνήσαντο ἀκριβῶς, μή πού τις δόλος ἢ ἐνέδρα τυγχάνει, κατῆλθε Συμεὼν τοῦ ἵππου καὶ πρὸς τὸν βασιλέα πρὸς Συμεὼν „ἀκήκοά σε θεοσεβῆ ἄνθρωπον καὶ Χριστιανὸν ὑπάρχοντα ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα τοῖς λόγοις μὴ συμβαίνοντα. ἴδιον μὲν γὰρ ἀνθρώπου θεοσεβοῦς καὶ Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάζεσθαι, εἴπερ ὁ θεὸς ἀγάπη ἔστι τε καὶ λέγεται· ἀσεβοῦς δὲ καὶ ἀπίστου τὸ χαίρειν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν ἀδίκως ἐκχεομένων. εἰ μὲν οὖν ἀληθὴς Χριστιανὸς ὑπάρχεις, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στῆσόν ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων ἐκχύσεις, καὶ σπεῖσαι μεθ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν εἰρήνην Χριστιανὸς καὶ αὐτὸς ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰς αἵμασιν ὁμοπίστων Χριστιανῶν. ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτός, θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν· καὶ σήμερον ὑπάρχεις, καὶ αὔριον εἰς κόνιν διαλυθήσῃ, εἷς πυρετὸς κατασβέσει τὸ φρύαγμα. τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ θεῷ ἐκεῖ ἀπελθὼν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων σφαγῶν; ποίῳ προσώπῳ τῷ φοβερῷ καὶ δικαίῳ ἐνατενίσεις κριτῇ; εἰ πλούτου ἐρῶν ταῦτα ποιεῖς, ἐγώ σε κατακόρως τοῦ ἐπιθυμουμένου ἐμπλήσω· μόνον ἐπίσχες τὴν δεξιάν. ἄσπασαι τὴν εἰρήνην, ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσῃς εἰρηνικὸν καὶ ἀναίμακτον καὶ ἀπράγμονα, καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσωνταί ποτε τῶν συμφορῶν καὶ στήσωνται τοῦ Χριστιανοὺς ἀναιρεῖν· οὐ θέμις γὰρ αὐτοὺς αἴρειν ὅπλα καθ' ὁμοπίστων.“ τοσαῦτα οὖν εἰπὼν ὁ βασιλεὺς ἐσίγησεν. αἰδεσθεὶς οὖν Συμεὼν τὴν τούτου ταπείνωσιν καὶ τοὺς λό-

пар[1]. Всички членове на сената[2] стоели на стените и наблюдавали това, що ставало. Можело прочее да се види тогава действително царствената и великодушна душа [на Романа] и да се възхити човек на [неговия] безстрашен разум и мъжество. Като видял такова нашествие на враговете, той не се смутил, не се уплашил и не се стъписал, но отишъл като при множество приятели. Така той безстрашно пристъпвал, като давал едва ли не и душата си на враговете като изкупление за поданиците си. Той пръв пристигнал на казаното скеле и посрещнал Симеон. След като били взети заложници от едната и от другата страна, българите прегледали внимателно скелето[3], да не би да се крие някаква измама или засада, Симеон слязъл от коня и влязъл при императора. След като се прегърнали, почнали да говорят за мира. Разказват, че императорът казал на Симеон: „Чух, че ти си благочестив човек и си истински християнин, а виждам, че делата не се схождат с думите, на благочестивия човек и на християнина е свойствено да обича мира и любовта, понеже бог е и се нарича любов. А на нечестивия и неверен [е свойствено] да се наслаждава на убийства и несправедливо проливани кърви. Ако ти си истински християнин, както ни осведомиха, спри най-сетне несправедливите убийства и престъпните кръвопролития и сключи мир с нас, християните, тъй като сам се наричаш и си християнин и не допускай десниците на християните да се опетняват с кръвта на единоверци християни. Ти сам си човек, който очаква смърт и възкресение, съд и въздаяние. Днес съществуваш, а утре ще се разсипеш на прах. Една треска ще угаси гордостта. Какъв отговор ще дадеш за несправедливите избивания пред бога, когато отидеш там? С какво лице ще погледнеш страшния и справедлив съдия? Ако правиш това от желание за богатство, аз ще те отрупам до насита с желаното, но само спри десницата. Прегърни мира, възлюби съгласието, та и ти да преживееш мирен, неопетнен и спокоен живот, и християните най-сетне да си починат от злочестините и да престанат да избиват християни, защото не е позволено да вдигат оръжие против единоверци“[4]. Като казал това, императорът замлъкнал. Симеон се засрамил от неговото

[1] Свидетелство за употребата на гръцкия език в придворния церемониал по времето на Симеон. [2] През X в. сенатът във Византия е имал само второстепенна роля. Общо за него вж. *Ch. Diehl*, Le Sénat et le peuple byzantin, Byzantion, I (1924), 202 sq. *Bréhier*, op. cit., p. 181 sq. [3] Може би заради устроената през 813 г. засада от страна на Лъв V против Крум. [4] Речта на Роман Лакапин към Симеон е очевидно измислена с цел за прослава на византийския император.

γους αὐτοῦ κατένευσεν τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους διεχωρίσθησαν, δώροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως δεξιωσαμένου τὸν Συμεών.

VI, 16. *Ὃ δὲ τότε συμβέβηκεν διηγήσομαι τεράστιόν τι καὶ τοῖς ταῦτα εἰδόσι συγκρίνειν παράδοξον. δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλούντων ἄνωθεν αὐτῶν ὑπερπτῆναι, κλάγξαι τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμῖξαι καὶ παραυτίκα διαζευχθῆναι ἀλλήλοις, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ πρὸς Θρᾴκην διαπτῆναι. τοῦτο οἱ ἀκριβῶς τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκριναν οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἀμφοτέρους διαλυθήσεσθαι ἔφησαν. Συμεὼν δὲ τὸ ἑαυτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν, τοῖς ἑαυτοῦ μεγιστᾶσι τὴν τοῦ βασιλέως ἀπήγγειλε σύνεσιν καὶ ταπείνωσιν, ἐξεθείαζεν, δὲ αὐτοῦ τό τε εἶδος τήν τε ῥώμην καὶ τὸ ἀκατάπληκτον τοῦ φρονήματος* (pp. 405, 17—409, 20).

30. Mortuo Symeone Bulgari cum Romanis pacem jungunt

VI, 20. *Μαΐῳ δὲ μηνί, εἰκάδι ἑβδόμῃ, ἰνδικτιῶνος ιε΄, Συμεὼν ἄρχων Βουλγαρίας κατὰ Χρωβάτων ἐκίνησε στράτευμα, καὶ συμβαλὼν μετ᾽αὐτῶν πόλεμον, ἡττηθεὶς τοὺς ὑπ᾽αὐτὸν ἅπαντας ἄρδην ἀπώλεσεν.*

VI, 21. *Τὸν δὲ βασιλέα Ῥωμανὸν Ἰωάννης ἀστρονόμος θεασάμενος οὕτως λελάληκεν. „δέσποτα, ἡ στήλη ἡ ἱσταμένη εἰς τὴν καμάραν ἐπάνω τοῦ Ξηρολόφου, ἐπὶ δυσμὰς βλέπουσα, τοῦ Συμεών ἐστι· καὶ εἰ ταύτης κεφαλὴν ἐκκόψῃς, τῇ αὐτῇ ὥρᾳ ὁ Συμεὼν τελευτᾷ.“ ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἀποστείλας τῇ νυκτὶ τὴν κεφαλὴν τῆς στήλης ἐξέκοψεν· καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὁ Συμεὼν εἰς Βουλγαρίαν ἐτελεύτησεν, ἀνοίᾳ συσχεθεὶς καὶ νόσῳ κακοκαρδίᾳ ἁλούς, διέφθαρτο, ἀνομήσας διὰ κενῆς, Πέτρον υἱὸν αὐτοῦ προβαλόμενος ἄρχοντα. ὃν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικὸς ἔσχεν, τῆς ἀδελφῆς Γεωργίου Σουρσουβούλη, ὃν καὶ ἐπίτροπον τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ὁ Συμεὼν καταλέλοιπεν. Μιχαὴλ δὲ τὸν ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς γενόμενον ἀπέκειρεν μοναχόν. Ἰωάννης δὲ καὶ Βενιαμὶν οἱ τοῦ Πέτρου ἀδελφοὶ ἔτι στολῇ ἐκοσμοῦντο Βουλγαρικῇ.*

VI, 22. *Τὰ κύκλῳ οὖν ἔθνη τοῦ Συμεὼν μαθόντα τελευτήν, ὅ τε Χρώβατοι, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ λοιποί, ἐκστρατεύειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο.*

смирение и думите му и склонил да сключи мир. След като императорът почел Симеон с великолепни дарове, те се прегърнали и се разделили.

VI, 16. Ще разкажа какво се случи тогава. Това беше нещо чудно и странно дори за онези, които разбират от такива работи. Казват, че докато царете разговаряли, над тях прелетели два орела, доближили се и веднага се разделили — единият дошъл над столицата, а другият отлетял към Тракия. Онези, които точно наблюдавали това нещо, го сметнали за недобро предзнаменование, защото казали, двамата ще се разделят, без да се споразумеят относно мира. Когато Симеон пристигнал в своя стан, разказал на своите боляри за разумността и смирението на императора, възхвалил неговата външност, мощ и неустрашим дух.

30. Смъртта на цар Симеон и сключване на българо-византийския мир

VI, 20. На двадесет и седми ден от месец май, индикт 15, владетелят на България Симеон повел войска против хърватите, завързал война с тях, претърпял поражение и загубил почти всички свои подвластни.

VI, 21. Астрономът Йоан видял император Роман и му казал така: „Господарю, над арката отгоре над Ксиролоф[1] е поставена статуя, която гледа към запад: това е статуята на Симеон. Ако отсечеш главата ѝ, в същия час Симеон ще умре“. Императорът Роман изпратил през нощта люде и отсякъл главата на статуята. В същия час починал в България Симеон[2], и обхванат от безумие и сърдечна болест, след като напразно бил беззаконствувал[3]. Той поставил за владетел сина си Петър, когото имал от втората си жена, сестрата на Георги Сурсувул[4], който бил оставен от Симеон за настойник на децата му. А Михаил, роден от първата му жена, той подстригал за монах. Йоан пък и Вениамин[5], братята на Петър, още се обличали в българско облекло.

Когато околните народи—хървати, турки[6] и други—узнали за смъртта на Симеон, те решили да се отправят на поход против българите. Понеже силен глад, придружен от

[1] Хълм в Цариград; вж. *Златарски,* пос. съч., стр. 514, бел. 1. [2] Сиреч 27 май 927 г. За датата срв. *Златарски,* пос. съч., стр. 513. Приема се като дата на смъртта на цар Симеон. [3] За тази византийска легенда, според която българският владетел починал вследствие на имитативна магия, устроена по заповед на император Роман Лакапин, вж. подробно *I. Dujčev,* Appunti di storia bizantino-bulgara. I. La leggenda bizantina della morte del re bulgaro Simone, Studi bizantini e ocidenici, IV (1935), pp. 129—133. [4] Името Сурсувул е от първобългарски произход; срв. *Moravcsik,* op. cit., II, p. 290. [5] Вениамин се смята тъждествен с Боян; срв. *Ив. Дуйчев,* Проучвания върху българското средновековие. СбБАН, XLI. 1 (1945), стр. 10 и сл. 518 [6] Маджарите.

λιμοῦ δὲ μεγίστου σὺν ἀκρίδι τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἰσχυρῶς ἐκπιέζοντος, ἐδεδίεσαν μὲν καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἔφοδον, ἐδεδίεσαν δὲ πλέον καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν. βουλὴν οὖν ποιησάμενοι κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύουσιν καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καταλαμβάνουσιν, φόβον, ὡς εἰκός, τοῖς Ῥωμαίοις ἐμποιήσοντες. ἔπειτα μαθόντες ὅτι μέλλει κατ᾽αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐκστρατεύειν, ἀποστέλλουσι Πέτρος τε καὶ Γεώργιος κρυφίως τινὰ μοναχὸν Καλοκύριν ὀνομαζόμενον, τῷ γένει Ἀρμενιακόν, χρυσοβούλλιον ἐπιφερόμενον. διηγόρευε δὲ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς τὴν μετὰ Ῥωμαίων εἰρήνην ἀσπάζονται καὶ πρόθυμοι ταύτην συνθέσθαι εἰσίν, οὐ μόνον δέ, ἀλλ᾽εἴγε βούλονται, καὶ γαμικὸν ποιῆσαι συνάλλαγμα. τὸν τοιοῦτον οὖν μοναχὸν ὁ βασιλεὺς ἀσμενέστατα ἀποδεξάμενος, παρευθὺ ἀπέστειλεν μετὰ δρόμωνος τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον τὸν Ἀβούκην καὶ Κωνσταντῖνον βασιλικὸν κληρικὸν τὸν Ῥόδιον τὰ εἰς εἰρήνην συλλαλῆσαι τοῖς Βουλγάροις ἐν Μεσημβρίᾳ τὸ πρὶν μὲν Μενεβρίᾳ καλουμένῃ, ἀπὸ Μένου Θρᾳκὸς τοῦ ταύτην οἰκίσαντος καὶ Βρίᾳ τὸ παρά τισι Θρᾳκῶν πόλισμα λεγόμενον· πρὸς δὲ τὸ εὐφραδέστερον Μεσημβρία ὀνομάζεται. οἱ δὲ παραγενόμενοι καὶ τὰ εἰκότα συλλαλήσαντες ἐξῆλθον ἅμα Στεφάνῳ Βουλγάρῳ διὰ τῆς ξηρᾶς· καὶ ὄπισθεν αὐτῶν κατέλαβον καὶ Γεώργιος ὁ Σουρσουβούλης καὶ Συμεὼν ὁ Καλουτερκάνος καὶ Οὐσαμψος καὶ Συμεὼν τοῦ ἀρχηγοῦ Βουλγαρίας ἀδελφὸς πρὸς γυναῖκα, πρὸς δὲ τούτοις ὁ ἀγχιστεὺς αὐτοῦ Στέφανος, καὶ μὴν καὶ Μαγοτῖνος Κρόνος τε καὶ Μηνικὸς διεκρατήναντο πρὸς τὸν ἄνακτα Ῥωμανόν. θεασάμενοι δὲ τὴν θυγατέρα βασιλέως Χριστοφόρου Μαρίαν, καὶ μεγάλως ἐπ᾽ αὐτῇ ἀρεσθέντες, ἔγραψαν τῷ Πέτρῳ διὰ τάχους παραγενέσθαι, σύμφωνα ποιήσαντες πρότερον περὶ τῆς γενομένης εἰρήνης. ἀπεστάλη δὲ Νικήτας ὁ μάγιστρος ὁ συμπενθερὸς Ῥωμανοῦ βασιλέως ὑπαντῆσαι καὶ ἀγαγεῖν Πέτρον μέχρι τῆς πόλεως. τοῦ Βουλγάρου οὖν Πέτρου καταλαβόντος, τριήρει ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐπιβὰς ἐν Βλαχέρναις παρεγένετο, καὶ τὸν Πέτρον ὡς αὐτὸν ἀφικνούμενον ἐθεάσατό τε καὶ κατησπάσατο. ἐπεὶ δὲ ἀλλήλοις εἰκότα συνωμίλησαν, ὑπογράφονται τά τε σύμβολα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ γαμικὰ συναλλάγματα, μεσολαβοῦντος ἐν τούτοις καὶ συνεχῶς διευθύνοντος μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων πρωτοβεστιαρίου Θεοφάνους. VI (23) ὀγδόῃ δὲ τοῦ

скакалци, измъчвал много българския народ, българите се опасявали от нашествието на другите народи, а още повече се страхували от нападението на ромеите. След като направили съвещание, те се отправили на поход против ромеите и стигнали в Македония[1], за да внушат страх, както е естествено, на ромеите. Когато след това узнали, че император Роман възнамерява да се отправи против тях, Петър и Георги изпратили скришом един монах на име Калокир, по род арменец, който носел със себе си хрисовул. Съдържанието на този хрисовул гласело, че те приемат мира с ромеите и не само са готови да сключат такъв [мир], но ако ромеите желаят, да сключат и брачен договор. Императорът с голяма радост приел тоя монах и веднага изпратил с дромон монаха Теодосий Авука и царския свещеник Константин Родий, за да преговарят в Месемврия с българите за мир. По-рано [градът] се наричал Меневрия[2], по името на тракиеца Менос, който го бил построил, и вриа, което у някои от траките означавало „градче". Но за по-благозвучно се нарича Месемврия. След като пристигнали и уговорили онова, що било необходимо, те се върнали по суша заедно с българина Стефан. След тях пристигнали и Георги Сурсувул, Симеон калутеркан[3] и усампсис[4], Симеон, шурей на българския владетел, а заедно с тях неговият сродник Стефан, а също така Маготин, Крон и Миник[5] били изпратени при император Роман. Когато видели дъщерята на император Христофор[6] Мария и я харесали много, те сключили първом споразумение за мир и тогава писали на Петър бързо да пристигне. Магистър Никита[7], сват на император Роман, бил изпратен да посрещне и да доведе Петър до столицата. Когато българинът Петър пристигнал, император Роман се качил на триера и отишъл във Влахерните. Там посрещнал пристигащия при него Петър и го приветствувал. След като поговорили помежду си, както е прието, подписали мирния договор и споразумението за брака. В това дело посредничел и разумно направлявал (преговорите) между ромеи и българи протовестиарият Теофан[8] (VI, 23). На осми октомври[9] отишъл пат-

[1] Източна Тракия. [2] За името на града вж. *Л. Дечев*, Античното име на Несебър. ИИБИ, V (1954), стр. 367—373; *Detschew*, Die thrakischen Sprachreste, pp. 295—296. [3] За тази първобългарска титла вж. *Moravcsik*, op. c., pp. 147, 166. [4] За титлата *Οὐσαμψος* или *Σάμψης* вж. *Moravcsik*, op. c., c. p. 238. За двете титли вж. и *Златарски*, пос. съч., стр. 523, бел. 4. [5] За тези две първобългарски титли или лични имена вж. подробно *Moravcsik*, op. c., pp. 179, 174; p. 189: Тълкуването им не е напълно установено. [6] Синът и съуправникът на император Роман Лакапин. [7] За него вж. тук. бел. 135. [8] Началникът на личното императорско съкровище (vestiarion) протовестиарий Теофан, изглежда, е бил евнух; за него подробно вж. *R. Guilland*: Etudes byzantines, I (1943), pp. 208, 223; II (1944), p. 207. [9] Сиреч 8 октомври 927 г.

Ὀκτωμβρίου μηνὸς ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης Στέφανος ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστιαρίῳ καὶ Μαρίᾳ τῇ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου θυγατρὶ καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πηγῆς, καὶ εὐλόγησεν Πέτρον τε καὶ Μαρίαν, καὶ τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ταῖς αὐτῶν ἐπέθηκε κεφαλαῖς, παρανυμφευόντων Θεοφάνους πρωτοβεστιαρίου καὶ Γεωργίου Σουρσουβούλη. λαμπρᾶς δὲ καὶ πολυτελοῦς γεγονυίας τραπέζης, καὶ πάντων τῶν εἰθισμένων τοῖς γάμοις φαιδρῶς ἐπιτελεσθέντων, εἰσῆλθεν Θεοφάνης πρωτοβεστιάριος ἅμα Μαρίᾳ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλει. τῇ τρίτῃ δὲ τοῦ γάμου ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς εὐωχίαν λαμπρὰν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρᾳ, περικοσμήσας αὐτὴν ὑφάσμασι σηρικοῖς, παρ' αὐτῇ τῇ ἀποβάθρᾳ τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος ἑστηκότος· ἔνθα συνέστη Ῥωμανὸς Πέτρῳ Βουλγάρῳ ἅμα Κωνσταντίνῳ γαμβρῷ καὶ Χριστοφόρῳ υἱῷ. τῶν δὲ Βουλγάρων ἔνστασιν οὐ μικρὰν ποιησαμένων πρότερον εὐφημισθῆναι Χριστοφόρον, εἶθ' οὕτω τὸν Κωνσταντῖνον, ὑπεῖξε τῇ ἐνστάσει τούτων Ῥωμανὸς ὁ βασιλεύς, καὶ γέγονεν ὅπερ ᾐτήσαντο. ἐπεὶ δὲ πάντα τὰ ἐν γάμοις συνετελέσθησαν, ἔμελλε δὲ ἡ Μαρία ἤδη τὴν πρὸς Βουλγαρίαν σὺν τῷ ἀνδρὶ Πέτρῳ ὁδεύειν, οἱ ταύτης γονεῖς μέχρι τοῦ Ἑβδόμου συνεξῆλθον αὐτῇ ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστιαρίῳ. ἐπειδὴ ἀπαίρειν ἔμελλεν, περιχυθέντες τῇ θυγατρὶ καὶ πυκνὰ καταχέοντες δάκρυα, καὶ ὅσα εἰκὸς ἐπὶ στερήσει σπλάγχνου περιποθήτου, τόν τε αὐτῶν γαμβρὸν ἀσπασάμενοι καὶ ταύτην ταῖς τούτου χερσὶν παραθέμενοι ἐν τοῖς βασιλείοις ὑπέστρεψαν. Μαρία δὲ Βουλγαρικαῖς παραδοθεῖσα χερσὶ τὴν ἐπὶ Βουλγαρίαν ἀπῄει, χαίρουσά τε ἅμα καὶ λιπουμένη, λυπουμένη μὲν ἐν οἷς γονέων φιλτάτων ἐστέρητο καὶ βασιλείων οἴκων καὶ συνηθείας τῶν γένει προσηκόντων, χαίρουσα δὲ ἐν οἷς βασιλεῖ προσήρμοστο ἀνδρὶ καὶ δέσποινα Βουλγάρων προσηγορεύθη. ἀπῄει τοίνυν πλοῦτον κομιζομένη παντοδαπῆ καὶ ἀποσκευὴν ἀναρίθμητον (pp. 411, 13—415, 9).

риарх Стефан заедно с протовестиария Теофан с Мария, дъщерята на император Христофор, и целият сенат в храма на пресвета Богородица при Извора. Той благословил Петър и Мария, поставил на главите им брачните венци,като кумували протовестиарият Теофан и Георги Сурсувул. Сложена била бляскава и пищна трапеза и всички сватбени обичаи били изящно изпълнени. След това протовестиарият Теофан се завърнал в столицата заедно с Мария, дъщерята на императора. На третия ден от сватбата император Роман устроил бляскаво угощение на скелето при Изворите, като го украсил с копринени тъкани. При самото скеле стоял императорският дромон, в който пиршествувал Роман заедно с Българина Петър, със зетя си Константин[1] и сина си Христофор. Българите доста настоявали най-напред да бъде приветствуван Христофор, а после Константин. Император Роман отстъпил на това тяхно настояване и станало така, както те искали. След като било извършено всичко, свързано със сватбата, Мария трябвало вече да замине заедно с мъжа си Петър за България. Нейните родители заедно с протовестиария Теофан я изпратили до Евдомон. Когато трябвало да потегли, те прегърнали дъщеря си и пролели много сълзи, както впрочем подобава при раздяла с възлюбено чедо, целунали своя зет и като я предали в неговите ръце, завърнали се в дворците. Предадена в български ръце, Мария заминала за България едновременно радостна и скръбна — скърбяла, че се разделя от преобични родители, царски дворци и от общение със сродници, а се радвала, понеже се свързала с мъж цар[2] и била провъзгласена господарка на българите. Тя прочее заминала, като отнасяла разновидни богатства и огромна покъщнина.

31. De Joannis, Petri fratris, seditione

VI, 28. *Πέτρῳ δὲ τῷ Βουλγάρῳ ἐπέθετο Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ καὶ ἑτέρων μεγιστάνων τοῦ Συμεών· καὶ φωραθέντων αὐτῶν ὁ μὲν Ἰωάννης τύπτεται καὶ ἐγκλείεται φυλακῇ, οἱ δὲ λοιποὶ τιμωρίαις οὐ ταῖς τυχούσαις ὑποβάλλονται. ταῦτα δὲ δῆλα Πέτρου ποιήσαντος τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μοναχὸν Ἰωάν-*

31. Въстанието на Иван, брат на цар Петър

VI, 28. Срещу Петър Българина се вдигнал братът му Иван[3] заедно с други боляри на Симеон. След като били заловени, Иван бил подложен на бой и затворен в тъмница, а другите били подложени на необикновени наказания. Петър известил това на император Роман и императорът изпратил

[1] Законният император Константин VII Багренородни, женен за Елена, дъщерята на Роман Лакапин. [2] Посочване за признание на царската титла на българския владетел чрез българо-византийския мирен договор от 927 г. За другите клаузи на договора вж.: *Златарски*, пос. съч., стр. 525: *Dölger*, Regesten, I, n. 75, пг. 612; *Runciman*, op. cit., p. 65 qq. [3] Въстанието, възглавявано от Петровия брат Иван, се датира към 928 г.; срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 536.

νην, ὃς ἐγεγόνει ῥαίκτωρ, προφάσει μὲν τοῦ ποιῆσαι τὸ ἀλλάγιον τῶν κρατουμένων αἰχμαλώτων, τῇ ἀληθείᾳ δὲ Ἰωάννην κατασχεῖν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγαγεῖν. ὃ δὴ καὶ γέγονεν· εἰσελθὼν γὰρ ἅμα Ἰωάννῃ εἰς πλοῖον ἀπὸ Μεσημβρίας ἦλθεν ἐν τῇ πόλει. καὶ μετ' οὐ πολὺ τούτου τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀπορρίψαντος καὶ γυναῖκα ἐπιζητήσαντος, δέδωκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς οἶκον καὶ κτήματα πάμπολλα καὶ γυναῖκα ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τῆς τῶν Ἀρμενιακῶν ὁρμωμένην, γάμον τε λαμπρὸν ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος οἰκίᾳ πεποίηκεν, Χριστοφόρου βασιλέως καὶ Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ γεγονότος ῥαίκτορος παρανυμφευσάντων (p. 419, 10—24).

монаха Йоан, който някога бил ректор, под предлог да извърши размяна на задържаните пленници, а в действителност да вземе Иван и да го отведе в Цариград. Това и станало. Той се качил на кораб заедно с Иван от Месемврия и пристигнал в столицата. Не след много, когато Иван захвърлил монашкото одеяние и поискал да се ожени, императорът му дал дом, множество имоти и жена, която произхождала от собственото му родно място — Армениакон[1] — устроил бляскава сватба в дома на кесаря, при което кумували император Христофор и бившият ректор Йоан.

32. De Michaelis, Petri fratris, seditione

VI, 29. *Ἀλλὰ καὶ Μιχαὴλ μοναχός, αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς Πέτρου, κατὰ σπουδῆς ἔχων τῆς Βουλγαρικῆς ἐξουσίας ἐπιλαβέσθαι, ἰδιοστασίασεν ἔν τινι Βουλγαρικῷ κάστρῳ· καὶ τούτῳ προσερρύησαν οἱ τῆς Πέτρου ἀρχῆς διεστηκότες Σκύθαι. οὗ μετὰ τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν ἐπῆλθον οὗτοι ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις, ὥστε συμβῆναι τούτους ἀπὸ Μακέτιδος διὰ Στρυμόνος πρὸς Ἑλλάδα καὶ τὴν Νικόπολιν προσχωρῆσαι καὶ τὰ ἐκεῖσε πάντα ληΐσασθαι* (p. 420, 1—7).

32. Бунтът на Михаил, брат на цар Петър

VI, 29. Обаче и монахът Михаил, брат на Петър, обзет от стремеж да завземе властта в България, повдигнал от своя страна[2] бунт в една българска крепост. Към него се присъединили отцепилите се от Петър скити[3]. След като Михаил починал, те нахлули в ромейските земи, преминали от Македония през Струма в Гърция и Никопол[4] и там всичко опустошили.

33. Maria, regina Bulgarorum, in Constantinopolim cum filiis pervenit

VI, 35. *Ἡ εἰρημένη βασιλέως Ῥωμανοῦ ἐγγόνη ἡ Μαρία, γυνὴ Πέτρου Βουλγάρου, πολλάκις ἀπὸ Βουλγαρίας ἐν τῇ πόλει εἰσῆλθεν τοῦ τὸν ἴδιον πατέρα καὶ τὸν πάππον αὐτῆς ἐπισκέψασθαι. τελευταῖον δὲ μετὰ παίδων εἰσῆλθεν τριῶν, ἤδη Χριστοφόρου τοῦ πατρὸς αὐτῆς τελευτήσαντος. πλοῦτον οὖν πολὺν παρὰ τοῦ πάππου λαβοῦσα ἐντίμως ὑπέστρεψεν* (p. 422, 10—15).

33. Българската царица Мария отива в Цариград с децата си

VI, 35. Споменатата внучка на император Роман Мария, съпруга на Петър Българина, често пристигала от България в столицата, за да посети баща си и дядо си. Когато пристигнала за сетен път заедно с три деца[5], баща ѝ Христофор[6] бил вече починал. Тя получила от дядо си голямо богатство и с почести се завърнала.

34. Ugri terras Romanas aggrediuntur

VI, 37. *Ἐγένετο δὲ ἐκστρατεία πρώτη τῶν Τούρκων κατὰ Ῥωμαίων ἰνδικτιῶνος ἑβδόμης Ἀπριλλίῳ μηνί· οἳ καὶ καταδραμόντες μέχρι τῆς πόλεως ἐληΐσαντο πᾶσαν Θρακῴαν ψυχήν. ἀπεστάλη οὖν ὁ πατρίκιος Θεοφάνης ὁ πρωτοβεστιάριος καὶ παραδυναστεύων ποιῆσαι ἀλλάγιον· ὃς θαυμασίως*

34. Нападения на маджарите в ромейска земя

VI, 37. Първото нашествие[7] на турките против ромеите станало през месец април, седми индикт[8]. Те нахлули чак до столицата и изтребили всяка жива душа в Тракия. Патрицият протовестиарий и парадинаст Теофан бил изпратен да извърши размяна на плен-

---

[1] Византийска тема, недалече от южното крайбрежие на Черно море, между темите Пафлагония, Харсиопол, Колония и Халдея. [2] Въстанието на Михаил се датира към 930 г.; срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 537 и сл. [3] Сиреч българи. [4] Смята се, че въстаниците се установили в областта на град Никопол, Южен Епир. Вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 538; стр. 837 и сл. [5] Петър от брака си с Мария имал три деца; освен Борис и Роман той имал още един син, вероятно починал рано, чието име е било Пленимир. За подробности вж. *Ив. Дуйчев*, Българският княз Пленимир, Мак. преглед, XIII (1942), стр. 13—20. [6] Христофор починал през август 931 г. Вж. *Theophanes Contin.*, p. 420, 17 sq.; срв. *Runciman*, op. cit., p. 78. [7] Нападението било извършено през април 934 г. Срв. подробности у *Златарски*, пос. съч., стр. 541 и сл.; *П. Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в. ГодСУиф, XXX, 8 1935, стр. [8] Това нападение било извършено през април 943 г.; вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 543. За сключения 5-годишен мирен договор вж. *Dölger*, Regesten, I, p. 79, nr. 640.

καὶ συνετῶς αὐτοῖς μετελθὼν ὅσαπερ ἐβούλετο κατεπράξατο, πολλὰ παρ'αὐτῶν ἐν τῇ φρονήσει καὶ εὐβουλίᾳ ἐπαινεθείς τε καὶ θαυμασθείς· ὅτε καὶ τὸ μεγαλόψυχον αὐτοῦ καὶ φιλάνθρωπον ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐπεδείξατο, μηδενὸς φεισάμενος χρήματος πρὸς τὴν τῶν αἰχμαλώτων ἀνάρρυσιν (pp. 422, 20—423, 7).

VI, 45. *Ἰνδικτιῶνος πρώτης Ἀπριλλίῳ μηνὶ ἐπῆλθον πάλιν οἱ Τοῦρκοι μετὰ πλείστης δυνάμεως. ὁ δὲ πατρίκιος Θεοφάνης ὁ παρακοιμώμενος ἐξελθὼν σπονδὰς εἰρηνικὰς ἐποίησε μετ'αὐτῶν, ὁμήρων ἐμφανῶν ἀναλαβόμενος· ἐξ οὗ συνέβη ἐπὶ χρόνους πέντε τὴν εἰρήνην διαφυλαχθῆναι. ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς πλείσταις πόλεσι κατὰ Μακεδονίαν τε καὶ Θρᾴκην, τὰς μὲν ἐκ βάθρων ἀνῳκοδόμησεν, τισὶ δὲ καινισμοὺς ἐπενόησεν* (pp. 430, 22—431, 5).

VI, 47. *Τῶν δὲ Τούρκων ἐκστρατείας ποιησάντων κατὰ Ῥωμαίων, καὶ καταδραμόντων μέχρι τῆς πόλεως τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου πάσχα, καὶ ληϊσαμένων πᾶσαν Θρακῴαν ψυχὴν καὶ πραῖδαν πολλήν, ὁ βασιλεὺς εὐθὺς τὸν πατρίκιον καὶ δομέστικον τῶν Ἐξκουβίτων Πόθον τὸν Ἀργυρὸν μετὰ τοῦ τάγματος αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Βουκελαρίων καὶ τοῦ Ὀψικίου καὶ τοῦ Θρακησίου κατὰ πόδας αὐτῶν περάσας, ἐξαπέστειλεν· οἳ τῇ εὐπροσδέκτῳ πρὸς Θεὸν εὐχῇ τοῦ πορφυρογεννήτου νυκτὸς ἐπιπεσόντες κατέσφαξαν καὶ κατεπολέμησαν, λαβόντες τὴν πραῖδαν καὶ αἰχμαλωσίαν. αὐτοὶ δὲ ὑπὸ τῆς ἄγαν ἥττης καὶ τροπῆς αἰσχυνθέντες εἰς τὴν ἰδίαν γῆν ὑπέστρεψαν* (pp. 462, 19—463, 7).

ниците. След като ги убедил с чудно умение, той разумно извършил, каквото желаел. Те много го хвалили и се възхищавали от него за проявеното благоразумие и разсъдливост. Тогава и император Роман показал своето великодушие и човеколюбие, като никак не пестял пари за откупуване на пленниците.

VI, 45. През месец април, първи индикт[1], турките отново нахлули с преголяма войска. Паракиноменът патриций Теофан отишъл [при тях] и сключил мирен договор, като взел знатни заложници. Поради това в продължение на пет години мирът бил спазван. Император Роман построил из основа множество крепости в Македония и Тракия, а други подновил...

VI, 47. Турките предприели нападение против ромеите, достигнали до самата столица на празника на светата Пасха, пленили всичко живо в Тракия и взели голяма плячка. Императорът веднага изпратил патриция и доместика на ескувитите Пот Аргир заедно с неговия отред, със стратега на Букеларион[2], Опсикион[3] и Тракесион[4], да ги преследва по петите им. Те поради благосклонно приетата от бога молитва на Багренородния[5] ги нападнали нощя, избили ги и ги сразили, като им отнели плячката и пленниците. Посрамени от голямото поражение и разгрома, [турките] се завърнали в земята си.

35. *Romanus, filius Constantini, litteras ad Bulgaros mittit*

VI, 2. *Χρὴ οὖν καὶ περὶ τῶν κοινῶν φροντίδων τοῦ ἄνακτος ἐξειπεῖν. εὐθὺς πρὸς πάντα ἀρχηγὸν Ῥωμαίων καὶ βασιλικὸν στρατηγὸν καὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς δύσεως καὶ ἑῴας ἐθνῶν ἀποστελλομένων φιλικῶν γραμμάτων αὐτοῦ, πάντες τῇ τύχῃ καὶ φιλίᾳ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος κράτιστον ἀνύμνουν καὶ φιλικὰς σπονδὰς ὡμολόγουν* (pp. 470, 19—471, 2).

35. *Император Роман, синът на Константин, праща послание до българите*

VI, 2. Нужно е прочее да се каже нещо и за обществените грижи на императора. Веднага той изпратил до всеки ромейски началник и императорски стратег, до [владетелите] на България, и на западните и източните народи свои приятелски послания[6]. Всички изказали благопожелания за щастието и приятелството с този самодържец и потвърдили приятелските договори...

36. *Ugri iterum terras Romanas aggrediuntur*

VI, 15. *Τῶν δὲ Τούρκων ἐκστρατείαν ποιησάντων κατὰ τῆς Θρᾴκης, καὶ τοῦ πατρικίου Μαριανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ μονοστρατηγοῦντος ἐν τῷ θέματι τῆς Μακεδονίας καὶ κατεπάνω ὄντος τῆς δύσεως, συνήντησεν καὶ κατεπολέμησεν, καὶ πλείστους ζωγρήσας μετ'αἰσχύνης εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπονοστῆσαι ἐποίησεν* (p. 480, 13—17).

36. *Ново нападение на маджарите*

VI, 15. Турките извършиха нападение[7] в Тракия. Патрицият Мариан Аргир бил стратег в тема Македония и катепан на Запад. Той ги пресрещнал и ги сразил, пленил мнозина и ги принудил да се завърнат позорно в земята си.

[1] Новото нападение на маджарите било извършено през пролетта на 948 г. Вж. *Златарски*, цит. съч., стр. 567. [2] Тема Букеларии — в Северна Мала Азия, източно от гр. Никея. [3] Тема Опсикион — на запад от Букеларии, южно от Никея и Кизик. [4] Тема Тракезион — в Западна Мала Азия. [5] Сиреч император Константин VII Багренородни. [6] Отнася се до обичайните послания, които Роман II изпратил при встъпването си на власт през 959 г. [7] Това нападение било извършено през 962 г. Срв. *Златарски*, цит. съч., стр. 568.

XII. ЛЪВ ГРАМАТИК

Тъй наречената хроника на Лъв Граматик обхваща накратко в полулегендарен вид историята на евреи, вавилонци, перси и на гръцкия свят в античността и преразказва по-подробно римската и византийската история до смъртта на Роман Лакапин — 948 г. Въпросът за авторството ѝ е твърде спорен и заплетен. В някои ръкописи тя се приписва на Симеон Магистър или на Теодосий Мелитински. Според някои изследвачи пък Симеон Магистър е тъждествен със Симеон Метафраст, който е бил съвременник на император Константин VII Багрянородни. Теодосий Мелитински е живял в края на X в., а Лъв Граматик през XI в. (според бележка в един ръкопис бил завършил хрониката през 1013 г.) Със сигурност може да се твърди само, че тези компилативни съчинения имат един общ първоизвор.

Сведенията, които черпим от тъй наречената хроника на Лъв Граматик за IX и X в., до голяма степен се покриват с тези, които ни дават Продължителят на Теофан и Псевдо-Симеон. Все пак те се отличават в някои подробности, затова съпоставянето им с данните на тези автори позволяват да се хвърли повече светлина върху някои от най-важните моменти от нашата средновековна история.

РЪКОПИСИ: G=Cod. Paris. gr. 1171 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: В някои издания, именно Corpus Parisinum и Corpus Venetum, както и editio Bonnensis, под името на Лъв Граматик е издадена тази част от хрониката, която обхваща събитията от 813 до 948 г., а *J. A. Cramer*, Anecdota graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis II (Oxonii 1839, pp. 243—373) е издал началната част до 813 г. пак под същото име. В *Migne*, P. Gr., CVIII, col. 1037—1164, е повторен текстът, който е издаден в бонското издание. Дадените тук откъси са взети от бонското издание.

КНИЖНИНА: *E. Patzig*, Leo Grammaticus und seine Sippe, BZ, *III* (1894), pp. 470—497. — *C. de Boor*, Römische Kaisergeschichte in byzantinischer Fassung II. Georgius Monachus, Georgius Cedrenus, Leo Grammaticus, BZ, II (1893), pp. 1—21. — *Idem*, Die Kronik des Logotheten, BZ, VI (1897), pp. 233—284. — *Idem*, Weiteres zur Kronik des Logotheten, BZ, X (1901), pp. 70—90. — *D. Serruys*, Recherches sur l Epitome (Théodose de Mélitène, Léon le Grammairien, Syméon Logothète etc.), BZ, XVI (1907), pp. 1—51. —*P. Preobraženský*, Vorlaüfige Thesen betreffs des Symeon Logothetes, Archiv für sl. Phil., XXX (1908), pp. 630—634. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 270, 515—518.

LEONIS GRAMMATICI

CHRONOGRAPHIA

1. Decius a Gothis in Moesia Inferiore interficitur

Δέκιος

— — —

Ἀνῃρέθη δὲ ὑπὸ Σκυθῶν ὑποθήκαις Γάλλου καὶ Βολουσιανοῦ ἐν τέλματι ἀποπνιγεὶς μετὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ (pp. 76, 13; 76, 15—17).

2. Gothi Istrum superant

Γάλλος καὶ Βολουσιανὸς

— — —

Καὶ οἱ Σκύθαι περάσαντες τὸν Ἴστρον πᾶσαν τὴν δύσιν καὶ Ἰταλίαν ἀνατολήν τε καὶ Ἀσίαν ἐπόρθησαν καὶ παρέλαβον δίχα μόνης Ἰλίου καὶ Κυζίκου (pp. 77,6; 77, 12—15).

3. De Aemiliano Moesiae praetore

Αἰμιλιανός

Αἰμιλιανὸς ἐβασίλευσε μῆνας δ', ἦρχε δὲ τοῦ ἐν Μυσίᾳ στρατεύματος, ἔχων καὶ Λιβυκὸν στρατόν, μεθ' ὧν πολεμήσας τοὺς Σκύθας καὶ νικήσας ἐπήρθη τῇ εὐτυχίᾳ καὶ ἠντάρχησεν. ἀναιρεῖται δὲ καὶ αὐτὸς ὑπὸ στρατιωτῶν (pp. 77,19—78,2).

4. Aurelianus Coenofrurii interficitur

Αὐρηλιανός

Αὐρηλιανὸς ἐβασίλευσεν ἔτη ς', ἀνῃρέθη δὲ ὑπὸ στρατιωτῶν μεταξὺ Ἡρακλείας καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἐν τῷ καλουμένῳ Καινῷ φρουρίῳ, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη (p. 79, 8—11).

5. Taciti Aurelianique interfectores Perinthi poenas solvunt

Πρόβος καὶ Φλωριανός

— — —

Ἀπέκτεινε δὲ πάντας τοὺς ἀποκτείναντας Τάκιτον καὶ Αὐρηλιανὸν ἐν τῇ Περίνθῳ, καὶ ἐπὶ ἑστίασιν αὐτοὺς καλέσας (pp. 80,5; 80,22—81,2).

ЛЪВ ГРАМАТИК

ХРОНОГРАФИЯ

1. Деций, убит от готи в Долна Мизия

Деций[1]

— — —

Деций бил убит от скитите[2], като по внушение на Гал и Волузиан [отишъл в бой]. Той се удавил в едно блато заедно със сина си.

2. Готите минават Дунава

Гал и Волузиан[3]

— — —

Скитите, като преминали Истър, опустошили и превзели целия Запад и Италия, Изток и Азия с изключение само на Илион и Кизик[4].

3. Емилиан, предводител на войската в Мизия

Емилиан[5]

Емилиан царувал четири месеца. Той предводителствувал войската в Мизия, като водел и либийска войска. Като воювал заедно с тях срещу скитите и ги победил, той се възгордял от успеха си и се разбунтувал. И той бил убит от войници.

4. Аврелиан, убит в Кенофрурион

Аврелиан[6]

Аврелиан царувал шест години. Той бил убит от войници между Хераклея и Византион в т. нар. Кенофрурион[7] и там бил погребан.

5. Убийците на Тацит и Аврелиан са наказани в Перинт

Проб и Флориан[8]

— — —

[Викторин][9] унищожил в Перинт[10] всички, които убили Тацит[11] и Аврелиан, и то като ги поканил на угощение.

[1] Гай Квинт Траян Деций, римски император (249—251). [2] С името „скити" тук са означени готите. Деций бил убит при селището Абрит (до дн. Разград) в Долна Мизия. За събитията срв. *H. Schiller*, Geschichte der römischen Kaiserzeit, I (1883), p. 808 sq. [3] Гай Бибий Требоний Гал, римски император (251—253). Като управител на Горна и Долна Мизия той бил провъзгласен от войската за император след смъртта на Деций. Волузиан бил негов син и съимператор. [4] Гр. Кизик (дн. Балъккале) и Илион (античната Троя, дн. развалини, наречени Хисарлък) се намирали в провинция Хелеспонт, Мала Азия. [5] Марк Емилиан, римски император (253). [6] Луций Домеций Аврелиан, римски император (270—277). [7] Кенофрурион, дн. Синекли, град в Източна Тракия. [8] Марк Аврелий Проб бил провъзгласен за император в 276 г. и управлявал до 282 г., докато в Мала Азия войската издигнала за император Марк Аврелий Флориан, който управлявал само няколко месеца през 276 г. [9] Марк Аврелий Викторин бил един от узурпаторите по време на Галиен (260—268). Той се бил провъзгласил за император в Галатия, но властта му се простирала и до Испания и Британия. [10] Перинт (наречен Хераклея в началото на IV в.), град в Източна Тракия, дн. Ерегли. [11] Марк Клавдий Тацит управлявал само няколко месеца през 275—276 г.

6. De bello inter Constantinum et Licinium orto

Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ὁ ἅγιος

— — —

Δεδιὼς δὲ τὴν σύγκλητον Ῥώμης διὰ τὸ εἰς Χριστὸν πιστεῦσαι, ἐξῆλθε δῆθεν ἐπὶ τὸν τῶν Σκυθῶν πόλεμον Λικίνιον δὲ γαμβρὸν ἐπ᾿ἀδελφῇ ποιησάμενος βασιλέα κατέστησε. προσφυγόντες δέ τινες τοῦ Κωνσταντίνου τῷ Λικινίῳ ὡς ἀντάρται ἐπιζητούμενοι παρ᾿αὐτοῦ οὐκ ἐδίδοντο, καὶ ἐκστρατεύσας Κωνσταντῖνος κατὰ Λικινίου ἐπολέμησεν αὐτὸν εἰς Παιονίαν· ἔνθα καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐθεάσατο ἐπιγραφὲν „ἐν τούτῳ νίκα". καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον χρυσοῦν ποιήσας καὶ ἐπὶ δόρατος ἀναρτήσας τοὺς ἐχθροὺς ἐτροποῦτο. Λικίνιος δὲ τραπεὶς ἔφυγεν εἰς Θρᾴκην, κἀκεῖθεν καταπολεμηθεὶς εἰς Φιλιππούπολιν, ἔνθα λαμπρῶς καὶ περιφανῶς ἡττηθεὶς εἰρήνευσεν. εἶτα πάλιν ἐχθρὸς ἐλεγχθεὶς κατεπολεμήθη ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἡττήθη, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπέδρασεν ἐν Χρυσοπόλει κἀκεῖ πάλιν ἡττηθεὶς ἔφυγεν. ἐν Νικομηδείᾳ. ἡ δὲ ἀδελφὴ Κωνσταντίνου εἰσελθοῦσα πρὸς αὐτὸν καὶ δεηθεῖσα, τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς τὸ ζῆν χαρίζεται, ἐν ἰδιωτικῷ σχήματι αἱρετισαμένου Λικινίου ἀπελθεῖν ἐν Θεσσαλονίκῃ (pp. 84,16; 84, 19—85,14).

6. Войната между Константин I и Лициний

Св. Константин Велики[1]

— — —

Понеже се страхувал от римския сенат поради вярата си в Христа, той тръгнал уж на война срещу скитите[2]. А като оженил за сестра си Лициний, издигнал го за император. Но някои от Константиновите хора, които прибягнали при Лициний, търсени като изменници, не били върнати от него и Константин излязъл на война срещу него в Пеония[3]. Там като видял и кръстния знак с надпис: „В него победи!" и като направил този знак от злато и го поставил на копието си, започнал да побеждава неприятелите. А Лициний, победен, избягал в Тракия, откъдето бил прогонен към Филипопол. Там, след като понесъл решително и тежко поражение, той сключил мир. След това бил отново обявен за враг и изтласкан в Адрианопол, където бил победен[4] и отишъл в Цариград. Оттам избягал в Хризопол[5], където отново бил победен и избягал в Никодимия. А пък Константиновата сестра отишла при Константин и го молила и той пощадил живота на мъжа ѝ, тъй като Лициний се съгласил да отиде като частно лице в Солун.

7. Constantius Constantini filius Thraciae praeest

Καὶ ἀπεκομίσθη τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἀπέτεθη ἐν λάρνακι πορφυρῷ ἤτοι Ῥωμαίῳ, αὐτός τε καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη, πρὸ δώδεκα ἐτῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς θανοῦσα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Φαύστα, θυγάτηρ Μαξιμιανοῦ τοῦ Ἑρκουλίου, καταλείψας τρεῖς υἱούς, Κωνστάντιον, Κώνσταντα καὶ Κωνσταντῖνον, διορισάμενος Κωνστάντιον μὲν ἔχειν τὰ Θρᾴκης καὶ ἑώας μέρη, Κώνσταντα δὲ Κρήτην καὶ Ἀφρικὴν καὶ Ἰλλυρικόν, Κωνσταντῖνον δὲ τὰ πρὸς Ὠκεανὸν ἑσπέρια (p. 88,3—11).

7. Константиновият син Констанций управлява Тракия

Останките му[6] били занесени в храма на светите апостоли и били положени в пурпурния или римски ковчег при майка му Елена, която умряла дванадесет години преди него, и при жена му Фауста, дъщеря на Максимиан Херкулий[7]. Той оставил трима сина: Констанций, Констант и Константин, като определил Констанций да вземе Тракия и източните области, Констант — Крит, Африка и Илирик, а Константин — западните земи към океана.

8. De bello contra Gothos in Thracia gesto et de Valentis apud Hadrianopolim interitu

Οὐάλης

Οὐάλης ἐβασίλευσεν ἔτη τρία· ἐπὶ αὐτοῦ οἱ Γότθοι περάσαντες τὴν Μαιῶτιν λίμνην ἐλάφου ἡγησαμένης ἦλθον εἰς τὴν Θρᾴκην, καὶ δύο γεγονότες

8. Война с готите в Тракия и смъртта на Валент при Одрин

Валент[8]

Валент царувал три години. В негово време готите преминали Меотидското езеро, водени от един елен, и дошли в Тракия[9].

---

[1] Константин I Велики, източноримски император (306—337). [2] Готите, тайфалите и др. Срв. *Patsch*, Beiträge, III/1, pp. 30—31. [3] Авторът архаизира, като дава на Панония името Пеония (т. е. земята на тракийското племе пеонци). [4] В същност битката станала при Нике, дн. Хавса, Одринско. За събитията срв. *Schuller*, op. cit., p. 200 sq. [5] Дн. Скутари, на малоазийския бряг срещу Цариград. [6] Т. е. на Константин Велики. За събитията след смъртта на Константин Велики и за подялбата на земите на империята между синовете му вж. *E. Stein*, Geschichte des spätrömischen Reiches, p. 202 sq. [7] Максимиан Херкулий, който бил привлечен от Диоклетиан за съимператор, управлявал Испания, Италия и Африка (286—305). [8] Валент, източноримски император (364—378). [9] Обикновено с тази легенда се обяснява преселението на хуните отсам Азовско море. Вж. *Moravcsik*, Byzantion, VI (1931), p. 678—679; срв. *Ив. Дуйчев*, ИИБИ, III—IV (1951), стр. 442—443.

μέρη ἀλλήλοις ἐμάχοντο. καὶ συμμαχίαν αἰτήσαντες οἱ τοῦ ἑνὸς μέρους παρὰ Οὐάλεντος ἐν ὑποσχέσει τοῦ Χριστιανοὺς γενέσθαι, ὅθεν καὶ βαπτισθέντες Ἀρειανοὶ ἀπεκατέστησαν, καθὼς ἦν καὶ Οὐάλης· μετὰ τοῦτο οὖν ἐν Συρίᾳ τοῦ Οὐάλεντος διατρίβοντος οἱ Σκύθαι περάσαντες κατὰ τῆς πόλεως εἰσέφρησαν, σπονδὰς μὴ φυλάξαντες μετὰ τὸ βαπτισθῆναι αὐτούς· ὁ δὲ καταλαβὼν καὶ πολεμήσας ἡττηθεὶς κατέφυγεν ἐν ἀχυρῶνι, ἐν χωρίῳ Ἀδριανουπόλεως, καὶ κατεκάη ἐκεῖσε (pp. 98,21—99,10).

Те се разделили на две групи и започнали да враждуват помежду си. Тези, които били от първата група, поискали военен съюз от Валент, като обещавали да станат християни. Затова те били кръстени и станали ариани, какъвто бил и Валент. И тъй, след това, докато Валент бил в Сирия, скитите преминали отсам [Дунава] и нахлули към столицата, като нарушили договора, който сключили след покръстването си. Валент, който дошъл там, влязъл в бой с тях, бил победен и избягал в една плевня около Адрианопол, където бил изгорен[1].

9. Gothi Thraciam vastant

Γρατιανὸς Οὐαλεντιανοῦ

— — —

Οὗτος γὰρ τὸν μέγαν Θεοδόσιον προεχειρίσατο εἰς βασιλέα ἐν Βυζαντίῳ, ἀγαγὼν ἐξ' Ἱσπανίας πρὸς τὸ πολεμεῖν τοὺς Σκύθας τὴν Θρᾴκην ληϊζομένους, αὐτὸς ἐν Ῥώμῃ διέτριβε (pp. 100,1; 100,4—7).

9. Готите опустошават Тракия

Грациан[2], син на Валентиан

— — —

Той направил Теодосий Велики[3] император във Византион, като го довел от Испания, за да се бори срещу скитите[4], които опустошавали Тракия. А сам пребивавал в Рим.

10. De Arcadiopoli Thraciae

Ἀρκάδιος

— — —

Ἔστησε δὲ καὶ τὸν κίονα τοῦ Ξηρολόφου, ἱδρύσας ἐν αὐτῷ τὸν ἑαυτοῦ ἀνδριάντα, καὶ πόλιν ἐν τῇ Θρᾴκῃ κτίσας ἐκάλεσεν Ἀρκαδίου πόλιν (pp. 104,17; 104, 20—105,2).

10. Аркадиопол, град в Тракия

Аркадий[5]

— — —

Той издигнал и колоната в Ксиролоф[6], като поставил на нея своята статуя. Основал и град в Тракия и го нарекъл Аркадиопол[7].

11. Avares a Gothis originem ducunt

Θεοδόσιος ὁ νέος· υἱὸς Ἀρκαδίου

— — —

Ἐκ τῶν Γότθων ἔθνη γέγονε τέσσαρα, Γότθοι Ὑπόγοτθοι Γήπεδες καὶ Οὐάνδιλοι, ἐξ ὧν Ἄβαρις ἤρξατο διαπερᾶν ἐν τῇ Ῥωμαίων γῇ (pp. 106, 12; 110,12—14).

11. Аварите, потомци на готите

Теодосий Млади, син на Аркадий

— — —

От готите се образували четири народа: готи, хипоготи, гепиди и вандали, от които аварите започнали да преминават в земята на ромеите[8].

12. De Zenone in Thracia degente

Ζήνων

— — —

Τοῦ γὰρ Ζήνωνος ἐν τῇ Θρᾴκῃ διατρίβοντος, συνεργούσης Βερίνης τῷ αὐτῆς ἀδελφῷ Βασιλίσκῳ καὶ Ἀρμάτῳ ἀνεψιῷ, ἐστασίασαν κατὰ Ζήνωνος·

12. Зенон пребивава в Тракия

Зенон[9]

— — —

Докато Зенон пребивавал в Тракия, със съучастието на Верина[10] брат ѝ Василиск и племенника ѝ Армат въстанали против

[1] Това събитие станало на 9. VIII. 378 г. Вж. *Socratis* Historia ecclesiastica, P. Gr., LXVII, col. 568 A. [2] Грациан, западноримски император (367—383). [3] Теодосий I, източноримски император (378—395). За събитията срв. *Stein*, Geschichte, p. 259 sq. [4] Т. е. готите. [5] Аркадий, източноримски император (395—408). [6] Хълм в Цариград. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 402. [7] Античното селище Bergule било преименувано в Arcadiopolis през 403 г., дн. Люлебургас. [8] Според *Theoph.* (под 5951 г.) аварите се отделили от гепидите. В същност аварите не са били сродни с готите, т. е. от германски произход; според едни те се идентифицират с ефталитите, а според други с монголското племе Жуан-Жуан. Вж. *A. Grousset*, L'empire des steppes, Paris, 1941, p. 226 sq. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 70—76. [9] Зенон, византийски император (474—491). [10] Верина била тъща на Зенон. Тя се стремяла да издигне на престола Патриций, който бил magister officialium. Бунтът не успял. Вж. *J. Bury*, The Later Roman Empire, London, 1923, pp. 389—391.

οὓς φοβηθεὶς ὁ Ζήνων, ἐλθὼν ἐκ τῆς Θρᾴκης σὺν Ἀριάδνῃ καὶ χρημάτων ἱκανῶν, φεύγει ἐν Ἰσαυρίᾳ εἴς τι φρούριον ὀχυρόν (pp. 116,15; 116,12—17).

тив Зенон. Изплашен от тях, Зенон се върнал от Тракия с Ариадна и значително количество пари и избягал в Исаврия в една здрава крепост.

13. De Vitaliani rebellione

Ἀναστάσιος ὁ δίκορος

— — —

Ἐφ' ᾧ Ἀναστασίου Βιταλιανὸς ὁ Θρᾷξ ἀντάρας, καὶ παραλαβὼν Θρᾷκας καὶ Σκύθας, ἦλθεν ἕως τοῦ Ἀνάπλου πραιδεύων· ἀλλὰ ναυμαχήσαντος αὐτῷ Μαριανοῦ τοῦ ἐπάρχου σοφωτάτου μετὰ τοῦ Μηδικοῦ πυρὸς καὶ θείου ἀπύρου, οὗ κατεσκεύασε Πρόκλος ὁ φιλόσοφος, κατέφλεξε τὰς ναῦς τῶν βαρβάρων· ὁ δὲ Βιταλιανὸς ἔφυγε μετ' ὀλίγων διασωθείς (pp. 118,13; 118,19—119,3).

13. Бунтът на Виталиан

Анастасий Дикор[1]

— — —

По време на този Анастасий Виталиан Тракиецът[2] се разбунтувал, взел със себе си тракийци и скити и стигнал до Анаплус[3], като плячкосвал. Но твърде мъдрият епарх Мариан влязъл в морско сражение с него и изгорил корабите на варварите с мидийски огън[4] и с негасена сяра, които изнамерил философът Прокъл. Виталиан избягал, като се спасил с малцина.

14. De Vitaliani exitu

Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ ὁ μέγας

Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ, ὁ μέγας ἐν πολέμοις καὶ ζηλωτὴς ὢν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἦν καὶ τῷ σώματι μεσῆλιξ, εὐρὺς τοὺς ὤμους καὶ τὰ στέρνα, πολιὸς μετὰ οὐλότητος καὶ δασείας κόμης. ἐπήνθει δὲ τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἔρευθος, βλοσυρῷ ὄντι καὶ πλατεῖ. ὃς καὶ Βιταλιανὸν τὸν προρρηθέντα ᾠκειώσατο καὶ στρατηγὸν ἐτίμησε καὶ παρρησίαν ἔχειν πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς ἐποίησεν. ἐδολοφονήθη δὲ ὁ Βιταλιανὸς παρὰ τῶν Βυζαντίων μηνιώντων αὐτὸν δία τὴν προειρημένην ἐπανάστασιν (pp. 122,17—123,5).

14. Гибелта на Виталиан

Юстин Велики Тракиец[5]

Юстин Тракиецът, който бил велик във войните и ревнител на православната вяра, бил среден на ръст, с широки рамене и гърди, с посивяла къдрава и гъста коса. Лицето му цъфтяло от руменина, било сурово и широко. Той се сприятелил със споменатия Виталиан, почел го с чин стратег и му позволил да се държи пред него по-свободно от другите. Но Виталиан бил убит с измама от жителите на Византион, които му се сърдели за казания бунт.

15. Pompeiopolis Thraciae terrae motu diruitur

Ἀλλὰ καὶ ἡ Πομπηϊούπολις τῆς Μυσίας διαρραγεῖσα μέσον κατεπόθη μετὰ τῶν οἰκητόρων· καὶ ἔκραζον ὑπὸ τὴν γῆν ὄντες οἱ ἄνθρωποι τὸ „ἐλεήσατε“ (pp. 123,24—124,2).

15. Земетресение разрушава мизийския град Помпейопол

А и [земята под] Помпейопол[6], град в Мизия, се разчупила през средата и градът потънал заедно с жителите си. Хората викали из под земята: „Смилете се!“.

---

[1] Анастасий I Дикор, византийски император (491—518). [2] Виталиан бил комес на федератите в Тракия. Бунтът се датира в 513/514 г. В него участвували и славяни, и хуни, и прабългари, както и хора от местен произход. Затова авторът общо казва „тракийци и скити“. Общо за този бунт вж. *Ю. Кулаковский,* История Византии, II (1912), стр. 508. — *E. Stein*, Histoire du Bas Empire, II, Paris—Bruxelles — Amsterdam, 1949, pp. 178—181. — *Ив. Дуйчев,* Балканският югоизток . . . стр. 235 (с литература). [3] Анаплус било селище на Босфора, недалеч от брега на Черно море. [4] Т. нар. „мидийски“ или „гръцки“ огън бил съставен главно от сяра, силитра и нафта и имал свойството да гори във водата. Като негов откривател се сочи ту философът Прокъл от V в., ту архитектът Калиник от VII в. Вж. *Bréhier*, Les institutions . . ., pp. 414—415. [5] Юстин I, византийски император (515—527). [6] Градът не е локализиран с точност. Срв. *E. Honigmann,* A propos de Pompéiopolis en Mésie, Byzantion, XXXII (1950), pp. 301—304.

16. Hunni Thraciam vastant

Ἰουστῖνος ὁ μικρὸς ἀνέψιος Ἰουστινιανοῦ

— — —

Οὗτος δὲ ὁ Ἰουστῖνος Τιβέριον τὸν κόμητα τῶν ἐξκουβιτόρων ἀπέστειλε κατὰ τῶν Οὔννων, ἐξελθόντων καὶ λεηλατούντων τὰ Θρᾳκῷα μέρη (pp. 132, 424—135,2).

16. Хуни опустошават Тракия

Юстин Малки[1], племенник на Юстиниан

— — —

Този Юстин изпратил Тиберий[2], началника на ескувитите, срещу хуните, които нападнали и опустошавали тракийските области.

17. Mauricius contra Avares pugnat

Μαυρίκιος ὁ γαμβρὸς Τιβερίου

— — —

Ἐπὶ τούτου Χαγάνος ὁ τῶν Ἀβάρων ἀρχηγός, τὰς σπονδὰς διαλύσας, ἐπὶ τὴν Θρᾴκην χωρεῖ καὶ πολλὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων ἀνεῖλε· τοῦ δὲ βασιλέως κατ᾽αὐτοῦ ἐξιόντος καὶ ἐν τῷ Λαονίῳ γενομένου τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ γύναιον ἔτικτε καὶ οἰκτρὰς φωνὰς ἠφίει· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέστειλε μαθεῖν τὸ συμβάν, καὶ εἶδεν παιδίον γεννηθὲν ἄνευ ὀφθαλμῶν καὶ βλεφάρων, μήτε χεῖρας μήτε βραχίονας ἔχον· πρὸς δὲ τὸ ἰσχίον ἰχθύος οὐρὰ προσπεφυκυῖα ἐπῆρχεν αὐτῷ. ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔξωθεν τοῦ Βυζαντίου χωρία ἐτέχθησαν ἓν μὲν παιδίον τετράπουν καὶ ἕτερον δικόρυφον. οἱ δὲ τὰς ἱστορίας γράφοντες λέγουσιν, ἐν αἷς τοιαῦτα τίκτονται, μὴ σημαίνειν ἀγαθὰ ταῖς πόλεσιν. τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ ἵππος τοῦ βασιλέως διερράγη πεσών. ὁ δὲ τούτοις οἰωνισάμενος ὑπέστρεψεν ἐν τῇ πόλει, Πρίσκον ἀποστείλας τὸν ἴδιον γαμβρὸν κατὰ Σκυθῶν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ· οἳ τοὺς Σκύθας νικήσαντες ἀντᾶραι κατὰ τοῦ βασιλέως ἐβουλεύοντο. ἔμεινε δὲ ἐπ᾽αὐτοῖς ὁ βασιλεύς. πολέμου συγκροτηθῆναι μέλλοντος μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἀβάρων ὑπέθετο Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς τῷ στρατηγῷ τῷ καταπιστευθέντι τὸ στράτευμα προδοῦναι τούτους τοῖς πολεμίοις δι᾽ἣν ἀνταρσίαν κατ᾽αὐτοῦ ἐμελέτησαν· ὅπερ καὶ γέγονε· συνελήφθη οὖν πλῆθος πολὺ καὶ ἤγαγον αὐτοὺς οἱ Σκύθαι ἐξωνηθῆναι παρὰ Ῥωμαίων· ἐδήλωσε δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ Χαγάνῳ δωρεὰν αὐτῷ πάντας ἀπολυθῆναι, εἰ τὴν εἰρήνην φιλεῖ. ὁ δὲ ἀντεδήλωσεν „ἀποδίδωμι πάντας κατὰ ψυχὴν ἓν νόμισμα κομιζόμενος“. τοῦ βασιλέως μὴ ἀνασχομένου δοῦναι, ἀνὰ ἥμισυ νόμισμα ἠξίωσε λαβεῖν ὁ βάρβαρος· καὶ μηδὲ τοῦτο καταδεξαμένου τοῦ βασιλέως, θυμωθεὶς ὁ βάρ-

17. Войната между Маврикий и аварите

Маврикий[3], зет на Тиберий

— — —

В негово време Хаган, предводителят на аварите, нарушил договора, проникнал в Тракия и избил много от ромейските войски[4]. Императорът излязъл срещу него и стигнал в Даонион[5]. Същата нощ една жена раждала и надавала жални писъци. Императорът изпратил да разбере за случилото се и видял едно детенце, родено без очи и клепки, без ръце и китки, а на бедрената му става била израснала рибя опашка. Пък и в селищата извън Византион се родило едно дете четирикрако, а друго — двуглаво. Онези, които пишат исторически съчинения, казват, че не се вещае добро на градовете, в които се раждат такива деца. В същия ден и конят на императора паднал и се пребил. А императорът взел тези неща за знамения и се върнал в столицата, като изпратил срещу скитите своя зет Приск с цялата си войска. Войниците, като победили скитите, почнали да замислят бунт срещу императора. Но императорът устоял срещу тях. Понеже предстояло да избухне война между ромеи и авари, император Маврикий внушил на стратега, комуто била поверена войската, да я предаде на неприятелите поради бунта, който готвели срещу него. Така и станало. Голямо множество войници били взети в плен и скитите ги довели, за да бъдат откупени от ромеите. А императорът известил на хагана да му ги освободи всичките даром, ако обича мира. Той пък му отговорил: „Ще ти ги върна всичките, ако получа по една номизма на човек.“ Но понеже императорът не щял да ги даде, варваринът поискал да получи по половин номизма. Понеже импера-

[1] Юстин II, византийски император (565—578). [2] Тиберий II Константин, византийски император (578—582). По време на царуването на Юстин той бил началник на ескувитите, т. е. на дворцовата гвардия, а след това бил изпратен като военачалник на Дунавския лимес, за да пази границите на империята от нападенията на аварите, които тук са наречени хуни. [3] Маврикий, византийски император (582—602). [4] В този откъс се предават накратко събитията между 592 и 600 г., които Теофилакт Симоката описва подробно в кн. V и VI от своята история. Вж. *Theophylacti Simocattae*, Historiae, ed. de Boor, p. 218 sq. Срв. ГИБИ, II, стр. 311 сл. [5] Даонион — град на брега на Мраморно море, между Хераклея и Силиврия.

βαρος ἀπέκτεινε χιλιάδας δώδεκα ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ τριβουναλίου τὸ ὂν πλησίον τοῦ ἑβδόμου (pp. 138,10, 139,4—140,10).

торът не приел и това, варваринът се разгневил и избил 12 000 души на полето при трибуналия[1], което било близо до Евдомон[2].

18. Exercitus Romanorum in terris Slavorum hiemare recusat

Τοῦ μετοπώρου δὲ καταλαβόντος, καὶ τοῦ βασιλέως γράψαντος Πέτρῳ τῷ στρατηγῷ παραχειμάσαι μετὰ τῶν ταγμάτων ἐν τῇ Σκλάβων χώρᾳ, ἀντεῖπεν ὁ λαός· ὅθεν οἱ ἄρχοντες εἰς ἓν τὰ πλήθη συναγαγόντες προβάλλονται εἰς βασιλέα Φωκᾶν τὸν στρατιώτην. τοῦ δὲ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων εἰς τὴν πόλιν παραγενομένων καὶ τοῦτο τῷ βασιλεῖ εἰπόντων, Μαυρίκιος τὸ κατ᾽αὐτοῦ μῖσος τοῦ λαοῦ εἰδώς, μεσούσης τῆς νυκτός, τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος εἰσῆλθεν εἰς δρόμωνα σὺν τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις, φεύγων τὴν ἐπανάστασιν τοῦ λαοῦ (p. 142, 9—18).

18. *Византийската войска отказва да прекара зимата в земите на славяните*

Когато настъпила есента[3], императорът писал на стратега Петър да презимува с отредите в земята на славяните. Но войската се противопоставила. Ето защо военачалниците събрали заедно войските и провъзгласили войника Фока за император. А Петър и останалите военачалници, като се върнали в столицата, казали това на императора. Тогава Маврикий, виждайки омразата на войската срещу себе си, свалил посред нощ царската си дреха, качил се на един дромон с жена си и децата си и избягал от бунта на войската.

19. Avares Thraciam vastant

Φωκᾶς ὁ τύραννος

— — —

Καὶ ἀπὸ τότε οὐ διέλιπε τῇ πολιτείᾳ δυστυχήματα ποικίλα τε καὶ ἐπάλληλα· ὅ τε γὰρ Χοσρόης ὁ Πέρσης τὴν εἰρήνην διέλυσε, καὶ Ἀβάρεις τὴν Θράκην ἐδῄωσαν καὶ ἄμφω τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων διέφθειραν, καὶ χειμὼν βαρύτατος γεγόνεν ὥστε παγῆναι τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ἰχθύας τεθνάναι (pp. 143,9; 145,11—17).

19. *Аварите опустошават Тракия*

Фока узурпатор

— — —

Оттогава[4] различни нещастия едно след друго не престанали да безпокоят държавата. Хозрой персиецът[5] нарушил мира, аварите опустошили Тракия и унищожили двете войски на ромеите, а настанала и много тежка зима, та морето замръзнало и рибите измрели.

20. Avares usque ad Longum murum perveniunt

Ἡράκλειος ὁ μέγας

— — —

Ἐπεστράτευσαν δὲ καὶ οἱ Ἀβάρεις κατὰ τῆς πόλεως. εἰδὼς δὲ Ἡράκλειος τοὺς περιέχοντας αὐτῷ πανταχόθεν πολέμους, ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην αἰτῶν· οἱ δὲ συνέθεντο ταύτην ποιῆσαι. ἐξελθόντος δὲ τοῦ βασιλέως εἰς τὸ μακρὸν τεῖχος μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς ὡς ὑποδέξασθαι τὸν χαγάνον, καὶ λαβὼν πιστὰ παρ᾽αὐτοῦ καὶ σπονδὰς εἰρηνικὰς ποιήσας συνηυφραίνετο· ὁ δὲ χαγάνος τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους ἀθετήσας αἴφνης κατὰ τοῦ βασιλέως τυραννικῶς ἐχώρησεν. ὁ δὲ βασιλεὺς φυγῇ μόλις ὑπέστρεψεν ἐν τῇ πόλει, ἔλαβε τε ὁ βάρβαρος τήν τε βασιλικὴν ἀποσκευὴν καὶ δορυφορίαν, καὶ ὑπέστρεψε τὴν Θράκην πᾶσαν ληϊσάμενος

20. *Аварите стигат до Дългата стена*

Ираклий Велики[6]

— — —

А и аварите тръгнали на поход срещу столицата. Ираклий, като се видял отвсякъде окръжен от неприятели, проводил [пратеници] при тях, искайки мир. Те се съгласили да сключат мир. А и императорът излязъл до Дългата стена с голяма свита, за да посрещне хагана, и като получил от него обещание и сключил мирен договор, зарадвал се. Но хаганът потъпкал договора и клетвите и внезапно вероломно се отправил срещу императора. Този едва се спасил с бягство в столицата и варваринът заловил императорската свита и копиеносците му. Той се върнал и опустошил цяла Тракия, като

---

[1] Трибуналият бил една височина, намираща се на Евдомон, където императорите свиквали народа и войската при тържествени случаи и когато трябвало да се вземат важни решения. [2] Евдомон (т. е. намиращ се на 7-та миля) — местност до Цариград. Вж. *Janin*, op. cit., pp. 408—411. [3] В този откъс се предават накратко събитията от есента на 602 г. Вж. подробно *Simocattae*, op. cit., p. 322 sq. Срв. ГИБИ, II, стр. 321 сл. [4] Т. е. след възшествието на Фока, който царувал от 602 до 610 г. [5] Хозрой II Ануширван (590—628), персийски цар. [6] Ираклий (617—641).

τῇ ἐλπίδι τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ βασιλεὺς πάλιν πρέσβεις πρὸς χαγάνον ἐκκαλῶν αὐτὸν καὶ πρὸς εἰρήνην προκαλούμενος· ὁ δὲ αἰδεσθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἀγάπην εἰρήνευσεν (pp. 147,9; 148,22—149,12).

се надявал, че пак ще сключи мир. А императорът отново проводил пратеници при хагана и го подканвал да сключи мир. Хаганът уважил миролюбието на императора и сключил мир[1].

21. Avares Constantinopolim oppugnant

Οἱ δὲ Ἀβάρεις τὰς εἰρηνικὰς σπονδὰς διαλύσαντες τῷ τείχει τοῦ Βυζαντίου προσπελάζουσι, πάντα τὰ τῆς πόλεως ἐκτὸς πυρὶ παραδιδόντες, καὶ ὥσπερ ἀναμερισάμενοι Πέρσαι μὲν τὰ τῆς ἀνατολῆς κατεδῄουν, Ἀβάρεις δὲ τὰ τῆς Θρᾴκης πάντα διέφθειρον· διαπορηθέντες οὖν οἱ πολῖται καὶ ἀπελπίσαντες πρὸς τοὺς Ἀβάρεις πόλεμον συνῆψαν, συνεργίᾳ Βόνου πατρικίου καὶ Σεργίου πατριάρχου, καὶ πολλὰς χιλιάδας κατασφάξαντες καὶ τὰς ναῦς ἐμπρήσαντες πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν αὐτοὺς ἐξήλασαν (p. 151,3—11).

21. Авари обсаждат Цариград

Аварите нарушили мирния договор и се приближили до стената на Византион, като горели всичко извън града. И като че ли си разпределили работата: перси опустошавали източните области, а авари унищожавали цяла Тракия. И тъй столичаните, които се намирали в безизходно положение и изгубили надежда, излезли на война срещу аварите със съдействието на патриций Бонос и на патриарх Сергей. Те избили много хиляди [неприятели], изгорили корабите им и ги прогонили в страната им[2].

22. Bulgari in Moesia considunt

Κωνσταντῖνος υἱὸς Κώνστα ὁ Πωγωνάτος

— — —

Ὡσαύτως καὶ οἱ τὰ ἑσπέρια οἰκοῦντες Σκύθαι, ὅ τε χαγάνος καὶ οἱ ἐπέκεινα ῥῆγες καὶ οἱ κάσταλδοι, δῶρα τῷ βασιλεῖ στείλαντες ᾐτήσαντο εἰρήνην, εἶξεν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκύρωσεν εἰρήνην, καὶ γέγονε γαλήνη ἔν τε ἀνατολῇ καὶ δύσει.

Ἐπὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλέως τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος διαπεράσαν καὶ ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων ἀποχωρισθὲν ἐσκήνωσεν ἐν Βάρναις ἔν τισι λόχμαις καὶ ὄρεσιν. ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο ἀκηκοὼς σὺν ναυσὶ καὶ στρατῷ ἐπῆλθε κατ᾿αὐτῶν. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο ἀθρόως θεασάμενοι, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπεγνωκότες σωτηρίας, εἴς τι ὀχύρωμα καταφεύγουσι καὶ ἑαυτοὺς ἀσφαλίζονται. τῶν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον μὴ δυναμένων συνάψαι διά τε τὰ τέλματα καὶ τὴν τοῦ τόπου ὀχύρωσιν, ἐθρασύνθη τὸ μιαρὸν ἔθνος. συνέβη δὲ καὶ τὸν βασιλέα ποδαλγίᾳ ὀξυπαθῆσαι καὶ ἐπὶ Μεσημβρίαν ὑποστρέψαι, παρεγγυήσαντος τοῖς στρατηγοῖς ἐνέδραν καὶ λοχον ποιῆσαι, εἶτα διὰ χλεύης τινὸς ὑποσῦραι αὐτοὺς ἔξω. ἀλλ᾿οἱ καβαλλαρικοὶ τὸν βασιλέα φεύγειν διαφημίσαντες φυγῇ ἐχρήσαντο μηδενὸς διώκοντο. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο θεασάμενοι ἐδίωξαν ὄπισθεν αὐτῶν, καὶ πολλοὺς

22. Българите се установяват в Мизия

Константин Погонат[3], син на Констанс

— — —

Също така и скитите, които живеят на запад[4], хаганът, тамошните князе и касталдите[5], изпратили дарове на императора и поискали мир. И тъй императорът се съгласил да утвърди мир [с тях]. Спокойствие настанало на изток и на запад.

По време на същия император българският народ преминал [Дунава] и като се отделил от сънародниците си, разположил се на стан във Варна, в някакви гъсталаци и хълмове. А императорът, като чул това, излязъл срещу тях с кораби и войска. Българите се изненадали от това и като изгубили надежда за спасение, избягали в една твърдина и там се укрепили. А понеже ромеите не можели да влязат в бой поради блатата и укрепената местност, нечестивият народ се одързостил. Случило се, че и императорът страдал тежко от подагра и се върнал към Месемврия, след като поръчал на стратезите да направят засада и прикритие, а след това да ги привлекат навън с някакво предизвикателство. Но понеже конниците разпространили, че императорът бяга, те ударили на бяг, без някой да ги преследва. А българите, като видели това, започнали да ги преследват и избили множи-

[1] Това събитие станало през юни 617 г. Вж. *N. H. Baynes*, The date of the Avar Surprise, BZ, XXI (1912), p. 110 sq. [2] Тази обсада на Цариград се датира през 626 г. В нея участвували и славяни, и прабългари. Главните извори за тези събития — Хомилията за обсадата на Цариград, Георги Пизидийски, Пасхална хроника и Химн акатист, вж. в ГИБИ, III, стр. 56—67; 78—84; 171—174. [3] Византийският император Константин IV Погонат (668—685). [4] Т. е. славянските племена, които живеели в Панония. [5] У лангобардите касталди или гасталди се наричали управители на области или градове, а също и лица, поставени да управляват феодални имения.

ξίφει ἀνεῖλον. καὶ ἔκτοτε διαπεράσαντες καὶ θρασυνθέντες κατεκράτησαν, καὶ πλατυνθέντες τὴν Ῥωμαϊκὴν χώραν ᾐχμαλώτιζον· ὅθεν καὶ ἀναγκασθεὶς ὁ βασιλεὺς εἰρηνεῦσαι μετ᾽αὐτῶν, ἐτήσια αὐτοῖς συμφωνήσας πάκτα, ἐπ᾽αἰσχύνῃ Ῥωμαίων, διὰ πλῆθος ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅτι ὁ πάντας ὑποτελεῖς ποιήσας ὑπὸ μιαροῦ ἔθνους ἡττήθη (pp. 159,5; 160,22—161,23).

на с меч. Оттогава, като преминали отсам, те станали по-дръзки и надвили и като заели по-широко пространство, започнали да опленяват ромейската земя. Това принудило и императора да сключи мир с тях, като се съгласил да им дава годишен данък за срам на ромеите и поради многобройните ни грехове. Защото този, който направил всички свои данници, бил победен от този нечестив народ[1].

23. *Slavi in exercitu Romanorum contra Arabes pugnant*

23. *Славяни воюват във византийската войска против арабите*

Ἰουστινιανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Ῥινότμητος

— — —

Ἔλυσε δὲ καὶ τὴν τῶν Βουλγάρων εἰρήνην. ἐπιστρατεύσας δὲ ἐπὶ τὰ δυτικὰ μέρη πολλὰ τῶν Σκλάβων πλήθη τὰ μὲν πολέμῳ τὰ δὲ λόγῳ παραλαβὼν ὑπέστρεψεν, ἀφ᾽ὧν ἐπιλεξάμενος καὶ στρατεύσας χιλιάδας τριάκοντα λαὸν περιούσιον τούτους ἐπωνόμασεν. οὓς δὴ καθοπλίσας καὶ ἰδιοποιησάμενος, καὶ τῇ τούτων συμμαχίᾳ πεποιθώς, λύει τὴν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἀγαρηνῶν εἰρήνην ἐξ ἀνοίας, καὶ λαβὼν τὸν περιούσιον ἢ μᾶλλον ἀνόσιον εἰπεῖν λαὸν καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα πρὸς τὴν Σεβαστούπολιν ἀπῆρεν. ἐν ᾗ καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ παραγενόμενοι, καὶ προμαρτυρούμενοι αὐτῷ τὰ μεθ᾽ὅρκων συμφωνηθέντα μὴ διαστρέψαι, ἐπείτοι γε κριτὴς ὁ θεὸς καὶ ἔκδικος γενήσεται, οὐ κατεδέξατο τὰ τῆς εἰρήνης ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον παρετάσσετο. καὶ δὴ παραυτίκα ἁπλώσαντες οἱ Ἀγαρηνοὶ τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην, καὶ ἐπὶ δόρατος ἀναρτήσαντες, ὥρμησαν κατὰ Ῥωμαίων. καὶ συμβολῆς γενομένης ηὐτομόλησαν ἐκ τῶν Σκλάβων πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς χιλιάδες εἴκοσι, καὶ οὕτως τῶν Ῥωμαίων δεινῶς τραπέντων καὶ ἀναριθμήτων σφαγέντων δικαιοκρισία καὶ νίκη πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐχώρησε, διδάσκουσα μὴ παραβαίνειν θεῖον ὅρκον πώποτε, κἂν πρὸς τοὺς ἐναντίους καὶ ἀπίστους γένηται. πεφευγὼς δὲ ὁ βασιλεύς, καὶ φθάσας ἐν τῷ παρὰ θάλασσαν τόπῳ τοῦ Λευκάτου μετ᾽αἰσχύνης πολλῆς καὶ ἥττης, ἀνεῖλε τὰς περιλειφθείσας δέκα χιλιάδας τῶν Σκλάβων, καὶ ἔκτοτε πλείω θρασυνθέντες οἱ Ἀγαρηνοὶ σφοδρότερον ἐληΐζοντο τὴν Ῥωμανίαν, ἔχοντες εἰς βοήθειαν καὶ τοὺς πρόσφυγας Σκλάβους (pp. 162,16; 163,1—164,2).

Юстиниан Ринотмет, негов син[2]

— — —

Той нарушил и мира с българите. А като тръгнал на поход към западните области и като подчинил множество славяни, едни чрез война, а други с уговаряне, върнал се. Той избрал измежду тях и направил войници 30 000 души, които нарекъл избран народ. Като ги въоръжил и взел на своя служба, уповавайки се на тяхната военна помощ, той безумно нарушил мира между ромеи и агаряни, тръгнал срещу Севастопол[3] с този избран или, по-скоро казано, безбожен народ и останалите войски. Там дошли и агаряните и го предупредили да не нарушава договора, подкрепен с клетви, а и че бог ще бъде съдия и отмъстител. Но императорът не приел мира, а започнал да се готви за война. Тогава агаряните разгънали веднага писания мирен договор, закачили го на копие и тръгнали срещу ромеите. Завързало се сражение и 20 000 от славяните избягали при агаряните. Така ромеите били обърнати в страшно бягство и безброй от тях били избити и правото и победата минали към враговете, поучавайки ги, че не трябва никога да престъпват божествената клетва, дори и по отношение на противниците и безверниците. Императорът избягал и стигнал много посрамен и победен на едно място, наречено Левкат[4], което било край морето. Той избил останалите 10 000 славяни и оттогава агаряните станали още по-дръзки и започнали по-силно да опустошават ромейската земя, като имали в помощ и избягалите славяни.

---

[1] *Златарски*, История, I, 1, стр. 146—147, определя мира между Константин IV и българите в 679 г. и смята, че българското летоброение е започнало от следната 680 г. — *Ю. Трифонов*, Известия на сирийския презвитер Константин за Испериховата победа над българите, ИИД, XI—XII (1932), стр. 206—215, смята, че събитията са станали през 681 г. — *Г. Цанкова-Петкова*, Бележки към началния период от историята на българската държава, ИИБИ, V (1954), стр. 336—345, приема 680 г. като дата за основаването на българската държава. — *М. Войнов*, За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI (1956), стр. 468—476, е на мнение, че войната се е водила през 680 г., а мирът бил сключен преди 16. IX. 681 г. [2] Юстиниан II Ринотмет, византийски император (685—695; 705—711). Събитията се отнасят към 693 г. [3] Севастопол — град в Първа Армения, дн. Сарай (Чифлик). [1] Левкат, нос на малоазийския бряг, наречен от турците Иелкенкая-бурун. Вж. *Janin*, op. cit., p. 456.

24. Iustinianus auxilio Terbelli in imperium restituitur

Ἀψίμαρος ὁ καὶ Τιβέριος

— — —

Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ταῦτα μαθὼν ἀπελθὼν ἐν Χερσῶνι λάθρα καὶ ναῦν ἀναλαβόμενος ἀπέπλευσεν, ἐπὶ τὸ στόμιον τοῦ Ἴστρου τὸν πλοῦν ποιούμενος. καὶ κλύδωνας γενομένου καὶ πάντων ἀπογνόντων διὰ τὸν κλύδωνα οἰκεῖος αὐτῷ τις ἔφη „εἰ περισωθῇς, ὦ δέσποτα, καὶ σοι τὴν βασιλείαν ὁ θεὸς ἀποδῷ, δὸς λοιπὸν μηδένα τῶν ἐχθρῶν ἀμύνασθαι“. ὁ δὲ ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ ἔφη „ἐνταῦθά μοι καταποντίσει κύριος, εἰ φείσομαί τινος ἐξ αὐτῶν“. διασωθεὶς δὲ ἐκ τοῦ κλύδωνος ἀπέστειλε πρὸς Τέρβελον τὸν Βούλγαρον δοῦναι αὐτῷ συμμαχίαν τοῦ κρατῆσαι τὴν προγονικὴν βασιλείαν, καὶ πλεῖστα δῶρα παρασχεῖν αὐτῷ. ὁ δὲ οὐ μόνον συμμαχίαν ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἐπιδέδωκεν. ἅμα γὰρ αὐτῷ μετὰ πλείστης δυνάμεως ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν παρεγένετο. εἰσῆλθε δὲ Ἰουστινιανὸς σὺν ὀλίγοις ὁμοφύλοις διὰ τοῦ ἀγωγοῦ κατὰ προδοσίαν τινῶν τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν τὸ λεγόμενον δι᾽ αὐτὸν ἔκτοτε δεύτερον, καὶ κατασκήνωσεν ἐν τῷ παλατίῳ Βλαχερνῶν, ἀπολαβὼν τὴν αὐτοῦ βασιλείαν· ὅπερ μαθὼν Ἀψίμαρος εἰς Ἀπολλωνιάδα φεύγει (pp. 167,1; 167,15—168,11).

24. Юстиниан II отново завзема властта с помощта на българския хан Тервел

Апсимар, наречен и Тиберий[1]

— — —

А Юстиниан, щом научил това[2], отишъл тайно в Херсон[3] и отплувал с кораб, като насочил плуването си към устието на Истър. Вдигнала се буря и понеже всички се отчаяли поради бурята, един негов приближен му казал: „Ако се спасиш, господарю, и ако бог ти върне царството, обещай, че не ще отмъстиш на никого от враговете си.“ А Юстиниан с негодуване и гняв отговорил: „Точно тогава ще ме удави господ, ако пощадя някого от тях!“ А като се спасил от бурята, пратил при българина Тервел да му иска военна помощ, за да завладее царството на дедите си и да предложи твърде много дарове. А той не само че му дал военна помощ, но и сам отишъл. Заедно с него и с твърде многобройна войска Юстиниан стигнал при престолния град. Благодарение на предателството на неколцина от столичаните Юстиниан влязъл през водопровода с малко свои сънародници и излязъл на мястото Света Анна, което оттогава преименувал „Девтерон“. Той се разположил на стан във Влахернския дворец и си възвърнал царската власт. Щом научил това, Апсимар избягал в Аполониада[4].

25. Terbellus regionem Zagoriae recipit

Ἰουστινιανὸς τὸ δεύτερον ὁ ῥινότμητος

Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν τὸ δεύτερον ἀπολαβὼν ἐβασίλευσεν ἔτη ἕξ, δῶρα πολλὰ τῷ Τέρβελι δούς, καὶ χώραν τῶν Ῥωμαίων ἐκκόψας δίδωσιν αὐτῷ τὰ λεγόμενα νῦν Ζαγόρια. — — — λύσας δὲ τὴν εἰρήνην τῶν Βουλγάρων ἐπεστράτευσε κατ᾽αὐτῶν, καὶ καταπολεμηθεὶς εἰς φρούριον κατέφυγε, καὶ τοὺς ἵππους νευροκοπήσας, εἰς τὰ σκάφη ἐπιβάς, μετ᾽αἰσχύνης ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει (pp. 168, 12—15; 169,7—10).

25. Тервел получава областта, наречена Загора

Юстиниан Ринотмет за втори път [император]

Юстиниан, като завзел [престола] за втори път, царувал шест години. Той дал много дарове на Тервел[5] и като откъснал земя от ромеите, дал му така наречената днес Загория[6]. — — — А като нарушил мира с българите, той тръгнал на поход срещу тях, но бил победен и избягал в една крепост[7]. Пресякъл жилите на конете, качил се на корабите и позорно стигнал в Цариград.

---

[1] Като император Апсимар бил наречен Тиберий III (698—705). [2] Юстиниан разбрал, че Апсимар искал от хазарския хаган да му бъде предаден. [3] Град в Кримския п-ов. [4] Аполониада е име на няколко града във Византийската империя. Според *Кулаковский*, История, III, стр. 289, бел. 1, тук става дума за гр. Аполониада във Витиния, Мала Азия. [5] За тези дарове вж. *Ив. Дуйчев*, Император Юстиниан Ринотмет, данник на хан Тервеля (Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, кн. XLI, кл. И.-ф., 21, 1949), стр. 5—8. За събитията от 705 г. срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 165—170. — *Г. Баласчев*, Българският, господар Тервел, Псп. LXXVII (1898), стр. 52 сл. [6] Името Загория тук означава областта между Стара планина, пограничния окоп Еркесия, Сливен и Несебър. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 170. Общо за употребата на името „Загора“ в Средновековието вж. *Ат. Иширков*, Областното име Загорье или Загора някога и сега, ИНЕМ, г. V, кн. I—IV, стр. 80 сл. По-нови извори у *Ив. Сакъзов*, Областното име на Загора, Сб. в чест на Иширков, София, 1933, стр. 353 сл. Срв. *Г. Цанкова-Петкова*, О территории болгарского государства в VII—IX вв., ВВр., XVII (1960), стр. 128 сл. [7] Т. е. в Анхиало. Този поход се отнася към 708 г.

26. *Bulgari Thraciam usque ad Constantinopolim vastant*

Φιλιππικὸς ὁ καὶ Βαρδάνης

— — —

Ἐφ᾽οὗ καὶ οἱ Βούλγαροι μέχρι τῆς χρυσῆς πόρτης αἰχμαλωσίαν ποιήσαντες ὑπέστρεψαν (pp. 170, 1; 170, 10—11).

27. *Bulgari socii Arabum fiunt*

Λέων ὁ Ἰσαυρὸς ὁ Σύρος, ὁ καὶ Κόνων, ὁ εἰκονομάχος

— — —

Ὁ δὲ τῶν Σαρακηνῶν ἡγούμενος Μάσαλμας ἐξεδέχετο τὰς τοῦ Λέοντος ὑποσχέσεις. μηδὲν δὲ παρὰ Λέοντος δεξάμενος, καὶ γνοὺς ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπ᾽αὐτοῦ, ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ἐκίνησε, καὶ τὴν Ἄβυδον καταλαβὼν καὶ ἀντιπεράσας λαὸν πλεῖστον γράφει πρὸς Σουλεϊμᾶν τὸν πρωτοσύμβουλον ἐλθεῖν ἐν τάχει μετὰ στόλου, καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ περικαθίσας τὴν πόλιν καὶ τὸ χερσαῖον τεῖχος περιχαρακώσας ἐλυμαίνετο σφόδρα τὰ Θρακῷα μέρη. τῇ δὲ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου ἀνέβαλεν ὁ Σουλεϊμᾶν ἔχων εὐμεγέθεις ναῦς τριήρεις καὶ δρόμωνας χιλίους ὀκτακοσίους. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν στόλον κατ᾽αὐτῶν ἐκπέμψας καὶ τὰς ταχείας ναῦς μετὰ ὑγροῦ πυρὸς πυριαλώτους ἐποίησε τὰς πλείω καὶ φοβερὰς ναῦς ἐκείνας· καὶ αἱ μὲν εἰς τὰ παράλια τείχη πυρπολούμεναι προσερρίφησαν, αἱ δὲ εἰς τὸν βυθὸν αὔτανδροι κατεποντίσθησαν, ἕτεραι δὲ μέχρι τῆς Ὀξείας καὶ τῶν λοιπῶν νήσων ἀπηνέχθησαν καταφλεγόμεναι. ἐντεῦθεν οἱ τῆς πόλεως θάρσος ἔλαβον, τῶν πολεμίων μεγάλως καταπτωθέντων. παραχειμάσασι δὲ τῇ πόλει τῷ ἐαρινῷ καιρῷ λοιμικὴ νόσος αὐτοῖς ἐνσκήψασα μετὰ λιμοῦ πλῆθος ἀναρίθμητον ἐξ αὐτῶν διέφθειρεν. ἐξ ὧν οἱ περιλειφθέντες πόλεμον ἐν τῇ Θράκῃ μετὰ Βουλγάρων συνάψαντες ἀνῃρέθησαν πλείονες (pp. 173, 17; 177, 21—178, 19).

28. *Bulgari coniurationis contra Leonem participes fiunt*

Νικήτας δὲ ὁ πατρίκιος ὁ Ξυλινίτης μετὰ καὶ ἑτέρων πατρικίων τὸν Τέρβελιν διὰ γραμμάτων καὶ πολλῶν δώρων καὶ χρημάτων δεξιωσάμενοι παρώρμησαν ἐλθεῖν κατὰ Λέοντος. οὕς τινες τῶν Βουλ-

26. *Българите опустошават Тракия до Цариград*

Филипик, наречен и Вардан

— — —

По негово време и българите, като плячкосвали чак до Златната врата[1], се върнали[2].

27. *Българи, съюзници на арабите*

Лъв Исавриец и Сириец, наречен и Конон[3], Иконоборец

— — —

Предводителят на сарацините Масалма очаквал обещаното от Лъв. Но понеже не получил нищо от него и разбрал, че той го е изиграл, потеглил към столицата[4]. Като стигнал в Абидос и прехвърлил отвъд твърде много войска, той писал на първия си съветник Сюлейман бързо да дойде с флота. И през месец август той обсадил града[5] и оградил с вал стената откъм сушата и силно опустошавал тракийските области. На първи септември Сюлейман пристигнал с грамадни триери и 1800 дромона. А императорът[6] изпратил срещу тях флотата и бързите кораби с течен огън и изгорил повечето от тези страшни кораби. Едни от тях, опожарени, били отхвърлени към крайбрежната стена, други били потопени на морското дъно заедно с екипажа си, а трети — горящи — били отнесени чак до Оксия[7] и останалите острови. Оттогава жителите на столицата добили смелост, а неприятелите много паднали духом. Понеже те прекарали зимата край столицата, през пролетта ги нападнали чума и глад, които изтребили безброй множество от тях. Останалите влезли във война с българите и повечето загинали.

28. *Българи участвуват в заговора срещу Лъв III*

Патрицият Никита Ксилинит заедно с останалите патриции удостоили Тервел с писмо и множество дарове и пари и го подтикнали да тръгне срещу Лъв. Но някои

---

1 Златната врата се намирала в югозападната част на Теодосиевата врата и водела направо към т. нар. Меза или Средна улица. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 852 sq.

2 Събитията се отнасят към 712 г.

3 Лъв III Исавър, византийски император (717—741). Според автора на хрониката патриарх Герман му казал, че гонението на иконите щяло да настъпи при някой си император *Конон*. А Лъв отговорил, че той от дете бил получил и това име. И наистина започнал да преследва иконопочитателите. Вж. *Leo Gramaticus*, op. cit., p. 176.

4 Обсадата се отнася към 717—718 г. Срв. *Острогорски*, История, стр. 165.

5 Т. е. столицата.

6 Филипик Вардан, византийски пълководец, който свалил Юстиниан II и бил провъзгласен за император (711—713).

7 Оксия, наречен от турците Сивриада, е един от Принцовите острови, Мраморно море. Вж. *Janin*, op. cit., p. 464.

γάρων προδεδώκασι καταμηνύσαντες τῷ βασιλεῖ, καὶ πάντας ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀνεῖλεν (p. 179, *11—16*).

българи ги предали, като съобщили на императора за тях и той ги избил всичките с меч[1].

29. Pauliciani in Thracia considunt

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Ἰσαύρου ὁ Κοπρώνυμος

— — —

Ἐφ᾽ οὗ ἤρξατο ἀθρόον καὶ ἀοράτως σημεῖα ἔν τε ἱματίοις τῶν ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ εἰς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἱερὰ ἐνδύματα, σταυροὶ ἐλαιώδεις πλεῖστοι, καὶ οὕτως κατέλαβεν ἡ θεομηνία τοῦ βουβῶνος λοιμικὴ νόσος, οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τοῖς περιχώροις αὐτῆς δεινῶς ὀλοθρεύουσα. — — — διὰ δὲ τὴν τοιαύτην πρόφασιν τοῦ θανατικοῦ προσλαβόμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ Ἀρμενίους τε καὶ Σύρους αἱρετικοὺς εἴς τε τὸ Βυζάντιον μετῴκισε καὶ ἐν τῇ Θρᾴκῃ, οἳ μέχρι τοῦ νῦν τὴν αἵρεσιν τοῦ τυράννου διακρατοῦσιν (pp. 181, 1; 184, 9—14; 185, 2—6).

29. *Павликяни, заселени в Тракия*

Константин Копроним[2], син на Лъв Исавър

— — —

В негово време започнали внезапно и по невидим начин да се явяват знаци по дрехите на хората и по свещените църковни одежди — твърде много кръстове от елей. И така се разразил божият гняв, болестта бубоническа чума, и страшно изморил не само жителите на столицата, но и тези, които живеят в околностите.— — — И [императорът] под предлог, че имало смъртоносна болест, взел със себе си своите близки — еретици, арменци и сирийци — и ги преселил във Византион и в Тракия. Те и досега изповядват ереста на узурпатора.

30. De Niceta Slavo Constantinopolis patriarcha

Καὶ ἀντιχειροτονεῖ πατριάρχην Νικήταν τὸν εὐνοῦχον καὶ Σκλάβον (p. 186, 11—12).

30. *Славянинът Никита, цариградски патриарх*

Вместо него императорът поставил за патриарх Никита[3], скопец и славянин.

31. Constantinus Copronymus contra Bulgaros exercitum ducit

Ἐστράτευσε δὲ κατὰ Βουλγάρων πεζῇ τε καὶ πλωΐ, καὶ τούτους τροπωσάμενος εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει, καθωπλισμένος ταῖς πολεμικοῖς ὅπλοις, θριαμβεύων δεδεμένους τοὺς Βουλγάρους. ἐφ᾽ οὗ χρόνου γέγονε χειμὼν καὶ ψῦχος μέγα καὶ πικρότατον, ὥστε καὶ τὴν ἀρκτώαν τοῦ πόντου θάλασσαν ἐπὶ μίλια ἑκατὸν ἀπολιθωθῆναι, καὶ ἐπὶ πήχεσι τριάκοντα τὸ βάθος τοῦ πελάγους παγῆναι. οὗπερ χιονισθέντος ηὐξήθη ἐπὶ ἄλλας εἴκοσι πήχεις, ὥστε συμμορφωθῆναι τὴν θάλασσαν τῇ ξηρᾷ καὶ πεζοπορεῖσθαι ὕπερθε τοῦ κρύους ὑπὸ ἀγρίων τε καὶ ἡμέρων ζώων (pp. 186, 18—187, 4).

31. *Константин V Копроним отива на поход срещу българите*

А [императорът] тръгнал на поход срещу българите с пехота и флота и като ги сразил[4], влязъл в столицата въоръжен с неприятелските оръжия и превел тържествено [през града] вързаните българи. По това време[5] настанала зима и голям и много суров студ, така че в северната част на Понт морето замръзнало до сто мили и на дълбочина до 30 лакти[6]. А като паднал и сняг върху леденения пласт, той се увеличил с още 20 лакти, така че морето заприличало на суша и диви зверове и домашни животни ходели по леда

32. Bulgari contra Romanos apud Acheloum pugnant

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ Βουλγάρων ἐπιστρατεύσας πλωΐ τε καὶ πεζῇ ἐπὶ Ἀχελῷον ἀπέστειλεν. ἀνέμου δὲ βιαίου πνεύσαντος τὰ πλοῖα συνέτριβε. τοῦτο

32. *Българи и византийци се сражават при Ахелой*

А императорът[7] тръгнал на поход срещу българите с флота и пехота и изпратил към Ахелой...[8] Но духнал силен вятър и разбил

[1] Филипик бил ослепен и заместен от пълководеца Артемий, като император наречен Анастасий II (713—715), който пък бил свален от Теодосий III и заточен в Солун. Теодосий III на свой ред бил отстранен от престола от Лъв III Исавър (717—741). Тук се намеква за опита на Артемий да си възвърне властта с помощта на привърженика си Никита Ксилинит, който се старael да го върне в Цариград, като потърсил помощ от българите. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 185—186. [2] Т. е. Константин V Копроним, византийски император (741—775). [3] Този патриарх заемал престола от 764 до 780. [4] Сражението станало в четвъртък 30. V. 763 г. Срв. *Theophanis* Chronoprgraphia, pp. 433. [5] Октомври 763 г. [6] Лакътят бил мярка за дължина = около 46 см. [7] Т. е. Константин V. [8] Събитието се отнася към 766 г. Вж. *Theophanis* Chronographia, p. 437. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 217, който го датира през 765.

μαθόντες οἱ Βούλγαροι πόλεμον πρὸς αὐτὸν συνάπτουσι. δεινῶς οὖν ἡττηθεὶς ὑπέστρεψε μετ᾿αἰσχύνης, μέχρι γὰρ καὶ τήμερον κατὰ τὸν ᾿Αχελῶον κῶλα τῶν ἀνῃρημένων σαφῶς ὑποδεικνύουσι τὴν ἧτταν (pp. 187, 20--188, 2).

корабите. Като научили това, българите започнали война срещу него. И тъй, след като претърпял страшно поражение, той се върнал позорно. И до днес при Ахелой кости на избитите ясно показват поражението му.

33. Constantinus Copronymus iterum contra Bulgaros exercitum ducit

῎Εσχε δὲ δεξιωσάμενος φίλους κρυπτοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ, οἳ κατεμήνυον αὐτῷ ἅπαντα τὰ τῷ ἄρχοντι αὐτῷ βουλευόμενα. οἳ δηλοῦσι τῷ βασιλεῖ ὅτι ἀποστέλλει ὁ κῦρις Βούλγαρος λαὸν πρὸς τὸ αἰχμαλωτίσαι τὴν Βερζητίαν. ὁ δὲ βασιλεὺς σχηματισάμενος κατὰ ᾿Αράβων κινεῖν, ἀποστείλας τοὺς ἀποκρισιαρίους τοὺς διὰ εἰρήνην παραγενομένους ἐπὶ Βουλγαρίαν, καὶ ἐπισωρεύσας πάντα τὸν στρατὸν ἅμα τάγμασιν, ἐπέπεσε τοῖς Βουλγάροις ἀσαλπιγκτί, καὶ τρέψας αὐτοὺς ἐποίησε νῖκος μέγα. καὶ ὑποστρέψας ἐν τῇ πόλει καὶ θριαμβεύσας τεθωρακισμένος τὸν πόλεμον τοῦτον ἐπωνόμασεν εὐγενῆ ὡς μηδενὸς αὐτῷ ἀντιστάντος, μηδὲ σφαγῆς ῾Ρωμαίων γενομένης.

῾Ο δὲ ἄρχων Βουλγάρων Τέλθριχος, γνοὺς ὅτι ἐκ τῶν οἰκείων αὐτοῦ τὰς βουλὰς ὁ βασιλεὺς μανθάνει αὐτῷ ἐν δολιότητι ὅτι βουλῆς εἰμι ἐκφυγεῖν καὶ ἐλθεῖν πρὸς σέ, ἵνα δι᾿ ἐμοῦ ὑποτάξῃς πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν. ἀλλὰ πέμψον μοι λόγον ἀπαθείας μοι, καὶ τίνας φίλους ἔχεις ἐνταῦθα, ἵνα θαρρήσω αὐτοῖς ἐλθεῖν σὺν ἐμοί. ὁ δὲ κουφότητι γνώμης καὶ ἀνοίᾳ κρατηθεὶς ἔγραψε τοὺς καταμηνύοντας αὐτῷ, κἀκεῖνος μαθὼν πάντας δεινῷ θανάτῳ παρέδωκεν· ὅπερ ἀκούσας Κωνσταντῖνος τὴν γενειάδα αὐτοῦ ἀπέτιλλεν.

᾿Εκστρατεύσας δὲ πάλιν κατὰ Βουλγάρων, καὶ δεινῶς κατὰ τῶν σκελῶν ἀνθρακωθείς, καὶ πυρετῷ λάβρῳ καὶ διακαεῖ συσχεθεὶς κατὰ τὴν ᾿Αρκαδιούπολιν, ὑπέστρεψεν ἐγκλίνιος. καὶ ἐλθὼν ἐν Σηλυμβρίᾳ, καὶ πλωίσας μέχρι τοῦ στρογγύλου καστελλίου, θνησκούσῃ ψυχῇ καὶ σώματι, βοῶν καὶ λέγων ὅτι ζῶν πυρὶ ἀσβέστῳ παρεδόθην διὰ τὴν θεοτόκον Μαρίαν· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ νῦν τιμάσθω καὶ ὑμνείσθω ὡς θεοτόκος ἀληθὴς οὖσα (pp. 188, 17 — 189, 21).

33. Нов поход на Константин V Копроним срещу българите

Той[1] тайно си бил осигурил приятели в България, които му известявали за всички намерения на самия владетел[2]. Те разкрили на императора, че българският господар изпратил войска, за да оплени Верзития[3]. А императорът, като си дал вид, че тръгва на поход срещу арабите, отпратил в България пратениците, които били дошли за мир, събрал цялата войска заедно с отредите, нападнал българите без предизвестие и като ги обърнал в бягство, спечелил голяма победа. Когато се върнал в столицата, той минал в тържествено шествие, облечен с ризница, като нарекъл тази война благородна, защото никой не му се противопоставил и ромеи не били избити.

А вождът на българите Телериг, като узнал, че императорът научавал намеренията му от неговите приближени, писал му с измама: „Имам намерение да избягам и да дойда при тебе, та чрез мен да покориш цяла България. Но прати ми уверение за безопасност и ми кажи кои приятели имащ тук, за да се доверя и да дойдат с мен.“ [Императорът], проявявайки лековерие и безразсъдство, писал му кои го осведомяват. А онзи, като узнал кои са, предал ги всичките на страшна смърт. Като чул това, Константин си оскубал брадата.

Като тръгнал отново на поход срещу българите,към Аркадиопол той получил страшна синя пъпка в краката и изгарял, обхванат от силна треска. Затова се върнал на носилка и така пристигнал в Силимврия[4]. Като доплувал до крепостта Стронгил[5], с умираща душа и тяло той викнал и казвал: „Жив бях преданен на неугасим огън заради Богородица Мария. Но занапред тя трябва да бъде почитана и славена като истинска божия майка.“

---

[1] Т. е. Константин V. [2] Т. е. Телериг, български хан (768/8—777). [3] Верзития или Берзигия била област в Средна Македония, обитавана от славянското племе берзити. Според *Theophanis* Chronographia, pp. 447, Телериг изпратил войска в Берзития през октомври 774 г. *Златарски*, История, I, 1, стр. 230, отнася събитието през 773 г. [4] Силимврия е днешното Силиври в Източна Тракия. [5] Стронгил била крепост на един нос на Мраморно море, между Теодосиевата врата и Евдомон. Вж. *Janin*, op. cit., p. 415. Смъртта на Константин V се отнася към 14 септември 775 г. Срв. *Theophanis* Chronographia, p. 448, 12—20.

34. De Nicetae patriarchae origine Slavi exitu

Λέων ὁ υἱὸς τοῦ Κοπρωνύμου ὁ ἐκ τῆς Χαζάρας

———

Τοῦ δὲ Νικήτα πατριάρχου, τοῦ ἀπὸ Σκλάβων καὶ εὐνούχων, τεθνηκότος προχειρίζεται πατριάρχης Παῦλος ὁ Κύπριος καὶ τίμιος, ὁ λόγῳ καὶ πράξει τετιμημένος (pp. 190,5; 191, 19—22)

34. Смъртта на патриарх Никита, славянин

Лъв[1], роден от хазарката, син на Копроним

———

Когато умрял патриарх Никита, скопец от славянски род, за патриарх бил поставен достопочтеният Павел Кипърски[2], който бил почитан и със слово, и на дело.

35. Irena Slavos in Hellade subigit et Berrhoem Anchialumque restaurat

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ ἐκ τῆς Χαζάρας Λέοντος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Εἰρήνη.

———

Σταυράκιον δὲ λογοθέτην ἀποστείλασα Εἰρήνη μετὰ δυνάμεως πολλῆς κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν ἐθνῶν ὑπέταξε πάντας καὶ ὑποφόρους ἐποίησε τῇ βασιλείᾳ. ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Θρᾴκῃ μετ᾽ ὀργάνων μουσικῶν καὶ λαοῦ πλείστου, καὶ ἀπῆλθον ἕως Βεροίας. καὶ ταύτην κτίσασα ἡ μήτηρ αὐτοῦ Εἰρηνούπολιν ἐπωνόμασεν. ἔκτισε δὲ καὶ τὴν Ἀγχίαλον, καὶ ὑπέστρεψε μετ᾽ εὐφροσύνης pp. 192, 15—16; 194, 4—11).

35. Императрица Ирина покорява славянските племена в Елада и възстановява Бероя[3] и Анхиало

Константин, син на Лъв, роден от хазарката, и майка му Ирина

———

Ирина изпратила логотета Ставракий и много войска срещу славянските племена, покорила ги всичките и ги накарала да плащат данък на империята[4]. А и императорът заедно с майка си излязъл в Тракия с музика и твърде много войска и стигнал до Бероя. Майка му я възстановила и я преименувала Иринопол. Тя възстановила също и Анхиало и се върнала радостна.

36. Constantinus VI exercitum adversus Bulgaros ducit

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξῆλθε κατὰ Βουλγάρων, καὶ τούτους λῃσάμενος καὶ νικήσας ὑπέστρεψεν (p. 197, 19—21).

36. Константин VI воюва срещу българите

А императорът се отправил срещу българите и като ги ограбил и победил, върнал се.

37. Constantinus VI exercitum adversus Cardamum ducit

Κάρδαμος δὲ ὁ κύριος Βουλγαρίας ἔγραψε τῷ βασιλεῖ „ἢ τέλεσον μοι πάκτα, ἢ ἔρχομαι ἕως τῆς χρυσῆς πόρτης“. ὁ δὲ βασιλεὺς βαλὼν καβαλίνας ἐν μαντιλίῳ ἔπεμψεν αὐτῷ, εἰπὼν „οἷα δή σοι πρέπει πάκτα, ἀπέστειλα. γέρων δὲ εἶ, καὶ οὐ θέλω κοπωθῆναι σε ἕως τῶν ὧδε, ἀλλ᾽ ἐγὼ ἔρχομαι πρὸς σέ“. καὶ λαὸν συναθροίσας καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐδίωξεν αὐτὸν ἕως τὰ ἴδια (p. 199, 4—10).

37. Константин VI воюва с Кардам

А Кардам[5], господарят на България, писал на императора[6]: „Или ми плати данъка[7], или ще дойда до Златната врата.“ Императорът пък турил конски тор в една кърпа и му го пратил с думите: „Изпратих ти данък, какъвто подобава. А понеже си стар и не искам ти да се мориш чак до тука, то аз ще дойда при тебе.“ И като събрал войска и излязъл, преследвал го до земята му.

---

[1] Лъв IV Хазарски (775—780). [2] Павел Кипърски (780—784) бил иконоборец. [3] Бероя е днешната Стара Загора, наричана от римляните още и Augusta Traiana. Това събитие според Теофан (*Theophanis* Chronographia, p. 457, 6—11) е станало през 783 г. [4] Това събитие е станало през 784 г. Както личи от Теофановия текст (срв. *Theophanis* Chronographia, p. 456—457), става дума за славяните в Македония и Гърция. Срв. уточненията на *Златарски*, I, 1 стр. 238 бел. 1. [5] Кардам, български хан (777—803). [6] Т. е. Константин VI. Теофан (вж. *Theophanis* Chronographia, p. 470, 10—14) отнася това събитие към 796 г. [7] За *πάκτον* вж. тук у *Константин Багренородни*.

38. Nicephorus I a Bulgaris interficitur

Νικηφόρος ὁ ἀνδράδελφος Εἰρήνης ὁ ἀπὸ γενικῶν

— — —

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύσας ἥττησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, ὥστε καὶ τὴν λεγομένην αὐλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Κρούμου πυρπολῆσαι. ἐκείνου δὲ δηλώσαντος παρακλήσεως λόγους, „ἱκανούσθω σοι ὦ βασιλεῦ, ἕως τούτου", οὐ προσήκατο παντελῶς τῆς εἰρήνης τὰ ῥήματα διὰ πολλὴν ἀπληστίαν. ἐφ' οἷς χαλεπήσας ὁ βάρβαρος τὰς τῆς χώρας εἰσόδους καὶ ἐξόδους περιέφραξεν ὀχυρώμασι ξυλίνοις, καὶ μετ' ἡμέρας δύο συναθροίσας λαὸν καὶ κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως σκηνῆς ἀπελθὼν ἀναιρεῖ τοῦτον καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ. τὴν δὲ Νικηφόρου κεφαλὴν ἐκκόψας καὶ ἐπὶ ξύλου ἀναρτήσας, εἶθ' οὕτως γυμνώσας τὸ ὀστοῦν καὶ περιαργυρώσας πέριξ, ἐκέλευσε πίνειν εἰς αὐτὴν τοὺς τῶν Βουλγάρων ἄρχοντας, ἐγκαυχώμενος κατ' αὐτοῦ ὡς ἀπλήστου καὶ τὴν εἰρήνην μὴ θελήσαντος. — — —

Σταυράκιος ὁ υἱὸς Νικηφόρου

Σταυράκιος ὁ υἱὸς Νικηφόρου ἐβασίλευσεν ἔτος ἓν μῆνας δύο. οὗτος ἐν τῷ κατὰ Βουλγάρων πολέμῳ ἐπλήγη κατὰ τοῦ δεξιοῦ μηροῦ, καὶ φορείῳ τὴν πόλιν κατέλαβεν. ὃς διὰ τὴν πληγὴν ἐν τῷ παλατίῳ κείμενος ἀπρόϊτος ἦν. ἐβουλεύετο δὲ Μιχαὴλ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ καὶ κουροπαλάτην ἐκτυφλῶσαι καὶ τῇ γαμετῇ τὴν βασιλείαν καταλιπεῖν. ἐντεῦθεν Μιχαὴλ τοῦτο γνούς, ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, ἐξαίφνης ἀναγορεύεται βασιλεὺς ἐν τῷ ἱππικῷ παρὰ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ταγμάτων, ὡς ἤδη ἀπεγνωσμένου τοῦ Σταυρακίου. ὅπερ μαθὼν Σταυράκιος, καὶ τοῦ παλατίου ἐξελθών, καὶ τὸ μοναδικὸν αὐτίκα σχῆμα σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Θεοφανὼ περιθέμενος, εἰς Σταυρακὰ λεγόμενον μοναστήριον ἐτελεύτησε, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σατύρου. τὸν δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κατεῖχεν ἔτι ὁ ἁγιώτατος Νικηφόρος (pp. 201, 8; 204, 13—205, 1; 205, 9—206, 2).

38. Гибелта на Никифор I в България

Никифор Геник[1], девер на Ирина

— — —

А императорът тръгнал на поход срещу българите и ги победил напълно, та изгорил и така наречения аул на техния вожд Крум. И въпреки че той му казал умолителни думи: „Стига ти до тука, императоре", той съвсем не приел думите за мира поради голямата си ненаситност. Разсърден от това, варваринът заградил проходите и изходите на страната с дървени укрепления и след два дена, като събрал войска, нападнал шатрата на императора и го убил заедно с всички, които били с него. Той отрязал главата на Никифор и я набучил на кол, а след това оголил черепа, посребрил го наоколо и накарал българските велможи да пият от нея, като се гаврел с ненаситния [Никифор], който не искал мира[2]. — — —

Ставракий, син на Никифор

Ставракий, синът на Никифор, царувал една година и два месеца[3]. Във войната срещу българите той бил ранен в дясното бедро и стигнал в столицата на носилка. Поради раната си той лежал неподвижен в двореца, но възнамерявал да ослепи зетя си, куропалата Михаил[4] и властта да остане на съпругата му. Ето защо зет му Михаил, щом узнал това, бил незабавно провъзгласен за император на хиподрума от сената и отредите, понеже Ставракиевото положение било вече отчаяно. Ставракий, като научил за станалото, излязъл от двореца и веднага облякъл монашески одежди с жена си Теофано. Той завършил живота си в манастира Ставрак и бил погребан в Сатировата обител. Тогава пресветият Никифор заемал още архиерейския престол.

39. Romani ad Versiniciam cladem accipiunt

Μιχαὴλ ὁ κουροπαλάτης ὁ γαμβρὸς Σταυρακίου

— — —

Κροῦμος δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς ἔγραψε περὶ εἰρήνης, ἐπιζητῶν καὶ πολλὰ πάκτα. ὁ δὲ κακῶν συμβουλίαις πεισθεὶς οὐ προσήκατο εἰρήνην. οὗτος εἰς πάντα μὲν χρηστὸς ἦν καὶ ἐπιεικής. εἰς δὲ τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν παντελῶς ἀκυβέρνητος ἐπῆρχε, καὶ δεδουλωμένος ματαίων ἀνθρώ-

39. Византийците търпят поражение при Версиникия

Михаил куропалат, зет на Ставракий

— — —

А Крум, предводителят на българите, писал за мир, като искал и голям данък. Но Михаил последвал съветите на злонамерени люде и не приел мира. Той бил добър и разбран във всяко отношение, но в управлението на държавата бил съвсем безпомощен и

---

[1] Никифор I Геник, византийски император (802—811). Той носи този прякор, понеже, преди да стъпи на престола, бил *λογοθέτης τοῦ γενικοῦ*, т. е. началник на императорската съкровищница. [2] Според Теофан (вж. *Theophanis* Chronographia, p. 490, 34—491, 1), Никифор претърпял поражение в Старопланинските клисури през нощта срещу 26 юли, а според Ватиканския разказ (вж. *Ив. Дуйчев*, Нови житийни данни ..., стр. 150) катастрофата станала срещу 13 юли. Срв. ГИБИ, III, стр. 13—15. [3] В същност той царувал от 26 юли до 2 октомври 811 г. [4] Михаил I Рангаве.

πων βουλαῖς καὶ ἀπειροπολέμων· ὅθεν ἐκστρατεύσαντος αὐτοῦ κατὰ Βουλγάρων καὶ μετὰ μεγάλης ἥττης ὑποστρέψαντος ἀναγορεύεται Λέων ὁ πατρίκιος καὶ στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ τριβουναλίου (p. 206, 3; 206, 13—22).

подчинен на съветите на безразсъдни и неопитни във войната хора. Поради това, когато тръгнали срещу българите и се върнал след голямо поражение[1], войската и архонтите провъзгласили на трибуналия за император Лъв, патриций и стратег на източните теми.

40. Crumus Adrianopolim oppugnat et usque ad Constantinopolim pervenit

Λέων ὁ Ἀρμένιος ὁ καὶ παραβάτης

— — —

Ὁ δὲ νέος Σενναχερεὶμ Κροῦμος ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ, καταλιπὼν τὸν ἴδιον ἀδελφὸν πολιορκεῖν τὴν Ἀδριανούπολιν, μετὰ ἓξ ἡμέρας τῆς αὐτοκρατορείας Λέοντος ἐπανελθὼν τῇ πόλει περιῄει πρὸ τῶν τειχῶν ἀπὸ Βλαχέρνων ἕως τῆς Χρυσῆς καλουμένης πόρτης, ἐπιδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ἐπιτελέσας μιαρὰς θυσίας ἐν τῷ λιβαδίῳ τῆς Χρυσῆς πόρτης. ᾐτήσατο δὲ τὸν βασιλέα σπεῖσαι εἰρήνην ἢ τὸ δόρυ αὐτοῦ πῆξαι ἐν τῇ Χρυσῇ πόρτῃ· τοῦ δὲ βασιλέως μὴ καταδεξαμένου τοῦτο, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδίαν σκηνὴν θαυμάσας τὰ τῆς πόλεως τείχη καὶ τὴν εὔτακτον τοῦ βασιλέως παράταξιν. ἐπὶ σύμβασιν εἰρήνης τρέπεται πειραστικοὺς λόγους ποιούμενος. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀφορμῆς δραξάμενος ἐπειράθη αὐτὸν λοχῆσαι, ἀλλ' εἰς πέρας ἀγαγεῖν τοῦτο ἐκωλύθη τῇ τῶν ὑπουργησάντων ἀφυΐᾳ, πληξάντων μὲν τοῦτον, καιρίαν δὲ μὴ ἐπαγόντων πληγήν. ἐπὶ τοῦτο[a] *μανεὶς ὁ ἀλάστωρ, ἀποστείλας ἵππους ἐν τῷ ἁγίῳ Μάμαντι τὸ ἐκεῖσε παλάτιον ἐνέπρησε, καὶ τὸν χαλκοῦν λέοντα τοῦ ἱππικοῦ σὺν τῷ ἄρκτῳ καὶ τῷ δράκοντι τοῦ ὑδρίου καὶ μαρμάροις καλλίστοις ἐν ἁμάξαις φορτώσας ὑπέστρεψεν, περικαθίσας τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ταύτην ἑλὼν πολλοὺς δὲ τῶν εὐγενῶν Μακεδόνων μετὰ λαοῦ πλείστου διαπεράσας, κατεσκήνωσεν ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ* (pp. 207, 6; 207, 9—208, 9).

40. Крум обсажда Одрин и стига до Цариград

Лъв Арменец, отстъпник

— — —

А Крум, новият Сенахерим[2], възгордян от победата, оставил своя брат да обсажда Адрианопол и шест дена след възшествието на Лъв[3] стигнал до столицата и започнал да обикаля пред стените от Влахерните до така наречените Златни врата, като показвал силите си и извършвал скверни жертвоприношения на поляната пред Златните врата. Той поискал императорът да сключи мир или ще забие копието в Златните врата. Но понеже императорът не приел това, той се върнал в своята шатра удивен от градските стени и от добрия ред на императорската войска. Той се решил да сключи мир, отправяйки подмамващи предложения. А императорът се възползувал от случая и се опитал да му устрои засада, но бил възпрепятствуван да я извърши докрай поради несръчността на изпълнителите, които ударили Крум, но не му нанесли смъртоносна рана. Разярен от това, нечестивецът изпратил конници в Св. Мамант[4] и изгорил тамошния дворец. Той натоварил на коли и бронзовия лъв от хиподрума заедно с мечката, идрийския дракон и много други красиви мраморни статуи и се върнал, като обсадил Адрианопол. След като го превзел, той прекарал отвъд мнозина благородни македонци[5] и твърде много народ и ги поселил на река Дунав.

41. Romani in Bulgariam Transdanubianam transferuntur

Μιχαήλ

— — —

Ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμεν διηγήσασθαι περὶ τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου τήν τε ἀνατροφὴν καὶ ὅθεν ἐστίν. ὁ αὐτὸς γεννᾶται ἐν Μακεδονίᾳ ἐν τοῖς χωρίοις Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκάβε, πατρὸς Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου. ἐπὶ

[a] *τούτῳ ? ed.*

41. Византийци преселени в България отвъд Дунава

Михаил

— — —

Сметнахме за нужно да разкажем как е бил отгледан същият този Василий[6] и откъде произхождал. Той се родил в Македония, в Адрианополските села, през царуването на Михаил Рангаве, бащата на патриарх Игнатий[7]. По негово време Крум, владетелят на

[1] Става дума за сражението при Версиникия през 812 г. Срв. *Theophanis* Chronographia, pp. 500—501; Гръцки извори за българската история, т. III, стр. 288. [2] Крум е сравнен тук с известния от Библията асирийски цар Сенахерим (VII в. пр. н. е.), който бил много жесток. Събитията се отнасят към 813 г. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 274 сл. [3] Лъв V Арменец, византийски император (813—820). [4] Става дума за двореца при манастира Св. Мамант, който се намирал извън Влахерните. Вж. *Janin*, op. cit., p. 140. [5] В Средновековието с името „Македония" често пъти се означава Източна Тракия; съответно с името „македонци" са означени жителите на Източна Тракия. [6] Т. е. император Василий I Македонец. [7] Патриарх Игнатий (847—858 и 867—878).

τούτου ἐξῆλθεν ὁ Κροῦμμος ἄρχων Βουλγαρίας κατὰ τῶν Χριστιανῶν· καὶ τραπεὶς Μιχαὴλ καὶ Λέων Ἀρμένης τυραννήσας αὐτὸν καὶ βασιλεύσας, ἐλθὼν Κροῦμος περιεκύκλωσεν τὴν πόλιν· λογχευθεὶς δὲ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἀρμένη καὶ ὑποστρέφων ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἔπεμψεν εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα ἀφελόμενος τὰ ἐκεῖσε χαλκᾶ ζῶδα. ἀπελθὼν δὲ καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει παρέλαβεν αὐτήν, καὶ μετέστησεν ἀνδρῶν χιλιάδας δώδεκα χωρὶς γυναικῶν, καὶ τούτους κατῴκισεν μέχρι τοῦ Δανουβίου. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως ἦν στρατηλάτης ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Κορδύλης προσαγορευόμενος. εἶχεν δὲ καὶ υἱὸν Βάρδαν ὀνόματι, ἠνδρωμένον πανύ, ὃν κατέλιπεν ἀντ᾽αὐτοῦ ἄρχειν τῶν Μακεδόνων τῶν ὄντων πέραν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Δανουβίου. αὐτὸς δὲ μετὰ μηχανῆς τινὸς εἰσῆλθεν εἰς Θεόφιλον. ὃν δεξάμενος χαίρων, καὶ γνοὺς ὃ θέλει, ἀπέστειλεν πλοῖα ἀναλαβέσθαι αὐτοὺς καὶ ἐλθεῖν ἐν τῇ πόλει. ἦν δὲ ἄρχων Βουλγαρίας Βαλδίμερ, ἔγγονος Κρούμμου, πατὴρ Συμεῶνος. ἐποίησαν δὲ βουλὴν ὁ λαὸς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐξελθεῖν ἐν Ῥωμανίᾳ. ἐξελθόντος δὲ Μιχαὴλ Βουλγάρου ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἤρξαντο διαπερᾶν σὺν ταῖς ὑποστάσεσιν αὐτῶν. μαθὼν δὲ ὁ κόμης τοῦτο ἀντεπέρασεν πολεμήσων αὐτούς. ἀπογνόντες οὖν οἱ Μακεδόνες ἐποίησαν κεφαλὴν τόν τε Τζάντζην καὶ τὸν Κορδύλην, καὶ συμβαλόντες πόλεμον ἀπέκτειναν πολλούς, τινὰς δὲ καὶ ἐκράτησαν. οἱ δὲ μὴ δυνηθέντες περᾶσαι Βούλγαροι περιερρύησαν τοῖς Οὔγγροις, ἀναγγείλαντες αὐτοῖς πάντα τὰ τῶν Μακεδόνων. ἦλθον δὲ καὶ τὰ πλοῖα τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἀναλαβέσθαι αὐτοὺς καὶ ἀναγαγεῖν ἐν τῇ πόλει. παρευθὺ οὖν ἀνεφάνησαν Οὖννοι τῷ πλήθει ἄπειροι. οἱ δὲ ἰδόντες αὐτοὺς μετὰ δακρύων ἐβόων λέγοντες „ὁ θεὸς τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ, βοήθει ἡμῖν“, καὶ παρετάσσοντο πρὸς συμβολὴν πολέμου. οἱ δὲ Τοῦρκοι εἶπον πρὸς αὐτοὺς „δότε ἡμῖν τὴν ὕπαρξιν ὑμῶν πᾶσαν καὶ ἐπέλθετε ὅπου βούλεσθε“. οἱ δὲ τοῦτο οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλὰ παρατεταγμένοι ὑπῆρχον ἐν τρισὶν ἡμέραις, καὶ τῇ τετάρτῃ ἤρξαντο εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰσέρχεσθαι. θεασάμενοι δὲ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι συνέβαλλον πόλεμον ἀπὸ ὥραν πέμπτην μέχρις ἑσπέρας. καὶ τραπὲν τὸ ἔθνος κατεδίωκον αὐτοὺς οἱ Μακεδόνες. καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ βουλομένων αὐτῶν ἀναχωρῆσαι, ἀνεφάνησαν πάλιν Οὖννοι πρὸς τὸ πολεμῆσαι αὐτούς. ἀναστὰς δὲ Μακεδόνων ἕτερος, Λέων ὀνόματι, ἐκ γένους τῶν Γημοστῶν, ὃς μετὰ ταῦτα γέγονεν ἑταιριάρχης, καὶ ἕτεροι ὀνομαστοὶ τῶν Μακεδόνων ἔτρεψαν αὐτοὺς καὶ ἐξήλασαν, καὶ

България, тръгнал на поход срещу християните. След като Михаил бил сразен и Лъв Арменецът завзел насилствено властта от него и станал император, Крум дошъл и обсадил столицата. А след като Лъв Арменецът му устроил засада, той се върнал в България, след като изпратил хора в Свети Мамант да вдигнат тамошните медни статуи на животни. Като се насочил към Адрианопол, превзел го и преместил оттам 12 000 мъже, без да се броят жените, и ги заселил край Дунава. По времето на император Теофил[1] в Македония бил стратилат така нареченият Кордил. Той имал и син на име Варда, вече съвсем възмъжал, когото оставил да управлява вместо него македонците, които били отвъд реката Дунав. А и самият той с някаква хитрост отишъл при Теофил. Императорът го приел радостно и като разбрал какво иска, изпратил кораби да вземат македонците и да дойдат в столицата. А владетел на България бил Владимир, потомък на Крум и баща на Симеон[2]. Народът заедно с жените и децата взел решение да премине в Романия. Когато Михаил[3] българинът отишъл в Солун, те започнали да преминават отсам с имуществата си. Комесът, щом научил това, преминал оттатък реката, за да воюва с тях. И тъй македонците се отчаяли, направили свои вождове Цанц и Кордил и като завързали сражение, убили мнозина, а някои взели и в плен. Българите, които не могли да преминат отсам, прибягнали при угрите[4], като им съобщили всичко за македонците. Дошли и корабите на императора, за да ги вземат и отведат в столицата. И тъй хуните се появили веднага в безбройно множество. Като ги видели, македонците със сълзи започнали да викат: „Боже на свети Адриан, помогни ни!“, и се приготвили за сражение. А турките им казали: „Дайте ни всичко, каквото имате, и вървете, където щете.“ Те не приели това, а се наредили в боен ред и така стоели три дена. На четвъртия започнали да се качват в корабите. Като видели това, турките започнали сражение, което траяло от петия час до вечерта. Чуждото племе било обърнато в бягство и македонците започнали да ги преследват. На следващия ден, когато те искали да тръгнат, хуните отново се явили, за да се бият с тях. Тогава се вдигнал друг македонец на име Лъв, от рода на Гимостите, който след това станал етериарх, както и други видни македонци. Те ги обърнали в бягство и ги про-

[1] Византийски император (820—842).

[2] В същност Владимир бил син на Борис и брат на Симеон. Вероятно тук името стои вм. Маламир. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 445—450.

[3] Т. е. княз Борис, който възприел при кръщението името на кръстника си, византийския император Михаил III. За хронологията на събитията срв. пак там, стр. 451.

[4] С имената „угри“, „хуни“ и „турки“ тук са наречени унгарците.

ὑποστρέψαντες εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἀπεσώθησαν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ φιλοτιμηθέντες παρ' αὐτοῦ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν ἰδίαν χώραν (pp. 228, 9; 231, 1—233, 4).

гонили. А като се върнали, качили се на корабите и избягали при императора. Те били облагодетелствувани от него и се върнали в Македония, в своята страна.

42. Bulgari Thraciam Macedoniamque invadunt

Τῶν δὲ Βουλγάρων ἐπιδρομὰς ποιούντων ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, καὶ ληϊζομένων τὰ τοιαῦτα θέματα, ἡ Θεοδώρα ταξατιῶνα ἐποιήσατο, οἳ ἐκ τῶν κάστρων Βουλγαρίας ἐπιτιθέμενοι σποράδην καὶ κατ' ὀλίγους κουρσεύοντες[a] *ἐφόνευον τούτους καὶ ᾐχμαλώτευον, ὥστε ὑποταγῆναι τοὺς Βουλγάρους ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ* (p. 235, 5—10).

42. Българите нападат Тракия и Македония

Тъй като българите правели набези в Тракия и Македония и опустошавали тези теми, Теодора поставила гарнизони[1] в крепостите. Те, като нападали поотделно българските крепости и правели набези на малки групи, избивали ги и ги вземали в плен, така че покорили българите в собствената им страна.

43. Bulgari christiani fiunt

Ἐκστρατεύσας δὲ Μιχαὴλ ἅμα Βάρδᾳ Καίσαρι κίνησιν ποιεῖ κατὰ Μιχαὴλ ἄρχοντος Βουλγαρίας διά τε γῆς καὶ θαλάσσης, μαθὼν τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος λιμῷ τήκεσθαι. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο μαθόντες ὡς ἤχῳ βροντῆς ὑπεκλίθησαν, καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων καὶ τῆς μάχης περὶ τῆς νίκης ἀπέγνωσαν, καὶ Χριστιανοὶ γενέσθαι καὶ ὑποτάττεσθαι τῷ βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις ᾐτήσαντο. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἄρχοντα αὐτὸν βαπτίσας καὶ δεξάμενος ἐπιτέθεικεν αὐτῷ τὸ ὄνομα, τοὺς δὲ μεγιστάνους αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει εἰσαγαγὼν ἐβάπτισεν πάντας (p. 238, 10—19).

43. Покръстването на българите

А Михаил потеглил на поход заедно с кесар Варда, повел войска по суша и по море срещу Михаил, владетеля на България[2], понеже научил, че българският народ бил измъчван от глад. А българите, щом узнали това, останали като ударени от гръм и, преди [да почнат] борби и сражение, отчаяли се, че ще победят и поискали да станат християни и да се подчинят на императора и на ромеите. Императорът кръстил самия владетел и като му станал възприемник, дал му името си, а големците му завел в столицата и ги кръстил всичките.

44. Petrus origine Bulgarus in coniuratione contra Bardam versatur

Ἀπληκευσάντων δὲ αὐτῶν εἰς κήπους, Βασίλειος παρακοιμώμενος βουλὴν ἐποιεῖτο ἀνελεῖν Καίσαρα. ὑπῆρχον δὲ ἐν τῇ βουλῇ Μαριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Πέτρος ὁ Βούλγαρος καὶ Ἰωάννης ὁ Χαλδίας καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Τοξαρᾶς (p. 244, 3—7).

44. Българинът Петър участвува в заговора срещу кесар Варда

Когато те отишли в Градините[3], паракимоменът[4] Василий направил заговор, за да убие кесаря. В заговора участвували брат му Мариан, Петър Българинът, Йоан Халдеецът и Константин Токсара.

45. Petrus origine Bulgarus in coniuratione contra Michaelem III versatur

Ὁ δὲ Βασίλειος συνεσκευάζετο κατὰ Μιχαήλ, καὶ ἦν σκυθρωπὸς πάνυ. — — — τοῦ δὲ βασιλέως ὕπνον θανάτῳ παραπλήσιον κοιμωμένου ἀθρόως ἐλθὼν Βασίλειος μετὰ καὶ ἑτέρων τὰς θύρας ἀνέῳξεν. καὶ ἔμφοβος ἐξελθὼν Ἰγνάτιος

45. Българинът Петър участвува в заговор срещу Михаил III

А Василий готвел заговор срещу Михаил и бил много мрачен. — — — Императорът вече спял сън, близък до смъртта, когато Василий дошъл внезапно заедно с другите и отворил вратата. Уплашен, Игнатий[5] излязъл и се хвърлил срещу Ва-

[a] *κουρσεύοντας?* ed.

[1] Т. нар. *ταξατιῶν* или taxatio била гарнизонна войска, поставяна в провинциални градове по време на опасност. Срв. *Fr. Dölger*, Aus den Schatzkammern des heiligen Berges, Textband, München, 1948, p. 36.
[2] Става дума за българския княз Борис, който приел името Михаил от кръстника си византийския имп. Михаил III. За тези събития срв. тук бел. 2, стр. 156.
[3] Кесарят Варда бил убит по време на един лов на 21. IV. 866 г. Срв. *Adontz*, L'âge et l'origine de l'empereur Basile I, Byzantion, VIII (1933), pp. 498—500.
[4] Паракимоменът бил придворен евнух, който спял пред покоите на императора. Той бил и началник на хитонитите.
[5] Този Игнатий бил хитонит — придворен спален служител.

ἀντέπιπτεν Βασιλείῳ μὴ εἰσελθεῖν. Πέτρος δὲ ὁ Βούλγαρος διὰ τῆς τοῦ Βασιλείου μασχάλης διελθὼν πρὸς τὴν κλίνην τοῦ βασιλέως ἐκρατήθη παρὰ Ἰγνατίου, καὶ ἀντιπίπτοντος αὐτῷ ἔξυπνος ἐγένετο ὁ βασιλεύς (pp. 250, 10—11; 251, 2—8).

силий, за да не влиза. А Петър Българинът, като преминал под мишницата на Василий до леглото на императора, бил хванат от Игнатий и докато той му се противопоставял, императорът се събудил[1].

46. Symeon contra Romanos exercitum ducit

Λέων

Ἦλθε δὲ ἀγγελία παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Μακεδονίας ὡς ὁ ἄρχων Βουλγαρίας Συμεὼν βούλεται ἐκστρατεῦσαι κατὰ Ῥωμανίας. ἡ δὲ αἰτία δι᾿ ἣν ὠργίζετο Συμεὼν ἦν αὕτη. Ζαούτζας ὁ βασιλεοπάτωρ εἶχεν εὐνοῦχον δοῦλον ὀνόματι Μουσικόν. οὗτος ἐφιλιώθη Σταυρακίῳ καὶ Κοσμᾷ, Ἑλλαδικοῖς φιλοχρύσοις καὶ πραγματευταῖς, οἵτινες πρὸς αἰσχροκέρδειαν ἀφορῶντες μεσιτείᾳ καὶ δυνάμει τοῦ Μουσικοῦ διέστησαν τὴν ἐν τῇ πόλει πραγματείαν τῶν Βουλγάρων ἐν Θεσσαλονίκῃ, κακῶς τοὺς Βουλγάρους διοικοῦντες ἐν τῷ κουμερκεύειν. οἱ δὲ Βούλγαροι τῷ Συμεὼν ταῦτα ἀνήγγειλαν· ὁ δὲ δῆλα πεποίηκεν τῷ βασιλεῖ Λέοντι. ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ βασιλεοπάτορος κωλυόμενος, προσπαθοῦντος Μουσικῷ πάντα ὡς λῆρον ἤκουσεν. μανεὶς οὖν ὁ Βούλγαρος ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Ῥωμαίων. καὶ μαθὼν ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλει τὸν Κρινίτην στρατηλάτην κατὰ τῶν Βουλγάρων μετὰ ὅπλων καὶ ἀρχόντων πολλῶν τῆς πόλεως. καὶ συμβολῆς γενομένης ἐν Ῥωμανίᾳ τρέπονται οἱ Ῥωμαῖοι σφαγέντος τοῦ Κρινίτου καὶ τοῦ Ἀρμένη τοῦ Κουρτίκη καὶ τῶν λοιπῶν πάντων. ἐκ δὲ τῶν Χαζάρων οἳ ἦσαν εἰς τὴν ἑταιρίαν Λέοντος, κρατηθέντες καὶ τὰς ῥῖνας αὐτῶν κοπέντες εἰς αἰσχύνην Ῥωμαίων ἐν τῇ πόλει παρὰ Συμεὼν ἀπεστάλησαν. οὓς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ θυμωθεὶς ἀπέστειλεν Νικήταν τὸν λεγόμενον Σκληρὸν μετὰ δρομώνων ἐν τῷ ποταμῷ τοῦ Δανουβίου δοῦναι δῶρα τοῖς Τούρκοις καὶ πρὸς πόλεμον κινῆσαι μετὰ Συμεών. ὁ δὲ ἀπελθὼν καὶ συντυχὼν καὶ ταῖς κεφαλαῖς Ἀρπάδῃ καὶ Κουσάνῃ καὶ συνθεμένων πολεμῆσαι, ὁμήρους λαβὼν ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα. ὁ δὲ βασιλεὺς πάλιν διὰ τῆς θαλάσσης ἀπέστειλεν Εὐστάθιον πατρίκιον καὶ δρουγγάριον τῶν πλοΐμων, Νικηφόρον δὲ πατρίκιον τὸν Φωκᾶν καὶ δομέστικον μετὰ τῶν θεμάτων ἐπέστειλεν διὰ γῆς, καὶ ἦλθεν μέχρι Βουλγαρίας. ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν εἰρήνην ἀσπαζόμενος μετὰ τοῦτο ἀπέστειλε καὶ Κωνσταντινάκιν κοιαίστωρα πρὸς Συμεῶνα τὰ περὶ εἰρήνης συμβουλεύοντα. Συμεὼν δὲ τὴν κατ᾿αὐτοῦ κίνησιν διά τε γῆς καὶ θαλάσσης ἰδὼν ἐν φρουρᾷ κατακλείει τὸν κοιαίστωρα ὡς ἐπὶ δόλῳ ἐλθόντα. περάσαντες δὲ οἱ Τοῦρκοι τοῦ Συμεὼν ἐπὶ τὸ στράτευμα Φωκᾶ ἀσχολουμένου, ᾐχμαλώτευ-

46. Симеон воюва срещу византийците

Лъв

Дошло известие от стратега на Македония, че Симеон, владетелят на България, възнамерявал да тръгне на поход срещу Романия[2]. А ето причината, поради която Симеон бил разгневен. Василеопаторът Зауца[3] имал слуга скопец, на име Музик. Този се бил сприятелил със Ставракий и Козма, еладци, сребролюбци търговци, които се стремели към позорни печалби и чрез посредничеството и влиянието на Музик преместили в Солун тържището на българите, което се намирало в столицата. Така облагали с високи търговски мита българите. Българите известили тези неща на Симеон и той съобщил за тях на император Лъв. А този, възпиран от василеопатора, който много обичал Музик, приел всичко като празни приказки. И тъй Българинът се разярил и тръгнал на поход срещу ромеите. Като научил това, императорът изпратил срещу българите стратилата Кринит с оръжия и много първенци от столицата. Завързало се сражение в Романия и ромеите били обърнати в бягство, като Кринит, арменецът Кортик и всички останали били избити. А от хазарите били заловени тези, които били в дружината на Лъв, и след като им били отрязани носовете, Симеон ги изпратил в столицата за срам на ромеите. Като ги видял, императорът се разгневил и изпратил по река Дунав с дромони Никита, наречен Склир, за да даде дарове на турките и да ги подтикне за война със Симеон. Той отишъл и се срещнал и с вождовете им Арпад и Кусан[4]. Като се уговорили да воюват, той взел заложници и дошъл при императора. А императорът отново изпратил по море Евстатий, патриций и друнгарий на корабите, а по суша изпратил с темите Никифор Фока, патриций и доместик, който стигнал до България. След това, понеже обичал мира, той изпратил и квестор Константинаки при Симеон, за да го предумат за мир. Симеон пък, като видял придвижването на войските срещу него по суша и по море, затворил в тъмница квестора, ся-

[1] Император Михаил III бил убит на 23. IX. 867. Срв. *Adontz*, op. cit., pp. 499—500. [2] Т. е. Византийската империя. [3] За описаните тук събития срв. *Продължителят на Теофан*, откъс 14. [4] Арпад и Кусан били унгарски князе от края на IX в. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, pp. 71, 170.

σαν πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν. ταῦτα μαθὼν Συμεὼν κινεῖται κατὰ τῶν Τούρκων. οἱ δὲ ἀντιπεράσαντες συμβάλλουσι πόλεμον κατὰ Βουλγάρων, καὶ τρέπεται Συμεών, μόλις διασωθεὶς ἐν τῇ Δίστρᾳ. οἱ δὲ Τοῦρκοι ᾐτήσαντο βασιλέα ἀποστεῖλαι καὶ ἀγοράσαι τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Βουλγάρων. ὃ δὴ καὶ πεποίηκεν ὁ βασιλεύς, τοὺς πολίτας ἀποστείλας τοῦ ἀγοράσαι αὐτούς. ὁ δὲ Συμεὼν δι' Εὐσταθίου δρουγγαρίου ἐδεήθη τὰ περὶ τῆς εἰρήνης, πρὸς ἣν ὑπεῖξεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπέστειλεν τὸν Λέοντα τὸν Χοιρόσφακτον πρὸς τὸ γενέσθαι εἰρήνην. ἐδέξατο Νικηφόρος ὑποστρέψαι μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ δρουγγάριος Εὐστάθιος ὁμοίως. Λέοντα δὲ οὐδὲ λόγου ἠξίωσεν Συμεών, ἀλλ' ἠσφαλίζετο ἐν εἱρκτῇ· ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τῶν Τούρκων, ἐκείνων ὀχύρωμα βοηθείας μὴ ἐχόντων παρὰ Ῥωμαίων ἀλλ' ἀπρονοήτων ἐαθέντων, πάντας κατέσφαξεν, αὐξήσας τὴν μεγαλοψυχίαν αὐτοῦ. καὶ ὑποστρέψας εὗρεν Λέοντα ἐν τῇ Μουνδάγρᾳ, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν „οὐ ποιῶ εἰρήνην, ἐὰν μὴ πᾶσαν τὴν αἰχμαλωσίαν λάβω“. διωρίσατο οὖν ὁ βασιλεὺς ταύτην ἀποδοῦναι, καὶ ἦλθεν μετὰ Λέοντος Θεόδωρος Βούλγαρος οἰκεῖος τοῦ Συμεών, καὶ παρέλαβεν αὐτούς. Νικηφόρου δὲ τοῦ Φωκᾶ τελευτήσαντος ἀφορμὰς ἐζήτει Συμεὼν τοῦ εἰρήνην διαλῦσαι. ἐπιζητῶν γὰρ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους ἔρχεται κατὰ Ῥωμαίων. Λέων δὲ ὁ βασιλεὺς δομέστικον τῶν σχολῶν προβάλλεται Λέοντα τὸν Κατακαλών, ἐν τῇ Ῥάβδῳ τὴν οἴκησιν ἔχοντα, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀποστέλλει Θεοδόσιον πατρίκιον καὶ πρωτοβεστιάριον. καὶ περῶσιν ὅλα τὰ θέματα καὶ τὰ τάγματα. καὶ γενομένης συμβολῆς μετὰ Συμεὼν εἰς τὸ Βουλγαρόφυγον ἐγένετο τροπὴ δημοσία, καὶ πάντες ἀπώλοντο, καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Θεοδόσιος, δι' ὃν ὁ βασιλεὺς οὐ μετρίως ἠνιάθη (pp. 261, 12; 266, 18—269, 13).

каш бил дошъл, за да го излъже. Докато Симеон бил зает с войската на Фока, турките преминали отсам и опленили цяла България. Щом научил това, Симеон потеглил срещу турките. А те отново преминали отсам и влезли в бой с българите. Симеон бил обърнат в бягство и едва се спасил в Дръстра. А турките поискали от императора да изпрати хора, за да откупят пленените българи. Това и направил императорът, като изпратил граждани от столицата, за да ги откупят. А Симеон поискал мир чрез друнгарий Евстатий. Императорът склонил на това и изпратил Лъв Хиросфакт, за да сключи мир. Никифор получил нареждане да се върне с войската си, също и друнгарий Евстатий. Симеон пък не удостоил нито с дума Лъв и го държал в тъмница. Той тръгнал на поход срещу турките, но понеже те не получили сериозна помощ от ромеите, а останали неподготвени, той ги избил всичките и станал още по-надменен. Като се върнал, той намерил Лъв в Мундрага[1] и му казал: „Не сключвам мир, ако не получа всичките пленници.“ И тъй императорът решил да му ги върне. Заедно с Лъв дошъл Теодор българинът, близък човек на Симеон, и ги взел. След смъртта на Никифор Фока Симеон търсел повод, за да наруши мира. Търсейки и други пленници, той тръгнал на поход срещу ромеите. А императорът Лъв назначил за доместик на схолите Лъв Катакалон, който живеел в Равдос, и изпратил с него Теодосий, патриций и протовестиарий. Те прехвърлили всичките теми и отреди. Завързало се сражение със Симеон при Булгарофигон и [сред ромеите] започнало масово бягство. Всички загинали, също и протовестиарий Теодосий, за когото императорът немалко скърбил.

47. *Alexander Gabrielopulum Basilitzamque origine Slavum maximis beneficiis ornat*

Ἀλέξανδρος

— — —

Ὡσαύτως οὖν φασὶν καὶ Γαβριηλόπουλον καὶ Βασιλίτζην ἀπὸ τοῦ Σκλαβίνων ἔθνους σφοδρῶς κατεπλούτισεν ἐκ τῶν τοῦ παλατίου χρημάτων. ὡς φασιν δέ, αὐτὸν Βασίλειον[a] καὶ βασιλέα ἠβούλετο ποιῆσαι ὡς ἄπαις αὐτὸς ὤν, καὶ Κωνσταντῖνον υἱὸν Λέοντος εὐνοῦχον ποιῆσαι (pp. 285, 1; 286, 13—18).

47. *Александър облагодетелствува Гаврилопул и славянина Василица*

Александър

— — —

Прочее казват, че [Александър] също така обогатил много с дворцови пари и Гаврилопул и Василица, който произхождал от славянското племе[2]. А, както казват, понеже той бил бездетен, искал да направи дори император самия Василий и да скопи Константин, сина на Лъв.

[a] *Βασιλιτζην.* Comb.

[1] *Златарски,* История, I, 2, стр. 300, отъждествява Мундрага с Градището при Кадъкьой, източно от Тутракан, като отхвърля изказаното от Попарев мнение, че Мундрага е друго име на Дръстър (Силистра). Според *К. Шкорпил,* Опис на старините в Черноморската област, Byzantinoslavica, IV, 1 (1932), стр. 127, тя е тъждествена с Мадара. Но *Д. Дечев,* Мадара-Матора, Сборник Ишірков, София, 1933, стр. 187, основателно доказва, че по езиковите закони Мундрага не може да даде Мадара. [2] За събитията, описани тук, вж. *Продължителят на Теофан,* откъс 16.

48. Symeon legatos ad Alexandrum mittit

Ἀπέστειλεν δὲ Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας μηνύων Ἀλεξάνδρῳ τὰ περὶ εἰρήνης. Συμεὼν παρασκευάζετο κινῆσαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὅπλα. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀριστήσας καὶ οἰνωθεὶς ἐν τοῖς ὑπὸ κύνα καύμασι καθῆλθεν σφαιρίσαι. καὶ ῥομφαίᾳ, θεηλάτῳ πληγοῖς καὶ ἀνελθών, αἵματος ἐκ τῶν ῥινῶν καὶ τῶν αἰδοίων ἐκφερομένου, μετὰ δύο ἡμέρας ἐτελεύτησεν, καταλιπὼν ἐπίτροπον Νικόλαον πατριάρχην καὶ Στέφανον μάγιστρον καὶ Ἰωάννην μάγιστρον τὸν Ἐλαδᾶν καὶ Ἰωάννην ῥαίκτωρα καὶ Εὐθύμιον καὶ τὸν Βασιλίτζην καὶ τὸν Γαβριλόπουλον, ἐάσας τὴν βασιλείαν Κωνσταντίνῳ υἱῷ Λέοντος. ἀπέθετο δὲ Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς τάφοις τῶν βασιλέων μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (pp. 287, 18—288,7).

48. Симеон провожда пратеници при Александър

Симеон, владетелят на България, проводил пратеници до Александър, за да му напомни за мира. Симеон се готвел да вдигне оръжие срещу християните. А императорът Александър, след като обядвал и се напил, слязъл да играе на топка в горещините под знака на кучето. Той бил ударен от божия меч и се качил [в двореца] с кръвоизлияние от носа и от срамните части. След два дена умрял, като оставил за настойници патриарх Николай, магистър Стефан, магистър Йоан Елада, ректор Йоан, Евтимий, Василица и Гаврилопул, предал властта на Константин, сина на Лъв. [Александър] бил положен в императорската гробница при баща си[1].

49. Symeon iterum contra Constantinopolim exercitum ducit

Κωνσταντῖνος

— — —

Αὐγούστῳ δὲ μηνὶ Συμεὼν ὁ Βουλγαρίας ἄρχων ἐκστρατεύσας κατὰ Ῥωμαίων σὺν ὄχλῳ βαρεῖ κατέλαβεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ δὴ περικαθίσας αὐτὴν χάρακα περιέβαλλεν ἀπό τε Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῆς λεγομένης πόρτης Χρυσῆς, καὶ ἐλπίσι μετέωρος ὢν ἀπονητὶ πάντως ἑλεῖν. ἐπεὶ δὲ τήν τε τῶν τειχῶν κατέμαθεν ὀχυρότητα τήν τε ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν πετροβόλων ἀσφαλείαν, τῶν ἐλπίδων σφαλεὶς ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδόμῳ ὑπέστρεψεν, εἰρηνικὰς σπονδὰς αἰτησάμενος. τῶν δὲ ἐπιτρόπων τὴν εἰρήνην ἀσμενέστατα ἀποδεξαμένων, ἀποστέλλει Συμεὼν Θεόδωρον μάγιστρον αὐτοῦ συλλαλῆσαι τὰ τῆς εἰρήνης, ἀναλαβόμενος δὲ ὅ τε πατριάρχης Νικόλαος καὶ Στέφανος καὶ Ἰωάννης μάγιστρος τὸν βασιλέα ἦλθον μέχρι τῶν Βλαχέρνων, καὶ εἰσήγαγον τοὺς δύο υἱοὺς Συμεών, καὶ συνεισθιάθησαν τῷ βασιλεῖ ἐν τοῖς παλατίοις. Νικόλαος δὲ ὁ πατριάρχης ἦλθε πρὸς Συμεὼν ᾧ τινὶ τὴν κεφαλὴν ὑπέκλινεν Συμεών, εὐχὴν οὖν ὁ πατριάρχης ποιήσας, ἀντὶ στέμματος τὸ ἑαυτοῦ ἐπιρριπτάριον τῇ ἑαυτοῦ ἐπέθηκεν κεφαλῇ. δώροις οὖν ἀμέτροις καὶ μεγίστοις φιλοφρονηθέντες ὅ τε Συμεὼν καὶ οἱ τούτου υἱοὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέστρεψαν, ἀσύμφωνοι ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ εἰρήνῃ διαλυθέντες (pp. 288, 8; 291, 15—292, 21).

49. Нов поход на Симеон към Цариград

Константин

— — —

През месец август Симеон, владетелят на България, тръгнал на поход срещу ромеите, със силна войска стигнал Цариград и като го обсадил, окръжил го с вал от Влахерните до така наречената Златна врата. Той бил обладан от надеждата да го превземе съвсем без труд. Но като разбрал колко са здрави стените му и колко е сигурно положението му поради числеността [на войските] и благодарение на каменометните му машини, [Симеон] останал излъган в надеждите си, върнал се в така наречения Евдомон и поискал да сключи договор за мир. Понеже настойниците посрещнали твърде охотно мира, Симеон изпратил своя магистър Теодор да преговаря по мира. Патриарх Николай, Стефан и магистър Йоан взели императора, отишли до Влахерните и въвели двамата сина на Симеон. Те обядвали заедно с императора в двореца. А патриарх Николай отишъл при Симеон, този навел глава пред него, патриархът го благословил и положил на главата му вместо венец собствения си епириптарий. След като били почетени с безбройни и много големи дарове, Симеон и синовете му се върнали в своята страна, като се разделили, без да се споразумеят по казания мир[2].

50. Ioannes Bogas Patzinacos contra Symeonem incitat

Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεὼν τὴν Θρᾴκην πάλιν ληϊζομένου ἐν φροντίδι οὔσης Αὐγούστης καὶ τῶν ἐν τέλει ὅπως αὐτὸν τῆς ἀλαζονείας παύσωσιν,

50. Йоан Вогас настройва печенегите срещу Симеон

Понеже българинът Симеон отново опустошавал Тракия, императрицата и сановниците били загрижени как да възпрат дър-

[1] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 17. [2] За описаните в този откъс събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 18.

ᾐτήσατο Ἰωάννης ὁ Βογᾶς γενέσθαι πατρίκιος, ὑποσχόμενος ἀγαγεῖν Πατζινάκους. τῆς αἰτήσεως τυχὼν δῶρα τε πολλὰ λαβὼν εἰς τὴν τῶν Πατζινάκων χώραν ἀπήει, καὶ δὴ ὁμήρους ἐκεῖθεν λαβὼν ἤγαγεν ἐν τῇ πόλει, συνθεμένων τῶν Πατζινάκων διαπερᾶσαι καὶ τὸν Συμεὼν καταπολεμῆσαι (p. 293, 5—13).

зостта му[1]. Тогава Йоан Вогас поискал да стане патриций, като обещавал да доведе печенеги. Понеже желанието му било изпълнено, той взел много подаръци и се отправил към страната на печенегите. Оттам той взел заложници и ги довел в столицата, като печенегите се съгласили да преминат отсам и да воюват срещу Симеон.

51. Symeon Adrianopolim expugnat

Σεπτεμβρίῳ μηνὶ ἰνδικτιῶνος τρίτης Παγκρουτούκας ὁ Ἀρμένης τὴν Ἀδριανούπολιν τῷ Συμεὼν προδέδωκεν. μετ᾽οὐ πολὺ δὲ ἀπεστάλησαν Βασίλειος πατρίκιος καὶ κανίκλης καὶ Νικήτας πρωτοσπαθάριος ὁ Ἑλλαδικὸς παρὰ Ζωῆς μετὰ δώρων πολλῶν, καὶ ἀντιπαρέλαβεν πάλιν αὐτὴν (pp. 293, 20—294, 3).

51. Симеон превзема Одрин

През месец септември, трети индикт, арменецът Панкратука предал Адрианопол на Симеон[2]. Не след дълго Зоя изпратила с много дарове Василий, патриций и каниклий, и протоспатарий Никита Еладик и те отново завзели града.

52. De proelio apud Acheloum inter Romanos et Bulgaros commisso

Βλέπουσα δὲ Ζωὴ ἡ βασίλισσα τὴν ἔπαρσιν Συμεὼν καὶ τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν αὐτοῦ ἐπίθεσιν, βουλὴν μετὰ τῶν ἐν τέλει βουλεύεται ἀλλάγιον καὶ εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν διαπράξασθαι, διαπερᾶσαι δὲ πάντα τὸν τῆς ἀνατολῆς στρατὸν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσαι τὸν Συμεών. ἀπεστάλη οὖν ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τὸ ποιῆσαι ἀλλάγιον Ἰωάννης πατρίκιος ὁ Ῥαδηνὸς καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξαρᾶς πρὸς τὴν Θρᾴκην διαπέρασεν,[a] *μαγίστρου Λέοντος τοῦ Φωκᾶ δομεστίκου τῶν σχολῶν τυγχάντος. ἐξαγαγόντων δὲ δὴ σεβάσμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα Κωνσταντίνου τοῦ πρωτοπαπᾶ τοῦ παλατίου, τοῦ Κεφαλᾶ λεγομένου, καὶ Κωνσταντίνου τῆς Μαλελίας ἐν τῇ Θρᾴκῃ, ἅπαντες προσκυνήσαντες καὶ ἐπονομοσάμενοι συναποθνήσκειν ἀλλήλοις πανστρατὶ κατὰ Βουλγάρων ἐξώρμησαν. ἦρχον δὲ τοῦ μὲν τάγματος τοῦ Ἐξκουβίτου Ἰωάννης ὁ Γράψων, τοῦ δὲ Ἱκανάτου ὁ τοῦ Μαρούλη υἱός. Ῥωμανὸς δὲ ὁ Ἀργυρὸς ἐστρατήγει καὶ Λέων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, οἷς συνῆν καὶ ὁ Μελίας μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ οἱ ἄλλοι πάντων στρατηγοὶ τῶν θεμάτων. συνῆν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Λὶψ Λέοντι δομεστίκῳ σύμβουλος αὐτοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσιν ὤν. μηνὶ δὲ Αὐγούστῳ εἰκάδι, ἰνδικτιῶνος πέμπτης, ὁ πόλεμος μεταξὺ Βουλγάρων τε καὶ Ῥωμαίων πρὸς τῷ Ἀχελῴῳ συνεκρότητο ποταμῷ, καὶ οἷα τοῦ θεοῦ κρίματα, ὡς ἀνεξερεύνητα καὶ ἀνεξιχνίαστα, τρέπονται Ῥωμαῖοι πανστρατί, καὶ γέγονε φυγὴ*

52. Сражението при Ахелой между византийци и българи

Императрица Зоя, като гледала дързостта на Симеон и нападенията му над християните, направила съвещание със сановниците да размени [пленници] и да сключи мир с агаряните, както и да прехвърли цялата източна войска, за да воюва срещу Симеон и да го унищожи[3]. И тъй в Сирия бил изпратен патриций Йоан Радин, за да направи размяната, а Михаил Токсара преминал в Тракия. Тогава магистър Лъв Фока бил доместик на схолите. И тъй дворцовият протопоп Константин, наречен Кефала, и Константин от Тракийска Малелия[4] изнесли честния и животворен кръст. След като всички коленичили и се заклели, че ще умрат един за друг, те с цялата войска се впуснали срещу българите. Начело на отреда на ескувитите стоял Йоан Грапсон, а начело на отреда на иканатите — синът на Марул. Военачалници пък били Роман Аргир, брат му Лъв и Варда Фока, с които бил и Мелиас заедно с арменците, както и останалите стратези на всички теми. С другите бил и патриций Константин Липс, съветник на доместика във всички работи. На 20 август, пети индикт, се завързало сражението между българи и ромеи при река Ахелой и каквито са божиите присъди неизследими и непостижими, цялата войска на ромеите била обър-

a) *Τοξαρᾶς διεπέρασεν*] immo *Τοξαρᾶς· οὗ γεγονότος τὴν συνήθη τῆς ῥόγας διανομὴν ποιησάμενοι ἐν τοῖς τάγμασι, ταῦτα δὲ ἀναλαμβανόμενοι σὺν τοῖς θέμασιν εἰς τὴν Θρᾴκην διαπέρασαν*. Comb.

[1] За събитията, описани в този откъс, вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 21. [2] За събитията, описани в този откъс, вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 22. [3] За събитията, описани в този откъс, вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 23. [4] Малелия, град в Тракия с неуточнено местонахождение.

καὶ φρικώδης ὀλολυγή, τῶν μὲν ὑπ᾽ἀλλήλων συμπατουμένων, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναιρουμένων, αἵματός τε χύσις οἵα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν. Λέων δὲ ὁ δομέστικος ἐν Μεσημβρίᾳ διεσώθη φυγών· ἐσφάγη δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Λὶψ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράψων καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων ἱκανοί. ἀπεστάλη δὲ τότε καὶ Ῥωμανὸς πατρίκιος καὶ δρουγγάριος τοῦ πλωΐμου μετὰ παντὸς τοῦ στόλου ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ βοηθήσων Λέοντι τῷ Φωκᾷ[a]. *Ῥωμανοῦ δὲ καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαγᾶ εἰς ἔριδας καὶ λογομαχίας ἐλθόντων, ὁρῶντες αὐτοὺς οἱ Πατζινάκοι πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένους καὶ στασιάζοντας, ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. τοῦ δὲ πολέμου τέλος λαβόντος καὶ ὑποστρεψάντων ἐν τῇ πόλει τοῦ τε Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βαγᾶ τὰ κατ᾽ αὐτῶν ἐκινήθη, καὶ εἰς τοσοῦτον κίνδυνον τὸν δρουγγάριον Ῥωμανὸν περιέστησαν, ὥστε καταδικάζουσαν ψῆφον ἀνήνεγκαν τῶν ὀφθαλμῶν στερηθῆναι, ὡς ἀμελείᾳ, μᾶλλον δὲ κακουργίᾳ μὴ διαπεράσαντα τοὺς Πατζινάκους, ἀλλ᾽ὑποχωρήσαντα τάχιον, καὶ μηδὲ τοὺς φεύγοντας Ῥωμαίων ἐν τοῖς πλοίοις ὑποδεξάμενον. καὶ τοῦτο ἂν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Γογγύλη καὶ Στεφάνου μαγίστρου, ὡς δυναμένων παρὰ τῇ Αὐγούστῃ, τὰ τῆς καταδίκης ἀνετράπη. τῶν δὲ Βουλγάρων τῇ νίκῃ κατεπαρθέντων καὶ ἐκστρατευσαμένων μέχρι τῆς πόλεως ἐξῆλθε Λέων δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ Ἰωάννης ἑταιριάρχης καὶ Νικόλαος υἱὸς τοῦ δουκὸς εἰς χῶρον Θρᾳκῷον, οὕτω λεγόμενον Κατασύρτας, ἅμα πλείστῳ λαῷ κατὰ Βουλγάρων. τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοκήτως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ δομεστίκου φυγόντος ἐσφάγη ὁ Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ δουκὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ᾽ αὐτοῦ* (pp. 294, 10—296, 19).

ната в бягство. Започнало бягство и страхотен вой: едни се изтъпквали помежду си, други били избивани от неприятелите. Настанало кръвопролитие, каквото от векове не е имало. Доместикът Лъв се спасил с бягство в Месемврия. А Константин Липс, Йоан Грапсон и множина от другите архонти били избити. Роман, патриций и друнгарий на корабите, бил изпратен тогава по река Дунав с цялата флота, за да помогне на Лъв Фока. Но понеже Роман и Йоан Вогас започнали да спорят и да се разправят, печенегите, като ги гледали да се карат и да враждуват, върнали се в страната си. Когато войната се свършила и Роман и Вогас се върнали в столицата, срещу тях било възбудено следствие и положението на друнгария станало твърде опасно: съдиите произнесли срещу него присъда да му бъдат извадени очите, загдето от небрежност или по-скоро от злонамереност не пренесъл печенегите, а се върнал твърде бързо и дори не приел в корабите тези ромеи, които бягали. И той щял да претърпи това, ако Константин Гонгил и магистър Стефан като влиятелни пред императрицата не отменили присъдата. А понеже българите, възгордени от победата, нападнали чак до столицата, то Лъв, доместикът на схолите, етериархът Йоан и Николай, син на Дука, излезли срещу тях с извънредно голяма войска на едно село в Тракия, наречено Катасирти. Но когато през нощта българите ги нападнали неочаквано и доместикът ударил на бягство, Николай, синът на Дука, бил убит, както и множина други с него.

53. Bulgari contra Romanos ad Katasyrtas Thermopolimque pugnant

Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν ἐξελασάντων μέχρι Κατασύρτων μετὰ τὴν τοῦ δομεστίκου Ἀδραλέστου τελευτὴν προεβλήθη Πόθος ὁ τοῦ Ἀργυροῦ δομέστικος τῶν σχολῶν· καὶ μέχρι Θερμοπόλεως μετὰ τῶν ταγμάτων ἐξελθὼν ἀπέστειλεν Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολέοντος υἱὸν τοποτηρητὴν ὄντα τοὺς Βουλγάρους κατασκοπήσαντα. ὁ δὲ ἀπροόπτως τῷ λόχῳ αὐτῶν ἐμπεσὼν πολλοὺς μὲν τῶν Βουλγάρων ἀνεῖλεν, πληγεὶς δὲ αὐτὸς ἐν τῇ πόλει ἐτελεύτησεν (p. 305, 9—16).

53. Българи се сражават срещу византийци при Катасирти и Термопол

Когато българите настъпили отново до Катасирти[1], Пот, син на Аргир, бил назначен за доместик на схолите след смъртта на доместика Адралест. Като излязъл до Термопол заедно с отредите, той изпратил наместника си Михаил, сина на Моролеон, за да наблюдава българите. А той попаднал ненадейно в засадата на българите и избил множина от тях, но сам бил ранен и умрял в столицата.

a) *Post.* Φωκᾶ *suplevit Comb.*: *ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βαγᾶς καταγαγεῖν Πατζινάκους, κελευσθέντος τοῦ δρουγγαρίου Ῥωμανοῦ τούτους διαπεράσαι.* *Comb.*

[1] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан,* откъс 25.

54. Bulgari Constantinopolis suburbiis ignes iniiciunt

Ἐκστρατεύει δὲ πάλιν Συμεὼν κατὰ Ῥωμαίων, καὶ πλῆθος Βουλγάρων ἀποστείλας ἐκέλευσεν κατὰ τῆς πόλεως ὡς τάχιστα ἐξελαύνειν. διελθόντων οὖν διὰ τῶν ὀρῶν, ἦλθον μέχρι τῶν Μαγλαβά. τὴν αὐτὴν δὲ ἔφοδον μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανός, μὴ τὰ τῶν Πηγῶν παλάτια καὶ τὸ Στενὸν κατελθόντες ἐμπρήσωσιν, Ἰωάννην ῥαίκτορα ἀποστέλλει ἅμα Λέοντι καὶ Πόθῳ, τοῖς Ἀργυροῖς λεγομένοις, ἔχοντας μεθ᾽ἑαυτῶν πλῆθος ἱκανὸν ἔκ τε τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν τῆς ἑταιρίας καὶ τῶν ταγματικῶν, οἷς συνῆν καὶ Ἀλέξιος πατρίκιος καὶ δρουγγάριος τῶν πλωΐμων ὁ Μοσελὲ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. ἦν δὲ τῶν νηστειῶν ἑβδομὰς πέμπτη. διατάξαντες οὗτοι τὸν λαόν, τῶν Βουλγάρων ἄνωθεν ἀναφανέντων ἐνόπλων καὶ βοῇ χρησαμένων ἀσήμῳ καὶ φοβερᾷ παρευθὺ μὲν φεύγει Ἰωάννης ὁ ῥαίκτωρ, σφάττεται δὲ ὑπὲρ τούτου ἀγωνιζόμενος Φωτεινὸς ὁ τοῦ Πλατυπόδη υἱὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι. μόλις οὖν διασωθεὶς εἰσῆλθεν εἰς δρόμωνα. ἦλθεν δὲ φεύγων ἔνοπλος καὶ Ἀλέξιος ὁ Μοσελὲ δρουγγάριος, καὶ μὴ ἰσχύσας τέλειον ἀνελθεῖν ἐν τῇ τοῦ δρόμωνος ἀποβάθρᾳ, πεσὼν ἐν τῇ θαλάσσῃ σὺν τῷ αὐτοῦ πρωτομανδάτωρι ἀπεπνίγη· οἱ Ἀργυροὶ δὲ ἐν τῷ καστελλίῳ διεσώθησαν φεύγοντες. οἱ δὲ Βούλγαροι μηδένα ἔχοντες κωλύοντα τά τε παλάτια τῶν Πηγῶν ἐπυρπόλησαν καὶ τὸ Στενὸν ἅπαν κατέκαυσαν (pp. 306, 6—307, 6).

54. Българите опожаряват предградия на Цариград

А Симеон отново тръгнал на поход срещу ромеите[1]. Той изпратил множество българи, като им заповядал да се отправят с голяма бързина срещу столицата. И тъй те преминали през планините и дошли до Манглава. А император Роман, като научил за този поход, опасявайки се да не би да дойдатда опожарят дворците в Пиги и Стенон, изпратил ректора Йоан с Лъв и Пот, наречени Аргири, заедно със значителен брой императорски войници, както и войници от етерията, така и от отредите. С тях бил и Алексий Мосele, патриций и друнгарий на корабите, заедно с войската си. Било петата седмица от постите. Те разположили войската в боен ред. Когато българите се появили отгоре, въоръжени и надаващи неясен и страшен вик, Йоан ректорът веднага избягал, а Платиподовият син Фотин, който го отбранявал, бил убит, както и мнозина други. И тъй ректорът едва се спасил и се качил на един дромон. Пристигнал и друнгарий Алексий Муселе, който бягал с оръжието си, но не могъл да се качи точно на стълбата на дромона, а паднал в морето и се удавил заедно с протомандатора си. Аргирите пък се спасили с бягство в крепостта. А българите, без някой да им попречи, изгорили дворците в Пиги и опожарили целия Стенон.

55. Symeon iterum adversus Constantinopolim exercitum ducit

Ἰουνίῳ δὲ μηνὶ τῶν Βουλγάρων πάλιν ἐκστρατευσάντων καὶ μέχρι τῆς ἁγίας Θεοδώρας παλατίων ἐλθόντων καὶ ταῦτα πυρὶ παραδόντων, ἐξανιστάμενος ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τοὺς τῶν ταγμάτων ἄρχοντας συνεκάλεσεν, συνόντος αὐτῷ καὶ τοῦ λεγομένου Σακτίκη, καὶ παρῄνει τούτοις καὶ προυτρέπετο κατὰ τῶν ἐναντίων ἐξελθεῖν καὶ τῆς πατρίδος ὑπεραγωνίσασθαι. οἱ δὲ συνέθεντο ἑτοίμως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀποθνήσκειν. τῇ οὖν ἐπαύριον καθοπλισθεὶς ὁ εἰρημένος Σακτίκης ἀληθῆ οὖσαν τὴν ἑαυτοῦ πίστιν τε καὶ ἀνδρίαν ἀπέδειξεν. ὄπισθεν γὰρ τῶν Βουλγάρων γενόμενος καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἐμπεσὼν πάντας τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας κατέσφαξεν. μαθόντες οὖν οἱ Βούλγαροι τὸ γεγονὸς ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ πολέμου συγκροτηθέντος τρέπουσιν τὸν Σακτίκην σὺν ὀλίγοις ὑπάρχοντα. ὁ δὲ ἐπειδὴ γενναίως ἀγωνισάμενος καὶ πολλοὺς ἀνελὼν οὐκέτι ἀντέχειν ἠδύνατο, πρὸς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων μεθίησιν τοῦ ἵππου τὸν

55. Симеон отново настъпва към Цариград

През месец юни българите отново тръгнали на поход и дошли до дворците на Света Теодора, които опожарили[2]. А император Роман се вдигнал и свикал с помощта на казания Сактикий началниците на отредите. Той ги подканял и насърчавал да излязат срещу противниците и да защитят отечеството си. А те обещали с готовност да умрат за християните. И тъй на другия ден казаният Сактикий се въоръжил и показал, че верността му и смелостта му са истински. Той се явил в тил на българите, нахлул в стана им и избил всички, които намерил там. И тъй българите, щом научили за станалото, върнали се в стана. Завързало се сражение и българите отблъснали Сактикий, който бил с малко войници. Той, след като се сражавал храбро и избил мнозина, не можел повече да се съпротивлява и пред числеността на неприятелите отпуснал юзди-

[1] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан,* откъс 26. [2] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан,* откъс 27.

χαλινὸν καὶ εἰς φυγὴν ἤλαυνεν· ποταμὸν δέ τινα ἐκεῖσε παραρρέοντα διαπερῶν, τοῦ ἵππου αὐτοῦ ἐν τῇ ἰλύϊ ἐμπαγέντος, τιτρώσκεται κατὰ τῆς ἕδρας καὶ τοῦ μηροῦ· μόλις οὖν τοῦ ἵππου ἐκτὸς ἰλύος ἀνασπασθέντος διασώζεται μέχρι τῶν Βλαχερνῶν, καὶ τεθεὶς ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ καιρίας τῆς πληγῆς οὔσης τῇ νυκτὶ ἐτελεύτησεν (pp. 307, 16—308, 15).

56. *Symeon iterum Adrianopolim expugnat*

Τοῦ δὲ πατρικίου τοῦ ὄντος ἐπομαζομένου Μωρολέοντος Ἀδριανουπόλεως στρατηγοῦντος, κρατίστου τὰ πολεμικὰ καὶ περιδεξίου τυγχάνοντος, ὃς πλείστας κατὰ Βουλγαρίας ἀνδραγαθίας ἐπεδείξατο, ὁ Βούλγαρος Συμεὼν σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι τὴν εἰρημένην πόλιν περιεκύκλωσεν, καὶ χάρακα περιβαλὼν ἰσχυρῶς ταύτην ἐπολιόρκει. ἐπεὶ δὲ ὅ τε σῖτος τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐπιλελοίπει καὶ λιμὸς ἐπίεζε χαλεπὸς (οὐδαμόθεν γὰρ εἶχον ἐπισιτίσασθαι), τῇ ἐνδείᾳ πιεζόμενοι προδεδώκασιν ἑαυτούς τε καὶ τὸν στρατηγὸν τοῖς Βουλγάροις, ὃν χειρωσάμενος Συμεών, καὶ δεσμὰ καθ᾽ὅλου τοῦ σώματος περιβαλών, ἀπέκτεινεν θανάτῳ πικρῷ. Βουλγάροις οὖν τὴν τῆς πόλεως παραδοὺς φυλακὴν ὑπεχώρησεν (p. 309, 7—18).

57. *Symeon Constantinopolim invadit. Romanus Lecapenus pacem petit*

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνὶ ἰνδικτιῶνος δευτέρας, Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας πανστρατὶ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει, καὶ ληΐζεται μὲν Θρᾴκην τε καὶ Μακεδονίαν, ἐμπυρίζει δὲ πάντα, καταστρέφει καὶ δενδροτομεῖ. μέχρι δὲ Βλαχερνῶν γενόμενος ἐπεζήτησεν ἐπισταλῆναι αὐτῷ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καί τινας τῶν μεγιστάνων ὥστε περὶ εἰρήνης αὐτοῖς συντυχεῖν. ἔλαβεν οὖν ὁμήρους ἀμφότεροι, καὶ ἐξῆλθον πρότερον μὲν ὁ πατριάρχης Νικόλαος, ἔπειτα Μιχαὴλ πατρίκιος ὁ Στουπιώτης καὶ Ἰωάννης ὁ μυστικὸς παραδυναστεύων· ἤδη γὰρ Ἰωάννης ὁ ῥαίκτωρ διαβληθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα, ἀσθένειαν προφασισάμενος, τοῦ παλατίου κατεληλύθει καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ μονῇ πλησίον τῶν Γαλακρινῶν ἀπεκάρη. οἱ μὲν οὖν μετὰ Συμεὼν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, ὁ δὲ αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν ἐπεζήτει θεάσασθαι· παρὰ πολλῶν γὰρ πεπληροφόρητο περὶ τῆς αὐτοῦ φρονήσεως καὶ ἀνδρίας καὶ συνέσεως. ὁ δὲ βασιλεὺς σφόδρα ἐπὶ τούτῳ ἠγαλλιάσατο. ἐπόθει γὰρ τὴν

те на коня си и ударил на бяг. Но когато преминавал една река, която течала покрай [това място], конят му затънал в тинята и той бил ранен в седалището и бедрото. Прочее, след като конят му едва бил издърпан от тинята, той стигнал жив до Влахерните. Положен бил в Светата ракла, където умрял през нощта, понеже раната му била смъртоносна.

56. *Симеон отново превзема Одрин*

Когато стратег на Адрианопол бил патрицият, наричан с прякор Моролеон, който бил много добър и опитен във военните дела и се бил проявил с много подвизи срещу България, българинът Симеон окръжил с цялата си войска казания град, обиколил го с окоп и здраво го обсадил[1]. Но след като храната се свършила в града и настъпил голям глад (защото [обсадените] нямало откъде да си доставят храна), те, заставени от нуждата, предали на българите себе си и стратега. Симеон, като го заловил, оковал с вериги цялото му тяло и го убил с жестока смърт. И тъй, като поверил на българи да пазят града, той се оттеглил.

57. *Симеон достига до Цариград. Роман Лакапин моли за мир*

През месец септември, втори индикт, владетелят на България Симеон с цялата си войска предприел поход срещу Цариград[2]. Той плячкосвал Тракия и Македония, опожарявал всичко, разрушавал и опустошавал. Когато стигнал до Влахерните, той поискал да му изпратят патриарх Николай и някои от сановниците, за да преговаря с тях относно мира. И тъй и едните, и другите взели заложници и патриарх Николай излязъл найнапред, а след това — патриций Михаил Стипиотис и парадинастът Йоан Мистик. Защото ректорът Йоан, който бил наклеветен пред императора, се бил вече оттеглил от двореца под предлог, че е болен и се бил подстригал в своя манастир, близо до Галакринон. Тези хора прочее започнали да преговарят за мир със Симеон. А той ги отпратил и искал да види самия император Роман, защото от мнозина бил осведомен, че той бил разумен, храбър и разбран човек. А императорът много се зарадвал на това [предложение], защото той жадувал за мира и [жалел] за кръвопролитията, които ставали

[1] За тези събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 28. [2] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 29.

εἰρήνην, καὶ τὰς γενομένας τῶν αἱμάτων ἐκχύσεις δσημέραι. ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλῷ κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὀχυρωτάτην ἀπόβασιν ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρη διεκπλεύουσαν αὐτῇ προσορμίζεσθαι. περιφράξας οὖν αὐτὴν πάντοθεν διατείχισμα μέσον γενέσθαι προσέταξεν, ἐν ᾧ ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. ἀποστείλας οὖν Συμεὼν τὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ναὸν ἐνέπρησεν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ σύμπαντα, δῆλος ὢν ἐντεῦθεν μὴ τὴν εἰρήνην ἑλὼν ἀλλ᾽ ἐλπίσι μετεώροις τοῦτον ἐξαπατῶν. παραγενόμενος δὲ ἐν Βλαχέρναις ὁ βασιλεὺς ἅμα Νικολάῳ τῷ πατριάρχῃ ἐν τῇ ἁγίᾳ εἰσῆλθον σορῷ, καὶ τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς εὐχήν, εἶτα πρηνὴς πεσὼν δάκρυσι τὸ ἅγιον κατέβρεξεν ἔδαφος, τὴν πανάχραντον θεοτόκον ἀντιβολῶν τὴν ἄκαμπτη καὶ ἀμείλικτον τοῦ ὑπερηφάνου Συμεὼν μαλάξαι καρδίαν καὶ πεῖσαι τὰ πρὸς εἰρήνην. καὶ τὸ ἅγιον κιβώτιον διανοίξαντες, ἔνθα τὸ σεπτὸν τῆς ἁγίας θεοτόκου τεθησαύριστο ὠμοφόριον, τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνελόμενος, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς τὴν ὑπεράμωμον θεοτόκον οἷα περικεφαλαίαν τινὰ περιθέμενος, ἐξῄει τοῦ ναοῦ, ὅπλοις ἀσφαλέσι φραξάμενος. τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον ἀσπίσι τε καὶ ὅπλοις κοσμήσας, τὸν ὡρισμένον τόπον κατέλαβεν συνομιλῆσαι τῷ Συμεών. πέμπτῃ οὖν ἡμέρᾳ ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ἐννάτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνός, τετάρτῃ τῆς ἡμέρας ὥρᾳ, παρεγένετο Συμεὼν πλῆθος ἄπειρον ἐπαγόμενος, τῶν μὲν χρυσασπίδων καὶ χρυσοδοράτων, τῶν δὲ ἀργυρασπίδων καὶ ἀργυροδοράτων, τῶν δὲ πάσῃ ὅπλων χρείᾳ κεκοσμημένων, πάντων καταπεφραγμένων σιδήρῳ· οἱ μέσον αὐτῶν διειληφότες τὸν Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφήμουν τῇ Ῥωμαίων φωνῇ, πάντες δὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς τοῖς τείχεσιν ἐφεστῶτες κατεθεῶντο τὰ δρώμενα. ἦν οὖν τότε ἰδεῖν ψυχὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάπληκτον, ὅπως τοσαύτην πολεμίων βλέπων ἐπιφορὰν οὐ κατεπλάγη καὶ συνεστάλη καὶ ὑπεχώρησεν, ἀλλ᾽ ὥσπερ εἰς φίλων πλῆθος χωρῶν οὕτως ἀτρέμας ἀπῄει, μονονουχὶ τὴν ψυχὴν τοῖς πολεμίοις τῶν ὑπηκόων διδοὺς ἀντίλυτρον. πρῶτος οὖν ἐν τῇ ῥηθείσῃ ἀποβάθρᾳ καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο· ἐπεὶ δὲ ὅμηροί ἐξ ἀμφοτέρων ἐλήφθησαν, καὶ τὴν ἀποβάθραν οἱ Βούλγαροι διηρευνήσαντο ἀκριβῶς μή πώς τις δόλος ἢ ἔνεδρα τυγχάνῃ, κατῆλθεν Συμεὼν τοῦ ἵππου, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσῆλθεν. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους εἰρήνης λόγους ἐκίνησαν. εἰπεῖν δὲ λέγεται τὸν βασιλέα πρὸς Συμεὼν „ἀκήκοά σε θεοσεβῆ ἄνθρωπον καὶ Χριστιανὸν ὑπάρχοντα ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαίνοντα. ἴδιον μὲν γὰρ θεοσεβοῦς ἀνθρώπου καὶ

всеки ден. И тъй той пратил да приготвят на брега при Космидион в морето много здрава скеля, та когато императорската триера пристигне, да спре там. Той наредил да я оградят отвсякъде, а в средата да оставят площадка, където да преговарят помежду си. А Симеон изпратил хора, които изгорили храма на пресветата Богородица при Пиге и всичко наоколо. От това било ясно, че той не желае мир, а залъгва Роман с празни надежди. Императорът пък дошъл във Влахерните заедно с патриарх Николай и влязъл в Светата ракла. Той прострял ръце за молитва, след това паднал ничком и оросил със сълзи свещения под, умолявайки пренепорочната дева да смекчи неумолимото и сурово сърце на надменния Симеон и да го склони за мир. После отворили светия ковчег, където се пазел свещеният омофор на света Богородица. Императорът го вдигнал и като с някакъв шлем се въоръжил с вярата си в пренепорочната дева и излязъл от храма, защитен с това сигурно оръжие. Прочее, като въоръжил с щитове и оръжия флотата, която била с него, той стигнал определеното място, за да преговаря със Симеон. И тъй в петия ден, когато станала тази среща, на девети ноември, в четвъртия час от деня, Симеон пристигнал с безчислено множество войски, едни със златни щитове и златни копия, други със сребърни щитове и сребърни копия, трети покрити с всякакви оръжия, а всички — покрити с желязо. Те заобиколили Симеон и го приветствували на ромейски език като император. Всички сенатори стоели по стените и наблюдавали каквото ставало. И тъй тогава човек можел да види наистина царствената и смела душа [на Роман] и да се удиви на несломимия му дух. Той, като гледал това голямо стечение от неприятели, не се уплашил, не се обезсърчил и не отстъпил, а пристъпвал като срещу множество приятели. Така безстрашно вървял той и едва ли не отдавал на неприятелите живота си като изкупителна жертва за поданиците си. Прочее той стигнал пръв на казаната скеля и посрещнал Симеон. И едните, и другите си разменили заложници и българите претърсили внимателно скелята, за да не би да се крие някаква измама или засада. Тогава Симеон слязъл от коня си и влязъл при императора. И тъй двамата се поздравили и разговаряли за мира. Казват, че императорът рекъл на Симеон: „Чул съм, че ти си благочестив човек и истински християнин, но виждам, че делата ти никак не се съгласуват с думите. Защото на благо-

Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάζεσθαι, ε πεο ὁ θεὸς ἀγάπη ἔστι καὶ λέγεται, ἀσεβοῦς δὲ καὶ ἀπίστου τὸ χαίρειν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν ἀδίκως ἐκχεομένων. εἰ μὲν οὖν ἀληθὴς Χριστιανὸς ὑπάρχεις, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στῆσόν ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων ἐκχύσεις, καὶ σπεῖσαι μεθ᾽ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τὴν εἰρήνην, Χριστιανὸς ὢν καὶ αὐτὸς καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰς αἵμασιν ὁμοπίστων Χριστιανῶν. ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτὸς θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ ἀνταπόδοσιν. σήμερον ὑπάρχεις, καὶ αὔριον εἰς κόνιν διαλυθήσῃ. εἷς πυρετὸς ἅπαν καταοβέσει τὸ φρύαγμα. τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ θεῷ ἐκεῖ ἀπελθὼν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων σφαγῶν; ποίῳ προσώπῳ τῷ φοβερῷ καὶ δικαίῳ ἐνατενίσεις κριτῇ; εἰ πλούτου ἐρῶν ταῦτα ποιεῖς, ἐγώ σε κατακόρως τοῦ ἐπιθυμουμένου ἐμπλήσω. μόνον ἐπίσχες τὴν δεξίαν, ἄσπασαι τὴν εἰρήνην, ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσῃς εἰρηνικὸν καὶ ἀπράγμονα, καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσωνταί ποτε τῶν συμφορῶν. οὐ θέμις γὰρ αὐτοὺς αἴρειν ὅπλα καθ᾽ὁμοπίστων." τοσαῦτα οὖν εἰπὼν ὁ βασιλεὺς ἐσίγησεν. αἰδεσθεὶς οὖν Συμεὼν τὴν τούτου ταπείνωσιν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπένευσεν τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους διεχωρίσθησαν, δώροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως δεξιωσαμένου τὸν Συμεῶνα. ὃ δὲ τότε συμβέβηκεν διηγήσομαι τεράστιόν τι καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα συγκρίνειν εἴδοσι παράδοξον. δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλούντων ἄνωθεν αὐτῶν ὑπερπτῆναι. ἧξαί τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμῖξαι καὶ παραυτίκα διαζευχθῆναι ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θρᾴκην διαπτῆναι. τοῦτο οἱ ἀκριβῶς τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκριναν οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τὴν εἰρήνην διαλυθήσεσθαι ἔφησαν. Συμεὼν δὲ τὸ ἑαυτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν τοῖς ἑαυτοῦ μεγιστᾶσιν τὴν τοῦ βασιλέως ἐπήγγειλεν σύνεσιν καὶ ταπείνωσιν (pp. 310, 1—314, 4).

честивия човек и на християнина е присъщо да приема мира и любовта, понеже бог е любов и се нарича така, а на нечестивеца и на безверника — да се радва на убийства и на несправедливо проливани кърви. Прочее, ако си истински християнин, както сме уверени, прекъсни най-после несправедливите убивания и безбожните кръвопролития и понеже сам си християнин и се наричаш такъв, сключи мир с нас християните и не искай десниците на християни да се опетняват с кръвта на едноверци християни. И ти си човек и очакваш смърт и възкресение и въздаяние. Днес живееш, а утре ще се разпаднеш на прах. Една треска ще угаси цялата ти надменност. И тъй, когато отидеш там, какво обяснение ще дадеш на бога за несправедливите си избивания? С какво лице ще погледнеш страшния и справедлив съдия? Ако правиш това от жажда за богатство, то аз ще те задоволя до насита с това, което жадуваш. Само задръж ръката си, прегърни мира, възлюби съгласието, за да заживееш и ти мирно и безгрижно и християните да се отърват най-после от нещастията. Защото безбожно е те да вдигат оръжие срещу едноверци." Прочее императорът, като казал тези думи, млъкнал. А Симеон, засрамен от смирението и от думите му, се съгласил да сключи мир. Те се сбогували и се разделили, като императорът удостоил Симеон с великолепни дарове. Ще разкажа и за едно чудо, което тогава се случило и което изглеждало странно за онези, които знаят да тълкуват такива неща. Казват, че докато царете разговаряли, два орела прелетели над тях. Те дошли, приближили се и веднага се разделили, като единият отишъл към столицата, а другият отлетял към Тракия. Тези, които внимателно наблюдавали това явление, сметнали го за неблагоприятна поличба. Те казвали, че двамата владетели ще се разделят, без да се споразумеят относно мира. А Симеон, като стигнал в лагера си, разказал на велможите си за разума и смирението на императора.

58. *De Symeonis interitu. Petrus, rex Bulgarorum, pacem cum Romanis componit*

Ἐγένετο δὲ τὸ τηνικαῦτα καὶ σεισμὸς φοβερὸς ἐν τῷ τῶν Θρᾳκῴων θέματι, καὶ χάσμα γῆς μέγα καὶ κατάπληκτον, ὥστε πολλὰ χωρία καὶ ἐκκλησίας αὐτάνδρους καταποθῆναι.

58. *Смъртта на Симеон. Неговият наследник Петър сключва мир с Византийската империя*

Тогава в Тракийската тема станало ужасно земетресение и голямо и страшно пропукване на земята, така че много селища и църкви били погълнати заедно с хората си[1].

[1] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 30.

Μαΐῳ δὲ μηνί, εἰκάδι ἑβδόμῃ, δεκάτης πέμπτης ἰνδικτιῶνος, Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας ἐτελεύτα, Πέτρον υἱὸν αὐτοῦ προβαλόμενος ἄρχοντα, ὃν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἔσχεν γυναικός, τῆς ἀδελφῆς Γεωργίου τοῦ Σουρσουβούλη, ὃν καὶ ἐπίτροπον τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ὁ Συμεὼν καταλέλοιπεν. τὰ κύκλῳ οὖν ἔθνη τὴν τοῦ Συμεὼν μαθόντα τελευτὴν ἐκστρατεύειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο. λιμοῦ δὲ σὺν ἀκρίσιν τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἐκπιέζοντος ἐδεδίεισαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν. βουλὴν οὖν ποιησάμενοι κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύουσιν καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καταλαμβάνουσιν. ἔπειτα μαθόντες ὅτι μέλλει κατ᾽αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐκστρατεύειν, ἀποστέλλουσι Πέτρον τε καὶ Γεώργιον[a] κρυφίως τινὰ μοναχὸν, Καλοκύριν ὀνομαζόμενον, τῷ γένει Ἀρμενιακόν, χρυσόβουλλον ἐπιφερόμενον. διηγόρευε δὲ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς τὴν μετὰ Ῥωμαίων εἰρήνην ἀσπάζονται οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ γαμικὸν ποιῆσαι συνάλλαγμα. τὸν τοιοῦτον οὖν μοναχὸν ὁ βασιλεὺς ἀποδεξάμενος ἀσμενέστατα, παρευθὺ ἀπέστειλεν μετὰ δρόμωνός ἐν Μεσημβρίᾳ τὸν μοναχὸν Θεόδωρον τὸν Ἀβούκην καὶ βασιλικὸν κληρικὸν τὸν Ῥόδιον τὴν εἰρήνην συλλαλῆσαι τοῖς Βουλγάροις· οἱ δὲ παραγενόμενοι καὶ τὰ εἰκότα συλλαλήσαντες ἐξῆλθον ἅμα Στεφάνῳ Βουλγάρῳ διὰ τῆς ξηρᾶς, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν κατέλαβεν καὶ Γεώργιος ὁ Σουρσουβούλης, καὶ παραγενόμενοι ἐν Κωνσταντινούπολει τὴν εἰρήνην ἐσπείσαντο. θεασάμενοι δὲ τὴν θυγατέρα Χριστοφόρου βασιλέως Μαρίαν, καὶ μεγάλως ἐπ᾽αὐτῇ ἀρεσθέντες, ἔγραψαν τῷ Πέτρῳ διὰ τάχους παραγενέσθαι. τοῦ Βουλγάρου οὖν Πέτρου καταλαβόντος, τριήρει ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐπιβὰς ἐν Βλαχέρναις παρεγένετο καὶ τὸν Πέτρον ἐθεάσατό τε καὶ κατησπάσατο. ἐπεὶ δὲ ἀλλήλοις τὰ εἰκότα συνωμίλησαν, γράφοντες τὰ σύμφωνα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ γαμικὰ ἀλλάγματα, ὀγδόῃ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης Στέφανος ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστιαρίῳ καὶ Μαρίᾳ τῇ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου θυγατρὶ καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πηγῆς, καὶ εὐλόγησεν Πέτρον τε καὶ Μαρίαν. λαμπρᾶς δὲ καὶ πολυτελοῦς γενομένης τραπέζης, καὶ πάντων τῶν εἰθισμένων τοῖς γάμοις φαιδρῶς ἐπιτελεσθέντων, εἰσῆλθεν Θεοφάνης πρωτοβεστιάριος ἅμα Μαρίᾳ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλει. τῇ δὲ τρίτῃ τοῦ γάμου ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς εὐωχίαν λαμπρὰν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρᾳ. τῶν δὲ Βουλγάρων ἔνστασιν οὐ μικρὰν ποιησαμένων πρότερον εὐφημεῖσθαι Χριστοφόρον, εἶθ᾽οὕτω Κωνσταντῖνον, ὑπεῖξεν τῇ ἐνστάσει ὁ βασιλεὺς, καὶ γέγονεν ὅπερ ᾐτήσαντο. ἐπειδὴ δὲ πάντα ἐν τοῖς γάμοις συντελέσθησαν, καὶ ἔμελλε Μαρία τὴν πρὸς Βουλγαρίαν ὁδὸν ὁδεύειν, οἱ ταύτης γονεῖς μέχρι τοῦ Ἑβδόμου συνεξῆλθον αὐτῇ, περιχυθέντων τῇ θυγατρί, καὶ πολλὰ κατέχεαν τὰ δά-

[a] Πέτρος τε καὶ Γεώργιος apud *Theoph. Cont.*

На 27 май, петнадесети индикт, умрял Симеон, владетелят на България, като оставил за владетел сина си Петър, когото имал от втората си жена, сестрата на Георги Сурсувул, когото Симеон оставил и за настойник на своите синове. Прочее околните народи, като научили за смъртта на Симеон, замисляли да нападнат българите. А българският народ бил притесняван от голям глад и скакалци и се страхувал от нападение на ромеите. Прочее, след като направили съвещание, [българите] тръгнали на поход срещу ромеите и дошли в Македония. Но след това, като научили, че император Роман щял да излезе на поход срещу тях, Петър и Георги тайно изпратили един монах на име Калокир, по произход арменец, който носел златопечатно писмо. Съдържанието на това писмо било, че те не само приемат мира с ромеите, но [искат] да сключат и брачен договор. Прочее императорът приел много радостно този монах и веднага изпратил в Месемврия с дромон монаха Теодор Авука и императорския клирик Родий, за да преговарят за мир с българите. А те пристигнали и след като обсъдили взаимно това, което подобавало, отпътували по суша заедно със Стефан българина. След тях пристигнал и Георги Сурсувул и като дошли в Цариград, сключили мир. А като видели Мария, дъщерята на император Христофор, много я харесали и писали на Петър да дойде незабавно. Когато пристигнал българинът Петър, император Роман се качил на триера и дошъл във Влахерните. Той видял Петър и го приветствувал. След като си казали един на друг това, което подобава, те написали мирния договор и брачното споразумение. А на 8 октомври патриарх Стефан отишъл в храма на пресветата Богородица при Пиге заедно с протовестиария Теофан, Мария, дъщерята на император Христофор, и целия сенат и благословил Петър и Мария. След като било дадено великолепно и богато угощение и били изпълнени блестящо всички сватбени обичаи, протовестиарият Теофан влязъл в столицата заедно с Мария, дъщерята на императора. На третия ден от бракосъчетанието император Роман дал разкошно угощение на пристана при Пиги. А понеже българите немалко настоявали най-напред да бъде приветствуван Христофор, а след това Константин, императорът отстъпил на настояването им и станало, както те искали. А след като всички тържества около сватбата завършили и Мария трябвало да поеме пътя за България, родителите ѝ я изпратили до Евдомон. Те прегърнали дъщеря

κρυα, καὶ ὡς εἰκὸς ἐπὶ στερήσει σπλάγχνου πεποθημένοι. τόν τε γαμβρὸν ἀσπασάμενοι καὶ ταύτην ταῖς τούτου χερσὶ περιθέμενοι ἐν τοῖς βασιλείοις ὑπέστρεψαν. Μαρία δὲ Βουλγαρικαῖς παραδοθεῖσα χερσὶν τὴν ἐπὶ Βουλγαρίαν ἀπήει (pp. 315, 13—317, 21).

си, пролели много сълзи и, разбира се, [страдали], загдето се лишават от милото си чедо. След като прегърнали и зетя си и я предали в ръцете му, те се върнали в двореца. А Мария, предадена в български ръце, се отправила за България.

59. *De coniuratione Ioannis Petri regis Bulgarorum fratris*

Πέτρῳ δὲ τῷ Βουλγάρῳ ἐπέθετο Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ καὶ ἑτέρων Βουλγάρων τοῦ Συμεών. καὶ φωραθέντων αὐτῶν ὁ μὲν Ἰωάννης τύπτεται καὶ ἐγκλείεται φυλακῇ, οἱ δὲ λοιποὶ τιμωρίαις οὐ ταῖς τυχούσαις ὑποβάλλονται. ταῦτα δὲ δῆλα ποιήσαντος Πέτρου τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μοναχὸν Ἰωάννην, ὃς ἐγεγόνει ῥαίκτωρ, προφάσει μὲν ὡς ποιῆσαι ἀλλάγιον τῶν κρατουμένων αἰχμαλώτων, τῇ δὲ ἀληθείᾳ Ἰωάννην κατασχεῖν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγαγεῖν. ὃ δὴ καὶ γέγονεν· εἰσελθὼν γὰρ ἅμα τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῷ πλοίῳ ἀπὸ Μεσημβρίας ἦλθεν ἐν τῇ πόλει. μετ' οὐ πολὺ τούτου τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀπορρίψαντος καὶ γυναῖκα ἐπιζητήσαντος, δέδωκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς οἶκον καὶ κτήματα πάμπολλα καὶ γυναῖκα ἐκ τῆς αὐτοῦ πατρίδος τῆς τῶν Ἀρμενιακῶν, γάμον τε λαμπρὸν ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος οἰκίᾳ πεποίηκεν (pp. 320, 10—321, 2).

59. *Бунт на Йоан, брат на българския цар Петър*

Срещу Петър българина въстанал брат му Йоан заедно и с други Симеонови българи. Но те, като били заловени, Йоан бил бит и затворен в тъмница, а останалите — предадени на тежки наказания[1]. Петър известил тези неща на император Роман, който изпратил монаха Йоан, бивш ректор, уж за да направи смяна с държаните пленници, а в същност, за да залови Йоан и да го отведе в Цариград. Така и станало. Той се качил на кораба в Месемврия заедно с Йоан и пристигнал в столицата. Не много след това Йоан хвърлил монашеското расо и поискал да се ожени. Императорът му дал къща и твърде много имоти и жена от своята родина — Армениакската земя. Направил му и блестяща сватба в дома на кесаря.

60. *Hungari Thraciam invadunt*

Ἐγένετο δὲ ἐκστρατεία πρώτη τῶν Τούρκων κατὰ Ῥωμαίων ἰνδικτιῶνι ἑβδόμῃ Ἀπριλλίῳ μηνί. οἳ καὶ καταδραμόντες μέχρι τῆς πόλεως ἐληΐσαντο πᾶσαν Θρᾳκῴαν ψυχήν. ἀπεστάλη οὖν ὁ πατρίκιος Θεοφάνης ὁ πρωτοβεστιάριος καὶ παραδυναστεύων μετ' αὐτῶν ποιῆσαι ἀλλάγιον, πολλὰ παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ φρονήσει καὶ εὐβουλίᾳ ἐπαινεθείς, ὅτε καὶ τὸ μεγαλόψυχον καὶ φιλάνθρωπον αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐπεδείξατο, μηδενὸς φεισάμενος χρήματος πρὸς τὴν αἰχμαλώτων ἀνάρρυσιν (pp. 322, 17—323, 3).

60. *Унгарци нападат Тракия*

Първият поход на турките срещу ромеите станал на седми индикт през месец април[2]. Те нахлули до столицата, като пленявали когото срещнели в Тракия. И тъй патриций Теофан, протовестиарий и парадинаст, бил изпратен, за да направи с тях размяна на пленници. Той получил много похвали от тях заради мъдростта и благоразумието си. Тогава и император Роман проявил великодушието и човеколюбието си, като не щадял никакви средства за освобождаването на пленниците.

---

[1] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 31. [2] За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 33.

XIII. ПСЕВДО-СИМЕОН

С условното име Псевдо-Симеон се означава авторът на една хроника, която започва от сътворението на света и завършва до 963 г. Тази хроника била приписана на Симеон Магистър и издадена под негово име. Обаче по-късните изследвания установяват, че хрониката на Симеон Магистър и хрониката на т. нар. Псевдо-Симеон са две отделни хроники, които са използували един общ първоначален извор. От този общ извор е черпил също Продължителят на Теофан. Псевдо-Симеон използувал като свои първоизвори хрониките на Георги Монах и на Скриптор инцертус.

Хрониката на Псевдо-Симеон има компилативен характер. Предадените в нея сведения за българската история през IX—X в. са известни, общо взето, от хрониките на Лъв Граматик, Георги Монах, Scriptor incertus и др. Обаче той съобщава и някои допълнителни данни, като на някои места предава една разширена редакция на използуваните от него хроники.

РЪКОПИС: P = cod. Paris. 1712 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon magister, Georgius monachus,* rec. J. Bekker, Bonnae 1838. — *Migne*, PGr. CIX. col. 663—822. Дадените тук откъси са взети от Бонското издание.

КНИЖНИНА: *П. Г. Преображенский,* Летописное повествование св. Феофана Исповедника, Вена, 1912. — *В. Н. Златарски*, Известията за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета, СбНУК, XXIV 24 (1908), стр. 1—161. — *В. М. Истрин,* Хроника Георгия Амартола в древнем славянорусском переводе, II Петроград 1922, 1—65. — *Г. Острогорски,* Славянский перевод хроника Симеона Лагофета, Seminarium Kondakovianum V (1932), стр. 17 и сл. — *А. П. Каждан,* Хроника Симеона Лагофета, ВВр., XV (1959), стр. 125—134. Същият: ВВр. XVI (1959), стр. 275—276 — *Moravcsik,* Byzantinoturcica, I, pp. 270—273, 500—502.

PSEUDO-SYMEONIS

CHRONOGRAPHIA

1. Crummus contra Constantinopolim exercitum ducit

8. *Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀθέου Λέοντος ἦλθον οἱ Βούλγαροι μηδενὸς αὐτοὺς ὑπαντῶντος ἢ κωλύοντος ἕως τῆς πόρτης· καὶ ποιήσας ὁ Κροῦμος θυσίαν κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ ἔξωθεν τῆς Χρυσῆς πόρτης ἔθυσε ἀνθρώπους καὶ κτήνη πολλά· καὶ εἰς*

13. ПСЕВДО-СИМЕОН

ХРОНОГРАФИЯ

1. Походът на Крум срещу Цариград

8. В дните на безбожния император Лъв[1] българите стигнали чак до вратите [на столицата], без никой да излезе насреща им или да ги спре. И Крум[2] според обичая си принесъл жертва вън от Златните врата много хора и добитък. [След това] потопил но-

[1] Лъв V Арменец (813—820). [2] Крум се явил с войските си пред стените на византийската столица на 17 юли 813 г. За събитията срв. *Златарски,* История, I, 1, стр. 270—275. — *Ostrogorsky,* History, p. 178.

τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης βρέξας τοὺς πόδας αὐθοῦ καὶ περικλυσάμενος. καὶ ῥαντίσας τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ εὐφημισθεὶς ὑπ᾽αὐτῶν διῆλθεν μέσον τῶν πολλακίδων αὐτοῦ προσκυνηθεὶς ὑπ᾽αὐτῶν καὶ δοξασθείς, καὶ ταῦτα θεωρούντων ἐκ τοῦ τείχους πάντων, καὶ μηδενὸς τολμῶντος κωλῦσαι αὐτὸν ἢ ἀπολῦσαι βέλος κατ᾽αὐτοῦ· καὶ ποιήσας πάντα τὰ ἐπιθυμητὰ αὐτοῦ καὶ ἅπερ ἐβούλετο. περιεκύκλωσεν τὴν πόλιν καὶ ἔβαλεν χάρακα ἐπ᾽αὐτῇ, καὶ ποιήσας ἡμέρας τινὰς καὶ πραιδεύσας τὰ ἔξωθεν τῆς πόλεως ἤρξατο ζητεῖν πάκτα χρυσίου καὶ ἱματισμοῦ ἀριθμὸν πολὺν καὶ κοράσια ἐπίλεκτα ποσότητα τινά. καὶ δὴ ποιήσας ὁ Λέων βουλὴν μετὰ τῶν ἀρχόντων ἐδήλωσε τὸν Κροῦμον ὅτι ἐλθὲ ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ μετὰ ὀλίγων τινῶν μὴ ἐπιφερομένων ὅπλα, καὶ ἡμεῖς ἐξερχόμεθα διὰ τῆς θαλάσσης ἄοπλοι μετὰ χελανδίου, καὶ συλλαλοῦμεν, καὶ ἅπερ ἠτήσω πάντα ποιοῦμεν. καὶ ταῦτα διαλαλήσαντες, διὰ τῆς νυκτὸς ἐξαγαγόντες τινὰς ἐνωπλισμένους τρεῖς ἄνδρας, κατέκρυψαν αὐτοὺς ἐν δωματίοις τισὶ τῶν Γάλλης ἔξωθεν τῆς πόρτης τῶν Βλαχερνῶν, δώσαντες αὐτοῖς σύσσημον ὅτι διαλεγομένων ἡμῶν μετὰ Κρούμου, σημεῖόν τι ἔχομεν ποιῆσαι, ὅπερ θεασάμενοι ἐξέλθατε καὶ ἀποκτείνατε αὐτόν· καὶ τῇ ἐπαύριον ὄντων τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τὸ μέρος τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἔξωθεν τῆς πόλεως, καθῆλθεν ὁ Κροῦμος ἐπὶ τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν συνταγὴν μετὰ ἄλλων τριῶν, τὸν λογοθέτην αὐτοῦ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν λεγομένον τοῦ Πατζικοῦ φυγόντος εἰς Βουλγαρίαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἔχοντα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὄντα ἐξ ἀδελφῆς τοῦ Κρούμου οἵτινες τέσσαρες ἐξελθόντες ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῶν ἄοπλοι κατῆλθον ἕως τῆς θαλάσσης κατὰ συνταγήν, μὴ γινώσκοντες τὸ ἔνεδρον αὐτῶν· λοιπὸν δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς πόλεως ἐξῆλθον μετὰ χελανδίου βουλόμενοι συλλαλῆσαι μετὰ τοῦ Κρούμου, καὶ λαβόντες λόγον ἐξῆλθον τοῦ καραβίου καὶ ἀποκαβαλικεύσας ὁ Κροῦμος ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ ἔδαφους, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου στρωμένον καὶ χαλινομένον ἐκράτει. καὶ διαλεγομένων αὐτῶν ἐποίησεν ὁ εἷς τῶν ἐκ τῆς πόλεως τὸ σημεῖον, ὃς ἦν Ἑξαβούλης, τῇ χειρὶ τὴν κεφαλὴν ἀποσκεπάσας· ὃν ἰδὼν ὁ Κροῦμος καὶ σκανδαλισθεὶς ἀνεπήδησεν καὶ ἔχων ἕτοιμον τὸν ἵππον, σηκώσαντες αὐτὸν οἱ μετ᾽αὐτοῦ, ἐκαβαλίκευσεν· καὶ ἀνέκραξεν ὁ λαὸς ἀπὸ τοῦ τείχους „ὁ σταυρὸς ἐνίκησεν“. καὶ αὐτὸς ἤρξατο φεύγειν· καὶ ἐξελθόντες οἱ ἐνωπλισμένοι ἐκ τῶν δωμάτων κατεδίωξαν ὀπίσω τοῦ Κρούμου, καὶ ἀπολύσαντες αὐτῶν τὰ βέλη ὡς ἐφθήσαν ὅτι ἐπλήγωσαν αὐτόν, αὐτὸς δὲ μονώτατος ἔφυγεν εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ. οἱ δὲ ἄλλοι τρεῖς ἐπιάσθησαν ὑπὸ τῶν

зете си във водата край брега на морето, омил се, поръсил войниците си и приветствуван от тях, преминал между наложниците си, които му се поклонили и го възхвалявали. Всички гледали това от стените на града и никой не се осмелявал да му окаже съпротива или да хвърли стрела срещу него. След като изпълнил всичките си желания и прищевки, той обсадил града и го заобиколил с вал. Така прекарал няколко дена, като оплячкосал околностите на столицата и започнал да иска данък — злато, голямо количество одежди и известен брой отбрани девойки. Тогава Лъв свикал първенците на съвет и известил на Крум: „Ела на брега с няколко души без оръжие и ние ще дойдем с лодка през морето невъоръжени, ще поговорим и ще изпълним всичко, което си поискал.“ Като поговорили за тези неща, те извели през нощта трима въоръжени мъже, скрили ги в някакви постройки в Гала[1] вън от Влахернската врата и им дали поръка: „През време на нашия разговор с Крум ще ви дадем условен знак и вие, щом го забележите, излезте и го убийте.“ На другия ден, когато българите били около „Св. Безсребърници“[2] вън от града, Крум тръгнал към морето според условието с трима мъже: логотетът[3] му, Константин[4], син на Пацик, който бил избягал в България преди много години, и синът на Константин от сестрата на Крум. Четиримата се отделили от войската и, както било уговорено, отишли невъоръжени край брега на морето, без да подозират за засадата срещу тях. Също и тези, които щели да говорят с Крум, излезли с хеландия от града и след като им била дадена честна дума, слезли от кораба. Крум скочил от коня и седнал на земята, а Константиновият син държал коня му, оседлан и с юзди. През време на разговора един от тези, който бил дошъл от града, именно Ексавул, дал знак, като закрил с ръка главата си. Крум го видял и скочил възмутен. И понеже конят му бил готов, той се метнал отгоре му с помощта на своите хора. Тогава войската от стените се развикала: „Кръстът победи!“ Крум се впуснал да бяга, а въоръжените мъже излезли от постройките и започнали да го преследват. Те хвърлили след него стрелите си, като мислели, че са го ранили, но той здрав и читав избягал при войската си. Останалите

[1] Тази местност се намирала по северозападния бряг на Златния рог. Срв. *Janin*, op. cit., p. 418—419. [2] Тази църква се намирала на север от столицата. [3] С византийската титла логотет авторът тук предава съответната българска титла и длъжност. Според *Златарски*, История, I, 1, стр. 273, бел. 1, поради важността на преговорите Крум вероятно е взел със себе си своя пръв помощник и най-добър съветник, какъвто е бил неговият кавхан. За титлата логотет срв. *Bréhier*, op. cit. p. 301—303. [4] Константин Пацик, който бил по род грък, вероятно служел и като преводач при тази среща.

ὄντων ἐν τῷ χελανδίῳ. καὶ ὁ μὲν λογοθέτης παραυτὰ ἐσφάγη, Κωνσταντῖνος δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ζῶντες ἐπιάσθησαν.

Λοιπὸν οὖν τούτων γενομένων θυμωθεὶς ὁ Κροῦμος ἐκέλευσε τῇ ἐπαύριον ἐμπυρίσαι καὶ καταστρέψαι πάντα τόπον καὶ ἀρξάμενοι ἐμπυρίζειν κατέκαυσαν πάσας τὰς ἐκλησίας τὰς ἀντίπεραν τῆς πόλεως, μεγάλας οὔσας, ἃς ἀνεκαίνισαν Εἰρήνη καὶ Νικηφόρος καὶ Μιχαὴλ ὁμοίως καὶ τὰ μοναστήρια καὶ τὰ παλάτια καὶ τοὺς οἴκους καὶ τὰ προάστεια. καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα ἐνεπύρισαν τὰ ἐκεῖσε παλάτια καὶ τοὺς βασιλικοὺς κοιτῶνας, καὶ τοὺς κίονας κατέκλασαν, καὶ τοὺς μολίβδους ἐπῆραν καὶ τὰ ζῳδία τοῦ ἱπποδρομίου, καὶ πᾶσαν τὴν αἰχμαλωσίαν κατέσφαξαν, ὁμοίως καὶ τὰ κτήνη. καὶ διελθόντες τὴν παραθαλασσίαν τοῦ Στενοῦ καὶ τὴν ἄνω πάντα τὰ ἐμπόρεια κατέκαυσαν, καὶ ἄραντες σκῦλα πολλὰ ᾤχοντο. καὶ πιάσαντες τὸ δεξιὸν μέρος τῆς πόλεως πρὸς ἀνατολάς, κατέκαυσαν τὰ ἔξωθεν τῆς Χρυσῆς πόρτης ἕως τοῦ Ῥηγίου. καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν Ἀθύρα κατέστρεψαν τὸ ἐκεῖσε κάστρον καὶ τὴν γέφυραν παράξενον οὖσαν καὶ πάνυ ὀχυρωτάτην. καὶ ἐλθόντες εἰς Σηλυβρίαν κατέστρεψαν τὸ αὐτόθι κάστρον ἕως τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς οἴκους ἐνεπύρισαν. καὶ μετὰ τοῦτο τὸ Δαόνην κάστρον ἐπάρχον κατέστρεψαν. καὶ ἐλθόντες ἕως τὴν πόλιν Ἡρακλείας, μὴ δυνάμενοι εἰς αὐτὴν ἐλθεῖν, ἐνεπύρισαν πάντα τὰ οἰκήματα τὰ ὄντα εἰς τὸν λιμένα καὶ τὰ πέριξ τῆς αὐτῆς πόλεως. καὶ μετὰ τοῦτο ἐλθόντες εἰς Ῥαιδεστὸν κατέστρεψαν καὶ τοῦτο τὸ κάστρον, ἐμπυρίσαντες πάντα τὰ ἐν αὐτῷ οἰκήματα καὶ τὰς ἐκλησίας καὶ κατασφάξαντες αὐτόθι λαὸν πολύν. καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ Πάνιον κάστρον εὗρον αὐτὸ ἠσφαλισμένον, ἔχοντα λαὸν πολύν· καὶ μηδὲν ἰσχύσαντες εἰς αὐτό, τὰ ἔξω πάντα ἐμπυρίσαντες καὶ καταστρέψαντες ἀνῆλθον εἰς τὸν Ἄσπρον, κάστρον ὂν καὶ αὐτό, καὶ καταστρέψαντες καὶ τοῦτο καὶ ἐμπυρίσαντες, καὶ ἕτερα πλεῖστα κάστρα, κατῆλθον ἐκεῖθεν δι' ἡμερῶν δέκα, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Γάνου καὶ εὑρόντες ἐκεῖσε λαὸν πολὺν κρυπτόμενον καὶ σχεδὸν πάντα τὰ κτήνη τῆς Θρᾴκης, κατέσφαξαν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ κτήνη ὄντα εἰς πλῆθος, αἰχμαλωτεύσαντες ἀπέστειλαν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ γυναικόπαιδα πολλά. καὶ λοιπὸν ἀπῆλθον καὶ εἰς τὸ Ἑξαμίλην, καὶ καθῆλθον ἕως Ἄβυδον, καὶ ἀνέκαμψαν ἐπὶ

трима били подгонени от хората, които били в лодката — логотетът бил убит на място, Константин и синът му били заловени живи.

9. И тъй Крум, разгневен от станалото, заповядал на другия ден да опожарят и опустошат всичко наоколо. Като започнали да палят, те изгорили всички големи църкви вън от града, основани от Ирина[1], Никифор и Михаил[2], също така и манастирите, дворците и къщите в предградията. Като стигнали до Св. Мамант, изгорили там дворците и императорските покои, изпотрошили колоните, задигнали оловните предмети, статуите на животни на хиподрума и избили всички пленници, а също така и добитъка. След това минали покрай брега на Протока[3], изгорили всички тържища в горния край, взели голяма плячка и отминали. Нападайки дясната част на града от изток, изгорили всичко вън от Златните врата чак до Ригий[4]. Когато дошли до Атира[5], съборили тамошната крепост и моста[6], който бил извънредно хубав и здрав. После стигнали в Силиврия[7] и сринали наравно със земята нейната крепост, а църквите и жилищата опожарили. След това разрушили крепостта Даонион. Оттам отишли в град Хераклея[8], но не могли да влязат в града, а изгорили всички къщи край пристанището и околностите на града. След това стигнали до Редесто[9] и сринали и тази крепост, като опожарили всичките ѝ къщи и църкви и избили там много народ. Като стигнали до Панион[10], намерили крепостта защитена от голяма войска; понеже не могли нищо да направят срещу нея, опустошили с огън и меч всичките ѝ околности и стигнали до Аспрон, също укрепен град. След като разрушили и опожарили и него, както и много други крепости, те продължили да вървят десет дни и стигнали до възвишението Ганос[11]. Там намерили скрити много хора и почти целия добитък на Тракия; избили хората, а добитъка, който бил многоброен, отмъкнали и изпратили в България заедно с много жени и деца. След това отишли в Хексамил[12] и стигнали до Абидос[13]. После завили нагоре по Хеброс

[1] Императрица Ирина управлявала като регентка поради малолетието на сина си Константин VI от 780 до 797 г. и самостоятелно от 797 до 802 г. [2] Византийските императори Никифор I Геник (802—811) и Михаил I Рангаве (811—813). [3] Сиреч Босфора, наричан обикновено *Στενόν*. Срв. *Janin*, op. cit., p. 437. [4] Крепостта Ригий се намирала при дн. село Кючюкчекмедже на Мраморно море. [5] Крепостта Атира се намирала на 15 км западно от Ригион близо до вливането на р. Атира в Мелас (Кара Су) [6] До крепостта Атира, над блатистото устие на едноименната р. Атира, се издигал каменен мост, двете страни на който били защитени с по една каменна кула. Срв. *Jireček* Heerstrasse, p. 53, 102. [7] Днес град със същото име на Мраморно море между Хераклия (дн. Ерегли) и Атира. [8] Гр. Хераклия (днешен Ерегли) се намирал на Мраморно море, западно от Силиврия. [9] Днешен Родосто. [10] Панион — крепост в Източна Тракия между Родосто и Аспрон, дн. Панидос. [11] Днешната планина Текирдаг, която върви паралелно със западния бряг на Мраморно море и свършва на Галиполския полуостров. [12] Хексамил — местност в околността на Цариград на 6 мили разстояние. [13] Град на Малоазиатския бряг на Дарданелите. С тези думи авторът навярно иска да каже, че българите достигнали до мястото срещу Абидос на отсамния бряг на Дарданелите.

τὸν Ἕβρον καὶ τὴν ἄνω, καὶ πάντα τὰ κάστρα κατέστρεψαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ἕως τῆς Ἀδριανουπόλεως. καὶ εὑρόντες τὴν Ἀδριανούπολιν κραταιουμένην παρεκάθισαν. καὶ ποιήσαντες ἡμέρας πολλὰς καὶ μηδὲν ἰσχύσαντες ἀπὸ τοῦ περικαθισμοῦ, στήσαντες μαγγανικὰ ἐπολέμουν τὸ κάστρον. καὶ δὴ στενωθέντες, μὴ ἔχοντες βοήθειάν ποθεν καὶ ἀποθνήσκοντες τοῦ λιμοῦ, παρέδωκαν ἑαυτούς. καὶ λαβόντες οἱ Βούλγαροι τὴν αἰχμαλωσίαν πᾶσαν εἰς πλῆθος οὖσαν ἀναρίθμητον καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν, μετῴκισαν αὐτοὺς εἰς Βουλγαρίαν ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ. καὶ τούτων γινομένων ὁ Λέων τῆς πόλεως οὐκ ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἐκράτει τῆς βασιλείας τυραννικῶς. καὶ λοιπὸν φθασάντων τῶν ἑορτῶν ἔστεψεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ μικρὸν ὄντα καὶ ἐπονομαζόμενον Σαμβάτην, ἐψεύσατο λέγων ὅτι Κωνσταντῖνος καλεῖται· καὶ τὸν περισωθέντα λαὸν ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων, ἐρόγευσεν αὐτούς, ποιήσας αὐτοὺς εὐφημῆσαι Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον, μιμούμενος τοὺς πρῴην βασιλεύσαντας Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς Ἰσαύρους, ὧν καὶ τὴν αἵρεσιν ἀνενεώσατο, βουλόμενος ζῆσαι ἔτη πολλὰ ὡς καὶ αὐτοὶ καὶ γενέσθαι περίφημος οὗ τινὸς τὴν βουλὴν ὁ θεὸς κατήσχυνεν, κόψας τοὺς χρόνους αὐτοῦ.

10. Καὶ δὴ λοιπὸν γεγονότος εὐδίου τοῦ ἀέρος τῷ χειμῶνι, καὶ τῶν ποταμῶν μὴ ἐχόντων ὕδωρ πολύ, ἐξῆλθον οἱ Βούλγαροι χιλιάδες λ' ὁλοσίδηροι καὶ ἐλθόντες ἕως Ἀρκαδιουπόλιν καὶ περάσαντες τὸν Ῥιγίαν (ποταμὸς δὲ οὕτως ἐστὶν λεγόμενος) ηὗρον λαὸν πολὺν καὶ ᾐχμαλώτευσαν αὐτόν. καὶ πρὸ τοῦ περᾶσαι αὐτοὺς τὴν αἰχμαλωσίαν ἐγένετο ὑετὸς πολὺς ἡμέρας ὀκτώ, καὶ ὀγκωθεὶς ὁ ποταμὸς ἐγένετο ὡς θάλασσα. καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντιπεράσαι οἱ Βούλγαροι ἔμειναν ἡμέρας ιε' κατέχοντες τὴν αἰχμαλωσίαν. καὶ μηνύσαντες τὸν Λέοντα τοῦ βοηθῆσαι, οὐ προσέσχεν, οὐδὲ τῆς πόλεως ἐξῆλθεν οὐδὲ ἄλλους τινὰς ἀπέστειλεν πρὸς βοήθειαν. καὶ λοιπὸν γενομένης εὐδίας καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐλαττωθέντος, αὐτοὺς τοὺς αἰχμαλώτους παρεσκεύασαν κόψαι ξύλην καὶ ποιῆσαι γέφυραν, καὶ οὕτως ἐπέρασαν μετὰ τῆς αἰχμαλωσίας ὄντων ὁμοῦ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων χιλιάδες ν'. λαβόντες καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, Ἀρμενιατικὰ στραγλομαλωτάρια καὶ νακοτάπητα ἀνώτερα καὶ ἱματισμὸν πολὺν καὶ χαλκώματα, ἐφόρτωσαν πάντα εἰς τὰς ἁμάξας, καὶ λαβόντες πάσας τὰς ἀγέλας αὐτῶν βόας καὶ πρό-

и разрушили всички крепости от най-малката до най-голямата чак до Адрианопол. Те намерили града здраво укрепен и го обсадили. След като прекарали много дни в безуспешна обсада, те сложили метателни машини и започнали военните действия срещу града. Тогава [жителите на града], притиснати, без помощ от никъде и умиращи от глад, се предали. Българите взели всички пленници — безбройно множество хора заедно с цялата им покъщнина — и ги преселили в България отвъд река Истър[1]. Докато ставало това, Лъв не излязъл от столицата, но държал по насилствен начин царската власт. Освен това, когато дошли коледните празници, той коронясал невръстния си син Самвагий, като излъгал, че той се нарича Константин. След това [събрал] оцелелите жители от различните градове и им раздал пари, за да ги накара да приветствуват Лъв[2] и Константин, подражавайки на предишните императори Лъв и Константин Исаврийци[3]. Той подновил също и тяхната ерес с надежда, че ще живее като тях още много години и ще стане прочут. Ала бог осуетил неговото желание, катс прекратил дните му.

10. Между другото, когато през зимата настъпили хубави дни и реките нямали много вода, българите излезли с тридесетхилядна армия, облечена цялата в желязо. Те стигнали до Аркадиопол[4] и като преминали Ригия (така се наричала реката), заварили там много народ и го отвели в плен[5]. Но преди да прекарат пленниците, завалели проливни дъждове, в продължение на осем дни реката придошла и станала като море. Понеже не могли да я преминат, българите останали петнадесет дена, като държали и пленниците. Лъв бил предупреден да дойде на помощ, но не обърнал внимание на това; нито сам (той) излязъл от столицата, нито пък други изпратил на помощ. След това, когато времето се оправило и реката спаднала, българите накарали пленниците да отсекат дървета и да направят мост. Така те преминали заедно с пленените, които били мъже, жени и деца — всичко на брой 50 000 души. Те взели и цялото им имущество: арменски покривки, похубави килими, много дрехи, медни съдове и натоварили всичко на колите. Като им взели всичките стада от говеда и овце, върнали се

---

[1] Тези пленници били преселени вероятно в днешна Южна Бесарабия между р. Серет и Днестър. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 277. — *Същият*, Известия за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета, СбНУК, 24 (1908), стр. 31.
[2] Лъв V Арменец.
[3] Лъв V бил иконоборец. Той водил ожесточена борба срещу култа към иконите, следвайки примера на Лъв III (717—741) и неговия син Константин V Копроним (741—755). Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 179—180. *Д. Ангелов*, История на Византия, София, 1960, стр. 291—292.
[4] Аркадиопол — днешен Люлебургаз.
[5] Събитията се отнасят към края на есента или началото на зимата 813 г. Срв. *Златарски*, История I, 1, стр. 278—279.

βατα εἰσῆλθον εἰς Βουλγαρίαν. καὶ ὁ ἀδίκως βασιλεύσας κατὰ παραχώρησιν θεοῦ οὔτε αὐτὸς ἐξῆλθεν τῆς πόλεως πρὸς βοήθειαν τῆς αἰχμαλωσίας οὔτε ἄλλους ἀπέστειλεν.

в България; а несправедливо царуващият по божие опущение нито сам излязъл от столицата да помогне на пленниците, нито други изпратил[1].

11. *Λοιπὸν οὖν μετὰ ταῦτα ἀνηγγέλη αὐτῷ λεγόντων ὅτι ὁ Κροῦμος ἐστράτευσεν λαὸν πολὺν συναθροίσας καὶ τοὺς Ἀβάρεις καὶ πάσας τὰς Σκλαβινίας· πρὸς δὲ τούτοις παρασκευάζει διαφόρων ἑλεπόλεων ὄργανά τε καὶ μηχανήματα καὶ μαγγανικὰ παμμεγεθέστατα, τριβόλους καὶ πετροβόλους καὶ χελώνας καὶ ὑψηλοὺς κλίμακας, σφαίρας τε καὶ μοχλοὺς καὶ ὄρυγας, κριούς τε καὶ βελοστάσεις, πυρόβολά τε καὶ λιθόβολα καὶ σκορπίδια εἰς τὸ βαλέσθαι βέλη καὶ σφενδόνας, πάντα τὰ μηχανήματα κατὰ τῶν ἐπάλξεων πρὸς τὸ ἑλεῖν τὴν πόλιν. ἐπὶ τὸ δυτικὸν δὲ μέρος, φησίν, τῆς πόλεως κατὰ τοῦ τείχους τῶν Βλαχερνῶν ταῦτα πάντα βούλεται προσαγαγεῖν τὰ μηχανήματα, ἔνθα καὶ ἐτοξεύθη, σταβλίζων βόας χιλιάδας δέκα πρὸς τὸ βαστάξαι πάντα τὰ προλεχθέντα ὄργανα, τεθέντα ἐπὶ ἁμαξῶν, ἃς προσέταξε χιλιάδας ε΄ σιδηροδεθέντας. ταῦτα ἀκούσας Λέων, πέμψας τε κατασκόπους καὶ μαθὼν τὴν ἀλήθειαν, συναθροίσας λαὸν πολὺν καὶ τεχνίτας ἤρξατο κτίζειν ἕτερον τεῖχος ἔξωθεν τοῦ τείχους τῶν Βλαχερνῶν. κόψας καὶ τὴν σοῦδαν πλατεῖαν. καὶ ἀρξάμενος κτίζειν, μήπω τελέσας, ἵνα δείξῃ ὁ θεὸς ὁ διασκεδάζων βουλὰς ἐθνῶν, ἀθετῶν λογισμοὺς λαῶν καὶ ἀθετῶν βουλὰς ἀρχόντων, ὅτι οὐκ ἐν τῇ μηχανίᾳ καὶ τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι δύνανταί τι ποιῆσαι, οὔπω τοῦ ἔαρος καταλαβόντος, ὥς φασί τινες διασωθέντες τῆς αἰχμαλωσίας ἀπὸ Βουλγαρίας, περὶ τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ τοῦ πάσχα ὁ πρῶτος Βουλγαρίας ὁ Κροῦμος, ὁ περίφημος, ὁ τὴν πόλιν ἑλεῖν βουλόμενος, τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο ἀοράτως σφαγιασθείς· ὃς καὶ ἐξήγαγεν αἱμάτων ὀχετοὺς διά τε τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥινῶν καὶ τῶν ὤτων αὐτοῦ καὶ οὕτως ἀπέρρηξεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν κακοῖς.*

11. И тъй, след това на императора бил съобщен слухът, че Крум предприема поход, събирайки голяма войска, в която влизат и аварите, и всички славинии. Освен това той приготвил различни съоръжения от стенобойни машини[2], огромни метателни машини и други приспособления[3]: тризъбци[4], каменохвъргачи, костенурки[5], високи стълби, топки, лостове, копачи, овни, поставки за стрели, огнеметни и каменометни машини, скорпиони[6] за хвърляне на стрели, прашки и всякакви съоръжения против зъберите, за да могат да превземат града. Казват, че Крум искал да приближи всички тези машини до Влахернските стени откъм западната страна на града, където било стреляно с лък върху него. Той имал в оборите си 10 000 вола, за да може да докара всички споменати съоръжения, като бъдат качени на поръчаните за тази цел 5000 обковани с желязо коли. Когато Лъв чул това, изпратил съгледвачи и като узнал истината, събрал голяма войска и много майстори-техници и започнал да строи друга стена вън от Влахернската, като изкопал и широк ров. Започнали да строят, но преди още да свършат, бог, който осуетява човешките желания, който съкрушава мислите на народите и намеренията на първенците, показал, че хората не са способни нищо да направят със своите възможности и сили. Според думите на някои пленници, които се спасили с бягство от България, още преди настъпването на пролетта, на великия четвъртък пред Възкресение, вождът на България, славният Крум, който искал да превземе столицата, завършил живота си невидимо заклан: от устата, ноздрите и ушите му струели потоци кръв и така той в зло изпуснал душата си.

12. *Ἐπαρθεὶς τοίνυν τῷ φρονήματι ὁ Λέων, ὅτι αὐτὸς κατέβαλε τὸν πολέμιον, οὐχὶ θεός, ἔπεμψεν εἰς πάσας τὰς χώρας σάκρας, ἀναγγέλων ὅτι εὗρον τοὺς Βουλγάρους ἐγγὺς ὄντας τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς φρονήσεως καὶ ἀνδρίας καὶ διὰ τῆς ἀγωγῆς μου τοξεύσας τὸν πρῶτον αὐτῶν πάντας ἀπώλεσα· ὅστις καὶ διὰ τὴν πρόφασιν ταύτην ἀπο-*

12. Лъв, като се възгордял, като че сам той, а не бог е сразил неприятеля, изпратил съобщения във всички области и известявал: „Сварих българите близо до столицата и като умъртвих с моята смелост, похватност и съобразителност първия от тях, всичките погубих. И по тази причина нашият неприя-

[1] Император Лъв V. [2] *Ἑλεπόλεις* се наричали подвижните бойни кули на няколко етажа, чиято височина обикновено стигала до височината на обсажданите градски стени. В долния етаж се поставял т. нар. овен (дървена греда с железен край, който наподобявал овнешка глава), а в горните етажи се намирали метателни уреди и стрелците. Подвижни стълби съединявали отделните етажи. Срв. *Златарски*, История, I, 1 стр. 41. [3] Не е известно точното устройство на т. нар. *μαγγανικά*. [4] Железни тризъбци, които се разхвърляли по земята и се маскирали, за да спъват конницата на неприятеля. [5] Костенурки се наричали подвижните дървени прикрития за войниците. [6] Скорпионите били специални съоръжения за хвърляне на стрели и камъни, състоящи се от един лост върху хоризонтална поставка. Чрез специален механизъм този лост се привеждал в движение, при което изхвърлял поставените на единия му край стрели или камъни.

θνήσκει, φησίν, ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου· λέγεται δὲ καὶ φωνὴν οὐρανόθεν ῥαγῆναι αὐθωρόν, τὴν τοῦ ἀθέου βασιλέως κατάλυσιν εὐαγγελιζομένην, καὶ πολλοῖς πλέουσιν ἀκουστὴν γενέσθαι. ἧς τὸν καιρὸν καὶ τὴν ὥραν ἀπογραψάμενοι (ἦν γὰρ δεκάτη χώρα τῆς νυκτὸς) ἐσχάτως εὗρον τὴν ἀλήθειαν (pp. 612,3—619,2).

тел е мъртъв" — твърдял той. Но стига толкова за това. Разказват, че в същия час прозвучал и глас от небето, който известявал за смъртта на безбожния император и бил чут също и от много плуващи в морето. Записали времето и часа на това съобщение (беше десетия час на нощта) и най-после открили истината.

2. *Bulgari Thraciam vastant*

Τῷ ια' ἔτει αὐτοῦ ἐτελεύτησεν ὁ ἐν ἁγίοις πατριάρχης Μεθόδιος, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἰγνάτιος ὁ υἱὸς κουρυπαλάτου τοῦ βασιλεύσαντος τῶν δὲ Βουλγάρων τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ληϊζομένων, ἡ Θεοδώρα ταξατίωνα πέμψασα τούτους τῆς ῥύμης ἔστησεν.

21. *Ἔτι τῆς Θεοδώρας τὴν βασιλείαν κατεχούσης Βογόρις ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, γυναῖκα τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἀκούσας κρατεῖν, δηλοῖ αὐτῇ καταλύειν τὰς συνθήκας καὶ πρὸς Ῥωμαίους ἐκστρατεύειν. ἀντιδηλοῦνται οὖν αὐτῷ ὅτι „καὶ ἐμέ κατὰ σοῦ εὑρήσεις ἀντιστρατεύουσαν, καὶ ἐλπίζομεν κυριεῦσαί σου. εἰ δὲ μή, καὶ οὕτως σοῦ περιέσομαι, τὴν νίκην ἀρίδηλον ἔχουσα· γυναῖκα γάρ, ἀλλ' οὐκ ἄνδρα ἕξεις τὸν ἡττηθέντα σοι" διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ ἐφ' ἡσυχίας ἔμεινε καὶ τὰς τῆς ἀγάπης ἀνενέωσεν σπονδάς.* (22) *ζήτησιν οὖν αὐτὴ ποιεῖται περὶ τοῦ μοναχοῦ Θεοδώρου τοῦ Κουφαρᾶ, πρὸ πολλοῦ αἰχμαλωτισθέντος. καὶ οὗτος δὲ ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαβὼν περὶ τῆς οἰκείας ἀδελφῆς αἰχμαλωτισθείσης καὶ ἐν τῇ τοῦ βασιλέως αὐλῇ κατεχομένης δηλοῖ· ἥτις καὶ γράμματα μαθοῦσα καὶ τὴν τῶν Χριστιανῶν τάξιν καὶ τὴν περὶ τὸ θεῖον αἰδῶ καὶ δόξαν, ἐπεὶ τῆς ἐπανόδου τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν τετύχηκεν, οὐ διέλιπεν ἐκθειάζουσα καὶ παρακαλοῦσα μεταθέσθαι πρὸς τὴν ἀλεθῆ πίστιν, εἰ καὶ αὐτὸς τῇ ἀπιστίᾳ κατισχημένος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἰδεῖν τέως οὐκ ἠθέλησεν. λιμοῦ δὲ τὴν χώραν ἐπινεμομένου ἠναγκάσθη τὰ Ῥωμαίων ὅρια ὑπερβαίνειν* (pp. 664,5—665,2).

2. *Българите опустошават Тракия*

На единадесетата година от неговото управление[1] умрял светият патриарх Методий и вместо него бил ръкоположен Игнатий, синът на куропалата на императора.

Тогава българите опустошавали Тракия и Македония и Теодора, като изпратила войска, спряла техния напор.

21. Когато Теодора още държала властта[2], Борис, владетелят на България, като чул, че жена управлява ромейската държава, съобщил ѝ, че ще наруши мирния договор и ще тръгне на поход срещу ромеите. Тогава тя му отвърнала: „И мене ще намериш готова за борба, и надявам се, че ще те победя. Ако ли не, и така пак ще те надвия, защото ще одържиж победа не над мъж, а над жена." След този отговор той останал спокоен и подновил договора за приятелство. Теодора изискала монаха Теодор Куфара, който бил пленен преди много време. А [Борис] се възползувал от случая и поискал да върнат собствената му сестра, задържана като пленница в императорския дворец. Тя, която се била научила на четмо и писмо и била усвоила християнското учение, изпълнена с боязън и вяра в бога, след като се върнала при брата си, не престанала да му говори за бога и да го увещава да се обърне към истинската вяра, при все че той, пленник на безверието, дотогава не искал да види истината. Когато в страната настанал глад, той бил принуден да премине ромейските граници.

3. *Bulgari christiani fiunt*

25. *Τῷ δ' αὐτοῦ ἔτει ἐκστρατεύει Μιχαὴλ ἅμα Καίσαρι διά τε γῆς καὶ θαλάσσης κατὰ Γόβορι ἄρ-*

3. *Покръстването на българите*

25. На четвъртата година от царуването[3] си Михаил тръгнал на поход заедно с кесаря и по суша, и по море срещу Гоборис[4], пред-

[1] Авторът отнася това събитие към единадесетата година от управлението на император Михаил III (842–867), или, с други думи, към 852 г. Обаче той допуска неточност, като казва, че през същата година умрял патриарх Методий (843—847) и че на патриаршеския престол встъпил Игнатий (847—858 и 867—877). [2] Теодора управлявала като регентка на малолетния си син — император Михаил III от 842 до 856 г. Следователно събитието, за което става дума в този откъс, трябва да се отнесе между 853 и 856 г. Общо за събитията вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 2—3. — *Ostrogorsky*, History, p. 194—197. [3] Михаил III започнал да управлява самостоятелно през 856 г. Тук авторът неточно отнася похода на Михаил III към четвъртата година от неговото управление. Срв. *Златарски*, Известията за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета СбНУК, XXIV, (1908) стр. 57, отнася този поход към първата половина на 863 г. [4] Българският княз Борис.

χοντι Βουλγάρων. τοῦτο μαθόντες οἱ Βούλγαροι ἅμα δὲ καὶ λιμῷ τηκόμενοι, ὡς ἤχῳ βροντῆς ὑπεκλίθησαν καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων καὶ τῆς μάχης περὶ τὴν νίκην κατέγνωσαν, Χριστιανοί τε γενέσθαι καὶ ὑποτάσσεσθαι τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ᾐτήσαντο. ὁ δὲ, βασιλεὺς τούτους ἐν τῇ πόλει ἀγαγὼν ἐβάπτισεν πάντας καὶ τὸν ἄρχοντα αὐτῶν Μιχαὴλ ἐπωνόμασεν. ὃς εἰς τὸ ἴδιον ὑποστρέψας διὰ ζωγράφου Μεθοδίου λεγομένου τὴν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ γραφῆναι πεποίηκεν· διὸ καὶ μᾶλλον τὴν ἐκ παντὸς τοῦ γένους αὐτοῦ καθυφίσταται ἐπανάστασιν, οὓς μετά τινων ὀλίγων καταπολεμήσας, τὸν τοῦ θείου σταυροῦ τύπον ἐγκόλπιον περιάγων, πάντας ἀναφανδὸν ἐποίησε Χριστιανούς. δηλοῖ καὶ τῷ βασιλεῖ περὶ γῆς διὰ τὸ στενοῦσθαι ἐν τοῖς ἰδίοις τὸ πλῆθος τὸ ἑαυτοῦ, πρὸς τῷ καὶ ἐν τῇ πίστει ὁμονοεῖν ἀϊδίως καὶ τὴν ἀγάπην ἄλυτον εἰς αἰῶνας φυλάττειν. ὁ δὲ εὐμενῶς ἤκουσε, καὶ δέδωκεν ἐρήμην οὖσαν τηνικαῦτα τὴν ἀπὸ τῆς Σιδηρᾶς, ταύτης δὴ τότε ὅριον τυγχανούσης Ῥωμαίων τε καὶ αὐτῶν, ἄχρι τῆς Δεβελτόν, ἥτις οὕτω καλεῖται Ζαγόρια παρ' αὐτοῖς (pp. 665,11–666,7).

водителя на българите. Като чули това, българите, които били измъчвани и от глад в същото време, били като че ли от гръм поразени. Те предварително се отказали от победата без битки и сражения, поискали да станат християни и да се подчинят на ромейския император. Императорът ги довел в столицата и кръстил ги всичките, като нарекъл техния предводител Михаил. Когато се завърнал в своята страна, той поръчал на зограф Методий да нарисува в дома му картината на страшния съд и въздаянието. Това още повече предизвикало бунт всред целия му народ, който бил потушен с неголяма военна сила. И като носел на гърдите си знака на божествения кръст, той открито направил всички християни. Той известил на императора да му даде земя, понеже народът му бил притеснен в собствените си земи, а освен това, че той и чрез вярата е навеки единомислен с тях и винаги ще пази мира ненарушим. Императорът посрещнал благосклонно молбата му и му дал ненаселената по това време земя от Сидера, която била граница между българите и ромеите чак до Девелт. Тази страна у тях носи името Загора.

4. De Petro Bulgaro

42. *Μετὰ γοῦν τὸ πάσχα ἀπάρας ὁ βασιλεὺς μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ἦλθεν ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων, καὶ Βασίλειος κατὰ τοῦ Καίσαρος ἐμελέτα. ἦσαν δὲ ἐν τῇ βουλῇ Μαριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Σιμβάτιος ὁ γαμβρὸς τοῦ Καίσαρος καὶ Βάρδας ὁ ἀδελφὸς Σιμβατίου καὶ Πέτρος ὁ Βούλγαρος καὶ Λέων ὁ Ἀσσύριος ἐξάδελφος αὐτοῦ, Ἰωάννης τε ὁ Χάλδος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Τοξαρᾶς* (p. 678,7—13).

4. За Петър Българина

42. И тъй след Великден императорът тръгнал с много войска и пристигнал в темата на тракезийците, а пък Василий замислил заговор срещу кесаря. В заговора били: брат му Мариан, зетът на кесаря Симватий, братът на Симватий Варда, Българинът Петър и неговият братовчед Лъв Асириецът, Йоан Халдос и Константин Токсара.

5. De Hadrianopoli condita

Ὥρμητο δὲ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως τῆς Μακεδονίας, ἥτις πρότερον μὲν Ὀρεστιὰς ἐκαλεῖτο ἐξ Ὀρέστου υἱοῦ Ἀγαμέμνονος, ὃς ζήλῳ δικαίῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα Κλυταιμνήστρας δολοφονίαν ταύτην σὺν Αἰγίστῳ ἀπεκτονηκὼς λίαν ἐκμέμηνεν, καὶ ἐν τῇ συνελεύσει Ἕβρου Ἄρξου τε καὶ Ἀρτάβου τῶν τριῶν ποταμῶν λουσάμενος τῆς νόσου ἀπήλλακτο· ἔνθα ταύτην οἰκοδομήσας ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι κέκληκεν. Ἀδριανὸς δὲ Καῖσαρ εὐκτίστοις ἐρύμασιν αὐτὴν μεγαλύνας πόλιν Ἀδριανοῦ μετακέκληκεν. αὕτη τρίτης ἡμέρας παρὰ ἀνδρὸς εὐπετοῦς ἐν διόδῳ Φιλιππουπόλεως σταδιάζεται, ἠγκαλισμένη ὄρει τῷ Αἵμῳ, παρ' ᾧ οἱ τρεῖς ποταμοὶ ἐς μισγάγκειαν οἷον συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ (pp. (686,16—687,6).

5. За основаването на Адрианопол

48. [Василий] произлизал от Адрианопол в Македония, който по-рано се наричал Орестия от Орест, сина на Агамемнон, който, обзет от справедлива жажда за мъст заради коварното убийство на неговия баща, извършено от Клитемнестра, я убил заедно с Егиста и напълно обезумял, но след като се окъпал там, където се сливат трите реки Хеброс, Арксос и Артавос, оздравял. Там той основал град и го нарекъл на собственото си име. Император Адриан, като разширил този град и го защитил с яки укрепления, променил името му на Адрианопол. Този град отстои на три дена път за един бързоходец от Филипопол, разположен на планина Хемус, където трите реки вливат като че ли в един басейн буйните си води.

6. *Symeon contra Romanos exercitum ducit*

Συμφιλιωθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς Ζωῆτῇ θυγατρὶ τοῦ Ζαούτζα προχειρίζεται αὐτὸν βασιλεοπάτορα, αὐτὸς καινουργήσας τὸ ὄνομα. Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας ἐκστρατεύει κατὰ Ῥωμαίων, καὶ πολεμηθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων ἡττήθη, καὶ πᾶσα ἡ αἰχμαλωσία ἠγοράσθη παρὰ τοῦ βασιλέως. εἶτα πάλιν τρέπει τοὺς Τούρκους, καὶ μετὰ αἰτήσεως ἀναλαμβάνεται τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ποιεῖ εἰρήνην. καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἀνατραπείσης πάλιν τῆς εἰρήνης γίνεται πόλεμος εἰς τὸ Βουλγαρόφυγον, καὶ τροπῆς δημοσίας γενομένης πάντες ἀπώλοντο, καὶ ὁ πρωτοβεστιαριος Θεόδωρος (pp. 701,20—702,5).

6. *Симеон се отправя на поход срещу ромеите*

А императорът, като се влюбил в Зоя, дъщерята на Зауца[1], провъзгласил го за василеопатор, като създал за пръв път тази титла. Владетелят на България Симеон се отправил за поход срещу ромеите, но бил нападнат от турките[1] и победен и всичките пленници били откупени от императора[2]. След това Симеон пък разбил турките, изискал и получил обратно пленниците си и сключил мир[3]. Малко време след това мирът отново бил нарушен и се почнала война при Булгарофигон[4], при която войската била поголовно разбита и всички загинали, а също и протовестиарият Теодор.

7. *De Haemo, Mesambria Midiaque*

Μεσημβρία δὲ ἡ πρὶν Μεμνεβρία, ἀπὸ τοῦ Μέμνου Θρακὸς τοῦ ταύτην οἰκίσαντος καὶ βρία τὸ παρά τισι Θρακῶν πόλισμα λεγόμενον· πρὸς δὲ τὸ εὐφραδέστερον Μεσημβρία νῦν ὀνομάζεται. Αἷμος ἀπό τινος ἀναιρεθέντος ἐκεῖσε δι᾽ Ἡρακλέους καὶ τὸν τόπον αἱμάξαντος· ἀκρωτέριον δέ ἐστι Θράκης. Μήδεια ἀπὸ Μήδης τῆς Αἰήτου θυγατρὸς κατωνομάσται. Σηλυβρία ἀπὸ Σήλυος τοῦ Θρακῶν βασιλέως, ὅστις αὐτὴν ᾤκισεν (p. 706,12—18).

7. *За имената на Хемус, Месемврия и Мидия*

Месемврия се наричала преди това Мемневрия от нейния основател тракиеца Мемнос и „вриа", което у някои тракийци означава „град"[5]. Но за по-голямо благозвучие се нарича Месемврия. Хемус е (получила името си) от някой, който бил убит там от Херкулес и мястото било обляно с кръв[6]. Това е най-високата планина в Тракия. Мидия била наречена така от Медея, дъщерята на Аетос, а Силиврия от тракийския цар Силиос, който я основал.

8. *Symeon pacem Romanis proponit*

3. *Δηλοῖ Συμεὼν ὁ ἄρχων τῆς Βουλγαρίας τὰ περὶ εἰρήνης τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ τοῦ φιλοφρονεῖσθαι αὐτὸν καὶ τιμᾶσθαι καθάπερ καὶ ἐπὶ Λέοντος τοῦ βασιλέως. ὁ δὲ ἀνοίᾳ καὶ ἀφροσύνῃ συγκρατούμενος ἀτίμως τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμψεν, ἀπειλαῖς τὸν Συμεὼν καταπλήσσων. διὸ καὶ κατὰ Χριστιανῶν ὁ Συμεὼν κινεῖται* (p. 717,13—18).

8. *Симеон предлага мир на ромеите*

3. Владетелят на България Симеон направил на Александър предложение за мир, като му обещавал да бъде благосклонен и да го почита, също както било при император Лъв. Ала той, обладан от глупост и безумие, позорно изпъдил пратениците, обсипвайки Симеон със заплахи. Затова и Симеон се отправил на поход срещу християните.

---

[1] Т. е. маджарите, които византийското правителство изпратило срещу България. [2] Маджарите ограбили и опленили цяла Североизточна България и стигнали до Преслав. Но преди да напуснат България, те се обърнали към императора с предложение да откупи от тях пленоното българско население. Молбата им била изпълнена. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 299—300. [3] Този мир бил сключен между България и Византия към края на лятото на 895 г. Като предварително условие на мира било изтъкнато да стане обмяна на пленниците между двете страни. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 301—302. [4] Вторият поход на Симеон срещу Византия се отнася към лятото на 896 г. Името Вулгарофигон се отъждествява обикновено със старото Burtudizus (днешен Бабаески в Източна Тракия) Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 318, бел. 2. *В. Тъпкова-Заимова*, Крепости и укрепени градове в първата българска държава, Военно-исторически сборник 25 (1956), № 3, стр. 48, сл. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II (1958), p. 106. [5] Първата част на това обяснение има характер на легенда. Относно думата *βρία* и досега се приема, че тя означава град. Срв. *Д. Дечев*, Античното име на Несебър, ИИБИ, 5 (1954), 368. [6] Авторът дава наивно обяснение на името Хемус (*Αἷμος*), като го сближава с подобната по звукосъчетание дума *αἷμα* кръв. По същия начин обяснява той имената на градовете Мидия и Силиврия.

9. Symeon contra Constantinopolem exercitum ducit

5. *Τῷ δὲ Αὐγούστῳ μηνὶ Συμεὼν ὁ Βούλγαρος σὺν ὄχλῳ βαρεῖ κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ χάρακα περιέβαλεν ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, ἐλπίσι μετέωρος ὤν· ἀπειρότητι δὲ τῇ ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν ὅπλων καὶ τῶν περιβόλων ἀσφαλείᾳ τῶν ἐλπίδων ἀποσφαλεὶς ἐν τῷ Ἑβδόμῳ ὑπέστρεψεν, εἰρηνικὰς σπονδὰς αἰτησάμενος. τῶν δὲ ἐπιτρόπων τὴν εἰρήνην ἀσμενέστατα ἀποδεξαμένων, δώροις τε ἀμέτροις καὶ μεγίστοις φιλοφρονηθέντες Συμεὼν καὶ οἱ τούτου υἱοὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέστρεψαν.* 7. *Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεὼν τὴν Θρᾴκην ληϊζομένου, ᾐτήσατο Ἰωάννης ὁ Βογᾶς πατρίκιος γενέσθαι καὶ κατ᾽ αὐτοῦ τοὺς Πατζινάκους ἀγαγεῖν· δῶρά τε λαβὼν ἀπῆλθε, καὶ ὁμήρους ἤγαγεν ἐν τῇ πόλει, συνθεμένων τῶν Πατζινάκων περᾶσαι καὶ τὸν Συμεὼν καταπολεμῆσαι.* 9. *Τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ μηνί, ἰνδικτιῶνος γ', Παγκρατούκας ὁ Ἀρμένιος τὴν Ἀδριανούπολιν τῷ Συμεὼν προδέδωκεν. μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ ἀπεστάλη Βασίλειος ὁ πατρίκιος μετὰ δώρων πολλῶν, καὶ ἔλαβεν αὐτήν* (pp. 721,10—17; 722,14—18; 723,3—6).

9. Походът на Симеон срещу Цариград

През месец август Симеон Българинът нападнал Цариград с голяма войска и окрилен от надежди за сполука, го оградил с окоп от море до море. Ала отчаян от безчисленото множество, от оръжието и от здравината на крепостните стени, той отстъпил в Евдом, като поискал да сключи договор за мир. Настойниците приели мира с най-голяма радост, а Симеон и синовете му, обсипвани с безбройни и големи подаръци, се върнали в страната си.

Когато българинът Симеон опустошавал Тракия, Йоан Вогас поискал да стане патриций и да повика срещу него печенегите. Той отишъл с подаръци при тях и се върнал в столицата със заложници, като печенегите обещали да минат границата и да нападнат Симеон.

През месец септември, трети индикт, арменецът Панкратукас предал Адрианопол на Симеон. Не след дълго време бил изпратен патриций Василий с много дарове и той отново превзел града.

10. Romani apud Acheloen clades accipiunt

10. *Τὴν κατὰ Χριστιανῶν ἔπαρσιν τοῦ Συμεὼν βλέπουσα Ζωὴ βουλεύεται μετὰ τῶν ἐν τέλει ἀλλάγιον καὶ εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν διαπράξασθαι, διαπεράσαι δὲ πάντα τὸν τῆς ἀνατολῆς στρατὸν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι τὸν Συμεών. ἀπεστάλη οὖν ἐν τῇ Συρίᾳ πρὸς τὸ ποιῆσαι ἀλλάγιον Ἰωάννης πατρίκιος ὁ Ῥαδηνὸς καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξαρᾶς. τὰ θέματα δὲ πάντα φιλοτιμησάμενη πρὸς τὴν Θρᾴκην διεπέρασεν, Λέοντος μαγίστρου τοῦ Φωκᾶ δομεστίκου τυγχάνοντος, ᾧ ἀνδρία μᾶλλον ἢ ἐπιστατικὴ φρόνησις προσανέκειτο. οἱ οὖν στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες πάντες τὴν εἰς ἀλλήλους ὁμόνοιαν ἐπισφίγγοντες ἐν τοῖς τιμίοις ξύλοις ὤμοσαν καὶ τοῦ ὅρκου γενομένου πανστρατεὶ ἐξώρμησαν. ἦρχον δὲ τοῦ μὲν τάγματος τῶν ἐξκουβίτων Ἰωάννης ὁ Γράψων, τοῦ δὲ ἱκανάτου τοῦ Μαρούλη υἱός· Ῥωμανὸς δὲ ὁ Ἀργυρὸς ἐστρατήγει καὶ Λέων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, οἷς συνῆν καὶ ὁ Μελίας μετὰ τῶν Ἀρμενίων. συνῆν δὲ καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Λὶψ Λεόντιος σύμβουλος αὐτῷ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσιν ὤν. μηνὶ δὲ Αὐγούστῳ κ' ἐπινεμήσεως ε' ὁ πόλεμος μεταξὺ Βουλγάρων τε καὶ Ῥωμαίων πρὸς τῷ Ἀχελῴῳ ποταμῷ συγκεκρότηται καὶ οἷα τὰ τοῦ θεοῦ κρίματα, γίνεται σφαγὴ οἵα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν. Λέων δὲ ὁ δοὺξ ἐν Μεσημβρίᾳ διεσώθη φυγών. ἐσφάγη δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν τῇ τοῦ πολέμου συμβολῇ Κωνσταντῖνος ὁ Λὶψ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράψων καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων ἱκανοί. ἀπεστάλη δὲ Ῥωμανὸς πατ-*

10. Поражението на ромеите при Ахелой

Като виждала надменността на Симеон срещу християните, Зоя решила заедно с управниците да сключи договор за мир с агаряните и да прекара в Европа цялата източна войска, за да победи Симеон. За сключване на мира бил изпратен в Сирия патриций Йоан Радинос и Михаил Токсара. Всички войски, наградени, били преведени в Тракия. Тогава доместик бил магистър Лъв Фока, който бил надарен повече с храброст, отколкото с военачалническа мъдрост. И тъй всички стратези и началници скрепили своето единодушие с клетва за вярност върху честния кръст и след като била положена клетва, те тръгнали на поход с цялата войска. Йоан Грапсон, син на иканата Марул, предвождал отреда на екскувитите. Военачалник беше Роман Аргир и брат му Лъв, и Варда Фока, с които бил Мелиас с арменците. Участвувал също и патриций Константин Липс заедно с Леонтий, който бил негов съветник във всички подходящи случаи. На 20 август, пети индикт, започнала войната между българите и ромеите, като се завързало сражение при река Ахелой. И (такава била божията присъда) настанало такова клане, каквото отвеки не е бивало. Военачалникът Лъв се спасил с бягство в Месемврия. В самото сражение паднали между другите и Константин Липс и Йоан Грапсон и мнозина други от началниците. Патриций Роман, друнгарий на флотата, бил изпратен

ρίκιος καὶ δρουγγάριος τῶν πλωΐμων μετὰ παντὸς τοῦ στόλου ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ βοηθήσων Λέοντι τῷ Φωκᾷ· ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βογᾶς καταγαγεῖν Πατζινάκους, ὡς εἴρηται, κελευσθέντος τοῦ δρουγγαρίου Ῥωμανοῦ διαπερᾶσαι. εἰς μάχας δὲ ἐλθόντων, ὁρῶντες αὐτοὺς οἱ Πατζινάκοι στασιάζοντας ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. τοῦ δὲ πολέμου ἤδη τέλος λαβόντος, καὶ ὑποστρέψαντος ἐν τῇ πόλει τοῦ τε Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βογᾶ, κατ' αὐτῶν ἐκίνησεν ἡ πόλις, καὶ εἰς τοσοῦτον κίνδυνον τὸν δρουγγάριον Ῥωμανὸν περιέστησαν, ὥστε τὴν τῶν ὀφθαλμῶν στέρησιν καταδικασθῆναι, ὡς ἀμελείᾳ, μᾶλλον δὲ κακουργίᾳ μὴ διαπερᾶσαι τοὺς Πατζινάκους μηδὲ τοὺς φεύγοντας Ῥωμαίους ἐν τοῖς πλοίοις ὑποδέξασθαι. καὶ τοῦτο ἂν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ παρὰ Κωνσταντίνου πατρικίου τοῦ Γογγύλη καὶ Στεφάνου μαγίστρου πολλὰ δυναμένων παρὰ τῇ Αὐγούστῃ τὰ τῆς καταδίκης ἀνετράπη.

(11). *Τῶν δὲ Βουλγάρων μέχρι τῆς πόλεως τρατευσάντων ἐξῆλθε Λέων ὁ δοὺξ τῶν σχολῶν Νικόλαος ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ Ἰωάννης ἑταιρειάρεις Κατασύρτας ἅμα πλείστῳ λαῷ· καὶ τῇ νυκτὶ κήτως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων πάνἄρδην ἀπώλοντο* (pp. 723,13—725,8).

с цялата флота по река Дунав, за да помогне на Лъв Фока. Изпратен бил също така и Йоан Вогас да доведе печенегите, както вече бе казано, които трябвало да преминат Дунава по заповедта на друнгария Роман. Обаче военачалниците се спречкали и печенегите, като видели разприте им, се върнали в страната си. Войната вече се свършила и Роман и Вогас се върнали в столицата, но градът се опълчил против тях и друнгарият Роман се изложил на голяма опасност да бъде осъден на ослепяване, понеже с нехайството си или по-скоро със своята злонамереност не прекарал печенегите и не приел бягащите ромеи в своите кораби. И това не би го отминало, ако присъдата не била отменена със съдействието на патриций Константин Гонгил и магистър Стефан, които имали голямо влияние пред императрицата.

11. Когато българите настъпили чак до столицата, срещу тях излезли дуксът на схолите Лъв и неговият син Николай и хетериархът Йоан с многобройна войска при Катасирти. През нощта българите ги нападнали ненадейно и всички [ромеи] до един загинали.

11. Rentaces fugam in Bulgariam parat

20. *Ῥεντάκης ὁ Ἑλλαδικὸς πατρολοίας γενόμενος, ἐπεὶ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἐληΐσατο καὶ τῇ πόλει προσέφυγεν, ἐκεῖθεν ψευδεῖς γραφὰς συσκενάσας πρὸς Βουλγαρίαν ἀποφυγεῖν ἔμελλεν. κρατηθεὶς οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύσσεται* (p. 732,5—8).

11. Рендакис се готви да избяга в България

20. Рендакис от Елада, който убил баща си и разграбил целия му имот, избягал в столицата и оттам, след като приготвил фалшиви писма, възнамерил да избяга в България. Обаче бил хванат и ослепен.

12. Bulgari vicina Constantinopolis vastant

21. *Καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι μέχρι Κατασυρτῶν ἐξελαύνουσι μετὰ τὴν τοῦ Δουκὸς Ἀδραλέστου τελευτήν. προβάλλεται Πόθος δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ μέχρι Θερμοπόλεως μετὰ τῶν ταγμάτων ἐλθὼν ἀπέστειλε Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολὲ υἱὸν τοὺς Βουλγάρους κατασκοπήσοντα. ὁ δὲ ἀπροόπτως τῷ αὐτῶν ἐμπεσὼν πολλοὺς μὲν τῶν Βουλγάρων ἀνεῖλεν, καὶ αὐτὸς δὲ πληγεὶς ἐν τῇ πόλει εἰσελθὼν ἐτελεύτησεν.*

22. *Πάλιν δὲ μηνύεται ἐπιβουλὴ κατὰ Ῥωμανοῦ ἀπὸ Ἀναστασίου γενυσομένη σακελλαρίου καὶ Θεοδωρήτου κοιτωνίτου καὶ Δημητρίου πρωτονοταρίο τοῦ εἰδικοῦ καὶ ἄλλων τινῶν, ὡς δῆθεν ὑπὲρ Κωνσταντίνου βασιλέως ἀγωνιζόμενοι. ἐλεγχθέντες ἐτύφθησαν, καὶ τὴν μέσην διελθόντες ἐξωρίσθησαν.* (23) *τῆς τοιαύτης δὲ προφάσεως λαβόμενος Ῥωμανὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ὑποβιβάζει καὶ δεύτερον ἑαυτοῦ καθίστησι. πάλιν οὖν ἐκστρατεύουσι Βούλγαροι μέχρι*

12. Българите опустошават околностите на Цариград

21. Българите отново настъпили до Катасирти след смъртта на дук Адралест. За доместик на схолите бил назначен Пот Аргир. Когато той пристигнал с войската при Термопол, изпратил Михаил, син на Моролеон, да разгледа стана на българите. Той ненадейно попаднал на един техен отред и избил много българи, но и самият той бил ранен и след като пристигнал в столицата, издъхнал.

22. Отново се донесло за покушение срещу Роман, което щяло да бъде извършено от сакеларий Анастасий, китонита Теодорит, ковчежника на частното императорско съкровище Димитрий и някои други още; те уж щели да се борят за император Константин, но били издадени и бити, а след това били прекарани по главната улица и изпратени на заточение. Роман се възползувал от този случай, за да отстрани от върховната власт император Константин и да го остави на второ място след себе си. И тъй българите пак

τῶν Μαγγλαβά. ὅπερ μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς Ἰωάννην ῥαίκτορα ἀποστέλλει ἅμα Λέοντι καὶ Πόθῳ τοῖς Ἀργυροῖς, ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν πλῆθος ἱκανὸν ἔκ τε τῶν ταγμάτων καὶ τῶν τῆς ἑταιρείας· οἷς συνῆν καὶ Ἀλέξιος πατρίκιος καὶ δρουγγάριος τῶν πλωΐμων ὁ Μουσελὲ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. διατάξαντες οὖν οὗτοι τὸν λαὸν αὐτῶν ἐν τοῖς πεδινοῖς καὶ χθαμαλωτέροις τόποις τῶν Πηγῶν, τῶν Βουλγάρων ἄνωθεν ἀναφανέντων ἐνόπλων καὶ βοῇ χρησαμένων ἀσήμῳ καὶ φοβερᾷ, καὶ σφοδροτάτως ἐπελασάντων κατ' αὐτῶν εὐθὺς φεύγει ὁ ῥαίκτωρ, σφάττεται δὲ ὑπὲρ τούτου ἀγωνιζόμενος Φωτεινὸς ὁ τοῦ Πλατύποδος, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὲν ἐσφάγησαν οἱ δὲ ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀπώλοντο· ἄλλοι αἰχμάλωτοι γεγόνασιν. οἱ Ἀργυροὶ δὲ ἐν τῷ καστελλίῳ φυγόντες διεσώθησαν. οἱ δὲ Βούλγαροι μηδένα τὸν κωλύοντα ἔχοντες τά τε παλάτια τῶν Πηγῶν ἐπυρπόλησαν καὶ τὸ Στενὸν ἅπαν κατέκαυσαν.

25. Καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι ἐν τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ μέχρι τῶν τῆς ἁγίας Θεοδώρας παλατίων ἦλθον, καὶ ταῦτα πυρὶ δόντες τὰ ἑξῆς ἐληΐζοντο. καὶ πάλιν πολέμου γενομένου τρέπονται Ῥωμαῖοι. ὁ δὲ λεγόμενος Σακτήκης πολλὰ ἀνδραγαθήσας πολλούς τε ἀνελών, καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἀντιστῆναι μὴ δυνάμενος, καιρίαν πληγεὶς φεύγει, καὶ ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν τεθεὶς εὐθὺς ἀποθνήσκει (p. 732,8—733,15; p. 734,1—7).

излезли на поход и стигнали до Манглава. Като научил това, император Роман изпратил ректора Йоан заедно с Лъв и Пот Аргир и достатъчно войска с тях, съставена от тагми и хетерията. Между тях бил патрицият Алексий Муселе, друнгарий на флотата, заедно с войската си. Те разположили войските си в равните и ниски места при Изворите, а българите се появили отгоре и ревейки страшно, се нахвърлили срещу тях с голяма сила. Ректорът веднага избягал, а Фотий Платипод, който го защитавал с оръжие в ръка, бил убит. От останалите едни били убити, други загинали в морето, а някои пък били взети в плен. Аргирите се спасили с бягство в крепостта. Българите, без да срещнат никаква съпротива, изгорили дворците при Изворите и опожарили целия Стен. През месец юни българите отново дошли до палатите на св. Теодора и като ги подпалили, оплячкосали околността. И пак се завързало сражение, в което ромеите били надвити. А пък Сактики, който извършил много подвизи и убил много неприятели, като не могъл да устои на множеството, побягнал смъртно ранен и положен във Влахернската църква, веднага издъхнал.

13. Symeon Adrianopololim expugnat

27. Συμεὼν δὲ σὺν παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ τὴν Ἀδριανούπολιν παρακαθίσαντος καὶ ἰσχυρῶς πολιορκοῦντος, ἐπεὶ καὶ λιμὸς αὐτοὺς ἐπίεζε κραταιὸς καὶ οὐδαμόθεν εἶχον ἐπισιτίσασθαι, προδεδώκασιν ἑαυτούς τε καὶ τὸν στρατηγὸν τοῖς Βουλγάροις. οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ Μωρολέντος υἱὸς ἢ μᾶλλον Θυμολέντος, εἰπεῖν οἰκειοτέρως, ἀνὴρ τὰ ἄλλα κράτιστος καὶ τὰ πολεμικὰ περιβόητος, ὃς πλείστας ἀνδραγαθίας κατὰ Βουλγάρων ἐπέξατο· ὃν καὶ χειρωσάμενος ὁ Συμεών, μυρίαις τε αἰκίαις τοῦτον τιμωρησάμενος, τελευταῖον ἀπέκτεινεν. καὶ Βουλγάροις τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν παραδοὺς ὑπεχώρησεν· οἱ τὴν κατ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων ἔφοδον ἀκηκοότες, τὴν πόλιν καταλιπόντες ἀπῆλθον, καὶ πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο (p. 734,19—735,9).

13. Симеон превзема Адрианопол

Симеон се разположил с цялата си войска при Адрианопол и здраво обсадил града. Понеже силен глад измъчвал ромеите и отникъде не могли да се снабдят с храна, те се предали с военачалника си на българите. Той бил син на Моролеон или по-скоро, за да се изразим по-точно, на Тимолеон и бил превъзходен мъж във всяко отношение и особено прочут с военните си подвизи. Той проявил голямо геройство спрямо българите. Симеон, след като го заловил, го подложил на хиляди мъчения и най-после го убил. Като оставил българи да охраняват града, се оттеглил. Като чули, че ромеите готвят нападение срещу тях, те се оттеглили, като изоставили града, така че той отново минал под властта на ромеите.

14. Symeon et Romanus Lecapenus de pace tractant

29. Τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ μηνί, τῆς β' ἰνδικτιῶνος, πάλιν Συμεὼν ὁ Βούλγαρος πανστρατὶ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει, καὶ ληΐζεται μὲν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, ἐμπυρίζει δὲ πάντα καὶ καταστρέφει καὶ δενδροτομεῖ, μέχρι τῶν Βλαχερνῶν παραγενόμενος, καὶ δὴ ἐπιζητῶν ἀποσταλῆναι αὐτῷ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καί τινας τῶν μεγιστάνων,

14. Преговори за мир между Симеон и Роман

През месец септември, втори индикт, Симеон Българинът отново настъпил с цялата си войска срещу Цариград, оплячкосвал, опожарявал Тракия и Македония и опустошавал и разорявал всичко, като стигнал чак до Влахерните. Тогава поискал да бъдат изпратени при него патриарх Николай и някои други

ὥστε περὶ εἰρήνης αὐτοῖς συντυχεῖν. ἔλαβον οὖν ὁμήρους ἀμφότεροι, καὶ ἐξῆλθον, ὅ τε πατριάρχης καὶ Μιχαὴλ πατρίκιος ὁ Στυπιώτης καὶ Ἰωάννης μυστικὸς ὁ παραδυναστεύων· ἤδη γὰρ Ἰωάννης ὁ ῥαίκτωρ διαβληθεὶς τῷ βασιλεῖ ἀπεκάρη. οἱ μὲν οὖν τῷ Συμεὼν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, αὐτὸς δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν θεάσασθαι ἤθελεν. ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς σφόδρα ἠγαλλιάσατο· ἐπόθει γὰρ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ στῆναι τὴν τῶν αἱμάτων χύσιν. ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλῷ ὀχυρωτάτην κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀπόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρην διεκπλέουσαν ἐν αὐτῷ προσορμίζεσθαι καὶ περιφράξας αὐτὴν πάντοθεν προσέταξε διατείχισμα μέσον γενέσθαι, ἔνθα ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. ἐπὶ τούτοις ἀποστείλας Συμεὼν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ναόν, ὃν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐδομήσατο, ἐνέπρησεν, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν πάντα, δῆλος ὢν ἐντεῦθεν μὴ τὴν εἰρήνην ἐθέλων, ἀλλ' ἐπ' ἐλπίσι μετεώροις τὸν βασιλέα ἐξαπατῶν. καὶ παραγενόμενος ὁ βασιλεὺς ἅμα τῷ πατριάρχῃ ἐν Βλαχέρναις εἰς τὴν ἁγίαν εἰσῆλθε σορόν, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνας εἰς εὐχήν, εἶτα καὶ πρηνὴς πεσών, δάκρυσι τὸν ἅγιον κατέβρεχεν ἔδαφος, τὴν πανάχραντον θεοτόκον ἀντιβολῶν τὴν ἄκαμπῆ καὶ ἀμείλικτον τοῦ ὑπερηφάνου Συμεὼν καρδίαν μαλάξαι καὶ πεῖσαι τὰ πρὸς εἰρήνην συνθέσθαι. τὸ ἅγιον οὖν μαφόριον τῆς παναγίας θεοτόκου ἐκ τῆς κιβωτοῦ ἀνελόμενος ἐξῄει τοῦ ναοῦ, καὶ καταλαμβάνει τὸν ὡρισμένον τόπον. ἐνάτη δὲ ἦν τοῦ σεπτεμβρίου μηνός, πέμπτη δὲ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα· καὶ τῇ τετάρτῃ ὥρα παραγίνεται Συμεών, πλῆθος ἄπειρον ἐπαγόμενος, εἰς πολλὰς διῃρημένον τὰς παρατάξεις, τῶν μὲν χρυσασπίδων, καὶ χρυσοδοράτων, τῶν δὲ ἀργυρασπίδων καὶ ἀργυροδοράτων, τῶν δὲ πάσῃ ὅπλων χροιᾷ κεκοσμημένων, πάντων καταπεφραγμένων σιδήρῳ· οἱ μέσον αὐτῶν διειληφότες τὸν Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφήμουν τῇ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ. πάντες δὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς τοῖς τείχεσιν ἐφεστηκότες κατεθεῶντο τὰ δρώμενα. ἦν οὖν ἰδεῖν τότε ψυχὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάπληκτον καὶ τὸ τῆς ἀνδρίας παράστημα, ὅτι τοσαύτην πολεμίων βλέπων ἐπιφορὰν οὐ κατεπλάγη καὶ συνεστάλη καὶ ὑπεχώρησεν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς πλῆθος φίλων χωρῶν οὕτως ἀτρέμας ἀπῄει, μόνον οὐχὶ τὴν ψυχὴν τοῖς πολεμίοις τῶν ὑπηκόων διδοὺς ἀντίλυτρον. πρῶτος οὖν ἐν τῇ ῥηθείσῃ ἀποβάθρᾳ καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο. ἐπεὶ δὲ ὅμηροι ἐξ ἀμφοτέρων ἐλήφθησαν τῶν μερῶν καὶ τὴν ἀπόβαθραν οἱ Βούλγαροι διηρευνήσαντο ἀκριβῶς, μή πού τις δόλος ἢ ἐνέδρα τυγχάνει, κατῆλθε Συμεὼν τοῦ ἵππου καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσῆλθεν. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους εἰρήνης λόγους ἐκίνησαν. εἰπεῖν

велможи, за да преговаря с тях за мир. Прочее били взети заложници и от двете страни и патриархът, патриций Михаил Стипиот и парадинастът на император Йоан Мистик излезли (от столицата). Защото вече ректорът Йоан бил наклеветен пред императора и бил подстриган за монах. Те разисквали със Симеон относно мира, но той пожелал да види император Роман. Като чул това, императорът много се зарадвал. Защото той жадувал за мир и за прекратяване на кръвопролитията. И тъй той изпратил да построят на брега Космидион една много устойчива скеля в морето, та императорската триера, като преплува залива, да пусне там котва. Заповядал да я оградят от всички страни, а в средата да направят една беседка, където щели да се разговарят помежду си. В това време Симеон изпратил да опожарят храма на пресветата Богородица при Извора, построен от император Юстиниан, и цялата околност, от което било явно, че той не желаел мир, но мамел императора с празни надежди. Императорът отишъл с патриарха във Влахерна, влязъл в светата Ракла и като протегнал ръцете си за молитва, паднал след това ничком и обливайки със сълзи свещения под, молил пречистата Божия майка да смекчи непреклонното и неумолимо сърце на надменния Симеон и да го склони да сключи мир. След това извадил от кивота свещения омофор на пресветата Богородица, излязъл от храма и пристигнал на определеното място. Тогава било девети септември, петия ден от седмицата. В четвъртия час на деня пристигнал Симеон, следван от безчислена свита, разделена на много отреди, едни от които били със златни щитове и копия, други със сребърни щитове и копия, трети украсени с всякакъв вид оръжия и всички облечени с желязо. Те заобиколили Симеон и го приветствували като император на ромейски език. А всички членове на сената, застанали на стените, гледали какво става. Тогава човек могъл да види наистина царствения дух и величието на императора и да се възхити на непоколебимото му сърце и самообладанието, понеже той не се уплашил, не паднал духом и не отстъпил при вида на тази толкова голяма сган от неприятели, а излязъл така спокойно, като че ли отивал сред събрание от приятели и едва ли не бил готов да даде на враговете душата си като откуп за своите поданици. Прочее той пръв отишъл на споменатата скеля и очаквал Симеон. След като били взети заложници от двете страни и българите внимателно претърсили скелята да няма някъде някаква измама или засада,

δὲ λέγεται τὸν βασιλέα πρὸς Συμεὼν „ἀκήκοά σε θεοσεβῆ ἄνθρωπον καὶ Χριστιανὸν ὑπάρχειν ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαίνοντα. ἴδιον μὲν γὰρ θεοσεβοῦς ἀνθρώπου καὶ Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάζεσθαι, εἴπερ ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστὶ καὶ λέγεται, ἀσεβοῦς δὲ καὶ ἀπίστου τοῦ χαίρειν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν ἀδίκως ἐκχεομένοις. εἰ μὲν οὖν ἀληθὴς Χριστιανὸς ὑπάρχεις, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στῆσόν ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων ἐκχύσεις, καὶ σπεῖσαι μεθ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τὴν εἰρήνην, Χριστιανὸς ὢν καὶ αὐτὸς καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰς αἵμασιν ὁμοπίστων Χριστιανῶν. ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτὸς θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, καὶ σήμερον μὲν ὑπάρχων, αὔριον δὲ εἰς κόνιν διαλυόμενος. εἷς πυρετὸς ἅπαν κατασβέσει τὸ φρύαγμα. τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ θεῷ ἐκεῖθεν ἀπελθὼν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων σφαγῶν; ποίῳ προσώπῳ τῷ φοβερῷ καὶ δικαίῳ ἐνατενίσῃς κριτῇ; εἰ πλούτου ἐρᾷς, ἐγώ σε κατακόρως τούτου ἐμπλήσω. μόνον ἐπίσχες τὴν δεξιάν, ἀσπάσαι τὴν εἰρήνην, ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσῃς εἰρηνικὸν καὶ ἀναίμακτον καὶ ἀπράγμονα. καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσονταί ποτὲ τῶν συμφορῶν καὶ στήσονται τὸ Χριστιανοὺς ἀναιρεῖν· οὐ γὰρ θέμις αὐτοῖς αἴρειν ὅπλα καθ' ὁμοπίστων.“ (30) *τοσαῦτα ὁ βασιλεὺς εἰπὼν ἐσίγησεν. ὁ δὲ Συμεὼν αἰδεσθεὶς τὴν τοσαύτην ταπείνωσιν καὶ τοὺς λόγους, κατένευσε τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους καὶ διαχωρισθέντες, δώροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως δεξιωσαμένου τὸν Συμεών. ὃ δὲ τότε συμβέβηκεν, διηγήσομαι, τεράστιόν τε ὂν καὶ τοῖς ταῦτα συγκρίνειν εἰδόσι παράξενον. δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλούντων ἄνωθεν αὐτῶν ὑπερπτῆναι κλάγξαι τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμίξαι καὶ παραυτίκα διαζευχθῆναι ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θράκην διαπτῆναι. τοῦτο ἀκριβῶς οἱ τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκριναν. οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἀμφοτέρους διαλυθήσεσθαι ἔφησαν. Συμεὼν δὲ τὸ αὐτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν τοῖς ἑαυτοῦ μεγιστᾶσι τὴν τοῦ βασιλέως ἀπήγγειλε σύνεσιν καὶ ταπείνωσιν, ἐξεθείαζέ τε αὐτοῦ τό τε εἶδος καὶ τὴν ῥώμην καὶ τὸ ἀκατάπληκτον τοῦ φρονήματος* (pp. 735,14—739,2).

Симеон слязъл от коня си и се приближил до императора. Те се прегърнали един друг и почнали да преговарят относно мира. Казват, че императорът се обърнал с тези думи към Симеон: „Чул съм, че си бил благочестив човек и истински християнин, но виждам, че делата ти не отговарят на думите. Свойствено е наистина на благочестивия човек и на християнина да обича мира и любовта, защото бог е и се нарича любов, а на неблагочестивия и на неверника е присъщо да се радва на кланането и на проливането на невинна кръв. И тъй, ако ти си истински християнин, както сме убедени, спри вече несправедливите убийства и безбожните кръвопролития и сключи мир с нас християните, тъй като и ти си християнин и се наричаш така и не позволяваш да се опетняват десниците на християни и кръвта на техните едноверци християни. И самият ти си човек, който очаква смъртта и възкресението, съда и въздаянието и днес си жив, а утре на прах ще изтлееш. Една огненица ще угаси всичката ти надменност. Прочее, като напуснеш този свят, как ще се оправдаеш пред бога за неправедните убийства? С какви очи ще погледнеш страшния и справедлив Съдия? Ако си жаден за богатство, аз ще те задоволя до насита. Само спри десницата си, полюби мира, обикни съгласието, за да живееш и сам ти живот мирен без кръв и без грижи, а и християните най-после да си починат от беди и да престанат да убиват християни. Защото безбожно е да вдигат ръка срещу своите едноверци.“ (30) След като казал това, императорът млъкнал. А Симеон, засрамен от неговото смирение и от думите му, се съгласил да сключи мир. И тъй те се прегърнали и се разделили, след като императорът в знак на приятелство обсипал Симеон с великолепни дарове. Ще разкажа и какво станало тогава като поличба и нещо необикновено за хората, които знаят да тълкуват тези работи. Казват, че докато императорите се разговаряли, над тях прелетели два орела и като изкрещели, доближили се един до друг и веднага след това се разделили, като единият от тях хвръкнал към столицата, а другият към Тракия. Хората, които обръщат голямо внимание на подобни работи, отсъдили, че това е лоша поличба. Те казвали, че двамата ще се разделят, без да са се споразумели относно мира. Симеон, като пристигнал в своя стан, разказал на своите велможи за мъдростта и смирението на императора и превъзнасял с похвали неговата външност, мощ и непоколебимия дух.

15. De pace inter Romanos Bulgarosque iuncta

33. *Μηνὶ Μαΐῳ κζ', ἰνδικτιῶνος ιε', Ἰωάννης ὁ ἀστρονόμος εἶπεν Ῥωμανῷ τῷ βασιλεῖ ὅτι ἡ ἱσταμένη στήλη ἐπάνω τῆς καμάρας τοῦ Ξηρολόφου καὶ ἐπὶ δυσμὰς βλέπουσα τοῦ Συμεών ἐστι· καὶ εἰ ταύτης τὴν κεφαλὴν ἐκκόψεις, τῇ αὐτῇ ὥρᾳ Συμεὼν τελευτᾷ. ἀποστείλας οὖν ὁ βασιλεὺς τῇ νυκτὶ τὴν κεφαλὴν τῆς στήλης ἐξέκοψε· καὶ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ ὁ Συμεὼν εἰς Βουλγαρίαν ἐτελεύτησε, Πέτρον τὸν υἱὸν αὐτοῦ προβαλόμενος ἄρχοντα, ὃν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικὸς εἶχεν· Μιχαὴλ δὲ τὸν ἐκ τῆς προτέρας αὐτῷ γενόμενον γυναικὸς ἀπέκειρε μοναχόν. Ἰωάννης δὲ καὶ Βενιαμὴν οἱ τοῦ Πέτρου ἀδελφοὶ ἐπιστολὴν ἐκομίσαντο Βουλγαρικήν.* (34) *τὰ κύκλῳ οὖν ἔθνη τὴν τοῦ Συμεὼν μαθόντες τελευτήν, οἵ τε Χρωβάτοι καὶ οἱ λοιποί, κατὰ Βουλγάρων κινεῖν ἐβούλοντο· λιμοῦ δὲ μεγίστου μετὰ καὶ ἀκρίδων τὴν Βουλγαρίαν ἐκπιέζοντος, ἐδεδίεσαν καὶ μᾶλλον τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν. ὅθεν καὶ κατὰ Ῥωμανίαν ἐκστρατεύουσι καὶ τῇ Μακεδονίᾳ καταλυμαίνονται. οἱ δὲ Βούλγαροι τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐξέλευσιν τοῦ βασιλέως ἀκούσαντες περὶ εἰρήνης φροντίζουσι, καὶ ἀποστέλλουσι μοναχόν τινα Καλοκύριν ὀνομαζόμενον, Ἀρμενιακὸν τῷ γένει· ὃς παρὰ τοῦ βασιλέως ἀσμενέστατα δεχθεὶς τὴν εἰρήνην ἐβεβαίωσε, καὶ συνάλλαγμα μετὰ τοῦ βασιλέως ποιῆσαι αἰτεῖται. σύμφωνά τε ποιήσαντες εἰς τὸ δοῦναι αὐτῷ Πέτρῳ τὴν θυγατέρα Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως Μαρίαν, γράφουσι τῷ Πέτρῳ ἐλθεῖν. ἀποστέλλεται οὖν Νικήτας μάγιστρος ὁ συμπένθερος Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως ὑπαντῆσαι αὐτῷ καὶ ἀγαγεῖν μέχρι τῆς πόλεως· καὶ ἐλθόντες ἐν Βλαχέρναις ὁ βασιλεὺς ἀπελθὼν κατησπάσατο αὐτόν· καὶ τὰ εἰκότα συνομιλήσαντες ὑπέγραψαν τά τε σύμφωνα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ γαμικὰ συναλλάγματα, μεσολαβοῦντος ἐν τούτοις τοῦ πρωτοβεστιαρίου Θεοφάνους. τῇ δὲ η' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς στέφεται Πέτρος καὶ Μαρία ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῶν Πηγῶν παρὰ Στεφάνου πατριάρχου. πάντων δὲ τῶν εἰθισμένων φαιδρῶς τελεσθέντων, οἱ Βούλγαροι ἔνστασιν οὐ μικρὰν ἐποιήσαντο τοῦ πρότερον εὐφημεῖσθαι Χριστοφόρον, εἶτα Κωνσταντῖνον· ὃ καὶ ἐπένευσεν ὁ βασιλεύς. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας λαμβάνει τὴν ἰδίαν γυναῖκα Μαρίαν ὁ Πέτρος, καὶ ἐπὶ Βουλγαρίαν πορεύεται* (pp. 740,3—741,15).

15. Мир между ромеи и българи

33. На двадесет и седмия ден от месец май, петнадесети индикт, астрономът Йоан казал на император Роман, че статуята, която стои над колонадата на хълма Ксиролоф и е обърната към запад, е на Симеон. „Ако ѝ отсечеш главата, в същия час ще умре Симеон." Тогава императорът изпратил през нощта хора, които отсекли главата на статуята. И в същия час умрял Симеон в България, след като провъзгласил за владетел сина си Петър, роден от втората му жена. А Михаил, който бил роден от първата му жена, подстригал за монах. А братята на Петър — Йоан и Вениамин — донесли българско писмо[1]. (34) А околните племена — хърватите и другите, — като се научили за смъртта на Симеон, решили да се вдигнат срещу българите. Понеже голям глад едновременно със скакалци морел България, те още повече се страхували от нахлуването на ромеите. Затова тръгнали на поход срещу Романия и опустошили Македония. Но като чули, че срещу тях излиза императорът, българите се замислили за мир и изпратили някой си монах на име Калокир, арменец по произход, който бил посрещнат много любезно от императора и обезпечил мира, като поискал да бъде дадена на Петър дъщерята на император Христофор Мария и писали на Петър да пристигне. И тъй магистър Никита, тъстът на император Роман, бил изпратен да го посрещне и да го доведе в града. Като стигнали във Влахерните, императорът излязъл насреща му и го прегърнал. След като се разговорили за необходимите работи, те подписали мирния договор и брачния съюз, поканвайки за свидетел протовестиарий Теофан. На осми октомври Петър и Мария били венчани от патриарх Стефан в храма на пресветата Богородица при Изворите. След като всички обреди били тържествено изпълнени, българите много настоявали най-напред да бъде приветствуван Христофор, а след това Константин. Императорът се съгласил и на това. Няколко дена по-късно Петър заедно с жена си Мария отпътувал за България.

16. Ioannes Petro insidiatus est

Ἐπέθεντο Πέτρῳ τῷ Βουλγάρῳ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ καὶ ἑτέρων μεγιστάνων τοῦ Συμεών. καὶ φωραθέντες, ὁ μὲν τύπτεται καὶ ἐγκλείεται ἐν τῇ φυλακῇ, οἱ δὲ λοιποὶ τιμωρίαις οὐ ταῖς τυχούσαις ὑποβάλλονται (p. 744,10—13).

16. Заговор на Йоан срещу Петър

Против Петър Българинът замислил заговор брат му Йоан заедно с други велможи на Симеон. Но те били заловени и Йоан бил бит и хвърлен в затвор, а останалите били подложени на немалки изтезания.

[1] Срв. Продължителят на Теофан: (Theophanis Continuati, ed Bonn., p. 412, 6—7) *Ἰωάννης δὲ καὶ Βενιαμὶν οἱ τοῦ Πέτρου ἀδελφοὶ ἔτι στολῇ ἐκοσμοῦντο βουλγαρικῇ* (Йоан и Вениамин, братята на Петър, още носеха български дрехи). Очевидно тук в текста на Псевдо-Симеон е допусната грешка: *ἔτι στολῇ* е разчетено погрешно като *ἐπιστολή* писмо.

XIV. ПОСЛАНИЕ НА ЦАРИГРАДСКИЯ ПАТРИАРХ ТЕОФИЛАКТ ДО БЪЛГАРСКИЯ ЦАР ПЕТЪР

Посланието на цариградския патриарх Теофилакт (933—956) до българския цар Петър (927—969) — запазено в единствен препис — представлява най-старото свидетелство за историята на богомилското движение в българските земи. От съдържанието на писмото узнаваме, че преди това българският владетел бил отправил до своя сродник патриарха — чичо на българската царица Мария-Ирина — писмо с молба да му даде разяснения относно „новопоявилата" се в българските земи богомилска ерес. Изглежда, че патриаршеският отговор е бил твърде общ или неясен и поради това цар Петър се принудил да се обърне към него с ново искане да му бъде разяснена същината на еретическото учение и да му бъдат препоръчани мерки за борба против него. Както двете писма на българския владетел, така и първият отговор на цариградския патриарх са загубени. Във второто патриаршеско послание не е посочена никаква дата, поради което то трябва да се отнесе общо към 933—956 г., когато Теофилакт е стоял начело на цариградската църква. Началото на писмото не може да бъде разчетено добре в ръкописа, но от онова, което се вижда, трябва да се заключи, че писмото ще да е било съставено от името на патриарха от хартофилакса на цариградската патриаршия Йоан. Тъй като текстът на наслова не личи напълно ясно, възможно е също да става дума за връчване на патриаршеското послание в ръцете на българския цар чрез посредството на хартофилакс Йоан. В съдържанието на посланието нигде не е упоменато изрично името на поп Богомил, считан за основоположник на богомилското движение у нас, а за самата ерес е казано, че представяла „манихейство, смесено с павликянство". В своите писма до патриарха българският владетел му съобщил някои вести относно основните догми на новоизникналото еретическо учение. Патриархът от своя страна свързал това с познатите нему от историята на Византия еретически движения. Дадените във втората част на посланието анатеми не споменават нито една личност от български произход, а се отнасят само до ересиарси от византийското минало. Това показва, че в същност както за цар Петър, така и за цариградския патриарх водачите на еретическото движение в България още не са били поименно познати. От думите на патриарха трябва да се заключи, че ереста е намерила разпространение също и всред самото българско духовенство. Като една от най-главните отлики на еретическото учение, за което става дума и което несъмнено трябва да се отъждестви с богомилството, се сочи неговият дуализъм.

РЪКОПИСИ: Cod. Ambrosian. 270, E. 9. Suppl. T. 89, ff. 171—173 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *Н. М. Петровский*, Письмо патриарха константинопольского Феофилакта царю Болгарии Петру. Известия Отделения русского языка и словестности, XVIII, 3 (1913), стр. 356—372. Текстът е сверен по оригинала и по фотоснимки. Преводът е направен по това издание.

ЛИТЕРАТУРА: *Златарски*, История на българската държава през средните векове, I, 2, София, 1927, стр. 562—564, 840—845. — *V. N. Sharenkoff*, A Study of Manichaeism in Bulgaria with special Reference to the

Bogomils, New York; 127, pp. 35, 63—65. — *V. Grumel*, Les Regestes des actes du patriarcat de Constantinople. I. Les actes des patriarches. Fasc. II. Les regestes de 715 à 1043. Socii Assumptionistae Chalcedonenses 1936, pp. 223—224 nr. 789. — *D. Obolensky*, The Bogomils. A Study in the Balkan Neo-Manichaeism. Cambridge, 1948, pp. 111 sqq., 122 sqq., 125 sqq., 136, passim. — *Ostrogorsky*, Geschichte, p. 173 n. 1. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 544. — *Д. Ангелов*, Богомилството в България, София, 1961, стр. 11,22 сл.

THEOPHYLACTI CONSTANTINOPOLIS PATRIARCHAE EPISTOLA PETRO BULGARORUM REGI

*Πέτρῳ Βουλγαρίας βασιλεῖ Θεοφυλάκτου π[ατ]-
ριάρχου ∴ ... θεῖσα ... Ἰῶ χαρτοφύλακι τῆς ...*

–∻Ὡς μέγα τι χρῆμα ψυχὴ πιστὴ καὶ θεοφιλής,
πν[ευματ]ικὲ ἡμῶν υἱὲ καὶ συγ[γεν]ῶ[ν] ἄριστε καὶ
περιφανέστατε, καὶ μάλιστα εἰ τύχοι ἀρχική τε καὶ
ἡγεμονική, ὁποία ἡ ὑμετέρα, ἀγαπᾶν εἰδυῖα καὶ
τιμᾶν τὰ καλὰ καὶ ὀνησιφόρα. Οὐ μόνον γὰρ ἑαυτῇ
σωφρόνως βιοῦσα καὶ λυσιτελῶς πολιτευομένη βου-
λεύεται τὰ καλά, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ὑπὸ χεῖρα
κηδεμονικῶς ἄγαν προμηθουμένη, τὰ κράτιστα βου-
λεύει καὶ σ[ωτη]ρίας ἐχόμενα. Τί δὲ κρεῖττον ἢ
σ[ωτη]ριωδέστερον πίστεως ἀνοθεύτου καὶ εἰλικρι-
νοῦς, καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ὑπολήψεως ὑγιοῦς, δι'
ἧς ἐν καθαρᾷ συνειδήσει λατρεύομεν τῷ Μόνῳ Κα-
θαρωτάτῳ καὶ Ὑπεραγίῳ Θ[ε]ῷ; τῆς γὰρ σ[ωτη]-
ρίας ἡμῶν τοῦτο καθέστηκε το κεφάλαιον. Ὅπερ
αὐτὸς ἐν τοῖς μάλιστα τιμῶν καὶ διὰ πάσης σπουδῆς
ἄγων ἀεί σαι μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ὑπήκοον
τούτοις ὅσαι ἡμέραι καὶ ὧραι κατορθίζων καθεκάστην
καὶ γεωργῶν καὶ εἴ τις πικρίας ῥίζα καὶ ζιζάνιον πονη-
ρὸν ὑπὸ τοῦ ἀρχεκάκου καὶ τῶν τοιούτων ἐπισπο-
ρέως λαθὸν ἐνεσπάρται — οὐδὲ γὰρ λήγει ποτὲ
τῶν κακῶν ὁ ἀλάστωρ, οὐδὲ τῆς οἰκείας ὑφίησί τι
δολιότητός τε καὶ μηχανῆς — αὐτός τε ῥιζόθεν
ἐκτέμνεις, ἀποκαθαίρων φιλοπονώτερον, καὶ ἡμᾶς
ἐγείρεις πρὸς συμμαχίαν καλῶν ἐφ ὧ τῷ τῆς ἀληθείας
θείῳ πυρὶ τελέως ἥ τε δρακοντώδης καὶ πολυ-
κέφαλος ὕδρα τῆς δυσσεβείας ἀναλωθῇ καὶ πᾶν
ψεύδους καὶ νόθους σπορᾶς συναποτεφρωθείη ὑπέκ-
καυμα καὶ καθαρόν σοι τὸ τῶν ὑπηκόων λήϊον
ἅπαν διασωθείη τῆς πίστεως. Ἐπεὶ δέ σοι καὶ ἤδη
περὶ τῆς νεοφανοῦς ἀντεγράφη κατὰ τὰ ἐρωτηθέντα
αἱρέσεως, καὶ νῦν τρανότερόν τε καὶ διεξοδικώτερον

ПИСМО НА ЦАРИГРАДСКИЯ ПАТРИАРХ ТЕОФИЛАКТ ДО БЪЛГАРСКИЯ ЦАР ПЕТЪР

До Петра, царя на България[1], послание от патриарх Теофилакт[2], съставено от Йоан, хартофилакс на (цариградската) църква[3].

Колко велико нещо е, духовни наш сине и най-добър и най-прочут измежду (нашите) сродници, вярната и боголюбива душа на началник и вожд, каквато е вашата душа, която знае да обича и почита добрите и полезни работи. Защото тя, като живее благоразумно и върши полезното, мисли доброто не само за себе си, но и като промишлява твърде покровителствено за всеки поданик, съветва за най-доброто и спасителното. А що е по-добро или по-спасително от истинска и искрена вяра, както и от здраво разбиране за божеството, чрез което с чиста съвест се покланяме на единния пречист и пресвет бог? Защото това съставя същината на нашето спасение. Ти не само почиташ това като едно от най-важните неща и всякога го прилагаш с всяко усилие, но и постоянно, всеки ден и час посочваш и водиш към него всеки поданик. И ако корен на горчивина и лош плевел са били тайно посеяни от родоначалника на злото и сеяча на тези неща — защото проклетият[4] никога не се отказва от злините, нито изоставя своето коварство и козни, — ти сам из корени ги изтръгваш, като ги прочистваш твърде трудолюбиво и нас ни подбуждаш, призовавайки ни на помощ, та чрез божествения огън на истината, змеевидната и многоглава хидра на неблагочестието да бъде погубена напълно и заедно с нея да бъде превърната в пепел

[1] Става дума за цар Петър I (927—969). Царската титла на българския владетел е била официално призната
от византийците чрез българо-византийския мирен договор от октомври 927 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2,
стр. 526 и сл. [2] Цариградският патриарх Теофилакт (933—956) бил син на император Роман I Лакапин (920—944),
следователно чичо на българската царица Мария-Ирина, съпруга на цар Петър. *Петровский*, пос. съч., стр. 361,
бел. 2, погрешно смята патриарха за брат на Мария. Срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 564, бел. 1. В адреса на
писмото е използувана старинната формула на учтивост, като името на адресата е поставено на първо място, а
името на адресанта — на второ. Заглавието на писмото е написано на полето на ръкописа и не се чете напълно
ясно. Очевидно то трябва да се допълни : *συντε[θεῖσα παρὰ] Ἰωάννου χαρτοφύλακος τῆς [Μεγάλης ἐκκλησίας]*. [3] Става
дума следователно за хартофилакса или секретаря на цариградската патриаршия Йоан, който съставил текста на
патриаршеското послание. Хартофилаксът на патриаршията е бил личност с извънредно голямо влияние; за по-
дробности вж. *Fr. Dvornik*, Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance. Prague, 1933, p. 51 sq.,
с библиографски посочвания. [4] Евфимистично обозначение за дявола.

γράφομεν πάλιν, ὡς ἐπεζήτησας, τελεώτερον ἀναμαθόντες ἐξ ὑμῶν τοῦ δόγματος τὸ ἐξάγιστον. Γράφομεν δὲ σαφεῖ λόγῳ, γυμνὰ τιθέντες τὰ πράγματα, διὰ λιτῶν γραμμάτων, καθὼς ἠξίωσας. Εἰς τρεῖς τάξεις πάντες οὗτοι διαιρεθήτωσαν ὑπὸ τῆς σῆς θεοκυβερνήτου ἐξουσίας, φιλόχριστε. Οὐδὲ γὰρ καλὸν οὐδὲ δίκαιον τοὺς ἁπλότητι καὶ ἀμαθίᾳ πταίοντας καὶ τοὺς κακίᾳ καὶ πονηρίᾳ καὶ ἄλλους διδάσκοντας καὶ εἰς ἀπώλειαν συνωθοῦντας τῶν ἴσων τυγχάνειν ἐπιτιμήσεων. Ἀλλ' οἱ πρῶτοι τούτων καὶ διδάσκαλοι τῶν ἀλλοτρίων τῆς ἐκκλησίας δογμάτων [ἐπι]στρέφοντες καὶ ἀναθεματίζοντες τὴν οἰκείαν δυσσέβειαν, κατὰ τὸν ιθ' τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνα, ἐξαναβαπτιζέσθωσαν, πάντων εἰς αὐτοὺς γινομένων κατὰ τὸν τύπον τῶν βαπτιζομένων. Μανιχαϊσμὸς γάρ ἐστι, παυλιανισμῷ συμμιγής, ἡ τούτων δυσσέβεια. Ἀθετητέα οὖν διὰ τοῦτο καὶ ἡ τούτων ἱερωσύνη. Οἱ ἕτεροι δὲ αὐτῶν, οἱ καὶ ὑπὸ τῶν προτέρων πλανηθέντες καὶ οὐχὶ πονηρίᾳ, οἰκείᾳ ἁπλότητι δὲ καὶ ἰδιωτείᾳ ὑποσυρέντες, μὴ δυνάμενοι διακρῖναι δογμάτων ἀκρίβειαν, ὑπακούσαντες δὲ ὅμως καὶ δεξάμενοι τὴν αἵρεσιν, ἔχοντες τὸ βάπτισμα ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων, μὴ ἀναβαπτιζέσθωσαν, σφραγιζέσθωσαν δὲ χριόμενοι τῷ ἁγίῳ μύρῳ, ὡς ἐπὶ τῶν νεοφωτίστων παιδίων. Καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ὁμοίως ἀναθεματίζοντες δηλονότι καὶ οὗτοι τὴν αἵρεσιν καὶ λιβέλλους διδόντες, ἔγγραφον ἄρνησιν τῆς αἱρέσεως καὶ ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, δεκτέοι ἔστωσαν. Οἱ δὲ κατὰ τρίτην τάξιν, οὔτε διδάξαντες οὔτε μαθόντες ἢ παθόντες ἢ ποιήσαντές τι κατὰ τὰ μυσαρὰ τούτων ἔθη, κατὰ ἄγνοιαν δὲ ὡς ἀσκηταῖς τε καὶ ἀγαθοῖς δῆθεν εὐλαβέσιν[a] ἑνωθέντες αὐτοῖς ἀνυπόπτως κἂν εἰ καί τινα χρόνον ἐποίησαν μετ' αὐτῶν, ὡς τελεώτερον ἀκοῦσαι τὰ τῆς αἱρέσεως, εἶτα, μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τὸ βδελυρὸν τοῦ δόγματος, καταγνόντες ἀπεπήδησαν καὶ ἀπέστησαν ἐξ αὐτῶν, οὗτοι πάντες δεχθήτωσαν ἐπὶ τετράμηνον ἀφορισθέντες, ὅτι ὅλως

a *ὡς — εὐλαβέσιν] ὡς ἀσκήταις δῆθεν εὐλαβέσιν τε καὶ ἀγαθοῖς* corr. *Petrovsky*.

всяка подпалка на лъжата и лъжливата сеитба и цялата нива на поданиците да ти бъде запазена чиста във вярата. А тъй като според твоите питания вече ти бе отговорено относно новопоявилата се ерес[1], сега отново — както поиска, — след като от вас узнахме по-пълно престъпността на учението[2], ти пишем по-ясно и по-пространно. Пишем ти с ясно слово, излагайки голите неща чрез прости писмена[3], както сам ти поиска.

Всички такива, христолюбче, нека бъдат разпределени от твоята богоуправлявана[4] власт на три раздела, защото не е добре, нито е справедливо онези, които сгрешават поради простота и невежество, и онези, които поради злост и лукавство, и учат другите и ги тласкат към гибел, да получат еднакви наказания. Нека обаче първите от тях, които са учители на чуждите за църквата учения, като се отвърнат и прокълнат своето безбожие, да бъдат кръстени отново съгласно 19-ото правило на никейските (отци)[5], и над тях да се извърши всичко по образеца на кръщаваните. Защото тяхното нечестие е манихейство, смесено с павликянство[6]. И тъй поради това трябва да се отхвърли и тяхното свещенство. Другите пък от тях, които и са били заблудени от по-прежните, и са били привлечени не поради лукавство, но поради собствената си простота и глупост, без да бъдат в състояние да преценяват точността на догмите, при все това обаче са се съгласили и са възприели ереста като имат кръщение от православните, нека не бъдат кръщавани отново, но само да получат печата чрез помазване със светото миро, както при новопросветените деца. А техните свещеници, като прокълнат и те по същия начин ереста и дадат писания, писмено отказване от ереста и изповедание на право-

1 Учението, за което става дума, е наречено „новопоявила се ерес", което показва, че наченките на богомилското движение у нас трябва да се датират към края на Симеоновото управление или в началото на управлението на Петър. 2 Очевидно българският цар във второто свое писмо е дал на патриарха по-обстойни сведения относно ереста. 3 Вж. у *Петровский*, пос. съч., стр. 362, бел. 2, от думата *λιτός* в гръцкия текст Иначе смисълът на изречението е ясен: става дума не за формата на буквите, а за съдържанието. *D. Obolensky*, The Bogomils. A Study in Balkan Neomanichaeism, p. 112, n. 3, също е склонен да приеме, че тук става дума за формата на гръцкото писмо, сиреч че Петър искал да му се пише с гръцкото унциално (уставно) писмо. Едва ли е възможно обаче тогава в българския двор да не са могли да четат гръцкото курсивно писмо. Недоволен от византийската реторика, Петър е искал конкретни обяснения и съвети. 4 Отразено е византийското схващане за божествения произход на царската власт: вж. подробно *O. Treitinger*, Die oströmische Kaiser- und Reichsidee nach ihrer Gestaltung im höfischen Zeremoniell. Jena, 1938, p. 38 sqq. 5 Вж. за 19-ото правило на Никейския вселенски събор (325 г.): *Γ. Ράλλη καὶ Μ. Πότλη, Σύνταγμα τῶν θείων κανόνων, II Ἀθήναις*, 1852, p. 158/9. Срв. *Петровский*, пос. съч., стр. 362, б. 4.— Вж. също Правила на св. православна църква и тълкуванията им. I. София, 1912, с. 352. Срв. *Obolensky*, op. cit., p. 115. 6 За манихейството общо вж. *St. Runciman*, The Medieval Manichee. A Study of the Christian Dualist Heresy, Cambridge, 1946. За павликянството във Византия вж.: К. *Ter-Mkrttschian*, Die Paulikianer im byzantinischen Kaiserreiche und verwandte ketzerische Erscheinungen in Armenien, Leipzig, 1893; *Ст. Мелик-Бахшян*, Павликянское движение в Армении, Ереван (1955); *Р. М. Бартикян*, Армянские источники для изучения истории павликянского движения. Палестински сборник, IV (67) (1959), стр. 133—146. За влиянието на манихейството и павликянството върху българското богомилство вж. специално *Д. Ангелов*, Влияния на чужди ереси върху богомилството, Известия на семинарите при Истор.-филол. факултет на университета Св. Климент Охридски, в София. I, София, 1942.

συναναστραφῆναι τούτοις ἠνέσχοντο. Καὶ οἱ ἱερεῖς ἀκώλυτον ἀπολαμβανέτωσαν αὐτῶν τὴν ἱερωσύνην. Τῷ δὲ καταμηνύσαντι πρεσβυτέρῳ ἀρκέσει εἰς ἐπιτιμίαν ἡ μέχρι τοῦ παρόντος ἀργία καὶ τοῦ λοιποῦ ἀνεύθυνον ἐχέτω τὴν ἱερουργίαν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἡ φιλόχριστος ὑμῶν ἐπὶ τῶν μετανοούντων τελεσάτω ἐμμέλεια.[3] *Τοὺς δὲ τῇ κακίᾳ ἐπιμένοντας καὶ τὸ ἀμετανόητον νενοσηκότας, ὡς μέλη σεσηπότα καὶ ὀλέθρια τελείως ἡ τοῦ Θ[εο]ῦ ἐκκλησία ἀποτεμοῦσα, διηνεκεῖ καταδίκῃ περαδιδοῦσα, τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλει. Οἱ δὲ πολιτικοὶ τῶν χριστιανῶν νόμοι — ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτων, ὡς ἔχουσιν, ἠξίωσας γραφῆναί σοι, ἀνδρῶν συνετώτατε — θάνατον ἐπάγουσιν αὐτοῖς, τὴν ζημίαν κεφαλικῶς τιμωροῦντες, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ πλέον βλέπωσιν ἕρπον τε καὶ ἐπιπορευόμενον τὸ κακόν, πολλοὺς λυμαινόμενον. Πλὴν ἀλλ'ἡμεῖς ἐκεῖνο μὴ ἐπιτρέποντες, οὐδὲ γὰρ ἔξεστι, τό γε πρέπον τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ ἡμετέρᾳ ἀπεφηνάμεθα καταστάσει, μήποτε ἄρα πρὸς μετανοίας ἐπιστροφὴν ἢ π[ρότερον] ἢ καί τινες αὐτῶν ἴδωσι καὶ ἰάσεται αὐτοὺς ὁ Μόνος Φιλάν[θρωπ]ος καὶ Ἐλεήμων καὶ μὴ τὸν θάνατον θέλων τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι φησὶν αὐτὸν καὶ ζῆν. Ὁ δὲ ἀναθεματισμὸς πάντων ὁμοῦ τούτων οὕτω γινέσθω· Ἀνάθεμα ἔστω ἀπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Προσκυνητῆς Τριάδος, Π[ατ]ρ[ὸ]ς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πν[εύματο]ς, ἅπας ὁ μὴ φρονῶν καὶ πιστεύων, καθὼς ἡ ἁγία τοῦ Θ[εο]ῦ καθολικὴ ἐκκλησία, ἥ τε ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ ἐν τῇ Ἀντιο-*

славната вяра, нека бъдат приемани. Онези пък от третия разред, които нито са учили, нито сами са се учили, или са понесли или извършили нещо според гнусните им обичаи, но поради неведение, без да подозират, са се присъединили към тях като към отшелници и уж като благочестиви и добри[1], та дори ако са прекарали известно време заедно с тях, за да узнаят по-пълно ереста, после, след като са научили за отвратителността на учението, са го осъдили, отдръпнали са се и се отвърнали от тях, те всички, след като бъдат отлъчени четири месеца, нека бъдат приети, тъй като са се въздържали да поддържат пълно общение с тях. А свещениците безпрепятствено да получат отново своето свещенство. А онзи пък свещеник, който е извършил донесение, нека бъде достатъчно като наказание неслуженето му[2] досега, а занапред свещенодействието му да бъде свободно. И нека ваше благоприличие[3] да извърши по този начин тези неща спрямо разкайващите се.

Божията църква, като отсече като гнили и съвършено гибелни членове онези, които пък упорствуват в злото и болеят от неразкаяние, като ги предаде на вечно осъждане, подлага ги на проклятие. Гражданските закони на християните — понеже ти, най-разумни от мъжете, помоли да ти се напише и относно тях какви са[4] — определят за тях смърт, като ги наказват със смъртно наказание, и особено когато виждат, че злото все повече пълзи, напредва и погубва мнозина. При все това обаче ние, като не допускаме това, защото не е позволено, посочваме онова, което подобава за църковното и наше положение, именно (да не се допуска) никога възвръщане (във вярата) преди покаяние или преди някои от тях да прогледат и да ги излекува единият човеколюбец и милосърден и онзи, който не желае смъртта на грешника, „за да се обърне" — казва той — „и да живее"[5]. А пък анатемосването на всички тези заедно нека става така. Проклет да бъде от светата и единосъщна и покланяема тройца, от отца и сина и светия дух всеки, който не мисли и вярва, както светата божия вселенска църква в Рим и Цариград, в Александрия и Антио-

3 *ἐμμέλεια*] *ἐπιμέλεια corr. Petrovsky.*

1 Четенето, предложено от *С. Шестаков — Н. М. Петровский,* пос. съч., стр. 363, бел. 3, е по-убедително. С това се загатва за външния облик на богомилите. 2 Във връзка с това С. Шестаков (вж. *Петровский,* пос. съч., стр. 369, бел. 1) изтъква липсата на правилно и постоянно богослужение у богомилите. *Златарски,* пос. съч., стр. 842, бел. 1, приема по-убедителното предположение, че става дума просто за „бездействие" в смисъл неслужене в православна църква. 3 Предложението да се чете тук *ἐπιμέλεια* вместо четенето на ръкописа *ἐμμέλεια* (вж. *Петровский,* пос. съч., стр. 363, бел. 3) изглежда неоправдано. 4 Интерес представя запитването на цар Петър относно наказанията, предписвани от гражданските закони спрямо еретиците. В своите обяснения патриархът очевидно има пред вид някои добавки към Еклогата: Ecloga Leonis et Constantini cum appendice. Ed A. G. Monferratus. Athenis, 1889, pp. 64—68: IV. 5 Срв. Йезекиил, XXXIII, 11.

χείᾳ, καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει, καὶ ἁπλῶς ἡ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τοὺς τύπους καὶ τὰ δόγματα τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων. Α'. Ὁ δύο ἀρχὰς λέγων καὶ πιστεύων εἶναι, ἀγαθήν τε καὶ κακὴν, καὶ ἄλλον φωτὸς ποιητὴν καὶ ἄλλον νυκτός, ἄλλον ἀν[θρώπ]ων καὶ ἄλλον ἀγγέλων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, ἀνάθεμα ἔστω. Β'. Τοῖς τὸν πονηρὸν διάβολον ποιητὴν ὑπάρχειν καὶ ἄρχοντα τῆς ὕλης καὶ τοῦ ὁρωμένου τούτου κόσμου παντὸς καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν κενολογοῦσιν, ἀνάθεμα. Γ'. Τοῖς τὸν μωσαϊκὸν νόμον κακολογοῦσι καὶ τοὺς προφήτας μὴ εἶναι λέγουσιν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀνάθεμα. Δ'. Τοῖς τὸν ἔννομον γάμον ἀθετοῦσι καὶ τοῦ δαίμονος εἶναι νομοθεσίαν τὴν αὔξησιν τοῦ γένους ἡμῶν καὶ διαμονὴν δυσφημοῦσιν, ἀνάθεμα. Ε'. Τοῖς τὸν Ἕνα τῆς Ἁγίας Τριάδος Ὁμοούσιον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θ[εο]ῦ καὶ Π[ατ]ρ[ὸ]ς κατὰ φαντασίαν καὶ δόκησιν, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπον χωρὶς ἁμαρτίας γεγονέναι βλασφημοῦσιν, ἀνάθεμα. S'. Τοῖς τὸν στ[αυ]ρὸν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χ[ριστο]ῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν ὡς δόκησιν φαντασιοσκοποῦσιν, ἀνάθεμα. Ζ'. Τοῖς μὴ κατὰ ἀλήθειαν σῶμα Χ[ριστο]ῦ καὶ αἷμα πιστεύουσι, τὸ ὑπ' Αὐτοῦ ἐν τῷ „λάβετε, φάγετε“ τοῖς ἀποστόλοις ῥηθέν τε καὶ ἐπιδοθέν, ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Ἀπόστολον τερατολογοῦσιν, ἀνάθεμα. Η'. Τοῖς τὴν Ὑπεραγίαν Θ[εοτό]κον μὴ τὴν Πάρθενον Μαρίαν, Ἰωακείμ τε καὶ Ἄννης θυγατέρα, ἀλλὰ τὴν ἄνω Ἱ[ερουσα]λήμ, εἰς ἥν, φη[σίν], εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθε Χ[ριστό]ς, ληρωδοῦσιν, ἀναθέμα. Θ'. Ὁ μετὰ τὸν ἄφραστον τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θ[εο]ῦ τόκον ἕτερον ἐκ συναφείας ἀνδρὸς τεκεῖν τὴν Ἀειπάρθενον Θ[εοτό]κον κακοπλαστῶν, ἀνάθεμα ἔστω. Ι'. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς παλαιᾶς ταύτης καὶ νεοφανοῦς αἱρέσεως, ἀνάθεμα ἔστωσαν. ΙΑ'. Σκυθιανὸς ὁ Αἰγύπτιος ὁ τῶν βλασφημιῶν τούτων γεννήτωρ, ὁ Θ[εὸ]ν Π[ατέ]ρα ἑαυτὸν αὐτὸς ὁ πάντολμος ὀνομάσαι μὴ φρίξας καὶ ὁ τούτου μαθητὴς Τερεβίνθιος, ὁ καὶ Βούδης, ὁ Υἱὸν Θ[εο]ῦ ἑαυτὸν ὁ υἱὸς τῆς [ἀπ]ωλείας μὴ πτήξας καὶ οὗτος καλέσαι, καὶ Κούρβικος, ὁ καὶ Μάνης, ὃς καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τοῦ Παρακλήτου καὶ τοῦ Πν[εύματο]ς τοῦ Ἁγίου κλῆσιν ἐξεμάνη ὁ ἀλιτήριος, οἱ τρεῖς οὗτοι τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐχθροὶ καὶ ἀντίθετοι, τὴν θείαν δόξαν

хия и в Светия град, накратко, (църквата) от крайнините до крайнините (на света) според каноните и определенията и ученията на светите и вселенски седем събора.

1. Онзи[1], който казва и вярва, че има две начала — добро и зло — и че един е създателят на светлината и друг на нощта, един на човеците и друг на ангелите и на останалите живи същества, да бъде проклет.

2. За онези, които празнословят, че лукавият дявол е творец и властител на материята и на целия този видим свят и на нашите тела, анатема.

3. За онези, които злословят за мойсейвия закон и казват, че пророците не били от добрия (бог), анатема.

4. За онези, които отхвърлят законния брак и злословят, че умножението и продължението на нашия род били узаконение на демона, анатема.

5. За онези, които богохулствуват, че единният от светата троица единосъщен син и слово на бога и отца е станал човек само въображаемо и привидно, а не наистина и без грях, анатема.

6. За онези, които си въобразяват разпятието, смъртта и възкресението на Христа като нещо привидно, анатема.

7. За онези, които не вярват според истината в тялото и кръвта Христови, за които той казва на апостолите „вземете, яжте“[2] и (им ги) предаде, но разказват чудновати неща, че става дума за евангелието и апостола анатема.

8. За онези, които празнословят, че пресвета Богородица не била девата Мария — дъщеря на Йоаким и Анна, но Горния Йерусалим, в който, казват, влязъл и излязъл Христос, анатема.

9. Онзи, който злостно измисля, че приснодевата Богородица след неизречимото рождение на сина и словото божие родила от сношение с мъж и другиго, да бъде проклет.

10. Начинателите и учителите на тази стара и новоявила се ерес да бъдат проклети[3].

11. Египтянинът Скитиан, създателят на тези богохулства, който, бидейки твърде дързък, не се побоял да нарече сам себе си бог отец, както и неговият ученик Теревинт, наречен още и Буда, който, син на гибелта, също не се уплашил да се нарече син божий,

[1] *Obolensky*, op. c., p. 113 sqq., правилно изтъква зависимостта на отделните определения за догмите на еретическото учение, дадени в посланието на патриарх Теофилакт, от изложението на Historia Manichaeorum на Петър Сицилийски (*Migne*, P. Gr., CIV (1860), coll. 1240—1304); [2] Матей, XXVI, 26. [3] Имената на споменатите в следващите анатеми ересиарси са дадени в реда, в който се изреждат у Петър Сицилийски: Historia Manichaeorum, coll. 1257—1300; срв. *Obolensky*, op. cit., p. 114.

σφετεριζόμενοι, καὶ οἱ δώδεκα μαθηταὶ Μάνεντος, καὶ τὰ διδάγματα αὐτῶν ἀνάθεμα ἔστωσαν. [IB']. Παῦλος καὶ Ἰω[άννης], οἱ τῆς αἰσχρᾶς Καλλινίκης αἰσχροὶ παῖδες, ἀφ' ὧν καὶ τὸ τῆς ἀποστασίας ὠνομάσθη σύνταγμα, καὶ Κωνσταντῖνος ἀρμένιος, ὁ Μαναηλίτης, ὁ καὶ ψευδο-Σιλουανός, καὶ Συμεών, ὁ καὶ Τῖτος ἀνάθεμα ἔστωσαν. IΓ'. Παῦλος ἕτερος ἀρμένιος, Θεόδωρός τε καὶ Γενέσιος, οἱ τούτου παμμίαροι παῖδες, Ἰωσήφ, ὁ καὶ Ἐπαφρόδιτος, Ζαχαρίας τε καὶ ὁ ῥυπαρὸς Βαάνης, ἀνάθεμα ἔστωσαν. IΔ'. Σέργιος, ὁ καὶ τοῦ Δρυΐνου, ὁ καὶ Τυχικὸς ὁ ἐξάγιστος, ὃς καὶ Παράκλητον πάλιν ἄλλον καὶ Ἅγιον Πν[εῦμ]α, ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐμπνεόμενος εἶναι ἐφρυάξατο, οὗτός τε καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τῆς συμμορίας αὐτῶν ὁρμαθός, τῷ αἰωνίῳ παραπεμπέσθωσαν ἀναθέματι μετὰ πάντων τῶν κοινωνούντων καὶ ἐν γνώσει ὑποδεχομένων αὐτοὺς ἢ ἐν ἰδίᾳ οἰκίᾳ ἢ ἐν ἀγρῷ, καθότι καὶ αὐτοὶ ἐπειράθησαν τὸν Θ[εὸ]ν ἡμῶν ἐκβαλεῖν, ἢ καὶ ἐξέβαλον, ὅσον τὸ εἰς αὐτούς, τῆς οἰκείας δημιουργίας καὶ δεσποτείας τῷ συναποστάτῃ αὐτῶν, πονηρῷ δαίμονι, ταύτην προσρίψαντες. Οἱ ταῦτα, κράτιστε καὶ συμπαθέστατε ἄν[θρωπ]ε, πάντα τά τε πρόσωπα καὶ τὰ δόγματα καὶ τὰ συγγράμματα, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἀναθεματίζοντες κατὰ τὴν προειρημένην τάξιν τῆς προσηκούσης ἀποδοχῆς καταξιούσθωσαν. Οἱ δὲ μὴ πειθόμενοι καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν σύνεσιν τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας ὑποβαλλέσθωσαν εἴτε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀποφάσει τοῦ ἀναθέματος, — αἱρετικὸν γάρ, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἄν[θρωπ]ον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδώς, ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἁμαρτάνει, ὢν αὐτοκατάκριτος — εἴτε καὶ τῇ νομικῇ τῆς πολιτικῆς τιμωρίας. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἔτι καὶ ἔτι τοῦτο μὲν ἀπειλαῖς καὶ δριμυτέραις τισὶν ἐπιδείξεσι, τοῦτο δὲ διδαχαῖς συνεχέσι καὶ παραινέσεσιν, ἐπιμελητέον παντοίως, καὶ οὐκ ἀπογνωστέον πάντῃ τῆς σ[ωτη]ρίας

после Курвикий, назован и Манес[1], престъпникът, който също побеснял против името на утешителя и светия дух, тези трима врагове и противници на светата троица, които са си присвоили божествената слава, и дванадесетте ученици на Манеса и техните учения, да бъдат проклети.

12. Павел и Йоан[2], скверните чада на скверната Калиника, по които бе назовано отстъпническото сборище, и арменецът Константин Манаилитис[3], назован още и Лъже — Силван, и Симеон, наречен и Тит, да бъдат проклети.

13. Другият Павел, арменец, Теодор и Генезий, неговите пренечестиви синове, Йосиф, наричан и Епафродит, Захарий и мръсният Ваанис, да бъдат проклети.

14. Сергий, синът на Друин, сиреч престъпникът Тихик, който, бидейки въодушевяван от лукавия, се гордеел, че и той бил друг утешител и свети дух, както той самият и неговите съчинения, така и цялата останала върволица от тяхното сборище[4], нека бъдат предадени на вечно проклятие, заедно с всички, които общят с тях и които, знаейки, ги приемат или в собствения си дом, или в селището, поради което и те самите са се опитали да изхвърлят нашия бог, или дори са го изхвърлили, доколкото това зависи от тях, от собственото му творение и владичество, което са прехвърлили на лукавия демон, техния съотстъпник. Онези — о най-благородни и най-състрадателни човече, — които пред църквата прокълнат всичко това, сиреч и личностите, и ученията, и писанията,[5] нека бъдат удостоени съответно да бъдат приети според вече казания ред. Онези пък, които не се покоряват, нека те според разбирането на ваше благочестие да бъдат подложени било на църковно провъзгласяване на проклятието — защото, казва апостолът, „отбягвай човек еретик, след като го посъветваш веднъж и дваж, знаейки, че той се е развратил и върши грях, бидейки от само себе осъден“[6], — било и на правосъдието на гражданското наказание. Обаче въпреки това трябва по всякакъв начин, още и още, да се грижите (за тях), от една страна, по-

[1] Персиецът Мани, живял през III в. н. е., се смята родоначалник на манихейската ерес. Вж. PWRE, Supplementband VI (1935) s. v. Manichäismus (H. J. Polotsky). За името Курвикис, или Cubricus вж. *Obolensky*, op. cit., p. 32 sq., passim. [2] Името на павликянството се извежда според някои учени от имената на синовете на Калиника Павел и Йоан; за подробности вж. *Obolensky*, op. c., p. 32 sq., passim. [3] Наречен така по името на родното си селище *Μανανάλις, Μαναάλις*; вж. *Петровский*, пос. съч., стр. 366, бел. 4. Наречен също Псевдо-Силван, по подобие на другаря на апостол Павел Силван (вж. Деяния на апостолите, XV—XVIII; II Послание към Коринт. I,19); срв. *Obolensky*, op. cit., p. 33. [4] *Петровский*, пос. съч., стр. 367, бел 4, е склонен да съзре в употребата на думата *συμμορία* загатване за термина *μωρία*, „глупост“, което едва ли е приемливо. [5] Загатване за съществуването през този период на еретическа книжнина, унищожена през по-късните преследвания над еретиците. [6] Срв. *Послание към Тит*, III, 10—11.

αὐτῶν. Ἀλλά μοι εἴης, φιλόχριστε, εἴης εὐσεβείας κῆρυξ, ὀρθοδοξίας διδάσκαλος, αἱρετικῆς πλάνης διορθωτὴς ἢ διώκτης καὶ καθαιρέτης, καὶ εἰς πάντα τὰ κάλλιστα κράτιστος καὶ περιφανέστατος, οἷς ἐγὼ οὐχ ἧττον ἢ τῇ συγγενείᾳ καὶ τῇ φιλίᾳ σεμνολογηθήσομαι. Καί σε λαμπρὸν λαμπρῶς καὶ τῶν οὐρανῶν ἡ βασιλεία καθυποδέξοιτο, πρεσβευούσης τῆς Ὑπεραγίας Θ[εοτό]κου καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἀμήν (p. 361—368).

средством заплахи и някакви по-строги мерки, а, от друга, чрез постоянни поучения и увещания, и никак да не се отчайвате в тяхното спасение. Но ти, христолюбче, бъди ми възвестител на благочестието, учител на православието, изправител или гонител и унищожител на еретическата заблуда, и най-силен и най-отличен във всичко най-добро, с което аз ще се хваля не по-малко, отколкото с родството и приятелството. И нека, чрез застъпничеството на пресветата Богородица и на всички светци, и царството небесно сияйно те приеме тебе, сияйния. Амин.

XV. КОНСТАНТИН БАГРЕНОРОДНИ

Константин Багренородни (*Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος*), син на император Лъв VI, се родил в 905 г. След смъртта на Лъв VI, по време на малолетието на Константин, управлявал най-напред чичо му Александър (912—913), след това регентство начело с майка му императрица Зоя. В 920 г. друнгарият на флотата Роман Лакапин взел властта, оженил дъщеря си Елена за Константин Багренородни и се провъзгласил за император. По такъв начин Константин бил изместен от управлението на държавата и можал да управлява самостоятелно едва след свалянето на Роман Лакапин и неговите синове (945).

Константин Багренородни се занимавал и с книжовна дейност. Под негово ръководство работили неколцина изтъкнати книжовници. В резултат на техните усилия били приготвени редица съчинения с компилативен характер, по-голямата част от които не са достигнали изцяло до нас. Запазени са сборниците: „За пратеничествата“ (De legationibus), „За добродетелите и пороците“ (De virtutibus et viciis), фрагменти от сборника „За военните хитрости“ (De insidiis) и др. Благодарение на тия сборници днес разполагаме с откъси от съчиненията на Евнапий, Приск, Менандър, Йоан Антиохийски и др.

От съчиненията на Константин Багренородни са известни: „За темите“ (De thematibus), „За управлението на държавата“ (De administrando imperio), „За церемониите във византийския двор“ (De cerimoniis aulae byzantinae). Приписва му се и „Биографията на Василий (Vita Basilii).

В своето съчинение „За темите“, което Константин Багренородни написал през тридесетте години на X в., той изброява отделните теми на Византийската империя и дава някои исторически и географски сведения за по-важните градове в тях. За написването на това съчинение той използувал „Синекдемоса“ от Хиерокъл и „Географската енциклопедия“ на Стефан Византийски. Тъй като в по-голямата част от съчинението си той повтаря използуваните от него извори, то сведенията, които дава, се отнасят не за X в., а за поранни векове. Важни за българската история са описанията на европейските области на Византийската империя.

РЪКОПИСИ: C = Cod. Paris. gr. 854 (XIII s.). — R = Cod. Vat. gr. 1065 (XII s.). — A = Cod. Lugdun. Vulcanii 56 (XV s.).

ИЗДАНИЯ: I. Bekker, De Thematibus, ed. Bonn., p. 1—64. — *Migne*, PGr CXIII (1864), col. 64—140. — Constantino Porfirogenito, De thematibus. Introduzione, testo critico, commento a cura di A. Pertusi (Studi e Testi 160), Città del Vaticano 1952. Дадените тук откъси са взети от изданието на Пертуси.

КНИЖНИНА: *Ch. Diehl*, L'origine du régime des thèmes dans l'empire byzantin, Paris, 1896 = Études byzantines, Paris, 1905, p. 276—292. — *Ф. И. Успенский*, Военное устройство византийской империи, ИРАИК VI (1900), стр. 154—207. — *E. Stein*, Zur Entstehung der Themenverfassung, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart, 1919, p. 117—140. — *Г. Острогорский*, Постанак тема Хелада и Пелопонез, Зборник радова САН XXI, Византолошки институт I (1952), стр. 64—77. — *Я. Ферлуга*, Ниже војно-административне јединице тематског уређења. Прилог изучавању тематског уређења од VII до X века, Зборник радова САН XXXI, Византолошки институт II (1953), стр. 61—98. — *G. Ostrogorsky*, Sur la date de la composition

du Livre des Thèmes et sur l'époque de la constitution des premiers thèmes d'Asie Mineure, Byzantion XXIII (1953), p. 31—66. — *A. Pertusi*, Nuova ipotesi sull'origine dei temi bizantini, Aevum XXVIII (1954), p. 126—150. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 384—386.

В съчинението си „За управлението на държавата" (De administrando imperio), което е известно и под името „За народите" (*Περὶ ἐθνῶν*), Константин Багренородни дава съвети на своя син Роман относно външната политика на империята. Той дава редица сведения за произхода, за начина на живот и за държавното устройство на народите и племената, с които Византия била в допир. В това съчинение се съдържат ценни сведения за българската история, особено за българо-сръбските отношения през втората половина на IX и първата четвърт на X в., за войните между България и Византия по времето на Симеон, за участието на чужди племена като съюзници на Византия срещу България и др.

За написването на De administrando imperio Константин Багренородни е използувал хрониките на Теофан, Георги Монах, Продължителя на Теофан, а така също официални документи, предания и др. Той се отнесъл почти безкритично към изворите, от които се ползувал, поради което сведенията му не винаги са достоверни и в съчинението му се срещат грешки и неточности.

РЪКОПИС: P = Cod. Parisin. gr. 2009 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: *Constantinus Porphyrogennitus*, De thematibus et de administrando imperio, ed. Bonn. 1840. — *Constantine Porphyrogenitus*, De administrando imperio, ed. Gy. Moravcsik — R. J. H. Jenkins, Budapest, 1949. Дадените тук откъси са взети от последното издание.

КНИЖНИНА: *М. С. Дринов*, Заселение Балканского полуострова славянами, Чтения в Имп. Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете 1872, кн. IV = Съчинения на М. С. Дринов, I. София, 1909, стр. 139—316. — *Същият*, Южные Славяне и Византия в X веке, Чтения в Имп. Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете, 1875, кн. III = Съчинения на М. С. Дринов, I, София, 1909, стр. 365—520. — *V. N. Zlatarski*, Die Besiedlung der Balkanhalbinsel durch die Slaven, Revue internationale des Études Balkaniques II (1936), pp. 358—375. — *M. Laskaris*, La rivalité bulgaro-byzantine en Serbie et la mission de Léon Rhabdouchos (1917) (Constantin Porphyrogénète, De adm. imp. chap. 32), Revue Historique du Sud-Est Européen XX (1943), pp. 202—207 = Deux notes sur le règne de Syméon de Bulgarie, Wetteren, 1952, pp. 14—20. — *Г. Острогорскиј*, Лав Равдух и Лав Хиросфакт, САН, Зборник радова XLIV Византолошки институт, III (1955), стр. 29—36.

В съчинението си „За церемониите" авторът описва подробно церемониала във византийския двор. За написването му той използувал други съчинения от този род, като включил изцяло „Клиторология" на Филотей от 899 г. Важни за нас са сведенията за българо-византийските отношения по времето на цар Петър и за мястото, което било отреждано на българските пратеници във византийския двор, за някои български титли и др.

РЪКОПИС: L = Cod. Lipsiensis gr. I 17 (XII s.). За един новооткрит ръкопис съобщават *C. Mango — J. Ševčenco*, A new manuscript of the De Cerimoniis Dumbarton Oaks papirs, pp. 247—249.

ИЗДАНИЯ: Constantini Porphyrogeniti imperatoris de cerimoniis aulae Byzantinae libri duo, ed. Bonn. 1829—1830. — *A. Vogt*, Constantin VII Porphyrogénète, Le Livre des cérémonies I—II, Paris, 1935—1940. Текстовете, дадени тук, са взети от Бонското издание.

КНИЖНИНА: *Д. Ф. Беляев*, Byzantina. Очерки, материалы и заметки по византийским древностям I—II (= Записки Русского Археологического Общества V—VI, СПб 1891—1893); III (= Записки Классического Отдела Русского Археологического Общества IV, 1907, стр. 1—188). — *I. B. Bury*, The Imperial Administrative System in the Ninth Century with a Revised Text of the Kletorologion of Philotheos, London, 1911. — *В. Н. Златарски*, Кои са били вътрешни и външни боляри? Юбилеен сборник в чест на С. С. Бобчев, София, 1921, стр. 45—57. — *V. Beševliev*, Der Titel, *κανάρτι κεῖνος*, BZ XXXII (1932), pp. 13—15. — *Fr. Dölger*, Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers, Сборник в памет на проф. П. Ников, София, 1940, стр. 219—232 — Byzanz und die europäische Staatenwelt, Ettal, 1953, p. 183—196. — *Mango—Ševčenco*, op. cit., p. 247. — *R. Guilland*, Études sur l'histoire administrative de l'empire byzantin: Proconsul *ἀνθύπατος*), Revue des Études Byzantines, XV (1957), p. 5—41. *Idem*, Autour du livre des Cérémonies. Le Grand Palais. Les quartiers militaires. Byzantinoslavica XVII/1 (1956), p. 58—97.

CONSTANTINI PORPHYROGENITI

I. DE THEMATIBUS

1. De militibus ex Armenia contra Bulgaros pugnantibus

Ὅτε δὲ ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ γιγαντοειδὴς Ἀρμένιος, ὁ τῆς Ἀγγουρίνης τῆς Λαικαστρίας γαμβρός, ὁ μακρόχειρ ἐκεῖνος καὶ περιδέξιος, ὃν κατὰ τὴν τῶν Ἀρμενίων διάλεκτον Ἀζῶτον ἐκάλουν, — ἐκεῖνος γὰρ ἐλθὼν πρὸς μακαρίτην καὶ ἅγιον μου πατέρα, εἴτε ὡς πρόσφυξ εἴτε ὡς φίλος οὐκ οἶδα, ἐκεῖνος εἶχε θεράποντα τὸν χθὲς καὶ πρὸ μικροῦ τελευτήσαντα, Μελίαν λέγω τὸν περιβόητον, ὃς καὶ συνεστράτευσεν αὐτῷ πρὸς τὸν δυστυχέστατον πόλεμον, τὸν τοῦ Βουλγάρου λέγω. Τοῦ γοῦν Ἀρμενίου πεσόντος ἐν τῷ προλεχθέντι πολέμῳ πρὸς Συμεῶνα τὸν ἀθεώτατον Βούλγαρον — ἦν γὰρ ἐξάρχων τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τῶν καλουμένων ἐξκουβίτων — ὅτε καὶ Θεοδόσιος ὁ πρωτοβεστιάριος τοῦ μακαρίου μου πατρὸς ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἠφαντώθη καὶ γέγονεν ἄδηλος (12, p. 75, 5—15).

2. De thematibus Occidentis, seu Europae

1. *Πρῶτον θέμα τὸ ἐπὶ τῆς δύσεως Εὐρώπης κείμενον γῆς, τὸ ὀνομαζόμενον Θρακῷον, ἐν ᾧ τὸ Βυζάντιον ἵδρυται καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων βασίλειον*

Δίκαιόν ἐστι προκατάρχειν τῆς Εὐρώπης γῆς τὸ Βυζάντιον, τὴν νῦν οὖσαν Κωνσταντινούπολιν, ἐπεὶ καὶ πόλις ἐστὶ βασιλεύουσα τοῦ τε κόσμου παντὸς ὑπέρχουσα ὡς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ βασιλέως τὴν ἐπωνυμίαν κληρονομήσασα· ἀρχὴν δὲ τῆς Εὐρώπης ἐγὼ τίθημι, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον τῆς Θρᾴκης ἐστὶ μέρος τὸ κάλλιστον τε καὶ τιμιώτατον. τὸ τοίνυν θέμα τῆς Θρᾴκης ἄρτι τὴν θέσιν καὶ τὴν ὀνομασίαν ἔλαχε θέματος, ἀφ᾽οὗ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος τὸν Ἴστρον ποταμὸν διεπέρασεν. ἐπεὶ πρότερον εἰς βασιλείας διττὰς διῄρητο· καὶ μαρτυροῦσι αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων,

КОНСТАНТИН БАГРЕНОРОДНИ

I. ЗА ТЕМИТЕ

1. Войници от Армения участвуват във войната срещу българите

Онзи едър, и подобен на великан арменец, зет на Ангурина от Лекастрия, дългорък и ловък, наричан на арменски език Ашот, отишъл при блаженопочившия и свет мой баща[1] — не зная дали като беглец или като приятел. Той имал един прислужник, който бил починал неотдавна — именно прочутият Мелиас — и който отишъл заедно с него на твърде злополучната война, а именно войната с Българина[2]. И така в споменатата война срещу най-безбожния българин Симеон[3], арменецът паднал (той бил началник на императорския отред на така наречените екскувити). В същата война изчезнал и повече не бил видян и Теодосий, протовестиарият[4] на блаженопочившия ми баща.

2. За темите на Запад или на Европа

Първата тема[5], която се намира на запад в земята на Европа, се нарича Тракийска тема. В нея е разположен Византион, който е и столицата на ромеите

Справедливо е Византион, сегашният Константинопол, да стои начело на европейската земя, понеже той е столица на целия свят, като град, който е наследил името на великия император Константин[6]. А аз го поставям начело на Европа, защото самият Византион е най-хубавата и най-ценна част на Тракия. В същност Тракийската тема неотколе е получила положението и званието на тема, [именно] откогато племето на българите преминало р. Истър, защото по-рано тая тема била разделена между две царства. За това свидетелствуват и самите названия на

[1] Византийският император Лъв VI. [2] Тук се загатва за войната между България и Византия през 894—896 г. За тази война вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 283—320. [3] Българският цар Симеон. [4] Протовестиарий (*πρωτοβεστιάριος*) — началник на императорския гардероб, в който освен облеклото се пазело всичко необходимо за всекидневния живот на императора — разни блюда, лампи и др. Въпреки че нямал голям ранг, протовестиарият бил един от доверените лица на императора. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 130. [5] Тема (*θέμα*) се наричала войсковата част, която се набирала от дадена област, и самата област. Темната организация била създадена във Византия през VII в., като нейните начеики се появили още през VI в. Тя била въведена с цел да се засили отбранителната мощ на империята, която трябвало да се справя с многобройни врагове (араби, славяни и др.). Всяка тема излъчвала войскова единица обикновено от около 10 хиляди войници. Начело на темите стоели стратези, друнгарии, катепани и др. Темите според своята важност били няколко вида. Имало сухопътни и морски теми. Първоначално имало няколко теми, които обхващали голяма територия, постепенно обаче броят на темите растял за сметка на тяхната големина. За темите вж. *E. Stein*, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart, 1919, S. 117—140. — *G. Ostrogorsky*, Sur la date de la composition du Livre de Thêmes et sur l'époque de la constitution des premiers thêmes d'Asie Mineure, Byzantion XXIII (1953). — *Bréhier*, Les institutions, p. 352—366. [6] Сиреч Константин Велики (304—337).

ἥ τε Μεσημβρία καὶ ἡ Σηλυμβρία, βασιλέων προσηγουρίας ἔχουσαι πόλεις πρὶν ἢ τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν αὐξηθῆναί τε καὶ διαδραμεῖν πάντα τὰ τοῦ κόσμου πληρώματα. ἀφ᾽οὗ γὰρ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ τὴν ἑαυτῆς σαγήνην ἐξήπλωσεν εἰς πάντα τὰ τοῦ κόσμου τέρματα, πάντας ὡς εἰπεῖν διεσκέδασε καὶ μετεσκεύασεν εἰς μίαν ἀρχὴν καὶ ζυγὸν ἠνάγκασε τελεῖν ἕνα πάντας. ἀρξαμένης δὲ τῆς σαγήνης διασήπεσθαι καὶ διαρρήγνυσθαι, ἄλλως καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ ὀνόματα μετεποιήθησαν. ἐπαρχία δὲ Θράκης ὑφ᾽ἡγεμόνα ἐτέτακτο καὶ ὑπὸ τὸν λεγόμενον κονσιλιάριον, τουτέστι βουλευτήν. Ταῦρος γὰρ ἀντύπατος ἐκράτει τῆς Θράκης ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔχων ὑφ᾽αὐτὸν πόλεις ὑφ᾽ἡγεμόνα καὶ κονσιλιάριον νγ΄. διασαπείσης δὲ τῆς σαγήνης, ὡς εἴπομεν, καὶ τῶν βαρβάρων ἐκπορθησάντων τὰς πόλεις, εἰς μικρὰ τμήματα διῃρέθη ἡ τῆς Θράκης ἀρχή· ἥ τε γὰρ Βουλγαρία καὶ αὐτὸς ὁ Ἴστρος καὶ τὸ περιώνυμον ὄρος τὸ διῆκον ἄχρι τοῦ Πόντου, τὸ καλούμενον Αἷμος, τῆς Θράκης εἰσὶ μέρη, νυνὶ δὲ ἀλλότρια χρηματίζουσι. τὸ δὲ τῆς Θράκης θέμα ὑπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντινουπόλεως ἐτέτακτο καὶ εἰς ὑπουργίαν αὐτοῦ ἐχρημάτιζε, καὶ οὐδέπω τις στρατηγὸς ἦν ἐν αὐτῷ. ἀφ᾽οὗ δὲ τὸ θεομίσητον τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἐπεραιώθη εἰς τὸν Ἴστρον ποταμόν, τότε καὶ αὐτὸς βασιλεὺς ἠναγκάσθη διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σκυθῶν καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων εἰς θέματος τάξιν ἀγαγεῖν αὐτὸ καὶ στρατηγὸν ἐν αὐτῷ χειροτονῆσαι. ἐγένετο δὲ ἡ τῶν βαρβάρων περαίωσις ἐπὶ τὸν Ἴστρον ποταμὸν εἰς τὰ τέλη τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν φανερὸν ἐγένετο· πρότερον γὰρ Ὀνογουνδούρους αὐτοὺς ἐκάλουν. Ἡ δὲ Θράκη ὀνομασίαν μὲν ἔσχεν ἀπὸ Θρᾳκὸς βασιλέως τοῦ πάλαι ἐν αὐτῇ τελευτήσαντος· ἢ ἀπὸ Νύμφης Τιτανίδος, ἀφ᾽ἧς καὶ Κρόνου Δόλογκος, ὅθεν τὸ πρῶτον ἔθνος τῶν Θρᾳκῶν Δόλογκοι ὀνομάζονται. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ***[a] τὸ τῶν Δολόγκων ἔθνος τῇ Θράκῃ συναριθμῶν. Ἱεροκλῆς δὲ ὁ γραμματικὸς ὁ γράψας τὸν Συνέκδημον. λέγων οὕτως· „εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν βασιλεά τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι μὲν ξδ΄, πόλεις δὲ ϡλε΄. Ἀρχὴν οὖν τῆς Εὐρώπης τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καὶ τοῦ κόσμου πάντας,

[a] Lac. ind. edd.

градове именно Месемврия и Селимврия — градове, които носят имена на царе, преди Ромейската държава да се разрасне и да обхване всички области на света. Но след като ромейската власт простря мрежата си по всички краища на света, тя, така да се каже, разпръсна всички други (държави), съединявайки ги под една власт, и ги принуди всички да теглят един и същ хомот. А когато тази мрежа започна да гние и да се разкъсва, промениха се впрочем и нещата, и имената им. Провинция Тракия беше подчинена на хегемон[1] и на тъй наречения консилиарий, т. е. съветник. Проконсул Тавър управлявал Тракия при Константин Велики, като имал под властта си 53 града, подчинени на хегемон и консилиарий. Когато мрежата, както казахме, загнила и варварите разрушили градовете, Тракийската област била разделена на малки части. Защото България и самият Истър и прочутата планина, наречена Хемус, която стига чак до Понт,[2] са части на Тракия, но сега вече не спадат към нея. Тракийската тема беше подчинена на императора на Константинопол, намираше се под негово управление и никога в нея нямаше някакъв стратег.[3] Обаче откак богомразният български народ премина реката Истър, тогава и самият император се принуди поради нашествията на скитите[4] и на самите българи да сведе Тракия до степен на тема и да назначи стратег в нея. Преминаването пък на варварите през река Истър стана в края на царуването на Константин Погонат.[5] Тогава стана известно и тяхното име, понеже преди това ги наричали оногундури.[6] Тракия пък е получила името си от цар Тракс, който е умрял някога в тия места, или пък от нимфата Титанида, която от Кронос (родила) Долонкос — оттам и първото племе на траките се нарекло Долонки. За това свидетелствува***, като причислява племето долонки към Тракия. А граматикът Хиерокъл, който е написал Синекдемос***, казвайки така: Всички области и градове, които се управляват от императора на ромеите в Константинопол, са: области 64, а градове 935.[7] И тъй начело на Европа аз поставям царицата на градовете и на

[1] Консилиарий (консуларий) и хегемон били управители на провинции. [2] Т. е. Понт Евксински — Черно море. [3] Стратегът стоял начело на темата и командувал темната войска. Изобщо той се занимавал предимно с военното управление на темата, докато за гражданската администрация бил натоварен да се грижи протонотарият на темата. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 228, 229, 360—362. [4] Вероятно славяните. [5] Византийският император Константин IV Погонат (668—685). [6] Оногундурите са влизали в прабългарския племенен съюз. Прабългарите са известни и под това име (*Οὐννογουνδούρων βουλγάρων*). Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 84—96. — *Ал. Бурмов*, Въпроси из историята на прабългарите, ГСУифф, XLIV (1947/48), кн. 2, история, стр. 31—32. — *Същият*, Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, кн. XXII—XXIII, София, 1948, стр. 304—305; 335—336. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, pp. 218—219. [7] За Синекдемос на Хиерокъл вж. ГИБИ, II, стр. 87—88.

τὴν νέαν Ῥώμην ἐγὼ τίθημι· διὰ τοῦτο καὶ τὸ περὶ αὐτὴν θέμα τὸ καλούμενον Θρᾴκη, τῶν ἐν τοῖς Εὐρώπης μέρεσι θεμάτων πρῶτον τεθείκαμεν, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τῆς πάλαι Βυζαντίδος καλουμένης ἐν τῇ τῶν Θρᾳκῶν ἱδρυνθείσης χώρᾳ. Αὐτὸ δὲ τὸ Βυζάντιον Μεγαρέων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ Βοιωτῶν ἐστὶν ἀποικία, τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλλήνων· διὸ καὶ τῆς τῶν Δωριέων γλώττης ἐν ἐπιστήμῃ τυγχάνουσιν. Εἴπωμεν τοίνυν, ὡς ἡ ἀρχαία τάξις ἐκράτει, καὶ αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν τὰ ὀνόματα.

Ἐπαρχία Θρᾴκης, ἤγουν Εὐρώπης· ὑπὸ κονσιλιαρίων, τουτέστι βουλευτῶν, πόλεις ιδ'· Εὐδοξιούπολις, Ἡράκλεια, Ἀρκαδιούπολις, Βιζύη, Πάνιον, Ὄρνοι, Γάνος, Καλλίπολις, Μήριζος, Σαλτική, Σαυάδα, Ἀφροδισία, Ἄπρως, Κοιλία.

Ἐπαρχία Ῥωδόπης· ὑπὸ τὸν αὐτόν, πόλεις ζ'· Παρθικόπολις, Ἡράκλεια Στρύμνου, Αἶνος, Μαξιμιανούπολις, Σέρραι, Φίλιπποι, Τραϊανούπολις.

Ἐπαρχία Ἐμιμόντου· ὑφ'ἡγεμόνα, πόλει ε[ξ]'· Ἀδριανούπολις, Ἀγχίαλος, Δεβελτός, Πλουτινόπολις, Τζόϊδα.

Ἐπαρχία Θρᾴκης· ὑπὸ κονσιλιάριον, πόλεις ε'· κλίμα Μεστικὸν καὶ Ἀκόντισμα, Φιλιππούπολις, Βερόη, νῆσος Θάσος, νῆσος Σαμοθρᾴκη.

Ἐπαρχία [Μυσίας], ⟨Σκυθίας⟩[a]*· ὑφ'ἡγεμόνα, πόλεις ιε'· Τόμις, Διονυσόπολις, Ἄκραι, Καλλάτις, Ἴστρος, ⟨Κωνσταντιάνα⟩, Ζέλπα, Τρόπαιός, Ἀξιού-*

целия свят — Новия Рим, Константинопол. Затова на първо място от темите на европейските земи поставихме темата около него, наречена Тракия, защото и самият този град, който по-рано се е наричал Византион, е разположен в земята на траките. Самият пък Византион е колония на мегарците, лакедемонците и беотийците, най-древните елини. Поради това и те говорят езика на дорийците. И тъй нека кажем, съгласно със стария ред, и имената на самите области.

Провинция Тракия или Европа, под (управление на) консилиарии, т. е. съветници, има 14 града: Евдоксиупол,[1] Иракдея,[2] Аркадиопол,[3] Виза, Панион,[4] Орни,[5] Ганос,[6] Калипол,[7] Миризос,[8] Салтика,[9] Савада,[10] Афродизия,[11] Апрос,[12] Килия.[13]

Провинция Родопа, под нея (има) седем града: Партикопол,[14] Хераклея на Стримон,[15] Енос, Максимианопол,[16—17] Серес, Филипи,[18] Траянупол.[19—20]

Провинция Хемимонт, под (управлението на) дукс (има) шест града: Адрианопол,[21] Анхиало,[22] Девелт,[23] Плутинопол,[24] Цоид[25].

Провинция Тракия, под (управлението на) консилиарий (има) пет града: Клима Местикон[26] и Акontисма,[27] Филипопол,[28] Верoя[29], остров Тасос, остров Самотраки.

Провинция [Мизия] ⟨Скития⟩, под (управлението на) хегемон (има) 15 града: Томи,[30] Дионисопол,[31] Акре,[32] Калатис,[33] Истрос,[34] Константиана,[35] Зелпа,[36] Тропеум,[37] Аксио-

a *Μυσίας seclusit, Σκυθίας addidit Pertusi.*

1 Евдоксиупол — днешният гр. Силиврия. Старото име на града било Salambria или Selymbria. Бил наречен Евдоксиупол в чест на Евдоксия, жената на император Аркадий (395—408). 2 Хераклея — дн. Ерегли. Старото име на града било Perinthus. Бил наречен Хераклея в началото на IV в. Срв. ГИБИ, II, стр. 88, бел. 4. 3 Аркадиопол — дн. Люле Бургас. Старото име на града било Bergule. Бил наречен Аркадиопол в чест на император Аркадий. 4 Панион — дн. Панизо. През IV в. градът е носел името Теодосиопол в чест на император Теодосий I (379—395). Вж. *A. H. M. Jones*, The Greec City from Alexander to Iustinian, Oxford, 1940, p. 381, n. 34. — ГИБИ, II, стр. 88 бел. 6. 5 Орни — до дн. нос Коджабурун. В античността градът е бил известен под името Castellum Bornos, пак там, стр. 88, бел. 8 6 Ганос — дн. Газикьой (Ганохора) на 15 км северно от Родосто. 7 Калипол — дн. Галиполи. 8 Миризос — при дн. Чаталтепе. 9 Салтика — дн. Силтикьой. 10 Савада или Савсадия — дн. Кавак. 11 Афродизия — дн. Авраша, на 8 км западно от Кавак. Срв. ГИБИ, II, стр. 88, бел. 8. 12 Апрос-Кермиен, дн. Айнарджик (Инеджик), Срв. ГИБИ, II, стр. 88, бел. 9. 13 Килия — Килитбахар, в Източна Тракия. 14 Партикопол или Парикопол (*Παρθικόπολις, Παροικόπολις*) — дн. Нигрита. 15 Хераклия на Стримон (Хераклея Стримонска), среща се още и под името Heracleia Santica — дн. Зервохори. 16—17 Максимианопол — дн. Месинкалеси до Гюмюрджина. Старото име на града е Порсуле. Наречен бил Максимианопол в началото на IV в. 18 Филипи — днес развалини между Драма и Кавала. Старото име на града било *Κρηνίδες*. За Филипи вж. *P. Lemerle*, Philippes et la Macedoine Orientale à l'époque chrétienne et byzantine, Paris, 1945. 19—20 Траянупол — Лъджакьой (Терма Лутра), южно от Фере. Траянупол бил построен от император Траян на мястото на стария град Дориск. Вж. *В. Велков*, Градът в Тракия и Дакия, София, 1959, стр. 103 и бел. 8. 21 Адрианопол — дн. Одрин. Градът бил наречен Адрианопол в чест на император Адриан (117—138). Тракийското му име е Uscudama. Наричал се и Орестиада (Orestias). 22 Анхиало — дн. Поморие. 23 Девелт — дн. с. Дебелт, Бургаско. 24 Плотинопол — при Димотика. Вж. ГИБИ, II, стр. 89, бел. 8. — *Велков*, Градът в Тракия и Дакия, стр. 97. 25 Цоида — не е локализиран досега. Според *Г. Баласчев*, ИРАИК, IV, 2 (1899), стр. 212—213, градът се намирал около Анхиало. 26 Клима Местикон — област край р. Места. 27 Акontисма — проход при устието на р. Места. Подробности вж. в ГИБИ, II, стр. 92, бел. 3. 28 Филипопол — дн. Пловдив. 29 Верoя — дн. Стара Загора. 30 Томи — близо до дн. Кюстенджа. 31 Дионисопол дн. Балчик. По-старото име на Дионисопол е *Κρουνοί*. 32 Акре — при дн. село Нанево до нос Калиакра. 33 Калатис — дн. гр. Мангалия. 34 Истрос — дн. Истрос, бившето Каранасуф в Северна Добруджа. Срв. ГИБИ, II, стр. 90. 35 Константиана — дн. Кюстенджа. 36 Зелпа — т. е. Зелдепа или Залдапа — неуточнено, вж. ГИБИ, II, стр. 90. 37 Тропей (Tropaeum Traiani) — дн. Адамклисе.

πολις, Καπίδαβα, Κάρσος, Τρόσμις, Νοβιόδουνος, Αἴγισσος, Ἁλμυρίς.

Ἕως ὧδε τὸ τῆς Θρᾴκης θέμα κατὰ τὸν Ἱεροκλέος Συνέκδημον, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ τῆς Μακεδονίας θέμα, ὃ ὑπὸ τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν ἐκεῖσε τοποθεσίαν τέτακται. ἄρχεται οὖν οὕτως·

2. Δεύτερον θέμα Μακεδονίας

Μακεδονία ἡ χώρα ὠνομάσθη ἀπὸ Μακεδόνος τοῦ Διὸς καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος, ὥς φησιν Ἡσίοδος ὁ ποιητής·

Ἡ δ' ὑποκυσσαμένη Διὶ γείνατο τερπικεραύνῳ
υἷε δύω, Μάγνητα, Μακεδόνα θ' ἱππιοχάρμην,
οἳ περὶ Πιερίην καὶ Ὄλυμπον δώματ' ἔναιον.

Ἄλλοι δέ ἀπὸ Μακεδόνος τοῦ Αἰόλου, ὡς Ἑλλάνικος, Ἱερειῶν πρώτη τῶν ἐν Ἄργει· „ἐκ Μακεδόνος (τοῦ) Αἰόλου, ⟨ἀφ'⟩οὗ νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνοι μετὰ Μυσῶν τότε οἰκοῦντες". Λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα Μάκετα, ὡς Μαρσύας ἐν πρώτῳ Μακεδονικῶν· „καὶ τὴν Ὀρεστείαν δὲ Μάκεταν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνος". Ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην Μακεδονίαν Μακετίαν οἶδεν ὀνομαζομένην Κλείδημος ἐν πρώτῳ Ἀτθίδος· „καὶ ἐξῳκίσθησαν ὑπὲρ τὸν Αἰγιαλὸν ἄνω τῆς καλουμένης Μακετίας". Οἱ δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεύσαντες ἀπογόνους ἑαυτοὺς Ἡρακλέους ὀνομάζουσιν, Ἡρακλέους ἐκείνου τοῦ βουφάγου καὶ λεοντοφόνου τυγχάνοντος, οὗ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ μέγεθος καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸν χαρακτῆρα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ὁ ὁλκοῦς ἀνδριὰς ἀπεμάξατο· ὃς ἦν Ἀλκμένης Ἀμφιτρύωνος υἱός, ὡς Ἕλληνες ψευδολογοῦσι τοῖς γράμμασι· διὸ καὶ ἀντὶ ταινίας καὶ στέμματος καὶ πορφύρας βασιλικῆς τῷ δέρματι τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος ἑαυτοὺς ταινοῦσι· καὶ στέμμα τοῦτο καὶ κόσμον ἡγοῦνται, καὶ ὑπὲρ πάντα λίθον καὶ μάργαρον τούτῳ ἐγκαλλωπίζονται· καὶ μάρτυς ἀξιόπιστος αὐτὸ τὸ νόμισμα τοῦ Μακεδόνος Ἀλεξάνδρου τοιαυτῇ εἰκόνι καλλοπιζόμενον. Ἐ(π)εκράτησε δὲ ἡ βασιλεία τῶν Μακεδόνων ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ τρίτου υἱοῦ Ἡρακλέους Καρανοῦ προσαγορευμένου, αὐξηθεῖσα δὲ ἀπὸ Φιλίππου τοῦ πατρὸς Ἀλεξάνδρου, μεγαλυνθεῖσα δὲ καὶ ὑπερφυὴς γενομένη καὶ

пол,[1] Капидава[2], Карпос[3], Тросмис,[4] Новиодунум,[5] Егисос,[6] Алмирис.[7]

Дотук е Тракийската тема според Синекдемос на Хиерокъл. След това (идва) Македонската тема, която спада под Илирик и неговата област. Тя започва така:

2. Втора тема Македония

Провинция Македония е получила името си от Македон, син на Зевс и на Тия, дъщерята на Девкалион, както казва поетът Хезиод.[8]

Тя, като заченала, родила на Зевс Гърмовержец двама сина, Магнит и отличния ездач Македон, които се заселили около Пиерия[9] и Олимп.

Други пък (мислят), че Македония се нарекла така (от сина) на Еол[10] Македон, както казва Хеланик[11] в първата книга на „Тайнствата в Аргос": „от Македон (син на) Еол, по чието име се наричат македонците, живущи тогава сами с мизите."

Казва се, че Макета е част от Македония. Както твърди Марсий[12] в първа книга на (своята) „Македонска история": „и Орестия[13] наричат Макета от Македон". Но и Клидем[14] в началото на „История на Атика" известява, че цяла Македония се наричала Макетия: „И се преселили през Егиал[15] над така наречената Макетия." Царете на Македония се наричат потомци на Херакла, онзи бикоядец и лъвоубиец Херакъл, чийто образ, величие и цялата му външност изобразява медната статуя на Хиподрома. Той бил син на Алкмена и Амфитрион, както се разказва в елинските легенди. Затова вместо с ленти, корона и царска багреница си покриват главата с кожа от лъвска глава — те смятат това за корона и украшение и се кичат с него повече, отколкото с всякакви скъпоценни камъни и бисери. Достоверно свидетелство за това е златната монета на Александър Македонски,[16] украсена с подобно изображение. Македонското царство започнало да се издига при третия син на Херакла, наречен Каран, било засилено от Филип,[17] бащата на Александър, станало велико и ог-

[1] Аксиопол — дн. Хиног при Черна вода. [2] Капидава — дн. Калакьой. [3] Карпос (*Κάρπος*) или *Κάρσος* — днешно Хърсово. [4] Тросмис — дн. Иглица. [5] Новиодунум — дн. Исакча. [6] Егисос — дн. Тулча. [7] Алмирис — Запоройени. [8] Хезиод — древногръцки поет, живял през VIII в. (750—700 г.) пр. н. е. [9] Пиерия — планина в Тесалия. Вж. *D. Detschew*, Die trakische Sprachreste, Wien, 1957, p. 367—368. [10] Еол — митическа личност, владетел на остров Еолия, повелител на ветровете. [11] Хеланик — древногръцки периегет, съвременник на Херодот и Тукидид. Хеланик обходил цяла Елада и събрал митологически и исторически материал. [12] Марсий — съвременник и приятел на Александър Македонски. Написал историческо съчинение „*Μακεδονικά*" в 10 книги и „*Ἀλεξάνδρου ἀγωγή*". [13] Орестия — старото име на Одрин. [14] Клидем (*Κλείδημος* или *Κλειτόδημος*) — древногръцки писател, живял през IV в. пр. н. е. Написал е история на Атина от най-старо време. [15] Егиал (*Αἰγιαλός*) — старото име на Пелопонес. [16] Македонският цар Александър Велики (336—323 пр. н. е.). [17] Филип II Македонски (359—336 пр. н. е.).

τῶν ἄκρων τῆς γῆς αὐτῶν ἐπιψαύσασα ἐπ'αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων, καταλήξασα δὲ εἰς Περσέα τὸν Φιλίππου, ὥστε καὶ αὐτὸ ἀποβαλεῖν τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα· αἰχμάλωτος γὰρ αὐτὸς ὁ Περσεὺς μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων, ἡττηθεὶς ὑπὸ Αἰμιλίου ἀνθυπάτου καὶ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Ῥώμην ἀπήχθη δέσμιος καὶ πάντα τὰ τῆς βασιλείας τῶν Μακεδόνων ἐπίσημα, ὥστε ἀπὸ βασιλείας εἰς ἐπαρχίαν τὸ σχῆμα μεταβαλεῖν καὶ νῦν εἰς θέματος τάξιν καὶ στρατηγίδος αὐτὴν καταλῆξαι.

Ἐπαρχία Μακεδονίας (α')· ὑπὸ κονσιλιάριον, πόλεις λ[β]'. Θεσσαλονίκη, Πέλλη, Εὔρωπος, Δίος, Βέρροια, Ἐορδαία, Ἔδεσσα, Κέλλη, Ἀλμωπία, Ἡράκλεια Λάκκου, Ἀντανία, Γέμινδος, Νικεδῆς, Διόβουρος, Ἰδομένη, Βράγυλος, Πρίμανα, Μαρώνεια, Ἀμφίπολις, Νεάπολις, Ἀπολλωνία, Τόπειρος τὸ νῦν Ῥούσιον, Νικόπολις, Ἰθάπολις, Ἄκανθος, Κερεόπυργος, Βέρπη, Ἄραλος, Διοκλητιανούπολις, Σεβαστόπολις.

Ἐπαρχία Μακεδονίας ⟨β'⟩, ὑφ'ἡγεμόνα, πόλεις η', Στόλοι, Ἄργος, Εὔστραϊον, Πελαγονία, Βάργαλα, Κελαινίδιον, Ἁρμονία, Ζάπαρα.

Ἐπαρχία Θεσσαλίας· ὑπὸ τὸν αὐτόν, πόλεις ιζ', Λάρισσα, Δημητριάς, Θῆβαι, Ἐχιναιός, Λάμια, Τρίκη, Γόμφοι, Ὑπάτη, αἱ νῦν λεγόμεναι Νέαι Πάτραι, Μητρόπολις, Καισάρεια, Φάρσαλος, Βουραμίνσιος,

ромно, като достигнало края на земята при Александър и неговите приемници. То престанало да съществува при Персей,[1] сина на Филип,[2] и загубило и достойнството на на царство. Защото Персей бил победен от римския военачалник, проконсул Емилий [Павел], пленен с жена си и децата си и отведен в Рим окован, заедно с всички знаци на македонското царство.[3] Така Македония от царство се превърнала в провинция, а сега е стигнала до положението на тема и стратегия.

Провинция Македония Първа под консилиарий, (има) 30 [32] града: Тесалоника,[4] Пела,[5] Европ,[6] Диос,[7] Верия,[8] Еордей,[9] Едеса,[10] Келл,[11] Алмопия,[12] Хераклея Лак,[13] Антания,[14] Геминд,[15] Никедис,[16] Диовур,[17] Идомена,[18] Врагил,[19] Примана,[20] Марония,[21] Амфипол,[22] Неапол,[23] Аполония,[24] Топир — сега Русион,[25] Никопол,[26] Итапол,[27] Акант,[28] Кереопирг,[29] Верпи,[30] Арал,[31] Диоклетианупол,[32] Севастопол.[33]

Провинция Македония Втора под управлението на (хегемон) има 8 града: Столи,[34] Аргос,[35] Евстрейон,[36] Пелагония,[37] Варгала,[38] Келенидий,[39] Армония,[40] Запара.[41]

Провинция Тесалия, под същия (има) 17 града: Лариса, Димитриада, Тива, Ехиней,[42] Ламия, Трики,[43-44] Гомфи,[45] Ипати,[46] така нареченото сега Нови Патре, Митрополия, Кесария,[47] Фарсала, Бурамин-

---

1 Последният македонски цар Персей (179—168 пр. н. е.). 2 Македонският цар Филип V (221—179 г. пр. н. е.). 3 Загатва се за битката при Пидна в 168 г. пр. н. е., след която Македония била покорена от римляните. 4 Тесалоника, дн. Солун. За името и за историята на града вж. ГИБИ, II, стр. 90, бел. 9. 5 Пела — столицата на старата македонска държава. Развалините ѝ се намират при с. Постол, Ениджевардарско. 6 Европ — дн. с. Бозаджи. 7 Диос — дн. Диос при Малатрия. 8 Верия — дн. Бер (Караферия). 9 Еордея — дн. Моранли (Риаки), Кожанско. 10 Едеса — дн. гр. Воден. 11 Келла — неуточнено. За неговото локализиране са изказани различни мнения. Вж. ГИБИ, II, стр. 91, бел. 3. 12 Алмопия — Мъглен, покрайнина северно от Воден. 13 *Ἡράκλεια Λάκκου* или *Λαόκου* — дн. Лерин. 14 Антания — неизвестно. 15 Гcritical Геминдос — неизвестно. 16 Никедис или Никея — може би дн. Велушина, Битолско. 17 Диовур — днешният Дойран. 18 Идомена — Милетково при Мировци, Гевгелийско. 19 Врагил — вероятно Верги, Нигритско. 20 Примана — дн. Корфовуна (Йенимахле), Нигритско. 21 Стар град, дн. село със със същото име близо до Гюмюрджина 22 Амфипол — Амфиполи (Неохори). 23 Неапол— дн. гр. Кавала. 24 Аполония — Полина, южно от езерото Волве. 25 Топир (Русион) — В същност Топир и Русион са два различни града : първият се намирал при устието на р. Места, а вторият се отъждествява с днешното Руськьой или с Кешан в Източна Тракия. Срв. ГИБИ, II, стр. 89. 26 Никопол — Nicopolis ad Nestum — днешният гр. Гоце Делчев. 27 Итапол — *Ἰθάπολις* вероятно вм. *Νεάπολις* — дн. Кавала. 28 Акант — Предполага се, че се е намирал близо до Йерисо в Атонския полуостров. 29 Кереопирг — *Κεραιόπυργος*— крепост близо до Гюмюрджина. 30 Верпи — дн. с. Копач, Нигритско. 31 Арал — неуточнено. 32 Диоклетианопол — дн. Арменово (Арменохорион) при Хрупища. 33 Севастопол — нелокализиран. 34 Стоби (*Στόλλοι*) — дн. Пустоградско при Градско. 35 Аргос — Стариград, Велешко. 36 Евстрайон (*Εὔστραῖον*) се е намирал вероятно по горното течение на р. Струмица. 37 Пелагония — дн. Битоля. Градът се наричал още Хераклея Линкестийска. През средновековието той е известен с името *Βουτέλις*, а по-късно бил наречен Манастир. Вж. ГИБИ, II, стр. 92, бел. 5. 38 Варгала — при с. Карабинци, Щипско. Вж. *Ив. Венедиков*, Варгала: Разкопки и проучвания I, София, 1948, стр. 82 и сл. 39 Келенидион — неуточнено. Според *E. Honigmann*, Le Synecdèmos d'Hiéroclès et l'Opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles, 1939, p. 16, 10 то е *Κλείδιον* (ключ), с. Ключ. 40 Армония — неуточнено. 41 Според *E. Honigmann*, Le Synecdèmos, s. v., Запара се отъждествява с дн. с. Цапарево, западно от Битоля. Според *Йордан Иванов*, Северна Македония, София, 1906, стр. 59, Запара се намирала в областта на Брегалница. 42 Ехиней (*Ἐχιναιός*) — дн. Ежево. 43—44 Трики— дн. Трикала. 45 Гомфи — крепост, при Мусаки. 46 *Ὕπατα* — дн. Хипата. 47 Кесария — Кесария, Кожанско.

Σάλτος, Ἰ[ωανν]ούβιος, νῆσος Σκίαθος, νῆσος Σκέπολα, νῆσος Πεπάρηθος.

Ἕως ὧδε τὸ θέμα Μακεδονίας.

сий,[1—2] Салтос,[3] Йоанувий,[4] остров Скиат, остров Скепола,[5—6] остров Пепарит.[7]

Дотук е темата Македония.

3. *Τρίτον θέμα Στρύμονος*

Τὸ δὲ θέμα τοῦ Στρυμόνος τῇ Μακεδονίᾳ συντέτακται, καὶ οὐδαμοῦ τούτου λόγος ἐστὶ περὶ θέματος, ἀλλ᾽εἰς κλεισούρας τάξιν λελόγισται· καὶ Σκύθαι αὐτὸ ἀντὶ Μακεδόνων διανέμονται, Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου ἐκ τοῖς ὄρεσι τοῦ Στρυμόνος καὶ ταῖς διαβάθραις τῶν κλεισουρῶν τούτους ἐγκατοικίσαντος.

3. Трета тема Стримон

Темата Стримон е съединена с Македония и за нея никак не се говори като за тема, но тя се смята като клисура.[8] Вместо с македонци тя е населена със скити,[9] които Юстиниан Ринотмет[10] поселил в планините на Стримон и в проходите на клисурите.

4. *Τέταρτον θέμα Θεσσαλονίκη*

Τὸ δὲ νῦν εἰς θέματος τάξιν χρηματίζον Θεσσαλονίκη καὶ αὐτὸ Μακεδονίας μέρος τυγχάνει. καὶ ἵνα μὴ λέγω τοὺς ἔξωθεν καὶ παλαιοὺς τοῦ τοιούτου μάρτυρας πράγματος, ἀξιόχρεως μάρτυς ὁ ἅγιος τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολος Παῦλος, Μακεδονίαν ταύτην ἀποκαλῶν· γράφει δ᾽οὕτως „παρόντος ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνος Θεσσαλονικέως·“ ἡ γὰρ Θεσσαλονίκη μητρόπολίς ἐστι τῆς Μακεδονίας. ἀλλὰ καὶ Ἱεροκλῆς ὁ γραμματικὸς ἐν ταῖς μακεδονικαῖς αὐτὴν τέθεικε πόλεσιν. Ἔχει δὲ τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· Φίλιππος ὁ Ἀμύντου Θεσσαλοὺς ἐκεῖ νικήσας τῇ θυγατρὶ καὶ τῇ πόλει ὁμωνύμως τὸ ὄνομα ἔθετο (pp. 84, 1—89, 9).

4. Четвърта тема Тесалоника

Тесалоника, която сега се смята за тема, също е част от Македония. И за да не изброявам чуждите и стари свидетели относно това, достатъчен свидетел е светият апостол на Христа Павел, който нарича (тази страна) Македония. Защото той пише така: „С нас беше Аристарх, македонец от Тесалоника.“ И наистина Тесалоника е главен град на Македония. Но също и писателят Хиерокъл поставя този град между македонските градове. (Градът) е получил наименованието си по следната причина: синът на Аминта Филип,[11] като победил там тесалийците, дал същото име и на дъщеря си,[12] и на града. — — —

6. *Ἕκτον θέμα Πελοπόννησος*

. . . *ὕστερον δὲ πάλιν τῶν Μακεδόνων ὑπὸ Ῥωμαίων ἡττηθέντων, πᾶσα ἡ Ἑλλάς τε καὶ ἡ Πελοπόννησος ὑπὸ τὴν τῶν Ῥωμαίων σαγήνην ἐγένετο, ὥστε δούλους ἀντ᾽ἐλευθέρων γενέσθαι.*

6. Шеста тема Пелопонес[13]

. . . По-късно, когато македонците били победени от римляните, цяла Елада и Пелопонес паднали под римско иго и от свободни се превърнали в роби. А цялата стра-

[1—2] Бураминсиос (*Βουραμίνσιος*) — неуточнено. Според *Honigmann*, op. c., p. 16, може би е *Κάμπος Κεραμίσιος* — Керамийско поле. [3—4] Салтос Йовиос (*Σάλτος Ἰόβιος, Ἰωαννούβιος*) — неуточнено. [5—6] Скепола [неуточнено]. [7] Остров Пепарит — античното име на остров Скопелос. Хиерокъл, а след него и Константин Багренородни смятат Скопелос и Пепарит за два различни острова. [8] Клисурата (*κλεῖσουρα*) представлявала малка гранична област. Клисури имало главно в планинските области на Византийската империя. Начело на клисурата стоял клисурарх (*κλεισουράρχης*). Той командувал войските, които имали за задача да охраняват важните планински проходи. Размерът на клисурите бил различен. Някои от по-големите клисури били превръщани в теми. Вж. *Bury*, The Imperial administrative System, p. 146—147. — *A. A. Vasiliev*, Histoire de l'Empire byzantin, Paris 1932, p. 461—462. — *J. Ферлуга*, Ниже военo-административне јединице тематског уређења, Зборник радова, Визант. институт САН, 2 (1953). [9] Тук се загатва за похода на Юстиниан II Ринотмет срещу българите и славяните в Солунската област в 688 г. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 160—161. Според Златарски със скити тук са означени българите на Кубер. [10] Византийският император Юстиниан II Ринотмет (685—695; 705—711) [11] Македонският цар Филип II (359—336 пр. н. е.). [12] Тесалоника била дъщеря на Филип II от една тесалийка. [13] Тема Пелопонес била създадена в началото на IX в. Тази тема била организирана за борба срещу славяните и за тяхното подчиняване под византийска власт. Вж. *Bon*, Le Péloponnèse byzantin, pp. 74, 88—103.

Ἐσθλαβώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος, ὅτε ὁ λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐβόσκετο τὴν οἰκουμένην ὁπηνίκα Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς κοπρίας ἐπώνυμος τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς, ὥστε τινὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μέγα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ, Εὐφήμιον ἐκεῖνον τὸν περιβόητον γραμματικὸν ἀποσκῶψαι εἰς αὐτὸν τουτοὶ τὸ θρυλούμενον ἰαμβεῖον·

Γαρασδοειδὴς ὄψις ἐσθλαβωμένη.

Ἦν δὲ οὗτος Νικήτας ὁ κηδεύσας ἐπὶ θυγατρὶ Σοφίᾳ Χριστοφόρου τὸν υἱὸν τοῦ καλοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἀγαθοῦ βασιλέως (91, 31—42).

на се пославянчила и станала варварска,[1] когато смъртоносната чума моряла цялата вселена, когато Константин Копроним[2] държал скиптъра на ромейската държава. Поради това прочутият писател Евфимий,[3] написал всеизвестния ямб: „Многолик пославянчен образ"[4] и с това осмял едного от Пелопонес, който много се гордеел със своя благороден, а аз бих казал по-скоро долен произход. А този човек бил Никита, който омъжил дъщеря си София за Христофор,[5] сина на прекрасния и добър император Роман.[6]

II. DE ADMINISTRANDO IMPERIO

II. ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА ДЪРЖАВАТА

1. De Patcinacibus et de Bulgaris

Περὶ τῶν Πατζινακιτῶν καὶ τῶν Βουλγάρων

Ὅτι καὶ τοῖς Βουλγάροις φοβερώτερος ἂν εἶναι δόξειεν ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεύς, καὶ ἀνάγκην ἡσυχίας ἐπιτιθέναι τούτοις δύναται, ἐκ τοῦ μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν εἰρηνεύειν, ἐπειδὴ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους οἱ εἰρημένοι Πατζινακῖται πλησιάζουσι, καὶ ἡνίκα βουληθῶσιν ἢ οἰκεῖον κέρδος ἢ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων χάριτι, εὐχερῶς δύνανται κατὰ Βουλγαρίας ἐκστρατεύειν, καὶ ἀπὸ τοῦ περιόντος πλήθους καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν ὑπερνικᾶν αὐτοὺς καὶ ἡττᾶν· διὰ τοῦτο καὶ οἱ Βούλγαροι ἀγῶνα καὶ σπουδὴν διηνεκῶς ἔχουσι τοῦ εἰρενεύειν καὶ ὁμονεῖν μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν· ἐκ τοῦ γὰρ πολλάκις ὑπ' αὐτῶν καταπολεμηθῆναι καὶ παιδευθῆναι τῇ πείρᾳ ἐγνώκασι καλὸν καὶ συμφέρον εἶναι τὸ εἰρηνεύειν ἀεὶ πρὸς αὐτοὺς (5, 3—13, p. 52).

1. За печенегите и за българите

Ромейският император би се сторил поопасен за българите и може да ги принуди да стоят мирни, ако сключи мир с печенегите[7], понеже споменатите печенеги са съседи и на българите. Когато поискат — за своя собствена полза или за угода на ромейския император — те лесно могат да се отправят на поход срещу българите и да ги победят и разгромят с по-голямото си множество и сила. Затова и българите полагат непрестанни усилия и старания да живеят в мир и съгласие с печенегите, понеже от честите им нападения и опустошения от опит се научили, че е добре и полезно да са винаги в мир с тях.

---

[1] По тълкуването на израза *ἐσθλαβώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος* има големи спорове. Мнозинството от учените смятат, че *ἐσθλαβώθη* означава, че Гърция се пославянчила. Вж. *Васильев*, Славяне в Греции, ВВр. V (1898), стр. 404—438; 626—670. — *A. Vasiliev*, Histoire de l'Empire byzantin, I, p. 234. — *K. Ἄμαντος*, Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, I, Ἀθῆναι, 1939, p. 363. — *M. Vasmer*, Die Slaven in Griechenland, Berlin, 1941, p. 15, 173. — *Bon*, Le Péloponèse byzantin, p. 28 sq. Напротив, други учени, предимно гръцки, са на мнение, че се касае изобщо за поробване, като смятат, че думата не е *ἐσθλαβώθη*, а *ἐσκλαβώθη* от *σκλάβος* — роб, т. е. че Гърция била поробена, а не пославянчена. Вж. *C. N. Sathas*, Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Age, Paris 1880—1890, I, p. XXVIII suiv., IV, p. XLII suiv. — *Δ. Γεωργάκας*: BZ, XLI (1941), p. 353. — *Δ. Α. Ζακύθηνος*, Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Ἀθῆναι 1945. — *Fr. Dölger*, Ein Fall slavischer Einsiedelung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert, SBAW, 1952, 1, p. 19—28. [2] Византийският император Константин V Копроним (741—775). Чумната епидемия се разпространила във Византия през 745 г. [3] Кой е този Евфимий, не е известно. [4] *γαρασδοειδής* е по всяка вероятност гръко-славянска дума, от старославянското прилагателно „горазд" — голям, сръчен, хитър, и гръцкото съществително *εἶδος* — външност, външен вид, лик. Следователно *γαρασδοειδής* означава, многолик. Срв. *H. Grégoire*, Une épigramme greco-bulgare, Byzantion IX (1934), p. 799. [5] Христофор бил провъзгласен за съимператор от своя баща Роман Лакапин. През 927 г. неговата дъщеря Мария била оженена за българския цар Петър и в чест на сключения мир била наречена Ирина (от *εἰρήνη* — мир). [6] Византийският император Роман Лакапин. [7] Печенеги — народ от тюркски произход, който през IX в. обитавал земите между Волга и Урал. През X в. печенегите, като воювали с хазарите и източните славяни, се спуснали по на юг и заели южноруските степи — земите между р. Дон и долните течения на Днепър, Буг, и Днестър, чак до Дунав. За печенечите тук вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 87—89. — *Б. Д. Греков*, Киевская Русь, Москва 1949, стр. 450, 457, 458, 462—464.

2. De legatis ab urbe a deo custodita missis in Patcinaciam

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως ἀποστελλομένων βασιλικῶν μετὰ χελανδίων δία τε τοῦ Δανουβίου καὶ Δάναπρι καὶ Δάναστρι ποταμοῦ ἐν Πατζινακία

῞Οτι καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας καθέζεται λαὸς τῶν Πατζινακιτῶν ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ Δάναπρι καὶ Δάναστρι καὶ τῶν ἑτέρων τῶν ἐκεῖσε ὄντων ποταμῶν, καὶ Βασιλικοῦ ἀποστελλομένου ἐντεῦθεν μετὰ χελανδίων δύναται καὶ χωρὶς τοῦ εἰς Χερσῶνα ἀπελθεῖν ἐνταῦθα συντόμως καὶ ταχέως εὑρίσκειν τοὺς αὐτοὺς Πατζινακίτας· οὓς καὶ εὑρὼν μηνύει διὰ ἀνθρώπου αὐτοῦ ὁ βασιλικὸς ἐντὸς τῶν χελανδίων μένων καὶ μετ' ἑαυτοῦ τὰ βασιλικὰ ἐπιφερόμενος καὶ φυλάττων ἐν τοῖς χελανδίοις πράγματα· καὶ κατέρχονται πρὸς αὐτόν, καὶ ὅτε κατέλθωσι, δίδωσι πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλικὸς ἀνθρώπους αὐτοῦ ὄψιδας, καὶ λαμβάνει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν τοιαύτων Πατζινακιτῶν ἑτέρους ὄψιδας, καὶ κρατεῖ αὐτοὺς εἰς τὰ χελάνδια, καὶ τότε συμφωνεῖ μετ' αὐτῶν· καὶ ὅτε ποιήσουσιν οἱ Πατζινακῖται πρὸς τὸν βασιλικὸν τοὺς ὅρκους κατὰ τὰ ζάκανα αὐτῶν, ἐπιδίδωσιν αὐτοῖς τὰς βασιλικὰς δωρέας, καὶ ἀναλαμβάνεται φίλους ἐξ αὐτῶν ὅσους βούλεται, καὶ ὑποστρέφει· οὕτω δὲ χρὴ συμφωνεῖν μετ' αὐτῶν ὥστε, ὅπου ἂν χρεωποιηθῇ αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ποιήσωσι δουλείαν, εἴτε εἰς τοὺς ῾Ρῶς εἴτε εἰς τοὺς Βουλγάρους εἴτε καὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Εἰσὶ γὰρ δυνατοὶ τοῦ πάντας τούτους πολεμεῖν, καὶ πολλάκις κατ' αὐτῶν ἐλθόντες φοβεροί νῦν καθεστήκασιν (8, 1—35, p. 54—56).

2. За императорските пратеници, изпращани от богохранимия град в страната на печенегите с хеландии по река Дунав, Днепър и Днестър

Печенежки народ населява и част от България около Днепър, Днестър и другите реки, които се намират на това място[1]. И така изпращаният оттук с хеландии[2] императорски пратеник може там направо и бързо да намери печенегите и без да отива в Херсон[3]. След като ги намери, пратеникът, без да излиза от хеландиите, праща известие чрез свой човек, като пази при себе си в хеландиите царските дарове. Те идват при него и като се съберат, императорският човек им дава заложници и той също взема от печенегите други заложници, които държи в хеландиите и тогава се договаря с тях. И когато печенегите положат пред императорския пратеник клетва според своите обичаи, той им дава царските дарове, взема от тях колкото иска приятели и се завръща. Но той трябва да сключи с тях такъв договор, че когато потрябват на императора, да му служат срещу русите, срещу българите или турките[4]. Защото печенегите могат да ги надвият всички и понеже често са ги нападали, станали са сега страшни за тях.

3. De Russis Constantinopolim cum monoxilis venientibus

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς ῾Ρωσίας ἐρχομένων ῾Ρῶς μετὰ τῶν μονοξύλων ἐν Κωνσταντινουπόλει

῞Οτι τὰ ἀπὸ τῆς ἔξω ῾Ρωσίας μονόξυλα κατερχόμενα ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσὶ μὲν ἀπὸ τοῦ Νεμογαρδὰς, ἐν ᾧ Σφενδοσθλάβος ὁ υἱὸς ῎Ιγγωρ τοῦ ἄρχοντος ῾Ρωσίας ἐκαθέζετο, εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ

3. За русите, които пристигат с еднодръвки от Русия в Цариград

Еднодръвките, спускащи се от външна Русия[5] в Цариград, са от Новгород[6], в който се беше установил Светослав[7], синът на Игор, княза на Русия. Те са също и от крепостта

---

[1] Тук вероятно се загатва за по-ранишните български владения отвъд Дунав. [2] Тип византийски военен кораб, каран с весла и платна, употребяван извънредно много поради бързината и лекотата си. Хеландиите служели за пренасяне на войски. Вж. *Brèhier*, Les institutions, p. 409—411. [3] Херсон — град в Кримския полуостров. [4] Имат се пред вид вероятно маджарите. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I. pp. 131—145. [5] Под името „Рус" се разбирала територията на Киев и неговите най-близки околности. Останалите земи, подвластни на киевската държава, се наричали „външна Русия". Вж. *П. Н. Третьяков*, Восточнославянские племена, Москва, 1953, стр. 205—214. — *М. В. Левченко*, Очерки по истории русско-византийских отношений, Москва, 1956, стр. 202—210. — *Al. V. Soloviev*, Le nom byzantin de la Russie, S. Gravenhage, 1957, p. 9—15. [6] Немогардас — днешен Новгород. Този град се причислява към „външна Русия". Вероятно *Νεμογάρδας* е погрешно предаване на *Νεογάρδας*. Характерно е предаването на втората част на думата с *γάρδας* (от българското град, а не от руското город), което издава влияние на старобългарски език. Вж. *А. А. Шахматов*, Введение в курс истории русского языка. I. Исторический процес образования русских племен и наречий, Петроград, 1916, стр. 81, 86, 89. — *Б. Д. Греков*, История культуры древней Руси, Москва, 1948, стр. 189. 201. — *Третьяков*, Восточнославянские племена, стр. 224. [7] Киевският княз Светослав (946—972).

τὸ κάστρον τὴν Μιλινίσκαν καὶ ἀπὸ Τελιούτζαν καὶ Τζερνιγώγαν καὶ ἀπὸ τοῦ Βουσεγραδέ. ταῦτα οὖν ἅπαντα διὰ τοῦ ποταμοῦ κατέρχονται Δανάπρεως, καὶ ἐπισυνάγωνται ἐπὶ τὸ κάστρον τὸ ἐπονομαζόμενον Σαμβατάς. Οἱ δὲ Σκλάβοι, οἱ πακτιῶται αὐτῶν, οἱ Κριβηταιηνοὶ λεγόμενοι καὶ οἱ Λενζανῆνοι καὶ οἱ λοιποὶ Σκλαβίνιαι[a] *εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν κόπτουσι τὰ μονόξυλα ἐν τῷ τοῦ χειμῶνος καιρῷ, καὶ καταρτήσαντες αὐτὰ*[b] *τοῦ καιροῦ ἀνοιγομένου, ἡνίκα διαλυθῇ ὁ παγετός, εἰς τὰς πλησίον οὔσας λίμνας εἰσάγουσιν αὐτά. καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖναι*[c] *εἰσβάλλουσιν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Δάναπριν, ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν εἰσέρχονται καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν Κιόβα, καὶ σύρουσιν εἰς τὴν ἐξάρτησιν, καὶ ἀπεμπολοῦσιν αὐτὰ εἰς τοὺς Ῥῶς. οἱ δὲ Ῥῶς σκαφίδια καὶ μόνα ταῦτα ἀγοράζοντες, τὰ παλαιὰ αὐτῶν μονόξυλα καταλύοντες ἐξ αὐτῶν βάλλουσι καὶ πέλλας καὶ σκαρμοὺς εἰς αὐτὰ καὶ λοιπὰς χρείας* ***[d], *ἐξοπλίζουσιν αὐτά. καὶ Ἰουνίου μηνὸς διὰ τοῦ ποταμοῦ Δανάπρεως ἀποκινοῦντες κατέρχονται εἰς τὸ Βιτετζέβη, ὅπερ ἐστὶ πακτιωτικὸν κάστρον τῶν Ῥῶς. καὶ συναθροιζόμεοι ἐκεῖσε μέχρι δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, ἡνίκα ἂν ἅπαντα ἀποσυναχθῶσι τὰ μυνόξυλα, τότε ἀποκινοῦσι καὶ κατέρχονται διὰ τοῦ εἰρημένου Δανάπρεως ποταμοῦ. καὶ πρῶτον μὲν ἔρχονται εἰς τὸν πρῶτον φραγμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ἐσσουπῆ, ὃ ἑρμηνεύεται Ῥωσιστὶ καὶ Σκλαβινιστὶ 'μὴ κοιμᾶσαι'. ὁ δὲ τούτου φραγμὸς τοσοῦτον ἐστὶ στενὸς ὅσον τὸ πλάτος τοῦ τζυκανιστερίου μέσον δὲ αὐτοῦ πέτραι εἰσὶ ῥιζιμαῖαι ὑψηλαὶ νησίων δίκην ἀποφαινόμεναι. πρὸς αὐτὰς οὖν ἐρχόμενον τὸ ὕδωρ καὶ πλημμυροῦν, κἀκεῖθεν ἀποκρημνιζόμενον πρὸς τὸ κάτω μέρος, ἦχον μέγαν καὶ φόβον ἀποτελεῖ καὶ διὰ τοῦτο μέσον αὐτῶν οὐ τολμῶσιν οἱ Ῥῶς διελθεῖν, ἀλλὰ πλησίον σκαλώσαντες καὶ τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐκβαλόντες εἰς τὴν ξηράν, τὰ δὲ λοιπὰ πράγματα ἐάσαντες εἰς τὰ μονόξυλα, εἶθ' οὕτως γυμνοί, τοῖς ποσὶν αὐτῶν ψηλαφοῦντες****[e],

Смоленск[1], и от Любеч[2], и от Чернигов[3], и от Вишеград[4]. Всички те прочее слизат по река Днепър и се събират в крепостта Киев, наречен Самватас[5]. Славяните, които им плащат данък — т. нар. кривичи[6], лютичи и останалите славянски племена зимно време изсичат еднодръвки в своите планини, снарявжават ги, когато се оправи времето, и като се стопи ледът, ги закарват в близките езера и (понеже те се вливат в река Днепър), оттам те навлизат в тази река и стигат до Киев. Изтеглят лодките, за да ги снаряжат, и ги продават на русите. А русите купуват само дървената част на лодките, развалят старите си еднодръвки и като вземат от тях ведра, весла и останалите необходими предмети, снаряжават лодките си, тръгват през месец юни, спускат се по р. Днепър до град Вятичев[7], който плаща данък на русите. Там те се събират в продължение на два-три дена, докато дойдат всички еднодръвки, и тогава тръгват и започват да се спускат по споменатата река Днепър. Най-напред идват до първия праг, наречен Есупи[8], което на руски и на славянски означава „Не спи". Този праг е толкова тесен, колкото е ширината на Циканистерия[9], а в средата му се издигат стръмни и високи скали, които приличат на острови. Когато прочее водата стига до тях и ги залива, и след това се спуска надолу, причинява голям и страшен шум. Затова русите не се осмеляват да минат през тях. Те слизат наблизо, изваждат хората на брега, а другите вещи оставят в лодките и след това голи изпитват (дъното) с краката си, за да не се натъкнат на някой камък. При това тикат с върлини — едни носа, други средата, а трети задната част на лодката. И така с най-голяма предпазливост те минават този първи праг по края и по брега на

[a] *Σκλαβινία edd.*
[b] *αὐτὰ corr. Moravcsik, αὐτῶν P edd.*
[c] *ἐκεῖναι corr. Moravcsik ἐκεῖνα edd.*
[d] *lac. ind. Moravciks καὶ οὕτως addendum coni. Bekker.*
[e] *lac. ind. διέρχονται vel διαβιβάζουσιν excidisse coni. Moravcsik.*

[1] Милиниска, вм. *Σμιλινίσκα* — Смоленск, с изпускане на началното „с". Вж. *Греков,* История культуры древней Руси, стр. 202. — *Левченко,* Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 203—204. [2] Телиуцан — неправилно предаване на *τὰ Λιουβτζα*, Любеч. [3] *Τζερνιγώγαν* — вместо *Τζερνίγουαν* — гр. Чернигов. [4] *Βουσεγραδέ* — Вышеград. За *-γραδε* срв. бел. 7. [5] Названието Самватас, давано на Киев, не е напълно разяснено. Вж. *Левченко,* Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 203—204 и там посочената литература. [6] Племето кривичи живеело по горното течение на Двина и Днепър. Вж. *Третьяков,* Восточнославянские племена, стр. 228—237. — *Левченко,* пос. съч., стр. 204—205. [7] Сиреч град на вятичите. Славянското племе вятичи населявало земите по горното течение на р. Ока и нейните притоци Жиздра и Угра. Те били съседи с радимичите и северяните, които живеели покрай реките Десна, Сейма и Сула. Вж. *Третьяков,* Восточнославянские племена, стр. 238—245. [8] *Εσσουπῆ* е било *Νεσσουπῆ* — от староруското НЕ СЪПИ. Очевидно преписвачът е слял началното *ν-* с окончанието на *ἐπονομαζόμενον* и така се е получило *Νεσσουπῆ*. За тълкуването на това място срв. *Третьяков,* Восточнославянские племена, стр. 205—217. — *Левченко,* Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 208, 209, 211. [9] Циканистерий (*Τζυκανιστήριον*) (*τὸ*) — дворцов манеж, където императорите се упражнявали в езда на кон и игра на топка. Намирал се на западния бряг на Босфора и имал размери приблизително 60 на 120 м. Вж. *Janin,* Constantinople byzantine, pp. 37, 40, 90, 115, 119, 188—189, 279.

ἵνα μὴ τινι λίθῳ προσκρούσωσιν· τοῦτο δὲ ποιοῦσιν οἱ μὲν πλῶρα, οἱ δὲ μέσον, οἱ δὲ καὶ εἰς τὴν πρύμναν μετὰ κονταρίων κοντοβευόμενοι. καὶ μετὰ τοιαύτης ἁπάσης ἀκριβείας διέρχονται τὸν τοιοῦτον πρῶτον φραγμὸν διὰ τῆς γωνίας καὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ἡνίκα δὲ διέλθωσι τὸν τοιοῦτον φραγμόν, πάλιν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀναλαμβανόμενοι τοὺς λοιποὺς ἀποπλέουσι, καὶ κατέρχονται εἰς τὸν ἕτερον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστὶ μὲν Οὐλβορσὶ Σκλαβινιστὶ δὲ Ὀστροβουνίπραχ, ὅπερ ἑρμηνεύεται τὸ νησίον τοῦ φραγμοῦ. ἔστι κἀκεῖνος ὅμοιος τῷ πρώτῳ, χαλεπός τε καὶ δυσδιέξοδος. καὶ πάλιν ἐκβαλόντες τὸν λαὸν διαβιβάζουσι τὰ μονόξυλα καθὼς καὶ πρότερον. ὁμοίως δὲ διέρχονται καὶ τὸν τρίτον φραγμὸν τὸν λεγόμενον Γελανδρί, ὃ ἑρμηνεύεται Σκλαβινιστὶ ἦχος φραγμοῦ εἶθ' οὕτως τὸν τέταρτον φραγμόν, τὸν μέγαν, τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστὶ μὲν Ἀειφάρ, Σκλαβινιστὶ δὲ Νεασήτ, διότι φωλεύουσιν οἱ πελεκᾶνοι εἰς τὰ λιτάρια τοῦ φραγμοῦ. ἐν τούτῳ οὖν τῷ φραγμῷ σκαλώνουσιν ἅπαντα εἰς τὴν γῆν ὀρθόπλωρα, καὶ ἐξέρχονται οἱ ὡρισμένοι ἄνδρες φυλάττειν τὴν βίγλην μετ' αὐτῶν, καὶ ἀπέρχονται, καὶ τὰς βίγλας οὗτοι διὰ τοὺς Πατζινακίτας ἀγρύπνως φυλάττουσιν. οἱ δὲ λοιποὶ τὰ πράγματα ἅπερ ἔχουσιν εἰς τὰ μονόξυλα ἀναλαβόμενοι, τὰ ψυχάρια μετὰ τῶν ἁλύσεων διὰ τοῦ ξηροῦ αὐτὰ διαβιβάζουσι μίλια ἕξ, ἕως ἂν διέλθωσι τὸν φραγμόν. εἶθ' οὕτως οἱ μὲν σύροντες οἱ δὲ καὶ εἰς τοὺς ὤμους βαστάζοντες τὰ αὐτῶν μονόξυλα εἰς τὸ τοῦ φραγμοῦ ἐκεῖθεν μέρος διαβιβάζουσι, καὶ οὕτως ῥίπτοντες αὐτὰ εἰς τὸν ποταμὸν καὶ τὰ πετζιμέντα αὐτῶν ἐμβλησκόμενοι εἰσέρχονται καὶ αὖθις ἐναποπλέουσιν. Ἀπερχόμενοι δὲ εἰς τὸν πέμπτον φραγμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ῥωσιστὶ μὲν Βαρούφορος Σκλαβινιστὶ δὲ βουλνηπράχ, διότι μεγάλην λίμνην ἀποτελεῖ, πάλιν, εἰς τὰς τοῦ ποταμοῦ γωνίας τὰ αὐτῶν μονόξυλα διαβιβάσαντες, καθὼς καὶ εἰς τὸν πρῶτον φραγμὸν καὶ εἰς τὸν δεύτερον, καταλαμβάνουσι τὸν ἕκτον φραγμόν, λεγόμενον μὲν Ῥωσιστὶ Λεάντι Σκλαβινιστὶ δὲ Βερούτζη, ὅ ἐστι 'βράσμα νεροῦ', καὶ διαβαίνουσι καὶ αὐτὸν ὁμοίως. καὶ ἀπὸ τούτου ἀποπλέουσι καὶ πρὸς τὸν ἕβδομον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστὶ μὲν Στρούκουν Σκλαβινιστὶ δὲ Ναπρεζή, ὃ ἑρμηνεύεται 'μικρὸς φραγμός', καὶ διαβαίνοντες εἰς

реката. А когато преминат този праг, те вземат от сушата останалите мъже, продължават плуването и стигат до другия праг, наречен на руски Улворси, а по славянски Островуни праг[1], което означава „Островчето на прага". И той е подобен на първия — труден и мъчнопроходим. И пак изкарват хората и прекарват еднодръвките, както и преди това. По същия начин преминават и третия праг, наречен Геландри[2], което на славянски означава „Ек на прага". По този начин преминават и четвъртия, големия праг, наречен на руски Айфар, а на славянски Неасит[3], защото пеликаните вият гнездата си в скалите на прага. При този праг мъжете измъкват всички лодки с предната им част на сушата. Които са определени, излизат да стоят на стража при лодките и след това си отиват. Тези стоят на стража зорко поради печенегите. Останалите вземат вещите, които имат в лодките, и прекарват на разстояние шест мили по брега робите[4] във вериги, докато преминат прага. Така преминават на другата страна на прага, като едни теглят, а други носят на рамене лодките си. После, като ги хвърлят във водата, слагат в тях вещите си[5], влизат вътре и отново започват да плуват. След това стигат до петия праг, наречен на руски Баруфорос, а на славянски Вълнипраг[6], защото образува голямо езеро. Отново прекарват своите еднодръвки на края на реката, както при първия и втория праг, и стигат до шестия праг, наречен на руски Леанти, а на славянски Веручи[7], което значи „кипене на водата", и преминават и него по същия начин. А тук те отплуват до седмия праг, наричан на руски Струкун, а на славянски Напрези[8], което значи „Малък праг", и сти-

[1] *Ὀστροβουνίπραχ* — старославянска форма „ОСТРОВЪНЫИПРАГ". Изворите, от които се е ползувал Константин Багренородни за написването на разказа за праговете, били от южнославянски, а не от източнославянски произход. Затова навсякъде се среща „праг", а не „порог". Славянските названия на праговете вероятно са били предадени на Константин Багренородни от българи, ходили на търговия в Русия. Вж. *Левченко*, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 210. [2] *Γελανδρί* — смята се, че е староруската дума гълка, голка, глъка — „шум". Вж. *И. И. Срезневский*, Материалы для словаря древнерусского языка, СПб, 1893, I, стр. 611—612. [3] *Νεασήτ* (НЕѬСЫТЬ, НЕѬСЫТЪ) — на староруски означава „пеликан". Вж. *Срезневский*, пак там, II, 1895, стр. 443. [4] Русите са търгували с роби. Те са продавали своите роби главно в Цариград. Вж. *Р. Браунинг*, Рабство в Византийской империи. ВВр. XIV (1958), стр. 52. [5] *πετζιμέντα (τὰ)* от латин. impedimenta — „военен багаж, обоз". Срв. *Moravcsik-Jenkins*, Const. Porphyrogenitus — De administrando imperio, p. 326. [6] *Βουλνήπραχ* — От обяснението, което Константин Багренородни дава за името на този праг (*διότι μεγάλην λίμνην ἀποτελεῖ* — понеже образува голямо езеро), е ясно, че той го свързва със славянската дума вълна́. Името *βουλνήπραχ* би могло да се свърже и с племето волиняни (велиняни), което е живеело между реките Буг и Днепър. [7] *Βερούτζη* — ВЪРЮЧИИ, т. е. „врящ, кипящ". [8] *Ναπρέζη* — тълкуването на това име е спорно. Предполага се, че е НАСТРЯЗИ, от руската дума *стреж, строжень*, която означава „средата на река, където водата е най-дълбока и течението най-силно". Вж. *Левченко*, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 208.

*τὸ λεγόμενον πέραμα τοῦ Κραρίου, ἐν ᾧ διαπερῶσιν ἀπὸ Ῥωσίας οἱ Χερσωνῖται καὶ οἱ Πατζινακῖται ἐπὶ Χερσῶνα, ἔχον τὸ αὐτὸ πέραμα τὸ μὲν πλάτος ὅσον τοῦ Ἱπποδρομίου, τὸ δὲ ὕψος ἀπὸ κάτω ἕως ὅτου παρακύπτουσιν οἱ φίλοι, ὅσον καὶ φθάζειν σαγίτταν τοῦ τοξεύοντος ἔνθεν ἐκεῖσε· ὅθεν καὶ εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον κατέρχονταί οἱ Πατζινακῖται, καὶ πολεμοῦσι τοὺς Ῥῶς. μετὰ δὲ τὸ διελθεῖν τὸν τοιοῦτον τόπον τὴν νῆσον τὴν ἐπιλεγομένην ὁ ἅγιος Γρηγόριος καταλαμβάνουσιν, ἐν τῇ νήσῳ καὶ τὰς θυσίας αὐτῶν ἐπιτελοῦσιν διὰ τὸ ἐκεῖσε ἵστασθαι παμμεγέθη δρῦν. καὶ θύουσι πετεινοὺς ζῶντας. πηγνύουσι δὲ καὶ σαγίττας γυρόθεν, ἄλλοι δὲ καὶ ψωμία καὶ κρέατα καὶ ἐξ ὧν ἔχει ἕκαστος, ὡς τὸ ἔθος αὐτῶν ἐπικρατεῖ. ῥίπτουσι δὲ καὶ σκαρφία περὶ τῶν πετεινῶν, εἴτε σφάξαι αὐτοὺς εἴτε καὶ φαγεῖν εἴτε καὶ ζῶντας ἐάσειν. ἀπὸ δὲ τοῦ νησίου τούτου Πατζινακίτην οἱ Ῥῶς οὐ φοβοῦνται, ἕως ἂν φθάσωσιν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Σελινάν. εἶθ᾽ οὕτως ἀποκινοῦντες ἐξ αὐτοῦ μέχρι τεσσάρων ἡμερῶν ἀποπλέουσιν, ἕως οὗ καταλάβωσιν εἰς τὴν λίμνην τοῦ ποταμοῦ στόμιον οὖσαν· ἐν ᾗ ἔστι καὶ ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Αἰθερίου. καταλαβόντες οὖν οὗτοι τὴν τοιαύτην νῆσον προσαναπαύουσιν ἑαυτοὺς ἐκεῖσε ἕως δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, καὶ πάλιν τὰ ἑαυτῶν μονόξυλα εἰς ὅσας ἂν λείπωνται χρείας περιποιοῦνται, τά τε ἄρμενα καὶ τὰ κατάρτια καὶ τὰ αὐχένια ἅπερ ἐπιφέρονται. ἐπεὶ δὲ τὸ στόμιον τοῦ τοιούτου ποταμοῦ ἐστὶν ἡ τοιαύτη λίμνη, καθὼς εἴρηται, καὶ κρατεῖ μέχρι τῆς θαλάσσης, καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν κεῖται ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Αἰθερίου, ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχονται πρὸς τὸν Δάναπριν ποταμὸν, καὶ διασωθέντες ἐκεῖσε πάλιν ἀναπαύονται. ἡνίκα δὲ γίνεται καιρὸς ἐπιτήδειος, ἀποσκαλώσαντας ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπιλεγόμεν Ἄσπρον καὶ ὁμοίως κἀκεῖσε ἀναπαυσάμενοι πάλιν ἀποκινοῦντες ἔρχονται εἰς τὸν Σελινάν, εἰς τὸ τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ λεγόμενον παρακλάδιον. καὶ ἕως οὗ διέλθωσι τὸν Σελινὰν ποταμόν, παρατρέχουσιν αὐτοῖς οἱ Πατζινακῖται· καὶ ἐὰν πολλάκις ἡ θάλασσα μονόξυλα εἰς τὴν γῆν ἀπορρίψῃ, σκαλώνουσιν ὅλα ἵνα τοῖς Πατζινακίταις ἀντιπαραταχθῶσιν ὁμοῦ. ἀπὸ δὲ τὸν Σελινὰν οὐ φοβοῦνταί τινα, ἀλλὰ τὴν τῆς Βουλγαρίας γῆν ἐνδυσάμενοι εἰς τὸ τοῦ Δανουβίου στόμιον ἔρχονται. ἀπὸ δὲ τοῦ Δανουβίου καταλαμβάνουσι εἰς τὸν Κωνοπάν, καὶ ἀπὸ τοῦ Κωνοπᾶ εἰς Κωνσταντίαν***[a] εἰς τὸν πο-*

[a] *Lac. ind. καὶ ἀπὸ Κωνσταντίας excidisse coni. Jenkins.*

гат до т. нар. брод Карарион[1], през който херсонците преминават от Русия и печенегите — в Херсон. Този брод е широк колкото хиподрума, а височината му отдолу до мястото, където се намират приятелите, е колкото един хвърлей на стрела от долу на горе. Поради това печенегите се спускат точно на това място и нападат русите. Като преминат това място, те достигат до острова, наречен Свети Григорий[2]. На този остров те извършват своите жертвоприношения, тъй като там има един огромен дъб, и принасят в жертва диви птици. Едни забиват стрели наоколо, други пък слагат късове хляб, месо или това, което всеки има според обичая си. Те хвърлят жребие за птиците — дали да ги заколят и да ги изядат, или да ги пуснат живи.[3] От този остров нататък русите не се страхуват от печенегите, докато стигнат до река Селина[4]. После, тръгвайки от това място, те плуват около четири дена, докато стигнат до езерото, което е устие на реката. В него се намира островът Свети Етерий[5]. Като стигнат до този остров, те си почиват там два-три дена и отново снабдяват лодките си с необходимите вещи — платна, мачти и кормила, които носят със себе си. Това езеро е, както се казва, устие на реката и то стига до морето, а до морето се намира островът св. Етерий. Оттам те отиват към реката Днепър[6] и като стигнат благополучно до нея, отново си почиват. При благоприятно време те излизат на брега и отиват до така наречената река Аспрос[7], където си почиват по същия начин. След това продължават пътуването си и стигат до Селина, така нареченото устие на река Дунав. Докато минат река Селина, печенегите ги нападат. И ако, както обикновено, морето изхвърли лодки на брега, те извличат всичките, за да се противопоставят задружно на печенегите. От Селина нататък те не се страхуват от никого, но като влязат в България, стигат до устието на Дунав. От Дунав те стигат до Конопа[8], от Конопа до Констанция[9], до река Варна[10],

[1] Може би това название се е запазило в името на сегашното село Каира. [2] Св. Григорий — днешният остров Хортица в р. Днепър между градовете Кодак и Сеч. Изглежда, че този остров е бил наречен така в чест на св. Григорий, просветителя на Армения, който бил преминал през Южна Русия по пътя за Цариград. [3] За такива обичаи и вярвания вж. *Leonis Diaconi* Historiae, ed. Bonn., IX, 6, който казва, че „скитите (русите) удавили в Истър деца-бозайничета и петли“. [4] Селина — дн. Сулина, един от ръкавите на р. Дунав. [5] Св. Етерий — дн. остров Березан в езерото Березан, което служи като устие на р. Буг в Черно море. Този остров бил наречен така по името на Етерий, който живял през IV в. и бил един от първите епископи на Херсон. [6] Тук явно има някаква грешка. Вместо Днепър трябва да се чете Днестър. [7] Аспрос — т. нар. Цариградско устие на р. Днестър. [8] Конопа — селище на южния ръкав на делтата на р. Дунав. Не се знае с кое днешно селище трябва да се отъждестви. [9] Констанция — дн. гр. Констанца (Кюстенджа) в Румъния. [10] Река Варна — дн. река Провадийска, която се влива в Девненското езеро при гр. Варна. Срв. *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, стр. 163—164.

ταμὸν Βάρνας, καὶ ἀπὸ Βάρνας ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν Διτζίναν, ἅπερ πάντα εἰσὶ γῆ τῆς Βουλγαρίας. ἀπὸ δὲ τῆς Διτζίνας εἰς τὰ τῆς Μεσεμβρίας μέρη καταλαμβάνουσι, καὶ οὕτω μέχρι τούτων ὁ πολυώδυνος αὐτῶν καὶ περίφοβος δυσδιέξοδός τε καὶ χαλεπὸς ἀποπεραίνεται πλοῦς. Ἡ δὲ χειμέριος τῶν αὐτῶν Ῥῶς καὶ σκληρὰ διαγωγὴ ἔστιν αὕτη. ἡνίκα Νοέμβριος μὴν εἰσέλθῃ, εὐθέως οἱ αὐτῶν ἄρχοντες ἐξέρχονται μετὰ πάντων τῶν Ῥῶς ἀπὸ τὸν Κίαβον, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὰ πολύδια ὃ λέγεται Γῦρα, ἤγουν εἰς τὰς Σκλαβινίας τῶν τε Βερβιάνων καὶ τῶν Δρουγουβιτῶν καὶ Κριβιτζῶν καὶ τῶν Σεβέριων καὶ λοιπῶν Σκλάβων, οἵτινές εἰσι πακτιῶται τῶν Ῥῶς. δι᾽ὅλου δὲ τοῦ χειμῶνος ἐκεῖσε διατρεφόμενοι, πάλιν ἀπὸ μηνὸς Ἀπριλλίου διαλυομένου τοῦ πάγους τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ κατέρχονται πρὸς τὸν Κίαβον. καὶ εἶθ᾽ οὕτως ἀπολαμβάνονται τὰ αὐτῶν μονόξυλα καθὼς προείρηται, καὶ ἐξοπλίζονται, καὶ πρὸς Ῥωμανίαν κατέρχονται (9, 1—113, pp. 56—62).

и от Варна отиват до река Тичина[1]. Всичко това е българска земя. От Тичина те пристигат в областта на Месемврия и така дотука свършва тяхното твърде мъчително, опасно, пълно с препятствия тежко плуване. Суровият начин на живот през зимата на тия руси е такъв: когато настъпи месец ноември, веднага техните князе излизат с всички руси от Киев и отиват на „Полюдие"[2], наречено още „гира", а именно в славянските области на вервианите[3], другувичите[4], кривичите, северяните[5], и на останалите славяни, които са данъкоплатци[6] на русите. Те се хранят там през зимата и когато през месец април ледът на р. Днепър се стопи, отново слизат в Киев. Тогава вземат еднодръвките си, както бе казано по-горе, стъкмяват ги и се отправят към Романия.

4. De nigra Bulgaria et de Chazaria

Περὶ τῆς μαύρης Βουλγαρίας καὶ Χαζαρίας

Ὅτι καὶ ἡ μαύρη λεγομένη Βουλγαρία δύναται τοῖς Χαζάροις πολεμεῖν (12, 14—17, p. 64).

За Черна България и Хазария

И така наречената Черна България[7] може да воюва с хазарите.

5. De gentibus, quae Turcis finitimae sunt

Περὶ τῶν πλησιαζόντων ἐθνῶν τοῖς Τούρκοις

Πῶς γάρ ἐστιν τῶν ἐνδεχομένων Χριστιανοὺς μετὰ ἀπίστων γαμικὰς κοινωνίας ποιεῖν καὶ συμπενθεριάζειν, τοῦ κανόνος τοῦτο κωλύοντος καὶ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης ἀλλότριον αὐτὸ λογιζομένης καὶ ἔξω τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως: Ἢ τίς τῶν ἐγκρίτων καὶ εὐγενῶν καὶ σοφῶν βασιλέων Ῥωμαίων κατεδέξατο: „Εἰ δὲ ἀντείπωσιν· "Πῶς ὁ κύρις Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ Βουλγάρων συ-

За народите, съседни на турките[8]

И наистина как е възможно християнин да влезе в брачни връзки и да се сроди с неверници, когато канонът забранява това и цялата църква го смята чуждо и несвойствено на християнските повеления? И кой от славните, благородни и мъдри ромейски императори е допуснал подобно нещо? А ако възразят — как ромейският господар император Роман се е сродил с българите и е дал

---

[1] Река Тичина — т. е. Тича, днешната р.Камчия. [2] Полюдие се наричала обиколката на руския княз из подвластните му области, за да събира данък. Освен данък, който обикновено се давал в натура, населението трябвало да храни княза и дружината му през време на неговия престой в областта. Тук терминът „полюдие" е предаден с гръцката дума *γύρα* от *γυρεύω* — скитам, обикалям. Вж. *Du Cange*, Glossarium graec, s. v. — *Н. Попов*, Спорное место в cap. IX De administrando imperio Константина Багрянородного, Byzantinoslavica III, I (1931), p. 93. *Греков*, Киевская Русь, стр. 451—452. — За термина *γύρα* вж. също *В. Тъпкова-Заимова*, Първоначалното българско селище и въпросът за аулите, ИИБИ, VI (1956), стр. 446—448. [3] Племето вервияни не е известно от други извори. Възможно е вервияни да е изопачено име на друго племе, напр. на тиверците. Вж. *L. Niederle*, Manuel de l'antiquité slave, I, pp. 179—180. [4] Славянското племе другувичи (дреговичи) е живяло около р. Днепър. Славяни драгувити живеели около гр. Солун и в Тракия. Вж. *Третьяков*, Восточнославянские племена, стр. 249. [5] За северяните вж. ВИИНЈ, I, 225, 232. [6] Т. е. били данъкоплатци на Киевската държава. За името „Рос" (*Ῥῶς*) вж. *Греков*, Киевская Русь, стр. 441—445. — *Третьяков*, Восточнославянские племена, стр. 205—217. — *Левченко*, Очерки по истории русско-византийских отношении, стр. 208—211. [7] Черна България се намирала около Азовско море и долното течение на р. Кубан. Начело на тази държава застанал най-старият син на Кубрат. Черните българи били покорени от хазарите. След X в. тяхното име не се споменава. Вж. *Златарски*, История I, 1, стр. 114. [8] С името „турки" Константин нарича тук маджарите. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica I, p. 131—145; II, p. 321.

νεπενθερίασεν, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκγόνην δέδωκεν τῷ κυρῷ Πέτρῳ, τῷ Βουλγάρῳ;“, δεῖ ἀπολογήσασθαι, ὅτι· „Ὁ κύρις Ῥωμανός, ὁ βασιλεύς, ἰδιώτης καὶ ἀγράμματος ἄνθρωπος ἦν, καὶ οὔτε τῶν ἄνωθεν ἐν βασιλείοις τεθραμμένων, οὔτε τῶν παρηκολουθηκότων ἐξ ἀρχῆς τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐθισμοῖς, οὔτε ἀπὸ γένους βασιλείου καὶ εὐγενοῦς, καὶ διὰ τοῦτο αὐθαδέστερον καὶ ἐξουσιαστικώτερον τὰ πολλὰ κατεπράττετο, καὶ ἐν τούτῳ οὔτε τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπαγορευούσῃ ὑπήκουσεν, οὔτε τῇ ἐντολῇ καὶ διαταγῇ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κατηκολούθησεν, ἀλλ᾽ ἐκ γνώμης αὐθάδους καὶ αὐτοβούλου καὶ τῶν καλῶν ἀμαθοῦς καὶ μὴ βουλομένης ἕπεσθαι τῷ πρέποντι καὶ καλῷ, μηδὲ ταῖς πατροπαραδότοις στοιχεῖν διατάξεσιν τοῦτο ποιῆσαι τετόλμηκεν, ταύτην μόνην εὔλογον δηλονότι προβαλλόμενος πρόφασιν, τοσοῦτον πλῆθος αἰχμαλώτων Χριστιανῶν διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως ἀναρρύεσθαι, καὶ τὸ Χριστιανοὺς εἶναι καὶ τοὺς Βουλγάρους ⟨καὶ⟩ ὁμοπίστους ἡμῶν, ἄλλως τε καὶ ὅτι οὐδὲ αὐτοκράτορος καὶ ἐνθέσμου βασιλέως θυγάτηρ ἡ ἐκδιδομένη ἐτύγχανεν, ἀλλὸ τρίτου καὶ ἐσχάτου καὶ ἔτι ὑποχειρίου καὶ μηδεμίαν ἔξουσιαν ἐν τοῖς τῆς ἀρχῆς μετέχοντος πράγμασι· καὶ οὐδὲν διέφερεν τὸ τοιοῦτον τοῦ καὶ ἄλλην τινὰ τῶν βασιλικῶν συγγενίδων, τῶν πορρωτέρω τε καὶ ἐγγὺς τῆς βασιλείας εὐγενείας τυγχανουσῶν, καὶ διά τινα κοινωφελῆ δουλείαν, καὶ τοῦ ἐσχάτου καὶ μηδὲν σχεδὸν ἐξουσιάζοντος. Ἐπεὶ ἔξω τοῦ κανόνος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ τῆς τοῦ μεγάλου καὶ ἁγίου βασιλέως, Κωνσταντίνου διαταγῆς τε καὶ ἐντολῆς τοῦτο πεποίηκεν, πολλὰ καὶ ζῶν ὠνειδίσθη ὁ προρρηθεὶς κύρις Ῥωμανός, καὶ διεβλήθη καὶ ἐμισήθη παρά τε τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τοῦ δήμου παντὸς καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, ὥς καὶ τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ τέλους γενέσθαι καταφανές, καὶ μετὰ θάνατον ὁμοίως ἐξουθενεῖται καὶ διαβάλλεται καὶ ὑπὸ καταγνώμην τίθεται καὶ οὗτος, ἀνάξιον πρᾶγμα καὶ ἀπρεπὲς εἰς τὴν εὐγενῆ πολιτείαν Ῥωμαίων καινοτομήσας“ (13, 142—175, p. 72—74).

собствената си внучка на господаря Петър българина — трябва да се отговори: господарят император Роман е бил прост и неук човек. Той не е принадлежал към тези, които от край време са отраснали в двореца и които се придържали о ромейските обичаи, нито пък е бил от царски и благороден род[1]. Поради тази причина той вършел повечето работи своеволно и самовластно. И в този случай той не послушал нито църквата, която забранявала, нито се подчинил на заповедта и разпоредбата на Константин Велики. Но той се осмелил да стори това от дръзко и произволно самомнение, което не познава доброто, не желае да се съобрази с пристойното и хубавото, нито да следва предадените ни от бащите ни наредби. Наистина той изтъквал само този благовиден предлог, че чрез това дело се спасяват голям брой пленници християни и че българите са също християни и наши едноверци. Освен това тази, която му била дадена за жена, била дъщеря не на самодържец и законен император, но на третия, последен и още зависим император[2], който нямал никаква власт в държавните работи. Бракът на някоя друга от императорските родственици, която стои по-далече или поблизо до царското благородство, сключен поради обществена полза, по нищо не се различавал от брака на дъщерята на последния и почти без никаква власт (император). Тъй като споменатият господар Роман направи това вън от канона и църковното предание, против разпоредбата и завета на великия и свят император Константин, то още приживе бе много обиждан, хулен и мразен от сената, от целия народ и от самата църква и найпосле омразата стана явна. След смъртта си също беше осъждан, хулен и отдаден на презрение, понеже беше извършил нещо недостойно и неприлично за благородната ромейска държава.

6. *Ex Theophanis Chronographia*

Ἐκ τοῦ Χρονογράφου τοῦ μακαρίου Θεοφάνους

— — — *Παρέλυσε δὲ καὶ τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων παγιωθεῖσαν εἰρήνην, διαταράξας τοὺς ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐνορθίνους γεγονότας τύπους* (22, 24—26, p. 94).

Из хронографията на блажени Теофан

— — — (Юстиниан Ринотмет) прекратил и сключения с българите мир[3], като нарушил и разумно поставените от баща му условия.

[1] За да скрепи сключения с българите в 927 г. мирен договор, Роман Лакапин дал своята внучка за жена на българския цар Петър. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 385, 402, 532—535. [2] Сиреч дъщеря на Христофор, който бил провъзгласен от Роман Лакапин за съимператор, но фактически нямал никаква власт. Константин Багренородни се отнася с нескрито пренебрежение към Роман Лакапин и неговите синове, понеже бил изместен от тях в правата си на законен византийски владетел. [3] Става дума за мирния договор от 681 г., с който в същност била призната новообразуваната българска държава от Византия. Този договор, сключен от Константин IV, не бил популярен във Византия и в 688 г. неговият приемник Юстиниан II Ринотмет (685—695; 705—71) побързал да го наруши. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 147, 159. 160.

7. *De Dalmatia et de populis ei adjacentibus*

Περὶ τῆς Δελματίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ παρακειμένων ἐθνῶν

Ὅτι Διοκλητιανὸς ὁ βασιλεὺς πάνυ τῆς χώρας Δελματίας ἠράσθη, διὸ καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης λαὸν ἀγαγὼν μετὰ τὰς φαμιλίας αὐτῶν, ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Δελματίας χώρᾳ τούτους κατεσκήνωσεν, οἳ καὶ Ῥωμᾶνοι προσηγορεύθησαν διὰ τὸ ἀπὸ Ῥώμης μετοικισθῆναι, καὶ ταύτην μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἐπωνυμίαν ἐναποφέρονται. Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς καὶ τὸ τοῦ Ἀσπαλάθου κάστρον ᾠκοδόμησεν, καὶ ἐν αὐτῷ παλάτια ἐδείματο λόγου καὶ γραφῆς ἁπάσης ἐπέκεινα, ὧν καὶ μέχρι τῆς σήμερον τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας λείψανα φέρονται, κἂν ὁ πολὺς χρόνος αὐτὰ κατηνάλωσεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ κάστρον Διόκλεια, τὸ νῦν παρὰ τῶν Διοκλητιανῶν κατεχόμενον, ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ᾠκοδόμησεν, ὅθεν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Διοκλητιανοὶ καλεῖσθαι οἱ τῆς χώρας ἐκείνης ἐναπειλήφασιν. Ἡ δὲ καὶ τῶν αὐτῶν Ῥωμάνων διακράτησις ἦν μέχρι τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ, οἵ καί ποτε θελήσαντες τὸν ποταμὸν διαπερᾶσαι καὶ καταμαθεῖν, τίνες κατοικοῦσιν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ, διαπεράσαντες εὗρον ἔθνη Σκλαβήνικα ἄοπλα ὄντα, ἅτινα καὶ Ἄβαροι ἐκαλοῦντο. Καὶ οὔτε, οὗτοι ἤλπιζον ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ κατοικεῖν τινας, οὔτε ἐκεῖνοι ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ. Διὰ οὖν τὸ ἀόπλους εὑρεῖν αὐτοὺς τοὺς Ἀβάρους οἱ Ῥωμᾶνοι καὶ πρὸς πόλεμον ἀπαρασκευάστους καταπολεμήσαντες, ἀνελάβοντο πραῖδαν καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ ἀνεχώρησαν. Καὶ ἔκτοτε ποιήσαντες ἀλλάγια δύο οἱ Ῥωμᾶνοι ἀπὸ πάσχα ἕως πάσχα τὸν λαὸν αὐτῶν ἐνήλλασσον, ὥστε τῷ μεγάλῳ καὶ ἁγίῳ σαββάτῳ ἀλλήλοις συναντᾶν, | τοὺς μὲν ἀποστρεφομένους ἀπὸ τοῦ παραμονίμου, τοὺς μὲν ἀποστρεφομένους ἀπὸ τοῦ παραμονίμουμου, τοὺς δὲ εἰς τὴν τοιαύτην δουλείαν ἀπερχομένους. Καὶ γὰρ πλησίον τῆς θαλάσσης ὑπὸ τὸ αὐτὸ κάστρον ἐστιν, τὸ ἐπιλεγόμενον Σαλῶνα, μέγεθος ἔχον τὸ ἥμισυ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾧ πάντες οἱ Ῥωμᾶνοι συνήγοντο καὶ καθωπλίζοντο καὶ προσαπεκίνουν ἐκ τῶν ἐκεῖσε, καὶ πρὸς τὴν κλεισοῦραν ἀπήρχοντο, τὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κάστρου ὑπάρχουσαν μίλια τέσσαρα, ἥτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν καλεῖται Κλεῖσα διὰ τὸ συγκλείειν τοὺς διερχομένους ἐκεῖθεν. Καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀπήρχοντο πρὸς τὸν ποταμόν. Τὸ οὖν τοιοῦτον ἀλλάγιον ἐπὶ πολλοὺς χρόνους γινόμενον, οἱ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Σκλάβοι, οἱ καὶ Ἄβαροι καλούμενοι, καθ᾽ἑαυτοὺς ἐσκόπησαν λέγοντες, ὅτι „Οὗτοι οἱ Ῥωμᾶνοι, ἐπεὶ ἐπέρασαν καὶ εὗρον πραῖδαν, ἀπὸ τοῦ νῦν καθ᾽ἡμῶν οὐ μὴ παύσονται διαπερῶντες, καὶ διὰ τοῦτο μηχανησόμεθα

За Далмация и съседните племена

Император Диоклетиан[1] много обичал Далмация, затова извел от Рим хора със семействата им и ги настанил в същата тая Далмация. Понеже се изселили от Рим, те се нарекли римляни и до днешен ден носят това название. Този император Диоклетиан основал града Аспалато[2] и в него построил палати, които стоят по-високо от всеки разказ и описание. Техните останки и до днес свидетелствуват за някогашното им благодушие, ако и дългото време да ги е унищожило. А пък градът Диоклея[3], в който сега живеят диоклийците, е бил построен от самия император Диоклетиан, отдето и жителите на тази страна получили името диоклийци. А пък властта на самите ромеи се простирала до р. Дунав. Те веднъж поискали да преминат реката и да разберат кои живеят отвъд нея. Като я преминали, те намерили невъоръжени славянски племена, които се наричали и авари. И нито те се надявали, че отвъд реката живеят някакви хора, нито пък онези допускали, че отсам реката (има хора). Понеже ромеите сварили аварите невъоръжени и неподготвени за война, те ги нападнали, взели плячка и пленници и се оттеглили. И след това ромеите направили две смени от пасха до пасха, като сменявали войниците си, така че на великата и свята събота се срещали тези, които се връщали от стража, и тези, които отивали на тази служба. Близо до морето и под самия този град е т. нар. Салона[4], на големина колкото половината от Цариград. На това място се събирали и въоръжавали всички ромеи. След това се отдалечавали оттам и отивали при клисурата, която се намира на четири мили от самия град. Тя и досега се нарича Клиса[5], понеже (като че ли) заключва тези, които минават оттам. И оттам отишли при реката. Това сменяване съществувало много години и славяните, оттатък реката, наречени също и авари, размислили в себе си и казали: „Тези ромеи, понеже преминаха отсам и намериха плячка, отсега нататък не ще престанат да преминават срещу нас. Затова

[1] Римският император Диоклетиан (284—305). [2] Аспалато (*Ἀσπάλαθον*) (ю. слав. СПЛѢТЪ) — дн. град Сплит, Спалато. За този град вж. ВИИНЈ, II, Београд, 1959, стр. 21—22. [3] Диоклея — областта Дукля обхващала Зета с днешна Черна гора. Тя била отделена в 297 г. от голямата провинция Далмация като самостоятелна административна единица — провинция Превалитана. Вж. ВИИНЈ, II стр. 10, бел. 5. [4] Салона — дн. гр. Солин. В този град Диоклетиан прекарал последните дни от живота си, но градът не е бил основан от него. Салона е бил разрушен от аварите. [5] Клиса — днешният град Клис. Този град бил на такова място, че служел като „ключ“ за Салона. Който превземел Клиса, овладявал лесно гр. Салона. Неговото име идва от гр. *κλείδω* „заключвам“.

κατ᾿ αὐτῶν.“ Οὕτως οὖν οἱ Σκλάβοι, οἱ ⟨καὶ⟩ Ἄβαροι, βουλευσάμενοι, καὶ διαπερασάντων ποτὲ τῶν Ῥωμάνων, ποιήσαντες οὗτοι ἐγκρύμματα καὶ πολεμήσαντες, ἐνίκησαν αὐτούς. Καὶ ἀναλαβόμενοι τά τε ὅπλα αὐτῶν καὶ τὰ φλάμμουλα καὶ τὰ λοιπὰ πολεμικὰ σημεῖα, διαπεράσαντες οἱ προειρημένοι Σκλάβοι τὸν ποταμόν, ἦλθον εἰς τὴν κλεισοῦραν, οὓς καὶ ἰδόντες οἱ ἐκεῖσε ὄντες Ῥωμᾶνοι, θεασάμενοι δὲ τὰ φλάμμουλα καὶ τὴν ἐξόπλισιν τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν, τοὺς αὐτῶν ὁμοφύλους εἶναι νομίσαντες, ἡνίκα κατέλαβον οἱ Σκλάβοι οἱ προρρηθέντες εἰς τὴν κλεισοῦραν, παρεχώρησαν αὐτοῖς διελθεῖν. Διελθόντων δέ, εὐθὺς τοὺς Ῥωμάνους οὗτοι ἐξήλασαν, καὶ τὴν Σαλῶνα, τὸ προειρημένον κάστρον ἐκράτησαν. Καὶ κατοικήσαντες ἐκεῖσε, ἔκτοτε κατὰ μικρὸν ἀρξάμενοι πραιδεύειν τοὺς Ῥωμάνους, τοὺς εἰς τοὺς κάμπους καὶ εἰς ὑψηλότερα μέρη κατοικοῦντας, ἠφάνισαν καὶ τοὺς τόπους αὐτῶν κατεκράτησαν. Οἱ δὲ λοιποὶ Ῥωμᾶνοι εἰς τὰ τῆς παραλίας κάστρα διεσώθησαν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσιν αὐτά, ἅτινά εἰσιν τὰ Δεκάτερα, τὸ Ῥαούσιν, τὸ Ἀσπάλαθον, τὸ Τετραγγούριν, τὰ Διάδωρα, ἡ Ἄρβη, ἡ Βέκλα καὶ τὰ Ὄψαρα, ὧντινων καὶ οἰκήτορες μέχρι τοῦ νῦν Ῥωμᾶνοι καλοῦνται.

*Ὅτι ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου, τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, καθ᾿ ὃν μέλλει τρόπον ῥηθήσεσθαι ἐν τῇ περὶ τῶν Χρωβάτων καὶ Σέρβλων συγγραφῇ, πᾶσα ἡ Δελματία καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔθνη, οἷον Χρωβάτοι, Σέρβλοι, Ζαχλοῦμοι, Τερβουνιῶται, Καναλῖται, Διοκλητιανοὶ καὶ Ἀρεντανοί, οἱ καὶ Παγανοὶ προσαγορευόμενοι,***.* [a] *Τῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλείας διὰ τὴν τῶν τότε κρατούντων νωθρότητα καὶ ἀφέλειαν εἰς τὸ μηδὲν παράπαν μικροῦ δεῖν ἐναπονευσάσης, καὶ μάλιστα δὲ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ ἐξ Ἀμορίου, τοῦ Τραυλοῦ, οἱ τὰ τῆς Δελματίας κάστρα οἰκοῦντες γεγόνασιν αὐτοκέφαλοι, μήτε τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, μήτε ἑτέρῳ τινὶ ὑποκείμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκεῖσε ἔθνη, οἵ τε Χρωβάτοι καὶ Σέρβλοι καὶ Ζαχλοῦμοι καὶ Τερβουνιῶται τε καὶ Καναλῖται καὶ Διοκλητιανοὶ καὶ οἱ Παγανοί τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἀφηνιάσαντες γεγόνασιν ἰδιόρρυθμοι καὶ αὐτικέφαλοι, τινὶ μὴ ὑποκείμενοι. Ἄρχοντας δὲ, ὥς φασί, ταῦτα τὰ ἔθνη μὴ ἔχειν, πλὴν ζουπάνους γέροντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαβηνίαι ἔχουσι τύπον. Ἀλλὰ καὶ οἱ πλείονες τῶν τοιούτων Σκλάβων οὐδὲ ἐβαπτίζοντο, ἀλλὰ μέχρι πολλοῦ ἔμενον ἀβάπτιστοι. Ἐπὶ δὲ Βασιλείου, τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως, ἀπέστειλαν ἀποκρισιαρίους, ἐξαιτούμενοι καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀβαπτίστους βαπτισθῆναι καὶ εἶναι, ὡς τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὑπο-*

a *Lac. ind. edd.*

нека измислим нещо срещу тях.“ И тъй това решили славяните-авари и веднъж, когато ромеите преминали, те устроили засада, нападнали ги и ги победили. Тогава гореспоменатите славяни взели оръжието им, знамената и останалите военни знаци и като преминали реката, дошли до клисурата. Ромеите, които били там, ги забелязали, но като видели знамената и въоръжението им, помислили, че това са техни съплеменници. Затова, когато споменатите славяни стигнали клисурата, те ги оставили да минат. А онези, след като преминали (клисурата), веднага прогонили ромеите и завладели споменатия град Салона. Заселили се там и след това започнали постепенно да нападат ромеите и погубвали тези, които живеели в полетата и в по-високите места, и (така) завладели техните земи. Останалите пък римляни се спасили в крайбрежните градове, които те и досега владеят. Тези градове са: Декатера, Рауза[1], Аспалато, Тетрангурин[2], Диадора[3], Арви[4], Векла[5] и Опсара[6]. Техните жители и досега се наричат римляни.

От времето на ромейския император Ираклий[7], както ще се каже в разказа за хърватите и сърбите, цяла Далмация и племената около нея — като хървати, сърби, захълмци, тервуниоти, каналийци, диоклейци[8], арентанци[9], които се наричат и пагани. *** Когато ромейската държава насмалко щяла съвсем да издъхне поради леността и нехайството на тогавашните владетели и найвече на Михаил Травъл от Амория[10], ония, които населявали градовете на Далмация, станали независими и не се подчинявали нито на ромейския император, нито на някой друг. Тамошните племена — хървати, сърби, захълмци, тервуниоти, каналити, диоклейци и пагани, като въстанали срещу ромейската власт, станали самостоятелни и независими, никому неподчинени. Както казват, тези племена нямат князе, а само старци жупани[11], какъвто обичай имат и останалите славини. Повечето от тези славяни не са се покръстили и дълго време останали некръстени. Но във времето на христолюбивия император Василий[12] те проводили пратеници да искат и да го молят да бъдат кръстени тези от тях, които не са кръстени, и да бъдат подчинени

1 Рауза — дн. гр. Дубровник (Рагуза). Вж. ВИИНЈ, II, стр. 20, бел. 35. 2 Тетрангурий (*Τετραγγούριον, Τραγούριον*) — днешният гр. Трогир. 3 Диадора — днешният гр. Зара (Задар). 4 Арви — дн. Раб. 5 Векла — дн. Крк. 6 Опсара — дн. Црес. 7 Византийският император Ираклий (610—641). 8 Диоклийци или дукляни. 9 Арентани или погани (*Ἀρεντανοί, Παγανοί*) — славянски племена, които живеели между р. Неретва и Цетина. Арентаните били наречени още и езичници — пагани, слав. „поганци“, понеже не били кръстени. Вж. *Дринов*, Заселение Балканского полуострова славянами, стр. 301. 10 Византийският император Михаил II (820—829). 11 Жупаните стоели начело на отделните племена. Въпросът за думата жупан е спорен. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica II, p. 131. 12 Византийският император Василий I Македонец (867—886).

τεταγμένους τῇ βασιλέᾳ τῶν Ῥωμαίων, ὧντινων εἰσακούσας ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ἀοίδιμος βασιλεύς, ἐξαπέστειλεν βασιλικὸν μετὰ καὶ ἱερέων, καὶ ἐβάπτισεν αὐτοὺς πάντας τοὺς τῶν προρρηθέντων ἐθνῶν ἀβαπτίστους τυγχάνοντας, καὶ μετὰ τὸ βαπτίσαι αὐτοὺς τότε προεβάλετο εἰς αὐτοὺς ἄρχοντας, οὓς ἐκεῖνοι ἤθελον καὶ προέκριναν, ἀπὸ τῆς γενεᾶς, ἧς ἐκεῖνοι ἠγάπων καὶ ἔστεργον. Καὶ ἔκτοτε μέχρι τοῦ νῦν ἐκ τῶν αὐτῶν γενεῶν γίνονται ἄρχοντες εἰς αὐτούς, καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρας. Οἱ δὲ Παγανοί, οἱ καὶ τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ Ἀρεντανοὶ καλούμενοι, εἰς δυσβάτους τόπους καὶ κρημνώδεις κατελείφθησαν ἀβάπτιστοι. Καὶ γὰρ Παγανοὶ κατὰ τὴν τῶν Σκλάβων γλῶσσαν ἀβάπτιστοι ἑρμηνεύεται. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἀποστείλαντες εἰς τὸν αὐτὸν ἀοίδιμον βασιλέα, ἐξητήσαντο βαπτισθῆναι καὶ αὐτοί, καὶ ἀποστείλας ἐβάπτισεν καὶ αὐτούς. Ἐπεὶ δέ, ὡς προέφημεν, ὅτι διὰ τὴν τῶν κρατούντων νωθρότητα καὶ ἀφέλειαν εἰς κατόπιν τὰ τῶν Ῥωμαίων ἦλθον πράγματα, καὶ οἱ τὰ τῆς Δελματίας κάστρα οἰκοῦντες γεγόνασιν αὐτοκέφαλοι, μήτε τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, μήτε ἄλλῳ τινὶ ὑποκείμενοι (29, 1—87, p. 122—126).

на ромейската държава, както от самото начало. Блаженопочившият и славен император, като изслушал думите им, изпратил царски човек със свещеници и кръстил всички, които били некръстени измежду споменатите племена[1]. След покръстването той им назначил князе, които те искали и избирали от оня род, който те обичали и почитали. Оттогава и досега князете им са от техните родове, а не от друг род. А паганите, наречени на ромейски език арентани, из непроходимите и стръмни места, останали непокръстени. И наистина на езика на славяните пагани значи „непокръстени". След това обаче и те отправили молба към славния император и те да бъдат покръстени. Той изпратил (свещеници) и покръстил също и тях. Когато пък ромейската държава, както вече казахме, тръгнала назад поради неспособността и нехайството на управниците, тогава и жителите на далматинските градове станали независими и неподчинени нито на ромейския император, нито на някой друг.

8. De themate Dalmatiae narratio

Διήγησις περὶ τοῦ θέματος Δελματίας

Ἡ γὰρ χώρα Σερβλίας εἰς κεφαλὴν μὲν ἐστι πασῶν τῶν λοιπῶν χωρῶν, πρὸς ἄρκτον δὲ πλησιάζει τῇ Χρωβατίᾳ, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῇ Βουλγαρίᾳ (30, 17—19, p. 146).

История на тема Далмация

— — — И наистина областта Сърбия стои начело на всички останали страни. На север е съседна на Хърватия, а на юг — на България.

9. De Chrobatis et de terra, quam nunc incolunt

Περὶ τῶν Χρωβάτων, καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας

...Ὅτι ὁ ἄρχων Χρωβατίας ἐξ ἀρχῆς, ἤγουν ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, δουλικῶς ἐστιν ὑποτεταγμένος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, καὶ οὐδέποτε τῷ ἄρχοντι Βουλγαρίας καθυπετάγη. Ἀλλ' οὐδὲ Βούλγαρος ἀπῆλθεν πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν Χρωβάτων, εἰ μὴ Μιχαήλ, ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, ὁ Βορίσης, ἀπελθὼν καὶ πολεμήσας αὐτοῖς καὶ μηδὲν ἀνύσαι δυνηθεὶς εἰρήνευσι μετ' αὐτῶν, ξενιάσας τοὺς Χρωβάτους καὶ ξενιασθεὶς παρὰ τῶν χρωβάτων. Ἀλλ' οὐδὲ πώποτε οἱ Χρωβάτοι οὗτοι τοῖς Βουλγάροις πάκτον δεδώκασιν, εἰ μὴ πολλάκις ἀμφότεροι ξένιά τινα πρὸς ἀλλήλους παρέσχον φιλοφρονήσεως ἕνεκα (p. 31, 58—67, p. 150).

За хърватите и страната, в която сега живеят

— — — Князът на Хърватия отначало — т. е. от царуването на император Ираклий — се намирал в робско подчинение на ромейския император и никога не е бил подчинен на българския княз. Нито пък българин е воювал срещу хърватите. Само князът на България Михаил Борис[2] тръгнал на поход и воювал срещу тях, но нямал никакъв успех и сключил мир, като дарил хърватите и бил дарен от тях. И никога хърватите не са плащали данък на българите, но двете страни често си правили взаимни подаръци в знак на приятелство.

---

[1] Тези славянски племена били покръстени от Византия между 867—874 г. Вж. *G. Radojičić*, La date de la conversion des Serbes, Byzantion XXII (1952), p. 255 sq. [2] Българският княз Борис I.

10. *De Serbis et de terra quam nun incolunt*

Περὶ τῶν Σέρβλων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας

Ἰστέον ὅτι οἱ Σέρβλοι ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων, τῶν καὶ ἄσπρων ἐπονομαζομένων, κατάγονται, τῶν τῆς Τουρκίας ἐκεῖθεν κατοικούντων εἰς τὸν παρ᾿ αὐτοῖς Βοΐκι τόπον ἐπονομαζόμενον, ἐν οἷς πλησιάζει καὶ ἡ Φραγγία, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη Χρωβατία, ἡ ἀβάπτιστος, ἡ καὶ ἄσπρη προσαγορευομένη· ἐκεῖσε τοίνυν καὶ οὗτοι οἱ Σέρβλοι τὸ ἀπ᾿ ἀρχῆς κατῴκουν. Δύο δὲ ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας ἐκ τοῦ πατρὸς διαδεξαμένων, ὁ εἷς αὐτῶν τὸ τοῦ λαοῦ ἀναλαβόμενος ἥμισυ, εἰς Ἡράκλειον, τὸν βασιλέα Ῥωμαίων προσέφυγεν, ὃν καὶ προσδεξάμενος ὁ αὐτὸς Ἡράκλειος βασιλεύς, παρέσχεν τόπον εἰς κατασκήνωσιν ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης τὰ Σέρβλια, ἃ ἔκτοτε τὴν τοιαύτην προσηγορίαν ἀπείληφεν. Σέρβλοι δὲ τῇ τῶν Ῥωμαίων διαλέκτῳ δοῦλοι προσαγορεύονται, ὅθεν καὶ σέρβουλα ἡ κοινὴ συνήθεια τὰ δουλικὰ φησιν ὑποδήματα, καὶ τζερβουλιανοὺς τοὺς τὰ εὐτελῆ καὶ πενιχρὰ ὑποδήματα φοροῦντας. Ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχον οἱ Σέρβλοι διὰ τὸ δοῦλοι γενέσθαι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἔδοξεν τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους εἰς τὰ ἴδια ἀπελθεῖν, καὶ τούτους ἀπέστειλεν ὁ βασιλεύς. Ὅτε δὲ διεπέρασαν τὸν Δανούβιν ποταμόν, μετάμελοι γενόμενοι ἐμήνυσαν Ἡρακλείῳ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ τότε τὸ Βελέγραδον κρατοῦντος, δοῦναι αὐτοῖς ἑτέραν γῆν εἰς κατασκήνωσιν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ νῦν Σερβλία καὶ Παγανία καὶ ἡ ὀνομασθεῖσα Ζαχλούμων χώρα καὶ Τερβουνία καὶ ἡ τῶν Καναλιτῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ὑπῆρχον, ἐγένοντο δὲ αἱ τοιαῦται χῶραι ἔρημοι παρὰ τῶν Ἀβάρων (ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε γὰρ Ῥωμάνους τοὺς νῦν Δελματίαν καὶ τὸ Δυρράχιον οἰκοῦντας ἀπέλασαν), καὶ κατεσκήνωσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις, καὶ ἦσαν τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ὑποτασσόμενοι, οὓς ὁ βασιλεὺς πρεσβύτας ἀπὸ Ῥώμης ἀγαγὼν ἐβάπτισεν καὶ διδάξας αὐτοὺς τὰ τῆς εὐσεβείας τελεῖν καλῶς, αὐτοῖς τὴν τῶν Χριστιανῶν[a] πίστιν ἐξέθετο. Ἐπεὶ δὲ ἡ Βουλγαρία ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἦν Ῥωμαίων[b], αὐτοῦ οὖν τοῦ ἄρχοντος τοῦ Σέρβλου, τοῦ εἰς τὸν βασιλέα προσφυγόντος, τελευτήσαντος, κατὰ διαδοχὴν ἦρξεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ πάλιν ὁ ἔγγων, καὶ οὕτων ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ οἱ κατεξῆς ἄρχοντες. Μετὰ δὲ χρό-

[a] *τὴν τῶν Χριστιανῶν* coni. Bekker, Bury, *τὴν τῶν χρόνων*.
[b] post *Ῥωμαίων* lac. ind. Jenkins.

За сърбите и страната, в която сега живеят

Сърбите произхождат от некръстените сърби, наречени също и бели, които живеят отвъд Туркия[1] в местността, наричана от тях Боики. Съседна с тях е и Франкия, а също и Велика Хърватия, която е некръстена и се нарича още и „бяла". Там още отначало живеели тези сърби. Двама братя наследили от баща си властта над Сърбия и единият от тях, като взел със себе си половината от народа, прибягнал при ромейския император Ираклий. Императорът, като го приел, му дал място за живеене в солунската тема, именно Сервлия[2], която оттогава получила това име. Сервли на ромейски език значи роби, поради това и „сервула" на обикновен език се наричат обувките на робите, цервулиани пък — тези, които носят прости и сиромашки обувки. Този прякор получили сърбите[3], понеже били роби на ромейския император. А след известно време същите сърби намислили да се върнат в своята страна и императорът ги изпратил. Но когато минали р. Дунав, те променили намерението си и чрез стратега, който тогава управлявал Белград, помолили император Ираклий да им даде друга земя за поселване. Понеже сегашна Сърбия, Пагания, страната на захълмците, Тервуния и земята на каналитите се намираха под властта на ромейския император и бяха опустошени от аварите (те изгонили от тези места ромеите, населяващи сега Далмация и Дирахиум), императорът заселил сърбите в тези места. И те били подчинени на ромейския император. Императорът довел в Рим презвитери, кръстил ги и като ги научил да изпълняват добре повелите на благочестието, разкрил им вярата на християните. Когато България била под властта на ромеите[4], този сръбски княз, който беше прибягнал до (закрилата на) императора, умрял; властта взел по наследство неговият син, след това неговият внук и така — и следващите князе от неговия род. След няколко години от тях

[1] С Туркия тук са означени маджарските земи. [2] Сервия — (дн. Серфидже) в Македония. Константин Багренородни неправилно сближава името на гр. Сервлия със Сърбия (Сервлия). [3] Обяснението, което Константин Багренородни дава за името сърби, е твърде наивно. [4] Под израза „когато България беше под властта на ромеите" тук се разбира времето, когато българските земи принадлежали още на византийската империя, т. е. преди 680 г.

νους τινὰς ἐγγενήθη ἐξ αὐτῶν ὁ Βοϊσεσθλάβος, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Ῥοδοσθλάβος, καὶ ἀπ' ἐκείνου ὁ Προσηγόης, καὶ ἐξ ἐκείνου ὁ Βλαστιμήρος καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Βλαστιμήρου μετὰ τῶν Σέρβλων εἰρηνικῶς διετέλουν οἱ Βούλγαροι, ὡς γείτονες καὶ συνορῖται ἀγαπῶντες ἀλλήλους, ἔχοντες δὲ δούλωσιν καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ εὐεργετούμενοι παρ' αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ Βλαστιμήρου ἦλθεν μετὰ πολέμου Πρεσιάμ, ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, κατὰ τῶν Σέρβλων θέλων αὐτοὺς ὑποτάξαι, ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν πολεμήσας, οὐ μόνον οὐδὲ ἤνυσεν, ἀλλὰ καὶ λαὸν αὐτοῦ πλεῖστον ἀπώλεσεν. Μετὰ δὲ θάνατον Βλαστιμήρου τοῦ ἄρχοντος διεδέξαντο τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, ὁ Μουντιμῆρος καὶ ὁ Στροΐμηρος καὶ ὁ Γοΐνικος, μερισάμενοι τὴν χώραν. Ἐπὶ τούτων παρεγένετο ὁ τῆς Βουλγαρίας ἄρχων, Μιχαὴλ ὁ Βορίσης, θέλων διεκδικῆσαι τὴν ἧτταν Πρεσιάμ, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ πολεμήσας, εἰς τοσοῦτον αὐτὸν ἐπτόησαν οἱ Σέρβλοι, ὥστε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, Βλαδίμηρον[a] ἐκράτησαν δέσμιον μετὰ καὶ βοϊλάδων δώδεκα μεγάλων. Τότε δὲ τῇ τοῦ υἱοῦ θλίψει καὶ μὴ θέλων ὁ Βορίσης εἰρήνευσε μετὰ τῶν Σέρβλων. Μέλων δὲ ὑποστρέφειν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ φοβηθείς, μήποτε ἐνεδρεύσωσιν αὐτὸν οἱ Σέρβλοι κατ' ὁδὸν, ἐπεζήτησεν εἰς διάσωσιν αὐτοῦ τὰ τοῦ ἄρχοντος Μουντιμήρου παιδία, τὸν Βορένα καὶ τὸν Στέφανον, οἱ καὶ διέσωσαν αὐτὸν ἀβλαβῆ μέχρι τῶν συνόρων, ἕως τῆς Ῥάσης. Καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης χάριτος δέδωκεν αὐτοῖς Μιχαὴλ ὁ Βορίσης δωρεὰς μεγάλας, καὶ ἐκεῖνοι ἀντέδωκαν αὐτῷ χάριν ξενίων ψυχάρια δύο, φαλκώνια δύο, σκυλία δύο καὶ γούνας ὀγδοήκοντα, ὅπερ λέγουσιν οἱ Βούλγαροι εἶναι πάκτον. Μετὰ μικρὸν δὲ ἐγένοντο κατ' ἀλλήλων οἱ αὐτοὶ τρεῖς ἀδελφοί, οἱ ἄρχοντες Σερβλίας καὶ γενόμενος ἐπικρατέστερος ὁ εἷς αὐτῶν, ὁ Μουντιμῆρος, καὶ θέλων μόνος τὴν ἀρχὴν ἐπέχειν, κρατήσας παρέδωκεν τοὺς δύο ἐν Βουλγαρίᾳ, μόνον τὸ παιδίον τοῦ ἑνὸς ἀδελφοῦ, Γοϊνίκου, Πέτρον ὀνόματι, παρ' ἑαυτῷ κρατήσας καὶ ἐπιμελούμενος,

[a] *Βλαστήμερον Bekkerus, Βλαδίμηρον Moravcsik.*

произлязъл Войслав[1], от него Родослав, от него Просигой и от него Властимир[2]. До управлението на Властимир българите живеели в мир със сърбите, обичали се едни други и понеже били съседи и имали обща граница, намирали се в робско подчинение спрямо императорите на ромеите и били облагодетелствувани от тях. При управлението на този същия Властимир князът на България Пресиян[3] отворил война на сърбите[4], искайки да ги подчини. Като воювал три години, той не само че не постигнал нищо, но и погубил по-голямата част от своята войска. След смъртта на княз Властимир[5] управлението на Сърбия взели тримата му сина Мунтимир, Строимир и Гойник, като си разделили страната. В това време станал княз на България Михаил Борис, който искал да отмъсти за поражението на баща си Пресиян, и им отворил война[6]. Сърбите му нанесли такова поражение, че пленили и оковали сина му Владимир[7] с дванадесет велики боляри. Тогава от скръб за сина си и по неволя сключил мир със сърбите. Искайки да се върне в България и боейки се да не би сърбите по пътя да му устроят засада, той поискал за охрана синовете на княз Мунтимир Бран[8] и Стефан. Те го завели невредим до границата — именно до Раса[9]. За тази услуга Михаил Борис им дал големи подаръци. И те му дали от своя страна като подаръци два роба, два сокола, също и две кучета и осемдесет кожуха. Това българите наричат споразумение[10]. Не след дълго време тримата братя, сръбските князе, се скарали помежду си. Единият от тях Мунтимир надделял и понеже искал сам да има управлението, заловил двамата и ги изпратил в България[11]. Той запазил при себе си само Петър, сина на единия си брат Гойник, и се грижил за него, обаче Петър избягал в Хърватия[12].

[1] Нито за този княз, нито за следващите събития има някакви други известия, чрез които могат да се проверят съобщаваните от Константин Багренородни факти. [2] Властимир — сръбски княз, който управлявал около средата на IX в. [3] Българският хан Пресиян (836—852). [4] Войната на Пресиян със сръбските князе станала около 840 г. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 447—459. [5] В коя година е умрял сръбският княз Властимир, не е известно. [6] Годината на тази сръбско-българска война поради липса на данни не може да се определи. Може да се предполага, че тя се отнася към първите години от управлението на Борис. *Златарски*, История, I, 2, стр. 7—13. [7] Константин Багренородни очевидно е сбъркал името на Борисовия син. Тук трябва да се чете Владимир, а не Властимир. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 10—12. [8] Бран или Борена. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 10. [9] Раса, град на р. Рашка до Нови пазар в днешна Югославия. [10] *πάκτον* — дума, заета от латински език (pactum). Пактон означава „договор, дар нещо уговорено". Тук може да се изтълкува в смисъл на дарове, които сърбите дали за българския владетел За пактон вж. *I. Duičev*, Protobulgares et Slaves, Annales de l'Institut Kondakov, X, 1938, p. 147—151. *Г. Цанкова-Петкова*, Бележки към началния период от историята на българската държава, ИИБИ, т. V, 1954, стр. 333. [11] Предполага се, че Мунтимир изгонил братята си и заел сръбския престол към 872 г. Той останал на престола до края на живота си, докъм 890 г. Вж. *Іречек*, История Срба, I, стр. 187. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 11—13. [12] Мунтимир задържал Петър Гойникович навярно като заложник, но той успял да избяга в Хърватско и след това с помощта на Византия завзел сръбския престол (891—917). Вж. *Іречек*, История Срба, I, стр. 187. *Златарски*, История, I, 2, стр. 392—394.

ὅστις καὶ φυγὼν ἦλθεν ἐν Χρωβατίᾳ, περὶ οὗ μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται. Ὁ δὲ προρρηθεὶς ἀδελφὸς ἐν Βουλγαρίᾳ, Στροΐμηρος, εἶχεν υἱὸν τὸν Κλονίμηρον, ᾧ καὶ γυναῖκα παρέσχεν ὁ Βορίσης Βούλγαραν. Ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται ἐν Βουλγαρίᾳ ὁ Τζεέσθλαβος. Ὁ δὲ Μουντιμῆρος, ὁ τοὺς δύο ἀδελφοὺς διώξας, καὶ τὴν ἀρχὴν δεξάμενος, γεννᾷ υἱοὺς τρεῖς, τὸν Πριβέσθλαβον καὶ τὸν Βράνον καὶ τὸν Στέφανον, καὶ μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον διαδέχεται αὐτὸν ὁ πρῶτος υἱὸς, ὁ Πριβέσθλαβος. Μετὰ οὖν χρόνον ἕνα ἐξελθὼν ἀπὸ Χρωβατίας ὁ προειρημένος Πέτρος, ὁ υἱὸς τοῦ Γοϊνίκου, διώκει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ, Πριβέσθλαβον μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν, κἀκεῖνος τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, ἐκεῖνοι δὲ φυγόντες εἰσέρχονται ἐν Χρωβατίᾳ. Μετὰ δὲ χρόνους τρεῖς ἐλθὼν ὁ Βράνος πρὸς τὸ πολεμῆσαι τὸν Πέτρον καὶ ἡττηθεὶς καὶ κρατηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἐτυφλώθη. Μετὰ δὲ χρόνους δύο φυγὼν καὶ ὁ Κλονίμηρος ἀπὸ Βουλγαρίαν, ὁ πατὴρ τοῦ Τζεεσθλάβου, καταλαμβάνει καὶ αὐτὸς καὶ εἰσέρχεται εἰς ἓν τῶν κάστρων Σερβλίας, τὴν Δοστινίκαν, μετὰ λαοῦ πρὸς τὸ παραλαβειν τὴν ἀρχὴν. Τοῦτον οὖν πολεμήσας ὁ Πέτρος ἀπέκτεινεν, καὶ ἐκράτησεν ἕτερα ἔτη κ', ἄρξας ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος, τοῦ μακαριοτάτου καὶ ἁγίου βασιλέως, ἔχων ὑποταγὴν καὶ δούλωσιν πρὸς αὐτόν. Εἰρήνευσεν δὲ καὶ μετὰ Συμεών, τοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας, ὥστε καὶ σύντεκνον αὐτὸν ἐποίησεν. Μετὰ δὲ τὸν καιρόν, ὃν αὐτὸς ὁ κύρις Λέων ἐβασίλευσεν, παρεγένετο ὁ τότε εἰς τὸ Δυρράχιον στρατηγῶν, ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων ὁ Ῥαβδοῦχος, ὁ μετὰ τοῦτο μάγιστρος τιμηθεὶς καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου, εἰς Παγανίαν, τὴν τότε παρὰ τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας διακρατουμένην, πρὸς τὸ βουλευθῆναι καὶ συντυχεῖν τῷ αὐτῷ ἄρχοντι Πέτρῳ περὶ τινος δουλείας καὶ ὑποθέσεως. Ζηλοτυπήσας δὲ πρὸς τοῦτο Μιχαήλ, ὁ ἄρχων τῶν Ζαχλούμων, ἐμήνυσεν Συμεών, τῷ Βουλγάρων ἄρχοντι, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων δεξιοῦται διὰ δώρων τὸν ἄρχοντα Πέτρον πρὸς τὸ συνεπαρεῖν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπελθεῖν κατὰ Βουλγαρίας. Ἐγένετο δὲ κατὰ καιρὸν ἐκεῖνον καὶ πόλεμος εἰς Ἀχελὼν μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐμμανὴς

За него ще разкажа по-късно. Споменатият брат Строимир, който бил в България, имал син Клонимир, комуто Борис дал за жена българка. От него се родил в България Чеслав. А Мунтимир, който прогонил двамата братя и взел властта, имал трима сина — Привеслав, Бран и Стефан. След смъртта му го наследил първият син. След една година споменатият Петър, син на Гойник, напуснал Хърватия и лишил от власт своя братовчед Привеслав с двамата му братя и сам взел властта. Те избягали и отишли в Хърватия. След три години Бран започнал война срещу Петър, но бил победен, заловен от него и ослепен[1]. Две години по-късно и Клонимир, бащата на Чеслав, избягал от България[2] и пристигнал с войската си и влязъл в една крепост в Сърбия, Достиника[3], за да завземе властта. Петър воювал с него, убил го и бил владетел още двадесет години. Той управлявал при царуването на преблажения и свят император Лъв[4], като проявявал към него повиновение и робска покорност. (Петър) се помирил и с българския княз Симеон[5], който и дори му станал кум. След царуването на този император Лъв, тогавашният стратег в Дирахий[6] протоспатарий Лъв Равдух[7], който след това бил почетен с чин магистър и логотет на дрома, отишъл в Пагания, която тогава се намирала под властта на сръбския княз, за да се срещне и посъветва с този княз Петър по някои служебни работи. Захълмският княз Михаил[8], завиждайки за това, съобщил на българския цар Симеон, че ромейският император обсипва с подаръци княз Петър, за да повдигне турките[9] и да нахлуят в България. По онова време станала битка между ромеите и българите при Ахелой[10]. Тогава Симеон, обхва-

---

[1] Според *Іиречек*, История Срба, I, стр. 190, Бран бил ослепен в 894 г., а според *Златарски*, История, I, 2, стр. 392 — в 895 г. [2] Клонимир Строимирович, братовчед на Петър Гойникович, избягал от България и се опитал да завземе властта. Обаче Петър го победил (897 г.). Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 392. [3] Дестиник се намирал в Сеничкия или Приеполския край, вероятно днешно Сеника. [4] Византийският император Лъв VI Мъдри. [5] Българският цар Симеон. [6] Дирахиум — гр. Драч. [7] В 917 г., когато правителството на Зоя подготвило своя широк план, за да нападне България, драчкият стратег протоспатарий Лъв Рабдух пристигнал в областта на нарентаните, за да се срещне и преговаря със самия княз Петър. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 394—395. — *П. Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в., ГСУ и ФФ, XXXI, 8, 1935, стр. 7. — *Г. Острогорский*, Лав Рабдух и Лав Хиросфакт, Зборник радова Византолошког института САН, кн. III, (1955), стр. 29—36). [8] Захълмският княз Михаил Вишевич (910—930 ?) сключил съюз с цар Симеон срещу Византия, като се надявал с негова помощ да откъсне областта на нарентаните. След смъртта на Симеон (927 г.) Михаил Вишевич се сближил с Византия и получил титлите консул и патриций. Вж. *Златарски*, История I, 2, стр. 394— 395. [9] Т. е. маджарите. Обаче княз Петър според *Златарски*, История, I, 2, стр. 380—388, не можал да ги вдигне на война срещу българите, защото били заети по това време на Запад като съюзници на немците. Напротив, *П. Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения, стр. 8—11, смята, че маджарите не се присъединили към Византия не защото били заети, но защото у тях бил пресен споменът от разправата, която Симеон извършил над тях преди две десетилетия. [10] Битката при Ахелой станала на 20 август 917 г.

οὖν ἐν τούτῳ γενόμενος Συμεὼν κατὰ τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας, Πέτρου, ἀπέστειλε τὸν Σιγρίτζη Θεόδωρον καὶ τὸν Μαρμαὴν ἐκεῖνον μετὰ φοσσάτου, ἔχοντας καὶ ἀρχοντόπουλον Παῦλον, τὸν υἱὸν Βράνου, ὃν ὁ Πέτρος, ὁ ἄρχων Σερβλίας ἐτύφλωσεν. Δόλῳ οὖν ἐπελθόντες οἱ Βούλγαροι πρὸς τὸν ἄρχοντα Σερβλίας καὶ συντεκνίαν μετ᾽ αὐτοῦ ποιησάμενοι καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντες μὴ παθεῖν τι παρ᾽ αὐτῶν ἐναντίον, ἠπάτησαν αὐτὸν ἐξελθεῖν πρὸς αὐτούς, ὃν καὶ πάραυτα δεσμήσαντες εἰσήγαγον ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ ἀποθνήσκει ἐν φυλακῇ. Εἰσῆλθεν δὲ ἀντ᾽ αὐτοῦ Παῦλος, ὁ υἱὸς Βράνου, καὶ ἐκράτησεν ἔτη τρία. Ὁ δὲ βασιλεύς, ὁ κῦρις Ῥωμανός, ἔχων ἀρχοντόπουλον ἐν τῇ πόλει Ζαχαρίαν, τὸν υἱὸν Πριβεσθλάβου, τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας, ἀπέστειλε πρὸς τὸ γενέσθαι ἄρχοντα ἐν Σερβλίᾳ, ἀλλὰ ἀπελθὼν καὶ πολεμήσας, ἡττήθη παρὰ τοῦ Παύλου· κρατήσας γὰρ αὐτὸν παρέδωκεν τοῖς Βουλγάροις, καὶ ἐκρατεῖτο δέσμιος. Εἶτα μετὰ χρόνους τρεῖς, τοῦ Παύλου ἐναντιωθέντος τοῖς Βουλγάροις, ἀπέστειλεν τόν Σαχαρίαν, τόν πρότερον παρὰ τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ βασιλέως ἀποσταλέντα, καὶ διώξας τὸν Παῦλον, ἐκράτησεν αὐτὸς τὴν ἀρχὴν τῶν Σέρβλων, ὅστις πάραυτα τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἐπιμνησθείς, ἐγένετο κατὰ τῶν Βουλγάρων, μήδ᾽ ὅλως θελήσας ὑποταγῆναι αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ βασιλέως μᾶλλον Ῥωμαίων δεσπόζεσθαι. Ὥστε καὶ τοῦ Συμεὼν φοσσᾶτον κατ᾽ αὐτοῦ ἀποστεῖλαντος διὰ τοῦ Μαρμαὴμ καὶ τοῦ Σιγρίτζη [καὶ] Θεοδώρου, ὧν καὶ τὰς κεφαλὰς καὶ ἄρματα ἐκ τοῦ πολέμου ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ἐπινίκια (ἔτι γὰρ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων μάχη ἦν), οὐδέποτε δὲ ἐπαύσατο, καθὼς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἄρχοντες ἀπέστελλον πρὸς τοὺς βασιλεῖς Ῥωμαίων, καὶ ὑποτασσόμενος καὶ δουλεύων αὐτοῖς. Πάλιν δὲ ἀπέστειλεν ἕτερον φοσσᾶτον ὁ Συμεὼν διὰ τοῦ Κνήνου καὶ τοῦ Ἡμνήκου καὶ τοῦ Ἠτζβόκλια κατὰ τοῦ ἄρχοντος Ζαχαρίου, συναποστείλας μετ᾽ αὐτῶν καὶ Τζεέσθλαβον. Τότε ὁ μὲν Ζαχαρίας φοβηθεὶς φεύγει ἐν Χρωβατίᾳ, οἱ δὲ Βούλγαροι μηνύσαντες τοῖς ζουπάνοις ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς καὶ παραλαβεῖν ἄρχοντα τὸν

нат от ярост срещу сръбския княз Петър, изпратил с войска Сигрица Теодор и известния Мармаис[1]. С тях бил и княз Павел, синът на Бран[2], ослепен от сръбския княз Петър. И тъй българите приближили с измама сръбския княз, при все че му били кумове и били потвърдили с клетва, че няма да претърпи от тях нищо вражеско, измамили го да дойде при тях, веднага го вързали и закарали в България, където той умрял в тъмница. Вместо него на престола се възкачил Павел, синът на Бран, и управлявал три години. Но императорът господар Роман, който държал (при себе си) в столицата княз Захарий[3], син на сръбския княз Привеслав, го изпратил да стане княз на Сърбия. Той отишъл и започнал война, но бил победен от Павел. Павел хванал Захарий и го предал на българите, които го държали в окови. После, след три години, когато Павел се опълчил срещу българите, (Симеон) отправил против него Захарий, изпратен преди това от господаря император Роман. Захарий изгонил Павел и сам взел властта над сърбите. Спомняйки си за благодеянието на ромейския император, той веднага се обявил против българите и съвсем не искал да им се подчини, а да бъде подвластен по-скоро на ромейския император. Поради това Симеон проводил срещу него войска начело с Мармаис и Сигрица Теодор, чиито глави и оръжие Захарий изпратил като трофей на ромейския император[4]. Тогава още продължавала войната между ромеи и българи[5]. Както и князете преди него, които провождали пратеничества при ромейските императори, така и той никога не престанал да им се подчинява и да им служи. Симеон отново изпратил друга войска с Книн, Имник и Ицвоклия[6] срещу княз Захарий, като проводил с тях и Чеслав[7]. Тогава Захарий, изплашен, избягал в Хърватия. Българите известили на жупаните да дойдат при тях и да приемат за

---

[1] Теодор Сигрица и Мармаис — пълководци на цар Симеон, които действували не толкова със сила, колкото с хитрост. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 395. [2] Павел Бранович, който след ослепяването на баща му Бран от Петър по всяка вероятност е прибягнал до помощта на Симеон; вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 195. [3] Свалянето на Павел и вземането на властта от Захарий станало през 921 г. За събитията срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 425—426. — ВИИЈ, II, стр. 55, бел. 185. [4] По всяка вероятност княз Захарий се обявил срещу българите в резултат на щедрите подаръци и обещания от Византия. Провизантийската ориентация на Захарий намерила добър прием у сърбите, които се стремили да отхвърлят българското влияние. Въстанието взело голям размах и затова българските войски претърпели неуспех. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 462—463. [5] Събитията се отнасят към 923 г. През тази година цар Симеон предприел поход към Цариград. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 448—473. [6] Предполага се, че Книн, Имник и Ицвоклия не са лични имена, а длъжности и титли. Вж. *А. Куник и В. Р. Розен*, Известия ал-Бекри и других авторов о Руси и славянах, I, СПб, 1878, стр. 152. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 421, 475, 476. — *В. Бешевлиев*, BZ XXXII (1932), p. 14. *Същият*, Надписите около Мадарския конник, стр. 29. — *Й. Иванов*, Български старини из Македония, София, 1931, стр. 4. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, pp. 133, 161, 189. [7] Чеслав се родил в България и майка му била българка. Неговият баща, известният Клонимир Строимирович, поради смутовете, които разтърсвали страната, бил принуден да се пресели в България с баща си и чичо си Гойник още по времето на Борис. Вж. *М. Дринов*, Съчинения, I, София, 1909, стр. 505.

Τζεέσθλαβον καὶ δι' ὅρκου τούτους ἀπατήσαντες καὶ ἐξαγαγόντες μέχρι [τῷ] τοῦ πρώτου χωρίου καὶ πάραυτα δεσμήσαντες αὐτούς, εἰσῆλθον ἐν Σερβλίᾳ καὶ συνεπῆραν τὸν ἅπαντα λαὸν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ εἰσήγαγον ἕως Βουλγαρίας, τινὲς δὲ ἀποδράσαντες εἰσῆλθον καὶ ἐν Χρωβατίᾳ, καὶ ἔμεινεν ἡ χώρα ἔρημος. Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἰσῆλθον οἱ αὐτοὶ Βούλγαροι εἰς Χρωβατίαν μετὰ τοῦ Ἀλογοβότουρ[a] *τοῦ πολεμῆσαι, καὶ ἐσφάγησαν πάντες ἐκεῖσε παρὰ τῶν Χρωβάτων. Μετὰ δὲ χρόνους ἑπτὰ ἀπὸ τῶν Βουλγάρων φυγὼν ὁ Τζεέσθλαβος μετὰ καὶ ἑτέρων τεσσάρων, ἀπὸ Περσθλάβου εἰσῆλθεν ἐν Σερβλίᾳ, οὐχ εὗρεν δὲ εἰς τὴν χώραν, εἰ μὴ πεντήκοντα μόνους ἄνδρας μήτε γυναῖκας ἔχοντας, μήτε παιδία, ἀλλὰ κυνηγοῦντας καὶ διατρεφομένους. Μετὰ τούτων κρατήσας τὴν χώραν, ἐμήνυσεν πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν ἐπιζητῶν, ὑπισχνούμενος δουλεύειν καὶ ὑπείκειν τῇ προστάξει αὐτοῦ, καθὼς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἄρχοντες. Καὶ ἔκτοτε οὐ διέλιπεν ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εὐεργετῶν αὐτόν, ὥστε καὶ οἱ εἰς Χρωβατίαν καὶ Βουλγαρίαν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις διάγοντες Σέρβλοι, οὓς ὁ Συμεὼν διεσκόρπισεν, τοῦτο ἀκούσαντες συνήχθησαν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πόλει πολλοὶ ἀπὸ Βουλγαρίας φυγόντες εἰσῆλθον, οὓς καὶ ἐνδύσας καὶ εὐεργετήσας ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Τζεέσθλαβον. Καὶ ἀπὸ τῶν πλουσίων δωρεῶν τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων συστησάμενος καὶ ἐνοικίσας τὴν χώραν, ὡς τὸ πρότερον, ἐστὶν ὑποτεταγμένος δουλοπρεπῶς τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, καὶ διὰ τῆς τοῦ βασιλέως συνδρομῆς καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ εὐεργεσιῶν τὴν τοιαύτην χώραν συστήσας καὶ ἄρχων ἐν αὐτῇ βεβαιωθείς.*

Ὅτι ὁ ἄρχων Σερβλίας ἐξ ἀρχῆς, ἤγουν ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, δουλικῶς ἐστιν ὑποτεταγμένος τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ καὶ οὐδέποτε τῷ ἄρχοντι Βουλγαρίας καθυπετάγη (32, 1—145, p. 152—160).

княз Чеслав, измамили ги с клетви, завели ги до първото селище и веднага ги оковали. После влезли в Сърбия и вдигнали целия народ от мало до голямо и го закарали в България. Някои пък избягали и отишли в Хърватия и страната запустяла[1]. По онова време българите отишли на поход в Хърватия начело с Алоготур[2] и там всички били избити от хърватите[3]. След седем години Чеслав с други четирима души избягал от българите и от Преслав отишъл в Сърбия. В страната той намерил само петдесет мъже, които нямали ни жени, ни деца и изкарвали прехраната си с лов. Като завладял с тях страната, той изпратил вест на ромейския император и поискал от него съдействие[4] и помощ, като обещавал да му служи и да се подчинява на неговите наредби като предишните князе. Оттогава ромейският император не престанал да го облагодетелствува, та сърбите, които Симеон бил прокудил и които живеели в Хърватия, в България и в останалите страни, като се научили за това, се събрали при него. И в столицата дошли някои бегълци от България. Императорът на ромеите ги снабдил с дрехи, обсипал ги с щедрости и ги изпратил при Чеслав. Така чрез богатите дарения на императора на ромеите той устроил и заселил страната и, както по-рано, е робски подчинен на ромейския император. Като устроил страната със съдействието на императора и с многобройните му благодеяния, той бил утвърден за княз в нея.

Князът на Сърбия отначало, т. е. от царуването на император Ираклий, е робски подчинен на ромейския император и никога не се е подчинявал на българския княз.

11. De Patcinacium gente

Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Πατζινακιτῶν

Ἰστέον, ὅτι αἱ τέσσαρες τῶν Πατζινακιτῶν γενεαί, ἤγουν τὸ θέμα Κουρτζιτζοὺρ καὶ τὸ θέμα

За народа на печенегите

Четирите племена на печенегите, а именно [племената от] областта Куарцицур[5], об-

a *Ἀλογοβότουρ : Ἀλοβογότουρ conj. Ilovajski, Tomaschek, Marquart, Feher.*

1 Това сведение на Константин Багренородни не трябва да се разбира буквално. По всяка вероятност голяма част от сърбите са били откарани в България, и то по-знатните, но да се смята, че цялото население било отвлечено, е преувеличено. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 476. 2 Във втората част на името Алогоботур (*Ἀλογοβότουρ*) някои учени виждат титлата „багатур", „боготур", която е известна от прабългарските надписи. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 64. 3 Този поход бил предприет от българите, от една страна, да накажат хърватите, понеже са дали подслон на сърбите, и, от друга — да разширят владенията си до Адриатическо море. Походът станал през 927 г. непосредствено преди смъртта на Симеон. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 501. 4 Преговорите на Чеслав с византийците са започнали по всяка вероятност по-рано — докато той се намирал още в България. Вж. *Дринов*, Съчинения, I, стр. 506, 507. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 540. 5 За печенегите вж. тук бел. 1.

Συρουκάλπεη καὶ τὸ θέμα Βοροταλμὰτ καὶ τὸ θέμα Βουλατζοπόν, κεῖνται πέραν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ πρὸς τὰ ἀνατολικώτερα καὶ βορειότερα μέρη, ἐναποβλέποντα πρός τε Οὐζίαν καὶ Χαζαρίαν καὶ Ἀλανίαν καὶ τὴν Χερσῶνα καὶ τὰ λοιπὰ κλίματα. Αἱ δὲ ἄλλαι τέσσαρες γενεαὶ κεῖνται ἔνθεν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ πρὸς τὰ δυτικώτερα καὶ τὰ ἀρκτικώτερα μέρη, τουτέστιν τὸ θέμα Γιαζιχοπὸν πλησιάζει τῇ Βουλγαρίᾳ, καὶ τὸ θέμα τοῦ κάτω Γύλα πλησιάζει τῇ Τουρκίᾳ, καὶ τὸ θέμα τοῦ Χαραβόη πλησιάζει τῇ Ῥωσίᾳ, τὸ δὲ θέμα Ἰαβδιερτὶμ πλησιάζει τοῖς ὑποφόροις χωρίοις χώρας τῆς Ῥωσίας, τοῖς τε Οὐλτίνοις καὶ Δερβλενίνοις καὶ Λενζενίνοις καὶ τοῖς λοιποῖς Σκλάβοις. Ἀπώκισται δὲ ἡ Πατζινακία ἐκ μὲν Οὐζίας καὶ Χαζαρίας ὁδὸν ἡμερῶν πέντε, ἐκ δὲ Ἀλανίας ὁδὸν ἡμερῶν ἕξ, ἀπὸ δὲ Μορδίας ὁδὸν ἡμερῶν δέκα, ἀπὸ δὲ Ῥωσίας ὁδὸν ἡμερᾶς μιᾶς, ἀπὸ δὲ Τουρκίας ὁδὸν ἡμερῶν τεσσάρων. ἀπὸ δὲ Βουλγαρίας ὁδὸν ἡμέρας τὸ ἥμισυ, καὶ εἰς Χερσῶνα μέν ἐστίν ἔγγιστα, εἰς δὲ τὴν Βόσπορον πλησιέστερον.

Ἰστέον, ὅτι κατὰ τὸν καιρόν, ὃν οἱ Πατζινακῖται ἀπὸ τῆς ἰδίας χώρας ἐξεδιώχθησαν, θελήσει τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ οἰκείᾳ γνώμῃ ἐναπέμειναν ἐκεῖσε, καὶ τοῖς λεγομένοις Οὔζοις συνῴκησαν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰσιν ἐν αὐτοῖς, ἔχοντες τοιαῦτα γνωρίσματα, ὥστε διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς καὶ νοεῖσθαι, τίνες τε ἦσαν. Καὶ πῶς αὐτοὺς ἀποσπασθῆναι τῶν ἰδίων συνέβη· τὰ γὰρ ἱμάτια αὐτῶν εἰσίν κόντουρα μέχρι γονάτων καὶ τὰ μανίκια ἀπὸ τῶν βραχιόνων ἀποκεκομμένα, ὡς δῆθεν ἐκ τούτου δεικύντες, ὅτι ἀπὸ τῶν ἰδίων καὶ ὁμοφύλων ἀπεκόπησαν. Ἰστέον, ὅτι ἔνθεν τοῦ Δανάστρεως ποταμοῦ πρὸς τὸ ἀπόβλεπον μέρος τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὰ περάματα τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ εἰσὶν ἐρημόκαστρα· κάστρον πρῶτον τὸ ὀνομασθὲν παρὰ τῶν Πατζινακιτῶν Ἄσπρον διὰ τὸ τοὺς λίθους αὐτοῦ φαίνεσθαι καταλεύκους, κάστρον δεύτερον τὸ Τουγγάται, κάστρον τρίτον τὸ Κρακνακάται, κάστρον τέταρτον τὸ Σαλμακάται, κάστρον πέμπτον τὸ Σακακάται, κάστρον ἕκτον τὸ Γιαιουκάται. Ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς τῶν παλαιοκάστρων κτίμασιν εὑρίσκονται καὶ ἐκκλησιῶν γγωρίσματά τινα καὶ σταυροὶ λαξευτοὶ εἰς λίθους πωρίνους, ὅθεν καὶ τινές παράδοσιν ἔχουσιν, ὥς Ῥωμαῖοί ποτε τὰς κατοικίας εἶχον ἐκεῖσε (37, 34—67, p. 168).

ластта Сирукалпей, областта Вороталмат и областта Вулацопон се намират оттатък р. Днепър в областите пò на изток и пò на север и са обърнати към Узия, Хазария[1], Алания[2], Херсон и останалите области. Останалите четири народа лежат отсам р. Днепър, в по-западните и по-северни земи, а именно: областта Гиазихопон граничи с България, областта долна Гюла е съседна с Туркия, областта Харавой е съседна с Русия[3], а областта Ядвиертим граничи с местата, подвластни на Русия: ултините, древляните, лензенините и другите славяни. Печенегия отстои от Узия и Хазария на пет дена път, от Алания на 6 дена, от Мордия[4] на 10 дена, от Русия на един ден, от Туркия на 4 дена, от България на половин ден път. Тя е близо до Херсон и още по-близо до Босфор[5]. По времето, когато печенегите били изтласкани от своята страна, някои от тях по собствено желание и решение останали там да живеят с казаните узи и досега са между тях. Но те имат такива белези, които ги отличават и показват кои си били те и как са се отделили от своите сънародници: дрехите им са къси до коленете и ръкавите им са отрязани до лактите, като че ли показват с това, че са откъснати от своите съплеменници. Отсам р. Днепър, в областта, обърната към България, до бродовете на същата река има запустели крепости: първа крепост, наречена от печенегите Аспрон[6], понеже скалите му изглеждат белезникави, втора крепост Тунгате[7], трета крепост Кракнакате[8], четвърта крепост Салмакате[9], пета крепост Сакакате[10], шеста крепост Гиеукате[11]. В самите основи на старите крепости се намират някои останки от църкви, също и кръстове, издялани от шупливи камъни. Поради това някои разказват, че някога там са живели ромеи.

[1] Хазари — тюркско племе от клона на източните турци, което в началото на VII в. заемало земите между р. Дон, Каспийско море и Кавказ. В началото на VIII в. хазарите завладели Кримския полуостров. Хазарската държава била унищожена в началото на XI в. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 81—87. [2] Алани — сарматско номадско племе, което обитавало степната област на север от Кавказ до р. Дон. Потомци на аланите са днешните осетинци. [3] Сиреч Киевска Русия. [4] Мордия — страната на мордвите, едно от най-големите източнофински племена, което заемало земите между реките Волга, Ока, Сура и притоците на Мокша. [5] Става дума за Кимерийския Босфор, днешния Керченски полуостров. [6] Аспрон — дн. Акерман; [7] Тунгате — укрепление на запад от р. Днепър. Срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 317. [8] Кракнакате — днешният гр. Сороки, на десния бряг на р. Днестър в Бесарабия. [9] Салмакате — нелокализирано. [10] Сакакате — нелокализирано. [11] Гиеснкате — нелокализирано.

12. De Cabaris et Turcis

Περὶ τῶν γενεῶν τῶν Καβάρων καὶ τῶν Τούρκων

Πρώτη ἡ παρὰ τῶν Χαζάρων ἀποσπασθεῖσα αὕτη ἡ προρρηθεῖσα τῶν Καβάρων γενεά, δευτέρα τοῦ Νέκη, τρίτη τοῦ Μεγέρη, τετάρτη ⟨τοῦ⟩ Κουρτουγερμάτου, πέμπτη τοῦ Ταριάνου, ἕκτη τοῦ Γενάχ, ἑβδόμη Καρῆ, ὀγδόη Κασῆ. Καὶ οὕτως ἀλλήλοις συναφθέντες, μετὰ τῶν Τούρκων οἱ Καβάροι εἰς τὴν τῶν Πατζινακιτῶν κατῴκησαν γῆν. Μετὰ δὲ ταῦτα παρὰ Λέοντος, τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως προσκληθέντες διεπέρασαν, καὶ τὸν Συμεὼν πολεμήσαντες κατὰ κράτος αὐτὸν ἥττησαν, καὶ ἐξελάσαντες μέχρι τῆς Πρεσθλάβου διῆλθον, ἀποκλείσαντες αὐτὸν εἰς τὸ κάστρον τό λεγόμενον Μουνδράγα, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέστρεψαν. Τῷ δὲ τότε καιρῷ τὸν Λιούντικα, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρπαδῆ εἶχον ἄρχοντα. Μετὰ δὲ τὸ πάλιν τὸν Συμεὼν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων εἰρηνεῦσαι καὶ λαβεῖν ἄδειαν διεπέμψατο πρὸς τοὺς Πατζινακίτας, καὶ μετὰ αὐτῶν ὡμοφώνησεν τοῦ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσαι τοὺς Τούρκους. Καὶ ὅτε οἱ Τοῦρκοι πρὸς ταξίδιον ἀπῆλθον, οἱ Πατζινακῖται μετὰ Συμεὼν ἦλθον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τὰς αὐτῶν φαμιλίας παντελῶς ἐξηφάνισαν, καὶ τοὺς εἰς φύλαξιν τῆς χώρας αὐτῶν Τούρκους ἀπ᾿ ἐκεῖσε κακιγκάκως ἀπεδίωξαν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ὑποστρέψαντες καὶ τὴν χώραν αὐτῶν οὕτως εὑρόντες ἔρημον καὶ κατηφανισμένην, κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν καὶ σήμερον κατοικοῦσιν, τὴν ἐπονομαζόνειην κατὰ τὴν ἀνωτέρω, ὡς εἴρηται, τῶν ποταμῶν ἐπωνυμίαν. Ὁ δὲ τόπος, ἐν ᾧ πρότερον οἱ Τοῦρκοι ὑπῆρχον, ὀνομάζεται κατὰ ἐπωνυμίαν τοῦ ἐκεῖσε διερχομέμου ποταμοῦ Ἐτὲλ καὶ Κουζοῦ, ἐν ᾧ ἀρτίως οἱ Πατζινακῖται κατοικοῦσιν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι παρὰ τῶν Πατζινακιτῶν διωχθέντες ἦλθον καὶ κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν νῦν οἰκοῦσιν. Ἐν αὐτῶ δὲ τῷ τόπῳ παλαιά τινα ἔστιν γνωρίσματα· καὶ πρῶτον μέν ἐστιν ἡ τοῦ βασιλέως Τραιανοῦ γέφυρα κατὰ τὴν τῆς Τουρκίας ἀρχήν, ἔπειτα καὶ ἡ Βελέγραδα ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς αὐτῆς γεφύρας, ἐν ᾗ καὶ ὁ πύργος ἐστὶν τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου, τοῦ βασιλέως, καὶ πάλιν κατὰ τὴν τοῦ ποταμοῦ ἀναδρομήν ἐστιν τὸ Σέρμιον ἐκεῖ-

За родовете на „Каварите“ и „Турките“

Първият род, който се отделил от хазарите, е споменатият вече род на каварите[1], вторият е Неки, третият — Мегери[2], четвъртият — Куртугерматон, петият — Тарианон, шестият — Тенах, седмият — Кари, осмият — Каси. Свързани помежду си по тоя начин, каварите се поселили заедно с турките в земята на печенегите. Повикани след това от христолюбивия и славен император Лъв[3], те преминали (р. Дунав), воювали с всички сили срещу Симеон и го победили. Като го преследвали, те стигнали чак до Преслав, обградили го в крепостта, наречена Мундрага, и се върнали в страната си. По това време техен предводител бил Лиунтик [4—5], синът на Арпад. След като Симеон отново сключил мир с императора на ромеите и се почувствувал в безопасност, отправил пратеници при печенегите и се споразумял с тях да поведе война срещу турките и да ги унищожи[6—7]. И когато турките отишли на поход, печенегите заедно със Симеон нападнали турките, изтребили напълно техните семейства и безмилостно прогонили оттам тези турки, които охранявали страната. Турките, като се върнали и намерили страната си така разорена и опустошена, настанили се в земята, която и днес населяват, наречена според имената на реките, споменати погоре[8]. А мястото, на което преди това са били турките, се нарича по името на минаващата оттам река — Етел и Кузу.[9] Там живеят сега печенегите. А турките, прогонени от печенегите, дошли и се поселили в земята, в която и сега живеят. В това място има някои стари паметници: най-напред мостът на император Траян[10] в началото на Туркия, след това Белград[11], на три дена път от този мост, където е кулата на светия и велик император Константин. Пак по течението на реката се намира така нареченият Сирмиум[12]

---

[1] Както се вижда от контекста, каварите са едно от хазарските племена. [2] В това име някои учени виждат корена на названието „маджари“. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 179. [3] Византийският император Лъв VI. [4—5] Лиунтик (*Λιούντινα, Λιούντικας*) — син на Арпад, предвождал маджарите в похода им срещу българите през 895 г. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 297. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 178. [6—7] Т. е. маджарите. [8] Под натиска на печенегите маджарите напуснали в 889—890 г. дотогавашните си живелища между реките Дон и Днепър и се заселили в областта на Петоречието между реките Днепър и долни Дунав, наречена Ателкуза. В 896 г., когато маджарите предприели грабителски поход срещу съседите си, българите и печенегите нахлули в страната им и я разорили. Тогава маджарите се преселили в областта на среден Дунав и Тиса в днешните си земи. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 312—313. Срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 87—89. [9] Т. е. Ателкуза. [10] Мостът на римския император Траян (98—117) на Дунав срещу днешния гр. Турну-Северин. Остатъци от този мост са запазени и досега. [11] По времето на Константин Багренородни, както се вижда от текста, градът е носел вече сегашното си име — Белград (ант. Сингидунум). [12] Сирмиум — дн. Сремска Митровица.

νο λεγόμενον, ἀπὸ τῆς Βελεγράδας ὁδὸν ἔχον ἡμερῶν δύο, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἡ μεγάλη Μοραβία, ἡ ἀβάπτιστος, ἣν ἐξήλειψαν οἱ Τοῦρκοι, ἧς ἦρχε τὸ πρότερον ὁ Σφενδοπλόκος.

Ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὸν Ἴστρον ποταμὸν γνωρίσματά τε καὶ ἐπωνυμίαι, τὰ δὲ ἀνώτερα τούτων, ἐν ᾧ ἐστιν ἡ πᾶσα τῆς Τουρκίας κατασκήνωσις, ἀρτίως ἐπονομάζουσιν κατὰ τὰς τοῦ τῶν ἐκεῖσε ῥεόντων ποταμῶν ἐπωνυμίας. Οἱ δὲ ποταμοί εἰσιν οὗτοι· ποταμὸς πρῶτος ὁ Τιμήσις, ποταμὸς δεύτερος ⟨ὁ⟩[a] *Τούτης, Ποταμὸς τρίτος ὁ Μορήσης. Ποταμὸς τέταρτος ἡ Κρίσος, καὶ πάλιν ἕτερος ποταμός ἡ Τίτζα.*

Πλησιάζουσι δὲ, τοῖς Τούρκοις πρὸς μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέρος οἱ Βούλγαροι, ἐν ᾧ καὶ διαχωρίζει αὐτοὺς ὁ Ἴστρος, ὁ καὶ Δανούβιος λεγόμενος ποταμός, πρὸς δὲ τὸ βορεῖον οἱ Πατζινακῖται, πρὸς δὲ τὸ δυτικώτερον οἱ Φράγγοι, πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν οἱ Χρωβάτοι (40, 1—44, pp. 174—178).

на два дена път от Белград. Оттук започва непокръстената Велика Моравия, която турките унищожили и която преди това управлявал Светополк[1]. Тези са паметниците и названията на р. Дунав. По-горните области, където е цялото поселение на турките, се наричат сега по името на течащите там реки. Тези реки са следните: първа река Тимизис[2], втора река — Тутис[3], трета река — Морисис[4], четвърта (река) Крисос[5] и още една река Тица[6]. От източна страна с турките граничат българите, където ги отделя р. Истър, наричана още Дунав, а от север — печенегите, от запад — франките и от юг — хърватите.

13. De Moravia

Περὶ τῆς χώρας τῆς Μοραβίας

Ἰστέον, ὅτι ὁ Μοραβίας ἄρχων, ὁ Σφενδοπλόκος, ἀνδρεῖος καὶ φοβερὸς εἰς τὰ πλησιάζοντα αὐτῷ γέγονεν. Ἔσχεν δὲ αὐτὸς Σφενδοπλόκος τρεῖς υἱούς, καὶ τελευτῶν διεῖλεν εἰς τρία μέρη τὴν ἑαυτοῦ χώραν, καὶ τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ ἀνὰ μιᾶς μερίδος κατέλιπεν, τὸν πρῶτον καταλείψας ἄρχοντα μέγαν, τοὺς δὲ ἑτέρους δύο τοῦ εἶναι ὑπὸ τὸν λόγον τοῦ πρώτου υἱοῦ. Παρήνεσεν δὲ αὐτοὺς τοῦ μὴ εἰς διάστασιν καὶ κατ᾽ ἀλλήλων γενέσθαι, παράδειγμα αὐτοῖς τοιοῦτον ὑποδείξας· ῥάβδους γὰρ τρεῖς ἐνεγκὼν καὶ συνδήσας, δέδωκεν τῷ πρώτῳ υἱῷ τοῦ ταύτας κλάσαι τοῦ δὲ μὴ ἰσχύσαντος, πάλιν δέδωκεν τῷ δευτέρῳ, ὡσαύτως καὶ τῷ τρίτῳ, καὶ εἶθ᾽ οὕτως διαιρῶν τὰς τρεῖς ῥάβδους δέδωκεν τοῖς τρισὶ πρὸς μίαν· οἱ δὲ λαβόντες καὶ κελευσθέντες ταύτας κλάσαι, εὐθέως αὐτὰς κατέκλασαν. Καὶ διὰ τοιούτου ὑποδείγματος παρήνεσεν αὐτοὺς εἰπών, ὡς ὅτι· „Εἰ μὲν διαμένετε ἐν ὁμοψυχίᾳ καὶ ἀγάπῃ ἀδιαίρετοι, ἀκαταγώνιστοι παρὰ τῶν ἐναντίων καὶ ἀνάλωτοι γενήσεσθε· εἰ δὲ ἐν ὑμῖν γένηται ἔρις καὶ φιλονικία, καὶ διαχωρισθῆτε εἰς τρεῖς ἀρχάς, μὴ ὑποκείμενοι τῷ πρώτῳ ἀδελφῷ, καὶ ὑπ᾽ ἀλλήλων ἀφανισθήσεσθε, καὶ ὑπὸ τῶν πλησιαζόντων ὑμῖν ἐχθρῶν παντελῶς ἐξολοθρευθήσεσθε.“ Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ αὐτοῦ Σφενδοπλόκου ἕνα χρόνον ἐν εἰρήνῃ διατελέσαντες, ἔριδος καὶ στάσεως ἐν ἑαυτοῖς ἐμπεσού-

За страната Моравия

Светополк, князът на Моравия, бил храбър и страшен за съседните нему народи. Същият Светополк имал трима сина. При смъртта си той разделил страната си на три части и оставил по една част на тримата си сина. Първия оставил като велик княз, а другите двама да бъдат под заповедта на първия син. Посъветвал ги да не живеят в раздор и да не бъдат един против други, като им дал следния пример[7]: донесъл три пръчки, вързал ги и ги дал на първия да ги разчупи, а когато той не могъл, дал ги тогава на втория, после и на третия. След това разделил трите пръчки и дал по една на тримата. Те ги взели и когато им било казано да ги счупят, веднага ги счупили. Чрез този пример той ги посъветвал и казал: „Ако живеете неразделно в единодушие и любов, вие ще бъдете необорими и непобедими от враговете. Ако ли пък у вас се появи вражда и съперничество и се разделите на три владения, без да се подчинявате на първия брат, (вие) взаимно ще се унищожите и ще бъдете напълно изтребени от съседните ви врагове.“ След смъртта на Светополк те прекарали в мир една година, но когато всред

[a] *ὁ add. Moravcsik.*

[1] Моравският княз Светополк (870—894), приемник на Ростислав. [2] Тимизис — вероятно днешната р. Темеш. [3] Тутис — вероятно днешната р. Бега. [4] Морисис — днешната р. Марош. [5] Крисос — днешната р. Кереш. [6] Тица — днешната р. Тиса. [7] Тук е предадена познатата Езопова басня, която се разказвала и за синовете на Кубрат. Подобна легенда се предава и за синовете на Чингис хан. Вж. ***В. Бешевлиев***, Една Езопова басня в българската история, сп. „Прометей“, I, кн. 4,. 1937, стр. 20. — *К. Ламбрев*, Легендата за хан Кубрат и неговите синове, ИПр, III, кн. 3 (1946), стр. 350.

σης, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐμφύλιον πόλεμον ποιήσαντες, ἐλθόντες οἱ Τοῦρκοι τούτους παντελῶς ἐξωλούθρευσαν, καὶ ἐκράτησαν τὴν ἑαυτῶν χώραν, εἰς ἣν καὶ ἀρτίως οἰκοῦσιν. Καὶ οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ λαοῦ διεσκορπίσθησαν, προσφυγόντες εἰς τὰ παρακείμενα ἔθνη, εἰς τε τοὺς Βουλγάρους καὶ Τούρκους καὶ Χρωβάτους καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἔθνη (41, 125, p. 180) *τούτους παντελῶς ἐξωλόθρευσαν, καὶ ἐκράτησαν τὴν ἑαυτῶν χώραν, εἰς ἣν καὶ ἀρτίως οἰκοῦσιν. Καὶ οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ λαοῦ διεσκορπίσθησαν, προσφυγόντες εἰς τὰ παρακείμενα ἔθνη, εἰς τε τοὺς Βουλγάρους καὶ Τούρκους καὶ Χρωβάτους καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἔθνη* (41, 1—25, pp. 180—181).

тях се появила вражда и несъгласие и те започнали междуособна война, турките[1] дошли, изтребили ги напълно, завладели страната им, в която и досега живеят. А онези, които останали от тоя народ, се пръснали и избягали при съседните народи — при българите, турките и хърватите и при останалите народи.

14. Descriptio tractus a Thessalonica usque ad Danubium

Γεωγραφία ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ καὶ τοῦ κάστρου Βελεγράδας, Τουρκίας τε καὶ Πατζινακίας μέχρι τοῦ Χαζαρικοῦ κάστρου Σάρκελ καὶ τῆς Ῥωσίας καὶ μέχρι τῶν Νεκροπύλων, τῶν ὄντων εἰς τὴν τοῦ Πόντου θάλασσαν πλησίον τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ, καὶ Χερσῶνος ὁμοῦ καὶ Βοσπόρου, ἐν οἷς τὰ κάστρα τῶν κλιμάτων εἰσίν, εἶτα μέχρι λίμνης Μαιώτιδος, τῆς καὶ θαλάσσης διὰ τὸ μέγεθος ἐπονομαζομένης, καὶ μέχρι τοῦ κάστρου Ταματάρχα λεγομένου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ Ζιχίας καὶ Παπαγίας καὶ Κασαχίας καὶ Ἀλανίας καὶ Ἀβασγίας καὶ μέχρι τοῦ κάστρου Σωτηριουπόλεως.

Земеописание от Солун до р. Дунав и град Белград, Туркия и Печенегия, чак до хазарската крепост Саркел[2], до Русия и до Некропилите[3], които се намират на Понтийското море близо до р. Днепър, както и до Херсон и до Босфор, където са градовете на областите, след това Меотийското езеро[4], наричано още и море поради големината си, и до така наречения град Таматарха[5], освен това и на Зихия, Папагия, Казахия, Алания, Абазгия и чак до града Сотириупол[6]

Ἰστέον, ὅτι ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δανούβεως, ἐν ᾧ τὸ κάστρον ἐστὶν τὸ Βελέγραδα ἐπονομαζόμενον, ἔστιν ὁδὸς ἡμερῶν ὀκτώ, εἰ καὶ μὴ διὰ τάχους τις, ἀλλὰ ἀναπαύσεως πορεύεται. Καὶ κατοικοῦσιν μὲν οἱ Τοῦρκοι πέραθεν τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ εἰς τὴν τῆς Μοραβίας γῆν, ἀλλὰ καὶ ἔνθεν μέσον τοῦ Δανούβεως καὶ τοῦ Σάβα ποταμοῦ. Ἀπὸ δὲ κάτωθεν τῶν μερῶν Δανούβεως ποταμοῦ τῆς Δίστρας ἀντίπερα ἡ Πατζινακία παρέρχεται καὶ κατακρατεῖ ἡ κατοικία αὐτῶν μέχρι τοῦ Σάρκελ, τοῦ τῶν Χαζάρων κάστρου, ἐν ᾧ ταξεῶται καθέζονται τριακόσιοι, κατὰ χρόνον ἐναλασσόμενοι. Ἑρμηνεύεται δὲ παρὰ αὐτοῖς τὸ Σάρκελ „ἄσπρον ὁσπίτιον“ ... Καὶ ἀπὸ Βοσπόρου τό τῆς Μαιώτιδος λίμνης στόμιόν ἐστιν, ἥτις καὶ θάλασσα διὰ τὸ μέγεθος παρὰ πάντων ὀνομάζεται. Εἰς δὲ τὴν αὐτὴν Μαιώτιδα θάλασσαν εἰσρέουσιν ποταμοὶ

От Солун до р. Дунав, където се намира крепостта, наречена Белград, има осем дена път, ако не се върви бързо, но с почивки. Отвъд р. Дунав, в земята Моравия и отсам, между р. Дунав и Сава, живеят турките. От областите на долното течение на р. Дунав, срещу Дистра[7], се простира Печенегия и населената от печенегите земя стига чак до хазарската крепост Саркел. В тази крепост има гарнизон от триста души, който се сменява всяка година. На техен език Саркел значи „бял дом“.

От Босфор започва устието на Меотийското езеро, което от всички се нарича и море поради големината му. В това Меотий-

---

[1] Нахлуването на маджарите в Моравия станало през лятото на 892 г. След разоряването на Ателкуза от Симеон и печенегите маджарите окончателно се заселили в новозавладените от тях земи. [2] Саркел—Белая Вежа в руските летописи. Тази хазарска крепост била построена от византийците на р. Дон, за да утвърдят там своето влияние и да държат по-здраво в ръцете си Херсонес. Срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 268. [3] Некропила (*τὰ Νεκρόπυλα*) — залив на черноморското крайбрежие близо до устието на р. Днепър. [4] Меотийско езеро — Азовско море. [5] Таматарха — неуточнен. [6] Сотириупол — нелокализиран. [7] Дистра — среща се по-често формата *Δρίστρον*, слав. Дръстър, дн. Силистра.

πολλοὶ καὶ μεγάλοι· πρὸς μὲν τὸ ἀρκτῷον αὐτῆς μέρος ὁ Δάναπρις ποταμός, ἐξ οὗ καὶ οἱ Ῥῶς διέρχονται πρός τε τὴν μαύρην Βουλγαρίαν καὶ Χαζαρίαν καὶ Συρίαν (42, 1–24; 73—76, p. 182, 186).

ско море се вливат много и големи реки. От северната му страна се влива р. Днепър[1] и русите преминават в Черна България[2], в Хазария и в Сирия[3].

15. De Peloponnesi thematis Sclavis

Περὶ τῶν ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου Σκλάβων, τῶν τε Μηλιγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν καὶ περὶ τῶν τελουμένων παρ᾽ αὐτῶν πάκτων, ὁμοίως καὶ περὶ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου Μαίνης καὶ τοῦ παρ᾽ αὐτῶν τελουμένου πάκτου.

За славяните в темата Пелопонес за милинги[4], езерити и за плащания от тях данък, както и за жителите на града Майна[5] и за данъка, плащан от тях

Ἰστέον, ὅτι οἱ τοῦ θέματος Πελοποννήσου Σκλάβοι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως Θεοφίλου καὶ υἱοῦ αὐτοῦ, Μιχαήλ, ἀποστατήσαντες γεγόνασιν ἰδιόρρυθμοι, λεηλασίας καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ πραίδας καὶ ἐμπρησμοὺς καὶ κλοπὰς ἐργαζόμενοι. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μιχαήλ, τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου, ἀπεστάλη ὁ πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος, οὗ τὸ ἐπίκλην ὁ τῶν Βρυεννίων, στρατηγὸς ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου μετὰ δυνάμεως καὶ ἰσχύης πολλῆς, ἤγουν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν λοιπῶν δυτικῶν θεμάτων τοῦ πολεμῆσαι καὶ κατυποτάξαι αὐτούς. Καὶ πάντας μὲν τοὺς Σκλάβους καὶ λοιποὺς ἀνυποτάκτους τοῦ θέματος Πελοποννήσου ὑπέταξε καὶ ἐχειρώσατο, μόνοι δὲ οἱ Ἐζερῖται καὶ οἱ Μιλιγγοὶ κατελείφθησαν ὑπὸ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὸ Ἕλος. Καὶ ἐπειδὴ ὄρος ἐστὶν ἐκεῖσε μέγα καὶ ὑψηλότατον, καλούμενον Πενταδάκτυλος, καὶ εἰσέρχεται ὥσπερ τράχηλος εἰς τὴν θάλασσαν ἕως πολλοῦ διαστήματος, διὰ δὲ τὸ εἶναι τὸν τόπον δύσκολον κατῴκησαν εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει οἱ Μηλιγγοί, ἐν δὲ τῷ ἡτέρῳ μέρει οἱ Ἐζερῖται. Καὶ ὁ μὲν προρρηθεὶς πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος καὶ στρατηγὸς Πελοπόννησου δυνηθεὶς καὶ τούτους κατυποτάξαι, ἐξέθετο τοῖς μὲν Μηλιγγοῖς νομίσματα ξ', τοῖς δὲ Ἐζερίταις νομίσματα τ', ἅτινα καὶ ἐτέλουν, αὐτοῦ στρατεγοῦντος, καθὼς

Славяните от темата Пелопонес във времето на император Теофил[6] и на неговия син Михаил[7] се отцепили, станали независими и вършели опустошения, поробвания, плячкосвания, пожари и грабежи. През царуването на Михаил, сина на Теофил, бил изпратен протоспатарий Теоктист[8], по прякор Врений, за стратег на темата Пелопонес, с голяма и силна войска от тракийци, македонци и от останалите западни теми, за да воюва с тях и да ги подчини. Той подчинил и покорил всички славяни и други непокорни (жители) от темата Пелопонес. Останали само езеритите и милингите около Лакедемония и Елос[9]. Там има голяма и твърде висока планина, наречена Пентадактилос[10], която се вдава като шия в морето на голямо разстояние. Понеже местността е неудобна, те се поселили по склоновете на планината, на едната страна милингите, а на другата езеритите. И споменатият протоспатарий Теоктист, стратег на Пелопонес, който успял да подчини и тях, наложил (данък) на милингите 60 номизми, а на езеритите 300 номизми[11], които те плащали, докато той бил

[1] Река Днепър не се влива в Азовско море, а в Черно море. Възможно е Константин Багренородни да е направил грешка или пък смятал р. Калмиус, която се сближава с р. Самара-Волчча, за ръкав на Днепър. По тези реки минавал водният път от р. Днепър до Азовско море. [2] За Черна България срв. *Moravcsik*, op. cit. II, p. 98. [3] Тук вероятно има някаква грешка. Вместо Сирия би трябвало да стои Зихия — област на северния черноморски бряг до Хазария. [4] Езерити (*Ἐζερῖται*) и милинги (*Μηλιγγοί*) — славянски племена, които се заселили в Пелопонес. Милингите засмали западната част на планината Пентадактилос (Тайгет) между Яница и Зарната, а езеритите живеели на юг от гр. Спарта в областта на гр. Елос, чак до нос Малей. Славянската дума „езеро" и произведеното от него име езерци е в същност превод на гръцкото *ἕλος*, — блато, езеро. Милингите могат да се сближат по име с милчаните и милците от полабските славяни. Вж. *Васильев*, Славяне в Греции, ВВр, V (1898), стр. 422. — *Vasmer*, Die Slaven in Griechenland, pp. 16, 17, 167, 170. — *Bon*, Le Péloponnèse byzantin, pp. 62—64. — [5] Майна — византийска крепост на полуостров Тенарос. Градът Майна бил основан по времето на Юстиниан. [6] Византийският император Теофил (829—842). [7] Византийският император Михаил III (842—867). Тъй като бил малолетен, когато се качил на престола, вместо него управлявала майка му Теодора в продължение на 14 години. [8] Теоктист Врений бил любимец на императрица Теодора. Той бил изпратен в 847 г. с голяма войска, за да покори славяните в Пелопонес. Вж. *Ангелов*, История, стр. 300. [9] Елос — град в Южен Пелопонес. Вж. тук бел. 4. [10] Пентадактилос (Тайгет) — най-високата планина в Пелопонес, в областта Лакония. [11] Милингите и езеритите, въпреки че са плащали годишен данък на Византийската империя, са запазили своята самостоятелност чак до XIII в. Тяхната зависимост от империята се изразявала в плащане на споменатия данък от 360 номизми (номизмата е златна византийска монета, която тежала около 4,5 г), в даване на определен брой войници и в приемане за предводител лице, посочено от византийския стратег. Вж. *Bon*, Le Péloponnèse byzantin, p. 101—102.

παρὰ τῶν ἐντοπίων διασώζεται μέχρι τῆς σήμερον ἡ τοιαύτη φήμη. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ, τοῦ βασιλέως, στρατηγῶν ὁ πρωτοσπαθάριος Ἰωάννης ὁ Πρωτεύων εἰς τὸ αὐτὸ θέμα ἀνήγαγεν πρὸς τὸν αὐτὸν κύριν Ῥωμανὸν περί τε τῶν Μηλιγγῶν[a] *καὶ τῶν Ἐζεριτῶν, ὅτι ἀποστατήσαντες οὐ πείθονται οὔτε τῷ στρατηγῷ, οὔτε βασιλικῇ κελεύσει, ἀλλ᾽ εἰσὶν ὥσπερ αὐτόνομοι καὶ αὐτοδέσποτοι, καὶ οὔτε παρὰ τοῦ στρατηγοῦ δέχονται ἄρχοντα, οὔτε συνταξιδεύειν αὐτῷ ὑπείκουσιν, οὔτε ἄλλην τοῦ δημοσίου δουλείαν ἐκτελεῖν πείθονται. Καὶ μέχρι τοῦ ἀνελθεῖν τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ συνέβη προβληθῆναι τὸν πρωτοσπατάριον Κρινίτην τὸν Ἀροτρᾶν στρατηγὸν ἐν Πελοποννήσῳ, τῆς δὲ ἀναφορᾶς τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἰωάννου καὶ στρατηγοῦ Πελοποννήσου τοῦ Πρωτεύοντος καταλαβούσης καὶ κατ᾽ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ ἀναγνωσθείσης καὶ περιεχούσης τὴν ἀποστασίαν τῶν προρρηθέντων Σκλάβων καὶ τὴν πρὸς τὰς βασιλικὰς προστάξεις δυσπείθειαν ἢ μᾶλλον ἀπείθειαν ἐδέξατο ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθάριος Κρινίτης, ἵνα, ἐπεὶ εἰς τοσαύτην ἤλασαν ἀποστασίαν καὶ ἀπείθειαν, ἐκστρατεύσῃ κατ᾽ αὐτῶν καὶ καταπολεμήσῃ καὶ ὑποτάξῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ αὐτούς. Ἀρξάμενος οὖν πολεμεῖν αὐτοὺς ἀπὸ μηνὸς Μαρτίου καὶ κατακαύσας τὰ θέρη αὐτῶν καὶ ληϊσάμενος πᾶσαν τὴν γῆν αὐτῶν, ἔσχεν αὐτοὺς ἀνθισταμένους καὶ ἀντέχοντας μέχρι μηνὸς Νοεμβρίου, ἀπὸ τότε δὲ ἰδόντες τὴν ἑαυτῶν ἐξολόθρευσιν, ᾐτήσαντο λόγον καὶ τοῦ ὑποταγῆναι αὐτοὺς καὶ τυχεῖν συμπάθειας, ὑπὲρ ὧν πρώην ἐπλημμέλησαν. Ὁ οὖν προρρηθεὶς πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς ὁ Κρινίτης ἐξέθετο αὐτοῖς πάκτα πλείονα, ὧν ἐτέλουν, τοῖς μὲν Μηλιγγοῖς ἀπὸ τῶν ξ′ νομισμάτων, ὧν πρότερον ἐτέλουν, νομίσματα φμ′, ὡς εἶναι τὸ πᾶν πάκτον αὐτῶν νομίσματα χ′, τοῖς δὲ Ἐζερίταις ἀπὸ τῶν τ′ νομισμάτων, ὧν πρότερον ἐτέλουν, ἕτερα νομίσματα τ′, ὡς εἶναι τὸ πᾶν πάκτον αὐτῶν νομίσματα χ′. ἅτινα καὶ ἀπῄτησεν καὶ εἰσεκόμισεν ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθάριος Κρινίτης ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ κοιτῶνι. Τοῦ δὲ πρωτοσπαθαρίου Κρινίτου ἐν τῷ θέματι μεταθέντος Ἑλλάδος, καὶ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Βάρδα τοῦ Πλατυπόδη προβληθέντος στρατηγοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τῆς ἀταξίας γενομένης καὶ στάσεως παρὰ αὐτοῦ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Βάρδα τοῦ Πλατυπόδη καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ πρω-*

стратег. Споменът за това и до днес е запазен у местните жители. А при царуването на господаря император Роман[1], протоспатарий Йоан Протевон[2], стратег на тази тема, съобщил на господаря Роман относно милингите и езеритите, че са се разбунтували и не се покоряват нито на стратега, нито на императорска заповед, а се държат като независими и самовластни. Не приемат предводител от стратега, не се съгласяват да отиват заедно с него на поход, нито да изпълняват някоя друга държавна служба. Но докато пристигне това съобщение, за стратег на Пелопонес бил назначен протоспатарий Кринита Аротра[3]. Когато съобщението на протоспатарий Йоан Протевон, стратег на Пелопонес, пристигнало и било прочетено пред господаря император Роман, станало известно въстанието на споменатите славяни и тяхното непослушание или по-скоро непокорство към императорските заповеди. Тогава същият протоспатарий Кринит получил заповед, щом те са стигнали до толкова голям бунт и неподчинение, да излезе на поход и да воюва срещу тях, да ги покори и изтреби. И тъй като започнал да воюва срещу тях от месец март, изгорил посевите им и опустошил цялата им земя, но те му се противопоставяли и съпротивявали чак до месец ноември. Тогава, като видели, че загиват, те поискали да водят преговори, да се подчинят и да получат опрощение за предишните си прегрешения. Тогава споменатият протоспатарий и стратег Кринит им наложил по-голям данък от този, който плащали — на милингите освен 60 номизми, които по-рано плащали, още 540 номизми, та целият им данък станал 600 номизми, а на езеритите от 300 номизми, който плащали по-рано, други 300 номизми, така че целият им данък станал 600 номизми. Протоспатарий Кринит събрал и внесъл този данък в богохранимото съкровище[4]. Когато протоспатарият Кринит бил преместен в тема Елада[5] и протоспатарият Варда Платипод бил назначен за стратег в Пелопонес, започнало безредие и бил повдигнат бунт от страна на протоспатария Варда Платипод[6] и неговите съмишле-

a *Μηλίγγων P Μιληγγῶν Ba Be.*

[1] Византийският император Роман Лакапин. [2] Протоспатарий Йоан Протевон бил стратег на тема Пелопонес около 921 г. Вж. *Bon,* op. cit., p. 95, 188. [3] Протоспатарий Кринит Аротра станал стратег на Пелопонес вероятно през 921 г. Походът, който предприел срещу езерити и милинги, се отнася към 921 или 922 г. Вж. *Bon.,* op. cit., pp. 48, 95, 189. [4] Тук изразът *ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ κοιτῶνι* буквално означава богохранимите покои, но трябва да се разбира по-общо — императорският дворец, императорското съкровище. [5] Тема Елада била създадена в края на VII в. Тя обхващала земите на Гърция. След отделянето на тема Пелопонес тема Елада включвала Средна Гърция. Вж. *Bon,* op. cit, p. 89. [6] Протоспатарий Варда Платипод бил стратег на Пелопонес непосредствено след Кринит Аротрас. Той бил там за кратко време, защото малко след 922 г. вече стратег на Пелопонес е Теофилакт. Вж. *Bon,* Le Péloponnèse byzantin, pp. 48, 192.

τοσπαθαρίων καὶ ἀρχόντων, καὶ τὸν πρωτοσπαθάριον Λέοντα τὸν Ἀγέλαστον ἀποδιώξαντων ἀπὸ τοῦ θέματος, καὶ εὐθέως γενομένης καὶ τῆς τῶν Σκλαβησιάνων ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἀπέστειλαν οἱ αὐτοὶ Σκλάβοι, οἵ τε Μηλιγγοὶ καὶ οἱ Ἐζερῖται, πρὸς τὸν κύριν Ῥωμανον, τὸν βασιλέα, ἐξαιτούμενοι καὶ παρακαλοῦντες τοῦ συμπαθηθῆναι αὐτοῖς τὰς προσθήκας τῶν πάκτων καὶ τελεῖν αὐτούς, καθὼς καὶ πρότερον ἐτέλουν. Ἐπεὶ δέ, καθὼς προείρηται, εἰσῆλθον οἱ Σκλαβησιάνοι ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου, δεδιὼς ὁ βασιλεύς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ προστεθέντες τοῖς Σθλάβοις[a] *παντελῆ ἐξολόθρευσιν τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐργάσωνται, ἐποίησεν αὐτοῖς χρυσοβούλλιον τοῦ τελεῖν αὐτοὺς πάκτα, ὡς καὶ πρότερον, τοὺς μὲν Μηλιγγοὺς ξ′ νομίσματα, τοὺς δὲ Ἐζερίτας νομίσματα τ′. Αὕτη οὖν ἐστιν ἡ αἰτία τῆς προσθήκης καὶ τῆς ἐκκοπῆς τῶν πάκτων τῶν τε Μηλιγγῶν καὶ τῶν Ἐζεριτῶν.*

Ἰστέον ὅτι τοῦ κάστρου Μαίνης οἰκήτορες οὐκ εἰσὶν ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῶν προρρηθέντων Σκλάβων, ἀλλ᾽ἐκ τῶν παλαιοτέρων Ῥωμαίων, οἳ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τῶν ἐντοπίων Ἕλληνες· προσαγορεύονται διὰ τὸ ἐν τοῖς προπαλοῖς χρόνοις εἰδωλολάτρας εἶναι καὶ προσκυνητὰς τῶν εἰδόλων κατὰ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀοιδίμου Βασιλείου βαπτισθέντες Χριστιανοὶ γεγόνασιν. Ὁ δὲ τόπος, ἐν ᾧ οἰκοῦσιν, ἐστὶν ἄνυδρος καὶ ἀπρόσοδος, ἐλαιοφόρος δέ, ὅθεν καὶ παραμυθίαν ἔχουσιν. Διάκειται δὲ ὁ τοιοῦτος τόπος εἰς ἄκραν τοῦ Μαλέα, ἤγουν ἐκεῖθεν τοῦ Ἐζεροῦ πρὸς τὴν παραθαλασσίαν. Διὰ δὲ τὸ τελείως ὑποτεταγμένους εἶναι αὐτοὺς καὶ ἄρχοντα παρὰ τοῦ στρατηγοῦ δέχεσθαι καὶ πειθαρχεῖν καὶ ὑπείκειν ταῖς τοῦ στρατεγοῦ προστάξεσιν παρέχουσιν πάκτον ἐκ παλαιτάτου χρόνου νομίσματα υ′ (50, 1—82; p. 232—236).

ници, протоспатарии и началници, които изгонили от темата и протоспатарий Лъв Агеласт. Тогава внезапно и славизианите нападнали същата тема и славяните езерити и милинги проводили пратеник до господаря император Роман, като искали и го молили да им опрости добавките върху данъка и те да плащат, колкото по-рано са плащали. Понеже, както казах, славизианите[1] нахлули в темата Пелопонес и императорът се опасявал да не би и те да се присъединят към славяните и да причинят пълно унищожение на тази тема, то той им дал хрисовул да плащат данък колкото и по-рано — милингите 60 номизми, а езеритите 300 номизми. И тъй това е причината за добавката върху данъка на езеритите и милингите, а също и за нейното премахване.

Жителите на крепостта Майна не са от рода на споменатите славяни, но произлизат от по-старите ромеи и до днес се наричат „елини“ от местните жители, защото в престаро време били езичници и идолопоклонници, както и древните елини. Те се покръстили при царуването на славния император Василий[2] и станали християни. Мястото, в което живеят, е безводно и мъчнопроходимо, но богато с маслини и с това те се задоволяват. Това място е разположено до нос Малеа, т. е. отвъд т. нар. Езеро, до морския бряг. Понеже те са напълно подчинени, приемат предводител от стратега, подчиняват се и изпълняват наредбите на стратега и плащат данък още от най-старо време 400 номизми.

16. Symeon cum Romanis bellum gerit

... Μετὰ τοῦτο δὲ προεβάλετο ὁ βασιλεὺς τόν τε Ποδάρωνα καὶ τὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένην τοποτηρητὰς τοῦ βασιλικοῦ πλωΐμου, πρωτοκαράβους δὲ τοῦ δρομωνίου αὐτοῦ προεβάλετο τὸν Μιχαὴλ ἐκεῖνον τὸν γέροντα, πρωτελάτην τῷ τότε καιρῷ τοῦ δρομωνίου τυγχάνοντα, δευτεροελάτην δὲ γεγο-

16. За войната на Симеон с маджари и византийци

След това императорът[3] назначил Подарон и Лъв Арменец за подначалници на императорската флота, а за началници на дромония[4] той назначил Михаил Старецът, който тогава бил пръв гребец на дромония, а преди това бил втори гребец в агрария[5] на хри-

[a] *Σκλάβοις* edd.

[1] Възможно е под *Σκλαβησιάνοι* да се разбират българите, чиито нападения към Средна Гърция и Пелопонес се отнасят към това време (920—927 г.) Вж. *Bon*, op. cit., pp. 48, 79—81. — *Б. Ферјанчић*, О упаду склависиане на Пелопонез за време Романа Лакапина, Зборник Радова, III (1955), стр. 37—47. [2] Така наречените майноти били представители на старото местно население, което живеело в най-южната част на Пелопонес. Благодарение на планинския характер на областта, която затемали, майнотите дълго време били почти самостоятелни. Те влезли в досег със славянските племена и изпитали тяхното влияние. Майнотите били покръстени по времето на император Василий I Македонец (867—886). Вж. *Bon.*, op. cit., pp. 71—74, 102. [3] Тук става дума за император Лъв VI. [4] Дромоните били вид бойни кораби, карани от гребци. Императорските дромони били разделени на няколко групи. По времето на Лъв VI бил построен специален дромоний, на който императорът правел своите разходки по море, придружен от най-висши сановници. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 410—412. [5] *Ἀγράριον* или *ῥούσιον ἀγράριον* се наричал специален кораб, боядисан в пурпурно червен цвят и богато украсен, с който византийският император се разхождал в Босфора. Вж. *Bréhier*, op. cit., p. 411.

νότα τοῦ ἀγραρίου βασιλείου, τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου, καὶ τὸν ἕτερον Μιχαήλ, οὗ τὸ ἐπίκλην ὁ Βαρκαλᾶς, ὅστις ἦν πρότερον εἰς τὸ πλώϊμον πρωτελάτης τοῦ δρουγγαρίου Εὐστατίου καὶ πατρικίου, ὅτε ἐπέρασεν τοὺς Τούρκους, καὶ καταπολέμησεν τὸν Συμεών, τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας. Οὗτος οὖν ὁ Συμεών, ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, μαθὼν τὴν τοῦ πλωΐμου πρὸς τὸν ποταμὸν ἄφιξιν, καὶ ὅτι μέλλει τὸ πλώϊμον τοὺς Τούρκους κατ᾽ αὐτοῦ περᾶσαι, ἐποίησεν λέσας, ἤτοι πλοκοὺς ἰσχυροὺς πάνυ καὶ στεριμνίους, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς Τούρκους ἀντιπερνᾶν, δι᾽ ἣν ἐπίνοιαν καὶ ἐκωλύθησαν οἱ Τοῦρκοι τὸ πρῶτον περᾶσαι. Ὁ οὖν προρρηθεὶς Μιχαὴλ ὁ Βαρκαλᾶς μετὰ καὶ ἄλλων δύο πλωΐμων ἀναλαβόμενοι τὰ σκουτάρια καὶ σπαθία αὐτῶν, ἀνδρείῳ καὶ ῥωμαλέῳ ὁρμήματι ἐκπηδήσαντες τοῦ χελανδίου, κατέκοψαν τὰς λέσας, ἤτοι τοὺς πλοκούς, καὶ ἤνοιξαν τὸν πόρον τοὺς Τούρκους. Τοῦτον οὖν τὸν Βαρκαλᾶν οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες καὶ τὸ ἀνδρεῖον αὐτοῦ ὑπερθαυμάσαντες, ὅτι μόνος τῶν δύο προπορευόμενος πλωΐμων πρῶτος κατέκοψεν τὸν πλοκόν, θαυμάσαντες εἶπον, ὅτι τοῦτον ἔπρεπεν ὀνομάζεσθαι πατρίκιον καὶ εἶναι κεφαλὴν τοῦ πλωΐμου. Τὴν οὖν τοῦ Βαρκαλᾶ ἀνδρειότητα ἀκούσας ὁ βασιλεύς, ἐποίησεν αὐτὸν δευτεροελάτην εἰς τὸ βασιλικὸν δρομώνιον (51, 103—125; p. 250—252).

столюбивия господар Василий[1] и другия Михаил, по прякор Варкала, който по-рано бил пръв гребец във флотата при патриций и друнгарий Евстатий, когато той прекарал турките[2] и воювал с българския княз Симеон[3]. И тъй Симеон, князът на България, като узнал, че флотата е пристигнала при реката и че тя ще прекара турките срещу него, направил леси[4], т. е. въжета — много здрави и устойчиви, за да не могат турките да преминат. Това изобретение попречило отначало на турките да преминат. Тогава споменатият Михаил Варкала заедно с двама други моряка грабнали щитовете и мечовете си и с мъжествен и силен устрем изскочили от хеландия, прерязали лесите, т. е. въжетата, и открили достъп на турките. Като видели Варкала, турките много се удивили на неговата храброст, понеже той сам, последван от двама моряка, прерязал въжето; те казали с възхищение, че би трябвало да бъде назован патриций и да бъде началник на флотата. Императорът, като чул за храбростта на Варкала, го направил втори гребец в императорския дромоний.

III. DE CEREMONIIS AULAE BYZANTINAE

III. ЗА ЦЕРЕМОНИАЛА ВЪВ ВИЗАНТИЙСКИЯ ДВОР

1. Quae observanda sint in die festo S. Basilii

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ α' Ἰαννουαρίου μηνός, τοῦ ἁγίου Βασιλείου

[. . . *Καὶ δὴ τούτου εἰσελθόντος, ὑπὸ τοῦ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν κρατουμένου καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, καὶ πεσόντος καὶ προσκυνήσαντος τοὺς δεσπότας, φέρουσιν αὐτὸν ὡς ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. καὶ ὑπὸ τοῦ λογοθέτου ἐρωτώμενος τὰς συνήθεις ἐρωτήσεις,*

Какво трябва да се спазва на първи януари, на празника на св. Василий

— — — Той[5] влиза, поддържан от катепана[6] на императорската охрана и от логотета на дрома[7], пада ничком и се покланя на владетелите и след това го отвеждат на малко разстояние от императорския трон. Логотетът му задава обикновените въпроси, прото-

[1] Сиреч при византийския император Василий I Македонец. [2] Т. е. маджарите. [3] През 895 г. друнгарий Евстатий прекарал с византийската флота маджарите през Дунав, за да нападнат българските земи. Подробности за събитията от първата война на Симеон с Византия вж. у *Златарски*, История, I, 2, стр. 278—320. [4] Думата *λέσα* — въже, е от славянски произход. Срв. *Moravcsik-Jenkins*, Constantine Porphirogenitus, p. 324. — *Vasmer*, Russisches etimol. Wb., II, Heidelberg, 1955, s. v. [5] Т. е. управителят на Дара. [6] *Κατεπάνω τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων* — началник на личната императорска охрана. Императорската лична прислуга и охрана се деляла на пет групи: кандидати, спатарокандидати, спатарии, стратори и мандатори. Всяка група носела специално облекло и имала отличителни знаци (огърлици, саби и др.). Началникът на императорската охрана се наричал протоспатарий, катепан или доместик. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 132—133. [7] Оттук се вижда, че пратениците били въвеждани при императора от логотета на дрома. Той им задавал въпроси и отговарял от името на императора. Логотетът заемал една от най-висшите длъжности във Византийската империя. Имало няколко логотета: велик логотет (*ὁ μέγας λογοθέτης*), логотет на държавното съкровище (*ὁ λογοθετὴς τοῦ γενικοῦ*), логотет на частното императорско съкровище (*ὁ λογοθετὴς τοῦ εἰδικοῦ*), логотет на съкровището на военното ведомство (*λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ*), логотет на пътищата и съобщенията (*λογοθέτης τοῦ δρόμου*) и др. Логотетът на дрома посрещал и изпращал чуждите пратеници, следователно имал по-широки функции от служител, който да се грижи само за пътищата и съобщенията. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 127, 141, 168, 254—255, 257, 258.

εἰσάγει ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου τὸ τούτου κανίσκιον, καὶ δὴ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανισκίου πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς πεσὼν, προσκυνήσας ἐξέρχεται. καὶ πάλιν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου κατέρχεται ὁ ὀστιάριος ὁ τὴν χρυσὴν βέργαν κατέχων, καὶ εἰσάγει βῆλον β', τοὺς φίλους Βουλγάρους τοὺς κατὰ τύπον ἐρχομένους, συνεορτάσοντας τοῖς φιλοχρίστοις δεσπόταις, καὶ ἐπὶ τούτων τῆς προρρηθείσης τάξεως ἐπακολουθησάσης, ἐξέρχονται καὶ αὐτοί (24; p. 138, 17—139, 4).

нотарият[1] на дрома донася неговия панер[2] и след като панерът бива напълнен, отново пада на земята, покланя се и си отива. И отново по знак на препозита[3] влиза остиарият[4], който държи златната пръчка и въвежда втората група[5], приятелите българи, дошли според обичая да празнуват Коледа[6] с христолюбивите императори. И след като към тях бива изпълнен споменатият церемониал, и те излизат.

2. *Expeditio adversus Cretam*

Ἡ κατὰ τῆς νήσου Κρήτης γενομένη ἐκστρατεία καὶ ἐξόπλισις τῶν τε πλοΐμων καὶ καβαλαρικῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννήτων ἐν Χριστῷ πιστῶν βασιλέων εἰς ἰνδικτίονα ζ'

. . . διὰ τῶν δ' ταγμάτων Θρᾴκης διά τε ῥόγας φιλοτιμίας τοῦ φοσσάτου ἀντὶ τῶν ἱματίων χρυσοῦ λίτρα ϙοα' κθ', σκαραμάγγια θ'. διὰ τῶν τε ταγμάτων Μακεδονίας διά τε ῥόγας φιλοτιμίας τοῦ φοσσάτου ἀντὶ τῶν ἱματίων χρυσοῦ λίτραι ρλ' ξη'. σκαραμαγγία κ' (45: pp. 664, 4—6; 668, 19—669, 3).

2. *Поход срещу Крит*

Походът срещу остров Крит[7] и въоръжението на флотата и конницата във времето на Константин и Роман Багренородни, верни в Христа императори, седми индикт

(Предвижда се) за четирите тракийски тагми[8] като заплата[9] и подарък на войниците вместо дрехи 171 литри злато, 29 (номизми) и девет скарамангии. За четирите македонски тагми като заплата и подарък на войската вместо дрехи 130 литри злато, 68 (номизми), 20 скарамангии.

3. *Salutatio legatorum a Bulgaris ad imperatorem venientium*

Ὁ τῶν ἀπὸ Βουλγαρίας ἐρχομένων πρεσβέων πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμός

Πῶς ἔχει ὁ θεοστεφὴς βασιλεὺς ὁ πνευματικὸς πάππος τοῦ ἐκ θεοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας; πῶς ἔχει ἡ αὐγούστα καὶ δέσποινα, πῶς ἔχουσιν οἱ υἱοὶ καὶ βασιλεῖς τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχει ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης; πῶς

Приветствие на идващите от България пратеници към императора

Как е богоувенчаният император, духовният дядо[10—11] на поставения от бога владетел на България? Как е императрицата и господарката? Как са императорите, синове на великия и височайши император, и останалите му чеда? Как е светейшият вселенски

[1] Протонотарият бил началник на канцеларията на логотета на дрома. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 99, 135, 167, 229—230. [2] Даровете, които чуждите пратеници носели на византийския император при прием във двореца, били поставяни в специален панер или кошница. След като панерът бивал напълнен, специални служители го отнасяли в императорския гардероб. [3] В императорския дворец имало няколко вида препозити: praepositus sacri palatii, praepositus sacri cubiculi и др. Тук става дума за praepositus sacri cubiculi, който бил началник на служителите при императорските покои. Той играел голяма роля при организирането на тържествени приеми в двореца. Изпълняващият тази длъжност бил обикновено евнух. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 128—130, 132, 133. [4] Остиарий — вратар. Имало два вида остиарии — дворцови и църковни. Дворцовият остиарий стоял при завесата в залата за приеми и въвеждал гостите при императора. Като атрибут той държал златна пръчка. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 130. [5] С думата *βῆλον* означавали завеса, слагана на вратите. След това започнали да означават самата врата, на която имало завеса, а оттам думата добила преносно значение — на група, която минава през вратата. [6] За коледните пиршества във византийския двор вж. *Н. П. Кондаков*, Очерки и заметки по истории средневекового искусства и культуры, Прага, 1929, стр. 202. [7] През 949 г. византийското правителство предприело голям поход срещу пиратите-араби на остров Крит. Обаче въпреки големите военни приготовления и финансови жертви походът излязъл неуспешен. [8] Тагми (*τάγματα*) — отреди от императорски дворцови войски. Имало четири дворцови тагми — схоли, екскувити, аритми и иканати. Тагми във Византия се наричали тактически войскови единици, които наброявали около 400 души. В тракийските тагми влизали войници от тема Тракия, която по това време обхващала земите около Цариград до гр. Виза и Аркадиопол (Люле Бургас), а в македонските — войници от тема Македония, която обхващала земите на днешна Западна Тракия между долното течение на р. Места и р. Марица. За тагми вж. *Ф. И. Успенский*, Военное устройство византийской империи, ИРАИК VI, вып. 1 (1900), стр. 166, 172—173. — *Bréhier*, Les institutions, p. 342, 353—354. [9] Рога (*ῥόγα*) — издръжка на офицерите и войниците във византийската войска, която обикновено им се плащала веднъж в годината. [10—11] Във византийския двор имало традиция да се установяват приятелски отношения с другите християнски владетели чрез осиновяване, побратимяване, кумство и пр. Тази традиция била в услуга на византийската дипломация. Общо по въпроса, вж. *F. Dölger*, Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des Byzantinischen Kaisers, Сборник в памет на проф. П. Ников, София, 1940, стр. 220—232.

ἔχουσιν οἱ δύο μάγιστροι; πῶς ἔχει ἡ σύγκλητος πᾶσα; πῶς ἔχουσι οἱ δ' λογοθέται;

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ πνευματικὸς ἔγγονος τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων Βουλγαρίας; πῶς ἔχει ἡ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντισσα; πῶς ἔχουσιν ὁ Κανάρτι κεῖνος καὶ ὁ Βουλίας ταρκάνος οἱ υἱοὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχουσιν οἱ ἓξ Βολιάδες οἱ μεγάλοι; πῶς ἔχουσιν καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔσω καὶ ἔξω βολιάδες; πῶς ἔχουσιν τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ;

Μεταμειφθέντος δὲ τοῦ ὀνόματος καὶ ἐλθόντος εἰς υἱότητα, πάλιν ἐπηρώτων οἱ Βούλγαροι οὕτως.

Πῶς ἔχει ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς βασιλεὺς ὁ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καθεζόμενος θρόνου; πῶς ἔχει ὁ υἱὸς καὶ βασιλεὺς τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχει ἡ αὐγοῦστα καὶ δέσποινα; πῶς ἔχει ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης; πῶς ἔχουσιν οἱ μάγιστροι, ἀνθυπάτοι, πατρίκιοι; πῶς ἔχει ἡ πᾶσα σύγκλητος; πῶς ἔχουσιν οἱ στρατηγοί καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλεως τοῦ ἁγίου;

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις

Πῶς ἔχει ὁ πνευματικὸς υἱὸς τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων Βουλγαρίας; πῶς ἔχει ἡ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντισσα Βουλγαρίας; πῶς ἔχουσιν οἱ υἱοὶ καὶ θυγατέρες τοῦ πνευματίκοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως; πῶς ἔχουσιν οἱ ἓξ Βολιάδες οἱ μεγάλοι; πῶς ἔχουσιν καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔσω καὶ ἔξω Βολιάδες; πῶς ἔχει τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ (47; p. 681, 2—683, 1).

патриарх, как са двамата магистри[1], как е също и целият сенат? Как са четиримата логотети?[2]

Въпросите на логотета към тях:

„Как е духовният внук[3] на нашия свят император (поставеният) от бога владетел на България? Как е (поставената) от бога владетелка? Как са канартикинът[4], вулиатарканът,[5] синовете на поставения от бога владетел на България и останалите му чеда? Как са шестимата велики боляри? Как са останалите вътрешни и външни боляри?[6] Как е целият народ?“

След като той си променил титлата и бил възприет като син[7], българите запитвали по тоя начин:

„Как е великият и височайши император, който стои на златния трон? Как е императорът[8], син на великия, височайши император, и останалите му чеда? Как е императрицата и господарката? Как е светейшият вселенски патриарх? Как са магистрите, проконсулите, патрициите? Как е целият сенат? Как са военачалниците и войските на светия император?“

Запитването на логотета към тях:

„Как е духовният син на нашия свят император, (поставеният) от бога владетел на България? Как е (поставената) от бога владетелка на България? Как са дъщерите и синовете на духовния син на императора? Как са шестимата велики боляри? Как са останалите вътрешни и външни боляри? Как е обикновеният народ?“

4. Formulae inscriptionum in litteris ad extremos

Τὰ ἄκτα τῶν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς γενομένων ἐπιγραφῶν

. . . εἰς τὸν ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα Βουλγαρίας „ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ

Обращения в писмата до чуждите народи[9]

——— До поставения от бога владетел на България.

„В името на Отца и Сина и светия Дух, единия и единствен истински бог наш. Кон-

[1] Магистер — в X в. е дворцова титла, давана на най-висши сановници. В двореца имало няколко магистри. Титлата магистер била дадена като наследствена и на някои васални на Византия владетели. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 123, 125, 133, 136, 162. [2] Вж. тук бел. 3. [3] Вж. тук бел. 14. [4] *Καναρτικεινος* се състои от *καναρ* и *τικεινος*. *Καναρ* е известната титла *κάνας*, като буквата *ρ* в *καναρ* е в същност погрешно прочетено *ς*. Ръкописното крайно *ς* прилича много на *ρ* и лесно може да бъде прочетено като *ρ*. От текста се вижда, че *καναρτικεῖνος* е титлата на най-стария син на българския владетел, т. е. така се е наричал престолонаследникът. Вж. *В. Бешевлиев*, Надписите около Мадарския конник, ИИД, XI—XII (1931—1932), стр. 1 и сл. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 148. [5] За булиатаркан срв. *C. Mango — I. Ševčenco*, A new manuscript, p. 248. Авторите изясняват, че канартикинът и вулиатарканът са титли на синовете на българския цар: *οἱ υἱοὶ οὕτως ἐτιμῶντο· καναρτικεῖναι (καὶ) ὁ βουλιάς ταρκάνος*. [6] За външни и вътрешни боляри вж. *I. Dujčev*, Les boliars dits intérieurs et extérieurs de la Bulgarie Médiévale. Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae 3 (1953), p. 167 sq. и там посочената по-стара литература. [7] След 945 г., когато Константин Багренородни се освободил от неприятната опека на Роман Лакапин, българският цар (в случая Петър), е вече негов духовен син. Вж. *Dölger*, Der Bulgarenherrscher . . ., p. 230—231. [8] Т. е. интересували се за Роман II, син и съимператор на Константин Багренородни. [9] С израза *ἐθνικοί* Константин Багренородни означава всички народи, които не влизали в пределите на Византийската империя и от гледището на византийците били варвари.

Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων πρὸς τὸν πεποθημένον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον καὶ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα τοῦ χριστιανικωτάτου ἔθνους τῶν Βουλγάρων.“ τὸ ἀρτίως γραφόμενον· „Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβεῖς αὐτοκράτορες βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς τὸν πεποθημένον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον τὸν κύριον ὁ δεῖνα βασιλέα Βουλγαρίας“ (48; p. 690, 6—16).

стантин и Роман[1], верни в същия бог императори на ромеите до обичния ни и наш духовен син и (поставен) от бога владетел на християннейшия народ на българите.“ Така се пишеше доскоро. А сега: Константин и Роман в Христа бога благочестиви самодръжци императори на ромеите до обичния наш духовен син господар, споменатия цар на България.[2]

5. *Exquisita expositio de sacrorum cletoriorum constitutione*

Ἀκριβολογία τῆς τῶν βασιλικῶν κλητωρίων καταστάσεως, καὶ ἑκάστου τῶν ἀξιωμάτων προσκλήσις καὶ τιμή, συνταχθεῖσα ἐξ ἀρχαίων κλητωρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως, μηνὶ σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κτήσεως κόσμου ςτη', ὑπὸ φιλοθέου βασιλικοῦ πρωτοσπαθάριου καὶ ἀτρικλίνου.

Точно описание на реда на императорските приеми[3] и на званието и чина на всеки от великодостойниците, съставено въз основа на стари клиторологии при христолюбивия и премъдър наш император Лъв през месец септември, трети индикт, 6308 г.[4] от сътворението на света от императорския проспатарий[5] и атриклиний[6] Филотей[7]

εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι αἱ ἓξ αὗται μόναι ἀξίαι ἐν τῇ ἀποκοπτῇ τραπέζῃ συνεστιῶνται τοῖς βασιλεῦσιν, αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι τῆς δευτέρας ὑπάρχουσι τάξεως, οἷον ὁ μάγιστρος, ὁ μάγιστρος. εἰ δέ τις τούτων ὀφφίκιον τετίμηται, προκρίνεται τοῦ ἑταίρου, κἂν

Трябва да се знае, че само тези шест чина[8] обядват с императорите на отделната трапеза, а всички останали спадат към втория чин, например двамата магистри[9]. Ако някой от тях е удостоен със служба, той се предпочита пред другия, дори и да е по-

---

[1] Константин VII Багренородни започнал да управлява самостоятелно на 27 януари 945 г. На 6 април същата година като съимператор бил провъзгласен неговият син Роман II. [2] В текста стои *τὸν κύριον ὁ δεῖνα βασιλέα*, *Κύριος* — господин, господар е титла, която се давала на владетели и динати. Без съмнение тук става дума за Петър, който бил признат от Византия за цар с мирния договор от 927 г. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 526—535. [3] В тази глава от съчинението на Константин Багренородни подробно се говори за реда, по който трябвало да протичат императорските тържествени обеди и угощения, кои хора, кога и в какъв ред да се канят и т. н. Това изложение той взаимствувал от Филотей. Той бил императорски протоспатарий и атриклиний при император Лъв VI. Своето съчинение Филотей написал през септември на 899 г. Вж. *J. B. Bury*, The Imperial Administrative System, London, 1911, pp. 11, 702. [4] Тоест в 899 г., когато е бил съставен Клиторологият на Филотей. [5] Титлата протоспатарий (*πρωτοσπαθάριος*) обикновено се давала на служители в двореца. Протоспатариите вземали участие в дворцови тържества и били облечени в бяла дреха, бродирана със злато, и носели златна огърлица, украсена със скъпоценни камъни. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 127, 130, 132, 133, 138, 297. *R. Guilland*, Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin. Les titres auliques des ennuques. Le protospataire. Byzantion XXV—XXVI—XXVII (1955—1956—1957), p. 649 sq. [6] Атриклиний от a triclinio. Той се грижел за триклиния, въвеждал и нареждал гостите на императорската трапеза. Атриклиният трябвало да знае много добре дворцовата йерархия. Понякога тази дума се среща под формата *ἀρτόκλινος* или *ἀρτίκλινος*. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 133—134. [7] За Филотей и неговото съчинение вж. ГИБИ, IV, стр. 121—128. [8] Т. е. цариградският патриарх, кесарят, нобилисимът, куропалатът, василеопаторът и патриция зости. Кесарят бил на първо място след императора. Тази най-висока титла се давала само на едно лице — на брата или на друг най-близък роднина на императора. От XII в. нататък значението на кесаря намаляло и той идва на второ място след севастократора. Нобилисимът по ранг бил на второ място след кесаря. И той бил член на императорската фамилия. Титлата василеопатор, т. е. баща на императора, за пръв път била дадена през 894 г. от император Лъв VI. Василеопаторът идвал на четвърто място: след кесаря, нобилисима и куропалата. Титлата патриция зости (*ἡ ζωστὴ πατρικία*) първоначално (IX в.) се давала само на една жена. По-късно патриция зости става нещо като придворна дама. Тя имала право да присъствува на дворцовите празници и по ранг стояла между най-висшите велможи — магистъра и куропалата. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 42—44 — за кесар; p. 43, 44, 124 — за нобилисим; pp. 33, 135, 136 — за василеопатор; p. 124—125 — за патриция зости. [9] По ранг магистърът стоял най-близо до кесаря и е заемал една от най-висшите придворни длъжности. Обикновено той се титулувал като *ὁ μάγιστρος τῶν βασιλικῶν ὀφφικίων*. Тук често се говори за двама магистри. На приемите единият стоял до императора, а другият — до кесаря или до императрицата. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 120.

τάχα ἔσχατος ᾖ. εἶτα ὁ ῥαίκτωρ, ὁ σύγκελλος Ῥώμης, ὁ σύγκελος Κωνσταντινουπόλεως. εἰ δὲ καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς πατριαρχῶν τύχοιεν σύγκελοι προκρίνονται τούτων κατὰ τὰ ἴδια αὐτῶν πατριαρχία, εἶθ' οὕτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας, πατρίκιοι εὐνοῦχοι. . . . (52; p. 726, 21—727, 10)

следен. След това (идва) ректорът[1], синкелът[2] на Рим, синкелът на Константинопол. Ако има синкели и на източните патриарси, те се предпочитат пред тях, според реда на собствените им патриаршии. След това по същия начин (идва) архиепископът на България и патрициите евнуси. Който от тях е на служба, се предпочита пред другия. — — —

Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν Νούνων, ἤτοι Βουλγάρων, εἰσερχόμενοι φίλοι ἐν μὲν τῇ κλήσει τῶν κοινῶν κλητορίων τέταρτοι ἢ πέμπτοι ἐν τῷ εὐωνύμῳ θέσει κληθήσονται, δηλονότι ὑποπίπτοντες καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν πατρικίων καὶ στρατηγῶν καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ βήλῳ πατρικίων τεταγμένων ἀρχόντων, ἀπολαύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν δεύτερον μίνσον τῆς βασιλικῆς τραπέζης. ἐν δὲ τοῖς ιθ' τῶν ἑορτῶν ἀκουβίτοις κλητωρεύονται ὄγδοοι καὶ ἔννατοι, δηλονότι ὑποπίπτοντες τῇ τάξει τοῦ προλεχθέντος βήλου. οἱ δὲ ἐκ Φράγγων πρέσβεις, εἰ μὲν ἔχοιεν χειροτονίας, κατὰ ταύτας κληθήσονται· εἰ δὲ παγανοί εἰσιν, τῇ τῶν ὀφφικιαλίων ὑποπίπτουσι τάξει. οἱ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἐρχόμενοι φίλοι τῇ τῶν σπαθαροκανδιδάτων ὑποπίπτουσι πάντες ἀξίᾳ. — — — (52; p. 740, 2—14).

Приятелите, които идват от (хуните) или българите, при поканването на общите приеми[3] ще бъдат извикани на четвърто или пето място от лява страна.[4] Безспорно и самите те попадат в реда на патрициите, на стратезите и на всички началници, причислени към чина на патрициите, и вкусват също и те от второто ястие на императорската трапеза.[5] Между деветнадесетте от участниците в угощенията те биват поканвани на осмо или девето място, понеже спадат към категорията на споменатия разред. Пратениците на франките, ако имат някаква служба, ще бъдат повикани след това.[6] Ако са неслужебни лица, те спадат към чина на официалиите[7]. Приятелите, които идват от другите племена, спадат всички към чина на спатарокандидатите.[8] — — —

Ἡ γενέθλιος τοῦ Χριστοῦ ἡμέρα, ἐν ᾗ προτίθονται αἱ τῶν ιθ' ἀκουβίτων ἐκθέσεις.

Рождество Христово, на който ден се слага угощение на деветнадесетте акувити.

Δεῖ γὰρ ὑμᾶς, ὦ φίλοι, ἐν ταύτῃ ῇ λαμπρᾷ καὶ περιδόξῳ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἡμέρα, ἡνίκα αἱ πολυσχεδεῖς καὶ ἐξαίσιοι τῶν ιθ' προθίτονται ἀκουβίτων ἐκθέσεις, ἐν μὲν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ τοῦ κράματος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καλεῖν εἰς συνεστίασιν τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων μεγιστᾶνας ἐκ τῆς βασιλικῆς συγκλήτου τὸν ἀριθμον

Трябва вие, приятели, в този светъл и славен ден на Рождество Христово, когато се слага разнообразното и необикновено угощение на 19-те акувити, при отговяването[9] на царската трапеза във великата църква да извикате да обядват с нашите христолюбиви императори велможите от императорския

[1] Титлата ректор (ὁ ῥαίκτωρ) била твърде висока. Ректорът вземал участие в тържествата в двореца, без да изпълнява определена служба. Има случаи обаче, когато той се явява като командуващ армия или заема други важни длъжности. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 133, 135, 136. [2] Синкели се наричали църковни служители, които били най-доверените лица на епископа или патриарха. Измежду синкелите се избирал наследник на епископа или патриарха. Най-главният се наричал протосинкел. *Bréhier*, op. cit., p. 499—500. [3] Клиторион (κλητόριον) — императорски прием, угощение, давано от императора. [4] Императорският триклиний в големия дворец, построен от Юстиниан, бил предназначен за 19 души. Златният триклиний (Χρυσοτρίκλινος) представлявал осмоъгълна зала. Масите в него са били наредени по следния начин: близо до входа, на специална естрада с три стъпала се намирала императорската маса. От двете страни били наредени по девет маси — надясно (ἡ δεξιὰ θέσις) и наляво (ἡ εὐώνυμος θέσις). Гостите стоели само от едната страна на масите — тази, която се намирала към стената. Вътрешната страна била оставена свободна, за да могат прислужниците да се движат свободно. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 115—116. [5] На императорската трапеза били поднасяни три ястия: първото за отваряне на апетит, второто — печено месо и третото — тестени ястия и сладкиши. Блюдата не били поднасяни направо на отделните маси, но най-напред били слагани на трапезата на императора и той ги разпределял на гостите. [6] От церемониала на византийския двор при приемането на чуждите пратеници се вижда, че най-уважавани и предпочитани от всички са били арабите, а след тях българите. После идвали по-отдалечените народи като франки, руси, алани и др. Във връзка с това е и недоволството на кремонския епископ Лиутпранд, пратеник на Отон I до Никифор II Фока, който негодувал, че българските пратеници били предпочетени пред него. Срв. *Liutprandi* Relatio de legatione Constantinopolitana, MGH, SS, III, p. 350—351. [7] Офикиалиите на брой 60 били началници на различните служби (ὀφφίκια) в императорския дворец. Те отговаряли лично пред императора за изпълнението на неговите заповеди. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 119—120. [8] Титлата спатарокандидат била твърде ниска в дворцовата йерархия и се давала на голям брой чиновници и дворцови служители. Спатарокандидатите носели сабя като отличителен белег за своя ранг. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 123, 130, 133. [9] *Κρᾶμα* или mixtum е отговяването с чаша вино и баници или сладкиши, което обикновено ставало в църквата след завършването на литургията. Този обичай е минал в християнската религия от езичеството.

ιβ', οἷον μαγίστρους, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους πατρικίους, στρατηγούς, ὀφφικιαλίους, οὓς ἂν δόξῃ τοὺς αὐτοκράτορας λαμβάνεσθαι· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἄνευ μέντοι τῶν οἰκείων χλαμύδων, ἠμφιεσμένους δὲ τὰ καμίσια καὶ μόνα. εἰ δὲ τύχοιεν στρατηγοὶ κεκλημένοι, μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων εἰσαγέσθωσαν σὺν τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης. ἐν δὲ τῇ τῶν ιθ' ἀκουβίτων τιμιωτάτῃ τραπέζῃ δεῖ ὑμᾶς καλεῖν μαγίστρους δύο, ἀνθυπάτους πατρικίους, στρατηγοὶ ἕξ, Βουλγάρους φίλους δύο, ὀφφικιαλίους ἀπὸ τῆς τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου τάξεως καὶ κατωτέρω δύο, πρὸς δὲ τὸ συνακληθῆναι τῷ βασιλεῖ εἰς τύπον τῆς ἀποστολικῆς δωδεκάδος, φίλους τὸν ἀριθμον ιβ'. προκισεύειν δὲ αὐτοὺς δεῖ στιχηδὸν κατὰ τάξιν τῆς ἑκάστου ἀξίας, ἐνδεδυμένους τὰς οἰκείας αὐτῶν χλαμύδας ἐμπροσθείῳ τῷ σχήματι, ὑποδεδεμένους δὲ καὶ τὰ οἰκεῖα καμπάγια, καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν μελλόντων παραστᾶναι βασιλικῶν ὑπουργῶν τε καὶ βουκαλίων, δηλονότι λαβόντος τὸ σχῆμα τοῦ καστρησίου τῆς βασιλικῆς τραπέζης παρὰ τοῦ ἄνωθεν παρεστῶτος περιφανοῦς πραιποσίτου, καὶ συνανερχομένου αὐτοῖς μέχρι τοῦ τριβάθμου τῆς βασιλικῆς τράπεζας παρὰ τοῦ ἄνωθεν παρεστῶτος περιφανοῦς πραιποσίτου, καὶ συνανερχομένου αὐτοῖς μέχρι τοῦ τριβάθμου τῆς βασιλικῆς εὐωχίας, καὶ ἱστῶντος αὐτοὺς κύκλῳ τῆς τιμίας τραπέζης εἰς τὸ εἰδικῶς προσκαλεῖσθαι πλησιέστερον φίλους, οὓς ἂν δόξῃ τῷ βασιλεῖ. ἐν δὲ τοῖς ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀκουβίτοις δεῖ ὑμᾶς καλεῖν ἐν ταύτῃ τῇ λαμπρᾷ καὶ περιβοήτῳ ἡμέρᾳ τὴν ὑπὸ καμπάγιον σύγκλητον πᾶσαν, οἷον ἀσηκρῆτας, χαρτουλαρίους τῶν μεγάλων σεκρέτων, οἷον ἀπό τε σπαθαροκανδιδάτων καὶ κατωτέρω ὑπάτων, δισυπάτων, κομήτων τῶν σχολῶν, σιλεν-

синклит, на брой 12, именно магистрите, препозити, проконсули[1–3], патриции, стратези и офикалии, които императорите се решили да приемат. Да ги въведете без собствените им хламиди, облечени само в камизии[4]. Ако има поканени стратези, да бъдат въведени, облечени в своите скарамангии, заедно с друнгария на виглата[5–6]. На почетната трапеза на 19-те акувити трябва да поканите двама магистри, проконсулите патриции, шест стратези, двама приятели българи, двама официалии от службата на военния логотет и двама по-низши. Така че да бъдат поканени при императора дванадесет на брой приятели подобно на дванадесетте апостоли. Те трябва да вървят в редица по реда на достойнството на всеки един, облечени в своите хламиди и да минат пред масите обути в собствените си обувки[7] и да бъдат въведени след пристигането на царските служители, които сервират, и на музикантите. Разбира се, кастризият[8] на императорската трапеза взема знак от горестоящия славен препозит, идва с поканените до трите стъпала при царската трапеза и ги нарежда в кръг около почетната трапеза, за да бъдат поканени специално по-близко ония приятели, които императорът поиска. В акувитите от двете страни вие трябва да поканите на този светъл и славен ден целия сенат, обут в обувки, именно асекрети[9], хартуларии[10] на главните секрети, от спатарокандидатите надолу до ипатите, дисипатите[11], комити на схолите[12], силенциарии[13], протиктори[14], евти-

[1–3] Проконсулът (антипатът) нямал това значение, което имал в древния Рим. Званието антипат във Византийската империя е дворцова титла, която била твърде разпространена. Тя се давала на висшите държавни чиновници, но е имало антипати, които не са изпълнявали никаква служба. Титлата антипат обикновено била свързана с титлата патриций. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 117, 223, 228. [4] *Καμίσιον* — долна дреха, хитон. У персите и арабите съществувал обичай да бъде даряван с тържествена дреха от владетеля този, който е бил назначен за управител на област. Този обичай преминал и във Византия. [5–6] *Ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας* (от лат. vigilia — стража) бил началник на външната стража на двореца. Той бил длъжен да проверява стражата както през деня, така и през нощта. Друнгарият имал и съдебна власт. Пред неговия съд се разглеждали всички случаи, свързани със сигурността на двореца. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 231—232, 397. [7] *Καμπάγια* — вид обувки, направени от плъст или вълнен плат. Обикновено сенаторите и царедворците се явявали в двореца с такива обувки, защото се смятало за неприлично да стоят пред императора с груби и твърди обувки. [8] *Καστρήσιος* (castrensis) се наричал в Римската империя чиновникът, който раздавал хляба на войниците. По-късно във Византия така започнал да се нарича служителят, който слагал хляба на трапезата на императора. Нему били подчинени цяла група прислужници, готвачи, хлебари и др. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 97—98. [9] *ἀσηκρῆται* — секретари в императорската канцелария. Те записвали нарежданията и заповедите на императора, водели неговата тайна кореспонденция. Намирали се под началството на един протоасекрит (*πρωτοασηκρήτης*) — началник на канцелария. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 167. [10] Хартулариите (*χαρτουλάριοι*) били началници на различните отдели на дворцовата канцелария. Те се занимавали с контролирането на сметките по прихода и разхода. Имало и „хартуларии на касите" (*τῶν ἀρκλῶν*), които контролирали книгите в тъмните каси. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 135, 150, 257. [11] Ипати и дисипати — „консули" и „два пъти консули, са титли, раздавани на чиновници и служители в двореца. Те само по име отговаряли на античните консули. Тези титли били давани на лица, които изобщо нямали длъжност и не изпълнявали никаква служба. Вж. *Bréhier*, ibidem, p. 104—105. [12] Комитът на схолите (*κόμης τῶν σχολῶν*) — бил началник на отред от императорската гвардия. Вж. *Bréhier*, ibidem, pp. 92, 94, 102, 126, 354, 357, 362. [13] Силенциариите, на брой 30 души, били натоварени да въдворяват тишина при дворцови приеми и изпълнявали различни нареждания на императора по време на тържествени процесии. Вж. *E. Stein*, Geschichte des spätrömischen Reiches, I, p. 169. [14] Протикторите представлявали особен род дворцова гвардия, предназначена да охранява императора.

τιαρίων, προτικτόρων, εὐτυχοφόρων, σκηπτροφόρων, ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων ταγμάτων, τὸν ἀριθμὸν ρξη', Ἀγαρηνῶν τοῦ πραιτωρίου κδ', τῶν Βουλγάρων φίλον ἀνθρώπους ιβ', καὶ πένητας ἀδελφοὺς τὸν ἀριθμὸν ιβ'. προκισσεύειν δὲ αὐτοὺς στιχηδὸν οὕτως· τοὺς μὲν συγκλητικοὺς κατὰ τὰς οἰκείας αὐτῶν ἀξίας καὶ τὰς τῶν ὀφφικίων αὐτῶν διαφορὰς διαστελλομένους ἔνθεν κἀκεῖθεν· τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς κατενάντι τῆς ὄψεως τῶν βασιλέων ἐπὶ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης τραπέζης· τοὺς δὲ Βουλγάρων ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς ἐνάτης τραπέζης τῆς αὐτῆς περιόδου· τοὺς δὲ πένητας καὶ αὐτοὺς προσκαλεῖσθαι ἐπὶ τῆς θ' τραπέζης τῆς εὐωνύμου θέσεως, ἐν ᾗ παράστασις τοῦ δρουγγαρίου τυγχάνει. εἰσάγειν δὲ δεῖ ἅπαντας μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πρωτοκλήτων φίλων τῆς βασιλικῆς τραπέζης οὕτως· τοὺς μὲν ἀξιωματικοὺς ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, χλαμύδων τε καὶ καμπαγίων, στιχηδὸν κατὰ τάξιν τοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος καὶ ὀφφικίου. — — — (52; p. 741, 9—743, 15).

Εἰ δὲ ἐν τετάρτῃ ἢ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος ἡ Χριστοῦ γέννησις καταντήσει, καὶ ἀπὸ ταύτης ἄρχεται ἡ κλῆσις τελεῖσθαι τῶν ἀκουβίτων, δεῖ ὑμᾶς ἐν τῇ κυριακῇ τῆς περιόδου τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος πρὸ τῆς κλήσεως τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀββάδων ἐκτελεῖν τὸ λεγόμενον κλητώριον τὸν πολύτριχον, καὶ εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν φίλους ἐπὶ μὲν τῆς βασιλικῆς τραπέζης μαγίστρους, ἀνθυπάτους, πατρικίους στρατηγοὺς ὀκτὼ καὶ Βουλγάρους φίλους δύο καὶ τοὺς δύο δημάρχους Βενέτων τε καὶ Πρασίνων· εἰσάγειν τε καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς χλανιδοφόρους, καθὰ καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται. — — (52; p. 749, 1—11).

Ἐπὶ δὲ τῆς ἐννάτης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουβίτων τελεῖται κλητώριον δεῖπνον, ὃ καὶ τρυγητικὸν καλεῖται, καὶ δεῖ ὑμᾶς προευτρεπίζειν εἰς συνε-

хиофори[1], скиптрофори[2], началници[3] на различните тагми, на брой 168, двадесет и четири агаряни от претория, дванадесет души от приятелите българи и дванадесет бедни братя.[4] Те трябва да вървят наредени в редица по следния начин: сенаторите — разпределени на две страни според своите достойнства и различия в службите си. Агаряните да бъдат пред лицето на императорите, на шестата и седмата трапеза, българите — на деветата трапеза от същата страна; също и бедните да бъдат поканени на деветата трапеза от лява страна, където е мястото на друнгария[5]. След пристигането на първите поканени на императорската трапеза приятели трябва да бъдат въведени и всички други по следния начин: всички сановници със собствените си облекла, хламиди и обувки по реда на своето достойнство и служба. — — —

Ако Рождество Христово се падне на четвъртия или петия ден от седмицата[6] и от този ден започне да се извършва приемът на акувитите,[7] вие трябва в неделята на същата седмица, преди да бъдат поканени патриархът и игумените, да отпразнувате така нареченото угощение на дългокосите[8], като се подберат приятели за угощението на трапезата — магистри, антипати, патриции, стратези на брой осем, двама българи приятели и двамата димарси на венетите и прасините[9]. Да се въведат и да се изведат облечени в хланиди[10], според както беше обяснено по-горе. — — —

На деветия ден от същото (угощение) на акувитите става вечерята, наречена тригетик,[11] и вие трябва да поканите да участ-

[1] Евтихиофорите носели знамена — евтихии, които трябвало да донесат щастие (*εὐτυχία*) във войната. [2] Скиптрофорите носели знамена, които имали форма на кръст и били обшити със златни или сребърни пластинки. [3] *Ἀξιωματικοί* — титлоносци, великодостойници, били приближените на императора, едри земевладелци и др., които получавали почетни титли, без това да се свързва винаги с определена служба или длъжност. Те получавали ежегодни подаръци от императора и имали право да участвуват в дворцовите тържества. Те образували императорската свита и облечени в богати облекла, придавали блясък на тържествените приеми в двореца. [4] В определени дни на императорската трапеза са били поканвани някои от столичните бедни. [5] За друнгарий вж. тук бел. 5—6 на стр. 225. [6] Седмицата у византийците започвала с неделята. Четвъртият ден бил сряда, а петият — четвъртък. [7] При обикновените обеди и угощения византийците седели на столове до масите, а на големите празници при угощенията в залата на деветнадесетте акувити (от лат. accumbere — възлягам) те лягали край трапезата по стар римски обичай. [8] Тук вместо *τὸν πολύτριχον* Reiske (op. cit., II, p. 879) смята, че трябва да се чете *τῶν πολυτρίχων* — на дългокосите, т. е. угощение на варварите, които в противоположност на римляните и гърците имали дълги коси. [9] Димарси (*δήμαρχοι*) — водачи на двете циркови партии в Цариград — сини (*βενέτοι*) и зелени (*πράσινοι*). Тези две партии играли голяма роля в обществено-политическия живот на империята. От края на IX в. тяхното значение извънредно много намаляло. Задачата на сините и зелените се свеждала до вземане участие в тържествени процесии и до поднасяне приветствия на императора. Двамата димарси били включени в дворцовата йерархия и били канени на императорски приеми. Общо за дими и партии вж. *Ф. И. Успенский*, Партии цирка и димы в Константинополе, ВВр I (1894), стр. 1—16. — *Y. Janssens*, Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Heraclius, Byzantion XI, 2 (1936), pp. 499—536. — *А. П. Дьяконов*, Византийские димы и факции (*τὰ μέρη*) в V—VII вв. Византийский сборник, М.—Л., 1945, стр. 144—227. — М. В. Левченко, Венеты и прасины в Византии V—VII вв., ВВр., I, (1947), стр. 164—183. — *Bréhier*, Les institutions, pp. 196—202. [10] През X в. знатните носели обикновено три дрехи: долен хитон, върху него горен хитон, наречен още хланида, и най-отгоре хламида. [11] Пиршество, което византийските императори устройвали по време на гроздобера (през септември) в двореца Хиерия — на малоазийския бряг срещу Цариград.

στίασιν τοῦ δείπνου τῷ βασιλεῖ φίλους ιβ', οἷον μαγίστρους, ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγοὺς ὀκτὼ, φίλους Βουλγάρων δύω, καὶ τοὺς ἑκατέρων δύο δημάρχους, προσκαλοῦνται δὲ οὗτοι παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ ἀρτικλίνου πρωΐας, καὶ μίνσων διδομένων συνεισέρχονται πάντες οἱ κεκλημένοι εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ πρὸς ἑσπέρας, καὶ εἰσάγονται καὶ ἐξάγονται πάντες μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων καὶ καμπαγίων κατὰ ἀκολουθίαν καὶ τύπον τῶν προγραφέντων ἐν τοῖς ἄνω. — — —(52 ; p. 751, 11—26).

Τοὺς δὲ ὀφφικιαλίους καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων καμισίων, ἄνευ μέντοι τῶν ἑαυτῶν χλαμύδων. ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης ἐν τῷ περιβλέπτῳ χρυσέῳ τρικλίνῳ χρυσῆς τραπέζης, ἐν ᾧ καὶ τὸ περιφανὲς κτῆμα τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου ἐς τιμὴν προετάθη, δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἐκ τῶν προλεχθέντων μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, στρατηγῶν, ὀφφικιαλίων, σεκρετικῶν, ἀπὸ τῆς τάξεως τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ κατωτέρω, ἀσηκρητῶν τε ὁμοῦ καὶ κομήτων τῶν σχολῶν καὶ σκριβώνων, σὺν τῶν δύο ἐκ Βουλγάρων φίλων, τὸν ἀριθμὸν λ'. ἐν δὲ ταῖς περιεξῆς τέσσαρσι τῶν καμαρῶν τραπέζαις ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν βασιλικῶν κανδιδάτων, βεστητόρων τε καὶ σιλεντιαρίων, δρακοναρίων, σκηπτροφόρων, σημειοφόρων καὶ σενατόρων τὸν ἀριθμὸν λστ'· Ἀγαρηνοὺς δὲ δεσμίους ἐκ τοῦ μεγάλου πραιτωρίου τὸν ἀριθμὸν ιη', καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπους ιη'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ προστιχίζειν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς χρυσῆς βασιλικῆς τραπέζης περιφανεῖς δαιτύμονας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλαξιμάτων καὶ χλανιδίων, προσκαλεῖσθαι δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν Βουλγάρων φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν στρατηγῶν ἐν τῷ δευτέρῳ μίνσῳ ἐπὶ τῆς εὐωνύμου θέσεως τῆς τραπέζης πρὸς τὸ ἀριθμεῖσθαι αὐτοὺς πέμπτους ἢ καὶ ἕκτους φίλους, στιχίζειν δὲ ἅπαντας ἔνθεν κἀκεῖθεν κατὰ τὴν ἁρμόζουσαν τῆς τάξεως ἑκάστῳ δόξαν. ἀπὸ δὲ τῆς στάσεως τῶν λεχθέντων τούτων στιχίζειν αὖθις ἔνθεν κἀκεῖθεν τοὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κανδιδάτων καὶ κατωτέρω πρὸς τὸ καθεσθῆναι ἐπὶ τῶν ἑκατέρων δύο προκριτῶν τραπεζῶν. ἐπὶ δὲ ταῖς κατωτέραις τραπέζαις δεῖ προστιχίζειν, ἐπὶ μὲν τῆς ἐξ εὐωνύμου θέσεως

вуват на царската вечеря дванадесет приятели, а именно: магистри, антипати, патриции, стратези — осем, двама приятели българи и двамата димарси на едната и на другата партия. Императорът ги поканва сутринта чрез атриклиния и след като бъдат поднесени ястията, влизат всички поканени за сътрапезници на императора на вечерята; всички идват и си отиват със собствените си облекла и обувки в описания по-горе ред и начин. — — —

Официалиите също (се явяват) в собствените си камизии, разбира се, без хламидите си. На златната трапеза, сложена във великолепния златен триклиний, в който е поставен блестящият златен пентапиргий[1], вие трябва да поканите на съвместно угощение с императора измежду споменатите магистри, антипати, патриции, стратези, официалии, секретики[2] от службата на стратиотика и по-надолу, както и асекрети[3], също комити на схолите и скрибони[4], двама приятели от българите — всичко на брой 30 души. На следните четири околовръстни маси в абсидите да бъдат поставени от службата на императорските кандидати, веститори[5—6], силенциарии, драконарии[7], скиптрофори, симиофори[8], и сенатори — на брой 36; пленени агаряни от големия преторий на брой 18 и от приятелите българи 18 души. Те да бъдат въведени и да бъдат наредени преди влизането им. Видните сътрапезници на златната императорска трапеза със собствените си дрехи и хланиди, а приятелите българи да бъдат поканени с чин на стратег от лява страна на трапезата при (поднасянето) на второто ястие, така че да бъдат считани пети или шести по ред приятели. Всички трябва да бъдат наредени от едната и другата страна съобразно с почитта, която съществува на чина на всеки един. От мястото на току-що споменатите да бъдат пък наредени на едната и на другата страна тези, които имат чин кандидати, и по-долните от тях, така че да застанат на

[1] Пентапиргий (*πενταπύργιος*) — бюфет или витрина, в която били изложени разни скъпоценности — златни корони, пръстени, бисерни огърлици, златни съдове и др. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 115—116. [2] Секретиките (*σεκρετικοί*) — били висшите служители от различните отдели на императорската канцелария. Те не са били секретари в истинския смисъл на думата, както обикновено е прието да се мисли, защото за секретар се употребявала думата *γραμματεύς, γραμματικός*. Тук се говори за *σεκρετικοί* от отдела на военното съкровище. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 127. [3] Вж. тук бел. 9 на стр. 225. [4] Скрибоните били специален отред от охраната на императора. Те били набирани от аристократически семейства и често достигали до големи служби. Скрибоните били изпращани и в провинцията, за да съобщават и изпълняват заповедите на императора. *Bréhier*, Les institutions, p. 354. [5—6] Веститорите, както и вестиариите, обикновено евнуси, били служители при императорския гардероб. Те се грижели за съхраняването както на облеклото, така и на различните други предмети от всекидневния бит на императора (лампи, скъпоценни съдове и др.). Ползували се с голямо доверие пред императора. Вж. *Bréhier*, ibidem, p. 130—131. [7] *βανδοφόροι* или *δρακονάριοι* били вид знаменосци. [8] Симиофори (*σημειοφόροι*) се наричали знаменосците, които носели *σημεῖαι* — знамена с образа на императора.

τοὺς ἐξ Ἀγάρων δεσμίους, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τραπέζης τοὺς τῶν φίλων Βουλγάρων ἀνθρώπους πάντας· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἅπαντας καὶ ἐξάγειν οὕτως· τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς συγκλήτου πάντας καὶ τῶν ταγμάτων μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξήμων, τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς λευκοφόρους, ἀζώνους καὶ ὑποδεδεμένους, τοὺς δὲ Βουλγάρων ἀνθρώπους μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν σχημάτων· δεῖ δὲ προσέχειν τὴν ἐκφώνησιν καὶ ἀπέχησιν τῶν μουσικῶν ὀργάνων. καὶ ἡνίκα τὸ ᾀδόμενον ᾄσῃ μέλος, ἀνιστᾶν ἅπαντας εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν καὶ αὖθις τὰς ἑαυτῶν ἐκδιδύσκεσθαι χλαμύδας, καὶ μετὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ μίνσου τῶν δουλκίων πάλιν ταύτας ἀναλαμβάνειν πρὸς τὸ μετ᾽αὐτῶν ἐκπορεύεσθαι ἐν τῇ αὐτῶν ἐξόδῳ. — — — (52; p. 767, 2—768, 19).

Τῇ δὲ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς περιόδου τελεῖται προέλευσις παγανῇ μετὰ ἀλλαξιμάτων ἔνδον τοῦ παλατίου, καὶ εἰσάγονται οἱ ἐκ Βουλγάρων φίλοι μετὰ τῶν ἐκ Βουλγαρίας δώρων. καὶ τελεῖται κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ περιβλέπτῳ τρικλίνῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρυσῆς τραπέζης, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τοῦ βασιλέως φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων καὶ λοιποὺς σὺν τῶν ἐκ Βουλγάρων φίλων καὶ τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης καὶ τῷ δομεστίκῳ τῶν ἱκανάτων, τὸν ἀριθμὸν λ'. στιχίζειν δὲ αὐτοὺς καὶ εἰσάγειν κατὰ τὸν λεχθέντα τύπον τῆς πρώτης ἡμέρας. ἐπὶ δὲ τῶν κάτω τραπεζῶν δεῖ συγκαλεῖν ἀπό τε κομήτων καὶ κεντάρχων τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ἱκανάτων ἄνδρας νδ', καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπους ιη'· στιχίζειν δὲ δεῖ τοὺς Βουλγάρους ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς κάτω τελευταίας μιᾶς τραπέζας μόνους. εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν σκαραμαγγίων. — — — (52; p. 771, 15—772, 6).

Τῇ δὲ νέᾳ κυριακῇ, τῇ μεθεόρτῳ τοῦ πάσχα, ἐκτελεῖται προελεύσις λαμπροφόρος ἐν τῷ σεβασμίῳ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ λεχθέντι τρικλίνῳ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡμέρας, καὶ συνεστιᾶται τῷ βασιλεῖ ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης, καὶ συγκαλοῦνται εἰς ἑστίασιν σὺν τῷ βασιλεῖ φίλοι κατὰ τύπον τῆς δευτέρας ἡμέρας τῇ ἐπαύριον τοῦ ἱεροῦ πάσχα. τῇ δὲ ἐπαύριον τῆς νέας κυριακῆς ἡμέρᾳ ἐκτελεῖται δεξίωσις δεξίμου ἀνέυ σαξίμου, καὶ καθέζεται ὁ

двете почетни маси. На по-долните маси трябва да се наредят от лява страна пленените агаряни, а на другата маса — всички приятели българи. Всички те трябва да бъдат въведени и изведени по следния начин: всички от сената и тагмите със собствените си одежди, агаряните — облечени в бяло, без пояси и обути,[1] а пък българите в обикновените си дрехи. Трябва да се внимава, когато започнат да свирят музикалните инструменти и се подхване обичайната мелодия, всички да станат, за да приветствуват господарите, като отново си свалят хламидите. След като се поднесе десертът, отново да си ги сложат, за да излязат с тях, когато си отиват. — — —

На шестия ден[2] от същата седмица се прави вътре в палата светска процесия[3] със съответните дрехи и се въвеждат приятелите българи с подаръците от България[4]. Устройва се прием в същия великолепен триклиний, на същата златна трапеза. Ние трябва да поканим за императорското угощение приятелите от чина на магистрите, антипатите и други, заедно с приятелите българи, друнгария на виглата и доместика на иканатите[5], на брой 30 души. Трябва да се наредят и въведат според споменатия образец от първия ден. На по-долните маси трябва да се поканят 54 души от комитите[6] и от кентарсите[7] на аритмите и иканатите, а от приятелите българи — 18 души. Българите трябва да бъдат наредени на последната маса долу — сами. Те трябва да бъдат въведени и изведени със собствените им скарамангии. — — —

На така наречената нова неделя[8], след празнуването на Пасхата, се извършва тържествена процесия[9] в пречистия храм на светите апостоли. След като се свърши божествената литургия, в споменатия триклиний започва угощението в понеделник и нашият светейши патриарх обядва с императора на отделна маса; свикват се на угощение с императора приятели, също както това става в понеделник на втория ден на Великден. На другия ден след Томина неделя

[1] Арабите влизали без пояси. На тях като на военнопленници не им подобавало да носят пояс, понеже били, така да се каже, лишени от всяко военно отличие.
[2] На шестия ден от седмицата пред Великден — т. е. на разпетия петък.
[3] *Προέλευσις παγανή* — процесия, която се правела делничен ден, т. е. нетържествена.
[4] По това време българите, след мирния договор от 927 г., имали постоянни пратеници в Цариград, а така също и византийците имали свои пратеници в България. Изглежда, че те са били сменявани всяка година. Новите пратеници идвали около Великден и носели дарове на византийския император. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 520–536.
[5] Доместикът на иканатите — началник на отред от императорските дворцови войски. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 354.
[6] Комитът бил началник на една тагма от дворцовите войски. Имало няколко комити (на схолите, на екскувитите и др.). Вж. *Bréhier*, Ibid., p. 336.
[7] Кентархът бил началник на сто души войници. Той отговаря на римския центурион, стотник.
[8] Неделята след Великден — така наречената Томина неделя.
[9] В текста стои *λαμπροφόρος* — било защото повечето от участниците в процесията носели бели дрехи, било защото били облечени в блестящи празнични одежди.

βασιλεὺς ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης μετὰ τοῦ οἰκείου δηβητισίου ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου. καὶ δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν εἰς ἑστίασιν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πραιποσίτων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων καὶ λοιπῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον πάντων κατὰ τὸ πόσον τῆς τραπέζης· εἰσάγειν τε καὶ ἐξάγειν πάντας μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν ἀλλαξιμάτων τε καὶ χλανιδίων· προσέχειν δὲ καὶ τὸ μουσικὸν μέλος καὶ ἐξανιστᾶν τοὺς κεκλημένους ἐν τῷ προδηλωθέντι χρόνῳ εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν. τῇ δὲ ἐπαύριον τοῦ αὐτοῦ δεξίμου τελεῖται ἑπόμενον ἱππικὸν ἀπολύσιμον, καὶ ἐξαποστέλλονται πρὸς τὰ οἰκεῖα οἱ ἀπὸ Βουλγάρων φίλοι, καὶ προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ περιβλέπτῳ τρικλίνῳ τῶν καθισμάτων, καὶ συνεσθίουσι τῷ βασιλεῖ οἱ πραιπόσιτοι, πατρικίοι, ὀφφικιάλιοι, πρωτοσπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι, ὕπατοι, βεστήτορες, σιλεντιάριοι, ὁ ἀκτουάριος καὶ οἱ τοῦ ἡλιακοῦ σὺν τῷ δεησογράφῳ, τὸν ἀριθμὸν κατὰ πόσον τῆς τραπέζης (52; p. 773, 1—774, 5).

става приемът без танци[1] и императорът сяда на отделна трапеза в Юстиниановия триклиний със своя дивитисий[2]. Трябва да поканим на угощението от чина на магистрите, препозити, антипати, патриции, офицдалии и всички останали, които са обути в обувки, според колкото хора може да побере трапезата. Всички трябва да бъдат въведени и изведени със собствените им дрехи и хланиди. Поканените трябва да слушат изтвълняваната от музиката мелодия и да станат в определеното време, за да приветствуват господарите. На другия ден след този прием става заключителното конно състезание, приятелите от България се изпращат в страната им и трапезата се слага в разкошния триклиний на катизмата[3]. С императора обядват препозити, патриции, офицдалии, протоспатарии, хартуларии, ипати, веститори, силенциарии, актуарият[4] и тези, които се грижат за илиака[5], и завеждащият молбите[6] — на брой колкото побира трапезата.

[1] *σάξιμον* — танци, които ставали в чест на императора и в негово присъствие. [2] Дивитисий (*δηβητίσιος*) — къса горна дреха, която носели през велики пости или при траур. Императорът обличал такава дреха в делнични дни. [3] Катизма (*κάθισμα*) — трибуна в хиподрома, от която императорът наблюдавал игрите. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 182. [4] Актуарият (*ἀκτουάριος*) се занимавал с организирането на игрите и състезанията на хиподрома. Обикновено той имал ранг на спатарий. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 201. [5] Илиак (*ἡλιακὸν*) — площадка, веранда, която се намирала на източната страна на златния триклиний. На илиака се излизало през няколко врати, които били на източната страна на триклиния. [6] *ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων* бил натоварен да приема молби и оплаквания и да ги докладва на императора. Въпреки че службата му не е била голяма, той бил много близък на императора. Вж. *Bréhier*, ibidem, pp. 167—168, 227.

XVI. ЖИТИЕ НА ПАВЕЛ ЛАТЪРСКИ НОВИ

Житието на Павел Латърски Нови е написано от неизвестен автор през втората половина на X в. Поради строгия аскетичен живот, който водил, Павел Латърски събрал около себе си значителен брой последователи. Името му добило голяма известност във Византия, България и Италия. В житието се споменават писмата, които българският цар Петър (927—969) писал на Павел Латърски.

РЪКОПИСИ: P = cod. Paris gr. 1490 (XI s.). — Q = cod. Paris. suppl. 916 (XI s.)

ИЗДАНИЯ: *H. Delehaye*, Vita Sancti Pauli Iunioris in monte Latro, Analecta Bollandiana 11 (1892) p. 19—74, 136—181.

КНИЖНИНА: *В. Васильевский*, О жизни и трудах Симеона Метафраста, ЖМНПр, CCXII (1880), стр. 416—432. — *H. Delehaye*, La vie de St. Paul le jeune et la chronologie de Métaphraste, Revue des questions historiques, N. S. X (1893), p. 49—86. — *Krumbacher*, GBL, p. 198. — *Златарски*, История, I, 2 стр. 565. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, 1958, p. 574.

VITA PAULI IUNIORIS IN MONTE LATRO

1 *De epistolis a Petro, rege Bulgarorum, Paulo Iuniori missis*

Καὶ παρὰ τοῦτο καὶ Κρῆτες καὶ Σκῦθαι, καὶ οἱ τὴν παλαιὰν Ῥώμην οἰκοῦντες τὸν ἄνδρα ἔγνωσαν, καὶ ὄνομα αὐτῶν ἦν ἐκεῖνος περιαδόμενόν τε καὶ θαυμαζόμενον. Ἀμέλει καὶ Πέτρος ὁ τῆς Βουλγαρίας ἄρξας ἐπιστολαῖς αὐτὸν εὐπροσηγόροις μάλλον δὲ μετριόφροσι πυκνῶς ἠσπάζετο, καὶ τῆς αὐτοῦ ὑπερεύχεσθαι σωτηρίας ἠξίου (p. 71—72).

ЖИТИЕ НА ПАВЕЛ ЛАТЪРСКИ НОВИ

1. *Писма на българския цар Петър до Павел Нови*

И освен това критяни и скити,[1] както и обитателите на древния Рим познаваха (този) мъж[2] и неговото име бе прославено и прочуто всред тях. Прочее Петър,[3] който управлявал (тогава) България и го поздравявал извънредно често с любезни и смирени писма,[4] го призовавал да се помоли за неговото спасение.

---

[1] Кой народ авторът разбира под името „скити", от текста не е ясно. Според *Delehaye*, op. cit., p. 71, n. 1, тук под „скити" трябва да се разбират русите. По-вероятно е обаче, че авторът на житието е имал пред вид българите, тъй като непосредствено по-нататък в текста се говори за някакви писма, които българският цар Петър бил писал на Павел Латърски. [2] Става дума за Павел Латърски. [3] Българският цар Петър.
[4] В самото житие липсват конкретни данни за съдържанието на тия писма. Някои автори смятат, че българският цар Петър молел чрез писма Павел Латърски за съвети в борбата му срещу богомилството, което добило голямо разпространение през **X** в. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 565 и бел. 2.

XVII. ЖИТИЕ НА ЛУКА НОВИ СТИРИЙСКИ

Лука нови, наричан още Стирийски или Еладски (896—953), прекарал известно време в уединение на планината Йоаница край Фокийското крайбрежие (Гърция). Поради нахлуването на българския цар Симеон и войските му по тези места той бил принуден да бяга в Коринт, а оттам — в Патрас. След смъртта на Симеон той отново се върнал на планината Йоаница, но пак бил принуден да бяга, този път поради нападението на маджари(?), а после се установил в Стирион във Фокида.

Житието на Лука е било съставено от неизвестен автор вероятно през втората половина на X в. По-късно въз основа на това първо житие били съставени и други жития.

Житието на Лука Нови е ценен извор за българската история. В него се намират важни сведения за проникването на българите в Средна Гърция по време на Симеоновото царуване.

ИЗДАНИЯ: *F. Combefis,* Novum auctarium, I, Paris, 1648, pp. 969—1012, преиздадено у *Migne,* P. Gr. CXI, col. 441—480. — *Γ. Π. Κρέμος, Φωκικά. Προσκυνητάριον τῆς ἐν Φωκίδι μονῆς τοῦ ὁσίου Λουκᾶ τοὐπίκλην Στειριώτου, ἐν Ἀθήναις,* I (1874) (пълно издание на цялото житие и на някои по-късни ръкописи, намерени в манастира Лука Стирийски). — *E. Martin,* Supplementum ad Acta S. Lucae Iunioris, Analecta Bollandiana, XIII (1894), pp. 81—121. (Допълнения към изданието на Migne). Настоящият превод е направен по изданието на Migne — A и на *Κρέμος* според извадките у *Βέης* — B (вж. тук *Книжнина*).

КНИЖНИНА: *М. Дринов,* Съчинения, т. I, София, 1909, стр. 391. — *Х. Лопарев,* ВВр XIX (1912), стр. 69—70. — *Златарски,* История, I, 2, стр. 368—369. — *Ν. Α. Βέης, Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τζάρον Συμεὼν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας, Ἑλληνικά,* I, pp. 337—370. — *В. Бешевлиев:* ИИД, XI—XII (1931—2), стр. 351—360. — *Moravcsik,* Byzantinoturcica, I, pp. 568—569.

VITA LUCAE IUNIORIS STEIRIOTIS

A. 1. De monte Ioannitza in Hellade sito

Οἱ μέντοι τοῦ θείου Λουκᾶ πρόγονοι κατὰ τὴν τῆς Φωκίδος, εἴτουν τοῦ Χρυσοῦ μεταβάντες ἐπαρχίαν, πρός τι παράλιον ὄρος, Ἰωάννου καλούμενον, τὰς τῆς παροικίας σκηνὰς ἐπήξαντο. — — — Ἀλλὰ πάλιν ἐκεῖθεν μεταβάντες, ἐπί τινα κώμην Καστόριον οὕτω καλουμένην, τὰς οἰκήσεις ἔθεντο. — — —

Τὸ δὲ λοιπὸν, ἔρως αὐτὸν ὁ Θεοῦ καὶ τῆς ἡσυχίας αὖθις ἑλὼν, παρεσκεύασε πάντων ἐπιλαθόμενον, αὐτοῦ μόνου γενέσθαι καὶ τῆς μητρὸς ἄρτι

ЖИТИЕ НА ЛУКА НОВИ СТИРИЙСКИ

A. 1. За планината Йоаница в Гърция

И тъй предците на божествения Лука, които се били преселили в провинцията Фокида или Хризос,[1] разположили поселническите си шатри при една крайбрежна планина, наречена Йоанова.[2] — — — Но след това отсе преселили оттам и се установили в едно село, наречено Касторион.[3] — — —

Прочее Лука, отново обзет от любов към бога и към уединение, предал всичко на забрава и се приготвил да остане сам

[1] Областта Фокида се намира на север от Коринтския залив. [2] Тази планина се издига недалеч от Коринтския залив към Беотия и Коринтския провлак. Името ѝ е предадено в славянската форма Йоаница в следващия текст. [3] Според някои изследвачи Касторион е Кастория, днешният Костур. Според други това е делфийското градче Кастри Вж. *Ν. Βέης, Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων. Ἑλληνικά,* I, p. 358, n. 2.

πρὸς τοῦτο μὴ ἀντειπούσης, καταλαμβάνει τὸ προῤῥηθὲν ὄρος ἐκεῖνο, ὃ παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀγροίκως οὕτως, Ἰωάννιτζα καλούμενον· οὗ τὸ πρὸς θάλασσαν μέρος περιελθών, ἔνθα καὶ σηκὸς τῶν θαυμαστῶν αὐταδέλφων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ· ἐν τούτῳ τὴν ἀσκητικὴν αὐτὸς σκηνὴν καταπήγνυσιν (P.Gr. col. 444 B — 445 A).

със себе си. И понеже майка му вече не се противопоставяла, той отишъл на онази горереказана планина, която от местните жители така простонародно се наричала Йоаница. Като преминал тази ѝ част, която е към морето и където има и скит на дивните братя Козма и Дамян,[1] той разположил отшелническата си шатра на това място.

2. Bulgari in Graeciam invadunt

Ἕβδομον ἔτος ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰωαννίτζην ἐρήμῳ πληρώσας, ἄκων καὶ αὐτὸς μετανάστης γίνεται μετὰ πάντων. Συμεὼν γὰρ ὁ τοῦ Σκυθικοῦ ἔθνους ἄρχων (Βουλγάρους αὐτοὺς οἴδαμεν συνήθως καλεῖν), τὰς πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς ἀθετήσας, ἐχώρει, κατὰ πάσης ἠπείρου, τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας ἀξιόμαχον ὥσπερ χεῖρα περιζωσάμενος· ἐξανδραποδιζόμενός τε καὶ ληϊζόμενος, καὶ τοὺς μὲν ζωῆς, τοὺς δ' ἐλευθερίας ἀποστερῶν, καὶ ὑποφόρους ποιούμενος. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν ὡς ἐν εἱρκταῖς ἢ φρουραῖς ταῖς πόλεσι κατεκλείοντο· οἱ δὲ πρὸς τὴν Εὔβοιάν τε καὶ τὴν τοῦ Πέλοπος ἀπεσώζοντο.

Τότε γοῦν καὶ οἱ περὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον χωρητικοὶ πρὸς τὰς ἐκ γειτόνων διεπορθμεύοντο νήσους· εἰ καὶ φθάσας ὁ φθόνος, ἀνέλπιστον αὐτοῖς ἐπάγει τὸν κίνδυνον. Αὐτῶν γὰρ σὺν τῷ δικαίῳ ἀσφαλῶς διάγειν οἰομένων, οἱ Βούλγαροι πρὸς αὐτοὺς διὰ πλοίου ὃ ἔτυχον ὑποκλέψαντες, αἰφνίδιον ἐπελθόντες, ὀλίγου δεῖν, πάντας ἀπώλεσαν, ὀλίγων τινῶν ἐκκολυμβησάντων, μεθ' ὧν καὶ ὁ μέγας ἦν, καὶ οὕτω τὰς χεῖρας αὐτῶν διαφυγεῖν δυνηθέντων. Εἶθ' οὕτως ἐπανελθόντων, πλοίου ἐπιτυχὼν ἐκεῖνος, σὺν ὅλῳ γένει καὶ τοῖς γνωστοῖς περαιοῦται εἰς Κόρινθον (P.Gr. col. 449 C—452 A).

2. Българите нападат Гърция

Той живеел вече седем години в пустинята при Йоаница, когато против желанието си се изселил и той заедно с всичките. Защото Симеон, вождът на скитския народ, който сме свикнали обикновено да наричаме българи, нарушил договора с ромеите, тръгнал по цялата суша, сякаш се въоръжил с нашите грехове като с непобедима десница.[2] Той взимал пленници и плячкосвал, едни лишавал от живот, а други от свобода и ги правел данъкоплатци. Поради това едни се затваряли в градовете като в затвори и крепости, а други се спасявали в Евбея и Пелопонес.

Тогава прочее и местните хора, които били около божия човек, се прехвърлили в съседните острови, въпреки че завистта [на дявола] успяла неочаквано да ги изложи на опасност. Защото докато мислели, че ще живеят в безопасност с праведника, българите ги нападнали с кораб, който случайно отмъкнали, и малко оставало да ги избият всичките, ако малцина от тях, между които бил и великият мъж, не се били хвърлили във водата и така могли да се измъкнат от ръцете им. След това, когато онези си отишли, [светецът] случил кораб и се прехвърлил в Коринт с целия си род и с близките си.[3]

3. Petrus, rex Bulgarorum, cum Romanis pacem iungit

Οὐ γὰρ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ μὲν ἀλιτήριος Συμεὼν, καὶ πολλῶν αἱμάτων Χριστιανικῶν ἐκχύσεως αἴτιος, ἐξ ἀνθρώπων γίνεται· ἐκδέχεται δὲ τὴν τούτου ἀρχὴν Πέτρος, ὁ αὐτοῦ μὲν υἱός, οὐχ ὅπως δὲ τῆς δόξης καὶ τῆς οὐσίας, οὕτω δὴ καὶ τῆς ὠμότητος καὶ μισανθρωπίας φανεὶς κληρονόμος· ἀλλὰ πολλῷ ταύτης ἀλλότριος· καὶ τό γε εἰς αὐτὸν

3. Българският цар Петър сключва мир с ромеите

Не минало много време и злодеецът Симеон, виновник за проливането на много християнска кръв, напуснал този свят.[4] Властта му приел син му Петър, който обаче съвсем не изглеждал, че е наследил славата и богатството му, нито пък жестокостта и човеконенавистта му, а стоял далеч от нея и

[1] Козма и Дамян, наречени „безсребърници", били почитани като светци лечители. [2] Според *М. Дринов*, Съчинения, т. I, София, 1909 г., стр. 391, и *Златарски*, История, I, 2, стр. 406—407, това нападение на българите станало през 920 г. *Βέης* пък, пос. стр. 348—350, го отнася към 917 г., като предполага въз основа на други изворни данни, че е имало още един поход на Симеон в Гърция, който трябва да се отнесе между 924—927 г. Изобщо има колебание в датите на рождението и смъртта на Лука, а оттук — и в датирането на събитията. [3] Този откъс почти дословно е повторен у *Κρέμος*, стр. 38—39. [4] Тези събития се отнасят към 927 г.

ἧκον οὐδὲν ἔχων ἐκείνου τοῦ αἵματος καὶ τῆς συγγενείας. Ὃς εὐθὺς χαίρειν εἰπὼν αἵμασι καὶ πολέμοις, εἰρήνην τὴν μεθ' ἡμῶν ἠσπάσατο· ὅτε ῥομφαία καὶ δόρυ καὶ πᾶν ὅπλον σιδήρου πεποιημένον, εἰς δρέπανα καὶ σκέπαρνον προφητικῶς φάναι κατεσκευάζοντο· ἡνίκα καὶ πάντων ἐπὶ τὰς οἰκείας πόλεις τε καὶ κώμας, καὶ τὰς ἑστίας αὐτὰς ἀνασωζομένων, καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς εἰς τὴν κατὰ τὸν Ἰωαννίτζην περιπόθητον ἡσυχίαν ποθεινῶς ἐπανήει· (P. Gr., col. 453C).

нямал нищо от неговия характер и природа. Той казал, че веднага се прощава с кръвопролитията и войните, приел мира с нас, като обърнал, да се изразя като пророка, в сърп и мотика меча и копието и всяко желязно оръжие. Когато всички се върнали в своите градове и села и по родните си огнища, божественият Лука с желание се завърнал в многообичната пустиня при Йоаница.[1]

B. 1. Sanctus Lucas Bulgarorum incursionem praedicat

Ἀμέλει καὶ τὴν Σκυθικὴν λόγχην, ἣ κατὰ πάσης ἐχώρησε τῆς ἠπείρου καὶ μικροῦ πᾶσαν πανωλεθρίᾳ παρέδωκε, πολλαῖς πρότερον προεῖπεν ἡμέραις· οὐ σαφῶς ἐκεῖνος (πῶς γάρ, ἐνδόξου τοῦ πράγματος ὄντος;), ὁ τὴν δόξαν ἀκριβῶς ἐκκλίνων, ἀλλὰ παραβολικῶς τε καὶ δι' αἰνιγμάτων. Καὶ περὶ τούτου ἄλλοις μὲν ἄλλα τῆς μακαρίας γλώττης τὰ προμηνύματα· ἕτεροι δὲ τοῦτο ἀκοῦσαί φασιν, „Ἑλλὰς ἐλαθήσεται καὶ Πελοπόννησος πολεμηθήσεται“ (*Κρέμος*, pp. 34—35).

В. 1. Св. Лука предсказва нашествието на българите

Наистина много дни преди това той направил предсказание за скитското копие,[2] което преминало по цялата суша и почти изцяло щяло да я предаде на погибел. Той не изразявал ясно точното си мнение, а чрез притчи и загатки (пък и как иначе, щом като това нещо било толкова важно!). На разни хора блаженият език казвал разни предсказания относно тези неща, а пък други казват, че чули това: „Елада ще бъде забравена, а Пелопонес ще бъде завладян.“

2. Symeon, rex Bulgarorum, contra Romanos militat

Α. Ἐγεννήθη ὁ ὅσιος ἡμῶν πατὴρ ἡμῶν Λουκᾶς τῷ 906 ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, εἰς δὲ τὸν 17 χρόνον ἐγεννήθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, δηλαδὴ μετὰ ἕνδεκα ἔτη τῆς τοῦ ἁγίου γεννήσεως. Τελευτήσαντος δὲ καὶ τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ τῷ 924 ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, ἔμεινε διάδοχος τοῦ θρόνου ὁ ἄνωθεν Κωνσταντῖνος ὑπὸ ἐπιτρόπους καὶ εἰς τὸν δεύτερον χρόνον τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐκστράτευσε κατὰ τῆς ἐπικρατείας τῶν Ῥωμαίων ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς Συμεών· εἰς τὸν ὄγδοον τῆς ἡλικίας ἦν τότε ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ ἅγιος εἰς τὸν εἰκοστόν, ἐν ᾧ διὰ τὴν τοῦ ἄνωθεν Συμεῶνος ἔφοδον ἀνεχώρησεν ὁ ἅγιος εἰς τὸν Μωρέαν καὶ ἔκαμε χρόνους δέκα· δεκαετὴς ὢν ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμεν ἀγάπας μὲ τὸν Βούλγαρον Συμεών, εἰς δὲ τὸν εἰκοστὸν χρόνον τῆς ἡλικίας τοῦ Κωνσταντίνου ἐπανέστη κατ' αὐτοῦ ὁ Ῥωμανὸς ὁ Ἀβάσταγος, ὁ καὶ πενθερός του, καὶ ἥρπασε τὴν βασιλείαν ἀπ' αὐτοῦ. Ἐπανέστη πάλιν ὁ ῥηθεὶς Συμεὼν κατὰ τοῦ βασιλεύοντος τότε Ῥωμανοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ ποιήσαντες ἀγάπην ἀνεχώρησεν. Ἀνακηρυχθείσης γοῦν τῆς ἀγάπης, ἐπανῆλθε καὶ ὁ ἅγιος ἀπὸ τὸν Μωρέαν καὶ ἔκαμεν εἰς τοῦ Ἰωαννικίου χρόνους δώδεκα (*Κρέμος*, pp. 12—13).

2. Българският цар Симеон воюва срещу ромеите

А. Светият наш отец Лука се родил в 906 г. от въплъщението, а в 917 г. (именно 11 години след рождението на светеца) се родил Константин Багрянородни, синът на императора. Когато в 924 г. след Христа умрял и Лъв Мъдри, гореказаният Константин останал наследник на престола, но с настойници. През втората година от царуването му българският предводител Симеон тръгнал на поход срещу ромейската държава. Тогава император Константин бил в осмата си година, а светецът — в двадесетата, когато поради нападението на гореказания Симеон светецът се преселил в Морея и живял там десет години. Константин, когато бил десетгодишен, свързал приятелство с българина Симеон. А когато бил в двадесетата си година, срещу него въстанал Роман Авастаг,[3] който му бил и тъст и заграбил от него царската власт. Казаният Симеон се вдигнал отново срещу царуващия тогава Роман, но не след дълго, като свързал с него приятелство, върнал се. Прочее, след като било обявено приятелството, светецът се върнал от Морея и живял десет години на Йоаникиевата [планина].[4]

---

[1] Този откъс е повторен дословно у *Κρέμος*, стр. 39. [2] С този метафоричен израз се намеква за българската войска. [3] Прякор на Роман Лакапин. Срв. *Σπ. Λαμπρός*: *Νέος Ἑλληνομνήμων, τ. θ'* (1911), p. 495. [4] Според *Βέης*, пос., съч., стр. 346—347, посочените хронологически данни в тези две по-късни редакции на житието са неточни.

B. Εἰς δὲ τοὺς 906 *χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ εἰς τοὺς ἕξι χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ ἐγεννήθη ὁ ἅγιος Λουκᾶς, ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ* 905· *ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Λέοντος Κωνσταντῖνος ἐγεννήθην εἰς* 917 *χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ· ἐβασίλευσε δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Λέων χρόνους* 25 *καὶ τελευτήσας ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος εἰς τοὺς* 6423 *χρόνους ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ* 923. *Παρελθόντος εἰς τὸν ἕβδομον ἦλθεν ὁ Συμεὼν τῆς Βουλγαρίας ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου. Τότε ἦτον ὁ ἅγιος χρόνων* 21· *καὶ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦς Συμεὼν ἔφυγε εἰς τὸ Μορέα καὶ ἔκαμε χρόνους δέκα* (10). *ὁ δὲ Συμεὼν ποιήσας ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀνεχώρησεν. Ἦτον τότε ὁ βασιλεὺς χρόνων δέκα. Μετὰ ταῦτα ἔκαμεν ἄλλους χρόνους* 6. *Ἐπανέστη δὲ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς ὁ Ἀβάσταγος καὶ ἥρπασε τὴν βασιλείαν ἐξ αὐτοῦ. Ἦτον τότε ὁ βασιλεὺς χρόνων* 20 *καὶ ὁ ἅγιος χρόνων* 31 *ἐτῶν. Ἐπὰν ἦλθε δὲ ὁ Συμεὼν κατὰ τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ πάλιν ποιήσαντος μετ᾽αὐτοῦ ἀγάπην, ἀνεχώρησεν. Τότε δὲ ἀνακηρυχθείσης τῆς ἀγάπης, ἦλθε καὶ ὁ ἅγιος Λουκᾶς ἀπὸ τὸν Μωρέαν καὶ ἔκαμεν εἰς τοῦ Ἰωαννικίου χρόνους* 12 (*Κρέμος*, pp. 14—15).

B. В 906 година след Христа, през шестата година от царуването [на Лъв VI], се родил свети Лука (в 905 г. сл. Хр.).[1] А Константин, синът на Лъв, се родил в 917 г. след Христа. Баща му Лъв царувал двадесет и пет години и като умрял, синът му Константин се възцарил в 6423 г. от сътворението на света, а 923 г. след Христа. Симеон, предводителят на българите, като преминал през Евдомон, пристигнал при Цариград.[2] Тогава светецът бил на двадесет и една година. Той избягал в Морея поради нападението на Симеон и там живял десет (10) години. А Симеон, като свързал приятелство с император Константин, върнал се. Тогава императорът бил на десет години. След това изминали още шест години. А тъстът му Роман Авастаг се разбунтувал и заграбил царската власт от него. Тогава императорът бил двадесетгодишен, а светецът — на тридесет и една година. А Симеон, като потеглил срещу Роман и като свързал отново приятелство с него, върнал се. Тогава, когато било разгласено приятелството, свети Лука дошъл от Морея и живял в Йоаникиевата [планина] 12 години.

---

[1] Съставителят на житието погрешно е повторил датата, като втория път дава 905 г. вм. 906 г. Неточно е дадена и годината 917, като година, в която бил роден Константин Багренородни. В същност Лука се е родил през 896 г. Срв. *Βέης*, цит. съч., стр. 340. [2] Вероятно се загатва за похода на Симеон към Цариград през септември 923 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 464 и сл.

XVIII. ЖИТИЕ НА ЛУКА СТЪЛПНИК

Св. Лука Стълпник (897—979) бил наречен така, защото прекарал в уединение четиридесет години на една колона недалеч от Халкидон (днешен Кадъкьой) срещу Цариград. Неговото житие е било съставено наскоро след смъртта му от неизвестен негов ученик и последовател.

За нас то е интересно поради краткото сведение, което намираме в него за едно сражение между българи и византийци — вероятно боя при Булгарофигон.

РЪКОПИС: A = cod. Paris. gr. 1458 (XI s.)

ИЗДАНИЯ: *A. Vogt*, Vie de S. Luc le Stylite, Analecta Bollandiana XXVIII (1909), pp. 5—56. — *Fr. Vanderstuyf*, La vie de Saint Luc le Stylite, Patrologia Orientalis, XI, Paris 1915, pp. 189—287. — *H. Delehaye*, Les Saints Stylites, Bruxelles—Paris 1923, pp. LXXXVI—CV; 195—237. Преводът е направен по последното издание.

КНИЖНИНА: *А. Παπαδόπουλος — Κεραμεύς, Διορθωτικὰ εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ*, BBp. XV (1908), стр. 437—439. — *Хр. Лопарев*, Византийския жития святых, BBp. XVIII (1911), стр. 144. — *В. Бешевлиев*, Няколко бележки към българската история, ГСУИФФ, XXXII, 9 (1936), стр. 36—37. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 568—569.

VITA LUCAE STYLITAE

Romani contra Bulgaros proeliant

11. *Τὸν κατὰ Βουλγάρων τοιγαροῦν πόλεμον ἀναδεδεγμένου τοῦ τότε τὰ σκῆπτρα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐμπεπιστευμένου, καὶ αὐτὸς εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἐκστρατείαν συνεστρατεύσατο, ὀκτωκαιδέκατον ἔτος ἄγων τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἐσχηκὼς δὲ δύο τινὰς συνήθεις συστρατιώτας συνηλικιώτας καὶ συνεστίους, ἐντολὰς λαβόντας ἀπό τινος εὐλαβεστάτου μοναχοῦ στύλῳ τινὶ προσκαθεζομένου καὶ θεοσεβῶς ἐφησυχάζοντος, καὶ τούτους ἐφ' ἑκάστης καταμανθάνων ἡμέρας συνεχῶς μὲν εὐχομένους, νηστείαις δὲ σχολάζοντας καὶ ἑαυτοῖς προσέχοντας, τούτους ἐζήλωσεν ἐν καλῷ, τῆς καλλίστης πολιτείας αὐτῶν μιμητὴς γενόμενος.* 12. *Μετὰ γὰρ τὴν γεγενημένην σὺν πολλῷ κινδύνῳ τοῦ τότε πολέμου συρραγέντος ὑποστροφήν, ὅρον θέμενος καθ' ἑαυτὸν ἀμετάθετον τὸν μονήρη βίον ἀσπάσασθαι καὶ μηκέτι κοσμικῷ σχήματι τῷ κόσμῳ περιπολεύειν, πορευθεὶς πρὸς τὸν ῥηθέντα θεόληπτον καὶ ἡσυχαστὴν μονάζοντα, τοὺς οἰκείους αὐτῷ λογισμοὺς ἀπεκάλυψεν* — — — (p. 200, 9—24).

ЖИТИЕ НА ЛУКА СТЪЛПНИК

Византийците воюват срещу българите

11. И тъй, когато тоя, комуто тогава била поверена ромейската власт[1], започнал война срещу българите, в похода срещу тях участвувал и [Лука], който карал осемнадесетата си година[2]. Измежду войниците, които служели с него, той имал двама приятели, които били негови връстници и сътрапезници. Те били получили наставления от един преблагочестив монах, който седял на един стълб и живеел безмълвно в страх божи. Като наблюдавал, че те непрекъснато се молят всеки ден, спазват постите и се вглъбяват в себе си, той започнал да ги следва в доброто[3] и станал подражател на прекрасния им живот. 12. Когато след завързалия се тогава бой последвало отстъпление, придружено с големи рискове, [Лука] твърдо си поставил за цел да приеме монашеския живот и никога вече да не се движи сред хората в мирска дреха. Той отишъл при казания богопредан монах, който живеел в безмълвие, и му разкрил своите мисли. — — — (стр. 200, 9—24).

---

[1] Става дума за император Лъв VI (886—912). [2] Според *A. Vogt*, Vie de Saint Luc le Stylite, който смята, че Лука е живял от 889 до 1000 г., тук става дума за битката при Ахелой — 20 август 917 г. *Vanderstuyf*, La vie de Saint Luc le Stylite, pp. 163—170, и след него. *Delehaye*, Les Saints Stylites, p. XCVI sq приемат годините на раждането и на смъртта му съответно 879—979 г. и смятат, че става дума за боя при Булгарофигон, който поставят в 897 г. вместо в 896 г. За това сражение срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 317—319. [3] Към галатяните, IV, 18.

XIX. НОВЕЛА НА ИМПЕРАТОР ЙОАН ЦИМИСХИЙ ОТНОСНО КОМЕРКИОНА ВЪРХУ ЗАЛОВЕНИТЕ РОБИ

От времето на византийския император Йоан Цимисхий (969—976) е запазена една новела, в която се съдържат кратки, но извънредно ценни сведения за участието на българи в търговията с роби. Новелата е издадена между 972 и 975 г., т. е. данните, които черпим от нея, се отнасят за периода непосредствено след падането на Източното българско царство под византийска власт.

РЪКОПИСИ: Cod. Laur. gr. LXXX, 8. — Cod. Paris. gr. 1351. — Cod. Paris. gr. 2005.

ИЗДАНИЯ: *Witte*, Novellae, ed. Heimbach, 'Ανέκδοτα II, Leipzig 1840, p. 276. — *Z. von Lingenthal*, Jus Graecoromanum, III, Leipzig, 1857, p. 301—303. — *P. et J. Zepos*, Jus Graecoromanum, I, Athenes, 1931, p. 257—258. Даденият тук превод е направен по последното издание.

КНИЖНИНА: *Ив. Сакъзов*, Една новела на Алексия Комнин за роби българи, Сборник в чест на В. Н. Златарски, София, 1925, стр. 367—389. — *Д. Ангелов*, Робството в средновековна България, ИПр, II (1945), стр. 151—156. — *Р. Браунинг*, Рабство в Византийской империи (600—1200 г. г.), ВВр. XIV (1958), стр. 38—55.

NOVELLA IMP. JOANNIS TZIMISCIS DE VECTIGALI CAPTORUM MANCIPIORUM

Νεαρὰ νομοθεσία Ἰωάννου βασιλέως περὶ τοῦ κομμερκίου τῶν ἁλωσίμων ψυχαρίων.

Ἀδιορίστου καὶ ἀδιαστίκτου τῆς ὑποθέσεως τυγχανούσης τοῦ κομμερκίου τοῦ ἀπὸ τῶν ἁλωσίμων ψυχαρίων ἐπερχομένου τῷ δημοσίῳ, καὶ τοῦ νόμου διαγορεύοντος ἀκομμέρκευτα διαμένειν τὰ ζωγρούμενα παρὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ δορύκτητα κατονομαζόμενα, καὶ ποτὲ μὲν τῶν παρὰ τῶν πενεστέρων χειρουμένων στρατιωτῶν μᾶλλον κομμερκευομένων, ποτὲ δὲ τῶν ὀφειλόντων κομμερκεύεσ-

Новела на император Йоан относно комеркиона върху заловените роби

Понеже законоположението за комеркиона,[1] който постъпва в държавното съкровище от пленените роби, не е определено и разграничено и понеже законът постановява да остават необлагани с комеркион робите, заловени от стратиотите[2] и наричани военнопленници, и робите, заловени от по-бедните стратиоти, твърде много се облагат с комеркион, а пък робите, които трябва да се облагат с комеркион, се прекарват от дина-

[1] Комеркионът (*κομμέρκιον*) — мито върху търговските стоки, които били пренасяни главно по море. Той бил събиран от специални чиновници (*κομμερκιάριοι*) на определени пунктове в Проливите. Размерът му бил около 10—12% от стойността на стоката. В случая става дума за комеркион, плащан при търговия с роби. За комеркион вж. *L. Bréhier*, Les institutions, pp. 263—265. [2] Стратиотите (войниците) във Византия били снабдени с определен минимум земя, от която се издържали и въоръжавали. Те били вписвани в специални стратиотски списъци. Тяхната земя не могла да се отчуждава. Стратиотите били длъжни да се явяват на периодически военни сборове и в случай на война. Общо за стратиотите във Византия вж. *П. Мутафчиев*, Войнишки земи и войници във Византия през XIII—XIV в., СпБАН, XXVII (1923), стр. 1—114. — *G. Ostrogorskij*, La pronoïa, Byzantion, XXII (1952), p. 444.

θαι διαβιβαζομένων παρὰ δυνατῶν ἴσως προῖκα καὶ ἀμισθί, ὡς ἐκ τούτου ζημίαν μὲν τῷ κοινῷ προξενεῖσθαι, ζημίαν δὲ παντὶ τῷ στρατῷ, ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀμφοτέρων προνοουμένη καὶ τὸ μὲν ἄδικον ἐκκόπτουσα εἰ τάχα καὶ περιττόν, τὸ δὲ δίκαιον βεβαιοῦσα εἰ καὶ ἐνδεέστερον, διεγείρουσα δὲ καὶ τὸ πρόθυμον τοῦ στρατιώτου, ἐκεῖνα βούλεται ἀπὸ τῆς σήμερον κομμερκεύεσθαι καὶ μή, ὅσα παραδηλώσει κατὰ μέρος ὁ κατωτέρω διορισμός.

α.' Θεσπίζομεν τοιγαροῦν, ἵνα εἴ τις τῶν στρατιωτῶν δρουγγάριος εἴτε κανδοφόρος εἴτε κόμης εἴτε σχολάριος ἢ ἕτερος οἱοσδήποτε στρατιώτης μικρὸς ἢ μέγας, ταγματικὸς ἢ θεματικός, διαπωλήσει ψυχάρια ἢ ἀποχαρίσεταί τινι τῶν συνταξειδαρίων αὐτοῦ, εἴτε καὶ τῷ στρατηγῷ ἢ ἑτέρῳ προέχοντι ἄρχοντι καὶ ἐν τῷ ταξειδίῳ διάγοντι, μὴ ἔχῃ ἐξουσίαν τις κομμερκεύειν αὐτά. εἰ δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τινες, εἴτε στρατηγὸς εἴτε τουρμάρχης εἴτε λοιποὶ ἄρχοντες ταγματικοὶ καὶ θεματικοὶ παράσχωσιν ἀνθρώποις αὐτῶν ψυχάρια, καὶ ἀποστείλωσι ταῦτα δωρεᾶς τρόπῳ εἴς τινα πρόσωπα τὰ ἐπὶ τῆς βασιλευούσης διάγοντα ἢ ἔξωθεν διατρίβοντα, ἢ καὶ πολλάκις πρὸς τὸν ἴδιον οἶκόν τε καὶ τὰ κτήματα ἢ καὶ πρός συγγενεῖς παραπέμψονται ἀπὸ τούτων, ἵνα μηδὲ αὐτὰ κομμερκεύωνται· πλὴν εἰ ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τινες ἐξελθόντες εἰς τὰ ἐμπόριά τε καὶ χωρία τῆς ῥωμαϊκῆς γῆς ἀπεμπολήσουσι ψυχάρια εἰς τοὺς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας, τοὺς μὴ παρευρεθέντας ἴσως εἰς ταξείδιον, οὗτοι δὲ (οἱ ἐξωνησάμενοι δηλονότι) θελήσουσι ταῦτα διαπωλῆσαι εἴτε καὶ ἀποχαρίσασθαι προσώποις ἑτέροις, ἵνα παρέχωσι τὸ κομμέρκιον. ἐὰν δέ τινες ἐκ

тите[1] почти безвъзмездно и безплатно, като от това се нанася щета на хазната и вреда за цялата войска, то Царство ни, като обмисли и двете неща и пресичайки, ако и може би прекомерно неправдата, от една страна, а, от друга страна, утвърждавайки справедливостта, ако и недостатъчно, и като събужда и усърдието на стратиота, желае от днес нататък онези роби да се облагат с комеркион, а (тези) да не се облагат, както по-долното постановление ще изясни подробно това.

1. Постановяваме прочее, ако някой от стратиотите, друнгарий[2] или кандофор[3] или комес[4] или схоларий[5] или друг какъвто и да е стратиот, малък или голям, от тагмите или от темните войски,[6—7] продава роби или ги подарява на някой от своите съслужители — било на стратег или на друг по-горен началник,[8] който е в поход, никой да няма власт да ги облага с комеркион. Ако пък някои от самите стратиоти, било стратег, било турмарх[9] или от останалите началници от тагмите или от темите дадат на своите хора роби и ги изпратят като дар на някое лице, което живее в столицата или което пребивава вън от нея, или, както често става, изпратят от тях в собствената си къща и в имотите, или на сродниците си, нека те да не бъдат облагани с комеркион. Обаче ако някои от самите стратиоти, като излязат по тържищата и селищата на ромейската земя, продават роби на местните началници, които естествено не се намират на поход, то тия именно, които са ги откупили, поискат да ги препродадат или да ги подарят на други лица, то нека да дават комеркион. Ако

[1] Динати (*δύνατοι*), т. е. „силни", били наричани представителите на аристокрацията във Византия. [2] Във Византия друнгарии (*δρουγγάριοι*) се наричали командирите на войсковите единици мойри (*μοῖραι*) или друнги (*δροῦγγοι*) поделения на темата, които имали около 1000 войници. Съществувала и титлата „велик друнгарий на флотата", т. е. адмирал. Тук става дума за командири на сухопътна войскова единица. За друнгарий вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 126, 127, 142, 302, 357, 362; за друнгарий на флотата pp. 134, 136, 139, 142, 145, 411, 424. [3] Кандофор (*κανδοφόρος*) вероятно (*βανδοφόρος*) — „знаменосец". Вж. *Du Cange*, Glossarium gr., p. 173—174, s. v. — *Bury*, The Imperial Administrative System, pp. 56, 62. [4] Комес (*κόμης*) или комит командувал една „банда" (*βάνδον*). Той се числял към висшите офицери от византийската войска, Имало няколко вида комеси: *κόμης τῆς κόρτης, κόμητες τῶν βάνδων, κόμης τῆς ἑταιρίας, κόμητες τῶν σχολῶν*. Вж. *Ф. И. Успенский*, Военное устройство византийской империи, ИРАИК VI, вып. 1 (1900), стр. 166, 172—173. — *Bréhier*, Les institutions, p. 92, 94, 102, 126, 154, 357, 362. [5] Схоларите били дворцова стража и се числели към тагмата на схолите. Те се набирали из средата на богати и влиятелни семейства и често достигали големи служби. Схоларите охранявали двореца на императора и постоянната им квартира била в Цариград. Вж. *Успенский*, Военное устройство, стр. 168. — *Bréhier*, Les institutions, p. 353—354. [6—7] Темните войски представлявали основната и най-здрава част от византийската войска. Темната организация била създадена през VII в. (по времето на император Ираклий) и доразвита през следващите столетия. В империята имало няколко теми — военно-административни области, които излъчвали определен брой войници. Всяка войскова част носела името на темата, от която била набрана. За темната организация общо вж. *Успенский*, Военное устройство, стр. 158—167. — *E. Stein*, Studien zur Geschichte, p. 117—140. — *R. Grosse*, Römische Militärgeschichte von Gallienus bis zum Beginn der byzantinischen Themenverfassung, Berlin, 1920. — *Bréhier*, Les institutions, p. 355—362. [8] Сиреч какъвто и да е военачалник. Архонти във Византия били наричани всички, които заемали висша командна длъжност във войската. [9] Турмарх (*τουρμάρχης*) се наричал командирът на турма — най-голямото поделение на темата. Турмата имала около 5000 войници. Вж. *Bury*, The Imperial Administrative System, p. 41.

τῶν ἀρχόντων τῶν μὴ ταξειδευόντων ἀνθρώπους αὐτῶν μετὰ τὴν ἐξέλευσιν τοῦ φοσσάτου τὴν γενομένην ἀπὸ τῆς πολεμίας γῆς ἀποστείλωσι τοῦ ἐξωνήσασθαι ψυχάρια, ταῦτα ἵνα κομμερκεύωνται, τῶν ἀγοραστῶν δηλονότι παρεχόντων τὸ κομμέρκιον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν καβαλλαρίων στρατιωτῶν.

β.' Περὶ δὲ τῶν πλωΐμων τοῦτο θεσπίζομεν, ἵνα ὅσοι μὲν εὑρίσκονται κάστρα πολιορκοῦντες, εἴτε κουρσεύοντες μετὰ τοῦ καβαλλαρικοῦ στρατοῦ εἰς πολεμίαν γῆν καὶ ψυχάρια χειρούμεναι, μὴ παρέχωσι τὸ κομμέρκιον· ὅσοι δὲ διερχόμενοι εἰς τὰ ἐμπόριά τε καὶ χωρία ἐξωνήσονται ἀπὸ πραγματευτῶν ἢ καὶ βουλγάρων ψυχάρια, ἢ καὶ ἐξ ἄλλης τῆς οἱασδήποτε προσκτήσονται ὑποθέσεως εἴτε ἀπὸ χαριστικῆς ἔχουσιν, ἵνα κομμερκεύωνται. ἐὰν δὲ μὴ ὄντος πολέμου κατὰ δόλον τινὲς τῶν πλωΐμων ἀπολείψουσι ψυχάρια, ἵνα μὴ μόνον τὸ κομμέρκιον παρέχωσι πρὸς τὸ τοῦ δημοσίου μέρος, ἀλλὰ καὶ εὐθύνην ὑφίστανται. εἰ δὲ συμβῇ πολλάκις ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ πλωΐμους μετὰ τοῦ καβαλλαρικοῦ στρατοῦ, καὶ τινες ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τῶν καβαλλαρίων ψυχάρια διαπωλήσωσιν ἢ καὶ ἀποχαρίσωνταί τισι τῶν πλωΐμων, ἵνα μηδὲ αὐτὰ κομμερκεύωνται (p. 257—258).

пък някои от началниците, които не са на поход (след като войската се вдигне от неприятелската земя), изпратят свои хора да купуват роби, нека тия да се облагат с комеркион, като, разбира се, купувачите да дават комеркиона. Това се отнася за конните стратиоти.

2. А за моряците постановяваме това: нека ония, които обсаждат крепости или правят набези заедно с конна войска в неприятелска земя и залавят роби, да не дават комеркион. Ония пък, които отиват по тържищата и селищата, за да купуват роби от търговци или от българи, или по друг някакъв начин придобиват роби,[1] или пък ги получават като дар, нека да плащат комеркион. Ако обаче няма война и някои моряци с измама заловят роби, не само да дават комеркион на държавното съкровище, но и да бъдат подвеждани под отговорност. Ако случайно на едно и също място има и моряци заедно с конната войска и някои от началниците на конниците продадат роби или ги подарят на някои от моряците, нека и те да не се облагат с комеркион.

[1] Търговията с роби във Византия през X в. била много развита. Това се дължало на успешните войни, които империята водила през втората половина на X в. След падането на Източна България под византийска власт много българи били отвлечени от византийските войски и продадени като роби по тържищата. За робството във Византия вж. *A. Hadjinicolaou-Marava*, Recherches sur la vie des ésclaves dans le Monde Byzantin, Athenes, 1950. — *М. Я. Сюзюмов*, Исследования о положении рабов в Византии (рецензия върху книгата на А. Хаджиниколау-Марава), ВВр. V (1952), стр. 281, сл. — *Р. Браунинг*, Рабство в Византийской империи, стр. 38—55. — *Ив. Сакъзов*, Една новела на Алексия Комнин за роби българи, стр. 374. — *Д. Ангелов*, Робството в средновековна България, стр. 151—156. — *Г. Г. Литаврин*, Болгария и Византия в XI—XII вв., М., 1960, стр. 182—191. — *Г. Цанкова-Петкова*, Социальный состав населения болграских земель в период византийского господства, ВВр. XXIII (1963), стр. 19—20.

XX. СЛОВО НА АНТОНИЙ СТУДИТ

Антоний Студит заемал патриаршеския престол в Цариград от 974 до 980 г. Около 971—972 г. като монах той произнесъл една реч за обсадата на Цариград от авари и славяни в 626 г. В нея той споменава и за покоряването на България от Йоан Цимиский.

РЪКОПИС: V = cod. Vindobonensis Theol. 134 (XV) S.

ИЗДАНИЯ: *Leo Sternbach*, Analecta avarica, Rozprawy Akademii Umiejetności. Wydzial filologiczny. Serya II, t. XV. Cracoviae 1900, pp. 336—342.

КНИЖНИНА: *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 294.

ANTONII STUDITAE

De obsidione Constantinopolis oratio

Ἦν ὅτε καὶ Ἡράκλειος ἐκεῖνος τῶν τῆς βασιλείας Ῥωμαίων σκήπτρων ἐπείληπτο καὶ τὸ ταύτης τέτρωρον τέτακτο ἡνιοχεῖν· ἀλλ' εἴχετο μὲν αὐτὸς τῆς ἀρχῆς, Πέρσαι δὲ τῆς σφῶν κακίας καὶ Σκύθαι οὐκ ἤθελον ἠρεμεῖν. Οὔκουν οὐδὲ ἠμέλουν, ἀλλ' ἔνθεν μὲν Χοσρόης, ἐκεῖθεν δὲ Χαγάνος μυριοπληθὲς συλλέξαντες στράτευμα καὶ ὅπλοις παντοίοις περιφραξάμενοι τὴν βασιλίδα ταύτην ἐκύκλωσαν, ὥς ποτε Σεναχηρὶμ ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος τὴν περιώνυμον καὶ θείαν Ἱερουσαλήμ, εἰ καὶ πανστρατεὶ ἀπωλώλει ὡς ὁ ἀσεβέστατος δικαίᾳ κρίσει Θεοῦ. Οἳ καὶ παντοδαπῶς ὡς εἶχον τὰ πέριξ ταύτης ἐκάκωσαν, τὰ μὲν πυρὸς παρανάλωμα θέμενοι, τὰ δὲ καὶ ἄλλως λεηλατοῦντες καὶ ἐδαφίζοντες, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἀφανισμοῦ πεδίον τὰ ὑπ' αὐτὴν ἐργαζόμενοι. Ἔνθεν τοι καὶ τοῦ πιστοῦ λαοῦ κατωφρύωντο καὶ κατεκάγχαζον τούτων οἱ τὴν καρδίαν ἀσύνετοι καὶ τὸ χείριστον — ἀλλ' ὢ τῆς βαρβαρικῆς βλασφημίας — καὶ σὲ καὶ τὸν σὸν υἱὸν καὶ τὸν πάντων Θεὸν ἐμυκτήριζον, ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν, λέγοντες, ἐφ' ᾧ τεθαῤῥήκασι· 'πεποίθασιν ἐπὶ κύριον, ῥυσάσθω αὐτούς'. Καὶ τὰ μὲν τῶν βαρβάρων

АНТОНИЙ СТУДИТ

Слово за обсадата на Цариград

Това беше по времето, когато известният Ираклий[1] беше поел скиптъра на ромейската държава и бе поставен начело на нейното управление. Прочее той имаше върховната власт. Но персите и скитите[2] не искаха да изоставят своята злина. Те не останаха бездейни, но от едната страна Хозрой, а от другата хаганът, събирайки многохилядна войска и снабдени с всякакво оръжие, заобиколиха нашата столица, както някога варваринът Сенахерим[3] — именития и божествен Ерусалим, при все че погинаха с цялата си войска по справедливата божия присъда, също както и онзи безбожник. Те опустошиха напълно всичко, което беше наоколо, като едни местности опожаряваха, други — ограбваха или разоряваха по друг начин и, накратко казано, превърнаха в пустиня околностите на града. След това безчувствените по сърце презряха благоверния народ и се подиграваха над него, а най-лошото — о, варварско кощунство! — те се надсмяха и над тебе, и над сина ти и над бога вседържител, казвайки: „Къде е техният бог, на когото се уповават?. Те вярват в господа. Нека ги избави!“ Такива бяха думите на варварите и тежки бяха

[1] Става дума за император Ираклий (610—641). [2] Със „скити“ тук са означени аварите, които заедно със славяни предприели през 626 г. по море голямо нападение срещу Цариград. В същото време персите обсадили от изток византийската столица. Вж. *Ostrogorsky*, History, p. 92. [3] Сенахерим, асирийски цар, живял в VII в. пр. н. е., бил известен с походите си срещу Вавилон, Халдея, Юдея и др.

τοιαῦτα καὶ ἀπειλαὶ βαρεῖαι κατὰ τοῦ χριστωνύμου λαοῦ, ἐξώθησις πατρίδος ἀτιμοτάτη, τῶν προσόντων ἀφαίρεσις, τῶν προσγενῶν ἀλλοτρίωσις, τῶν κτημάτων ἀφανισμός, καὶ τελευταῖον, εἰ μὴ ἑκόντες πόῤῥω που γένωνται, σφαγαὶ ἀνήκεστοι καὶ δημεύσεις ἀλλόκοτοι. Ὁ δὲ πιστὸς λαὸς τῶν ἄλλων πάντων ἀφέμενοι ὀδυρμοῖς ἐχρῶντο καὶ δάκρυσι, καὶ φωναῖς ὑψουμέναις πρὸς τὸν Θεὸν παρεκλήτευον, λέγοντες ψαλμικῶς· ἵνα τί κύριε ἀποστρέφῃ εἰς τέλος, ὑπερορᾷς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν; ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός· συντετριμμένοι γὰρ ὄντως ἡμεῖς οἱ πτωχοί· ἕως πότε ἀπώσῃ εἰς τέλος· ἔπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν! Καὶ ἄλλα τούτοις ἐπῇδον συνῳδὰ καὶ πρόσφορα τῷ καιρῷ, καὶ σὲ τὴν ὑπέραγνον καθικέτευον καὶ τοὺς τῆς ἐλπίδος κάλως ἀνέδουν σοι, μεσῖτιν ἅμα καὶ βοηθὸν ἐκκαλούμενοι. Καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν τῆς ἐλπίδος οὐδ' εἰς κενὸν ἐκείνοις τὰ τῆς ἱκετείας προέβησαν· ἀλλὰ μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ καὶ πάντες οἱ ἀλαζονευσάμενοι καὶ τῇ σφῶν δυνάμει θαῤῥήσαντες βάρβαροι ἄρδην ἀπώλοντο καὶ οἱ περισωθέντες δὲ ὡς αἰχμάλωτοι μᾶλλον εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἀνέστρεφον καὶ οἱ τῶν εὐσεβῶν κατορχούμενοι ἐκεῖνοι παρ' αὐτῶν ἐνεπαίχθησαν, τῆς σῆς ἰσχύος μεσιτευσάσης αὐτοῖς.

заплахите им към христоименния народ: позорно изгонване от родната страна, отнемане на имуществото, раздяла с близките, унищожаване на придобитото и най-после — ако не се оттеглят доброволно — страшни убийства и неимоверни грабежи. А благоверният народ, отказвайки се от всичко друго, с вопли и сълзи призовава бога на висок глас, казвайки според писанието: „Защо, господи, се отвръщаш накрая и в надлежния миг пренебрегваш мъката ни? Когато надменният ликува, бедният изгаря. Защото ние бедните сме напълно сразени. Докога най-после ще отбягваш от нас? Вдигни ръцете си срещу тяхната дързост."[1] Към тия думи те прибавяха и други подобаващи и подходящи за случая молитви. И тебе, Пречиста, умоляваха и успешно възлагаха на тебе своите надежди, призовавайки те едновременно като посредник и помощник. И те не се излъгаха в надеждите си, нито отидоха напразно техните молитви. Не се мина много време и всички тщеславни и уповаващи се на силата си варвари загинаха вкупом, а оцелелите се завърнаха по-скоро като пленници в страната си. Ония, които се надсмиваха над благочестивите, бяха подиграни от тях чрез посредничеството на твоята мощ.

Τοιοῦτόν σου τὸ θαῦμα παρθένε, τοιοῦτόν σου τὸ τεράστιον, ὡς ὄντως ὑπερφυές, ὡς ὄντως ἐξαίσιον· οὐ μόνον δὲ τοῦτο τῆς σῆς ἰσχύος ἔργον ἀκατανόητον, οὐδὲ Πέρσαι μόνοι καὶ Σκύθαι ταύτης πεπείρανται, ἀλλὰ καὶ ἡ χιλιόναυς ἐκείνη τῶν Ἀγαρηνῶν ναυμαχία, ἡ τὸν ἑπταετῆ χρόνον τὴν Ῥωμαίων κυκλώσασα καὶ κακῶς διαθεῖσα τὰ σύμπαντα, καὶ αὐτὴ μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ συνετρίβη καὶ ᾤχετο ὄμβρων βιαίων ἐπιφορᾷ καὶ λίθων ἐξ οὐρανοῦ ἐπομβρήσει καὶ ἀνέμων καὶ βιαίῳ καὶ θαλασσίῳ παραδόξῳ βρασμῷ ὑποβρύχιος γέγονε.

Толкова голямо беше твоето чудо, о Дево! Толкова голямо беше знамението, действително свръхестествено, действително необикновено! Но не беше само това непонятно дело на твоята мощ и не само персите и скитите я изпитаха, но и оново морско нападение на агаряните с хиляди кораби, които обсаждаха града в продължение на седем години[2] и причиниха безброй бедствия, и то в един миг бе отразено и отблъснато под напора на проливни дъждове и на падащите от небето камъни, а корабите им бяха потопени в морето от необикновената сила на ветровете и морските бури.

Τούτων σου τῶν τεραστίων τὸ μέγεθος τίς κατ' ἀξίαν ὑμνήσειε; τίς δεόντως περικροτήσειε; τίς ὡς χρὴ ἀνυμνήσειεν; οὐδείς, ὡς οἶμαι, βροτῶν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς λαβίδι πυρὸς τὴν γλῶσσαν ῥυφθήσεται. Ἀλλὰ ταῦτα μέν σου τὰ ἀρχαῖα ἐξαίσια θαύματα, ἃ διηγήσαντο ἡμῖν οἱ πατέρες ἡμῶν, ὑπὲρ ὧν σοι καὶ τὴν εὐχαριστήριον ταύτην καὶ ἐπινίκιον ᾄδομεν ὁλονυκτίοις ᾠδαῖς σε γεραίροντες, τὰ δ' ἐφ' ἡμῶν ὁποῖα; ἰσοῤῥεπῆ καὶ ταῦτα τοῦ ἴσου θαύ-

Кой би възхвалил достойно величината на толкова големи чудеса? Кой наистина ще ги прослави? Кой ще ги възпее, както трябва? Никой от смъртните, мисля аз, освен ако и сам той е очистил езика си с огнена лъжица[3]. Но стига за твоите отколешни необикновени чудеса, за които са ни разказали нашите бащи, за които ти въздаваме тази благодарствена и победна песен, като те почитаме с всенощни химни. А какво е това, което ние правим? То е подходящо и достойно за едно

---

[1] Псалми IX, 22 и сл. [2] Цифрата седем е преувеличена. Тук става дума за обсадата на Цариград от арабите, която с малки прекъсвания траяла от 674 до 678 г. Арабите били отблъснати. Те сключили с империята 30-годишен мир и се задължили да плащат данък, р. 111. Срв. *Ostrogorsky*, History; р. 111—112. Д. Ангелов, История на Византия, т. I, София, 1959, стр. 247. [3] Намек за причастието.

ματος ἄξια· ἦ γὰρ οὐχὶ καὶ τῷ ἀγ⟨ιω⟩νύμῳ πιστῷ ἡμῶν αὐτοκράτορι συμμαχεῖς; οὐχὶ καθ᾽ ἡμέραν πάρει τούτῳ συνέριθος; οὐ συνεφάπτῃ τῶν ἔργων αὐτῷ; Ναὶ πάντως· ἰδοὺ γὰρ πόσοι μὴ βάρβαροι μόνον ἐπήρθησαν καθ᾽ ἡμῶν καταπολεμῆσαι πειρώμενοι, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν πατρίδος καὶ πίστεως, εἰ καὶ καρδίαν ἔχοντες βδελυρὰν ἀπεδείχθησαν, κατ᾽ αὐτοῦ ἐκινήθησαν, τῆς Θεόθεν δεδομένης τούτῳ ἀρχῆς παρασαλεῦσαι, μηχανησάμενοι, καὶ ἀπώλοντο; Οἵ μὲν γὰρ στρατόπεδα ἤθροιζον καὶ ὅπλοις παντοδαποῖς καθωπλίζοντο καὶ καθ᾽ ἡμῶν ἐκινοῦντω τῷ πλήθει καὶ τῇ ἰσχύϊ γαυρούμενοι, ὁ δὲ πιστὸς ἡμῶν βασιλεὺς σὲ καὶ μόνην ἐπεβοᾶτο ἀρωγὸν καὶ συλλήπτορα καὶ μεσῖτιν εἰς τὸν πάντων ἐπεκαλεῖτο Θεὸν ἐν πνεύματι ταπεινώσεως καὶ συντριβῇ καρδίας καὶ προσευχῇ ἐκτενεῖ, καὶ παραυτίκα οἱ ἐπανιστάμενοι κατῃσχύνοντο καὶ ἐφυγαδεύοντο οἱ ἀλάστορες· καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο τῇ σῇ πρεσβείᾳ νῦν μὲν Λατίνων γένος ὑψαύχενον τῷ βασιλεῖ ἡμῶν καταπεπ⟨ολ⟩έμηται, νῦν δὲ Σκυθῶν τὸ βδελυκτότατον συντέτριπται καὶ ἠφάνισται· ἔτι δ᾽ οὖ καὶ τὸ τῶν Βυλγάρων ἔθνος ἀπαυθαδιάσαν καὶ τὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας χαλινὸν διαπτῦσαν ὑπὸ τὴν ζεύγλην αὖθις αὐτῆς τὸν τράχηλον κέκλικε καὶ δουλεύειν μᾶλλον ἢ ἄρχειν μεμάθηκεν (pp. 340, 3—341, 21).

подобно чудо. Нима наистина не помагаш на свещения и благоверен наш император? Не си ли негов сподвижник всеки ден? Не му ли съдействуваш в неговите работи? Разбира се, напълно. И наистина виж колко варвари се надигнаха, опитвайки се да победят не само нас, но и самото ни отечество и вярата ни, при все че показаха гнусното си сърце. Те се насочиха и срещу императора, като направиха всичко възможно, за да разклатят дадената му от бога власт, но погинаха. Защото те събраха войски, въоръжиха се с всякакви оръжия и се опълчиха срещу нас, горди с множеството и силата си, но верният наш император в душевно преклонение, сърдечно смирение и усърдна молитва призоваваше в бога на всичко тебе единствена като защитник, помощник и посредник. И веднага нашествениците бяха посрамени и злодеите бяха прогонени. И досега с твоето застъпничество бе покорен от нашия император както надменният латински народ[1], така и бе сразен и унищожен гнусният скитски народ[2]. А също така и високомерният български народ, който беше отхвърлил юздите на ромейското господство, отново подви врат под ярема му и се научи по-скоро да робува, отколкото да управлява[3].

[1] Тук се загатва за събитията в Южна Италия. Германският император Отон I през 968 г. изпратил Кремонския епископ Лиудпранд да преговаря в Цариград. Преговорите завършили без успех. Срв. Ostrogorsky, History, p. 258. [2] Със „скити" тук са наречени киевските руси. Авторът има пред вид оттеглянето на русите от Преслав и Дръстър през 972 г. За събитията срв. *Златарски*, История I, 2, стр. 606–623. — *Ostrogorsky*, op. c., p. 262—263. [3] Авторът има пред вид падането на Източна България под византийска власт. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 627—632. — *Ostrogorsky*, op. c., p. 262.

XXI. ЕПАРХИЙСКИ СПИСЪК ОТ ВРЕМЕТО НА ЙОАН ЦИМИСХИЙ

От времето на император Йоан Цимисхий (969—976) е запазен един епархийски списък, в който са отбелязани само митрополитите и архиепископите, подчинени на цариградския патриарх. Списъкът на епископите, подчинени на архиепископи, не е даден от издателя, тъй като той не се отличавал от списъците от времето на Лъв VI и Константин Багренородни, които ние даваме в Гръцки извори за българската история — т. IV.

Епархийският списък от времето на Йоан Цимисхий се отличава от другите по това, че в него са споменати българският и кипърският архиепископ като глави на автокефални църкви. Този факт, както и някои други подробности показват, че той е съставен преди 972 г., когато византийският император Йоан Цимисхий, който завоювал източната половина на българското царство, свалил патриарх Дамян, пребиваващ в Дръстър (днешна Силистра).

РЪКОПИСИ: Cod. Athen. 1372. (XIII s.). — Cod. Phrontisterii Trapez. (XIV s.) — неиздаден.

ИЗДАНИЯ: *H. Gelzer*, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatuum, Abth. der k. Bayer. Akad. der Wiss., I Cl., Bd. XXI, III Abth., München, 1901, pp. 568—575.

КНИЖНИНА: *A. Deissmann*, Forschungen und Funde im Serei, Berlin, 1932, p. 128. — *L. Bréhier*, Les institutions de l'empire byzantin, Paris, 1949, pp. 467—469. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 464. — *A. Κουκουλές*: *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, XVIII (1943).

NOTITIA EPISCOPATUUM TEMPORE IOANNIS TZIMISCIS SCRIPTA

Τάξις τῶν ὑποκειμένων μητροπόλεων τῷ ἀποστολικῷ καὶ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως·

Πρὸ δὲ τούτου κεῖνται αἱ δύο ἀρχιεπισκοπαί·

Ὁ Βουλγαρίας
Ὁ Κύπρου

ЕПАРХИЙСКИ СПИСЪК ОТ ВРЕМЕТО НА ЙОАН ЦИМИСХИЙ

Ред на митрополиите, подчинени на апостолския и патриаршески престол на богохранимата столица Цариград

Преди това стоят двете архиепископии, [именно]

Архиепископът на България[1],
Архиепископът на Кипър.

[1] След 917 г., когато Симеон се провъзгласил за „цар на българи и ромеи", българският архиепископ получил титлата патриарх. Но той бил признат за такъв от Византия едва след като се възцарил Симеоновият наследник Петър (927). Забележително е все пак, че византийските автори от X в. наричат българския духовен глава архиепископ, а не патриарх. От други исторически извори знаем, че по времето на Йоан Цимисхий българският духовен глава се казвал Дамян и че неговото седалище било в гр. Дръстър (дн. Силистра). Вж. *Ив. Снегаров*, Кратка история на съвременната православна църква, II, София, 1946, стр. 29. — Според *Κουκουλές*, op. cit., p. 137 sq, българският и кипърският архиепископ са на отделно място, понеже били в особено положение спрямо цариградския престол.

Α´ μητροπόλεις.	Митрополиите :
γ̄ Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἡρακλείας	3. В епархия Европа[1] митрополитът на Хераклея (дн. Ерегли)[2]
ῑς̄ Ἐπαρχίας Θετταλίας ὁ Θεσσαλονίκης	16. В епархия Тесалия митрополитът на Тесалоника (дн. Солун)[3]
λδ̄ Ἐπαρχίας Ἑλλάδος ὁ Λαρίσσης	34. В епархия Елада митрополитът на Лариса (дн. Лариса)
λε̄ Ἐπαρχίας Νικοπόλεως ὁ Ναυπάκτου	35. В епархия Никополис[4] митрополитът на Навпакт (дн. Навпакт)
λς̄ Ἐπαρχίας Θράκης ὁ Φιλιππουπόλεως	36. В епархия Тракия[5] митрополитът на Филипопол (дн. Пловдив)[6]
λζ̄ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Τραιανουπόλεως	37. В епархия Родопа[7] митрополитът на Траянопол (дн. Терма лутра, Лъджакьой, ю. от Фере)
λθ̄ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Φιλίππου	39. В епархия Родопа митрополитът на Филипи[8] (дн. развалини между Кавала и Драма)
μ̄ Ἐπαρχίας Αἱμιμόντου ὁ Ἀδριανουπόλεως	40. В епархия Хемимонт[9] митрополитът на Адрианопол (дн. Одрин)
μβ̄ Ἐπαρχίας ὁ Δυρραχίου	42. В епархия [Нови Епир][10] митрополитът на Дирахиум (дн. Драч)[11]
Τάξις τῶν ἀρχιεπισκοπῶν αἳ τῷ αὐτῷ τῆς βασιλίδος ὑπόκεινται θρόνῳ·	*Ред на архиепископиите, които са подчинени направо на столичния престол*
ᾱ Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Βιζύης	1. В епархия Европа архиепископът на Виза (дн. Виза)
δ̄ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Μαρωνείας	4. В епархия Родопа архиепископът на Марония (дн. Марония)
ς̄ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Μαξιμιανουπόλεως	6. В епархия Родопа архиепископът на Максимианопол (дн. Месинкалеси до Гюмюрджина)
η̄ Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἀρκαδιουπόλεως	7. В епархия Европа архиепископът на Аркадиопол (дн. Люлебургас)[12]

---

[1] Преди въвеждането на темното устройство във Византийската империя провинциите като административни единици имали приблизително същия териториален обхват, който имали и църковните епархии. Това разпределение на църковните области продължило и след въвеждането на темното устройство. Така провинция Европа обхващала земите около Цариград, край Мраморно море и Галиполския полуостров. [2] По-старото име на града е Perinthus. Наречен бил Heracleia в началото на IV в. [3] За името на града вж. *B. Gerov*, Zur Frage nach der altbulgarischen Form der Stadt Saloniki, Сборник в чест на П. Ников (ИИД XVI—XVII, 1940), стр. 126—133. За историята на града вж. *O. Tafrali*, Thessalonique des origines au XIV es., Paris 1919. [4] Става дума за Никополската епархия в Южен Епир. През X в. старият гр. Никополис или Actium Nicopolis, развалини при Превеза, бил разрушен и седалището на архиепископа било пренесено в Навпакт. Останало само името на епархията. [5] Провинция Тракия обхващала земи по средното течение на р. Hebrus (Марица) с градовете Philippopolis (Пловдив) и Berrhoe (Стара Загора). [6] Тракийското име на града е било Pulpudeva, което се извежда от гръцкото Philippopolis (вж. *D. Detschew*, Die thrakischen Sprachreste, Wien, 1957, p. 377), име, което градът е получил от Филип II Македонски (354—336). За името на града вж. още *G. I. Kazarow*, Über die Namen der Stadt Philippopel, Ph. W., 1901, № 50. *В. Бешевлиев*, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III (1954), стр. 346 и бел. 7 на стр. 354. [7] Провинция Родопа обхваща земите на беломорското крайбрежие, между реките Места и Марица, приблизително днешна Западна Тракия. [8] За историята на града вж. *P. Collart*, Philippes, ville de Mecédoine, Paris, 1937. — *P. Lemerle*, Philippes et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine, Paris, 1945. [9] Провинция Haemimontus или Thracia secunda обхващала приблизително земите между Стара планина, р. Тунджа, Черно море и Странджа планина, както и областта на гр. Одрин. [10] Тук възстановяваме името на епархия „Нови Епир" съобразно с другите епархийски списъци. Срв. Гръцки извори за бълг. история, т. III, стр. 192. [11] В античността градът се наричал и Epidamnus. [12] Старото име на града е Bergule. Името Аркадиопол той получил в чест на император Аркадий (395—408).

ιβ Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Σηλυμβρίας	12. В епархия Европа архиепископът на Силимврия (дн. Силиврия)
ιε Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἄπρων	15. В епархия Европа архиепископът на Апри (дн. Кермиен)[1]
ις Ἐπαρχίας ὁ τοῦ Ῥουσίου	16. В епархия [Европа][2] архиепископът на Русион (дн. Рускьой)
ιζ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Κιμψάλων	17. В епархия Родопа архиепископът на Кипсала (дн. Ипсала)
κγ Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Μεσίνης	23. В епархия Европа архиепископът на Месина (дн. Буюккараџиран)[3]
κδ Ἐπαρχίας ὁ Γαριέλλων	24. В епархия [Родопа] архиепископът на Гариела (дн. Гарела, Харалагюне)
κε Ἐπαρχίας ὁ Βρύσεως	25. В епархията [Европа] архиепископът на Вризис (дн. Бунархисар)
κς Ἐπαρχίας ὁ Δέρκου	26. В епархия [Тракия] архиепископът на Деркос (дн. Деркос)
κζ Ἐπαρχίας ὁ Σερρῶν	27. В епархия [Македония] архиепископът на Серес (дн. Сяр)
μ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Αἴνου	40. В епархия Родопа архиепископът на Енос (дн. Енос)
μδ Ἐπαρχίας Αἱμιμόντου ὁ Μεσημβρίας	44. В епархия Хемимонт архиепископът на Месемврия (дн. Несебър)

[1] За отъждествяването на Апри с Кермиен вж. *Γ. Λαμπουσιάδης, Ὁδοιπορικὸν Ἄπρως-Κερμιέν, Θρᾳκικά* II (1920), p. 323. Според *K. Miller*, Itineraria Romana, Stuttgart, 1916, col. 526, той е тъждествен с Йнеджик. [2] Тук възстановяваме името на епархиите съобразно с данните в другите епархийски списъци в ГИБИ, III, IV. [3] Тракийското име на този град—столица на одризите — било *Δριζιπάρα*. Вж. *Detschew*, op. cit., p. 159. За историята на града вж. *Jireček*, Die Heerstrasse, p. 50; *Д. П. Димитров*, Пътуването на св. Александър Римски през Тракия, ИБАИ VIII (1934), стр. 135. Името Месина се среща вероятно от X в. [1] Името НЕСЕБРЬ се среща още в XI в. в апокрифното Видение на пророк Исай. Вж. *В. Бешевлиев*, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИБЕ, III (1954), стр. 347.

XXII. ЛЪВ ДЯКОН

Лъв Дякон е роден около 950 г. в гр. Калое — Мала Азия. Сведения за живота му черпим от неговата история. Още като дете той отишъл в Цариград, за да се учи, а по-късно станал монах. В 986 г. взел участие в похода на Василий II срещу българите. При поражението на византийската войска в Ихтиманската клисура той едва успял да спаси с бягство живота си. Около 992 г. Лъв Дякон написал своята История. Първоначално тя обхващала времето от 959 до 976 г. По-късно той вмъкнал в съчинението си и събитията до 989 г.

Както сам авторът заявява, той писал въз основа на личния си опит и разказите на очевидци. Някои откъси показват голямо сходство с хрониката на Йоан Скилица, което ни кара да предполагаме, че двамата автори са имали един общ извор, писан през X в. Описанието на събитията от втората половина на X в. е напълно достоверно, понеже самият автор е участвувал в по-голямата част от тях. Лъв Дякон проявява склонност към архаизации и подражава на Агатий и Теофилакт Симоката.

Историята на Лъв Дякон е извънредно важен извор за събитията от българската история през втората половина на X в. В него са описани подробно походите на Светослав в България, поражението на византийските войски в Ихтиманската клисура през 986 г., превземането на Верия от българите през 989 г. и др.

ЕДИНСТВЕН РЪКОПИС: P = cod. Paris. gr. 1712 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: *B. Hase*, CP (1819). — *Migne*, PGr., 117 (1894). — *Leonis Diaconi Caloensis* Historiae libri X, e rec. C. B. Hasii, Bonnae, 1828. Преводът е направен по Бонското издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 266—269. — *М. Сюзюмов*, Об источниках Льва Дякона и Скилицы, Византийское обозрение II (1916), стр. 106—166. — *Д. Анастасиевић*, Лев Дякон о годе отвоевания Цимисхием Болгарии от русских, Seminarium Kondakovianum III (1929), p. 1—4. — *Н. П. Благоев*, Критичен поглед върху известията на Лъв Дякон за българите, Македонски преглед VI (1930), 1, стр. 25—48, 155; 2, стр. 23—40, 161. — *П. Мутафчиев*, Русско-болгарские отношения при Святославе, Seminarium Kondakovianum IV (1931), p. 77—94. — *D. Anastasievič*, La chronologie de la guerre russe de Tzimiscès, Byz. VI (1931), p. 337—342. — *Fr. Dölger*, Die Chronologie des grossen Feldzuges des Kaisers Iohannes Tzimiskes gegen die Russen, BZ XXXII (1932), p. 275—292. — *Д. Анастасиевич*, Царский год в Византии, Seminarium Kondakovianum XI (1940), p. 147—200. — *N. Boneff*, L'Éclipse totale de soleil du 24 novembre 29 et l'ère moderne, ГСУФМФ XLV (1948—1949), p. 93—110. — *A. A. Vasiliev*, The second Russian Attack of Constantinople, Dumbarton Oaks Papers VI (1951), p. 160—225. — *П. Карышковский*, Русско-болгарские отношения во время балканских войн Святослава, Вопросы истории 1951, 8, стр. 101—105. — *Същият*, О хронологии русско-византийской войны при Святославе, ВВр. V (1952), стр. 127—138. — *Същият*, Балканские войны Святослава в византийской исторической литературе ВВр. VI (1953), стр. 36—71. — *Същият*, К истории балканских походов Руси при Светославе, АН СССР, Институт Славяноведения, Краткие сообщения XIV (1955), стр. 26—30. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 398—400. — *П. Петров*, Образуване и укрепване на Западната българска държава, ч. I. Към хронологията на периода 966—986. ГСУФИФ, т. LIII, 2 (1960), стр. 135—188. — *А. П. Каждан*, ВВр., т. XVI, 1959, стр. 276. *Същият*, Из истории византийской хронографии X в. 2. Источники Льва Диакона и Скилицы для истории третьей четверiи X столетия, ВВр. XX, 1961, стр. 106—128.

LEONIS DIACONI

HISTORIAE

1. Ugri Istrum transeunt

β'.

Πολλῶν γὰρ αὐτῷ συῤῥαγέντων πολέμων παρὰ τὸν τῆς στρατηγίας καιρόν, οὐδέποτε τοῦ ἀντικαθισταμένου ἀπῆλθε μειονεκτῶν, ἀλλ᾽ἀεὶ τὸ πλέον τῆς νίκης ἀποφερόμενος. τῷ τοι καὶ Σκυθικῆς στρατιᾶς τὸν Ἴστρον περαιωθείσης τὸ κατ᾽ἐκεῖνο καιροῦ (Οὔννους τὸ ἔθνος κατονομάζουσιν), ἐπεὶ μὴ οἷός τε ἦν ὁ στρατηγὸς Λέων ἐξ ἀντιπάλου ταύτῃ συμπλέκεσθαι, ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐπαγαλλομένῃς τὸ πλῆθος τῆς φάλαγγος, σπανίζουσαν αὐτὸς καὶ οὐκ ἀξιόμαχον ἴλην στρατιωτῶν ἐπαγόμενος, ἔγνω μὴ ἐς προῦπτον κίνδυνον φέρων ἐνσεῖσαι αὐτόν τε καὶ τοὺς συνεπομένους, λαϑραίως δε μᾶλλον τοῖς Σκύϑαις ἐπιπεσεῖν, καὶ τι γενναῖον δρᾶσαι καὶ ἀνδρικόν, καὶ δόξαν εὐκλεᾶ σφετερίσασθαι. ἄρτι γοῦν διὰ τῶν δρυμῶν κρύβδην παραδρομών, καὶ τὴν ἔπαυλιν τῶν Οὔννων ἐξ ἀπόπτου περιαθρήσας, καὶ τὸ πλῆθος ἐς τὸ ἀκριβὲς κατασκοπήσας, ἀωρὶ τῶν νυκτῶν τριχῇ διαιρήσας τὴν φάλαγγα, ἐπῄει τοῖς Σκύϑαις, καὶ τοσοῦτον φόνον αἰφνίδιον εἰσπεσὼν ἐν μικρᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἀπειργάσατο, ὡς εὐαριθμήτους ἐκ τοῦ ἀμυθήτου πλήθους διαφυγεῖν. τοῦτον τὸν στρατηγὸν Λέοντα Ῥωμανὸς ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἀσίαν διεβιβάσατο, εἴ πως ἀλλὰ τάς τε τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς ἀναστείλειε, καὶ τὰς ἀναίδην τολμωμένας ἀναχαιτίσοι ἐπαγωγάς (18, 19—19, 15).

21. ЛЪВ ДЯКОН

ИСТОРИЯ

1. Маджари преминават Дунав

В многото войни, избухнали по времето, когато бил стратег, той[1] никога не се разделял от противника си като победен, но винаги надделявал. Така по онова време скитската войска[2] (наричат „хуни" това племе) преминала Истър. Стратегът Лъв не бил в състояние да влезе в открит бой с тях, понеже те превишавали по брой неговата войска. Тъй като водел със себе си малък и недостатъчен военен отряд, той решил да не излага на явна опасност себе си и своите хора, но по-добре да нападне скитите незабелязано, та по такъв начин да извърши мъжествен подвиг и да спечели голяма слава. И тъй той незабелязано се спуснал през гората: от скрито място разгледал стана на хуните и преценил точно техния брой. Късно през нощта той разделил на три войската си и се отправил срещу скитите, като ги нападнал ненадейно и в кратко време извършил такава сеч, че от неизказаното множество само малцина се спасили с бягство. Именно този стратег Лъв император Роман[3] изпратил в Азия,[4] за да спре, ако е възможно, нашествията на варварите и да обуздае техните безсрамно дръзки нападения.

2. Nicephorus pactum Bulgaris pendere negat

ι'. *Ἄρτι δὲ περὶ ταῦτα σχολάζοντι ἄγγελοι τῶν Μυσῶν, πρὸς αὐτὸν ἀφιγμένοι, τοὺς εἰθισμένους ἀπαιτεῖν ἔλεγον φόρους τὸν ἀρχηγὸν ἑαυτῶν, ἐφ᾽ᾧ καὶ αὐτοὺς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα στεῖλαι τὰ νῦν. ὁ δὲ θυμῶν παρὰ τὸ εἰωθὸς πληρωθεὶς (ἰσχυρογνώμων γάρ τις ἦν καὶ μὴ εὐείκτως ὀργῇ ἁλισκόμενος), καὶ ἀνοιδήσας ὑπὲρ τὸ μέτριον, γεγωνοτέρᾳ τε χρησάμενος, ἧπερ εἴϑιστο, τῇ φωνῇ, „δεινὰ Ῥωμαίοις", ἔφη, „περιέστηκε νῦν, εἰ τοῖς ὅπλοις τὸ ἀντίξουν ἅπαν καταστρεφόμενοι, ἔϑνει Σκυθικῷ,*

2. Никифор Фока отказва да плаща данък на българите

Докато императорът бил зает с това, при него дошли пратеници на мизите[6] и му казали, че техният господар иска обичайния данък и затова ги е изпратил сега при него[7]. Той пламнал от гняв противно на навика си (защото като човек с твърд характер не се поддавал лесно на гняв) и, ядосан извън всяка мярка, казал с по-висок от обикновения си глас: „Позорно е сега за ромеите, ако те, които победиха с оръжие всички свои противници, трябва да плащат данък като роби на един беден и при това презрян

---

[1] Става дума за Лъв Фока, доместик на Запада и куропалат, брат на император Никифор Фока (963—969). За събитията срв. *G. Ostrogorsky*, History, p. 253. — *П. Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в., ГСУИФФ, XXXI, 8 (1935), стр. 18, бел. 1. [2] Със „скитска войска" са означени тук маджарите, които около 960 г. нападнали византийска Тракия. [3] Император Роман II (959—963). [4] Сиреч в Мала Азия. През месец юли 960 г. Лъв Фока бил изпратен там да отбива нападенията на арабите. Вж. *Мутафчиев*, цит. съч., стр. 18—19. [5] Император Никифор Фока (963—969). [6] Мизи е архаистично наименование на българите. Срв. *Moravcsik*, op. cit. II, p. 207—208. [7] През есента на 965 г. български пратеници се явили в Цариград да искат ежегодния данък, плащан от Византия на България според договора от 927 г. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 259. — *Златарски*, История, 1, 2, стр. 570, отнася това събитие към пролетта на 966 г.

πενιχρῷ τε τὴν ἄλλως καὶ μιαρῷ, δίκην ἀνδραπόδων φόρους ἐκτίσουσι.“ Βάρδαν δὲ τὸν αὐτοῦ γενέτην ἐπιστραφεὶς (ἔτυχε γὰρ συνεδριάζων αὐτῷ, Καῖσαρ ἀναδειχθείς), ἤρετο διαπορούμενος, „ὅ, τι βούλοιτο τοῖς Μυσοῖς ἡ τῶν φόρων, ἣν τῶν Ῥωμαίων αἰτοῦσιν, εἴσπραξις; οἰκέτην ἄρά με γεγεννηκὼς λέληθας; καὶ ὁ τῶν Ῥωμαίων σεβάσμιος βασιλεὺς ἔθνει πενεστάτῳ καὶ μιαρῷ φόρους τελῶν ὑποκείσομαι“; ῥαπίζειν οὖν κατὰ κόρρης θᾶττον τοὺς ἀγγέλους προσέταττε, καί, „ἄπιτε“, ἔφη, „καὶ τῷ σκυτοτρώκτῃ καὶ διφθερίᾳ ὑμῶν ἄρχοντι ἀπαγγείλατε, ὡς ὁ τῶν Ῥωμαίων κράτιστος καὶ μέγιστος βασιλεὺς ἐξαυτῆς τὴν σὴν μετελεύσεται χώραν, ἐντελεῖς σοι τοὺς φόρους ἀποδιδούς. ὡς μάθῃς, τρίδουλος ὢν ἐκ προγόνων, δεσπότας τοὺς Ῥωμαίων ἡγεμόνας ἀνακηρύττειν, οὐχ ὡς ἀνδράποδα τούτους φόρους αἰτεῖν.“ ταῦτα εἰπὼν τοὺς μὲν εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀνατρέχειν ἐξέπεμπεν· αὐτὸς δὲ στρατιὰν ἀξιόμαχον συναγηοχώς, ἐχώρει κατὰ Μυσῶν· καὶ φρούρια μέν, ὅσα Ῥωμαίοις ὅμορα ἦν, εἷλεν ἐξ ἐπιδρομῆς. τὴν δὲ χώραν περισκεψάμενος, καὶ ταύτης τὸ ἀμφιλαφὲς καὶ κρημνῶδες ἰδὼν (ποιητικῶς γὰρ εἰπεῖν, τῇ τῶν Μυσῶν χώρᾳ πάντῃ κακὸν κακῷ ἐστήρικται, καὶ τὴν ἀμφιλαφῆ καὶ λοχμώδη χώραν σηραγγώδης καὶ κρημνώδης ἐκδέχεται, εἶτ' αὖθις ἐκείνην τελματώδης τε καὶ σομφώδης· ὑδρηλὴ γὰρ ἐκτόπως ἡ χώρα, καὶ λίαν ἀλσώδης, καὶ ὄρεσι δυσβάτοις ἑκασταχοῦ περικλείεται, παρὰ τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ῥοδόπην κατῳκισμένη καὶ ποταμῶν τοῖς μεγίστοις περιῤῥεομένη). ταύτην Νικηφόρος ὁ βασιλεὺς θεασάμενος, οὐκ ᾤετο δεῖν δύναμιν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀσύντακτον δι' ἐπισφαλῶν χωρίων ἐξάγοντα, ὡσανεὶ βοσκήματα παρασκευάσαι κατακοπῆναι πρὸς τῶν Μυσῶν. λέγεται γάρ, πολλάκις πταῖσαι Ῥωμαίους ταῖς δυσχωρίαις Μυσίας, πανολεθρίᾳ περιπεσεῖν.

6. Ἔγνω οὖν, μὴ διὰ δυσεμβόλων καὶ περισφαλῶν χωρίων διακινδυνεύειν. ὅθεν ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν πρὸς τὸ Βυζάντιον ἤλαυνε, καὶ Καλοκύρην ἐκεῖνον τῷ τῶν πατρικίων τιμήσας ἀξιώματι, ἄνδρα ὁρμητίαν τὴν ἄλλως καὶ θερμουργόν, ἐς τοὺς Ταυροσκύθας ἐξέπεμψεν, οὓς ἡ κοινὴ διάλεκτος Ῥῶς εἴωθεν ὀνομάζειν, ἐφ' ᾧ διανείμαντα τούτοις χρυσόν, ὃν αὐτῷ ἐνεχείρισεν, εἰς κεντηνάρια πεντεκαίδεκα συγκεφαλαιούμενον, ἐς τὴν χώραν καταγα-

скитски народ.“ След това се обърнал към своя родител Варда, който заседавал в това време заедно с него, понеже бил провъзгласен за кесар, и го запитал в недоумение: „Какво означава събирането на този данък, който мизите изискват от ромеите? Да не си ме родил роб, без сам да знаеш? И аз, светейшият ромейски император, да бъда подвластен на най-бедния и презрян народ, като му плащам данък.“ След това заповядал да набият пратениците и им казал: „Вървете си и обадете на вашия господар, облечения в кожух кожогризец[1]: „Всесилният и велик ромейски император ще дойде веднага в страната ти и ще ти плати целия данък; така ще се научиш ти, трижди роб по прадеди, да признаваш за господари ромейските владетели, а не да искаш данък от тях като от роби.“ С тези думи той ги изпратил да се върнат в страната си, а после с добре подготвена войска тръгнал на поход срещу мизите и превзел още с първо нападение близките до ромейската граница крепости[2]. Но като разгледал страната, император Никифор видял, че тя е обширна и стръмна страна (защото, да се изразим поетически, в страната на мизите „Злини върху злини връхлитат“[3]; там теснини и пропасти се редуват с гори и храсталаци, а след тях пък идат усои и мочурища; страната е извънредно богата с води, много гориста и оградена отвред с непроходими планини; разположена е край Хемус и Родопа и се напоява от големи реки. Император Никифор, като видял това, сметнал, че не трябва да води ромейската войска в безредие през тези опасни места, за да не би да я предаде на мизите да я изколят като добитък. Защото е известно, че ромеите често са се натъквали на непроходими места в Мизия и всички погивали. Затова той решил да не се излага на опасност в недостъпните и опасни места и заедно с войската си се върнал във Византион. След това удостоил с чин патриций и известния Калокир[4], буен и смел човек, и го изпратил при тавроскитите[5], наричани в обикновения говор „Рос“. Той му дал около петнадесет кентенарии злато[6], за да го разпредели меж-

[1] Става дума за цар Петър. [2] *Златарски*, История, I, 2, стр. 572, 577—578, отнася тези събития към 966 г. — *St. Runciman*, History of the first Bulgarian empire, London, 1930, p. 303 sq. — *Ostrogorsky*, History, p. 259, към 965. — *П. О. Карышковский*, О хронологии русско-византийской войны при Святославе, ВВр.V (1952) стр. 238 — към пролетта или лятото на 967. Към същата година ги отнася и П. Петров, пос. съч., стр. 152. [3] Цитат от Илиада, II, 111. [4] Калокир бил син на херсонския управител. Той бил изпратен от Никифор Фока да преговаря със Светослав към края на 967 г. или началото на 968. Срв. *Карышковский*, пос. съч. стр. 137—138. [5] С наименованията „тавроскити“, „таври“, „скити“ са означени у Лъв Дякон киевските руси. Срв. *Moravcsik*. Byzantinoturcica, II. p. 303. [6] Кентинарият (мярка за тежест) =100 златни литри, а литрата =72 златни солиди или номизми. С други думи византийският император изпратил около 108 000 номизми.

γεῖν τῶν Μυσῶν, ταύτην αἱρήσοντας. ἀλλ' ὁ μὲν Καλοκύρης ἐς τοὺς Ταυροσκύθας ἠπείγετο (p. 61, 12—63, 13).

ду тях и да ги склони да отидат в страната на мизите, за да я завладеят. Калокир побързал да отиде при тавроскитите.

3. Sphendoslabus contra Bulgaros castra movet

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα κατά τε τὴν Συρίαν καὶ τὸ Βυζάντιον τῷ βασιλεῖ διεπράττετο, ὁ πρὸς τοὺς Ταυροσκύθας σταλεὶς βασιλικῷ νεύματι Καλοκύρης ὁ Πατρίκιος, κατὰ τὴν Σκυθίαν γενόμενος, καὶ τῷ τῶν Ταύρων κατάρχοντι φιλωθείς, δώροις τε τοῦτον διαφθείρας καὶ λόγοις καταγοητεύσας ἐπαγωγοῖς (φιλοκερδὲς δὲ ἅπαν ἐκτόπως τὸ Σκυθικόν, καὶ λίχνον ὅτι μάλιστα, καὶ ἐπιῤῥεπὲς πρὸς λημμάτων ὑπόσχεσιν καὶ ἀνάληψιν) ἐνέπεισε στρατιὰν συναγηοχότα βαρεῖαν, ἐλαύνειν κατὰ Μυσῶν· τούτους δὲ καταγωνισάμενον ὑποποιήσασθαι μὲν τὴν χώραν καὶ ταύτην παρακατέχειν εἰς ἴδιον ἐνδιαίτημα· αὐτῷ δὲ κατὰ Ῥωμαίων συνάρασθαι, ὅπως κατάσχοι τὴν βασιλείαν, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας ἐπιτεύξοιτο. μεγάλας δὲ καὶ ἀνεκδιηγήτους τὰς ὠφελείας αὐτῷ πράξειν καθυπισχνεῖτο, ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων συνεκφορήσαντα.

3. Светослав тръгва на поход срещу българите

Докато императорът се занимавал с тези работи в Сирия и във Византион, патриций Калокир, изпратен при тавроскитите по царска воля, пристигнал в Скития[1]. Той се сприятелил с предводителя на таврите, подкупил го с подаръци, очаровал го с примамливи обещания (цялото скитско племе е извънредно користолюбиво, необикновено алчно и податливо на обещания за подаръци и подкупи) и го склонил да потегли с голяма войска срещу мизите. Калокир му предложил, като победи мизите, да завоюва страната им и да я притежава като свое собствено владение, но [Светослав] да му помогне срещу ромеите, за да завземе царския престол и да получи върховната власт в ромейската държава. При това обещал да му даде от царската хазна големи и неизброими съкровища.

β'. Τούτων τῶν λόγων ὁ Σφενδοσλάβος ἀκουτισθεὶς (τοῦτο γὰρ πρὸς τῶν Ταύρων κατωνομάζετο) οὐχ οἷός τε ἦν ἐπισχεῖν τὴν ὁρμήν· ἀλλά, μετέωρος ταῖς ἐλπίσι τοῦ πλούτου γενόμενος, ὀνειροπολῶν τε τὴν τῆς χώρας κατάσχεσιν τῶν Μυσῶν, καὶ ἄλλως δὲ θερμουργός τε ὢν καὶ θρασύς, ἄλκιμός τε καὶ ῥέκτης ἀνήρ, πᾶσαν ἡβηδὸν ἡλικίαν τῶν Ταύρων πρὸς τὴν ἐκστρατείαν κατήπειγεν· ἑξήκοντα τοιγαροῦν χιλιάδων ἀκμαίων ἀνδρῶν στρατιὰν συναγείρας, ἐκτὸς τοῦ θητικοῦ ἅμα τῷ Πατρικίου Καλοκύρῃ, ὃν καὶ ὁμαίμονα προσήκατο φιλίας θεσμοῖς, ἐχώρει κατὰ Μυσῶν· ἄρτι δὲ παραπλέοντος τὸν Ἴστρον, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἠπείρου ἀπόβασιν ἐπειγομένου, αἰσθόμενοι τὸ δρώμενον οἱ Μυσοί, εἰς τρισμυρίων ἀνδρῶν συναγομένην φάλαγγα συνασπίσαντες ὑπηντίαζον. ἀλλ' ἐῤῥωμενέστατα τῶν πορθμείων ἀποβάντες οἱ Ταῦροι, τά τε σάκη προβαλόντες, καὶ τὰ ξίφη σπασάμενοι, ἐπιστροφάδην ἔπληττον τοὺς Μυσούς. οἱ δέ, μηδὲ τὴν πρώτην ῥοπὴν ἐνέγκοντες, εἰς φυγαδείαν ἐτράποντο καὶ πρὸς Δορύστολον (ἐχυρὸν δὲ φρούριον τοῦτο Μυσῶν) ἀγεννῶς συνεκλείοντο. τηνικαῦτα δὲ λέγεται καὶ Πέτρον, τὸν ἡγήτορα τῶν Μυσῶν, ἄνδρα θεοφιλῆ καὶ σεβάσμιον, τῷ ἀπροσδοκήτῳ τῆς τροπῆς περιαλγήσαντα, ἐπιληψίας πάθος περι-

Като чул тези думи, Светослав[2] (така го наричали таврите) не бил в състояние да удържи порива си. Обзет от надежди за богатство, той мечтаел да завладее страната на мизите. При това като човек пламенен и смел, силен и решителен, той привлякъл цялата младеж на таврите за този поход. И тъй той събрал войска от шестдесет хиляди храбри войници, без наемните, и тръгнал срещу мизите заедно с патриций Калокир, с когото се сближили чрез приятелство като с роден брат. Щом преплувал Истър и вече се готвел да слезе на брега, мизите разбрали какво става, събрали войска от около тридесет хиляди души и се опълчили срещу него. Обаче таврите стремително се спуснали от лодките и с издадени напред щитове и с извадени мечове започнали от всички страни да избиват мизите. А мизите, като не могли да понесат дори и първия напор, се обърнали в бягство и безславно се затворили в Доростол[3] (яка мизийска крепост). Казват, че в това време[4] вождът на мизите Петър, боголюбив и досточтим мъж, опечалèн от неочакваното бягство, получил епилептичен удар[5] и като преживял

[1] Със „Скития“ тук е означена Киевска Русия. [2] Светослав, киевски княз (946—972), син и наследник на княз Игор. [3] Доростол — дн. Силистра [4] Първият поход на Светослав в България се отнася към 968 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 577. — *Ostrogorsky*, History, p. 259. — *Карышковский*, О хронологии Русско-византийской войны, стр. 138. [5] *Златарски*, История, 1, 2, стр. 579, бел. 1, приема с основание, че тук става дума за „апоплектичен“, а не „епилептичен“ удар. Смъртта на Петър се отнася от Златарски (пак там) към януари 969 г. — *К. Иречек* , История на българите, Поправки и добавки на самия автор, София, 1939, стр. 102, предполага, че тя може да се отнесе към януари 970 г. — *Петров*, пос. съч., стр. 164, я отнася също към януари 970 г.

πεσεῖν, καὶ ὀλίγον ἐπιβιώσαντα, τῶν τῇδε ὑπαπελθεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν Μυσίαν ἐπράττετο ὕστερον· ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Νικηφόρος, τὰ περὶ τῶν Ταύρων διαγνούς, καὶ ἄλλως δὲ παρὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν βιοτὴν μεμεριμνήμενος τις ὤν, καὶ ἐγρηγορώς, καὶ μὴ νευστάζων, μηδέ τισιν ἡδοναῖς ὅλως δουλούμενος (οὐδὲ γὰρ ἔχοι τις λέγειν, ὡς ἴδοι τοῦτον κωμάσαντα κἂν ἐν νεότητι), τότε παντοδαπός τις ἦν, καὶ τὴν πεζικὴν στρατιὰν ἐξήρτυε, καὶ τοὺς λόχους καθώπλιζε, καὶ τὴν ἱππικὴν φάλαγγα ἐς βάθος διέταττε, καὶ πανσιδήρους ἱππότας ἀπέφαινε. τάς τε μηχανὰς τὰς ἐφετηρίους τεκταινόμενος ἐπὶ τῶν τῆς πόλεως πυργωμάτων καθίδρυε, καὶ σειρὰν βαρυτάλαντον ἐκ σιδήρου πεποιημένην ἐπὶ τὸν πύργον ἐνδησάμενος, ὃν Κεντηνάριον κικλήσκειν εἰώθασιν, ἐπὶ φιτρῶν τε μεγίστων ἐφαρμοσάμενος, κατὰ τὸν Βόσπορον ἔτεινε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ καταντιπέρας Καστελλίου πύργωμα ἀνῆψε· δραστέριος δὲ ὤν, καὶ βαθυγνώμων, εἰ καί τις ἄλλος, ὧν ἴσμεν, ἀνὴρ, ἀξύμφορον εἶναί οἱ διελογίζετο, εἰ πρὸς ἀμφότερα τὰ ἔθνη τὴν διαμάχην ἄροιτο. ξυνοῖσον οὖν ἐδόκει εἶναι αὐτῷ, εἰ τὸ ἓν ὑποποιήσῃ τῶν ἐθνῶν. οὕτω γὰρ ἐδόκει ῥᾷστα περιέσεσθαι τοῦ ἑνὸς, καὶ αὐτὸ θᾶττον καταγωνίσασθαι.

γ'. Ἐντεῦθεν, ἐπεὶ τὸ παρὰ τῶν Ταύρων ἀπεγνώκει διακηρυκεύεσθαι (ᾔδει γὰρ τὸν Πατρίκιον Καλοκύρην ἅπαξ τῆς εὐθείας ἐκκλίνοντα καὶ τῆς τούτου κυρίας ἀφηνιάσαντα, καὶ μέγα παρὰ τῷ Σφενδοσλάβῳ δυνηθέντα, μὴ εὐείκτως τῷ τούτου θελήματι σπείσασθαι), πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους Μυσοὺς ἐβουλεύσατο μᾶλλον πρεσβείαν στείλασθαι. καὶ δῆτα πρέσβεις ὡς αὐτοὺς ἔστελλε, τόν τε Πατρίκιον Νικηφόρον, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Ἐρωτικὸς, καὶ Φιλόθεον, τὸν τῶν Εὐχαΐτων πρόεδρον, καὶ τῆς τε θρησκείας αὐτοὺς ὑπεμίμνησκε (τὰ Χριστιανῶν γὰρ ἀναντιῤῥήτως πρεσβεύουσιν οἱ Μυσοὶ), καὶ παρθένους τοῦ βασιλικοῦ γένους ἐζήτει, ὡς συνάψῃ ταύτας τοῖς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ παισί, καὶ ἀδιάῤῥηκτος ἐκ τοῦ κήδους ἥ τε πρὸς Ῥωμαίους καὶ τοὺς Μυσοὺς καταλλαγὴ καὶ φιλία ἐμπεδωθῇ. οἱ δὲ Μυσοὶ ἄσμενοι τὴν πρεσβείαν ἐδέχοντο, καὶ κόρας ἐξ αἵματος τοῦ βασιλικοῦ ἐπὶ ἁμαξῶν ἀναβιβάσαντες (εἰθισμένον δὲ γυναιξὶ Μυσῶν ἐφ' ἁμαξῶν ὀχεῖσθαι), τῷ αὐτοκράτορι Νικη-

още малко време след това, напуснал този свят. Но това нещо се случило в Мизия по-късно. Като узнал за нападението на таврите, ромейският император Никифор, който и без това бил грижлив, бдителен и буден през целия живот и не се отдавал въобще на никакви удоволствия (никой не би могъл да каже, че го е видял да се весели дори и на младини), сега се заел с много работи: пехотната войска приготвял, отредите въоръжавал, кавалерията строявал в дълбочина, въвел тежковъоръжена конница. Той построил метателни машини и ги поставил на градските стени; завързал на кулата, наричана обикновено Кентенарий[1], тежка желязна верига и като я прекарал през Босфора, подпряна на огромни греди, прикрепил я за кулата Кастелий[2] на отвъдния бряг. Като човек опитен и съобразителен повече от всички, които познаваме, той сметнал, че ще бъде вредно за него, ако предприеме война срещу двата народа. И тъй той сметнал, че ще му бъде полезно, ако привлече на своя страна единия от тях. Той мислел, че именно по такъв начин ще надвие най-лесно другия народ и ще го покори по-бързо.

След това, понеже отказал да преговаря с таврите (той знаел, че патриций Калокир, който вече веднъж се бил отклонил от правия път, отхвърлил неговата власт и имал голямо влияние пред Светослав, нямало лесно да се покори на неговата воля), решил да изпрати пратеничество по-скоро при своите единоверци мизите[3]. И тъй той изпратил като пратеници при тях патриция Никифор, по прякор Еротик, и Филотей евхаитийския проедър. Той им припомнил за вярата, защото мизите изповядват безпогрешно християнското учение, и поискал девойки от царския род, за да ги ожени за синовете на император Роман, та чрез това родство да се укрепи неразривно разбирателство и приятелство между ромеи и мизи Мизите[4]. с радост посрещнали пратениците, качили на коли девойки от царска кръв (мизийските жени имат обичай да пътуват в коли), изпратили ги при император Ники-

[1] Крепостна кула на отсамния бряг на Златния рог. Тя била построена от Константин Велики (304—337) и възобновена от Теофил (829—842.) Срв. *Janin*, Constantinople Byzantine, p. 344. [2] Крепостна кула на източната страна на Златния рог (в днешния Галата). Тя била построена от император Тиберий (578—582). Срв. *Janin*, Constantinople Byzantine, pp. 420—421. [3] Никифор Фока разбрал, че киевският княз Светослав ще бъде за него по-опасен съсед от слабата по това време българска държава, и затова предложил на българите военен съюз срещу същите руси, които самият той опълчил срещу българите. Срв. *Златарски*, История, I, 2, 584—587. — *Мутафчиев*, Руско-българските отношения при Светослав, Seminarium Kondakovianum IV (1931), стр. 86. *Карышковский*, О хронологии русско-византийской войны, стр. 136. [4] По такъв начин през лятото на 968 г. мирните отношения между България и Византия били възстановени. Българските княгини, които Никифор искал за жени на синовете на Роман II — Василий II и Константин VIII, пристигнали в Цариград през декември 969 г. Срв. *К. Иречек*, пос. съч., стр. 102. — *Мутафчиев*, Русско-болгарские отношения, стр. 85. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 586, 595. — *Петров*, пос. съч., стр. 146.

φόρῳ ἐξέπεμπον, ἀπαμῦναι σφίσιν ὅτι τάχιστα ποτνιώμενοι, καὶ τὸν τοῖς αὐχέσιν αὐτῶν ἐπικείμενον πέλεκυν τῶν Ταύρων ἀποτρέψαι καὶ κενὸν ἀπεργάσασθαι. καὶ κἂν ἐπήμυνε τούτοις, καὶ τρόπαια κατὰ τῶν Ταύρων ἐστήσατο, ἐπεὶ καὶ κατὰ πάντων, πρὸς οὓς ἂν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀντεπήνεγκε δύναμιν. ἀλλ᾽ἀπὸ μικρᾶς ῥοπῆς αἰωρούμενα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ὡς ἐκ τινος εἰπεῖν λεπτῆς κρόκης ἐκκρεμαννύμενα, καὶ εἰς τὸ ἐναντίον εἴωθε περιχωρεῖν.

δ'. Οἱ μὲν δὴ Μυσοὶ χεῖρας ἱκέτιδας ἐφήπλουν, ἐπαμῦναι σφίσι δυσωποῦντες τὸν αὐτοκράτορα. ἐν ᾧ δὲ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν διεσκευάζετο, ἡ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας ἅλωσις ἐπηγγέλλετο (p. 77, 3—80, 9; 81, 12—15).

4. De nuptis e Bulgaris missis

ς'. Τούτοις τοῖς λόγοις μετελθοῦσα τὸν αὐτοκράτορα καί, ὡς τὸ εἰκὸς καταγοητεύσασα (εὔνοιαν γὰρ ὑπὲρ τὸ προσῆκον παρεῖχεν αὐτῇ, ἐκτόπως τῆς ὥρας ταύτης ἡττώμενος), ἀνέπεισεν εἰσκαλέσαι τὸν Ἰωάννην, καὶ θᾶττον ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ Βυζάντιον. ὁ δὲ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν εἰσελάσας καὶ τῷ βασιλεῖ παραστάς, ἐπείπερ ἐπισκήψεις ἐδέξατο τοῖς βασιλείοις ὁσημέραι φοιτᾶν, τότε μὲν ἐφ᾽ἑστίας εὐθὺς ἀπαλλάττετο· μετέπειτα δὲ παρὰ τὴν βασίλειον αὐλὴν οὐ διελίμπανεν ἀνιών. ἅτε δὲ θερμουργός τις ἀνὴρ πεφυκώς, καὶ τολμήσας εἴ καὶ τις ἄλλος, καὶ πράγμασιν ἐπιχειρεῖν ἀλλοκότοις παραβολώτατος, ἐξεῦρε μηχανήν, ὥστε διά τινων ἀφάνων εἰσόδων πρὸς τῆς Αὐγούστης ἑτοιμαστεισῶν ὑποδύεσθαί τε καὶ εἰς λόγους ταύτῃ συνέρχεσθαι, καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τῶν ἀνακτόρων μελετῆσαι καθαίρεσιν. ἐντεῦθεν ἄνδρας ῥωμαλέους καὶ νεανικοὺς τὰ πολέμια ἐκ διαλειμμάτων πρὸς αὐτὴν ἐξέπεμπεν, οὓς ὑποδεχομένη ἐν οἰκίσκῳ σκοταίῳ παρ᾽αὐτῇ παρεφύλαττεν. ἐπεὶ δὲ πόνον ἡ τούτων ἐπὶ κακῷ συλλαβοῦσα συμφωνία καὶ δεινὴν ἀδικίαν ὠδίνασα, τὴν πονηρὰν τεκεῖν ἀνομίαν ἠπείγετο, συνελθόντες αὖθις ἀλλήλοις κατὰ τὸ σύνηθες, τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον τῆς ἀρχῆς κατασπᾶσαι διέγνωσαν. ἐκεῖθεν ἐφ᾽ἑστίας ὁ Ἰωάννης ἀπαλλαγείς, Μιχαήλ τε, τὸν καλούμενον Βούρτζην, καὶ Λέοντα τὸν Πεδιάσιμον εἰσκαλέσας καὶ τὸ δωμάτιον κλείσας, τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου μετ᾽αὐτῶν ἐσκαιωρεῖτο ἀναίρεσιν. μὴν ἐφειστήκει

фор и го умолявали настойчиво да ги защити колкото може по-скоро, като отклони и обезвреди надвисналата над вратовете им секира на таврите. Те добавили, че ако им помогне, той би одържал победа над таврите, а после над всички, против които би изпратил ромейска войска[1]. Но човешкото щастие често зависи от един миг; то понякога, тъй да кажа, виси на косъм и обикновено се наклонява в противна посока.

Така мизите умолително протягали ръце, като молили императора да ги защити. Но докато той се приготвял за поход, получило се известие за превземането на Велика Антиохия[2] . . .

4. За изпратените от България невести

С тези думи тя[3] се обърнала към императора и, както обикновено, го обаяла (той проявявал към нея преголяма благосклонност, понеже бил пленен от нейната красота), убедила го да повика Йоан[4] да дойде веднага в Цариград. Йоан пристигнал в столицата и се явил пред императора. След като получил заповед да отива всеки ден в двореца, отишъл си направо в къщи. И след това той не пропускал да посещава императорския дворец. Като човек пламенен и дързък повече от всеки други, той твърде смело се впускал в необикновени приключения. Йоан намерил начин да се промъква през някакви тайни входове, приготвени от императрицата, да разговаря с нея и да подготвят свалянето на император Никифор от престола. След това той от време на време изпращал при нея силни и смели в битките мъже, които тя приемала и държала при себе си в една тъмна стаичка. Когато техният заговор, който бил заченат в зло и носил в себе си беда и страшна неправда, бил на път да роди коварното си беззаконие, те отново се събрали, както обикновено, и решили да свалят от власт император Никифор. Оттам Йоан си отишъл в къщи, повикал Михаил, по прякор Вурца, и Лъв Педиасим и като заключил стаята, подготвил заедно с тях убийството на Никифор. Това станало на

[1] Във връзка с възстановяването на договора за мир през лятото на 968 г. били изпратени от България пратеници, които били посрещнати с особено внимание в Цариград и били предпочетени пред пратениците на германския император. Срв. *Liudprandi Legatio*, ed Bonn., p. 351, 28. Между това Светослав бил принуден да напусне България, за да спаси Киевското княжество от нападението на печенегите. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 586—588. — *Мутафчиев*, Русско-болгарские отношения, стр. 86. — *Ostogorsky*, History, p. 259.
[2] Антиохия, главен град на Сирия, паднала под властта на арабите още през 636 г. На 28 октомври 969 г. византийските военачалници Петър Фока и Михаил Вурца след продължителна обсада успели да сломят съпротивата на арабите и отново да присъединят Антиохия към империята. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 99, 257.
[3] Императрица Теофано, която след смъртта на първия си мъж Роман II се оженила за Никифор Фока, взела дейно участие в заговора за неговото сваляне от власт. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 251, 260.
[4] Бъдещият император Йоан Цимисхий (969—976).

τότε Δεκέμβριος, δεκάτην ἐλαύνων ἡμέραν. λέγεται δὲ κατὰ τὴν ἑσπέραν παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ὑμνῳδίας κληρικόν τινα τῆς βασιλείου αὐλῆς λίβελλον ἀναδοῦναι τῷ βασιλεῖ, ἐν ᾧ ταῦτα ἐγέγραπτο· „γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὡς ὄλεθρός σοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἐπικαττύεται χαλεπός. ὅτι δὲ ἀληθῆ ταῦτα, ἡ γυναικωνῖτις ἐρευνηθήτω, ἐν ᾗ ἄνδρες ἔνοπλοι καταληφθήσονται, οἱ τὴν σὴν μέλλοντες αὐτουργῆσαι σφαγήν.“ τὸν γοῦν λίβελλον ὁ βασιλεὺς ἀναγνούς, Μιχαὴλ τῷ τοῦ κοιτῶνος κατάρχοντι ἔρευναν ἀκριβῆ τῶν ἀνδρῶν ποιῆσαι παρεκελεύσατο· ὁ δὲ, εἴτε τὴν Αὐγούσταν καταιδεσθείς, εἴτε μελλήσει χρησάμενος, ἢ καὶ θεοβλαβείᾳ παρενεχθείς, παρῆκε τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ τὸ τῶν φόνων τῶν ἀνδρῶν καθῆστο στίφος, ἀνεξερεύνητον. ἤδη δὲ τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, κατὰ τὸ εἰθισμένον ἡ βασιλὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰσφοιτήσασα, λόγους διήει περὶ τῶν ἐκ Μυσίας νεωστὶ ἀφιγμένων νυμφῶν, ὅτι, „ἄπειμι τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ἐπισκήψασα, ἔπειτα δὲ φοιτήσω πρὸς σέ· ἀλλ' ἠνεῳγμένος ὁ κοιτωνίσκος ἔστω, καὶ μὴ κλεισθήτω τὰ νῦν· παλινοστήσασα γὰρ ἐγὼ τοῦτον κλείσω λοιπόν.“ ταῦτα προσειποῦσα ἐκεῖθεν ἐξῄει (p. 84, 24—86, 17).

десети декември[1]. Казват, че вечерта по време на църковната служба някакъв клирик от царския двор подал на императора записка, на която било написано следното: „Знай, царю, че тази нощ ти се готви страшна гибел! За да видиш, че това е истина, нека бъдат претърсени женските чертози, гдето ще бъдат заловени въоръжени мъже, които възнамеряват да те убият.“ Императорът, като прочел записката, заповядал на надзирателя на спалнята Михаил да издири внимателно тези мъже. А той от срам пред императрицата или поради небрежност, или пък обхванат от душевно помрачение, отминал стаята, в която била шайката на убийците. Когато вече настъпила нощ, царицата, както обикновено, влязла при императора и повела разговор за пристигналите неотдавна от Мизия девойки. „Аз отивам да се разпоредя за тяхното настаняване, а след това ще дойда при тебе. Нека спалнята остане отворена и не я заключвай засега. После, като се върна, аз сама ще я заключа.“ След като казала това, тя излязла навън.

5. De regno Bulgariae condito

Ἰωάννῃ δὲ τῷ αὐτοκράτορι πολλαῖς ταῖς φροντίσιν ἐταλαντεύετο ἡ διάνοια, ποίᾳ δὲ προτέρᾳ δοίη τὴν ῥοπὴν ἐν τριόδῳ ἀπειλημμένος, καὶ μὴ παρενεχθείη τοῦ δέοντος. ἥ τε γὰρ σπάνις τῶν ἀναγκαίων καὶ ὁ λιμὸς ἐκβαθύνας, ἐπὶ τριετῆ καιρὸν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν ἐπεβόσκετο· ἐπέκειτο δὲ καὶ ἡ Ῥωσσικὴ κίνησις οὐ χρηστὰς ὑποτιθημένη ἐλπίδας, καὶ ἡ τῶν Καρχηδονίων καὶ Ἀράβων κατὰ τῆς ἐπὶ Συρίαν Ἀντιοχείας, ἄρτι προσκτηθείσης Ῥωμαίοις, καταδρομή. τὸ μὲν οὖν ἄμαχον κακὸν τοῦ λιμοῦ τῇ σιταγωγίᾳ ἣν ἐκ τῶν ἁπανταχῆ ἐμπορίων προνοίᾳ διὰ τάχους συνήγαγε, διέλυσε, στήσας τὴν νομὴν τοῦ τοσούτου δεινοῦ. τὴν δέ γε ὁρμὴν τῶν Ἀγαρηνῶν τῇ τῶν Ἑῴων στρατευμάτων παρατάξει ἀνεχαίτισε, Νικολάου τοῦ Πατρικίου στρατηγοῦντος· ὅστε οἰκεῖος ὢν σπάδων τῷ βασιλεῖ, ἐμπειρίαν ἐκ πολλῆς μελέτης τῶν ἀγώνων ἐκέκτητο. πρὸς μέντοι τὸν Σφενδοσλάβον, τὸν τῆς Ῥωσσικῆς πανοπλίας κατάρχοντα, ἔγνω διακηρυκεύεσθαι. καὶ δὴ πρέσβεις ὡς αὐτὸν ἐκπέμπει, παραγγέλλων αὐτῷ, τὸν πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου ἐπὶ τῇ καταδρομῇ τῶν Μυσῶν ὑπεσχημένον ἀνειληφότα μισθὸν, ἐπὶ τὰ σφῶν ἤθη καὶ τὸν Κιμμέριον μετανίστασθαι Βόσπορον, τὴν δὲ Μυσίαν παραλιπεῖν,

5. За основаването на българската държава

Много грижи смущавали духа на император Йоан. Застанал на кръстопът, той не знаел коя посока най-напред да хване и дали няма да пропусне да направи потребното. Недостатъкът на храни и усилващият се глад вече трета година измъчвал ромейската държава. Предстояло и придвижване на русите, което не вдъхвало добри надежди, а също тъй и нашествие на картагенците и арабите в сирийска Антиохия, присъединена наскоро към ромеите. Благодарение на своята предвидливост императорът прекратил непобедимото зло — глада — чрез доставка на храни, които бързо докарал от всички пазари, и така спрял разпространението на ужасното бедствие. А напора на агаряните[2] той възпрял с помощта на източните войски, предвождани от патриций Николай, придворен евнух на императора, който поради честите походи притежавал голяма опитност в битките. Но със Светослав, предводителя на руската войска, решил да поведе преговори. Изпроводил при него пратеници и му съобщил да си отиде в своите земи в Кимерийския Босфор, след като получи възна-

[1] Тук става дума за заговора срещу Никифор Фока, който бил убит на 11. XII. 969 г. Съобщението на Лъв Дякон дава възможност да се датира пристигането на императорските пратеници в България и връщането им заедно с българските девойки към есента на 969 г., защото за тях се казва, че „неотдавна“ били дошли в Цариград. Срв. *Златарски*, История, II, 2, стр. 597. [2] Византийските писатели наричали агаряни арабите.

Ῥωμαίοις προσήκουσαν, καὶ ἀπόμοιραν τελοῦσαν Μακεδονίας ἀνέκαθεν. λέγεται γὰρ Μυσοὺς ἀποίκους τῶν ὑπερβορέων Κοτράγων, Χαζάρων τε καὶ Χουμάτων[a] *ὄντας, τῶν οἰκείων μεταστῆναι ἠθῶν· ἀλωμένους δὲ κατὰ τὴν Εὐρώπην, ταύτην κατειληφέναι καὶ κατοικῆσαι, Κωνσταντίνου, ᾧ Πωγωνάτος ἐπίκλησις, τότε Ῥωμαίων ἡγεμονεύοντος· ὁμωνύμως δὲ τὴν χώραν ἀπὸ Βυλγάρου (τῶν σφῶν φυλάρχου) Βουλγαρίαν καλέσαι.*

θ'. Ἄιδεται καὶ ἕτερος περὶ τούτων λόγος, ὧδέ πη ἔχων· Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος, ὑπὸ Λεοντίου ἐκτμηθέντος τὴν ῥῖνα καὶ κατὰ τὴν Χερσῶνα περιορισθέντος, ἐπείπερ ἐκεῖθεν αὐτῷ διαδράναι πολυτρόπως ἐγένετο, ἔς τὴν Μαιῶτίν τε ἀφικέσθαι, καὶ τὸ Μυσῶν ἔθνος προσεταιρίσασθαι, ἐφ' ᾧ, τήν τε βασιλείαν αὐτῷ ἀνασώσασθαι, καὶ μισθοὺς μεγάλους ἐναπολήψεσθαι. τοὺς δὲ ἕπεσθαί τε αὐτῷ, καὶ πρὸς αὐτοῦ, τῆς βασιλείας αὖθις ἐπειλημμένου, εἰληφέναι τὴν χώραν, ὅσην ὁ Ἴστρος ἐντὸς Μακεδόνων περιορίζει· καὶ τὴν μετοίκησιν ταύτῃ ποιήσασθαι, καὶ πολλὰ πολέμων ἔργα καὶ ἀνδραποδισμῶν προξενῆσαι Ῥωμαίοις, πολεμησείοντας ἀεί, καὶ τὰ Θρακῷα κατατρέχοντας κλίματα. Ῥωμαίους δὲ ἀντεπιέναι τούτοις· τοὺς δὲ τὴν ἐκείνων οὐχ ὑφισταμένους ἀλκήν, ἐπ' ἀμφιλαφῶν χωρίων λόχμας καταδύεσθαι, καὶ ταῖς δυσχωρίαις τούτους καταγωνίζεσθαι. πολλῶν τοιγαροῦν ἐκ τοῦ κατ' ἐκείνου καιροῦ καταρραγέντων πολέμων, καὶ γενναίων στρατηγῶν ὀλωλότων, Νικηφόρου τε, τοῦ παλαιοτάτου αὐτοκράτορος, πεσόντος πρὸς τῶν Μυσῶν, παρὰ μόνου Κωνσταντίνου λέγεται Κοπρωνύμου ἡσσηθῆναι Μυσούς, καὶ αὖθις παρὰ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ τῆς Αὐγούστης Εἰρήνης υἱοῦ, καὶ τὰ νῦν δὲ πρὸς Ἰωάννου τοῦ αὐτοκράτορος, ὃς τὰς τῶν Μυσῶν πόλεις αἰχμῇ παρεστήσατο· οὐχ ἱστορεῖται δέ τις Ῥωμαίων ἕτερος, τούτους ἐπὶ τῆς σφετέρας γῆς καταγωνισάμενος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἅλις (p. 102, 22—104. 23).

граждението, обещано му от император Никифор за похода против мизите, а да остави Мизия, която принадлежи на ромеите и от старо време съставя част от Македония. Казват прочее, че мизите се отделили от северните котраги[1], хазари и кумани и напускали бащините си жилища. Скитайки по Европа, завзели и заселили тази страна по времето, когато Константин Погонат[2] управлявал ромейската държава и по името на своя племенен началник Булгар[3] я нарекли България. Затова има и друг разказ, който гласи така: Когато на ромейския император Юстиниан[4] бил отрязан носът и бил заточен от Леонтий в Херсон, успял с хитрост да избяга оттам и пристигнал в Меотида[5]. Тсй привлякъл на своя страна мизийския народ при условие да го възстановят на престола, срещу което ще получат големи награди. Мизите го последвали и след като завзел властта, те получили от него страната, която се намира между Македония[6] и Истър. Там се преселили те и, винаги готови да воюват, принуждавали ромеите към чести войни, отвличали в робство населението и опустошавали тракийските области. Ромеите излизали насреща им. Мизите не можели да се противопоставят на тяхната храброст, но устройвали засади из горите и ги побеждавали в непроходимите места. И тъй от времето на неговото царуване се водили много войни и храбри военачалници загинали, а и сам Никифор[7], старият ромейски император, паднал от ръката на мизите. Говори се, че те били победени само от Константин Копроним,[8] след това от неговия внук Константин[9], син на императрица Ирина и сега от император Йоан[10], който с оръжие превзел мизийските градове. Не се разказва в историята за никой друг от ромеите, който да ги е победил в собствената им страна. Но стига толкова за това.

a) *Χαράρων* et *Χουνάβων* cod.

[1] Котраги, известни от други извори под името кутригури — хунско племе, което населявало земите около Азовско море. Срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 171—172. [2] Византийският император Константин IV (668—685). [3] Почти същото сведение за един легендарен родоначалник Булгар, от когото получили името си българите, предава и Генезий. Вж. Genesii Historia, ed. Bonn, p. 85, 22. [4] Византийските императори Юстиниан II Ринотмет (685—695 и 705—711) и Леонтий — (695—698). [5] „Меотида" се наричали областите около Азовско море, известно през средновековието под името „Меотидско езеро". [6] За споменатата тук „Македония" срв. *G. Cankova-Petkova*, Bulgarians and Byzantium during the first decades after the foundation of the Boulgarian State, Bsl. XXIV, 1, 1963, p. 52—53. [7] Никифор I Геник (802—811). Загатва се за голямото поражение на византийската войска в България на 26 юли 811 г. [8] Константин V Копроним (741—775), който си бил поставил за цел да унищожи българската държава и предприел девет похода срещу българите. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 200—225. — *Ostrogorsky*, History, p. 149—151. [9] Константин VI (780—797) и Ирина (797—802). [10] Йоан Цимисхий.

6. Sphendoslabus Philippopolim expugnat

ι'. Ὁ δὲ Σφενδοσλάβος, ταῖς κατὰ τῶν Μυσῶν νίκαις ἐπὶ μέγα αἰρόμενος, καὶ τῇ βαρβαρικῇ αὐθαδείᾳ ὑπέροπλα βρενθυόμενος (ἤδη γὰρ τὴν χώραν βεβαίως ἐκέκτητο), περιδεεῖς καὶ καταπλῆγας Μυσοὺς τῇ ἐμφύτῳ ἀπηνείᾳ κατεργασάμενος (φασὶ γὰρ τὴν Φιλίππου πόλιν τῷ πολεμεῖν ἐξελών, δισμυρίους τῶν ἐν τῷ ἄστει ληφθέντων ὠμῶς καὶ ἀπανθρώπως ἀνασκολοπίσαι, καὶ ταύτῃ τὸ ἀντίξουν ἅπαν ἐκδειματῶσαι καὶ θεῖναι ὑπόσπονδον), ὑπεραύχους καὶ αὐθάδεις τὰς ἀποκρίσεις τοῖς πρέσβεσι Ῥωμαίων ἐξέφερε· μὴ γὰρ ἀφέξεσθαι τῆς χώρας, εὐδαίμονος οὔσης, εἰ μὴ ἐπὶ χρημάτων πολυτάλαντων καταβολῇ, καὶ ἀπεμπολήσει τῶν τε πόλεων καὶ τῶν ἀνδραπόδων, ὅσα τῷ πολεμεῖν ἐπεκτήσαντο. εἰ δ' οὐ βούλεσθαι Ῥωμαίους ταῦτα καταβαλεῖν, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης θᾶττον ἀφίστασθαι, ὡς μὴ προσηκούσης αὐτοῖς, καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν μετασκευάζεσθαι· ἄλλως γὰρ μὴ οἴεσθαι, Ταυροσκύθας εἰς σπονδὰς Ῥωμαίων ξυμβήσεσθαι. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, τὰς τοιαύτας ἀποκρίσεις τοῦ Σκύθου δεξάμενος, καὶ αὖθις τοῖς προαπεσταλμένοις ἀμείβεται τάδε· „τὴν ἐκ πατέρων ἐς ἡμᾶς διαβᾶσαν εἰρήνην ἀλώβητον καθ' ἣν Θεὸς ἐμεσίτευσεν, οὐ δεῖν οἰόμεθα λύειν αὐτοί ἅτε πρόνοιαν εἶναι πιστεύοντες τὴν τὸ πᾶν διευθύνουσαν, καὶ τὰ Χριστιανῶν πρεσβεύοντες ἔθιμα. διὰ ταῦτα εἰσηγούμεθά τε ὑμῖν ὡς φίλοις, καὶ συμβουλεύομεν, ἐξαυτῆς ἀπαίρειν τῆς μηδέν τι προσηκούσης χώρας ὑμῖν, καὶ μὴ διαμέλλειν, μηδ' ἀναδύεσθαι, εἰδότας, ὡς εἰ μὴ καταπειθεῖς ταύτῃ τῇ ὀνησιφόρῳ ξυμβουλῇ γένοισθε, οὐχ ἡμᾶς, αὐτοὺς δέ, λύειν τὰς ἀνέκαθεν συντεθείσας σπονδάς. καὶ μή γε δόξωμεν μεγαλαύχους ταύτας τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖν. ἐν Χριστῷ γὰρ θαρροῦμεν τῷ ἀθανάτῳ θεῷ, ὡς, εἰ μὴ τῆς χώρας ἀπέλθοιτε, καὶ ἄκοντες παρ' ἡμῶν ταύτης ἀπελαθήσεσθε. οἶμαι γάρ σε μὴ λεληθέναι τὸ τοῦ σοῦ πταῖσμα Ἴγγορος, ὅστε τὰς ἐνόρκους σπονδὰς παρὰ φαῦλον θέμενος, σὺν μεγάλῳ κινήματι καὶ μυρίοις σκάφεσι κατὰ τῆς βασιλευούσης ἐκπλεύσας, μόλις σὺν δέκα λέμβοις ἐς τὸν Κιμμέριον ἀφίκετο Βόσπορον; αὐτάγγελος τῶν οἰκείων γεγονὼς συμφορῶν. καὶ παρίημι τὸν αὖθις οἴκτιστον μόρον ἐκείνου, παρὰ τοὺς Γερμανοὺς ἐκστρατεύσαντος, καὶ πρὸς ἐκείνων ληφθέντος, καὶ φυτῶν

6. Светослав превзема Филипопол

Светослав, възгордян много от победите си над мизите и твърде надменен поради своята варварска самонадеяност (защото той вече здраво държал страната в ръцете си), всял всред мизите страх и ужас с вродената си свирепост. Разказват, че като превзел с война Филипопол, той жестоко и безчовечно набил на кол двадесет хиляди души от заловените в града. По този начин уплашил всички противници и ги усмирил. На ромейските пратеници той отговорил гордо и самонадеяно, че не ще остави тази благодатна земя, ако не му заплатят много таланти и не откупят градовете и пленниците, които той е завоювал. В случай, че ромеите не желаят да заплатят това, нека напуснат по-скоро Европа, която не им принадлежи, и да се преселят в Азия. В противен случай да не си въобразяват, че без това тавроскитите ще сключат мир с ромеите. Император Йоан, като получил този отговор на скита, повторно изпратил при него хора и отвърнал следното: „Ние мислим, че не бива сами да прекъсваме завещания от бащите ни ненакърним мир, на който сам бог е бил посредник, понеже вярваме, че има провидение, което управлява света, и почитаме християнските закони. Затова ви предлагаме и ви съветваме като приятели да се оттеглите веднага от тази съвсем чужда за вас страна, която съвсем не ви принадлежи, без да се бавите и противопоставяте. Знайте, че ако не се подчините на този полезен съвет, то не ние, а вие нарушавате установения от старо време мирен договор. И не смятайте този наш отговор за самохвален, защото, ако не напуснете тази страна, ние, като се уповаваме на Христа, безсмъртния бог, сами ще ви изгоним из нея, дори и против вашата воля. Мисля, че не си забравил поражението на баща си Игор, който, не зачитайки клетвения договор[1], потегли срещу столицата с големи приготовления и хиляди ладии, а пристигна в Кимерийския Босфор едва с десет лодки, сам вестител на собствените си злочестини[2]. Оставям настрана и жалката му участ по-късно, когато, пленен през време на похода срещу германците[3], той бил вързан на стъблата на две дървета и бил разкъсан

[1] Тук става дума за договора между Византия и Киевска Русия в 911 г., който бил нарушен от княз Игор в 944 г. За този договор вж. Памятники русского права, т. I, под редакцией С. В. Юшкова, Москва, 1952, стр. 6—10. [2] Походът на Игор срещу Византия станал през есента на 944 г. До края на същата година бил сключен нов договор между Киевска Русия и Византия, който повтарял условията на договора от 911 г., но в някои отношения бил по-благоприятен за Византия. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 245. — Памятники русского права, I, стр. 41. [3] Както изглежда, тук Лъв Дякон е объркал името на племето. Игор бил убит от древляните — славянско племе, което живеело на с.-з. от Киев.

στελέχεσι προσδεθέντος, καὶ εἰς δύο διαμερισθέντος τμήματα. καὶ σὲ γοῦν οὐκ οἶμαι τὴν σὴν ἐπαναζεῦξαι πατρίδα, εἴ γε τὴν Ῥωμαϊκὴν πανστρατιὰν κατὰ σοῦ χωρεῖν ἀναγκάσειας, ἀλλ᾿ αὐτόθι διαφθαρήσεσθαι πανσυδεί, ὡς μηδὲ πυρφόρον ἐς Σκυθίαν ἀφικέσθαι, τὰς κατασχούσας ὑμᾶς ἀπευκταίους ἀπαγγελοῦντα τύχας." ὁ δὲ Σφενδοσλάβος, ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἀποκρίσεσι σχετλιάσας, τῇ τε βαρβαρικῇ μανίᾳ καὶ ἀπονοίᾳ παραφερόμενος, ἀντέλεξε τοιαῦτα· „οὐδεμίαν ἀνάγκην τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ὡς ἡμᾶς ἀφικέσθαι ὁρῶ κατεπείγουσαν· διὸ μὴ κάμῃ, μέχρι τῆσδε τῆς γῆς ἀφικόμενος· αὐτοὶ γὰρ ὅσον οὔπω πρὸ τῶν τοῦ Βυζαντίου πυλῶν πηξόμεθα τὰς σκηνάς, καὶ καρτερὸν χάρακα ταύτῃ περιβαλοῦμεν, ἐξιόντα τε τοῦτον, εἴ γε καὶ καρτερήσει πρὸς τοσούτων πόνων διαγωνίσασθαι, γενναίως ὑποδεξόμεθα, διδάξομέν τε τοῖς ἔργοις αὐτοῖς, ὡς οὐ βάναυσοί τινες ἀποχειροβιῶτοι, ἀλλ᾿ αἱμάτων ἄνδρες τυγχάνομεν, τοῖς ὅπλοις τὸ δυσμενὲς καταγωνιζόμενοι· εἰ καὶ αὐτὸς ἐξ ἀγνοίας κατὰ τὰ σκιατραφοῦντα γύναια τὴν Ῥωσσικὴν ἡγεῖται ἀλκήν, καί, ὥς τινα νήπια ὑπομάζια μορμολυκείοις τισί, ταύταις ταῖς ἀπειλαῖς ἡμᾶς πειρᾶται δεδίττεσθαι."

ια'. Τούτων τῶν ἀπονενοημένων τοῦ ἐκεῖθεν λόγων ὁ βασιλεὺς διενηχηθείς, ἔγνω, μὴ διαμέλλειν, ἀλλὰ πάσῃ σπουδῇ τὰ ἐς τὸν πόλεμον ἐξαρτύεσθαι, ὡς ἂν προτερήσοι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἄφιξιν, ἐπιτειχίσοι τε τούτῳ τὴν κατὰ τῆς βασιλευούσης ἐπίθεσιν· εὐθὺς οὖν ἴλην γενναίων καὶ νεανικῶν ἀνδρῶν ἐκλεξάμενος, ἀθανάτους τε τούτους κατονομάζας, περὶ αὐτὸν εἶναι διεκελεύσατο. ἐντεῦθεν τὸν Μάγιστρον Βάρδαν, ᾧ Σκληρὸς ἡ ἐπίκλησις, ὁμαίμονα τῆς ἀποιχομένης Μαρίας, τῆς τοῦ τοιούτου βασιλέως συνεύνου, τυγχάνοντα, δραστήριον ἄνδρα καὶ τὴν ἀλκὴν γενναιότατον καὶ τὸν Πατρίκιον Πέτρον, τὸν πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου στρατοπεδάρχην προχειρισθέντα διά τε τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετήν, καὶ τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθήματα (λέγεται γάρ ποτε Σκυθῶν τὴν Θρᾴκην καταδραμόντων, ἐπεὶ ἐξ ἀντιπάλου τὸν Πέτρον, καίτοι τομίαν ὄντα, μετὰ τοῦ συνεπομένου στίφους ξυνέβαινεν αὐτοῖς ἀντιτάττεσθαι, τὸν τῶν Σκυθῶν ἀγόν, πελώριον ἄνδρα, καὶ ἐς τὸ ἀσφαλὲς τεθωρακισμένον, παρὰ τὸ μεταίχμιον ἐξιππάσασθαι, κοντὸν ἐπιμήκη κραδαίνοντα, προσκαλεῖσθαί τε τὸν βεβουλημένον αὐτῷ ἀντιτάττεσθαι· τὸν δὲ Πέτρον, ἀλκῆς καὶ μένους παρ᾿ ὑπόνοιαν ὑποπλησθέντα, τὸν ἵππον τε σφοδρῶς κεντρίσαι τοῖς μύωψι, καὶ τὸ δόρυ κραταιῶς διαγκυλησάμενον, ἀμφοτέραις ὦσαι κατὰ τοῦ στέρνου τὸν Σκύθην· οὕτω δὲ γενέσθαι τὴν ἀντέρεισιν καρτεράν, ὡς ἀντιτορῆσαι, καὶ διαμπερὲς κατὰ τὸ μετάφρενον διαπτῆναι, μὴ ἀντισχόντα τὸν ἁλυσιδωτὸν θώρακα, ἀλλ᾿ ἄναυδον τὸν πελώριον ἐκεῖνον

на две. Мисля, че и ти не ще се завърнеш в отечеството си, ако принудиш цялата ромейска войска да излезе насреща ти, но ще загинеш тук с всичките си войници, та дори огненосец не ще иде в Скития, за да извести постигналата ви участ." Светослав, възмутен от този отговор и обхванат от варварска ярост и безумие, отвърнал следното: „Не виждам никаква необходимост, която да заставя ромейския самодържец да дойде при нас. Затова нека не се мори да идва чак до тази земя, защото ние скоро ще разпънем шатрите си пред вратите на Цариград и ще го обградим със здрав окоп, ще посрещнем храбро и самия император, ако излезе и се осмели да се бори срещу такива опасности. Ние ще го научим със самите си дела, че не сме никакви занаятчии, които с ръчен труд изкарват прехраната си, а мъже на кървавите битки, които с оръжие побеждават врага, въпреки че той поради незнание смята руската храброст за женска изнеженост и се опитва да ни плаши с такива закани, както с плашила плашат малки деца."

Императорът, като чул безумните му думи, решил да не се бави, но да се готви за война с всички сили, за да изпревари пристигането му и да му попречи да нападне столицата. Веднага си избрал дружина от храбри и млади мъже, които нарекъл безсмъртни[1], и им заповядал да бъдат винаги около него. След това повикал магистър Варда, по прякор Склир[2], брат на Мария, покойната съпруга на този император, деен мъж и прочут с храбростта си, а също и патриций Петър, назначен от император Никифор[3] за началник на стана поради своймствената му доблест и подвизите му срещу неприятелите. Разказват, че веднъж, когато скитите опустошавали Тракия, Петър, макар че бил скопец, излязъл като равностоен противник срещу тях със следващия го отред. Тогава вождът на скитите, огромен мъж, облечен с яка броня, пристигнал с коня си на полесражението и размахвайки дългото си копие, подканвал кой би желал да се бие с него. Петър, изпълнен с необикновена смелост и решителност, остро боднал коня си с шпорите, насочил копието си и го забил силно с двете си ръце в гърдите на скита. Ударът бил толкова силен, че копието пробило желязната ризница, която не могла да издържи, проникнало чак до гърба и великанът, безмълвен, се простря на земята.

[1] Елитен военен отред.

[2] Магистър Варда Склир, един от най-известните византийски военачалници по времето на Йоан Цимисхий.

[3] Император Никифор Фока.

προσαραχθῆναι τῇ γῇ· καὶ τούτῳ τῷ καινῷ καὶ ξένῳ θεάματι καταπλαγῆναί τε τοὺς Σκύθας, καὶ πρὸς φυγὴν ἀπιδεῖν). τούτοις τοῖς στρατηγοῖς παρήγγειλεν ὁ βασιλεύς, τὰς δυνάμεις ἀνειληφότας ἐπὶ τὴν ὅμορον καὶ ἀγχιτέρμονα τῆς Μυσίας διαβαίνειν· ἐκεῖ τε διαχειμάζειν, καὶ γυμνάζειν τὴν στρατιὰν καὶ τὸν χῶρον περιέπειν, ὡς μή τις εἴη τούτῳ λώβη ταῖς ἐκδρομαῖς τῶν Σκυθῶν· ἔς τε τὰς ἐπαύλεις καὶ τὰ ἤθη τῶν δυσμενῶν διγλώσσους ἄνδρας ἐκπέμπειν Σκυθικὸν ἠμπισχημένους ἱματισμόν, ὡς τὰ σφῶν διαβούλια γνοῖεν, καὶ βασιλεῖ ταῦτα κατάφωρα γίγνοιντο. τὴν τοιαύτην οὖν φάσιν πρὸς τοῦ βασιλέως εἰληφότες, τὴν Εὐρώπην καταλαμβάνουσι (pp. 105, 1—108, 17).

Това ново и странно зрелище поразило скитите и те започнали да мислят за бягство. На тези именно военачалници императорът заповядал да преминат заедно с войските си в пограничната и близка на Мизия област, там да прекарат зимата, като обучават войската и пазят страната да не пострада от нападенията на скитите; да изпращат в становете и в селищата на неприятелите мъже двуезични, облечени в скитска носия, за да разберат техните намерения и това да бъде донасяно на императора. Като получили от него тези нареждания, те пристигнали в Европейските области.

7. *Romani cum Scythis pugnant*

ιβ'. Ταυροσκύθαι δὲ τὴν τούτων ἐνωτισθέντες διάβασιν, ἀπόμοιραν τῆς σφετέρας στρατιᾶς διαιρέσαντες, Οὔννων τε καὶ Μυσῶν πλῆθος ταύτῃ προσεταιρίσαντες, κατὰ Ῥωμαίων χωρεῖν ἐκπεπόμφεσαν. ἄρτι δὲ τὴν τούτων ἐπήλυσιν ὁ Μάγιστρος Βάρδας αἰσθόμενος, καὶ ἄλλως γενναῖός τε καὶ ῥέκτης τυγχάνων ἀνήρ, τότε δὲ σφαδάζων θυμῷ καὶ ῥώμης ὁρμῇ, τοὺς ἀμφ' αὐτὸν λογάδας συνειληφώς, πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἠπείγετο συμπλοκήν. καὶ δὲ Ἰωάννην τὸν Ἀλακᾶ εἰσκαλέσας, εἰς κατασκοπὴν ἀπέστειλεν, ἀθρῆσαί τε τοὺς Σκύθας, καὶ τὸ τοῦ πλήθους εἰκάσαι ποσόν, καὶ καθ' ὃν αὐλίζοιντο τόπον καὶ ὅ, τι πράττοιεν· πέμπειν τε τὴν ταχίστην ὡς αὐτόν, καὶ πάντα διαγγέλλειν, καὶ ἐκτάξαι τὴν στρατιὰν πρὸς τὸν πόλεμον. Ἰωάννης δέ, τοὺς ἑπομένους λογάδας ἀνειληφώς, κατὰ τάχος ἐπὶ τοὺς Σκύθας ἱππάσατο· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ παρὰ τὸν Μάγιστρον στέλλει, ἐπισπεύδων τοῦτον ἱκέσθαι μετὰ τοῦ πλήθους· μὴ πόῤῥω γάρ, ἀλλ' ἐγγύθεν, τοὺς Σκύθας αὐλίζεσθαι. ὁ δέ, τῶν τοιούτων λόγων διακούσας, τριχῇ διατάξας τὴν φάλαγγα, τῇ μὲν ἐφέπεσθαι παρήγγειλε κατὰ μέτωπον, ταῖς δὲ κατὰ τοὺς ἐγκαρσίους προλοχίζειν δρυμοὺς τηνικαῦτα δὲ τῆς ἐνέδρας διεκθέειν, ὁπηνίκα τῆς σάλπιγγος, τὸ ἐνυάλιον ἐπηχούσης, διακούσαιεν. ταῦτα τοῖς λοχαγοῖς παρακελευσάμενος, κατὰ στόμα τοῖς Σκύθαις ἀντεπῄει, κραταιῶς διαγωνιζόμενος. ἐπλεονέκτει δὲ πλήθει τὸ στράτευμα τῶν ἐναντίων, ὑπὲρ τοὺς τρισμυρίους τελοῦν· οἱ γὰρ τῷ Μαγίστρῳ συνεφεπόμενοι, μετὰ τῶν λόχων, οὐ πλέονες τῶν μυρίων

7. *Сражение между византийци и руси*

Тавроскитите, като чули за тяхното преминаване, отделили една част от своята войска, присъединили към нея войска от хуни[1] и мизи и я изпратили срещу ромеите. Магистър Варда, който изобщо бил мъж храбър и решителен, щом научил за тяхното приближаване, обхванат от гняв и силен устрем, събрал около себе си храбри отреди и се впуснал в бой срещу противника. Повикал Йоан Алака и го изпратил на разузнаване — да види скитите, да узнае приблизително броя им, на кое място стануват и какво правят, да прати веднага хора при него да съобщят всичко, та да приготви и подреди войската за боя. Йоан, като взел поверените му отреди, бързо препуснал срещу скитите. На другия ден той изпратил при магистъра човек с поръка да дойде веднага заедно с войската, като казал, че скитите не са далече, стануват съвсем наблизо. Като чул тези думи, той разделил войската си на три: на първата част заповядал да вървят направо, а на другите две части да дебнат по страничните дъбрави. Те тогава да изскочат от засадата, когато чуят звука на бойната тръба. Като дал тези нареждания на войсковите началници, той се спуснал направо срещу скитите и смело започнал борбата. Неприятелската войска, на брой повече от тридесет хиляди души[2], превъзхождала по численост (ромеите); войниците на магистъра заедно с тия в засадата не били повече от десет хиляди души. В завързалия

[1] С хуни тук са означени маджарите. Срв. *G. Cedreni* Compendium, II, p. 384. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 603. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 235 [2] Според Скилица-Кедрин войската на Светослав броела *ὀκτακισχιλίους ἐπὶ τριάκοντα μυριάσι*, което обикновено се тълкува като 308 хиляди. Вж. *G. Cedreni* Compendium, II, p. 384, 16—17. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 604, който смята, че този брой е преувеличен или „погрешен при преписването" (пак там, стр. 604, бел. 1) и че най-правдоподобна е предадената от Лъв Дякон цифра. По-вероятно е обаче, че *μυριάσι* в текста на Кедрин не означава десет хиляди, а само хиляда. В такъв смисъл се среща думата *μυριάς* и в други автори. Така предаденият от Скилица-Кедрин брой следва да се изтълкува 38 000, което не се различава съществено от съобщението на Лъв Дякон.

ἐτύγχανον. τῆς δὲ συμπλοκῆς γενομένης παρ᾽ἀμφοτέρων, ἔπιπτον οἱ νεανικώτεροι. ἐνταῦθα δὴ λέγεται τῶν τινα Σκυθῶν, ἀλκῇ καὶ σώματος ὄγκῳ γαυρούμενον, τῆς ἀμφ᾽αὐτὸν ἀποκριθέντα φάλαγγος ἐξιππεῦσαί τε, καὶ τῷ Βάρδᾳ ἐπιδραμεῖν, καὶ ξίφει τοῦτον πλῆξαι κατὰ τῆς κόρυθος· κενὴν δὲ γενέσθαι τὴν τοῦ ξίφους καταφοράν, τοῦ ἀθέρος ἀναγναμφθέντος τῇ κυνῇ, καὶ ἀλλαχόσε τῇ ταύτης στεγανότητι περιολισθήσαντος· Κωνσταντῖνος δὲ ὁ πατρίκιος, σύναιμος τῷ Βάρδᾳ τελῶν, ἄρτι τῷ ἰούλῳ τὴν γένυν ἐπιχνοάζων, πελώριός τε πεφυκὼς τῷ σώματι, καὶ τὴν ἰσχὺν δυσεκβίαστος καὶ ἀκαταγώνιστος, τὸ ξίφος σπασάμενος ἵεται τὸν Σκύθην βαλεῖν· ὁ δέ, τὴν φορὰν αὐτοῦ ὑπειδόμενος, ἐκκλίνει τὴν πληγήν, κατ᾽ἰσχίον ὑπτιάσας τοῦ ἵππου. δέχεται δὲ ταύτην παρὰ τὸν αὐχένα ὁ ἵππος, ὃν διαμπερὲς ἀποτέμνεται· ὁ δὲ Σκύθης, ἅμα τῷ ἵππῳ κατενεχθείς, πρὸς τοῦ Κωνσταντίνου ἐναποσφάττεται.

ιγ'. Τῆς δὲ μάχης τῇδε κἀκεῖσε μετακλινομένης, καὶ συχνὰς καὶ ἀμφιταλάντους μεταβαλλούσης ῥοπὰς ἐφ᾽ἑκάτερα, τὸ ἐννάλιον ὁ Βάρδας ἐνηχεῖν ἐγκελεύεται, τά τε τύμπανα θαμινὰ παταγεῖν· τῆς δὲ φάλαγγος ἐκ τῶν λόχων ἐξαναστάσης κατὰ τὸ σύνθημα, καὶ κατὰ νώτου τῶν Σκυθῶν γενομένης, δέος τε αὐτοῖς εἰσῄει καὶ πρὸς φυγαδείαν ἀπέκλιναν. μήπω δὲ γεγενημένης λαμπρᾶς τῆς διώξεως, τῶν ἐπιφανῶν τις Σκυθῶν, μεγέθει σώματος καὶ ὅπλων λαμπρότητι πεφυκὼς τῶν ἄλλων ἀριπρεπής, κατὰ τὸ μεταίχμιον περιῄει, ἐπ᾽ἀλκὴν τοὺς ἑταίρους ἐπιῤῥωννύς. τοῦτον Βάρδας ὁ Σκληρὸς ἐξιππασάμενος παίει κατὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ μέχρι τοῦ ζωστῆρος τὸ ξίφος διήλασε, μήτε τοῦ κράνους αὐτῷ ἐπαρκήσαντος, μήτε τοῦ θώρακος τὴν τῆς χειρὸς ἐπισχόντος ἰσχύν, ἢ τὴν τοῦ ξίφους τομήν. διχῇ δὲ τούτου διατμηθέντος καὶ προσαραχθέντος τῇ γῇ, Ῥωμαῖοι μὲν ὑφ᾽ἡδονῆς ἐπηλάλαξαν, καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπεῤῥώσθησαν· Σκύθαι δέ, τῷ καινῷ καὶ ἀλλοκότῳ τῆς πληγῆς ἀποδειλιάσαντες, σὺν οἰμωγῇ τὸν συνασπισμὸν διαλύσαντες, εἰς φυγαδείαν ἐτράποντο. οὓς ἐπισπόμενοι Ῥωμαῖοι μέχρι βαθείας ἑσπέρας ἀνῄρουν ἀνηλεῶς. κατὰ τοῦτον δὴ λέγεται τὸν ἀγῶνα πεντήκοντα καὶ πέντε Ῥωμαίων ἄνδρας τεθνάναι, τραυματίας δὲ γενέσθαι συχνούς, καὶ ἵππων κατακοντισθῆναι τοὺς πλέονας· Σκυθῶν τε ὑπὲρ τοὺς δισμυρίους διαφθαρῆναι. ἀλλ᾽ἡ μὲν πρὸς τοὺς Σκύθας γεγενημένη τότε Ῥωμαίων διαμάχη εἰς τοιοῦτον ἐτελεύτα τὸ τέλος. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τὰς Ἀσίας δυνάμεις εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου περαιοῦσθαι κατήπειγεν, ἐς τἀπὶ Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας διαχειμάζειν χωρία, καὶ τοῖς ὅπλοις ὁσημέραι γυμνάζεσθαι, ὡς μὴ ἀπόμαχοι εἶεν ἐπὶ τὸν τῶν ἀγώνων καιρόν, μειονεκτοῦντες ἐν τῇ μάχῃ τῶν δυσμενῶν· περιμένειν δὲ τὸν τοῦ ἦρους καιρόν· ἐκείνου γὰρ ἤδη ἐκ τῆς

се бой между двете страни паднали най-храбрите. Казват, че един скит, внушителен със силата и с огромното си тяло, се отделил от своята бойна редица и се спуснал с коня си срещу Варда: ударил го с меч по шлема, но ударът на меча бил напразен. Острието на меча се огънало в твърдостта на шлема и мечът отскочил на другата страна. Патриций Константин, роден брат на Варда, чиито бузи отскоро се били покрили с мъх, огромен на ръст и ненадминат и непобедим по сила, с изваден меч се спуснал да удари скита, обаче той, предвиждайки нападението, отбягнал удара, като се наклонил към задната част на коня. Ударът попаднал на врата на коня и го разсякъл на две. А скитът, повален заедно с коня си, бил съсечен от Константин.

Когато победата клоняла ту на една, ту на друга страна и много пъти се колебаела между едните и другите, Варда заповядал да свирят за настъпление и да бият непрестанно барабаните[1]. По уговорения знак войници излезли от засадата, явили се в тила на скитите и така ги изплашили, че те се впуснали да бягат. Но докато още ромеите не били почнали явно да ги преследват, един от знатните скити, който изпъквал между останалите с големия си ръст и с блясъка на оръжията си, обикалял бойното поле и насърчавал другарите си към смелост. Варда Склир го настигнал с коня си и го ударил по главата. Мечът достигнал до пояса и нито шлемът можал да го защити, нито бронята могла да издържи силата на ръката му и острието на меча. Когато той бил разсечен на две и проснат на земята, ромеите започнали да викат от радост и придобили смелост. А скитите, уплашени от неочаквания и страшен удар, с отчаяни викове разкъсали строя си и се втурнали да бягат. До късна вечер ромеите ги преследвали и безмилостно ги избивали. Казват, че в тази битка загинали петдесет и пет души ромеи, обаче имало много ранени и повечето от конете промушени с копие. А от скитите загинали над двадесет хиляди души. Така завършила битката на ромеите със скитите.

Император Йоан побързал да прекара войските от Азия през Хелеспонт в Европа, за да зимуват в селищата на Тракия и Македония и всеки ден да се обучават с оръжие, за да не бъдат негодни във време на война и да не отстъпят в битките с неприятелите. Те трябвало да чакат настъпването

[1] Става дума за сражението при Аркадиопол (дн. Люлебургаз) през 970 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 604—605.

χειμερινῆς κατηφείας προκύπτοντος, καὶ εἰς σταθερὰν αἰθρίαν τὸ κοσμικὸν κατάστημα μεταβάλλοντος, αὐτόν τε βασιλέα ὡς αὐτοὺς ἀφικέσθαι, τὰς ἀμφ᾽ αὐτὸν δυνάμεις ἐπαγόμενον, καὶ πανσυδεὶ τοῖς Ταυροσκύθαις συμπλέκεσθαι (p. 108, 17—111, 16).

на пролетта. Когато след мрачната зима се пукне пролетта и внесе в природата трайна ведрина, сам императорът щял да пристигне при тях заедно с войските от столицата и тогава с всички сили щял да влезе в борба с тавроскитите.

8. De Barda Sclero

VII. *γ'. Βάρδαν οὖν, τὸν κατ᾽ἐπωνυμίαν Σκληρόν, ἄνδρα λίαν ἐκτόπως νεανικὸν καὶ δραστήριον, οὗ τὴν σύναιμον Μαρίαν κοινωνὸν ἔσχε βίου τὸ πρόσθεν ὁ Ἰωάννης, κάλλει καὶ σωφροσύνῃ ἐς μέγα κλέους ἥκουσαν (ἔφθη δὲ ταύτην ὁ πικρὸς κατεργασάμενος θάνατος)· τοῦτον ἐν μαγίστροις τελοῦντα καὶ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης στρατευμάτων ἐπιστατοῦντα, καὶ τὴν τῶν Ῥῶς σφαδάζουσαν κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐπήλυσιν γενναίως ἀποτειχίζοντα, μετὰ τὴν ἀριστείαν, ἣν ἔναχος ἀνεδήσατο τοὺς Σκύθας τρεψάμενος, ἧπέρ μοι ἤδη δεδήλωται, μεταπεμψάμενος ὁ βασιλεὺς καὶ στρατηλάτην ἀνακηρύξας κατὰ τῶν στασιωτῶν, ἐς τὴν Ἀσίαν ἐξέπεμψεν* (p. 117, 1—11).

8. За Варда Склир

Варда, по прякор Склир, извънредно храбър и енергичен мъж — император Йоан бил женен преди това за неговата сестра Мария, прославена със своята красота и ум, (жестоката смърт рано покосила нейния живот) — този именно (Варда), който бил магистър и началник на войските в Тракия и който мъжествено спрял буйното настъпление на русите срещу ромеите, след подвига, извършен от него неотдавна с прогонването на скитите, както вече споменах, бил повикан от императора, назначен за началник на войската срещу бунтовниците[1] и изпратен в Азия.

9. De clade Romanorum in confiniis Anchiali accepta

ζ'. Ἄρτι τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος φθινάδι νόσῳ τῶν ἔνθεν μεταναστάντος, καὶ Ἀλεξάνδρου, τοῦ αὐτοῦ συναίμου, κατόπιν ἐκείνῳ συναπελθόντος, τῆς δὲ Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς πρός τε Κωνσταντίνου, τοῦ τιθηνουμένου παιδὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς Αὐγούστης Ζωῆς, ἐπισφαλῶς φερομένης, Συμεών, ὁ τῶν Μυσῶν ἀρχηγός, ἀνὴρ τολμητίας καὶ θερμουργὸς τὰ πολεμικά, πάλαι σφαδάζων, καὶ τὴν κατὰ Ῥωμαίων μάχην ὠδίνων, εὐκαιρίας δραξάμενος, λεηλατῶν οὐκ ἀνίει Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην εἰς ἀπόνοιάν τε Σκυθικὴν καὶ συνήθη ἐπαρθείς, αὐτοκράτορα ἑαυτὸν ἀνακηρύττειν Ῥωμαίοις ἐκέλευεν. οἱ δὲ τὴν ὕπαιθρον ἀλαζονείαν καὶ ὕβριν τοῦ Σκύθου μὴ φέροντες, τὰ ὅπλα κινεῖν κατ᾽αὐτοῦ ἔγνωσαν. καὶ δὴ Λέοντα τὸν Φωκᾶν, ἀνδρείᾳ καὶ τροπαίοις τηνικαῦτα τῶν λοιπῶν στρατηγῶν ὑπερφέροντα, ἀρχηγὸν τῆς στρατιᾶς προστησάμενοι καὶ Δομέστικον τῶν σχολῶν ἀνειπόντες· Ῥωμανὸν δέ, τῶν ἐμπύρων νεῶν προχειρισάμενοι ναύαρχον (Δρουγγάριον τῶν πλωΐμων τὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἀφιγμένον ἀρχὴν ὀνομάζουσιν)· τὸν μὲν ἐκ γῆς, τὸν δὲ ἐκ θαλάσσης,

9. Поражението на византийските войски при Анхиало

Когато император Лъв[2] след изтощителна болест напуснал този свят и родният му брат Александър[3] го последвал скоро след това, ромейската държава се намирала в несигурно положение при невръстния му син Константин[4] и императрица Зоя[5], вождът на мизите Симеон, човек смел и извънредно войнолюбив, който отдавна горял от желание да воюва и подготвял война с ромеите, сега се възползувал от удобния случай и непрестанно опустошавал Македония и Тракия. При това, увлечен от своето скитско и свойствено нему безумие, заповядал на ромеите да го провъзгласят за император[6]. А те, като не могли да понасят явното щеславие и предизвикателство на скита, решили да му обявят война. Назначили Фока[7], който в това време по храброст и победи надминавал останалите военачалници, за предводител на войската и го провъзгласили за доместик на схолите[8], а Роман[9] избрали за началник на огненосните кораби (достигналият до тази длъжност се нарича друнгарий на морските сили). Те били

[1] Варда Фока, племенник на сваления император Никифор Фока, повдигнал въстание в Кесарея Кападокийска около 970—971 г. с цел да завземе византийския престол. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 605. — *Ostrogorsky*, History, p. 261. [2] Лъв VI (886—912). Тук авторът прави едно отклонение от изложението си като се връща към по-стари събития. [3] Александър — византийски император (912—913). [4]. Константин VII Багренородни. [5]. Зоя Карвонопсина — четвърта жена на Лъв VI, майка на император Константин VII Багренородни, която до 919 г. управлявала като регентка на малолетния Константин. [6] *Ostrogorsky*, History, p. 233, смята с основание, че Симеон искал да бъде провъзгласен за император на българите и ромеите. [7] Става дума за Лъв Фока Куропалат, брат на император Никифор Фока и баща на Варда Фока. [8] Началник на отред от императорската гвардия. Срв. *Bréhier*, Les Institutions, p. 353. [9] Бъдещият император Роман Лакапин.

Μυσοῖς ἐπιτίθεσθαι προὔπεμψαν. περαιωθέντα δὲ τὸν Λέοντα καὶ τὴν Μυσίαν κατειληφότα φασὶ ἐκτόπως διαγωνίσασθαι, καὶ ἀναρίθμετα πλήθη κατακόψαι τῶν δυσμενῶν, ὡς τὸν Συμεὼν εἰς ἀπορίαν συνελαθῆναι δεινήν, καὶ ἀμηχανεῖν ὅ, τι καὶ δράσῃ, καὶ ὅπως ἐκφύγῃ οὕτω θρασὺν ἄνδρα καὶ ἀκαταγώνιστον. ἤδη δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπειρηκότων Μυσῶν καὶ πρὸς φυγαδείαν τρεπομένων, ἀγγελίαν πρός τινος λέγεται τῶν ὑπασπιστῶν ἀνενεχθῆναι τῷ Λέοντι, ὡς ὁ Δρουγγάριος Ῥωμανὸς αὐτοῖς ἱστίοις ἀπάρας, κατὰ πρύμναν ἱσταμένου τοῦ πνεύματος, ἔρωτι τυραννίδος ἀποπλέει εἰς τὸ Βυζάντιον. τὸν δέ, τῷ ἀπαισίῳ τῆς ἀγγελίας περιαλγήσαντα, διαλῦσαί τε τὸν συνασπισμόν, καί, νῶτα τοῖς Μυσοῖς δόντα, ἐπείγεσθαι πρὸς τὴν βασιλεύουσαν, εἴ πως τὸν τοῦ Ῥωμανοῦ προτερήσοι ἐπίπλουν, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας ἐγκρατὴς γένοιτο. τὸν δὲ Συμεών, τὴν ἀπροφάσιστον καὶ ἀλλόκοτον ἰδόντα Ῥωμαίων φυγήν, ἐνδοιάσαι μὲν ἐς τὸ παραυτίκα, μή τι σκαιωρούμενον εἴη, καὶ ὄλεθρος Μυσοῖς ἐπισπομένοις ἐγγένηται· μαθόντα δὲ ἀνὰ κράτος φεύγειν αὐτούς, ἕπεσθαι τε, καὶ ἄπειρα πλήθη συγκόψαι ἀνηλεῶς. καὶ νῦν ἐστὶν ὁρᾶν εἰσέτι σωρείας ὀστῶν παρὰ τὴν Ἀγχίαλον, καθ' ἣν ἀκλεῶς συνεκόπε τότε φεῦγον τῶν Ῥωμαίων τὸ στράτευμα. ὁ δὲ Λέων, ἐπείπερ ὑστέρησε τῆς εἰς τὸ Βυζάντιον ἀφίξεως, καὶ τῆς ἐλπίδος ἡμάρτανεν (ἔφθη γὰρ ὁ Ῥωμανὸς τὴν βασίλειον ἑστίαν κατειληφὼς καὶ Πατὴρ Βασιλέως ἀναῤῥηθείς), ἐς τὴν Ἀσίαν διὰ τῆς Ἀβύδου περαιωθείς, πρὸς ἀποστασίαν ἀπέκλινε, καὶ πολλὰ τῷ Ῥωμανῷ καὶ τῇ πολιτείᾳ παρέσχε πράγματα, κατατρέχων, καὶ τοὺς ἐτησίους φόρους ἀφαιρούμενος, καὶ τοὺς ἀντικαθισταμένους χειρούμενος. ἤδη δὲ τῷ χρόνῳ τοῦ ληστρικοῦ διασκεδασθέντος, καὶ εἰς τοὔμπαλιν αὐτῷ ὑπονοστήσαντος τοῦ βουλεύματος, φυγαδείᾳ χρήσασθαι, συλληφθῆναί τε καὶ ὠμῶς ἐκκεντηθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς (pp. 122, 22—124, 21).

изпратени да нападнат мизите — единият по суша, а другият по море.[1] Казват, че Лъв, когато преминал границата и навлязъл в Мизия, се сражавал извънредно храбро и съсякъл извънредно много неприятели, така че Симеон бил докаран до страшна безизходност и не знаел какво да стори и как да се отърве от този толкова смел и непобедим мъж. След като и другите мизи се отчаяли и се впуснали да бягат, на Лъв — казват — било донесено известие от един войник, че друнгарий Роман вдигнал котва и с корабите си, тласкани от попътен вятър, отплувал за Цариград, обладан от страст да заграби властта. А Лъв, огорчен от злокобното известие, прекратил сражението, обърнал гръб на мизите и потеглил към престолния град, та дано изпревари флотата на Роман и завладее ромейската върховна власт.

Като видял безпричинното и странно бягство на ромеите, Симеон отначало се усъмнил дали това не е направено умишлено и не очаква ли гибел мизите, ако се впуснат след тях. Обаче като узнал, че бягат, започнал да ги преследва и безмилостно посякъл неизброимо множество. И сега още могат да се видят купища кости при Анхиало, гдето тогава позорно била посечена бягащата войска на ромеите. А пък Лъв закъснял с пристигането си във Византион и останал излъган в своите надежди (защото Роман преди него завзел царския дворец и бил провъзгласен за василеопатор[2]). След като преминал през Абидос[3] в Азия, той въстанал и създал много грижи на Роман и на държавата: извършвал опустошения, заграбвал ежегодните данъци и покорявал тези, които му се противопоставяли. Когато с течение на времето неговата шайка се разпръснала и намерението му не могло да се осъществи, той се впуснал да бяга, обаче бил заловен и му били извадени очите по жесток начин[4].

10. Joannes contra Scythas bellum parat

η'. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐδήλου, τὸν μὲν τοῦ Φωκᾶ Βάρδαν, κληρικὸν ἀποκαρέντα, ἅμα συζύγῳ καὶ τέκνοις ἐν τῇ νήσῳ χίῳ περιορίσαι

10. Йоан Цимисхий се готви за поход срещу русите

Император Йоан заповядал на Варда Склир да подстриже Варда Фока за монах и да го изпрати на заточение на остров Хиос с жена

---

1 Византийска сухопътна войска под началството на Лъв Фока се отправила по най-краткия път към българските граници. Едновременно от Босфора излязла в Черно море византийската флота, начело с друнгария Роман Лакапин, комуто било възложено да прекара печенегите през р. Дунав, за да нападнат българите по същото време. *Златарски*, История, I, 2, стр. 386—387. 2 През март 919 г. Роман свалил с преврат Зоя, която била подстригана и изпратена в манастир. През април същата година той оженил малолетния Константин за дъщеря си Елена, а себе си обявил за василеопатор и взел управлението на държавата в ръцете си. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 401—402. 3 Абидос — град на малоазийския бряг на Дарданелите. 4 Събитията се отнасят към 970 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2 стр. 605. — *Карышковский*, О хронологии русско-византийской войны, стр. 136.

αὐτὸν δὲ, τὰς δυνάμεις ἀνειληφότα, ἐς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διαπερᾶν, χειμεριοῦντα πρὸς τὰ ἐκεῖσε χειμάδια· ὡς, ἦρος εὐθὺς ἐπιγνομένου, καὶ αὐτὸν βασιλέα μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν ἐκστρατεῦσαι κατὰ Σκυθῶν· μηδὲ γὰρ τὴν τούτων ἀκάθεκτον ὕβριν καρτερῆσαι λοιπόν·

θʹ. Οὗτοι γὰρ, τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης τοῦ στρατηλάτου Βάρδα διαγνόντες ἄπαρσιν, ἐς τὴν Ἀσίαν παρὰ βασιλέως σταλέντος διὰ τὸν ἔναγχος ἀναῤῥιπισθέντα πρὸς τοῦ Φωκᾶ Βάρδα νεωτερισμὸν, καθάπερ μοι ἤδη ἐῤῥήθη, τὰ μέγιστα Ῥωμαίους ἐσίνοντο, αἰφνιδίους ἐπεξελάσεις ποιούμενοι, καὶ τὴν τῶν Μακεδόνων ληϊζόμενοι καὶ δῃοῦντες ἀφειδῶς· τοῦ τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἐνταῦθα στρατιᾶς ἐγχειρισθέντος Ἰωάννου Μαγίστρου, ᾧ Κουρκούας ἐπώνυμον, ἐς ῥᾳστώνην καὶ πότους, παρὰ τὸ εἰκός, ἀποκλίναντος, ἀπείρως τε καὶ ἀμαθῶς κεχρημένου τοῖς πράγμασι· τῷ τοι καὶ ἐς αὐθάδειαν καὶ θράσος τὰ Ῥωσικὰ ἐπήρθη φρονήματα. τὴν ὑπέραυχον τοιγαροῦν ἀλαζονείαν αὐτῶν, καὶ τὸν ἀντικρὺς προπηλακισμὸν μὴ στέγων ὁ βασιλεὺς, παντὶ σθένει κολούειν καὶ κατασπᾶν ἠπείγετο ἐκ τοῦ συστάδην τούτοις συμπλέκεσθαι. ἐντεῦθεν καὶ τὰς ἐμπύρους τριήρεις ἑρματίζειν προσέταττε, καὶ σίτου πλῆθος ἐς τὴν τοῦ Ἀδριανοῦ πόλιν διὰ τῶν σιτηγῶν πλοίων κομίζειν, καὶ χορτάσματα τῶν ὑποζυγίων, καὶ ἀποχρῶντα ὅπλα τῇ στρατιᾷ, ὡς μήτινος τούτων κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀγώνων οἱ Ῥωμαῖοι σπανίζοιεν (p. 126, 2—127, 3).

му и децата му, а сам той заедно с войските да премине през Хелеспонт в Европа и там да прекара зимата в зимните лагери. Веднага щом настъпила пролетта, самият император със своите войници щял да тръгне на поход срещу скитите, защото не можел да понася повече дръзките им обиди.

А скитите, като узнали за заминаването на военачалника Варда от Европа в Азия (той, както вече казах, бил изпратен там от императора поради избухналия неотдавна бунт на Варда Фока), започнали да нанасят много големи пакости на ромеите, правели внезапни нахлувания и безпощадно грабели и опустошавали страната на македонците[1]. Тогава за началник на тамошната войска бил назначен магистър Йоан Куркуа, който бил извънредно много склонен към безделие и пиянство и изпълнявал задълженията си неумело и небрежно. Поради това духът на руситe ставал все по надменен, а те — все по дръзки. И тъй императорът, като не могъл да понася високомерието, дързостта и явните им предизвикателства, се устремил с всички сили да ги сломи и унищожи, като се срещне лице с лице в бой с тях. Той заповядал да приготвят огненосните кораби, а с продоволствени кораби да доставят в Адрианопол много храни, фураж за добитъка и достатъчно оръжие за войската, та през сраженията ромеите да бъдат задоволени с всички тези неща.

11. Romani Praesthlabam oppugnant

VIII, αʹ. Κἀνταῦθα δὲ ἱκετηρίαις τὸ θεῖον, ὡς τὸ εἰκὼς, ἐξιλεωσάμενος, ἄνεισιν ἐς τὰ ἐκεῖσε ἀνάκτορα, τὰς πυρφόρους τριήρεις ὀψόμενος, τακτικῶς πρὸς τὸ τοῦ Βοσπόρου σαλευούσας προκόλπιον, ᾧ καὶ ἐπίνειον ταῖς φορτίσι καθέστηκεν εὔορμον καὶ εὐγάληνον, ἐς καμπὴν ἠρέμα μέχρι τῆς γεφύρας καί τοῦ κατ' αὐτῆς εἰσβάλλοντος ποταμοῦ ἐκτεινόμενον. τὴν γοῦν μετ' ἐμπειρίας καὶ κόσμου τῶν τριηρῶν εἰρεσίαν καὶ ἅμιλλαν ὁ βασιλεὺς θεασάμενος (ἐτύγχανον δὲ ὑπὲρ τὰς τριακοσίας, συνάμα λέμβοις καὶ ἀκατίοις, ἃ νῦν γαλέας καὶ μονέρια κοινᾶς ὀνομάζουσι), φιλοφρονησάμενος τε τοὺς ἐρέτας καὶ τὸ περὶ αὐτὰς στρατιωτικὸν ἀργυρίου διανομῇ, ἐς τὸν Ἴστρον ἐκπέμπει, τὸν τούτου πόρον φρουρήσοντας, ὡς μὴ ἐνὸν εἴη τοῖς Σκύθαις, ἐς τὴν σφῶν πατρίδα ἐκπλεῖν καὶ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, εἴγε πρὸς φυγὴν ἀποκλίνοιεν. λέγεται δὲ τὸν Ἴστρον ἕνα τῶν ἐξ Ἐδὲμ ἐκπορευομένων εἶναι ποταμῶν, τὸν ἐπικεκλημένον Φισῶν, ἐκ τῆς ἕω μὲν ἐκδιδόμενον,

11. Падането на Преслав

След като се помолил на бога според обичая си, той[2] влязъл в тамошния дворец, за да направи преглед на огненосните кораби, строени в Босфорския залив (там се намира удобно и спокойно пристанище за товарни кораби, което се простира в лека извивка чак до моста и до вливащата се на това място река). Императорът наблюдавал изкусното и стройно плаване и надпреварване на корабите (те били над триста заедно с корабите и лодките, наричани сега „галеи" и „монери")[3]. Той дал парични награди на техните гребци и войници и след това ги изпратил към Истър да пазят устието на реката, за да не могат скитите, ако почнат да бягат, да отплуват в отечеството си и в Кимерийския Босфор. Казват, че Истър е една от реките, които изтичат от Едема и се нарича Фисон. Извира от изток, но се скрива

[1] Със „страната на македонците" тук е означена Източна Тракия. Срв. *Ostrogorsky,* History, p. 172. [2] Император Йоан Цимисхий. [3] Галеите били малки военни кораби, карани с гребла (по-късно наричани „галери"), а монерите — кораби с един ред гребци.

ὑποδυόμενόν τε κατὰ γῆν ἀμηχάνῳ τοῦ δημιουργοῦ σοφίᾳ. καὶ αὖθις ἐκ τῶν Κελτικῶν ὀρέων ἀναπιδύοντα, ἑλισσόμενόν τε διὰ τῆς Εὐρώπης, καὶ, εἰς πέντε τεμνόμενον στόματα, τὸν ῥοῦν ἐσβάλλειν παρὰ τὸν Πόντον ὃς Εὔξεινος ὀνομάζεται. τινὲς δὲ Φισῶν τὸν τὴν Ἰνδικὴν τέμνοντα γῆν τυγχάνειν, ὃν καὶ Γάγγην κικλήσκειν εἰώθασι, παρ᾽ ᾧ ἐξευρίσκεται ὁ λίθος ὁ σμάραγδος.

β΄. Ἀλλ᾽αἱ μὲν τριήρεις τοῦτον τὸν τρόπον ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἀνήχθησαν. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, τοῦ Βυζαντίου ἀπάρας, ἐς τὴν Ἀδριανοῦ σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι παραγίνεται. ἣν Ὀρέστην φασὶ πολίσαι τὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτε τὸν πλάνον ὑπέστη μετὰ τὴν ἀναίρεσιν Κλυταιμνήστρας, τῆς ἰδίας μητρός ἐξ ἐκείνου τε Ὀρεστιάδα κεκλῆσθαι τὸ πρότερον. Ἀδριανὸν δὲ αὖθις τὸν αὐτοκράτορα, Σκύθαις μαχόμενον, ἁλῶναί τε τῇ θέσει τῆς χώρας, καὶ ταύτην ἐχυροῖς περιβόλοις τειχίσαι, καὶ Ἀδριανοῦ ὀνομάσαι. ἐνταῦθα δὲ ὁ βασιλεὺς ἀφικόμενος, ἀναμαθών τε πρὸς τῶν σκοπῶν, ὡς ἐπάγουσαι εἰς τὴν τῶν Μυσῶν δυσέμβολοι καὶ ἐστενωμένοι ἀταρπιτοί, ἃς καὶ κλεισούρας, διὰ τὸ οἱονεὶ κατακεκλεῖσθαι, κατονομάζουσι, παρὰ τῶν Σκυθῶν οὐ παραφυλάττονται, τοὺς λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους συναγηοχώς, ἔλεξε τοιάδε· „Ὤιμην μὲν ὦ συστρατιῶται, Σκύθας τὴν ἡμετέραν ὡς αὐτοὺς ἐκ πολλοῦ προσδοκῶντας ἄφιξιν, παντὶ σθένει τὰ ἐπικαιρότατα καὶ στενώτατα, δυσπρόσοδά τε, τῶν ἀταρπιτῶν, θριγκοῖς τισι καὶ ἐρκίοις συγκλεῖσαι, ὡς μὴ εὐπετῶς ἡμῖν εἴη εἰς τὰ πρόσω εἰσιτητέα. ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ θείου Πάσχα ἐπέλευσις ἔσφηλε τούτους, προκατασφαλίσασθαι τὰς ὁδοὺς καὶ ἀπεῖρξαι τὴν ἡμῶν πάροδον, μὴ πεισθέντας, ὡς καταλιπόντες ἡμεῖς τὰ τῇ μεγάλῃ ἑορτῇ ἐφεπόμενα, λαμπροφορίας, καὶ προόδους, καὶ τρυφάς, καὶ θέατρα, περὶ πόνους καὶ ταλαιπωρίας πολέμων ἐναποκλίνομεν, δοκεῖ μοι ἄριστα πράξειν, εἰ ἐξαυτῆς ἁρπάσωμεν τὸν καιρὸν, καὶ ὡς ἔχομεν τάχους ἐνσκευασάμενοι, τὴν ἐς τενωμένην ὁδὸν πορευθείσωμεν, πρὸ τοῦ Ταυροσκύθας αἰσθέσθαι τὴν ἡμῶν ἔφοδον, καὶ εἰς ἀλκὴν κατὰ τὰς δυσχωρίας ὁρμῆσαι. εἰ γὰρ προτερήσομεν τὴν τῶν ἐπισφαλῶν χωρίων διάβασιν, καὶ ἀπροσδόκητοι τούτοις προσβάλωμεν, οἶμαι (σὺν Θεῷ δὲ εἰρήσθω), αὐτοβοεὶ καὶ τὴν πόλιν Πρεσθλάβαν αἱρήσειν, ἣ Μυσοῖς ἐστὶ τὰ βασίλεια· κἀκεῖθεν ὁρμώμενοι, ῥᾷστα τὴν Ῥωσικὴν ἀπόνοιαν καταγωνισόμεθα.“

γ΄. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ βασιλεύς, τοῖς δέ γε στρατηγοῖς καὶ ταξιάρχοις ἄκαιρος ἐδόκει ταυτὶ τὰ ῥηθέντα τόλμα, καὶ τηνάλλως θράσος ἐς ἀπόνοιαν ἐκπίπτον ἀλόγιστον, ἀπεριοσκέπτως τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν διὰ σηραγγώδους καὶ κρημνώδους ὁδοῦ διαβιβάζειν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς προτρεπόμενα.

под земята по непостижимата мъдрост на Създателя, а после пак излиза на земята от келтските планини[1]; след това се извива през Европа и, разделена на пет устия, влива водите си в Понт, наречен Евксински. Някои предполагат, че Фисон е реката, която, известна под името Ганг, прекосява Индийската земя, където се намира камъкът смарагд.

По този начин корабите достигнали до река Истър. Император Йоан, като се вдигнал от Цариград, пристигнал с цялата си войска в Адрианопол. Казват, че Орест, синът на Агамемнон, основал (този град), когато започнал да странствува, след като погубил собствената си майка Клитемнестра. По негово име градът по-рано се наричал Орестиада[2]. След това император Адриан[3], когато воювал със скитите, очарован от местоположението му, го оградил със здрави стени и го нарекъл Адрианопол. Императорът, като пристигнал тук и като узнал от съгледвачите, че към земята на мизите водят мъчнопроходими и тесни пътеки, наречени също клисури (понеже като че ли са заключени), и че те не се охраняват от скитите, свикал стотниците и военачалниците и им казал следното: „Аз мислех, съратници, че скитите очакват нашето пристигане и че здраво са укрепили с прегради и препятствия благоприятните за тях тесни и непроходими пътеки, за да бъде трудно за нас да проникнем навътре. Но настъпването на светата Пасха им е попречило да преградят пътищата и да спрат нашето преминаване. Те не са мислели, че ще оставим свързаните с великия празник обичаи — блестящите одежди и шествията, пиршествата и зрелищата — и ще се обърнем към мъките и изпитанията на войната. Затова според мен ще направим най-добре, ако веднага се възползуваме от сгодния случай и като грабнем незабавно оръжието — да преминем тесния път, преди тавроскитите да усетят нашето идване и да излязат на бой в тези опасни места. Ако избързаме с преминаването на опасните пътища и ги нападнем неочаквано, мисля че, така да се каже с божия помощ, при първото нападение ще превземем и град Преслав, който е столицата на мизите. И като тръгнем оттам, много лесно ще надвием руското безумие.“ Това казал императорът[4]. Но тази реч, която насърчавала ромейската войска да премине без колебание в чуждата земя през стръмни и пълни с про-

[1] С „келтските планини“ Лъв Дякон по всяка вероятност означава Алпите. [2] Адрианопол — дн. Одрин. [3] Римски император (117—138). [4] Хронологията на тези събития не е окончателно установена. *Златарски*, История, I, 2, стр. 609, смята, че битката за завладяването на българската столица е станала през април 972 г. *Карышковский*, О хронологии русско-византийской войны, стр. 138, датира същата битка през пролетта на 971 г. *П. Петров*, пос. съч., стр. 186, приема 970 г.

ἐφ᾿ἱκανὸν οὖν χρόνον σιωπώντων αὐτῶν, ἀναλαβὼν αὖθις καὶ ἀνοιδήσας ὁ αὐτοκράτωρ φησίν· „Ὅτι μὲν τὸ μὴ λελογισμένως παρὰ τοὺς πολέμους χωρεῖν, ἀλλ᾿αὐθαδῶς καὶ θρασέως, κίνδυνον εἴωθεν ὡς μάλιστα προξενεῖν καὶ πανολεθρίον ἀνήκεστον, ἐπίσταμαι καὶ αὐτὸς, ἐκ νεότητος ταῖς μάχαις ἀναστραφείς, καὶ πολλὰ τρόπαια, καθὼς ἴστε, καὶ νίκας ἀναδησάμενος. ὅτι δὲ, ἐν οἷς ὁ καιρὸς, ὡς ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς ἑστηκώς, μὴ κατὰ γνώμην χρῆσθαι τοῖς πράγμασι δίδωσι, δεῖ που τοῦτον προαρπάζειν, καὶ τὰ οἰκεῖα εὖ τίθεσθαι, συνθήσεσθαί μοι δοκῶ καὶ αὐτούς, ἐμπειρίαν πολλὴν ἀναλεξαμένους ἐκ τῆς ἀλλεπαλλήλου καὶ ἑτεροκλινοῦς τῶν πολέμων ῥοπῆς. εἴ τι οὖν μοι πείθεσθε τὰ λῷονα συμβουλεύοντι, ἕως οἱ Σκύθαι πρὸς ῥαστώνην ἀναπεπτώκασι, μήπω τὴν ἡμῶν αἰσθόμενοι ἄφιξιν, ἁρπάσωμεν τὸν καιρόν, καὶ ἡ νίκη τῇ διαβάσει τῆς κλεισούρας συνέψεται. εἰ γὰρ διαβησείοντας ἡμάς αἴσθοιντο. Καὶ εἰς ἀντίπαλον ἐπὶ τῶν στενωπῶν ἀντιτάξαιντο φάλαγγα, οὐκ εἰς καλὸν ἡμῖν τελευτήσει τὰ πράγματα, ἀλλ᾿εἰς ἀπορίαν καὶ ἀμηχανίαν δεινήν. ἐπιῤῥώσαντες οὖν τοὺς θυμούς, καὶ λογισάμενοι, ὅτι Ῥωμαῖοί ἐστε, οἵ τὸ ἀντίξουν ἅπαν τὸ πρόσθεν ὅπλοις καταστρεφόμενοι, ἕπεσθε τὴν ταχίστην, τὴν σφῶν ἀρετὴν ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενοι.“

δ'. Ταῦτα εἰπών, καὶ ἀριπρεπεῖ παντευχίᾳ καθοπλισθείς, ἐφ᾿ἵππου τε γαύρου καὶ σοβαροῦ ἐπιβάς, καὶ δόρυ ἐπωμισάμενος μήκιστον, ἀπήρχετο τῆς ὁδοῦ, προπορευομένην ἔχων τὴν τῶν λεγομένων ἀθανάτων φάλαγγα, τεθωρακισμένην ἐπιεικῶς· εἵποντο δὲ αὐτῷ ὁπλῖται μὲν τῶν ἀλκιμωτάτων πρὸς τοῖς μυρίοις πεντακισχίλιοι, ἱππεῖς δὲ μύριοι καὶ τρισχίλιοι. τὸ δὲ λοιπὸν στρατιωτικὸν μετὰ τοῦ θητικοῦ, φέρων τὰς ἑλεπόλεις καὶ τὰς παντοδαπὰς μηχανὰς, βάδην ἐξόπισθεν εἵπετο, ἅμα τῷ προέδρῳ Βασιλείῳ, ᾧ τὴν τούτων ὁ βασιλεὺς ἐπέτρεψε πρόνοιαν. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἐπισφαλεῖς καὶ κρημνώδεις τόπους διώδευε παρὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν, τὸ σύντονον ἐπισχὼν τῆς πορείας, ἐπί τινος ἐχυροῦ γηλόφου ἐκ τοῦ θατέρου μέρους παραῤῥέοντα ἔχοντος ποταμόν, ὑδάτων πληθώραν ἐπαγγελλόμενον, τήν τε ἵππον καὶ τὸν στρατον διανέπαυσεν. ἄρτι δὲ σταθηρᾶς ἡμέρας ἀπαυγαζούσης, διαναστάς, καὶ ἐς βαθείας φάλαγγας διατάξας τὸ στράτευμα, τὴν ἐπὶ Πρaισθλάβας ἤει, θαμινὰ τὰς σάλπιγγας τὸ ἐνυάλιον ἐγκελευσάμενος ἐπηχεῖν, ἀλαλάζειν τε τὰ κύμβαλα, καὶ τὰ τύμπανα παταγεῖν. ἐντεῦθεν βοή τις ἄρρητος ἀνεδίδοτο, συνεπηχούντων τοῖς τυμπάνοις τῶν ἐκεῖσε ὀρέων, καὶ ἀντικτυπούντων τῶν

пасти пътища, се сторила на военачалниците и на пълководците безсмислена дързост и напразна смелост, близка до истинско безумие. Те мълчали дълго време. Тогава императорът заговорил отново и разгневен рекъл: „И самият аз, който от младост съм живял в битките и, както ви е известно, съм спечелил много трофеи и победи, зная, че ако в сраженията не се действува разумно, а дръзко и смело, това в повечето случаи носи опасности и непоправима гибел. Обаче смятам, че и вие, които сте придобили голяма опасност от колебливия и променлив ход на битките, ще се съгласите с мене, че когато щастието виси сякаш на косъм и не ни позволява да постъпим според доводите на разума, ние трябва сами да го грабнем и да се възползваме от него. Ако вярвате, че моят съвет е по-добър, нека издебнем сгодния момент, докато скитите прекарват в безделие и не подозират пристигането ни. Така нашето преминаване на прохода ще бъде последвано от победа. Ако те разберат, че искаме да се промъкнем, и поставят войска срещу нас в теснините, нашето дело не ще свърши добре, но ще стигне до безизходност и страшна безнадеждност. И тъй, бъдете смели и знайте, че сте ромеи, които преди това с оръжие са сломявали всеки противник и тръгнете веднага след мене, за да покажете на дело своята храброст.“

След като казал това, императорът, облечен във великолепни доспехи, с много дълго копие на рамото си, яхнал едър и буен кон, тръгнал напред, предшествуван от отреда на така наречените безсмъртни, облечени в хубави ризници. Следвали го петнадесет хиляди най-храбри пехотинци и тринадесет хиляди конници. Останалата войска, заедно с обоза, със стенобойните и различни други машини, вървяла бавно отзад начело с проедра Василий[1], комуто императорът поверил да се грижи за тях. Когато против очакването на всички войската преминала опасните и стръмни места, императорът прекратил трудния поход и настанил за почивка конницата и пехотата си на един безопасен хълм, заграден от двете страни с река, която предлагала изобилна вода. Сутринта на другия ден той вдигнал лагера, построил войската в колони и като заповядал тръбите непрестанно да свирят за настъпление, да удрят кимвалите и да бият барабаните, потеглил за Преслав. Тогава се дигнал неописуем шум. Околните планини ечали от бненето на барабаните, оръжията звънтели,

[1] Става дума за известния паракимомен Василий, който бил на служба в двореца и имал голямо влияние още по времето на император Никифор Фока.

ὅπλων, καὶ τῶν ἵππων χρεμετιζόντων, τῶν τε ἀνδρῶν ἀλλήλοις ἐκβοώντων καὶ πρὸς τὴν μάχην ἐπιῤῥωννύντων, ὡς τὸ εἰκός. Ταυροσκύθας δέ, τὴν τοῦ στρατοπέδου μετ᾿ ἐμπειρίας ὡς αὐτοὺς ἀθρήσαντες ἐπεξέλασιν, ἀμηχανία καὶ δέος ᾕρει, τῷ ἀπροσδοκήτῳ καταπλαγέντας τοῦ πράγματος. ἀλλὰ καὶ ὡς σπουδῇ τὰ ὅπλα ἁρπάσαντας, καὶ τοὺς θυρεοὺς ἐπωμισάμενοι (ἐρυμνοὶ δὲ οὗτοι, καὶ ἐς τὸ ἀσφαλὲς ποδήρεις ἐξειργασμένοι πεποίηνται), ἐς καρτερὸν ἀντικαταστάντες συνασπισμόν, ἐπὶ το πρὸ τοῦ ἄστεος ἱππήλατον πεδίον Ῥωμαίοις ἀντεπήεσαν, δίκην θηρίων βρυχόμενοι, καὶ καινὴν καὶ ἀλλόκοτον προϊέμενοι φωνήν. Ῥωμαῖοι δέ, συμβαλόντες αὐτοῖς, ἐῤῥωμένως ἐμάχοντο, καὶ ἄξια πολέμων ἔργα εἰργάζοντο, τῆς μάχης ἰσοπαλοῦς ἀμφοτέροις γεγενημένης. ἐνταῦθα τοῖς ἀθανάτοις ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ εὐώνυμον τῶν Σκυθῶν κέρας μετὰ ῥύμης εἰσβάλειν ἐγκελεύεται. οἱ δέ, προβαλόντες τοὺς ἄκοντας, καὶ σφοδρῶς τοῖς μύωψι τοὺς ἵππους κεντρίσαντες, κατὰ τούτων ἤλαυνον. Σκύθαι δέ, ἅτε πεζέταιροι χρηματίζοντες· οὐδὲ γὰρ ἀφ᾿ ἵππων εἰθισμένον ἐστὶν αὐτοῖς ἀγωνίζεσθαι, ὅτι μηδὲ πρὸς τοῦτο γυμνάζονται· οὐχ ὑπήνεγκαν τὸν τῶν Ῥωμαίων δορατισμόν, ἀλλ᾿ ἐκκλίναντες εἰς φυγήν, ἐπὶ τὸν τοῦ ἄστεος περίβολον συνεκλείοντο· οὓς ἑπόμενοι Ῥωμαῖοι ἀνηλεῶς ἔκτεινον. φασὶ γὰρ παρὰ ταύτην τὴν προσβολὴν ὀκτακισχιλίους πρὸς τοῖς πεντακοσίοις ἀναιρεθῆναι Σκυθῶν.

Οἱ δὲ περιλειφθέντες, ἐπεὶ πρὸς τὸ ἄστυ συνεκλείσθησαν, ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἄνωθεν ἐῤῥωμένως ἠκροβολίζοντο. τηνικαῦτα λέγεται καὶ τὸν Πατρίκιον Καλοκύρην, τῇ Πρασθλάβᾳ ἐπιχωριάζοντα, ὅσπερ τὴν Ῥωσικὴν πανοπλίαν κατὰ τῶν Μυσῶν τὸ πρόσθεν, ᾗπέρ μοι ἤδη ἐῤῥήθη, κεκίνηκεν, αἰσθόμενον τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἄφιξιν (οὐδὲ γὰρ ἐνῆν λανθάνειν, τῶν βασιλικῶν παρασήμων τῇ στιλπνότητι τοῦ χρυσοῦ ἄῤῥητον ἐκπεμπόντων μαρμαρυγήν), λαθραίως ὑπὸ νύκτα βαθεῖαν ὑπεξελθεῖν τε τοῦ ἄστεος καὶ ὡς τὸν Σφενδοσθλάβον ἀφικέσθαι, αὐτοῦ που παρὰ τὸ Δορύστολον (ὃ τὰ νῦν Δρίστα καλεῖται) πανσυδὶ διατρίβοντα. ἀλλ᾿ οὕτω μὲν ὁ Καλοκύρης ἀπέδρασε, Ῥωμαίους δὲ ἡ νὺξ ἐπελθοῦσα τῆς μάχης ἐπέσχεν. ἄρτι δὲ κατὰ τὴν ὑστεραίαν καὶ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς μετὰ τῶν ἑλεπόλεων ἀφιγμένης (ἡμέρα δὲ ἦν ἡ καλούμενη μεγάλη πέμπτη, καθ᾿ ἣν ἐπὶ τὸ πάθος μολὼν ὁ Σωτὴρ τὰ σωτήρια τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον διδάγματα ἐξεπαίδευσε), πρωΐθεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐξαναστὰς εἰς ἀῤῥαγῆ συνασπισμὸν διατάξας τὰς φάλαγγας, παιωνίσας τε τὸ ἐνυάλιον, τῷ τείχει προσέβαλεν, ὡς αὐτοβοεὶ αἱρήσων τὴν πόλιν. Ῥῶς δὲ καὶ αὐτοὶ πρὸς τοῦ σφῶν παρακροτούμενοι στρατηγοῦ (Σφέγκελος δὲ ἦν οὗτος, ὁ τρίτην ἔχων τιμὴν παρὰ Σκύθαις μετά γε Σφενδοσθλάβον· ἐκεῖνος γὰρ

конете цвилели, а войниците, както обикновено, се поощрявали един други с викове за сражение. Смут, страх и ужас обзели поразените от изненада тавроскити, когато забелязали изкусното настъпление на войската към тях. Но въпреки това бързо грабнали оръжието, нарамили щитовете си (щитовете им са яки и за по-голяма безопасност са направени дълги чак до краката) и, наредени в стегнат строй, излезли срещу ромеите в равното поле пред града. Те ревели като диви зверове и надавали необикновени и странни викове. Ромеите влезли в сражение с тях, биели се храбро и извършвали големи военни подвизи, обаче никоя страна нямала надмощие в битката. Тогава императорът заповядал на безсмъртните да нападнат стремително лявото крило на скитите. С издадени напред копия и като пришпорили силно конете си, те се спуснали срещу неприятелите. Скитите като пехотинци не са свикнали да се бият на коне, тъй като не са се и упражнявали в това. Те не могли да устоят срещу копията на ромеите, а побягнали и се заключили в стените на града. Ромеите ги преследвали и безмилостно ги избивали. Казват, че при това нападение били избити осем хиляди и петстотин скити.

Оцелелите, след като се заключили в града, се биели храбро горе от крепостните стени. Казват, че патриций Калокир, който тогава се намирал в Преслав и който, както вече казах, бил повдигнал преди това цялата руска войска срещу мизите, разбрал, че е пристигнал императорът (това не могло да остане незабелязано, понеже царското облекло силно светело поради блясъка на златото). Той излязъл тайно от града късно през нощта и отишъл при Светослав, който се намирал с войската си в Доростол, наречен сега Дръстър. Така избягал Калокир, а настъпилата нощ накарала ромеите да прекратят битката. На другия ден пристигнала и останалата войска със стенобойните машини. (Този ден бил така нареченият велик четвъртък, когато Спасителят, готвейки се за страдания, наставлявал учениците си със спасителните си поучения след Тайната вечеря.) Император Йоан се вдигнал рано сутринта, наредил отредите си в стегнат боен строй, накарал да подемат бойния зов и настъпил към крепостната стена, за да превземе с един пристъп града. И самите руси, поощрявани от своя военачалник (той се наричал Свенкел[1] и заемал у скитите трето място след Светослав, защото последният

ἁπάντων κατῆρχεν), ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἀντετάξαντο, καὶ Ῥωμαίους ἐπιόντας κατὰ τὸ ἐνὸν ἠμύναντο, ἀκόντια καὶ βέλη καὶ λίθους χειροπληθεῖς ἐπαφιέντες ἄνωθεν. Ῥωμαῖοι δέ, τοῖς τε τόξοις καὶ πετροβόλοις ὀργάνοις, σφενδόναις τε καὶ ἀκοντίοις θαμινώτερον κάτωθεν βάλλοντες, ἀνεῖργον τοὺς Σκύθας, βιαζόμενοι, καὶ μὴ ἐῶντες ἀδεῶς προκύπτειν ἐκ τῶν ἐπάλξεων. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, γεγωνότερον ἐμβοήσας καὶ τῷ περιβόλῳ τὰς κλίμακας προσερείδειν ἐγκελευσάμενος, ἐπέῤῥωσε τῇ βοῇ τὴν πολιορκίαν, ἐκθύμως ἐπ' ὄψεσι βασιλέως ἁπάντων διαγωνιζόμενον, καὶ τιμὰς ἀναλόγους τοῖς πόνοις τὸ παραυτίκα πρὸς αὐτοῦ προσδοκώντων ἀποίσεσθαι.

ς'. Ῥωμαίων δὲ ἐπιβρισάντων καὶ τοῖς τείχεσι προσπελασάντων τὰς κλίμακας, ἐνταῦθά τις γενναῖος νεανίσκος, ἄρτι πυρσαῖς θριξὶν ἐπιχνοάζων τὴν γένυν, ἐκ τῆς τῶν Ἀνατολικῶν ὁρμώμενος γῆς, ᾧ Θεοδόσιος ὄνομα, Μεσονύκτης ἐπίκλησις, θατέρᾳ μὲν τὸ ξίφος σπασάμενος, τῇ λαιᾷ δὲ τὴν ἀσπίδα ὑπὲρ κεφαλὴν ἀνατείνας, ὡς μὴ βάλλοιτο ἄνωθεν παρὰ τῶν Σκυθῶν, διὰ τῆς κλίμακος ἄνεισιν· ἀγχοῦ δὲ γενόμενος τῆς ἐπάλξεως, καταστοχήσας τοῦ προκύπτοντος Σκύθου καὶ τοῦτον ἀμυνομένου τῷ δόρατι παίει κατὰ τοῦ τένοντος· ἀπαραχθεῖσα δὲ ἡ κεφαλὴ σὺν τῇ κόρυθι ἔξω τειχῶν πρὸς ἔδαφος ἐσφαιρίζετο· Ῥωμαῖοι δὲ τῷ καινῷ τοῦ δράματος ἐπηλάλαξαν, καὶ συχνοὶ τοῦ πρώτως ἀνελθόντος τόλμαν ζηλώσαντες, διὰ τῶν κλιμάκων ἀνέθεον. ὁ δὲ Μεσονύκτης, ἐπεὶ τοῦ τείχους ἐπέβη, καὶ τῆς ἐπάλξεως ἐγκρατὴς ἐγένετο, πλείστους τῶν ἀμυνομένων Ῥῶς ἐπιστροφάδην πλήττων τῶν τειχῶν κατεκρήμνιζε. Θᾶττον δὲ συχνῶν ἑκασταχοῦ τῶν περιβόλων ἀνελθόντων, καὶ παντὶ σθένει τοὺς ἐναντίους ἀποσφαττόντων, τὰς ἐπάλξεις καταλιπόντες οἱ Σκύθαι, ἐς τὴν βασίλειον αὐλὴν, τειχίον ἐχυρὸν κεκτημένην, ἐν ᾗ καὶ ὁ πλοῦτος Μυσοῖς ἐναπέκειτο, ἀκλεῶς συνώσθησαν, πυλίδα μίαν ἠνεῳγμένην παραλιπόντες. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐδρᾶτο, ἡ ἔξω τειχῶν ὁρμωμένη τῶν Ῥωμαίων πληθύς, τοὺς θαιροὺς τῶν πυλῶν καὶ μοχλοὺς διακόψασα, καὶ συντρίψασα, ἔνδον εἰσῄει τοῦ ἄστεος, ἀμύθητον φόνον αὐτουργήσασα τῶν Σκυθῶν. τότε δὴ καὶ Βορὴν συλληφθῆναι λέγεται, τῶν Μυσῶν βασιλέα, σὺν γυναικὶ καὶ δυσὶ νηπίοις, οὕτω πυρσοῖς τὴν γένυν περιπυκάζοντα, καὶ προσαχθῆναι τῷ βασιλεῖ· ὁ δέ, τοῦτον δεξάμενος, διὰ τιμῆς ἦγε, κοίρανον Βουλγάρων ἀποκαλῶν, φάσκων τε, ἥκειν Μυσοῖς τιμωρήσων, δεινὰ πεπονθόσι πρὸς τῶν Σκυθῶν.

началствувал над всички), се противопоставяли от зъберите на стените и отблъсквали според силите си нападащите ромеи, като хвърляли отгоре копия, стрели и камъни. А ромеите непрестанно стреляли отдолу с лъкове и каменометни машини, с прашки и копия, като отблъсквали и задържали скитите, и не им позволявали да се подават от зъберите на стените без опасност за живота им. Императорът, като извикал силно, заповядал да прикрепят стълби по околовръстната стена и подкрепил с одобрителни викове обсадата; така всички войници се биели храбро пред очите на императора, като се надявали, че скоро ще получат от него съответна на подвизите си награда.

Ромеите се нахвърлили и приближили стълбите към стените. А един храбър младеж, чиято брада едва била обраснала със златист мъх, по произход от източните области, на име Теодосий Месоникт, изтеглил с едната си ръка меча, а с лявата издигнал щита над главата си, за да не бъде ударен от скитите отгоре, и се покатерил по стълбата. Като стигнал близо до един от зъберите, той се прицелил в един скит, който се подавал от крепостната стена и го отблъсквал с копието си. [Месоникт] ударил скита по врата. Отсечената му глава се търкулнала заедно с шлема на земята вън от стените. При този необикновен подвиг ромеите надали викове и мнозина, като последвали смелостта на първия, който се изкачил, изтичали нагоре по стълбите. А Месоникт, след като се качил на стената и овладял зъбера, нанасял удари наоколо си върху повечето от русите, които се отбранявали, и ги събарял от стените. Мнозина бърже се изкачили от всички страни на стените и с все сила посичали неприятелите. Скитите напускали зъберите и позорно се наблъсквали в царския дворец, ограден с яка стена, където се намирало и съкровището на мизите, като оставили отворена една вратичка. Когато ставало това, войската на ромеите, която настъпвала вън от стените и разбила куките и лостовете на вратите и навлязла в града, като извършвала неописуеми кланета и избиване на скитите. Казват, че тогава бил пленен и Борис[1], царят на мизите, който имал червеникава брада, заедно с жена си и с двете си деца и бил заведен при императора. Той го приел с почести, като го нарекъл „владетел на българите“ и казал, че е дошъл да отмъсти за злините, които мизите са претърпели от скитите.

[1] Българският цар Борис II (969—972), син на Петър.

ζ'. Ῥωμαῖοι δέ, ἅπαξ ἐμπελασθέντες τῷ ἄστει, ἐχώρουν διὰ τῶν στενωπῶν, τοὺς μὲν δυσμενεῖς ἀποκτείνοντες, τὰ δὲ χρήματα διαρπάζοντες. ἡνικαῦτα καὶ τῇ βασιλείῳ αὐλῇ προσέβαλλον, ἐν ᾗ τῆς Ῥωσικῆς πληθύος συνώσθη τὸ μάχιμον. ἀλλ᾿ εὐσθενῶς ἔνδον ἀντικαταστάντες οἱ Σκύθαι τούτους ἀνῄρουν, διὰ τῆς πυλίδος ἐξολισθαίνοντας, καὶ μέχρι τῶν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἄνδρας ἀνεῖλον νεανικούς. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ τοιοῦτον σύμπτωμα γνούς, θᾶττον ἐξιππασάμενος, παντὶ σθένει πρὸς τὴν μάχην χωρεῖν τοῖς ἑπομένοις προυτρέπετο· ἐπεὶ δὲ οὐκ εἶχέ τι γενναῖον ἀνύττειν (διὰ γὰρ τῆς ἐστενωμένης πυλίδος τοὺς εἰσιόντας Ταυροσκύθαι δεχόμενοι εὐπετῶς κατειργάζοντο, πλείστους κατασπαθίζοντες), τὴν μὲν πρόσω τῶν Ῥωμαίων ἀλόγιστον ὁρμὴν ἀνεχαίτισε, πῦρ δὲ τῇ αὐλῇ ἑκασταχοῦ διὰ τῶν περιβόλων ἐνιέναι προσέταξε. τῆς δὲ πυρκαϊᾶς σφοδρᾶς ἀναῤῥιπισθείσης, καὶ ἐκτεφρούσης θᾶττον τὰ ὑποκείμενα, τῶν δόμων ὑπεξελθόντες οἱ Ῥῶς, ὑπὲρ τοὺς ἑπτακισχιλίους τυγχάνοντες, ἔς τε τὸ ὕπαιθρον τῆς αὐλαίας συσπειραθέντες, ἀμύνεσθαι τοῖς ἐπιοῦσι παρεσκευάζοντο. τούτοις ὁ βασιλεὺς Βάρδαν Μάγιστρον τὸν Σκληρὸν μετὰ νεανικοῦ συντάγματος ἀντέταξεν· οὓς κυκλωσάμενος τῇ. συνεπομένῃ φάλαγγι τῶν ἀλκιμωτάτων ἀνδρῶν ὁ Σκληρός, ἔργου εἴχετο. καὶ τῆς συμπλοκῆς γενομένης καρτερῶς οἱ Ῥῶς διεμάχοντο, μὴ δόντες νῶτα τοῖς ἐχθροῖς. Ῥωμαῖοι δὲ τῇ σφῶν ἀρετῇ καὶ τῇ τῶν πολέμων πείρᾳ κατηκόντισαν ἅπαντας, πλείστων ὅτι καὶ Μυσῶν κατὰ ταύτην πεσόντων τὴν μάχην· οἵγε συνεπήμυνον Σκύθαις, Ῥωμαίοις δυσμεναίνοντες, ὡς γεγονόσιν αἰτίοις τῆς ὡς αὐτοὺς ἀφίξεως τῶν Σκυθῶν. Σφέγκελος δὲ παρὰ τὸν Ζφενδοσθλάβον ᾤχετο, φυγῇ μετ᾿ ὀλίγων κλέψας τὴν σωτερίαν· αὖθις δὲ ἀνῃρέθη, ὥσγε μοι ἤδη εἰρήσεται. ἀλλ᾿ οὕτω μὲν ἡ Πραισθλάβα, ἐν δυσὶν ἡλίοις ἁλοῦσα, ὑπο Ῥωμαίοις ἐγένετο (p. 129,8—138,4).

Щом навлезли в града, ромеите тръгнали из тесните улици, избивали неприятелите и разграбвали вещите им. Тогава нападнали и царския дворец, гдето било нахълтало ядрото на руската войска. Но отвътре скитите силно се съпротивявали, като избивали тези, които се промъквали през вратичката, и погубили около сто и петдесет храбри войници. Като се научил за това нещастие, императорът бързо пристигнал на коня си и насърчавал своя отред да се впусне с всички сили в боя. Но той не могъл да им помогне в нищо (защото тавроскитите пресрещали тези, които влизали през тясната вратичка и съсичали без мъка по-голямата част от тях). И тъй императорът прекратил безсмисленото нападение на ромеите и заповядал да хвърлят навсякъде през крепостните стени огън в двореца. Когато избухнал силен пожар, който веднага превръщал в пепел всичко наоколо, русите, на брой над седем хиляди, излезли от сградите, събрали се на открито пред вратата на двореца и се приготвили да се бранят срещу нападателите. Императорът изпратил срещу тях магистър Варда Склир с храбър отред. Склир ги заобиколил със своя отред от храбри войници и почнал сражението. В станалото сражение русите се биели упорито и не обръщали гръб на враговете, обаче ромеите благодарение на своята храброст и военна опитност избили всички. В тази битка паднали извънредно много мизи. Те се биели заедно със скитите, изпълнени с гняв към ромеите, които били станали причина за нашествието на скитите в земята им. Свенкел се спасил с бягство заедно с малцина други и отишел при Светослав. Той загинал по-късно, както след малко ще съобщя. И така Преслав, превзет за два дни, паднал под властта на ромеите.

12. De Romanorum cum Thauroscythis pugna

η'. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, τὴν στρατιάν, ὡς τὸ εἰκός, φιλοφρονησάμενος, διανέπαυε, καὶ τὴν θείαν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος αὐτόθι ἑώρταζεν. ἔκ τε τῶν δορυαλώτων Ταυροσκυθῶν τινας ἀποκρίνας ὡς τὸν Σφενδοσθλάβεν ἐξέπεμπε, τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν ἀπαγγελοῦντας αὐτῷ καὶ τὴν τῶν ἑταίρων ἀναίρεσιν, φράζειν τε, μὴ διαμέλλειν, ἀλλ᾿ αἱρεῖσθαι τὴν ταχίστην δυοῖν θάτερον· ἢ τὰ ὅπλα καταθέσθαι καὶ τοῖς κρείττοσι πειθαρχεῖν, καὶ τῶν τετολμημένων συγγνώμην αἰτεῖν, ἀφιστάμενον ἐξαυτῆς χώρας τῆς τῶν Μυσῶν ἤ, τοῦτο μὴ βουλομένου, ἀλλ᾿ εἰς τὴν σύντροφον αὐθάδειαν ἀποκλίναντος, παντὶ σθένει ἐπιοῦσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀμύνεσθαι δύναμιν.

12. Битката между византийци и руси

8 Император Йоан, като възнаградил войниците по обичая си, дал им почивка и отпразнувал там божественото възкресение на Спасителя. Той избрал някои от пленените тавроскити и ги изпратил при Светослав, за да известят за падането на града и за гибелта на неговите другари. Те трябвало също да му кажат да не се бави, но веднага да си избере едно от двете: или да сложи оръжие и да се подчини на по-силните, като иска прошка за дръзките си дела и напусне незабавно страната на мизите; или ако не желае това и следва своята вродена самонадеяност, да се брани с всички сили срещу настъпващата ромейска войска. Императорът

ταῦτα μὲν ἀπαγγέλλειν Σφενδοσθλάβῳ παρήγγειλεν· αὐτὸς δέ, ὀλίγων ἡμερῶν ἐνδιατρίψας τῇ πόλει, καὶ ταύτης τὰ πεπονηκότα ὀχυρωσάμενος, καὶ φρουρὰν ἀποχρῶσαν καταλιπών, Ἰωαννούπολίν τε ταύτην ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ καλέσας ὀνόματι, πανστρατὶ τὴν ἐπὶ τὸ Δορύστολον ἵετο. ὅπερ Κωνσταντῖνος, ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος, ἐκ βάθρων ἐδείματο, καὶ εἰς ὃ νῦν ὁρᾶται κάλλος καὶ μέγεθος ἤγειρεν, ὁπηνίκα τὸ σταυρικὸν σημεῖον κατηστερισμένον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος, Σκύθας δυσμενῶς ἀντιτεταγμένους αὐτῷ καὶ μανικῶς ὁρμῶντας κατεπολέμησε. πάρεργον δὲ τῆς ὁδοῦ τήν τε καλουμένην Πλίσκουβαν καὶ Δίνειαν εἷλεν ὁ βασιλεύς, καὶ συχνὰς τῶν πόλεων, αἳ τῶν Σκυθῶν ἀφηνιάσασαι Ῥωμαίοις προσέθεντο. Σφενδοσθλάβος δέ, τὸ κατὰ τὴν Πραισθλάβαν πάθος γνούς, ἤσχαλλε μὲν καὶ ἤχθετο, οὐκ ἀγαθὸν οἰωνὸν τοῦ μέλλοντος τοῦτο τιθέμενος· τῇ δὲ Σκυθικῇ ἀπονοίᾳ παρακροτούμενος, καὶ ταῖς κατὰ Μυσῶν νίκαις γαυρούμενος, εὐπετῶς ᾤετο καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν καταγωνίσασθαι δύναμιν.

θ'. Ὁρῶν δὲ Μυσοὺς τῆς ἐκείνου μὲν ἑταιρείας ἀφηνιάζοντας, τῷ δὲ βασιλεῖ προσχωροῦντας, πολλὰ γνωσιμαχήσας, καὶ ἀνασκοπήσας, ὡς, εἰ πρὸς Ῥωμαίους οἱ Μυσοὶ ἀποκλίνειαν, οὐκ εἰς καλὸν αὐτῷ τελευτήσει τὰ πράγματα, τοὺς γένει καὶ δυναστείᾳ διαφέροντας συνειλοχὼς τῶν Μυσῶν, εἰς τριακοσίους ἀριθμουμένους, ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον κατ' αὐτῶν ἐμελέτησε τόλμημα. δειροτομήσας γὰρ πάντας ἀπέκτεινε· τὴν δὲ ἄλλην πληθὺν πεδήσας συνέκλεισεν ἐν εἱρκταῖς. αὐτὸς δὲ τὴν τῶν Ταυροσκυθῶν πανοπλίαν συναγαγών, εἰς ἑξήκοντα χιλιάδας συναγομένην ἀνδρῶν, Ῥωμαίοις ἀντετάξατο. ἐν ᾧ δὲ ὁ βασιλεὺς σχολαιότερον τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπεποίητο ἄφιξιν, τινὲς παραβόλῳ τόλμῃ παρακροτούμενοι τῶν θρασυτέρων, τῆς Ῥωσικῆς ἀποῤῥαγέντες φάλαγγος, ἐς λόχον ἐκάθιζον, καὶ δὴ τῶν προδρόμων τινὰς ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐπελάσαντες ἔκτειναν. ὧν ὁ αὐτοκράτωρ ἐῤῥιμμένα παρὰ τὴν ἀταρπιτὸν τὰ πτώματα κατιδών, τῷ ῥυτῆρι τὸν ἵππον ἐπισχών, σχετλιάσας τε τὴν τῶν ὁμοεθνῶν ἀπώλειαν, ἀνιχνεύειν τοὺς τοῦτο δεδρακότας ἐκέλευε. τῶν δὲ πεζεταίρων τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς λόχμας καταδραμόντων σπουδῇ, καὶ τοὺς πελάτας ἐκείνους συνειληφότων, εἰς ὄψιν τε πεπεδημένους παραγαγόντων τῷ βασιλεῖ, αὐθωρὸν κατασπαθίζειν τούτους προσέταττεν. οἱ δέ, μηδὲν μελλήσαντες, ξίφεσιν ἄρδην ἐμέλισαν ἅπαντας. ἄρτι δὲ τῶν στρατευμάτων ἐς τὸν πρὸ τοῦ Δορυστόλου χῶρον συνελθόντων, ὃ καὶ Δρίστραν κικλήσκειν εἰώθεσαν, Ταυροσκύθαι μὲν ἔγχεσι

наредил да съобщят това на Светослав, а самият той прекарал няколко дни в града, укрепил пострадалите му части, оставил достатъчно стража, нарекъл го Йоанопол по собственото си име и с цялата войска тръгнал срещу Доростол. Славният между царете Константин[1] издигнал този град от основи и го довел до тази красота и великолепие, в която днес го виждаме. Това станало, когато той съзрял на небето кръстното знамение от звезди и победил скитите, които били нахлули като врагове в страната му. Между другото по пътя императорът превзел така наречената Плиска, Диня[2] и много от градовете, които се отцепили от скитите и минали на страната на ромеите. Светослав, като узнал за нещастието в Преслав, негодувал и се ядосвал, смятайки, че това не е добро предзнаменование за бъдещето. Но тласкан от скитското си безумие и възгордян от победите си над мизите, той мислел, че лесно ще победи и ромейската войска.

Като виждал, че мизите се отцепват от съюза с него и минават на страната на императора, Светослав дълго време размишлявал и съобразил, че ако мизите се присъединят към ромеите, неговите работи не ще свършат добре. Той събрал около триста души мизи, които се отличавали по род и влияние и извършил над тях жестоко и безчовечно деяние, като погубил всички, а много други оковал във вериги и заключил в тъмница. Самият той събрал цялата войска на тавроскитите, на брой около шестдесет хиляди души, и излязъл срещу ромеите. Докато императорът бавно се приближавал към тях, някои по-храбри войници, обзети от прекалено голяма смелост, се откъснали от руската войска, останали в засада и като нападнали из невиделица, убили неколцина [ромеи] от авангарда. Императорът, като видял нахвърлените край пътеката трупове, дръпнал юздите на коня си и нажален от смъртта на своите сънародници, заповядал да издирят тези, които били сторили това. Пехотинците старателно обходили дъбравите и храсталаците, заловили нападателите и вързани ги довели пред очите на императора. Той заповядал веднага да ги избият и те, без да се бавят, ги съсекли до един с мечовете си. Когато войските се събрали на полето пред Доростол, наричан обикновено и Дръстър, тавроскитите добли-

[1] Лъв Дякон греши, като смята, че Доростол (дн. Силистра) е основан от Константин Велики. Този град е възникнал като войнишко селище при лагера на XI Клавдиев легион още във времето на император Траян (98—117). Срв. *Я. Тодоров*, Durostorum — Принос към античната история на Силистра, Сборник Силистра и Добруджа, София, 1927, стр. 3—58. [2] Гр. Динея не е известен от други извори. *В. Аврамов*, Юбилеен сборник Плиска—Преслав, София, 1929, ч. I, стр. 235, го локализира в долината на р. Камчия между селата Кълново и Янково.

καὶ θυρεοῖς τὰς φάλαγγας πυκνώσαντες, καὶ οἷον πυργώσαντες τοὺς δυσμενεῖς παρὰ τὸ μεταίχμιον ἔμενον. Ῥωμαίους δὲ κατὰ μέτωπον ἀντιτάξας ὁ βασιλεύς, καὶ τοὺς πανσιδήρους ἱππότας κατὰ θάτερον κέρας παραστησάμενος, τούς τε τοξότας καὶ σφενδονήτας ἐξόπισθεν ἐπιστήσας, καὶ θαμινὰ βάλλειν ἐγκελευσάμενος, ἐπῆγε τὴν φάλαγγα. ι'. Τῶν δὲ στρατοπέδων εἰς χεῖρας ἀλλήλοις συναραχθέντων, καὶ σφοδρᾶς τῆς μάχης καταῤῥαγείσης, ἰσοπαλὴς παρὰ τὰς πρώτας προσβολὰς ὁ ἀγὼν τέως ἐν ἀμφοτέροις ἐγίνετο. Ῥῶς μὲν γὰρ δεινόν που καὶ σχέτλιον τιθέμενοι, εἰ δόξαν παρὰ τῶν προσοίκων ἐθνῶν ἔχοντες, ἐν ταῖς μάχαις ἀεὶ τῶν ἀντιπάλων κρατεῖν, νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων αἰσχρῶς ἡττηθέντες ταύτης ἐκπέσοιεν, ἐκθύμως διηγωνίζοντο. Ῥωμαίοις δὲ αἰδώς τις εἰσῄει καὶ νέμεσις, εἰ τὸ ἀντίξουν ἅπαν ὅπλοις καὶ τῇ σφῶν ἀρετῇ καταστρεφόμενοι, νῦν ἀπέλθοιεν, παρὰ πεζομαχοῦντος ἔθνους, ἱππάζεσθαι μηδόλως εἰδότος, καταγωνισθέντες, ὥς τινες ἔργων μάχης ἀνάσκητοι, καὶ τοσοῦτον αὐτοῖς ἐν ἀκαρεῖ κλέος οἰχήσεται. τὰς τοιαύτας δὴ δόξας παρ᾿ ἑαυτοῖς ἐντρέφοντα τὰ στρατεύματα θαῤῥαλέως διηγωνίζοντο. καὶ Ῥῶς μεν τῇ συντρόφῳ θηριωδίᾳ καὶ τῷ θυμῷ στρατηγούμενοι, μετὰ ῥύμης κατὰ Ῥωμαίων ἐφήλλοντο, οἷον ἐνθουσιῶντες καὶ βρυχώμενοι· Ῥωμαῖοι δὲ μετ᾿ ἐμπειρίας καὶ τεχνικῆς ἐπιστήμης αὐτοῖς ἀντεπῄεσαν. καὶ συχνοὶ παρ᾿ ἀμφοτέρων ἔπιπτον τῶν μερῶν, καὶ μέχρι μὲν δείλης βαθείας ἀμφιτάλαντος ἡ νίκη ἐδόκει, τῇδε κἀκεῖσε μεταφερομένης τῆς μάχης. ἤδη δὲ τοῦ φωσφόρου καταφερομένου πρὸς δυσμάς, τὴν ἵππον ὁ βασιλεὺς ἀνὰ κράτος αὐτοῖς ἐπιῤῥάξας, ἐμβοήσας τε, Ῥωμαίους ὄντας ἐπὶ τῶν ἔργων τὴν σφῶν ἀρετὴν ἐπιδείκνυσθαι, τῶν ἀνδρῶν ἐπέῤῥωσε τὰ φρονήματα. ἐπέβρισαν γὰρ ἐκτόπῳ φορᾷ, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ τὸ ἐνυάλιον ἐπηλάλαξαν, καὶ βοή τις ἀθρόα παρὰ Ῥωμαίων ἤρθη. Σκύθαι δέ, τὴν τούτων οὐκ ἐνεγκόντες ῥοπήν, ἐς φυγὴν ἔκλιναν καὶ πρὸς τὸ τεῖχος συνώσθησαν, πολλοὺς τῶν σφετέρων παρὰ ταύτην ἀποβαλόντες τὴν μάχην. Ῥωμαῖοι δέ, τὰ ἐπινίκια παιωνίσαντες, ἐν εὐφημίαις εἶχον τὸν αὐτοκράτορα· ὁ δὲ ἀξιωμάτων τότε διανομαῖς καὶ δεξιώσεσιν ἑστιάσεων ἐφιλοφρονεῖτο τούτους, καὶ προθυμοτέρους ἐπὶ τὰς μάχας εἰργάζετο.

IX'. α'. Ἄρτι δὲ ἡμέρας διαυγαζούσης, ἐρυμνῷ χάρακι τοῦτον τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς τὸ στρατόπεδον ἐκρατύνετο. γεώλοφός τις χαμαίζηλος τοῦ Δορυστόλου ἐκ διαστήματος κατὰ τὸ πεδίον ἀνίσταται. ἐν τούτῳ τὸ στράτευμα διασκηνισάμενος, ταφρείαν ἀνορύττειν κυκλόθεν ἐκέλευε· τόν τε χοῦν ἐκφοροῦντας ἐς τὴν τὸ στρατόπεδον ταινιοῦσαν τῆς τάφρου ὀφρῦν ἀποτίθεσθαι, ἐς ὕψος δὲ ἀποχρῶν αἰρομένων τῶν χωμάτων ἄνωθεν καταπηγνύειν τὰ δόρατα, ἐπερείδειν τε τούτοις τοὺς θυρεοὺς ἀλλήλων ψαυόν-

жили щитовете и копията в своите редици и като крепостна стена чакали неприятелите на бойното поле. Императорът построил ромеите срещу тях. На двете крила били поставени конниците, облечени изцяло в железни ризници, а отзад стрелците и прашниците. Той им заповядал да стрелят непрестанно и повел напред войската си. 10. Когато войските се срещнали в ръкопашен бой и се завързало ожесточено сражение, при първите схватки известно време никоя от страните нямала надмощие в борбата. Русите, които се славели пред съседните племена, че винаги побеждават в битките противниците си, смятали, че ще бъде ужасно и позорно, ако сега срамно победени загубят тази си слава. Затова се биели храбро. Ромеите пък, които покорявали всичките си противници с оръжието и храбростта си, изпитвали срам и ужас да не би да бъдат надвити като някои неопитни във военното дело хора от един пешеходен народ, който никак не умеел да язди на кон, и че в миг може да отлети толкова голямата им слава. Обхванати от подобни чувства, и двете войски се сражавали храбро. Русите, водени от вродената си свирепост и ярост, стремително се нахвърляли върху ромеите, ревейки като бесни; ромеите ги посрещнали с опитност и познаване на военната тактика. Мнозина падали и от двете страни и до късна вечер победата изглеждала колеблива, като клоняла ту към едните, ту към другите. Но когато лъчезарното слънце почнало да клони към заник, императорът хвърлил с все сила срещу русите конницата и като извикал: „Вие, които сте ромеи, докажете на дело своята храброст" — повдигнал духа на войниците. Те се нахвърлили с необикновен устрем, тръбачите засвирили за настъпление и дружен вик се понесъл от ромеите. Скитите не могли да удържат техния напор, ударили на бягство и нахълтали в крепостта. При тази битка те загубили много от своите хора. Ромеите пък запели победни химни и славели императора, който ги награждавал с раздаване на чинове и с угощения и така ги правел още по-пламенни в сраженията.

Щом се зазорило, императорът укрепил стана със здрав окоп по следния начин: на известно разстояние от Доростол на полето има един нисък хълм, на който настанил войската; заповядал да изкопаят наоколо един ров и изкопаната пръст да слагат на тази страна на рова, която загражда стана, а след като насипът се издигне на достатъчна височина, да набият отгоре копия и да поставят върху тях дълги щитове, съе-

τας. ὡς ἀντὶ τείχους χρηματίζειν τήν τε τάφρον καὶ τὸν ἐκφορηθέντα χοῦν τῷ στρατεύματι· καὶ μὴ ἐνὸν εἴη τοῖς ἐναντίοις ἔνδον διαβαίνειν, ἀλλ᾽εἴργεσθαι τῆς ἐφόδου τῇ τάφρῳ ἐγχρίπτουσιν. εἰθισμένον δὲ Ῥωμαίοις, ταύτῃ τὴν σφῶν ἐπὶ τῆς πολεμίας διατίθεσθαι ἔπαυλιν. ἐπεὶ δὲ τὸν χάρακα τοῦτον τὸν τρόπον ἐκρατύνατο, τῇ ἐπιούσῃ ἐκτάξας τὴν στρατιὰν τῷ τείχει προσέβαλλε. Σκύθαι δέ, τῶν πύργων προκύπτοντες, βέλη καὶ χαρμάδας, καὶ ὅσα ἐκηβόλα πέφυκεν ὄργανα, κατὰ τῆς Ῥωμαικῆς ἠφίεσαν φάλαγγος. οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ σφενδόναις καὶ βέλεσι Σκύθας ἠμύναντο κάτωθεν. καὶ μέχρι τῶν τοιούτων ἀκροβολισμῶν ἀμφοτέροις ἡ μάχη περιίστατο, καὶ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπὶ τὸν χάρακα ᾔεσαν, καὶ δεῖπνον εἵλοντο· Σκύθαι δέ, κλινούσης ἡμέρας, ἔφιπποι τοῦ περιβόλου ἐξῄεσαν, τότε πρώτως φανέντες ἐφ᾽ἵππων ὀχούμενοι. ἄφιπποι γὰρ παρὰ τοὺς πολέμους ἀεὶ χωρεῖν εἰώθεισαν, ἀνασκήτως ἔχοντες τῶν ἐφιππίων ἐπιβαίνειν, καὶ τοῖς πολεμίοις ἀνταγωνίζεσθαι. Ῥωμαῖοι δέ, σπουδῇ τοῖς ὅπλοις φραξάμενοι καὶ τῶν ἵππων ἐπιβάντες, τούς τε κοντοὺς ἀνειληφότες (ἐπιμήκεις δὲ τούτους παρὰ τὰς μάχας μεταχειρίζονται), μετὰ ῥύμης καὶ βιαίου ὠθισμοῦ αὐτοῖς ἐπελαύνουσιν. οἱ δέ, μηδὲ τοῖς ῥυτῆρσι τοὺς ἵππους χαλιναγωγεῖν ἐπιστάμενοι, πρὸς τῶν Ῥωμαίων κατακοντιζόμενοι, νῶτα δόντες εἰς τὸ τεῖχος κατεκλείοντο.

β΄. Τηνικαῦτα δὴ καὶ αἱ τῶν Ῥωμαίων πυρφόροι τριήρεις μετὰ τῶν σιτηγῶν πορθμείων διὰ τοῦ Ἴστρου ἐφάνησαν ἀναπλέουσαι· ἃς Ῥωμαῖοι μὲν ἰδόντες ἀῤῥήτου χαρμονῆς ὑπεπλήσθησαν, Σκύθας δὲ δέος ᾕρει, τὸ ἐπιφερόμενον αὐτοῖς ὑγρὸν πῦρ δεδιότας. ἠκηκόεισαν γὰρ πρὸς τῶν γεραιτέρων τοῦ σφῶν ἔθνους, ὡς τὸν μυριόστολον στρατὸν Ἴγγορος, τοῦ τὸν Σφενδοσθλάβον τεκόντος, Ῥωμαῖοι τῷ τοιούτῳ Μηδικῷ πυρὶ κατὰ τὸν Εὔξεινον ἐξετέφρωσαν. ἐντεῦθεν σπουδῇ τὰ ἑαυτῶν συναγαγόντες ἀκάτια, πρὸ τοῦ περιβόλου τοῦ ἄστεος εἵλκυσαν, ἵνα παραῤῥέων ὁ Ἴστρος τὸ θάτερον τοῦ Δορυστόλου περικλύζει πλευρόν. ταῦτα αἱ πυρφόροι νῆες κυκλόθεν ἐφρούρουν, ὡς μὴ εἴη Σκύθαις ἐνόν, αὐτῶν ἐπιβεβηκόσιν, ἐπὶ τὴν σφῶν ἀνασώζεσθαι γῆν. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ Ταυροσκύθαι, τοῦ ἄστεος ὑπεκδύντες, κατὰ τὸ πεδίον ἐτάξαντο, ποδηνεκεῖς θυρεοὺς προβαλλόμενοι καὶ θώρακας ἁλυσιδωτούς. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ αὐτοὶ τοῦ χάρακος ὑπεξῄεσαν ἐς τὸ ἀκριβὲς τεθωρακισμένοι· καὶ καρτερῶς ἄμφω τὰ μέρη διηγωνίζοντο, καὶ ἀμφιδόξος ἡ νίκη ἐδόκει, ἄλλοτε θατέρου μέρους ὠθοῦντος. ἐπεὶ δέ τις Ῥωμαίων τῆς φάλαγγος ἀποῤῥαγεὶς τὸν μετὰ Σφενδοσθλάβον τρίτον παρὰ Ταυροσκύθαις τιμώμενον Σφέγκελον, ἐκθύμως τότε διαγωνιζόμενον, κατηκόντισεν, ἄνδρα γιγαντώδη καὶ νεανικόν· ἐπὶ τῷ τούτου πτώματι διαταραχθέντες Ταυροσκύθαι βάδην τοῦ πεδίου

динени един с други, така че ровът и изкопаният насип да служат като укрепление за войската. Неприятелите не биха могли да проникнат вътре, но нападението им щяло да бъде спряно, като се натъкнат на окопа. Ромеите обикновено по този начин разполагат своя стан в неприятелска страна. След като укрепил така стана, на другия ден извел войската в строй и нападнал крепостта. Скитите, като надзъртали из кулите, мятали срещу ромейските редици стрели, камъни и всякакви други предмети, които могат да се хвърлят. А и (ромеите) отдолу се бранели срещу скитите с прашки и стрели. С тази престрелка между двете страни битката се завършила, ромеите се върнали в стана си и започнали да се хранят. Скитите пък привечер излезли на коне извън градските стени. За пръв път тогава те се появили на коне. Обикновено те отиват пеша на война, понеже не умеят да яздят и на коне да се сражават с неприятеля. Ромеите бързо грабнали оръжието, метнали се на конете, взели копията (те си служат с дълги копия в сраженията), нападнали ги стремително и със силен напор. Скитите, понеже не могли да управляват с юздите конете, пробождани от стрелите на ромеите, обърнали гръб и се заключили в крепостта.

Тъкмо по това време, плувайки в Истър, се показали огненосните триери на ромеите заедно с корабите, които носели храна. Ромеите, като ги видели, се изпълнили с неизказана радост, а скитите били обзети от страх, понеже се боели от донесения срещу тях течен огън. Те били чули от по-стари хора от своето племе, че ромеите с този мидийски огън били изгорили в Евксин многобройната флота на Игор, бащата на Светослав. Затова бързо събрали своите лодки и ги довели пред градската стена, гдето река Истър протича и мие едната страна на Доростол. Огненосните кораби ги обсадили от всички страни, за да не могат скитите да се качат на тях и да се завърнат в страната си. На другия ден тавроскитите, прикрити с дълги до земята щитове и с плетени железни ризници, излезли от града и се строили на полето. Ромеите също напуснали стана добре въоръжени. И двете страни се биели храбро, но победата изглеждала колеблива, понеже надделявали ту едните, ту другите. Но един от ромеите се откъснал от строя и пробол почитания у тавроскитите на трето място след Светослав Свенкел, огромен мъж и смел човек, който в това време юнашки се биел. Тогава, обезпокоени от неговата гибел, тавроскитите почнали бавно да се оттеглят от

ὑπενόστουν καὶ πρὸς τὸ ἄστυ ἠπείγοντο. τηνικαῦτα καὶ Θεόδωρος, ὁ τὴν κατεμωνυμίαν Λαλάκων, ἀνὴρ κατά τε ἀλκὴν καὶ σώματος ῥώμην δυσάντητος καὶ ἀκαταγώνιστος, πλείστους τῶν δυσμενῶν σιδηρῷ κορύνῃ ἀπέκτεινεν. ἰσχύϊ γὰρ χειρὸς ταύτην καταφέρων, αὐτῇ κυνῇ καὶ τὴν ταύτῃ περιστελλομένην συνέθλαττε κεφαλήν. ἀλλ' οὕτω μὲν τότε Σκύθαι, τὰ νῶτα δόντες, διὰ τοῦ ἄστεος ὑπενόστησαν. Ῥωμαίους δὲ ὁ βασιλεύς, τὸ ἀνακλητικὸν ἐπαυλεῖν ἐκκελεύσας, συνεκαλεῖτο ἐπὶ τὸν χάρακα, οὓς δώροις καὶ προπόσεσιν ἐθεράπευε, προθυμοποιῶν, ῥωμαλέως ἐπὶ τοὺς πολέμους χωρεῖν.

ε'. Ἀλλ' οὕτω μὲν τῷ Κουροπαλάτῃ Λέοντι τὰ τῆς τυραννίδος εἰς δεινὸν καὶ ὀλέθριον κατέληξε τέλος. οἱ δὲ Ῥῶς συνασπίσαντες (αὖθις γὰρ ὁ λόγος, ὅθεν ἐξέβη, ἐπάνεισιν), ἐπὶ τὸ πεδίον ἐξῄεσαν, παντὶ σθένει πειρώμενοι, τὰς τῶν Ῥωμαίων πυρπολεῖν μηχανάς. οὐ γὰρ τὰς τούτων μετὰ ῥοίζου ἔστεγον ἐκπεμπομένας βολάς, πλείστων ὁσημέραι ὑπὸ τῶν ἀφιεμένων λίθων ἀναιρουμένων Σκυθῶν. Ἰωάννης δὲ ὁ Κουρκούας καὶ Μάγιστρος, ἐκ γένους προσήκων τῷ βασιλεῖ, τὴν τῶν τοιούτων μηχανημάτων ποιούμενος φυλακήν, τὴν μετὰ θράσους ὁρμὴν τῶν ἐναντίων ἰδών, καὶ ἄλλως οἴνῳ καρηβαρῶν καὶ νευστάζων (μετ' ἄριστον γὰρ ἦν), ἵππου ἐπιβάς, σὺν τοῖς ἑπομένοις λογάσιν ἤλαυνε κατ' αὐτῶν. βόθρῳ δὲ ὁ ἵππος κατενεχθεὶς ἀποβάλλει τῶν νώτων τὸν Μάγιστρον· οἱ δὲ Σκύθαι, ἀριπρεπῆ πανοπλίαν ἰδόντες, καὶ φάλαρα τοῦ ἵππου καὶ τὴν ἄλλην σκευὴν ἐξειργασμένα λαμπρῶς (ἐτύγχανον γὰρ κατακόρως ἀληλιμμένα χρυσῷ), δόξαντες αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι τὸν αὐτοκράτορα, ἀθρόως περιδραμόντες αὐτοῖς ὅπλοις τοῦτον τοῖς ξίφεσι καὶ πελεκέσι κατεμέλισαν ἀπηνῶς· δορατίῳ τε τὴν κεφαλὴν περιπείραντες, ἐπὶ τῶν πύργων κατέπηξαν, Ῥωμαίους τωθάζοντες, ὡς τὸν σφῶν βασιλέα δίκην βοσκήματος κρεουργήσαντες. ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν Ἰωάννης ὁ Μάγιστρος ἀπηνέγκατο τὰ ἐπίχειρα, ὧν εἰς τοὺς θείους πεπαρῳνήκει σηκούς, θυμοῦ βαρβαρικοῦ γεγονὼς παρανάλωμα. λέγεται γὰρ πολλοὺς τῶν κατὰ Μυσίαν κεραΐσαι, καὶ τὰ τούτων ἔπιπλα καὶ σκεύη τὰ ἱερὰ εἰς ἰδιωτικὰ μετασκευάσαι κειμήλια.

ς'. Ῥῶς δὲ τῇ τοιαύτῃ νίκῃ κατεπαρθέντες, ἐς τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ ἄστεος ὑπεξιόντες, παρὰ τὸ μεταίχμιον ἐτάξαντο· Ῥωμαῖοι δὲ καὶ αὐτοί, ἐς βαθεῖαν συνασπίσαντες φάλαγγα, τούτοις ἀντεπῄεσαν. ἐνταῦθα Ἴκμορα, τὸν μετὰ τον Σφενδοσθλάβον τὸ

бойното поле и се отправили към града. В същото сражение и Теодор, по прякор Лалак, мъж страшен и непобедим по смелост и телесна сила, избил с железния си боздуган много от враговете. Със силната си ръка той така го стоварвал, че смазвал самия шлем и покритата от него глава. И тъй по такъв начин скитите обърнали гръб и се върнали в града. А императорът дал заповед ромеите да свирят за отбой и свикал войниците в стана, където ги възнаграждавал с подаръци и угощения, поощрявайки ги смело да отиват в сраженията

И така опитът на Лъв Куропалат да заграби властта завършил със страшен и нещастен край. А русите, като се построили (нашият разказ пак се връща там, отгдето се отклони), излезли на полето и се опитвали с всички сили да опожарят ромейските съоръжения. Те не могли да издържат съскащите стрели и всеки ден много скити загивали от хвърляните камъни. Магистър Йоан Куркуа, родственик на императора, охранявал тези съоръжения. Като видял смелото настъпление на неприятелите, въпреки че главата му тежала от виното и му се спяло (това било след обяд), качил се на кон и последван от избрани войници, се спуснал срещу тях. Но конят хлътнал в един ров и свалил магистъра от гърба си. А скитите, като видели блестящото му въоръжение, украшенията на юздите на коня му и цялата сбруя, които били великолепно изработени и богато украсени със злато, помислили, че той е самият император. Те веднага го заобиколили с оръжията си и го насекли безпощадно с мечовете и брадвите си. След това набучили главата му на копие и я забили на стените, надсмивайки се над ромеите, че заклали като добиче техния император. Така магистър Йоан, като станал жертва на варварската ярост, получил това възмездие за своите кощунства в божиите храмове. Казват, че той разорил много храмове в Мизия и си присвоил техните одежди и утвари[1].

Възгордени от тази победа, русите на следния ден излезли от града и се построили в боен ред. Ромеите също се построили в дълбоки колони и се отправили срещу тях. Тогава Анемас, един от императорските телохранители, син на управителя на Крит, видял, че Икмор, вожд на скитската войска след Светослав и почитан на второ място

[1] Твърде характерно е обстоятелството, че византийците подхвърлили на огън и меч не само българската столица, но разрушили и разграбили българските църкви, докато езичниците руси ги пощадили и не посегнали на богатствата им. Срв. *Мутафчиев*, Русско-болгарские отношения, стр. 80.

Σκυθικὸν ἄγοντα στράτευμα καὶ τιμώμενον εὐθὺς μετ᾽ἐκεῖνον, ἄνδρα γιγαντώδη καὶ νεανικόν, ἰδὼν Ἀνεμᾶς, ὁ τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων εἷς, καὶ τοῦ τῶν Κρητῶν υἱὸς ἀρχηγοῦ, ἐνθουσιωδῶς ἐφορμοῦντα μετὰ τῆς τῶν ἐφεπομένων πεζεταίρων φάλαγγος καὶ πλείστους Ῥωμαίων ἀποκτιννύοντα, ἀλκῇ τε φύσεως ἐπαρθείς, τὸ παρῃωρημένον ξίφος ἑλκύσας, καὶ τὸν ἵππον τῇδε κἀκεῖσε παρεξελάσας, τοῖς τε μύωψι καταικίσας, κατὰ τοῦ Ἴκμορος ἵεται, καὶ τοῦτον κατειληφὼς πλήττει κατὰ τοῦ τένοντος· ἡ δὲ τοῦ Σκύθου κεφαλὴ σὺν τῇ δεξιᾷ ἐκτμηθεῖσα χειρὶ πρὸς τοὔδαφος ἀπηράττετο. τοῦ δὲ πεσόντος, βόη τις παρὰ τῶν Σκυθῶν οἰμωγῇ αἴρεται· Ῥωμαῖοι δὲ τούτοις ἐπέδραμον. οἱ δὲ οὐκ ἤνεγκαν τὴν τῶν ἐναντίων ῥοπήν, ἀλλὰ τὸ τοῦ σφῶν στρατηγοῦ πάθει ἐκτόπως περιαλγήσαντες, τὰ σάκη κατωμαδὸν ἄραντες, ἐχώρουν διὰ τοῦ ἄστεος, οὓς ἐπισπόμενοι Ῥωμαῖοι ἀπέκτεινον. ἤδη δὲ νυκτὸς κατασχούσης, καὶ τῆς μήνης πλησιφαοῦς οὔσης, κατὰ τὸ πεδίον ἐξελθόντες τοὺς σφετέρους ἀνεψηλάφων νεκρούς· οὓς καὶ συναλίσαντες προ τοῦ περιβόλου καὶ πυρὰς θαμινὰς διανάψαντες, κατέκαυσαν, πλείστους τῶν αἰχμαλώτων, ἄνδρας καὶ γύναια, ἐπ᾽ αὐτοῖς κατὰ τὸν πάτριον νόμον ἐναποσφάξαντες. ἐναγισμούς τε πεποιηκότες, ἐπὶ τὸν Ἴστρον ὑπομάζια βρέφη καὶ ἀλεκτρυόνας ἀπέπνιξαν, τῷ ῥοθίῳ τοῦ ποταμοῦ ταῦτα καταποντώσαντες. λέγεται γὰρ Ἑλληνικοῖς ὀργίοις κατόχους ὄντας, τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον θυσίας καὶ χοὰς τοῖς ἀποιχομένοις τελεῖν, εἴτε πρὸς Ἀναχάρσεως ταῦτα καὶ Ζαμόλξιδος, τῶν σφετέρων φιλοσόφων, μυηθέντες, εἴτε καὶ πρὸς τῶν τοῦ Ἀχιλλέως ἑταίρων. Ἀῤῥιανὸς γὰρ φησιν ἐν τῷ Περίπλῳ, Σκύθην Ἀχιλλέα τὸν Πηλέως πεφηνέναι, ἐκ τῆς Μυρμηκιῶνος καλουμένης πολίχνης, παρὰ τὴν Μαιῶτιν λίμνην κειμένης· ἀπελαθέντα δὲ πρὸς τῶν Σκυθῶν διὰ τὸ ἀπηνές, ὠμόν, καὶ αὔθαδες τοῦ φρονήματος, αὖθις Θετταλίαν οἰκῆσαι. τεκμήρια τοῦ λόγου σαφῆ ἥ, τε τῆς ἀμπεχόνης σὺν τῇ πόρπῃ σκευή, καὶ ἡ πεζομαχία, καὶ ἡ πυρσὴ κόμη, καὶ οἱ γλαυκιῶντες οφθαλμοί, καὶ τὸ ἀπονενοημένον, καὶ θυμοειδές, καὶ ὠμόν· ἃ καὶ ὀνειδίζων Ἀγαμέμνων ἐπεσκώπτεν, οὑτωσὶ λέγων·

„Αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλεμοί τε, μάχαι τε.“

φόνῳ γὰρ εἰσέτι καὶ αἵματι τὰ νείκη Ταυροσκύθαι διακρίνειν εἰώθασιν. ὅτι δὲ τὸ ἔθνος ἀπονενοημένον, καὶ μάχιμον, καὶ κραταιόν, πᾶσι τοῖς ὁμόροις ἐπιτιθέμενον ἔθνεσι, μαρτυροῦσι πολλοί, καὶ ὁ θεῖος

след него, великан и смел борец, напада стремително със своя пехотен отред и избива много ромеи. Увлечен от своята природна смелост, той изтеглил меча, който висял на бедрото му, препуснал няколко пъти с коня си на различни страни, пришпорил го и се спуснал срещу Икмор, настигнал го и му нанесъл удар по врата. Главата на скита, отсечена заедно с дясната му ръка, се търкулнала на земята. Когато Икмор паднал, скитите надали викове и стенания, а ромеите връхлетели върху тях. Скитите не издържали напора на противниците. Съкрушени напълно от загубата на военачалника си, те нарамили своите щитове и се оттеглили в града, преследвани и избивани от ромеите. Когато настъпила нощта, при пълнолуние, те излезли на полето и потърсили своите мъртъвци. Събрали ги накуп пред градските стени, запалили много клади и ги изгорили. Според родния си обичай те заклали над труповете и много пленници — мъже и жени. Извършвайки погребалните обреди, те удавили в Истър деца бозайничета и петли, като ги потопили във вълните на реката. Казват, че те се придържат към елинските обреди и извършват по елински обичаи и жертвоприношения и възлияния за умрелите, посветени в тези неща било от своите философи Анахарзис[1] и Залмоксис[2], било от другарите на Ахила. Ариан[3] казва в своята „Обиколка“, че Ахил Пелеев бил скит от градчето Мирмикион[4], което се намира на Меотийското езеро. Той бил изгонен от скитите заради своята жестокост, свирепост и надменния си дух и след това се поселил в Тесалия. Явно доказателство за това твърдение е облеклото му — прехванат с фибула плащ, а също и навикът да се сражава пеша, русата му коса, светлите очи, безумието, избухливостта и жестокостта му, за което Агамемнон го изобличава и му се надсмива със следните думи:

„Теб все е мила враждата, войните и крамолите“.[5]

Тавроскитите и досега още обикновено решават споровете си с кървави убийства. Мнозина свидетелствуват, че този народ е безумно смел, воинствен, силен и че напада всички съседни племена. Така мисли и бо-

---

[1] Анахарзис — скит, който по времето на Солон посетил Атина и други гръцки градове. Той бил причислен към седемте мъдреци. Приписват му много сентенции, някои от които имат по-късен произход. [2] Замолксис или Залмоксис бил роб на Питагор. След като бил освободен от него, той обходил Гърция, Египет и Мала Азия. Оттам отишъл при готите, от които бил почитан като бог след смъртта си. [3] Флавий Ариан — гръцки историк, живял през II в. сл. н. е. Най-известното му съчинение е „Периплус“ — обиколка на Черно море. [4] Този град се намирал на източния бряг на Кимерийския Босфор, а не на самото Меотийско езеро (дн. Азовско море), както казва Лъв Дякон. Изглежда, че тук Лъв Дякон смесва скитите с готите. [5] Илиада, I, 177.

δὲ Ἰεζεκιὴλ, μνήμην τούτου ποιούμενος, ἐν οἷς ταῦτά φησιν· „Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σέ τὸν Γὼγ καὶ Μαγώγ, ἄρχοντα Ῥῶς.“ Ἀλλ' ἀπόχρη μὲν ταῦτα περὶ τῶν Ταύρων ἐναγισμῶν.

ζ'. Τότε δὲ ἤδη διανισχούσης ἡμέρας βουλὴν ὁ Σφενδοσθλάβος τῶν ἀρίστων ἐκάθιζεν, ἣν καὶ κομέντον τῇ σφετέρῳ διαλέκτῳ φασίν. ἄρτι δὲ συναθροισθέντων περὶ αὐτόν, καὶ ὅ, τι δεῖ καὶ δρᾶν πρὸς αὐτοῦ διερωτηθέντων, οἱ μὲν ἀωρὶ συνεβούλευον τῶν νυκτῶν, ἐπιβάντες τῶν πλοίων, πάσῃ μηχανῇ κλέψαι τὴν φυγήν· μὴ γὰρ οἵους τε καθεστάναι ἱππόταις πανσιδήροις ἀνδράσι συμπλέκεσθαι, ἀποβαλόντας καὶ ταῦτα τοὺς πρωταγωνιστάς, ἐφ' ὧν τὸ στρατόπεδον ἀνεῤῥώννυτο, καὶ οἱ θυμοὶ τῶν ἀνδρῶν παρεθήγοντο. οἱ δὲ τοὔμπαλιν δεξιὰς ἐμβάλλειν Ῥωμαίοις ἐξυνεβούλευον, καὶ πίστεις λαμβάνειν, καὶ οὕτω διασώζειν τὴν περιλειφθεῖσαν στρατιάν. οὐδὲ γὰρ ἔχειν εὐχερῶς, κλέψαι τὸν ἀπόπλουν, τῶν πυρφόρων νεῶν παρὰ τοῦ Ἴστρου ἄνδρα ἑκατέρωθεν φρουρουσῶν τὰ πορθμεῖα, ὡς, ἡνίκα πειραθεῖεν ἐκπλεῦσαι τὸν ποταμόν, πυρπολήσειν ἐξαυτῆς ἅπαντα. ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος, μύχιον καὶ πικρὸν ἀνοιμώξας, „οἴχεται τὸ κλέος,“ ἔφη, „ὃ τῇ Ῥωσικῇ πανοπλίᾳ συνείπετο, τὰ πρόσοικα καταστρεφομένῃ ἔθνη ἀπονητί, καὶ χώρας ὅλας ἀνδραποδιζομένῃ ἀναιμωτί, εἰ νῦν ἀκλεῶς Ῥωμαίοις ὑπείξομεν. ἀλλὰ γάρ, τὴν ἐκ προγόνων ἀνειληφότες ἀρετήν, ἀναλογισάμενοί τε, ὡς ἀκαταγώνιστος ἡ Ῥωσικὴ μέχρι καὶ τήμερον καθέστηκεν ἀλκή, ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς σφῶν σωτηρίας διαγωνισώμεθα. οὐδὲ γὰρ ἔθιμον ἡμῖν φεύγουσιν ἐς τὴν πατρίδα φοιτᾶν, ἀλλ' ἢ νικῶντας ζῆν, ἢ εὐκλεῶς τελευτᾶν, ἔργα ἐπιδεδειγμένους γενναίων ἀνδρῶν.“ τοσαῦτα μὲν ὁ Σφενδοσθλάβος ἐβούλευσεν.

η'. Λεγεται δὲ καὶ τοῦτο περὶ Ταυροσκυθῶν, μήποτε μέχρι καὶ νῦν ἑαυτοὺς ἐγχειρίζειν τοῖς δυσμενέσιν ἡττομένους· ἀλλ' ἤδη τῆς σωτηρίας ἀπαγορεύσαντας ὠθεῖν τε κατὰ τῶν σπλάγχνων τὰ ξίφη, καὶ οὕτως ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν. τοῦτο δὲ πράττουσι, δόξαν κεκτημένοι τοιαύτην· φασὶ γὰρ τοὺς πρὸς τῶ ἐναντίων κατακτεινομένους ἐν τοῖς πολέμοις, μετὰ τὸν μόρον καὶ τὴν ἐκ τῶν σωμάτων διάζευξιν τῶν ψυχῶν ἐν ᾅδου τοῖς αὐθένταις ὑπηρετεῖν. Ταυροσκύθαι δέ, τὴν τοιαύτην δεδιότες λατρείαν, ἀποστυγοῦντες δὲ καὶ τοῖς ἀναιροῦσιν αὐτοὺς ἐξυπηρετεῖν, τῆς ἑαυτῶν σφαγῆς αὐτόχειρες γίνονται. ἀλλὰ

жественият Иезекиил, който го споменава със следните думи:

„Ето аз водя при тебе Гог и Магог, предводителя на русите.“[1] Но стига толкова за погребалните обреди на скитите.

Когато се разсъмнало, Светослав свикал съвет от знатните, наричан на техния език „комент“[2]. Щом се събрали при него, той ги запитал какво трябва да правят. Някои от тях предложили да се качат посред нощ на корабите си и по всякакъв начин да избягат, защото не били вече в състояние да се борят с облечените в железни ризници конници, и то след като загубили първите си борци, които крепели войската и повдигали духа на войниците. Други пък, напротив, съветвали да се помирят с ромеите и като получат уверение за безопасност, да спасят по този начин останалата войска. Наистина нямало да бъде лесно да отплуват тайно, понеже огненосни кораби край бреговете на Истър от всички страни пазели местата за преминаване. Ако те биха се опитали да преплуват реката, то веднага биха опустошили всичко с огъня си. Тогава Светослав въздъхнал дълбоко, продумал с горчевина: „Загива славата, спътница на руското оръжие, което лесно побеждаваше околните народи и без кръв заробваше цели страни, ако сега безславно отстъпим на ромеите. Но като си припомним храбростта на нашите прадеди и като си помислим, че руската сила е останала и до днес непобедима, нека храбро да се впуснем в бой, за да спасим живота си. Ние наистина нямаме обичай да се връщаме като бегълци в родината си, но [сме свикнали] или да живеем като победители, или славно да загиваме, след като извършим подвизи, достойни за благородни мъже.“ Така ги съветвал Светослав.

За тавроскитите разказват и следното: Те и досега, ако бъдат победени, не се предават на враговете си, но след като загубят всяка надежда за спасение, забиват меча в сърцето си и по този начин се самоубиват. Те постъпват така, понеже вярват, че убитите във войната от своите неприятели след смъртта си и след отделянето на душата от тялото слугуват в ада на своите убийци. Тъй като тавроскитите се боят от подобно робуване и не могат да се помирят с мисълта да бъдат слуги на своите убийци, сами слагат край на живота си. Такова вярване е в сила

[1] Вж. Йезек. 39. [2] Думата *κομέντον* е византийска заемка от латинското conventum — събрание. Срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 163. — *Jdem*, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae I (1951), p. 227—233. — *Д. Ангелов — М. Андреев*, История на българската държава и право, София 1955, стр. 68. — *В. Тъпкова-Заимова*: Български език, 7 (1957), стр. 194 и сл.

τοιαύτη μὲν ἡ ἐπικρατήσασα ἐν αὐτοῖς δόξα. τότε δέ, τῶν τοῦ ἄρχοντος λόγων ἀκούσαντες, φιλοψυχότατα τὸν ὑπὲρ τῆς σφῶν σωτηρίας αἱρεῖσθαι κίνδυνον κατετίθεντο, ἐκθύμως τε πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀντιτάξασθαι δύναμιν. τῇ γοῦν ὑστεραίᾳ (ἕκτη δὲ ἦν τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα, καὶ εἰκάδα τετάρτην ἤλαυνεν ὁ Ἰούλιος μήν), περὶ καταφορὰν ὄντος ἡλίου, πανσυδὶ τῆς πόλεως ἐξελθόντες οἱ Ταυροσκύθαι, παντὶ σθένει διακινδυνεύειν ἠρούντο, εἰς φάλαγγα καρτερὰν συνασπίσαντες, καὶ προβαλόντες τοὺς ἄκοντας. Ῥωμαίους δὲ διατάξας ὁ βασιλεὺς ὑπεξῆγε τοῦ χάρακος. ἤδη δὲ τῆς μάχης καταῤῥαγείσης, εὐρώστως οἱ Σκύθαι Ῥωμαίοις ἐπήεσαν, τοῖς τε ἀκοντίοις σινόμενοι, καὶ τοῖς βέλεσι τοὺς ἵππους τιτρώσκοντες, καὶ τοὺς ἐπιβάτας εἰς γῆν καταβάλλοντες. ἐνταῦθα ὁ τῇ προτεραίᾳ ἠριστευκὼς Ἀνεμᾶς καὶ τὸν Ἴκμορον κατακτείνας, τὸν Σφενδοσθλάβον ἰδὼν ἐνθουσιωδῶς κατὰ Ῥωμαίων ὁρμῶντα καὶ μανικῶς, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐπιρρωννύοντα φάλαγγας, τὸν ἵππον παρεξηλάσας (εἰθισμένον δὲ ἦν αὐτῷ τοῦτο δρᾷν, καὶ πλείστους τῶν Σκυθῶν τοιούτῳ τρόπῳ ἀνεῖλε τὸ πρότερον), ὅλην ἡνίαν τῷ ἵππῳ ἀνεὶς ὡς αὐτὸν ἵεται, καὶ ξίφει παίει κατὰ τῆς κλειδός, καὶ τὸν μὲν πρηνῆ καταβάλλει, οὐ μὴν κατακτείνει. ἐπήρκεσε γὰρ ὁ ἁλυσιδωτὸς χιτὼν καὶ τὸ σάκος ἃ, δεδιὼς τὰς Ῥωμαϊκὰς αἰχμάς, ἠμφιέννυτο. Ἀνεμᾶς δε, πρὸς τῆς τῶν Σκυθῶν κυκλωθεὶς φάλαγγος, τοῦ ἵππου καταβληθέντος συχναῖς τῶν δοράτων βολαῖς, πλείστους μὲν ἀναιρεῖ τούτων, ἐναποσφάττεται δὲ καὶ αὐτός, ἀνὴρ οὐδενὸς τῶν ἡλικιωτῶν ἡττώμενος ἐν τοῖς κατὰ τὰς μάχας ἀνδραγαθήμασιν.

у тях. Тогава, като чули думите на своя княз, те с най-голяма радост решили да тръгнат срещу опасността, за да спасят живота си и смело да се противопоставят на ромейската войска. И тъй на другия ден (тогава бил шестият ден на седмицата и двадесет и четвърто число на месец юли) към залез слънце тавроскитите с цялата си войска излезли от града и след като решили да се сразят с всички сили, наредили се в сгъстен строй с насочени копия. Императорът също построил ромеите и ги извел от стана. Когато сражението започнало, скитите се нахвърлили стремително върху ромеите, пробождали ги с копията си, наранявали конете със стрелите си и смъквали ездачите на земята. Тогава Анемас, който се отличил предния ден и убил Икмора, като видял, че Светослав буйно и яростно напада ромеите и въодушевява своите дружини, пришпорил коня си (той имал този обичай и погубил преди това много скити по такъв начин) и след като му отпуснал напълно юздите, нахвърлил се срещу Светослав. Той го ударил с меча по ключицата и го смъкнал с главата надолу, но не можал да го убие: запазили го щитът му и плетената ризница, която бил облякъл от страх пред ромейските копия. Анемас бил обкръжен от скитската войска и макар че конят му бил повален от честите удари на копията, той погубил много скити, но и сам паднал убит. Този мъж бил ненадминат във военните подвизи от никого измежду връстниците му.

θ'. Ἐπὶ τῷ τούτου τοίνυν οἱ Ῥῶς ἀναθαῤῥήσαντες πταίσματι, γεγωνόν τι καὶ ἄγριον ἐπηλάλαξαν, καὶ Ῥωμαίους ἀνώθησαν. οἱ δὲ προτροπάδην ὑπενόστουν, τὴν ἀλλόκοτον ὁρμὴν ἐκκλίνοντες τῶν Σκυθῶν. ἐνταῦθα ὁ βασιλεύς, ὡς ᾔσθετο κλινομένην τὴν Ῥωμαϊκὴν φάλαγγα, δεδιὼς, μὴ καταπτοηθεῖσα τὸ ἀλλόκοτον ὅρμημα τῶν Σκυθῶν, περὶ αὐτὰ πταίσοι τὰ καίρια, τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐγκελευσάμενος καὶ τὸ δόρυ σθεναρῶς μεταχειρισάμενος κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐχώρει. ἐπαταγεῖτο δὲ καὶ τὰ τύμπανα, καὶ τὸ ἐνυάλιον συνεπήχουν αἱ σάλπιγγες. Ῥωμαῖοι δέ, τὴν τοῦ αὐτοκράτορος καταιδεσθέντες ὁρμήν, τοὺς ἵππους περιελίξαντες, μετὰ ῥύμης τοῖς Σκύθαις ἐφώρμησαν. παραυτίκα δὲ καὶ θύελλα ψεκάδι συμμιγὴς ἀναῤῥιπισθεῖσα, ἐπὶ πολύ τε τοῦ ἀέρος χεθεῖσα, τοὺς δυσμενεῖς ἔβαλλε, καὶ ἡ κόνις ἐγειρομένη ἔβλαπτεν ὀφθαλμούς. λέγεται δὲ καί τινα λευκόπωλον ἄνδρα φανῆναι, προηγεῖσθαί τε Ῥωμαίων, καὶ τούτοις προτρέπεσθαι, χωρεῖν κατὰ τῶν Σκυθῶν ὅστις θεσπεσίως τὰς τῶν δυσμενῶν διακόπτων συνετάραττε φάλαγγας. τοῦτον φασι μήτε

Ободрени от неговото падане, русите надали силни диви викове и започвали да отблъскват ромеите, които отстъпвали в безредие, бягайки пред неудържимия напор на скитите. Когато императорът видял, че ромейската войска отстъпва, уплашен да не би тя да изпадне в паника от страшната стремителност на русите и да бъде разгромена, насърчил отреда си и грабвайки бързо копието, тръгнал срещу неприятелите. Забили барабаните и тръбите засвирили за настъпление. Ромеите, засрамени от устрема на своя император, обърнали конете си и бурно нападнали скитите. Ала внезапно избухнала буря, смесена с дъжд, която се разразила по цялото небе. Тя биела в неприятелите, а вдигналият се прах заслепявал очите им. Разказват, че се появил и един мъж на бял кон, който застанал начело на ромеите и ги насърчавал да отиват срещу скитите. По чудотворен начин той разкъсвал и разбърквал редиците на неприятелите. Никой преди това не го бил забелязал в стана, нито пък го видял след битката. Дори и императорът го

πρότερόν τις ἐν τῷ στρατοπέδῳ θεάσασθαι, οὔθ' αὖθις μετὰ τὴν μάχην ἑωρακέναι· καίτοι βασιλέως αὐτὸν ἀναψηλαφῶντος, ὡς δωρεαῖς ἐπαξίως φιλοφρονήσαιτο, καὶ ἀμοιβαῖς ἕκατι τῶν πόνων ἀμείψαιτο. ἀλλ' οὐχ εὑρέθη ζητούμενος. ἐντεῦθεν ἀναμφίλεκτος ὑπόνοια ὑποτρέχει, τὸν μέγαν ἐν μάρτυσι Θεόδωρον εἶναι, ὃν παρὰ τοὺς ἀγῶνας ὁ βασιλεὺς σύμμαχον ἐξελιπάρει παρίστασθαι, ῥύεσθαί τε καὶ σώζειν συνάμα παντὶ τὸ στρατεύματι. φασὶ δὲ καὶ τοιοῦτόν τι συμβῆναι παρὰ τὴν πρὸ τῆς μάχης ἑσπερίαν. ἐν Βυζάντιῳ παρθένος τῶν ἀνατεθειμένων Θεῷ καθ' ὕπαρ ὁρᾶν ἐδόκει τὴν θεοτόκον, ὑπό τινων φλογοειδῶν ἀνδρῶν. φάναι δὲ πρὸς αὐτούς· „καλέσατε δή μοι τὸν μάρτυρα Θεόδωρον·“ παραυτίκα δὲ παραχθῆναι γενναῖον ἄνδρα καὶ νεανικόν, ἔνοπλον. εἰπεῖν τε πρὸς αὐτὸν τὴν θεοτόκον· „ὁ σὸς παρὰ τὸ Δορύστολον Ἰωάννης, κύριε Θεόδωρε, Σκύθαις μαχόμενος, ἄρτι περιστατεῖται δεινῶς. ἀλλ' εἰς τὴν ἐκείνου σπεῦσον βοήθειαν. εἰ γὰρ μὴ προφθάσῃς, ἐς κίνδυνον αὐτῷ τελευτήσει τὰ πράγματα.“ τὸν δὲ αὖθις, ἑτοίμως ἔχειν, εἰπεῖν, τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ δεσπότου μου πειθαρχεῖν· φάμενος δὲ τοῦτο εὐθὺς οἴχεσθαι, καὶ οὕτω τὸν ὕπνον ἀποπτῆναι τῆς παρθένου τῶν ὀφθαλμῶν. ἀλλὰ τῇ μὲν παρθένῳ τὸ ὕπαρ ἐς τοῦτο συνεπεραίνετο.

ι'. Ῥωμαῖοι δέ, τῷ προπορευομένῳ θείῳ ἀνδρὶ ἑφεπόμενοι, τοῖς ἐναντίοις συμπλέκονται, καὶ καρτερᾶς μάχης συστάσης, οὐκ ἐνέγκοντες τὴν τῆς ἱππικῆς φάλαγγος οἱ Σκύθαι ῥοπήν, κυκλωθέντες τε πρὸς τοῦ Μαγίστρου Βάρδα, ᾧ Σκληρὸς ἡ ἐπίκλησις (ἐκεῖνος γὰρ μετὰ τοῦ συνεπομένου πλήθους τὴν κύκλωσιν ἐποιήσατο), εἰς φυγὴν ἔκλιναν, καὶ μέχρι τοῦ περιβόλου συμπατούμενοι, ἀκλεῶς ἔπιπτον. μικροῦ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σφενδοσθλάβος ἐλήφθη, ἔξαιμος γεγονὼς καὶ καταβελής, εἰ μὴ ἡ νὺξ ἐπελθοῦσα τοῦτον διέσωσεν. λέγεται δὲ παρὰ ταύτην τὴν μάχην πέντε καὶ δέκα χιλιάδας πρὸς τοῖς πεντακοσίοις ἀναιρεθῆναι Σκυθῶν, ληφθῆναι δὲ δισμυρίαν ἀσπίδα, καὶ ξίφη πάμπολλα. Ῥωμαίων δὲ τριακοσίους ἀποκτανθῆναι πρὸς τοῖς πεντήκοντα, τρωθῆναι δὲ συχνούς. ἀλλὰ τοιαύτην μὲν Ῥωμαῖοι τὴν νίκην παρὰ τὸν ἀγῶνα ἠνέγκαντο τουτονί. ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος, παρ' ὅλην τὴν νύκτα βαρυθυμῶν ἐπὶ τῇ κατακοπῇ τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς, ἤσχαλλε μὲν καὶ ἐσφάδαζε τῷ θυμῷ. μὴ ἐξισχύων δ' ἔτι πρὸς ἀκαταγώνιστον ἀνύττειν πανστρατιάν, ἔγνω, στρατηγοῦ νῦν ἔχοντος ἔργον εἶναι, ἐν ἀμηχάνοις καταληφθέντα δεινοῖς, μὴ καταπίπτειν τοῖς λυπηροῖς, παντὶ δὲ τρόπῳ διασώζειν πειρᾶσθαι τοὺς ὑπ' αὐτόν. καὶ δῆτα παρὰ τὴν ἕω πρέσβεις ὡς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην στείλας, πίστεις ᾔτει ξυμβάσεων, ἐπὶ τῷ, Ταυροσκύθας μὲν τό, τε Δορύστολον ἐγχειρίσαι Ῥωμαίοις, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολύσαι, καὶ Μυσίας ἀφέξεσθαι, καὶ πρὸς τὴν σφῶν ἀναζεῦξαι

търсил, за да му отдаде заслужена награда и да му изкаже благодарност за новите подвизи, но колкото и да го търсели, не могли да го намерят. Оттук се разпространило неоспорваното от никого мнение, че това е великият мъченик Теодор, комуто императорът се бил помолил да му помага в сраженията, да го защитава и пази заедно с цялата войска. Разказват също, че вечерта преди битката се случило и нещо подобно: във Константинопол една девица, обречена на бога, видяла на сън божията майка, съпровождана от неколцина пламенни войни, на които тя казала: „Повикайте ми мъченика Теодор“; и те веднага довели при нея един благороден и храбър въоръжен мъж, комуто божията майка казала: „Теодоре, твоят Йоан, който се бие със скитите при Доростол, е сега в тежко положение и затова иди бързо на помощ. Ако ли закъснееш, той ще изпадне в беда.“ А той ѝ отвърнал: „Готов съм да се подчиня на майката на моя господ бог.“ Като казал това, той веднага тръгнал и в тоя миг видението изчезнало от очите на девицата. По такъв начин завършил сънят ѝ.

Ромеите, като последвали божествения си предводител, влезли в бой с неприятелите. Завързало се ожесточено сражение и скитите не могли да издържат натиска на конния отред. Заобиколени от магистър Варда Склир[1] (който ги обкръжил със своя отред), те започнали да бягат и преследвани до самата стена, безславно загивали. Самият Светослав, покрит с рани и загубил много кръв, замалко щял да бъде пленен, ако не го била спасила настъпилата нощ. Казват, че в това сражение загинали петнадесет хиляди и петстотин скити, били взети двадесет хиляди щита и много голям брой мечове. От ромеите били убити триста и петдесет души, но имало много ранени. Такава победа удържали ромеите в това сражение. А Светослав, разгневен от поражението на своята войска, цяла нощ се измъчвал и треперел от яд. Но тъй като нямал вече сили да се бори срещу непобедима войска, сметнал, че е дълг на всеки разумен военачалник, когато изпадне в безизходност, да не се поддава на отчаяние, но да се опита по всякакъв начин да спаси войниците си. Затова призори проводил при император Йоан пратеници, за да искат примирие и уверения за сигурност при следните условия: тавроскитите да предадат Доростол на ромеите, да освободят пленниците, да напуснат Мизия и да отплуват за

[1] Начело на войската срещу Светослав Цимисхий поставил опитния военачалник Варда Склир.

πατρίδα· Ῥωμαίους δὲ παραχωρῆσαι αὐτοῖς τοῦ ἀπόπλου, καὶ μὴ ἐναγομένοις ἐπιθήσεσθαι μετὰ τῶν πυρφόρων νεῶν (ἐκτόπως γὰρ ἐδεδίεσαν τὸ Μηδικὸν πῦρ, δυνάμενον καὶ τοὺς λίθους ἀποτεφροῦν)· ἐπισιτισμόν τε πρὸς τούτοις ἐπιχορηγῆσαι, καὶ φίλους ἡγεῖσθαι αὐτούς, κατ' ἐμπορίαν πρὸς τὸ Βυζάντιον στελλομένους, καθάπερ ἀνέκαθεν ἔθιμον ἦν.

ιά. Βασιλεὺς δέ, τὰς τοιαύτας ἄσμενος διαλλαγὰς προσδεξάμενος (εἰρήνην γὰρ διαφερόντως τῆς μάχης ἐτίμα· τὴν μὲν γὰρ ᾔδει τοὺς λαοὺς διασώζουσαν, τὴν δὲ τοὔμπαλιν διαφθείρουσαν), τάς τε ξυνθήκας ἐτέλει καὶ τὰς σπονδάς, καὶ σῖτον ἐδίδου, ἑκάστῳ ἀνδρὶ μετρῶν ἀνὰ μεδίμνων δύο. εἶναι δὲ τοὺς εἰληφότας τὸν σῖτόν φασιν ἄνδρας δισμυρίους πρὸς τοῖς δισχιλίοις, οἳ ἐκ τῶν ἑξήκοντα χιλιάδων τῆς Ῥωσικῆς στρατιᾶς τότε τὸν ὄλεθρον ἔφυγον· τὰς γὰρ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χιλιάδας ἡ Ῥωμαϊκὴ αἰχμὴ κατηκόντισε. μετὰ δὲ τὸ προβῆναι τὰς σπονδάς, εἰς ὁμιλίαν ὁ Σφενδοσθλάβος τῷ βασιλεῖ συνελθεῖν ἐξαιτεῖ. ὁ δέ, μηδὲν ἀναδύς, διαχρύσῳ πανοπλίᾳ καθοπλισθείς, ἔφιππος παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Ἴστρου ἀφίκετο, μυρίανδρον ἴλην χρυσοφορούντων ἐνόπλων ἱππέων συνεπαγόμενος. καὶ ὁ Σφενδοσθλάβος δὲ ἧκεν ἐπί τινος Σκυθικοῦ ἀκατίου παραπλέων τὸν ποταμόν, τῆς κώπης ἡμμένος καὶ σὺν τοῖς ἑτέροις ἐρέττων, ὡς εἷς τῶν λοιπῶν. τὴν δὲ ἰδέαν τοιόσδε τις ἦν· τὴν ἡλικίαν μεμετρημένος, οὔτε εἰς ὕψος παρὰ τοῦ εἰκότος ἠρμένος, οὔτε εἰς βραχύτητα συστελλόμενος· δασεῖς τὰς ὀφρῦς, γλαυκοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν ῥῖνα σιμός, ἐψιλώμενος τὸν πώγωνα, τῷ ἄνωθεν χείλει δασείαις καὶ εἰς μῆκος καθειμέναις θριξὶ κομῶν περιττῶς, τὴν δὲ κεφαλὴν πάνυ ἐψίλωτο· παρὰ δὲ θάτερον μέρος αὐτῆς βόστρυχος ἀπῃώρητο, τὴν τοῦ γένους ἐμφαίνων εὐγένειαν· εὐπαγὴς τὸν αὐχένα, τὰ στέρνα εὐρύς, καὶ τὴν ἄλλην διάπλασιν εὖ μάλα διηρθρωμένος· σκυθρωπὸς δέ τις καὶ θηριώδης ἐδείκνυτο. θατέρῳ δὲ τῶν ὤτων χρύσειον ἐξῆπτο ἐνώτιον, δυσὶ μαργάροις κεκοσμημένον, ἄνθρακος λίθου αὐτοῖς μεσιτεύοντος. ἐσθὴς τούτῳ λευκή, οὐδὲν τι τῶν ἑτέρων ὑπαλάττουσα ἢ καθαρότητι. ὀλίγα γοῦν ἄττα περὶ διαλλαγῆς τῷ βασιλεῖ ἐντυχών, παρὰ τὸν ζυγὸν τοῦ ἀκατίου ἐφεζόμενος, ἀπηλάττετο. ἀλλ' ὁ μὲν τῶν Ῥωμαίων πρὸς Σκύθας πόλεμος ὧδε ἐτελεύτα (138, 5 — 145, 8; 147, 23 — 157, 12).

своето отечество. А ромеите да ги оставят свободно да си отплуват и да не ги нападат по пътя с огненосните си кораби (скитите страшно много се боели от мидийския огън, който могъл да превръща в пепел дори и камъните). Освен това да ги снабдяват с храна и когато отиват по търговия в Константинопол, да ги считат за приятели според стария обичай.

Императорът приел на драго сърце това предложение за мир (той предпочитал мира пред войната, защото знаел, че мирът запазва, а войната, напротив, изтребва народите). Той потвърдил условията и договора за мир, дал им храна, като отделил на всеки човек по две медимни[1] жито. Казват, че получили храна двадесет и две хиляди души, които от шестдесетхилядната руска войска тогава били избягнали смъртта. Останалите тридесет и осем хиляди загинали от ромейското оръжие. След сключването на договора Светослав поискал лично да се срещне с императора. Той не отказал и в златно въоръжение пристигнал на кон край брега на Истър, съпровождан от многохиляден отред конници със златни доспехи. Светослав пък пристигнал от отвъдния бряг на една скитска лодка с весло в ръка и гребял заедно с другите като обикновен войник. Външният му вид бил приблизително такъв: среден ръст, нито необикновено висок, нито пък нисък, с гъсти вежди, сини очи и чип нос без брада и горна устна, обилно обрасла с гъсти и дълги мустаци. Главата му била съвсем гола, но на едната страна висял кичур коса, който означавал благородния му произход. Той имал набит врат, широки гърди и стройно телосложение, изглеждал свиреп и див. На едното му ухо висяла златна обица, украсена с два бисера, съединени по средата с диамант. Дрехата му била бяла и с нищо не се различавала от дрехите на другите освен с чистотата си. След като поговорил малко с императора относно спогодбата, като седял на скамейката в лодката, той се отдалечил. Така завършила войната на ромеите с русите.

13. *Sphendoslabus Bulgariam relinquit*

ιβ'. Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος, το Δορύστολον καταλιπὼν καὶ τοὺς αἰχμαλώτας προσεπιδοὺς κατὰ τὰς σπονδάς, ἀπέπλει μετὰ τῶν περιλειφθέντων ἑταίρων, ἐπὶ τὴν πατρίδα ἱέμενος. Πατζινάκαι δὲ παρὰ τὸν ἀπόπλουν ἐλλοχήσαντες, ἔθνος νομαδικὸν τοῦτο καὶ πολυάνθρωπον, φθειροφάγον τε καὶ φερέοικον, ἐπ'

13. *Светослав напуска България*

Светослав напуснал Доростол и предал пленниците според договора. След това отплувал с оцелелите си другари към отечеството си. Но на връщане го нападнали из засада печенегите, многочислен скитнически народ, въшлив и неуседнал, който прекарва

[1] Медимната е мярка за вместимост, която съдържа около 59 литри.

ἁμαξῶν ὡς τὰ πολλὰ βιωτεῦον, σχεδὸν διέφθειραν ἅπαντας, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Σφενδοσθλάβον τοῖς λοιποῖς συγκατέσφαξαν, ὡς ἐκ τῆς τοσαύτης τῶν Ῥῶς στρατιᾶς εὐαριθμήτους ἀνασωθῆναι ἐς ἤθη τὰ πάτρια. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ἐν τέτταρσιν ὅλοις μησὶ τὴν Ῥωσικὴν πανοπλίαν καταγωνισάμενος, ὡς φθάσας ὁ λόγος δεδήλωκε, καὶ τὴν Μυσίαν Ῥωμαίοις ἀνασωσάμενος, τό, τε Δορύστολον Θεοδωρούπολιν ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ στρατηλάτου καὶ μάρτυρος Θεοδώρου μετονομάσας, φυλακήν τε ἀξιόμαχον ταύτῃ παραλιπών, μετὰ μεγίστων τροπαίων ἐπάνεισιν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, τοὺς ἀστικοὺς πρὸ τῶν περιβόλων κατειληφώς, στεφάνοις αὐτὸν καὶ σκήπτροις δεξιουμένους, ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ἐξειργασμένοις πολυτελῶν. ἦγον δὲ καὶ χρυσοκόλλητον λευκόπωλον ἅρμα· οὗ προσεπιβῆναι τοῦτον ἠξίουν, καὶ τὸν νενομισμένον καταγαγεῖν θρίαμβον. ὁ δὲ τοὺς μὲν στεφάνους καὶ τὰ σκῆπτρα προσήκατο, καὶ πολλαπλασίως τούτους δώροις ἠμείψατο· ἐπιβῆναι δὲ τοῦ ἅρματος οὐκ ἠνέσχετο· ἀλλὰ τὴν τῆς θεομήτορος εἰκόνα, ἐνηγκαλισμένην τὸν θεάνθρωπον λόγον, ἣν ἐκ Μυσίας εἰλήφει, ἐπὶ τὸν τοῦ ἅρματος χρυσήλατον θρόνον ἀνέθηκε, τὰς ἁλουργοὺς τῶν Μυσῶν στολὰς ὑποθείς, καὶ τὰ στέμματα. αὐτὸς δέ, ἵππῳ κέλητι ἐποχούμενος, μετόπισθεν εἵπετο, τεταινιωμένος τὴν κεφαλὴν διαδήματι, καὶ τοὺς στεφάνους φέρων καὶ τὰ σκῆπτρα ἐν ταῖς χερσίν. οὕτω τὸν θρίαμβον καταγαγὼν διὰ μέσης τῆς πόλεως, ἐσθήσεσιν ἁλουργοῖς κεκοσμημένης ἑκασταχοῦ, καὶ δίκην θαλάμου τοῖς τε τῶν δαφνῶν κλάδοις καὶ τοῖς χρυσοϋφέσι πέπλοις οὔσης συνηρεφοῦς, ἐς τὸν μέγαν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἰσελαύνει σηκόν· καὶ τὰς εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀποδούς, τό, τε τῶν Μυσῶν ἐκπρεπέστατον στέφος οἱονεὶ πρωτόλειον δῶρον τῷ Θεῷ καταθέμενος, εἰς τὴν ἀνακτορικὴν ἑστίαν φοιτᾷ, καὶ τῶν Μυσῶν βασιλέα Βορὴν παραγαγὼν τὰ τῆς βασιλείας ἀποθέσθαι παράσημα παρεσκεύασε. τὰ δὲ ἦν τιάρα περιπόρφυρος, χρυσῷ καὶ μαργάροις κατάστικτος, ἐσθής τε ἁλουργός, καὶ πέδιλα ἐρυθρά. τοῦτον δὲ τῷ τῶν Μαγίστρων τετίμηκεν ἀξιώματι. τοιαῦτα ἐν εὐαριθμήτῳ καιρῷ παρὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης διαπραξάμενος τρόπαια, τήν τε Ῥωσικὴν αὐθάδειαν καὶ τὰ ἐπηρμένα τούτων φρονήματα ἐμπειρίᾳ πολέμων καὶ λελογισμένης ἀνδρείας τόλμῃ καταβαλὼν καὶ κατασπάσας εἰς γῆν, καὶ τὴν Μυσίαν Ῥωμαίοις καθυποτάξας, παρὰ τὸ Βυζάντιον ἐπανελθὼν διεχείμαζε, καὶ τὸ ὑπήκοον δώροις ὡς εἰκός, ἐφιλοφρονεῖτο, καὶ θαλείαις ἐθεράπευεν ἑστιάσεσιν (p. 157, 13—159, 9).

на коли по-голямата част от живота си. Те погубили почти всички, между които и самия Светослав. Така че от голямата руска войска малцина се завърнали благополучно в родината си. А пък император Йоан, който се борил с руската войска в продължение на цели четири месеца, както бе съобщено по-горе, върнал Мизия на ромеите и нарекъл Доростол Теодоропол по името на мъченика Теодор Стратилат. После, като оставил там достатъчно войска, с големи трофеи се върнал в Константинопол. Там пред крепостните стени го посрещнали гражданите, които му поднесли венци и скиптри, направени от злато и скъпоценни камъни. Те докарали и златообкована колесница, теглена от бели коне, и го помолили да седне в нея и да поведе обичайното шествие. Той приел венците и скиптрите и многократно възнаградил гражданите с подаръци. Той не приел да се качи на колесницата, а поставил на златния ѝ трон взетата от Мизия икона на божията майка, която държала в обятията си богочовека Слово, като сложил под нея пурпурните одежди и короните на мизите. Самият той, яхнал бързоног кон, следвал отзад, увенчан с диадема и носейки в ръцете си венците. Като повел тържественото шествие посред града, украсен навред с пурпури и килими и окичен като брачна стая с лаврови клонки и златовезани постилки, той влязъл в големия храм на божията мъдрост[1], произнесъл благодарствена молитва и посветил на бога като пръв дар от плячката великолепната корона на мизите. След това отишъл в двореца си, като водил със себе си Борис, цар на мизите, и му заповядал да свали знаковете на царската власт. Те били следните: тиара, обвита с пурпур и извезана със злато и бисери, багреница и червени обувки. Самия него пък удостоили със сан магистър. И тъй император Йоан в кратко време спечелил съвсем неочаквано такава голяма победа, като съкрушил и повалил на земята със своята военна опитност и разумна храброст надменността и високомерието на русите. След като подчинил Мизия на ромеите и се върнал в Константинопол, той прекарал тук зимата, като награждавал според обичая поданиците си с дарове и ги угощавал с богати пирове.

14. Basilius Bulgaroctonos a Bulgaris cladem accipit

X. η'. Εἶτ᾽ αὖθις, ἐπεὶ τὸ λῃστικὸν τῶν συνωμοτῶν τοῦ Σκληροῦ Βάρδα τελέως ἐσκίδνατο, τὰς

14. Василий II търпи поражение от българите

След това, когато шайката съзаклятници на Варда Склир беше напълно разпръс-

[1] В църквата Св. София.

δυνάμεις ἀνειληφὼς ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἠπείγετο κατὰ τῶν Μυσῶν. ἡ γὰρ ἐκείνων αὐθάδεια καὶ ἀπήνεια, φονικὸν περιπνέουσα, τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐσίνετο ἐπικράτειαν, καὶ τὰ τῶν Μακεδόνων ἀφειδῶς ἐληΐζετο, ἡβηδὸν ἅπαντας διαφθείρουσα. τῷ τοι καὶ θερμότερον ἤπερ ἔδει μᾶλλον κινηθεὶς ἢ προμηθέστερον, αὐτοβοεὶ καθελεῖν ταύτην ἠπείγετο. ἀλλὰ τῶν ἐλπίδων ἐπηρείᾳ τύχης ἡμάρτανεν. ἐπεὶ γὰρ τὰς ἐστενωμένας καὶ κρημνώδεις ἀτραποὺς διοδεύσας, κατὰ τὴν Σαρδικὴν ἐπεχωρίασεν, ἣν καὶ Τράλιτζαν ἡ Σκυθικὴ συνήθεια κέκληκεν, ἐνταῦθα τὸν τοῦ στρατοπέδου ἐπήξατο χάρακα, καὶ αὐτὴν παρακαθισάμενος, ἐφ᾽ἡμέραις εἴκοσιν ἐφρούρει. ἀλλ᾽οὐδὲν εἶχεν ἀνύσειν, τῇ κακοπραγίᾳ τῶν στρατηγῶν ἐς ῥᾳστώνην καὶ νώθειαν ἀποκλινούσης τῆς στρατιᾶς. τοίνυν πρότερον μὲν τοὺς ἐπὶ χιλὸν καὶ χορτάσματα τοῦ χάρακος ἐξιόντας ἐνεδρεύσαντες οἱ Μυσοί, πολὺν φόνον εἰργάσαντο, καὶ πλῆθος ὑποζυγίων καὶ ἵππων ἀπήγαγον. ἔπειτα τῶν ἑλεπόλεων καὶ τῶν λοιπῶν μηχανημάτων ἀπειρίᾳ τῶν προσαγηοχότων ταῦτα τοῖς τείχεσιν ἀπρακτησάντων, καὶ πυρποληθέντων παρὰ τῶν δυσμενῶν· ἐπεὶ καὶ σπάνις τῶν ἀναγκαίων κατεῖχε τὴν στρατιάν, τῶν συμπεφορημένων ἐπισιτισμῶν ἤδη ἀναλωθέντων, τῷ μὴ πεφεισμένως ἀλλ᾽ἄδην κατεμφορεῖσθαι αὐτῶν, ἐνσκευασάμενος σύναμα τῇ στρατιᾷ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ᾔει. πανημέριος δὲ διοδεύσας, ἐπί τινα λόχμην διεσκηνίσατο, καὶ τὴν πληθὺν διανέπαυε, μήπω δὲ τῆς πρώτης φυλακῆς τῆς νυκτὸς συμπεραιωθείσης, ἐξαίφνης ἀστὴρ παμμεγέθης ἐκ τοῦ ἑῴου μέρους τοῦ χάρακος ὁρμηθεὶς καὶ τὰς σκηνὰς περιλάμψας ἀπλέτῳ φωτί, ἐπὶ τὸ ἑσπέριον μέρος παρ᾽αὐτὴν τὴν ταφρείαν καταπεσών, καὶ εἰς σπινθῆρας συχνοὺς διαιρεθείς, ἀπεσβέσθη. τὴν αὖθις δὲ τοῦ στρατοῦ παρεδήλου διαφθορὰν ἡ τοῦ ἀστέρος καταφορά. ἔνθα γὰρ τοιουτότροπόν τι γενέσθαι συμβέβηκε, τοῦ ὑποκειμένου πανολεθρίαν ἐσήμηνε. τεκμήριον τοῦτο σαφὲς ὁ ἐπὶ τῆς Τρωϊκῆς πληθύος κατενεχθεὶς ἀστήρ, ὁπηνίκα Πάνδαρος τῷ Μενελάῳ ἐπετοξάζετο· ἐκεῖ γὰρ αὐθημερὸν ἡ Τρωϊκὴ φάλαγξ πρὸς τῶν Ἀχαιῶν εἰς φυγὴν ἀγεννῆ συνεκλείετο. καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν δὲ πολέμων εὕροι τις ἄν, τὴν ἱστορίαν μετιών, τὸ τοιοῦτον πολλάκις συμβάν, καὶ τὸ στρά-

ната, император Василий[1] тръгна в поход срещу мизите, като събра войските си, защото тяхната дързост и жестокост, дишаща убийство, заплашваше ромейската държава. Те безпощадно ограбваха Македонската земя и избиваха всички поголовно. Затова, движен по-скоро от буен гняв, отколкото от благоразумие, той бързаше да ги смаже с едно нападение. Обаче по злата воля на съдбата той се излъга в своите надежди. След като премина тесните и стръмни пътеки, императорът стигна до Сердика, която скитите обикновено наричат Тралица[2]. Там построи военен лагер и обгради града. Държа го обсаден в продължение на двадесет дена, но нищо не можа да направи, понеже войската се беше отдала на леност и безделие поради неспособността на военачалниците. Най-напред, когато войниците бяха излезли за сено и фураж от стана, мизите ги нападнаха из засада, извършиха голяма сеч и отвлякоха много впрегатни животни и коне. След това стенобойните и другите машини не свършиха никаква работа поради неопитността на онези, които ги бяха доближили до стените, и неприятелите ги изгориха. Същевременно войската страдаше от недостиг на храни, тъй като донесените припаси бяха изразходвани поради неумерената и прекалена употреба. Ето защо императорът се приготви за път и тръгна с войската за Константинопол. След като пътува цял ден, той се разположи на лагер в едно гористо място и даде почивка на войниците. През нощта, още преди да беше преминала първата нощна стража, от източната страна на лагера внезапно се появи една грамадна звезда и като освети палатките с обилна светлина, падна на западната част до самия окоп, пръсна се на много искри и угасна. Падането на звездата предсказваше унищожаването на войската, което стана по-късно; защото подобно явление, където и да се случи, предвещава гибел за всичко околно. Явно доказателство за това е падналата върху троянската войска звезда, когато Пандар се прицелвал с лък в Менелай[3]. Същият този ден троянската войска била принудена от ахейците да бяга безславно. И при ромейските войни всеки, който проследи историята, би открил,

[1] Василий II Българоубиец (976—1025). Събитията се отнасят към 986 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 667—673. — *Ostrogorsky*, History, p. 267—268. [2] Тралица е изопачено предаване на Триадица, византийска транскрипция на старобългарското срѣдьць (стрѣдьць) дн. София, Срв. *Стр. Лишев*, Особености в предаването на български, славянски, тракийски, византийски и др. имена на лица, селища и племена в латинските извори за българската история, ИИБЕ III (1954), стр. 324—328 [3] В едно от сраженията на Троянската война Менелай надвил в едноборчество Парис, вследствие на което троянците трябвало да предадат на гърците Елена и взетите от тях съкровища. Обаче от редовете на троянците Пандар успял да рани с лъка си Менелай и по такъв начин осуетил изпълнението на поставените от гърците условия.

τευμα διαφθαρέν, ἵνα τὸ φάσμα ἐπέσκηψεν. εἴδομεν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῆς τοῦ προέδρου Βασιλείου ἑστίας τοιοῦτόν τι κατενεχθέν· καὶ μήπω καιροῦ συχνοῦ διαρρεύσαντος ἐκεῖνόν τε τοῦ βίου ὑπαπελθόντα καὶ εἰς διαρπαγὴν καὶ προνομὴν ἐκδοθέντα τὰ αὐτῷ διαφέροντα. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τοῦ ἀστέρος φαντασίας ὧδέ πη ἐχέτω· τότε δέ, κατὰ τὴν ὑστεραίαν, διά τινος ὑλώδους καὶ σηραγγώδους αὐλῶνος διῄει τὸ στράτευμα· ἐκεῖνον δὲ μόλις παραδραμόν, χαραδρώδεις καὶ ἀνάντεις κατελάμβανε χώρους· ἐν οἷς οἱ Μυσοὶ Ῥωμαίοις ἐπιθέμενοι πλεῖστον ὅτι πλῆθος ἀνδρῶν διέφθειραν, καὶ τήν τε βασίλειον ἀρχὴν καὶ τὸν πλοῦτον εἰλήφεσαν, καὶ τὴν ἀποσκευὴν τῆς στρατιᾶς ἐλαφυραγώγησαν ἅπασαν. τότε δὴ καὶ αὐτὸς ὁ ταῦτα ἐκτραγῳδῶν ἐκεῖσε παρήμην, τῷ κρατοῦντι δυστυχῶς συνεπόμενος καὶ τῇ τοῦ διακόνου λειτουργίᾳ ὑπηρετούμενος. καὶ κἂν ἐξεχύθη μου παρὰ μικρὸν τὰ διαβήματα, καὶ μαχαίρας Σκυθικῆς γέγονα παρανάλωμα, εἰ μή με θεία τις ἐξ αὐτοῦ τοῦ κινδύνου ἀπήγαγε πρόνοια, ἥτις ἐξιππάσασθαι τάχος πεποίηκε, πρὸ τοῦ καταληφθῆναι τὴν φαραγγώδη πρὸς τῶν δυσμενῶν ἄνοδον, παρελθεῖν τε ταύτην, καὶ δρομαίως καταλαβεῖν τὴν ἀκρώρειαν. μόλις οὖν διὰ δυσβάτων ὀρέων τὸ περιλειφθὲν τοῦ στρατεύματος τὴν καταδρομὴν διέφυγε τῶν Μυσῶν, τὴν ἵππον σχεδὸν ἀποβαλὸν ἅπασαν καὶ τὴν ἐπικομιζομένην ἀποσκευήν, καὶ πρὸς τὰ Ῥωμαϊκὰ ἐπανέζευξεν ὅρια.

ι'. Καὶ ἄλλα δὲ παγχάλεπα ἡ τοῦ φανέντος ἀστέρος παρεδήλου ἐπιτολή, καὶ οἱ παραδειχθέντες αὖθις πρὸς τὸ βόρειον μέρος ἀωρὶ τῶν νυκτῶν πύρινοι στύλοι, καὶ τοὺς ὁρῶντας ἐκδειματούμενοι. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι τήν τε συμβᾶσαν πρὸς τῶν Ταυροσκυθῶν τῆς Χερσσῶνος ἅλωσιν παρεδήλουν, καὶ τὴν τῆς Βεῤῥοίας κατάσχεσιν παρὰ τῶν Μυσῶν. ἔτι δὲ ὁ πρὸς δύσιν ἐπὶ καταφορὰν τοῦ φωσφόρου ἀνίσχων ἀστήρ, ὃς ἑσπερίους ποιούμενος τὰς ἐπιτολάς, οὐδένα στηριγμὸν ἐφ᾽ ἑνὸς διεφύλαττε κέντρου, λαμπρὰς δὲ καὶ τηλαυγεῖς τὰς ἀκτῖνας ἐπαφιείς, μεταβάσεις ἐποιεῖτο συχνάς, πῇ μὲν βορειότερος ὁρώμενος, πῇ δὲ νοτιώτερος, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ αὐτὴν τὴν μίαν ἐπιτολὴν καὶ μεταμείβων τὸν αἰθέριον τόπον, καὶ ποιούμενος ἐναργῆ καὶ σύντομον τὴν μετάβασιν. ὡς θαυμάζειν τοὺς ὁρῶντας καὶ καταπλήττεσθαι, καὶ οὐκ εἰς καλὸν τελευτήσειν οἴεσθαι τὴν τοῦ κομήτου ἀλλόκοτον κίνησιν (p. 171, 1—173, 11; 175, 6—20).

че това често е ставало и че погивала войската там, където се случвало това явление. Ние знаем и сами, че подобна звезда падна върху дома на проедър Василий[1]: не мина много време и той напусна този свят, а имотът му беше предаден на грабеж и изземване. Но стига толкова за появяването на звездата.

На другия ден войската преминаваше през една гориста и пълна с пропасти долина.[2] Едва я беше преминала, достигна до стръмни и трудно проходими места, гдето мизите нападнаха ромеите и като унищожиха много голям брой войници, взеха царската палатка със съкровището и разграбиха целия обоз на войската. Там бях и аз, разказвачът на това бедствие, който имах нещастието да придружавам императора в службата си на дякон. Тогава малко остана „да се подхлъзнат стъпките ми"[3] и да стана жертва на скитския меч, ако божието провидение не беше ме избавило от опасността, като ми внуши да препусна коня си бързо и да премина стръмните склонове, преди да бъдат завзети от неприятеля, и набързо да стигна върха на планината. Оцелялата войска едва се измъкна от преследването на мизите в непроходимите планини и като загуби почти цялата си конница и обоза, който караше със себе си, се върна в ромейските предели.

Появяването на звездата и огнените стълбове, които всред нощ се показваха на северната част на небето и плашеха ония, които ги гледаха, предвещаваха и други бедствия. Те също бяха предвестници за превземането на Херсон от тавроскитите и на Верея[4] от мизите. Освен това звездата, която се явява на запад след залез слънце и изгрява всяка вечер, не оставаше в покой на едно място, но изпущайки светли и ярки лъчи, често си менеше мястото, като се явяваше ту по на север, ту по на юг. Понякога се местеше по небето и при самото си изгряване, като правеше промяната явно и бързо. Така че ония, които гледаха, се чудеха и плашеха, като мислеха, че не води на добър край странното движение на кометата.

[1] Споменатият по-горе придворен евнух паракимомен Василий изпаднал в немилост пред император Василий II още в началото на неговото управление. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 264—268. [2] При все че Лъв Дякон не дава точни данни за мястото и датата на тази битка, неговите сведения са извънредно важни за поражението на византийската войска, за което се приема, че станало в Ихтиманската клисура на 17. VIII. 986 г. За събитията срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 670—675. — *Г. Баласчев*, Българите през последните десетилетия на X в., I, София 1929, стр. 49—67. — Българското военно изкуство през феодализма, София, 1958 г., стр. 194—200.— *П. Мутафчиев*, История на българския народ, I, София, 1948, стр. 293—294. [3] Вж. Псалом 72, 2. [4] Верия (дн. Бер) крепост в Македония. Приема се, че превземането на Верия станало през 989 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 681.

XXIII. АНОНИМЕН АВТОР
СЪЧИНЕНИЕ ЗА ВОЕННОТО ИЗКУСТВО

Под името De re militari liber е запазен един стратегикон на неизвестен автор от втората половина на X в. В някои от ръкописите този стратегикон се свързва с литературната дейност на магистър Никифор Уран, който е писал съчиненията си по поръка на император Никифор Фока (963—969).

„Книга за военното изкуство" е разделена на 32 глави. В нея се съдържат сведения за стратегията и тактиката на византийците срещу съседните народи и преди всичко срещу българите.

РЪКОПИСИ: V = cod. Vatic. gr. 1164 (XI s.). — P' = cod. Barber. gr. 276 (XI s.). — E = cod. Escorial. VIII 11 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: *C. Grayx:* Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France 1875, p. 82—89. — Incerti scriptoris Byzantini saeculi X. Liber de militari, ed. R. Vari, Lipsiae, 1901. Приведените тук откъси са направени по изданието на Вари.

КНИЖНИНА: *R. Grosse,* Das römisch-byzantinische Marschlager vom 4. — 10. Jahrhundert. Das sog. Strategicon des Maurikios, BZ XXII (1913), pp. 106 sq. — *A. Dain:* BZ XLIV (1951), pp. 94—96. — *Moravcsik,* Byzantinoturcica, I, pp. 224—225.

ANONYMI

DE RE MILITARI LIBER

1. Quare turba inutilis in terras hostium conduci non opus sit

Περὶ τοῦ μὴ ἐπάγεσθαι πλῆθος ἀργὸν ἐν τῇ πολεμίᾳ.

Σφαλερὸν δὲ καὶ ἐπιβλαβές, καθὰ καὶ τοῖς παλαιοῖς δοκεῖ καὶ ἡμῖν ἡ πεῖρα παρέστησε, τὸ ἀργὸν καὶ ἀπόλεμον ἐπιφέρεσθαι πλῆθος ἐν πολεμίᾳ, καὶ φόρτον παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρείαν καὶ ὄχλον ἡμιόνων καὶ ὄνων καὶ καμήλων ἔχειν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ, ἐν ᾗ καὶ κλεισοῦραι ὑλώδεις καὶ δύσβατοι καὶ ὁδοὶ στενότητα πολλὴν ἔχουσαι, ἃς εἰ μέλλει διοδεύειν ἡ στρατιά, ἀργίαν ἐκ τοῦ τοιούτου ὑφίσταται τρόπου· τὴν γὰρ ὁδὸν τῆς μιᾶς ἡμέρας, ὁπότ᾽ ἂν τὸ ἀργὸν ἐπιφέρηται πλῆθος καὶ τὸν παράλογον καὶ τρυφηλὸν φόρ-

АНОНИМЕН АВТОР

СЪЧИНЕНИЕ ЗА ВОЕННОТО ИЗКУСТВО

1. Да не се води излишно множество в неприятелска страна

Опасно и вредно е, както мислят и старите (автори), а и моят опит установява, да се води в неприятелска страна бездейно и небоеспособно множество, да се взема товар повече, отколкото трябва, а също и множество мулета, магарета и камили, и преди всичко в страната на българите, където има гористи и мъчнопроходими клисури и извънредно тесни пътища. В случай, че войската трябва да мине през тях, настава безпорядък ето как: когато се води бездейно множество, извънреден и изобилен багаж, безполезни и скъпи съоръжения, не би могло да се мине еднодневен път дори за четири дни. Когато пък се преминават дълбоките и тинести

τον τήν τε ἀνόνητον καὶ πολυτελῆ ἀποσκευήν, οὐδ᾽ ἂν εἰς τέσσαρας ἐξανύσειεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ποταμῶν τοὺς βαθεῖς καὶ τελματώδεις περαιοῦσθαι ἢ γεφύρας διαβαίνειν ἀργίαν οὐκ ὀλίγην ἐκ τοῦ ἀργοῦ πάσχοι πλήθους. καὶ μέντοι καὶ τὰς τροφάς, ἃς ἐχρῆν καταναλίσκειν τὸ μάχιμον μετὰ τοῦ συμμέτρου καὶ χρειώδους ὑπουργικοῦ, τὸ ἀργὸν πλῆθος καταδαπανῶν ἔνδειαν ταχινὴν ποιεῖ τῷ στρατῷ καὶ ἄπρακτον ὑποστρέφειν καταναγκάζει· καὶ ὅπερ πολλάκις οὐδὲ βαρεῖα ἐχθρῶν δύναμις κατορθῶσαι ἴσχυσεν ἄν, μόνη ἡ ἐξ ἀβουλίας ἔνδεια κατεργάζεται. οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ τὸν κόπον ἀκηδιῶντες καὶ τοὺς πολεμίους δεδιότες φήμας καὶ ῥήματα ἐξάγουσι βλαβερὰ σπεύδοντες καὶ πάντα μηχανώμενοι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν αὐτοῖς τὰς ἐπὶ συμφέροντι τοῦ βασιλέως ἀνατρέψαι βουλὰς καὶ σύντομον γενέσθαι τὴν ὑποστροφήν (pp. 26, I—27).

реки или когато се преминават мостове, става голямо забавяне поради излишното множество. При това безполезното множество, като изразходва и храната, която би трябвало да изразходва боеспособното ядро с умерен брой и необходими служители, създава бързо оскъдица за войската и я принуждава да се върне, без да е свършила нищо. И онова, което не би могла да постигне дори голямата неприятелска войска, го прави само причинената от непредвидливост оскъдица. Защото [излишните войници], пренебрегвайки труда и боейки се от неприятелите, пускат вредни слухове и мълви, като се стараят и правят всичко възможно, за да отклонят полезните за императора начинания и за късо време да се върнат.

2. *Quare inferieribus ordinibus tabernacula necessaria non sint*

Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν τοὺς εὐτελεστέρους τῶν ἀρχόντων σκηνάς.

Τὸ δὲ καὶ σκηνὰς ἐν πολεμίᾳ τοὺς τῶν ἀρχόντων εὐτελεστέρους ἐπιφέρεσθαι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ, οὐδαμοῦ τὸ εὔχρηστον καὶ ἐπιτήδειον ἔχει, εἰ μὴ εἰς τὸ τοῖς μέλλουσι κατασκοπεῖν τὴν στρατιὰν φαντασίαν διδόναι μόνον πληθὺν οὐκ ὀλίγην εἶναι λαοῦ. κατὰ δὲ τὴν χώραν ὡς εἴρηται δυσπάροδον τὸ καὶ σιτίων φέρειν ὀλιγότητα εἰς τοὺς εὐτελεστέρους τῶν στρατιωτῶν βλάβην οὐκ ὀλίγην φέρει· ἀνθ᾽ ὧν γὰρ ὀφείλουσιν ἐπικομίζεσθαι χρείας καὶ τὴν σκέπην αὐτῶν ἀπὸ καλυβῶν ἔχειν λυγίνων ἔν τε ἔαρι καὶ καύσωνι ταύτας μάταιον ἔχοντες φόρτον τῶν ἀναγκαίων ἐλλιπεῖς, ὅτε χρεία καλεῖ, καθίστανται (pp. 27,19—28,7).

2. *Да не се носят палатки за по-низшите военачалници*

Не е нито полезно, нито необходимо по-низшите военачалници да носят палатки в неприятелска страна и най-вече в страната на българите, освен ако трябва да се създаде представа у ония, които ще правят разузнаване за войската, че има голямо множество войници. А в една мъчно проходима, както се каза страна, е много вредно да се носи недостатъчно храна за обикновените войници. И тъй вместо да носят със себе си припаси и да се подслоняват през пролетта и лятото в сламени колиби, те напразно се натоварват с палатки, а в случай на нужда остават без припаси.

3. *De precursoribus et de speculatoribus*

Περὶ δουκατώρων καὶ κατασκόπων.

Ἐπειδὴ δέ τινος τῶν συντεινόντων πρὸς κοινὴν τῷ στρατῷ λυσιτέλειαν οὐ καλὸν ἀμελεῖν, δέον καὶ δουκάτωρας ἐμπείρους καὶ συνετοὺς ἔχειν, καὶ τούτους εὐεργετεῖν παντοίως τε προνοεῖσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι· δίχα γὰρ αὐτῶν οὐδὲν τι τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦται. τοιούτους δέ φαμεν δουκάτωρας οὐχὶ τοὺς ἁπλῶς τὰς ὁδοὺς ἐπισταμένους (τοῦτο γὰρ καὶ τῶν εὐ ελῶν τις καὶ ⟨τῶν⟩ ἀγρωτῶν δύναται ποιεῖν), ἀλλὰ τοὺς δυναμένους πρὸς τῷ τὰς ὁδοὺς ἐπίστασθαι ⟨καὶ⟩ καλῶς κυβερνῆσαι τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν κλεισουρῶν διέλευσιν, προνοεῖσθαί τε καὶ εἰδέναι τὰ σύμμετρα τῶν ἀπλήκτων διαστήματα καὶ χώρων τοὺς ἐπιτηδείους καὶ ὑδάτων ἀφθονίαν ἔχοντας πρὸς τὸ ἀστενοχώρητον τὸ ἄπληκτον γίνεσθαι, ἔχειν τε ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ τῆς θέσεως τῆς πολεμίας χώρας, ἵνα τὴν στρατιὰν ἐν αὐτῇ εἰ-

3. *За водачите и съгледвачите*

Понеже не е добре да се пренебрегва нещо от това, което се отнася до общата полза за войската, трябва да имаме опитни и съобразителни водачи и по всякакъв начин трябва да ги облагодетелствуваме, да се грижим и застъпваме за тях. Защото без тях не може да се постигне никакъв успех. А ние наричаме водачи не само тези, които просто познават пътищата (защото това може да прави и някой обикновен човек или селянин), но ония, които, освен че познават пътищата, могат добре да направляват войската при преминаването на клисурите, да пресмятат и разпознават средните разстояния между становете, подходящите места и местата, които изобилствуват с вода, за да стане лагерът по-удобен. Те трябва да познават точно и разположението на неприятелската страна, та като поведат в нея войската, да оплячкосат и опленят страната. Трябва да има много и

σάγοντες ληΐσηται τὴν χώραν καὶ ἐξανδραποδίσηται. ἔστωσαν δὲ καὶ χωσάριοι πλεῖστοι καὶ ἐπιτήδειοι παρὰ τῷ τῆς ἀνατολῆς λαῷ καλούμενοι τραπεζῖται, καὶ συνεχῶς ἄλλοι ἀλλαχόθι τῆς χώρας εἰσίτωσαν πρὸς τὸ αἰχμαλωτίζειν ἀνθρώπους, ἵνα δι' αὐτῶν ἀκριβῶς αἱ τῶν πολεμίων ἀναδιδάσκωνται βουλαί, εἴτε ἐπισυνάγονται ἢ συμμάχους δέχονται, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῖς μελετωμένων λανθάνῃ μηδέν. οἱ δὲ ἀληθεῖς τῶν κατασκόπων καὶ αὐτοὶ χρησιμώτατοι· εἰσιόντες γὰρ εἰς τὴν πολεμίαν, δύνανται τὰ τῶν ἐχθρῶν ἀκριβῶς μανθάνειν καὶ τοῖς ἀποστέλλουσι δηλοποιεῖν. οὐ μόνον δὲ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἔξεστι τῷ δομεστίκῳ καὶ τοῖς ἀκρίταις στρατηγοῖς κατασκόπους ἔχειν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ γειτονοῦντα ἔθνη, εἴτουν εἰς Πατζινακίαν καὶ εἰς Τουρκίαν καὶ Ῥωσίαν, ἵνα μηδὲν τῶν ἐκείνων βουλευμάτων ἄγνωστον ἡμῖν ᾖ. οἱ δὲ σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶν ἁλισκόμενοι αἰχμάλωτοι ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ τῶν κατασκόπων πλεῖον ὠφελοῦσι· πίστεις γὰρ λαμβάνοντες παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐλευθερίας τυχεῖν σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις καὶ αὐτοὶ πρὸς κατασκοπὴν ἀποστέλλονται, καὶ μετὰ τὸ κατανοῆσαι ὡς ἔχει τὰ τῶν ὁμοφύλων ἅπαντα ἀποστρέφοντες τὸ ἀληθὲς ἀπαγγέλλουσι (pp. 28,8—29,20).

способни хусари[1], наречени от населението на Изтока трапезити, и непрестанно да навлизат едни в една, други в друга част на страната, за да заловят пленниците, от които да научаваме точно намеренията на неприятелите — дали събират (войска), или вземат съюзници и, накратко казано, да не остане скрито нищо от онова, което те замислят. А истинските съгледвачи са и най-полезни. Защото, като навлязат в неприятелската земя, те могат точно да разузнаят положението на неприятеля и да го съобщят на ония, които са ги изпратили. Доместикът и граничните военачалници е нужно да имат съгледвачи не само за българите, но и за останалите съседни народи, сиреч за печенегите, турките[2-3] и русите, та никое от техните намерения да не остане скрито за нас. А понякога и самите заловени заедно с жените и децата си пленници са по-полезни от съгледвачите. Защото, след като получат уверение, че ще бъдат освободени заедно с жените и децата си, самите те биват изпращани на разузнаване, а след като огледат как са всичките работи на сънародниците им, се връщат и разказват истината.

4. De castrorum oppugnatione

Περὶ πολιορκίας.

Οἱ δὲ πόλεις τειχήρεις ἑλεῖν πολέμῳ βουλόμενοι καὶ δι' αὐτῶν τὸ πολέμιον ἅπαν συνταπεινῶσαι, πυκναῖς ἐπιδρομαῖς κατὰ τῆς αὐτῶν χρῶνται χώρας διά τε κουρσόρων καὶ τραπεζιτῶν, τῶν παρὰ τοῖς δυτικοῖς χωσαρίων καλουμένων, καὶ ἑτέρων ἱππικῶν καὶ πεζικῶν δυνάμεων, ἵνα τοῖς συχνοῖς τραύμασι καὶ τοῖς ἀλλεπαλλήλοις ἐξανδραποδισμοῖς αὐτῶν τε τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν προσόντων αὐτοῖς καὶ τῷ μὴ ἐᾶσθαι τὴν αὐτῶν ἐργάζεσθαι χώραν ὡς βούλονται, ἀλλὰ παντοίως πιέζεσθαι, εὐχείρωτοι γίνωνται. εἰ γὰρ μὴ πρότερον αἵ τε ἄμπελοι καὶ τὰ καρποφόρα τούτων ἐκτέμνονται δένδρα καὶ τὰ θέρη κατακαίονται καὶ τὰ κτήνη ἀφαιροῦνται, ὅπως ἡ τοῦ λιμοῦ βία τούτους μετανάστας καὶ φυγάδας ποιήσῃ, ἐκπολιορκῆσαι πόλεις τῶν ὀχυρῶν εὐθηνουμένας τοῖς ἐπιτηδείοις καὶ τῇ τῶν μαχομένων πληθύι δυσχερέστατον. ὁ δὲ μὴ οὕτως τὰ κατ' αὐτῶν διαθέμενος, ἀλλ' ἐκ τοῦ προχείρου δορίκτητα τὰ

4. За обсадата на крепости

Ония, които искат с война да превземат укрепени градове и чрез тях да сломят цялата сила на неприятелите, предприемат чести нападения срещу тяхната страна с корсари и трапезити, наречени от жителите на Запада хусари, и с други конни и пехотни войски. Така лесно могат да бъдат победени с чести поражения и последователни поробвания както самите неприятели, така и съюзниците им, а също и като не им се дава възможност да обработват земята си, както желаят, но по всякакъв начин биват потискани. Извънредно трудно е да се превземат укрепени градове, които изобилствуват с припаси и множество бойци, ако преди това не се изсекат лозята и плодните дръвчета, не се изгорят посевите и не се отвлече добитъкът, та гладът да ги принуди да се изселят и да побягнат. Онзи, който не действува така

---

[1] Хусари, наричани още хонсари и корсари — лековъоръжени войници, изпращани като разузнавачи пред войската. Терминът хонса (*χόνσα, χοῦσα*) произхожда от готската дума hansa, която се среща в готски текстове от края на IV до IX в. в смисъл на „кохорта", „въоръжена дружина". От готски тя преминала в славянски (ХжСА, ХОУСА), а от славянски — във византийски, маджарски и румънски. Вж. *H. Grégoire*, Origine et éthymologie de la Hanse, Académie royale de Belgique, Bulletin de la classe des lettres et des sciences morales et politiques. 5-e s., t. XL, 1—3, 1954, p. 18—28. — *Ив. Дуйчев*, Няколко бележки към Кекавмен, Сборник Радева LIX, Византолошки институт, кн. 5, 1958, стр. 61—63. [2-3] С „турки" тук са означени унгарците. Срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 224; II, p. 321.

τῶν ἐναντίων ποιῆσαι βουλόμενος ὀχυρώματα μάτην τὴν κατ᾽αὐτῶν ἐπέλευσιν ἐξαρτύεται. δεῖ δὲ ὥσπερ τοῖς ἐχθροῖς ἔνδειαν οὕτω καὶ τῷ οἰκείῳ στρατεύματι τὸ ἀνελλιπὲς τῶν χρειῶν περιποιήσασθαι. εἴπερ οὖν τῇ τῶν Ἀγαρηνῶν ἐμβαλεῖν μέλλει χώρᾳ, ἐξελικμήθη δὲ τὰ ἐδώδιμα ταῖς πυκναῖς ἐρημώσεσιν, ὥστε σπάνιν εἶναι τούτων ἐν τῇ πολεμίᾳ, καὶ τῷ στρατεύματι ἀμήχανον αὖ πάλιν πλεῖον τῶν κδ´ ἡμερῶν κριθὴν τοῖς ἰδίοις ἀλόγοις ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν χώρας βαστάσαι, αἱ δὲ πόλεις ἃς πολιορκῆσαι βεβούληνται πολυάνθρωποί τε εἰσὶ καὶ πλείονος καιροῦ τροφὰς ἔχουσι, λῦσαι τὴν πολιορκίαν ὁ λιμὸς ἐναγκάσει, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων γῆς ἐπιχορηγοῦνται χρεῖαι τῷ στρατοπέδῳ. ὁπότ᾽ἂν δὲ ἐν τῇ τῶν Ἀγαρηνῶν χώρᾳ τῇ πολυφόρῳ καὶ τοσαύτην ἀφθονίαν παρεχούσῃ γεωργίων, εἴπερ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας οὐκ ἐπισιτίζεται γῆς τὸ στράτευμα, ἀδύνατον ἐπὶ συχνῷ χρόνῳ καρτερῆσαι κατὰ τῶν ἐπινοουμένων τι κατορθῶσαι, πόσῳ μᾶλλον ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ ὅπου ἔνδεια πάντῃ τῶν ἀναγκαίων ἐστίν, ἐξαιρέτως δὲ τῆς κριθῆς· εἰ γοῦν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας αἱ χρεῖαι οὐκ ἐπιχορηγοῦνται τῷ στρατεύματι, ἄπρακτοι οἴκαδε ἀποστρέψουσι, καὶ ἃ οὐκ ἴσχυσεν ἂν μεγάλη ἰσχὺς καὶ βαρεῖα δύναμις τῶν πολεμίων κατορθῶσαι, ἡ τῶν ἀναγκαίων ἐργάσεται ἔνδεια καὶ τὴν πολιορκίαν λῦσαι καταναγκάσει (pp. 37 — 38,14).

срещу тях, но иска веднага да превземе неприятелските крепости, напразно предприема поход срещу тях. Трябва да се подготви както оскъдицата за неприятеля, така и снабдяването с припаси на собствената войска. Ако се предприеме поход в земята на агаряните, а храните са изразходвани от чести опустошения, така че се явява недостиг от храни в неприятелската земя, и, от друга страна, войската не може да носи от собствената си страна ечемик за повече от 24 дена за конете си, а градовете, които ще се обсаждат са многолюдни и имат храни за много време, то гладът ще стане причина да се прекрати обсадата, ако не се доставят храни за войската от земята на ромеите. И ако в плодородната и богата земя на агаряните войската не може да издържи много време срещу неприятелите, които се стремят да спечелят победа, в случай, че тя не се снабдява с храна от нашата страна, то колко повече се отнася това за земята на българите, където има недостиг от всякакви храни и особено от ечемик. Прочее, ако от нашата страна не се доставят припаси за войниците, то те се връщат у дома си, без да са свършили нищо, и онова, което не би могла да постигне голяма сила и тежка неприятелска войска, ще го извърши липсата на припаси, която ще ги принуди да снемат обсадата.

XXIV. СИНАКСАР НА ЦАРИГРАДСКАТА ЦЪРКВА

Под обозначението „Синаксар на Цариградската църква“ се разбира един сборник от хагиографски текстове, който е бил редактиран в окончателна форма през X в., обаче са били използувани множество текстове, възникнали през по-ранна епоха. Така в този хагиографски сборник са попаднали такива исторически паметници, които принадлежат на различни епохи, като се почне от късната античност, та се стигне до края на X в. Всред тези текстове се намират голям брой сведения относно миналото на днешните български земи през късноантичния период, както и през първите векове от съществуването на българската държава. По-точно те съдържат сведения за християнството в балканските земи през IV в., историята на градовете Марцианопол, Адрианопол, Одесос, Анхиало и др., за походите на византийския император Константин V Копроним (741—775) против българите за похода на Никифор I в българските земи, за арабската обсада на Цариград през 717—718 г и за намесата на българските войски като съюзници на Византия, за българо-византийските войни по времето на цар Симеон и други. Някои от текстовете на Синаксара са били преведени на старобългарски и поместени в средновековни български месецослови.

ИЗДАНИЕ: *H. Delehaye*, Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae. Propylaeum ad AASS. Novembris, Bruxelles, 1902.

КНИЖНИНА: *В. Бешевлиев*, Няколко бележки към българската история, ГСУиф, XXXII, 9,1936, стр. 258, бел. 3; стр. 408—409. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 277 и сл., 291, 292 и сл. — *Ал. Бурмов*, История на България, Изд. на БАН, I, София, 1954, стр. 87 и сл. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 350—351, 354, 359, 360, 363.

SINAXARIUM ECCLESIAE CONSTANTINOPOLITANAE

1. De persecutione christianorum in Thracia

1. *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα γυναικῶν παρθένων ἀσκητρῶν καὶ μαρτύρων καὶ Ἀμμὼν διακόνου καὶ διδασκάλου αὐτῶν καὶ τοῦ σὺν αὐτῷ Ἀειθαλᾶ. Αὗται ἐγένοντο ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῆς Μακεδονίας, χριστιανὰς ἑαυτὰς ὁμολογήσασαι, διδάσκαλον ἔχουσαι διδάσκοντα αὐτὰς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν Ἀμμὼν τὸν διάκονον· κρατηθεῖσαι δὲ παρὰ Βαύδου τοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἄρχοντος καὶ πολλὰ τιμωρηθεῖσαι διὰ τὸ μὴ θῦσαι τοῖς δαιμονίοις καὶ εἰς Βερρόην ἀχθεῖσαι τοῦ προσκυνῆσαι τὰ εἴδωλα, ηὔξαντο εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἐκρεμάσθη εἰς τὸν ἀέρα ὁ ἱερεὺς τῶν εἰδώλων*

1. Преследване на християни в Тракия

В същия ден[1] (се чествува) паметта на светите четиридесет неопетнени жени монахини и мъченици и на техния дякон и учител Амон и заедно с него (и паметта) на Айтала. Те произхождали от Адрианопол в Македония, признали се за християни и последвали Христа, като имали за учител Амон, който поучавал за царството небесно. Заловени от управителя на Адрианопол Бауд и измъчвани много, понеже не принесли жертва на демоните, и отведени в Берояᵃ[2], за да се поклонят на идолите, те се въздигнали до бога. И жрецът на идолите бил наказан да

[1] Сиреч на първи септември. [2] Берия — дн. Стара Загора.

ἐπὶ πολλὰς ὥρας τιμωρηθείς· εἶτα πεσὼν ἀπέθανε. Κρεμᾶται δὲ ὁ ἅγιος Ἀμμὼν καὶ ξέεται τὰς πλευράς. Εἶτα κασσίδα πεπυρωμένην δέχεται κατὰ κεφαλῆς· καὶ ταύτης ῥυσθεὶς παρεπέμφθη μετὰ τῶν ἁγίων παρθένων ἀπὸ Βερρόης εἰς Ἡράκλειαν τῆς Θράκης Λικινίῳ τῷ τυράννῳ. Ὁ δὲ ἔδωκεν ἀπόφασιν κατ' αὐτῶν (col. 3,20—4,11.)

виси много часове във въздуха. След това, като паднал, умрял. А свети Амон бил повесен и му стъргали ребрата. След това му поставили нажежен шлем на главата. И освободен от него, бил изпратен заедно със светите девици от Бероя в Ираклия Тракийска[1] на тиранина Лициний[2]. Той издал присъда срещу тях (col. 3,20—4,11).

2. De Constantini expeditioni contra Gothos

Ἡ τοῦ σεπτεμβρίου τεσσαρεσκαιδεκάτη τήν τε εὕρεσιν καὶ ὕψωσιν τῶν τιμίων ξύλων ἑορτάζειν ἡμῖν προτρέπεται ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν χριστιανοῖς βασιλεὺς κεκίνηκέ ποτε πόλεμον, ὡς μὲν τινες λέγουσι τῶν ἱστοριογράφων, ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τοῦ Μαγνεντίου πρὸ τοῦ κρατῆσαι τῆς βασιλείας· ὡς δὲ ἕτεροι, ὅτι εἰς τὸν Δάνουβιν ποταμὸν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ἰδὼν δὲ τὸν στρατὸν τῶν πολεμίων πολύν, τὸν δὲ ἴδιον κατὰ πολὺ ἐλάττονα, εἰς λύπην καὶ ἀπορίαν καταπέπτωκεν. Εἶτα ἐν τῇ νυκτὶ ἀτενίσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὁρᾷ τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ γραφὴν δι' ἀστέρων δηλοῦσαν. „Κωνσταντῖνε, ἐν τούτῳ νίκα“ (col., 43, 1—15).

2. Поход на Константин Велики към Дунав срещу готите

14 септември, когато празнуваме откриването и издигането на честния кръст, се почита по тази причина. Константин Велики[3] и пръв християнски цар, потеглил някога на война, както някои историографи казват, към Рим срещу Магненций[4], за да завладее властта, а според други — към река Дунав срещу скитите[5]. Като видял, че войската на неприятелите е голяма, а собствената му (войска) много по-малка, изпаднал в тежко положение. След това през нощта, като вперил поглед в небето, видял честния кръст и писмо от звезди, което гласяло: „Константине, с него побеждавай“ (col. 43,1—15).

3. De persecutione christianorum in Maesia et in Thracia

1. *Ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νικήτα. Ὃς ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, γεννηθεὶς καὶ τραφεὶς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν βαρβάρων τῶν καλουμένων Γότθων, πέραν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ· οὐ μὴν δὲ ἐκοινώνει τοῖς βαρβάροις, ἀλλὰ τῶν εὐσεβούντων ἦν, ὡς καὶ γένει καὶ περιουσίᾳ προέχων. Οὗτος συλληφθεὶς ὑπὸ Ἀθαναρίχου ἄρχοντος τοῦ ἔθνους διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ αἰκισθεὶς σφόδρα, διὰ πυρὸς τελειοῦται.* 2. *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Μαξίμου, Θεοδότου καὶ Ἀσκληπιοδότης. Οὗτοι ἐγένοντο ἀπὸ Μαρκιανουπόλεως τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν κρατηθέντες παρὰ Τήριδος τοῦ τῆς Θράκης στρατηγοῦ, πρῶτον μὲν τύπτονται ἰσχυρῶς μετὰ ῥάβδων, ἔπειτα ἀκρωτηριάζονται πάντα τὰ μέλη· τεθέντες δὲ ἐπὶ ἁμαξῶν καὶ ἅμα τῷ στρατηγῷ κατεπειγομένῳ ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπαχθέντες*

3. Преследване на християни в Мизия и Тракия

1. Мъченичество на светия мъченик Никита. Той бил роден и отгледан в земята на така наречените варвари готи отвъд река Истър[6] през царуването на Константин Велики. Той не само общувал с варварите, но бил един от най-благочестивите, като (ги) превъзхождал по род и богатство. Заловен от Атанарих[7], вожд на племето, и измъчван много заради вярата (му) към Христа, загинал на клада. 2. В същия ден (се чествува) подвижничеството на светите мъченици Максим, Теодот и Асклепиодот. Те произхождали от Марцианопол[8] в провинция Мизия[9]. По времето на император Максимиан[10] заради вярата им в Христа били заловени от стратега на Тракия — Тирид — и най-напред били много бити с тояги, а след това били отрязани всичките им крайници. Поставени в коли заедно със стратега, който ги карал, били отведени в Адрианопол и принуждавани с

---

[1] Дн. Ерегли. [2] Става дума за римския император Лициний (308—324), съимператор на Константин Велики. [3] Римският император Константин (306—337). [4] Авторът на житието е сбъркал името. Тук става дума не за император Магненций (350—353), който живял по-късно, а за римския император Максенций (307—312), срещу когото именно воювал Константин Велики. [5] Тук се има пред вид походът на Константин Велики срещу готите през 332 г. [6] Река Дунав. [7] Атанарих — готски владетел от IV в. [8] Марцианопол — развалини при дн. с. Река Девня. [9] Става дума за провинция Втора или Долна Мизия. Тя била провинция в диоцеза Тракия и обхващала земите между Стара планина, Добруджа, р. Дунав и р. Цибрица. [10] Римският император Максимиан Херкулий (286—305), съимператор на Диоклетиан.

καὶ καταναγκαζόμενοι κολακείαις τε καὶ ἀπειλαῖς θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, μὴ πεισθέντες τὰς κεφαλὰς ἀποτέμνονται (col. 45, 24 — 47,9).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῆς ἁγίας Σεβαστιανῆς. Αὕτη γέγονεν ἐπὶ Δομετιανοῦ τοῦ βασιλέως, ὑπάρχουσα ἐκ πόλεως Σεβαστῆς τῆς Φρυγίας· ἐδιδάχθη δὲ τὸν εὐσεβῆ λόγον ὑπὸ Παύλου τοῦ ἀποστόλου. Καὶ συνεσχέθη ἐν Μαρκιανουπόλει κηρύττουσα τὸν Χριστὸν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Σεργίου· καὶ τυφθεῖσα παρ᾽ αὐτοῦ καὶ εἰς κάμινον ἐμβληθεῖσα, τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι διέμεινεν ἀβλαβής· μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθεν εἰς Ὀδυσσόν· εἶτα εἰς Ἀγχίαλον, εἶτα εἰς Ἀρκαδιούπολιν· ἐξ ἧς κατέλαβεν Ἡράκλειαν τὴν τῆς Θρᾴκης· ἔνθα κρατηθεῖσα παρὰ Πομπειανοῦ ἡγεμόνος (col. 50,5—16).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῆς ἁγίας μάρτυρος Μελιτηνῆς. Αὕτη ἦν ἐκ Μαρκιανουπόλεως τῆς Θρᾴκης ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀντωνίνου. Συνεσχέθη δὲ παρὰ Ἀντιόχου ἡγεμόνος τῆς αὐτῆς πόλεως (col. 50, 24—51,3)

ласкателства и заплахи да принесат жертва на идолите, и като не се съгласили, отсекли им главите. В същия ден (се чествува) подвижничеството на света Севастиана. Тя била родена по времето на император Дометиан[1] и произхождала от град Севаста[2] във Фригия[3]. Тя усвоила благочестивото слово от апостол Павел. Била заловена в Марцианопол от хегемона[4] Сергий, че проповядва Христовото учение. Тя била бита от него и хвърлена в огън, но по Христова милост останала невредима. След това отишла в Одисос[5], после в Анхиало, после в Аркадиопол[6], а оттам стигнала до Хераклея Тракийска. Там била заловена от хегемона Помпейан. В същия ден (се чествува) подвижничеството на светата мъченица Мелитина. Тя била родена в Марцианопол Тракийски през царуването на Антонин[7]. Била заловена от Антиох, хегемон на същия град.

4. Slavi Thessalonicam aggrediuntur

Φθόνῳ ποτὲ δαιμόνων ἐν τῷ Θεσσαλονίκης ναῷ τοῦ ἁγίου πῦρ εἰσπηδῆσαν ἐδράξατο καὶ τοῦ κιβωρίου καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐμπεπαρμένον ἄργυρον διαλύειν ἤρξατο. Ὁ οὖν ἱεροφύλαξ δείσας μήποτε τῷ κοινῷ λαῷ ἀφαιρεθείη, τοιοῦτόν τι ἐξ ἀγνοίας τοῦ ἀποτελεσθέντος μηχανᾶται· ὡς δῆθεν τὸν ἄργυρον σῶον διαφυλαχθῆναι πειρώμενος, φωνῇ μεγάλῃ ἀνακράζει· „Ἄνδρες ἀδελφοί, κατὰ ταύτην τὴν ὥραν πολέμιοι τὰ τείχη τῆς πόλεως ἡμῶν ἀνορύττουσιν.“ Ἅπαν οὖν τὸ πλῆθος πιστεῦσαν — ἦν γὰρ ἄξιος τοῦ πιστεύεσθαι ὁ φωνήσας — δραμὸν καὶ ἐξιὸν εὑρίσκει τὸ τῶν Σκλαβίνων ἔθνος διὰ τειχομαχιῶν ἐπιχειροῦν καταβάλλειν τὰ τείχη. Καὶ — ὢ τοῦ θαύματος· ἐπιπνοίᾳ γὰρ τοῦ ἁγίου καὶ προμηθείᾳ τοῦ τε διαφυλαχθῆναι τὴν πόλιν καὶ τὸν ἄργυρον ἡ φωνὴ ἐκείνη παρὰ τοῦ ἱεροφύλακος γέγονε — τὸ μὲν πολέμιον ἔθνος παραυτίκα διώκουσι καὶ κατασφάττουσι, τὸ δὲ πῦρ, ἐκείνων ἤδη διωκόντων, κατασβεσθὲν τὸν ἄργυρον σῶον κατέλιπε, μόνου ἐκείνου ἀναλωθέντος ὃν κατέφαγε τὸ πῦρ. Γέγονε δὲ ὕστερον τὸ θαῦμα τοῦτο δῆλον διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ἱεροφύλακος, εἰπόντος μὴ εἰδέναι εἰ ἔθνος προσκάθηται τῇ πόλει, ἀλλὰ φῆσαι τοῦτο διὰ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ λαοῦ, ὅπως διαφυλαχθείη ὁ ἄργυρος (col. 164,42—165,19).

4. Нападение на славяни срещу Солун

Някога поради завистта на демоните в храма[8] на светеца в Солун избухнал огън и обхванал кивория и започнал да разтапя накованото в него сребро. Пазачът на храма, като се уплашил да не би да бъде задигнато нещо от събрания народ, като не знаел какво да направи, измислил следното. Стремейки се да запази среброто непокътнато, надал силен вик: „Братя, в този час неприятели[9] подкопават стените на нашия град.“ Всички повярвали — защото този, който извикал, заслужавал доверие, — побягнали, излезли и намерили, че славянският народ чрез стенобитни машини се е заловил да събори стените. И — о чудо! Защото викът бил наден от пазача на храма по внушение и поради промишлението на светеца за запазването на града и среброто — незабавно започнали да преследват и да избиват неприятелското племе, а изгасналият огън, докато те преследвали, оставил непокътнато среброто и само онова погинало, което огънят погълнал. А по-късно това чудо се изяснило от съобщението на пазача на храма, който казал, че не е видял дали славянското племе обсажда града, но казал това за отстраняване на народа, за да бъде запазено среброто.

---

[1] Римският император Домициан (81—96). [2] Дн. град Шивашли в Западна Мала Азия. [3] Фригия — област в Западна Мала Азия. [4] Хегемон или коректор — титла на управител на провинция. [5] Одесос — дн. Варна. [6] Аркадиопол дн. Люлебургас. [7] Римският император Антонин Пий (138—161). [8] Става дума за църквата, издигната в чест на св. Димитър Солунски. [9] За славянските нападения срещу Солун вж. *Ал. Бурмов*, Славянските нападения срещу Солун в „Чудесата на св. Димитра“ и тяхната хронология, ГСУфиф, София (1953), 2. — *Фр. Баришић*, Чуда Димитриа Солунског као историски извори, Београд, 1953.

5. De Constantini Copronymi expeditione contra Bulgaros

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωαννικίου τοῦ θαυματουργοῦ. Οὗτος ὁ μακάριος γεννᾶται τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τοῦ Κοπρωνύμου Λέοντος τυραννίδος, χώρας μὲν φὺς τῆς Βιθυνῶν κώμης τῶν Μαρυκάτων, πλησίον Ἀπολλωνιάδος κειμένης λίμνης, πατρὸς μὲν Μυριτζίκη, μητρὸς δὲ Ἀναστασοῦς· καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας πεφτακῶς, τῷ μγ' ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας κατὰ Βουλγάρων ἐστράτευσεν· οὓς κατακόψας καί τοὺς ὁμοφύλους διασώσας ἐπ' ὄψεσι τοῦ βαδιλέως καὶ ἀπωσάμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης ταμιευομένην αὐτῷ παρὰ τοῦ κρατοῦντος δόξαν τε καὶ τιμήν, καταλαμβάνει τὸ ὄρος ἐν ᾧ θείας φωνῆς αὐτήκοος γεγονὼς τὰ τῶν ὀρέων ὑψηλότερα φθάνει (col. 191,33–192, 25).

5. Поход на Константин V Копроним срещу българите

В същия ден (се чествува) паметта на светия наш отец Йоаникий чудотворец. Този блажен (мъж) се родил в четвъртата година от насилническото управление на Лъв Копроним[1]. Родното му място било село Марикатон във Витиния[2], разположено близо до езерото Аполониада. Името на баща му било Мирицика, а на майка му Анастасо. Като порасна, на двадесет и три годишна възраст потеглил на поход срещу българите[3]. Като ги избил и спасил единоплеменниците си пред очите на императора и отхвърлил определената за него от владетеля слава и награда заради победата, отишъл в планината, в която чул божествен глас и достигнал до най-високите ѝ части.

6. De Nicephori in Bulgaria occiso

Τοῦ δὲ Νικηφόρου τῆς βασιλείας δραξαμένου, πάλιν ἐξορίᾳ παραπέμπεται Θεόδωρος ὡς μὴ δεχόμενος τὸν ἀποσθέντα Ἰωσὴφ τῆς πατριαρχείας μετὰ τελευτὴν Ταρασίου· εἶτα τοῦ Νικηφόρου πτῶμα χαλεπὸν πεπτωκότος ἐν Βουλγαρίᾳ, διαδέχεται Μιχαὴλ τὴν βασιλείαν. Ὃς πάντας τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ἀνεκαλέσατο καὶ τὸν μέγαν Θεόδωρον (col. 213, 54—58).

Ἐξωρίσθη δὲ εἰς Θεσσαλονίκην διὰ τὸ μὴ συντίθεσθαι τῇ μοιχείᾳ τοῦ βασιλέως· ἀλλ' ἀνεκλήθη πάλιν παρὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης καὶ διὰ τὴν τῶν Σαρακηνῶν ἔφοδον τὴν βασιλεύουσαν καταλαμβάνει· καὶ πάλιν ἐξορίζεται παρὰ Νικηφόρου βασιλέως, σφαγέντος ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπὶ τῇ ὁμοίᾳ ὑποθέσει (col. 215,4—216,2).

6. За гибелта на Никифор I в България

Когато Никифор[4] заграбил властта, Теодор[5] отново бил изпратен на заточение, понеже не приел изгонения от патриаршеския престол Йосиф[6], след смъртта на Тарасий[7]. След като Никифор паднал в България след тежко поражение[8], Михаил[9] наследил царската власт. Той възвърнал великия Теодор[10] и всички, които били на заточение. Той бил заточен в Солун, защото не одобрявал безпътния живот на императора[11]. Обаче отново бил повикан от императрица Ирина[12] и пристигнал в столицата поради нападението на сарацините. И отново под същия предлог бил изпратен на заточение от император Никифор, който загинал в България.

7. De Clementi notitia

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν γέννησιν ἑορτάζομεν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ θαυματουργοῦ Κλήμεντος ἐπισκόπου Βουλγαρίας τοῦ ἐν τῇ Ἀχρίδι. Ζήτει ἀκολουθίαν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑβδόμην καὶ εἰκοστὴν τοῦ Ἰουλίου μηνός· ἐκεῖσε γὰρ ἑορτάζομεν τὴν κοίμησιν αὐτοῦ (col. 255—256, 51—53).

7. За Климент Охридски

В същия ден чествуваме рождението на светия наш отец и чудотворец Климент, епископ български в Охрид. Търси последованието му на двадесет и седмия ден от месец юли, защото тогава чествуваме успението му.

---

[1] Вероятно тук се има пред вид Константин V Копроним (741–775), но житиеписецът, зле осведомен, го смесва с неговия баща Лъв III. [2] Витиния — област в Северозападна Мала Азия. [3] Тук се говори, за един от деветте похода на Константин V Копроним срещу България. Като се вземат пред вид годината на раждането на Йоан и възрастта, когато тръгнал на война, може да се приеме, че този поход срещу българите станал през 767 или 768 г. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 220—225. [4] Тук се говори за византийския император Никифор I Геник, който чрез заговор свалил императрица Ирина и заел престола в 802 г. [5] Тук се има пред вид известният византийски писател и църковен деец от втората половина на VIII и първата четвърт на IX в. Теодор Студит. Като горещ привърженик на иконопочитанието той водил борба срещу иконоборците. По времето на император Михаил I Рангаве (811—813) той имал голямо влияние в двореца и оглавявал партията, която била за активна политика спрямо българите. [6] Йосиф Иконом, който признал незаконния брак на Константин VI. [7] Цариградският патриарх Тарасий (784—806). [8] Тук става дума за поражението на византийците и смъртта на Никифор I Геник в един от проходите на Източна Стара планина на 26 юли 811 г. Подробности за тия събития вж. у *Златарски*, История, I, 1, стр. 255—260. [9] Византийският император Михаил I Рангаве. [10] Става дума за Теодор Студит. [11] Византийският император Константин VI (780—797). [12] Византийската императрица Ирина (797—802).

8. *De Bulgarorum Romanorumque bello*

Ὃς ὑπῆρχεν ἐν τοῖς χρόνοις Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Οὗτος ὁ μακάριος ὥρμητο ἐκ γῆς ἀνατολῶν, θέματος τῶν Ἀνατολικῶν, χωρίου Ἀττικὼμ Βανδουλάμπης, γέννημα ὑπάρχων Χριστοφόρου καὶ Καλῆς θαυμαστῶν καὶ σεπτῶν γεννητόρων, ἐν αὐταρκείᾳ βιούντων, γεωργικῇ ἐπιστήμῃ σχολαζόντων καὶ στρατιωτικῇ κουστωδίᾳ κατειλεγμένων. Ὅτε οὖν ὁ Βουλγαρικὸς πόλεμος ἐκινήθη, εἵλκεται καὶ οὗτος τῇ τῶν κρατούντων προστάξει, χρόνων ιη᾽ ὑπάρχων· βίᾳ δὲ τοῦ πολέμου περισωθεὶς, πάντων καταπεσόντων, τὸν μονήρη βίον ὑπέδυ, δερμάτινον χιτῶνα περιβαλλόμενος, ὑποπιάζων τὸ ἑαυτοῦ σῶμα χρόνοις ἕξ. (col. 299, 30–36).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Λουκᾶ τοῦ νέου στυλίτου, τοῦ ἐν τῷ Εὐτροπίου μοναστηρίῳ. Οὗτος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος καὶ Κωνσταντίνου γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τρίτου υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου, πατριαρχοῦντος Θεοφυλάκτου γνησίου υἱοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ, ἐκ γῆς ἀνατολῶν ὁρμώμενος, υἱὸς Χριστοφόρου καὶ Καλῆς. Ὅτε οὖν ὁ Βουλγαρικὸς πόλεμος ἐκινήθη, τότε καὶ τοῦτον εἰς τὴν ἐκστρατείαν εἷλκεν ἡ τῶν κρατούντων πρόσταξις. Συρραγέντος δὲ τοῦ ἀνυποστάτου ἐκείνου πολέμου καὶ πολλῶν μυριάδων καταπεσουσῶν, αὐτὸς βίᾳ περισωθεὶς τὸν μονήρη βίον ὑπέρχεται (col. 301,12—302,8).

8. *Война между българи и византийци*

Лука Нови Стълпник. Той живял по времето на Роман Старши[1] и Константин Багренородни[2]. Този блажен (мъж) произхождал от източната земя, от тема Анатолик[3], от село Атиком Вандулампи. Той бил роден от Христофор и Кали, прекрасни и почитани родители, които живеели скромно, занимавали се изкусно със земеделие и били вписани в стратиотските списъци[4]. Когато избухнала българската война[5], той бил повикан по нареждане на властвуващите, понеже започнал 18 години. Едва се спасил от войната, докато всички загинали, приел монашески начин на живот, облякъл си кожена дреха и измъчвал тялото си шест години.

В същия ден (се чествува) паметта на нашия свет отец Лука Нови Стълпник, (който се подвизавал) в Евтропийския манастир[6]. Той живял през царуването на Роман Старши и на неговия зет, третия син на Лъв Мъдри[7], Константин Багренородни, и през патриаршествуването на Теофилакт[8], роден син на същия император Роман. Произхождал от източните области и бил син на Христофор и Кали. Когато прочее избухнала българската война, тогава императорската заповед и него призовала (да участвува) в похода. След като се отървал от онази гибелна война, в която загинали много хиляди, сам едва спасен, възприел монашески начин на живот.

9. *De Romanorum legatione ad Bulgaros*

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς Εὐαρέστου. Ὧτινι πατρὶς μὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῶν Γαλατῶν ἐπαρχία· γονεῖς δὲ τῶν ἐπιφανῶν οἱ ἄριστοι, βασιλεύοντος Ῥωμαίων Λέοντος τοῦ τυράννου καὶ εἰκονομάχου, ὃς ξίφει ἀναιρεθεὶς ἄξιον τέλος ἀπηνέγκατο. Διαδεξάμενος δὲ τοῦτον Μιχαὴλ

9. *Византийско пратеничество в България*

В същия ден (се чествува) паметта на светия наш отец Еварест. Неговата родина била областта Галатия в Мала Азия. (Той имал) най-добрите родители измежду високопоставените през царуването на ромейския (император) насилник и иконоборец Лъв[9], който, убит с меч, понесъл заслужена смърт. А Михаил[10], който го наследил и сам управ-

[1] Византийският император Роман Лакапин. [2] Византийският император Константин VII Багренородни. [3] Тема Анатолик обхващала земите на Централна Мала Азия. [4] Стратиотите (войниците) във Византия били снабдени с определен размер земя, от която се издържали и въоръжавали. Те били вписвани в специални стратиотски списъци. Тяхната земя не могла да се отчуждава. Стратиотите били длъжни да се явяват на периодически военни сборове и в случай на война. Общо за стратиотите във Византия вж. *П. Мутафчиев*, Войнишки земи и войници във Византия през XIII—XIV в., СпБАН, кн. XXVII, клон историко-филологичен и философско-обществен, София, 1923, стр. 1—114. — *Д. Ангелов*, История на Византия, II, София, 1963, стр. 20, 21. [5] По всяка вероятност тук става дума за войната между България и Византия през 920 г. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 405—407. [6] Предполага се, че манастирът — *τὰ Εὐτροπίου* — е бил наречен така не по името на протоспатария и квестора Евтропий по времето на Константин Велики, нито на Евтропий по времето на Аркадий, нито на протоспатария и квестора Евтропий при Зенон, но на името на някакъв друг Евтропий, чийто надпис е запазен в малката църква Каламис в Цариград. От манастира няма никаква следа. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 452—453. [7] Византийският император Лъв VI (886—912). [8] Цариградският патриарх Теофилакт (933—956). [9] Византийският император Лъв V Арменец (813—820) бил иконоборец и затова житиеписецът — иконопочитател — се отнася към него с открита неприязън. [10] Византийският император Михаил II (820—829). Към него житиеписецът по същите причини — иконоборческата политика на императора — проявява своето отрицателно отношение.

καὶ αὐτὸς αἴσχιστος καὶ ὁμότροπος ὑπάρχων, τῆς αὐτῆς τῷ προλαβόντι ποινῆς τὰς εὐθύνας εἰσπράττεται. Ἐπεὶ δὲ εἰς μέτρον ἡλικίας ἀφίκετο οὗτος ὁ παῖς, εἰς τὴν τῶν μαθημάτων ἀνάληψιν ἐκδίδοται, πᾶσι τὰ πάντα γενόμενος, γονεῦσιν εὐπειθής, φίλοις καὶ γείτοσιν εὐπρεπής, ξένοις καὶ αὐτόχθοσι προσηνής, ἐπαληθεύων ἐν τούτοις τὴν προσηγορίαν αὐτοῦ. Ἔρωτι δὲ θείῳ τρωθεὶς τὸν μονήρη βίον ἠγάπα· διὸ καὶ πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἔρχεται ἅμα τῷ ἰδίῳ πατρὶ καὶ ξενίζεται παρά τινι τῶν ἐν τέλει Βρυεννίῳ, τῇ τοῦ πατρικίου ἐπ᾽ ἐσχάτων τιμηθέντι ἀξίᾳ, καὶ συγγενεῖ αὐτοῦ ὑπάρχοντι. Καὶ τινας ἡμέρας αὐτῷ συγγενόμενος, χρείας καταλαβούσης, ἀποστέλλεται παρὰ τῆς βασιλίδος Θεοδώρας πρέσβυς πρὸς Βουλγάρους ὁ πατρίκιος, ἔχων μεθ᾽ ἑαυτοῦ τὸν τίμιον Εὐάρεστον. Καταλαβόντων δὲ αὐτῶν τόπον λεγόμενον Σκόπελον καὶ μικρόν τι διαναπαυσαμένων, ὁ μακάριος κατά τινα οἰκονομίαν ἐντυχὼν πρεσβυτέρῳ τὸν ἀσκητικὸν μετερχομένῳ βίον τοῦ ποθουμένου τυγχάνει, καὶ τὴν κόμην καρεὶς προθύμως τὸν τοῦ Κυρίου ζυγὸν ὑπεισῆλθε (col. 347,1—348,3).

лявал по същия най-безсрамен начин, платил за деянията на своя предшественик. След като това дете достигнало съответна възраст, било дадено да изучава науките и станало към всички съвършено във всяко отношение: послушен към родителите си, внимателен към приятели и съседи, ласкав към чужденци и местни жители, потвърждавайки с това името си.[1] Проникнат от божествена любов, обикнал монашеския живот. Поради това той пристигнал в Цариград заедно със собствения си баща и бил приет от някой си сановник Вриений, който имал най-високо положение сред патрициите и който бил в родство с него. Като прекарал няколко дни с него, патриция, понеже нуждата налагала, бил изпратен от императрица Теодора[2] като пратеник при българите, като взел със себе си досточтимия Еварест. Те достигнали до мястото, наречено Скопелон[3], и като си почивали малко, блаженият по някаква повеля срещнал свещеник, който бил преминал към аскетичен живот. И се изпълнило желанието (на Еварест) и като подстригал косата си, с готовност навлякъл ярема божи.

10. De bello inter Bulgaros Romanosque

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας τῆς ἀπὸ Καισαρίδος. Αὕτη ἤσκησεν ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Ἄννης τῇ λεγομένῃ Ῥιγίδιον· ἐπῆρχε δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος, πατρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, γένους οὖσα λαμπροῦ καὶ ἐπισήμου, πατρὸς μὲν ὀνόματι Θεοφίλου πατρικίου τὴν ἀξίαν, μητρὸς δὲ Θεοδώρας . . .

Τῆς δὲ τιμίας παιδὸς καλῶς πολιτευομένης, οὐκ ἤνεγκεν ὁ πονηρὸς δαίμων ὁρᾶν ἑαυτὸν ὑπὸ ταύτης πατούμενον, ἀλλ᾽ἐξήγειρε τὸν θεομάχον Λέοντα τὸν βασιλέα ἀγαγέσθαι ταύτην γυναῖκα Χριστοφόρῳ τῷ τούτου υἱῷ, ὃν καίσαρα ἀνηγόρευσε· καὶ βίᾳ καὶ τυραννίδι ταύτην ἀποσπάσας τῆς μονῆς, καταλαβεῖν τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν κατηνάγκασεν. Ἀχθείσης δὲ αὐτῆς, τὰ τοῦ γάμου αἴσια ἐπ᾽ αὐτῇ τελοῦνται καὶ παστὰς πήγνυται· Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐκείνου σκοπὸς τοιοῦτος. Ὁ δὲ Θεὸς ... αὐτὸς καὶ ταύτην διασῴζει ἀμόλυντον ἐκ τῆς συναφείας καὶ κοινωνίας τοῦ μνηστῆρος. Παραδόξως γὰρ τῶν Σκυθῶν ἐπιστρατευσαμένων ἐν τῇ ἑσπέρᾳ, ἐν τάχει ἀποστέλλεται ὁ νεόνυμφος τοῖς βαρβάροις ἀντιπαρα-

10. Война между българи и византийци по времето на Лъв III

В същия ден се чествува паметта на преподобната наша майка Теодора от Кесарида. Тя се е подвизавала в манастира на света Анна, наричан Ригидион. Живяла през царуването на Лъв[4], бащата на Константин Копроним[5], като произхождала от славен и прочут род. Баща ѝ Теофил бил патриций по достойнство, майка ѝ се наричала Теодора[6] . . . Почтеното дете живеело добре. Лукавият демон обаче не понесъл да гледа, че е тъпкан от нея, подбудил богобореца император Лъв да я вземе за жена на своя син Христофор, когото провъзгласил за кесар. Чрез принуда и насилие той я отвлякъл от манастира и я принудил да дойде в Цариград. Когато тя била доведена, над нея бил извършен брачният обред и била приготвена брачната стая. Такава била неговата цел, но бог . . . я спасил неосквернена от съчетание и общение с жениха. Прочее скитите[7] неочаквано извършили нападение на

---

[1] Става дума за Еварест, игумен на манастира Куроковион при Цариград по времето на Михаил III (842—867). Срв. Гръцки извори, том IV, стр. 315—316. [2] Византийската императрица Теодора, майка на Михаил III (842—867), вземала активно участие в управлението до 856 г. [3] Скопелон — днешно Ески Полос в Източна Тракия. [4] Император Лъв III (717—741). [5] Император Константин IV Копроним (741—775). [6] Принуждението на Теодора да се откаже от монашеството и да стане жена на кесар Христофор трябва да се свърже с гоненията против иконопочитателите и специално против монашеството, започнали във Византия след 726 г. и по-специално след 730 г. [7] Под скити тук се разбират българите. За това наименование, давано на българите през ранното средновековие, вж. посочванията у *Moravcsik*, Byzantinoturcica, p. 237 — Зборник радова XXXVI. Византолошки институт II, 1953, стр. 24 и сл.

ταξόμενος· ὃς κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν τῷ θανάτῳ παραπέμπεται. Τότε πληροφορίαν λαβοῦσα ἡ ἀκήρατος ἀμνὰς Θεοδώρα καὶ λαθοῦσα πάντας, χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ μαργαρίτας καὶ ἱματισμὸν λαβοῦσα πολυτελῆ καὶ ἐν πλοίῳ εἰσελθοῦσα, πρὸς τὴν μονὴν ἐπανῆλθε χαίρουσα καὶ εὐχαριστοῦσα τῷ τῶν ὅλων Θεῷ (col. 355, 2—26).

Запада[1] Младоженецът бързо бил изпратен да се бори против варварите и още в първото стълкновение бил грабнат от смъртта[2]. Когато узнала това, чистото агне Теодора скрила се от всички, взела скъпоценности: злато, сребро, бисери и одежди, качила се на кораб и пристигнала в манастира радостна и въздаваща благодарност на бога на всичко.

11. De bello inter Bulgaros Romanosque

Οὗτος ὑπῆρχεν ἐκ χώρας Ταρσίας οὕτω λεγομένης, τελούσης ὑπὸ τὸ θέμα τῶν Ὀπτημάτων, κώμης ὀνομαζομένης Βιτζινιανᾶς, γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐν αὐταρκείᾳ βιούντων, Γεωργίου καὶ Μεγεθοῦς. Οὕτω δὲ καλῶς παρ' αὐτῶν ἀναχθεὶς καὶ παιδευθεὶς καὶ πληρώσας τὸν εἰκοστὸν χρόνον τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, τῷ θείῳ κάτοχος γίνεται ἔρωτι καὶ τοὺς γονεῖς καταλιπὼν φυγὰς ᾤχετο πρὸς τὰ τοῦ Ὀλύμπου μέρη πρὸς τὴν μονὴν τῶν Αὐγάρου· ἐν ᾗ διέλαμψαν ἐν ἀσκήσει καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ Γρηγόριος ὁ θαυμαστὸς καὶ Βασίλειος οἱ πρὸς μητρὸς αὐτῷ θεῖοι. Ἐπεὶ δὲ Λέων ὁ θηριώνυμος ἐπανελθὼν ἀπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου, ἐπανέστη τῇ βασιλείᾳ Μιχαὴλ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ τὸν μετ' εἰρήνης ὑποδεξάμενον αὐτὸν τῆς γαμετῆς καὶ τῶν τέκνων στερήσας, εἶτα δημεύσας καὶ μοναχὸν ἀποκείρας, ἐξόριστον πρὸς τὴν ἀπέναντι νῆσον ἀπέστειλε καὶ τὴν πάλαι σβεσθεῖσαν τῶν εἰκονομάχων αἵρεσιν ἀνεγεῖραι πάλιν ἔσπευδε, τότε πάντων τὰς ἰδίας οἰκήσεις καταλιπόντων, ὁμοίως καὶ οὗτος, τοῦ μεγάλου Ἰωαννικίου αὐτὸν προτρεψαμένου, πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην ἀφίκετο (col. 381, 1—13; 381, 29—382,6).

11. Война между българи и византийци по времето на Лъв V

Той произхождал от така наречената област Тарсия, подвластна на темата Оптимати, от селото, назовавано Вичиниана, от благочестиви и живеещи в доволство родители Георги и Мегета. Така добре от тях отгледан и възпитан, като изпълнил двадесетгодишна възраст, той бил обзет от обич към бога, напуснал родителите си, отишъл в областта на Олимп[3], в манастира Авгар, гдето сияели в (монашески) подвиг и друга добродетел неговите вуйчовци — дивният Григорий и Василий. Звероименният Лъв[4], след като се завърнал от войната с българите, въстанал срещу царската власт на благочестивия Михаил[5] и лишил тогова, който с мир го приел, от съпруга[6] и чада, после го лишил[7] и от имуществата, накарал го да се подстриже (за монах), изпратил го на заточение на разположения срещу (Цариград) остров и се постарал да съживи отново отдавна затихналата ерес на иконоборците. Тъй като тогава всички напуснали своите живелища, също и (Евстратий) по подтикване на великия Йоаникий[8], пристигнал в своето родно място.

12. De Adrianopolis expugnatione a Krumo et de christianorum persecutione a Omurtago

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Μανουήλ, Γεωργίου, Λέοντος, Μαρίνου, Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν τριακοσίων ἑβδομήκοντα ⟨ἑπτά⟩. Οὗτοι οἱ ἅγιοι ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ τόπων ὄντες τὴς Ἀδριανούπολιν κατῴκουν. Οἱ Βούλγαροι δέ, οἱ ἀχάριστοι καὶ ἀμνήμονες, ἧκον Ῥωμαίους καταστρεψόμενοι, Θρᾷκας δὲ καὶ Μακεδόνας αἰχμαλωτίσαντες καὶ αὐτὴν τὴν βασιλίδα κατατρέχοντες, ἐν Ἀδριανουπόλει παρεγένοντο. Καὶ αὐτῇ τρισὶν ἡμέραις προσμείναντες εἷλον. Ἐπράττετο δὲ ταῦτα

12. Превземане на Одрин от Крум и преследване на християни от Омуртаг

Помен за светите мъченици Мануил, Георги, Лъв, Марин, Петър и други триста седемдесет и седем души. Тези светии произхождали от различни провинции и места и обитавали в Адрианопол[9]. Българите — неблагодарни и забравящи — пристигнали, за да покорят ромеите, опленили Тракия[10] и Македония, като нападнали самата столица[11], стигнали до Адрианопол. Като прекарали тук три дни, те превзели града[12]. Това ста-

[1] Става дума за балканските владения на Византийската империя. [2] Сведението за българско нападение през управлението на Лъв III не може да се уточни хронологически поради оскъдните данни, с които разполагаме за българо-византийските отношения през този период [3] Планината Олимп във Витиния [4] Император Лъв V (813—820). [5] Император Михаил I Рангаве (811—813). [6] Прокопия, дъщеря на Никифор I. [7] Детронираният император бил заточен на о-в Платос: вж. *Theophanes*, Chronogr., ed. Bonn. p. 19. [8] Отшелникът Йоаникий; за него вж. тук стр. 284 [9] Дн. Одрин. [10] Под Тракия тук се разбира приблизително Южна България. [11] Цариград. [12] За събитията изобщо вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 262 и сл.

Λέοντος τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρμενίου βασιλεύοντος καὶ Κρούμου τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους κατάρχοντος. Ἐπεὶ δὲ Κροῦμος, ὁ τῶν Βουλγάρων ἔξαρχος, ἐγκρατὴς ἐγένετο τῆς πόλεως, ἐξέβαλεν ἔξω πάντας, χιλιάδας τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον ἐκβαλὼν κατὰ τοῦ αὐχένος ὑπὸ γῆν ῥιφέντα πεπάτηκε. Κρούμου δὲ τὸ ζῆν ἀπορρήξαντος, Δούκουμος τὴν ἀρχὴν δέχεται· καὶ αὐτοῦ κατὰ πόδας τεθνηκότος, Διτζευγος ἄρχων τῶν Βουλγάρων γνωρίζεται, δεινὸς καὶ στυγητός· ὃς τὸν μέγαν ἀρχιερέα Μανουὴλ μέσον διχάσας καὶ τὰς χεῖρας τοῖς ὤμοις ἀποτεμὼν βορὰν τοῖς κυσὶ παρέδωκεν. Ὃς ἀορασίᾳ πληγεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀναιρεῖται, Μουρτάγων δὲ τὴν ἀρχὴν δεξάμενος, ἅπαντας τοὺς χριστιανοὺς μὴ πειθομένους τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι, ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ οὓς μὲν δεσμοῖς καὶ στρεβλώσεσιν ὑποβάλλων, οὓς δὲ ἀπανθρώποις αἰκίαις τιμωρούμενος, τῆς παρούσης ζωῆς ἀπερρήγνυε. Τὸν δὲ ἐν ἁγίοις ἀρχιερέα Δεβελτοῦ Γεώργιον καὶ Πέτρον ἐπίσκοπον ῥάβδοις ἀπανθρώπως κατακόψας, ξίφει τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀπέτεμε, Πάρδον δὲ τὸν ἱερώτατον πρεσβύτερον λιθολευστούμενον θανάτῳ πικρῷ κατεδίκασεν· ὡσαύτως καὶ ἕτερον πλῆθος τριακοσίων ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἢ καὶ πλεῖον ὑπαρχόντων τῇ τοῦ ξίφους τιμωρίᾳ ὑπέβαλε. Λέοντος δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις ἐπισκόπου Νικαίας, τῇ θέσει εὐνούχου, ξίφει τὴν γαστέρα διέρρηξε· καὶ ἕτερον Λέοντα καὶ Ἰωάννην τοὺς τῶν χριστιανῶν στρατηγοὺς καὶ Γαβριὴλ καὶ Σιόνιον μαχαίρᾳ ἀπέτεμε· Γεώργιον τὸν γενναιότατον καὶ ἑτέρους πολλοὺς διαφόροις αἰκίαις τιμωρησάμενος ἐθανάτωσεν. Οὐ μόνον γὰρ οὗτος ὁ μιαρώτατος Μουρτάγων ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ διαδοχὴν Βουλγαρικοὶ γενόμενοι ἄρχοντες πάντας τοὺς τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντας ἀνῄρουν (col. 414, 25—416, 18).

нало през царуването на злочестивия Лъв Арменец[1] и на владетеля на българския народ Крум[2]. Крум, господарят на българите, след като завладял града, изхвърлил вън от него всички жители, на брой четиридесет хиляди души. Той накарал да хвърлят на земята пресветия епископ, стъпил на врата му и го изхвърлил (от града) заедно с другите[3]. Когато Крум умрял, приел властта Дукум[4], а след като починал твърде скоро и този, признат бил за владетел на българите Диценг[5] — човек ужасен и омразен. Той разсякъл великия архиерей Мануил[6] на две, отсякъл ръцете от раменете му и го предал за храна на кучетата[7]. Бидейки уязвен от слепота, той бил погубен от собствените си люде и Муртагон[8] приел властта. Той започнал да погубва всички християни, които не се съгласявали да се отрекат от Христа. Едни от тях оковавал във вериги и ги подлагал на изтезания, други наказвал чрез нечовешки мъчения и ги лишавал от живот. Светият архиерей на Девелт[9] Георги и епископът[10] били бити безчовечно с тояги и главите им били отсечени с меч. Пресветият Пардос бил бит с камъни и така бил осъден на горчива смърт. А останалото множество от триста седемдесет и седем души, или повече, погубил чрез меч. На Лъв, светия епископ на Никея[11], скопец, бил разпорен с меч коремът. С меч бил посечен и другият Лъв и Йоан, византийски пълководци, както и Гавриил и Сионий. Предоблестният Георги и мнозина други били подложени на различни мъчения и погубени. Прочее не само споменатият твърде скверен Муртагон, но също и другите, които по приемственост станали владетели над българите, погубвали всички, изповядващи Христа.

13. De christianorum persecutione in Thracia

13. Преследване на християни в Тракия

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀλεξάνδρου τοῦ μαρτυρήσαντος ἐν Δριζιπάρῳ τῆς Θράκης. Οὗτος ἦν ἐκ Ποτιόλων τῶν κατὰ τὴν

В същия ден (се чествува) подвижничеството на светия мъченик Александър[12], който се подвизавал в Дризипара[13] Тракийска

[1] Император Лъв V. [2] Хан Крум (802—814). [3] Според разпространения във Византия и сред българите по това време обичай за ознаменуване победа над сразен враг вж. посочвания у *Ив. Дуйчев*, Из старата българска книжнина, I (1943), стр. 172 и сл. [4] За името на Дукум вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 112. [5] За името Диценг вж. *Moravcsik*, op. c. II, p. 112. [6] Епископ Мануил Одрински. [7] За тълкуването на това място срв. *В. Бешевлиев*, Няколко бележки, стр. 3. и сл.; Вярата на първобългарите Год. СУиф, XXXV, 1, 1939, стр. 22. [8] За формата Муртагон вж. по-широко разпространената и правилна форма Омуртаг, вж. у *Moravcsik*, op. c., II, p. 188 Несъмнено тази форма се е получила, тъй като византийските преписвачи са схванали началното *О* във формата Омуртаг като член. [9] Развалини при дн. с. Дебелт, Бургаско. Последните упоменания за старата римска колония Klavia Pacis Deul-ensium или Colonia Deultus, вж. посочванията у *Златарски*, п. с., стр. 261, бел. 1, се отнасят именно към похода на Крум през 812—813 г. [10] Не се знае епископ на кое селище е бил Петър. [11] Очевидно епископ на Никея (Хафса югоизточно от Одрин). За завладяването на това селище срв. *Златарски*, п. с., стр. 262. [12] Отнася се за мъченик Александър. Вж. *Д. П. Димитров*, Пътуването на св. Александра Римски през Тракия, ИАИ, VIII (1934). [13] Дризипара — дн. с. Буюк-Каращиран, Одринско.

῾Ρώμην, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ βασιλέως καὶ Τιβεριανοῦ ἡγεμόνος· παρ᾽ οὗ προτραπεὶς θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ἀντὶ τοῦ σπονδὰς ἐπενεγκεῖν λοιδορίας αὐτῶν οὐκ ὀλίγας καὶ ὕβρεις κατέχεεν. Ὅθεν ἐξ ἄκρων χειρῶν κρεμᾶται, καὶ βαρέος αὐτῷ λίθου ἐξαρτηθέντος. Ἐκεῖθέν τε ἐν Καρθαγένῃ ἀχθεὶς καὶ αὖθις κρεμασθεὶς ξέεται καὶ μαστιγοῦται· καὶ ἐν Μαρκιανουπόλει γεγονὼς λαμπάδας πυρὸς κατὰ τοῦ προσώπου δέχεται· ἐλθὼν δὲ ἐν Θράκῃ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται (col. 488, 35—489,12).

Той бил от (града) Потиоли при Рим и живял по времето на император Максимиан и на хегемона Growth Тивериан. Той бил принуждаван да принесе жертва на идолите и вместо да се съгласи, понесъл немалко обиди и хули от тях. Ето защо той бил оставен да виси (завързан) за пръстите, като му бил окачен тежък камък. Оттам бил отведен в Картаген и отново повесен, бил мъчен и бит с бич. Когато бил в Марцианопол, лицето му било горено със запалени факли. Като дошъл в Тракия, главата му била отсечена.

14. De christianibus ex Dorostolo in exercitu Romano militantibus

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Πασικράτους καὶ Βαλεντίωνος. Οὗτοι ὑπῆρχον ἐκ Δοροστόλου τῆς Μυσίας ἐν λεγεῶνί τινι στρατευόμενοι, Αὐλοζάνου ἐπαρχοῦντος, χριστιανοὶ ὄντες (col. 627, 31—35).

14. Християни от Доростол, войници в римски легион

В същия ден (се чествува) подвижничеството на светите мъченици Пасикрат и Валентион. Те произхождали от Доростол в Мизия, били християни и служели като войници в някакъв легион, командуван от Авлозан.

15. De christianorum persecutione in Moesia et in Thracia

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Μαξίμου, Δάδα καὶ Κυντιλλιανοῦ. Οὗτοι ὑπῆρχον κατὰ τοὺς χρόνους Μαξιμιανοῦ καὶ Μαξιμίνου καὶ Γαβινίου καὶ Ταρκυίνου τῶν ὑπάτων· ὥρμηντο δὲ ἐκ πόλεως Δοροστόλου τῆς δευτέρας Μυσίας (col. 636, 22—27). *Καὶ πρῶτον μὲν τῷ πυρὶ τὰς πλευρὰς κατεφλέχθη· παρηκολούθει δὲ τῷ ἁγίῳ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ποιμενία, προθυμοποιούσης αὐτόν. Καταλαβὼν δὲ τὴν Φιλιππούπολιν, εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ τῶν ἐν τῇ πόλει χριστιανῶν ἐξελθόντων καὶ τὰ δεσμὰ καταφιλούντων αὐτοῦ, ηὐχαρίστησε τῷ θεῷ. Ἀχθεὶς δὲ εἰς Βέροιαν, ἐν τόπῳ λεγομένῳ Παρεμβολαῖς, εἰς ἐξέτασιν καταστὰς τύπτεται σφοδρῶς, ἀγγέλου αὐτὸν ἐνισχύοντος. Λείποντος δὲ ὕδατος, διὰ προσευχῆς ὁ ἅγιος ὕδωρ ἐξήνεγκεν, πολλοὺς πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ ⟨ποιήσας⟩ καὶ διερχόμενος ἐν Δριζιπάρῳ πόλει τῆς Θράκης, ἐν τῷ παραρρέοντι γενόμενος ποταμῷ τὴν διὰ ξίφους ἀπόφασιν δέχεται* (col. 681,16—682, 2).

15. Преследване на християни в Мизия и Тракия

В същия ден (се чествува) подвижничеството на светите мъченици Максим, Дада и Квинтилиан. Същите живели по времето на Максимиан, Максимин и на консулите Гавиний и Тарквин[1]. Те произхождали от града Доростол във Втора Мизия... Най-напред бил горен с огън по хълбоците. Заедно със светеца[2] вървяла майка му Пимения, която го ободрявала. Като стигнал до Филипопол, насреща му излезли християните от града и целували веригите му, а той благодарил богу. Отведен към Вероя, в мястото, наречено Паремболе, бил спрян за разпит и бит много, а ангел го подкрепял. Лишен от вода, светецът чрез молитва докарал вода, като накарал мнозина да повярват в Христа. Преминавайки през тракийския град Дризипара, той бил посечен с меч в близкотечащата река...

16. Gothi Thraciam vastant

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ὀρεντίου καὶ τῶν ἓξ γνησίων ἀδελφῶν αὐτοῦ. Οὗτος ὁ ἅγιος Ὀρέντιος καὶ οἱ ἓξ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἔρως, Φαρνακίος, Φιρμῖνος, Φίρμος, Κυριακὸς καὶ Λογγῖνος ὑπῆρχον

16. Готи опустошават Тракия

В същия ден (се чествува) подвижничеството на светия мъченик Орентий и на неговите шест родни братя. Светият този Орентий и неговите шест братя — Ерос, Фарнакий, Фирмин, Фирмус, Кириак и Лонгин, се

[1] Става дума за императорите Максимиан (305—311), Максимин (308—314) и консулите Гавиний и Тарквин. [2] Става дума за мъченик Карп.

ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν βασιλέων ὁρμώμενοι μὲν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, στρατευόμενοι δὲ μετὰ χιλίων διακοσίων τηρώνων ὑπὸ Ῥόδονα κουβικουλάριον ἐν τῇ Ἀντιοχέων πόλει, οἵ καὶ ἦλθον ἐν τοῖς Θρακῴοις μέρεσι ταχθέντες εἰς λεγεῶνα καλούμενον Λεγεάνδρου. Ἐπαναστάσεως δὲ κατὰ τοὺς τότε χρόνους γεγενημένης τῶν Σκυθῶν διαβάντων τὸν Ἴστρον καὶ τὴν Θρᾴκην ληιζομένων, ἄρτι μετὰ τὴν τελευτὴν Διοκλητιανοῦ Μαξιμιανὸς τὴν βασιλείαν κατασχὼν ἐν φροντίδι πολλῇ καὶ ἀμηχανίᾳ ἐγένετο, μάλιστα διὰ τὸ τὸν Μαρμαρὼθ τὸν ἐξάρχοντα τῶν Σκυθῶν, μεγέθει σώματος καὶ ῥώμῃ τῶν πολλῶν διαφέροντα, προκαλεῖσθαι αὐτὸν ἤ τινα τῶν μετ' αὐτοῦ τοῦ διαγωνίσασθαι· καὶ παρ' οἷς ἂν τὸ κρατεῖν γένηται, τούτοις παραχωρῆσαι τοὺς ἑτέρους τῆς νίκης. Διὰ ταῦτα οὖν τοῦ βασιλέως ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ καθεστηκότος, ὡς μηδενὸς θαρροῦντος ἀντεπεξιέναι καὶ συμπλέκεσθαι τῷ βαρβάρῳ, προετράπη ὁ ἅγιος Ὀρέντιος ἐξελθεῖν· πάσαις γὰρ ψήφοις ἐκρίθη ὡς εἴη ῥωμαλέος καὶ πολέμων ἔμπειρος καὶ δι' εὐστροφίαν σώματος καὶ συντομίαν δεινὸς ἐπιθέσθαι καὶ τὸν ἀντεπεξιόντα καταβαλεῖν. Ὃς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν περιβαλλόμενος καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξελθὼν καὶ τῷ Σκύθῃ παραταξάμενος, ἀκοντίῳ τοῦτον διήλασε καὶ ξίφει αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐκτεμὼν τῷ βασιλεῖ προσεκόμισε καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησε (col. 767, 17—768, 3).

родили във времето на императорите Диоклетиан и Максимиан и произлезли от източните области. Те се отправили на поход заедно с хиляда и двеста войници под началството на Родон, кувикуларий в град Антиохия, пристигнали в тракийските области и били зачислени в легиона, наречен Легеандров. А по това време се навдигнали скитите[1], които преминали Истър и опустошавали Тракия. Малко след смъртта на Диоклетиан Максимиан, който завзел властта, изпаднал в голяма загриженост и безизходност най-вече заради Мармарот, вожда на скитите. Той се отличавал от всички по големината на тялото и силата си и извикал него или някой от неговите хора на двубой. И които победят, другите да им отстъпят победата. Заради това прочее императорът бил в голяма безизходност, понеже никой не се осмелявал да излезе и да се бие с варварина. Свети Орентий се решил да излезе (на бой). Защото според общата преценка той бил считан за силен и опитен в сраженията и поради набитото си и добре развито тяло — способен да нападне и повали противника. Той прегърнал Христовата вяра и като излязъл на бой и се сражавал със скита, промушил го с копието и отсичайки главата му с меча, донесъл я и я оставил като трофей на императора.

17. De Nicephori expeditione in Bulgariam

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Πέτρου πατρικίου γενομένου, τοῦ ἐν τοῖς Εὐάνδρου. Οὗτος ἦν ἐν τοῖς Εἰρήνης τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ταύτης υἱοῦ, γεννητόρων τυχὼν μεγάλων καὶ ἐνδόξων. πατρίκιος γὰρ ἦν ὁ τοῦδε πατὴρ καὶ στρατηγός, Κωνσταντῖνος καλούμενος. Οὗτος οὖν ὁ μακάριος Πέτρος ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων τῇ τῶν γραμμάτων προσφοιτήσας σχολῇ καὶ τὰ κάλλιστα γραμματικῆς καὶ φιλοσοφίας συλλεξάμενος παρ' ἑαυτῷ τέθεικεν· εἶτα γυναικὶ ζευχθεὶς τιμᾶται πατρίκιος καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸν βίον ἀπολιπόντος. Νικηφόρος δὲ τῆς βασιλείας δραξάμενος, δομέστικον αὐτὸν τῶν ἱκανάτων προεστήσατο, ὅθεν καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ τοῦτον ἠγάγετο. Τοῦ δὲ πολέμου συρραγέντος, τὰ μὲν πρῶτα ἀνὰ κράτος οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς

17. За похода на Никифор в България

Помен за светия наш отец Петър патриций, който живял в манастира Евандрос. Той живял по времето на преблагочестивата императрица Ирина[2] и на сина ѝ Константин, като произхождал от знаменити и прославени родители. Баща му, на име Константин, бил патриций и стратег. И той, този блажен Петър, започнал от ранна възраст да посещава училище за изучаване на грамотност и като събрал най-доброто от словесността и философията, усвоил го. След това бил оженен, а след смъртта на баща си бил назначен за патриций и доместик на схолите[3]. Когато заел властта, Никифор го поставил за доместик на иканатите[4], поради което и го отвел (на поход)[5] в България. Когато наченала войната, отначало ромеите с все

[1] Става дума за готите. [2] Императрица Ирина била жена на Лъв IV (775—780) и майка на Константин VI (780—797), след чието детрониране управлява самостоятелно около пет години (797—802) [3] Доместикът на схолите през IX в. бил началник на отред пехотна и конна войска, която била на постоянно местонахождение в Халкийския дворец и имала за задача да отбранява императорския двор. Срв. *Bréhier*, Les institutions, p. 353. [4] Отредът на иканатите бил създаден от император Никифор I, който назначил към 809—810 г. за техен началник своя внук Никита, бъдещия патриарх Игнатий (847—857, 867—878), тогава още дете. Срв. *Bréhier*, Les institutions, p. 354 *Дуйчев*, Нови житийни данни, стр. 155 [5] Става дума за похода, предприет от Никифор I против българите през 811.

Βουλγάρους νικῶσι, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα καλὸν παραδραμεῖν· τοῦ γὰρ μακαρίου μετὰ τῶν πεντήκοντα ἀρχόντων κρατηθέντος καὶ καθειρχθέντος πρὸς τὸ τιμωρηθῆναι, νύκτωρ ἐπιφανεὶς αὐτοῖς ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ὁ ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Χριστοῦ ἀναπεσών, ἐλυτρώσατο τῶν δεσμῶν μέχρι τῆς Ῥωμαίων ἐξαγαγὼν γῆς. Ὁ δὲ μακάριος οὗτος τὰ πάντα σκύβαλα ἡγησάμενος πρὸς τὸ ὄρος ἀνέδραμε τοῦ Ὀλύμπου· καὶ τὸν ἀγγελικὸν βίον ὑποδύς, ἅμα τῷ μεγάλῳ Ἰωαννικίῳ πᾶσαν ἀρετὴν ἐξήσκησεν (col. 791, 35—792, 27).

сила нанесли поражение на българите, а онова, що станало по-късно, по-добре да премълчим. Блаженият заедно с петдесет началници[1] бил заловен и затворен, за да бъде наказан. През нощта им се явил свети Йоан, който (някога) се подпрял на гръдта Христова, освободил ги от веригите и ги извел до ромейската земя. Блаженият, като презрял всичко, отишъл на планината Олимп[2], приел ангелския живот и се упражнявал във всяка добродетел заедно с великия Йоаникий.

18. De christiancrum persecutione a Iuliano Apostata

Ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Αἰμιλιανοῦ. Οὗτος ὑπῆρχεν ἐκ Δωροστόλου πόλεως Μυσίας τῆς Θρᾴκης, δοῦλος τυγχάνων ἕλληνός τινος κατὰ τοὺς χρόνους Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου καὶ Καπετωλίνου βικαρίου (col. 827, 2—6).

18. Преследване на християни от Юлиан Отстъпник

Подвижничество на светия мъченик Емилиан. Той произхождал от град Доростол в Мизийска Тракия и бил роб на някакъв езичник по времето на Юлиан Отстъпник[3] и викария Капетолин[4].

19. De Nicephori clade in Bulgaria

Ἀνάμνησις τᾶν ἐν Βουλγάροις τελειωθέντων. (*Jul.* 26). (col., 835, 49—50).

Ἡ ἀνάμνησις τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ τελειωθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ βασιλέως, τοῦ πατρὸς Σταυρακίου, ἐνάτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, συνέβη πόλεμον συμβαλεῖν Ῥωμαίοις μετὰ Βουλγάρων. Καὶ δὴ τοῦ βασιλέως κατὰ κράτος νικήσαντος καὶ νίκην κατ᾽αὐτῶν περιφανεστάτην ἀραμένου, εἶτα τῇ νίκῃ ἐπαρθέντος καὶ τρυφαῖς καὶ πότοις σχολάζοντος, οἱ περιλειφθέντες Σκυθοβούλγαροι ἐν νυκτὶ τῷ ῥωμαϊκῷ ἐπιπεσόντες στρατεύματι, αὐτόν τε τὸν βασιλέα καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν καὶ τὸν στρατὸν ἀφυλάκτους ὁρῶντες ὄντας ἐκράτησαν· καὶ πολὺν φόνον ἐν αὐτοῖς εἰργάσαντο μὴ φεισάμενοι μηδενὸς μηδ᾽ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ἐντεῦθεν ὅσοι μὲν καιρίας πληγὰς ἐδέξαντο, αὐτίκα

19. За поражението на Никифор в България

Възпоминание за загиналите в България — 26 юли.[5] Помен за починалите в България християни, наши братя.

Никифор[6] през деветата година от своето царуване излязъл против българите заедно с всички ромейски войски, цялата своя дружина, сина си Ставракий[7–8]. Като влязъл в сражение с тях, сразил ги с все сила, надвил ги и спечелил над тях бляскава победа[9]. Той прочее се възгордял от тази победа, отдал се на разпуснатост и пиене[10]. Оцелелите българисе съвзели. Една нощ те нападнали ромейските войски и като видели, че самият император и целият сенат не вземат предпазни мерки, заловили ги и извършили голямо изтребление и не пощадили никого, дори и самия император. Поради това онези, които получили смъртоносни рани, починали веднага, а други, които не

[1] *Златарски*, История, I, 1, стр. 258, бел. 3, като използува кратката редакция на житието, твърди неточно, че Петър Патриций и другите 50 византийски военачалници останали в български плен до сключването на българо-византийския мирен договор при Омуртаг. [2] Планината Олимп във Витиния. [3] Император Юлиан Отстъпник (361—363). По негово време се прави опит за възстановяване на езичеството и се предприемат преследвания на християни, жертва на които станал и мъченик Емилиан. [4] Капитолин бил управител на диоцеза Тракия по времето на Юлиан Отстъпник. Викарии се наричали гражданските управители на диоцезите. Диоцезът е административна единица, която обхващала няколко провинции. [5] Тук се имат пред вид загиналите участници в похода на византийския император Никифор I Геник в България през юли 811 г. [6] Император Никифор I. [7–8] Негов приемник на престола. [9] Загатва се за похода през юли 811 г. [10] Текстът предава накратко вестите на обширния ватикански разказ. Вж. Гръцки извори, том IV, стр. 10—15.

τοῦ βίου μετέστησαν· ὅσοι δὲ μὴ θανασίμους, δασυτέρων ὀρέων δραξάμενοι διεσώθησαν· ὅσοι δὲ ζῶντες ἐλήφθησαν, μὴ ἀνασχόμενοι τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι — εἰς τοῦτο γὰρ ἠναγκάζοντο παρὰ τῶν ἀθέων, οὔπω γὰρ αὐτὸν ἐπέγνωσαν — πολυτρόποις καὶ χαλεπαῖς βασάνοις καὶ θανάτοις ὑπεβλήθησαν, οἱ μὲν ξίφει τὰς κεφαλὰς ἐτμήθησαν, οἱ δὲ σχοινίοις τοὺς τραχήλους δεθέντες καὶ κρεμασθέντες ἐπνίγησαν, ἄλλοι μέλεσι κατατρωθέντες ἐξέψυξαν, ἕτεροι φρουραῖς καὶ λιμῷ καταδικασθέντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσαντο (col. 837, 45—57: Synaxaria selecta).

20. De Valentis exitu

Μνήμη τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν Δαλμάτου, Φαύστου καὶ Ἰσαακίου. Οὗτος ὁ ἅγιος Δαλμάτος ἐστρατεύετο ἐν τῇ δευτέρᾳ σχολῇ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, ζῶν εὐσεβῶς καὶ θεαρέστως. Καὶ διὰ τὸν θεὸν καταλιπὼν γυναῖκα καὶ τέκνα, καὶ μόνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φαῦστον μεθ' ἑαυτοῦ παραλαβὼν ἔρχεται πρὸς τὸν ὅσιον Ἰσαάκιον, καὶ τὸν μοναστὴν ὑπελθὼν βίον εἰς ὕψος ἀρετῶν μέγιστον ἤρθη. Ὁ δὲ θαυμάσιος οὗτος Ἰσαάκιος ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τὴν ἔρημον ᾤκησεν, πᾶν εἶδος ἀρετῆς μετερχόμενος· ὅθεν καὶ ὁ λόγος αὐτῷ λαμπρότατος ἦν τῷ βίῳ κατακοσμούμενος. Οὗτος, ἐξερχομένου τοῦ βασιλέως Οὐάλεντος πρὸς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, προσελθών· "Τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις ἄνοιξον," εἶπεν, "ὦ βασιλεῦ, καὶ νικήσεις τὸν πόλεμον." Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' εἰς θυμὸν κινηθείς, "Ὑποστρέφοντός μου" φησὶν ὁ βασιλεύς, "παρέξεις τούτων τὰς εὐθύνας." — Εἰ ἐπιστρέψεις," εἶπεν ὁ ὅσιος, "οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ κύριος ὁ θεός· συνάψεις γὰρ τὸν πόλεμον καὶ φεύξεις ἔμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν σου καὶ ζῶν πυρὶ καταναλωθήσῃ". ὃ καὶ γέγονεν. Ἐν ἀχυρῶνι γὰρ ἐγκλεισθεὶς κατεφλέχθη (col. 865, 17—866,22).

били ранени смъртоносно, се спасили като избягали в покрити с гъсти гори места. Някои били заловени живи и тъй като не приели да се отрекат от Христа, тъй като безбожниците ги насилвали за това, били подложени на безбройни мъки и различни изтезания[1]. На едни от тях главите били отсечени с меч, други се лишили от живот чрез обесване, трети били наранени с множество стрели и така починали, а някои били осъдени на затвор и глад и починали по този начин — като се увенчали с мъченически венец.

20. За поражението на Валент при Одрин

(Чествува се) паметта на светите наши отци Далмат, Фаост и Исакий. Този светец Далмат тръгнал на поход във втория отред на император Теодосий[2]. Той живял благочестиво и богоугодно и заради бога изоставил жена и деца и като взел със себе си само сина си Фаост, отишъл при преподобния Исак и приемайки монашески живот, той се издигнал до най-високи добродетели. Дивният Исак още като пеленаче обитавал пустинята, като достигнал до всякакъв вид добродетел. Ето защо беседването с него било най-блестящо украшение за живота. Той, когато император Валент[3] излязъл на война срещу българите[4], пристигнал и казал: „Царю, отвори църквите за православните, и ще победиш във войната." Императорът не се убедил, но като се разгневил, казал: „Когато се върна, ще ми дадеш сметка за думите си."[5] Светецът отговорил: „Ако се върнеш, не е в мен господ бог. Защото ще почнеш война и ще избягаш пред неприятелите си и жив ще загинеш от огън", което и станало. Затворен в плевник, той бил изгорен.

[1] Тези сведения допълват това, което знаем от други исторически извори за преследването на християните в България при приемниците на Крум. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 293 и сл. [2] Става дума за византийския император Теодосий I (378—395). [3] Източноримският император Валент (364—378). [4] Тук житиеписецът поради неосведоменост или под влияние на напрегнатите събития между България и Византия, на които е бил съвременник, бърка готите с българите. Той загатва за събитията от 378 г., когато император Валент потеглил срещу готите и бил разбит и убит в боя при Одрин. [5] Император Валент бил привърженик на арианството. Той покровителствувал арианите, като изпращал на заточение православни епископи. [6] Император Валент, след като бил разбит при Одрин, се скрил в една къща, която била подпалена от готите.

21. Bulgari exercitum arabum in Thracia profligant

Τὴν ἀνάμνησιν ποιούμεθα τῆς περὶ ἡμᾶς μεγίστης καὶ ἀνυπερβλήτου τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ἧς ἐνεδείξατο τότε ἀποστρέψας μετ' αἰσχύνης τοὺς ἀθέους Ἀγαρηνούς. Ἐν ἀρχῇ γὰρ τῆς βασιλείας Λέοντος Ἰσαύρου, τοῦ καὶ Κόνωνος, ἀνῆλθε πλῆθος Σαρακηνῶν διὰ πολλῶν πλοίων τὸν ἀριθμὸν χιλίων ἐννακοσίων κατὰ τῆς μεγίστης ταύτης Κωνσταντινουπόλεως, βουλομένων πολιορκῆσαι αὐτήν, καὶ δὴ τοῦ βασιλέως προθεμένου δοῦναι αὐτοῖς πάκτα, αὐτοὶ καὶ φύλακας τῇ πόλει ἐγκαταστῆσαι ἀπήτουν. Ὅθεν εἰς ἀπορίαν τῶν πραγμάτων ὄντων, τῇ θεοτόκῳ ἱκέτευον ἐπαμῦναι τὴν πόλιν αὐτῆς καὶ κινδυνεύουσαν διασῶσαι. Ἀκούει τούτων ἡ θεομήτωρ· καὶ πρῶτον μὲν τὸν ψιλῷ ὀνόματι Σοφίαν τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν καλέσαντα καὶ τὴν πόλιν Κωνσταντίαν Ἀγαρηνὸν εἰς βάραθρον σὺν τῷ ἵππῳ κατεκοίμησεν καὶ τῷ θανάτῳ παρέπεμψεν. Ἔπειτα δὲ καὶ τὸν ἐφ' ὑψηλοῦ ξύλου ἀνελθόντα κηρῦξαι τὴν μιαρὰν αὐτῶν προσευχὴν . . . καὶ τοῖς Βουλγαροῖς δὲ συμβαλέσθαι ᾠκονόμησεν καὶ δισμυρίους Ἀγαρηνοὺς κατασφαγῆναι καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν ἄλλο ἀλλαχοῦ διασκεδάσασα ἀφανισμῷ τελείῳ παρέπεμψεν· καὶ εἰς τοσαύτην αὐτοὺς ἀνάγκην λιμοῦ περιέστησεν, ὡς σαρκῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἑρπετῶν καὶ μυῶν καὶ τῆς ἰδίας κόπρου μεταλαβεῖν. Σουλειμᾶν δὲ τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ αἰδεσθῆναι τὴν ἄχραντον αὐτῆς εἰκόνα πεποίηκεν καὶ πεζὸν ἐν τῇ πόλει εἰσελθεῖν παρεσκεύασεν καὶ τῆς προπετείας καὶ αὐθαδείας αὐτοῦ καταγνῶναι· διὰ λιμοῦ γὰρ καὶ λοιμοῦ καὶ ναυαγίων πλῆθος πολὺ τῶν μιαρῶν Ἀγαρηνῶν καταπεσεῖν ποιήσασα τὴν ἑαυτῆς πόλιν κραταιᾷ παλάμῃ διεσώσατο (col. 895—896, 46—897—898,45).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀνάμνησιν ποιούμεθα τῆς περὶ ἡμᾶς μεγίστης καὶ ἀνυπερβλήτου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἧς ἐνεδείξατο τότε ἀποστρέψας μετ' αἰσχύνης τοὺς ἀθέους Ἀγαρηνούς. Ἐν ἀρχῇ γὰρ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ⟨τοῦ⟩ καὶ Κόνωνος, ἀνῆλθε πλῆθος Σαρακηνῶν διὰ πολλῶν πλοίων τὸν ἀριθμὸν χιλίων ἐννακοσίων κατὰ τῆς μεγίστης ταύτης καὶ θεοφυλάκτου Κωνσταντινουπόλεως βουλομένων πολιορκῆσαι αὐτήν. Οὗτοι προκαταλαβόντες τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν, ἥτις ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς τῇ Ῥωμαικῇ βασιλείᾳ ἀντεπαρετάξατο, εἶθ' οὕτως πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, διδόντες λόγον τοῖς χριστιανοῖς, ὡς οὐ βιάσονται αὐτοὺς παραβῆναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, οὐκ ἐφύλαξαν· διὸ καὶ πολλοὺς μάρτυρας ἀπέδειξαν διὰ τὸ μὴ πατῆσαι αὐτοὺς τὸν τίμιον τοῦ Χριστοῦ σταυρόν· ὅμως πᾶ-

21. Българите разбиват арабска войска в Тракия

Ние чествуваме великото човеколюбие на ненадминатия бог към нас, което той показа тогава, отблъсквайки позорно безбожните агаряни. Защото в началото на царуването на Лъв Исавър Конон[1] множество сарацини с много кораби, на брой 1900, потеглили срещу великия Константинопол, като искали да го обсадят[2]. А когато императорът предложил да им даде откуп, те сами поискали да поставят в града стража. Когато преговорите не дали резултат, (жителите) започнали да се молят на Богородица да защити и спаси заплашения свой град. Богородица ги чула. Най-напред тя изпратила в пропастта заедно с коня му и предала на смърт агарянина, който нарекъл великата божия църква само с името София и столицата Констанция, а след това и възкачилия се на високо дърво да възвести мръсната им молитва ... и наредила да започнат бой с българите и да бъдат избити двадесет хиляди агаряни[3] и като разпръснала корабите им на всички страни, изпратила ги на невидима гибел. Тя ги докарала до такъв глад, че те яли човешко месо, влечуги, мишки и собствените си изпражнения. (Тя) направила Сюлейман, техният първенец, да почита неопетнения ѝ образ и нагласила той пеша да влезе в града и да разбере своята дързост и необузданост. Защото чрез глад, чума и корабокрушение направила да загине голямо множество от мръсните агаряни и спасила града със своята могъща ръка.

В същия ден ние правим възпоминание за великото ненадминато човеколюбие на бога към нас, което той показа тогава, отблъсквайки позорно безбожните агаряни. Защото в началото на царуването на Лъв Исавър Конон множество сарацини с много кораби, на брой 1900, потеглили срещу великия и богохраним Константинопол, като искали да го обсадят. Те, като завладели по-рано царството на персите, което много години било противник на ромейското царство, а след това (се насочили) срещу Египет и Либия, дали дума на християните, че не ще ги принуждават да престъпят православната вяра, но не я спазили. Поради това и те дали мнозина мъченици, понеже не презрели честния Христов кръст. Като опустошили ця-

[1] Византийският император Лъв III (717—741). [2] Арабите през 717 г. обсадили Цариград по суша и по море. [3] През 717 г. българите се явили в помощ на Византия и като нападнали арабите, избили над двадесет хиляди души. Числото на загиналите от българското оръжие араби не е точно. Теофан например дава двадесет и две хиляди. Гръцки извори, т. III, стр. 269.

σαν τὴν γῆν ληϊσάμενοι, Ἰνδοὺς καὶ Αἰθίοπας καὶ τὰ Μαυρούσια ἔθνη, Λίβυάς τε καὶ Ἱσπανούς, ἔρχονται καὶ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν βουλόμενοι καὶ ταύτην ἑλεῖν. Τοῦ δὲ βασιλέως Λέοντος προθεμένου δοῦναι αὐτοῖς πάκτα, αὐτοὶ καὶ φύλακας τῇ πόλει ἐγκαταστῆσαι ἀπήτουν. Διατρέχοντες δὲ οἱ πολέμιοι ἔξω τοῦ τείχους, εἷς τις ἐξ αὐτῶν βλασφήμοις ῥήμασι Κωνσταντίαν καλῶν τὴν πόλιν καὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ψιλῷ ὀνόματι Σοφίαν προσαγορεύων, εἰς βάραθρον σὺν τῷ ἵππῳ ἐμπεσὼν κατερράγη. Καὶ ὁ κῆρυξ δὲ αὐτῶν ἐπί τινος ὑψηλοῦ ξύλου ἀνελθὼν τοῦ κηρῦξαι τὴν μιαρὰν αὐτῶν προσευχήν, αὐτίκα καὶ αὐτὸς καταπεσὼν διεσκορπίσθη. Προσβαλόντες δὲ καὶ τοῖς Βουλγάροις, ἔπεσον ὑπ' αὐτῶν Σαρακηνοὶ τὸν ἀριθμὸν δισμύριοι (col. 901,30—902,28).

лата земя, индийци, етиопци и маврусийските племена, Либия и Испания, тръгнали и срещу Константинопол, желаейки да го превземат. А когато императорът предложил да им даде откуп, те пожелали да поставят в града стража. Неприятелите, като се пръснали вън от стената, един от тях с обидни думи, назовавайки столицата Констанция и светата божия църква само с името София, заедно с коня се сгромолясал в пропастта и загинал. И мюезинът им, като се качил на някакво високо дърво, за да възвести тяхната мерзка молитва, сам веднага паднал и се пръснал. Те като нападнали българите, двадесет хиляди сарацини били избити от тях.

22. Justinianus auxilio Terbellis in regnum restituitur

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Καλλινίκου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.

Οὗτος πρότερον μὲν ἦν πρεσβύτερος καὶ σκευοφύλαξ τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν· διὰ δὲ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν προεβλήθη ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς χρόνους Ἰουστινιανοῦ τοῦ νέου, τοῦ ἕκτου ἀπεγγόνου Ἡρακλείου --- Τοῦ οὖν βασιλέως διὰ τὴν ἄμετρον ἀταξίαν καὶ πλημμέλειαν ἐκπεσόντος τῆς βασιλείας καὶ τὴν ῥῖνα καὶ τὴν γλῶτταν τμηθέντος ἐκεῖθέν τε ἀποδράντος καὶ τὴν τῶν Βουλγάρων ὑποδυσαμένου ἰσχὺν καὶ τοῖς τείχεσι Κωνσταντινουπόλεως προσβαλόντος καὶ δόλῳ πείσαντος τόν τε πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον ἐλθεῖν καὶ ὑποδέξασθαι αὐτον, εἶτα καταψευσαμένου τῶν ὅρκων οὓς προέτεινε προτεθέντος τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ τῶν πανσέπτων εὐαγγελίων καὶ τοῦ δεσποτικοῦ σώματός τε καὶ αἵματος. Καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν κάθοδον πάσης τῆς πόλεως φόνων ἐμπλησθείσης, ἀνηρπάγη ὑπὸ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ ὁ μακάριος Καλλίνικος καὶ ὑπερωρίσθη ἐν Ῥώμῃ, ὑποδείξαντος αὐτῷ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν ἐκτμηθεῖσαν ῥῖνα καὶ γλῶτταν καὶ συνωμοσίας κατηγορήσαντος (col. 918_{2-7}; 918_{18} — 919_{3}).

22. Юстиниан си възвръща престола с помощта на българите

В същия ден[1] помен за светия наш отец Калиник, архиепископ на Цариград.

Споменатият (Калиник) отначало бил свещеник и скевофилакс при храма на пресветата Богородица Влахернска. Поради присъщата му добродетел той бил поставен за патриарх на Цариград по времето на Юстиниан Млади[2], шести правнук на Ираклий...[3] И тъй императорът поради своята безмерна безпорядъчност и злодеянията си загубил царската власт, носът и езикът му били отрязани и бил изпратен на заточение в Херсон. След като избягал оттам, той наел войска от българите и нападнал стените на Цариград[4]. Чрез измама той убедил патриарха и сената да дойдат и да го приемат, но след това изневерил на клетвите, които положил пред честния кръст, всесветите евангелия и тялото и кръвта на господа. Веднага след завръщането му целият град се изпълнил с убийства. Неговите оръженосци грабнали блажения Калиник. Юстиниан му показал отрязания си нос и език, обвинил го в съзаклятничество и го заточил в Рим

[1] Т. е. 23 август. [2] Император Юстиниан II Ринотмит (685—695, 705—711). Става дума за първото му управление. [3] В същност Юстиниан II е бил правнук на император Ираклий. [4] Низложеният Юстиниан II избягал от мястото на своето заточение — Херсон, както изглежда, в края на 704 г., а през пролетта на 705 г. с помощта на български войски предприел поход против Византийската империя.

XXV. ФИЛОПАТРИС

С името Филопатрис (*Φιλόπατρις*, Родолюбец) се озаглавява едно произведение, което е съставено по подобие на диалозите на Лукиан. Действуващи лица в него са Триефон, Критий и Клеолай. Датирането на това съчинение е спорно. Едни предполагат, че е написано по времето на император Юлиан (361—363), други приемат, че е от времето на император Ираклий (610—641). Най-вероятно обаче е предположението, че текстът е бил съставен по времето на император Никифор Фока (963—969). В диалога се съдържат някои сведения за скитите. Предполага се, че с името „скити“ са означени славяните, които през 623 г. нападнали Крит.

ИЗДАНИЯ: *B. Hase*, Philopatris dialogus apud: Leonis Diaconi Historia, Bonn, 1828, pp. 324—342.

КНИЖНИНА: *C. J. Aninger*, Abfassungszeit und Zweck des pseudolucianischen Dialogs Philopatris, Histor. Jahrbuch der Görresgeselschaft 12 (1891), pp. 463—491; 703—720. — *R. Crampe*, Philopatris. Ein heidnisches Konventikel des siebenten Jahrhunderts zu Konstantinopel, Halle, 1894. — *E. Rohde*, *Φιλόπατρις*, BZ, V (1896), pp. 1—15. — *Krumbacher*, GBL, pp. 459—461.

PHILOPATRIS

Dialogus

Κριτ. Εὖ πάντα ἀνακυκλεῖς, ὦ Τριεφῶν, ἀλλά μοι τόδε εἰπὲ, εἰ καὶ τὰ τῶν Σκυθῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἐγχαράττουσι; Τριεφ. Πάντα, εἰ τύχοι γε χρηστὸς καὶ ἐν ἔθνεσι. Τριεφ. Κἀγὼ, ὦ Κριτία, ταῦτα καταλείπω τοῖς τέκνοις, ὡς ἴδωσι Βαβυλῶνα ὀλλυμένην, Αἴγυπτον δουλουμένην, τὰ τῶν Περσῶν τέκνα δούλειον ἦμαρ ἄγοντα, τὰς ἐκδρομὰς τῶν Σκυθῶν παυομένας, εἴτ' οὖν καὶ ἀνακοπτομένας (pp. 334, 16—20; 341, 21 — 342, 3).

Диалог

Критий: Добре обръщаш всичко, Триефоне, но все пак кажи ми това: дали на небето са написани и делата на скитите?

Триефон: Всичко, дори ако се намери добър човек и между езичниците...

Триефон: И аз, Критие, това оставям на децата, за да видят Вавилон разрушен, Египет поробен, децата на персите отведени в робска участ, нападенията на скитите стихнали, а пък след това и прекратени.

XXVI. ЗАПИСКА НА ГОТСКИЯ ТОПАРХ

С името „Записка на готския топарх“ се означават три откъса от един анонимен автор, за който се предполага, че е живял към края на X или началото на XI в.

В тези откъси става дума за едно пътуване на византийски отред по р. Днепър и за борба с „варварите“ в отвъддунавските области. Засега не е окончателно изяснено кои са тия „варвари“. Освен това някои от споменатите в текста местни имена не са локализирани с положителност. В научната литература се водят спорове относно тълкуването на текста и датирането на откъсите. По мнението на някои изследвачи в „Записката“ се говори за хазарите, според други — за Светославовите руси, а трети смятат, че в нея се говори за Самуиловите българи. Най-вероятно е, че съдържанието на „Записката“ е свързано с борбите на Самуил срещу Византия.

РЪКОПИС: Текстът е бил открит от известния византинист К. В. Hase в един парижки ръкопис от X в., в който към края на X или началото на XI в. са били добавени тези три откъса. За съжаление този ръкопис е изчезнал безследно и поради това не могат да се правят по-нататъшни проучвания относно съдържанието и произхода на откъсите.

ИЗДАНИЯ: Leonis Diaconi Caloensis historiae libri decem, e rec. C. B. Hasii, Bonnae, 1828, pp. 496—505. — *F. Westberg*, Die Fragmente des Toparcha Goticus (Anonymus Tauricus), aus dem 10. Jahrhundert, Записки имп. Академии наук, VIII, Ист. филол. отделение V, 2, СП., 1901. Преводът е направен по второто издание.

КНИЖНИНА: *В. Г. Васильевский*, Записка греческого топарха. ЖМНПр. CLXXXV (1876), юни, стр. 368—434 = Труды, II, СПб, 1909, стр. 136—212. — *Krumbacher*, GBL. pp. 268—269. — *Ф. Вестберг*, Записка готского топарха. ВВр. XV, 1 (1908), стр. 71—132. — *М. В. Левченко*, Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X веке, ВВр. IV (1951), стр. 42—72. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I. p. 551.

TOPARCHA GOTHICUS

1. De itinere in regione ad meridiem Danapri sita

(*A*)... *Δυσχερῶς κατήγετο, καίτοι μὴ πλείους τριῶν ἀνδρῶν ἑκάτου σφῶν δεχομένου· οὕτω πάνυ φαυλότατα ἦν. Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα ὅμως χώραν εἶχε παρὰ τῷ ῥεύματι· πολλὰ γὰρ αὐτῶν ἐπὶ μεγίστοις πάγοις δυσὶ συνηράσσετο καὶ ξυνέπιπτε· καὶ ὁσαχοῦ τοῦτο ξυμβαίη, ἐκπηδῶντες τοῦ πλοίου οἱ ἐν αὐτῷ τῷ πάγῳ καθῆντο, καὶ ὡς ἐφ' ὁλκάδος ἐφέροντο.*

1. Едно пътуване на юг от Днепър

(A)... (Те) мъчно се приближаваха до брега, макар всяка от тях да не помещаваше в себе си повече от трима души. Толкова малки бяха те. Но при все че (бяха) такива (малки), те не намираха свободно пространство на повърхността на течението, понеже много от тях бяха разрушени от два големи ледени блока и потънаха.[1] И когато това се случеше, хората, намиращи се в лодката

[1] От текста личи, че някакъв военен отред, вероятно византийски, се връщал във Византия от поход. Отредът се е движел към юг по река Днепър. Каква е била целта на експедицията, не се знае. Срв. *М. Левченко*, Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X в., стр. 47.

Ἔνια δὲ αὐτῶν καὶ κατέῤῥαξεν ὑποβρύχια· οὕτως ἄρα χαλεπαίνων ὁ Δάναπρις ἐτύγχανεν. Ἡμεῖς δὲ αὐτοῦ χαλεπώτερον καὶ ἐπὶ πλεῖστον προσεδεχόμεθα, καὶ ἦμεν ὥσπερ ὀργιζόμενοι κατ᾽αὐτοῦ, τῷ μὴ πεπῆχθαι. Καὶ οὐ πολλάς πω ὕστερον ἡμέρας τὸ ὕδωρ ἁπανταχῇ πέπηκτο, καὶ ἐπὶ μέγα ἦν ἰσχυρόν· ὡς καὶ πεζῇ καὶ ἵπποις ἀφόβως ἰέναι κατὰ τοῦ ῥεύματος, καὶ ἀγῶνας ὡς ἐπὶ πεδίων ἀνδρικῶς ἀγωνίζεσθαι. Καὶ καθάπερ τις θαυματοποιῶν ὁ Δάναπρις ἐδέδεικτο, βαρὺς μὲν καὶ χαλεπὸς τὸ πρὶν αἰωρούμενος, καὶ μονονουχὶ τοὺς εἰς αὐτὸν ὁρῶντας πάντας φοβῶν· μετὰ δὲ μικρὸν ἀνεῖναί τε, καὶ τοσοῦτον μαλακισθῆναι, ὡς ὑφ᾽ ἁπάντων παίζεσθαί τε καὶ καταπεπατῆσθαι, ὑπόγειός τις ὡσπερεὶ δεικνύμενος, ὑπὸ κατάδυσίν τινα ἑαυτὸν καθιδρύσας. Οὐ γὰρ ὕδασιν οὕτω νάουσιν ἐῴκει τὰ ῥεύματα, ἀλλ᾽ ὄρη σκληρά τινα καὶ λιθώδη μᾶλλον ἐδέδεικτο. Τί γὰρ ἶσον ἢ ἐοικὸς τὸ καταφερόμενον ἐκεῖνο καὶ ὕδατι; (B.) Ὅθεν ἡμῖν τὸ κατηφὲς εἰς χαρὰν μεταβέβλητο· καὶ χεῖρας ἀνακροτήσαντες ἱκανῶς προσίεμεν, κατὰ πέλαγος ἱππασάμενοι. Ἀκωλύτως τε διαβάντες καὶ κατὰ τὴν κώμην γενόμενοι τὴν Βορίων, πρὸς εὐωχίαν ἐτράπημεν καὶ ἵππων ἐπιμέλειαν, ἠπορημένων καὶ αὐτῶν καὶ καταπεπονημένων ὡς πλεῖστον. Κἀκεῖ ἡμέρας ὅσον ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς διατρίψαντες, ὡς πρὸς τὸ Μαυρόκαστρον χωρεῖν ἠπειγόμεθα. Ὡς δ᾽ ἕτοιμα ἦν ἡμῖν τότε πάντα, καὶ ἐμποδὼν ὑπῆρχεν οὐδὲν, περὶ μέσας νύκτας αὐτὰς (ὅτε καὶ προϊαίτερον ἡμᾶς ἐξορμῆσαι ἐχρῆν), ἄρκτου τότε βαρύτατου πνεύσαντος, καὶ χειμῶνος παντὸς μᾶλλον χαλεπωτάτου καταῤῥαγέντος, ὡς ἀβάτους μὲν τὰς διόδους οἴεσθαι, μηδένα δὲ ὑπαίθριον ζῆν, σχεδὸν δὲ ἀδύνατον εἶναι τὸν μὴ στέγῃ σωζόμενον περιεῖναι, δείσαντες ἀναπεπαῦσθαι καὶ ἠρεμεῖν ἔγνωμεν αὐτοῦ· ἐμοῦ τοῦτο τοῖς συσσίτοις εἰπόντος, ὡς οὐ δεῖ τῆς οἰκίας ὁπωσοῦν ἐξιέναι, οὐδὲ ἀποκοίτους ἡμᾶς ἐνθένδε γενέσθαι· [καὶ ὡς ἐκ τῶν ἄστρων ἐμοὶ δέδεικται][a] τοῦ πρώτου τῶν ἄστρων ἑσπέριον φάσιν ἤδη ποιοῦντος, καὶ πρός [τὴν ἑαυτοῦ φύσιν][b] αὐτὸν ἐκεῖνον μετατρεπομένου τοῦ περιέχοντος [φύσει

a, b *Haec omnia ab ipso scriptore indicta sunt (ed. Hase).*

изскачаха от нея, сядаха на самия лед и пътуваха върху него като на кораб. А някои от ладиите потъваха под водата. Така бушуваше Днепър тогава. А ние останахме тук в доста тягостно състояние и твърде дълго чакахме и като че ли му се сърдехме за това, че той не е замръзнал.[1] Обаче след немного дни водата навсякъде замръзна и стана толкова твърда, че и пеша, и на коне можеше без страх да се върви по реката и смело тук да се води сражение като на равнина. И Днепър ни се показа като някакъв магьосник. Преди той се вдигаше гневен и бурен, като изплашваше едва ли не всички, които гледаха в него, а след малко утихваше и се укротяваше до такава степен, че всички се забавляваха (над него) и го газеха с крака, а той изглеждаше като че ли се е скрил под земята, сякаш че е изчезнал вдън земя. Реката нямаше вид просто на течащи води, но наподобяваше повече на някакви твърди и каменисти планини. Защото онова, което се движеше, по какво приличаше и наподобяваше на вода? (Б) Ето защо нашето униние се превърна в радост; ръкопляскайки с ръце, ние дойдохме доста (близо) и яздехме на коне по реката. Като преминахме безпрепятствено и като пристигнахме в селото Борион[2], ние седнахме да ядем и се погрижихме за конете, понеже и те изнемогваха и се бяха изморили до крайна степен. Като прекарахме тук толкова дни, колкото да се съвземем, ние бързахме да тръгнем към Маврокастрон[3]. Когато приготвихме всичко и нямаше никакво препятствие, около среднощ (въпреки че ние трябваше да тръгнем по-рано) духна твърде силен вятър и започна такава лоша виелица, че пътищата изглеждаха непроходими и никой не беше в състояние да прекара под открито небе и беше почти невъзможно да се спаси този, който не е запазен от покрив. Изплашени, ние решихме да си починем и да останем тук. Аз казах на сътрапезниците си, че не бива да излезем от къщата по никой начин и да спим отдалечени оттук [понеже така ми се видя по звездите]; защото първата от звездите беше във вечерната фаза и [съо-

[1] Според *B. v. Köhne*, Beiträge zur Geschichte und Archaeologie von Chersonesus in Taurien, St. Petersburg 1848, ss. 220—222, и *А. Куник*, О записке Безымянного Таврического (Anonymus Tauricus) в отчете о присуждении 14 наград гр. Уварова 25 сент. 1871, стр. 106—110. О „Записке готского топарха", Записки Акад. Наук, XXIV, 1874, стр. 61—93; 116—127, събитията са станали в южната част на Кримския полуостров. Според най-новите изследвания събитията се отнасят до българските земи. Срв. *Левченко*, пос. съч., стр. 66—68. [2] Местоположението на Борион не е установено. *Е. Г. Васильевский*, Русско-византийские отрывки, стр. 379, и *Левченко*, пос. съч., стр. 49, смятат, че това село се е намирало някъде по долното течение на Днепър. *F. Westberg*, Die Fragmente des Toparcha Goticus (Anonymus Tauricus) aus dem 10. Jahrhundert, СПб. 1801, p. 41, смята, че Борион се е намирало някъде около праговете на Днепър. [3] Местоположението на Маврокастрон не е установено. *Васильевский*, пос. съч., стр. 416, локализира това село до устието на Днестър. *Ф. Вестберг*, Записка готского топарха, стр. 103, смята, че Маврокастрон се е намирал някъде в южната част на Кримския полуостров.

ψυχρότατος καὶ χιωνώδης δοκῶν][a] *(Κρόνου δὴ καλουμένου). Καὶ γὰρ ἔτυχε περὶ τὰς ἀρχὰς αὐτὸς διϊὼν ὑδροχόου, ἡλίου κατὰ τὰ χειμερινὰ διατρέχοντος. Ὁ μὲν οὖν χειμὼν ἀρξάμενος ἀεὶ προὔβαινε χαλεπώτερος, καὶ ξυνέβη τὰ πρότερον ἡμῖν δόξαντα φοβερὰ παιδιαὶ καθάπαξ πρὸς τὰ μετὰ ταῦτα δοκεῖν· οὕτως ἄρα λαμπρῶς ὁ χειμὼν διέσχε πανταχῇ. Ἡμέρας δὲ διατρίψαντες ἱκανὰς, μόλις ὀψέ ποτε καὶ τῆς πρὸς τὰ οἰκεῖα μνήμη τις ἐπανόδου εἰσῄει, εὐδιεινοτέρου καὶ τοῦ περιέχοντος δεδειγμένου. (Γ.) Καὶ δὴ ἐξῄμεν, δορυφορούμενοι παρὰ τῶν ἐγχωρίων διαφανῶς, πάντων εἰς ἐμὲ τὰς χεῖρας ἀνακροτούντων, καὶ βλεπόντων ὡς πρὸς οἰκεῖον αὐτοῦ ἕκαστος, καὶ τὰ μέγιστα εὐχομένων. Τότε μὲν οὖν οὐδὲ πάντας αὐτοὺς ἑβδομήκοντα σταδίους παρημείψαμεν, καὶ ταῦτα πρὸ ἡμῶν ἄλλων διαβεβηκότων καὶ τὸ πολὺ τῆς χιόνος ἐκκρουσαμένων. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀρξάμενοι χαλεπώτατα προῄειμεν , ὥσπερ καὶ πελάγους διαπαλαίοντες κατὰ τῆς χιόνος. Οὐ γὰρ δὴ γῆ τις ἐδόκει εἶναι, οὐδὲ χιὼν συνήθης· ἀλλ' οἱ μὲν ἵπποι μέχρις τραχήλου οὐχ ἑωρῶντο· τὰ δ' ὑποζύγια, καίπερ τελευταῖα ἀκολουθοῦντα ἡμῖν, διεφθείρετο, καὶ αὐτοῦ πολλὰ κατελελείπτο. Τετράπηχυς γὰρ ἡ χιὼν ἐλέγετο, καὶ χαλεπῶς διαβατὴ ἦν. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἀκολούθων ἀφώρμησαν οἴκαδε, μεῖζον ἢ κατ' ἀνθρωπίνην δύναμιν τὸ ξύμβαν οἰηθέντες. Καὶ ἦν γάρ τι τῶν οὐ ξυντρόφων τὸ χαλεπὸν, πολλαχόθεν τῶν δυσχερῶν ἐπιόντων· χιόνος μὲν βαθείας οὕτω καὶ πυκνῆς κάτωθεν, ἀέρων δὲ βαρυτάτων ἄνωθεν ἐμπνεόντων. Ἀνακωχῆς δ' οὐδαμόθεν προσδοκωμένης, οὐδ' ὅθεν τις ἄμεινα σχοίη τεκμαιρομένης (τὰ γὰρ πάντα ἀνωφελῆ καὶ ἀνόνητά πως ἐν τοῖς τότε δεινοῖς ἐδέδεικτο), οὐκ ἦν πυρὰ καῦσαι, οὐδ' ἀναπαύσασθαι πρὸς ἀκαρῆ χώραν*[b] *ἡμῖν ἡ χιὼν ἐνεδίδου. (Δ.) Εὐναι δὲ τὴν νύκτα αἱ ἀσπίδες προσῄεσαν· πάντα ἡμῖν ἐκεῖναι καὶ κλίναι καὶ ἐπικλίνια νομιζόμεναι τὰ λαμπρότατα. Ἐν γὰρ αὐταῖς τὰ σώματα ἀνεπαύομεν ἐπὶ πυρᾷ, κἀκείνῃ οὐ λαμπρᾷ. Ὕπνον δὲ καὶ τὰ ἐξ ὀνείρων φαντάσματα, ὥσπερ φοβηθέντα κἀκεῖνα, πάντα ἀπέστησαν. Ἀντεῖχε δ' οὐδεὶς ἄλλου κάλλιον [ἀλλ' οἱ χθὲς*

a Haec omnia ab ipso scriptore inducta sunt (ed. Hase).

b Supra scriptum est χρόνον, idemque postea inductum (ed. Hase).

бразно със своята природа] се изменяше и времето — [по природа тя бе извънредно студена и буреносна] — наречена Кронос[1]. Защото тя именно тогава минаваше в началото на Водолея, докато слънцето пък преминаваше в зимната си фаза.[2] И така започналата виелица ставаше все по-свирепа и онова, което преди това ни изглеждаше страшно, сега ни изглеждаше шега в сравнение с онова, което последва след него. Така бурно виелицата се разпространи навсякъде. Ние престояхме доста дни и едва по-късно ни дойде на ум мисъл за връщане в родината, когато и времето стана малко по-благоприятно. (В) И ето ние тръгнахме, тържествено съпроводени от местните хора, при което всички ми ръкопляскаха одобрително и всеки гледаше на мене като на свой близък и пожелаваха всичко най-хубаво. И тогава преминахме не (повече от) седемдесет стадий[3], въпреки че другите бяха минали преди нас и бяха разчистили по-голямата част от снега. А на следния ден, като тръгнахме, вървяхме с голямо затруднение, като че ли се борехме със снега като с море. Изглеждаше, че това съвсем не беше земя, нито даже обикновен сняг; конете потъваха до шията, а товарните животни, макар да вървяха след нас, съвсем изнемогваха и много от тях останаха там. Казваха, че снегът има четири лакътя и той беше трудно проходим. Много от съпроводителите се върнаха по домовете си, тъй като сметнаха, че това, което става, превишава човешките сили, защото мъчнотията не беше обикновена, тъй като затрудненията напираха от много страни: долу дълбок и гъст сняг, а отгоре духаха твърде силни ветрове. Отникъде не се очакваше да спре [бурята], нито някой би могъл да направи (нещо) по-добро (защото всичко тогава в ония ужасни обстоятелства ни изглеждаше безполезно и напразно), защото не можеше да се запали огън, нито снегът ни даваше възможност да отдъхнем дори и за кратко време. (Г) Нощно време за легла ни служеха щитовете. Всички те по най-блестящ начин бяха използувани от нас за легла и навеси, защото на тях ние почивахме край огъня, но и той бе немного силен. Сънят и

[1] Кронос (Сатурн) се намирал в съзвездието Водолей. [2] Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 381, и *Westberg*, op. cit., p. 271, Сатурн извършвал една обиколка между съзвездията за 29 години и 166 дни. През X в. Сатурн е минавал през съзвездието Водолей през 903 — 904, 931 — 934, 961 — 963, 990 — 993 г. *М. А. Шангин*, Византийские источники о войне Святослава с греками, ВВр., стр. 114 — 116, въз основа на данните на византийския астрономически календар смята, че Сатурн извършвал една обиколка за 30 години. При това положение през X. в. Сатурн е направил обиколки през 910, 940, 970 и 1000 година. Той отнася събитието към зимата на 970 — 971 г. Според *Левченко*, пос. съч., стр. 68, описаните в първия откъс събития се отнасят към 993 г., а ако се вземе пред вид поправката на Шангин — към 1000 г. [3] Т. е. пътуващите изминали 12 км и 600 м.

ἐῤῥωμενέστερον ἔχοντες καὶ θαῤῥεῖν διακελευόμενοι πρὸς ἀλλήλους, σήμερον ἀμβλεῖς καὶ καταπεπτωκότες]·[a] *πάντες δ᾽ ὡς ἐν κοινῇ συμφορᾷ ὁμοίως καὶ ψυχὰς καὶ σώματα διετίθεντο. Ἐμακάρισέ τις τοὺς τεθνηκότας, ὡς τοῦ φροντίζειν ἅμα καὶ τοῦ πονεῖν ἀποστάντας· ἐσχετλίασεν ἄλλος κατὰ τῶν ἐσομένων, ποίοις ἄρα καὶ αὐτοὶ δεινοῖς τὸ ζῆν ἐκμετρήσουσιν. Οἱ δὲ πρόσκοποι ἐξέκαμον καὶ αὐτοὶ, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ νικηθέντες, καὶ προϊέναι. οὐκ ἴσχυον, ἀσαφῶς οὕτω πορευόμενοι κατὰ τῆς χιόνος. Τὸ δὲ δὴ χαλεπώτατον, ὅτι καὶ διὰ πολεμίας ἐπορευόμεθα γῆς, καὶ οὐδ᾽ ἐκ τούτου ἀδεᾶ ἡμῖν καθειστήκει τὰ πράγματα, ἀλλ᾽ ἐν ὁμοίῳ τό, τε τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ τῶν πολεμίων ὑφωρᾶτο κακόν* (p. 496—498).

(явяващите се) по време на сънищата образи се отдалечаваха, като че ли и те бяха изплашени. Никой не устояваше по-добре от другия; [напротив, ония, които вчера бяха по-здрави и се подканяха помежду си да бъдат смели, днес бяха обезкуражени и унили] — при общото бедствие телесното и душевно (състояние) на всички беше еднакво. Един облажаваше умрелите, понеже те вече се освободили и от грижа, и от мъки; друг съжаляваше за бъдещите поколения, които през какви ли не бедствия има да прекарат своя живот. Съгледвачите също се умориха, победени от многобройните злини и блуждаейки някак наслуки по снега, нямаха сили да вървят напред. Но най-голямото бедствие беше това, че ние вървяхме през неприятелска земя и вследствие на това нашето положение не беше безопасно; напротив, злото еднакво ни застрашаваше (понеже можеше да дойде) както от зимата, така и от враговете[1].

[Καὶ διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ βόρεια τοῦ Ἴστρου][b]. *Ἀρχὴν γὰρ δὴ τότε τοῖς βαρβάροις πολεμεῖν ἔγνωμεν ἤ, εἰ δεῖ τι τἀληθῆ φάναι, δείσαντες τὸ μὴ φθῆναι ὑπ᾽ αὐτῶν ἀναιρεθέντες, ἀπέστημεν, καὶ αὐτοῖς τὸ δυνατὸν ἀντιτετάχθαι διενοήθημεν, πάντας ὁμοίως λεηλατούντων καὶ διαφθειρομένων ἀπανθρωπότατα, ὥσπερ τινὰ θηρία κατὰ πάντων τὴν ὁρμὴν ἐνδεικνύντα. Οὐδὲ γὰρ τῶν οἰκειοτάτων φειδώ τις εἰσῄει αὐτοῖς, οὐδὲ λογισμῷ τινι ἢ κρίσει δικαίου τὸν φόνον εἰργάσθαι προὔθεντο· ἀλλὰ τὴν Μυσῶν λείαν καλουμένην θέσθαι τὴν αὐτῶν γῆν κακῶς καὶ ἀσυμφόρως μεμελετήκεσαν. Ἀνατέτραπτο γὰρ τὸ πρὶν αὐτοῖς ἴσον καὶ δίκαιον· ἃ δὴ περὶ πλείστου τιμῶντες τὸ πρότερον τρόπαιά τε τὰ μέγιστα κατωρθώκεσαν, καὶ πόλεις καὶ ἔθνη αὐτεπαγγέλτως προσῄεσαν αὐτοῖς. Νῦν δ᾽ ὥσπερ ἐκ διαμέτρου ἀδικία τούτοις καὶ ἀμετρία κατὰ τῶν ὑπηκόων ξυνέστηκε. Καὶ πόλεις ὑπηκόους, ἀντὶ τοῦ θεραπεύειν καὶ συμφερόντως εὐνομεῖν, ἀνδραποδίζειν καὶ διαφθείρειν ξυνέθεντο. Σχετλιάζοντές τε κατὰ τῶν ἡγεμόνων, καὶ ὡς οὐκ ἀδικοῖεν βεβαίως δεικνύντες*

Защото едва тогава решихме да започнем война с варварите[2] или, ако следва да кажем самата истина, ние отстъпихме, да не би те, изпреварвайки ни, да ни изтребят и решихме да им се противопоставим доколкото е възможно, докато те по най-безчовечен начин разоряваха и погубваха всички наред като някои диви зверове, които срещу всички проявяваха своята ярост. Те нямаха никаква милост даже към най-близките (си) и извършваха убийства по-скоро без разум или без справедлива причина; напротив, по лош и безполезен (начин) те бяха намислили да направят тяхната земя — както се казва — плячка на мизите[3]. Развратила се предишната им справедливост и законност, тогава когато по-рано те най-много почитали тези качества, сами достигнали твърде големи трофеи, а градовете и народите доброволно се присъединявали към тях. А сега като че ли наопаки, тях ги съпътствуваха несправедливост и безправие спрямо поданиците. Вместо да се грижат за благото на подвластните градове и добре да ги управляват, те предпочели да ги поробят и разорят. Оплаквайки се от своите властници и ясно доказвайки, че те не са виновни в нищо, тези хора

a Hic scripta erant haec non absoluta, ea omnia postea inducta sunt (ed. Hase).

b Scriptum est hic, et posterius inductum (ed. Hase).

[1] Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 396, под „врагове“ на топарха трябва да разбираме русите. *Вестберг*, пос. съч., стр. 99, смята, че под „врагове“ на топарха от първия откъс трябва да разбираме печенегите. *Левченко*, пос. съч., стр. 67, смята, че под „врагове“ на топарха трябва да разбираме българите и по-точно четиримата братя-комитопули Давид, Мойсей, Аарон и Самуил. [2] Под „варвари“ от втория откъс *Westberg*, op. cit., p. 80, разбира хазарите. Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 431—432, под „варвари“ във втория откъс трябва да разбираме русите, които през 969 г., предвождани от своя княз Светослав, завладели Източна България. [3] Изразът „плячка на мизите“ е гръцка поговорка и означава, че дадена страна или област е била напълно опустошена и разграбена.

οἱ ἄνθρωποι, οὐδὲν μᾶλλον ἴσχυον τοῦ μὴ τεθνάναι. Φορὰ γάρ τις, ὡς ἔοικεν, οὕτω κακίας ξυμβέβηκεν, ὡς περικλύζεσθαι τὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ φοβερώτατα συγκεχῶσθαι δοκεῖν, ὡς ἐκ συμπτώματος ἤ τινος χάσματος παραλογωτάτου καὶ χαλεποῦ. Πόλεις μὲν γὰρ πλείους ἢ δέκα ἀνθρώπων ἐξεκενώθησαν, κῶμαι δὲ οὐκ ἐλάττους πεντακοσίων παντελῶς ἠρημώθησαν· καὶ ἁπλῶς, τὰ γείτονα καὶ πλησιόχωρα ἡμῶν ὥσπερ ἐκ χειμῶνος ἐπικλυσθέντα ἐγένοντο, ἄνθρωποί τε, ἠδικηκότες μηδὲν, προβληθέντες ἐπ᾿ ὀμωσίᾳ, χειρῶν ἔργον καὶ ξίφους ἐγένοντο. (B). Τὸν δὴ τοιοῦτον ὄλεθρον καὶ κοινῇ πάντας κακῶς διαφθείραντα, καὶ περιελθόντα τοῖς ταλαιπώροις ἡμῶν ἀστυγείτοσι, καὶ πρὸς τὴν ἐμὴν ἀρχὴν τελευταίως ἡ πονηρὰ τύχη προσῆξεν, ὑφορώμενον μὲν ἐμοὶ καὶ πρότερον, καὶ πολλὴν ποιουμένῳ πρόνοιαν, μὴ ἄν ποτε ἐξαπιναίως ἐμπέσοι, μηδ᾿ ἐκ τοῦ παραχρῆμα λαθὸν τὰ καθ᾿ ἡμᾶς λυμήναιεν. Ὡς δ᾿ ἀφῖκτο καθαρῶς ὁ κίνδυνος, καὶ πᾶσιν ἀνωμολόγητο φανερῶς, ὡς τὰ περὶ ψυχῆς νῦν ἡμῖν κινδυνεύεται, τὸν μὲν τότε ὄλεθρον σοφώτατ᾿ ὡς εἶχον ἀπεκρουσάμην, ἐμοῦ καίπερ τὰ ἔσχατα παρὰ μικρὸν κινδυνεύσαντος. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου, πόλεμος ἡμῖν ἀκηρυκτὶ καὶ βαρβάροις ἐγένετο, ἐν ᾧ οὔτε ἐπεμίγνυον ἔτι παρ᾿ ἡμῖν (εἰ καὶ μυριάκις περὶ σπονδῶν ἐκηρύκευον), οὔτε ἀμαχητὶ πρὸς ἀλλήλους ἦμεν. Καὶ ὁ μὲν πόλεμος εὐθὺς ἤρξατο, ὁ δὲ χειμὼν ἐγγὺς ἦν ἐμβαλεῖν· ἔτι γὰρ οὐ πολὺ τῶν τροπῶν ὁ ἥλιος ἀπῆν. Ἀλλ᾿ οἱ μὲν βάρβαροι, στρατῷ παρασκευασθέντες ἱκανῷ, ἐσέβαλον εἰς τὴν γῆν ἡμῶν, ἱππικῷ τε ἅμα καὶ πεζῷ, νομίσαντες ὡς ἅμα βοῇ παραλήψεσθαι ἡμᾶς, τῇ τε τοῦ τείχους ἀσθενείᾳ, τῇ τε ἡμῶν ὀῤῥωδίᾳ. Καὶ οὐκ ἀπεικὸς ἦν αὐτοῖς ταῦτα οἴεσθαι, οὕτως ἐπὶ κατεσκαμμένῃ πόλει τὴν οἴκησιν ποιουμένων ἡμῶν, καὶ ὡς ἀπὸ κώμης μᾶλλον ἢ πόλεως τὰς προσβολὰς ποιουμένων. [Ἀλλ᾿ ἐκεῖνοι μὲν πολλοὺς αὐτῶν ἀποβαλλόντες καὶ καταισχυνθέντες ἀπῄεσαν πρὸς ἑσπέραν, φυλάξαντες τὸ περίορθρον. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ πεζὸν τοξότας καὶ αὐτὸς ἀντεταξάμην, πρὸς δὲ τὸ ἱππικὸν ἱππικὸν διχῇ τὸν στρατὸν παρατάξαντες.][a] Ἡ γῆ γὰρ προκα-

се стремяха само към това — да бъдат оставени живи. Защото, както изглежда, злото се бе разразило така, че изглеждаше, че е настъпил потоп за човечеството и най-страшно разрушение, като че ли вследствие на нещастие или някакво твърде неочаквано и съдбоносно бедствие. Повече от десет града се лишиха от своето население, не по-малко от 500 села бяха превърнати в пустиня: с една дума, цялата съседна и близка до нас област като че ли след буря лежеше в развалини; хората, в нищо не виновни, под предлог (за нарушена) клетва, станаха плячка на насилието и меча.[1] (Б) Жестоката съдба доведе накрая това нещастие и към моята област, което по зъл начин унищожаваше всички наред и обхождаше моите нещастни съседи. Аз от по-рано подозирах това и проявих голяма предвидливост, за да не ни завари неподготвени или да не ни причини вреда с внезапното си тайно появяване. Когато опасността явно дойде и когато всички ясно разбрахме, че сега е изложен на опасност животът ни, тогава аз по най-мъдър начин предотвратих гибелта, колкото можах, макар при това сам аз едва не се подхвърлих на крайна опасност. А що се отнася до времето след това, то без всякакво (предварително) обявяване се започна войната ни с варварите, при което те вече нито влизаха в сражение с нас, макар аз хиляди пъти да пращах до тях (предложения) за мир, нито минаваше без схватки между нас. И ето войната веднага започна, и настъпването на зимата бе близко, понеже слънцето бе недалеч от зимния поврат. При това обаче варварите, снабдени с достатъчно войска, нахлуха в нашата земя с конница и пехота, като смятаха да ни поробят при първото нападение, от една страна, поради нездравината на градската стена, а, от друга — поради нашия страх. Те имаха основание да мислят така, понеже ние пребивавахме в един напълно разрушен град и правехме набези повече сякаш от село, отколкото от град. [Но като загубиха мнозина от своите и като се посрамиха, вечертта си отидоха, страхувайки се от разсъмването. Разделяйки войската на две части, аз сам противопоставих на пехотата стрелци, а на конницата — конница]. Защото тази земя по-рано беше разо-

a *Haec omnia posterius inducta (ed. Hase).*

[1] *Васильевский*, пос. съч., стр. 431, 432, предполага, че в случая се има пред вид Северна и Североизточна България, която била разорена и опустошена в резултат на военните действия, които се водили между руския княз Светослав и византийците през периода 970—972 г. *Левченко*, пос. съч., стр. 66, 67, 68, смята, че в случая се касае за войните, които се водили между Византия и България в края на X и началото на XI в.

τέσκαπτο παρ' αὐτῶν τῶν βαρβάρων καὶ ἱκανῶς ἐξηρήμωτο, ἐκ βάθρων αὐτῶν καταβαλλόντων τὰ τείχη· καὶ τότε ἀρχὴν ἐμοῦ πρώτου πάλιν οἰκῆσαι τὰ Κλήματα διανοησαμένου. Τοιγάρτοι φρούριον μὲν τοπρῶτον ἐκ τῶν ἐνόντων ἐξῳκοδόμησα παρ' αὐτὴν, ὡς ἐκ τούτου ῥαδίως καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν πόλιν οἰκισθήσεσθαι... (pp. 500 — 502).

Καὶ τὸ μὲν ἀνῳκοδόμητο τάχει πολλῷ, καὶ περιέφρακτο τάφρῳ· καὶ ἅμα τούτων... καὶ ὁ πόλεμος ἤρξατο. Μεμέριστο δὲ τὸ φρούριον κατὰ συγγενείας, καὶ κατέθεντο ἐν αὐτῷ τὰ σπουδαιότερα· ὅσα δὲ περιττὰ, ἔξω που κατὰ τὸν ἄλλον τῆς πόλεως περίβολον ἔκειτο. Ὠικεῖτο γὰρ ἤδη καὶ ἡ πόλις ἅπασα· τὸ δὲ φρούριον ὡς ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ σώσειν ἡμᾶς ἐξητοίμαστο. [ἐτηρεῖτο].[a] *Ἀλλ' οἱ μὲν βάρβαροι τότε πολλοὺς αὐτῶν ἀποβαλόντες καὶ καταισχυνθέντες ἀπῄεσαν πρὸς νύκτα, φυλάξαντες τὸ περίορθρον· ἐγὼ δὲ ἅμα ἕῳ τὸν στρατὸν ἀντεξῆγον πολεμησείων. Ἦσαν δέ μοι τότε ἱππεῖς μὲν ὀλίγῳ πλείους ἑκατὸν, σφενδονῆται δὲ καὶ τοξόται ὑπὲρ τ'. Οὐδαμοῦ δὲ τῶν βαρβάρων ὄντων, τὰ τῷ καιρῷ μοι σύμφορα ἐξηρτύετο, τεῖχος μὲν τὸ παλαιὸν ἀνεγείρων, καὶ διδάσκων τοὺς ἐμοὺς εὖ παρεσκευάσθαι πρὸς τὰ πολέμια. Πρὸς δὲ τοὺς ἡμῖν προσέχοντας δρόμῳ κήρυκας ἔπεμπον, καὶ μετεκαλούμην αὐτοὺς, σκεψόμενος περὶ τῶν ὅλων. [Δείσας δὴ, μὴ ἐσαῦθις τελείονι δυνάμει ἀφι... καὶ στρατῷ μεγάλῳ ἀφίξοιντο. Γενομένης δὲ ἐκκλησίας, ἃ μὲν εἶπον ἐγὼ τότε...]*[b] *Ἀφιγμένων δὲ ἁπανταχόθεν, καὶ ἐκκλησίας ἐκ τῶν ἀρίστων γενομένης, ἃ μὲν εἶπον ἐγὼ τότε, καὶ ὡς οἵων δεσποτῶν μᾶλλον ἀντιποιεῖσθαι προσήκει, καὶ ὃ πρὸς οἵους ἐλθόντας τίνα ὠφέλειαν πειρᾶσθαι ἀπ' αὐτῶν εὑρίσκειν, καὶ τί ποιητέον ἐστὶ, καί τἄλλα πάντα, ὅσα τότε εἶπον ἐγὼ, ἃ καὶ παντὸς μᾶλλον τιμησαίμην, μακρὸν ἂν εἴη πάντα ἐφεξῆς λέγειν βούλεσθαι. Οἱ δὲ, εἴτε ὡς μηδέποτε βασιλικῆς εὐνοίας ἀπολελαυκότες, μηδ' Ἑλληνικωτέρων τρόπων ἐπιμελούμενοι, αὐτονόμων δὲ μάλιστα ἔργων ἀντιποιούμενοι, εἴτε ὅμοροι ὄντες πρὸς τὸν κατὰ τὰ βόρεια τοῦ Ἴστρου βασιλεύοντα, μετὰ τοῦ στρατῷ*

a Sequitur hic, quod oblitus inducere scriptor (ed. Hase).
b Hic primo leguntur illa, haec inducta sunt (ed. Hase).

рена от самите варвари и беше доста опустошена, при което те разрушавали до основи и крепостните стени. И едва тогава аз отново сметнах да се поселя в Климатите[1]. И тъй от намиращите се налице (материали) аз построих до него първоначално една малка крепост, имайки пред вид, че оттук лесно ще може да се възстанови и целият останал град.

И тя била построена с голяма бързина и оградена с ров, и заедно с това... войната се почнала. Крепостта била разпределена между отделните родове и в нея били оставени по-необходимите неща, а онова, което било излишно, било оставено извън край другия окоп (около) града. Понеже вече целият град бе заселен, а крепостта била приготвена за това, за да ни спаси при голяма опасност. [запазвало се].[2] Но варварите, като загубили мнозина от своите и били посрамени, през нощта си отишли, като се страхували от съмването; а аз с пукването на зората изведох войската, за да воювам. Аз разполагах тогава с малко повече от сто конници и над триста прашници и стрелци. Понеже варварите ги нямаше никъде, аз извърших необходимото за случая, възстановявайки старата стена и обучавайки своите, за да се приготвя добре за военни действия. Едновременно с това аз изпратих бързо вестители при нашите привърженици, като ги виках при себе си, за да обмисля за всички неща. [Но боейки се, да не би пак с голяма сила да при... И да не дойдат с голяма войска. Като бе свикано събранието, аз тогава казах това...] Какво казах аз тогава, когато дойдоха отвсякъде и се състоя събрание на първенците, (а именно): към кои господари подобава повече да се обърнем и при кои от тях, като отидем, да се опитаме да получим някаква полза, и какво трябва да се направи, и всичко друго, което аз казах тогава и което ценя повече от всичко, би било твърде дълго да го разказвам подред. Било че никога не бяха вкусили от императорското благоразположение и не уважаваха елинските обичаи, а преди всичко се стремяха към независимост, било за това, че бяха съседи на този, който царуваше на север от Дунава[3] и който заедно с това беше силен

[1] Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 428, под „Климати", трябва да разбираме малко укрепено градче в Североизточна България на р. Дунав. *Фр. Вестберг*, Записка готского топарха, стр. 118, смята, че с „Климати" е била означавана област, която се е намирала в Кримския полуостров между Херсонската и Керченска област. [2] Тази дума е вмъкната в текста от самия автор. [3] Според *Вестберг*, пос. съч., стр. 128, под израза „този, който царуваше на север от Дунава" трябва да разбираме киевския княз Светослав. Според *Левченко*, пос. съч., стр. 71 — 72, в случая се касае не за киевския княз Светослав, а за българския цар Самуил.

ἰσχύειν πολλῷ καὶ δυνάμει μάχης ἐπαίρεσθαι, ἤθεσί τε τοῖς ἐκεῖ τὰ παρὰ σφῶν αὐτῶν οὐκ ἀποδιαφέροντες, ἐκείνων καὶ σπείσασθαι καὶ παραδώσειν σφᾶς ξυνέθεντο, κἀμὲ τὰ τοιαῦτα πράξειν κοινῇ πάντες ἐπεψηφίσαντο. Καὶ ἀπῄειν, ἵνα τὰ ἡμέτερα σωθῶσι, καὶ ἐνέτυχον αὐτῷ ὡς εὔξαιτ᾽ ἂν μάλιστα τις. Καὶ, ὡς δυνατὸν ἐν βραχεῖ λόγῳ πᾶν συμπεράνας αὐτῷ, ἐκεῖνος μὲν παντὸς μᾶλλον μεῖζον τὸ πρᾶγμα ἐλογίσατο, ἐμοὶ δὲ τὴν τῶν Κλιμάτων ἀρχὴν αὖθις ἀσμένως πᾶσαν ἔδοτο, καὶ προσέθηκε καὶ σατραπείαν ὅλην, ἔν τε γῇ τῇ αὐτοῦ προσόδους ἐπετείους ἱκανὰς ἐδωρήσατο (p. p. 503—504).

с голямата (си) войска и се гордееше със силата си в сраженията, техните собствени нрави не се отличаваха от тамошните обичаи. Те решиха да сключат мир с тях и да им се предадат, и заедно всички решиха, че и аз трябва да направя същото. И така, за да останат нашите владения запазени, аз се отправих и бях приет от него по най-добър начин, колкото някой би могъл да пожелае. По възможност в кратък разговор аз се споразумях с него за всичко и той сметна това по-важно повече от всичко, на драго сърце ми даде отново цялата власт над Климатите и присъедини към това цяла област, а освен това ми подари значителни ежегодни доходи в своята земя.

XXVII. ЧУДЕСА НА СВ. ДИМИТРИЙ СОЛУНСКИ

Във Византия е бил много разпространен култът на Димитрий Солунски, който загинал мъченически през 303 г. Затова непрекъснато са били съставяни сбирки от легенди около неговата личност и чудесата, които вършел за защита на Солун при различни случаи, когато градът е бил излаган на опасност.[1]

Тук ние даваме извадки от книга III на Чудесата на Димитрий Солунски, която, както и първите две книги, е сборник от поучителни слова. Но тя е съставена много по-късно и няма пряка връзка със събитията, които се разказват в тях. Тази книга е написана от анонимен автор, за когото не се знае нищо. Но фактът, че той споменава за превземането на Солун от арабите през 904 г. като събитие, станало „преди много години", но за което още има „спомен", показва, че ще е живял през втората половина на X в.

В книга III от „Чудесата" са интересни сведенията за разпространението на култа към Димитрий Солунски в Тракия и Македония, както и разказът за положението на града, когато бил превзет от арабите.

РЪКОПИС: P=cod. Paris., olim Mazarin. 1517 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: A c t a S a n c t o r u m, October IV, p. 190—197=Migne, P.Gr., CXVI, col. 1383—1388. — A. T o u g a r d, De l'histoire profane dans les Actes grecs des Bollandistes, Paris, 1874, p. 204 (извадки).

КНИЖНИНА: Ф. Б а р и ш и ћ, Чуда Димитриjа Солунског као историски извори. Српска академиjа наука. Посебна издања, књ. CCXIX, Византолошки институт, књ. 2, Београд, 1953, стр. 20.

MIRACULA SANCTI DEMETRII (LIBER III)

1. Sanctus Demetrius in Thracia Macedoniaque colitur

II, 219. *Ἀνήρ τις ἕτερος πόλεως τῆς Ἀδριανοῦ ἐξορμώμενος, καὶ οὗτος πηροῦται τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ προδραμεῖν ἐπὶ θεραπείᾳ τῷ μεγάλῳ διανενόηται, καὶ δὴ ὁ μὲν πρὸς ὁδοιπορίαν ἦν εὐτρεπής· οἷς δὲ οἰκεῖος πρὸς γένος ἦν ἀνὴρ τὴν ὁδοιπορίαν ὡς μακρὰν, ὡς δυσχερῆ καὶ ταῦτα πεζῷ καὶ τυφλώττοντι ἀπηγόρευον. Ὁ δὲ, ἀλλ' εἰ καὶ εἰς δύο ὅλους ἐνιαυτοὺς παρατεθῇ τὰ τῆς ὁδοιπορίας μοι, οὐ παύσομαι ἕως εὑρήσω μοι τὸν ζητούμενον ἰατρόν, τὸν μέγαν Δημήτριον, ἅπτεται τῆς ὁδοῦ, δια-*

ЧУДЕСА НА СВЕТИ ДИМИТРИЙ СОЛУНСКИ

1. Култът на свети Димитрий в Тракия и Македония

II, 219. Един друг мъж, родом от Адрианопол, също сляп, намислил да прибегне до великия [мъченик] за лечение и бил готов за път. Роднините на този мъж го разубеждавали [като му казвали], че пътят е дълъг и труден, особено за пешеходец и сляп човек. А той отговарял: „Дори и две години да продължи пътуването ми, няма да се спра, докато не намеря търсения лекар, великия Димитрий." Той тръгнал на път, вървял цели

[1] Вж. Гръцки извори за българската история, т. III, стр. 38 и сл., където са дадени извадки от първите две книги на Чудесата.

νύει δρόμον εἰς ὅλας ἡμέρας δύο, τυφλῷ ποδὶ ἀθλίως περιπλανώμενος, βιαζόμενος προσκρούων τοῖς λίθοις, πυκνὰ διολισθαίνων, καὶ πολὺν ὄντι φέρων τὸν κάματον (p. 191 B-C).

два дена, като жалко бродел с несигурни стъпки, без да ще се удрял о камъните, често падал и теглел наистина голяма мъка.[1]

2. De Thessalonica ab Arabis capta et de Scytharum incursionibus in regione Thessalonicae factis

2. Солун превзет от арабите. Нападения на „скити" край Солун

III, 222. *Ἕτερον, ὦ παρόντες, τῶν τοῦ Μεγαλομάρτυρος τεραστίων λέγων ἔρχομαι, τῶν εἰρημένων τάχα οὐκ ἔλαττον· ὅπως μὲν ἡ Θεσσαλονίκη χρόνοις πολλοῖς πρότερον ὑπὸ τῶν τῆς δούλης ἑάλω τέκνων τῆς Ἀγὰρ καὶ μαχαίρας ἔργον ἐγένετο, Λέοντος τὰ σκῆπτρα διέποντος, κρίμασιν οἷς αὐτὸς μόνος ἀποῤῥήτοις ἐπίστασαι, Κύριε, παριδὼν τὰ τοιαῦτα, καὶ οὕτω διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας γενέσθαι διοικονομησάμενος, ἄλλαι τε πάντως δηλοῦσι γραφαί, καὶ ἡ μνήμη διαῤῥέουσα ἔτι καὶ νῦν τὰ ἐπισυμβάντα τηνικαῦτα ἐπιτραγῳδεῖ. Κατ᾿ αὐτὸν οὖν τὸν καιρὸν τῆς ἁλώσεως ἄνθρωποί τινες Ἰταλιῶται τῆς ἑαυτῶν ἐξορμήσαντες εὐχῆς ἕνεκεν, καὶ ἱστορίας τῶν ἑκασταχόθι ναῶν, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸ τὸ ζωηφόρον τείνοντες μνῆμα τὴν εὐθὺ τέως τοῦ μαρτυρίου ἀνῄεσαν.*

III, 222. О присъствуващи, ще ви разкажа и друго чудо на великомъченика, може би не по-незначително от споменатите. Други писания разкриват изцяло, а и споменът, който е стигнал до наши дни, възпява тогавашните събития, именно как преди много години е бил превзет Солун от децата на робинята Агар[2] и станал жертва на меча по времето, когато Лъв[3] държал скиптъра, по неизречени решения, които само ти, господи, знаеш. Ти пренебрегна тези неща и допусна всичко да стане така поради нашите грехове. Прочее точно по времето на завладяването някои италийци, които били тръгнали от своята страна, за да се помолят и да разгледат храмовете навсякъде, насочвайки се именно към този животворен паметник[4], вървели известно време по пътя, който водел право към храма на мъченика.

223. *Καὶ ἐπείπερ αὐτὰ δὴ τότε τὰ Τέμπη διεξιέναι τούτοις ἔτυχε τὰ Θετταλικά, ἀνήρ τις, ἄγνωστος αὐτοῖς πρότερον καὶ οὔπω τεθεαμένος, καθεωρᾶτο συνοδοιπορῶν, πολιὸς τὴν τρίχα, τὴν ὄψιν ἱλαρός, τὴν περιβολὴν σεμνός· καὶ τῇ θέᾳ μόνῃ πολὺ τὸ σεβάσμιον ὑποφαίνων καὶ πρᾶον.* — — —

223. Когато преминали тесалийските теснини[5], забелязали да върви с тях един мъж, който им бил непознат и когото не били виждали дотогава. [Той] бил със светла коса, с приветливо лице и с почтена осанка и още с вида си показвал, че е много свет и благ. — —

224. *Καὶ ὁ Μάρτυς, οἴχεταί μοι, ἔφησεν, ἡ πατρὶς καὶ παρὰ τῷ Δικαστῇ τῶν ὅλων ἤδη κατέγνωσται. Χεῖρες ἀνδροφόνοι καὶ βάρβαροι τοὺς φυλέτας ἠνδραποδίσαντο· αἵμασιν ὁμοφύλοις περιῤῥεῖταί μοι νῦν ὁ σηκός· βεβήλοις καὶ ἀνάγνοις ποσὶ πατεῖται τὰ ἱερὰ καὶ ἐξουδένωται· κἀγὼ μὲν τὸ Θεῖον ἐξελιπάρουν συνήπως, εἰς ἔλεον τῶν ἠτυχηκότων ἐκκαλούμενος, καὶ οἶκτον αὖθις λαβεῖν παρῃτούμην, ἀλλὰ μὴ ἣν οἰκείῳ αἵματι περιεποιήσατο ἐκκλησίαν, βαρβάρων ἰσχύϊ μόνον πεποιθότων, ἀλλ᾿ οὐ Θεῷ, παριδεῖν διασπασθῆναι χερσίν. Ὁ δέ, καὶ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ ἀνεξερεύνητα κρίματα, εἴασε τὴν τούτου κληρονομίαν βαρβαρικῆς ἀπανθρωπίας πεῖραν λαβεῖν·* — — —

224. Мъченикът казал: „Моята родина погива и е вече осъдена от всеобщия съдник. Унищожителни и варварски ръце заробиха много земляци. Моят храм се облива сега от кръвта на съплеменниците ми. [Варварите] тъпчат светите неща със скверни и нечисти нозе, без да ги зачитат за нещо. Аз непрекъснато умолявах бога, като го призовавах да се смили над нещастниците и молех отново да покаже милосърдие, а не да позволява църквата, която е укрепил със своята кръв, да бъде погубвана от ръцете на варварите, уповаващи се само на силата си, а не на бога. А той, защото решенията му са неведоми, позволи наследието му да изпита варварското безчовечие." — —

226. *Ὡς οὖν δὲ μὴ λάφυρον καὶ αὐτοὶ τῶν ἐχθρῶν γένωνται, πόῤῥω ἑαυτοὺς Θεσσαλονίκης*

226. Прочее, за да не станат и те плячка на враговете, [пътниците] се оттеглили нада-

[1] В следните редове на разказа се съобщава, че болният бил пренесен по чудесен начин в храма на Димитрий Солунски в Солун, където получил изцеление. [2] Сиреч агаряните. Тук става дума за превземането на Солун в 904 г. [3] Т. е. Лъв VI Мъдри. [4] Загатва се за храма на Димитрий Солунски в Солун. [5] *Τὰ τέμπη* — „Тесалийските теснини" в Североизточна Тесалия под р. Пиней (Саламврия). В античността там се намирала станцията Stenas по пътя от Солун към Лариса и Атина. Вж. Miller, Itineraria Romana, p. 575.

ἀπαγαγόντες. — — — Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν βασιλεύουσαν ἀναχθέντες, ὅσα τε αὐταῖς εἶδον ὄψεσι περιηγοῦντο, καὶ τὴν τοῦ Μάρτυρος ἐπὶ τῇ πατρίδι συμπάθειαν· — — — οὗτος καὶ γάρ, οἷά τις ἀκλινὴς περίβολος καὶ στεῤῥός, τὰς τῶν ἀλητηρίων Σκύθων ἔτι καὶ νῦν ἐπέχει ὁρμάς, τὴν ἄμαχον αὐτοῖς ἐπιτειχίζων δεξιάν, καὶ ἀνωτέραν τὴν ἑαυτοῦ τῆς ἐκείνων διασώζων ἐπιδρομῆς (pp. 192 F —193 B; 193 C — 194 D).

леч от Солун. — — — Когато стигнали в столицата, те разправили, каквото видели с очите си, за съчувствието на мъченика към родината му. — — — Защото той, като някаква непоколебима и твърда преграда отблъсва и досега нападенията на дивите скити,[1] като им противопоставя като стена своята непобедима десница и запазва своята родина извън техните нападения.

[1] Издателят *Bye*, AA SS, October VII, pp. 194—195, смята, че тук се говори за маджарите, които през 934 и 943 г. нападнали Византийската империя. По-правдоподобно изглежда, че с името „скити“ тук са означавани българите, които са правили, както е известно, чести нападения по посока към Солун. Срв. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 280. Според *Б. Ферјанчић*, О упаду склависиане на Пелопонез за време Романа Лакапина, Српска акад. наука, Зборник радова, кн. XI—IV, Виз. и-т, кн. 3. Београд, 1955, стр. 37—47, с името „скити“ по това време и по тия места били означавани южните славяни.

XXVIII. СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ АНОНИМЕН АВТОР

Запазено е едно стихотворение от средата на X в., съставено от неизвестен автор и посветено на стратега Лъв Катакалон. Някои смятат за негов автор патриций Лъв Философ. В него са споменати скитите-хуни, с които по всяка вероятност са означени българите.

РЪКОПИС: Cod. palat. 367 (XIII s.).

ИЗДАНИЕ: *Sp. Lampros*: *Νέον Ἑλληνομνήμων* XVI (1922), p. 53—54.

КНИЖНИНА: *N. Bănescu*, Bulletin de la section historique de L'Akadémie Roumaine, XI (1924), pp. 27—28. — *Gy. Moravcsik*, Zur Benennung der Ungarn, KCsA 2 (1926—1933) 329. *Idem*, Byzantinoturcica I, p. 231.

CARMEN ANONYMI

Εἰς στρατηγὸν Κατακαλών.

Ψυχὴν σιδηρᾶν ἢ σιδηρέαν φύσιν
ὁ στερρὸς εἶχε Θετταλῶν στρατηλάτης
Ὅμως σιδήρου πῦρ μαλάττει τὴν φύσιν,
Κατακαλὼν δὲ πῦρ ἔρωτος ἐνθέου
καὶ πῦρ ἔρωτος Κωνσταντίνου δεσπότου

οὗ Ρωμανὸς φῶς ἐκ σελήνης Ἑλένης

σφοδρῶς ἐνεύρου πρὸς σφαγὴν ἐναντίων.

Ὡς γάρ τις Ἄκμων[a] *τῶν Σκυθῶν Οὔννων βέλη*
ἔστηκε θραύων στερρότητι καρδίας.
Σὺ δ', ὦ Χάρων ἄπληστε, κέρδος ἦν τί σοι
τότε προσελθεῖν καὶ λαβεῖν ἀριστέα.

[a] *ἄκμων* ed.

СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ НЕИЗВЕСТЕН АВТОР

На стратега Катакалон

Непобедимият стратег на тесалийците
Имаше желязна душа и желязна природа.
Все пак огънят размеква желязото,
Но огънят на божествената любов,
Огънят на любовта към господаря Константин[1],

Чийто (син) Роман[2] бе светлина от луната Елена,

вдъхновяваше (Катакалон)[3] смело да посича неприятеля.

С твърдостта на своя дух той ломеше като Акмон[4]
стрелите на скитите — хуни[5].
А ти, ненаситни Хароне,
какво спечели тогава,

[1] По всяка вероятност тук става дума за император Константин VII Багренородни, който бил женен за дъщерята на Роман I Лакапин — Елена. [2] Роман II, син на Константин Багренородни и Елена. [3] Военачалникът Катакалон, комуто било посветено това стихотворение, не е идентифициран. Предполага се, че той е имал някакво далечно сродство с прадядото на автора на Стратегикона, Катакалон Кевкамен, който отбранявал Лариса от Самуил през 980—983 г. Ср. за това *N. Bănescu*, Un duc byzantin du XI s. Katakalon Kékauménos, Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine XI (1924), p. 5. [4] Издателят *Sp. Lambros* е предпочел четенето *ἄκμων* „наковалня". Очевидно е обаче, че тук има игра на думи, при което Катакалон е сравнен с известния от гръцката митология герой Акмон. [5] Със „скити-хуни" тук по всяка вероятност са означени българите. За това обозначение вж.: примери у *Moravcsik*, Byzantinoturcica, p. 234, 280. — *Bănescu*, op. c., p. 5, смята, че тук става дума за две отделни наименования — скити и хуни: *Σκύθων, Οὔννων*, които той отъждествява с българите и унгарците. Към същото тълкуване се придържа и *Moravcsik*, Byzantinoturcica, p. 231. Обаче три реда по-долу в същото стихотворение се говори за разбиването на скитите и не става дума за хуни. Липсата на съединителен съюз или запетая в израза *Σκύθων Οὔννων βέλη* дава основание да се предполага, че тук се говори само за българите.

Ἆρ᾽ οἱ Σκύθας τρέποντες ἐκφεύγουσι σε;
Εἰ μὴ γὰρ ἦλθες, πάντας ἄρδην βρῶμά σοι
προύθηκε τέμνων οἷα χόρτον ἢ χλοήν...

Τὸ Θετταλῶν φῶς, μάρτυς ἢ στρατηλάτης,
ὁ Κατακαλών, εἰ πάλιν τις σαλπίσοι
ἕτοιμός ἐστι προσβαλεῖν ἐναντίους·
τοσοῦτον ἦν πρόθυμος ἐχθρῶν εἰς μάχην.

(pp. 53, 10—23; 54, 12—16)

че дойде и грабна най-храбрия?
Нима ще те избягнат ония,
които прогониха скитите.[1]
Защото ако не беше дошел,
той щеше всички твоя плячка да стори,
косейки ги като трева или злак...

Ако някой отново затръби,
то слънцето, закрилникът и вождът на тесалийците
Катакалон, е готов да срази неприятеля.
Толкова сърцат беше в бой срещу враговете.

[1] От контекста не е ясно кое сражение има пред вид авторът. Към средата на X в., когато се датира това стихотворение, между Византия и България има мир.

XXIX. СВИДАС, АЗБУЧНИК

Под името Свидас е запазен един Словар, съставен през втората половина на X в. За неговия автор не притежаваме биографически данни. Обикновено се приема, че Свидас се е наричал не самият автор, а това име било дадено метафорично на Словара, като на една добре подредена и полезна постройка (*Σοῦδα*).

Като извори за Свидас са служили различни по-стари лексикографи и схолиасти (напр. Фотий, Хезихий) и много други антични и византийски автори (Приск, Менандър, Теофилакт Симоката и пр.). Тези автори не са използувани в оригинал, а от различни извлечения — предимно от сборниците, съставени по заповед на Константин Багренородни.

Отделните статии в лексикона са подредени не по азбучен ред, а по произношение на буквите (т. е. антистойхическа система: *α, β, γ, δ, αι, ε, ζ, ει, η, ι, θ, κ... ο, ω, π...*

В някои от статиите на Свидас се съдържат незасвидетелствувани от други извори, сведения за ранната българска история. Някои от тях обаче имат легендарен характер.

РЪКОПИСИ: A=cod. Paris. gr. 2625–2626 (XII–XV s.). — V=cod. Vossianus gr. 2 Fol. bibl. Lugd. (XII s.). S=cod. cod. Vat. gr. 1296 (a. 1205) —B=cod. Paris. gr. 2622 (XIII s.). — M=cod. Venet. Marc. gr. 448 (XIII s.).

ИЗДАНИЯ: Suidae Lexicon graece et latine ad fidem optimorum librorum exactum post Thomam Gaisfordum recensuit et annotatione critica instruxit G. Bernhardy, I–IV Halis et Brunsurigae 1834—1853. — *A. Adler*, Suidae Lexicon I–V, Lipsiae 1928—1938. Дадените тук откъси са взети от последното издание.

КНИЖНИНА: *Н. П. Благоев*, Крумовите закони, Сп. на Юридическото дружество, V, 7—8, София 1905, стр. 318 и сл. — *С. С. Бобчев*, Крумови закони, Известия на Историческото дружество в София, II (1906), стр. 1–29. — *G. Kazarow*, Die Gesetzgebung des bulgarischen Fürsten Krum, BZ XVI (1907), pp. 254–257. — *Златарски*, История, I, 1, 164—170. — *P. Maas*, Der Titel des „Suidas“, BZ XXII (1932), p. 1 sq. — *F. Dölger*, Der Titel des sog. Suidaslexicon, Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, philosoph.-hist. Abt. 1936 (VI), p. 15, n. 1. — *H. Grégoire*, Le titre de Lexique de „Suidas“, BZ II (1936), 774—783. — *Gy. Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 512–515.

SUIDAE

LEXICON

Ἄβαρις· Σκύθης, Σεύθου υἱός. συνεγράψατο δὲ χρησμοὺς τοὺς καλουμένους Σκυθινούς[a] καὶ Γάμον Ἕβρου[b] τοῦ ποταμοῦ καὶ Καθαρμοὺς καὶ Θεογονίαν καταλογάδην καὶ Ἀπόλλωνος ἄφιξιν εἰς

[a] *Σκυθινούς*] *Σκυθικούς B.* [b] *Ἕβρου A Εὔρου* rell.

СВИДАС

АЗБУЧНИК

Авар.[1] Скит, син на Севт, написал така наречените „Скитски предсказания“, „Сватбата на река Хеброс“, „Очищения“, „Теогония“ в проза и „Пристигането на Аполон при хиперборейците“ в стихове. Той при-

[1] Името Авар тук е предадено като епоним на аварите. За аварите вж. подробни посочвания у *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 70–72; II, pp. 51—53.

῾Υπερβορέους ἐμμέτρως. ἧκε δὲ ἐκ Σκυθῶν εἰς ῾Ελλάδα. τούτου μυθολογούμενος ὀϊστὸς, τοῦ πετομένου ἀπὸ τῆς ῾Ελλάδος μέχρι τῶν ῾Υπερβορέων Σκυθῶν· ἐδόθη δὲ αὐτῷ παρὰ τοῦ ᾿Απόλλωνος. τούτου καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ᾿Επιταφίῳ μνήμην πεποίηται. φασὶ δὲ ὅτι λοιμοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην γεγονότος ἀνεῖλεν ὁ ᾿Απόλλων μαντευομένοις ῞Ελλησι καὶ βαρβάροις τὸν ᾿Αθηναίων δῆμον ὑπὲρ πάντων εὐχάς ποιήσασθαι. πρεσβευομένων δὲ πολλῶν ἐθνῶν πρὸς αὐτοὺς καὶ ῎Αβαριν ἐξ ῾Υπερβορέων πρεσβευτὴν ἀφικέσθαι λέγουσι κατὰ τὴν γ′ ᾿Ολυμπιάδα. ὅτι τοὺς ᾿Αβάρεις οἱ Βούλγαροι κατὰ κράτος ἄρδην ἠφάνισαν· ὅτι οἱ ᾿Αβάρις οὗτοι ἐξήλασαν Σαβινώρας, μετανάσται γενόμενοι ὑπὸ ἐθνῶν οἰκούντων μὲν τὴν παρωκεανίτην ἀκτὴν, τὴν δὲ χώραν ἀπολιπόντων διὰ τὸ ἐξ ἀναχύσεως τοῦ ᾿Ωκεανοῦ ὁμιχλῶδες γινόμενον, καὶ γρυπῶν δὲ πλῆθος ἀναφανέν· ὅπερ ἦν λόγος μὴ πρότερον παύσασθαι πρὶν ἢ βορὰν ποιῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· διὸ δὲ ὑπὸ τῶνδε ἐλαυνόμενοι τῶν δεινῶν τοῖς πλησιοχώροις ἐνέβαλλον· καὶ τῶν ἐπιόντων δυνατωτέρων ὄντων οἱ τὴν ἔφοδον ὑφιστάμενοι μετανίσταντο, ὥσπερ καὶ οἱ Σαραγοῦροι ἐλαθέντες πρὸς τοῖς ᾿Ακατίροις Οὔννοις ἐγένοντο (I, p. 3, 23—4, 15).

стигнал в Елада от страна на скитите. Известна е от преданието неговата стрела, когато летяла от Елада чак до хиперборейците-скити. А тя му била дадена от Аполон. За него споменава и Григорий Богослов[1] в епитафията на Василий Велики[2]. Разказват, че когато чума настанала по цялата земя, Аполон предсказал на допиталите се до него елини и варвари, че атиняните трябва да се молят за всички. Когато при тях дошли пратеници на много народи, разказват, че и Авар дошел като пратеник на хиперборейците около третата олимпиада. Българите унищожили напълно и без остатък аварите. Тези авари прогонили сабинорите[3], преселници от племената, живеещи покрай брега на океана, които напуснали страната си поради появилите се от разливането на океана изпарения и явяването на много грифони. А за тях се казвало, че няма да се укротят, преди да изядат човешкия род. Затова, гонени от тези злини, те се нахвърлили върху съседите си. И понеже нападателите били по-силни, тези, които били нападнати, напуснали страната си, така че прогонените сарагури[4] отишли при хуните акацири[5].

Β α σ ι λ ι κ ή. ὅτι ἐν τῇ βασιλικῇ ὀπίσω τοῦ Μιλίου ἵστατο ἀνδρείκελον ἄγαλμα χρυσέμβαφον γονυκλινὲς ᾿Ιουστίνου τοῦ βασιλέως. ἐκεῖ ὁ Τέρβελις ἐδημηγόρησεν. ἐν οἷς ἐλέφας ἵστατο παμμεγέθης, ὑπὸ Σεβήρου κατασκευασμένος. ἔνθα ἦν καὶ σχολὴ φυλαττόντων πολλή. ἔμενε δὲ ἐκεῖσε ἀργυροκόπος ἐν πλαστοῖς ζυγοῖς τὴν πρᾶσιν ποιούμενος (p. 483, 19—24).

Б а з и л и к а.[6] В базиликата зад милиона[7] имало позлатена статуя на узурпатора Юстин на колене.[8] Там бил и ексамонът[9] до времето на император Ираклий. Там Тервел държал реч пред народа. В тези места имало и един голям слон, който бил издигнат от Север[10]. Там се намирало също и голямо помещение за стражата. На същото място стоял и един майстор на сребърни изделия, който продавал стоката си на фалшиви везни.

Β ο ύ λ γ α ρ ο ι· ὅτι οἱ Βούλγαροι ἠρέσθησαν εἰς τὴν στολὴν τῶν ᾿Αβάρων καὶ μετημφιάσαντο αὐτὴν καὶ ἕως νῦν περιβέβληνται· ὅτι ἐπὶ ᾿Ιουστινιανοῦ τοῦ ῾Ρινοτμήτου ἤκμαζεν ὁ Τέρβελις, ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγός καὶ ὁ αὐτὸς ᾿Ιουστινιανὸς καὶ Κων-

Б ъ л г а р и. На българите се харесала носията на аварите; те заменили своите дрехи с техните и досега ходят така облечени. При император Юстиниан Ринотмет[11] Тервел, предводителят на българите, бил на върха на благополучието. И самият Юстиниан и Кон-

[1] Григорий Богослов (328—390), цариградски патриарх през 380—381 г. [2] Василий Велики, епископ на Кесария Кападокийска (370—378), един от най-видните представители на гръцката патристическа литература. [3] Сабинори — или сабири — хунско племе, което през V—VI в. живеело в степите северно от Кавказ. Биографски посочвания за тях вж. у *Moravcsik*, op. cit, II, pp. 262—263. [4] Сарагури — тюркско племе, което в V в. живеело в областите около Кавказ. Вж. посочвания у *Moravcsik*, op. cit. II, p. 267. [5] Акацири — хунско племе, което около V в. се явява по средното течение на Волга. Вж. *Moravcsik*, op. cit. II, pp. 58—59. [6] С името Базилика тук се означава едно от южните помещения на Хризотриклиния, част от големия дворец в Цариград. [7] Милион — куполна постройка на площада Августейон в Цариград, която служела като изходен пункт на военния път Белград—Цариград. [8] Юстин II — византийски император (565—578). [9] Ексамон (examen modii) точна мярка за един модий (модият се равнявал на около 8,75 литри). По заповед на император Валентиниан (364—375) били уеднаквени и проверени мерките и теглилките в цялата империя. На централния площад пред двореца в Цариград били изобразени две медни ръце с един модий между тях, за да напомнят, че ония, които не мерили точно, били наказвани с отсичане на ръцете. Вж. *Du Cange*, Glossarium, s. v. examen. — Срв. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 105. [10] Север — римски император. [11] Юстиниан II Ринотмет (685—695 и 705—711).

σταντῖνος, ὁ Ἡρακλείου υἱός, ὑπόφοροι τούτῳ ἦσαν· τὴν γὰρ ἀσπίδα, ἣν εἶχεν ἐν πολέμῳ, ὑπτίαν ἔθηκε καὶ τὴν ἑαυτοῦ μάστιγα, ᾗ ἐχρῆτο ἐπὶ τοῦ ἵππου, καὶ ἕως οὗ ἐσκέπασεν ἀμφότερα, χρήματα ἐνετίθει. καὶ τὸ δόρυ ἐν τῇ γῇ παρεκτείνας μέχρι τῶν περάτων καὶ εἰς ὕψος πολὺ σηρικὴν ἐσθῆτα ἐτίθει, καὶ κιβώτια πλήσας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τοῖς στρατιώταις ἐδίδου, τὴν μὲν δεξιὰν χρυσίου πληρῶν, τὴν δὲ λαιὰν ἀργυρίου. ὅτι τοὺς Ἀβάρις κατακράτος ἄρδην ἠφάνισαν οἱ αὐτοὶ Βούλγαροι. ἠρώτησε δὲ Κρὲμ τοὺς τῶν Ἀβάρων αἰχμαλώτους· πόθεν συνίετε ὅτι ἀπώλετο ὁ ἄρχων ὑμῶν καὶ τὸ ἔθνος ὅλον; καὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἐπλήθυναν αἱ κατ᾽ἀλλήλων κατηγορίαι καὶ ἀπώλησαν τοὺς ἀνδρειοτέρους καὶ φρονιμωτέρους, εἶτα οἱ ἄδικοι καὶ οἱ κλέπται κοινωνοὶ τοῖς κρίταις ἐγένοντο, εἶτα ἡ μέθη· πληθυνθέντος γὰρ τοῦ οἴνου πάντες ἐγένοντο μέθυσοι· εἶτα ἡ δωροδοκία, εἶτα ἡ πραγματεία· πάντες γὰρ ἐγένοντο ἔμποροι καὶ ἀλλήλους δολιούμενοι. καὶ ἡ ἀπώλεια ἡμῶν ἦλθεν ἐκ τούτων· ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας συνεκαλέσατο τοὺς Βουλγάρους πάντας καὶ διετάξατο νομοθετῶν· ἐάν τις κατηγορήσῃ τινός, μὴ ἀκουέσθω πρότερον ἢ δεθεὶς ἐξετασθῇ καὶ εἴγε συκοφαντῶν εὑρεθήσεται καὶ ψευδόμενος, ἀναιρείσθω. μηδὲ ἐξέσθω τινὶ κλέπτοντι μεταδοῦναι τροφῆς· ἢ τάχα τοῦτο τολμῶν τις δημευέσθω. καὶ τοῦ κλέπτου μὲν συγκλᾶν τὰ σκέλη, τοὺς δὲ ἀμπελῶνας πάντας ἐκριζῶσαι ἐκέλευσε· τῷ δὲ αἰτοῦντι παντὶ μὴ ἁπλῶς διδόναι, ἀλλὰ τὴν αὐτάρκειαν αὐτοῦ, ὡς μὴ καὶ αὖθις αὐτὸν δέεσθαι· ἢ τάχα δημευέσθω ὁ μὴ οὕτω ποιῶν. τοὺς δὲ Ἀβάρις πάντας, ὡς λέλεκται, ἄρδην ἠφάνισαν (I, p. 483 19—484, 12).

стантин,[1] синът на Ираклий, били негови данъкоплатци. Той поставял обърнат щита си, който носел във време на война, и своя камшик, с който шибал коня си, и слагал пари, докато покрие и единия, и другия. Простирал копието си на земята и до краищата му и на голям куп натрупвал копринени дрехи. Като напълвал сандъчета със златни и сребърни пари, раздавал ги на войниците, пръскайки с дясната си ръка злато, а с лявата сребро. Същите тези българи унищожили напълно аварите. Крум запитал пленниците авари: „От какво мислите, че загина вашият предводител и целият ви народ?" А те отговорили: „Понеже взаимните клевети се умножиха и погубиха по смелите и по-умните; и още понеже насилниците и крадците станаха съюзници на съдиите; също така и пиянството. Тъй като виното се увеличаваше, всички станаха пияници; освен това подкупничеството, също и търговията. Защото всички станаха търговци и се мамеха помежду си. И от това произлезе нашата гибел." А той, като чул думите им, свикал всички българи и им заповядал, като издал следните закони: Ако някой обвини другиго, да не бъде слушан, преди да бъде вързан и разпитан. И ако се окаже, че той клевети и лъже, да бъде убит. Не се позволява да се дава храна на онзи, който краде. Или ако някой би се осмелил да направи това, имотите да му бъдат отнети. Заповядал също да се строшават краката на крадците и всички лозя да се изкоренят. На всеки, който проси, да не се дава малко, но да бъде [достатъчно] задоволен, за да не изпадне пак в нужда; или пък, който не постъпи така, ще му бъдат отнети имотите.[2] Както бе казано, българите унищожили всички авари.

Δάκες οἱ νῦν Πατζινακῖται λεγόμενοι (II, p. 2, 13).

Даки — наричани сега печенези.

Χόνσα — παρὰ Βουλγάροις οἱ κλέπται (4 IV pp. 814, 10).

Хонза, така се наричат у българите крадците.

[1] Константин III, син на Ираклий, управлявал само три месеца през 641 г. Авторът навярно има пред вид Константин IV (668—685), но и той не е съвременник на Тервел. *Златарски*, История, I, 1, стр. 170, смята текста на Свидас за неточен. *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XI, 1. (1949), стр. 9, изтъква, че и двамата императори били данници на българския хан. [2] Според *Д. Благоев*, Из миналото на българския народ, „Ново време", II, 6 (1898), стр. 693, това сведение свидетелствува за установяването на феодални отношения в България. Срв. *Л. Йончев*, Някои въпроси относно Крумовото законодателство, ИИБИ, VI (1956), стр. 635.

XXX. СТРАБОНОВ ЕПИТОМАТОР

Неизвестен автор, познат под името Страбонов епитоматор, който живял вероятно през втората половина на X в., направил съкращение на Географията на Страбон. На места той вмъквал и свои добавки, отразяващи факти от съвременната нему епоха. Между другото той дава едно ценно сведение за поселването на славяните в Гърция и Македония.

РЪКОПИСИ: Cod. Parisiensis 571.

ИЗДАНИЯ: *C. Müller*, Geographi graeci minores, Paris, 1882, p. 574. Преводът е направен по това издание

КНИЖНИНА: *L. Niederle*, Slovanské starožitnosti, II, 1, Praha, 1906, p. 400—457. — *Α. Α. Ζακυνθηνός, Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, Athenai, 1945. *Στ. Π. Κυριακίδου, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ, Βυζ. Μελέται* VI, *ἐν Θεσσαλονίκῃ*, 1947. — *P. Charanis*, On the Question of the Slavonic Settlements in Greece during the Middle Ages, Byzantinoslavica X (1949), p. 254—258. — ВИИНЈ, I, 1955, стр. 295.

STRABONIS GEOGRAPHICORUM EPITOME

De Slavis Graeciam Macedoniamque incolentibus

Καὶ νῦν δὲ πᾶσαν Ἤπειρον καὶ Ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν Σκύθαι Σκλάβοι νέμονται (p. 574).

СТРАБОНОВ ЕПИТОМАТОР

Славяни обитават Гърция и Македония

А сега прочее скитите[1] славяни обитават целия Епир, почти (цяла) Елада, Пелопонес[2] и Македония.

---

[1] Славяните биват назовавани скити от византийските автори. За подробности вж. *М. Рајковић*, О пореклу Томе, вође устанка 821—823, Зборник радова Виз. Инст. 2, стр. 36—37. [2] Общо за наличието на славянски поселища в гръцките земи вж. сведенията, посочени у *А.А. Васильев*, Славяне в Греции, ВВр. V (1898), стр. 626—670. — *M. Vasmer*, Die Slaven in Griechenland, Berlin, 1941, p. 17, 18.

XXXI. ЖИТИЕ НА МИХАИЛ МАЛЕИН ОТ МОНАХА ТЕОФАН

Михаил Малеин (894—961) произхождал от видно византийско семейство от Харсиан, Кападокия. Той бил игумен на два манастира във Витиния и Пафлагония и се прочул с монашеските си добродетели.

Житието на Михаил Малеин било написано от монаха Теофан, негов ученик, който проживял със светеца около четиридесет години. В него има интересно сведение за едно сражение между българи и византийци по време на победоносните войни на българския цар Симеон.

РЪКОПИСИ: L=Cod. Athous Laurae 455 [Δ 79] (XIIIs.)

ИЗДАНИЯ: *L. Petit*, Vie de Saint Michel Maleinos, Revue de l'Orient Chrétien, VII (1902), pp. 549—568.

КНИЖНИНА: *L. Petit*, op. cit., pp. 543—548 (с посочена книжнина). — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, 572.

VITA MICHAELIS MALEINI AUCTORE THEOPHANO MONACHO

Romani a Bulgaris vincuntur

20. *Ἡνίκα κατὰ Βουλγάρων ὁ ῥωμαϊκὸς στρατὸς ἐξωπλίζετο ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τε καὶ Ζωῆς τῶν βασιλευόντων καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένη διεκλονεῖτο τε καὶ σφοδρῶς ἐταράσσετο, ἐγένετό τις πρεσβεία πρὸς τὸν ὅσιον παρά τινων φιλοθέων ἀνδρῶν, ἐκλιπαρούντων ἐνδελεχῶς πρὸς τὸ ἐκ θεοῦ τὸ τέλος τοῦ συγκροτουμένου πολέμου μαθεῖν, ὃς καὶ διὰ τὴν τῶν παρακαλούντων ἀξίωσιν πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἀγῶνα ἀποδυσάμενος, εὑρέθη ἐν μιᾷ σκυθρωπάζων καὶ ὀδυνηρῶς ἀποκλαιόμενος· τοῦ δὲ τὸ θαρρεῖν εἰς αὐτὸν ἔχοντος τὴν αἰτίαν πυνθανομένου τῶν ὀδυρμῶν, μόλις ἐξεῖπε τὸ θεαθέν. ἔφησε δὲ, ὡς εὑρέθη ἔν τινι πεδίῳ*

ЖИТИЕ НА МИХАИЛ МАЛЕИН ОТ МОНАХА ТЕОФАН

Византийци биват победени от българи

20. Когато ромейската войска вдигнала оръжие срещу българите по време на царуването на Константин и Зоя[1] и големи смутове разклащали нашата империя, при преподобния пристигнало едно пратеничество от някои боголюбиви мъже, които упорито настоявали да научат за края, който бог щял да изпрати на избухналата война. А той поради сана на онези, които го молели, се вдълбочил в онзи велик подвиг. След това бил намерен скърбен и жално проливащ сълзи. Когато пратеникът се осмелил да го запита за причината на воплите му, той едва изрекъл видяното. Казал, че се бил намерил в

[1] Зоя Карбононсина, четвърта жена на Лъв VI и майка на Константин VII Багренородни, била регентка между 914 и 920 г. Следователно сражението, за което става дума в текста, трябва да се постави между тези две дати. То ще да е боят при Ахелой, който е станал на 20 август 917 г. и се е развил действително в Поморийското поле. Издателят на житието обаче отбелязва, че годината 917 не отговаря на другите дати от живота на светията, така както те могат да се доловят от разказа на неговия житиеписец. Но ако въпросното сражение се постави например в 923 г. по време на победоносния поход на Симеон в Източна Тракия в Цариград, то тогава Зоя вече не е била регентка. Вж. *Petit*, La vie de Saint Michel Maleinos, pp. 589—590. За събитията около Ахелойската битка срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 385.

μεγάλῳ, ἐν ᾧ καὶ διῃρημένα πλήθη δύο λαῶν λευκοφορούντων τε καὶ μελανειμονούντων ἱστάμενα κατιδεῖν, τρίζοντα τοὺς ὀδόντας καὶ κατ᾽ἀλλήλων ἐξαρτυόμενα, ἐξ ὧν κύνες δύο παμμεγέθεις ἀπολυθῆναι, λευκόν τε καὶ μέλανα· οὕτω δὲ τὸν μέλανα καταφαγεῖν τὸν λευκόν, ὡς μηδὲν ὅλως τῶν ἐκείνου ἀπολειφθῆναι, σαρκῶν· τῶν δὲ ὄχλων θορυβηθέντων σφοδρῶς, θεάσασθαι πάλιν ἐκ δευτέρου ἄνδρας δύο φοβεροὺς τῇ εἰδέᾳ καὶ τῷ μεγέθει ἐκπλήκτους, τὸν μὲν λευκὴν στολὴν περιβεβλημένον, τὸν δὲ μέλανα, ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀποσταλέντας συρραγῆναι ἀλλήλους κατὰ τὸ μέσον ἐκείνου τοῦ πεδίου, καὶ οὕτω τὸν μέλανα εἰς γῆν καταβαλεῖν τὸν λευκόν, ὡς δοκεῖν ἅπασαν διασαλεύεσθαι ταύτην καὶ βοὴν ἀφιέναι ἐξαίσιον. „διὸ καὶ γινώσκειν ὑμᾶς“ φησί, „βούλομαι, μεγάλην καὶ ταχίνην ὀργὴν τοῦ θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐξέρχεσθαι“. ὅπερ καὶ κατὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ θεοφόρου πατρὸς διὰ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας ἐγένετο (pp. 563, 28—564, 15).

една голяма равнина, в която се виждали да стоят една срещу друга войските на два народа, едните — облечени в бяло, а другите в черно. Като скърцали със зъби и се насочвали едни срещу други, те пуснали две огромни кучета, бяло и черно. А черното така разкъсало бялото, че изобщо нищо не оставило от месата му. Тълпите били развълнувани силно и той отново, за втори път, видял двама мъже, страшни на вид и удивителни на ръст, единия облечен в бяла дреха, а другия — в черна. Те били изпратени от едната и от другата страна да се преборят помежду си всред онова поле и черният така повалил на земята белия, та цялата земя като че ли се разтресла и се чул грозен вик. „Ето защо, казал [светецът], искам и вие да знаете, че наскоро велик божи гняв ще се стовари над нас.“ Така и станало според предсказанието на богоносния отец поради нашите грехове.

XXXII. ПОХВАЛНО СЛОВО НА ФОТИЙ ТЕСАЛИЙСКИ

Фотий Тесалийски бил отшелник, който се подвизавал в Солун по времето на Василий II (976—1025). Едно похвално слово за него е съставено от неизвестен автор в началото на XI в. От изложението се вижда, че неговият автор не е добре запознат с историческите събития. Така например той нарича Роман II, бащата на Василий Българоубиец, Лакапин, смесвайки го с Роман I.

В това похвално слово, което не е издадено изцяло, се съдържат някои общи данни за войните между Самуил и Василий II.

РЪКОПИС: Cod. Mosqu. sinod. bibl. 160 (s. XII—XIII)

ИЗДАНИЯ: *Арсений*, Похвальное слово св. Фотию Фессалийскому, Новгород 1897. — *В. Васильевский*, Один из греческих сборников Московской синодальной библиотеки, ЖМНПр., 248, 1886, стр. 96—102. Тук е използувано изданието на Василевски.

КНИЖНИНА: *Златарски*, История, I, 2, стр. 660, 685. — *Krumbacher*, GBL., p. 199, — Ed. *Kurtz*, BZ 7 (1898), p. 484—485. — *Moravcsic*, Byzantinoturcica, I, p. 574—575. *V. Grumel*, Le fondateur et la date de fondation du monastère thessalonicien d'Acapniou, Echos d'Orient, t., 34, 1931. — *А. П. Каждан*: ВВр. XVI, 1959, стр. 286.

LAUDATIO PHOTII THESSALONICENSIS

1. De Thessalonica eiusque confiniis

Ὅδε πρὸς μόνην ἑώρα τὴν τοῦ καλοῦ φύσιν καὶ ἀκαπήλευτος μετῄει τὴν ἀρετήν, ὡς Θεοῦ τέκνον ὄντως καὶ πρὸς τὴν διὰ ταύτης σπεύδων ἄριστα θέωσιν. ἀμέλει καὶ Θεσσαλονίκης ἔνδον τῆς προκαθεζομένης τῶν θετταλικῶν φημὶ πόλεων μᾶλλον δὲ τῆς μέσον διακειμένης καὶ οἷον δορυφορουμένης, ὡς βασιλίδος ταῖς ἑκατέρωθεν πόλεσι· πρὸς μὲν ἀνίσχοντα τὸν ἥλιον Ἀμφιπόλει τε καὶ ταῖς στοιχηδὸν συγκειμέναις μακεδονίσι, πρὸς δὲ δύνοντα, Πύδνῃ καὶ Ποτιδαίᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις μέχρι τῶν Ἑλλησποντίδων, αἳ νῦν ἀντ᾽ εὐκλεῶν κατέστησαν δυστυχεῖς· ταύτης οὖν ἔνδον ἔν τινι βραχυτάτῳ σεμνείῳ γεγονώς, ἄνω που περὶ τὴν ἀκρόπο-

ПОХВАЛНО СЛОВО НА ФОТИЙ ТЕСАЛИЙСКИ

1. За Солун и неговите околности

Той съзерцавал само същината на доброто и безкористно следвал само добродетелта като истински син на бога, който се стремил най-добре чрез нея към бога. Разбира се, [това продължило] и в Солун, който стои начело на тесалийските градове, а по-скоро е разположен всред тях и обкръжен като царица с градовете от двете му страни: на изток с Амфиполис[1] и с редица съседни македонски селища, а на запад — с Пидна, Потидея[2] и всички други градове чак до Хелеспонтските[3], които сега вместо цветущи станаха злощастни. И тъй той пребивавал в този град в една прескромна обител, която

[1] Амфиполис се намирал близо до устието на р. Струма. [2] Потидея се намирал на п-ов Касандра в Халкидическия п-ов. [3] Хелеспонт (днес Дарданелите) се намира на изток, а не на запад от Солун, както смята авторът.

λιν ὄντι, καὶ ἱκανῶς τῆς τῶν πολιτῶν ἐπιμιξίας κεχωρισμένῳ, ἐπ᾽ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀναργύρων ἰατρῶν Κοσμᾶ τε καὶ Δαμιανοῦ δεδομημένῳ (p. 98, fol. 200).

2. *Bulgari Thessaliam vastant*

Τὸ γάρ τοι Μυσῶν ἔθνος, κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀφηνιᾶσαν ἀρχῆς καὶ τὴν Θετταλῶν πᾶσαν καὶ Δολόπων καταδραμὸν, πολλῆς ἀγωνίας τῷ βασιλεῖ τῶν Αὐσόνων ὑπῆρξεν παραίτιον. οὔτε γὰρ ἦν προσόδους ἐκεῖ ἐπὶ τὸ ἀνάκτορον ἄγεσθαι, οὔτε ἦν ἀκίνδυνον οὐδενὶ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους ὁδὸν τήνδε βαδίζειν, ἁπάντων ἐκτόπως γινομένων δορυαλώτων καὶ ἢ ξίφει κοπτομένων ἀνηλεῶς, ἢ πρὸς δουλικὴν τύχην ἀπαγομένων, αἰχμαλωσίας νόμῳ τῆς τὸ ὁμόφυλον ἀθετούσης καὶ κατὰ τοῦ συγγενοῦς ἐπανιστάσης τὸ συγγενές. Ἅπερ οὐκ ἔτι ἀνεκτὰ φρονῶν εἰκότως ὁ βασιλεὺς μυρίαν μὲν ἵππον συναγαγὼν, μυρίαν δὲ χεῖρα στρατιωτικὴν συλλεξάμενος, πόλεμόν τε συγκροτήσας ἰσχυρὸν καὶ γενναῖον μετ᾽ἐλλογίμου συντάξεως καὶ μάχην συστόσας κραταιοτάτην, ἐν τῷ πανστρατὶ κατ᾽αὐτὸν εἰσελάσαι ἥττων ὤφθη τῆς βαρβαρικῆς ἀντιτάξεως. τούτου δὲ πολλαχῇ γεγονότος, ἐπείπερ εἰς ἀμηχανίαν ἐληλύθει καὶ τοῖς ἐχθροῖς οὐχ οἷός τε ἦν ἀντιτάττεσθαι, συμμαχίαν ἑτέραν ἐζήτει τὴν ὄντως βασιλικωτάτην τε καὶ ἀμείνονα, τὴν προσευχαῖς ἁγίων συνισταμένην καὶ βραχίονα τὸν ὑψηλὸν πρὸς παράταξιν ἀκαταγώνιστον εὐτρεπίζουσαν. Τὴν Θεσσαλονίκην τοίνυν καταιληφὼς, ἣν δὴ καὶ φρούριον εἶχε καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀσφαλὲς ὁρμητήριον, ἐν ταύτῃ πρὸς ἔρευναν ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ ὁσίων ἐτράπετο (p. 101, fol. 205).

3. *Basilius Bulgaroctonus contra Bulgaros exercitum ducit*

Καὶ (ὁ Φώτιος) συναπαίρει τούτῳ κατὰ τῶν πολεμίων ἀπαίροντι. καὶ ὁ μὲν ὅπλοις ἀμυντηρίοις, ὁ δὲ λόγοις εὐκτηρίοις τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται.

Ὀψὲ γοῦν καταλυθείσης τῆς ἀντάρσεως καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἑκάστου πορευομένου τῶν συστρατευομένων τῷ βασιλεῖ, πρὸς Θεσσαλονίκην ἐπανῆκε καὶ Φώτιος, εὐφημούμενος μὲν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὡς αὐτὸς τῆς τῶν βαρβάρων ἀπονοίας καθαιρέτης

се намирала горе около крепостта и била доста отдалечена от всякакъв досег с гражданите, построена на името на светите безсребърници лечители Козма и Дамиан.

2. *Българите опустошават Тесалия*

Мизийският народ въстанал срещу ромейската власт.[1] Опустошавайки цялата страна на тесалийците и на долопите,[2] той причинявал големи тревоги на авзонския[3] император. Нито приходите оттам можели да стигнат до императорския дворец, нито било безопасно за някой от неговия народ да тръгне на път за там. Всички бивали жестоко отвличани в плен, безпощадно избивани с меч или отвеждани в робска участ според закона на пленничеството, който отрича племенното родство и изправя сродник срещу сродник. Императорът, като отсъдил уместно, че това не бива повече да се понася, събрал многохилядна конница и многохилядна пехотна войска и започнал силна и смела борба със значителна войска. След като се завързало ожесточено сражение, императорът излязъл срещу тях с цялата си войска, но се оказал по-слаб от варварските пълчища. Понеже се повторило много пъти, императорът достигнал до голяма безизходност и като не бил в състояние да се бори срещу враговете, потърсил друга бойна помощ, наистина много по-царствена и по-добра, състояща се в молитвите на светците и предлагаща висока десница, неотразима в сражение. И тъй той пристигнал в Солун, който бил за него крепост и сигурна опора срещу враговете...

3. *Поход на Василий II срещу българите*

Също и Фотий тръгнал заедно с него, когато потеглил на поход срещу враговете.[4] Те се борили срещу неприятелите — единият с оръжие за бой, а другият — с молитвени слова.

По-късно, когато въстанието било потушено и всеки от сратниците на императора се завърнал в страната си, и Фотий пристигнал в Солун, прославян и от всички други като истински укротител на варварското безумие. Това било засвидетелствувано и от

[1] Тук става дума за похода на Самуил в Тесалия през 980 г. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 660 — *Ostrogorsky*, History, p. 268. [2] Страната на древните долопи са намирала югозападно от Тесалия. [3] Авзони е архаистично название на ромеите. [4] *Златарски*, История, I, 2, стр. 685—686, смята, че това сведение се отнася към края на 989 или началото на 990 г., когато Василий II заминал за Солун, за да започне оттам военни действия срещу българите.

γενόμενος, προμαρτυρούμενος δὲ καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως οὐ λόγοις ἀγραμμάτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμμασιν ἐν οἷς φησιν ὑπεξαιρεῖσθαί τε τοῦτον κατὰ πολιτείαν ἀρίστην καὶ θεοφίλην τῶν δικαιοσύνῃ σωζόντων καὶ ὁσιότητι καὶ τοῖς ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν αὐτοῦ καμάτοις καὶ πόνοις καταβεβλῆσθαι παρὰ Χριστοῦ τὸ ἀντίπαλον, ἡ δέλτος ταῦτα διέξεισιν, ἣν χρυσῆ σφραγὶς ἐμπεδοῖ καὶ ἡ διὰ γραμμάτων ἐρυθροβαφῶν τοῦ βασιλείου ὀνόματος ὑποσήμανσις. Ἐν ᾗ καὶ βασιλικὰ δωρήματα περιέχεται (p. 101—102, fol. 206—207).

императора не само с неписани слова, но и с грамота. Казват, че в нея той бил прославен поради големите си заслуги към държавата и боголюбието си, присъщи на онези, които спасяват със справедливостта и благочестието си, и понеже чрез неговите жертви и подвизи за християните бил сразен от Христа противникът. Такова беше съдържанието на грамота, която бе скрепена със златен печат и с подписа на императора с червени букви. В нея бяха изброени и царските дарове.

XXXIII. ЙОАН ГЕОМЕТЪР

Йоан Геометър (*Ἰωάννης Κυριώτης*) е виден византийски поет от края на X в. Той произлизал от знатно семейство и получил добро образование. На младини бил протоспатарий, а по-късно приел монашеско звание и станал митрополит на Мелитене. От него са запазени много стихотворения, които издават голямо поетично дарование. Важни сведения за българската история съдържат стихотворенията, написани във връзка с борбите между България и Византия през последната четвърт на X в. В тях е отразена тревогата в Цариград от успехите на Самуиловите българи.

Йоан Геометър е съвременник на предадените от него събития, затова неговите сведения заслужават доверие.

РЪКОПИС: P = cod. Paris. gr. 352 (s. X)

ИЗДАНИЯ: *Migne*, PGR CVI (1863) col. 901—1002. — *H. Gregoire*, Une épigramme gréco-bulgare, Byzantion IX (1934), p. 795—799.

КНИЖНИНА: *В. Васильевский*, Русско-византийские отрывки. II. К истории 976—986 годов. ЖМНПр. 184 (1876), стр. 162—178. — *К. Стоянов*, Иван Геометър и византийската култура на негово време, Духовна култура, кн. 27 (1925), стр. 196—202. — *Krumbacher*, GBL, p. 169, 731—737. — *Златарски*, История, I, 2, 675—676, 682—685. — *П. Мутафчиев*, Старият друм през Траянова врата, Сп. БАН, 55 (1937), стр. 43, 120. — *В. Бешевлиев*, Д-р Никола С. Пиколо като класик филолог, ГСУИФФ, XXXVII, 3 (1941), стр. 48—49. — *Scheidweiler*, Studien zu Johannes Geometres, BZ 45 (1952), p. 277—320. — *П. О. Карышковский*, К истории балканских войн Святослава, ВВр. 7 (1953), стр. 224—243. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 319—320. — *М. В. Левченко*, Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X веке, ВВр. IV (1951), стр. 67—68.

JOANNIS GEOMETRAE CARMINA

1. In seditionem

Εἰς τὴν ἀπόστασιν.
Νῦν, οὐρανέ, στάλαξον ὄμβρους αἱμάτων·
Ἀήρ, ἐπενδύθητι πένθιμον σκότος·
Ἡ γῆ, καταξάνθητι καὶ ῥάγηθί μοι,
Κόψον τὰ δένδρα, ῥίψον οἷα βοστρύχους,
Ὅλην στολὴν μέλαιναν ἀντὶ τῆς χλόης,
Τὸ σὸν πρόσωπον ἀμφιέσασα, στένε.
Τὸ συγγενὲς μὲν αἷμα πᾶσαν τὴν Ἕω

ЙОАН ГЕОМЕТЪР, СТИХОТВОРЕНИЯ

По случай въстанието

Пролей сега, о небо, дъжд от кърви! О въздух, покрий се с печален прах. Разтвори се и пропадни земьо! Изсечи дърветата и ги хвърли като (отрязани) къдри и като забулиш лика си изцяло с черна одежда вместо със зелена, ридай![1] Родствена кръв заплашва най-напред целия Изток[2] и уви меч разделя сродни племена и същества. Баща

[1] Тук авторът има пред вид бунтовете на едрите динати в Мала Азия Варда Склир и Варда Фока срещу Василий II, които с известни прекъсвания са продължили 13 години (976—988). Василий II след упорита борба накрая излязъл победител благодарение на военната помощ, която му изпратил киевският княз Владимир. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 265—269. [2] Под „Изток" тук се разбират малоазийските области на Византийската империя.

Πρῶτον μένει, καὶ μερίζεται ξίφος
Τὰ συμφυῆ, φεῦ! καὶ γένη τε καὶ μέλη.
Πατὴρ μὲν ὀργᾷ πρὸς σφαγὴν τῶν φιλτάτων·
Καὶ δεξιὰν παῖς πατρικῷ χραίνει φόνῳ·
Αἴρει δὲ καὶ μάχαιραν, ὦ πικροῦ πάθους!
Ἀνὴρ ἀδελφὸς εἰς ἀδελφοῦ καρδίαν·
Ἡ γῆ δὲ πολλοῖς συσπαραχθεῖσα τρόμοις,
Κάτω δονεῖται, καὶ κεραυνῶν αἱ φλόγες
Ἄνωθεν αὐτὴν ἐκτεφροῦσι τὴν κόνιν.
Πόλεις δὲ ῥώμης τὰς ἐπάλξεις ὡς κόμας
Πρὸς γῆν βαλοῦσαι καὶ κατεσπαραγμέναι,
Θρηνοῦσαι πικρὸν, οἷα πένθιμοι κόραι.
Οἱ τῆς Ἄγαρ κρατοῦσιν· αἱ πάλαι πόλεις
Φόρους τελοῦσαι, τῶν καθ' ἡμῶν νῦν φόνων
Αἰτοῦσι μισθοὺς καὶ χορεύουσι μέγα.
Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα πρὸς τὴν Ἕω.
Τὰ πρὸς Δύσιν δὲ, ποῖος ἐξείποι λόγος;
Σκυθῶν μὲν αὐτὴν πλῆθος, ὡς μὲν πατρίδα
Διατρέχει τε καὶ περιτρέχει κύκλῳ·
Ὡς γῆν δὲ βλαστάνουσαν εὐγενεῖς κλάδους
Ἀνδρῶν ἀτρέπτων καὶ σιδηρέαν φύσιν
Πρόῤῥιζον ἐκτέμνουσι, καὶ βρεφῶν γένη
Ξίφος μερίζει· καὶ τὰ μὲν μήτηρ ἔχει,
Τὰ δ' ἐχθρὸς ἐξέσπασε τῶν βελῶν βίᾳ.
Αἱ δὲ κραταιαὶ πρὶν πόλεις, λεπτὴ κονις.
Ἱπποτρόφους δὲ τὰς πρὶν ἀνθρωποτρόφους,
Οἴμοι! βλέπων νῦν πῶς παύσομαι δακρύων;
Χῶραι μὲν οὕτω πυρπολοῦνται καὶ τόποι
Σὺ δ', ἡ βασιλὶς τοῦ Βύζαντος ἑστία,
Ποῦ μοι τύχης ἕστηκας, εἰπέ μοι, πόλις,
Πόλις κακοῖς κρατοῦσα, τοῖς καλοῖς ὅσον
Νικῶσα τὸ πρίν; Οὐ κλονῇ καθ' ἡμέραν,
Οὐ βάθρα πίπτει καὶ σπαράσσεται τρόμῳ;
Οὐ τοὺς φυέντας ἀγκάλαις ταῖς σαῖς κλάδους,
Τοὺς μὲν μαχαίρας ἔργον εἶδες ἐν μάχαις
Ἐκ συγγενῶν πίπτοντας, οἴμοι τοῦ πάθους!
Τοὺς δ' ἀντὶ λαμπρῶν καὶ καλῶν ἀνακτόρων
Νήσους ἐρήμους καὶ φάραγγας καὶ πέτρας
Κριθέντας οἰκεῖν, τὴν πνοὴν μετρουμένους;
Καὶ ταῦτα, φεῦ! πάσχοντες (ὦ τῶν κριμάτων
Τῶν σῶν, δικαστά!) τὴν λιθώδη καρδίαν
Οὐδεὶς μαλάσσει, σπένδεται τῷ πλησίον,
Καὶ δάκρυον χεῖ φάρμακον σωτηρίας.
Ἀλλ' ἥλιος μὲν εἰς σκότος μετεστράφη,
Καὶ τῆς σελήνης φέγγος ἐξαπεκρύβη,
Καὶ καινὸς ἀστὴρ θαῦμα πίστεως ξένον
Καινῆς δ' ἀνήφθη, τῆς δ' ἐμῆς ῥαθυμίας
Λογισμὸς οὐδεὶς, οὐδὲ τῶν ἐγκλημάτων.
Ἀλλ' ἵλεών μοι δεῖξον, ἵλεων, Λόγε,
Σὸν ὄμμα χρηστὸν, παῦσον ἀλληλοφθόρους
Σφαγὰς, ἁλώσεις δεσμίους, μάχας, στάσεις,

кипи от гняв, готвейки смърт за децата си, и син опетнява десница с убийство на баща си. Брат насочва меч, с горчива мъка, срещу сърцето на брата си. Долу земята се гърчи, раздирана от трусове, а отгоре пламъците на мълниите изгарят самия прах. Градовете, хвърляйки и събаряйки на земята като коси крепостите на своята сила, горчиво ридаят като скърбящи девици. Синовете на Агар[1] тържествуват: градовете, които по-рано ни плащаха данъци, сега искат награда за убийствата над нас и силно ликуват. Ето, това именно става на Изток.

А това, което става на Запад,[2] кое слово би го предало? Множество скити[3] кръстосват и обикалят западните области, като че ли са тяхна родина. Опустошават (ги) от корен като земя, която ражда благородни издънки от непобедими мъже с желязна природа, и мечът посича младенци. И докато майката държи едни, врагът други ѝ изтръгва със силата на стрелите. Мощни по-рано градове сега са жалък прах. Уви, виждайки стада от коне, там, където по-рано имаше хора, как сега да спра сълзите си? Области и селища така се опожаряват, а ти град — царица, средище на Византия, кажи ми в каква участ си ми изпаднал? Град, който стоиш на първо място по бедствия, колко по-рано си тържествувал с благоденствие. Не се ли тресеш всеки ден, не падат ли и не се ли рушат основите ти от трусове? Не видя ли едни от издънките, порасналите в твоите пазви, да падат в сражение като плячка на меча, о нещастие, от ръцете на сродници, а други, спирайки дъха си, осъдени да живеят вместо в блестящи и прекрасни палати в пусти острови, бездни и скали. И понасят, ако и да има толкова, уви, страдания (такава е волята ти, Съднико!), никой не смекчава каменното си сърце, никой не се помирява с ближния си и не пролива целебни и спасителни сълзи. Но помрачи се слънцето, скри се светлината на луната, изгря нова звезда, необикновено чудо на нова надежда, и неизброими са безразсъдствата и провиненията им.

Но, преблаго слово, погледни ме с милостиво око, прекрати взаимно изтребителните кланета, отвличане в плен, въстания, бягства, гонения, насилия, смъртни наказания, присъди! Зная, че ти се съжали над град Нине-

[1] Под синове на Агар се разбират арабите. Тук става дума за борбите между Византия и египетските Фатимиди при управлението на Василий II. Срв. *Ostrogorsky*. History, p. 266—267. [2] Със „Запад" се означават европейските владения на Византия. [3] Под „скити" тук се разбират българите. Използувайки вътрешните смутове през първото десетилетие от управлението на Василий II, Самуил предприел редица нападения срещу Византия. За събитията вж. *Васильевский*, Русско-византийские отрывки, стр. 176—177. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 659—692.

Φυγὰς, διώξεις, ἁρπαγὰς, ποινὰς, κρίσεις.
Ὤκτειρας, οἶδα, καὶ Νινευῖ τὴν πόλιν,
Καὶ λαὸν ἠλέησας ἡμαρτηκότα·
Σὸν ποίμνιον γάρ, ὤνιον σῶν αἱμάτων.
Σὴ μάνδρα κἀγὼ, Χριστέ· ταῦτα σὴ πόλις
Βοᾷ, πόλις σὴ, μὴ παραβλέψῃ, βλέπων
Κακῶν ἀβύσσους· μέχρι γὰρ τίνος πόνοι;
(col. 907 C—909 C).

вия[1] и че пощади прегрешилия народ. Защото твое стадо е той, купен с цената на твоите кърви. Твоя кошара съм и аз, Христе!

Такива слова отправя към тебе твоят град, градът, който е твой. Ти, който виждаш, не отвръщай поглед от бездънните злини. Докога наистина ще бъдат мъките ни?

2. *In Iberorum vastationes*

Εἰς τὰς τῶν Ἰβήρων ἁρπαγάς.
Οὐ Σκυθικὸν πῦρ ἀλλ' Ἰβηρικὴ βία
Πρὸς τὴν Ἑῴαν νῦν κλονεῖ τὴν Ἑσπέραν.
Γῆς τοῦτο σεισμοὶ, τούσδε φαῦσις ἀστέρων
Καινῶν ἐδήλου μάκετις γῆ. Τί Σκύθαις
Μέμφῃ ματαίως ὁππότ' ἂν τοὺς συμμάχους
Τοιαῦτα δρῶντας καὶ φίλους τοὺς σοὺς
βλέπεις;
(col. 919 A)

2. *За Иверийските грабежи*

Не скитски огън,[2] но Иверийско[3] насилие тласка сега Запада срещу Изтока. Това (означаваха) земетръсите, а Македонската земя показа блясъка на новоизгрели звезди[4]. Защо напразно укоряваш скитите, когато виждаш, че твоите приятели и съюзници[5] вършат същите неща?

3. *In Bulgaros*

Εἰς τοὺς Βουλγάρους.
Κατὰ Σκυθῶν πρὶν συμμάχους, νῦν δέ
Σκύθας,
Λήψεσθε Θρᾶκες, συμμάχους πρὸς τοὺς
φίλους
Σκιρτᾶτε καὶ κροτεῖτε, φῦλα Βουλγάρων,
Καὶ σκῆπτρα καὶ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν
Κρατεῖτε καὶ φορεῖτε, καὶ φοινικίδας
(ζήτησον στίχον ἕνα)
Μεταμφιάσει καὶ ξύλοις αὐχένας
Μακροῖς συνέξει, καὶ κυφῶσι τοὺς πόδας.
Ξανεῖ δὲ πολλαῖς νῶτα καὶ τὴν κοιλίαν.
Ἀνθ' ὧν ἀφέντες δημιουργεῖν,
Τούτους φορεῖν τολμᾶτε καὶ φρονεῖν μέγα.
(col. 919 B)

3. *За българите*

Сега, тракийци,[6] ще вземете скити[7] за съюзници срещу приятелите, които по-рано ви бяха съюзници[8] срещу скитите. Ликувайте и тържествувайте, български племена! Обладавайте и носете скиптри, венец, багреница и пурпур... Той ще смени одеждите ви, в дълъг ярем ще впримчи вратовете ви и в окови нозете ви. С много удари ще набраздим вашите гърбове и гърди, понеже сте изоставили труда и сте дръзнали да носите такива неща и да се гордеете с тях.

---

[1] Гр. Ниневия — столица на Асирия. Разцветът на Ниневия се отнася към 9—7 в. пр. н. е. Жителите му се отличавали с разпуснатия си живот, за който тук авторът намеква. [2] Със скитски огън тук се означава вероятно заплахата от страна на българите. [3] Тук авторът говори за грабежите на грузинските отреди, които около 987 г. подкрепили Василий II в борбата му срещу Варда Склир, но скоро след това се пръснали и започнали да ограбват малоазийските области и централната власт трябвало да се справи с тях. Василий II тръгнал на поход срещу Грузия в 990 г. Вж. *Васильевский*, Русско-византийские отрывки, стр. 173—174. — *Златарски*, История I, 2, стр. 686. [1] През април 989 г. се появила комета, която според византийските автори предвещавала последвалите наскоро след това поражения на византийците от българите. През втората половина на 989 г. в български ръце паднала крепостта Верия, днешен Бер в Македония. Вж. *Васильевский*, Русско-византийские отрывки, стр. 173. — *Златарски*, История I, 2, стр. 681—684. [5] Под „приятели и съюзници" тук вероятно се подразбират грузинците. [6] С „тракийци" тук се означени жителите на столицата, тъй като Цариград е разположен в тема Тракия. [7] Със „скити" авторът нарича изпратената от киевския княз Владимир през 988 г. 6-хилядна дружина в помощ на Василий II. [8]. Авторът намеква за събитията от 972 г., когато византийците уж като освободители и приятели използували помощта на българите за борба срещу Светослав. Тук под „скити" се разбират киевските руси. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 624.— *Мутафчиев*, Руско-българските отношения при Светослав, стр. 76.

4. *In comitem*

Εἰς τὸν κομιτ πλ ***[a]

Ἄνω κομίτης ἔφλεγε τὸν αἰθέρα,
Κάτω κομήτης πυρπολεῖ τὴν Ἑσπέραν.
Ἀστὴρ ἐκεῖνος σύμβολον τοῦ νῦν σκότους·
Ἐκεῖνος ἡμεροῦτο φωτὶ φωσφόρου.
Ἀλλ' οὗτος ὤφθη τῇ δύσει Νικηφόρου.
Τυφὼς ὁ δεινὸς οὗτος ἐξ ἀλαστόρων
Τὰ πάντα πιμπρᾷ· ποῦ βρυχήματα κράτους
Τοῦ σοῦ, στρατηγὲ, τῆς ἀνικήτου Ῥώμης;
Φύσει βασιλεῦ, πράγμασι νικηφόρε,
Μικρὸν προκύψας τοῦ τάφου, βρύξον, λέον,
Δίδαξον οἰκεῖν τὰς ἀλώπεκας πέτραις.

(Col. 920 A)

4. *За комитопула*

Горе комета[1] озаряваше небето, долу комитът[2] опожаряваше Запада. Онази звезда бе символ на сегашната тъма, а комитът се укротяваше от изгряването на зорницата. Комитът се появи при залеза на Никифор[3]. Този страшен Тифон[4] измежду злодеите всичко изгаря. Где е ревът на твоята сила, вожд на непобедимия Рим[5]. Император по природа и победоносец[6] по дела, надигни се малко от гроба и изреви, лъве! Научи лисиците да си живеят в скалите![7]

5. *In dominum Nicephorum imperatorem*

Εἰς τὸν κυρὸν Νικηφόρον τὸν βασιλέα.

Ἑξάετες λαοῖο θεόφρονα ἡνία τείνας,
Τόσσ' ἐπ' ἔτη Σκυθῶν Ἄρεα δῆσα μέγαν.

(Col. 927 A)

5. *За господаря император Никифор*

Шест години държах благочестиво юздите на управлението и толкова години бе окован силният скитски Марс.[8]

6. *De Romanorum cladibus in clisura Bulgarorum perpessis*

Εἰς τὸ πάθος Ῥωμαίων τὸ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ κλείσει.

Οὐκ ἐφάμην ποτ' ἔσεσθαι, οὐδ' ἢν ἥλιος ἀρθῇ,
Τόξα Μυσῶν δοράτων κρείττονα Αὐσονίων.
Ἔῤῥετε, δένδρα, κἀκ' οὔρεα· ἔῤῥετ', ἄορνοι πέτραι,
Κεμμάσιν ἔνθα λέων πέφρικεν ἀντιάων.
Εὖθ' ὑπὸ γῆν, Φαέθων, χρυσαυγέα δίφρον ἐλίσσεις,
Τῇ μεγάλῃ ψυχῇ Καίσαρος εἰπὲ τάδε·
Ἴστρος ἕλε στέφανον Ῥώμης, ὅπλα λάμβανε θᾶττον,
Τόξα Μυσῶν δοράτων κρείττονα Αὐσονίων.

(Col. 934 A)

6. *За претърпяното от ромеите поражение в Българската клисура*[9]

Никога не бих казал, дори и слънцето да би изчезнало, че мизийските стрели[10] са по-силни от авзонските копия[11]. Пропаднете дървета, зловеци планини. Пропаднете, мрачни планини! Пропаднете, недостъпни скали, там, където лъвът се уплаши да излезе срещу сърните! Слънце, скрий под земята златоблестящата си колесница и кажи на великия дух на императора[12] това: Истърът[13] грабна венеца на Рим. Вземи бързо оръжието, защото мизийските стрели са по-силни от авзонските копия.

[a] *Lac. ind. ed.*

[1] Срв. тук бел. 4, стр. 319. [2] С „комит" тук е означен българският цар Самуил, син на комит Никола. Текстът на гръцкото заглавие *εἰς τὸν κομιτ* (=*κομιτόπουλος*) е повреден. [3] Никифор II Фока (963—969). Авторът вероятно има пред вид въстанието на комит Никола и четиримата му синове Давид, Мойсей, Аарон и Самуил през 969 г. Вж. *Златарски*, История, I, 2, 590—593. [4]. Тифон — митическо същество, символ на унищожителна сила. Той бил изобразяван като многоглаво чудовище, от чиито уста изригвал огън. [5] С „Рим" тук е означена Византия, която се смятала за наследница на старата Римска империя. [6] Игра на думи с името на Никифор *Νικηφόρος*, което означава победоносец. [7] Тук личи отношението на автора към българите, които той презрително нарича лисици. [8] Със „скитски Марс" тук е означена българската държава. При управлението на Никифор Фока (963—969) Византийската империя се засилила извънредно много и опасните по-рано българи не предприемали походи срещу него. Никифор Фока отказал да плаща данък на българите според договора от 927 г. *Златарски*, История I, 2, стр. 569—573; 580—585. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 259. [9] Става дума за голямото поражение на Василий II, нанесено му от българите в прохода Траянова врата при Ихтиман. Вж. *Златарски*, История I, 2, стр. 665. — *П. Мутафчиев*, Старият друм през Траянова врата, стр. 120. [10] Сиреч българското оръжие. [11] „Авзони" е архаичното название на византийците. [12] Към император Никифор II Фока Йоан Геометър се отнася с голямо възхищение поради военните му заслуги и му посвещава много от своите стихотворения. [13] С Истър се означава българската държава.

7. In egressum ex patria

Εἰς τὴν ἀποδημίαν.
Ἐν μηνὶ Λύστρῳ τὴν Βύζαντος ἑστίαν
Λιπὼν, ἐλαύνω πρὸς πόλιν Σηλυβρίας.
Στιλβουμένην γὰρ ἄρτι ῥομφαίαν βλέπων,
Καὶ συγγενῆ μάχαιραν ἀγριουμένην,
Καὶ θηριῶσαν τὴν Ἑῴαν πρὸς φόνους,
Καὶ γνοὺς κατ᾽ ἄστυ καὶ στεναγμοὺς καὶ δάκρυ,
Ὡς εἰς γαλήνην ἔβλεπον τὴν Ἑσπέραν.
Οὔπω διῆλθον τῆς Ἀθύρου τὸ στόμα,
Τῶν Ἀμαλὴκ ὁρῶ πλῆθος ἠγριωμένον,
Ὁδοστατοῦντας τοὺς ὁδίτας ἐκτόπως,
Τροφῶν, πενήτων, ἁρπαγὴν καὶ χρημάτων,
Ἀνδρῶν, γυναικῶν κωκυτοὺς καὶ παιδίων,
Καὶ παρθένους σεμνάς τε καὶ μελαμφόρους,
Γυμνουμένας, φευ! χεῖρας αἰρούσας ἄνω,
Καὶ τὴν ὁρῶσαν μαρτυρουμένας δίκην.
Τοιαῦτά μοι τὰ πρῶτα τῆς ἐκδημίας.

. . . .

Οὐ Σκυθικὸν πῦρ ἔφλεγε τὴν Ἑσπέραν,
Ἀλλ᾽ οὐρανοῦ πῦρ καὶ Πρόνοια καὶ δίκη,
Κατεμπιπρῶσα τὴν μιανθεῖσαν χθόνα·
(Col. 956 AB; 958 A)

7. За раздялата с родината

През месец март напуснах Цариград и тръгнах за град Силимврия. Виждайки още блестящата сабя и меча, настървен срещу родственици, озверелия за убийства Изток, чувайки плач и ридание в града, аз гледах на Запад като на тихо пристанище. Още непреминал устието на Атира[1], виждам побесняло множество Амаликити[2] да спират пътници по необичаен начин, виждам ограбване на храни, на пари и на бедняци, писъци на мъже, жени и деца, уви издевателства над благородни, облечени в черно девици, които протягаха ръце нагоре и призоваваха за свидетел зрящата правда...

Такова беше началото на моето пътешествие. Не скитски огън опожаряваше Запада, но небесният огън, промисъл и справедливост изгаряха осквернената земя.

[1] Атира — река в Източна Тракия, която се влива в Мраморно море. На брега ѝ се намирала едноименна крепост (днес Буюк-Чекмедже) [2] Амаликитите били номадско племе от арабски произход, което обитавало земите между Египет и Синайските степи и нападало юдейските племена. Името амаликити станало синоним на грабители. Тълкуването на този откъс е спорно. *Васильевский,* Русско-византийские отрывки, стр. 174—175, смята, че под амаликити тук се разбират българите. По-приемливо е мнението на *Златарские,* История I, 2, стр. 684—685, според когото с амаликити тук са означени местни разбойници.

XXXIV. АНОНИМЕН АВТОР

Съчинението, известно под името *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*, незаслужено се приписвало на Георги Кодин (XIV в.). Обаче установено е, че то е дело на неизвестен автор, който живял през X и началото на XI в. В *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως* се дава кратка история на по-забележителните паметнници (обществени сгради, църкви, статуи и др.) на Цариград. Това съчинение има подчертано компилативен характер, като при неговото написване са били използувани по-стари извори. В него се съдържат откъслечни сведения за българската история, главно за отношенията между България и Византия по времето на Тервел и Юстиниан II.

РЪКОПИСИ: J = Monac. 218 (s. XI—XII). M = Paris. suppl. 690 (s. XII). — G = Paris. suppl. 657 (s. XIII). — H = Paris. 854 (s. XIV). — A_2 = Paris. 1782 (s. XIV). — A_1 = Vindob. hist. 37 (s. XIV/XV). — F = Vatic. — Palat. 328 (s. XIV/XV). — D = Paris. 1783 (s. XV). — E = Paris. 1788 (s.XV). — B = Vatic. 162 (s. XVI)

ИЗДАНИЯ: Georgii Codini Excerpta de antiquitatibus Constantinopolitanis, ed. Bonn.. — Scriptores originum Constantinopolitanarum, II, ed. Th. Preger, Lipsiae, 1907. Даденият тук превод е направен по изданието на Т. Прегер.

КНИЖНИНА: *Th. Preger*, Beiträge zur Textgeschichte der *Πάτρια Κωνσταντονουπόλεως* Progr. k. Maximiliansgymnasium, München 1894/95. — *Krumbacher*, GBL, p. 423—427. — *Г. Баласчев*, Българският господар Тервел, Периодическо списание, LXXVII (1898), стр. 19 сл. — *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XLI, клон историко-филологичен, 1949, стр. 5—8. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica I, p. 471—472.

SCRIPTORIS ANONYMI

PATRIA CONSTANTINOPOLIS

1. De aqueductis e Bulgaria devectis

Ἔκτισε δὲ καὶ τοὺς μυδρῶνας[a] *καὶ τοὺς ἀγωγοὺς ἔφερεν ἀπὸ Βουλγαρίας·* (p. 149,2—4)

a *μυδρῶνας* codd.; Verbum incertum; Preger cum Lambecio *ὑδρῶνας* aut *λυτρῶνας* scribere dubitat; *ἔφερεν*] *δι' ὧν τὸ ὕδωρ φέρεται* C

АНОНИМЕН АВТОР

СТАРИНИТЕ НА ЦАРИГРАД

1. За водопроводни тръби, докарани от България

Построил[1] водохранилища и докарал водопроводни тръби от България.[2]

[1] Тук се говори за строителната дейност, която Константин Велики развил в Цариград. [2] Водопроводните тръби били докарани откъм вътрешността на Тракия. Обстоятелството, че авторът говори за тия земи като за български, показва по-късния произход на този исторически извор.

2. Constantinus Magnus Pliscobam, Preslabam Dristramque renovat

Ταῦτα δὲ ἐκτίσθησαν ὡς εἴρηται παρὰ Οὐρβικίου πραιποσίτου καὶ Σαλλουστίου ἐπάρχου καὶ τῶν λοιπῶν, καταλιπὼν αὐτοῖς κεντηνάρια χρυσίου ἑξακόσια εἴς τε τοὺς ἐμβόλους καὶ τοὺς ἀγωγοὺς καὶ εἰς τὰ τείχη. Ἐκεῖνος δὲ ἦν κατὰ τῶν Σκυθῶν καὶ ὑποτάξας αὐτοὺς ἔκτισεν πόλιν τὴν Περσθλάβαν[a] *καὶ τὴν Δίστραν καὶ τὴν Πλίσκουβαν καὶ τὴν Κωνσταντίαν. Ταῦτα δὲ ἐκτίσθησαν παρισταμένου τοῦ Οὐρβικίου εἰς χρόνους δύο ἥμισυ ἀπὸ φωνῆς Ἑρμείου* (p. 149, 9—16).

2. Константин Велики възстановява Плиска, Преслав и Силистра

Тези[1] били построени, както се каза, от препозита Урбикий[2] и епарха Салустий[3] и от останалите, като им предал шестстотин кентинария злато за колонадите[4], водопроводите и за крепостните стени. Той бил на поход срещу скитите и като ги покорил, възстановил град Преслав, Дръстър, Плиска и Констанция.[5-6] А тия били възстановени с помощта на Урбикий след около две и половина години от речта на Хермий.

3. De Euphemiae statua in Constantinopoli posita

⟨Περὶ Εὐφημίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου.⟩

Εὐφημίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς στήλη ἵσταται ἐν τῇ ἁγίᾳ Εὐφημίᾳ τῇ ὑπ' αὐτῆς κτισθείσῃ (p. 164, 8—10).

3. Статуя на Евфимия в Цариград

⟨За Евфимия, жената на Юстин⟩

На Евфимия, жената на Юстин Тракиец[7], бил поставен паметник в построената от нея църква Св. Евфимия.

4. De Belisarii Tiberiique Thracis signis in Constantinopoli positis

... Ἔνθα καὶ σταυρὸς ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ πέπηγε καὶ στήλη χρυσέμβαφος Βελισαρίου καὶ Τιβερίου καὶ τοῦ κυρτοειδοῦς Θρᾳκός, καὶ Ἰουστῖνος ὁ πρῶτος λεπτοειδὴς καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ στῆλαι ἑπτά, αἱ μὲν ἀπὸ μαρμάρων, αἱ δὲ χαλκαῖ (p. 165, 11—15).

4. Статуи на Велизарий и Тиберий Тракиец в Цариград

Там бил поставен кръст от Юстиниан,[8] както и позлатена статуя на Велизарий[9] и на Тиберий—гърбавия Тракиец,[10] и на дребния Юстин Първи и седем статуи на неговите роднини, едни от мрамор, други от мед.

5. De Iustini Thracis mulieris statua

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Μιλίῳ στῆλαι ἵστανται Σοφίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς καὶ Ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτῆς καὶ Ἑλένης ἀνεψιᾶς αὐτῆς (p. 166, 15—17).

5. Статуя на жената на Юстин Тракиец

В същия Милион[11] поставили статуи на София, жената на Юстин Тракиец,[12] на дъщеря ѝ Арабия и на племенницата ѝ Елена.

---

a *περισθλάβαν* A_1, *περσθλαβίτζαν* C

---

1 Т. е. различните обществени сгради, укрепителни и др. съоръжения, построени в Константинопол по времето на Константин Велики. 2 Урбикий бил един от приближените на Константин Велики. Той развил голяма строителна дейност по поръчение от страна на императора. 3 Патриций Салустий, префект на града, бил един от дванадесетте сенатори, които Константин Велики преселил заедно със семействата им от Рим във Византион, когато столицата на империята била преместена. Епарх на града се наричал бившият praefectus urbi. Неговите функции били твърде разнообразни. Епархът имал за задача да следи за реда в столицата, като бил отговорен за това лично пред императора, раздавал правосъдие в столицата и на сто километра около нея, следял за дейността на търговско-занаятчийските корпорации и др. За длъжността на епарха вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 186—192. 4 Емволи (*ἔμβολοι*) или портици, били сгради, които служели за запазване на минувачите от дъжд или от слънчевите лъчи. Някои от тия портици имали два етажа. Горната част, покрита с плочи и украсена със статуи, служела за разхождане, а в долната част се помещавали търговски магазини. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, Paris, 1950, pp. 90—96. 5-6 Днешният гр. Кюстенджа. 7 Византийският император Юстин I (518—527) 8 Византийският император Юстиниан I (527—565). 9 На известния византийски пълководец Велизарий от времето на Юстиниан I. За Велизарий и неговата дейност вж. *G. J. Chassin*, Bélisaire, généralissime byzantin (504—565), Paris 1954, p. 1—254. 10 Византийският император Тиберий II (578—582). 11 Милион (*Μίλιον*) представлявал грандиозен паметник на мястото, където се разклонявали различните пътища, водещи към европейските провинции на империята. Милионът представлявал огромен купол, подпиран от четири арки. Бил украсен с много статуи. Мястото на Милион не е уточнено. Предполага се, че той се е намирал някъде на северозапад от площада на Св. София. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 104—105. 12 Византийският император Юстин II (565—578).

6. Iustiniano Rhinocopimeno regnum recuperante Terbellis Constantinopolim init

Θέαμα α.' Τὸ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Βασιλικῇ χρυσορόφῳ ὀπίσω τοῦ Μιλίου ἦν ἀνδροείκελον ἄγαλμα χρυσέμβαφον· ἔνθα ἦν τὸ ἔξαμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως· καὶ γονυκλινὲς Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου. Ἐν ᾗ ὁ Τερβέλις ἐδημηγόρησεν (p. 171, 16—172,1).

6. За влизането на Тервел в Цариград при повторното възцаряване на Юстиниан II Ринотмет

Картина първа: В същата златопокривна Базилика[1—2] зад Милион имало позлатена статуя на човек. Там бил ексамонът на император Ираклий[3] и (статуя) на коленичилия Юстиниан узурпатора.[4] В базиликата Тервел говорил пред народа.[5]

7. De statua in Thracia posita

Ἀρδαβούριος στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος τοῦ εὐσεβοῦς ἐν τοῖς Θρακῴοις μέρεσιν Ἡρωδιανοῦ στήλην εὑρὼν ἐπίκυρτον πάνυ καὶ παχεῖαν θυμωθεὶς ὤλεσεν· ἥντινα ὀλέσας εὗρεν χρυσίου τάλαντα, λίτρας ρλγ'. ἅ μετὰ προθυμίας τῷ βασιλεῖ κατεμήνυσεν (p. 204, 5—9).

7. Статуя в Тракия

Ардабурий,[6] стратег при благочестивия Лъв,[7] като намерил в Тракийските области статуя на Херодиан[8], съвсем гърбав и дебел, разгневен я разрушил. Като я разрушил, намерил златни таланти — 133 литри, за които с готовност съобщил на императора.

8. Haemus Thracum rex in Byzantium exercitum ducit

Τὰ δὲ Κοντάρια ἡ ἁγία Θέκλα· ὁπότε ἦλθεν Αἶμος[a] *ὁ βασιλεὺς Θρᾴκης πρὸς Βύζαντα, ἔκοψαν οἱ Βυζάντιοι ἐκ τῶν ἐκεῖσε*[b] *κοντάρια καὶ οὕτως ἐκλήθη. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ναὸν ἐκεῖσε τῆς θεοτόκου· ὁ δὲ Ἰουστῖνος ὁ ἀποκουροπαλάτης εἰς κάλλος καὶ εἰς μέγεθος ἐπλάτυνεν αὐτὸν καὶ ἐκλήθη ναὸς τῆς ἁγίας Θέκλης* (p. 228, 19—229,5).

8. Тракийският цар Хемус тръгва на поход срещу Византион

Св. Текла в Контария[9]: Когато тракийският цар Хемус[10] тръгнал срещу Византион, византийците си отсекли оттам копия и го нарекли така. Константин Велики издигнал там храм на Богородица. А бившият куропалат Юстин[11] го украсил и разширил и го нарекъл храм на св. Текла.

9. Tiberius Thrax templum aedificat

Οἱ δὲ ἅγιοι Τεσσαράκοντα ὑπῆρχον πρότερον πραιτώριον· ὁ δὲ Τιβέριος ὁ Θρᾷξ σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Ἀναστασίᾳ τοὺς δεσμίους ἐξεώσας καὶ τὸν τόπον ἀνακαθάρας καὶ διαμετρήσας καὶ τὴν ὕλην ἐναποθέμενος ἐθεμελίωσεν καὶ ἐξέβαλεν μέχρι πηχῶν τεσσάρων· (p. 234, 11—15).

9. Тиберий Тракиец построява църква

(Църквата) Св. Четиридесет мъченици била по-рано претория. Тиберий Тракиец[12], с жена си Анастасия, извадил затворниците и като разчистил мястото и натрупал материала, построил основите и я издигнал до четири лакти (височина).[13]

a *Αἶμος* om. C, *ὁ ἔμον*, J, *αἵμων* H
b *ἐκ τοῦ ἐκεῖ ὄρους* H.

[1—2] Тази базилика се наричала така заради позлатения покрив, който имала (според Жанен тя била с позлатен таван). Споменатата базилика била богато украсена със статуи. Тя се намирала в централната част на Цариград, близо до църквата Св. София. Вж. *Janin*, Ibidem, p. 156—159. [3] Византийският император Ираклий (610—641). [4] Статуя на византийския император Юстиниан II Ринотмет (685—695; 705—711). [5] Тук се загатва за събитията от 705 г., когато българският хан Тервел (701—718) помогнал на Юстиниан II Ринотмет да заеме за втори път престола. След като Юстиниан взел властта, Тервел бил тържествено посрещнат в Цариград и богато надарен. На Тервел била дадена титлата кесар и тогава на българите била отстъпена областта Загория. *Г. Баласчев*, Българският господар Тервел, Периодическо списание, LXXVII (1898), стр. 19 сл. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 164—174. — *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XLI, клон историко-филологичен, 1949, стр. 5—8. — *В. Бешевлиев*, Мадарският конник, София, 1956, стр. 57—61. [6] Ардабурий — византийски восначалник по времето на Теодосий II (408—450), алан по произход. [7] Византийският император Лъв I (457—474). [8] Неизвестно лице. [9] Контария (*Κοντάρια*) местност или квартал в Цариград. Получила наименованието си от *κοντάρια* — копия, които жителите отсекли оттам. Понеже мястото било на височина, те имали там пост за наблюдение. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 99, 347. [10] Хемус — легендарен тракийски цар. [11] Става дума за Юстин II, който бил племенник на Юстиниан I и е бил куропалат по негово време. Тази длъжност била изпълнявана от най-близки роднини на императора. Куропалат бил нещо като маршал на двореца и се грижел за сигурността на императора. По-късно остава като почетна титла. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 98. [12] Византийският император Тиберий II. [13] Църквата била доизкарана от приемника на Тиберий — император Маврикий (582—602).

10. De Tiberio Thrace

Τὰ δὲ Μεγεθίας Μεγεθία δέσποινα ἀνήγειρεν ἐν τοῖς χρόνοις Τιβερίου τοῦ Θρακός (p. 237, 3—4).

10. За Тиберий Тракиец

Храмът Мегетий бил построен от госпожа Мегетия във времето на Тиберий Тракиец.

11. De origine Iustini Thracis

Τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον τὰ Ἀρεοβίνδου ἀνήγειρεν Πέτρος μάγιστρος καὶ κουροπαλάτης ὁ ἀδελφὸς Μαυρικίου τοὺ βασιλέως, ἐπεὶ Ἀρεοβίνδου οἶκος ἦν ἐκεῖσε, δι᾽ὅν καὶ ἔλαβεν ὁ τόπος τὴν προσηγορίαν, ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου τοῦ κρατίστου τοῦ Θρακός· (p. 237, 12—238, 1).

11. За произхода на Юстин Тракиец

(Църквата) пресвета Богородица Ареобиндска[1—2] издигнал магистър и куропалат Петър, братът на император Маврикий. Понеже там била къщата на Ареобинд,[3] заради това и мястото получило това наименование във времето на могъщия Юстин Тракиец.[4]

12. Iustinianus Rhinocopimenus auxilio Bulgarorum sibi regnum restituit

Ὅτι εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν τὸ λεγόμενον Δεύτερον ἐν τῷ κίονι στήλη ἵστατο Ἰουστινιανοῦ τοῦ ῥινοκοπημένου. Τὴν δὲ στήλην κατεβίβασεν Βάρδας Καῖσαρ ὁ θεῖος Μιχαὴλ καὶ ταύτην συνέτριψεν καὶ ἐκλήθη Δεύτερον, διότι ἐξόριστος γέγονεν Ἰουστινιανὸς εἰς Χερσῶνα παρὰ Λεοντίου πατρικίου, ποιήσας ἐκεῖ χρόνους δέκα· φυγῇ δὲ χρησάμενος εἰς τὸν Τέρβελιν[a] *τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βουλγάρων, ἠγάγετο τοῦ Τερβέλι*[b] *τὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα τοὔνομα Θεοδώραν. Καὶ δοὺς αὐτῷ λαὸν χιλιάδας ιε΄,*[c] *εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει καὶ μὴ δεχθεὶς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν παλαιὰν Πέτραν καὶ εἰσελθὼν εἰς τ ν ἀγωγὸν ἐξέβη εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ κίονος ἔσωθεν τῆς πόλεως καὶ ἐκράτησε τῆς πόλεως πάλιν καὶ ἐκλήθη ὁ τόπος Δεύτερον* (p. 244, 1—13).

Юстиниан II Ринотмет си възвръща властта с помощта на българите

До (църквата) Света Анна, на мястото, наречено Девтерон, върху колона стояла статуя на Юстиниан Ринотмет. Кесарят Варда, вуйчото на Михаил,[5] смъкнал статуята и я разбил, а то било наречено така ето защо: Юстиниан бил заточен в Херсон от Патрикий Леонтий[6] и прекарал там десет години. Като избягал при владетеля на българите Тервел, взел за жена дъщерята на Тервел на име Теодора[7]. И той му дал петнадесетхилядна войска. Юстиниан се явил пред Цариград, но като не бил приет, се върнал към старата Петра[8]. Като влязъл през водопровода, излязъл до основата на колоната вътре в града и за втори път го овладял. И мястото било наречено Девтерон[9].

13. Gainas rebellionem in Thracia facit

Τὰ δὲ Γαϊνᾶ οἶκος ἦν Γαϊνᾶ πατρικίου τοῦ τυραννήσαντος εἰς τὰ Θρᾳκῷα μέρη ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου καὶ σφαγέντος ἐκῖσε (p. 252, 5—7).

13. Гайна вдига бунт в Тракия

А в (квартала) Гайна била къщата на патриций Гайна[10], който по времето на Аркадий[11] се разбунтувал в Тракия и бил убит там.

a *τελβερίριν* C, *τέρβελον* M, *τρίβελην* J.
b *τριβέλου* J c *δέκα χιλιάδας* J, *ὡσεὶ χιλιάδας ιέ* H, *χιλιάδας ιέ* ACg.

[1—2] Освен църквата Св. Богородица Ареобиндска, която се намирала в квартала Ареобинд (*τὰ Ἀρεοβίνδου*), в Цариград имало дворец и баня на Ареобинд. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, p. 294. [3] Ареобинд бил управител на префектура (praefectus praetorio) по времето на император Юстиниан I (527—565). [4] Византийският император Юстин I. [5] Византийският император Михаил III (841—867). [6] В 695 г. Юстиниан II Ринотмет бил свален от престола и император станал патриций Леонтий (695—698). [7] Тук авторът е допуснал грешка. Теодора не е дъщеря на Тервел, а сестра на хазарския хаган Ивузир Глиаван. [8] В Цариград имало квартал Петра, името на който идва от *πέτρα* — скала. Тази скала днес турците я наричат Kesme Kaya — одялана скала. Една част от този квартал се наричала Стара Петра (*παλαιὰ Πέτρα*) и се намирала вън от крепостната стена на Цариград. Вж. *Janin*, Ibidem, p. 377. [9] Според автора мястото било наречено Девтерон (*Δεύτερον*) от нар. *δεύτερον* или *δεύτερα* — втори път, отново, в чест на това, че Юстиниан II се възцарил за втори път. Дюканж смята, че името Девтерон идва от това, че този квартал се намирал на две мили от стената на Константин. По-приемливо е мнението на Жанен, който смята, че става дума за *δεύτερον* (*μέρος*), т. е. за тази част от града, която била обградена от стената на Константин и стената на Теодосий. Вж. *Du Cange*, Constantinopolis christiana, II, XVI, 32. — *Janin*, Constantinople byzantine, p. 314. [10] Гайна, гот по произход, бил на военна служба при цариградския двор по времето на император Аркадий (395—408). Той подкрепил бунта на готите начело с Трибигилд в Мала Азия. По-късно се върнал в Цариград където углавявал готската партия, ползуваща се с голямо влияние в управлението. Като се почувствувал несигурно в Цариград поради нарасналата омраза на населението към готите, той го напуснал и започнал да опустошава Тракия. Разбит от византийските войски, Гайна преминал отвъд Дунава и паднал убит в сражение с хуните. Вж. *Ostrogorsky*, History, p. 50. — *Д. Ангелов*, История на Византия, I, София, 1959, стр. 84—87. [11] Източноримският император Аркадий (395—408).

14. *De Iustino Thrace*

Τὰ δὲ Εὐβούλου ἐκτίσθησαν παρὰ Εὐβούλου πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκός, ἐπεὶ οἶκος αὐτοῦ ἦν (p. 254, 17—19).

14. *За Юстин Тракиец*

(Кварталът) Евбул бил построен от патриция Евбул, понеже той имал къща там по времето на Юстин Тракиец[1].

15. *Princeps Bulgarorum usque ad Constantinopolim exercitum ducit*

Τὸ δὲ Καστέλλιν ἔκτισεν Τιβέριος ὁ πενθερὸς Μαυρικίου διὰ τὸ [a] *ἐλθεῖν Χαγάνον τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας*[b] *καὶ ἐμπρῆσαι καὶ κατακαῦσαι ἅπαντα τὰ Θρᾳκῷα μέρη μέχρι τῶν πορτῶν· ἐκαστέλλωσεν δὲ τὸ τεῖχος καὶ ἀπέκλεισεν τὰς ναῦς· καὶ ἐκλήθη οὕτως* (p. 265, 13—17).

15. *Българският владетел тръгва на поход срещу Цариград*

А Кастелинът[2] бил построен от Тиберий[3], тъстът на Маврикий, понеже хаганът, владетелят на България[4], дошъл, изгорил и опожарил всички тракийски земи чак до вратите на (Цариград). Тиберий укрепил градската стена и заградил корабите. И мястото било наречено така.

16. *Damianus Slavus monasterium condit*

Τὴν δὲ μονὴν τὰ Δαμιανοῦ ἔκτισεν Δαμιανὸς παρακοιμώμενος Σκλάβος[c] *ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου καὶ Μιχαὴλ* (p. 266, 11—13).

16. *Славянинът Дамян основава манастир*

Дамяновия манастир[5] построил паракимомен[6] Дамян Славянинът във времето на Теофил и Михаил[7].

17. *Iustinus Thrax monasterium condit*

Τὴν δὲ γυναικείαν μονὴν τὴν καλουμένην Αὐγούστης Ἰουστῖνος ὁ Θρᾴξ ὁ κράτιστος, ὁ θεῖος Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, ἔκτισεν σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Εὐφημίᾳ, ἐπεὶ καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐκεῖσε ἐτέθη (p. 273, 6—9).

17. *Юстин Тракиец основава манастир*

Женския манастир, наречен Августа[8], построил могъщият Юстин Тракиец[9], вуйчото на великия Юстиниан[10], заедно с жена си Евфимия, като и нейното тяло било положено там.

18. *De Tiberii origine Thracica*

Τὰ δὲ Σμαράγδης σὺν τῷ λοετρῷ ἐκτίσθησαν παρὰ Σμαράγδου πατρικίου καὶ στρατηγοῦ ἐν τοῖς χρόνοις Τιβερίου τοῦ Θρᾳκός, διότι οἶκος αὐτοῦ ἦν ἐκεῖσε (p. 277, 4—6).

18. *За тракийския произход на Тиберий*

Смарагдовият манастир заедно с банята[11] били построени от Смарагд, патриций и стратег по времето на Тиберий Тракиец, защото къщата му била там.

---

a *διὰ τὸ μὴ καῦσαι τὸν στόλον ἀυτοῦ χάγανος ὁ ἄρχων βουλγαρίας* B.
b *τῶν βουλγάρων* A_1.
c *σκλάβος* om. A_1, *ὁ σθλάβος* DEH, B (qui *ὁ* om.)

---

[1] По времето на византийския император Юстин I. [2] Кастелион (*Καστέλι(ο)ν*) — кула на Галата близо до днешно Каракьой, срещуположна на кулата Кентенарион. Между двете кули била закрепвана веригата, която затваряла Златния рог. Кастелион бил построен от император Тиберий (578—582). Вж. *Janin*, Ibidem, p. 420—421. [3] Византийският император Тиберий II. [4] Тук авторът смесва аварския хаган с българския владетел или пък иска да отрази участието на българи в аварската войска. [5] Къде се е намирал кварталът *τὰ Δαμιανοῦ*, не е известно. Предполага се, че е бил някъде около днешното Ортакьой. Вж. *Janin*, Ibidem, pp. 428—429. [6] Паракимоменът (*ὁ παρακοιμώμενος*), обикновено евнух, се грижел за безопасността на императорската спалня. Той бил началник на слугите в императорските покои. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 128—130. [7] Византийският император Теофил (829—842) и неговият син Михаил III (842—867). [8] В коя част на Цариград се е намирал този манастир, не е известно. [9] Юстин I. [10] Юстиниан I. [11] Този манастир и банята, построени от Смарагд, се намирали в долината Ликус. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 215, 391.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ—ABBREVIATIONES

библ.	библейски, библейска, библейско
бълг.	български, българска, българско
виз.	византийски, византийска, византийско
гр.	град
дн.	днес
имп.	император
митол.	митологически, митологическа, митологическо
нар.	народ
окр.	окръг
обл.	област
о-в	остров
пл.	племе
прабълг.	прабългарски, прабългарска, прабългарско
пров.	провинция
р.	река
рим.	римски, римска, римско
с.	село
царигр.	цариградски, цариградска, цариградско
христ.	християнски, християнска, християнско
южносл.	южнославянски, южнославянска, южнославянско

Показалецът е съставен по българската азбука. Гръцките и латинските думи са подредени според произношението си на съответния език. Цифрите посочват страниците. Получерните цифри означават, че на тази страница към думата има обяснителни бележки.

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

СПИСАНИЯ И ПОРЕДИЦИ

БИБ Българска историческа библиотека
БмПр Беломорски преглед
ВДИ Вестник древней истории
ВИ сп. Вопросы истории
ВВр Византийский Временник
ВИИНЈ Византијски извори за историју народа Југославије
ВИСб Военно-исторически сборник
ГИБИ Гръцки извори за българската история
ГНМ Годишник на Народния музей в София
ГСУ ифф Годишник на Софийския университет „Климент Охридски", Историко-филологически факултет
ГСУ фиф Годишник на Софийския университет „Климент Охридски", Философско-исторически факултет
ГСУ фмф Годишник на Софийския университет „Климент Охридски", Физико-математически факултет
ЖМНПр Журнал министерства Народного просвящения
ЗбР САН Зборник Радова Српске академије наука—Београд
ЗРАО Записки Русского Археологического Общества Санктепетербуг
ЗКО РАО Записки Класического Отдела Русского Археологического Общества — Петерсбург
ИАД Известия на Археологическото дружество — София
ИАИ Известия на Археологическия институт при БАН (след XV том)
ИБАИ Известия на Българския археологически институт (до XV том)
ИБИД Известия на Българското историческо дружество в София
ИзвОРЯ Сл Имп Ак Наук Известия Отделения Русского Языка и Словесности Императорской Академии Наук
ИИБЕ Известия на Института за български език при БАН
ИИБИ Известия на Института за българска история при БАН (до VIII том)
ИИБЛ Известия на Института за българска литература при БАН
ИИД Известия на Историческото дружество в София
ИИИ Известия на Института за история при БАН (от VIII том)
ИНЕМ Известия на Народния етнографски музей в София
ИРАИК Известия Русского Археологического Института в Константинополе
ИСИ Ифф СУ Известия на семинарите при Историко-филологическия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски"
ИПр сп. „Исторически преглед"
КС ИС АН СССР Краткие сообщения Института славяноведения Академии наук СССР
ЛИБИ Латински извори за българската история
МПр сп. „Македонски преглед"
НВр сп. „Ново време"
ПСп Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Средец
РПр Разкопки и проучвания
СбНУК Сборник народни умотворения, наука и книжнина
СпБАН Списание на Българската академия на науките
СпЮД Списание на Юридическото дружество в София
Уч Зап ИС АН СССР Ученые записки Института славяноведения Академии наук СССР
УчПр сп. „Училищен преглед"
ЧИОИДР МУ Чтения в Императорском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете
AEMÖ Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich-Ungarn
Arch. f. Sl. Ph. Archiv für slavische Philologie
AOASH Acta Orientalia Akademiae Scientiarum Hungarica
BNgJb Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
BSl Byzantinoslavica
Bul. Cl. Sc. m. p. Ac. R. Belg. Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques de l'Académie Royal de Belgique
Byz. Byzantion
BZ Byzantinische Zeitschrift
DOP Dumbarton Oaks Papers
EB Études byzantines
GBL Geschichte der byzantinischen Literatur
KCsA Körön Csoma-Archivum — Budapest
PGr Patrologia Graeca
PhW Philologische Wochenschrift
PWRE Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Neue Bearbeitung von G. Wissowa, W. Kroll, K. Mittelhaus, K. Ziegler.
RA Revue archéologique
REB Revue des études byzantines
SBAW Sitzungsberichte der Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosoph.-historische Abteilung.
Stud. Byz. Studi Byzantini e neoellenici

ИЗПОЛЗУВАНА ЛИТЕРАТУРА — INDEX LIBRORUM ADHIBITORUM

Аврамов, В., Юбилеен сборник „Плиска — Преслав", София 1929, ч. I.

Анастасијевић, Д., Лев Дякон о годе отвоевания Цимисхием Болгарии от русских, Seminarium Kondakovianum, III, 1929.

Анастасиевич, Д., Царский год в Византии, Seminarium Kondakovianum, XI, 1940.

Ангелов, Б., Старославянски текстове, ИИБЛ, 3, 1955.

Ангелов, Д., Влияния на чужди ереси върху богомилството, Известия на семинарите при Историко-филологическия факултет на университета „Свети Климент Охридски" в София, I, 1942.

Ангелов, Д., Робството в средновековна България, ИПр, II, 1945.

Ангелов, Д., Богомилството в България, София, 1961.

Ангелов, Д., История на Византия, I—II, София, 1959—1963.

Ангелов, Д. и М. Андреев, История на българската държава и право, София 1955.

Баласчев, Г., Българският господар Тервел, ПСп, LXXVIII, 1898.

Баласчев, Г., Новые данны для истории греко-болгарских войн при Симеоне, ИРАИК, IV, 2, 1899.

Баласчев, Г., Българите през последните десетилетия на X век, ч. I, София 1929.

Баришић, Фр., Чуда Димитриа Солунског као историски извори, Београд 1953.

Бартикян, Р. М., Армянские источники для изучения истории павликянского движения. Палестинский сборник, IV (67), 1959.

Беляев, Д. Ф., Byzantina. Очерки, материалы и заметки по византийским древностям, I—II (=Записки Русского Археологического Общества, V—VI, Санктпетербург 1891 — 1893); III (=Записки Классического Отдела Русского Археологического Общества, IV, 1907).

Бешевлиев, В., Няколко бележки към българската история, ГСУифф, XXXII, 9, 1936.

Бешевлиев, В., Дребни приноси, ИБИД, XIV—XV, 1937.

Бешевлиев, В., Една Езопова басня в българската история, сп. „Прометей", I, 4, 1937.

Бешевлиев, В., Вярата на първобългарите, ГСУифф, XXXV, 1, 1939.

Бешевлиев, В., Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III, 1954.

Бешевлиев, В., Надписите около Мадарския конник, ИБИД, XII—XIII, 1931/1932.

Бешевлиев, В., Надписите около Мадарския конник, Мадарски конник. Проучвания върху надписите и релефа, София 1956.

Благоев, Д., Из миналото на българския народ, НВ, II, 6, 1898.

Благоев, Н. П., Крумовите закони, СпЮДС, V, 7—8, 1905.

Благоев, Н. П., Критичен поглед върху известията на Лъв Дякон за българите, МПр, VI, 1—2, 1930.

Бобчев, С. С., Крумови закони, ИБИД, II, 1906.

Браунинг, Р., Рабство в Византийской империи (600—1200 гг.), ВВр, XIV, 1958.

Бурмов, Ал., Въпроси из историята на прабългарите, ГСУфиф, XIV, 1947/1948, кн. 2, История.

Бурмов, Ал., Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, XXII—XXIII, 1948.

Бурмов, Ал., Славянските нападения срещу Солун в „Чудесата на св. Димитра" и тяхната хронология, ГСУиф, 1953, 2.

Васильев, А. А., Славяне в Греции, ВВр, V, 1898.

Васильев, А. А., Византия и арабы. Политические отношения Византии и арабов за время Македонской династии (867—959), Санктпетербург 1902.

Васильев, А. А., Происхождение императора Василия Македонянина, ВВр, XII, 1906.
Васильевский, В. Г., Русско-византийские отрывки. II. К истории 976—986 годов, ЖМНПр, 184, 1874.
Васильевский, В. Г., Записка греческого топарха, ЖМНПр, 185, 1876, юни (=Труды, II, Санктпетербург 1909).
Велков, В., Градът в Тракия и Дакия, София 1959.
Венедиков, Ив., Варгала: РП, I, 1948.
Византиски извори за историју народа Југославије, II, Београд 1959.
Войнов, М., За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI, 1956.
Греков, Б. Д., Киевская Русь, Москва 1949.
Гръцки извори за българската история (Fontes Graeci historiae Bulgaricae), II, София 1958; III, София 1960; IV, София 1961.
Дечев, Д., Мадара — Матора, Сборник в чест на проф. Ат. Иширков, София 1933.
Дечев, Д., Античното име на Несебър, ИИБИ, 5, 1954.
Димитров, Д. П., Пътуването на св. Александра Римски през Тракия, ИБАИ, VIII, 1934.
Дринов, М. С., Съчинения, т. I, София 1909.
Дринов, М. С., Заселение Балканского полуострова славянами. ЧИОИДР-МУ, 1872, IV.
Дринов, М. С., Южные славяне и Византия в X веке, ЧИОИДР-МУ, 1875, III.
Дуйчев, Ив., Нови житийни данни за похода на Никифор I в България през 811 г., СпБАН, LIV, 1936.
Дуйчев, Ив., Българският княз Пленимир, МПр, XIII, 1942.
Дуйчев, Ив., Балканският Югоизток през първата половина на VI век, БмПр, I, София 1942.
Дуйчев, Ив., Из старата българска книжнина, I—II, София 1943—1944.
Дуйчев, Ив., Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XLI, Клон Историко-филологичен, 21, 1949.
Дуйчев, Ив., Славяно-болгарские древности IX-го века, Bsl, XI, 1, 1950.
Дуйчев, Ив., Славяни и първобългари, ИИБИ, 1—2, 1951.
Дуйчев, Ив., Към въпроса за появата на парите в нашето народно стопанство, ИИБИ, 3—4, 1951.
Дуйчев, Ив., Въпросът за византийско-славянските отношения и византийските опити за създаване на славянска азбука през първата половина на IX век, ИИБИ, 7, 1957.
Дуйчев, Ив., Няколко бележки към Кекавмен, ЗбР САН, LIX, Византолошки институт, 5, 1958.
Дуйчев, Ив., Образи на двама българи от XI в., Изследвания в чест на академик Д. Дечев по случай 80-годишнината му, София 1958.
Дуйчев, Ив., Одна из особенностей ранневизантийских мирных договоров, ВВр, XV, 1959.
Дуйчев, Ив. Славяни-скити, Slavia, XXIX, 1960.
Дуйчев, Ив., Разказ за „чудото" на великомъченик Георги със сина на Лъв Пафлагонски — пленник у българите, Изследвания в памет на К. Шкорпил, София 1961.
Дьолгер, Фр., Средновековното „семейство на владетелите и народите" и българският владетел, СпБАН, LXVI, 4, 1943.
Дьяконов, А. П., Византийские димы и факции (τὰ μέρη) в V—VII вв., Византийский сборник, Москва—Ленинград 1945.
Жебелев, С., Оранта. К вопросу о возникновении типа, Seminarium Kondakovianum I, 1297.
Живота, страданията и чудесата на светаго великомъченика победоносца и чудотворца Георгия. С прибавление как се е създала светата славянобългарска обител на Атона, Света гора 1906.
Златарски, В. Н., Клятва у языческих болгар, Сборник в честь В. И. Ламанского, Санктпетербург 1905.
Златарски, В. Н., Известия за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета, СбНУК, XXIV, София 1908.
Златарски, В. Н., История на българската държава през средните векове, т. I, ч. 1—2, София 1918—1934.
Златарски В. Н., Кои са били вътрешни и външни боляри? Юбилеен сборник в чест на С. С. Бобчев, София 1921.

Иванов, Йорд., Северна Македония, София 1906.
Иванов, Йорд., Български старини из Македония, София 1931.
История на България, Изд. на БАН, т. I, София 1961 г.
Иширков, Ат., Областното име Загорье или Загора някога и сега, ИНЕМ, год. V, кн. I—IV.
Йоанн Камениата, Взятие Фессалоники. Предисловие Р. А. Наследовой, перевод С. В. Поляковой и И. В. Феленковской, комментарий Р. А. Наследовой (Две византийские хроники X века), Москва 1959.
Йончев, Л., Някои въпроси относно Крумовото законодателство, ИИБИ, 6, 1956.
Иречек, К. Й., История на българите. Поправки и добавки на самия автор, София 1939.
Јиречек, К., Историја срба, I, Београд 1922.
История культуры древней Руси. Под ред. Б. Д. Греков и др., I—II, Москва—Ленинград 1948—1951.
Каждан, А. П., Византийские города VII—XI вв. Советская археология, XXI, 1954.
Каждан, А. П., Цехи и государственные мастерские в Константинополе в IX—X вв., ВВр, VI, 1953.
Каждан, А. П., Хроника Симеона Логофета, ВВр, XV, 1959.
Каждан, А. П.: ВВр, XVI, 1959, стр. 276.
Каждан, А. П., К вопросу о начале второй болгаро-византийской войны при Симеоне, Славянский архив, Москва 1959.
Каждан, А. П., Деревня и город в Византии IX—X вв., Москва 1960.
Каждан, А. П., Из истории византийской хронографии X в. 2. Источники Льва Диакона и Скилицы для истории третьей четверти X столетия, ВВр, XX, 1961.
Карышковский, П. О., Русско-болгарские отношения во время балканских войн Святослава, ВИ, 1951, № 8.
Карышковский, П. О., О хронологии русско-византийской войны при Святославе, ВВр, V, 1952.
Карышковский, П. О., Балканские войны Святослава в византийской исторической литературе, ВВр, VI, 1953.
Карышковский, П. О., К истории балканских походов Руси при Святославе, КС ИС АНСССР, XIV, 1955.
Кацаров, Гавр. И., Клетвата у езическите българи, СпБАН, III, 1912.
Кондаков, Н. П., Очерки и заметки по истории средновекового искусства и культуры, Прага 1929.
Кристанов, Цв. и Ив. Дуйчев, Естествознанието в Средновековна България, София, 1954.
Кузнецов, И., Писмото на Лъва Магистра и Романа Лакапина и словото *Ἐπὶ τῇ τῶν Βουλγάρων συμβάσει* като извор за историята на Симеоновска България, СбНУК, XVI, 1900 (отделен отпечатък).
Кулаковский, Ю., История Византии, I—III, Киев 1912—1915.
Куник, А. и бар. В. Р. Розен, Известия ал-Бекри и других авторов о Руси и славянах, I, Санктпетербург 1878.
Куник, А., О записке Безыменного Таврического (Anonymus Tauricus) в отчете о присуждении 14 наград гр. Уварова 25 сент. 1871, О „Записке готского топарха", Записки Академии наук, XXIV, 1874.
Ламбрев, К., Легендата за хан Кубрат и неговите синове, ИПр, III, 3, 1946.
Латински извори за българската история (Fontes Latini historiae Bulgaricae), т. I, София 1958, т. II, София 1960.
Левченко, М. В., Венеты и прасины в Византии V—VII вв., ВВр, I, 1947.
Левченко, М. В., Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X в., ВВр, IV, 1951.
Левченко, М. В., Очерки по истории русско-византийских отношений, Москва 1956.
Левченко, М. В., История на Византия, София 1948.
Архим. Леонид, Житие преподобнаго Власия, Памятники древней письменности, LXV, Москва 1887.
Липшиц, Е. Э., Восстание Фомы Славянина и византийское крестьянство на гране VIII—IX вв., ВДИ, I, 1939.

Липшиц, Е. Э., К вопросу о городе в Византии в VIII—IX вв., ВВр, VI, 1953.
Литаврин, Г. Г., Крестьянство Западной и Югозападной Болгарии XI—XII вв., УчЗ ИС АН СССР, XIV, 1956.
Литаврин, Г. Г., Болгария и Византия в XI—XII вв., Москва 1960.
Лишев, Стр., Особености в предаването на български, славянски, тракийски, византийски и други имена на лица, селища и племена в латинските извори за българската история, ИИБЕ, III, 1954.
Лишев, Стр., За стоковото производство във феодална България, София 1957.
Лопарев, Хр., Византийския жития святых, ВВр, XVIII, 1911.
Лопарев, Хр., Византийския жития святых VIII—IX вв., ВВр, XIX, 1912.
Лопарев, Хр. М., Новейшая литература о св. Георгия Победоносца, ВВр, XX, 1913.
Марковски, Ив., Библейска археология, София 1929.
Мелик-Бахшян, Ст., Павликянское движение в Армении, Ереван 1955.
Миятев, Кр., Нови данни за българите през X в., ИБАИ, VI, 1930.
Мутафчиев, П., Войнишки земи и войници във Византия през XIII—XIV в., СпБАН, XXVII, Клон Историко-филологичен и философско-обществен, София 1923.
Мутафчиев, П., Съдбините на средновековния Дръстър, Сборник „Силистра и Добруджа", I, София 1927.
Мутафчиев, П., Русско-болгарские отношения при Святославе, Seminarium Kondakovianum, IV, 1931.
Мутафчиев, П., Маджарите и българо-византийските отношения пред третата четвърт на X в., ГСУифф, XXXI, 8, 1935.
Мутафчиев, П., История на българския народ, I, София 1943.
Наследова, Р. А., Македонские славяне конца IX—начала X в., по данным Иоанна Камениаты, ВВр, XI, 1956.
Наследова, Р. А., Ремесло и торговля Фессалоники конца IX—начала—X в. по данным Иоанна Камениаты, ВВр, VIII, 1956.
Острогорски, Г., Постанак тема Хелада и Пелопонез, ЗбР САН, XXI, Византолошки институт, I, 1952.
Острогорски, Г., Лав Равдух и Лав Хиросфакт, ЗбР САН, XLIV, Византолошки институт, III, 1955.
Памятники русского права, т. I, под редакцией С. В. Юшкова, Москва 1952.
Петров, П., Образуване и укрепване на Западната българска държава, ч. I. Към хронологията на периода 966—986, ГСУфиф, LIII, 2, 1960.
Петровский, Н. М., Письмо патриарха константинопольского Феофилакта царю Болгарии Петру, Изв. ОРЯ Сл Имп АК наук, XVIII, 3, 1913.
Пигулевская, Н. В., Византийская дипломатия и торговля шелком в V—VII вв., ВВр, I, 1947.
Попов, Н., Спорное место в cap. IX Administrando imperio Константина Багрянородного, Bsl, III, 1, 1931.
Попруженко, М. Г., Синодик царя Борила, София 1928.
Правила на православната църква и тълкуванията им, I, София 1912.
Рајковић, М., О пореклу Томе, вође устанка 821—823 г., ЗбР САН, XXXVI, Византолошки институт, II, 1953.
Рајковић, М., Јован Камениат: ВИИНЈ, I.
Рудаков, А. П., Очерки византийской культуры по данным греческой агиографии, Москва 1917.
Сакъзов, Ив., Известия за българската търговия в Цариград през X век, ИИД, VI, 1924.
Сакъзов, Ив., Една новела на Алексия Комнин за роби българи. Сборник в чест на В. Н. Златарски, София 1925.
Сакъзов Ив., Областното име на Загора, Сборник в чест на проф. Ат. Иширков, София 1933.
Скабаланович, Н., Византийское государство и церковь в XI веке, Санктпетербург 1884.
Снегаров, Ив., Кратка история на съвременната православна църква, II, София 1946.
Снегаров, Ив., Неизвестен досега препис от разказа „Чудо с българина Георги", ИИБИ, 3—4, 1951.

Срезневский, И. И., Материалы для словаря древнерусского языка, I, Санктпетербург 1893.
Сюзюмов, М. Я., Об источниках Льва Дякона и Скилицы, Византийское обозрение, II, 1916.
Сюзюмов, М. Я., Книга Эпарха, Свердловск 1949.
Сюзюмов, М. Я., Исследования о положении рабов в Византии, ВВр, V, 1952.
Сюзюмов, М. Я., Экономические воззрения Льва VI, ВВр, XV, 1959.
Тодоров, Я., Durostorum. Принос към античната история на Силистра, Сборник „Силистра и Добруджа", София 1929.
Третьяков, П. Н., Восточнославянские племена, Москва 1953.
Трифонов, Ю., Известия на сирийския презвитер Константин за Исперихова победа над византийците, ИБИД, XI—XII, 1932.
Трифонов, Ю., Към въпроса за византийско-български договори с езически обреди, ИБАИ, XII, 2, 1938.
Тъпкова-Заимова, В., Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло през Първата българска държава, ИИБИ, 1—2, 1951.
Тъпкова-Заимова, В., Първоначалното българско селище и въпросът за аулите, ИИБИ, 6, 1956
Тъпкова-Заимова, В., Крепости и укрепени градове в Първата българска държава, Военно-исторически сборник, 25, № 3, 1956.
Тъпкова-Заимова, В., Д. Моравчик, Kommenton — Печенежское или русское слово? сп. „Български език", год. VII, 1957, № 2.
Успенский, П., Первое путешествие в афонские монастиры и скиты в 1845 г., Киев 1871.
Успенский, Ф. И., Неизданное церковное слово о болгаро-византийских отношениях в второй половине X века. Летопись историко-филол. общества при имп. Новоросийском университете, IV, Визант. отдел, II, Одесса 1894.
Успенский, Ф. И., Партии цирка и димы в Константинополе, ВВр, I, 1894.
Успенский, Ф. И., Военное устройство Византийской империи, ИРАИК, VI, вып. 1, 1900.
Успенский, Ф. И., История Византийской империи, I, Москва 1912.
Ферјанчић, Б., О упаду склависиане на Пелопонез за време Романа Лакапина, ЗбР САН, XLIV, Византолошки институт, 3, Београд 1955.
Ферлуга, Я., Ниже војно-административне јединице тематског уређења. Прилог изучавању тематског уређења од VII до X века, ЗбР САН, XXXVI, Византолошки институт, II, 1953.
Цанкова-Петкова, Г., Бележки към началния период от историята на българската държава, ИИБИ, 6, 1956.
Цанкова-Петкова, Г., О территории Болгарского государства в VII—IX вв., ВВр, XVII, 1960.
Цанкова-Петкова, Г., Социальный состав населения болгарских земель в период византийского господства, ВВр, XXIII, 1963.
Цонев, Ст., Стоковото производство във феодална България, ИПр, X, 1954.
Цухлев, Д., История на българската църква, I, София 1910.
Черноусов, Е., Римские и византийские цехи, ЖМНПр, 53, 1914.
Шангин, М. А., Византийский писатель Арефа — автор „Слово о мире с болгарами", сп. „Историк-марксист", 1939, № 3.
Шангин, М., Византийские политические деятели первой половины X в., Византийский сборник, Москва 1945.
Шангин, М., Письма Арефы, новый источник о политических событиях в Византии 931—934 г., ВВр, I, 1947.
Шахматов, А. А., Введение в курс истории русского языка, I. Исторический процесс образования русских племен и наречий, Петроград 1916.
Шестаков, С. П., К истории греко-болгарских отношений в третьем десятилетии X-го века, BSl, III, 1931.
Шкорпил, К., Опис на старините в Черноморската област, BSl, IV, 1, 1932.
Adontz, N., L'âge et l' origine de Basile I, Byzantion, VIII, 1933; IX, 1934.
Ἄμαντος, Κ., Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, I, Ἀθῆναι 1939.
Anastasievič, D., La chronologie de la guerre russe de Tzimiscès, Byzantion, VI, 1931.
Aninger, C. J., Abfassungszeit und Zweck des pseudolucianischen Dialogs Philopatris, Histor. Jahrbüch. der Görresgesellschaft, 12, 1891.

Aufhauser, J. B., Das Drachenwunder des heiligen Georg in der griechischen und lateinischen Überlieferung, Leipzig 1911.
Bănescu, N., Un duc byzantin du XI s. Kátakalon Kékauménos, Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine, XI, 1924.
Baynes, N. H., The Date of the Avar Surprise, BZ, XXI, 1912.
Βέης, Ν. Α., Αἱ Ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν Τζάρον Συμεὼν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας, *Ἑλληνικά*, I, 1928.
Beševliev, V., Der Titel *κανάρτι κεῖνος*, BZ, XXXII, 1932.
Boak, A. E., The Book of the Prefect, Journal of economic and buisness History, Cambridge, Mass., I, 1929.
Bon, A., Le Péloponnèse byzantin jusqu' en 1204, Paris 1951.
Boneff, N., L'Eclipse totale de soleile du 24 Novembre 29 et l'ère moderne, ГСУ, фмф, XLV, 1948/1949.
Boor, C. de, Römische Kaisergeschichte in byzantinischer Fassung. II. Georgius Monachus, Georgius Cedrenus, Leo Grammaticus, BZ, II, 1893.
Boor, C. de, Die Kronik des Logotheten, BZ, VI, 1897.
Boor, C. de, Weiteres zur Kronikou des Logotheten, BZ, X, 1901.
Brătianu, G., Le commerce bulgare dans l'Empire byzantin et le monopole de l'empereur Léon VI à Thessalonique, Сборник в памет на проф. П. Ников, ИБИД, XVI—XVIII, София 1940.
Bréhier, L., Les institutions de l' Empire Byzantin, I, Paris 1949.
Bury, J. B., The Imperial Administrative System in the Ninth Century with a Revised Text of the Kleterologion of Philotheos, London, 1911.
Bury, J. B., History of the Later Roman Empire, London 1923.
Cankova-Petkova, G., Bulgarians and Byzantium during the first Decades after the Foundation of the Bulgarian State, Bsl, XXIV, 1, 1963.
Chassin, G. J., Bélisare, généralissime byzantin (504—565), Paris 1954.
Christophilopulos, A. P., *Τὸ ἐπαρχικὸν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ, Ἀθῆναι* 1935.
Collart, P., Philippes, ville de Macédoine depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque Romaine, Paris 1937.
Crampe, R., Philopatris, Ein heidnisches Konventikel des siebenten Jahrhunderts zu Konstantinopel, Halle 1894.
Cumont, F., L'uniforme de la cavalerie orientale et le costume byzantin, Byzantion, II, 1925.
Dain, A.: BZ, XLIV, 1951, pp. 94—96.
Darrouzès, J., Inventaire des épistoliers byzantins du Xe siècle, REB, XVIII, 1960.
Delehaye, H., Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae, Bruxelles 1902.
Delehaye, H., Les Saints Stylites, Bruxelles—Paris 1923.
Deissmann, A., Forschungen und Funde im Sarai, Berlin 1932.
Detschew, D., Die trakischen Sprachreste. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philologisch-historische Klasse, Wien 1957.
Diehl, Ch., L'origine du régime des thèmes dans l'Empire byzantin, Paris 1896 = Ètudes Byzantines, Paris 1905.
Diehl, Ch., Le Sénat et le peuple byzantin, Byzantion, I, 1924.
Dölger, Fr., Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches, I, München—Berlin 1924.
Dölger, Fr.: Archiv für Urkundenforschung, XI, 1929, pp. 44—57.
Dölger, Fr., Die Chronologie des grossen Feldzuges des Kaisers Iohannes Tzimiskes gegen die Russen, BZ, XXXII, 1932.
Dölger, Fr., Bulgarisches Cartum und byzantinisches Kaisertum, ИБАИ IX, 1935 = Actes du IVe Congrès international des études byzantines.
Dölger, Fr., Der Titel des sog. Suidaslexicon, SBAW, Ph.h. Abt., VI, 1936.
Dölger, Fr., Der Bulgarienherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers, Сборник в памет на проф. П. Ников, ИБИД, XVI—XVIII, София 1940.
Dölger, Fr., Aus den Schatzkammern des heiligen Berges, Textband, München 1948.
Dölger, Fr., Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert, SBAW, I, 1952.
Dölger, Fr., Byzanz und die europäische Staatenwelt, Ettal 1953.

Dölger, Fr.: BZ, XLVII, 1954, pp. 226—227.
Dujčev, I., Appunti di storia bizantino-bulgara. I. La leggenda bizantina della morte del re bulgaro Simeone, SBN, IV, 1935.
Dujčev, I., Protobulgares et Slaves, Annales de l'Institut Kondakov, X, 1938.
Dujčev, I.: BZ, XLII, 1942, p. 336.
Dujčev, I.: REB, VII, 1950, p. 222.
Dujčev, I.: Bsl, XII, 1951, pp. 88—90; XIII, 1952/1953, p. 323.
Dujčev, I., Les boliars dits intérieurs et extérieurs de la Bulgarie Médiévale, AOASH, 3, 1953.
Dujčev, I., Due note di storia medievale, Byzantion, XXIX—XXX, 1959—1960 (Mélanges C. Giannelli).
Dujčev, I., Une ambassade byzantine auprès des Serbes au IXe siècle, ЗбР САН, Византолошки институт, кн. 7, Београд 1961.
Dvorník, F., Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle, Paris 1926.
Dvorník, F., La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves Macédoniens au IXe siècle, Paris 1926.
Dvorník, F., Quelques données sur les Slaves extraits du tome IV Novembris des „Acta Sanctorum", Bsl, I, 1929.
Dvorník, Fr., Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance, Bsl, Supplementa, I, Prague 1933.
Ebersolt, J., Les arts somptuaires de Byzance, Paris 1923.
Ecloga Leonis et Constantini cum appendice. Ed. A. G. Monferratus, Athenes 1889.
Finlay, G., A History of Greece from its Conquest by the Romans to the present Time, II, Oxford 1877.
Γεωργακᾶς, Δ.: BZ, XLI, 1941, p. 353.
Gerov, B., Zur Frage nach der altbulgarischen Form des Namens der Stadt Saloniki, Сборник в чест на проф. П. Ников, ИБИД, XVI—XVIII, 1940.
Grégoire, H., La vie de Saint Blaise d'Amorium, Byzantion, V, 1929—1930.
Grégoire, H., Rangabé ou Courtemain, Byzantion, IX, 1934.
Crégoire, H., Une épigramme greco-bulgare, Byzantion, IX, 1934.
Grégoire, H., Le titre du Lexique de „Suidas", BZ, II, 1936.
Grégoire, H., Héros épiques méconnus, La Nouvelle Clio, IV, 1952.
Grégoire, H., La carrière du premier Nicéphore Phocas, *Προσφορὰ εἰς Στ. Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη*, 1953.
Grégoire, H., Origine et étymologie de la Honse, Bul. Cl. Sc. m. p. Ac. R. Belg., 5e s., t. XL, 1—3, 1954.
Grosse, R., Das römisch-byzantinische Marschlager vom 4.—10. Jahrhundert. Das sog. Strategicon des Maurikios, BZ, XXII, 1913.
Grosse, R, Römische Militärgeschichte von Gallienus bis zum Beginn der byzantinischen Themenverfassung, Berlin 1920.
Grousset, A. L'empire des steppes, Paris 1941.
Grumel, V. Sur les coutumes des anciens Bulgares dans la conclusion des traités, ИБИД, XIV—XV, 1937.
Grumel, V., Les Regestes des actes du Patriarchat de Constantinople.
I. Les actes des patriarches. Fasc. II Les regestes de 715 à 1043. Socii Assumptionistae Chalcedonenses, 1936.
Guilland, R.: EB, I, 1943.
Guilland, R., Fonctions et dignités des eunuques, EB, II, 1944.
Guilland, R., Etudes sur l'histoire administrative de Byzance. Le domestique des Scholes, REB, VII, 1951.
Guilland, R., Etude de littérature et de prosopographie byzantine. Les chefs de la marine byzantine, BZ, XLIV, 1951.
Guilland, R., Autour du livre des Cérémonies. Le Grand Palais. Les quartiers militaires, Bsl, XVII, 1, 1956.
Guilland, R., Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin. Les titres auliques des eunuques. Le protospataire, Byzantion, XXV—XXVI—XXVII, 1955—1956—1957.
Guilland, R., Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin: Proconcul, ἀνθύπατος. REB, XV, 1957.

Guilland, R.: EB, 1959, p. 96 sq.
Hadjinicolaou-Marava, A., Recherches sur la vie des esclaves dans le monde byzantin, Athènes 1950.
Heyd, W., Histoire du commerce de Levant, I, Leipzig 1923.
Hirsch, F., Byzantinische Studien, Leipzig 1876.
Honigmann, E., Die sieben klimata und die *ΠΟΛΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΙ*, Heidelberg 1929.
Honigmann, E., Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches, Bruxelles 1935.
Honigmann, E., Le Synecdémos d'Hiéroclès et l'Opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles 1939.
Honigmann, E., A propos de Pompéiopolis en Mésie, Byzantion, XXXII, 1950.
Ivanoff, J., Le costume des anciens bulgares. Premier recueil dédié à la memoire de Théodor Uspensky, Paris 1930.
Janin, R., Constantinople byzantine, Paris 1950.
Janssens, Y., Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Heraclius, Byzantion, XI, 2, 1936.
Jenkins, R. J. H. — B. Laourdas — C. A. Mango, Nine Orations of Arethas from cod. Marc. gr. 524, BZ, XLVII, 1954.
Jones, A. H., The Greek City from Alexander to Justinian, Oxford, 1940.
Jireček, K., Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877 = БИБ 4, 1931, 4.
Kazarow, G. I., Über die Namen der Stadt Philippopel, Ph. W., 1901.
Kazarow, G., Die Gesetzgebung des bulgarischen Fürsten Krum, BZ, XVI, 1907.
Kondakov, N. P., Les costumes orientaux à la cour de Byzance, Byzantion, II, 1925.
Köhne, B. v., Beiträge zur Geschichte und Archaeologie von Chersonnesus in Taurien, St. Pétersburg 1848.
Kolias, G., Léon Choerosphactès magistre, proconsul et patrice. Biographie—Correspondance (texte et traduction). Texte und Forschungen zur Byzantinisch-neugriechischen Philologie, 31, Athènes 1939.
Κονιδάρις, Α.: Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, XIII, 1943.
Krumbacher, K, Geschichte der byzantinischen Litteratur, München 1897.
Kurtz, E.: BZ, IV, 1895, pp. 615—616.
Λάμπρος, Σπ.: Νέος Ἑλληνομνήμων, 9, 1911.
Λάμπρος, Σπ.: Νέος Ἑλληνομνήμων, 16, 1922.
Λαμπουσιάδης, Γ., Ὁδοιπορικὸν Ἄπρως—Κερμιέν, Θρᾳκικά, II, 1920.
Laskaris, M., La rivalité bulgaro-byzantine en Serbie et la mission de Léon Rhabdouchos (917) (Constantin Porphyrogénète, De administrando imperio, Chap. 32), Revue Historique du Sud-Est Européen, XX (1943) = Deux notes sur le régne de Syméon de Bulgarie, Wetteren 1952.
Lemerle, P., Philippes et la Macédoine Orientale à l'époque chrétienne et byzantine. Recherches d'Histoire et d'Archéologie, Paris 1945.
Maas, P., Der Titel des „Suidas", BZ, XXII, 1932.
Mango C. and I. Ševčenco, A new Manuscript of the De Ceremoniis, Dumbarton Oaks Papers, XIV, 1960.
Maspero, J., *Φοιδεράτοι* et *στρατιῶται* dans l'armée byzantine au VIe siècle, BZ, XII, 1912.
Mercati, Gio., Minuzie 31. Correzioni al discorso per la pace coi Bulgari, Bessarione, XXXV, 1919 = Opere Minori raccolte in occasione del settantesimo natalizio, IV, Città del Vaticano, 1937.
Miller, K., Itineraria Romana an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt, Stuttgart 1916.
Moravcsik, Gy., Zur Benennung der Ungarn, KCsA, 2, 1926—1933.
Moravcsik, Gy., *Κουκούμιον* — ein altbulgarisches Wort? KCsA, II, 6, 1932.
Moravcsik, Gy.,: Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, I, 1951, pp. 227—233.
Moravcsik, Gy., Byzantinoturcica. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker. Zweite durchgearbeitete Auflage, I, 1958.
Mušmov, N. A., Une monnaie d'argent de l'empereur Alexandre, Byzantion VI, 1931.
Nicole, J., Le Livre du préfet ou l'Edit de l' empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople, Genève 1893.
Niederle, L., Manuel de l'antiquité slave, I. L'Histoire, Paris 1923
Obolensky, D., The Bogomils. A Study in the Balkan Neo-Manichaeism. Cambridge 1948.

Ostrogorsky, G., History of the Byzantine State, Oxford 1956.
Ostrogorsky, G., Die Krönnung Symeons von Bulgarien durch den Patriarchen Nikolaus Mystikos, ИБАИ, IX, 1935.
Ostrogorsky, G., La pronoïa, Byzantion, XXII, 1952.
Ostrogorsky, G., Sur la date de la composition du Livre des thèmes et sur l'époque de la constitution des premiers thèmes d'Asie Mineure, Byzantion, XXIII, 1953.
Ostrogorsky, G.: PWRE, 2, R., V, 1934, col. 2131—2132.
Παπαδόπουλος — Κεραμεύς, Α., Διορθωτικὰ εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ, BBp, XV, 1908.
Papadopoulos, J. B., Les palais et les églises des Blachernes, Athènes, 1928.
Patzig, E., Leo Grammaticus und seine Sippe, BZ, III, 1894.
Pertusi, A., Nuova ipotesi sull'origine dei temi bizantini, Aevum, XXVIII, 1954.
Petit, L., Vie de Saint Michel Maleinos, Revue de l'Orient Chrétien, VII, 1902.
Polotsky, H. J., Manichäismus, PWRE, Supplementband, VI, 1935.
Preobraženský, P., Vorlaüfige Thesen betreffs des Symeon Logothetes, Archiv für sl. Phil., XXX, 1908.
Przychocki, G.: Eos, XVI, 1910.
Radojičič, G., La date de la conversion des Serbes, Byzantion, XXII, 1952.
Ῥάλλη, Γ. καὶ Μ. Πότλη, Σύνταγμα τῶν θείων κανόνων, II, *Ἀθῆναι* 1852.
Rogers, C. F. I., The Fear of Hell as a means of conversion, Religion, June, 1935.
Rohde, E., *Φιλόπατρις*, BZ, V, 1896.
Runciman, St., The Emperor Romanus Lecapenus and his Reign, Cambridge, 1929.
Runciman, St., History of the First Bulgarian Empire, London 1930.
Runciman, St., The Medieval Manichee. A Study of the Christian dualist Heresy, Cambridge 1946.
Sakâsov, Iv., Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin — Leipzig 1929.
Sathas, C. N., Documents inédit relatifs á l'histoire de la Grèce au Moyen Age, Paris 1880—1890.
Serruys, D., Recherches sur l'Epitomé (Théodose de Mélitene, Léon le Grammarien, Syméon Logothète, etc.), BZ, XVI, 1907.
Schiller, H., Geschichte der römischen Kaiserzeit, I, 1883.
Sharenkoff, V. N., A Study of Manichaeism in Bulgaria with special Reference to the Bogomils, New York 1927.
Soloviev, Al. V., Le nom byzantin de la Russie, Gravenhage 1937.
Stein, E., Zur Entstehung der Themenverfassung, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart 1919.
Stein, E., Histoire du Bas Empire. II. De la disparation de l'Empire d'Occident à la mort de Justinien (476—565). Paris — Bruxelles — Amsterdam 1949.
Stein, E., Geschichte des spätrömischen Reiches. I. Wien 1928.
Stökle, A., Spätrömische und byzantinische Zünfte, Leipzig 1911.
Struck, A., Die Eroberung Thessalonikes durch die Sarazenen im Jahre 904, BZ, XIV, 1905.
Tafel, Th. L. Fr., De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica, Berolini 1839.
Tafrali, O., Topographie de Thessalonique, Paris 1913.
Tafrali, O., Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919.
Ter Mkrttschian, K., Die Paulikianer im byzantinischen Kaiserreiche und verwandte häretische Erscheinungen in Armenien, Leipzig 1893.
Treitinger, O., Die oströmische Kaiser- und Reichsidee nach ihrer Gestaltung im höfischen Zeremoniell, Jena 1938.
Vanderstuyf, Fr., La vie de Saint Luc le Stylite. Patrologia Orientalis, XI. Paris 1915.
Vasiliev, A. A., Histoire de l'Empire byzantin. I—II. Paris 1932.
Vasiliev, A. A., Byzance et les Arabes. I. La dynastie d'Amorium. Bruxelles 1935.
Vasiliev, A. A., The Second Russian Attack of Constantinople, Dumbarton Oaks Papers, VI, 1951.
Vasmer, M., Russisches ethymologisches Wörterbuch, II. Heidelberg 1955.
Vasmer, M., Die Slaven in Griechenland. Berlin 1941.
Vogt, A., Vie de St. Luc le Stylite, Analecta Bollandiana, XXVIII, 1909.
Vogt, A., Constantin VII Porphyrogénète. Le Livre de cérémonies. I—II, Paris 1935—1940.
Westberg, F., Die Fragmente des Toparcha Goticus (Anonymus Tauricus) aus dem 10. Jahrhundert, St. Petersburg 1901.
Ζακύθηνος, Δ. Α., Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1945.
Zlatarski, V. N., Die Besiedlung der Balkanhalbinsel durch die Slaven. Revue international des Études Balkaniques, II, 1936.

СЪДЪРЖАНИЕ